

SEPTUAGINTA

IISUS NAVE JUDECĂTORII RUTH 1~4 REGI

Volum coordonat de:

CRISTIAN BĂDILIȚĂ, FRANCISCA BĂLTĂCEANU,
MONICA BROȘTEANU, DAN SLUȘANSCHI

în colaborare cu

pr. IOAN-FLORIN FLORESCU

Traduceri de:

FLORICA BECHET, IOANA COSTA,
ALEXANDRA MORARU, ION PĂTRULESCU,
CRISTINA COSTENA ROGOBETE

COLEGIUL NOUA EUROPĂ

POLIROM

2004

Notă asupra volumului

Volumul al II-lea al Septuagintei în limba română cuprinde șapte cărți istorice: Iisus Nave (Iosua), Judecătorii, Ruth, 1 Regi, 2 Regi, 3 Regi, 4 Regi. El face pereche cu volumul al III-lea, care se va încheia cu Cartea a patra a Macabeilor. Canonul Bibliei iudaice este diferit de cel al Bibliei grecești. Cu excepția lui Ruth, inclusă în secțiunea „Hagiografiilor” (*K^ethūbhīm*), toate celelalte cărți amintite mai sus fac parte din secțiunea „Profeților” (*N^ebhi'īm*), mai precis, a „Primilor Profeți”, datorită presupuziției că toate au fost redactate de un profet ori pentru că au ca personaj central un profet (Samuel, Ilie, Elisei). Ele constituie o prelungire a Pentateuhului, relatând momentele esențiale din istoria poporului lui Israel de la moartea lui Moise (cartea lui Iisus Nave) până la căderea Ierusalimului, în 586 î.H. (4 Regi). Cititorul va găsi toate informațiile necesare, de ordin istoric, teologic și biblic, în introducerea consacrată fiecărei cărți. Aici ne mulțumim să furnizăm câteva informații tehnice, care vizează strategia și principiile de lucru ale echipei.

Cartea lui Iosua apare sub numele ei autentic grecesc, după LXX, „Iisus Nave”. Așa va trebui citată de acum încolo când este vorba de LXX, împreună cu tradiția exegetică patristică. Părinții au creat o uriașă țesătură de racorduri teologice plecând de la coincidența de nume între urmașul lui Moise și Mântuitor. Această coincidență trebuie restituită ca atare și scoasă în evidență și astfel am procedat în traducerea noastră. Am păstrat însă numele „Iosua” în note și comentarii atunci când referința este la textele ebraice (TM, Targum, Talmud etc.). În mod asemănător, numele tuturor personajelor biblice sunt transliterate, în note, după forma în care apar în versiunea greacă, respectiv ebraică la care se face referire: de ex. Ambri (pentru LXX), dar Omri (TM); Fiul-lui-Ader (LXX), dar Ben-Hadad (TM) etc.

O altă neconcordanță la nivelul titlurilor apare în cazul primelor două Cărți ale Regilor. Preiau începutul Introducerii la 1 Regi:

Aproape toate manuscrisele grecești ale Septuagintei dau acestei cărți titlul Βασιλειῶν ἅ, „cea dintâi [carte] a Domniilor”. Ea este cea dintâi dintr-o serie de patru cărți ale *Domniilor* din LXX. O dată cu Vulgata, în lumea latină s-a încetățenit obiceiul de a numi aceste cărți „cărțile *Regilor*”. (...) În Biblia ebraică, primele două cărți ale Domniilor poartă numele de cea dintâi și, respectiv, cea de-a doua Carte a lui Samuel; a treia și a patra se numesc cea

dintâi și cea de-a doua Carte a Regilor. „Samuel” este cel de-al treilea titlu din „Profeții anteriori” – după Iosua și Judecătorii; Regii, cel de-al patrulea. (...) Cele două Cărți ale lui Samuel, separate în edițiile moderne ale Bibliei ebraice, formează o singură carte în canonul ebraic și la fel stau lucrurile și pentru Cărțile Regilor.

În al treilea rând, cartea Judecătorilor beneficiază de două traduceri, pe coloane alăturate. S-a procedat astfel întrucât între versiunile A și B (numite așa de către Rahlfs) există diferențe notabile. B reproduce textul codicelui Vaticanus și urmează îndeaproape textul ebraic, în vreme ce A (sigla nu trebuie confundată cu cea uzuală pentru codicele Alexandrinus) este o versiune eclectică, mult mai apropiată de versiunea Septuagintei inițiale.

Cărțile istorice nu au beneficiat, în general, de comentarii patristice sistematice (cu excepția lui Iisus Nave, Judecătorii și I Regi), de unde și diferența cantitativă între aparatul acestui tip de note la Pentateuh sau la Marii Profeți și cel din volumul de față. Există însă personaje ori scene privilegiate (Iisus Nave, Debora, David, Solomon, Ilie, regina din Saba etc.) asupra cărora Părinții s-au oprit cu luare-aminte. Am oferit cititorilor un eșantion din această tradiție exegetică antică, trimitând, acolo unde am socotit de cuviință, la surse bibliografice secundare.

Pentru facilitarea lecturii, reamintim structura ediției noastre și normele mai importante de redactare.

Norme de redactare

- I. Siglele, abrevierile și trimiterile bibliografice la scrierile antice și moderne citate în note și comentarii sunt menționate în Bibliografia volumului.
- II. Titlurile întregi ale cărților biblice au fost scrise cu litere drepte. În citările prescurtate, virgula (,) desparte capitolul de verset, iar punctul (.) și liniuța (-) delimitează versete. Abrevierile pentru cărțile biblice sunt cele în general uzuale, cu următoarele precizări: Iis. Nav. = Iisus/Iosua; Od. = Ode; Prov. = Proverbele/Pildele lui Solomon; Ps. Sol. = Psalmii lui Solomon. În unele cazuri, numele aceleiași cărți este citat în mod diferit, după versiunea greacă, respectiv ebraică la care se face referire: de ex. Par. (Paralipomena pentru LXX), dar Cron. (Cronici pentru TM), IRg. (I Regi LXX), dar ISam. (I Samuel TM) etc. Referințele la cărțile Pentateuhului, din note și comentarii, au în vedere primul volum din prezenta ediție a Septuagintei.

III. Reguli de transliterare:

- Cuvintele sau expresiile grecești din note s-au scris cu caractere grecești. Corespondentele latine sunt: α, A = a, A; β, B = b, B; γ, Γ = g, G; δ, Δ = d, D; ε, E = e, E; ζ, Z = z, Z; η, H = e, E; θ, Θ = th, Th; ι, I = i, I; κ, K = c, C (dar k, K înainte de e și i); λ, Λ = l, L; μ, M = m, M; ν, N = n, N; ξ, Ξ = x, X; ο, O = o, O; π, Π = p, P; ρ, P = r, R; σ, Σ = s, s, S; τ, T = t, T; υ, Υ = u, y, U, Y; φ, Φ = ph, Ph; χ, X = ch, Ch; ψ, Ψ = ps, Ps; ω, Ω = o, O.
- Termenii ebraici s-au transliterat după următoarele reguli:
 נ = ' (stop glotal); בּ = b; בּ = bh (pronunțat spirant, aprox. ca [v]); גּ = g; גּ = gh (pronunțat spirant); דּ = d; דּ = dh (pronunțat spirant, aprox. ca engl. „th” sonor); הּ = h; וּ = w; זּ = z; חּ = h; טּ = t; יּ = y; כּ = k; כּ = kh (pronunțat spirant, aprox. ca [h]); לּ = l; מּ = m; נּ = n; סּ = s; פּ = ' (guturală); פּ = p; פּ = ph (pronunțat spirant, aprox. ca [f]); צּ = t; קּ = q; רּ = r; שּ = s; שּ = ș; תּ = t; תּ = th (pronunțat spirant, aprox. ca engl. „th” surd); ׀ = ā (în silabă închisă, înainte de accent: o); ׀ = ē; ׀ = ī; ׀ = ō; ׀ = ū; ׀ = a; ׀ = ° (pentru simplificare, am transliterat la fel *šwa mobile* și *šwa quiescens*); ׀ = e; ׀ = i; ׀ = o; ׀ = u.
- Transcrierea numelor proprii (inclusiv etnonime): s-a plecat de la forma lor greacă, din LXX, și s-a transliterat cât mai aproape de această formă. Singura excepție a fost transliterarea diftongului „ou”: nu s-a transliterat Iouda, Routh, Saoul, ci Iuda, Ruth, Saul; așadar, „ou” s-a transliterat peste tot „u”. În cazul numelor foarte cunoscute, s-a preluat forma românească tradițională (ex. Avram sau Avraam, nu Abram sau Abraham; Goliat, nu Goliath; filistenii, nu philistenii etc.; dar Iisus Nave, nu Isus Navi; Phinees, nu Finees; cheteu, nu heteu etc.); acolo unde s-a impus folosirea altei forme decât cea curentă, s-a dat o notă explicativă. Corespondentele din TM ale numelor proprii se regăsesc în indicele de nume al volumului.
- Părțile care s-au adăugat în traducere, pentru clarificarea sensului, și care nu există în textul original s-au pus între paranteze drepte: []. Cuvintele ebraice care au fost transliterate ca atare în textul grecesc au fost date în caractere italice și explicate în note (ex. *mosphathaim*, *kademim*, *amadaroath* – Jud. 5,16.21.22; etc.).
- Notele s-au numerotat cu numărul capitolului și versetului respectiv, date în bold. În cadrul aceleiași note, comentariile diferite se evidențiază printr-un romb plin (◆).

Structura ediției

Volumul I: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul.

Volumul II: Iisus Nave/Iosua, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi.

Volumul III: 1,2 Paralipomena, 1,2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1-4 Macabei.

Volumul IV (tomurile I și II): Psalmi, Ode, Proverbele lui Solomon, Ecleziaștul, Cântarea cântărilor, Iov, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Sirach, Psalmii lui Solomon.

Volumul V: Osea, Amos, Michea, Ioel, Abdia, Iona, Naum, Habacuc, Sophonia, Ageu, Zaharia, Malachia.

Volumul VI: Isaia, Ieremia, Baruch, Plângerile lui Ieremia, Scrisoarea lui Ieremia, Iezechiel, Suzana, Daniel, Bel și Dragonul.

Contribuția coordonatorilor

În ce privește îngrijirea acestui volum, echipa de coordonatori și-a repartizat sarcinile după cum urmează: Dan Slușanschi a făcut o primă confruntare a traducerilor cu textul original. Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu au reconfruntat toate traducerile din volum cu textul grec editat de Rahlfs, citind cu atenție introducerile și notele și aducând numeroase completări, mai ales în ce privește raportul între TM și LXX. Eu însumi am reluat traducerile, introducând și notele, dând textului forma stilistică finală și redactând o bună parte din notele patristice. Părintele Ioan-Florin Florescu a lecturat volumul verset cu verset, aducând completări la aparatul de note și contribuind la ameliorarea traducerii; tot el a coordonat echipa de redactori de la editura Polirom. Monica Broșteanu s-a ocupat de alcătuirea indicelui de nume proprii, iar Ioan-Florin Florescu a alcătuit indicele de termeni grecești și hărțile.

Și pentru volumul de față am beneficiat de sprijinul direct sau indirect al echipei franceze care pregătește *La Bible d'Alexandrie* sub coordonarea lui Marguerite Harl, Gilles Dorival și Olivier Munnich. Părintele Nicolas Sed, directorul editurii Cerf, ne-a îngăduit cu generozitate preluarea notelor și fragmentelor de introducere necesare din volumele deja apărute în franceză. Directorul editurii Polirom, dl Silviu Lupescu, a supravegheat cu dăruire calitatea editorială a volumului.

Un rol esențial în derularea proiectului nostru colectiv îl joacă, fără îndoială, întrunirile de lucru găzduite de Colegiul Noua Europă și finanțate de Fundația Anonimul prin generosul ei președinte, dl Sorin Marin. Expozeurile și discuțiile din cadrul acestor întruniri sunt un ferment de neînlocuit și un prilej unic de comuniune. Mulțumirile și recunoștința noastră se îndreaptă spre toți cei care le fac posibile: Andrei Pleșu, Marina Hasnaș, Alexandru Suter, Lelia Ciobotariu și colaboratorii lor admirabili.

Cristian Bădiliță

IISUS NAVE

Introducere

I. Titlul cărții

Titlul sub care apare această carte în Septuaginta, „Iisus fiul lui Nave”, îl poate surprinde pe cititorul obișnuit pe de o parte cu forma ebraică a numelui, „Iosua”, redată în traduceri curente ale Bibliei, iar pe de altă parte cu forma omonimă în greacă din Noul Testament, „Iisus”, „rezervată” în exclusivitate pentru transliterarea numelui Mântuitorului. De fapt, la baza ambelor forme se află același nume ebraic, *Yehōšua'*, care înseamnă „YHWH măntuiește” sau „cel măntuit de YHWH”, și pe care traducătorul grec al cărții Iosua l-a transliterat 'Ιησοῦς – așa cum va apărea și în textul grec al Noului Testament – după forma prescurtată, *Yešua'*, redată în Cronici, Neemia și Ezdra^{*}.

În principalele manuscrise ale LXX, titlul cărții este 'Ιησοῦς sau 'Ιησοῦς υἱὸς Ναυη (LXX-A). În TM, spre deosebire de cărțile Torei, care au ca titlu primul cuvânt al cărții, titlul acestei a șasea cărți este dat de numele protagonistului, *Yehōšua' bin Nun*, *Yehōšua'* fiul lui Nun. Pe lângă forma *Yešua'*, menționată mai sus, numele *Yehōšua'* cunoaște și prescurtarea *Hošea*, transliterată în LXX Ωση, „Osea”, sau Αυση, „Ause”. În privința patronimului Nave, în 1Par. 7,27 acesta devine „Num”, transliterare considerată mai apropiată de ebr. *nun*, „pește”. Varianta „Nave”, mai frecventă în LXX, este considerată de unii exegeți forma originară a ebr. *naweh* care desemna „păstorii și turmele unui trib nomad” (Soggin, J.A., 1970, p. 9). Aquila și Symmachos transliterează „Nun”, în timp ce la Flavius Iosephus apare „Navekos”.

* Fiind vorba în acest caz de o omonimie perfectă între LXX și Noul Testament, transliterarea diferită „Iisus” (pentru Iosua) și „Iisus” (pentru numele Mântuitorului) din unele ediții românești ale Bibliei nu-și află nici o justificare. De altfel, tocmai pe această omonimie și-au întemeiat Părinții greci ai Bisericii interpretarea tipologică a cărții (n. trad.).

II. Locul cărții în canonul biblic

Atât în TM, cât și în LXX, cartea lui Iosua apare în continuarea celor cinci cărți ale lui Moise, dar spre deosebire de TM care o plasează în fruntea cărților profetice (Iosua, Judecătorii, 1,2 Samuel, 1,2 Regi, urmate imediat de profeții „posterioari” și de cei 12 profeți „mici”), LXX o încadrează într-o suită de cărți istorice, alături de Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi, 1,2 Paralipomeni, 1,2 Ezdra. Manuscrisele LXX nu urmează tripartiția „Tora, Profeți, Scrieri”, care structurează canonul ebraic; ordinea dată de LXX este o redistribuire a cărților după criteriile literare sau cronologice. Chestiunea nu este lipsită de importanță: după cum a fost integrată cărților profetice sau celor istorice, Cartea lui Iosua a fost lecturată în tradițiile iudaică și creștină din perspective diferite. În Biblia ebraică, apartenența cărții la cele profetice se explică nu doar prin tradiția care atribuia alcătuirea ei lui Iosua (așa cum lui Samuel i se atribuia Judecătorii, iar lui Ieremia, Cărțile Regilor), cât mai ales prin caracterul lor religios comun: aceste cărți au deopotrivă ca substrat raporturile lui Israel cu YHWH, fidelitatea sau infidelitatea sa față de Cuvântul Domnului. În Septuaginta, fără a se nega rolul fundamental al lui Iisus Nave în evenimente, încadrarea diferită, între cărțile istorice, se justifică și ea, dacă avem în vedere perspectiva diferită a lecturii, care mutase accentul asupra conținutului povestirii, a tramei narative, fără însă a-i nega caracterul profetic.

III. Subiectul

Cartea lui Iosua relatează episodul cuceririi Canaanului de către triburile lui Israel. Materialele care stau la baza versiunii finale au fost reunite începând cu secolul al IX-lea î.H. (Canaanul a fost cucerit integral abia sub domnia lui David, un secol mai devreme). Plecând de la aceste „referate” fragmentare sau punctuale, unul sau mai mulți redactori au făcut o relectură a evenimentului străvechi în lumina experiențelor contemporane lui (sau lor: sec. al VI-lea î.H.). Astfel, cucerirea „Pământului făgăduinței” este prezentată ca rezultatul acțiunii *întregului* Israel. Două sunt personajele cheie ale cărții: Iisus Nave, succesorul lui Moise, noul „interlocutor” ales de YHWH; și „Pământul făgăduinței”. Apariția lui Iisus Nave ca succesor al lui Moise este anunțată încă din cărțile Pentateuhului (prima ocurență în Ex. 17,8-13). În Num. 27,17-23, Dumnezeu îl desemnează ca urmaș al lui Moise, pentru

ca după moartea acestuia „să nu fie adunarea Domnului precum oile fără păstor” (Num. 27,17).

Ceea ce se promisese în Pentateuh se împlinește aici. În această logică, Iisus Nave formează un tot cu primele cinci cărți, cunoscut sub numele de Hexateuh („șase suluri” sau „șase cărți”). Pământul este garanția fidelității lui Dumnezeu față de Israel, iar împărțirea loturilor (care poate părea fastidioasă cititorului de azi) reprezintă gestul concret care încununează legământul de credință dintre Dumnezeu și poporul ales. Cartea se poate descompune în trei secțiuni:

1. Cucerirea ținutului (cap. 1-12). Iisus Nave trimite iscoade la Ierihon, care sunt primite de Raab. Evreii trec Iordanul prin dreptul Ierihonului și-și pun tabăra la Gilgal, unde are loc o a doua tăiere împrejur și prima sărbătorire a Paștelui în ținutul Canaanului. Urmează un șir de confruntări și de cuceriri, începând cu cetatea Ierihonului.

2. Împărțirea teritoriilor cucerite între cele douăsprezece triburi (cap. 13-19) și enumerarea cetăților de refugiu (cap. 20) și a cetăților levitice (cap. 21).

3. A treia parte conține trei concluzii succesive: triburile de dincolo de Iordan care au participat la cucerire sunt trimise de Iisus Nave în ținuturile lor; capitolul 23 cuprinde testamentul lui Iisus Nave, iar capitolul 24 prezintă alianța încheiată de Iisus Nave la Selo (după TM, la Sichem).

IV. Traducerea în greacă

Cartea lui Iosua a fost tradusă la Alexandria la scurt timp după Pentateuh, probabil pe la începutul secolului al II-lea î.H. Fără a se putea preciza exact data și, cu atât mai puțin, persoana (sau persoanele) care au efectuat transpunerea în greacă, este totuși cunoscut faptul că, după Tora, au fost traduse Psaltirea, Iezechiel, Cei doisprezece profeți mici și Ieremia (probabil de către același grup de traducători); au urmat cărțile pe care tradiția greacă le numește „istorice”, în rândul cărora se afla, după canonul Septuagintei, și Iisus Nave.

Deși transpune o carte aparținând canonului Bibliei iudaice, versiunea grecească a lui Iosua, mai ales cea din Codex Vaticanus, prezintă, în raport cu TM, diferențe sensibile, în special calitative. Ele se constată începând chiar de la titlul cărții, și continuă cu situarea sa în raport cu celelalte scrieri biblice, cu locul pe care îl ocupa în tradiția iudaică și în cea creștină, sau cu conținutul propriu-zis al textului: cel mai vechi și mai important martor al Septuagintei, copia din Codex Vaticanus a Cărții lui Iosua se situează mai

aproape de prototipul grecesc al traducerii nu numai în raport cu TM, ci și datorită diferențelor, sensibile, față de ceilalți doi martori grecești, mai ales Alexandrinus (mai apropiat de TM).

Să nu uităm apoi că Vaticanus 1209, miscelaneu din secolul al IV-lea, conținea nu numai copia Septuagintei, ci și o copie a Noului Testament, iar ca vechime manuscrisul este contemporan cu Origen și Symmachos. De aceea textul trebuie citit și interpretat într-o dublă ipostază, a tradiției iudaice și a celei creștine.

Biserica, crescută în leagănul culturii iudaice, se confruntase cu o acută problemă de comunicare, trebuind să-și prezinte, începând cu sfârșitul secolului I, noul mesaj. Gândirii și eticii religioase păgâne i se substituie treptat gândirea și etica creștină. Astfel, cel care abordează textul având ca titlu numele cunoscutului personaj teoforic, profetul care îi urmează lui Moise, se află la o răscruce unde se amestecă într-o materie fluidă traseele iudaismului, creștinismului și elenismului. Traducătorul, copiiștii greci, ca și cititorul și traducătorul (*interpretul*) modern al cărții au avut și trebuie să aibă în vedere pluralismul ei textual, să respecte alternanța stilurilor din alcătuirea lui (narativ, legislativ, sapiențial sau poetic) care-i conferă un statut literar aflat la confluența dintre cărțile istorice și cele profetice.

Dacă Iisus Nave ar fi reușit în demersul său, ar fi fost inaugurat timpul mesianic: dacă Israel n-ar fi greșit, cartea Iosua ar fi încheiat Pentateuhul, conform Talmudului de la Babilon: ar fi existat doar Tora și Iosua, reunite într-un Hexateuh. Situarea cărții în secțiunea Profetilor în Biblia iudaică arată însă că înfăptuirea Cuvântului a fost parțială sau efemeră și că Iosua a făcut doar ca Tora să intre în timpul istoriei. În textul cărții din LXX, ultimele două versete (cap. 24, vv. 33 a și b), care nu se regăsesc în TM, relatează reînțoarcerea la idolatrie a evreilor după moartea lui Iisus Nave, subliniind astfel mai clar decât o face textul ebraic că istoria abia începe. Aceasta este semnificația teologică care a condus la separarea Legii de Profeti.

Absența din sursele creștine a cezurii care delimita în tradiția iudaică Legea și Profetii, precum și gruparea în Octateuh indică o modificare importantă de lectură a cărții lui Iisus Nave: ea trebuie citită ca o relatare inserată cronologic într-o istorie sacră, care nu se va mai întrerupe până la nașterea lui Hristos, cezura fiind plasată, așadar, la limita dintre Vechiul și Noul Testament.

După H.M. Orlinsky (1969, pp. 187-195), majoritatea exegeților au admis că textul grec îl redă cu o mare fidelitate pe cel ebraic, folosit drept

model, dar că acest izvor ebraic este diferit de TM și anterior acestuia, și că numai unele divergențe se explică prin voința traducătorului de a organiza sau de a limpezi un text dificil. Această ipoteză a fost ulterior confirmată de fragmentele cărții lui Iosua descoperite în grota 4 de la Qumran, iar analizele unor exegeți, între care E. Tov („The Growth of the Book of Joshua”, 1986) sau L. Greenspoon (*Textual Studies in the Book of Joshua*, 1983) au condus la concluzia pluralității formelor textuale ale modelului ebraic.

Diferențele dintre textul masoretic și cel al Septuagintei sunt ilustrate de Codex Vaticanus, care prezintă în raport cu textul ebraic versete suplimentare, omisiuni¹ sau intervertiri, fapt care i-a îndreptățit pe exegeții care vorbesc de „textul scurt” al LXX și de „textul lung” al TM să presupună două folosiri diferite ale cărții. Dacă cea mai mare parte a „plusurilor” din TM nu reprezintă modificări importante (acestea fiind precizări, explicitări, adaosuri suplimentare sau armonizări în raport cu LXX), altele sunt de substanță, indicând că versiunea „scurtă” din Vaticanus e reprezentanta tradiției mai vechi, iar cea din TM conține adăugiri², corectări sau chiar modificări târzii ale tramei narrative (de exemplu, prezentarea cetăților de scăpare de la 20,3, mărturia circumciderii, de la 5,4, sau relatarea ambuscadei de la Ai, din 8,5). O divergență importantă o constituie și sfârșitul cărții, care retrasează întreaga istorie a fiilor lui Israel, de la Avraam: numele lui Moise lipsește din textul grecesc, apărând doar într-un „plus” din TM, iar într-un verset suplimentar (31a) Iosua este cel desemnat în textul grec drept conducător al ieșirii din Egipt. Pe baza acestor două diferențe s-a emis ipoteza că LXX ar reda tradiția originală, respinsă ulterior de TM. Deși textul grec și cel masoretic conțin același număr de capitole, 24, Septuaginta prezintă două versete suplimentare față de TM, 33 a și b, care reflectă probabil o tradiție textuală foarte veche, mărturie a unei organizări

1. „Plusuri” în TM: 2,15; 6,4; 7,25b; 8,11b.13.15b.16a.20b.26; 10,15; 13,33; 18,10b; 20,3-7. „Plusuri” în LXX: 6,26; 10,12; 13,7b.14b; 15,59a; 16,10; 19,47a.48a; 21,36-37.42a-d; 23,5b; 24,31a-b.

2. „Plusurile” din TM, situate mai ales în prima parte a cărții, sunt considerate de majoritatea cercetătorilor adaosuri secundare, textul biblic având tendința de a se constitui în straturi succesive, mai degrabă decât prin segmentarea elementelor; pentru a explica prezența lor în textul grecesc, care pare a contrazice existența unui model ebraic al LXX mai scurt ca TM, E. Tov (*op. cit.*) emite ipoteza că TM ar fi dezvoltat un model ebraic anterior substratului LXX, mai scurt ca TM, dar apropiat de acesta. L. Mazor (în BIOSC, 27) presupune o sursă comună, plecând de la care LXX și TM s-ar fi dezvoltat însă independent.

diferite a cărților Iosua și Judecătorii (căci începutul acesteia din urmă apare mai degrabă ca o materie secundară a sfârșitului cărții Iosua). De asemenea, tot în capitolul 24, TM și LXX prezintă o succesiune diferită a evenimentelor: textul grecesc urmează succesiunea logică a acestora, în timp ce textul ebraic reconstituie desfășurarea lor cronologică.

În ce privește raportul dintre codicii Vaticanus și Alexandrinus, trebuie menționat că A. Rahlfs a optat, în alegerea ca text de bază al ediției sale, pentru Vaticanus, copia din secolul al IV-lea, martorul cel mai apropiat de prototipul grecesc, pe care-l urmează îndeaproape, cu mici excepții (distanțându-se de acesta doar când era vorba de erori evidente de copist); el semnalează în note diferențele din Alexandrinus, copia din secolul al V-lea. Pentru capitolele din Iosua pentru care manuscrisele prezentau divergențe de substanță (listele cetăților atribuite seminției lui Iuda, 15,21-62, Beniamin, Efraim și Manase, 18,22-19,45), A. Rahlfs a preferat să editeze în paralel ambele redacții, Vaticanus și Alexandrinus (noi le-am tradus separat în anexă). În lumina recentelor cercetări ultimul reprezintă o versiune ebraizantă a Septuagintei, după un text protomasoretic. Grijă traducătorului de a realiza un text inteligibil se poate constata din precizia lexicală sau din stabilitatea unor echivalări care constituie repere ale textului sau repere intertextuale în raport cu cărțile din Pentateuh. Spre deosebire însă de alte texte (de exemplu, Numerii), unde traducerea este „relativ liberă”, privilegiind sensul, cea din Iosua este „literalizantă”, urmând mult mai fidel litera textului ebraic. Dacă în unele cazuri calcurile pot fi puse pe seama subordonării față de model, în altele ele nu se explică prin „pasivitatea” față de acesta, date fiind calitățile incontestabile ale traducătorului, ci trebuie privite ca rezultat al unei alegeri conștiente a traducătorului: acesta păstrează cu bună știință imagini sau ebraisme lexicografice și face eforturi pentru respectarea sau clarificarea textului, încercând nu numai să stabilească o cât mai mare coerență cu vocabularul utilizat în Pentateuh, ci și să folosească echivalări noi, atât în privința terminologiei religioase, cât și a celei militare, geografice, sociale. De aceea el întrebuițează adeseori termeni care nu apar în Pentateuh (mulți, ocurențe unice, *hapaxuri*, sau prime atestări). De exemplu, unui singur termen ebraic, *nākāh*, „a se bate”, îi corespund în versiunea greacă a cărții lui Iosua paisprezece verbe (față de numai șase în Geneză, șapte în Numerii și cinci în Deuteronom), iar pentru ebr. *lāham*, „a se război”, traducătorul folosește șapte echivalări, având sfere semantice diferite, unele folosite doar în limbajul militar. Acest lucru

indică o bună cunoaștere atât a limbii ebraice, cât și a limbii grecești clasice și elenistice, precum și un efort de diversificare stilistică a textului, dublat de dorința de precizie atunci când caută cel mai bun echivalent pentru un termen ebraic polisemantic.

Jacqueline Moatti-Fine

Iisus Nave în exegeza patristică³

Cartea lui Iosua s-a bucurat de o atenție specială din partea Părinților, datorită faptului că succesorul lui Moise poartă același nume cu Mântuitorul creștinilor (*Yehōšua*‘, în ebr., Ἰησοῦς, în greacă). Omonimia a fost speculată, pentru prima dată, de autorul Epistolei către evrei, în contextul polemicii teologice antiiudaice. El citează versetul 11 al Ps. 94 (după LXX): „și nu vor intra în odihna Sa”, arătând că psalmul se referă la evreei care nu au cunoscut „odihna” în Iisus. „Pentru că, dacă odihna le-ar fi adus-o Iisus Nave, Dumnezeu nu le-ar mai fi vorbit după aceea de o altă zi de odihnă.” (Evr. 4,8) Așadar aici, între Iisus Nave și Iisus Hristos există un raport de opoziție radicală. Cu același sens este invocat numele lui Iisus Nave în *Dialogul cu Trifon* (75,1-3; 89,1; 113,1-7), principala lucrare exegetică a lui Iustin (sec. al II-lea).

Iisus Nave, succesorul lui Moise, prin care Dumnezeu își împlinește legământul făcut cu Avraam – aducerea lui Israel în Canaan – devine foarte devreme *typos*-ul lui Iisus Hristos, prefigurarea Evangheliei care împlinește și desăvârșește Legea. Pentru bună parte din tradiția patristică, moartea lui Moise simbolizează ieșirea de sub autoritatea Legii vechi, în vreme ce intrarea lui Israel în „Pământul făgăduinței”, sub conducerea lui Iisus Nave, marchează, în mod simbolic, începutul Legii noi: Origen, *Hom. Ios.* 1,3 *et passim*; Ciprian, *Testimonia* 2,21; Tertulian, *Adversus Marcionem* III,15.18; IV,7; Irineu al Lyonului, *Demonstratio* 40; Lactanțiu, *Divinae institutiones* IV,7; Augustin, *Contra Faustum* XII,32; Ieronim, *Epistulae* 53.

3. Ca bibliografie suplimentară despre subiect: J. Daniélou, *Sacramentum futuri*, Paris, 1950, pp. 203-256; S. Leanza, art. „Josué”, în *Dictionnaire encyclopédique du christianisme ancien*, Paris, 1992, t. 2, pp. 1350-1353 și mai ales R. Scognamiglio, „Giosuè nell'esegesi dei Padri”, în *Parole di vita*, Torino, 1986.

După Jean Daniélou, există trei linii principale de interpretare a cărții lui Iisus Nave în tradiția patristică:

1. Tipologia „mateină”, în sensul împlinirii în Iisus Hristos a profețiilor vetero-testamentare (marca teologică a Evangheliei după Matei): de pildă, victoria lui Iisus Nave asupra Ierihonului prefigurează victoria lui Iisus Hristos asupra lumii.

2. Tipologia „ioaneică”: personaje, evenimente și realități vetero-testamentare se referă la viața Bisericii: de pildă, trecerea Iordanului prefigurează botezul.

3. Tipologia „philoniană” sau psihologică (prezentă mai ales la Origen): realitățile vetero-testamentare simbolizează realități spirituale sau psihologice: de pildă, bătăliile lui Iisus Nave împotriva canaanenilor simbolizează luptele sufletului împotriva viciilor și patimilor.

Cele trei tipuri de interpretare apar adesea împreună în scrierile aceluiași Părinte.

Trei teme au fost amplu dezvoltate și comentate de către Părinți.

1. Raab, desfrânata care adăpostește iscoadele lui Iisus Nave. Ea devine la Părinți *typos*-ul Bisericii. Raab-Biserica provenită dintre păgâni i-a recunoscut pe trimișii lui Iisus-Mesia. În același timp, „funia roșie” pusă la fereastră ca semn de identificare (2,18) devine, la Părinți, simbol al sângelui răscumpărător al lui Iisus Hristos (Clement al Romei, *Epistola către corinteni* 12; Irineu, *Adv. haer.* IV,20,12; Origen, *Hom. Ios.* III,4-5). Cucerirea Ierihonului, cum aminteam, prefigurează timpurile eshatologice („sfârșitul lumii acesteia”) și Judecata de Apoi, în urma căreia doar Biserica (simbolizată de Raab) va fi mântuită (Hilarie de Poitiers, *Tract. Myst.* II,9-10). Raab conduce spre o altă temă frecventă în exegeza patristică: *casta meretrix* („desfrânata castă”)⁴. „Desfrânata castă” (Raab, Ruth, soția lui Osea, Maria Magdalena etc.) este *typos*-ul Bisericii provenite din rândul păgânilor și al păcătoșilor (Irineu, *Adv. haer.* IV,20,12; Origen, *Hom. Ios.* III,4).

2. Numele lui Iisus: omonimia succesului lui Moise și a Mântuitorului. Philon din Alexandria se oprește asupra episodului schimbării numelui lui Iisus Nave, în *De mutatione nominum*. După el, Iisus înseamnă „salvarea lui Dumnezeu”, cu accentul pus pe ideea salvării. Schimbarea

4. L. Cremaschi, „La casta meretrix. Il tema della chiesa-sposa nei Padri”, în *Parola, Spirito e Vita* 13, 1986, pp. 209-220.

numelui marchează trecerea de la virtuțile punctuale la Virtutea în sine *Mutat.* 122-123). Cheia hristologică de deciptare a numelui Iisus Nave este inaugurată, în literatura patristică, de *Episola lui Barnaba* 12,8-10; se continuă cu Iustin (pasajele citate mai sus din *Dialogul cu Trifon*), apoi cu Tertulian și Origen (*ibid.*).

3. Moartea lui Moise: în raport cu Iisus Nave, *typos* al Noului Testament, Moise este, pentru creștini, simbolul Legii vechi. El moare înainte ca Israel să intre în „Pământul făgăduinței”. Clement Alexandrinul transmite și comentează o legendă conform căreia Iisus Nave l-ar fi văzut pe Moise, în momentul morții, în două ipostaze *simultane*: prima, îngerii îl ridică la cer; a doua, Moise este ridicat pe munte, ca să fie îngropat. Clement povestește legenda pentru a arăta că foarte puțini au darul viziunii spirituale (precum Iisus Nave). Majoritatea martorilor n-au putut vedea decât episodul morții *fizice* a lui Moise (*Stromate* 6,5,132). Tema „celor doi Moise” apare și la Origen (*Hom. Iez.* 2,1). Ea se leagă de tema lui Iisus Nave, *typos* hristologic, întrucât astfel Părinții pot demonstra continuitatea spirituală între Lege (spiritul lui Moise) și Evanghelie, aceasta din urmă prefigurată de Iisus Nave.

Cristian Bădiliță

Iisus Nave

1¹ Și a fost așa: după sfârșitul lui Moise, Domnul i-a zis lui Iisus, fiul lui Nave, ajutorul lui Moise: ² „Moise, slujitorul Meu, s-a săvârșit [din

1,1-6 Primul capitol marchează transferul de putere de la Moise, îndată după moartea acestuia, la Iisus Nave, căruia Dumnezeu i se adresează direct. Încă de la primele versete, Iis. Nav. se prezintă ca o continuare a Deut., din care reia, de altfel, temele cheie, cel mai adesea chiar în formulări identice sau asemănătoare: așteptarea intrării în Pământul făgăduinței (1,3-4), îndemnul la curaj (1,6-7) și la supunere față de Lege pentru a acționa în deplină cunoștință. Se remarcă grija pentru acuratețea expresiei, introducerea unor cuvinte noi sau rare, precum și preocuparea de a face textul limpede prin cuvinte de legătură. Diferențele între LXX și TM, precum și cele dintre textele stabilite de Rahlfs și Margolis sunt puțin numeroase aici, iar la Flavius Iosephus, Iis. Nav. debutează direct cu pregătirile trecerii Iordanului (omîtându-se pasajul care cuprinde cuvintele Domnului către Iisus).

1,1 „după sfârșitul lui Moise”: TM are în plus „slujitorul Domnului”, reținut și de Theodoret (*Qu. Ios.* 1). ♦ „Domnul i-a zis lui Iisus”: formula, care îl arată pe Iisus ca profetul Domnului (reluată în fiecare episod al cuceririi), conține dativul Ἰησοῦ (cu cinci ocurențe), considerat forma primară; forma de dativ Ἰησοῦ (care apare în LXX-A și la Theodotion) se regăsește în NT; începând cu capitolul 6, dativul dispare în favoarea construcției πρὸς Ἰησοῦν; Ἰησοῦς la dativ (spre deosebire de celelalte cazuri) e precedat întotdeauna de articol. ♦ „ajutorul lui Moise”: termenul are sensul de „colaborator, asistent”; gr. ὑπουργός (LXX-B) e hapax LXX (LXX-A: λειτουργός, variantă târzie), echivalent al participiului ebr. *m^ešārēth* (< *šērēt*, „a fi în slujba cuiva”), redat în Ex. 24,13 prin παραστηκός, „însoțitor”, iar în Ex. 33,11 prin θεράπων, „slujitor”; ὑπουργός (ca substantiv) e atestat mai ales după secolul al III-lea (cu sensul etimologic, „cel care ajută”). Theodoret (*Qu. Ios.* 1) îl consideră echivalent cu δίακονος, titlatură dată lui Hristos în Rom.15,8. Origen (*Hom. Ios.* 1,3 și II,1) comentează în mai multe rânduri moartea lui Moise, prezentată ca un simbol al morții Legii și al dispariției vechiului cult, încât creștinii să nu poată fi acuzați de „adulter” spiritual. ♦ Cartea este interpretată de creștini în cheie hristologică plecând în primul rând de la numele Iisus (cf. Evr. 4,8; prima exegeză explicită se întâlnește în *Epistola lui Barnaba* 12,8). TM nu permite o asemenea identificare a personajului vetero-testamentar cu un *typos* al lui Iisus Hristos (după TM protagonistul se numește Iosua). Textul LXX va fi exploatat hristologic și alegorico-mistagologic tocmai în baza acestei coincidențe onomastice (cf. „Introducerea”).

viață]; scoală-te, așadar, acum și treci Iordanul, tu și cu tot poporul acesta, în pământul pe care Eu li-l dau. ³ Tot locul pe care veți lăsa urma picioarelor voastre, vi-l voi da vouă, precum i-am grăit lui Moise. ⁴ Pustiul și Antilibanul, până la râul cel mare, râul Eufratului, și până la marea [cea] îndepărtată de la apusul soarelui, au să vă fie hotarele. ⁵ Nici un om nu va sta împotriva dinaintea voastră, în toate zilele vieții tale, și precum am fost cu Moise, la fel voi fi și cu tine; și nu te voi părăsi, nici nu te voi trece cu vederea. ⁶ Întărește-te și te îmbărbătează, căci tu vei împărți poporului acestuia pământul pe care am jurat părinților voștri să-l dau lor. ⁷ Întărește-te,

◆ Origen marchează de la începutul primei sale omilii superioritatea lui Iisus Nave asupra lui Moise. Referindu-se la Ex. 24,13, el afirmă că Iisus/Iosua nu era un simplu aghiotant al lui Moise, ci un „protector” (*Hom. Ios.* I,2). Iar în I,3 spune: „Această carte nu descrie faptele fiului lui Nave, ci tainele Domnului meu Iisus.”

1,2 „slujitorul”, θεράπων: din cele 21 de ocurențe în Iis. Nav. ale ebr. 'ebhedh, traducătorul folosește numai de trei ori acest titlu rezervat lui Moise (în rest, πῶς, „servitor, slujitor”, cu 13 ocurențe, οἰκέτης, „slugă”, cu 3 ocurențe și δοῦλος, „rob”, cu doar 2).

1,3 „veți lăsa urma picioarelor voastre”: TM are „tot locul în care va călca talpa picioarelor voastre”. Traducătorul grec, ca și în alte locuri din Iis. Nav., evită personificarea unui inanimat, chiar dacă se îndepărtează de litera textului (vezi și 14,9; cf. Deut. 11,24).

◆ Origen interpretează alegoric: credincioșii calcă în picioare „popoarele diabolice” simbolizând aici patimile. Astfel ei intră în posesia avuției lui Iisus Hristos, Împărăția cerurilor.

1,4 Acest pasaj îl reia aproape identic pe cel din Deut. 11,24; cf. și Gen. 15,18. ◆ „Antilibanul” (prima ocurență în Deut. 1,7); TM are „Libanul” (vezi și 9,1). Pentru Origen (*Hom. Ios.* II,4), Libanul ar fi Israel, iar Antilibanul este „poporul al doilea, Biserica Dumnezeului Viu”, „*verus Israel*”. ◆ „marea [cea] îndepărtată”, gr. τῆς θαλάσσης τῆς ἐσχάτης, unul dintre apelativele Mării Mediterane; TM are „Marea cea Mare” (cf. Deut. 34,2). ◆ „Eufratului”: TM are în plus „tot ținutul hitiților”. ◆ Textul gr., ca și cel ebr., prezintă dificultăți sintactice.

1,5 „dinaintea voastră”: TM are „dinaintea ta”.

1,6 „Întărește-te și te îmbărbătează”, gr. ἰσχυεῖν ἰ ἀνδριζεσθα (1,6-7-9; 1,18; 10,25), ebr. *hazak* și 'amēf: formula de încurajare (aceeași ca în îndemnurile către Moise din Deut. 31,6-7.23) apare de trei ori rostită de Dumnezeu (1,6-7.9) și e reluată la sfârșitul capitolului, în răspunsul poporului: 1,18; cf. 10,25, unde este rostită de Iisus. ◆ „pe care am jurat părinților voștri să-l dau lor”: formulă reluată din cărțile precedente, mai ales din Deut., unde apare de 26 de ori.

1,7 „să veghezi și să faci”: TM are „să veghezi a face; să ai grijă să faci”. ◆ „după cum ți-a poruncit Moise”: TM are „după întreaga lege pe care Moise ți-a poruncit-o”, considerat un adaos secundar (Tov, E., 1986, p. 331). ◆ „să fii priceput” (reluat în v. 8: „să fii priceput...; vei fi priceput”); gr. συνιέναι; ebr. *šākal*, „a fi inteligent, cunoscător,

aşadar, şi te îmbărbătează, ca să veghezi şi să faci după cum ți-a poruncit Moise, slujitorul Meu, şi să nu te abaţi de la acestea nici la dreapta, nici la stânga, ca să fii priceput în tot ceea ce vei săvârşi. ⁸ Şi să nu se îndepărteze cartea acestei legi de la gura ta, ci să cugeţi la ea zi şi noapte, ca să fii priceput să faci toate cele scrise: atunci vei fi călăuzit şi-ţi vei călăuzi bine căile tale; şi atunci vei fi priceput. ⁹ Iată, ți-am dat poruncă: întăreşte-te şi te îmbărbătează, nu te teme şi nu te înspăimânta, căci Domnul Dumnezeuul tău este cu tine, în toate, oriunde vei merge.”

¹⁰ Şi Iisus le-a poruncit scribilor poporului, zicând: ¹¹ „Intraţi prin mijlocul taberei poporului şi porunciţi-i poporului, zicând: «Pregătiţi-vă merinde, căci încă trei zile [mai sunt] şi veţi trece Iordanul acesta, intrând să luaţi în

priceput”; supunerea faţă de Lege, care dă capacitate de înţelegere, este o temă importantă în Deut. (cf. Deut. 29,8).

1,8 „cartea acestei legi”, gr. τὸ βιβλίον τοῦ νόμου τούτου. În Deut. 28,61; 29,21.27; 30,10; 31,26 şi Iis. Nav. 23,6 pentru acelaşi ebr., *sēpher*, apare βιβλίον. Este greu de precizat dacă referirea se face doar la Deut. (legea lui Moise) sau la Lege în general (întregul Pentateuh). ♦ „să cugeţi la ea zi şi noapte”: TM are *hāghāh*, „a murmura”. ♦ „vei fi călăuzit şi-ţi vei călăuzi bine căile”: gr. εὐδοθήσης καὶ εὐδοώσεις: dublă traducere prin acelaşi verb (la pasiv şi activ) a unuia şi aceluiaşi termen ebr.: *talēah* (la hifil „a reuşi; a face să reuşească”). LXX păstrează cu fidelitate imaginea din ebr. folosind în această sintagmă vb. εὐδοῶν, rar în LXX, dar existent în papirusuri unde are sensul de „a reuşi” (vezi şi Gen. 24,12).

1,9 „nu te teme şi nu te înspăimânta”: gr. μὴ δειλιώσης μηδὲ φοβηθῆς (sintagmă reluată în 8,1 şi 10,25); TM are *‘araṭ*, „a tremura”.

1,10-18 Cuvântul Domnului către Iisus e urmat de punerea sa în fapte. Originalitatea traducerii acestui pasaj constă în precizia vocabularului militar. Origen revine în mai multe rânduri (*Hom. Ios.* III, XVI şi XXVI) asupra simbolisticii împărţirii în două grupuri: triburile transiordaniene care au primit moştenirea de la Moise sunt „cei din vechime care trăiau sub Lege”, aliaţi ai oştirii lui Iisus (*Hom. Ios.* XVI,5), chiar dacă (după cum dovedeşte numărul lor de două triburi şi jumătate) ceva a lipsit din credinţa lor (*Hom. Ios.* III,2). Origen nu prezintă întotdeauna aceste două „popoare” drept complementare, ci opune uneori „poporul mort” celui „viu”, al adevăratului Israel (*Hom. Ios.* XXVI,3) sau chiar „poporul de sus”, „poporului de jos”, care l-a respins pe Hristos (*Hom. Ios.* VII,5).

1,10 „scribilor”: gr. sg. γραμματεῦς, unic echivalent în Iis. Nav. al ebr. *sōṭēr* (desemna un „funcionar” care punea în aplicare o decizie; pentru acest termen corespondentul din limba clasică este ἐπιστάτης, „intendent”, la Symmachos, respectiv ἐκβιβαστής, „executor”, la Aquila). Începând cu Jud., γραμματεῦς este un echivalent mai exact pentru ebr. *sōphēr*, „scrib priceput şi în studierea Legii”.

1,11 „pregătiţi-vă merinde”: tradiţia iudaică şi Origen (*Hom. Ios.* I,4) văd aici o previziune a dispariţiei manei (Iis. Nav. 5,12) după trecerea Iordanului.

stăpânire pământul pe care Domnul Dumnezeuul părinților voștri vi-l dă!»

¹² Iar lui Ruben și lui Gad și la jumătate din tribul lui Manase Iisus le-a zis:

¹³ „Aduceți-vă aminte de cuvântul Domnului, pe care vi l-a poruncit Moise, slujitorul Domnului, zicând: «Domnul Dumnezeuul vostru v-a odihnit și v-a dat pământul acesta.» ¹⁴ Femeile voastre, copiii voștri, și dobitoacele voastre să locuiască pe pământul pe care vi l-a dat; iar voi să treceți pregătiți de

luptă, mai înaintea fraților voștri, toți cei în putere, și să vă luptați împreună cu ei, ¹⁵ până ce Domnul Dumnezeuul vostru îi va odihni pe frații voștri, ca și pe voi, și vor moșteni și ei pământul pe care Domnul Dumnezeuul nostru li-l

dă lor. Și vă veți îndrepta fiecare către moștenirea sa, pe care Moise v-a dat-o dincoace de Iordan, spre răsărit.» ¹⁶ Iar ei, răspunzându-i lui Iisus, au zis:

„Toate câte ni le vei porunci le vom face și în orice loc ne vei trimite ne vom duce. ¹⁷ În toate în câte i-am dat ascultare lui Moise, îți vom da ascultare și ție, numai să fie Domnul Dumnezeuul nostru cu tine, la fel cum era cu Moise.

¹⁸ Iar omul care nu-ți va fi credincios și nu va asculta cuvintele tale, după cum îi vei porunci, să fie dat morții. Întărește-te, dar, și te îmbărbătează!”

2 ¹ Și Iisus, fiul lui Nave, i-a trimis din Sattin pe doi tineri ca să iscodească [ținutul], zicând: „Suiți-vă și cercetați ținutul și Ierihonul!” Și,

1,13 „v-a odihnit”: gr. καταπαύειν, „a se liniști, a se odihni, a fi în pace etc.” (cf. contextul din 23,1), formulă reluată de mai multe ori (1,15; 21,44; 22,4); după Origen (*Hom. Ios. XVI,5*), cei care „și-au primit deja cele făgăduite” și „s-au odihnit”, dar care mai luptă încă „în oastea lui Iisus” sunt „Părinții care au adormit înaintea noastră și ne ajută cu rugăciunile lor”. Printre aceștia, Origen îi citează pe profetii lui Israel: Isaia, Ieremia, Daniel, Iezechiel și Osea. Și alte pasaje subliniază, la fel, unitatea celor două popoare, „turma alcătuită din dreptii Vechiului Testament și din creștinii de acum”.

1,14 „pământul pe care vi l-a dat”: se subînțelege că Domnul e subiect, în timp ce TM precizează: „pe care Moise vi l-a dat dincolo de Iordan.” ♦ „pregătiți de luptă”: *litt.* „echipați de luptă”; TM *hamușim*, termen militar rar pe care traducătorii Ex. și Jud. îl raportează la *hāmēy*, „cinci”. Gr. εὐζωοῦν desemna, în gr. clasică și elenistică, o categorie de luptători echipați ușor. Cf. și nota 4,12.

1,15 „și vor moșteni”: TM are în plus: „pentru a lua în stăpânire”, sintagmă considerată de unii exegeți un adaos suplimentar (Tov, E., 1986, p. 331), iar de alții (Barthélemy, D., 1982, p. 1), o omisiune voluntară a traducătorului grec, care evită o exprimare pleonastică.

1,17 „Domnul Dumnezeuul nostru”: TM are „Domnul Dumnezeuul tău”.

2,1-24 *Iscodirea Ierihonului și întâlnirea cu Raab*. Pasajul subliniază paralelismul dintre misiunea de recunoaștere inițiată de Moise în Canaan și cea a successorului său, Iisus Nave. În acest capitol apare Raab, în care tradițiile iudaică și creștină văd prototipul

plecând cei doi tineri, au intrat în Ierihon. Și au intrat în casa unei femei desfrânate, pe nume Raab, și au poposit acolo.² Și i s-a dat de veste regelui Ierihonului, spunându-i-se: „Bărbați dintre fiii lui Israel au intrat aici ca să iscodească ținutul!”³ Și regele Ierihonului a trimis de i-a zis lui Raab: „Scoate-i pe bărbații care au intrat în casa ta noaptea, căci au venit ca să iscodească ținutul!”⁴ Dar femeia, – [care] îi luase pe [cei doi] bărbați și-i

neamurilor păgâne convertite la Dumnezeu lui Israel. Divergențele dintre textul grecesc și cel masoretic sunt neînsemnate, mai ales unele „plusuri” ale TM, interpretate de E. Tov (1986, pp. 332-333) drept adaosuri explicative ori armonizante. O singură divergență semnificativă: la v. 12, în TM, Raab cere și „un semn”, cel de care vorbesc cei doi bărbați în LXX, la v. 18. Traducătorul grec reia paralelismele din TM care subliniază comparația dintre Iisus și regele Ierihonului (vv. 1 și 3), ca și jocul repetițiilor. Tot astfel, trimite prin reluarea termenilor la scena din Gen. în care Lot își apără oaspeții de agresivitatea mulțimii (cf. Gen. 19,13).

2,1 „Satin”: TM are „Salcâmii” (toponimul apare și în Num. 25,1). ♦ „doi tineri”: TM are „doi bărbați” (*'anāšim*). TM are în plus „pe ascuns”, *hereš*. ♦ „casa unei femei desfrânate”: Flavius Iosephus (*AI* 5,7) dă *κατακόρυγον*, un han unde, după o tradiție menționată în Targum și reluată de exegeza iudaică, iscoadele vin să ceneze. Tradiția creștină insistă, dimpotrivă, asupra prostituției care va fi salvată de către „cercetașii lui Iisus [i.e. Hristos]” (Origen, *Hom. Ios.* 1,4 și III,4; tot la Origen, acești cercetași sunt „îngerii lui Dumnezeu”), și leagă personajul de celelalte prostituate din VT și NT. ♦ „Raab”: după Origen, Raab simbolizează sufletul plin de vicii, care se mântuiește prin credință și prin faptele de credință (*Hom. Ios.* 1,4). Tocmai pentru că-i primește pe cei doi trimiși ea dovedește că se află pe calea mântuirii. În *Hom. Ios.* III,4, sprijinindu-se pe etimologia antroponimului, care ar însemna „larg, cuprinzător”, Origen identifică în Raab „figura” Bisericii recrutată dintre neamurile păcătoase. (Pentru importanța acestei interpretări a figurii lui Raab în tradiția creștină timpurie, cf. Daniélou, J., 1950.) Alexandrinul trimite explicit la 3Regi 3,16, scena judecării celor două desfrânate (una rea, cealaltă mărinimoasă) de către Solomon, precum și la desfrânata luată în căsătorie de profetul Osea (Osea 1,2). Toate aceste trei desfrânate vetero-testamentare prefigurează în mod tainic Biserica ieșită la lumină dintre neamurile păgâne păcătoase. ♦ Tot după Origen, cei doi tineri trimiși de Iisus Nave sunt doi îngeri meniți „să-i arate calea cea dreaptă lui Raab-Biserica-Sufletul omenesc” (*Hom. Ios.* 1,4 și III,3).

2,2 TM are în plus, la sfârșitul versetului, „noaptea” (care se regăsește în LXX în v. 3).

2,3-4 „Scoate-i pe bărbații...”, cf. Gen. 19,1-12, episodul despre Sodoma. ♦ În ochii lui Origen, „regele Ierihonului”, vrăjmașul lui Raab și al celor doi „îngeri”, îl simbolizează pe „printrul acestei lumi”, diavolul (cf. Ioan 12,31).

2,4 „ii ascunse”: TM are „și l-a ascuns”; folosind pluralul, LXX, ca toate celelalte traduceri (Targumul siriatic, Theodotion și Symmachos), restabilește coerența sintactică a textului. Singularul ciudat din ebraică a dat naștere la numeroase comentarii (un midraș îl explică prin aceea că la Raab a intrat doar unul dintre spioni, iar celălalt ar fi fost un

ascunsese, – le-a zis: „Bărbații au intrat la mine, ⁵ dar cum poarta [cetății] se închidea [o dată] cu întunericul au ieșit și bărbații; nu știu încotro s-au dus. Fugiți pe urma lor, ca să-i ajungeți!” ⁶ Dar ea îi suise pe casă și-i ascunsese între niște tulpini de in pe care le îngrămădisise pe casă. ⁷ Și oamenii au alergat după ei pe calea către Iordan spre trecători, iar poarta [cetății] s-a închis. Și a fost așa: când au ieșit cei care-i urmăreau, ⁸ mai înainte de a ațipi ei, s-a urcat și ea lângă dânșii pe casă ⁹ și le-a spus: „Știu că Domnul v-a dat vouă ținutul, căci frica de voi s-a abătut asupra noastră. ¹⁰ Căci am auzit că Domnul Dumnezeu a secat cu totul Marea Roșie dinaintea voastră, atunci când ați ieșit din pământul Egiptului, și câte le-a făcut celor doi regi ai amoreilor, care se aflau dincolo de Iordan, lui Seon și lui Og, pe care i-ați nimicit cu totul. ¹¹ Și când am auzit noi [aceasta], ni s-a tulburat inima și n-a mai rămas răsuflare în nici unul dintre noi în fața voastră, căci Domnul Dumnezeuul vostru [este] Dumnezeu sus, în cer, și jos, pe pământ. ¹² Iar acum să-mi jurați pe Domnul Dumnezeu că, precum fac

înger nevăzut). Origen (*Hom. Ios.* III,3) îi prezintă pe amândoi drept „îngeri ai lui Dumnezeu”. LXX omite „nu știu încotro s-au dus”, sintagmă ce apare însă în v. 5.

2,5 „[o dată] cu întunericul”: exact, „în obscuritate, în beznă”.

2,6 „casă”: gr. δῶμα, „locuință sau încăpere principală”, în gr. clasică; în epoca elenistică primește sensul de „terasă” sau „acoperiș plat”. ♦ „tulpini de in”: Flavius Iosephus are „snopi de in” (λίβου σγκόλιδαξ). Origen (*Hom. Ios.* I,5) vede în simbolul inului chipul preoției, iar prezența lui „pe casă” ar reprezenta „înălțimea tainelor credinței”.

2,9 „v-a dat”: gr. δέδωκεν; Theodoret (*Qu. Ios.*) citează versetul cu vb. παραδιδόναι, „a da (în mână), a preda”, ca în Iis. Nav. 2,14.24. În tradițiile ebraică și creștină, declarația lui Raab (până la v. 11) e interpretată ca semn al Duhului lui Dumnezeu care coboară asupra acesteia, conferindu-i darul profeției (*Ruth Rabbah* 1; Origen, *Hom. Ios.* III,4). ♦ LXX nu are sfârșitul versetului, prezent în TM: „și s-au topit [de frică] toți locuitorii Canaanului” (*cf.* Ex. 15,15), pasaj reluat și în Iis. Nav. 2,24, la sfârșitul capitolului, prezent de astă dată atât în LXX, cât și în TM.

2,10 „a secat cu totul”: gr. καταξηραίνειν, folosit doar aici, în Iud. 5,13 și Os. 13,15; corespondentul gr. obișnuit al ebr. yābēy este ξηραίνειν. ♦ „i-ați nimicit cu totul”: gr. ἐξολεθρεύειν (folosit aproape constant în Iis. Nav. acolo unde TM are *hāram*, „a separa [de uzul profan], a interzice [uzului profan]”, cu excepția cap. 6 și 7).

2,11 „ni s-a tulburat inima”: gr. ἐξίσταναί, „a scoate din fire; a schimba, a emoționa etc.”; prezența sa s-ar datora, după unii exegeți, unui joc de cuvinte, cu οὐκ ἔστι (Theodoret citează chiar astfel pasajul); același corespondent ebr. este redat de obicei prin πτοεῖν, „a îngrozi, a se cutremura de spaimă” (*cf.* 7,5), sau τήκειν, „a se topi” (*cf.* 5,1).

2,12 TM are în plus: „și-mi veți da un semn de bună-credință.” Textul ebraic nu mai spune despre ce semn este vorba, în schimb LXX menționează în 2,18: „iar tu ai să pui semnul (σημείον), ai să legi funia asta roșie...”

eu milă cu voi, și voi să faceți milă cu casa tatălui meu,¹³ și că veți lăsa în viață casa tatălui meu, pe mama mea, pe frații mei, și toată casa mea, și toate ale lor, și că-mi veți scăpa sufletul de la moarte.”¹⁴ Și bărbații i-au zis: „Viața noastră – pentru a voastră, până la moarte!” Și ea le-a zis: „Când Domnul vă va da cetatea, atunci să-mi arătați milă și adevăr!”¹⁵ Și ea i-a slobozit, jos, pe fereastră.¹⁶ Și le-a zis: „Duceți-vă către [ținutul de] munte, ca să nu dea de voi cei care vă urmăresc; și ascundeți-vă acolo [vreme de] trei zile, până ce urmăritorii se vor întoarce; și apoi vă veți duce în drumul vostru.”¹⁷ Și bărbații i-au zis: „Slobozi vom fi de acest jurământ față de tine!”¹⁸ Iată, vom intra printr-o latură a cetății, iar tu ai să pui semnul, ai să legi funia asta roșie la fereastra prin care ne-ai dat drumul jos, iar pe tatăl tău, pe mama ta, pe frații tăi și toată casa tatălui tău ai să-i aduni cu tine, în casa ta.”¹⁹ Și

2,13 „toată casa mea”: TM are în plus: „și surorile mele.”

2,14 „până la moarte”: TM are în plus: „numai să nu ne dezvăluți vorbele.” ♦ „Și ea le-a zis”, „plus” al LXX, care pune în gura lui Raab (și nu a iscoadelor, ca TM) tot sfârșitul versetului.

2,15 „i-a slobozit”: gr. καταχάλασεν este un *hapax*: ebr. *yārad* e tradus în Iis. Nav. 2,18 prin καταβαίω, „a face să coboare, a da drumul jos”. ♦ „pe fereastră”: TM are în plus: „Căci casa ei era în zidul cetății și ea locuia în zidul cetății”, considerat de E. Tov (1986, pp. 333-334) un adaos explicativ, care contrazice însă Iis. Nav. 6,22 (casa lui Raab este intactă după prăbușirea zidurilor cetății). ♦ Pentru Origen, „fereastra”, aici și în 2,18, este metafora deschiderii spirituale pentru primirea luminii dumnezeiești.

2,16 „[ținutul de] munte”: gr. ἡ ὄρεινή, „ținutul muntos, ținutul înalt” (vezi și 2,22). Τὸ ὄρος, „muntele”, e rezervat unor toponime exacte, ca Muntele Aeron, Seir sau cel din teritoriile lui Efraim, în timp ce ἡ ὄρεινή, echivalent al ebr. *har*, „munte”, desemna regiunea muntoasă din Iudeea, de la Samaria la Nageb. BA traduce cu „le Haut-Pays”, Țara de Sus. Am optat, la rândul nostru, pentru traducerea cu „[ținutul de] munte”. În LXX apare și toponimul „[ținutul de] câmpie” (9,1; 10,40; 11,16; 15,33), gr. ἡ πεδινή, desemnând „câmpia Iudeii”, prin opoziție cu πεδίων, „câmpie” în general. Transliterația ἡ Ναρεβ e folosită pentru a desemna regiunea sudică, cf. 10,40; 11,16; 12,8; 15,19. În Pentateuh, termenul ebr. *neghebh* e tradus frecvent prin ἡ ἔρημος, în timp ce Aquila și Symmachos preferă ὁ νότος sau *meridiana*.

2,18 „vom intra printr-o latură a cetății”: TM are „vom intra în ținut”. ♦ „ai să pui semnul” apare doar în LXX. Cf. nota 2,12. Flavius Iosephus (*AI* 5,13) comentează pe larg episodul. ♦ „roșie”, κόκκινος, curent în LXX. În tradiția creștină, roșul simbolizează sângele lui Hristos. După Origen (*Hom. Ios.* III,5), nu există mântuire decât prin sângele lui Hristos; Raab-Biserica se va mântui doar prin jertfa lui Iisus. Cf. și Clement Romanul, *1Cor.* 12,7; Iustin, *Dial.* 111; Theodoret, *Qu. Ios.* 2.

2,19 „(se va face) singur (vinovat)”, ἑνοχος: la fel ca în Pentateuh, traducătorul nu redă imaginea din TM: „sângele lui să fie asupra-i”, evitând expresia, pe care o considera probabil arhaică. ♦ TM nu are: „iar noi vom fi slobozi de jurământul față de tine.” Ver-

atunci, oricine va ieși afară pe ușa casei tale se va face singur vinovat, iar noi vom fi slobozi de jurământul față de tine. Și pentru cei care vor fi împreună cu tine în casa ta, noi ne vom face vinovați.²⁰ Iar de ne va nedreptăți pe noi cineva sau de vei dezvălui aceste cuvinte ale noastre, noi vom fi slobozi de acest jurământ față de tine.”²¹ Și ea le-a zis: „După spusa voastră, așa să fie!” – și le-a dat drumul.²² Și ei au plecat și au mers către [ținutul de] munte și au rămas acolo trei zile; iar următorii i-au căutat pe toate drumurile și nu i-au găsit.²³ Și cei doi tineri s-au reîntors, s-au coborât din munte și au trecut [Iordanul] până la Iisus, fiul lui Nave, și i-au povestit tot ce li s-a întâmplat.²⁴ Și i-au zis lui Iisus: „Domnul a dat tot ținutul în mâna noastră și orice locuitor al aceluia pământ se ghemuiește de spaimă în fața noastră.”

3¹ Și Iisus s-a sculat dis-de-diminează și au plecat din Sattin; și au mers până la Iordan și au poposit acolo înainte de a-l trece.² Și a fost așa: după trei zile, scribii au străbătut tabăra³ și au poruncit poporului: „Când veți

setul este comentat pe larg de Origen: cine vrea să fie mântuit, chiar dintre „cei vechi”, să rămână în „casă”, adică în Biserică (*Hom. Ios. III,5*).

2,19-20 Versete tăiate diferit în TM, care începe v. 20 cu „și dacă vei dezvălui”; gr. ἀποκάλυψη a fost interpretat în traducerea noastră ca pers. a 2-a medio-pasiv, ceea ce corespunde și TM, dar și logicii povestirii; verbul ar putea fi interpretat însă deopotrivă ca pers. a 3-a a activului: „dacă cineva va dezvălui”.

2,21 După „și le-a dat drumul”, TM are în plus: „atunci ea a legat funia roșie la fereastră.”

2,23 Cei doi tineri (îngerii Domnului) scapă de următorul lor („prințul acestei lumi”) urcându-se pe munte, locul unde, conform interpretării lui Origen (*ibid. I,4*), diavolului nu-i este îngăduit să ajungă, prin însăși micimea naturii sale. Locurile sale de predilecție sunt văioagele ascunse și murdare.

2,24 „se ghemuiește de spaimă”: gr. καταπήσσειν, rar în LXX, corespunde aici TM *mūgh*, „a se topi”, redat prin diverse verbe gr. (cf. *πήσσειν*, în Deut. 1,29, pentru un alt suport ebr.). La Flavius Iosephus (*AI 5,13*), după darea de seamă a spionilor, promisiunea făcută de iscoade lui Raab este ratificată de sfatul bătrânilor.

3,1-17 *Trecerea Iordanului*. Este o reluare a pasajului trecerii Mării Roșii, dar termenii folosiți în Iis. Nav., respectiv în Ex. (atât cei gr., cât și cei ebr.), diferă. Tradiția ebraică subliniază legătura dintre Iis. Nav. cap. 3 și Ex. cap. 14 și 15; tradiția creștină subliniază și ea paralelismul celor două relatări. Origen (*Hom. Ios. IV,1*) propune o lectură originală, făcând din aceste două traversări cele două etape ale itinerariului spiritual: trecerea Mării Roșii, simbol al catehumenatului, iar cea a Iordanului, simbol al botezului. ♦ Diferențele dintre LXX și TM sunt mai ales cele din v. 4 și v. 16, pe care traducătorul grec încearcă să le redea coerent.

3,3 „pe preoții noștri și pe leviți”: TM are „pe preoții leviți”. Diferențierea preoților de leviți în acest verset apare și în Targum, și în traducerea siriacă. Vulgata însă urmează

vedea chivotul legământului Domnului Dumnezeului nostru, și pe preoții noștri și pe leviți ridicându-l, să plecați de la locurile voastre, de unde vă aflați, și să mergeți după el; ⁴ dar depărtarea dintre el și voi să fie de două mii de coți; să stați, să nu vă apropiați de el, ca să cunoașteți calea pe care mergeți, căci n-ați umblat pe ea de ieri, de alaltăieri.” ⁵ Și Iisus a zis poporului: „Curățiți-vă până mâine, căci mâine Domnul va săvârși între voi minuni.” ⁶ Și Iisus le-a zis preoților: „Ridicați chivotul legământului Domnului și mergeți înaintea poporului!” Și preoții au ridicat chivotul legământului Domnului și au mers înaintea poporului. ⁷ Și Domnul a zis către Iisus: „Din ziua aceasta voi începe să te înalț dinaintea tuturor fiilor lui Israel, ca să știe că, la fel cum eram cu Moise, așa voi fi și cu tine.” ⁸ Iar acum, poruncește-le preoților care poartă chivotul legământului, spunând: «De îndată ce veți intra la malul apei Iordanului, să vă și opriți în Iordan!» ⁹ Iar Iisus le-a zis fiilor lui Israel: „Apropiați-vă aici și ascultați cuvântul Domnului Dumnezeului nostru!” ¹⁰ Prin acesta veți cunoaște că Dumnezeu

TM, subliniind identitatea lor: „*et sacerdotes stirpis leuiticae*”. Sintagma „preoții leviți” se găsește începând cu Deut. 17,9. Origen (*Hom. Ios. IV, 1-3*) separă și el *ordo sacerdotalis et leuiticus*. La fel și Flavius Iosephus (*AI 5, 17*), precizând ordinea în care aceștia au trecut Iordanul: „Preoții purtând chivotul, apoi leviții purtând cortul.” În Pentateuh, atribuțiile leviților sunt contradictorii (*cf.* de ex. Num. 1,50 și Deut. 31,25).

3,4 „două mii de coți”: TM are „două mii de coți lungime”; traducătorul grec pare a fi citit, în loc de ebr. *bammiddāh*, „lungime”, o formă a verbului „*āmadh*”, „a sta, a se opri”, care a fost alipit de propoziția următoare. Pt. „cot”, *cf.* nota la IRg. 17,4. ♦ De ce poporul trebuie să stea la o asemenea depărtare? Origen (*Hom. Ios. IV, 4*) răspunde: din precauție. Dumnezeu este foc, care, pe de o parte, face să strălucească mai intens sufletele de aur și argint; dar, pe de altă parte, transformă iute în scrum „sufletele de lemn, de fân și paie” (1Cor. 3,12).

3,5 „Curățiți-vă”: gr. ἀγνίζω traduce ebr. *qādhaš*, „a sfinți”, spre deosebire de Targum, care are „pregătiți-vă”. În 7,13, același cuvânt ebraic e tradus cu ἀγιάζω, „a sfinți”. ♦ „până mâine” (care se poate traduce și „pentru mâine”) apare numai în LXX.

3,6 „chivotul legământului Domnului”: TM are „chivotul legământului”, ca în vv. 7 și 14.

3,7 „voi începe să te înalț dinaintea fiilor lui Israel”: pentru Origen (*Hom. Ios. IV, 2*) și Theodoret (*Qu. Ios. 2*) trecerea Iordanului de către Iisus Nave prefigurează botezul Domnului.

3,8 „Iar acum”, gr. καὶ νῦν: traducătorul a citit ebr. *we'attāh* în loc de *we'attāh*, „și tu”. ♦ „la malul apei Iordanului”: Vaticanus are ἐπὶ μέσου, „în mijlocul”.

3,10 „Prin acesta”, ἐν τούτῳ: sintagma gr. creează o ambiguitate, putând trimite la cuvântul Domnului sau la ceea ce urmează în v. 11. ♦ „îi va nimici cu totul”: *liit*. „nimicind îi va nimici”, ὀλεθρεύων ὀλεθρεύσει, semitism frecvent, pentru redarea intensității. ♦ *Cf.* lista celor șapte popoare, cu o ordine diferită, din Ex. 34,11; *cf.* și Iis. Nav. 9,1; 24,11 și, redusă la șase, în 11,3 și 12,8, cu multe variații ale ordinii popoarelor.

Cel viu se află între voi și că-i va nimici cu totul dinaintea voastră pe canaanean, pe cheteu și pe ferezit, pe eveu, pe amoreu, pe gergeseu și pe iebuseu. ¹¹ Iată, chivotul legământului Domnului a tot pământul trece Iordanul! ¹² Să vă alegeți dintre voi doisprezece oameni dintre fiii lui Israel, [câte] unul din fiecare trib. ¹³ Și va fi așa: de îndată ce picioarele preoților care poartă chivotul legământului Domnului a tot pământul se vor opri în apa Iordanului, atunci apa Iordanului va pieri, iar apa care coboară va sta locului.” ¹⁴ Și poporul s-a ridicat de la corturile sale, ca să treacă Iordanul, iar preoții au purtat chivotul legământului Domnului, înaintea poporului. ¹⁵ Și de îndată ce preoții care purtau chivotul legământului Domnului s-au apropiat de Iordan, iar picioarele preoților care duceau chivotul legământului Domnului s-au afundat la malul apei Iordanului – Iordanul își umpluse toată matca, precum în zilele secerișului grânelor – ¹⁶ de îndată

3,11 „Domnului a tot pământul”: două ocurențe, aici și în 3,13, unde κέρτος nu este echivalentul lui YHWH; folosit aici fără articol, urmat de genitiv, el corespunde ebr. 'adhōn, „stăpân”: sintagma ebr. ar trebui înțeleasă deci ca „stăpânul (= regele) pământului”.

3,12 TM începe versetul cu „și acum”, omis de LXX. ♦ „Să vă alegeți”; verbul gr. προχειρίζειν, rar în LXX, corespunde TM *lāqah*, „a lua”.

3,13 „va pieri”: TM are „va fi tăiată”, după care urmează, w^eya'amdū nēdh 'ehādū, „și ele se vor ridica precum un singur zid”, frază care se regăsește în gr. și ebr. în v. 16; Theodotion și Aquila atestă aici și în v. 16 ultimele două cuvinte din „plusul” ebraic, în traducere σωρός εἷς, „o singură grămadă”.

3,15 „secerișului grânelor”: LXX păstrează aici sintagma stereotipă frecventă, „secerișul grânelor”, în timp ce TM are „seceriș”.

3,16 „(au stat locului ca un) zid”: gr. πῆγμα, *hapax* în LXX; TM are *nēdh*, „perete, bloc” („grămadă”, la Theodotion și Aquila, ca în v. 13); pentru expresia din TM „a se ridica precum un zid”, cf. și Ex. 15,8 (πῆγμα poate fi tradus și prin „închegare” = „ca un tot, ca o masă solidă”). Origen (*Hom. Ios. IV,1*) comentează relatările asemănătoare din Ex. 15,8 (trecerea Mării Roșii) și Iis. Nav. 3,16, scoțând în evidență superioritatea trecerii Iordanului (apele nu se despică doar, ca la trecerea Mării Roșii, ci se unesc de-o singură parte, iar restul se scurge în mare). De asemenea, în IV,2, alexandrinul interpretează spiritual desplicarea apelor: șuvoiul care se varsă în Marea Sărată „și amară” îi simbolizează pe creștinii care, deși botezați, se întorc spre cele lumești; apele care se opresc ca un zid (fermitate, statornicie) îi simbolizează pe cei care se mențin în harul botezului primit de la Domnul. ♦ TM diferă mult de LXX și e dificil: „într-un singur tot, foarte departe, de la Adam, cetatea care e lângă Tartan”; diferențele se datorează unor confuzii de termeni: *mē'ādham*, „de la Adam”, a fost citit ca *m^e'ōdh*, „foarte”. ♦ „apa care cobora a coborât”, repetiție absentă în TM. ♦ „Marea de Sare”: θάλασσα ἄλος; denumirea dublă, „marea Araba, Marea de Sare”, apare mai întâi în Deut. 3,17 și are puține ocurențe, cf. și Iis. Nav. 12,3: θάλασσα τῶν ἰλῶν, „Marea Sărilor”, și Iis. Nav. 15,2.5: θάλασσα ἡ ἄλυκή, toate cele trei sintagme pentru același suport ebraic. Origen (*Hom. Ios. IV,2*)

apele ce coborau de sus au stat locului: au stat locului ca un zid, până departe, – tare, tare departe –, până la malul de la Cariathiarim; și apa care cobora a coborât până la marea Araba, Marea de Sare, până ce-a pierit cu totul; și poporul s-a oprit în fața Ierihonului. ¹⁷ Iar preoții care purtau chivotul legământului Domnului au stat locului, pe uscat, în mijlocul Iordanului; și toți fiii lui Israel au trecut pe uscat, până ce tot poporul a isprăvit de trecut Iordanul.

4¹ Și după ce tot poporul a isprăvit de trecut Iordanul ² Domnul i-a grăit lui Iisus, zicând: „Ia bărbați din popor, câte un om din fiecare trib, ³ și poruncește-le, zicând: «Luați din mijlocul Iordanului douăsprezece pietre, gata pregătite, și, aducându-le cu voi, puneți-le în tabăra voastră, acolo unde vă veți așeza tabăra peste noapte.»” ⁴ Și Iisus, chemând doisprezece bărbați

vede în abisurile Mării Sărate simbolul „cupei sărate a lăcomiei” din care care beau cei ce au primit botezul, dar n-au știut să-l prețuiască. ♦ „și poporul s-a oprit”: TM are „și poporul a trecut”.

3,17 „până ce tot poporul”: TM are „până ce tot neamul”. Aici, ca și în 4,1.11, traducătorul grec a echivalat ebr. *goy*, „neam”, cu *λαός*, „popor”, considerând că e vorba de o reluare a propoziției precedente. Pentru exegeza iudaică, doar fiii lui Israel au traversat pe uscat, în timp ce „neamurile” care îi însoțeau au trecut prin apă.

4,1-14 *Cele douăsprezece pietre („Dodekalithon”)*. Ridicarea unui altar din douăsprezece pietre, pe muntele Ebal, poruncită de Moise (Deut. 27,3-4), e narată abia în cap. 9. Aici e vorba de un memorial al trecerii; istorisirea ezită între douăsprezece pietre ridicate pe malul vestic, la Gilgal, sau douăsprezece pietre ridicate în fluviu; LXX încearcă să redea un text ebraic dificil, iar D. Barthélemy (1982, p. 3) crede că diferențele dintre LXX și TM s-ar explica prin existența a două redactări diferite. ♦ Pentru Grigore al Nyssei (*Or. in Cant.* 21-24, GNO IX,1) numărul 12, corespunzând triburilor lui Israel, arată că nici o piatră nu e de lepădat pentru a fi martor al misterului petrecut la Iordan; prin comparație cu singurul toiag care înflorise dintre cele douăsprezece, acest număr ar sugera progresul poporului între cele două momente. În omilia *In diem luminum*, el interpretează cele douăsprezece pietre ca pe o prefigurare a celor doisprezece apostoli, „slujitori ai botezului” (*cf.* și Theodoret, *Qu. Ios.* 2).

4,3 „gata pregătite”: TM are „din locul unde picioarele preoților [au stat] nemișcate”: ebr. *hākhin*, „nemișcate”, < *kūn* (la hifil), „a fixa, a stabili, a pregăti”, referit în TM la picioarele preoților, a fost atașat în gr. termenului „pietre”. ♦ „tabăra”, gr. *στρατοπεδεία*, „cort, tabără”: singura ocurență din cărțile traduse din ebr.; mai apare o dată în 2Mac. 13,14. Corespondentul ebr. e tradus, de regulă, printr-un cuvânt din familia vb. *καταλύειν* sau prin *καρπευβολή*.

4,4 „din cei mai de văză”: TM are „pe care-i stabilise” (*cf.* nota 4,3), sens redat de versiunea lui Aquila.

din cei mai de văză dintre fiii lui Israel, câte unul din fiecare trib,⁵ le-a zis: „Luați-o înaintea mea, dinaintea feței Domnului, până în mijlocul Iordanului și, luând fiecare de acolo o piatră, să și-o ridice pe umeri, după numărul celor douăsprezece triburi ale lui Israel,⁶ ca să le aveți drept semn așezat de-a pururi și ca, atunci când fiul tău te va întreba mâine: «Ce sunt pentru voi pietrele acestea?»,⁷ atunci să-l lămurești pe fiul tău, zicând: «Râul Iordanului a pierit din fața chivotului legământului Domnului a tot pământul, pe când îl trecea, iar pietrele acestea vă vor fi vouă, fiilor lui Israel, spre aducere aminte până în veac!»⁸ Fii lui Israel au făcut precum i-a poruncit Domnul lui Iisus: și au luat douăsprezece pietre din mijlocul Iordanului, precum îi orânduise Domnul lui Iisus la isprăvirea trecerii [Iordanului] de către fiii lui Israel, și le-au adus cu ei în tabără și le-au așezat acolo.⁹ Dar Iisus a [mai] ridicat alte douăsprezece pietre chiar în Iordan, pe locul ce fusese sub picioarele preoților care purtau chivotul legământului Domnului; și ele se află acolo până în ziua de astăzi.¹⁰ Iar preoții care purtau chivotul legământului stătuseră în Iordan până când Iisus a isprăvit toate câte i le-a poruncit Domnul să le vestească poporului, iar poporul s-a grăbit; și au trecut [râul].¹¹ Și a

4,5 „le-a zis: «Luați-o înaintea mea, dinaintea feței Domnului»”: TM are „Iosua le-a zis: «Mergeți înaintea chivotului Domnului Dumnezeuului vostru»”. ♦ „dinaintea feței”, gr. *πρὸ προσώπου*: foarte frecventă în Deut., sintagma apare în Iis. Nav. doar aici. ♦ TM nu are „de acolo”.

4,6 „ca să”, gr. *ἵνα* (într-o construcție dificilă), fără corespondent în TM. ♦ „semn așezat de-a pururi”: TM are „semn în mijlocul vostru”.

4,7 „Râul Iordanului”: TM are „Apele Iordanului”, ca la 5,1. ♦ TM omite „a tot pământul”. ♦ „pe când îl trecea”: TM are în plus „când apele Iordanului au fost tăiate”.

4,8 „precum i-a poruncit Domnul lui Iisus”: TM are „precum a poruncit Iosua” (LXX e singura versiune care, aici și la 9,3, atribuie Domnului ceea ce TM pune pe seama lui Iisus). ♦ „la isprăvirea trecerii [Iordanului] de către fiii lui Israel”: TM are „după numărul triburilor fiilor lui Israel”.

4,9 „alte douăsprezece pietre”: TM are doar „douăsprezece pietre”.

4,10 După propoziția „până când Iisus a isprăvit toate câte i le-a poruncit Domnul să le vestească poporului”, TM are „conform cu tot ce-i poruncise Moise lui Iosua” (Barthélemy, D., 1982, pp. 3-4 explică diferența printr-o armonizare în LXX, care omite în general ceea ce pare contradictoriu, în timp ce TM vrea să sublinieze continuitatea între Moise și Iisus Nave). ♦ Graba poporului de a trece Iordanul este interpretată spiritual de către Origen: credincioșii trebuie să se grăbească să împlinescă poruncile și pentru a se desăvârși (*Hom. Ios. V,1*).

4,11 „pietrele – dinaintea lor”: TM are „preoții – înaintea poporului”, diferența putându-se explica prin confuzia dintre ebr. *hakkōhanīm*, „preoții”, și *hā'abhānīm*, „pietrele”.

fost așa: când tot poporul a isprăvit de trecut, atunci a trecut și chivotul legământului Domnului, iar pietrele – dinaintea lor.¹² Și au trecut [și] fiii lui Ruben, și fiii lui Gad și jumătate din tribul lui Manase, bine pregătiți de luptă, în fruntea fiilor lui Israel, precum le poruncise Moise.¹³ Patruzeci de mii au trecut dinaintea Domnului încinși pentru luptă, la războiul împotriva cetății Ierihonului.¹⁴ În ziua aceea, Domnul l-a mărit pe Iisus dinaintea întregului neam al lui Israel și s-au temut de el ca și de Moise, câtă vreme a trăit.

¹⁵ Și Domnul i-a grăit lui Iisus, zicând:¹⁶ „Poruncește-le preoților care poartă chivotul legământului mărturiei Domnului să iasă din Iordan!”¹⁷ Și Iisus le-a poruncit preoților, zicând: „leșiți din Iordan!”¹⁸ Și a fost așa: de

4,12 „bine pregătiți”: gr. διεσκευασμένοι, termen militar rar în LXX (doar aici și în 1Mac. 6,33), e deseori atestat în gr. clasică cu sensul de „pregătit de luptă”; corespunde ebr. *hamušim*, „bine echipați”, termen dificil și rar (doar în Ex. 13,18, în Iis. Nav. 1,14 și în Jud. 7,11), pe care traducătorul grec l-a redat prin εὐζῶνοι în Iis. Nav. 1,14.

4,13 „incinși pentru luptă”, εὐζῶνοι, corespunde aici ebr. *halūṭim*, „despuiat [de ceea ce incomodează în luptă]” (cf. Iis. Nav. 1,14, nota, unde același termen gr. e folosit pentru un alt suport ebr.). ♦ „cetății Ierihonului”: expresie insolită, deoarece, din cele peste 20 de atestări ale Ierihonului, el nu e însoțit niciodată de mențiunea „cetatea”; TM are „stepele Ierihonului”; la 5,10 același TM e tradus prin „la apus de Ierihon”, probabil prin confuzia dintre ebr. *ar^ebōth*, „stepele”, și rădăcina *erebh*, „scara”, iar în 4Regi 25,5 apare transliterat. ♦ Pentru interpretarea versetului, Origen pleacă de la imaginea „centurii” care încinge trupul soldaților. El pune imaginea de aici în raport cu Ef. 6,14: „Coapsele voastre sunt încinse cu adevăr.” Prin urmare, adevărații soldați ai Domnului sunt cei încinși cu centura adevărului. ♦ Cum am văzut, cetatea Ierihonului este sălașul prințului acestei lumi, al diavolului, după Origen. Bătălia dusă de creștin este o bătălie interioară, împotriva Ierihonului-diavol ascuns în suflet (*Hom. Ios. V,2*).

4,14 „l-a mărit”, gr. ἠύξησεν: are loc împlinirea promisiunii făcute în 3,7. Theodoret (*Qu. Ios. 2*) compara proslăvirea lui Iisus (devenit θεοφιλής după miracolul trecerii Iordanului) cu cea a lui Hristos, după botezul în Iordan. ♦ „neam”: gr. γένους (singura ocurență a cuvântului în Iis. Nav.) e un „plus” în LXX. ♦ „câtă vreme a trăit”: TM are „în toate zilele vieții lui”, redată aici în mod excepțional printr-o relativă (cf. Iis. Nav. 1,5; Gen. 3,14.17; Deut. 4,9 etc., unde expresia ebr. e redată literal).

4,15-24 Separarea între cap. 4 și 5 nu e cea din TM, care grupează într-o singură secțiune (4,15 – 5,8) toate evenimentele petrecute la Gilgal până la tăierea împrejur.

4,16 „chivotul legământului mărturiei Domnului”: TM are „chivotul mărturiei”. ♦ „să iasă”: față de echivalentul obișnuit al ebr. *‘ālāh*, „a urca”, traducătorul preferă gr. ἐκβαίνειν, mai adecvat contextului (singurele ocurențe în cărțile LXX traduse din ebr. se găsesc în acest capitol, 4,16-19).

4,18 „apa Iordanului a țâșnit”: TM are „apele Iordanului s-au întors”. ♦ „la loc”: κατὰ χόραν: termenul χώρα, rar echivalent al ebr. *māqōm*, „loc”, amintește expresia folosită în Ex. 14,27, despre întoarcerea apelor Mării Roșii.

îndată ce preoții care purtau chivotul legământului Domnului au ieșit din Iordan și au pus picioarele pe pământ, apa Iordanului a tâșnit la loc și curgea ca și ieri și alaltăieri, de-a lungul întregii albiei.¹⁹ Iar poporul a urcat din Iordan în a zecea zi a lunii întâi. Și fiii lui Israel și-au pus tabără la Galgala, în latura dinspre soare-răsare față de Ierihon.²⁰ Și cele douăsprezece pietre, pe care le-a luat din Iordan, Iisus le-a înălțat la Galgala,²¹ zicând: „Când vă vor întreba fiii voștri: «Ce sunt pietrele acestea?»»,²² să le vestiți fiilor voștri: «Israel a trecut pe uscat Iordanul,²³ Domnul Dumnezeu nostru secând apa Iordanului de dinaintea lor, până ce l-au trecut, precum a făcut Domnul Dumnezeu nostru și cu Marea Roșie, pe care Domnul Dumnezeu nostru a secăt-o de dinaintea noastră, până ce am trecut,²⁴ ca să cunoască toate

4,19 „a zecea zi a lunii întâi”: tradițiile ebraică și creștină fac asocierea cu porunca de a jertfi mielul înaintea ieșirii din Egipt, în această zi (cf. Ex. 12,2-3). Origen (*Hom. Ios. IV,4*) subliniază chiar această coincidență: „Ziua izbăvirii de greșelile lumii merită să fie ziua intrării în Pământul făgăduinței.” În legătură cu simbolistica cifrei 10, vezi Philon (*Plant. 123, 126*) și Origen (*Hom. Ios. III,2*). ♦ „la Galgala”: forma elenizată τὰ Γαλγολα desemnează în mod constant un loc situat în Țara Canaanului, aproape de Ierihon (cf. și 4,19-20; 5,9; 9,6; 10,6-7,9; 24,31a, transcrisă o singură dată „Galgal”, în 14,6); Galgala este astfel bine delimitată de altă localitate, aflată lângă urcușul Adummim, numită tot *Gil'ghāl* în TM, care este transliterat Galgal (15,7).

4,20 Un mozaic descoperit la Madaba atestă existența unei biserici Δωδεκαλίθων, asociată cu numele Galgala, la est de Ierihon (vezi „Hărți”).

4,21 „Când vă vor întreba fiii voștri”: TM are: „Când fiii voștri vor întreba mâine pe părinții lor”: „plusul” din TM accentuează diferența față de v. 6. Tradiția rabinică explică că v. 6 se adresează copiilor generației miracolului, iar v. 21, generației următoare.

4,23 „de dinaintea lor”: TM are „dinaintea voastră”. ♦ Sintagma „Domnul Dumnezeu nostru” de la sfârșitul versetului apare doar în LXX.

4,24 „toate neamurile” (τὰ ἔθνη): TM are „popoarele”. TM nu face întotdeauna diferență între *ām*, „popor”, și *gōy*, „neam”, pentru a distinge poporul lui Israel de neamurile păgâne. În Iis. Nav., τὰ ἔθνη redă pluralul ambelor cuvinte ebraice, în timp ce λαός, echivalent majoritar al lui *ām*, îl traduce și pe *gōy* la singular (Iis. Nav. 3,17; 4,1). ♦ „puterea”: unica echivalare prin ἡ δὴναμις în LXX a ebr. *yādh*, „mână”, metaforă a puterii Domnului. Echivalarea din gr. este un exemplu de evitare a antropomorfismelor. ♦ „să-L cinstiți”: gr. σέβεσθα, absent în Pentateuh, redă ebr. *yārē'* (tradus în general prin φοβεῖσθα, „a se teme”). ♦ „în orice vreme” (*litt.* „în toată vremea”, LXX-A: ἐν παντὶ χρόνῳ, reținut de Rahlfs); cf. LXX-B: ἐν παντὶ ἔργῳ, „în orice faptă”; TM: *kol hayyāmim*, „în toate zilele”. ♦ TM grupează în aceeași secțiune sfârșitul cap. 4 și începutul cap. 5 (4,15 – 5,8): primele evenimente după trecere până la circumcizie sunt prezentate astfel ca o încheiere a trecerii Iordanului. Istoria în Pământul făgăduinței începe doar o dată cu „ridicarea ocării Egiptului” (tăierea împrejur), vestită de Dumnezeu (v. 9).

neamurile pământului că puterea Domnului este tare și ca să-L cinstiți pe Domnul Dumnezeuul vostru în orice vreme.»”

5¹ Și a fost așa: când au auzit regii amoreilor, care erau dincolo de Iordan, și regii Feniciei, care erau lângă mare, că Domnul Dumnezeu a secat râul Iordanului dinaintea fiilor lui Israel, pe când îl treceau, s-au muiat cu firea și s-au cutremurat, și și-au pierdut cumpătul în fața fiilor lui Israel.

² Iar în acea vreme Domnul a zis către Iisus: „Fă-ți niște cuțite de piatră, din piatră tăioasă, și așază-te de-i taie împrejur pe fiii lui Israel!”³ Și Iisus

Secțiunea următoare (5,9 – 6,11) începe cu prima sărbătorire a Paștelui (vv. 10-12) și apariția căpeteniei armatei Domnului (vv. 13-15), care devin astfel preluții la cucerirea Ierihonului.

5,1 „dincolo de Iordan”: TM precizează „la apus”. ♦ „s-au muiat cu firea și s-au cutremurat”, *litt.* „gândurile li s-au topit și au fost loviți de groază”; gr. utilizează două verbe, ἐτάκθησαν și κατεπλάγησαν, pentru un singur termen ebr., *māsas* (nifal), „a (se) topi”. ♦ „și-au pierdut cumpătul”, *litt.* „nu a mai fost în ei nici o judecată”: gr. φρόνησις, absent în Pentateuh, corespunde aici în mod neobișnuit ebr. *rūah*, „răsuflare, duh” (redat în episodul cu Raab prin πνεῦμα, „răsuflare”).

5,2-9 *Tăierea împrejur de la Galgala*. Episodul, devenit, încă de la începutul erei noastre, motiv de dispute între evrei și creștini, prezintă mari diferențe între textul gr. și textul ebr. LXX nu urmează literal TM, care este și mult mai amplu în raport cu textul grec, iar criticii au păreri împărțite în privința autenticității și a coerenței celor două texte. Dacă în privința faptului că în timp ce poporul rătăcea în deșert circumcizia nu a fost practică există un acord între LXX și TM, doar textul gr. pare a admite că existau necircumciși „printre cei ieșiți din Egipt”, fie pentru că circumcizia nu a fost practică de toți evreii în Egipt, fie pentru că ea se făcea mai târziu și unii copii au ieșit din Egipt necircumciși. Pentru unii comentatori, textul grec este cel mai aproape de textul proto-masoretic original; TM, fiind mai lung și mai ortodox, va fi fost probabil reformulat în lumina poruncilor Domnului către Avraam (Gen. 17,10-14).

5,2 „cuțite de piatră”: gr. μάχαρα, unul din cele trei echivalente propuse de traducătorul gr. pentru ebr. *herebh*, „sabie”, rezervat cuțitelor de circumcizie (cuvântului ebr. îi mai corespund ξίφος, *idem*, și ρομφαία, „spadă, paloș”); adj. πέτρινος apare doar în Iis. Nav. 5,2,3; 21,42d și 24,31a, iar termenul este atestat la Symmachos în Ex. 4,25, unde LXX are ψήφος, „pietricică”, pentru același cuvânt ebraic. Iustin (*Dial.* 113) vede în expresia „cuțite de piatră” simbolul lui Hristos-piatra și al cuvintelor Sale. Origen (*Hom. Ios. V,5*) și Theodoret (*Qu. Ios. 4*) reiau același simbolism, care poate trimite la I Cor. 10,4: „piatra era Hristos”, iar cuvântul Său, „un cuțit cu două tășuri”. ♦ „din piatră tăioasă” este un plus al LXX. ♦ „așază-te de-i taie împrejur pe fiii lui Israel”: TM are „taie-i împrejur pe fiii lui Israel a doua oară”; gr. a putut confunda pe *šūbh*, „reîncepe”, cu *šēbh*, „șezi”. Pentru mulți exegeți referirea la o a doua circumcizie nu poate fi o corectare tardivă; de altfel Targumul, versiunea siriacă, recenziunea palestiniană și LXX-A au

și-a făcut cuțite din pietre tăioase și i-a tăiat împrejur pe fiii lui Israel, la locul ce se cheamă „Dealul prepuțurilor”.⁴ Așa cum i-a curățit Iisus pe fiii lui Israel, câți se născuseră odinioară pe drum și câți odinioară erau netăiați împrejur dintre cei ieșiți din Egipt,⁵ pe toți Iisus i-a tăiat împrejur.⁶ Căci patruzeci și doi de ani s-a învățat Israel în pustiu Madbaritidei, de aceea cei mai mulți dintre ei erau netăiați împrejur, dintre luptătorii ieșiți din Egipt, – aceia care n-au ascultat de poruncile lui Dumnezeu, cărora El le orânduise că nu vor vedea pământul pe care Domnul jurase părinților lor să ni-l dea, pământ unde curge lapte și miere.⁷ În locul acestora au fost orânduși fiii lor, pe care Iisus i-a tăiat împrejur, căci erau netăiați împrejur, născuți [fiind] pe drum.⁸ Și, fiind tăiați împrejur, s-au liniștit și au rămas în tabără până s-au vindecat.⁹ Și Domnul i-a zis lui Iisus, fiul lui Nave: „În

expresia „a doua oară”, ca majoritatea comentatorilor creștini (Iustin, Origen, Theodoret). Sensul tipologic al celei de-a doua circumcizii ar fi că, după cea a lui Moise, materială, urmează circumcizia spirituală, prin botezul lui Iisus-Piatra tăioasă (Daniélou, J., 1950, p. 210). Augustin (*Qu. Lib. VI*) a propus pentru prima dată explicația unei a doua circumcizii colective, după cea din Exod, în acord cu exegeza rabinică.

5,3 „Dealul prepuțurilor”: după Origen, prima circumcizie, „tăierea” cultului idolatric, nu este suficientă pentru mântuire. Credinciosul trebuie să-și „taie împrejur” pofta, lăcomia care este „forma cea mai subtilă de idolatrie” (*Hom. Ios. I,7*). ♦ A doua tăiere împrejur îndepărtează viciile: trufia, invidia, desfrânarea, lăcomia, nedreptatea; abia după această a doua circumcizie, interioară, sufletească, credinciosul poate intra în Pământul făgăduinței, în Împărăția adevăratului Iisus, Hristosul (Origen, *ibid.*).

5,4-5 Text dificil în greacă. BA urmează interpretarea lui D.W. Gooding: „⁴ Astfel i-a curățit Iisus pe fiii lui Israel, pe cei care se născuseră pe drum, ca și pe cei care erau netăiați împrejur dintre bărbații ieșiți din Egipt, – ⁵ pe toți Iisus i-a tăiat împrejur” (Gooding, D.W., 1977, pp. 149-164).

5,6 „patruzeci și doi de ani”: TM are „patruzeci de ani”. Singura mențiune a acestei cifre ca fiind durata trecerii prin pustiu: cifra include aici cei doi ani de rătăcire înainte de a ajunge la Paran (Num. 10,11), plus cei patruzeci de ani de penitență; în Deut. 2,14 se vorbește de treizeci și opt de ani, dar, în general, se dă cifra globală de patruzeci de ani (Num. 32,13; Deut. 2,7; 8,4). ♦ „pustiul Madbaritidei”: dublă traducere, inexplicabilă, a ebr. *midh^hbār*, „deșert”. ♦ „poruncile”: TM are „glasul”. ♦ „Dumnezeu”: TM are „YHWH”. ♦ „orânduise”: gr. *διότιζω*, *litt.* „a hotărî, a statua”.

5,8 Origen (*Hom. Ios. VI,1*) compară circumcizia făcută de Iisus Nave cu cea spirituală săvârșită de Hristos, care îi cere omului efortul dureros de a părăsi lumea păcatului. Rana produsă de circumcizie (eliminarea păcatelor) trebuie să se cicatrizeze. Într-un prim moment noul mod de viață pare foarte dificil; abia după cicatrizare viața își intră în firescul ei.

5,9 „ocara”, gr. *ὀνειδισμός*, „dezonoare, stigmat”: frecvent în LXX, dar absent în Pentateuh. ♦ Pentru Philon (*Her. 315-316*), Egiptul este simbolul trupului, patimilor,

ziua de astăzi am ridicat de pe voi ocară Egiptului.” Și a numit locul acela cu numele Galgala.

¹⁰ Și fiii lui Israel au făcut Paștele în a paisprezecea zi a lunii, de cu seara, la apus de Ierihon, de cealaltă parte a Iordanului, în câmpie, ¹¹ și au mâncat din grânele pământului, azime și [roade] noi. În ziua aceea ¹² a pierit și mana, după ce se hrăniseră din grânele pământului, și nu a mai fost mană pentru fiii lui Israel; ci în anul acela au cules roade din ținutul fenicienilor.

¹³ Și a fost așa: pe când Iisus se afla în Ierihon, ridicându-și ochii, a văzut un om stând dinaintea lui, cu sabia scoasă în mână. Și apropiindu-se,

depravării. Origen (*Hom. Ios. V, 5-6*) și Theodoret (*Qu. Ios. 4*) consideră că a doua circumcizie îndepărtează ocară Egiptului, adică rușinea păcatelor. ♦ „Galgala”: la Flavius Iosephus (*AI 5,34*) și Theodoret (*Qu. Ios. 4*) toponimul simbolizează libertatea. ♦ TM are la sfârșitul versetului: „până în ziua aceasta.”

5,10 „au făcut Paștele”: TM are la începutul versetului: „Au pus tabăra la Gilgal”. ♦ „de cu seara”: TM are „seara”. După Tov, E., 1978, p. 57, „au făcut Paștele” este o expresie tehnică pentru a desemna aducerea jertfelor la apusul soarelui (*cf. Deut. 16,6*), în timp ce traducătorul gr. evidențiază dimensiunea temporală a sărbătorii, care începea „de cu seara” (*cf. Ex. 12,18*). ♦ „la apus de Ierihon”: TM are „în stepele Ierihonului” (*cf. nota la 4,13*). ♦ TM nu are „de cealaltă parte a Iordanului, în câmpie”.

5,11 „grânele”: după Flavius Iosephus, ar fi vorba de „grâu copt” (σίτον ἀκμαζόντα). ♦ După „au mâncat”, TM are „în a doua zi de Paște” (conform cu *Lev. 23,5-6*, în timp ce textul gr. e conform cu *Ex. 12,18*). ♦ „[roade] noi”: TM are *qālūy*, „[grăunțe] prăjite”, deși *véα* e întotdeauna echivalentul pentru ebr. *'ābhīb*, „spic”. După unii comentatori, *véα*, „roade noi”, ar desemna aici totalitatea „recoltelor noi” al căror consum este interzis înaintea primei zile a omer-ului, adică a doua zi de Paște. Aquila și Symmachos traduc prin φρυκτός, „prăjit”. ♦ „În ziua aceea”: TM atașează această sintagmă la începutul v. 12. ♦ Origen are o versiune diferită: circumcizii mănâncă fructe din țara palmierilor (Fenicia), simbolul victoriei. După el, există trei tipuri de hrană spirituală, simbolizate prin tot atâtea tipuri de hrană materială: alimentele consumate la ieșirea din Egipt sunt învățăturile lumești, erudiția intelectuală; în deșert, adică în timpul vieții prezente, credinciosul primește mana Legii; în fine, o dată intrat în Pământul făgăduinței, el se hrănește cu roadele victoriei spirituale.

5,12 „a pierit și mana”, *cf. Ex. 16,35*. ♦ „ținutul fenicienilor”, actualizare LXX, în loc de „țara Canaanului”.

5,13-15 Ca și TM, majoritatea comentatorilor prezintă această apariție dumnezeiască drept preludiul căderii miraculoase a Ierihonului. Ediția Brooke-MacLean grupează laolaltă cap. 5 și 6; unii traducători moderni ai TM leagă, de asemenea, sfârșitul acestui capitol de cel următor. Această teofanie a fost comentată de Origen în *Hom. Ios. VI,2* printr-un fel de dedublare a figurii protagonistului: Iisus-Iosua din VT se prosternă în fața lui Iisus Hristos din NT. ♦ „Omul” cu sabia în mâini este Iisus Hristos, după Iustin

Iisus i-a zis: „Ești de-al nostru sau dintr-ai vrăjmașilor?”¹⁴ Și acesta i-a zis: „Eu [sunt] Mai-marele oștirii Domnului, acum am sosit.” Și Iisus a căzut cu fața la pământ și a zis către el: „Stăpâne, ce-i poruncești slugii tale?”¹⁵ Iar Mai-marele oștirii Domnului i-a zis lui Iisus: „Dezleagă-ți încălțăminte din picioare, pentru că locul pe care te afli este sfânt!”

6¹ Ierihonul era ferecat și întărit, și nimeni nu ieșea de acolo, nici nu intra.² Și Domnul i-a zis lui Iisus: „Iată, Eu îți dau ție în mână Ierihonul și

(*Dial.* 61), Origen (*ibid.*), Eusebiu al Cezareei (*DE V*, 19, 1). Flavius Iosephus nu menționează acest episod.

5,14 „acesta i-a zis”: TM are „el a zis: nu”, lecțiune dificilă; unii au propus să fie corectată după LXX, care a citit *lō*, „lui”, și nu *lō'*, „nu”. ♦ „Mai-marele oștirii Domnului”: gr. ὁ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως, calc după ebr. *šar-f'bhā'*, „capul oștirii”. ♦ „a căzut cu fața la pământ”: TM are în plus „și s-a închinat”. Theodoret (*Qu. Ios.* 5) crede că ar fi vorba de arhanghelul Mihail, la fel ca tradiția ebraică (*cf.* și Ex. 33,2-3). În legătură cu această teofanie, *cf.* Jacob, E., 1995, pp. 131-134.

5,15 Cuvântul adresat lui Iisus de trimisul Domnului este aproape identic cu cel din scena rugului aprins (Ex. 3,5). ♦ Actul de a se descălța simbolizează în tradiția rabinică purificarea și asceza, care îi îngăduie sufletului să simtă Prezența divină. Origen (*Hom. Ios.* VI,3) vede în această poruncă necesitatea de „a dezlega picioarele sufletului nostru, ca să nu le mai țină în loc nici o legătură a morții”. Întrebându-se de ce Iisus Nave trebuie să se descalțe într-un ținut aflat încă sub dominația puterilor răului (păgânii), Origen răspunde că Prezența lui Dumnezeu sfințește orice loc, indiferent de calitatea lui naturală (bună sau rea) (*ibid.*) ♦ TM are la sfârșitul v. 15: „Și Iisus așa a făcut.”

6,1-26 Căderea Ierihonului. Textul gr., mai scurt ca TM, prezintă diferențe importante în raport cu cel ebr. Traducătorul subliniază caracterul excepțional al acestei prime izbâanzi războinice, păstrând numai pentru cucerirea Ierihonului termenul religios de ἀνάθεμα, „anatemă”, „jertfă consacrată” Domnului Sabaot, precum și expresia ἀναθεματίζειν ἐν στόματι πόμφαιας, „a închina ca anatemă prin ascuțișul sabiei” (singura ocurență din LXX). Origen a interpretat pe larg căderea Ierihonului (omiliile VI și VII), iar Flavius Iosephus consacră un spațiu larg povestirii surprăzii zidurilor cetății (*AI* 5,22-34).

6,1 „ferecat și întărit”: TM are aici o figură etimologică, pentru care LXX a ales doi termeni, dintre care, al doilea, ὄχυρός, „fortificat”, din terminologia militară, are și alte ocurențe în LXX. ♦ Ierihonul este simbolul „lumii pământestei” (ca și în Lc. 10,30), care va fi distrusă în cele din urmă; cucerirea Ierihonului prevestește sfârșitul lumii acesteia și instaurarea Împărăției lui Dumnezeu (*cf.* Origen. *Hom. Ios.* VI,4).

6,2 Expresia „îți dau... în mână (*litt.* sub mână = putere)”, παραδίδοναι ὑποχείριον, apare frecvent în Iis. Nav. (6,2; 9,25; 10,12; 11,8); același corespondent ebr. e redat frecvent prin εἰς τὰς χεῖρας, „în mâinile”. ♦ „cei tari în putere (= capabili de luptă)”, gr. δουρατοὶ ἐν ἰσχύι: calc după ebr. (vezi și 8,3; 10,7).

pe regele lui, care-i are acolo pe cei tari în putere. ³ Iar tu împresoar-o cu războinici de jur împrejur. [⁴] ⁵ Și, când veți suna din trâmbiță, tot poporul să strige tare laolaltă și, strigând ei tare, zidurile cetății se vor prăbuși singure, iar tot poporul va intra năvălind fiecare drept înainte, în cetate.” ⁶ Și Iisus, fiul lui Nave, a intrat la preoți ⁷ și le-a zis: „Porunciți-i poporului să meargă în jurul cetății și s-o împresoare; iar războinicii să meargă alături înarmați, dinaintea Domnului. ⁸ Și șapte preoți, având șapte trâmbițe sfinte, să treacă deopotrivă dinaintea Domnului și să dea semnalul tare, iar chivotul legământului Domnului să-i urmeze. ⁹ Iar războinicii să pășească în frunte, și preoții cei din urma oștirii, după chivotul legământului Domnului, mergând și sunând din trâmbiță.” ¹⁰ Iar poporului, Iisus i-a poruncit zicând: „Să nu strigați, și nimeni să nu vă audă glasul până în ziua în care El Însuși va da poruncă să strigați; atunci să strigați”. ¹¹ Și, după ce a înconjurat cetatea,

6,3 „împresoar-o ... de jur împrejur”: TM are „învârțiți-vă”. ♦ TM are în plus, la sfârșitul versetului: „făcând înconjurul cetății o dată: astfel să faci vreme de șase zile”, precum și v. 4 în întregime: „Șapte preoți să poarte dinaintea chivotului cele șapte trâmbițe ale Jubileelor, iar în a șaptea zi să dați de șapte ori înconjurul cetății, apoi preoții să sune din trâmbiță.”

6,5 „veți suna din trâmbiță”, gr. *σολπίσθητε τῆ σόλπιγγι*: TM are „și când va tăragăna sunetul cornului de berbec, de îndată ce veți auzi glasul trâmbiței...”. În Iis. Nav., *σόλπιγγε* echivalează atât ebr. *qeren hayyōbhēl*, „corn de berbec”, cât și *šophar*, „trâmbiță” (de fapt, tot un corn de berbec în care se suflă direct; *σόλπιγγε*, „trâmbiță”, care este dreaptă, corespunde mai bine ebr. *haṣof rāh* – cf. Num. 10,2; Lev. 23,24).

6,6 „a intrat la preoți”: TM are în plus „i-a chemat pe preoți și le-a zis: «Duceți chivotul legământului și șapte preoți să poarte cele șapte trâmbițe din corn de berbec [altă traducere: trâmbițe ale Jubileelor] înaintea chivotului Domnului.»”

6,7 În LXX, Iisus se adresează preoților, în timp ce în TM el vorbește direct poporului. ♦ „Porunciți”: TM are „Spuneți”. ♦ „dinaintea Domnului”: TM are „dinaintea chivotului Domnului”.

6,8 TM începe v. 8 cu: „Și a fost așa: de îndată ce Iosua i-a grăit poporului”, pasaj absent în LXX (aşadar, în TM începutul procesiunii e situat aici, în timp ce în LXX ea începe abia în v. 11). ♦ „trâmbițe sfinte”: adj. *ἱερός*, „sfânt” (unica ocurență în Iis. Nav.) pune în legătură instrumentul cu *ἱερούς*, „preotul” care îl poartă. ♦ „deopotrivă” lipsește din TM. ♦ „chivotul legământului”: TM are „chivotul lui YHWH” (la fel și în vv. 11 și 13).

6,9 În interpretarea alegorică a lui Maxim Mărturisitorul (*Ambigua* II,17), chivotul și trâmbițele simbolizează „cunoștința tainelor dumnezeiești și virtuțile” care cuceresc și dărâmă „veacul sensibil”, lumea.

6,10 După „nimeni să nu vă audă glasul”, TM are „și să nu iasă o vorbă din gura voastră”. ♦ „El Însuși”: TM are „eu însumi”.

6,11 „degrabă”: TM are „de jur împrejur, o singură dată”.

chivotul legământului Domnului s-a dus degrabă în tabără și a poposit acolo peste noapte.¹² A doua zi, Iisus s-a sculat dis-de-dimineată și preoții au ridicat chivotul legământului Domnului;¹³ și cei șapte preoți care purtau cele șapte trâmbițe mergeau în frunte dinaintea Domnului, în urma lor mergeau războinicii și restul gloatei, în urma chivotului legământului Domnului; și preoții au sunat din trâmbițe, iar tot restul gloatei a împresurat strâns cetatea.¹⁴ Și s-a dus înapoi în tabără; astfel a fost [vreme de] șase zile.¹⁵ Iar în ziua a șaptea s-au sculat din zori și au făcut înconjurul cetății de șase ori.¹⁶ Și, la a șaptea înconjurare, preoții au sunat din trâmbițe și Iisus le-a zis fiilor lui Israel: „Strigați, căci Domnul v-a dat vouă cetatea!”¹⁷ Și va fi cetatea

6,12 TM nu are „a doua zi”, plasând sintagma la începutul v. 14.

6,13 „în urma lor”: TM are „dinaintea lor”. ♦ „restul gloatei”, gr. ὁ λοιπὸς ὄχλος: TM are „ariergarda”. ♦ Sfârșitul v. 13, de la a doua menționare a „restului gloatei”, apare doar în LXX, care pune astfel accentul pe participarea întregii mulțimi la încercuirea cetății.

6,14 TM începe versetul cu: „ei au făcut înconjurul cetății în a doua zi” (vezi 6,12).

6,15 „de șase ori”: TM are „de șapte ori” (conform cu v. 4) și prezintă un pasaj suplimentar: „După această regulă, de șapte ori, numai în ziua aceea, de șapte ori au înconjurat cetatea.” ♦ Theodoret (*Quaest. 3Rg.*, 46) citează v. ca pe un exemplu al unei acțiuni poruncite în ziua sabbatului, pentru a arăta că legislatorul însuși prescrie încălcarea poruncilor Legii, care n-au fost date decât din pricina slăbiciunii poporului.

6,16 „fiilor lui Israel”: TM are „poporului”.

6,17 „[închinată ca] anatemă”: gr. ἄναθεμα, „ofrandă consacrată”. Ebr. *hērem* desemnează ceea ce trebuie „separat” de uzul profan, interzis omului și consacrat în totalitate lui Dumnezeu. Termenul este aplicat atât domeniului cultic (cf. Lev. 27,28-29), cât și militar, unde înseamnă nimicirea cetăților idolatre cucerite în război, inclusiv a locuitorilor; în astfel de situații, prada de război este interzisă, fiind „consacrată” lui YHWH prin distrugere (cf. Deut. 13,16-18; 1Regi 15,3 sq). Cel care încalcă această prescripție devine el însuși *hērem*; cf. Iis. Nav. 6,18, dar și Deut. 7,26. Pentru echivalarea termenului ebraic, traducătorii LXX au ales din gr. clasică cuvântul ἄναθεμα, „ofrandă” (ἀνατίθημι, *lit.* „a pune sus”, „a consacra în templu”). Ca verb, ἀναθεματίζω înseamnă în acest context „a declara un obiect anatemă”, interzis, consacrat lui Dumnezeu (pentru mai multe detalii, cf. Harl, M., 2001). Chiril al Alexandriei cunoaște acest sens și îl folosește în exegeza versetului („*anatema*, adică ceea ce se alegea din toate și se închina Domnului” – *Închinare V*, p. 148). Sensul cuvântului s-a extins atât în ebr., cât și în gr., ajungând să desemneze în tradiția talmudică, respectiv în NT, consecințele încălcării consacrării totale, altfel spus blestemul și excomunicarea. ♦ Flavius Iosephus (*AI 5,26*), care nu folosește termenul, și Theodoret (*Qu. Ios. 7*) pun în gura lui Iisus Nave explicația că trebuie oferită Domnului prima cetate cucerită, tot așa cum i se oferă pârga de roade (cf. Deut. 18,4). ♦ TM nu are „Domnului Sabaoth”, transliterare gr. a ebr. *šbhā ʾōth*, „al oștirilor”, absentă în Pentateuh și unică în Iis. Nav.; LXX-A (preluat de

[închinată ca] anatemă – ea și tot ce se află într-însa, pentru Domnul Sabaoth; numai pe Raab, desfrânata, s-o cruțați, pe ea și toate câte sunt în casa ei.¹⁸ Iar voi păziți-vă foarte [să nu vă atingeți de] anatemă, ca nu cumva, râvnind, să luați voi înșivă din anatema [închinată] și să faceți din tabăra fiilor lui Israel o anatemă și să ne ștergeți [de pe fața pământului].¹⁹ Și tot argintul, aurul, bronzul sau fierul va fi sfânt pentru Domnul – se va aduce la visteria Domnului.”²⁰ Atunci preoții au sunat din trâmbițe și cum a auzit poporul sunetul trâmbițelor au strigat toți cu strigăt mare și puternic. Și tot zidul de jur împrejur s-a prăbușit, iar tot poporul a urcat spre cetate.²¹ Și Iisus a închinat-o ca anatemă, pe ea și pe toate câte erau în cetate, de la bărbat, și până la femeie, de la tânăr și până la bătrân, până la vițel și asin, prin ascuțișul sabiei.²² Și Iisus le-a zis celor doi tineri care fuseseră iscoade: „Intrați în casa femeii [aceleia] și scoateți-o de acolo, pe ea și câte sunt ale ei.”²³ Și cei doi tineri care iscodiseră cetatea au intrat în casa femeii și au scos-o pe Raab, desfrânata, pe tatăl ei, și pe mama ei, și pe frații ei, și toate

Theodotion are: τῷ κυρίῳ τῶν δυνάμεων, „Domnului oștirilor”. ♦ TM are la sfârșitul versetului: „căci ea i-a ascuns pe solii pe care i-am trimis.”

6,18 „[să nu vă atingeți de] anatemă”: cei botezați (purificați de apele Iordanului) nu trebuie să se mai întoarcă spre cele lumești (Origen, *Hom. Ios.* VII,4). ♦ „ca nu cumva, râvnind”, gr. ἐνθουσιάζοντες: TM are *pen taḥarimū*, „ca nu cumva să proclamați o anatemă [rad. *HRM*]”, lecțiune dificilă, pentru care unii comentatori propun o corectare, după gr. (aceiași cuvânt gr. în Iis. Nav. 7,21 corespunde ebr. *hāmādh*, „a râvni”).

6,20 TM începe v. cu: „atunci poporul a înălțat strigăt de luptă.” ♦ „mare și puternic”, traducere dublă în LXX: TM are numai „mare”. ♦ TM termină versetul cu împlinirea planului de luptă hotărât de Domnul la v. 5: „fiecare dinaintea sa și el a cucerit cetatea”.

♦ Origen interpretează în mod special termenul grecesc tradus aici prin „strigăt”. După el, acest termen înseamnă strigăt de luptă, dar și strigăt de bucurie: poporul întreg strigă de bucurie la venirea Domnului (*Hom. Ios.* VII,2). Apropie acest pasaj de Ps. 99,1 și 88,16 (unde sintagma desemnează cu claritate strigătele de bucurie). ♦ „tot zidul”: Origen precizează că cetatea s-a prăbușit ὅθρως, adică „în întregime, cu totul” și „dintr-o dată”, căderea Ierihonului prefigurând, prin caracterul său brusc, sfârșitul lumii (*ibid.*).

6,21 „vițel și asin” (ultimul termen, ὑποζύγιον, *litt.* „animal de povară”): TM menționează și „oaie”. ♦ „prin ascuțișul (*litt.* în gura) paloșului”, gr. ἐν στόματι ρομφαίας: imagine calchiată după ebr., dar care există și în gr. (*cf.* și Gen. 34,26); în Iis. Nav., ebr. *herēbh*, „sabie”, este redat prin trei termeni diferiți: ῥομφαία (4 ocurențe), care denumește o spadă mai mare, μάχαρα (6 ocurențe, incluzând și pe cele în care e vorba de cujițele de circumcizie) și ξίφος (9 ocurențe), care desemna o sabie sau un pumnal, o armă mai fină și mai ascuțită.

6,22 TM are la sfârșitul versetului: „cum i-ați jurat-o.”

care erau ale ei, și toată rudenia ei, și au așezat-o în afara taberei lui Israel. ²⁴ Și cetatea a fost mistuită în foc, cu toți cei din ea: numai argintul, aurul, bronzul, și fierul le-au dat să fie aduse în vistieria Domnului. ²⁵ Iar lui Raab, desfrânata, și întregii case a tatălui ei, Iisus le-a cruțat viața; și a locuit în Israel până în ziua de astăzi – căci ea le-a ascuns pe iscoadele pe care Iisus le trimisese ca să iscodească Ierihonul. ²⁶ – Și Iisus a jurat în ziua aceea dinaintea Domnului, zicând: „Blestemat [să fie] omul care va clădi cetatea aceasta: peste întâiul său născut îi va face temeliile, iar peste cel mai mic al său îi va așeza porțile.” Și chiar așa a făcut Ozan, cel din Baithel: peste Abiron, întâiul născut, i-a făcut temeliile, iar peste cel mai mic, scăpat teafăr, i-a așezat porțile.

²⁷ Și Domnul era cu Iisus, iar numele lui era peste tot pământul.

7 ¹ Iar fiii lui Israel au săvârșit greșeală mare și și-au pus deoparte din anatema [închinată]; și Achar, fiul lui Charmi, fiul lui Zambri, fiul lui Zara, din tribul lui Iuda, a luat din anatema [închinată], și Domnul S-a mâniat cu urgie pe fiii lui Israel. ² Iar Iisus a trimis niște bărbați la Gai, care este lângă

6,24 „a fost mistuită în foc” (*litt.* „a fost arsă cu ardere”) lipsește în TM. ♦ „vistieria Domnului”: TM are „vistieria din casa lui YHWH”.

6,25 După „casa tatălui ei” (*litt.* „casa părintească”), TM are „și tot ce era în ea”. ♦ „și a locuit în Israel până în ziua de astăzi”: Origen (*Hom. Ios. VII,5*) citește acest verset: „[Raab] a fost adăugată la Israel” (fiind deci altoită pe măslinul cel bun; *cf. Rom. 11,17*). Și la Theodoret (*Qu. Ios. 8*), Raab, străina care a locuit printre fiii lui Israel, apare ca prototip al creștinului.

6,26 LXX, al cărei text e confirmat prin *testimonia* de la Qumran (4 QTest.), prezintă mai multe divergențe față de TM. ♦ „dinaintea Domnului”, expresie inclusă în TM în cadrul formulei jurământului lui Iisus: „Blestemat să fie dinaintea Domnului...” ♦ TM are „(cetatea aceasta) Ierihon” în cuprinsul jurământului. ♦ Pasajul „Și chiar așa...” până la sfârșitul versetului e un adaos al LXX.

6,27 „numele”: TM are „renumele”.

7,1-25 *Greșeala lui Achar*. Origen (*Hom. Ios. VI,7*) comentează tema responsabilității colective, fundamentală și pentru tradiția iudaică.

7,1 „au săvârșit greșeală mare”, *litt.* „au greșit cu greșeală mare”: TM are *mā'al ma'al*, „a comite un act de trădare”. În Pentateuh *mā'al* a fost redat prin verbe care semnifică neglijență, dispreț sau nesupunere; Symmachos îl redă prin *καταφροεῖν*, „a disprețui”. ♦ „și-au pus deoparte”, gr. *νοσφίζεσθαι*, „a pune deoparte, a fura, a piti”, *hapax* LXX, fără corespondent în TM. ♦ „Achar”: TM are „Acan”, formă influențată de etimologia antroponimului: *ākhar*, „a măhni, a tulbura”. ♦ „Zambri”: TM are „Zabdi”.

7,2 După „trimis”, TM are „de la Ierihon”. ♦ „Gai”: transliterație constantă în Iis. Nav. a toponimului TM *hā'ay*, „Ruina” (totdeauna articulat). În Gen. 12,8; 13,3: LXX *Aggai*.

Baithel, zicând: „Iscodiți [cetatea] Gai!” Și bărbații s-au suit și au iscodit [cetatea] Gai. ³ Și, întorcându-se la Iisus, au zis către el: „Să nu se suie tot poporul, ci numai vreo două mii sau trei mii de oameni să se suie și să împresoare cetatea. Să nu duci acolo tot poporul, căci sunt puțini.” ⁴ Și s-au suit din popor vreo trei mii de oameni și au fugit din fața bărbaților din Gai. ⁵ Și bărbații din Gai au ucis dintr-înșii vreo treizeci și șase de oameni, i-au alungat de la poartă și i-au zdrobit către vale. Și inima poporului s-a cutremurat și s-a făcut ca apa. ⁶ Iar Iisus și-a sfâșiat veșmintele; și a căzut Iisus cu fața la pământ dinaintea Domnului, până seara, el și cu bătrânii lui Israel, și și-au presărat țărână peste creștet. ⁷ Și Iisus a zis: „Rogu-mă, Doamne, de ce slujitorul Tău a trecut poporul acesta peste Iordan? Ca să-l dai amoreului, să ne piardă? Și de ce n-am rămas să fi locuit de-a lungul Iordanului? ⁸ Și ce voi zice, de vreme ce Israel și-a întors grumazul din fața vrăjmașului său? ⁹ Și auzind, canaaneanul și toți locuitorii țării ne vor împresura și ne vor șterge de pe pământ. Și ce vei face Tu pentru numele Tău cel mare?” ¹⁰ Atunci Domnul i-a zis lui Iisus: „Scoală-te, pentru ce ai căzut așa cu fața la pământ? ¹¹ Poporul a păcătuit și a încălcat legământul pe care l-am încheiat cu ei și, furând din anatema [închinată], și-au pus deoparte în lucrurile lor. ¹² Fiii lui Israel n-au cum să stea împotriva dinaintea vrăjmașilor lor: își vor întoarce grumazul dinaintea vrăjmașilor lor, căci au ajuns [ei înșiși dar de]

Flavius Iosephus are „Naia”. ♦ „care este lângă Baithel”: TM are „care e lângă Beth-’awen, la răsărit de Bethel”; LXX-A: „aproape de Bethaun”.

7,3 „să împresoare cetatea”: gr. ἐκπολιορκεῖν, „a împresura, a asedia” (termen militar cu 3 ocurențe în Iis. Nav., 7,3; 10,5.34), precizare față de ebr. *nākhah* cu sensul mai larg „a lovi”.

7,5 „de la poartă”: TM are în plus: „până la Șebarim” („Trecători”, *litt.* „Spărturi”). ♦ „inima ... s-a cutremurat”: gr. κταεῖν redă ebr. *māsas*, tradus mai exact, la 5,1, prin τήκειν, „a se topi”, „a se înmuia”.

7,7 „Rogu-mă, Doamne”: LXX-B reia primele cuvinte din rugăciunea lui Moise din Ex. 32,31; TM are „Vai, Stăpâne YHWH”; Targumul: „Primește-mi rugămintea”. ♦ „de ce slujitorul Tău a trecut poporul”: TM are „de ce ai trecut poporul”. În textul gr., responsabilitatea îi revine lui Iisus Nave. ♦ „de ce n-am rămas”: TM are „dacă ne-am fi hotărât”. ♦ „de-a lungul”: TM are „dincolo de”.

7,8 TM începe cu „Te rog, Stăpâne” ♦ „și-a întors grumazul”, *litt.* „s-a întors cu ceafa”: traducere literală constantă în Iis. Nav. (7,12; 13,28).

7,9 „ne vor șterge”: TM are „ne vor șterge numele”.

7,11 „Poporul”: TM are „Israel”. ♦ „furând”: TM are „au luat din anatema, au furat din ea, au ascuns, au pus în bagaje.” ♦ „lucruri”, gr. τὰ σκεύη, termen polisemic: „echipament”, „bagaje”, „obiecte” etc.

încinare. Nu voi mai fi cu voi, dacă nu veți înlătura de la voi anatema!
¹³ Scoală-te de sfințește poporul, și zi-le să se sfințească până mâine; acestea îi zice Domnul Dumnezeu lui Israel: «Anatema este printre voi! Nu veți putea să stați împotriva dușmanilor voștri până ce nu veți înlătura dintre voi anatema!»¹⁴ Adunați-vă cu toții de dimineață, pe triburi, și va fi așa: tribul pe care îl va arăta Domnul să-l aduceți pe familii. Și familia pe care o va arăta Domnul, să o aduceți casă cu casă. Și casa pe care o va arăta Domnul, s-o aduceți om cu om.¹⁵ Și cel care va fi arătat va fi ars în foc, cu toate ale lui, pentru că a încălcat legământul Domnului și a făcut fărădelege în Israel.»¹⁶ Și Iisus s-a sculat dis-de-dimineață și strâns poporul după triburi; și a fost arătat tribul lui Iuda.¹⁷ Și a fost adus după familii și a fost arătată familia Zarai.¹⁸ Și a fost adus om cu om, și a fost arătat Achar, fiul lui Zambri, fiul lui Zara.¹⁹ Iar Iisus i-a zis lui Achar: „Dă slavă astăzi Domnului Dumnezeu lui Israel, mărturisește și spune-mi și mie ce ai făcut; și nu-mi ascunde [nimic].”²⁰ Achar i-a răspuns lui Iisus și i-a zis: „Adevărat, am păcătuț dinaintea Domnului Dumnezeu lui Israel: așa și așa am făcut.”²¹ Am văzut la jaf o velință pestriță frumoasă și două sute de

7,15 „fărădelege”, ὀνόμημα: TM are *n^o bhālāh*, „necuetare, nebulie”.

7,16-18 Din textul gr., ca și din cel ebr., nu rezultă în ce fel este arătat vinovatul. După Flavius Iosephus, marele preot Eleazar este cel care desemnează vinovatul, prin sorți.

7,17 Din „ritualul” înfățișării enunțat în v. 14, LXX omite aici eșalonul „casă cu casă”.

7,19 „Dă slavă, astăzi, Domnului”: TM are „fiul meu, dă-I așadar slavă Domnului”. Formulă biblică solemnă de îndemn către un acuzat să mărturisească adevărul și astfel să îndrepte ofensa adusă slavei lui Dumnezeu (cf. de ex. 1 Regi 6,5; Ioan 9,24). ♦ „mărturisește”, *litt.* „dă mărturie”: ἑξομολόγησις, absent în Pentateuh, dar frecvent în celelalte cărți ale LXX, are de obicei sensurile de „mărturisire” și „laudă, mulțumire (adusă lui Dumnezeu prin mărturisirea faptelor Lui minunate)”; pentru ultimul sens, cf. Gen. 29,35.

7,21 „o velință pestriță”, gr. ψιλὴ ποικίλη. Gr. ψιλὴ înseamnă „gol, fără păr”; ca substantiv, neologism rar, *hapax* în LXX, e atestat cu sensul de „covor” în papiri. Adj. ποικίλη „pestriță, brodată multicolor”, sugerează diversitatea culorilor sau rafinamentul lucrăturii, așadar poate fi tradus în mai multe feluri. TM are *'addereth Šin' 'ār*, „haină de Șinear”: *'addereth* desemnează, în Biblie, mantia lui Ilie (gr. μηλωτή, „piele de miel”) sau cea a regelui din Ninive, iar Șinear este vechiul nume al unui ținut din Babilonia renumit pentru produsele sale de lux. Symmachos: „bucată de stofă”, Aquila: „robă”, iar Flavius Iosephus: „mantie regală” (AI 5,30) sau „hlamidă regală țesută cu aur” (AI 5,33). ♦ „limbă de aur”, gr. γλωσσο χρυσοῦ: traducere literală din ebr. pentru lingou de aur. Flavius Iosephus (AI 5,33) și Theodoret (*Qu. Ios.* 10): „masă de aur”, iar Origen (*Hom. Ios.* VII,7) comentează expresia literală și episodul în sens alegorico-spiritual: ereticii fură limbile de aur ale Ierihonului (vorbele seducătoare ale lumii acesteia) pentru a

didrahme de argint, o limbă de aur [de] cincizeci de didrahme și, râvnind la ele, le-am luat; iată-le ascunse în pământ, în cortul meu, iar argintul – ascuns sub ele.”²² Și Iisus a trimis slugi și ele au dat fuga la cortul din tabără; iar acestea [erau] ascunse în cort și argintul – sub ele.²³ Și le-au scos din cort, le-au adus la Iisus și la bătrânii lui Israel, și le-au așezat dinaintea Domnului.²⁴ Și Iisus l-a luat pe Achar, feciorul lui Zara, și l-a suit la Valea lui Achor, ca și pe fiii lui, și pe fiicele lui și vițelii lui, și asinii lui și toate turmele lui, și cortul lui și toate bunurile lui – iar tot poporul [se afla] cu el. Și i-a urcat la Emecachor.²⁵ Și Iisus i-a zis lui Achar: „De ce ne-ai nimicit? Domnul să te nimicească la fel, chiar astăzi!” Și l-au ucis cu pietre, tot Israelul,²⁶ și au înălțat peste el un morman mare de pietre; și mânia urgiei Domnului s-a potolit. Pentru aceea a numit locul acesta Emecachor, până în ziua aceasta.

8¹ Iar Domnul i-a zis lui Iisus: „Să nu te temi, nici să nu te înspăimânți: ia-i cu tine pe toți bărbații [buni] de luptă, ridică-te și du-te către Gai. Iată, l-am dat în mâinile tale pe regele din Gai, ca și țara sa.”² Și să faci cu Gai la

introduce în Biserică principiile false ale filozofilor. Aceeași interpretare la Chiril al Alexandriei (*Închinare V*, p. 151).

7,23 „la bătrânii lui Israel”: TM are „la toți fiii lui Israel”.

7,24 TM nu are: „și l-a suit la Valea lui Achor (φάραγξ Αχωρ)” (cf. v. 26: Ἐμεκαχωρ); Theodotion și Symmachos: κοιλάς Αχωρ, „Valea Achor”, iar Aquila: κοιλάς ταραχου, „Valea Neorânduiei”. ♦ TM are în plus „și argintul, și velința, și limba de aur”, enumerare absentă în LXX.

7,25 „De ce ne-ai nimicit?”: TM are „De ce ne-ai tulburat?”; diferența s-ar putea datora unei confuzii între ebr. *‘ākhar*, „a tulbura, a măhni”, și *‘āqar*, „a nimici”. ♦ „chiar astăzi”: după o tradiție rabinică (TB *Sanhedrin* 43b), faptul că vinovatul care-și mărturisese greșeala este pedepsit „chiar astăzi” poate însemna iertarea lui pe lumea cealaltă. ♦ „l-au ucis cu pietre”: TM are în plus „și i-au ars în foc și i-au ucis cu pietre”. ♦ Pentru Maxim Mărturisitorul (*Ambigua* II,17), lapidarea lui Achor într-o vale simbolizează uciderea „gândului iubitor de materie” în „adâncul conștiinței”. O interpretare asemănătoare la Chiril al Alexandriei: omul duhovnicesc nu trebuie să mai dorească nimic din cele ale lumii (*Închinare V*, p. 148).

8,1-29 Căderea cetății Gai. Textul grec, mai scurt, diferă mult de cel ebraic: în afara absenței notabile a vv. 13 și 26, LXX-B, reținut de Rahlfs, inscrează în cap. 9 (2a-f) textul versetelor puse la sfârșitul acestui capitol în TM și Alexandrinus (30-35). Mai concisă, relatarea ambuscadei de la vv. 9-17 e și mai clară în gr.

8,1 „regele din Gai, ca și țara sa”: TM are „regele din Ai, poporul său, cetatea sa și țara sa.”

8,2 „Gai”: TM are „Ai și regele său”. ♦ După Origen, „Ai” înseamnă „haos, dezordine”. Mântuirea este o luptă permanentă cu forțele haosului (*Hom. Ios.* VIII,3). ♦ „prada ... o

fel cum ai făcut cu Ierihonul și cu regele său; iar prada dintre dobitoace o vei prăda pentru tine. Pune-ți [oameni] la pândă în spatele cetății.”³ Iisus și tot poporul [bun] de luptă s-au sculat ca să urce la Gai. Iar Iisus și-a ales treizeci de mii de bărbați întăriți în putere și i-a trimis de cu noaptea.⁴ Și le-a poruncit, zicând: „Voi stați la pândă îndărătul cetății, să nu fiți departe de cetate și să fiți cu toții gata.”⁵ Iar eu și toți [cei] cu mine vom înainta spre cetate și va fi așa: când ne vor ieși în întâmpinare locuitorii din Gai, ca și ieri și alaltăieri, vom fugi din fața lor.”⁶ Și, când vor ieși în urma noastră, îi vom trage de lângă cetate, iar ei vor spune: «Aceștia fug dinaintea noastră, la fel ca și mai înainte!»⁷ Iar [atunci] voi vă veți scula din [locul de] pândă și veți porni către cetate.⁸ După cuvântul acesta să faceți; iată, v-am dat poruncă!”⁹ Și Iisus i-a trimis; iar ei au mers la pândă și s-au așezat între Baithel și Gai, la apus de Gai.¹⁰ Și s-a sculat Iisus dis-de-dimineată și a cercetat poporul; și s-au suit, el și cu bătrânii, în fruntea poporului, la Gai.¹¹ Și tot poporul cel [bun] de luptă s-a suit împreună cu el și, mergând, au ajuns în fața cetății, spre răsărit,¹² iar cei [care stăteau] de pândă la cetate [se aflau] spre apus. [13]¹⁴ Și a fost așa: când regele din Gai i-a văzut a dat zor și le-a ieșit de-a dreptul în întâmpinare la război, el împreună cu tot

vei prăda”, gr. προνομήν προνομεύειν, figură etimologică absentă în TM. ♦ „[oameni] la pândă”: traducătorul distinge între τὰ ἔведρα, „oamenii așezați la pândă” (aici și la vv. 12,14,18,19,21), și ἡ ἔведρα, „locul de pândă” (vv. 7,9).

8,3 „întăriți în putere”: în gr., calc după ebr.

8,6 „la fel ca și mai înainte”: TM are în plus „și noi vom fugi dinaintea lor”.

8,7 „veți porni către cetate”: TM are „veți pune stăpânire pe cetate, căci YHWH, Dumnezeuul vostru, v-a dat-o în mâini.”

8,8 TM are în plus la începutul versetului: „Și va fi așa: când veți fi stăpânii cetății, veți arde cetatea cu foc.” ♦ „cuvântul acesta”, gr. ῥήμα τοῦτο: TM are „cuvântul lui YHWH”.

8,9 TM are în plus la sfârșitul versetului: „Și Iosua și-a petrecut noaptea în mijlocul poporului.”

8,11 TM are la sfârșitul versetului: „și și-au pus tabără la nord de Ai, valea fiind între el și Ai.”

8,12 Versetul e mai scurt în gr., iar v. 13 lipsește, LXX părănd a concentra vv. 12-13 ale TM. TM are: „¹² a luat cam cinci mii de oameni pe care i-a pus la locul de pândă între Bethel și Ai, la apus de cetate. ¹³ Când poporul și-a pus toată tabăra care era la miez-noapte de cetate și ariergarda, la apus de cetate, Iosua a mers, în noaptea aceea, în mijlocul văii.” Un text aproape identic cu TM (atribuit lui Theodotion) e citat de Origen.

8,14 „de-a dreptul”: TM are „în întâmpinarea lui Israel”. ♦ „la război”: TM are în plus: „într-un loc anume, în drept de Arabah”.

poporul; dar el nu ştia că este pândit din spatele cetăţii. ¹⁵ Şi Iisus i-a văzut şi s-a dat înapoi, cu Israel, din faţa lor. ¹⁶ Iar ei i-au urmărit pe fiii lui Israel şi s-au îndepărtat de cetate. ¹⁷ Nu a rămas nimeni în Gai care să nu-l urmărească pe Israel din spate; şi au lăsat cetatea larg deschisă şi l-au urmărit pe Israel din spate. ¹⁸ Şi Domnul i-a zis lui Iisus: „Întinde-ţi braţul cu suliţa din mâna ta asupra cetăţii – căci am dat-o în mâinile tale –, iar cei care pândesc să se scoale degrabă de la locul lor.” Şi Iisus şi-a întins braţul, suliţa, către cetate. ¹⁹ Şi cei care pândeau s-au ridicat degrabă de la locul lor şi când el a întins braţul ei au năvălit asupra cetăţii; au cucerit-o şi s-au grăbit de-au pârjolit-o cu foc. ²⁰ Iar locuitorii din Gai, uitându-se în urmă, vedeau fum înălţându-se din cetate până la cer. Şi nu mai aveau încotro fugi, nici aici, nici acolo. ²¹ Iisus şi tot Israelul au văzut că cei care pândeau au luat cetatea şi că fumul cetăţii s-a înălţat până la cer; şi, întorcându-se, i-au bătut pe oamenii din Gai. ²² [Astfel] cei care ieşiseră din cetate să-i înfrunte au ajuns în mijlocul taberei, unii [le stăteau] de o parte şi alţii de cealaltă. Şi i-au bătut până n-a mai rămas nici unul dintre ei teafăr sau scăpat cu fuga. ²³ Iar pe regele din Gai l-au luat cu ei viu şi l-au dus la Iisus. ²⁴ Şi după ce fiii lui Israel au încetat să-i maiucidă pe cei din Gai, pe cei de pe câmpii şi pe cei din coborâşul muntelui, unde îi urmăriseră, de acolo până la capăt, Iisus s-a întors la Gai şi a trecut-o prin tăişul sabiei. ²⁵ Şi cei care au pierit în ziua aceea, bărbaţi şi femei, au fost douăsprezece mii – toţi cei care locuiau în

8,15-16 TM are la sfârşitul v. 15 şi începutul v. 16: „şi au fugit pe calea către pustiu.

¹⁶ Atunci toţi oamenii care se aflau în cetate s-au înţeles să-i urmărească.”

8,18 „suliţa”: gr. *γαισός* (doar 2 ocurenţe, aici, şi în *Iudith* 9,7), termen galic întâlnit la Polybius (*gaesum* desemna suliţa de fier a populaţiilor din Alpi), redat diferit în LXX. Gestul, analog cu cel al lui Moise (cf. *Ex.* 17,8-13), a devenit în textul gr. un semn pentru cei aşezaţi în locul de pândă: această lectură e conformă cu o parte a exegezei rabinice (Flavius Iosephus, *AI* 5,46), dar pentru alţi comentatori, gestul lui Iisus e simbolic.

8,20 „nu mai aveau încotro fugi”: TM are „nu mai aveau mâini ca să fugă”; Targumul: „nu mai aveau putere”. ♦ TM are în plus, la sfârşit: „şi poporul ce fugea în pustiu s-a întors împotriva celor ce-i urmăreau.”

8,21 TM nu are „până la cer”.

8,22 „în mijlocul taberei”: gr. *παραβολή* are aici mai degrabă sensul de „oştire” sau „loc al bătăliei”; TM are „în mijlocul lui Israel”. ♦ Origen salvează „cruzimea” episodului istoric, propunând o interpretare spirituală a măcelului: luptătorii, asimilaţi aici cu sfinţii creştini, au nimicit patimile, demonii care sălăşluiesc în acest Ai/Gai, simbol al haosului sufletec (*Hom. Ios.* VIII,7).

8,24 „din coborâşul muntelui”: TM are „în pustiu”. ♦ „Iisus”: TM are „tot Israelul”.

Gai, [26] 27 în afară de dobitoacele și de prăzile care se aflau în cetate, toate câte le prădaseră fiii lui Israel, după porunca Domnului, așa cum Domnul i-a orânduie lui Iisus. 28 Și Iisus a pârjolit cetatea în foc – movilă de nelocuit pe vecie au făcut-o, până în ziua aceasta. 29 Iar pe regele din Gai l-a spânzurat pe un copac înfurcat și a rămas pe copac până seara. La apusul soarelui, Iisus a poruncit să-i coboare trupul de pe copac și l-au azvârlit într-o groapă și au pus peste el un morman de pietre, [care se mai află acolo] până în ziua de astăzi.

9¹ Când au auzit regii amoreilor, cei de dincolo de Iordan, cei din munte, și cei din câmpie, și cei de pe tot țărmul Mării celei Mari, și cei de

8,26 După v. 25, TM are un verset suplimentar, absent din LXX: „²⁶ Și Iosua n-a lăsat jos mâna pe care o întindea, cu sulita, până ce nu i-a dat anatemei pe toți locuitorii din Ai.”

8,28 „a pârjolit-o în foc”: LXX face distincția (urmând ebr.) între incendierea religioasă, ἐμπυρίζειν, folosit aici (și în alte contexte în Iis. Nav.), și cea de război, ἐμπυρῶναι. ♦ „movilă de nelocuit”, gr. χόμα ὀοικετον: TM are *tēl š'māmāh*, „movilă a pustiirii”.

8,29 „(copac) înfurcat”, gr. δίδυμος, *litt.* „geamăn”, „dublu”; TM nu are „înfurcat”. Acest „plus” al LXX a transformat spânzurarea, la comentatorii creștini, în crucificare. Origen (*Hom. Ios.* VIII,3) compară copacul înfurcat de care a fost atârnat regele din Ai, chip al diavolului, cu crucea lui Hristos pe care au fost răstignite cele două contrarii, Hristos și lumea păcătoasă. ♦ „într-o groapă”, βόθρος, termen rar în LXX (absent în Pentateuh), care poate fi tradus și prin „puț [părăsit]”; TM are „la intrarea de la poarta cetății”. ♦ Aici se încheie cap. 8 în LXX după Vaticanus (urmat de Rahlf), în timp ce TM și Alexandrinus dau șase versete în plus (8,30-35), despre ridicarea altarului; acestea se regăsesc însă în 9,2a-f în Vaticanus, iar majoritatea exegeților au ajuns la concluzia că această relatare reprezintă o inserție secundară în textul inițial, al cărei loc a putut varia.

9,1-2 *Alianța împotriva lui Israel*. Secțiunea LXX 9,2a-f (corespunzând TM 8,30-35), ce relatează ridicarea altarului plasând-o într-un moment diferit față de TM, modifică sensul evenimentelor. Reacția regilor canaaneni, care urmează îndată după cucerirea cetăților Ierihon și Gai, pare o consecință a acestor victorii, iar ridicarea altarului apare ca o îndatorire de împlinit înaintea mării bătălii care se profilează. TM în schimb, plasând pasajul la sfârșitul cap. 8, consideră construirea altarului ca act de recunoștință după căderea cetății Ai (= Gai). Multe versiuni (între care și LXX-A, Origen) prezintă ordinea din ebraică. Flavius Iosephus (*AI* 5,68) transferă episodul la sfârșituluceririi și îl leagă de ridicarea cortului mărturie la Selo (Iis. Nav. 18,1). ♦ Lui Origen, coaliția îndreptată împotriva lui Iisus îi evocă persecuția împotriva creștinilor, iar victoria acestuia o prevestește pe cea a lui Iisus Hristos (*Hom. Ios.* IX,10).

9,1 TM nu are „regii amoreilor”. ♦ „...Mării celei Mari, și cei de lângă Antiliban”: TM are „marea cea mare din fața Libanului”. LXX distinge patru diviziuni geografice, în loc de trei în TM. ♦ TM nu are „gergesii”, pomenind doar de șase popoare, a căror ordine diferă în TM (*cf.* Iis. Nav. 3,10).

lângă Antiliban, și cheteii, și canaanenii, și fereziții, și eveii, și amoreii, și gergeseii, și iebuseii, ² s-au adunat într-un loc ca să se lupte cu Iisus și cu Israel, toți împreună.

^{2a} Atunci Iisus a durat un altar Domnului Dumnezeuului lui Israel, pe muntele Gaibal, ^{2b} după cum le poruncise Moise, slujitorul Domnului, fiilor lui Israel, cum stă scris în legea lui Moise – un altar din pietre întregi, de care nu s-a atins fierul –, și a urcat acolo arderi de tot pentru Domnul și jertfă de mântuire. ^{2c} Și Iisus a scris pe pietre Deuteronomul, legea lui Moise, pe care a scris-o în fața fiilor lui Israel. ^{2d} Și tot Israelul, cu bătrânii lor, și cu judecătorii lor, și cu scribii lor mergeau de-o parte și de alta a chivotului [de] dinainte, iar preoții și leviții au ridicat chivotul legământului Domnului, și [împreună cu] străinii și băștinașii care se aflau jumătate lângă

9,2a-f Origen consacră întreaga omilie a IX-a acestor cinci versete, propunând și o lectură cuvânt cu cuvânt: pe piatra vie a inimii noastre („pietrele întregi” ale altarului), Iisus Hristos („Iosua”), în prezența îngerilor lui Dumnezeu („fiii lui Israel”) a înscris o „a doua Lege” și, citind-o, explică întreaga lege catehumenilor („străinii”). Tot după Origen, „pietrele întregi” îi pot simboliza și pe apostoli, temelii Bisericii.

9,2b „(pietre) întregi (= intacte)”, gr. *όλόκληροι*; TM are *șālēm*, „întregi”. Interdicția folosirii fierului apare și în Ex. 20,25. După Philon (*QE ad loc.*), prelucrarea pietrelor ar însemna pângărirea lucrărilor creației, care sunt desăvârșite. Theodoret (*QE 44*) crede că e vorba de un motiv practic: un altar din pietre brute poate fi distrus mai ușor pentru a nu cădea în mâinile păgânilor. În interpretarea alegorică a lui Chiril al Alexandriei (*Închinare IX*, p. 288) piatra netăiată de fier simbolizează unitatea ipostatică a lui Hristos.

9,2c „Iisus a scris”: TM are „acolo a scris”. ♦ „Deuteronomul, legea lui Moise”: urmată de apozitie, sintagma pare a trimite în LXX la Deuteronom, în timp ce în TM „o copie (*mișnēh*) a legii” poate trimite la ansamblul Torei (cf. și 9,2e LXX). Origen transcrie *Deuteronomium*, desemnând limpede cartea biblică. El se întreabă cum a fost posibil ca întreg poporul să fi stat lângă Iisus Nave tot timpul cât acesta a scris Deuteronomul întreg? Desigur, așa ceva nu este de conceput, afirmă alexandrinul. Prin urmare, textul ne vorbește despre „a doua lege”, a lui Hristos, scrisă într-o clipă pe inimile credincioșilor (*Hom. Ios. IX,4*). ♦ „pe care a scris-o”: absent din Vaticanus, reinsertat de Rahlfs (dar nu și de Margolis); neclar dacă subiectul e Iisus Nave sau Moise.

9,2d „a chivotului [de] dinainte, iar preoții”: TM are „a chivotului, dinaintea preoților”. Textul gr. este confuz. ♦ După Origen, muntele Garizin este muntele binecuvântărilor, în vreme ce muntele Gaibal (Ebal) este muntele blestemelor (cf. Deut. 27,12-13). Cei care merg spre Garizin îi simbolizează pe credincioșii zeloși, dornici să se desăvârșească spiritual; ceilalți îi reprezintă pe credincioșii călduți, ai căror zel se reduce la evitarea iadului. Primii cred și vor să se mântuiască din iubire; ceilalți, din frică (*Hom. Ios. IX,6-7*). ♦ Localizarea celor doi munți este controversată. Tradiția iudaică îi situează lângă Ierihon, în timp ce arheologii înclină pentru amplasarea lângă Sichem, în Samaria.

muntele Garizin, jumătate lângă muntele Gaibal, precum poruncise Moise, slujitorul Domnului, ca să binecuvânteze poporul mai întâi. ^{2e} Și după aceasta, Iisus a dat citire tuturor cuvintelor acestei legi, binecuvântărilor și blestemelor, după toate cele scrise în legea lui Moise. ^{2f} N-a rămas nici un cuvânt, dintre toate pe care i le-a poruncit Moise lui Iisus, căruia Iisus să nu-i fi dat citire în auzul întregii adunări a fiilor lui Israel, a bărbaților, femeilor, copiilor și a străinilor alipiți de Israel.

³ Iar locuitorii Gabaonului au aflat toate câte le-a făcut Domnul Ierihonului și [cetății] Gai. ⁴ Și au lucrat și ei cu șiretenie: s-au dus de și-au luat merinde și s-au pregătit; și, luând pe asinii lor niște desagi vechi și burdufuri de vin, vechi, rupte și peticite, ⁵ și [având] tălpile încălțărilor și sandalele din picioare vechi și cârpăcite, iar pe ei haine vechi; și pâinea lor de mâncare fiind uscată, mucegăită și fărâmițată, ⁶ au venit la Iisus, în tabăra lui Israel de la Galgala, și i-au zis lui Iisus și [întregului] Israel: „Din ținut

9,2e Origen (*Hom. Ios. IX,8*) scrie că nu putem înțelege legea lui Moise decât dacă ne-o citește Iisus, *i.e.* Hristos.

9,2f TM nu are „lui Iisus”. ♦ „adunări”: unica ocurență a termenului ἐκκλησία în Iis. Nav., corespondent al ebr. *qāhāl*, de asemenea unica ocurență în Cartea lui Iosua din TM. ♦ Origen distinge două tipuri de ascultători ai lui Iisus: inițiații, simbolizați de „bărbați”, care se pot hrăni cu „mâncare solidă”; și neinițiații, simbolizați de „femei, copii și străini”, care nu suportă decât „laptele duhovnicesc” (*Hom. Ios. IX,9*).

9,3-27 *Înșelăciunea gabaoniților*. Principala caracteristică a textului stabilit de Rahlfs este abundența traducerilor duble datorate unui text ebr. dificil sau dorinței de amplificare a povestirii.

9,3 „toate câte le-a făcut Domnul” (LXX-B); LXX-A = TM: „ceea ce Iisus făcuse” (prima poate fi corectură teologică pentru a da toată slava lui Dumnezeu).

9,4 „și ei”: tradiția rabinică explică prezența acestor cuvinte prin aceea că gabaoniții n-au făcut decât să răspundă vicleșugului fiilor lui Iacob împotriva lui Sichem (Gen. 34,2). Legătura dintre cele două evenimente e subliniată și de LXX, și de TM. În LXX, gabaonitul este numit „chorreu”, la v. 7, ca și Sichem din Gen., iar TM numește atât personajul din Iis. Nav. 9,7, cât și pe cel din Gen. „eveu”. ♦ „au lucrat cu (*litt.* au făcut) șiretenie”, gr. πανουργία: TM are „ormăh, „iscusintă” (cu conotație negativă în Ex. 21,14); cuvântul gr. are conotații pozitive în LXX, cu o excepție în Num. 24,22 (fără echivalent în TM), unde are sigur sens peiorativ. Flavius Iosephus folosește termenul ὀπάτη, „înșelăciune”. ♦ „pe asinii lor”, lecțiune LXX-A, reținută de Rahlfs, conformă cu TM; Theodotion, Aquila, Symmachos și LXX-B au ἐπὶ τῶν ὄμων αὐτῶν, „pe umerii lor”.

9,5 Pentru Origen, locuitorii Gabaonului, îmbrăcați în veșminte vechi, îi simbolizează pe acei credincioși care, în ciuda zelului lor, au rămas atașați de omul vechi, lumesc. Aceștia sunt precum ulmii care, conform unei imagini din *Păstorul lui Herma* 2,51,1-10, deși nu rodesc, sprijină pomii roditori (*Hom. Ios. X,1*).

îndepărtat am venit. Acum, încheiați cu noi legământ!”⁷ Iar fiii lui Israel au zis către chorreu: „Vezi, nu cumva să locuiești pe la mine! Și [atunci,] cum să fac cu tine legământ?”⁸ Și au zis către Iisus: „Slugile tale suntem.” Și Iisus le-a zis: „De unde sunteți și de unde ați venit?”⁹ Și ei au zis: „Slujitorii tăi au venit dintr-un ținut foarte îndepărtat, întru numele Domnului Dumnezeuului tău! Căci am auzit de numele Lui și de câte a făcut în Egipt,¹⁰ și de câte le-a făcut regilor amoreilor care se aflau dincolo de Iordan, lui Seon, regele din Esebon, și lui Og, regele din Basan, care locuia la Astaroth și la Edrain.¹¹ Și auzind, bătrânii noștri și toți cei care locuiesc în ținutul nostru, ne-au grăit, zicând: «Luați-vă merinde de drum, mergeți în întâmpinarea lor și spuneți-le: ‘Slugile voastre suntem. Și acum, încheiați cu noi legământ!’»¹² Aceste pâini le-am luat calde în ziua în care am pornit să venim la voi, iar acum s-au uscat și s-au fărâmițat.¹³ Și aceste burdufuri de vin, care erau noi când le-am umplut, și ele au plesnit; iar hainele și încălțările noastre s-au învechit de cale foarte lungă.”¹⁴ Și căpeteniile au luat din merindele lor, iar pe Domnul nu L-au întreat.¹⁵ Iar Iisus a făcut pace cu ei și a încheiat legământ cu ei, să-i cruce; și căpeteniile adunării li s-au jurat lor.¹⁶ Și a fost așa: la trei zile după ce au încheiat legământ cu ei, au auzit că erau din apropiere și că locuiau printre ei.¹⁷ Și fiii lui Israel au ridicat [tabăra] și s-au dus în cetățile acelora – iar cetățile lor [erau] Gabaon, și Kephira, și Beroth, și cetatea Iarin.¹⁸ Dar fiii lui Israel nu s-au luptat cu ei, căci toate căpeteniile li se juraseră pe Domnul Dumnezeuul lui Israel. Și

9,9 „am auzit de numele Lui”: TM are „renumele” (la fel Aquila, Theodotion și Symmachos).
 9,10 „regilor”: TM are „celor doi regi”. ♦ „la Astaroth și la Edrain”: TM omite „Edrain”.
 Pentru istorisirea acestor cuceriri, cf. Num. 21,21-34 și Deut. 1,4; 2,26-3,7.

9,12 Altă posibilă traducere: „le-am luat ca merinde de drum”, gr. ἐφοδιόσθημεν.
 Sensul metaforic al acestui cuvânt clasic va fi mult folosit în comentariile creștine: în călătoria vieții, creștinul trebuie să aibă rugăciunea și Sfintele Taine ca merinde de drum (cf. și Deut. 15,14).

9,14 „căpeteniile”: TM are „oamenii”. ♦ „au luat din merindele lor”: gest simbolic care însoțea încheierea unei alianțe (cf. Gen 31,46). ♦ „pe Domnul nu L-au întreat”: TM are „gura Domnului n-au întreat-o” (LXX evită antropomorfismul, sintagma din TM fiind alteori redată prin „orânduiala, porunca”).

9,15 „să-i cruce”: unica ocurență a gr. διασώζειν cu sensul de „a lăsa în viață”, corespondent al TM *hāyāh* (hifil), redat la 9,20 printr-o traducere dublă.

9,17 După „cetățile acelora”, TM precizează: „în a treia zi”. ♦ „Kephira”: cetate din tetrapola gabaonită ce va fi atribuită lui Benjamin (18,26). ♦ „cetatea Iarin”: TM are *qiryath ye arim*, „cetatea pădurilor”, numită și Baal (15,9), Cariath-Baal (15,60; 18,14), sau Cariathiarin (18,14), ce va fi dată fiilor lui Iuda și ai lui Benjamin.

întreaga adunare a cârțit împotriva căpeteniilor. ¹⁹ Și căpeteniile au zis către întreaga adunare: „Noi le-am jurat pe Domnul Dumnezeu lui Israel, și acum nu vom mai putea să ne atingem de ei. ²⁰ Așa vom face: îi vom lăsa în viață și-i vom cruța; și nici o urgie nu se va stârni asupra noastră, pentru legământul pe care l-am jurat lor; ²¹ vor trăi și vor fi tăietori de lemne și cărători de apă pentru întreaga adunare, după cum le-au zis lor căpeteniile.” ²² Iar Iisus i-a chemat și le-a zis: „De ce m-ați amăgit, zicând «Suntem de foarte departe de tine», când sunteți de-ai locului, dintre cei ce locuiesc printre noi? ²³ Acum sunteți blestemați, nu va lipsi dintre voi robul, nici tăietorul de lemne pentru mine și pentru Dumnezeu meu!” ²⁴ Iar ei i-au răspuns lui Iisus, zicând: „Ni s-a vestit tot ceea ce Domnul Dumnezeuul tău i-a orânduie lui Moise, slujitorul Său, ca să vă dea pământul acesta și să ne nimicim cu totul din fața voastră, pe noi și pe toți cei ce locuiesc pe el; și ne-am înspăimântat foarte tare dinaintea voastră pentru viețile noastre și am făcut lucrul acesta. ²⁵ Iar acum, iată-ne în mâinile voastre; după cum vă place și după cum vi se pare, așa să faceți cu noi.” ²⁶ Și le-a făcut așa: Iisus i-a scos în ziua aceea din mâinile fiilor lui Israel, de nu i-au ucis. ²⁷ Și Iisus i-a rânduit, în ziua aceea, tăietori de lemne și cărători de apă pentru întreaga adunare și pentru altarul lui Dumnezeu; de aceea, cei care locuiesc în Gabaon s-au făcut tăietori de lemne și cărători de apă pentru altarul lui Dumnezeu până în ziua de astăzi și în locul pe care l-ar alege Domnul.

9,20 „îi vom lăsa în viață și-i vom cruța”: gr. conține o traducere dublă a ebr. *hāyāh*, cu verbele *צָרַפְתִּים* și *פָּרַקְוּתֵי־סוּא* (care apar și în episodul cu Raab, de la 2,13; 6,17.25).

9,21 TM are în plus la începutul versetului: „Căpeteniile le-au zis atunci”.

9,22 „sunteți de-ai locului, dintre cei ce locuiesc printre noi”: traducere redundantă a ebr. „voi locuiți în mijlocul nostru” (tradus literal la 9,16).

9,23 TM reia întreaga formulă: „tăietorul de lemne și cărătorul de apă”. ♦ „pentru mine și pentru Dumnezeu meu”: TM are „pentru casa Dumnezeului meu” (cf. 6,24 și nota). Theodoret (*Qu. Jos.* 13) subliniază că a sluji cultului este o onoare, nu o penitență; cu gabaoniții se împlinește profeția lui Noe: Canaan va deveni slujitor al fraților săi (Gen. 9,25).

9,26 „în ziua aceea”: nu apare în TM.

9,27 Secvența „de aceea, cei care ... altarul lui Dumnezeu” nu apare în TM. ♦ „tăietori de lemne și cărători de apă ... pentru altarul lui Dumnezeu”: pentru Maxim Mărturisitorul (*Q Th.* 65), gabaoniții simbolizează „rațiunile naturale” sau „gândurile conforme cu firea”, pe care Iisus (*i.e.* Hristos) le cruță, punându-le să aducă la altarul lui Dumnezeu lemne și apă, adică materia care „se aprinde de lumina cunoștinței dumnezeiești”, respectiv „care curăță petele patimilor”. Într-o altă interpretare, gabaoniții sunt „neamurile care vin la Iisus Hristos” și care se mântuiesc prin credință și osteneala virtuților.

10¹ Iar dacă a auzit Adonibezec, regele din Ierusalim, că Iisus a luat cetatea Gai și a nimicit-o cu totul – și la fel cum a făcut cu Ierihonul și cu regele lui, tot astfel au făcut cu Gaiul și cu regele lui – și că cei care locuiau în Gabaon s-au dat cu Iisus și cu Israel,² s-au înfricoșat de ei foarte tare, pentru că știau Gabaonul cetate mare, una din cetățile-mamă, și toți oamenii ei [erau] puternici.³ Iar Adonibezec, regele din Ierusalim, a trimis [soli] la Ailam, regele din Hebron, și la Phidon, regele din Ierimuth, și la Iephtha, regele din Lachis, și la Dabir, regele din Odollam, zicând:⁴ „Haideți, urcați până la mine și ajutați-mă, să-i batem crunt pe [cei din] Gabaon: căci s-au dat cu Iisus și cu fiii lui Israel!”⁵ Și au urcat cei cinci regi ai iebuseilor –

10,1 „Adonibezec”, lecțiune LXX considerată ca originară; TM are „Adonibezec” (*lit.* „Domnul meu e dreptate”), corecție tardivă, adoptată însă de Theodotion, Aquila și Symmachos. ♦ „Ierusalim”: prima mențiune în Biblie (*cf.* 15,8; 18,28: „Iebus”, numele vechi al cetății); TM are *yrūšālam* (forma scrisă), a cărui lectură e întotdeauna *yrūšālam*. ♦ „s-au dat cu”: termenul gr. *ὀτομολεῖν* (pe care unii îl traduc chiar prin „a trece în ostirea dușmană”, „a fi transfug”) apare aici întâia oară în LXX (*cf.* și v. 4), cu sensul de „a face pace”, corespunzând TM *šālam* (la hifil); în alte contexte termenul ebr. e echivalat cu gr. *ὀτακούειν*, „a se supune”. ♦ TM nu are „cu Iisus”. ♦ TM are în plus la sfârșitul versetului: „și ei se aflau în mijlocul lor”. ♦ Pentru Origen (*Hom. Ios. XI,4*), cei cinci regi coalizați care au asediat Gabaonul, simbol al creștinilor nedesăvârșiți, sunt cele cinci simțuri care ne târăsc în păcat; interpretarea este prezentă și la Philon (*Abr. 236-241*) cu privire la cei cinci regi aliați ai Sodomei (*Gen. 14,1-12*).

10,2 TM nu are „de ei”. ♦ „cetățile-mamă” (= „metropolele”), gr. *μητρόπολις*; TM are „cetăți regale” (în opoziție cu cetățile rurale, fără regi). ♦ TM are în plus „și pentru că era mai mare ca Ai” (caracteristică a Gabaonului care lipsește în LXX).

10,3 Lista regilor reluată fără schimbări în vv. 5 și 23 diferă sensibil în LXX față de TM (numai „Dabir” coincide în cele două texte): „Ailam”, *hōhām*; „Phidon”, *pir'ām*; „Iephtha”, *yāphīa'* etc. ♦ „Lachis”: Origen pleacă de la sensul numelui, „cale”. Calea poate duce atât spre bine, cât și spre rău: după victoria lui Iisus asupra cetății/sufletului, aceasta a trecut de la viciu la virtute (*Hom. Ios. XIII,2*) ♦ „Hebron”: transliterație stabilă (pentru toponimul, cu numele vechi, *Qiryath-Arba'*: *Iis. Nav. 14,15*). ♦ Pentru Origen, „Hebron” înseamnă „unire, căsătorie”. Există însă căsătorie cu un om rău și căsătorie cu un om bun. Cucerită de Iisus/Hristos Hebronul/sufletul și-a găsit soțul adevărat. ♦ „Odollam”: TM are *eglōn* (transliterată „Ailam” în *Iis. Nav. 12,12* și „Ideadalea” la 15,39. La 12,15 și 15,35 „Odollam” corespunde, datorită unei confuzii, ebr. *'adullām*, un alt toponim).

10,5 „cei cinci regi ai iebuseilor”: TM are „regii amoreilor”. ♦ „tot poporul”: TM are „toate taberele lor”. ♦ „au împresurat”, gr. *περικαθίζειν*: TM are „au făcut război”. ♦ După Origen, există două tipuri de războaie spirituale: unul purtat de creștinii desăvârșiți, împotriva duhurilor rele, celălalt, de mai mică anvergură, purtat de nedesăvârșiți, împo-

regele din Ierusalim, și regele din Hebron, și regele din Ierimuth, și regele din Lachis, și regele din Odollam —, ei și tot poporul lor, și au împresurat Gabaonul și l-au asediat. ⁶ Și locuitorii din Gabaon au trimis la Iisus în tabăra lui Israel, la Galgala, zicând: „Să nu-ți iei mâinile de pe slujitorii tăi, ci urcă degrabă la noi și izbăvește-ne și ajută-ne! Căci s-au strâns asupra noastră toți regii amoreilor, cei care locuiesc în [ținutul] de munte.” ⁷ Și Iisus s-a ridicat de la Galgala, el și cu tot poporul [bun] de luptă laolaltă cu el, toți cei tari în putere. ⁸ Și Domnul a zis către Iisus: „Să nu te temi de ei, pentru că i-am dat în mâinile tale; nici unul dintre ei nu va rămâne în fața voastră.” ⁹ Și Iisus a venit fără veste asupra lor, [căci] mersese toată noaptea de la Galgala. ¹⁰ Și Domnul i-a făcut să se piardă cu firea în fața fiilor lui Israel, și Domnul i-a zdrobit cu totul la Gabaon; și au pornit pe urmele lor pe calea arcușului Oronin. Și i-au tăiat în bucăți până la Azeca și până la Makeda. ¹¹ Dar, pe când fugeau ei din fața fiilor lui Israel pe coborâșul Oronin, Domnul a aruncat asupra lor cu piatră de grindină din cer, până la Azeca; și cei care au murit de pietrele grindinei au fost mai mulți decât cei pe care i-au ucis cu sabia, în bătălie, fiii lui Israel.

¹² Atunci Iisus a grăit către Domnul, în ziua în care Dumnezeu l-a dat pe amoreu sub puterea lui Israel, când i-a zdrobit la Gabaon și când au fost zdrobiți dinaintea fiilor lui Israel; și Iisus a zis:

triva postelor trupești. Cei cinci regi simbolizează aici cele cinci simțuri trupești, care-i atacă pe nedesăvârșiți, simbolizați de Gabaon (*Hom. Ios. X, 5*).

10,6 „Galgala”, formă elenizată a ebr. „Gilgal”. ♦ „Să nu-ți iei mâinile” (= „Nu ne părăsi”) redă gr. ἐκλύειν τὸς χεῖρας (la rândul său, calc după ebr.).

10,10 „(Și Domnul i-a făcut) să se piardă cu firea”, gr. ἐξίστάναι (*cf.* în Ex. 23,27 făgăduința lui Dumnezeu făcută pe muntele Sinai); TM are „a pune în derută”. ♦ „fiilor lui Israel”: TM are „lui Israel” (aceeași divergență la v. 11). ♦ „Domnul i-a zdrobit cu totul”, *litt.* „i-a zdrobit cu zdrobire mare”. Următoarele verbe la plural („au pornit”, „i-au tăiat”) sunt la singular în TM, fapt explicat fie ca o lectură greșită a silabei finale ebr., fie ca o încercare de a evita să i se atribuie lui Dumnezeu acțiuni violente: ♦ „Oronin”: TM are „Beth Horon”. ♦ „Makeda” (doar în Iis. Nav.), veche cetate canaaneană.

10,11 „piatră (de grindină)”, *litt.* „pietre”. ♦ „în bătălie” nu apare în TM.

10,12-15 Origen admiră îndrăzneala lui Iisus Nave de a-i porunci soarelui să se oprească, îndrăzneală care îl face superior lui Moise (*Hom. Ios. I, 5*). În omilia a XI-a el se referă la această „zi prelungită”, timp al mântuirii aduse de Iisus Hristos, care va permite izbăvirea tuturor fiilor lui Israel. Hristos a venit deja la „sfârșitul lumii”; dar el a prelungit acest „sfârșit” pentru a lăsa tuturor oamenilor posibilitatea alegerii căii spre mântuire. ♦ Pentru Theodoret (*Qu. Ios. 14*), oprirea în loc a soarelui prefigurează întunericul ce va

„Să stea în loc soarele deasupra Gabaonului și luna, deasupra Văii Ailonului!”

13 Și soarele a stat, și luna [s-a ținut] locului până când Domnul îi izgoni pe vrăjmașii lor.

Și s-a oprit soarele în mijlocul cerului, n-a mai purces spre asfințit până la sfârșitul zilei una. ¹⁴ Și n-a mai fost zi ca aceasta, nici înainte, nici pe urmă, ca Dumnezeu să dea ascultare omului; căci Domnul a luptat laolaltă cu Israel.

[¹⁵] ¹⁶ Iar cei cinci regi au fugit și s-au ascuns în peștera de la Makeda. ¹⁷ Și i s-a dat de veste lui Iisus: „Au fost găsiți cei cinci regi, ascunși în peștera de la Makeda!” ¹⁸ Și Iisus le-a zis: „Rostogoliți pietre la gura peșterii și rânduți acolo oameni ca să-i păzească!” ¹⁹ Dar voi nu încetați să-i urmăriți pe vrăjmașii voștri; prindeți-i pe cei din spate și nu-i lăsați să intre în cetățile lor, pentru că Domnul Dumnezeuul nostru i-a dat în mâinile noastre.”

urma răstignirii lui Hristos. ♦ În interpretarea alegorică a lui Maxim Mărturisitorul, soarele reprezintă pe Hristos-Cuvântul, Gabaon este mintea aflată în contemplație, luna e firea omenească schimbătoare, iar valea este „trupul smerit”, mortificat prin asceză (*Capete teologice* II, 34).

10,12 „Dumnezeu”: TM are „YHWH” ♦ TM nu are secvența „când i-a zdrobit ... dinaintea fiilor lui Israel”. ♦ „și Iisus a zis”: TM are „și el zise de față cu Israel”. ♦ „Să stea în loc soarele”: TM are „să tacă, să fie uluit”; Aquila: *tace*, Symmachos: *tacueris*, dar majoritatea traducătorilor moderni, ca și LXX, se îndepărtează de imaginea ebr., preferând „a sta nemișcat”. ♦ „Valea Ailon”: orașul canaanean *Ayyalōn* se află la intrarea văii care îi poartă numele; el mai apare la 19,42, ca Ammon în LXX-B, și ca Iaalon, în LXX-A.

10,13 „până când Domnul îi izgoni”: TM are „până ce poporul se răzbună”. TM are în plus, la sfârșitul distihului: „aceasta nu e scrisă, oare, în Cartea celui drept?” (*cf.* 2Rg. 1,18; 3Rg. 8,53). Se crede că e vorba de „o mai veche antologie de fragmente poetice, astăzi pierdută” (*La Bible de Jérusalem*, Cerf, 1988, nota *c ad loc.*); alte atestări: Flavius Iosephus (*AI* 5,60-61), care amintește de „alte scrieri păstrate în Templu”, Theodoret (*Qu. Ios.* 14), unde apare, corupt: „cartea, cea care a fost găsită”, cu τὸ εὐρεθὲν în loc de εὐθοῦς. ♦ „zilei una”, gr. ἡμέρας μιᾶς: construcție cu numeralul cardinal, ca în Gen. 1,5.

10,14 „ca Dumnezeu să dea ascultare omului”: TM are „ca YHWH să asculte de glasul unui om”.

10,15 TM are un verset în plus: „Iar Iosua și întregul Israel împreună cu el s-au întors în tabăra de la Gilgal.”

10,19 „prindeți-i pe cei din spate” (= „atacați ariergarda”), gr. καταλαμβάνειν τὴν οὐραγίαν: expresie militară, calchiată după ebr.

²⁰ Și a fost așa: după ce Iisus a încetat, ca și toți fiii lui Israel, să-i mai taie năpraznic, până la capăt, cei rămași teferi au scăpat în cetățile întărite; ²¹ și tot poporul s-a întors la Iisus, la Makeda, sănătoși; și nici unul din fiii lui Israel n-a crâcnit cu limba sa. ²² Și Iisus a zis: „Deschideți peștera și scoateți-i pe cei cinci regi din peșteră!” ²³ Și i-au scos pe cei cinci regi din peșteră, pe regele din Ierusalim, și pe regele din Hebron, și pe regele din Ierimuth, și pe regele din Lachis, și pe regele din Odollam. ²⁴ Iar când îi scoteau pe aceștia la Iisus, Iisus a chemat întregul Israel și pe căpeteniile războiului care mergeau laolaltă cu el, grăindu-le: „Înaintați și puneți-vă picioarele pe grumajii lor!” Și ei, ieșind în față, și-au pus picioarele peste grumajii acelor. ²⁵ Iar Iisus le-a zis: „Să nu vă temeți de ei și nici să nu vă înspăimântați. Îmbărbătați-vă și întăriți-vă, că așa le va face Domnul tuturor vrăjmașilor voștri cu care aveți să vă războiți!” ²⁶ Și Iisus i-a ucis pe aceia și i-a spânzurat pe cinci copaci; și au stat spânzurați pe copaci până seara. ²⁷ Și era spre asfințitul soarelui când Iisus a dat poruncă de i-au coborât din copaci; și i-au azvârlit în peștera în care fugiseră și au rostogolit pietre peste peșteră, [care se află acolo] până în ziua de astăzi.

²⁸ Iar [cetatea] Makeda au luat-o în ziua aceea și au ucis-o cu tăișul sabiei și au nimicit întreaga suflare din ea; și n-a mai rămas în ea nici unul

10,20 „să-i taie năpraznic”, *litt.* „tăindu-i cu tăiere foarte mare”, gr. κόπτοντες κοπήν μεγάλην: expresie calchiată după ebr. ♦ „cei rămași teferi au scăpat”: gr. διασωζόμενοι διασώθησαν. LXX reproduce aici jocul de cuvinte din ebr., folosind două forme ale verbului διασώζειν.

10,21 „la Iisus”: TM are „în tabără la Iosua”. ♦ „sănătoși”: unicul caz în care ὑγιής redă ebr. *b'šālôm*, „în pace”. ♦ „n-a crâcnit cu limba sa”, γρόζειν τῆ γλώσση αὐτοῦ (cf. Ex. 11,7) calchiază expresia ebr. „a-și mișca limba împotriva”. Origen (*Hom. Ios. XII,2*) comentează: nimeni dintre cei înduhovniciți nu îndrăznește să-și atribuie victoria, care-i revine doar lui Iisus Hristos.

10,24 „puneți-vă picioarele pe grumajii (*litt.* cefe) lor”: acțiune simbolică a învingătorului, comentată de Origen (*Hom. Ios. XI,6* și *XII,2-3*), care vede în această poruncă nu o dovadă de cruzime, ci de bunătate, pentru că, de fapt, e vorba deuciderea răului. El aporopie această poruncă de puterea dată de Hristos apostolilor de a călca „peste șerpi ... și peste toată puterea vrăjmașului” (Lc. 10,19); la fel și Theodoret (*Qu. Ios. 12*).

10,28-39 *Numele cetăților cucerite.* Origen (*Hom. Ios XIII,2*) comentează numele cetăților, după dublul sens, „care se poate lega de împărăția răului sau a binelui”: Lebna ar evoca albeața leprei sau albul luminii, Lachis – drumul nelegiuitorilor sau calea binelui, Hebronul – unirea sufletului cu soțul cel rău, diavolul, sau cu unicul Mire, Hristos. ♦ În TM verbele din acest verset îl au ca subiect pe Iosua.

teafăr sau scăpat cu fuga; și au făcut cu regele din Makeda la fel cum făcuseră cu regele din Ierihon.

²⁹ Și Iisus, și întregul Israel laolaltă cu el, s-au dus de la Makeda până la Lebna și au asediat-o. ³⁰ Și Domnul a dat Lebna în mâinile lui Israel, și au luat-o, cetatea și pe regele ei, și au trecut-o prin tăișul sabiei, și tot ce sufla în ea, și n-au mai lăsat în ea pe nimeni teafăr sau scăpat cu fuga; și au făcut cu regele ei la fel cum făcuseră cu regele din Ierihon.

³¹ Și Iisus, și întregul Israel laolaltă cu el, s-a dus de la Lebna până la Lachis, și au împresurat-o și au asediat-o. ³² Iar Domnul a dat [cetatea] Lachis în mâinile lui Israel: și [acesta] a luat-o a doua zi, și au trecut-o prin tăișul sabiei, și au nimic-it-o cu totul, la fel cum au făcut cu Lebna. ³³ Atunci s-a ridicat Ailam, regele din Gazer, ca să dea ajutor [cetății] Lachis, iar Iisus l-a lovit cu tăișul sabiei, ca și pe poporul lui, până ce nu a mai lăsat pe nimeni teafăr sau scăpat cu fuga.

³⁴ Și Iisus, și întregul Israel laolaltă cu el, s-au dus de la Lachis până la [cetatea] Odollam și au împresurat-o și au asediat-o. ³⁵ Și Domnul a dat-o în mâinile lui Israel: și [acesta] a luat-o, în ziua aceea, și a trecut-o prin tăișul sabiei și au ucis tot ce sufla în ea, la fel cum făcuseră cu [cetatea] Lachis.

³⁶ Și Iisus, și întregul Israel laolaltă cu el, s-a dus la [cetatea] Hebron și a împresurat-o. ³⁷ Și a lovit-o cu tăișul sabiei, iar din tot ce era viu în ea n-a mai rămas nici unul scăpat teafăr, la fel cum făcuseră cu Odollam; ei au nimic-it-o cu toate câte se aflau în ea.

³⁸ Și Iisus, și întregul Israel laolaltă cu el, s-a întors la [cetatea] Dabir și, împresurând-o, ³⁹ au luat-o, cetatea și pe regele ei și toate satele ei, și au

10,29 „Lebna”: în ebr. „Libnah” înseamnă „cea albă”. Plecând de la etimologia numelui, Origen interpretează cucerirea cetății de către Iisus ca o trecere de la albeața leprei la albeața/strălucirea luminii (*Hom. Ios. XIII,2*).

10,30 După „Domnul a dat Lebna”, TM are „de asemenea”. ♦ TM nu are „și au luat-o”; în această parte a v. 30 verbele din TM sunt la singular.

10,32 TM nu are „au nimic-it-o cu totul”, dar după „tăișul sabiei” are „pe ea și pe tot cel viu din ea”.

10,33 „Ailam”: TM are *hōrām*. ♦ „Gazer” cf. „Gazara”, formă elenizată, Iis. Nav. 21,21. ♦ TM nu are „cu tăișul sabiei”.

10,35 TM nu are începutul versetului, până la „Israel”.

10,36 „Și Iisus ... s-a dus”: TM are „a urcat de la Eglon” (gr. reia formula din 29,31.34).

10,37 „Și a lovit-o cu tăișul sabiei”: TM are în plus, la începutul versetului: „au pus stăpânire pe ea”, iar la sfârșitul lui: „și pe regele ei și cetățile ei”.

10,38 E vorba aici de numele unei cetăți (și nu de regele Odollamului, v. 3), frecvent citată ca cetatea Enakimilor (11,21) sau Cetatea Literelor (15,13.17).

lovit-o cu tăișul sabiei; și au nimicit-o cu totul, pe ea și tot ce era viu în ea; și n-au mai lăsat pe nimeni teafăr; la fel cum făcuseră cu Hebronul și cu regele lui, tot așa au făcut și cu Dabirul și cu regele lui.

⁴⁰ Și Iisus a lovit tot ținutul din munte, și Nageb, și câmpia, și Asedoth și pe regii ei; n-au mai lăsat pe nimeni teafăr. A nimicit cu totul orice suflare de viață, după cum i-a dat poruncă Domnul Dumnezeu lui Israel. ⁴¹ De la Cades Barne și până la Gaza, tot Gosomul, până la Gabaon, ⁴² și pe toți regii lor, și țara lor, i-a lovit Iisus dintr-o dată, pentru că Domnul Dumnezeu lui Israel, lupta laolaltă cu Israel.

11¹ Iar dacă a auzit Iabin, regele [cetății] Asor, a trimis [soli] la Iobab, regele [din] Marron, la regele [din] Simoon, la regele [din] Aziph, ² și la

10,39 „toate satele ei”: gr. κῶμαι presupune aici ebr. *hāṭēr*, „sălaș”, „ocol pentru vite” (și nu TM *ṭr*, „oraș”); de aceea unii traduc cu „cetățuie”, dar numai Ierusalimul și Samaria aveau în subordine alte cetăți. ♦ „cu Hebronul și cu regele lui”: TM are doar „Hebronul”. ♦ La sfârșitul versetului TM are în plus: „cum făcuse cu Libna și cu regele ei”.

10,40 „Asedoth”: cf. nota 11,22.

10,41 TM începe cu: „Iosua i-a bătut” (lipsă în LXX). ♦ „tot Gosomul”: TM are „ținutul Goșem” – numele desemnează aici și în 15,51 o regiune meridională din munții lui Iuda. Această transliterare în LXX permite deosebirea ei de regiunea din Egipt, transliterată Gesem (Gen. și Ex.)

10,42 Cap. 10 se sfârșește în LXX aici. TM are în plus v. 43, identic cu v. 15.

11,1 „Marron” (corelare LXX, greșită, cu „Apa Marron”, din v. 5): TM are *Mādhōn* (ca Theodotion, Aquila, Symmachos). ♦ „Simoon”: TM are *šimrōn*; Theodotion, Aquila, Symmachos: *sumerōn*. Lista faraonului Tutmes II și Scrisoarea 225 de la El-Amarna (Egipt, sec. al XIV-lea î.H.) sprijină lecțiunea greacă (cf. Barthélemy, D., 1982, p. 19). ♦ „Iabin”: Origen interpretează alegoric și spiritual numele regilor/demoni coalițați împotriva lui Iisus. Iabin înseamnă „gânduri și vicleșug/istețime”. Corespondentul lui este șarpele din Geneză, renumit ca fiind cea mai isteată dintre creaturi (Gen. 3,1). „Asor” înseamnă „curte (împărătească)”, simbol al întregii lumi pământești; prin urmare, Iabin este simbolul „prințului acestei lumi”, al diavolului (*Hom. Ios. XIV,2*). ♦ „Iobab” înseamnă „dușmănie”, după Origen; iar „Marron”, „amărăciune”. Prin urmare, sensul spiritual al versetului este: prințul acestei lumi trimite soli la regele patimilor și viciilor, într-un cuvânt, al amărăciunii sufletești (*ibid.*). ♦ „Simoon” înseamnă „ascultare”, în două sensuri, bună și rea. Regele din Simoon dă aici ascultare diavolului. ♦ „Aziph”/„Zif” înseamnă „cum se scurge”: trimite la motivul *vanitas vanitatum* (toate cele lumești trec, se scurg inexorabil).

11,2 „din fața”: TM are „de la nord” și nu are aici „Sidon cea mare” (care apare doar în v. 8). ♦ „Sidon” înseamnă „vânători”: simbolizează puterile malefice care vânează sufletele credincioșilor (*ibid.*). ♦ „Raba”: TM are *arabah*, transliterat corect în 12,3. ♦ „dinaintea”: TM are „la sud de”.

regii din fața [cetății] Sidon cea mare, către [ținutul de] munte, către Raba, dinaintea [cetății] Keneroth, și spre câmpie și spre Napheddor, ³ și la canaanenii de la țărmlul mării dinspre răsărit, și la amoreii de la țărmlul mării, la eveii, și iebuseii, și fereziții de la munte, și cheteii de sub Aermon, din ținutul Massepha. ⁴ Și aceștia au ieșit, împreună cu regii lor, mulți precum nisipul mării, cu cai și cu foarte multe care. ⁵ Și s-au adunat toți regii aceștia și s-au strâns la un loc și și-au pus tabăra la apa Marron, să se lupte cu Israel. ⁶ Și Domnul i-a zis lui Iisus: „Să nu te temi în fața lor, căci mâine la ceasul acesta, Eu ți-i voi da, fugăriți, dinaintea lui Israel; cailor lor le veți tăia vinele, iar carele le veți pârjoli în foc.” ⁷ Și Iisus, cu tot poporul bun de luptă, a venit asupra lor la apa Marron, fără de veste; și au căzut peste ei în [ținutul de] munte. ⁸ Și Domnul i-a dat în mâna lui Israel și, tăindu-i, i-au fugărit până la Sidon cea mare, și până la Maseron, și până la câmpiile de la Massoch, spre răsărit; și i-au tăiat în bucăți până n-a mai rămas din ei nici unul teafăr. ⁹ Și Iisus a făcut cu ei după cum îi poruncise Domnul: cailor lor le-a tăiat vinele și carele lor le-a ars în foc.

¹⁰ În vremea aceea Iisus s-a întors și a luat [cetatea] Asor și pe regele ei; Asor stăpânise mai înainte peste toate aceste regate. ¹¹ Și din ea au ucis cu sabia tot ce sufla, și i-a nimicit pe toți; și n-a mai rămas în ea nici o suflare, iar Asorul l-au ars în foc. ¹² Și Iisus a luat toate cetățile regilor și pe regii lor

11,3 „canaaneni de la țărmlul mării”: TM are „canaaneni, de la răsărit și apus”. ♦ „Massepha”: TM are *mīppah* (sau *mīpeh*), „post de pază”. Toponimul desemnează mai multe localități și apare transcris diferit: Massoch (v. 8), Massepha (13,26), Maspha (15,38), Massema (18,26).

11,4 „regii lor”: TM are „taberele lor”. ♦ „mulți precum nisipul mării”: TM are „popor numeros ca nisipul de pe țărmlul mării”.

11,5 „apa Marron” (identificat cu toponimul de la v.1), TM are *mērōm*.

11,6 „le veți tăia vinele”: gr. *νευροκοτεῖν* înseamnă, exact, „a tăia tendoanele”. Corespunde ebr. *‘āqar*, dar în Deut. 21,4,6 echivalează ebr. *‘ārāph*, „a frânge grumazul”. Origen preia împreună cele două expresii, interpretând spiritual expresia de aici ca „a-și înfrâna trupul prin post” și „a pune sub jugul absteninței grumazul trușaf al cărnii”. El pleacă de la o nedumerire: de ce doar caii învinșilor sunt sacrificați, în vreme ce asinii sunt lăsați vii. Pentru că, răspunde el, caii sunt animale „senzuale, lascive” și trușafe, simbolizând patimile sufletești; asinii însă, prin caracterul lor blând și umil, simbolizează virtuțile. La un alt nivel de interpretare, caii reprezintă adunarea demonilor, în vreme ce asinii îi simbolizează pe păgânii ce vor fi convertiți (*Hom. Ios. XV,3*).

11,7 TM nu are „în [ținutul de] munte”. ♦ „Baalgad”: cf. nota 13,5.

11,8 „Maseron” (doar prima parte a toponimului ebr.): cf. „Maserephothmair” în 13,6.

11,10 TM are în plus: „și l-a ucis pe regele ei cu tăișul sabiei” (preluat de Origen).

și i-a ucis cu tăișul sabiei; și i-a nimicit cu totul, precum orânduise Moise, slujitorul Domnului. ¹³ Dar Israel nu a ars toate cetățile ridicate pe înălțimi; doar [cetatea] Asor a ars-o Iisus. ¹⁴ Și fiii lui Israel au luat pentru ei toate prăzile din ea, dar i-au nimicit pe toți cu tăișul sabiei, până ce i-au dat pieirii; n-au mai lăsat nici o suflare între ei. ¹⁵ Precum Domnul i-a orânduit lui Moise, slujitorului Său, și Moise i-a poruncit, la fel, lui Iisus, așa a făcut și Iisus: n-a trecut peste nici una din toate câte i le orânduise Moise.

¹⁶ Și Iisus a luat tot ținutul de munte, și ținutul Nageb, și tot ținutul Gosom, și [ținutul de] câmpie, și [ținutul] dinspre asfințit, și muntele lui Israel, și [ținuturile] de jos, ¹⁷ de lângă munte, de la muntele Achel care se înalță către Seir și până la Baalgad și câmpiile Libanului, de sub muntele Aermon; și i-a luat pe toți regii și i-a ucis și i-a dat pieirii. ¹⁸ Și Iisus a făcut război cu regii aceștia multe zile ¹⁹ și nu se afla cetate pe care Israel să n-o fi cucerit; pe toate le-au cucerit în război. ²⁰ Căci prin Domnul a fost să li se întărească inima, ca să se înfrunte în război cu Israel, să fie nimiciți, să n-aibă [parte de] milă de la ei, ci să fie nimiciți, după cum Domnul i-a zis lui Moise.

11,13 „cetățile ridicate pe înălțimi”, gr. πόλεις κεχωμαστικμένα (*hapax* LXX < χῶμα, „morman, movilă, mușuroi”, cf. 8,28); Theodotion: „întărite”; Aquila: „ridicate pe un gorgan”; Symmachos: „așezate fiecare pe o înălțime”.

11,14 „toate prăzile”: TM are „toate prăzile acestor cetăți și vitele”.

11,15 „câte i le orânduise Moise”: TM are „câte i le orânduise YHWH lui Moise”.

11,16 „Nageb”: Aquila și Symmachos traduc toponimul ebr.: „sudul”. ♦ „[ținutul] dinspre asfințit” traduce aici toponimul ebr., translăterat de obicei „Araba”. ♦ „[ținuturile] de jos”, τὰ ταπεινά (aceiași suport ebr. e redat alteori prin „ținutul de câmpie”, gr. ἡ πεδινή). Traducătorul gr. distinge primul termen, cu care desemnează depresiunea de la poalele muntelui lui Israel, de al doilea, folosit pentru câmpia Iudcei. Cf. nota 2,16.

11,17 „Achel” este redat la 12,7 prin „Chelcha”. Targumul are „muntele Peligah (= împărțit)”, preluat de Aquila; unii traducători moderni traduc toponimul prin „Muntele Pleșuv”; localizarea sa este controversată. ♦ „Seir”: în TM sunt doi munți desemnați prin acest toponim. În Pentateuh, precum și în Iis. Nav. 11,17; 12,7; 24,4 este vorba de masivul muntos situat la sud de Marea Moartă. În Iis. Nav. 15,10, desemnează un munte din Iuda, transcris în LXX „Assares”.

11,19 Prima parte a versetului diferă în TM: „și nu a fost nici o cetate care să facă pace cu fiii lui Israel”, iar la sfârșitul versetului are în plus: „în afară de eveii ce locuiau în Gabaon”.

11,20 „să fie nimiciți” (2 ocurențe în acest verset): gr. ἐξολεθρεύειν echivalează aici două verbe ebr., *hāram*, „a anatemiza” (cf. nota 6,17), și *šāmadh*, „a nimici”, iar în v. următor vb. *karat*, „a ucide”.

²¹ [Tot] în vremea aceea Iisus a venit și i-a nimicit pe enakimiții din [ținutul de] munte, de la Hebron, și de la Dabir, și de la Anaboth, din toată stirpea lui Israel, și din tot muntele lui Iuda, împreună cu cetățile lor; Iisus i-a nimicit cu totul. ²² N-a mai fost lăsat [nici unul] dintre enakimiții [aflați] între fiii lui Israel; numai la Gaza, la Geth și la Asedoth au mai fost lăsați. ²³ Iar Iisus a luat tot pământul, după cum i-a poruncit Domnul lui Moise, și Iisus i l-a dat moștenire lui Israel împărțindu-l după triburile lor. Și țara a încetat să se mai războiască.

¹² ¹ Și aceștia [sunt] regii ținutului pe care fiii lui Israel i-au nimicit, și le-au moștenit pământul dincolo de Iordan, de la soare-răsare, de la Valea Arnon și până la muntele Aermon, ca și tot ținutul Araba, dinspre răsărit: ² Seon, regele amoreilor, care locuia în Esebon, stăpânind de la Aroer – care este în vale, la marginea văii – și [peste] jumătate din Galaad, până la Iaboc, [în] hotarele fiilor lui Ammon, ³ și [peste] Araba, până la marea Chenereth, la răsărit, și până la marea Araba, marea Sărilor, la răsărit, pe calea spre Asimoth, de la Thaiman de sub Asedoth Phasga. ⁴ Și Og, regele din Basan,

11,21 „din toată stirpea lui Israel, și din tot muntele lui Iuda”: TM are „din tot muntele lui Iuda și din tot muntele lui Israel” (LXX-A și *Vetus Latina* au la fel cu TM).

11,22 „Asedoth”: TM are *'aşdod* (numele unei cetăți filistene), transliterat „Azot” în 13,3. Aceeași transliterare „Asedoth” pentru ebr. *'aş'dōth*, „versanți” (în Iis. Nav. 10,40; 12,3; 13,20 etc.) poate duce la confuzii.

11,23 „a încetat”: ebr. *şaqat*, „a fi în pace”, a fost aici tradus cu καταπαύειν, „a înceta”, „a se opri”, iar în 14,15 cu κοπάζειν, „a se liniști”, „a se odihni”. Origen (*Hom. Ios. XV,7*) subînțelege că trupul (ἡ γῆ, „țara”, „pământul”) încetează să lupte și primește odihna doar atunci când toți dușmanii săi vor fi învinși.

12,1-6 Traducătorul reia în general transliterările toponimelor după Deuteronom.

12,1 „ținutul Araba”: TM are *'Arābhāh* (la fel în LXX-A).

12,2 „Aroer”, ca LXX-A, TM, Rahlfs și Margolis; LXX-B: „Arnon”. ♦ „la marginea văii”, gr. κατὰ μέσος; Margolis crede că e o eroare de lectură în LXX, în loc de κατὰ μέσος; TM este fără corespondent aici; cf. Deut. 3,16 și Iis. Nav. 13,9.16: ebr. „în mijlocul văii”.

12,3 „marea Araba, marea Sărilor”, cf. nota la 3,16. ♦ „Asimoth”, transcris și „Baithasimoth” la 13,20, conform TM. ♦ „Thaiman”: TM are *tēymān*, „spre miazăzi”, confundat cu un toponim (în Pentateuhul LXX este tradus „spre miazăzi”). ♦ „Asedoth (Phasga)”: TM are *'aş'dōth*, „versanții”, luat drept toponim (cf. nota 11,22).

12,4 „Și Og, regele din Basan”: TM are „ținutul lui Og”. ♦ „uriasi”: ebr. *r^ephā'im* e tradus aici și la 13,12, în timp ce toponimul este transcris „țării lui Raphain” la 15,8 și „Emecraphain” la 18,16.

rămas dintre uriași, cel care locuia la Astaroth și în Edrain, ⁵ care stăpânea de la muntele Aermon și de la Selcha și tot ținutul Basan până la hotarele lui Gesuri, și Machati, și jumătate din Galaad, [în] hotarele lui Seon, regele Esebonului. ⁶ Moise, slujitorul Domnului, și fiii lui Israel i-au bătut, iar Moise le-a dat [pământul lor] moștenire lui Ruben, și lui Gad, și la jumătate din tribul lui Manase. ⁷ Și aceștia [sunt] regii amoreilor, pe care i-a nimicit Iisus, el și cu fiii lui Israel, de cealaltă parte a Iordanului, spre apus, de la Baalgad, în câmpia Libanului, și până la muntele Chelcha, suind către Seir, iar acest [ținut] l-a dat Iisus triburilor lui Israel, moștenire după sorțul lor, ⁸ în munte, și la câmpie, și în Araba, și în Asedoth, și în pustiu, și în Nageb: pe cheteu, și pe amoreu, și pe canaanean, și pe ferezit, și pe eveu, și pe iebuseu, ⁹ pe regele din Ierihon, și pe regele din Gai, care este aproape de Baithel, ¹⁰ pe regele din Ierusalim, pe regele din Hebron, ¹¹ pe regele din Ierimuth, pe regele din Lachis, ¹² pe regele din Ailam, pe regele din Gazer, ¹³ pe regele din Dabir, pe regele din Gader, ¹⁴ pe regele din Ermath, pe regele din Arath, ¹⁵ pe regele din Lebna, pe regele din Odollam, ¹⁶ pe regele din Makeda, ¹⁷ pe regele din Taphug, pe regele din Opher, ¹⁸ regele din Aphec din Saron, ¹⁹ pe regele din Asor, ²⁰ pe regele din Simoon, pe regele din Marron, pe regele din Aziph, ²¹ pe regele din Cades, pe regele din Tanach, ²² pe

12,7-24 LXX enumeră 29 de regi, iar TM, 31. Ordinea lor este identică, cu o excepție (regele din Cades). TM are „unul”, după fiecare rege. Începând cu v. 9, TM întrerupe dispunerea narativă, pentru a prezenta un poem a cărui formă specială nu se regăsește decât în enumerarea fiilor lui Aman spânzurați (Est. 9,7; TB *Megillāh* 16b).

12,12 „regele din Ailam”: TM are „regele din ‘Eg^elōn”.

12,14 „(regele din) Ermath”, transliterat și „Erma” la 15,30; 19,4 (cf. Num. 14,45 și Deut. 1,44), dar tradus „Anatema” în Num. 21,3 și Jud. 1,17 (LXX-B).

12,16 După „Makeda”, TM are: „regele din Bethel”.

12,18 „regele din Aphec din Saron” (un singur rege): TM are „regele din ‘Ephēq, unul, regele din Šārōn, unul” (TM are aici doi regi). Determinarea „din Saron” (câmpie de coastă la nord de Iaffa) individualizează acest Aphec (poate același în Iis. Nav. 13,4) față de orașul omonim din 19,30, aflat mai la nord și atribuit lui Aser.

12,19 TM are în plus, la începutul versetului: „regele din Mādhōn, unul”.

12,20 „regele din Simoon, regele din Marron”: TM are „regele din Šimrōn-Mer’ōn, unul” (ca la 11,1).

12,21 „Cades”: aici, probabil orașul din Galileea, atribuit lui Neftali (19,37; 20,6; 21,32). La 15,23, toponimul indică altă cetate, poate Cades Barne.

12,22 „Magedon”, TM *Megiddo*, cetate canaaneană (cf. și 17,11: „Mageddo”), asociată cu toponimul din Apocalipsă 16,16 („locul zis în ebraică Harmageddon”, adică muntele Megiddo). ♦ „Ieconam din Chermel”: TM are „Iōqnā ‘ām din Carmel”.

regele din Magedon; pe regele din Ieconam din Chermel,²³ pe regele din Dor din Napheddor, pe regele *goimilor* din Galileea,²⁴ pe regele din Tharsa. Cu totul, douăzeci și nouă de regi.

13¹ Și Iisus [era] bătrân, înaintat în zile. Și Domnul a grăit către Iisus: „Tu ești înaintat în zile și a mai rămas mult pământ de [luat în] moștenire.
 2 Acesta este pământul rămas: hotarele filistenilor, gesiritul și canaaneanul;
 3 de la [ținutul] cel nelocuit, din fața Egiptului, până la hotarele Accaronului, din stânga canaanenilor, se adaugă la cele cinci satrapii ale filistenilor, cele din Gaza, Azot, Ascalon, Geth și Accaron; și la cea a eveului⁴ de la Thaiman, și la toată țara Canaanului, din fața Gazei; și sidonenii – până la Aphec, la hotarele amoreilor,⁵ și tot ținutul [cetății] Gabli a filistenilor, și

12,23 „regele *goimilor* din Galileea”: TM are *gōyim l'-gilgāl*. Este unica ocurență în LXX a transliterării ebr. *gōy*, tradus în rest prin ἔθνος, „neam”, și prima ocurență a formei elenizate, Γαλιλαία. În 20,7 și 21,32, gr. Γαλιλαία corespunde TM *gālil*, „cerc, district”, care desemnează zona de nord a Palestinei. Se presupune că și în acest verset forma originală ebr. ar fi fost tot *gālil* (Barthélemy, D., 1982, p. 27).

13,1-14 *Împărțirea Canaanului și hotarele triburilor lui Israel*. De aici începe împărțirea Canaanului, care continuă până la cap. 19.

13,1 „înaintat în zile”, gr. προβεβηκός τῶν ἡμερῶν (cf. Gen. 18,11; 24,1): construcția, dar cu dativul, se reia în Iis. Nav. 23,1-2. ♦ Pentru Origen, „bătrâni” (presbiteri) nu sunt neapărat oamenii în vârstă (dovadă că Adam și urmașii săi, care au trăit ani foarte mulți, nu sunt numiți „presbiteri”), ci oamenii cu experiență. Primul numit astfel în VT este Avraam. În ce-l privește pe Iisus, el este „bătrân”, întrucât o dată cu El se apropie sfârșitul lumii vechi și începutul Vesniciei (*Hom. Ios. XVI,1*).

13,2 Versetele 2-5 prezintă numeroase divergențe între LXX și TM. ♦ „gesiritul”: TM *gesuri*, locuitor din Geșur. Toponimul desemnează două regiuni: una în apropiere de Negeb (menționată aici), iar cealaltă în Transjordania, învecinată cu ținutul lui Machati (cf. de ex. 12,5; 13,11: „hotarele lui Geșuri și Machati”; pentru același substrat ebr. cf. Deut. 3,14: „gergesei și omachathiți”).

13,3 „de la [ținutul] cel nelocuit”: TM are *šihōr*, termen rar ce desemna un braț al Nilului. În 1Par. 13,5 același termen este tradus cu „hotarele Egiptului”, în schimb în Iis. Nav. 19,26, transliterat Sior, desemnează un râu din nordul țării. ♦ „se adaugă la cele cinci satrapii”: TM are „până la ținutul Eqrn, la miazănoapte, care e socotit canaanean”; „satrapie”: LXX adoptă termenul dat guvernatorilor perși, pentru a reda ebr. *seren*, titlu rezervat celor cinci principii filistenii; Targumul propune *tūrānēy*, „tirani”.

13,4 „de la Thaiman”: LXX transcrie ebr. *tēymān*, „sud”, ca și cum ar fi numele unui oraș (vezi și 12,3); Symmachos: *et in meridianam*.

13,5 „și tot ținutul [cetății] Gabli a filistenilor”, *litt.* „ținutul gabli”: TM *ha'aref haggibli*. E vorba de cetatea feniciană Gebal, mai cunoscută sub numele grecesc Byblos; determi-

tot Libanul, de la răsăritul soarelui, de la Galgal, sub muntele Aermon, până la intrarea Emath; ⁶ pe toți locuitorii din [ținutul de] munte, din Liban, până la Maserephothmaim, pe toți sidonenii, Eu îi voi nimici din fața lui Israel; dar tu să împarți prin sorți acest ținut lui Israel, precum ți-am poruncit. ⁷ Și acum să împarți pământul drept moștenire la cele nouă triburi și la jumătate din tribul lui Manase: de la Iordan și până la Marea cea Mare dinspre soare-apune să-l dai. Marea cea Mare să-i fie hotar.” ⁸ Iar celor două triburi, lui Ruben și lui Gad, ca și la jumătate din tribul lui Manase, Moise le dăduse de cealaltă parte a Iordanului, spre soare-răsare. Moise, slujitorul Domnului, le-a dat lor ⁹ de la Aroer, care se află pe malul pârâului Arnon, și cetatea din mijlocul văii [Arnon], și toată [câmpia] Misor, de la Maidaba, până la Daiban, ¹⁰ toate cetățile lui Seon, regele amoreilor, care a domnit în Esebon, până la hotarele fiilor lui Ammon, ¹¹ [ținutul] Galaadit și hotarele gesiriților, și ale lui Machati, tot muntele Aermon și toată Basanita, până la Selcha, ¹² tot regatul lui Og din Basanitida, cel care domnea în Astaroth și în Edrain; acesta rămăsese dintre uriași, și Moise l-a bătut și l-a nimicit. ¹³ Iar fiii lui Israel nu i-au nimicit cu totul pe gesirit și pe machatit și pe canaanean, iar regele gesirit și machatitul au locuit printre fiii lui Israel până în ziua de astăzi. ¹⁴ Numai tribului lui Levi nu i s-a dat moștenire: Domnul Dumnezeu lui Israel, El [este] moștenirea lor, după cum le-a grăit Domnul. Aceasta este împărțeala pe care o făcuse Moise fiilor lui Israel, în Araboth Moab, dincolo de Iordan, în fața Ierihonului.

narea „a filistenilor” este cel mai probabil o glosă la LXX-B care are γαλιαθ. ♦ „Galgal”: TM are *ba'al gad*, localitate din Liban, transliterat corect în Iis. Nav. 11,17 și 12,7.

13,6 „[ținutul de] munte”, gr. ἡ ὄρεινή: TM are „muntele”; termenul desemnează în general regiunea muntoasă a Iudeei (cf. nota 2,16); aici, o regiune mult mai nordică. ♦ „Maserephothmaim” (cf. 11,8).

13,7 TM nu are secvența care începe cu: „de la Iordan”, până la sfârșitul versetului.

13,9 „Misor”: TM are *mīšōr*, „câmpie” (nume comun, confundat cu un toponim).

13,11 „[ținutul] Galaadit”: formă elenizată rară, absentă în Pentateuh; corespondentul TM e transliterat de obicei prin „Galaad”. ♦ „Basanita”, formă elenizată, cf. v. 12: „Basanitida”, în concurență cu „Basan”.

13,12 „uriași”: vezi nota la 12,4.

13,14 „Domnul”: TM are „jertfele mistuite în foc ale lui YHWH”. Pentru „moștenirea lui Levi”, cf. Deut. 18,1. ♦ Origen consacră aproape integral omilia a XVII-a moștenirii leviților, asimilând raportul dintre leviți și poporul lui Israel, cu cel dintre preot și laic, din NT. ♦ TM nu are pasajul de la „Accasta...”, până la sfârșitul versetului.

¹⁵ Și a dat Moise tribului lui Ruben, după familiile lor: ¹⁶ și li s-au făcut hotare de la Aroer, care se află față în față cu valea Arnon, și cetatea cea din Valea Arnon, și toată [câmpia] Misor, ¹⁷ până la Esebon, și toate cetățile care sunt în Misor, și Daibon, și Bamothbaal și ale casei lui Beelmon, ¹⁸ și Iassa, și Kedemoth, și Mephaath, ¹⁹ și Cariathaim, și Sebama, și Serada, și Sior, în muntele Emac, ²⁰ și Baithphogor, și Asedoth Phasga, și Baithasimoth, ²¹ și toate cetățile din Misor, și tot regatul lui Seon, regele amoreilor, pe care l-a bătut Moise, ca și pe mai-marii Madiamului, și pe Evi, și pe Rocom, și pe Sur, și pe Ur, și pe Robe, cei care erau căpetenii alături de Seon, și pe toți locuitorii țării. ²² Și pe Balaam al lui Beor, ghicitorul, l-au ucis în clipa aceea. ²³ Și hotarele lui Ruben au fost hotarul Iordanului. Aceasta este moștenirea fiilor lui Ruben, după familiile lor, cetățile lor și așezările lor.

²⁴ Iar Moise le-a dat fiilor lui Gad, după familiile lor, ²⁵ și hotarele lor au fost: Iazer, toate cetățile din Galaad și jumătate din pământul fiilor lui Ammon, până la Aroer, care se află față în față cu Rabba, ²⁶ și de la Esebon până la Ramoth, peste Masepha, și Botanin, și Maanain, până la hotarele Dabirului, ²⁷ și în Emec Baitharam, și Baithanabra, și Socchotha, și Saphan, și restul regatului lui Seon, regele Esebonului; iar Iordanul va fi hotar până la marea Chenereth, dincolo de Iordan, spre răsărit. ²⁸ Aceasta este moștenirea fiilor lui Gad, după familiile lor, după cetățile lor și așezările lor.

²⁹ Iar Moise le-a dat la jumătate din tribul lui Manase, după familiile lor: ³⁰ și hotarele lor au fost de la Maanaim și tot regatul Basan, și tot regatul lui

13,16-17 „toată [câmpia] Misor, până la Esebon”: TM are „toată câmpia până la Medeba: ¹⁷ Esebon”. Majoritatea traducătorilor moderni urmează Targumul: „până la Medeba”. ♦ „Bamothbaal” este transliterarea din ebr. a sintagmei „stâlpul lui Baal”, tradusă în Num. 22,41.

13,19 „și Serada, și Sior”: LXX a interpretat ca două nume toponimul ebr. *šereth haššahar*, *hapax* TM (anticul Callirhoe, izvor de ape termale pe țărmul oriental al Mării Moarte). ♦ „muntele Emac”: TM are „muntele din vale” (ebr. *ēmaq*, termen dificil: Rași propune interpretarea „câmpie”).

13,22 „ghicitorul”: această calificare (gr. μάντις) este aici depreciativă, pentru că divinația era interzisă în Israel. ♦ „în clipa aceea”, gr. ἐν τῇ ὀπιῇ. Margolis crede că este o lecțiune greșită a radicalului ebraic. TM are „împreună cu alții [care au fost uciși]”.

13,27 „Emec”: cf. nota 13,19. ♦ „Socchotha”: corespondentul ebr. *sukkot* desemnează două locații diferite: una în valea Iordanului (de care e vorba aici), și o alta, la primul popas al evreilor în deșert, după ieșirea din Egipt (Num. 33,5). Apare transliterat și Socchot sau tradus „Corturile” (cf. Gen. 33,17).

13,29 Înaintea secvenței „după familiile lor”, TM repetă „și a fost pentru jumătate din tribul lui Manase”.

Og, regele Basanului, și toate satele lui Iair, care sunt în Basanitida, șaizeci de cetăți; ³¹ și jumătate din Galaad, și în Astaroth, și în Edrain, cetățile de domnie ale lui Og, din Basanitida; acestea au fost date fiilor lui Machir, fiul lui Manase, și la jumătate din fiii lui Machir, fiul lui Manase, după familiile lor.

³² Aceștia sunt cei care-și primiseră moștenirea de la Moise, dincolo de Iordan, în Araboth Moab, de cealaltă parte a Iordanului, în fața Ierihonului, spre răsărit.

14 ¹ Iar aceștia sunt cei care, dintre fiii lui Israel, au primit moștenire în pământul Canaan, cărora le-a [împărțit] moștenirea preotul Eleazar, precum și Iisus al lui Nave și căpeteniile triburilor după părinți ale fiilor lui Israel. ² După sorți au primit moștenire cele nouă triburi și jumătatea de trib [cealaltă], după cum a poruncit Domnul, prin Iisus, ³ dincolo de Iordan; iar leviților nu le-a dat moștenire printre ei; ⁴ căci fiii lui Iosif erau două triburi,

13,32 TM nu are „dincolo de Iordan”. ♦ TM conține un verset în plus, 33, care repetă v. 14, fără menționarea „jertfelor lui YHWH”, ca în textul LXX de la v. 14.

14,2 „prin Iisus”, *litt.* „prin mâna lui Iisus”: TM are „prin mâna lui Moise” (LXX armonizează probabil cu 13,7). ♦ Origen comentează pe larg asimetria numărului de triburi înzestrate cu teritorii. Mai întâi de toate, pentru a argumenta inferioritatea lui Moise față de Iisus Nave, el observă că primul a „împroprietat” doar două triburi și jumătate, în vreme ce ultimul, nouă triburi și jumătate. Apoi, de ce două și jumătate și nouă și jumătate? După exegetul alexandrin, aceasta demonstrează că „cei vechi”, ghidați după legea lui Moise, aveau totuși cunoștință despre Sfânta Treime, dar această cunoștință era imperfectă (doi și jumătate nu înseamnă Trei; nouă și jumătate se apropie de zece, număr al perfecțiunii, dar nu-l atinge). Al treilea nivel al interpretării lui Origen este pneumatologic: nici chiar după Întruparea lui Iisus Hristos ființa umană nu a devenit perfectă, întrucât se așteaptă venirea Duhului Sfânt, simbolizat prin numărul 10, numărul perfect (*Hom. Ios. III, 2*).

14,3 „dincolo de Iordan” desemnează în gr. teritoriul împărțit de Iisus pe malul apusean al Iordanului; TM are în plus, la începutul versetului: „Căci Moise le dăduse partea de moștenire celor două triburi și jumătății de trib al lui Manase de cealaltă parte a Iordanului.”

14,4 „[pământurile] cele puse deoparte”, gr. τὰ ὁριοσιμένα, *litt.* „(terenuri) delimitate”: TM are *migrăș*, termen tehnic rezervat pentru terenul necultivat dimprejurul cetăților levitice (Rași). Cuvântul ebr. a fost redat în Iis. Nav. și prin τὰ περισπώρα, „împrejurimi”, în cap. 21, consacrat moștenirii leviților, unde apare alături de ὁριοσιμένα, iar în Num. prin: τὰ προάστεια, *litt.* „zone preorășenești” (35,2,7); τὰ συγκυρόντα, „prelungiri” (35,3); τὰ ὄμορα, „mărginimi” (35,5); τὰ ὁρίσματα, „locuri delimitate,

Manase și Efraim, și nu li s-a dat parte în țară leviților, ci numai cetăți de locuit și [pământurile] cele puse deoparte lor pentru turme, precum și turmele lor.⁵ Precum Domnul i-a poruncit lui Moise, așa au făcut fiii lui Israel și au împărțit pământul.

⁶ Și fiii lui Iuda s-au înfățișat la Iisus, la Galgal; iar Chaleb al lui Iephone kenezitul a zis către el: „Tu cunoști cuvântul pe care Domnul i l-a grăit lui Moise, omul lui Dumnezeu, despre mine și despre tine, la Cades Barne;⁷ căci eram de patruzeci de ani atunci când Moise, slujitorul lui Dumnezeu, m-a trimis de la Cades Barne să iscodesc țara și i-am adus cuvânt după gândul lui;⁸ dar frații mei, cei care s-au urcat împreună cu mine, au abătut inima poporului, pe când eu nu am contenit să-L urmez pe Domnul Dumnezeu meu;⁹ iar Moise a jurat în ziua aceea, grăind: «Pământul pe care ai pășit îți va fi [dat] moștenire ție și copiilor tăi pe vecie, pentru că nu ai contenit să-L urmezi pe Domnul Dumnezeu nostru.»¹⁰ Și acum Domnul m-a ținut [în viață], după cum mi-a zis; acesta este al patruzeci și cincilea an de când Domnul i-a spus acest cuvânt lui Moise, și [de când] Israel a umblat prin pustiu; iar acum, iată, am astăzi optzeci și cinci de ani:¹¹ astăzi sunt încă în putere, ca și atunci când Moise m-a trimis, —

separate” (35,3). Totuși, preferința pentru termenul ἀφορισμένα (peste 30 de ocurențe în cap. 21 din Iis. Nav.) pare să fie în legătură cu contextul din Lev. 23,34, unde acest plural desemnează terenurile rezervate leviților, terenuri cu un statut special (sunt inalienabile; același termen e folosit și în sintagma din Lev. 27,21, ἡ γῆ ἡ ἀφορισμένη, „pământ pus deoparte/separat pentru Dumnezeu”). ♦ „pentru turme, precum și turmele lor”: TM are „pentru turme, precum și bunuri pentru ei”. Radicalul ebr. pentru „bunuri” poate fi citit și cu sensul de „turme”, însă mai puțin probabil în acest context. LXX-A omite întreaga secvență.

14,6 „Galgal”, ca LXX-B, reținut de Rahfs; TM are *Gilgāl*; LXX-A: „Galgala”, formă elenizată. ♦ „Chaleb al lui Iephone kenezitul” (cf. și vv. 13-14): Kenez este enumerat printre edomiți (cf. Gen. 36,11.15.42), deci Chaleb ar fi edomit, ceea ce contrazice Num. 13,6 unde Chaleb este din tribul lui Iuda. Abia în Num. 32,12 LXX evită contradicția, înlocuind ebr. „kenezitul” cu sintagma „cel care s-a ținut deoparte”. ♦ După Origen, nu este întâmplător că obține Chaleb prima parte din teritoriu, întrucât el simbolizează meditația, progresul spiritual (numele său înseamnă „inimă”, centru al vieții spirituale). De asemenea, el este fiul „convertirii”, sensul numelui „Iephone” (*Hom. Ios. XVIII,2*). **14,7** „după gândul lui”: TM are „după inima mea”; Vulgata: *quod mihi uerum uidebatur*; termenul voûç, „gândire, minte”, ca echivalent al ebr. *lēb*, „inimă”, e rar în LXX, care îl redă curent prin καρδία sau διάνοια, „cugetare”, ca în v. următor.

14,8 „au abătut inima poporului”: aici „a abate” = „a deturna, a schimba”, gr. μεθιστάναί, traduce în mod excepțional aici ebr. *māsāh*, „a topi”. Targumul: „a sfărâma, a sparge”.

tot așa sunt și acum în putere ca să ies și să intru la luptă. ¹² Și acum îți cer muntele acesta, după cum a zis Domnul în ziua aceea, căci și tu ai auzit cuvântul în ziua aceea. Iar acum sunt acolo enakimiți, cu cetăți întărite și mari; dacă însă Domnul va fi cu mine, îi voi nimici, după cum mi-a zis Domnul.” ¹³ Și Iisus l-a binecuvântat și i-a dat Hebronul moștenire lui Chaleb, fiul lui Iephone, fiul lui Kenez. ¹⁴ De aceea Hebronul a ajuns moștenirea lui Chaleb al lui Iephone kenezitul, până în ziua aceasta, căci el urmasa îndeaproape porunca Domnului Dumnezeuului lui Israel. ¹⁵ Iar numele Hebronului era mai înainte cetatea Arboc: aceasta era cetatea-mamă a enakimiților. Și țara s-a odihnit după război.

¹⁵ ¹ Și hotarele tribului lui Iuda, după familiile lor, au fost de la hotarele Idumeei, de la pustiul Sin, până la Cades, spre miazăzi. ² Și hotarele de la miazăzi le-au fost până la țărmlul Mării Sărate, de la creasta care duce către miazăzi, ³ pornește dinaintea urcușului Acrabin și înconjoară până dincolo de Senna și suie către miazăzi la Cades Barne, trece de Asoron, își urmează urcușul către Addara și înconjoară Cades către apus, ⁴ și se duce peste

14,15 „cetatea Arboc”: vechi nume al Hebronului, vezi și Gen. 23,2 (cf. 21,11: „Cariatharhoc”, unde prima parte a sintagmei ebr. a fost transliterată și ea). ♦ „cetatea-mamă (= „capitala”, gr. μητρόπολις) a enakimiților”: TM are „omul cel mai mare al anaqimiților” (aceeași diferență și la 15,13; 21,11, unde Arba este în TM: „tatăl lui Enaq”). ♦ „și țara s-a odihnit”: pentru același TM, altă soluție de traducere față de 11,23 (cf. nota *ad loc*).

15,1-17 În textul gr., prima împărțire a pământului de la Gilgal nu se face, ca în textul masoretic, prin tragere la sorți. În mod neobișnuit, în 15,1; 16,1; 17,1, ebr. *gōrāl*, „sorț”, e redat prin *ōptov*, „hotar” (care corespunde ebr. *g^ebhūl*). Unii cercetători cred că e vorba de lectura greșită a radicalului ebr., alții se referă la un alt suport ebraic urmat de LXX (Auld, A.G., 1978, p. 416).

15,1 „Idumeeea”: nume elenizat al Edomului. Redat totuși „Edom” în v. 21, ca și în Pentateuh. ♦ „până la Cades, spre miazăzi”: TM conține aici o sintagmă ce indică orientarea geografică, nu un toponim.

15,2 „până la țărmlul”: TM are „de la țărmlul”, ca în Num. 34,3.

15,3 „urcușul Acrabin”: Origen (*Hom. Ios. XIX,3*) comentează că această „colină a scorpionilor/păcatelor” trebuie zdrobită pentru a intra în moștenirea seminției lui Iuda. ♦ „Senna”: TM are „Sin”, același toponim ca în v. 1, cu un sufix care indică direcția (-*ah*). ♦ „Cades către apus”: TM are „către Qarqa”, un toponim *hapax*. „Cades” apare aici probabil prin contaminare cu v. 1.

15,4 „marca”: e vorba de Marea Mediterană. ♦ „acestea sunt hotarele lor”: TM are „acesta va fi pentru voi hotarul” (exprimare directă).

Asemona și străbate către Valea Egiptului; și capătul hotarelor îi va fi marea; acestea sunt hotarele lor dinspre miazăzi. ⁵ Iar hotarele dinspre răsărit: toată Marea Sărată, până la Iordan. Iar hotarele lor de la miazănoapte – de la capătul mării și de la malul Iordanului: ⁶ hotarele suie peste Baithagla, și trec spre miazănoapte peste Baitharaba; și hotarele își urmează sușul peste Piatra lui Baion a fiului lui Ruben, ⁷ și hotarele își urmează sușul peste o pătrime din Valea lui Achor și coboară peste Galgal, care se află în față, dinaintea trecătoarei Addamin, care se află către miazăzi față de vale, și-și croiesc drum la apa Izvorul Soarelui; iar capătul le va fi Izvorul Rogel. ⁸ Și hotarele urcă de la Valea lui Onom, peste latura lui Iebus dinspre miazăzi (acesta este Ierusalimul); și hotarele trec peste piscul muntelui care este față în față cu Valea lui Onom, către apus, care este din latura dinspre miazănoapte a țării lui Raphain; ⁹ și hotarul trece din piscul muntelui până la izvorul apei Naphto, și străbate către muntele Ephron; și hotarul duce către Baal (aceasta este cetatea Iarim), ¹⁰ iar de la Baal, hotarul va face un ocol spre apus și va trece către muntele Assares, pe după latura de miazănoapte a cetății Iarim (aceasta este Chaslon) și se va coborî peste Cetatea Soarelui, și o va lua către miazăzi; ¹¹ și hotarul va străbate pe după latura dinspre miazănoapte a Accaronului, și hotarele vor străbate spre Saccharona, și vor trece muntele Bala, și vor străbate spre Iabnel, iar capătul hotarelor va fi marea. ¹² Și hotarele lor dinspre apus: Marea cea Mare va fi hotar.

15,5 „dinspre răsărit”: TM are „către miazănoapte” (redat, aici și în 18,12, prin gr. βορρῶς).

15,6 „Piatra lui Baion a fiului lui Ruben” (a doua ocurență în 18,17, cu pluralul: „Piatra lui Baion a fiilor lui Ruben”). TM are *eben bohan ben ruben*, litt. „piatra policelui a fiului lui Ruben”, probabil o formațiune stâncoasă cu acest aspect. E posibil ca toponimul să desemneze un punct comun între hotarul lui Iuda și cel al tribului lui Ruben, la capătul de nord al Mării Moarte (AB Josh., p. 366).

15,7 „peste o pătrime”: text incomprehensibil, dat de toate manuscrisele.

15,8 „Valea lui Onom”: TM are *gēy (bēn) hinnōm*, „valea (fiului) lui Hinnom”, cf. la 18,16 „Vâlceaua lui Onnam” și transliterat apoi „Gaienna” (= gheena, celebră pentru cultul lui Moloch). ♦ „țării”: TM are „văii”.

15,9 „către muntele”: TM are „către satele din muntele”.

15,10 „muntele Assares”: cf. nota 11,17. ♦ „cetății Iarim”: TM are „muntelui Iarim”. ♦ „Cetatea Soarelui”: TM are „Casa Soarelui”; același toponim apare transliterat „Baithsamus” la 21,16. ♦ „către miazăzi”: TM are „către Timnah” (toponim confundat aici cu ebr. *tēymānāh*, „către miazăzi”).

15,12 „Marea cea Mare va fi hotar”: TM are „hotarul apusean era Marea cea Mare și teritoriul său”.

Acestea sunt hotarele fiilor lui Iuda, de jur împrejur, după familiile lor.¹³ Iar lui Chaleb, fiul lui Iephone, i-a dat parte în mijlocul fiilor lui Iuda, după porunca lui Dumnezeu; și Iisus i-a dat cetatea Arboc, cetatea-mamă a lui Enac (acesta este Hebronul).¹⁴ Și Chaleb, fiul lui Iephone, i-a nimicit de acolo pe cei trei fii ai lui Enac: Susi, Tholmi și Achima.¹⁵ Și Chaleb a urcat de acolo către locuitorii din Dabir, iar numele Dabirului era mai înainte Cetatea Literelor.¹⁶ Și Chaleb a zis: „Celui care va lua și va surpa Cetatea Literelor și va pune stăpânire pe ea, i-o voi da de soție pe fiica mea, Achsa.”¹⁷ Și a luat-o Gothoniel, fiul lui Kenez, fratele mezin al lui Chaleb; și lui i-a dat-o [Chaleb] de soție pe fiica sa, Achsa.¹⁸ Și a fost așa: pe când mergea ea pe drum, s-a sfătuit cu el, zicând: „Am să-i cer tatălui meu o țarină.” Și a strigat de pe asin. Chaleb i-a zis: „Ce ai?”¹⁹ Iar ea i-a zis: „Dă-mi binecuvântare, pentru că m-ai dat în ținutul Nageb; dă-mi mie Golathmainul!” Și Chaleb i-a dat Golathmainul de Sus și Golathmainul de Jos.²⁰ Aceasta-i moștenirea tribului fiilor lui Iuda.

15,13 „i-a dat”, fără subiect determinat, ca TM. ♦ După „Dumnezeu”, TM are „[dată] lui Iosua”. ♦ „cetatea-mamă a lui Enak”: TM are „părintele lui Enak”.

15,15 „Cetatea Literelor”: TM are „Cetatea Cărții”. ♦ Neconcordanță cu 11,21, unde Iisus Nave cucerise Dabirul și-i nimicise pe enakimiți.

15,16 „va lua și va surpa” (gr. λαμβάνειν și ἐκκόπτειν), dublă traducere pentru verbul din TM, „va lovi”. ♦ „va pune stăpânire”, κυριεύειν: TM are „va lua”, verb reluat în ebr. și la începutul v. 17.

15,17 „fratele mezin”: nu apare în TM. ♦ „Gothoniel” (TM *Othniel*) înseamnă, după Origen, „răspuns al lui Dumnezeu”. El primește așadar revelații din partea lui Dumnezeu, care-i dezvăluie direct tainele Sale. Este fratele mai mic al lui Chaleb (simbolul vieții spirituale), care ucide, nimicește „literale” vechii legi prin inspirația vie a Duhului (*Hom. Ios. XX,6*).

15,18 „s-a sfătuit cu el”: TM are „l-a stârnit”. În toate versiunile gr., ca și în TM, Achsa are inițiativa acestei cereri, spre deosebire de Jud. 1,14, unde inițiativa e a lui Gothoniel. Atât Rahlfs, cât și Margolis consideră originară varianta din Iis. Nav. ♦ „Am să-i cer ...”: TM are: „(ca l-a stârnit) să-i ceară”. ♦ „a strigat de pe” (ca în tradiția rabinică și la Origen, *Hom. Ios. XX,4*): TM are „a coborât de pe”.

15,19 „Dă-mi binecuvântare”: gr. εὐλογία (TM *b^rrākḥāh*) desemnează aici o binefacere, un cadou, ca de ex. în Gen. 33,11; Targum: „moștenire”. ♦ „Golathmain”: LXX transliterează ebr. *gulloth māyim*, „izvoare de apă”; revizorii textului grecesc traduc: Symmachos – „stăpânire de apă”, Aquila – „răscumpărare de apă” (joc de cuvinte între ebr. *gullāh* și *ge'ullāh*). La fel și în Jud. 1,15 (A și B): „răscumpărare de apă”. ♦ „Golathmainul de Sus și ... de Jos”: exegeza rabinică (TB *Temurah* 16a), făcând un joc de cuvinte cu *gālāh*, „a dezvălui”, interpretează: „Othniel stăpânește tainele lumii de sus și lumii de jos.” ♦ Pentru Origen (*Hom. Ios. XX,6*) cele două toponime de la sfârșitul versetului reprezintă făgăduințele pentru viața prezentă și pentru cea viitoare.

²¹ Iar cetățile lor au fost: cetatea dintâi a tribului fiilor lui Iuda, la hotarele Edomului, spre pustiu, Caibaiseleel, și Ara, și Asor, ²² și Icam, și Regma, și Aruel, ²³ și Cades, și Asorionain, ²⁴ și Mainam, și Balmainan, cu satele lor, ²⁵ și cetățile de la Aseron (aceasta este Asor), ²⁶ și Sen, și Salmaa și Molada, ²⁷ și Seri, și Baiphadal, ²⁸ și Cholaseola, și Bersabea cu satele lor și așezările lor, ²⁹ Bala, și Bacoc, și Asom, ³⁰ și Elbudad, și Baithel, și Erma, ³¹ și Sekelac, și Macharim, și Sethennac, ³² și Labos, și Sale, și Eromoth, ²⁹ de cetăți, cu satele lor.

³³ În [ținutul de] câmpie: Astaol, și Raa, și Assa, ³⁴ și Ramen, și Tano, și Iluthoth, și Maiani, ³⁵ și Iermuth, și Odollam, și Membra, și Saocho, și Azeca, ³⁶ și Sacarim, și Gadera, și așezările lor, paisprezece cetăți și satele lor; ³⁷ Senna, și Adasan, și Magadagad, ³⁸ și Dalal, și Maspha, și Iacareel, ³⁹ și Laches, și Basedoth, și Ideadalea, ⁴⁰ și Chabra, și Maches și Maachos, ⁴¹ și Geddor, și Bagadiel, și Noman, și Makedan, șaisprezece cetăți și satele

15,21-63 *Cetățile lui Iuda.* Rahlfs a editat în paralel textele din Alexandrinus și Vaticanus, care prezintă divergențe importante între ele. LXX-A concordă cu TM, astfel încât mulți exegeți l-au considerat o revizie după textul ebr.; există totuși unele acorduri LXX-B = TM, contra LXX-A, sau acorduri LXX-A și B contra TM (chiar și în privința toponimelor). Ca și BA, am tradus în text numai versiunea din LXX-B, versiunea LXX-A trecând-o în anexa de la sfârșitul cărții Iisus Nave. ♦ TM face enumerarea cetăților lui Iuda după cele patru regiuni geografice: Negeb, [ținutul de] câmpie, [ținutul de] munte și deșertul. Cf. nota 2,16.

15,21 „cetățile lor au fost”: TM omite această introducere.

15,23 „Cades”, TM *qedes*, toponim care desemnează mai multe localități; aici ar putea fi Cades Barne. ♦ „Asorionain” corespunde cu două toponime din TM: *Hāṣ̄ōr (we) Yithⁿnān*.

15,28 „Bersabea” (TM are *b^e’ēr šebha’*, „Fântâna celor șapte” sau „Fântâna Jurământului”) transliterat aici și la 19,2 (tradus în Gen.: „Izvorul Jurământului”; de fapt, este vorba de un puț). ♦ „cu satele lor și așezările lor”: gr. *κόμαι καὶ ἐπαύλεις* corespunde toponimului ebr. *Biz^zyōth^hyāh* (confirmat de Vulgata), din pricina unei lecturi greșite. Satele dependente de o cetate sunt desemnate în Num. 21,32 prin *κόμη*, ca echivalent al ebr. *bath*, „fiică (= filială)”, dar traducătorul lui Iis. Nav. a redat cu acest cuvânt și ebr. *hāṣ̄ēr*, „loc împrejmuit”, tradus prin *οἰκλή* în Pentateuh; cetățile mai pot avea în subordine *ἐπαύλεις*, pentru același suport ebr. (folosit singur, acest termen pare a desemna, în Iis. Nav., spre deosebire de cetate, o zonă rurală, echivalent cu *κόμη*, cu care este folosit alternativ).

15,35 „Membra” (LXX-A: „Nemra”), cetate suplimentară, necunoscută (nu apare în TM).

15,36 „Sacarim, Gadera”: TM are patru cetăți aici, enumerând 15 localități, față de 14 anunțate. ♦ Sintagma „și așezările lor” corespunde unui toponim în TM.

15,39 „Laches”, același cu „Lachis” (10.3.5 etc.), indică pronunțarea [i] a lui *ḥ* în *koiné*.

lor; ⁴² Lemna, și Ithac, ⁴³ și Anoch, și Iana, și Nasib, ⁴⁴ și Keilam, și Akiezi, și Kezib, și Bathesar, și Ailon, zece cetăți și satele lor; ⁴⁵ Accaron, cu satele și așezările sale; ⁴⁶ de la Accaron, Gemna și toate care sunt aproape de Asedoth, cu satele lor; ⁴⁷ Asiedoth, cu satele și așezările sale; Gaza, cu satele și așezările sale, până la pâraul Egiptului, iar Marea cea Mare îi va fi hotar.

⁴⁸ Și în [ținutul de] munte: Samir, și Iether, și Socha, ⁴⁹ și Renna, și Cetatea Literelor (aceasta este Dabir), ⁵⁰ și Anon, și Escaiman, și Aisam, ⁵¹ și Gosom, și Chalu, și Channa, unsprezece cetăți și satele lor; ⁵² Airem, și Remna, și Soma, ⁵³ și Iemain, și Baithachu, și Phacua, ⁵⁴ și Euma, și cetatea Arboc (aceasta este Hebron), și Sorth, nouă cetăți și așezările lor; ⁵⁵ Maor, și Chermel, și Ozib, și Itan, ⁵⁶ și Iariel, și Iaricam, și Zacanaim, ⁵⁷ și Gabaa, și Thamnatha, nouă cetăți și satele lor; ⁵⁸ Alua, și Baithsur, și Geddon, ⁵⁹ și Magaroth, și Baithanam, și Thecum, șase cetăți și satele lor; ^{59a} Theco, și Efrata (aceasta este Bethleemul), și Phagor, și Aitan, și Culon, și Tatam, și Eobes, și Carem, și Galem, și Thether, și Manocho, unsprezece cetăți și satele lor; ⁶⁰ Cariathbaal (aceasta este cetatea Iarim), și Sotheba, două cetăți și așezările lor; ⁶¹ și Baddargis, și Tharabaam, și Ainon, și Aichioza, ⁶² și Naphlazon, și cetățile Sodom și Ancades, șapte cetăți și satele lor.

⁶³ Și iebuseul locuia în Ierusalim, iar fiii lui Iuda nu au putut să-i nimicească; și iebuseii au locuit în Ierusalim, până în ziua de astăzi.

15,44 „Akiezi, Kezib”: TM are aici un singur toponim: *'Akh^zzibh*. ♦ „Ailon”: LXX-A are „Edom”, fără echivalent în TM. LXX-B e singurul text care dă un total de 10 cetăți, în consens cu lista (TM și LXX-A dau 9, conform listei lor).

15,45 „Accaron”: cf. nota 13,3.

15,46 „Asedoth”: TM are *Aš^ddōdh*, transcris „Asiedoth” în v. 47, cetate din pentapola filistină, dată lui Iuda. Cf. nota 11,22.

15,47 „Marea cea Mare îi va fi hotar”: TM are „Marea cea Mare și ținutul de coastă”.

15,49 „Cetatea Literelor”: TM are „Cetatea Sannāh” (alt nume al Dabirului).

15,50 „Anon”: TM are „Anābh”.

15,53 „Phacua”: același cu „Aphec” din 13,4 (TM *'Aphēqāh*).

15,55 „Chermel”, TM *Karmel*. Două locuri poartă acest nume: localitatea de aici, atribuită lui Iuda, și muntele Carmel, cel mai cunoscut, care apare în Is. Nav. 19,26.

15,56 „Zacanaim” (LXX-A: „Zanoakim”), reunește într-un singur cuvânt două toponime din TM, *Zānāh Haqqayin* (vv. 56-57)

15,59a Textul gr. are o listă de 11 cetăți considerată dispărută în tradiția textuală premasoretică, restituită după LXX (secțiune absentă din Targum și Vulgata); numai primele cinci localități apar și în alte locuri în VT (Theco, Efrata, Baithleem, Phagor, Aithan).

15,63 Origen se referă la acest verset pentru a arăta deșertăciunea sensului literal al sintagmei „până în ziua de astăzi”: „cum ar mai putea locui iebuseii cu fiii lui Iuda”,

16¹ Iar hotarele fiilor lui Iosif au fost de la Iordan, din fața Ierihonului, de la răsărit: și vor urca de la Ierihon spre deșertul din [ținutul de] munte, spre Baithel Luza,² și vor ieși spre Baithel și vor trece spre hotarele de la Chatarothi,³ și vor străbate către mare peste hotarele aptalimilor, până la hotarele [cetății] Baithoron de Jos, și capătul va fi marea.

⁴ Și au primit moștenire fiii lui Iosif, Efraim și Manase. ⁵ Iar hotarele fiilor lui Efraim au fost, după familiile lor: hotarele moștenirii lor au fost dinspre răsărit [de la] Ataroth și Eroc, până la Baithoron-de-Sus și Gazara; ⁶ și hotarele vor străbate către mare spre Icasmon, la miazănoapte de Therma, vor coti spre răsărit, spre Thenasa și Sellesa, și vor trece spre răsărit, către Ianoca,⁷ și către Macho, și Ataroth, cu satele lor, și vor trece peste Ierihon, și-și vor croi drum către Iordan,⁸ și de la Taphu, hotarele o vor lua spre apus peste Chelcana, și capătul lor va fi marea. Aceasta este moștenirea tribului lui Efraim, după familiile lor,⁹ și cetățile puse deoparte pentru fiii lui Efraim, în mijlocul moștenirii fiilor lui Manase, toate cetățile și satele lor.¹⁰ – Și Efraim nu l-a nimicit pe canaaneanul care locuia în [cetea] Gazer; și canaaneanul a locuit printre cei ai lui Efraim până în ziua de

dacă nici aceștia nu mai locuiesc în Ierusalim? Dar în Ierusalimul simbolic, care este Biserica, există iebusei, adică oameni cu credința stricată, care sunt „ca neghina amestecată în grâu” (*Hom. Ios. XXI,1*).

16,1 „hotarele”: TM are „sorțul”. Cf. nota 15,1-17. ♦ „de la Iordan, din fața Ierihonului”: TM are în plus „până la apele Ierihonului către răsărit”. ♦ „deșertul din [ținutul de] munte”: TM are „deșertul ce suie de la Ierihon prin munte”. ♦ „Baithel Luza”: TM are „Bethel” (LXX a luat „Luza” din v. 2 al TM. E vorba de unul și același toponim al cărui nume vechi era Luz, dar căruia Iacob i-a spus Bethel, „Casa Domnului”).

16,3 „către mare”, „la mare”: TM are *yāmmāh*, care poate fi tradus prin „către apus” sau „către mare”. LXX, ca și Targumul și majoritatea traducătorilor moderni preiau al doilea sens pentru că e conform cu frontiera occidentală a teritoriilor lui Efraim și Manase de la 17,10.

16,6 Secvenței „către mare... Therma” îi corespunde în TM: „către mare, Mikmetat la nord” (majoritatea exegeților presupun o lacună *ante* Mikmetat). ♦ „Thenasa și Sellesa” pentru TM *Ta'anath Šiloh*, un singur toponim *hapax*.

16,7 „către Macho, și Ataroth”: TM are „și coboară de la Yānōhāh la 'A'ārōth”. ♦ „cu satele lor”: TM are „către Naarah” (LXX conține probabil o lecțiune greșită).

16,8 „Taphu”, același cu Thaphug (12,17), Thaphthoth (17,7), Thapheth (17,8). ♦ „Chelcana”: transliterare coruptă pentru „Nachelcana”, ebr. *nahal Qānāh*, „torentul Qana”, același cu „Valea Carana”, de la 17,9.

16,10 „până în ziua de astăzi”: după aceste cuvinte, TM are „și l-a supus la muncă de rob”. ♦ Secvența de la „până ce s-a ridicat Faraon” până la sfârșit este un „plus” LXX.

astăzi, până ce s-a ridicat Faraon, regele Egiptului, și a luat-o și a pârjolit-o în foc; iar pe canaaneni și pe fereziți și pe locuitorii din [cetatea] Gazer i-a înjunghiat; și Faraon i-a dat-o de zestre fiicei sale.

17¹ Și [acestea] au fost hotarele tribului fiilor lui Manase, căci acesta [era] întâiul-născut al lui Iosif: pentru Machir, cel dintâi născut al lui Manase, tatăl lui Galaad (pentru că era războinic), în Galaaditida și în Basanitida.² Și pentru ceilalți fii ai lui Manase, după familiile lor – fiii lui Iezer, și fiii lui Kelez, și fiii lui Ieziel, și fiii lui Sicheș, și fiii lui Sumarim, și fiii lui Opher: aceștia erau bărbații, după familiile lor.³ Iar Salpaad, fiul lui Opher, nu avea feciori, ci numai fete; acestea sunt numele fetelor lui Salpaad: Mala, și Noua, și Egla, și Melcha, și Thersa.⁴ Și ele au stat dinaintea preotului Eleazar și dinaintea lui Iisus și dinaintea căpeteniilor, zicând: „Dumnezeu a poruncit prin Moise să ni se dea moștenire în mijlocul fraților noștri.” Și le-a fost dat lor moștenire, după porunca Domnului, printre frații tatălui lor.⁵ Și le-a căzut [la sorți] un loc de la Anassa și Câmpia Labec, din Galaad, care este dincolo de Iordan.⁶ Căci fetele fiilor lui Manase au primit parte de moștenire în mijlocul fraților lor; dar pământul Galaad a fost al celorlalți fii ai lui Manase.

⁷ Și hotarele fiilor lui Manase au fost [la] Delanath, care se află în fața fiilor lui Anath, și duc către hotarele de pe lamin și lassib, peste izvorul Thaphthoth,⁸ care va fi al lui Manase; iar Thapheth, peste hotarele lui Manase, [va fi] al fiilor lui Efraim.⁹ Și hotarele vor coborî peste Valea

17,2 În Num. 26,33-35 numele, cu excepția lui Sicheș, apar pentru fiii lui Galaad. ♦ Înainte de „aceștia erau bărbații”, TM are în plus: „erau fiii lui Manase, fiul lui Iosif”.

17,3 După „Opher”, TM are „fiul lui Galaad, fiul lui Makhir, fiul lui Manase”.

17,4 „după porunca Domnului”: TM are „prin gura lui YHWH”.

17,5 „le-a căzut [la sorți] un loc”, *litt.* „(a căzut) o funie”, gr. ὁ σχοινισμός: neologism, calc după ebr. *hebhel*, „parte (măsurată cu funia)”, pentru care româna are *funie*, „coardă, sfoară”, dar și „măsură de lungime sau suprafață”, p. ext. „moșie, parte moștenită”.

17,6 „fraților lor”: TM are „fiilor lui”.

17,7 După „Manase”, TM are „din latura dinspre Așer”, ceea ce a dat naștere la comentarii, întrucât teritoriul acestuia era la nord de Manase, nu la sud.

17,8 TM are în plus la începutul v.: „Ținutul Thaphuach”.

17,9 „terebint”: textul gr. este ininteligibil, dar și cel ebr. e dificil: „aceste cetăți pentru Efraim, în mijlocul cetăților lui Manase”; Margolis crede că trad. a citit, în loc de ebr. *hā 'ēlleh*, „acestea”, *hā 'ēlāh*, „terebint”.

Carana, la miazăzi de Valea Iariel, terebint pentru Efraim în mijlocul cetății lui Manase; și hotarele lui Manase, la miazănoapte de pârâu: capătul lor va fi marea.¹⁰ La miazăzi – pentru Efraim, și la miazănoapte – pentru Manase, și marea are să le fie hotar. Și se vor învecina cu Aser spre miazănoapte și cu Issachar spre răsărit.¹¹ Și vor fi ale lui Manase, în Issachar și Aser: Baithsan și satele lor, locuitorii din Dor și satele sale, locuitorii din Mageddo și satele sale, ca și a treia parte din Napheta și satele sale.¹² Iar fiii lui Manase nu au putut să nimicească aceste cetăți, iar canaaneanul a început să locuiască în ținutul acesta.¹³ Și a fost așa: când s-au întărit fiii lui Israel, i-au supus pe canaaneni, dar de nimicit nu i-au nimicit.

¹⁴ Și fiii lui Iosif au cârtit către Iisus, zicând: „Pentru ce ne-ai dat nouă moștenire un singur lot și o singură funie de pământ? Căci eu sunt un popor numeros și Dumnezeu m-a binecuvântat.”¹⁵ Și Iisus le-a zis: „Dacă ești un popor numeros, suie-te în pădure și curăță-ți [un loc], dacă te strămtorează muntele lui Efraim.”¹⁶ Și ei au zis: „Nu ne este de-ajuns muntele lui Efraim; iar tot canaaneanul care locuiește acolo are călărime aleasă și fier, în [cetatea] Baithsan și în satele ei și în Valea Iezrael.”¹⁷ Și Iisus le-a zis fiilor lui Iosif: „Dacă ești un popor numeros și dacă ai putere mare, nu vei avea un singur lot,¹⁸ ci pădurea va fi a ta, căci [acolo] este pădure; și o vei

17,13 „i-au supus pe canaaneni”, gr. ὑπηκόους ἐποίησαν: TM are „i-au supus la corvoadă”.

17,14 „au cârtit”, ἀντιτείνω, rar (două ocurențe în Pentateuh: Gen. 24,50 și 44,16); TM are *dābhar*, „a zice”. ♦ „o singură funie”, gr. σχοίνισμα: cf. nota 17,5. ♦ „eu sunt un popor numeros” redă după textul gr. expresia folosită cu pronumele la persoana întâi singular. ♦ „și Dumnezeu”: TM are „până acum Dumnezeu”, locuțiune ebr. neclară.

17,15 „curăță-ți”: TM are în plus: „în ținutul periziților și al rephaimilor”, sugerând o extindere peste Iordan. ♦ „te strămtorează” (= „te strânge”), gr. στενοχωρεῖν: TM are „te apasă”. Origen (*Hom. Ios. XXII,4*) comentează textul lung din TM: trebuie să-i scoatem din noi pe perizit, „purtătorul de roade” rele, și pe rephaimi, al căror nume îl interpretează ca „mame delăsătoare”, adică o putere a sufletului care dă naștere la „gânduri moi”.

17,16 „călărime aleasă și fier”: TM are „un car de fier”.

17,17 „fiilor lui Iosif”: TM are în plus: „lui Efraim și lui Manase”.

17,18 „și va fi a ta”: TM are „și ieșirile lui vor fi ale tale”. ♦ „dar tu [ești] mai tare decât el”: TM are „căci el e tare”; conform exegezei rabinice textul trebuie interpretat ca „va trebui să-l izgonești, căci e puternic”. Origen (*Hom. Ios. XXII,5*) compară această poruncă dată de Iisus Nave, de a defrișa pădurea, cu cea a lui Hristos din Mt. 3,10: „Pomul ce nu aduce roade bune va fi tăiat.”

curăți și va fi a ta când ai să-l nimicești pe canaanean, care are călărime aleasă; dar tu [ești] mai tare decât el.”

18¹ Și toată adunarea fiilor lui Israel s-a strâns la Selo și au înfipt acolo cortul mărturiei și țara a intrat sub stăpânirea lor.² Și rămăseseră fii de-ai lui Israel care nu primiseră parte de moștenire, șapte triburi.³ Și Iisus le-a zis fiilor lui Israel: „Până când oare nu veți fi în stare să moșteniți țara pe care v-a dat-o Domnul Dumnezeuul nostru? Dați dintre voi trei oameni de fiecare trib, care să se scoale, să cutreiere ținutul,⁴ și să-l descrie înaintea mea, după cum va trebui să-l împartă.” (Și au venit la el⁵ și le-a împărțit șapte părți.) [Și Iisus le-a zis:] „Iuda le va sta hotar la miazăzi, iar fiii lui Iosif le vor sta la miazănoapte.⁶ Iar voi să împărțiți pământul în șapte părți și să-i aduceți [descrierea] aici, la mine; iar eu am să trag sorțul pentru voi dinaintea Domnului Dumnezeuului nostru.⁷ Căci nu este parte pentru fiii lui Levi printre voi, fiindcă preoția Domnului [este] partea lor; iar Gad, și Ruben, și jumătate din tribul lui Manase și-au luat moștenirea dincolo de Iordan, la răsărit, moștenirea pe care le-a dat-o Moise, slujitorul Domnului.”⁸ Și oamenii s-au sculat și au pornit. Și Iisus le-a poruncit bărbaților care porneau să măsoare țara, zicând: „Mergeți și măsurați pământul și întoarceți-vă la mine; aici am să trag sorțul pentru voi, dinaintea Domnului, la Selo.”⁹ Iar ei au plecat și au măsurat țara; și au văzut-o și au desenat-o după cetățile ei, — șapte părți într-o carte, și au adus-o la Iisus.¹⁰ Și Iisus a aruncat pentru ei sorțul la Selo, dinaintea Domnului.

18,1-10 Cu acest capitol începe cea de-a doua împărțire, de la Selo (TM *Șiloh*), făcută deopotrivă în textul gr. și ebr. prin tragere la sorți. Pentru prima împărțire, cf. nota 15,1-17.

18,1 „toată adunarea... s-a strâns”, gr. ἐξεκκλησιάζειν τὴν συναγωγὴν: folosită la pasiv, sintagma redă fidel TM; cf. și 22,12. ♦ „cortul mărturiei”: TM are „cortul întâlnirii”.

18,6 „am să trag sorțul”, ἐκφέρειν κλῆρον, reluat și la v. 8.

18,7 „Căci nu este parte pentru fiii lui Levi...”: cf. Deut. 18,1: „Preoții leviți, întregul trib al lui Levi, nu vor avea nici parte, nici moștenire împreună cu Israel.” ♦ „preoția Domnului”, gr. ἱερατεία κυρίου.

18,8 „să măsoare”: gr. χωρομετεῖν, „a cutreiera, a parcurge”, poate fi echivalat aici și prin „a măsura cu pasul, a face topografia” (sens care apare în papirusuri).

18,9 „au văzut-o” nu apare în TM.

18,10 TM are în plus la sfârșitul v.: „Și Iosua a împărțit acolo fiilor lui Israel țara, după sorții lor.”

¹¹ Și sorțul tribului lui Beniamin a ieșit cel dintâi, după familiile sale, și hotarele moștenirii lor au ieșit între fiii lui Iuda și cei ai lui Iosif. ¹² Și hotarele lor de la miazănoapte au fost: de la Iordan hotarele vor urca pe latura dinspre miazănoapte a Ierihonului, și vor urca peste munte, către mare, și capătul lor va fi la Madbaritis Baithon; ¹³ și, de acolo, hotarele vor străbate spre Luza, pe latura dinspre miazăzi a Luzei (aceasta este Baithel); și apoi hotarele vor coborî la Maathothorech în [ținutul de] munte, care este la miazăzi de Baithoronul-de-Jos. ¹⁴ Și hotarele vor străbate și vor ocoli spre latura care dă spre apus, către miazăzi, de la muntele din fața Baithoronului, la miazăzi, și capătul lor va fi la Cariathbaal (aceasta este Cariathiarin, cetate a fiilor lui Iuda); aceasta este latura dinspre apus. ¹⁵ Și latura dinspre miazăzi, din părțile Cariathbaalului: hotarele vor străbate către Gasin, la izvorul apei Naphto, ¹⁶ și hotarele vor coborî pe partea muntelui care se află în fața Vâlceleii lui Onnam, la marginea dinspre miazănoapte a Emecraphainului, și vor coborî la Gaienna, pe coasta dinspre miazăzi a Iebuseului, și vor coborî la izvorul Roghel; ¹⁷ și vor străbate la izvorul Baithsamus, vor trece spre Galiloth, care se află în fața urcușului Aithamin, și vor coborî la Piatra lui Baion a fiilor lui Ruben, ¹⁸ și vor străbate pe latura dinspre miazănoapte a Baitharabei; și vor coborî ¹⁹ peste hotare, pe coasta dinspre miazănoapte a Baithaglei; și capătul hotarelor va fi colțul dinspre miazănoapte al Mării Sărate, în capătul de miazăzi al Iordanului. Acestea sunt hotarele de la

18,11-28 Lista orașelor diferă între LXX-A și B. Începând cu v. 21 și până la 19,46 Rahlfs editează în paralel textele A și B. Noi am urmat Vaticanus, ca și BA, considerat ca fiind textul de referință pentru prototipul gr. (în raport cu Alexandrinus, mai aproape de TM). Fragmentul 18,21b – 19,45 din Alexandrinus este reproduș în anexa de la sfârșitul cărții Iisus Nave.

18,12 „Madbaritis Baithon”: TM are *midh^ebar Bēyth 'Awem* (primul termen ebr., *midh^ebar*, „pustiu”, a fost transliterat, fiind confundat cu un toponim).

18,13 „Maathothorech”: TM are „de la Atarot Oreq”, transliterat corect în 16,5.

18,14 „care dă spre apus”: gr. τὸ βλέπον πρὸς θάλασσαν, *litt.* „care privește spre mare”, traduce ebr. *p^e 'ath-yām* : „spre mare”, dar și „spre apus”.

18,15 „către Gasin”: TM are „către mare” (contrazis de geografie, deoarece frontiera se îndreaptă spre est).

18,17 „izvorul Baithsamus”: TM are 'ēyn Šemeš, „izvorul Soarelui”: toponimul e asimilat de LXX cu cetatea, mai cunoscută, Bayth Šemeš. ♦ „Piatra lui Baion”: cf. nota 15,6.

18,18-19a „pe latura dinspre miazănoapte a Baitharabei; și vor coborî ¹⁹ peste hotare”: TM are „față cu Arabah spre miazănoapte și cobora spre Arabah ¹⁹ și hotarele vor merge către”. Textul gr. se pune în acord cu 15,6.

miazăzi. ²⁰ Și Iordanul va fi hotar în partea de răsărit. Aceasta este moștenirea fiilor lui Benjamin, hotarele lor de jur împrejur, după familii. – ²¹ Și [acestea au fost] cetățile fiilor lui Benjamin după familiile lor: Ierihon, și Baitheglio, și Amecasis, ²² și Baitharaba, și Sara, și Besana, ²³ și Aiin, și Phara, și Efrata, ²⁴ și Carapha, și Kephira, și Moni, și Gabaa; [cu toate,] douăsprezece cetăți și satele lor. ²⁵ Gabaon, și Rama, și Beerotha, ²⁶ și Massema, și Miron, și Amoke, ²⁷ și Phira, și Caphan, și Nacan, și Selean, și Thareela, ²⁸ și Iebus (acesta este Ierusalimul) și cetățile, și Gabaothiarimul; [cu toate,] treisprezece cetăți, cu satele lor. Aceasta este moștenirea fiilor lui Benjamin, după familiile lor.

19¹ Și al doilea a ieșit sorțul fiilor lui Simeon, și moștenirea lor a fost în mijlocul părților de moștenire ale fiilor lui Iuda, ² și moștenirea lor a fost: Bersabea, și Samaa, și Coladam, ³ și Arsola, și Bola, și Asom, ⁴ și Elthula, și Bula, și Erma, ⁵ și Sikelac, și Baithmachereb, și Sarsusin, ⁶ și Batharoth, și țaritele lor; [cu toate,] treisprezece cetăți și satele lor. ⁷ Eremmon, și Thalcha, și Ether, și Asan, patru cetăți și satele lor, ⁸ dimprejurul acestor cetăți, până la Barec, mergând [până la] Bameth spre miazăzi. Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Simeon, după familiile lor. ⁹ Din moștenirea lui

18,23 „Efrata”: TM are *oprah*; a fost identificată cu Ephron (2Par. 13,19), Aphairema (1Mac. 11,34) și Efraim (Ioan 11,54).

18,24 „Carapha”: TM are „Ophni”; Flavius Iosephus (*AI* 14,275): „Gophna”. ♦ „Kephira, Moni” (LXX-A: „Capherammin”): TM are *k'phar hā 'ammōnāy*, „cetățuia ammonitului”.

18,25 „Rama”: TM are *ramah*, „înălțime”, toponim care desemnează în Iis. Nav. mai multe cetăți.

18,26-27 Ordinea și denumirile localităților diferă față de cele din TM și LXX-A.

18,28 „cetățile, și Gabaothiarimul; [cu toate,] treisprezece cetăți”: TM are „*Gibh'ath, Qiryath*, paisprezece cetăți”. LXX anunță un total de 13 cetăți din lista de 13 enumerate, în timp ce TM menționează un total de 14 cetăți, deși lista enumeră 13.

19,2 „Samaa”: TM are *šeba*.

19,6 „și țaritele lor”: corespunde unui toponim ebr. confundat cu un nume comun cu grafie asemănătoare.

19,8 „până la Barec... Bameth spre miazăzi”: TM are „până la Baalat-Beer Ramat Negeb”.

19,9 „moștenirea”: gr. κληρος corespunde aici TM *hehbel*, „funie, teritoriu”, redat prin σχοινισμός la 17,5 (*cf.* nota). Κληρος se poate traduce și prin „sort”, și prin „moștenire”/„lot” („ceea ce revine cuiva prin tragere la sorți”). ♦ „decât a lor” se poate referi în gr. atât la „parte”, cât și la „trib”, pasajul fiind ambiguu; TM are „prea mare pentru ei”.

Iuda [a fost] moștenirea tribului fiilor lui Simeon, căci partea fiilor lui Iuda era mai mare decât a lor; și au moștenit fiii lui Simeon în mijlocul moștenirii lor.

¹⁰ Și al treilea a ieșit sorțul pentru Zabulon, după familiile lor. Hotarele moștenirii lor vor fi Esedec ¹¹ Gola: hotarele lor, marea și Maragella, se vor uni la Baitharaba, în valea care este în fața Iecmanului, ¹² și se vor întoarce de la Sedduc înapoi, la răsărit de Baithsamus, către hotarele din Chaselothaith, și vor străbate până la Dabiroth, și vor urca înainte, până la Phangai, ¹³ și de acolo vor coti înapoi, către răsărit, spre Gebere, spre cetatea Catasem, și vor străbate spre Remmona, Amathar, Aoza. ¹⁴ Și hotarele vor coti spre mieznoapte, către Amoth, și capătul lor va fi la Gaiphael, ¹⁵ și Catanath, și Nabaal, și Simoon, și Ierihon, și Baithman. ¹⁶ Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Zabulon, după familiile lor, – cetățile și satele lor.

¹⁷ Și lui Issachar i-a ieșit sorțul al patrula. ¹⁸ Și hotarele lor au fost: Iazel, și Chasaloth, și Sunan, ¹⁹ și Agin, și Siona, și Reeroth, și Anachereth, ²⁰ și Dabiron, și Kison, și Rebes, ²¹ și Remmas, și Ieon, și Tomman, și Aimarec, și Bersaphes; ²² și hotarele vor ajunge la Gaithbor și la Salim, către apus, și la Baithsamus; și Iordanul va fi capătul hotarelor lor. ²³ Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Issachar, după familiile lor, – cetățile și satele lor.

²⁴ Și al cincilea i-a ieșit sorțul lui Aser. ²⁵ Și hotarele lor au fost de la Eleketh, și Aleph, și Baithoc, și Keaph, ²⁶ și Elimelec, și Amiel, și Maasa, și

19,10-16 Teritoriul lui Zabulon este cel mai greu de stabilit: hărțile care s-au propus nu concordă, mai ales în partea vestică, limitată sau nu de mare.

19,11 „Gola: hotarele lor, marea”: TM are „hotarele lor vor urca spre apus”. Traducătorul gr. a citit vb. *alah*, „a urca”, drept nume propriu.

19,12 „înapoi”: gr. ἐξ ἐναντίας, „în sens invers”; TM are „la răsărit”. ♦ „la răsărit de Baithsamus”: TM are *miz'rah hașșemeș*, „spre soare-răsare”, confundat de traducătorul gr. cu toponimul din 22,38.

19,13 „Remmona, Amathar, Aoza”: TM are „Rimmon întors spre Neah”, expresie care conține *hapaxul hammetō'ār*, „întors spre”, înțeles ca nume propriu de LXX și de Vulgata.

19,15 „Ierihon”: TM are *yid'alah*. ♦ TM are în plus: „douăsprezece cetăți cu așezările lor”.

19,17 TM are în plus, la sfârșitul v.: „pentru fiii lui Issachar, după familiile lor.”

19,21 „Ieon, Tomman” (LXX-B), „Engannim” (-A): TM are *'eyn gannim*, „izvorul grădinilor”.

19,24 TM are în plus: „pentru tribul fiilor lui Așer, după familiile lor.”

19,26 „Sion”: LXX-B citește ca pe un toponim ebr. *šihōr*, cuvânt de origine egipteană care desemnează o zonă mlăștinoasă. LXX-A are „Sior”. Cf. nota 13,3.

vor ajunge la Carmel, către apus, și la Sion, și Labanath,²⁷ și vor coti spre soare-răsare și [spre] Baithegeneth, și vor ajunge la Zabulon, iar de la Gai și Phthaiel spre miazănoapte; și hotarele vor intra în Saphthaibaithme și [în] Inael, și vor străbate spre Choba Masomel,²⁸ și Elbon, și Raab, și Ememaon, și Canthan, până la Sidon cea mare,²⁹ și hotarele se vor întoarce spre Rama și până la Izvorul Masphassat și până la tirieni; și hotarele se vor întoarce spre Iasiph; și marea le va fi capătul, de la Leb, și Echozob,³⁰ și Archob, și Apec, și Raav.³¹ Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Aser, după familiile lor, – cetățile lor și satele lor.

³² Și sortul al șaselea i-a ieșit lui Neftali.³³ Și hotarele lui au fost Moolam, și Mola, și Besemiin, și Arme, și Naboc, și Iephthamai, până la Dodam; și capetele lor au fost la Iordan.³⁴ Și hotarele se vor întoarce spre mare la Enath Thabor, și vor străbate de acolo spre Iacana, și vor ajunge la Zabulon, spre miazăzi, și vor ajunge la Aser la apus, și [la] Iordan, spre răsărit.³⁵ Și cetățile întărite cu zid ale tirienilor: Tyrul, și Omatha, Daketh, și Kenereth,³⁶ și Armaith, și Arael, și Asor,³⁷ și Cades, și Assari, și Izvorul lui Asor,³⁸ și Keroe, și Megala, și Arim, și Baiththame, și Thessamus.³⁹ Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Neftali.

⁴⁰ Și lui Dan i-a ieșit sortul al șaptelea.⁴¹ Și hotarele lor au fost: Sarath, și Asa, cetățile Sammaus,⁴² și Salabin, și Ammon, și Silatha,⁴³ și Ailon, și Thamnatha, și Accaron,⁴⁴ și Alcatha, și Begethon, și Gebeelan,⁴⁵ și Azor, și Banaibacat, și Gethremmon,⁴⁶ iar la apus, Ieracon [era] hotarul până aproape de Ioppe.⁴⁷ Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Dan, după familiile lor, – cetățile lor și satele lor.^{47a} Și fiii lui Dan nu i-au zdrobit cu totul pe amoreii care îi împingeau către munte. Și amoreii nu i-au lăsat să

19,27 „Choba Masomel”: LXX-B transliterează ca pe un toponim ebr. *mišš' mō' l*, „la stânga”; LXX-A traduce: „Chabol la stânga”.

19,32 TM are în plus la sfârșitul v.: „pentru fiii lui Neftali, după familiile lor.”

19,34 „[la] Iordan”: gr. are aici nominativul, inexplicabil; TM are „și la Iuda de la Iordan” (probabil o așezare necunoscută).

19,39 După „fiilor lui Neftali”, TM are: „după familiile, orașele și cele care țin de ele.”

19,46 Cu acest verset, ediția Rahlfs revine la un singur text. ♦ TM are „apele Iarqon, Raqqon și țărmlul dinainte de Iaffa”.

19,47-48 În TM, vv. 47 și 48 sunt inversate. Versetul 47 (LXX 48) are la început: „Iar hotarul fiilor lui Dan se întindea până la ei.” În loc de „fiii lui Iuda au purces”, TM are „fiii lui Dan”, iar la sfârșitul versetului: „și i-au pus numele Leșem Dan, după numele tatălui lor, Dan.”

19,47a Un „plus” LXX, cu elemente din Jud. 1,34-35.

coboare în vale și din pricina lor au restrâns hotarul părții lor. ⁴⁸ Și fiii lui Iuda au purces și s-au bătut cu [cetatea] Lachis; și au cucerit-o și au lovit-o cu tăișul sabiei și au locuit în ea; și i-au pus numele Lasendac. ^{48a} Și amoreul a rămas să locuiască în Elom și în Salamin. Și mâna lui Efraim s-a lăsat grea asupra lor, de le-au ajuns [plătitori] de bir.

⁴⁹ Și au pornit să ia în stăpânire ținutul, după hotarul lor. Și fiii lui Israel i-au dat lui Iisus, fiul lui Nave, parte de moștenire printre ei, ⁵⁰ după porunca lui Dumnezeu. Și i-au dat cetatea pe care o ceruse, Thamnasarach, care se află în muntele lui Efraim: și el a clădit cetatea și a locuit în ea.

⁵¹ Acestea sunt împărțirile pe care le-au dat moștenire, după sorți, preotul Eleazar și cu Iisus al lui Nave și cu căpeteniile după părinți din triburile lui Israel, în Selo, dinaintea Domnului, lângă ușile cortului mărturiei; și au pornit să ia în stăpânire ținutul.

20 ¹ Și Domnul i-a grăit lui Iisus, zicând: ² „Spune-le fiilor lui Israel, zicând: «Dați cetățile de scăpare despre care v-am grăit prin Moise, ³ ca loc de scăpare pentru ucigașul care a lovit pe cineva fără de voie; și să fie pentru voi cetăți de scăpare, iar ucigașul să nu fie ucis de ruda de sânge [a mortului], până ce nu va sta dinaintea adunării, la judecată.»” [⁴⁻⁶] ⁷ Și a pus

19,48a Verset suplimentar în LXX.

20,1-3.7-9 Acest capitol s-a păstrat în două redactări: un text lung (LXX-A), care coincide cu cel masoretic, cu trei versete suplimentare între vv. 1-3 și 7-9 (pe care le-am redat și comentat în nota 20,4-6) și un text mai scurt (LXX-B), considerat mai vechi și mai fidel față de prototip.

20,3 „loc de scăpare”, gr. φυγοδευτήριον: TM are „ca să fugă acolo”. ♦ „fără de voie”, ἀκουσίως: TM are „din nebagare de seamă” (sintagmă veche care denumea omorul prin imprudență: cf. Rofé, A., 1986, p. 230); TM are în plus: „fără s-o știe”. ♦ După „loc de scăpare”, TM are „departe de cel ce răzbună sângele”. ♦ Pasajul de la „iar ucigașul” până la sfârșitul versetului nu apare în TM, dar se regăsește la 20,9. ♦ „ruda de sânge”: gr. ὁ ἀρχιστεῦων τὸ αἷμα, litt. „rudă apropiată cu privire la sânge”, corespunde ebr. *gō'el haddām*, „răscumpărătorul sângelui”, tradus adesea prin „răzbunătorul sângelui”.

20,4-6 *Versetele suplimentare din textul A*: „⁴ Iar el va fugi într-una dintre cetățile acestea și va sta la poarta cetății și va grăi în auzul bătrânilor cetății cuvintele acestea; și cei din adunare îl vor aduce la ei și-i vor da un loc, iar el va locui cu ei. ⁵ Și pentru că-l va urmări ruda de sânge [a mortului], nu-l vor fereca pe ucigaș [ca să-l dea] în mâna lui, pentru că l-a lovit pe aproapele său fără să știe și fără să-l fi urât, nici de ieri, nici de alaltăieri. ⁶ Și el va locui în cetatea aceea, până ce va sta dinaintea adunării la judecată, până ce va muri marele preot din zilele acelea; atunci ucigașul se va întoarce și se va duce în cetatea lui și în casa lui și în cetatea din care a fugit.” ♦ *Versetele 4-6*, absente în

deoparte Cades în Galileea, în muntele lui Neftali, și Sichem, în muntele lui Efraim, și cetatea Arboc (aceasta este Hebronul), în muntele lui Iuda.⁸ Și dincolo de Iordan el a dat Bosorul, în deșert, în câmpie, de la tribul lui Ruben și Aremothul, în Galaad, de la tribul lui Gad, și Gaulonul, în Basanitida, de la tribul lui Manase.⁹ Acestea [sunt] cetățile alese pentru fiii lui Israel și pentru străinul care locuiește printre ei, ca să scape acolo cu fuga oricine a lovit pe cineva fără de voie, ca să nu moară de mâna rudei de sânge [a aceluia], până când nu va sta dinaintea adunării, la judecată.

21¹ Iar patriarhii fiilor lui Levi au venit la preotul Eleazar, și la Iisus al lui Nave, și la căpeteniile triburilor după spițele strămoșești dintre triburile lui Israel,² și au grăit către ei, în Selo, în țara Canaanului, zicând: „Domnul a poruncit prin Moise să ni se dea cetăți de locuit, precum și împrejurimile, pentru dobitoacele noastre.”³ Și fiii lui Israel le-au dat leviților, la împărțirea moștenirii, după porunca Domnului, cetățile și împrejurimile lor.

Vaticanus, conțin elemente specifice din Num. 35,24-29. ♦ 20,4 „îl vor aduce la ei”: TM are „îl vor primi în cetatea lor”. ♦ 20,5 „nu-l vor fereca... în mâna lui”: calc în gr. după expresia ebr. care avea sensul „a da în mâna, a preda (pe cineva)”. ♦ „fără să știe”, aici formulă mai puțin tehnică decât „fără de voie”.

20,7 „a pus deoparte”, gr. διέστειλεν: TM are *qādaš* (la hifil), „a sfinți, a consacra”, contestat de E. Dhorme, care propune lecțiunea din Targum și LXX: *qārah*. Tradiția rabinică (TB *Makkoth* 10a) a comentat pe larg alegerea acestor cetăți levitice de scăpare pentru ucigași: aceștia nu numai că-și pot salva viața, ci pot să trăiască o viață adevărată, adică să studieze pe lângă maeștri. Philon vede în aceste șase cetăți treptele accesului spre divinitate.

20,8 După „dincolo de Iordan”, TM precizează „de la Ierihon spre răsărit”.

20,9 „alese” (aici cu sensul „fixate, stabilite”): gr. ἐπικλητοι. ♦ „a lovit”, gr. παύειν, „a lovi, a bate, a doborî, a răni”. ♦ „ca să nu moară”: TM are „și el nu va muri”.

21 Cetățile leviților. Capitolul relatează împlinirea poruncii date lui Moise (Num. 35,1-8), de a li se atribui leviților 48 de cetăți, luate din ținutul fiecărui trib, proporțional cu moștenirea sa. Tradiția ebraică pune în legătură această împărțire cu sarcinile ierarhizate ale fiecărui grup de leviți care slujeau la cortul mărturie; astfel, fiii lui Aaron, leviții cei mai apropiați de chivot, primesc cetăți în pământul lui Iuda, în timp ce fiii lui Simeon și Benjamin, primesc dincolo de Iordan. Origen consacră în întregime omilia a XXV-a cetăților levitice: repartizarea cetăților levitice în pământul lui Israel e determinată de o ierarhie care ar putea prefigura locul fiecăruia după înviere. ♦ Caracteristică textului gr. e redarea ebr. *migrās*, termen tehnic rezervat terenului dimprejurul cetăților leviților, prin neologismul τὰ περισπόμενα (la începutul și sfârșitul capitolului: 21,2-3.8.11, respectiv 21,34-42), însă prin τὰ ὀφωρισμένα (la mijloc: 21,13-33). Cf. nota 14,4.

21,1 „patriarhii”, gr. ἀρχιπαιριώται: TM are „căpeteniile familiilor”.

⁴ Și a ieșit sorțul pentru familia lui Caath, și fiii lui Aaron, preoții leviți, au primit, prin tragere la sorți, de la tribul lui Iuda, și de la tribul lui Simeon, și de la tribul lui Benjamin, treisprezece cetăți. ⁵ Și celorlalți fii ai lui Cath [le-au fost date], prin tragere la sorți, de la tribul lui Efraim, și de la tribul lui Dan, și de la jumătate din tribul lui Manase, zece cetăți. ⁶ Și fiilor lui Gedson, – de la tribul lui Issachar, de la tribul lui Aser, de la tribul lui Neftali și de la jumătate din tribul lui Manase, în Basan, treisprezece cetăți. ⁷ Și fiilor lui Merari, după familiile lor, – de la tribul lui Ruben, de la tribul lui Gad și de la tribul lui Zabulon, prin tragere la sorți, douăsprezece cetăți.

⁸ Și fiii lui Israel au dat leviților cetățile cu împrejurimile lor, după cum i-a poruncit Domnul lui Moise, prin tragere la sorți. ⁹ Și tribul fiilor lui Iuda, și tribul fiilor lui Simeon – ca și de la tribul fiilor lui Benjamin – au dat cetăți și au fost numite ¹⁰ ale fiilor lui Aaron, din familia lui Caath, dintre fiii lui Levi, căci pentru ei a fost sorțul. ¹¹ Și le-a dat lor Cariatharhoc, cetatea-mamă a celor ai lui Enac (aceasta este Hebronul), în muntele lui Iuda; dar pământul de jur împrejurul ei, ¹² ca și toate țarinile cetății și satele ei, Iisus le-a dat în stăpânire fiilor lui Chaleb, fiul lui Iephone. ¹³ Și fiilor lui Aaron – cetatea de scăpare a ucigașului, Hebronul, și [pământurile] puse deoparte împreună cu ea, și Lemna, și [pământurile] puse deoparte lângă ea, ¹⁴ și Ailom, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Tema, și [pământurile] puse deoparte ale ei, ¹⁵ și Gella, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Dabir, și [pământurile] puse deoparte ale ei, ¹⁶ și Asa, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Tanu, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Baithsamus, și [pământurile] puse deoparte ale ei; nouă cetăți, de la aceste două triburi. ¹⁷ Și de la tribul lui Benjamin – Gabaon, și [pământurile] puse deoparte ale

21,9 „ca și de la tribul fiilor lui Benjamin” lipsește din TM.

21,11 „dar pământul de jur împrejurul ei”: LXX atribuie clar această zonă lui Chaleb, pe când în TM pășunile din împrejurimi rămân preoților, partea acordată lui Chaleb („țarinile și satele”) începând doar la versetul următor. Toate comentariile iudaice precizează că *migrās* („pământul de jur împrejurul cetății”) este zona care formează prima împrejurime a cetății și a cărei cultivare este interzisă. Abia apoi urmează spațiile rezervate culturilor. Cf. nota 14,4.

21,12 „Iisus le-a dat”: TM are „ei le-au dat”(verbul e la pl., fără subiect).

21,13 „[pământurile] puse deoparte”: începând de la acest v. și până la v. 33, gr. folosește τὰ ἀπορισμένα pentru ebr. *migrās*.

21,14 „Ailom” (LXX-B), „Iether” (LXX-A): TM are *yattir*.

21,16 „Asa”: TM are *ayin*, propus pentru corectare după LXX (Barthélemy, D., 1982, p. 63).

ei, și Gatheth, și [pământurile] puse deoparte ale ei,¹⁸ și Anathoth, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Gamala, și [pământurile] puse deoparte ale ei; patru cetăți.¹⁹ [Cu] toate, cetățile fiilor lui Aaron, preoții, [erau] treisprezece.

²⁰ Și pentru familiile leviților, fiii lui Caath, celor rămași dintre fiii lui Caath, le-a fost [dată] o cetate din hotarele lor, de la tribul lui Efraim.²¹ Și le-au dat cetate de scăpare pentru ucigaș, Sichemul, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Gazara, și cele de lângă ea, și [pământurile] puse deoparte ale ei,²² și Cabsaim, și [pământurile] puse deoparte pentru ea, și Baithoronul-de-Sus, și [pământurile] puse deoparte ale ei; patru cetăți.²³ Și de la tribul lui Dan – Elcothaim, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Gethedan, și [pământurile] puse deoparte ale ei,²⁴ și Ailon, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Getheremmon, și [pământurile] puse deoparte ale ei; patru cetăți.²⁵ Și de la jumătate din tribul lui Manase – Tanach, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Iebatha, și [pământurile] puse deoparte ale ei; două cetăți.²⁶ [Cu] toate, zece cetăți, și [pământurile] puse deoparte de lângă ele, pentru celelalte familii ale fiilor lui Caath.

²⁷ Și pentru fiii lui Gedson, leviții, de la jumătatea tribului lui Manase – cetățile cele puse deoparte pentru ucigași, Gaulon în Basanitida, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Bosora, și [pământurile] puse deoparte ale ei; două cetăți.²⁸ Și de la cei din tribul lui Issachar – Kison, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Debba, și [pământurile] puse de-o parte ale ei,²⁹ și Remmath, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Izvorul Literelor, și [pământurile] puse deoparte ale ei; patru cetăți.³⁰ Și de la cei din tribul lui Aser – Basella, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Dabbon, și [pământurile] puse deoparte ale ei,³¹ și Chelcat, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Raab, și [pământurile] puse deoparte ale ei; patru cetăți.³² Și de la tribul lui Neftali – cetatea pusă deoparte pentru ucigaș, Cades, în Galileea, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Emmath, și [pământurile] puse deoparte ale ei, și Themmon, și [pământurile] puse deoparte ale ei; trei cetăți.³³ [Cu] toate, cetățile lui Gedson, după familiile lor – treisprezece cetăți.

21,18 „Gamala”: TM are *almon*.

21,21 „Sichemul”: TM are „Sichemul și vecinătățile lui, în muntele lui Efraim”. ♦ TM nu are însă „cele de lângă ea”.

21,25 „Iebatha”, în loc de TM *gat rimmon*, propus spre corectare „Iibleam” (*ibid.*).

21,27 „cele puse deoparte”: aici, termenul tehnic ἀπόριζεν e folosit pentru cetățile de scăpare.

21,29 „Remmath”: TM are *yarmut*. ♦ „Izvorul Literelor”: TM are „izvorul Gannim”.

21,32 „Emmath”: TM are *hammot do'r*. ♦ „Themmon”: TM are *qartan*.

³⁴ Și pentru familia fiilor lui Merari, restul leviților, – de la tribul fiilor lui Zabulon: Maan, și împrejurimile ei, și Cades, cu împrejurimile ei, ³⁵ și Demna, cu împrejurimile ei, și Sella, cu împrejurimile ei; patru cetăți. ³⁶ Și dincolo de Iordan, în fața Ierihonului, de la tribul lui Ruben – cetatea de scăpare a ucigașului, Bosor, în pustiul lui Misor, cu împrejurimile ei, și Iazer, cu împrejurimile ei, ³⁷ și Decmon, cu împrejurimile ei, și Mapha, cu împrejurimile ei; patru cetăți. ³⁸ Și de la tribul lui Gad – cetatea de scăpare a ucigașului, Ramoth, în Galaad, cu împrejurimile ei, și Camin, cu împrejurimile ei, ³⁹ și Esebon, cu împrejurimile ei, și Iazer, cu împrejurimile ei; [cu] toate – patru cetăți. ⁴⁰ Toate cetățile fiilor lui Merari, după familiile lor, celor rămași din tribul lui Levi: hotarele le-au fost douăsprezece cetăți.

⁴¹ Toate cetățile leviților în mijlocul stăpânirii fiilor lui Israel – patruzeci și opt de cetăți, cu împrejurimile lor ⁴² de jur împrejurul acestor cetăți, [fiicare] cetate cu împrejurimile ei, [așa erau] toate cetățile acestea.

^{42a} Și Iisus a terminat de împărțit pământul în hotarele lor. ^{42b} Iar fiii lui Israel i-au dat o parte lui Iisus, după porunca Domnului; i-au dat lui cetatea pe care o ceruse: i-au dat Thamnasarachul, în muntele lui Efraim. ^{42c} Și Iisus a clădit cetatea și a locuit în ea. ^{42d} Și Iisus a luat cuțitele de piatră cu care îi tăiasă împrejur pe fiii lui Israel, pe cei născuți pe drum în pustiu, și le-a pus la Thamnasarach. ⁴³ Iar Domnul i-a dat lui Israel tot pământul pe care S-a jurat să-l dea părinților lor și l-au împărțit prin sorți și au locuit în el. ⁴⁴ Și Domnul le-a dat odihnă de jur împrejur, după cum S-a jurat părinților lor; nu s-a ridicat nimeni dinaintea lor, dintre toți vrăjmașii lor, – pe toți vrăjmașii lor i-a dat Domnul în mâinile lor. ⁴⁵ Nu a căzut nici unul dintre toate cuvintele bune pe care Domnul le-a grăit fiilor lui Israel: toate s-au împlinit.

22 ¹ Atunci Iisus i-a chemat pe fiii lui Ruben și pe fiii lui Gad și jumătate din tribul lui Manase ² și le-a zis: „Voi ați auzit toate câte vi le-a poruncit Moise, slujitorul Domnului, și ați ascultat de glasul meu în toate câte vi le-am poruncit; ³ nu i-ați părăsit pe frații voștri, în toate aceste zile, deși [au fost] multe, până în ziua de astăzi: ați păzit porunca Domnului Dumnezeuului vostru. ⁴ Iar acum Domnul Dumnezeuul nostru le-a dat odihnă de jur împrejur

21,34 „Maan”: TM are *yoqne' am*. ♦ „Cades”: TM are *qartah*. Menționarea din nou a cetății Cades este surprinzătoare (cf. și 21,32).

21,35 „Sella”: TM are *nahalal*.

21,36 TM nu are începutul v., până la „Bosor”.

21,42a-42d Aceste versete sunt absente în TM; textul gr. pare a fi avut un alt suport ebr.

22,4 „la casele voastre”: TM are „în corturile voastre”; aceeași echivalare la 22.6-8.14.

fraților noștri, după cum le-a zis lor; acum dar, întoarceți-vă și mergeți la casele voastre și la pământul stăpânirii voastre, pe care Moise vi l-a dat dincolo de Iordan. ⁵ Dar să vegheați să împliniți întocmai poruncile și legea pe care Moise, slujitorul Domnului, ne-a poruncit să o împlinim: să-L iubiți pe Domnul Dumnezeuul vostru, să urmați toate căile Lui, să păziți poruncile Lui și să vă alipiți Lui și să-I slujiți cu tot cugetul și din tot sufletul vostru.”

⁶ Și Iisus i-a binecuvântat și i-a trimis și s-au dus la casele lor. – ⁷ Iar Moise dăduse la jumătate din tribul lui Manase [un loc] în Basanitida, iar la [cealaltă] jumătate Iisus le-a dat, împreună cu frații săi, de partea cealaltă a Iordanului, spre apus. Și când Iisus i-a trimis la casele lor, i-a binecuvântat, ⁸ și ei au plecat la casele lor cu avuții multe, și dobitoace foarte multe, și argint, și aur, și fier, și veșminte multe; și și-au împărțit prada de la vrăjmașii lor împreună cu frații lor.

⁹ Și fiii lui Ruben, fiii lui Gad și jumătate din tribul fiilor lui Manase au plecat de la fiii lui Israel, din Selo, din pământul Canaanului, ca să se ducă în ținutul Galaadului, la pământul stăpânirii lor, pe care îl primiseră moștenire după porunca Domnului, prin Moise. ¹⁰ Și au ajuns la Galgala Iordanului, care se află în pământul Canaanului, și fiii lui Gad, fiii lui Ruben și jumătate din tribul lui Manase au clădit acolo un altar, la Iordan, altar mare la vedere. ¹¹ Iar fiii lui Israel au auzit zicându-se: „Iată, fiii lui Gad și fiii lui Ruben și jumătate din tribul lui Manase au clădit altar la hotarele pământului

22,5 „să vegheați să împliniți întocmai”: TM are „vegheați bine”. ♦ „să vă alipiți Lui”: cf. Deut. 1,36. ♦ „să-I slujiți”, gr. λατρεύειν (folosit, ca și corespondentul său ebr., în sens spiritual „cu tot cugetul și din tot sufletul”). ♦ „cugetul”, gr. διάνοια; TM are *lēbh*, „inimă”, metafora curentă pentru interioritatea omului: minte – voință – afecte. Theodotion, Aquila, Symmachos traduc prin „inimă”.

22,8 „și au plecat la casele lor cu avuții multe”: TM (preluat de Theodotion, Aquila și Symmachos) are „și le-a spus, zicând: «întoarceți-vă...»”.

22,10 „altar”, gr. βωμός: LXX folosește βωμός de obicei pentru altarele păgâne, iar pentru altarul Dumnezeului adevărat a inventat neologismul θεοσακτήριον. Pentateuhul nu face excepție de la această regulă decât în Num. 3,10 (βωμός folosit pentru altarul israelit), dar în celelalte cărți distincția nu mai este păstrată (vezi de ex. Jud. 2,2; 6,25 – θεοσακτήριον pentru altarul păgân). În contextul de față însă, triburile din dreapta Iordanului îi acuză pe ceilalți că și-au făcut un altar idolatru. Triburile din stânga Iordanului răspund dându-i termenului altă accepțiune: ceea ce au făcut ei este doar un βωμός, o simplă replică a unicului adevărat altar, pe care nu se va aduce jertfă, ci are doar rol de păstrare a memoriei.

22,11 „la hotarele pământului Canaanului”: TM are „față în față cu pământul Canaanului”. ♦ „Galaadul Iordanului”: TM are *g' lîlōth hayyar' dēn*, interpretat ca toponim („Geliloth al Iordanului”) sau „curcările/meandrele Iordanului”.

Canaanului, lângă Galaadul Iordanului, dincolo de fiii lui Israel.”¹² Și toți fiii lui Israel s-au strâns la Selo, ca să urce să se războiască cu ei.¹³ Și fiii lui Israel au trimis către fiii lui Ruben și către fiii lui Gad și către jumătate din tribul lui Manase, în pământul Galaadului, pe Phinees, fiul lui Eleazar, fiul lui Aaron, arhiereul,¹⁴ laolaltă cu zece dintre căpetenii, câte o căpetenie de casă părintească din toate triburile lui Israel; erau căpeteniile caselor strămoșești: mai-marii peste o mie ai lui Israel.¹⁵ Și au ajuns la fiii lui Gad, la fiii lui Ruben și la jumătatea din tribul lui Manase, în ținutul Galaad, și au grăit către ei, zicând:¹⁶ „Astfel zice toată adunarea Domnului: Ce este greșeala aceasta pe care ați săvârșit-o dinaintea Dumnezeului lui Israel, de v-ați abătut astăzi de la Domnul, clădindu-vă altar și v-ați făcut potrivnici Domnului?¹⁷ Nu cumva a fost mic păcatul lui Phogor, că nu ne-am curățit de el [nici] până în ziua aceasta, și s-a făcut rană în adunarea Domnului?”¹⁸ Iar voi vă abateți astăzi de la Domnul? Și așa va fi: dacă vă veți lepăda astăzi de Domnul, mâine va fi urgie peste tot Israelul!¹⁹ Și acum, dacă vă este mic pământul pe care-l stăpâniți, treceți pe pământul stăpânirii Domnului, acolo unde stă cortul Domnului, și moșteniți printre noi. Dar să nu vă faceți potrivnici lui Dumnezeu, să nu vă lepădați de Domnul, clădindu-vă [alt] altar decât altarul Domnului Dumnezeului nostru.²⁰ Iată, oare Achar al lui Zara n-a săvârșit greșeală față de anatema [făgăduită] și s-a făcut urgie asupra a toată adunarea? Și acesta era unul singur; dar n-a murit numai el singur din pricina păcatului său.”

²¹ Și au răspuns fiii lui Ruben și fiii lui Gad și jumătate din tribul lui Manase și au grăit mai marilor peste o mie din Israel, zicând:²² „Dumnezeu,

22,13 „arhiereul”, ὀρχιερεύς, termen rar în LXX (cf. Lev. 4,3; Iis. Nav. 24,3; 3Regi 1,25 LXX-A); TM are „preotul”.

22,16 „v-ați făcut potrivnici Domnului”: termenul ἀποστάτης înseamnă în *koiné* „sclav evadat, dezertor, răzvrătit”; ἀποστάτης și ἀποστασία nu au încă valoarea specifică religioasă pe care o vor lua în creștinism, de „apostați” și „apostazie” (cf. și Num. 14,9)

22,17 „păcatul lui Phogor”: cf. Num 25.

22,19 „dacă vă este mic”: TM are „dacă e necurat”; Aquila: *contaminata*; Symmachos: *immunda*. ♦ „unde stă cortul”, κατασκηνοί ἢ σκηνή, figură etimologică calchiind-o pe aceea din ebr. ♦ „Dar să nu vă faceți potrivnici lui Dumnezeu, să nu vă lepădați de Domnul”: TM are „să nu vă răsculați împotriva lui YHWH și să nu vă răsculați împotriva noastră” (ca și LXX-A).

22,20 „Și acesta era unul singur; dar n-a murit numai el singur din pricina păcatului său”: TM este eliptic și confuz.

22,22 „Dumnezeu, Dumnezeu [este] Domnul”: TM are 'el 'elohim YHWH. Aceiași substrat ebr. este citit ca un superlativ în Ps. 49,1 și Dan. 11,36 („Dumnezeul Dumnezeilor [este] Domnul”). ♦ „pentru aceasta”: TM are „în ziua aceea” (ca și LXX-A).

Dumnezeu este Domnul, și Dumnezeu, Dumnezeu Domnul, El știe și va afla și Israel: dacă prin lepădare am greșit față de Domnul, să nu ne izbăvească pentru aceasta.²³ Și dacă ne-am clădit un altar spre a ne lepăda de Domnul Dumnezeul nostru, ca să înălțăm pe el jerfa arderilor de tot, sau ca să aducem pe el jertfă de mântuire, Domnul ne va cere socoteală.²⁴ Dar din grijă pentru un lucru am făcut aceasta, zicând: Să nu spună mâine fiii voștri fiilor noștri: «Ce-aveți voi de-a face cu Domnul Dumnezeul lui Israel?

²⁵ Domnul a pus drept hotar Iordanul între voi și noi, iar voi nu aveți parte de la Domnul.» Iar fiii voștri îi vor alunga pe fiii noștri, să nu se închine Domnului.²⁶ Și noi ne-am zis să facem așa: să clădim acest altar, nu pentru prinoase, nici pentru jertfe,²⁷ ci pentru ca acesta să fie mărturie între voi și noi, și între generațiile noastre de după noi, pentru a împlini slujba Domnului dinaintea Lui, cu prinoasele, și cu jertfele, și cu jertfele noastre de mântuire; atunci fiii voștri n-au să spună fiilor noștri mâine: «Nu aveți parte de la Domnul!»²⁸ Și noi am zis: Dacă va fi vreodată să ne grăiască nouă sau generațiilor noastre mâine, atunci vor spune: «Iată o înfățișare a altarului Domnului pe care au făcut-o părinții noștri, nu pentru prinoase, nici pentru jertfe; ci este mărturie între voi și noi și între fiii noștri.»

²⁹ Departe de noi să ne abatem de la Domnul în zilele de astăzi, să ne lepădăm de Domnul, încât să [ne] clădim altar pentru prinoase și pentru jertfele *salamîn* și pentru jertfele de mântuire, altul decât altarul Domnului care este dinaintea cortului Lui.”

³⁰ Auzind [acestea], preotului Phinees și tuturor căpeteniilor adunării lui Israel care se aflau cu el, le-au fost pe plac cuvintele pe care le grăiseră fiii lui Ruben, și fiii lui Gad, și jumătate din tribul lui Manase.³¹ Și preotul Phinees a zis către fiii lui Ruben, către fiii lui Gad și către jumătate din

22,25 „îi vor alunga”: TM are „îi vor opri” (o formă a verbului *šābhath*).

22,26 „prinoase”: cele patru ocurențe ale gr. *κόρπωμα* din Iis. Nav. (22,26-29), tradus în Pentateuh cu „prinoase”, corespund de fapt ebr. *’olāh*, „ardere de tot”. Cf. și Lev. 1,4.

22,27 „pentru a împlini slujba”, *lit.* „să slujească slujba”, *λατρεύειν λατρείαν*, formulă calchiată din ebraică.

22,28 „vor spune”: TM are „noi vom spune”. ♦ „o înfățișare”, *ὁμοίωμα*; TM are *tabh’ nūth*, „chip cioplit, reprezentare”.

22,29 „Departe de noi”: gr. *μὴ γένοιτο* traduce literal ebr. (exact: „să nu fie!”). Cf. 24,16; Gen. 44,7.17. ♦ „jertfele *salamîn*”: traducere dublă, cu atât mai neobișnuită cu cât „salamin” e un *hapax* LXX, fără corespondent în TM.

22,30 „jumătate din tribul lui Manase”: TM are „fiii lui Manase”.

22,31 „preotul Phinees”: TM are în plus „fiul lui Eleazar”, aici și la v. 32.

tribul lui Manase: „Astăzi am cunoscut că Domnul este cu noi, pentru că nu ați săvârșit greșeală înaintea Domnului și pentru că i-ați izbăvit pe fiii lui Israel din mâna Domnului.”³² Și preotul Phinees s-a întors, laolaltă cu căpeteniile, de la fiii lui Ruben și de la fiii lui Gad și de la jumătate din tribul lui Manase, din ținutul Galaadului în țara Canaanului, la fiii lui Israel, și le-au adus răspuns cuvintelor [Ior].³³ Și le-au fost pe plac fiilor lui Israel; și au grăit către fiii lui Israel, și L-au binecuvântat pe Dumnezeul fiilor lui Israel, și n-au mai zis să se ridice cu război împotriva lor, ca să nimicească pământul fiilor lui Ruben, și al fiilor lui Gad, și a jumătate din tribul lui Manase, – și ei au locuit în el.³⁴ Și Iisus i-a dat un nume altarului celor din Ruben și din Gad și din jumătate a tribului lui Manase și a zis: „E mărturie între ei că Domnul este Dumnezeul lor.”

23¹ Și a fost așa: la multe zile după ce Domnul i-a dat lui Israel odihnă deplină față de toți vrăjmașii din jur – Iisus [era] bătrân, înaintat în zile –,² Iisus i-a chemat pe toți fiii lui Israel și sfatul bătrânilor, și pe căpeteniile, și pe scribii, și pe judecătorii lor și le-a zis: „Eu am îmbătrânit și sunt înaintat în zile.³ Iar voi ați văzut câte a făcut Domnul Dumnezeul vostru cu toate neamurile acestea din fața voastră, căci Domnul Dumnezeul vostru [este] Acela care a purtat război pentru voi.⁴ Vedeți că v-am aruncat [la

22,33 TM nu are „și au grăit către fiii lui Israel”.

22,34 „Și Iisus i-a dat un nume... și a zis”: TM are „Atunci fiii lui Ruben și fiii lui Gad au numit altarul [...] căci este martor”, text neclar din cauza absenței numelui altarului.

23,1 „i-a dat... odihnă... din jur”: cf. nota la 1,13.

23,2 „sfatul bătrânilor”, gr. γερούσια; cf., pentru același suport ebr., οἱ πρεσβύτεροι (7,6.23; 8,10 *passim*).

23,3 „a purtat război”, gr. ἐκπολεμεῖν; cf. și v. 10 (pentru același termen ebr. e folosit alteori συμπολεμεῖν).

23,4 „v-am aruncat [la sorți]”: vb. ἐπιρρίπτειν, „a arunca, a azvârli”, corespunde aici ebr. *napal* (la hifil), „a arunca sorți”; același substrat ebr. e tradus în 13,6 cu διαδιδόναι, „a împărți”. ♦ „care v-au rămas”: se subînțelege „de cucerit” sau „pe care le-ați lăsat”; în acest al doilea caz, ar putea fi un ecou al avertismentului dat de Dumnezeu în Num. 33,55 asupra primejdiei pe care o reprezintă „neamurile pe care le veți fi lăsat”. Dar în Jud. 2,21-22, perspectiva pare să fie alta, și anume punerea la încercare a lui Israel: „²¹ Nici Eu (*i.e.* YHWH) nu voi mai alunga dinaintea lor pe nimeni din neamurile pe care le-a cruțat Iisus și le-a lăsat, ²² pentru a-l pune prin ele la încercare pe Israel...”; aceeași idee în Jud. 3,1. ♦ „toate neamurile... își vor face hotar”: TM are „de la Iordan și toate neamurile pe care le-am nimicit și marea cea mare, la apus”: frază dificilă, din cauza menționării „neamurilor” care întrerupe descrierea geografică. LXX a adăugat „a face hotar”, dar textul rămâne neclar.

sortii] aceste neamuri care v-au rămas, în moștenirile triburilor voastre; toate neamurile pe care le-am nimicit, de la Iordan și de la Marea cea Mare, își vor face hotar spre soare-apune.⁵ Iar Domnul Dumnezeuul vostru, El îi va nimici din fața voastră, până ce vor pieri, și va trimite peste ei fiarele sălbatice, până ce-i va nimici, pe ei și pe regii lor, din fața voastră; și veți moșteni pământul lor, după cum v-a grăit Domnul Dumnezeuul vostru.⁶ Întăriți-vă, așadar, foarte mult, ca să păziți și să faceți toate cele scrise în cartea legii lui Moise, ca să nu vă abateți nici la dreapta, nici la stânga,⁷ ca să nu mergeți la neamurile [păgâne] rămase și ca numele dumnezeilor lor să nu fie numite la voi, și ca să nu vă plecați în fața lor și să nu le slujiți,⁸ ci numai de Domnul Dumnezeuul vostru să vă alipiți, așa cum ați făcut până în ziua aceasta.⁹ Iar Domnul i-a nimicit cu totul din fața voastră – neamuri mari și puternice –, și nimeni nu v-a stat împotriva până în ziua aceasta.¹⁰ Unul de-al vostru a izgonit mii [de-ai lor], pentru că Domnul Dumnezeuul vostru, El purta război pentru voi, după cum v-a zis vouă.¹¹ Și să vegheați cu tărie să-L iubiți pe Domnul Dumnezeuul vostru,¹² căci, de vă veți întoarce și vă veți uni cu neamurile care au mai rămas cu voi, și de vă veți încuscri cu ei și vă veți amesteca cu ei, și ei cu voi,¹³ atunci să știți că Domnul va înceta să nimicească aceste neamuri din fața voastră, iar ele vor fi lațuri și piedici și cuie în tălpile voastre, și săgeți în ochii voștri, până ce veți pieri de pe pământul acesta bun pe care Domnul Dumnezeuul vostru vi l-a dat.¹⁴ Iar eu mă duc pe același drum ca toți ceilalți de pe pământ, și veți cunoaște în inima și în sufletul vostru că nu a căzut nici un cuvânt din toate câte vi le-a zis Domnul Dumnezeuul vostru: din toate care vă privesc pe voi, nici unul nu a fost zadarnic.¹⁵ Și va fi așa: precum au venit asupra voastră

23,5 TM nu are secvența „până ce-i va nimici... pe regii lor”.

23,7 „să nu mergeți”: gr. εἰσελθεῖν, „a merge către, a intra”, traduce ebr. *bō'*, „a intra”, dar și „a avea relații sexuale” (cf. și Gen. 16,4). ♦ După „numele... să nu fie numite la voi”, TM are „și să nu jurați pe ele”.

23,12 „vă veți încuscri”: gr. ἐπιγομίτᾳ ποιεῖν desemna căsătoriile între cei din cetăți diferite; este o traducere mai clasică decât neologismele folosite în Pentateuh pentru ebr. *hāthan*, „a-și da fiica de soție”. ♦ „vă veți amesteca”: gr. συγκαταμιγνύσθαι este *hapax* LXX, dar bine reprezentat la autorii clasici; numește relațiile sexuale. TM are „a intra”, cf. nota 23,7.

23,13 „tălpile”: Theodotion, Aquila și Symmachos au „coastele”; Theodotion (*Qu. Ios.* 19) traduce diferit: „piedici în coastele voastre și spini în ochii voștri”.

23,14 „inima”: spre deosebire de 22,5 ebr. *lēbh* e tradus aici prin καρδία. ♦ „nu a fost zadarnic”, gr. δισφρονεῖν: clasic „a contrazice, a nu fi de acord”, dar în *koinē* „a se pierde, a pieri, a se irosi”.

toate cuvintele bune pe care le-a grăit Domnul către voi, tot astfel Domnul Dumnezeu va aduce asupra voastră toate cele rele, până când vă va nimici de pe acest pământ bun, pe care vi l-a dat Domnul, ¹⁶ dacă veți încălca legământul Domnului Dumnezeului vostru, cel pe care vi l-a poruncit, și veți începe să slujiți altor dumnezei și să vă închinați lor.”

24 ¹ Și Iisus a adunat laolaltă la Selo toate triburile lui Israel, și i-a chemat pe bătrânii, și pe scribii, și pe judecătorii lor, iar aceștia au stat dinaintea lui Dumnezeu. ² Și Iisus a zis către tot poporul: „Așa grăiește Domnul Dumnezeul lui Israel: «Dincolo de râu au locuit părinții voștri dintru început, Thara, părintele lui Avraam, și părintele lui Nachor, și au slujit altor dumnezei. ³ Și Eu l-am luat pe părintele vostru, pe Avraam, de dincolo de râu, și l-am călăuzit în tot pământul și i-am înmulțit seminția și i l-am dat pe Isaac, ⁴ iar lui Isaac pe Iacob și pe Esau; și i-am dat lui Esau moștenire muntele

23,16 TM are în plus „mânia lui YHWH se va aprinde asupra voastră și veți pieri degrabă de pe pământul bun pe care vi l-a dat”.

24 Adunarea de la Selo. LXX, în majoritatea tradiției manuscrise, plasează la Selo (TM *Șiloh*) această ultimă adunare, în timp ce TM o plasează la Sichem. Textul gr. și cel ebr. prezintă și alte divergențe importante: cel gr. are un v. suplimentar (31a, în care Iisus Nave este prezentat ca fiind cel care i-a scos pe evrei din Egipt), iar începutul v. 5a (ce amintește de rolul lui Moise și al lui Aaron) lipsește; aceste diferențe au stat la baza ipotezei că LXX redă o tradiție respinsă de TM, care ar face din Iisus Nave căpetenia ieșirii din Egipt. Versetele suplimentare de la sfârșitul cărții (33a și 33b) conțin elemente ce se pot regăsi în Jud., iar sfârșitul ar fi o secvență originală care ar lega Iis. Nav. de Jud. 3,12.

24,1-16 Mărturisirea de credință a lui Iisus. Se poate sublinia caracterul istoric al acestei mărturisiri de credință care nu se referă la minunile creației, ci la faptele minunate ale lui Dumnezeu de-a lungul istoriei lui Israel; pomenirea istoriei providențiale a acestuia e făcută în TM de Dumnezeu Însuși, în timp ce textul gr., de la v. 5, înlocuiește pers. întâi cu a treia, dându-i cuvântul lui Iisus. Origen (*Exh. mart.* 17) face un paralelism între dialogul lui Iosua/Iisus cu poporul și dialogul celor care urmează să devină creștini cu catehetul lor: chemați să aleagă, ei se angajează de partea lui Dumnezeu.

24,1 „au stat”, gr. ἵστάναι, „a sta în picioare” (verbul subliniază respectul față de Domnul). ♦ „dinaintea lui Dumnezeu”: poate, punerea în legătură cu „chivotul (lui Dumnezeu)” aflat la Selo (18,1) a determinat în LXX localizarea adunării tot acolo.

24,2 „altor dumnezei”: în acest capitol apare, întâia oară în Iis. Nav., distincția dintre ἕτερος, „altul”, și ἄλλοτριος, „străinul”. Targumul opune cu claritate pe Dumnezeul lui Israel idolilor, dar textul gr., ca și TM, păstrează același termen, θεός, pentru ambele noțiuni.

24,3 După „pământul”, TM are „Canaanului”.

24,4 TM nu are secvența de la sfârșitul v. 4 și începutul v. 5: „și-au devenit... i-au chinuit”.

Seir, iar Iacob și fiii lui au coborât în Egipt și-au devenit acolo un popor mare, numeros și puternic. ⁵ Iar egiptenii i-au chinuit, și Domnul a lovit Egiptul prin cele ce le-a făcut; și după aceea v-a scos ⁶ din Egipt și ați intrat în Marea Roșie. Și egiptenii i-au urmărit pe părinții voștri, cu care și cu cai, în Marea Roșie.» ⁷ Și noi am strigat către Domnul și El a dat nor și negură între noi și egipteni; și a adus peste ei marea și i-a acoperit, iar ochii voștri au văzut câte a făcut Domnul în țara Egiptului; și v-ați aflat în pustiu zile foarte multe. ⁸ Iar El v-a adus în țara amoreilor, care locuiesc dincolo de Iordan, și ei s-au rânduie de război împotriva voastră; și Domnul i-a dat în mâinile voastre și le-ați moștenit pământul, și i-ați nimic din fața voastră. ⁹ Și s-a ridicat Balac al lui Sepphor, regele Moabului, și s-a rânduie de război împotriva lui Israel și a trimis de l-a chemat pe Balaam, ca să vă blesteme; ¹⁰ și nu a vrut Domnul Dumnezeuul tău să te dea pierzării și v-a binecuvântat cu binecuvântare și v-a scos din mâinile lor și vi i-a dat vouă. ¹¹ Iar voi ați trecut Iordanul și ați ajuns la Ierihon; și cei care locuiau în Ierihon, amoreul, și canaaneanul, și ferezitul, și eveul, și iebuseul, și cheteul, și gergeseul, au purtat război cu voi, dar Domnul i-a dat în mâinile voastre. ¹² Și a trimis înaintea voastră viespi și i-a izgonit din fața voastră pe cei doisprezece regi ai amoreilor, [dar] nu cu sabia ta, nici cu arcul tău. ¹³ Și v-a dat un pământ pe care nu ați trudit, și cetăți pe care nu le-ați clădit, dar v-ați așezat în ele, și vii și livezi de măslini, pe care nu voi le-ați sădit, [dar ale căror roade] le veți mânca. ¹⁴ Și acum temeți-vă de Domnul și slujiți-I Lui cu cinste și dreptate; și scoateți-i pe dumnezeii cei străini, cărora le-au slujit părinții

24,5 TM are la început: „Și i-am trimis pe Moise și pe Aaron”. TM are discursul la pers. întâi până la v. 13, pe când în LXX trece la a treia.

24,7 „(a dat) nor și negură”: trad. dublă în gr. pentru TM „(a fi) întuneric”.

24,8 „s-au rânduie de război”, gr. παρατάσσεσθαι, „a se așeza în rânduri de bătălie”, pentru ebr. *niḥām*, „a se război”.

24,9 După „Balaam”, TM are „fiul lui Beor”.

24,10 „nu a vrut Domnul Dumnezeuul tău să te dea pierzării”: TM are „Eu (*i.e.* YHWH) nu am vrut să-l ascult pe Balaam” (ca în Deut. 23,6); textul gr. nu reia termenii din Deut.: poate fi o subliniere a bunătății lui Dumnezeu față de Israel sau o lectură greșită.

♦ „v-a binecuvântat cu binecuvântare”, gr. εὐλογίαν εὐλόγησεν, calc după ebr.

24,12 „viespi”, gr. σφηκία, singular colectiv („un roi de viespi”). Cf. nota la Ex. 23,28. ♦ „doisprezece regi”: TM are „doi regi”, probabil cifră corectă, cf. Iis. Nav. 12,7-24.

24,14 „cu cinste și dreptate”, gr. εὐθύτης și δικαιοσύνη: echivalări rare pentru ebr. *tāmim*, „desăvârșit”, și respectiv *emeth*, „adevăr, fidelitate”; în alte locuri apar τελειότης și ἀλήθεια. ♦ TM nu are „cei străini” (dar nu și la v. 23).

voștri, dincolo de râu și în Egipt, și slujiți-I Domnului. ¹⁵ Iar de nu vă va plăcea să-I slujiți Domnului, alegeți-vă voi înșivă astăzi cui aveți să slujiți: ori dumnezeilor părinților voștri, celor de dincolo de râu, ori dumnezeilor amoreilor, pe al căror pământ locuiți; dar eu și casa mea Îi vom sluji Domnului, căci sfânt este.”

¹⁶ Și dând răspuns, poporul a zis: „Departa de noi să-L părăsim pe Domnul, ca să slujim altor dumnezei!” ¹⁷ Domnul Dumnezeu nostru, El este Dumnezeu: El ne-a scos pe noi și pe părinții noștri din Egipt, și ne-a vegheat pe toată calea pe care am umblat și printre toate popoarele prin mijlocul cărora am trecut. ¹⁸ Și Domnul l-a izgonit pe amoreu, ca și pe toate neamurile care locuiau pământul din fața noastră; dar și noi îi vom sluji Domnului, pentru că El este Dumnezeu nostru.” ¹⁹ Și Iisus a grăit către popor: „Voi nu veți putea să-I slujiți Domnului, căci este Dumnezeu Sfânt și, fiind gelos, nu va îngădui păcatele și fărâdelegile voastre.” ²⁰ Când Îl veți părăsi pe Domnul și veți sluji altor dumnezei, atunci, întorcându-Se împotriva voastră, vă va chinui și vă va nimici, în locul binelui pe care vi l-a făcut.” ²¹ Iar poporul a grăit către Iisus: „Ba nu, Domnului Îi vom sluji!” ²² Și Iisus a zis poporului: „Sunteți martori împotriva voastră că vi l-ați ales pe Domnul, ca să-I slujiți Lui!” ²³ Și acum izgoniți dumnezeii străini care sunt printre voi și îndreptați-vă inima către Domnul Dumnezeu lui Israel!” ²⁴ Și poporul i-a zis lui Iisus: „Domnului Îi vom sluji și de glasul Lui vom asculta!”

²⁵ Și Iisus a încheiat un legământ cu poporul în ziua aceea și i-a dat lege și judecată, la Selo, în fața cortului Dumnezeului lui Israel. ²⁶ Și a scris

24,15 „Iar de nu vă va plăcea”: TM are „dacă e rău în ochi voștri”. ♦ „alegeți-vă”, gr. ἀρπεισθα (ca LXX-A, reținut de Rahlfs și Symmachos). Același verb e folosit în Deut. 26,17-18 pentru a exprima „alegerea” reciprocă între Dumnezeu și poporul Său. LXX-B: ἐκλέγειν. ♦ TM nu are „căci sfânt este”.

24,17 TM nu are „El este Dumnezeu”. ♦ După „din Egipt”, TM adaugă formula deuteronomică „și din casa robilor, și care a făcut aceste minuni mari în ochii noștri”.

24,19 „fiind gelos”, gr. ζηλοῦν: în legătură cu tema „Dumnezeu gelos”, cf. Ex. 20,5. ♦ „păcatele și fărâdelegile voastre”: traducătorul folosește doi termeni care țin mai mult de greșeli în privința cultului: ἀμάρτημα și ἀνόμημα pentru ebr. *peša'*, „păcat de răzvrătire”, și *hattā'ih*, „greșeală din nebagare de seamă”.

24,20 „altor dumnezei” (ca LXX-B): TM are „dumnezei străini” (ca LXX-A).

24,25-30 Pentru același ritual al pietrei puse ca mărturie, cf. Gen. 31,45-48 (legământul între Laban și Iacob).

24,25 „lege și judecată” (lit. „procedură”): TM are *hōq ū miš'pāt* tradus în Ex. 15,25 prin δικαίωμα καὶ κρίσις, (lit. „reguli de drept și proceduri”). Versetul pare să

cuvintele acestea într-o carte, legea lui Dumnezeu. Și Iisus a luat o piatră mare și a așezat-o sub terebint, dinaintea Domnului.²⁷ Și Iisus a zis către popor: „Iată, piatra aceasta are să fie mărturie împotriva voastră, căci ea a auzit toate cele zise de Domnul, câte a grăit către noi astăzi; ea va fi mărturie împotriva voastră până în zilele de pe urmă, de câte ori veți minți Domnului Dumnezeului meu!”²⁸ Și Iisus a dat drumul poporului și fiecare s-a dus la locul său.²⁹ Iar Israel l-a slujit Domnului în toate zilele lui Iisus și în toate zilele bătrânilor care au mai trăit după Iisus și care văzuseră toate faptele Domnului, câte le-a făcut pentru Israel.

³⁰ Și a fost așa: după acestea, a murit Iisus, fiul lui Nave, robul Domnului, [în vârstă] de o sută zece ani.³¹ Și l-au îngropat în pământul moștenirii lui, la Thamnathasachara, în muntele lui Efraim, la miazănoapte de muntele Gaas.^{31a} Și au pus acolo, cu el, în mormântul unde l-au îngropat, cuțitele de piatră cu care i-a tăiat împrejur pe fiii lui Israel, la Galgala, când i-a scos din Egipt, după cum le orânduise Domnul; și acolo se află până în ziua de astăzi.³² Iar fiii lui Israel au adus din Egipt osemintele lui Iosif și le-au

atribuie lui Iisus Nave o activitate legislativă (la care face referire Talmudul, *Baba Qamma* 80b). Pentru vocabularul legislativ al LXX, cf. *Septuaginta I*, p. 184. ♦ TM omite „în fața cortului Dumnezeului lui Israel”, iar în loc de „Selo/Silo” are „Sichem”.

24,26 „într-o carte, legea lui Dumnezeu”: TM are „în cartea legii lui Dumnezeu”, prima ocurență a acestei expresii; până acum apăruse doar sintagma „legea lui Moise”. Una din lecturile talmudice îi atribuie lui Iisus Nave, pe baza acestui pasaj, paternitatea unei cărți; Targumul propune o explicație asemănătoare: „Iosua a scris aceste cuvinte și le-a pus împreună cu cartea legii Domnului”. ♦ După „sub terebint”, TM are „care e în lăcașul sfânt al lui YHWH”; plasând acțiunea la Selo, LXX nu permite, ca TM, raportarea la stejarul de la Sichem, unde Domnul îi apare lui Avraam (Gen. 12,6).

24,27 TM nu are „astăzi” și „până în zilele de pe urmă”. ♦ „de câte ori”: TM are „ca să nu”.

24,29 Ordinea narațiunii diferă în TM, care relatează fidelitatea poporului, ca o sinteză, după menționarea morții și îngropării lui Iisus. Ordinea din LXX se regăsește și în Jud. 2,7-13, în ambele limbi.

24,30 „robul (δοῦλος) Domnului”: TM are *'ebhedh YHWH*, „slujitorul lui YHWH”. În TM, Iosua, care este numit „slujitorul lui Moise” în cap. 1, primește acum acest titlu care îi fusese rezervat lui Moise. LXX nu redă această identificare a celor doi „slujitori ai Domnului” (Moise și Iisus Nave) pentru că folosește δοῦλος pentru Iisus (același termen ca pentru statutul de robi ai gabaoniților, în 9,23), pe când Moise e numit cu titlul mai elevat de οἰκέτης sau πᾶσις κυρίου, „slujitorul/servitorul Domnului”.

24,31a Acest verset, absent în TM, reia elemente din 21,42d (omis, de asemenea, în TM).

24,32 „Iar fiii lui Israel au adus din Egipt osemintele lui Iosif...”: TM are „Iar osemintele lui Iosif, pe care fiii lui Israel le aduseseră din Egipt...”. Textul grec nu concordă cu Ex.

îngropat în Sikima, în partea țarinii pe care Iacob o cumpăraseră cu o sută de mioare de la amoreii care locuiau în Sikima și pe care i-o dăduse ca parte lui Iosif.

³³ Și după acestea a fost așa: Eleazar, fiul lui Aaron, arhierul, a murit și a fost îngropat în [cetatea] Gabaath a lui Phinees, fiul lui, pe care i-o dăduse în muntele lui Efraim. ^{33a} În ziua aceea, fiii lui Israel, luând chivotul lui Dumnezeu l-au purtat de jur împrejur printre ei; iar Phinees a fost preot în locul lui Eleazar, părintele său, până ce a murit și a fost îngropat la Gabaath, [cetatea] sa. ^{33b} Iar fiii lui Israel au plecat fiecare la locul său și la cetatea sa. Și fiii lui Israel i-au slujit Astarteei și lui Astaroth și dumnezeilor neamurilor dimprejurul lor; iar Domnul i-a dat în mâinile lui Eglom, regele Moabului; și el a domnit peste ei vreme de optsprezece ani.

13,19, în care se spune că Moise a luat cu sine osemintele lui Iosif la ieșirea din Egipt. După ipoteza lui A. Rofé (1982, pp. 17-36), mențiunea din Exodul, fiind într-un context nepotrivit, este un adaos ulterior, forma originală fiind cea din Iis. Nav. ♦ „de la amoreii care locuiau în Sikima” (cf. Gen. 48,22): TM are „de la fiii lui Hamor, tatăl lui Sichem” (ca în Gen. 33,19). ♦ „și pe care i-o dăduse ca parte lui Iosif” (cf. Gen. 48,22): TM diferă: „și ele (= osemintele) au fost pentru fiii lui Iosif ca moștenire” (lectură dificilă, aluzie la un cult al relicvelor, pe care versiunea gr. a încercat probabil s-o evite).

24,33 Cu acest verset se sfârșește cartea lui Iosua în TM. Versetele 33a-b sunt un „plus” LXX. ♦ „în [cetatea] Gabaath”: TM are „pe colină” (luat de LXX drept un toponim).

24,33a-33b Cartea lui Iosua se sfârșește în TM cu o triplă îngropare, a lui Iosif, Iisus Nave și Eleazar, ca o încheiere a narațiunii începute în Pentateuh. Este mai clară și unitatea cărții în jurul figurii centrale a eroului care îi dă numele: urmaș al lui Moise, având misiunea de a înscrie legea în realitatea unui teritoriu, Iisus/Iosua și-a împlinit cu bine misiunea. Păcatul, mercu posibil și amenințător, a fost evitat de oamenii din generația lui. În schimb, versetele suplimentare din LXX (33a-b, despre reaua purtare a fiilor lui Israel și pedepsirea lor) schimbă perspectiva cărții, o deschid asupra istoriei viitoare a poporului și o înscriu ca prima dintr-o serie de cărți care vor povesti istoria poporului și a legământului acestuia cu Dumnezeu. Astfel, cartea se detașează mai mult de Pentateuh.

Anexă

Fragmentele 15,21b-62; 18,21b-28; 19,1-45
în Codex Alexandrinus*

15 ^{21b} Cabseel, și Edrai, și Iagur, ²² și Kina, și Dimona, și Adadra, ²³ și Kedes, și Ithnaziph, ²⁴ și Telem, și Baloth, ²⁵ și cetatea Aseron (aceasta este Asorul), ²⁶ Amam, și Samaa, și Molada, ²⁷ și Asergadda, și Baithphaleth, ²⁸ și Asarsula, și Bersabea, cu satele lor și așezările lor, ²⁹ Baala, și Auim, și Asem, ³⁰ și Elthodad, și Chasil, și Erma, ³¹ și Sikeleg, și Medevena, și Sandanna, ³² și Laboth, și Seleim, și Remmon, douăzeci și nouă de cetăți, cu satele lor.

³³ În [ținutul de] câmpie: Esthaol, și Saraa, și Asna, ³⁴ și Ramen, și Zano, și Adiathaim, și Enaim, ³⁵ și Ierimuth, și Odollam, și Nemra, și Socho, și Azeca, ³⁶ și Sargarim, și Gadera, și așezările lor, paisprezece cetăți, cu satele lor. ³⁷ Sennan, și Adasa, și Magdalgad, ³⁸ și Dalaan, și Maspha, și Iechthael, ³⁹ și Lachis, și Bazcath, și Aglon, ⁴⁰ și Chabba, și Lamas, și Chathlos, ⁴¹ și Gaderoth, și Bethdagon, și Noma, și Makeda, șaisprezece cetăți, cu satele lor. ⁴² Lebna, și Ather, ⁴³ și Iephtha, și Asenna, și Nesib, ⁴⁴ și Keila, și Achzib, și Maresa, și Edom, nouă cetăți, cu satele lor. ⁴⁵ Accaron, cu satele și așezările sale.

⁴⁶ Și de la Accaron, Iemnai și toate care sunt aproape de Asdod, cu satele

⁴⁷ sale și așezările sale. Gaza, cu satele sale și așezările sale, până la pârâul Egiptului, iar Marea cea Mare îi va fi hotar.

⁴⁸ Și în [ținutul de] munte: Saphir, și Iether, și Socho, ⁴⁹ și Renna, Cetatea Literelor (această este Dabir), ⁵⁰ și Anob, și Esthemo, și Anim, ⁵¹ și Gosom, și Chiluoan, și Gelon, zece cetăți, cu satele lor. ⁵² Ereb, și Esan, și Ruma, ⁵³ și Ianum, și Baiththapphue, și Aphaca, ⁵⁴ și Chammata, și Cetatea Arbo (aceasta este Hebron) și Sior, nouă cetăți, cu satele lor. ⁵⁵ Maon, și

* Cf. nota 15,21-63.

Chermel, și Ziph, și Ietta,⁵⁶ și Iezrael, și Iecdaam, și Zanoakim,⁵⁷ și Gabaa, și Thamna, nouă cetăți, cu satele lor;⁵⁸ Alul, și Baithsur, și Gedor,⁵⁹ și Maroth, și Baithanoth, și Eltheken, șase cetăți, cu satele lor,^{59a} Theco, și Efrata (aceasta este Bethleemul), și Phagor, și Aitam, și Culon, și Tatami, și Sores, și Carem, și Gallim, și Baither, și Manoch, unsprezece cetăți, cu satele lor;⁶⁰ Cariathbaal (aceasta este cetatea Iarim) și Arebba, două cetăți, cu satele lor și așezările lor.

⁶¹ Baddargis, și Betharaba, și Madon, și Sochocha,⁶² și Nebsan, și Cetățile Sărilor, și Engaddi, șapte cetăți, cu satele lor.

18^{21b} Bethagla, și Ammecasis,²² și Baitharaba, și Semrim, și Bethel,²³ și Auim, și Aphar, și Aphra,²⁴ și Aicaren, și Capherammin, și Gabaa, douăsprezece cetăți, cu satele lor.²⁵ Gabaon, și Rama, și Beroth,²⁶ și Maspha, și Chephira, și Amosa,²⁷ și Rekem, și Ierphael, și Tharala,²⁸ și Selaleph, și Iebus (aceasta este Ierusalimul), și Gabaath, și cetatea Iarim, treisprezece cetăți, cu satele lor. Aceasta este moștenirea fiilor lui Benjamin, după familiile lor.

19¹ Și al doilea a ieșit sorțul lui Simeon, și moștenirea lor a fost în mijlocul părții de moștenire a fiilor lui Iuda.² Și moștenirea lor a fost: Bersabea, și Sabea, și Molada,³ și Asersual, și Bathul, și Bola, și Asom,⁴ și Elthulad, și Erma,⁵ și Sekela, și Baithammarchaboth, și Asersusim,⁶ și Baithlabath și țarinile lor, treisprezece cetăți, cu satele lor.⁷ Ain, și Remmon, și Ether, și Asan, patru cetăți, cu satele lor,⁸ cele dimprejurul acestor cetăți, până la Baalethberramoth, mergând până la Iameth, spre miazăzi. Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Simeon, după familiile lor.⁹ Din moștenirea lui Iuda [a fost] moștenirea fiilor lui Simeon, căci partea fiilor lui Iuda era mai mare decât a lor; și au moștenit fiii lui Simeon în mijlocul moștenirii lor.

¹⁰ Și al treilea a ieșit sorțul pentru Zabulon, după familiile lor. Și hotarele moștenirii lor vor fi Sarid;¹¹ hotarele lor, marea și Marala vor ajunge la Dabasthai, în valea care este în fața Iecnamului,¹² și se vor întoarce de la Sarid înapoi, la răsărit de Sams, către hotarele Chasaloth Thabor, și vor străbate până la Dabrath, și vor urca înainte, până la Iaphagai.¹³ Și de acolo vor coti înapoi, către răsărit, peste Geththa, peste cetatea Casim, și vor străbate peste Remmon Ammatharim Anua¹⁴ și vor coti spre hotarele de miazănoapte peste Ennathoth, iar capătul lor va fi la Gaiiephthael,¹⁵ și

Cattath, și Naalol, și Semron, și Iadela, și Baithleem. ¹⁶ Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Zabulon, după familiile lor, cetățile și satele lor.

¹⁷ Și lui Issachar i-a ieșit sorțul al patrulea. ¹⁸ Și hotarele lor au fost Iezrael, și Achaseloth, și Sunam, ¹⁹ și Apheraim, și Sian, și Renath, și Anareth, ²⁰ și Rabboth, și Kesion, și Aeme, ²¹ și Ramath, și Engannim, și Enadda, și Baithphases; ²² și hotarele vor ajunge la Thaboth și la Salima către apus, și la Baithsmas, iar Iordanul va fi capătul hotarelor lor. ²³ Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Issachar, după familiile lor, cetățile și așezările lor.

²⁴ Și al cincilea i-a ieșit sorțul lui Aser. ²⁵ Și hotarele lor au fost de la Chelcath, și Ooli, și Batne, și Achsaph, ²⁶ și Amad, și Masal, și vor ajunge la Carmelo, către apus, și la Sior, și Labanath, ²⁷ și vor coti spre soare-răsare de Bethdagon, și vor ajunge la Zabulon și la Gai Iepthael înspre miază-noapte, și hotarele vor intra în Saphthabetaemec, și vor merge la marginea lui Aniel, și vor străbate spre Chabol, la stânga, ²⁸ și Achran, și Roob, și Amon, și Cana, până la Sidonos cea Mare; ²⁹ și hotarele se vor întoarce spre Rama și până la cetățile întărite ale tirienilor; și hotarele se vor întoarce spre Osa și marea le va fi capătul, de la funia [de pământ de la] Achziph, ³⁰ și Amma, și Aphec, și Raob, douăzeci și două de cetăți. ³¹ Aceasta este moștenirea tribului fiilor lui Aser, după familiile lor, cetățile lor, cu satele lor.

³² Și sorțul al șaselea i-a ieșit lui Neftali. ³³ Și hotarele lor au fost Meeleph, și Maelon, și Besenanim, și Armai, și Nakeb, și Iabnel, până la Lacu, iar capetele lor au fost la Iordan. ³⁴ Și hotarele se vor întoarce la apus spre Azanot Thabor, și vor străbate de acolo spre Icoc, și vor ajunge la Zabulon, spre miazăzi, și vor ajunge la Aser, spre apus, și la Iordan, spre soare-răsare. ³⁵ Și cetățile întărite ale tirienilor: Tyrul, și Amath, și Reccath, și Chenereth, ³⁶ și Adami, și Rama, și Asor, ³⁷ și Kedes, și Edrai, și Izvorul-Asor, ³⁸ și Iarion, și Magdaliel, Oram, și Baithanath, și Thasmus, nouăsprezece cetăți. ³⁹ Aceasta [este] moștenirea tribului fiilor lui Neftali.

⁴⁰ Și lui Dan i-a ieșit sorțul al șaptelea. ⁴¹ Și hotarele lor au fost Saraa, și Esthaol, și cetatea Sames, ⁴² și Salabin, și Iaalon, și Iethla, ⁴³ și Ailon, și Thamna, și Accaron, ⁴⁴ și Eltheco, și Gabathon, și Baalon, ⁴⁵ și Iuth, și Banebarac, și Gethremmon...

JUDECĂTORII

Introducere

I. Titlul cărții și locul ei în canonul Septuagintei

Una dintre cele mai vechi atestări privind existența cărții Judecătorilor (*ḡoph^e tīm* în ebraică, κριταί în greacă) se găsește la Philon (*De confusione* 128); citând Jud. 8,8-9, el se referă la „cartea Judecăților, păstrată în scris”, ἐν τῇ κριμάτων ἀναγραφομένη βιβλίῳ („judecățile” fiind probabil o scăpare pentru „judecători”, κριτῶν). Acesta este singurul pasaj în care Philon amintește Judecătorii. Flavius Iosephus nu se referă la Judecători ca la o carte, ci vorbește despre „vremea judecătorilor”, τὸν χρόνον τῆς πολιτείας κριτῶν. În Talmud, unde există trei menționări, cartea Judecătorilor este supranumită „cartea bunului-plac”, *sepher hayyāsār*, din pricina frazei finale (21,25).

După tradiția rabinică, această carte este a doua din *N^e bhī tīm* (cărțile profetice), după Iosua și înainte de Samuel 1 și 2. Conform acestei tradiții, Samuel este considerat autorul cărților care îi poartă numele, precum și al cărții Judecătorilor și al lui Ruth.

O dovadă indirectă a identității distincte a Judecătorilor o constituie mobilitatea cărții lui Ruth, în funcție de canonul ebraic sau de cel grecesc. În canonul TM, cartea lui Ruth este desprinsă de contextul său istoric (cf. Ruth 1,1) și face parte din cele „cinci suluri”, fiind primul dintre ele. În canonul Septuagintei, Ruth vine imediat după Judecători. În schimb, după mărturiile Părinților greci – Eusebiu al Cezareei în mod deosebit (*Hist. Eccl.* 6,25.2) – Judecătorii și Ruth formează o singură carte: *ḡoph^e tīm*, în tradiția iudaică. Pentru Chiril al Ierusalimului (*Cateheza* IV), „cartea Judecătorilor, împreună cu cartea lui Ruth, este socotită a șaptea carte a Bibliei”. Această îmbinare era, după el, una dintre cele cinci îmbinări care îngăduiau ca, în canonul iudaic, să fie redus numărul cărților biblice de la douăzeci și șapte la douăzeci și două, tot atâtea cât literele alfabetului ebraic.

II. „Judecători”, „izbăvitori”; lista judecătorilor

Personajele care sunt anunțate în partea introductivă ca „judecători”, κριταί (2,16-19), au misiunea de a-l „izbăvi” pe Israel, σώζειν (2,16-18), apărând mai apoi fie ca niște comandanți de război sau căpetenii cu prerogative aproape regale, fie ca niște magistrați în exercitarea atribuțiilor.

Denumirea de „izbăvitori” li se potrivește mai bine. Numai că doar doi dintre eroi sunt numiți „izbăvitori”: Gothoniel (3,9) și Aod (3,15); pentru alți trei, misiunea care li se dă este în mod explicit salvarea lui Israel: Samegar (3,31), Gedeon (6,14), Samson (13,5).

Denumirea de „judecător”, lăsând deoparte titlul cărții și prezentarea colectivă din capitolul al doilea, nu este propriu-zis atribuită nici unuia dintre eroi; este indicată numai prin folosirea verbului „a judeca” în legătură cu activitatea lor; acest indiciu apare la toți, cu două excepții: Samegar și, în mod surprinzător, Gedeon. În privința lui Abimelech, precizarea formulată în treacăt (9,22): „a domnit peste Israel vreme de trei ani” îi exclude calitatea de judecător.

Termenul „izbăvitor” („salvator”, „mântuitor”), care, începând cu Judecătorii, devine echivalentul obișnuit al ebraicului *mōšīa'* (3,9.15) provine din Deuteronom, după textul LXX. În Deut. 32,15, Septuaginta propune traducerea „Dumnezeu, Mântuitorul său”, θεοῦ σωτήρος αὐτοῦ, modificând textul ebraic care spune *Ṭūr y'su'āthō*, „Stâncă, mântuirea sa”. Acest apelativ pentru Dumnezeu este unic în Pentateuh. Se știe că Ptolemeu I a dorit să-și atribuie titlul de „Soter”, ca și, mai târziu, seleucidul Demetrios I. Conotația regală a acestui titlu poate explica de ce Deuteronomul l-a atribuit, o singură dată, lui Dumnezeu. În rest însă, în Deut. 22,27; 28,31, participiul substantivat *mōšīa'* este redat în mod firesc prin ὁ βοηθῶν, „cel care vine în ajutorul” unei persoane atacate, fără vreo referire la intervenția divină.

Termenul κριτής, „judecător”, nu apare în Pentateuh mai înainte de Deuteronom (1,16). Însărcinarea de „a judeca” este menționată totuși în recomandările pe care Iethro i le face ginerelei său, Moise (Ex. 18,21-26): îl îndeamnă să aleagă oameni de valoare care să judece poporul în permanență. În Deut. 1,9-13, Moise alege acești oameni de valoare și le dă numele de „judecători” (1,16): este cea dintâi folosire a termenului funcțional *šopheṭ* = κριτής. Aspectul judiciar al funcției este marcat o singură dată în cartea Judecătorilor: Debora (4,4) este prezentată ca o prorociță care stă sub un anumit palmier și rostește sentințe pentru fiii lui Israel care vin la ea.

Pentru alți eroi ai cărții, se poate doar presupune o activitate propriu-zis judiciară în perioadele de pace care urmau faptelor de vitejie. „Legislaturile” lor sunt de obicei indicate prin numărul anilor; pornind de la aceste legislaturi se poate vorbi de o „epocă a judecătorilor” și se poate justifica titlul cărții.

Din textul grecesc, ca și din modelul său ebraic, pot fi identificați doisprezece „judecători” ai lui Israel. Numărul este însă suspect (prin perfecțiunea lui) și include cel puțin un nume în plus: al lui Samegar. Însemnarea care îi e consacrată în 3,31 este în mod evident intercalată între capitolele 3 și 4, cu elementul de legătură „după acesta [Aod]”. Probabil că alte nume fuseseră introduse mai înainte pentru a se atinge numărul desăvârșit de doisprezece, între cei numiți „judecătorii minori” din pricina însemnărilor restrânse care îi privesc: Thola (10,1-2), Iair (10,3-5), Esebon (12,8-10), Ailon (12,11-12), Abdon (12,13-15).

Iisus Sirach (46,11-12) îi elogiază pe „judecători, fiecare după numele său”, fără a numi însă pe vreunul.

Epistola către evrei (11,32) citează doar patru nume, cele mai faimoase: Gedeon, Barac, Samson, Iepthae, într-o vădită lipsă de ordine.

Părinții greci, la rândul lor, s-au arătat interesați de lista judecătorilor, încercând să stabilească o relație coerentă între durata legislaturilor și perioadele de oprimare, fără să ajungă însă la o concordanță.

III. Cronologia internă

Perioada judecătorilor este prin excelență una care iese din orice cadru verosimil. Toate încercările făcute, de la Părinți până în zilele noastre, de a încadra această perioadă în timpul istoric s-au dovedit înșelătoare.

Dacă se admite că perioadele indicate pentru legislaturi nu formează în mod necesar o succesiune lineară, că cifrele sunt uneori simbolice (patruzeci, optzeci), că evenimentele plasate în anumite triburi pot fi contemporane cu alte evenimente din alte triburi, că desemnarea globală („fiii lui Israel”) a unor fapte este o perspectivă impusă în mod ideal de autorul cărții -- atunci nu se poate construi o cronologie credibilă. Ne aflăm, în această carte, între istorie și legendă.

Victoria reputată de unele triburi din nord asupra lui Sisera, la Taanac, este plasată ipotetic pe la 1130; perioada Judecătorilor se întinde, în mare, între 1200 și 1030, data aproximativă a urcării lui Saul pe tron.

IV. Problema textului Judecătorilor în Septuaginta

Istoria textului Judecătorilor în Septuaginta este „o istorie deosebit de complexă”¹. Ne mulțumim aici să prezentăm datele problemei legate de deosebirile dintre principalele versiuni grecești.

Este util în primul rând să arătăm de ce și în ce fel a editat Alfred Rahlfs Judecătorii în dublu text în Septuaginta sa din 1935. Brooke și McLean editaseră textul codicelui Vaticanus (B), cu aparat critic, în 1917, după ce editaseră, în 1897, textul codicelui Alexandrinus (A), fără aparat. Alarmat de diferențele vădite din Cântul Deborei (cap. 5) între versiunea din Vaticanus și ansamblul celorlalte mărturii, printre care și Alexandrinus, Rahlfs, convins că are de-a face cu două traduceri independente, s-a hotărât să editeze două texte, dispuse sinoptic: un text notat A din comoditate (care este de fapt un text eclectic; sigla nu trebuie confundată cu cea uzuală pentru Alexandrinus) și textul codicelui B. Este cert faptul că această decizie, care privea doar un capitol, l-a determinat să își extindă metoda la ansamblul cărții, obținând în felul acesta o simplificare considerabilă a aparatului critic.

Textul editat de Rahlfs în partea superioară a paginii nu este textul codicelui Alexandrinus, ci un text mixt, în care A este emendat cu lecțiunile recensurii hexaplaire a lui Origen (O) și cu cele ale unui grup de manuscrise desemnat în mod tradițional prin sigla L, grupul „lucianic” (redenumit de curând, motivat, „text antiohian”).

Așa cum se prezintă, ediția lui Rahlfs ne permite să vedem că B este un text foarte fidel celui ebraic din TM, în vreme ce textul compozit, indicat prin sigla A, este mai îndepărtat, dovedindu-și astfel vechimea și apropierea de textul original al Septuagintei. Un examen statistic al pasajelor în care fiecare din cele două texte ale lui Rahlfs este în acord cu TM arată că A prezintă 384 de puncte de acord împotriva lui B, iar B prezintă 561 puncte de acord împotriva lui A. Această disparitate punctuală maschează însă o stare de lucruri evidentă: cele două texte nu sunt traduceri independente; ele decurg dintr-o unică sursă, iar relațiile dintre ele sunt de ordinul recensurii, care este fie anterioară, fie posterioară celei hexaplaire. Proporția similitudinilor dintre cele două tipuri de text pledează în favoarea unei asemenea interpretări.

1. Harl M., Dorival G., Munnich O., *La Bible grecque des Septante*, Paris, 1988, p. 175.

Studiile recente consacrate cărții Judecătorilor au schimbat datele textului. Contribuțiile lui I. Soisalon-Soininen², ale lui J. Schreiner asupra întregii cărți³ și apoi asupra Cântului Deborei⁴ și, mai cu seamă, descoperirile capitale ale lui D. Barthélemy⁵, urmate de cercetările aprofundate ale lui R. Bodine asupra textului Judecătorilor din LXX⁶ și studiul lui E. Tov asupra Cântului Deborei⁷ au avut ca rezultat clarificarea relațiilor dintre cele patru tipuri de text, depinzând toate – direct sau indirect – de un text primitiv, care trebuie postulat.

Alexandrinus și grupul său sunt martorii unui text vechi, afectat însă de recensiuena hexaplară a lui Origen. Aceste retușuri ne sunt semnalate prin semne critice (asterisc și obel) în versiunea numită siro-hexaplară (syr), care este un bun martor pentru Septuaginta veche.

Vaticanus este recunoscut ca produs al unei recensii pre-hexaplară, datând din secolul I d.H., pe un text ebraic care este practic cel din TM. Această recensiuene, care afectează în egală măsură și alte cărți sau fragmente de cărți istorice și profetice, este desemnată în mod convențional ca recensiuena *kaige*⁸ – unul dintre criteriile de recunoaștere.

Textul antiohian, pentru care am păstrat sigla L („lucianic”), este reprezentat de două texte în unciale, lacunare, și de două grupuri în minusculă.

Grupul dominat de manuscrisele MN este de asemenea dependent de recensiuena hexaplară; este tipul de text pe care îl putuse cunoaște Augustin prin *Vetus latina*.

În prezent, textul antiohian, pentru care *Vetus latina* este un martor direct, este considerat ca „cel mai bun martor al Septuagintei antice pentru cartea Judecătorilor”⁹.

Dualitatea textului din ediția Rahlfs a impus o traducere dublă – pentru cele două texte, numite A și B.

2. *Die Textformen der Septuaginta-Übersetzung des Richterbuches*, Helsinki, 1951.

3. *Septuaginta-Massora des Buches der Richter*, Roma, 1957.

4. „Zum B-Text des griechischen Canticum Deborah”, *Biblica* 42, 1961, 333-358; „Textformen und Urtext der Deborahliedes in der Septuaginta”, *Biblica* 42, 1961, 173-200.

5. *Les Devanciers d'Aquila*, 1963.

6. *The Greek Text of Judges. Recensional Developments*, Chico, 1980.

7. „The Textual History of the Song of Deborah in the A-Text of the LXX”, *VT* 28, 1978, 224-232.

8. Denumirea se referă la redarea constantă a ebr. *gam*, „de asemenea”, prin gr. καὶ γέ (n. trad.).

9. Harl, Dorival, Munnich, *op. cit.*, p. 175.

V. Compoziția cărții: structura sa, unitatea sa

Din punctul de vedere al unei corespondențe stricte dintre titlu și conținut, cartea Judecătorilor poate fi circumscrisă prin relatările care aduc în scenă cele douăsprezece personaje cu rol marcant în epoca premonarhică, adică de la 3,7 la 16,31. Începutul cărții, de la 1,1 la 3,6, are un caracter pur introductiv, fiind într-o posibilă concurență cu finalul cărții Iosua în varianta sa grecească (Iisus Nave). Finalul cărții Judecătorilor, capitolele de la 17 la 21, ar fi un apendice care tratează soarta opusă a două triburi condamnabile în chip deosebit: cel al lui Dan (capitolele 17 și 18) și cel al lui Beniamin (capitolele 19-21). Un asemenea decupaj este tradițional: e cel propus și de Biblia de la Ierusalim și de Traducerea Ecumenică a Bibliei (TOB).

Numai că această carte nu este o compilație de relatări, legate între ele prin indicații cronologice relative și flancate de două dezvoltări întâmplătoare. În încercarea de a descoperi unitatea de compoziție a acestei cărți, se pot aborda două puncte de vedere: unul istoric și logic, care impune o coerență de ansamblu a relatărilor cu evenimentele anterioare din Iosua/Iisus Nave și cu evenimentele posterioare din 1 Samuel (= 1 Regi); sau un punct de vedere literar și dramatic, ce postulează inspirația unui autor care însufletește textul de la început până la sfârșit.

Punctul de vedere istoric este cel pe care l-a apărât discret Flavius Iosephus în *Antiquitates Iudaicae*, V 120-137. În parafraza sa la Judecătorii, el a deplasat – fără să dea explicații – capitolele 19-21 (136-174) după secțiunea 1,1 – 3,6 (120-135); în mod similar, a tratat subiectul capitolului 18, migrația daniților, după cel al capitolului 21 (177-178). Se poate intui logica acestor deplasări: preotul Phinees figurează la sfârșitul cărții Iisus Nave (24,33a – după LXX) și în Jud. 20,28, îndeplinind funcția sacerdotală pentru Israel; era un motiv întemeiat pentru a apropia criza beniaminiților de epoca imediat următoare morții lui Iisus Nave. O altă motivație este de ordin logic și demografic: era nevoie ca tribul lui Beniamin, aproape nimicit de războiul fratricid care îl opusese celor unsprezece triburi coalizate, să aibă timp să se reorganizeze mai înainte de a deveni tribul puternic de unde avea să se ridice Saul, primul rege al lui Israel.

Modificarea forțată pe care a operat-o Flavius Iosephus în text ridică o obiecție: cum a putut tribul complet slăbit al lui Beniamin să figureze la locul său printre luptătorii adunați de Debora și Barac, în 5,4? Este adevărat

că Flavius Iosephus trece sub tăcere „Cântul Deborei” și se referă numai la capitolul 4, care relatează evenimentul și în care Benjamin nu este numit.

Theodoret, în 'Ερωτήσεις εἰς κριτός (*Quaest.*), comentează textul Judecătorilor și îl citează abundant, în forma sa grecească antiohiană. În a 27-a „întrebare”, referindu-se la capitolul 20, el presupune că războiul împotriva lui Benjamin s-a desfășurat înaintea altor războaie relatate în această carte, la puțin timp după moartea lui Iosua. Citează Jud. 20,28, unde apare preotul Phinees, și observă că Eleazar, tatăl său, a murit imediat după Iisus Nave (Iis. Nav. 24,33). „Cred așadar”, adaugă Theodoret, „că cel care a compus această istorie [a Judecătorilor] nu din întâmplare a așezat la sfârșit ceea ce se întâmplase la început. A voit să arate succesiunea judecătorilor, care a fost cel dintâi, care a fost al doilea, care al treilea și a așezat la sfârșit cele două relatări, despre Micha și Laisa, apoi cea despre femeia ucisă de nebunia dezlănțuită a oamenilor decăzuți.” În felul acesta, Theodoret justifică dispunerea textului Judecătorilor așa cum îl avea sub ochi, folosindu-se de un argument pedagogic cu puțină greutate.

Două studii recente asupra textului ebraic au adoptat cu hotărâre punctul de vedere literar, conform căruia cartea Judecătorilor se prezintă ca o operă structurată și unificată. Înțelegerea textului este în felul acesta considerabil înnoită.

Monografia lui Lilian R. Klein¹⁰ plasează ansamblul cărții sub semnul ironiei, o ironie imprimată în filigran în text, ale cărei efecte sporesc pe măsură ce se înaintează în înlănțuirea evenimentelor și care „triumfă” în ultimele capitole, de la 17 la 21.

„Lectura integrată” propusă de Barry G. Webb¹¹ pornește de la episodul central al cărții, istoria lui Iepthae (10,6-12,7), și ia ca model „variațiunile” care o precedă și care îi urmează (3,7-16,31). Din structura concentrică a relatării consacrate lui Iepthae, culminând cu declarația solemnă „Domnul, cel care este judecător” (11,27), autorul extrage principiul unei structuri similare cu ansamblul cărții. Astfel, el numește „uvertură” capitolele de la 1,1 la 3,6 și „coda” capitolele de la 17 la 21. Această interpretare lirică sau dramatică este de mare interes: sugerează ideea unui poem simfonic, având

10. *The Triumph of Irony in the Book of Judges*, JSOT, Supplement Series 68, Sheffield, 1988.

11. *The Book of Judges. An Integrated Reading*, JSOT, Supplement Series 45, Sheffield, 1987.

o linie ascendentă, un punct culminant, apoi o pantă descendentă până la căderea finală.

Convingerea noastră, după consultarea acestor două studii, este că Judecătorii reprezintă o operă literară, în care elementele sunt îmbinate cu grijă pentru a produce în sufletul cititorului sentimentul unei drame având aerul unei tragedii antice. Considerăm capital faptul că textul are un centru care joacă rolul de pivot și în jurul căruia se organizează materia cărții în două părți cantitativ egale. Considerăm centru versetul 10,13, declarația lui Dumnezeu, al treilea și cel din urmă avertisment: „Nu vă voi mai izbăvi.” De o parte și de cealaltă a acestei declarații finale, cartea oferă două fațete contrastante: cea a intervențiilor de sprijin ale lui Dumnezeu și cea a retragerii Sale – dacă nu chiar a respingerii din partea Sa.

Această amenințare este oare conservatoare, ca cele două precedente (2,3 și 2,21), sau executorie? La această întrebare răspunde versetul 16, corolar al versetului 13. Acolo traducătorii Septuagintei dezvăluie existența a două opțiuni posibile; după cum se interpretează textul ebraic într-un sens sau în altul, Dumnezeu va reveni asupra amenințării Sale sau o va confirma prin fapte. După tradiția AL, Dumnezeu se află la capătul răbdării în fața ipocriziei poporului Său. După tradiția textului B, conformă celui din TM, finalul versetului lasă să se înțeleagă o revenire a lui Dumnezeu și permite intrarea în scenă a unui nou „izbăvitor”, în persoana lui Iephtae (aceasta este interpretarea lui Flavius Iosephus și cea din Targum). În virtutea felului în care vedem structura generală a cărții, înclinăm să favorizăm tradiția din AL.

VI. Lecturi antice ale cărții Judecătorilor

Am văzut deja felul în care Flavius Iosephus, în *Antiquitates Iudaicae*, cartea V, operase deplasări în ordinea capitolelor din Judecătorii, obținând astfel o coerență istorică aparent satisfăcătoare.

Această libertate pe care și-a luat-o față de text se manifestă și în alte aspecte, îndeosebi prin amplele eliminări. Dintre faptele lui Gedeon dispăre dărâmarea altarului lui Baal (6,25-32), încercarea cu lâna (6,33-40), făurirea efodului (8,24-27). Din lista judecătorilor este eliminat Thola (10,1-2). Episodul *șibboleth*-ului dispăre (12,5-6). Întregul capitol 17 – Micha și idolul său – este ignorat. Suprimările se înscriu toate în aceeași direcție: de a nu deteriora imaginea eroică a acestei perioade prin episoade puțin strălucite sau prea caracteristice pentru obiceiurile semitice.

Flavius Iosephus dispunea, pentru parafrazele sale la Judecătorii, nu numai de un text ebraic, ca pentru Pentateuh, ci și de unul grecesc, ca pentru cărțile istorice, Regii și Paralipomene. Putem chiar preciza tipul de text grecesc pe care îl avea în fața ochilor: el consulta un text antiohian, acolo unde cel ebraic i se părea deficient, iar cel grecesc logic. Faptul că aceste lecțiuni (paisprezece la număr) provenite din textul antiohian sunt repartizate aproape pe toată întinderea cărții demonstrează că Iosephus a comparat fără încetare cele două texte, ebraic și grecesc.

De unde provenea textul grecesc pe care îl folosea Flavius Iosephus? La sfârșitul secolului I d.H., vremea în care Iosephus își compunea la Roma *Antichitățile iudaice*, cetatea Antiohia era în relații vii cu Roma; este posibil ca textul grecesc al Judecătorilor să fi provenit din Antiohia.

În ce privește metoda de interpretare, Philon ar putea fi socotit un precursor al Părinților Bisericii. Exegeza sa originală asupra Bibliei grecești, cu precădere asupra Pentateuhului, a fost în bună parte fundamentul metodei alegorice preluate și continuate de generațiile succesive ale patristicii grecești și latinești.

Singura citare a Judecătorilor la Philon (*De Confusione* 128) privește turnul din Phanuel (Jud. 8,8-9), a cărui dărâmare Gedeon o anunță și apoi o și împlinește; Philon vede în destinul acestui turn asemănări cu cel al turnului Babel, despre care se pregătește să vorbească. Acest tip de apropiere, prilejuită de un cuvânt sau de o situație comparabilă, este tipică pentru metoda philoniană; iar această metodă va înflori în scrierile autorilor creștini.

Cartea Judecătorilor este rareori citată în literatura patristică. Nu este un fenomen surprinzător: perioada judecătorilor este prea haotică și prea crudă pentru a motiva căutarea unor învățături pentru edificarea comunității creștine. Există numai doi eroi care merită considerație datorită faptelor lor: Gedeon și Samson.

Cu mult mai interesante sunt comentariile următoare – unul parțial, altul complet: cele nouă omilii ale lui Origen și cele douăzeci și opt de „întrebări” puse de Theodoret.

Omilia aparține literaturii orale și discursul său stă sub semnul urgenței; ea vizează un efect imediat asupra auditoriului, iar stilul său spontan, perfect reprodus de stenografie, dă textului un caracter viu.

Principiul fondator al exegezei origeniene este formulat de Apostolul Pavel în 1Cor. 10,11: „Acestea li s-au întâmplat lor ca pilde (τυπικῶς), dar au fost scrise spre luare aminte pentru noi” (πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν). Origen

Îl reia cu cuvintele sale în *Hom. Iud.* II,3: „*quae scripta sunt, non propter illos, sed propter nos scripta dicuntur.*”

Este limpede că textul pe care îl urmează Origen este de tip alexandrin; el poate fi identificat drept un Alexandrinus care nu a fost retușat de recenziunea hexaplară. Acest fapt permite presupunerea (cu rezerve) că omiliile asupra Judecătorilor au fost pronunțate la Alexandria, că datează dintr-o perioadă timpurie a carierei lui Origen și că amintesc pe alocuri de persecuția recentă căreia îi căzuse victimă tatăl lui Origen.

În linia exegeților școlii din Antiohia, după Diodor al Tarsului și Theodor al Mopsuestiei, Theodoret al Cyrului este considerat unul dintre cei mai remarcabili. Cu toate că practică o exegeză istorică și filologică, Theodoret nu ezită să recurgă la interpretarea tipologică alegorică atunci când i se pare preferabilă (de pildă *Jud.* 6,36-40).

Ca și celelalte cărți ale Octateuhului, cartea Judecătorilor este supusă unei serii de „întrebări”, ἐρωτήσεις, douăzeci și opt în total, care constituie tot atâtea incursiuni în pasajele considerate dificile sau neobișnuite în text. Răspunsurile pe care le dă Theodoret sunt pentru el prilejul de a cita cu precizie textul grecesc: recunoaștem aici tipul antiohian.

VII. Cântul Deborei

Poemul ebraic căruia Debora pare să-i fie în același timp autoare și destinatară este considerat textul poetic cel mai vechi din Biblie. Adăpostit în cartea Judecătorilor, el capătă importanța unei cărți în sine.

Fie că a fost compus în focul victoriei repurtate asupra canaanenilor sau a apărut într-o celebrare a evenimentului, cântul Deborei poartă urmele unei limbi și prosodii arhaice, iar traducerea sa, în orice limbă, pune grele probleme de transpunere și, adesea, de înțelegere.

Un indiciu sigur al independenței literare a acestui cânt este folosirea sa liturgică în cultul sinagoga. Cântul Deborei a constituit, după epoca exilului în Babilon, lectură extrasă din cărțile profetice, *haph^otarāh*, îmbinată cu marea *parașāh*, intitulată *b^oșallah*, care acoperă *Ex.* 13,17-17,16 (înfrângerea egiptenilor, trecerea Mării Roșii, cântul lui Moise, drumul prin pustiu, victoria asupra lui Amalec, poporul blestemat). Pentru Cântul Deborei nu se putea găsi o asociere mai potrivită.

Cei dintâi traducători ai Septuagintei au ținut cont de aceste două elemente care privesc istoria poemului ebraic: atitudinea lor este marcată deopotrivă de un mare respect pentru dificultățile și bizareriile textului și de o

anumită libertate față de un poem a cărui înțelegere nu era sigură. Ei nu au ezitat să gloseze și să amplifice anumite pasaje, recurgând uneori la metoda targumică. Ceea ce oferă însă LXX este o traducere, nu un „targum”.

Poemul ebraic, dată fiind densitatea și, adesea, ermetismul său, nu putea să nu genereze numeroase traduceri. Ediția lui Rahlfs este din acest punct de vedere exemplară. Versiunea din Vaticanus i s-a părut editorului într-o opoziție manifestă cu ansamblul celorlalte versiuni existente și în acord aproape constant cu cea ebraică a TM. După cum s-a sugerat deja în prima parte a introducerii, divergențele existente în Cântul Deborei între cele două tradiții manuscrise principale sunt cele care l-au determinat pe Rahlfs să publice un text dublu și, ca o consecință logică, să extindă această procedură editorială la ansamblul cărții Judecătorilor.

Paul Harlé

Judecătorii

A

1¹ Și a fost așa: după moartea lui Iisus, fiii lui Israel L-au întrebat pe Domnul spunând: „Cine se va ridica pentru noi împotriva canaaneanului, punându-se în fruntea bătăliei împotriva lui?”

² Și Domnul le-a spus: „Iuda se va ridica, iată că i-am dat țara în mână.”

³ Și Iuda i-a spus lui Simeon, fratele său: „Ridică-te alături de mine în moștenirea mea și să luptăm cu canaaneanul și voi merge și eu alături de tine în moștenirea ta.” Și Simeon a mers cu el.

⁴ Și Iuda s-a ridicat, iar Domnul i-a dat în mână pe canaanean și ferezit și i-a bătut la Bezec – zece mii de oameni.

B

1¹ Și a fost așa: după moartea lui Iisus, fiii lui Israel I-au pus Domnului întrebare, spunând: „Cine se va ridica pentru noi împotriva canaanenilor, punându-se în fruntea bătăliei împotriva lor?”

² Și Domnul le-a spus: „Iuda se va ridica, iată că am dat țara în mâna lui.”

³ Și Iuda a spus către Simeon, fratele său: „Ridică-te alături de mine în moștenirea mea și să ne rânduim de luptă împotriva canaanenilor și voi merge și eu alături de tine în moștenirea ta.” Și Simeon a mers cu el.

⁴ Și Iuda s-a ridicat, iar Domnul i-a pus în mâinile lor pe canaanean și pe ferezit și i-au bătut la Bezec – cam zece mii de oameni.

1,1 „Și a fost așa”: copula inițială poate fi semnul unei legături puternice cu cartea precedentă. Situația nu este neobișnuită, de vreme ce cu „și” încep Numerii și Leviticul, iar Iisus Nave începe cu un segment de frază identic: „Și a fost așa: după sfârșitul lui Moise...” ♦ După Flavius Iosephus (*AI V,120*), cel care L-a întrebat pe Dumnezeu în numele israeliților a fost preotul Phinees, al cărui nume este indicat în finalul cărții Iisus Nave (24,33a). ♦ „punându-se în fruntea”: TM are „cel dintâi”; LXX accentuează valoarea lui Iuda în comparație cu frații săi.

1,3 Verbului *niḥam* din TM îi corespund în mod consecvent: în A *πολεμέω*, „a lupta”, și în B *παράτασσω*, „a se rândui de luptă”, cu câteva excepții justificate de context.

A

B

⁵ Și l-au găsit pe Adonibezec în Bezec și s-au luptat cu el și l-au bătut pe canaanean și pe ferezit.

⁶ Și a fugit Adonibezec și l-au urmărit și l-au prins și i-au tăiat degetele de la mâini și de la picioare.

⁷ Și a spus Adonibezec: „Șaptezeci de regi, cu degetele de la mâini și de la picioare tăiate, adunau ce se găsea sub masa mea; după cum am făcut, așa mi-a răsplătit Dumnezeu.” Și l-au dus la Ierusalim și a murit acolo.

⁸ Și au luptat fiii lui Iuda la Ierusalim și au pus stăpânire pe el și l-au trecut prin ascuțișul sabiei, iar cetatea au ars-o în foc.

⁹ După aceea au coborât fiii lui Iuda ca să lupte cu canaaneanul care locuia la munte și în ținuturile de miazăzi și la câmpie.

¹⁰ Și a pornit Iuda împotriva canaaneanului care locuia în Hebron și

⁵ Și l-au prins pe Adonibezec în Bezec și au dat bătălie împotriva lui și l-au lovit pe canaanean și pe ferezit.

⁶ Și a fugit Adonibezec și au alergat după el și l-au luat și i-au tăiat degetele de la mâini și degetele de la picioare.

⁷ Și a spus Adonibezec: „Șaptezeci de regi, cu degetele de la mâini și degetele de la picioare tăiate, adunau ce se găsea sub masa mea; după cum am făcut, așa mi-a răsplătit Dumnezeu.” Și l-au dus la Ierusalim și a murit acolo.

⁸ Și s-au luptat fiii lui Iuda cu Ierusalimul și au pus stăpânire pe el și l-au trecut prin ascuțișul sabiei, iar cetatea au ars-o în foc.

⁹ După aceea au coborât fiii lui Iuda ca să lupte împotriva canaaneanului care locuia la munte și în ținuturile de miazăzi și la câmpie

¹⁰ Și a pornit Iuda împotriva canaaneanului care locuia în Hebron și

1,6 „degetele”: gr. ἄκρα înseamnă exact „vârfuri”, „extremități”, iar în acest pasaj poate indica fie degetele, fie doar degetele mari; echivalentul ebraic nu este relevant, fiind un hapax. Imaginea din versetul următor (oameni mâncând pe sub mese, ca niște câini) ar sugera tăierea tuturor degetelor.

1,7 „l-au dus”: în B, verbul este la prezent (ἔρουσιν), față de aorist, în A (ἔργαζον).

1,8 „Ierusalim...”: de fapt, Ierusalimul va fi cucerit doar sub domnia lui David. Anacronismul, menit a sublinia meritele tribului lui Iuda, este păstrat aici și în gr., spre deosebire de v. 18. Flavius Iosephus (AI V,124) încearcă să armonizeze 1,8 cu 1,21 și cu Iis. Nav. 15,63 făcând distincția între „orașul de jos”, care a fost cucerit, și „orașul de sus”, inexpugnabil.

1,10 Toponimul „Cariatharboxepher” (A) / „Cariatharboxepher” (B), cu o minimă diferență de grafie între cele două tradiții manuscrise (TM *Qir^eyath 'Ar^eba*), este redat

A

B

i-a ieșit Hebronul înainte; iar numele Hebronului era mai înainte Cariatharboxepher. Și i-a bătut pe Sesi și pe Achiman și pe Tholmi, urmașii lui Enac.

¹¹ Iar de acolo au pornit împotriva celor care locuiau în Dabir; și numele Dabirului era mai înainte Cetatea Literelor.

¹² Și a spus Chaleb: „Cel care va lovi Cetatea Literelor și o va cuceri cel dintâi, acelaia i-o voi da de soție pe fiica mea Ascha.”

¹³ Și a cucerit-o cel dintâi Gothoniel, fiul lui Kenez, fratele mai tânăr al lui Chaleb, și i-a dat-o acelaia de soție pe fiica sa Ascha.

¹⁴ Și a fost așa: atunci când pornise ea la drum, a îndemnat-o să ceară de la tatăl ei ogorul, și ea cârtea de sus, de pe asin, și striga de pe asin:

i-a ieșit Hebronul înainte; iar numele Hebronului era înainte Cariatharboxepher. Și i-au bătut pe Sessi și pe Achinaan și pe Tholmin, urmașii lui Enac.

¹¹ Iar de acolo au urcat împotriva celor care locuiau în Dabir; iar numele Dabirului era mai înainte Cariathsopfar, Cetatea Literelor.

¹² Și a spus Chaleb: „Cel care va lovi Cetatea Literelor și o va cuceri cel dintâi, acelaia i-o voi da de soție pe fiica mea Ascha.”

¹³ Și a cucerit-o cel dintâi Gothoniel, fiul lui Kenez, [care era] fratele – mai tânăr – al lui Chaleb, și Chaleb i-a dat-o lui de soție pe fiica sa Ascha.

¹⁴ Și a fost așa: atunci când ea era pe drum, Gothoniel a îndemnat-o să ceară de la tatăl ei un ogor și ea cârtea și striga de pe asin: „M-ai dat

prin Arboc (πόλις Ἀρβὸκ) în Gen. 23,2, Iis. Nav. 14,15; 15,13.54; 20,7 și prin Cariatharboxepher în Iis. Nav. 21,11. Aici, gr. amalgamează în transliterare cu numele cetății *Qir^hyath-Sēpher* de la v. 11.

1,12-15 Episodul este o reluare a pasajului Iis. Nav. 15,16-19. Textul ebraic oferă versete aproape echivalente, în schimb textul grecesc atestă diferențe chiar și între cele două tradiții manuscrise ale Judecătorilor.

1,12 Numele „Ascha”, a cărui formă grecească este rezultatul unei metateze (ebr. *Akh^hsāh*), este declinabil în A (unde primește terminație de acuzativ) și indeclinabil în B. În Iis. Nav. 15,17, forma grecească a numelui este „Achsa”.

1,13 „fiul lui Kenez, fratele”: cf. nota 3,9.

1,14 În TM, ca și în Iis. Nav. LXX, Ascha cere din proprie inițiativă binecuvântarea și izvoarele; în Jud. LXX însă, ea este îndemnată de soțul ei, care este chiar numit în B. Cf. nota la Iis. Nav. 15,18. ♦ „ogorul” (A) / „un ogor” (B): TM coincide cu A. Comentatorii observă însă că articolul ebr. *ha* ar putea fi o simplă reluare a finalei cuvântului precedent.

A

„M-ai dat în ținutul de miazăzi.” Și i-a spus Chaleb: „Ce ai?”

¹⁵ Și i-a spus Ascha: „Dă-mi binecuvântare pentru că m-ai dat în ținutul de la miazăzi, și dă-mi răscumpărare de apă.” Și i-a dat Chaleb după inima ei, răscumpărare [izvoarele] de sus și răscumpărare [izvoarele] de jos.

¹⁶ Iar fiii lui Iobab Kineul, cumnatul lui Moise, au urcat din Cetatea Palmierilor la fiii lui Iuda, către pustiul care se afla la miazăzi, coborând spre Arad, și au mers și s-au sălășluit împreună cu poporul. —

¹⁷ Și a pornit Iuda împreună cu Simeon, fratele său, și l-au bătut pe canaaneanul care locuia la Sepheth și au [închinat cetatea ca] anatemă și au nimicit-o și i-au pus cetății numele Nimicirea.

B

în ținutul de miazăzi.” Și i-a spus Chaleb: „Ce ai?”

¹⁵ Și i-a spus Ascha: „Dă-mi binecuvântare pentru că m-ai dat în ținutul de la miazăzi, și dă-mi răscumpărare de apă.” Și i-a dat Chaleb după inima ei, răscumpărare [izvoarele] de sus și răscumpărare [izvoarele] de jos.

¹⁶ Iar fiii lui Iothor Kineul, socrul lui Moise, au urcat din Cetatea Palmierilor cu fiii lui Iuda, către pustiul care se afla la miazăzi de Iuda, care se afla [pe drumul ce] cobora spre Arad, și s-au sălășluit împreună cu poporul. —

¹⁷ Și a pornit Iuda împreună cu Simeon, fratele său, și l-au lovit pe canaaneanul care locuia la Sepheth și i-au nimicit și i-au pus cetății numele Anatema.

1,15 „răscumpărare de apă”, gr. λύτρωσιν ὕδατος: TM are „izvoare de apă”. Cf. nota 15,19 la Iis. Nav.

1,16 Cele două tradiții manuscrise diferă în privința numelui (Iobab/Iothor) și a gradului de rudenie cu Moise. Numele Iobab este atestat de Num. 10,29, unde apare ca fiu al lui Raguel Madianitul, cumnatul lui Moise. Numele Iothor este mai bine susținut de text: Ex. 2,16 (și 18, în Alexandrinus); 4,18; 18,1 ca socru al lui Moise. În TM nu apare nici un nume, iar indicarea gradului de rudenie este ambiguă: *hothēn* poate însemna fie „socru”, fie „cumnat”; echivalarea din B acoperă mai bine acest sens, de vreme ce γαμβρός indică înrudirea prin alianță, fie că este vorba de ginere, cumnat sau socru. ♦ „Cetatea Palmierilor” este, după Deut. 34,3, Ierihonul.

1,17 Lecțiunea „Sepheth” (susținută doar de o parte a grupului de manuscrise A) este mai apropiată de TM (*f phath*). ♦ „Nimicirea” (A) / „Anatema” (B): TM are „au pus cetății numele *Hor^e māh*”. Radicalul ebr. *HRM* a fost citit *herem* (cf. nota 6,17 la Iis. Nav.).

A

B

¹⁸ Și Iuda nu s-a înstăpânit nici peste Gaza și ținutul ei, nici peste Ascalon și ținutul lui, nici peste Acaron și ținutul lui, nici peste Azot și împrejurimile lui.

¹⁹ Și Domnul era cu Iuda și el s-a înstăpânit peste munte; căci nu putea să se înstăpânească peste cei care locuiau valea, pentru că Rechab o pusese deoparte.

²⁰ Și i-a dat lui Chaleb Hebronul, așa cum spusese Moise; și el a luat în stăpânire de acolo cele trei cetăți și i-a izgonit de acolo pe cei trei fii ai lui Enac.

²¹ Iar pe iebuseul care sălășluia în Ierusalim nu l-au izgonit fiii lui Beniamin, și iebuseul sălășluiește împreună cu fiii lui Beniamin până astăzi.

²² Și au urcat fiii lui Iosif și ei spre Baithel, iar Iuda – împreună cu ei.

¹⁸ Și Iuda nu s-a înstăpânit nici peste Gaza și ținuturile ei, nici peste Ascalon și ținuturile lui, nici peste Acaron și ținuturile lui, nici peste Azot și împrejurimile lui.

¹⁹ Și Domnul era cu Iuda și el s-a înstăpânit peste munte; căci nu le fusese cu putință să îi nimicească pe cei care locuiau valea, pentru că Rechab îi oprise.

²⁰ Și i-au dat lui Chaleb Hebronul, după cum spusese Moise; și el a luat în stăpânire de acolo cele trei cetăți ale fiilor lui Enac.

²¹ Iar peste iebuseul care sălășluia în Ierusalim nu s-au înstăpânit fiii lui Beniamin, și iebuseul sălășluiește împreună cu fiii lui Beniamin în Ierusalim până astăzi.

²² Și au urcat fiii lui Iosif și ei spre Baithel, iar Domnul era cu ei.

1,18 „Iuda nu s-a înstăpânit...”: TM are „Iuda s-a înstăpânit...”. Construcția negativă din LXX evită contradicția dintre 1,18 și 1,19, în care se spune (inclusiv în TM) că Iuda nu a putut cuceri câmpia în care se aflau aceste trei cetăți. ♦ „Azot” nu apare în TM; textul gr. o adaugă după Iis. Nav. 15,47.

1,19 „pentru că Rechab o pusese deoparte” (A) / „pentru că Rechab îi oprise” (B): TM are „pentru că aveau care (*rekhebh*) de fier”. Lecțiunea stranie din LXX a fost explicată ca o aluzie la rechabiții din Ier. 35. Aceștia, din fidelitate față de strămoșul lor eponim pentru care idealul era viața nomadă din pustiu, refuzau orice contaminare cu civilizația: Theodoret (*Qu. Iud.* 6) afirmă că Rechab l-ar fi sfătuit pe Iuda să evite câmpia, loc de impietate și corupție. Flavius Iosephus (*AI V*, 128) interpretează conform textului ebraic, vorbind despre „mulțime de care”.

1,22 „Iuda” (A) / „Domnul” (B): deosebirea evidentă dintre cele două tradiții manuscrise grecești este generată de confuzia – explicabilă în textul ebraic, consonantic – între *yhwdh*, „Iuda”, și *ywhw*, „Domnul”; anterioritatea lecțiunii „Iuda” s-ar explica printr-o haplografie, dând mărturie despre un text premasoretic.

A

²³ Și casa lui Israel și-a așezat tabăra lângă Baithel; iar numele cetății era mai înainte Luza.

²⁴ Și cei care păzeau au văzut un om ieșind din cetate, l-au prins și i-au spus: „Arată-ne intrarea în cetate și ne vom milostivi de tine.”

²⁵ Și le-a arătat intrarea în cetate și au trecut cetatea prin ascuțișul sabiei, dar pe bărbatul [acela] și pe neamul lui i-au lăsat să plece.

²⁶ Și a plecat bărbatul spre ținutul Chetiim și a întemeiat acolo o cetate și i-a pus numele Luza; acesta este numele ei până în ziua de azi.

²⁷ Iar Manase nu s-a înstăpânit peste Baithsan, care este Cetatea Sciților, nici peste [cetățile]-fiice ale lui, nici peste împrejurimile lui, nici peste Ecthanaad cu [cetățile]-fiice ale lui, nici peste locuitorii din Dor și [cetățile]-fiice ale lui, nici peste locuitorii din Balaam și [cetățile]-fiice ale lui, nici peste locuitorii din Magedon cu [cetățile]-fiice ale lui, nici peste locuitorii din Ieblaam și nici peste [cetățile]-fiice ale lui; și canaaneanul a început să se sălășluiască în acest ținut.

B

²³ Și și-au așezat tabăra și au pus pândă asupra Baithelului; iar numele cetății era mai înainte Luza.

²⁴ Și cei care păzeau au privit și, iată, un om ieșea din cetate; l-au prins și i-au spus: „Arată-ne intrarea în cetate și ne vom milostivi de tine.”

²⁵ Și le-a arătat intrarea în cetate și au trecut cetatea prin ascuțișul sabiei, dar pe bărbatul [acela] și pe neamul lui i-au lăsat să plece.

²⁶ Și a pornit bărbatul spre pământul Chetiim și a întemeiat acolo o cetate și i-a pus numele Luza; acesta este numele ei până în ziua de azi.

²⁷ Iar Manase nu a luat Baithsanul, care este Cetatea Sciților, nici [cetățile]-fiice ale lui, nici împrejurimile lui, nici Thanacul cu [cetățile]-fiice ale lui, [nu i-a cucerit] nici pe locuitorii din Dor și [cetățile]-fiice ale lui, nici pe locuitorul din Balac și împrejurimile lui, nici [cetățile]-fiice, nici pe locuitorii din Magedo și împrejurimile lui, nici [cetățile]-fiice, nici pe locuitorii din Ieblaam și împrejurimile lui, nici [cetățile]-fiice; și canaaneanul a început să se sălășluiască în acest ținut.

1,27 „Manase”: *litt.* „Manases” (A) / „Manase” (B). Ca și mai sus (1,12), tradiția manuscrisă A manifestă o tendință de învestire a numelor ebraice cu trăsături morfologice grecești, care permit flexiunea. ♦ „care este Cetatea Sciților”: explicația lipsește în TM. *Bēyth-šē'an* a fost, vreme de șase veacuri (300 î.H. – 323 d.H.), așezare greco-romană, cunoscută sub numele de Skythopolis. Flavius Iosephus (AI V,84) observă cu privire la Iis. Nav. 17,11: „Bethsenana este Skythopolis de astăzi.”

A

B

²⁸ Și a fost așa: atunci când Israel s-a întărit, l-a pus pe canaanean la bir, dar de alungat nu l-a alungat.

²⁹ Nici Efraim nu l-a alungat pe canaaneanul care se sălășluise în Gazer; și locuia canaaneanul în mijlocul lui, în Gazer, și a fost pus la bir.

³⁰ Nici Zabulon nu i-a alungat pe cei care sălășluiau în Kedron și pe cei care sălășluiau în Enaala; și locuia canaaneanul în mijlocul lui și a fost pus la bir.

³¹ Nici Aser nu i-a alungat pe cei care locuiau în Accho și [cetatea] a fost pusă de el la bir; și nici pe cei care locuiau în Dor, nici pe cei care locuiau în Sidon, nici pe cei care locuiau în Aalaph, nici Achazibul, nici [cetatea] Chelba, nici [cetatea] Aphec, nici [cetatea] Roob.

³² Și Aser s-a așezat în mijlocul canaaneanului care locuia în ținutul, pentru că nu l-a putut alunga.

³³ Nici Neftali nu i-a alungat pe locuitorii din Baithsamus, nici pe locuitorii din Baitheneth, și Israel s-a sălășluit în mijlocul canaaneanului care locuia în ținut; dar locuitorii din Baithsamus și din Baitheneth au fost puși de ei la bir.

³⁴ Iar amoreul i-a împins pe fiii lui Dan spre munte, căci nu l-a lăsat să coboare în vale.

²⁸ Și a fost așa: atunci când Israel s-a întărit, l-a pus pe canaanean [să dea] bir, dar de alungat nu l-a alungat.

²⁹ Nici Efraim nu l-a alungat pe canaaneanul care se sălășluise în Gazer; și locuia canaaneanul în mijlocul lui, în Gazer, și a fost pus la bir.

³⁰ Nici Zabulon nu i-a alungat pe cei care sălășluiau în Kedron, nici pe cei care sălășluiau în Domana; și locuia canaaneanul în mijlocul lui și a fost pus la bir.

³¹ Nici Aser nu i-a alungat pe cei care locuiau în Accho și [cetatea] a fost pusă de el la bir; și nici pe cei care locuiau în Dor, nici pe cei care locuiau în Sidon, nici pe cei care locuiau în Aalaph, nici Aschaziul, nici Chelba, nici Nai, nici Ereo.

³² Și Aser s-a așezat în mijlocul canaaneanului care locuia în ținutul, pentru că nu l-a putut alunga.

³³ Nici Neftali nu i-a alungat pe locuitorii din Baithsamus, nici pe locuitorii din Baithanath, și Neftali s-a sălășluit în mijlocul canaaneanului care locuia în ținut; dar locuitorii din Baithsamus și din Baitheneth au fost puși de ei la bir.

³⁴ Iar amoreul i-a împins pe fiii lui Dan spre munte, căci nu l-a lăsat să coboare în vale.

A

³⁵ Și a început amoreul să sălăș-luiască pe muntele Pădurii de Mirt, unde [sunt] urșii și vulpile; și a apăsât mâna casei lui Iosif asupra amoreului și a fost pus la bir.

³⁶ Iar hotarul amoreului [era] idumeul, mai sus de Acrabin, pe Stânca și mai sus.

2¹ Și s-a urcat un înger al Domnului de la Galgal la Plângerea și la Baithel, la casa lui Israel, și le-a spus: „Domnul Domnul v-a scos din Egipt și v-a adus în pământul pe care jurase părinților voștri că vi-l dă și v-a spus: «Nu îmi voi încălca legământul pe care îl [am] cu voi pentru totdeauna,

² iar voi să nu încheiați legământ cu cei care s-au așezat în ținutul acesta și nici zeilor lor să nu vă închinați, ci să le zdrobiți statuile și să le

B

³⁵ Și a început amoreul să sălăș-luiască pe muntele în formă de ciob, unde [sunt] urșii și unde [sunt] vulpile, în Pădurea de Mirt și în Thalabin; și a apăsât mâna casei lui Iosif asupra amoreului și a fost pus de ei la bir.

³⁶ Iar hotarul amoreului [începea] de la suișul Acrabinului, de la Stânca și mai sus.

2¹ Și s-a urcat un înger al Domnului de la Galgal la Plângerea, și la Baithel, la casa lui Israel, și le-a spus: „Așa grăiește Domnul: «V-am scos din Egipt și v-am adus în pământul pe care îl juruisem părinților voștri și v-am spus: Nu îmi voi încălca legământul pe care îl [am] cu voi pentru totdeauna,

² iar voi să nu încheiați legământ cu cei care s-au așezat în ținutul acesta și nici să nu vă închinați la zeei lor, ci să le zdrobiți statuile și să le

1,35 Muntele este numit diferit în cele două traduceri grecești: „muntele Pădurii de Mirt” (τῷ ὄρει τοῦ Μυρσινῶνος) în A și „muntele în formă de ciob” (τῷ ὄρει τῷ ὀστρακώδει) în B; dintre cele două, varianta A pare să fie rodul unei lecturi greșite (*HDS* „mirt” în loc de *HRS* „ciob”, în aramaică). ♦ „unde [sunt] urșii și vulpile”: inserție enigmatică, ce nu apare în TM.

2,1 În TM îngerul vorbește în numele său, la persoana întâi. Traducerile grecești diferă din acest punct de vedere. AL introduce κύριος ca subiect și (numai A) dublează termenul, ca în Iis. Nav. 22,22: „Domnul Domnul”, κύριος κύριος, care traduce ebr. *Adhonay YHWH*. B recurge la o formulă care precedă un discurs la persoana întâi: „Așa grăiește Domnul”.

2,2 LXX conține aici, suplimentar față de TM, interdicția de închinare la zei (formulată în Ex. 23,24; Deut. 4,19; 5,9) și îndemnul de a le distruge statuile (Ex. 23,24).

A

B

dărămați altarele. Dar nu ați dat ascultare glasului Meu, căci [toate] acestea le-ați făcut.

³ Și Eu v-am spus: Nu voi continua să strămut poporul pe care v-am zis că-l voi nimici dinaintea voastră, ci [ei] vă vor fi [pricină de] necazuri și zeii lor vă vor fi piatră de poticnire.»”

⁴ Și a fost așa: atunci când îngerul Domnului a rostit aceste cuvinte către întregul Israel, poporul și-a ridicat glasul și au plâns.

⁵ De aceea s-a pus numele aceluia loc Plângerea; și au adus jertfă acolo Domnului.

⁶ Și a dat drumul Iisus poporului și au plecat fiii lui Israel fiecare către casa sa și către moștenirea sa, ca să ia în stăpânire pământul.

⁷ Și poporul l-a slujit pe Domnul în toate zilele lui Iisus și în toate zilele

nimiciți altarele. Dar nu ați dat ascultare glasului Meu, căci [toate] acestea le-ați făcut.

³ Și Eu v-am spus: Nu-i voi alunga pe aceia din fața voastră, ci [ei] vă vor fi [pricină de] necazuri și zeii lor vă vor fi piatră de poticnire.»”

⁴ Și a fost așa: atunci când îngerul Domnului a rostit aceste cuvinte către întregul Israel, poporul și-a ridicat glasul și au plâns.

⁵ De aceea s-a pus numele aceluia loc Plângerile; și au adus jertfă acolo Domnului.

⁶ Și a dat drumul Iisus poporului și a plecat [fiecare] bărbat către moștenirea sa, ca să ia în stăpânire pământul.

⁷ Și poporul l-a slujit pe Domnul în toate zilele lui Iisus și în toate zilele

2,3 „[pricină de] necazuri”: TM are „[în] coaste”. Diferența s-ar putea datora confuziei între TDM și TRM.

2,5 Forma de plural a toponimului în B, „Plângerile” – Κλαυθμώνες, față de singularul Κλαυθμών din A – este explicabilă ca traducere a lui *Bokim*, perceput ca un participiu plural, prin etimologie populară: toponimul este pus în legătură cu verbul *bākhā*, „a plânge”.

2,6 „să ia în stăpânire”: *litt.* „să moștenească” (κατακληρονομήσει).

2,7 Traducerea grecească a Judecătorilor distinge între două întrebuintări ale verbului ebraic *‘ābhadh*, pe care îl redă prin δουλεύω, atunci când se referă la slujirea lui Dumnezeu, și prin λατρεύω când se referă la Baal. (În Pentateuh cei doi termeni grecești erau folosiți nediferențiat.) Această specializare este consecvență în Judecători cu excepția v. 10,16; Vaticanus renunță la această distincție începând cu 10,6 și folosește apoi numai verbul δουλεύω. ♦ „toate zilele lui Iisus”: Origen distinge între „zilele lui Iisus” și „zilele lui Manase” (sau „zilele lui Faraon”). Prima expresie trimite la lumina adevărului și dreptății; a doua, la întunericul răutății și al ereziilor. În sens moral, „zilele lui Iisus” sunt zilele în care sufletul pune în practică virtuțile creștine (*Hom. Iud.* 1,1).

A

celor bătrâni, câți au mai trăit vreme îndelungată după Iisus, câți au cunoscut toată lucrarea cea mare a Domnului, pe care a împlinit-o pentru Israel.

⁸ Și Iisus, fiul lui Nave, robul Domnului, a murit la o sută zece ani.

⁹ Și l-au înmormântat în ținutul moștenirii sale, la Thamnathares, în muntele lui Efraim, la miazănoapte de muntele Gaas.

¹⁰ Și toată generația aceea s-a adăugat la părinții lor; și s-a ridicat după ei o altă generație, toți cei care nu-L cunoscuseră pe Domnul și lucrarea pe care El a împlinit-o pentru Israel.

¹¹ Și fiii lui Israel au făcut ce este rău înaintea Domnului și au slujit Baalilor.

B

celor bătrâni, câți au mai trăit vreme îndelungată după Iisus, câți au cunoscut toată lucrarea cea mare a Domnului, pe care a împlinit-o pentru Israel.

⁸ Și Iisus, fiul lui Nave, robul Domnului, a murit la o sută zece ani.

⁹ Și l-au înmormântat în ținutul moștenirii sale, la Thamnathares, în muntele lui Efraim, la miazănoapte de muntele Gaas.

¹⁰ Iar toată generația aceea s-a adăugat la părinții lor; și s-a ridicat după ei o altă generație, toți cei care nu-L cunoscuseră pe Domnul și lucrarea pe care El a împlinit-o în Israel.

¹¹ Și fiii lui Israel au făcut ce este rău înaintea Domnului și au slujit Baalilor.

Origen interpretează aceste „zile” calitativ, nu cantitativ. O „zi” este „dreptatea”; o altă zi este „sfințenia”; o altă zi, „prudența”; o altă zi, „milostenia”. Prin urmare, „zilele lui Iisus” formează un mănunchi de virtuți sufletești (*ibid.* I,3). ♦ „câți au mai trăit vreme îndelungată după Iisus” se referă, după Origen, la sfinții de după Iisus Hristos. „Vremea îndelungată” caracterizează „vremea sfințeniei”; la sfârșitul vremurilor, înaintea celei de-a doua Veniri, timpul va fi scurtat (Mt. 24,22) de dragul sfinților. Timpul eshatologic este plin de răutate, este un „timp scurt” (*ibid.* I,3).

2,8 „la o sută zece ani”: *lit.* „fiu a o sută zece ani” – calc după ebr. ♦ „Iisus, fiul lui Nave, robul Domnului, a murit”: Origen citește fraza în contrapunct cu Gal. 2,20: „Iisus trăiește în mine.” Iisus Nave este figura tipologică a lui Iisus Hristos. Prin urmare tot ce se spune despre primul se referă, în cheie tipologică și spirituală, la al doilea. În sens moral, moartea lui Iisus semnifică reîntoarcerea omului la starea de păcat. De fiecare dată când omul săvârșește un păcat (avarie, crimă etc.) el îl răstignește din nou pe Iisus, prefigurat de Iisus Nave (*Hom. Iud.* II,1-2).

2,10 „o altă generație, toți cei care nu-L cunoscuseră pe Domnul”: „Această generație este aceea a gândurilor rele și a patimilor rele și urcă direct din inima omului” (Origen, *Hom. Iud.* II,2).

2,11 „înaintea”: traducerea grecească redau diferit termenul ebraic *b'ēynēy*, „în ochii”, cel mai adesea (ca aici) ἐναντίον, în A, și ἐνώπιον, în B. ♦ „Baalii”: substantivul comun

A

B

¹² Și l-au părăsit pe Domnul Dumnezeu părinților lor, care îi scosese din țara Egiptului, și au mers după alți dumnezei, dintre zeii popoarelor din jurul lor, și s-au închinat lor și L-au mâniat pe Domnul.

¹³ Și L-au părăsit pe Domnul și i-au slujit [zeiței] Baal și Astartelor.

¹⁴ Și S-a mâniat Domnul cu pornire asupra lui Israel și i-a dat pe mâna jefuitorilor, care i-au jefuit; și i-a dat pe mâna dușmanilor lor de primprejur și nu au putut sta în fața dușmanilor lor.

¹⁵ De câte ori preacurveau, mâna Domnului era asupra lor a nenorocire,

¹² Și l-au părăsit pe Domnul Dumnezeu părinților lor, care îi scosese din țara Egiptului, și au mers după alți dumnezei, dintre zeii popoarelor din jurul lor și s-au închinat lor și L-au mâniat pe Domnul.

¹³ Și L-au părăsit pe El și i-au slujit [zeului] Baal și Astartelor.

¹⁴ Și S-a mâniat Domnul cu pornire împotriva lui Israel și i-a dat în mâinile jefuitorilor, care i-au jefuit cu totul; și i-a dat în mâinile dușmanilor lor de primprejur și nu au putut sta în fața dușmanilor lor.

¹⁵ De câte ori făceau incursiuni, mâna Domnului era asupra lor spre

ebraic *ba'al* înseamnă „stăpân”, „posesor”. Acest sens s-a păstrat în anumiți compuși. Ca substantiv propriu însă termenul denumește o zeităte canaaneană, Hadad, zeul furtunii. Folosirea pluralului demonstrează că erau mai multe zeități locale, probabil cu același nume, dar cu însușiri sau funcții diferite. Numele a ajuns să capete un sens generic pentru autorii diferitelor cărți ale VT. ♦ Pentru Origen, cei care „au slujit Baalilor” sunt cei care nu cred în evanghelia lui Iisus Hristos și cei care-și „pleacă genunchii inimii în fața poftelor trupești” (*Hom. Iud. II,3*).

2,13 „Baal”: în A numele este precedat de articolul feminin (ca și în 3,7; 10,6.10), în vreme ce B folosește numele la masculin, ca în ebr. Articolul feminin are drept rol să amintească tradiția ebraică de lectură conform căreia, acolo unde era scris *Ba'al*, se pronunța *bošeth*, „[lucru de] rușine”. ♦ „Astarte”: zeița Mamă, zeița fertilității, a dragostei și a războiului din panteonul canaanean. A fost adoptată de Israel după intrarea în Canaan (*cf.* nota 7,3-4 la 1 Regi. Cultul zeiței a primit susținere din partea lui Solomon (3Rg. 11,5-6; 4Rg. 23,13). După ce Saul a fost ucis de filistenii, armura lui a fost depusă în templul Astartei din Bet-Șean.

2,14 „și i-a dat pe mâna jefuitorilor”: pentru Origen, există două situații în care Dumnezeu îi părăsește pe păcătoși (prefigurați de Israelul închinător Baalilor). Prima situație, oficială, când autoritățile bisericești îi expulzează pe eretici în văzul tuturor. A doua, când Domnul, „care vede în taină” (Mt. 6,6), abandonează sufletul plin de vicii diavolului (*Hom. Iud. II,5*).

2,15 „preacurveau” (A) / „făceau incursiuni” (B) (ἐπόρνεον / ἐξέπορευον): dintre cele două variante, cea dintâi (care nu este susținută de TM) este explicabilă prin

A

după cum grăise Domnul și după cum jurase Domnul – și tare i-a asuprit.

¹⁶ Și le-a ridicat Domnul judecători și i-a izbăvit din mâna celor care îi jefuiau.

¹⁷ Însă ei nu i-au ascultat pe judecătorii lor, căci au preacurvit urmând zei străini și închinându-li-se, și L-au mâniat pe Domnul; și iute s-au abătut de la calea pe care umblaseră părinții lor, de a asculta poruncile Domnului – nu au făcut așa.

¹⁸ Și pentru că Domnul le-a ridicat judecători și era Domnul alături de judecător, i-a izbăvit Domnul din mâna dușmanilor lor, în toate zilele judecătorului, căci Domnul s-a înduplecat de suspinul lor în fața celor care-i împresurau și îi urgiseau.

¹⁹ Și era așa: atunci când judecătorul murea, ei se întorceau și iarăși se stricau, mai rău decât părinții lor, mergând după zei străini, slujindu-le lor și închinându-se la ei; nu și-au lăsat deprinderile și nici nu s-au îndepărtat de calea lor cea îndărătnică.

B

nenorocire, după cum grăise Domnul și după cum jurase Domnul – și tare i-a asuprit.

¹⁶ Și a ridicat Domnul judecători și i-a izbăvit Domnul din mâna celor care îi jefuiau.

¹⁷ Însă ei nu le-au dat ascultare judecătorilor lor, căci au preacurvit urmând zei străini și închinându-li-se; și iute s-au abătut din calea pe care umblaseră părinții lor, de a asculta cuvântul Domnului – nu au făcut așa.

¹⁸ Și pentru că Domnul le-a ridicat judecători și era Domnul alături de judecător, i-a izbăvit Domnul din mâna dușmanilor lor, în toate zilele judecătorului, căci Domnul s-a înduplecat de suspinul lor în fața celor care-i împresurau și îi apăsau.

¹⁹ Și era așa: atunci când judecătorul murea, ei se întorceau și iarăși se stricau, mai rău decât părinții lor, mergând după zei străini, slujindu-le lor și închinându-se la ei; nu și-au lăsat deprinderile și nici căile lor cele îndărătnice.

influența verbului apropiat din v. 17 (ἐξεπρόνευσαν); cele două verbe paronime apar împreună în Ier. 3,8. ♦ „preacurvia” lui Israel: temă recurentă în VT. De fiecare dată când Israel (la feminin) adoptă un cult canaanean, el îl „înșeală” pe Iahve, așadar „preacurvește” spiritual.

2,17 „închinându-li-se”: verbul grecesc este προσκυνέω, „a se prosterna”.

2,18 „s-a înduplecat”: TM are „s-a căit”. LXX atenuează antropomorfismul.

A

B

²⁰ Și s-a mâniat Domnul cu pornire împotriva lui Israel și a spus: „După cum neamul acesta s-a rupt de legământul Meu, pe care îl rânduisem părinților lor, și n-a dat ascultare glasului Meu,

²¹ nici Eu nu voi mai alunga dinaintea lor pe nimeni din neamurile pe care le-a cruțat Iisus și le-a lăsat,

²² pentru a-l pune prin ele la încercare pe Israel, [ca să văd] dacă [ei] păzesc sau nu calea Domnului, ca să meargă pe ea, așa cum au păzit-o părinții lor.”

²³ Și Domnul lăsase neamurile acelea, ca să nu le alunge deodată, și nu le dăduse în mâna lui Iisus.

3 ¹ Iată neamurile [păgâne] pe care Iisus le-a lăsat pe loc ca să-l încerce prin ele pe Israel, toți cei care nu au cunoscut toate războaiele Canaanului,

² numai pentru ca, de-a lungul generațiilor, să-i învețe pe fiii lui Israel războiul, numai pentru că mai

²⁰ Și s-a mâniat Domnul cu pornire împotriva lui Israel și a spus: „După cum neamul acesta s-a rupt de legământul Meu, pe care îl rânduisem părinților lor, și n-a ascultat de glasul Meu,

²¹ nici Eu nu voi mai alunga dinaintea lor pe nimeni din neamurile pe care le-a cruțat Iisus, fiul lui Nave, în ținut și le-a lăsat,

²² pentru a-l pune prin ele la încercare pe Israel, [ca să văd] dacă [ei] păzesc sau nu calea Domnului, ca să meargă pe ea, așa cum au păzit-o părinții lor.”

²³ Și Domnul lăsase neamurile acelea, ca să nu le alunge deodată, și nu le dăduse în mâna lui Iisus.

3 ¹ Iată neamurile [păgâne] pe care Domnul le-a lăsat pe loc ca să-l încerce prin ele pe Israel, toți cei care nu au cunoscut războaiele Canaanului,

² numai pentru ca, de-a lungul generațiilor, să-i învețe pe fiii lui Israel războiul, numai pentru că mai

2,20 „s-a rupt de legământ”: TM are „au încălcat legământul”.

2,21 Folosirea marcată a pronumelui personal *ἐγώ*, „Eu”, este subliniată suplimentar în B prin particula *γε*; tot în plus față de A sunt precizările: „fiul lui Nave” și „în ținut”, simple adăugiri stilistice. ♦ „neamurile pe care le-a cruțat Iisus”: cf. nota la Iis. Nav. 23,4.

3,1 Cele două tradiții manuscrise diferă: „Iisus” (A) / „Domnul” (B); TM susține varianta B, față de care „Iisus” ar putea fi întregirea greșită a formei prescurtate a numelui divin *YH*. O altă deosebire nu a putut fi redată în traducerea românească: în A lipsește pronumele relativ *ă*, „pe care”, probabil dintr-o simplă eroare de copiere.

A

înainte ei nu cunoscuseră aceste [neamuri]:

³ cele cinci satrapii ale Străinilor și tot canaaneanul, și sidonianul, și eveul care sălășluia în Liban, de la muntele Balaermon până la Loboemath.

⁴ Și a fost [așa] pentru a-l pune prin acestea la încercare pe Israel, ca să știe dacă vor da ascultare poruncilor Domnului, pe care El le poruncise părinților lor prin mâna lui Moise.

⁵ Și fiii lui Israel au locuit în mijlocul canaaneanului, al cheteului, al amoreului, al ferezitului, al eveului și al iebuseului

⁶ și le-au luat pe fiicele lor de soții, iar fiicele și le-au dat fiilor acelora și au slujit la zeii lor.

⁷ Și fiii lui Israel au făcut ce este rău înaintea Domnului și au uitat de Domnul Dumnezeu lor și au slujit la [zeițele] Baal și la dumbrăvile sacre.

B

înainte ei nu cunoscuseră aceste [neamuri]:

³ cele cinci satrapii ale Străinilor și tot canaaneanul, și sidonianul, și eveul care sălășluia în Liban, de la muntele Aermon până la Laboemath.

⁴ Și a fost [așa] pentru a-l pune prin acestea la încercare pe Israel, ca să știe dacă vor da ascultare poruncilor Domnului, pe care El le poruncise părinților lor prin mâna lui Moise.

⁵ Și fiii lui Israel au locuit în mijlocul canaaneanului, al cheteului, al amoreului, al ferezitului, al eveului și al iebuseului

⁶ și le-au luat pe fiicele lor de soții, iar fiicele și le-au dat fiilor acelora și au slujit la zeii lor.

⁷ Și fiii lui Israel au făcut ce este rău înaintea Domnului și au uitat de Domnul Dumnezeu lor și au slujit la [zeii] Baal și la dumbrăvile sacre.

3,3 „satrapii”: termenul grecesc folosit aici este σατραπεία („satrapie”); mai frecvent este însă masculinul σατράπης, „satrap”, care corespunde ebr. *seren*, folosit mereu la plural: *s^rrānīm*, cuvânt împrumutat din ținuturile asiaticе, de unde vine și gr. τύραννος. Termenul se aplică în exclusivitate căpeteniilor filistene. Traducătorii Septuagintei au preferat σατράπης în detrimentul lui τύραννος – poate pentru că erau familiarizați cu acest termen din timpul dominației persane din secolul al VI-lea î.H. ♦ „ale Străinilor”: desemnarea filistenilor prin termenul ἄλλόφυλοι, „străini”, „de alt neam” este o inovație a traducătorului cărții Judecătorilor. Ca și editorii BA, am optat (în Judecători și 1 Regi) pentru indicarea înțelesului aparte prin inițiala majusculă: „Străini”. Cf. nota la 1Rg. 4,1. 3,7 Din nou apare o deosebire în numirea zeilor Baal în cele două tradiții manuscrise: cu articol feminin în A și cu articol masculin în B (la fel ca mai sus: 2,13). ♦ „dumbrăvile sacre”: TM are *’ašērōth*, „stâlpi sacri”. Aceeași traducere se întâlnește și în Pentateuh. Cf. nota la 1Rg. 7,3-4.

A

B

⁸ Și s-a mâniat Domnul cu pornire împotriva lui Israel și i-a dat pe aceștia în mâinile lui Chusarsathom, rege al Siriei râurilor, și i-au slujit acestuia vreme de opt ani.

⁹ Și au strigat fiii lui Israel către Domnul; iar Domnul a ridicat un izbăvitor pentru Israel și i-a izbăvit: pe Gothoniel, fiul lui Kenez, fratele mai mic al lui Chaleb; și ei i-au dat ascultare.

¹⁰ Și duhul Domnului a fost asupra lui, și el a fost judecător peste Israel și a ieșit la război; iar Domnul i l-a dat în mână pe Chusarsathom, regele Siriei; și mâna sa a fost puternică asupra lui Chusarsathom.

⁸ Și s-a mâniat Domnul cu pornire împotriva lui Israel și i-a dat pe aceștia în mâinile lui Chusarsathaim, rege al Siriei râurilor. Și i-au slujit lui Chusarsathaim fiii lui Israel vreme de opt ani.

⁹ Și au strigat fiii lui Israel către Domnul; iar Domnul a ridicat un izbăvitor pentru Israel și i-a izbăvit pe aceștia: pe Gothoniel, fiul lui Kenez, fratele mai mic al lui Chaleb,

¹⁰ și duhul Domnului a fost asupra lui, și el a fost judecător peste Israel și a ieșit la război împotriva lui Chusarsathaim; iar Domnul i l-a dat în mână pe Chusarsathaim, regele Siriei râurilor; și mâna sa a fost puternică asupra lui Chusarsathaim.

3,8 Cele două variante ale numelui (Chusarsathom, în A, și Chusarsathaim, în B) transliterează ebr. *Kūšan riš' āthayim*, pe care Targumul îl interpretează „cușitul cu îndoită răutate”. După Origen, Chusarsathom înseamnă „umilirea lor”; prin urmare, fiii lui Israel au fost pedeșiți de Dumnezeu fiind aruncați pe ultima treaptă a înjosirii. „Fiii lui Israel” simbolizează sufletele trufașe, arogante, care primesc în schimb pedeapsa umilirii din partea Domnului (*Hom. Iud.* III,1). ♦ „Siria” (Συρία) este un echivalent constant pentru teritoriul numit 'Aram. „Siria râurilor” traduce aici 'Aram *naharāyim*, „Aram al celor două fluvii”. Tradiția manuscrisă reprezentată de AL prezintă o îmbinare cu traducerea Μεσοποταμία din Gen. 24,10 și Deut. 23,5, care a generat dubletul (în cazul genitiv): Συρίας μεσοποταμίας ποταμών; în Targum există precizarea: „regele Aramului care se află pe Eufrat”.

3,9 „fiul lui Kenez, fratele...”: majoritatea manuscriselor (aici și la I,13) indică acordul gramatical dintre αδελφός, „fratele”, și Keveç; Rahlfs preferă, cel puțin pentru A, tradiția în care αδελφός se acordă cu „fiul”. ♦ Pentru Origen, numele „Gothoniel” înseamnă „vremea lui Dumnezeu”, iar personajul simbolizează „oștirea cerească” a îngerilor salvatori (*Hom. Iud.* III,3).

A

B

¹¹ Și țara a avut parte de liniște vreme de cincizeci de ani; apoi a murit Gothoniel, fiul lui Kenez.

¹² Și fiii lui Israel au început din nou să facă ce este rău înaintea Domnului, iar Domnul l-a întărit pe Eglom, regele Moabului, asupra lui Israel, pentru că [ei] făcuseră ce este rău înaintea Domnului.

¹³ Și i-a călăuzit spre el pe toți fiii lui Ammon și Amalec și s-au pornit să-l bată pe Israel și au luat în stăpânire Cetatea Palmierilor.

¹⁴ Iar fiii lui Israel i-au fost robi lui Eglom, regele Moabului, vreme de optsprezece ani.

¹⁵ Și au strigat fiii lui Israel către Domnul; și le-a ridicat Domnul [ca]

¹¹ Și țara a avut parte de liniște vreme de patruzeci de ani; apoi a murit Gothoniel, fiul lui Kenez.

¹² Și fiii lui Israel au început din nou să facă ce este rău înaintea Domnului, iar Domnul l-a întărit pe Eglom, regele Moabului, asupra lui Israel, pentru că [ei] făcuseră ce este rău înaintea Domnului.

¹³ Și i-a adunat spre el pe toți fiii lui Ammon și Amalec și s-au pornit să-l bată pe Israel și au luat în stăpânire Cetatea Palmierilor.

¹⁴ Iar fiii lui Israel i-au fost robi lui Eglom, regele Moabului, vreme de optsprezece ani.

¹⁵ Și au strigat fiii lui Israel către Domnul; și le-a ridicat [ca] izbăvitor

3,11 TM susține durata de patruzeci de ani; varianta din A poate fi explicată în interiorul textului grecesc, ca o confuzie între cele două litere (μ' și ν') care notau numeralele „patruzeci” și, respectiv, „cincizeci”.

3,15 „fiul lui Iemeni”: din nou cele două tradiții manuscrise indică, prin acordul gramatical, o filiație diferită; în A, υιός „fiul” se acordă cu Gera, în genitiv, în vreme ce în B se acordă cu Aod, în acuzativ. ♦ „în stare să se folosească deopotrivă de stânga ca și de dreapta” (ἀμφοτεροδέξιτος): termenul este foarte precis – „ambidextru”. TM are *ben-hay'mīnī*, „fiul dreptei”, putând fi tradus și „beniaminitul”. În TM Aod are un handicap – imposibilitatea de a-și folosi mâna dreaptă – care îl face inapt pentru luptă; abilitatea compensatorie a mâinii stângi este un secret care se dezvăluie numai în momentul culminant. Traducerea grecească ar fi putut recurge la termenul (clasic) ἀριστόχειρ, „stângaci”, mai apropiat de o descriere adecvată a personajului; definirea ca ἀμφοτεροδέξιτος îl înzestrează însă cu o calitate pe care o regăsim în 20,16 ca trăsătură a beniaminiților. Pentru Origen, „ambidextrul” Aod este simbolul prin excelență al întâi-stătătorilor Bisericii, care trebuie să fie drepți și imparțiali în toate, în fapte, judecată și credință, „stânga” fiind simbolul perversiunii și al răutății. Diavolul este numit „ambistângaci” (*Hom. Iud. III,5-6*). ♦ „Acești izbăvitori și judecători ridicați de către Dumnezeu pentru salvarea poporului și eliberarea fiilor lui Israel sunt prefigurările căpeteniilor oștirii cerești și ale puterilor de Sus. Dumnezeu trimite ajutor celor care

A

B

izbăvitor pe Aod, fiul lui Gera, fiul lui Iemeni, bărbat în stare să se folosească deopotrivă de stânga ca și de dreapta. Prin el fiii lui Israel au trimis daruri lui Eglom, regele Moabului.

¹⁶ Și Aod și-a făcut un pumnal cu două tăișuri, [având] lungimea de-o palmă, și s-a încins cu el pe sub mantie, pe șoldul drept.

¹⁷ Și i-a înfățișat darurile lui Eglom, regele Moabului; iar Eglom era un om tare trupeș.

¹⁸ Și când a terminat Aod de înfățișat darurile, i-a îndepărtat pe cei care le aduseseră.

¹⁹ Și s-a întors Eglom de la statuile din Galgal și a spus Aod: „[Am] o vorbă de taină cu tine, rege.” Și Eglom a spus către toți: „Afară de aici!”; și au plecat de acolo toți cei care-i stăteau în preajmă.

²⁰ Și Aod a intrat la el, și el stătea așezat în foișorul lui de vară, cu

pe Aod, fiul lui Gera, fiul lui Iemeni, bărbat în stare să se folosească deopotrivă de stânga ca și de dreapta. Prin el fiii lui Israel au trimis daruri lui Eglom, regele Moabului.

¹⁶ Și Aod și-a făcut un pumnal cu două tăișuri, [având] el lungimea de-o palmă, și s-a încins cu el pe sub mantie, pe șoldul drept.

¹⁷ Și a pornit să-i înfățișeze darurile lui Eglom, regele Moabului; iar Eglom era un om tare trupeș.

¹⁸ Și când a terminat Aod de înfățișat darurile, i-a îndepărtat pe cei care le aduseseră.

¹⁹ Și s-a întors de la statuile din Galgal; și a spus Aod: „[Am] o vorbă de taină cu tine, rege.” Și Eglom i-a spus lui: „Tăcere!”; și i-a trimis de acolo pe toți cei care îi stăteau în preajmă.

²⁰ Și Aod a intrat la el, și el stătea așezat în foișorul lui de vară, cu

strigă după El din toată inima și care, prin convertire și pocăință, atrag asupra lor îngăduința divină.” (*ibid.* III,6)

3,17 „tare trupeș”: nu este întâmplătoare această precizare, așa cum ne-o arată finalul episodului. Adjectivul *ὄρσειος* are sensul de „trupeș”, „bine clădit”, dar aici contextul ne obligă să-l înțelegem cu sensul de „planturos”.

3,19 „statuile”: termenul din cele două tradiții manuscrise majore este *γλυπτόν*, folosit ca echivalent pentru ebr. *p^sšlīm*, „idoli”; în cele două variante ale Decalogului din Pentateuh, *pesel* este redat în greacă prin *εἰδωλον* (Ex. 20,4 și Deut. 5,8). ♦ Cuvintele prin care Eglom îi răspunde lui Aod sunt diferite; dintre ele, varianta din B (*σιώπα*, „Tăcere!”), probabil într-o adresare numai către Aod) reproduce în greacă un cuvânt ebraic rar (*hās*), o interjecție prin care se cere tăcere sau calm în situații solemne; varianta din A este o interpretare liberă, care are rolul de a pregăti ieșirea tuturor din sală.

A

totul singur. Și Aod i-a spus: „[Am] pentru tine cuvânt de la Dumnezeu, rege!"; și Eglom s-a ridicat din jilt ca să [stea] aproape de el.

²¹ Și a fost așa: atunci când s-a ridicat, Aod și-a întins mâna stângă, a luat pumnalul de la șoldul drept și l-a înfipt în pânțele lui Eglom;

²² și a intrat și mânerul după lamă și grăsimea s-a închis peste lamă, iar el nu i-a mai scos pumnalul din pânțe.

²³ Și a ieșit Aod în tindă și a închis în urma lui ușile foșorului și le-a zăvorât.

²⁴ Și dus a fost. Iar slujitorii aceuia au ieșit și s-au uitat și iată că ușile foșorului erau încuiate și au spus: „Poate că stă pe scaun în locul de lângă iatac?”

²⁵ Și au așteptat sfioși și iată că nimeni nu deschidea ușile foșorului; atunci au luat cheia și au deschis și iată că stăpânul lor zăcea la pământ mort.

B

totul singur. Și Aod i-a spus: „[Am] pentru tine cuvânt de la Dumnezeu, rege!"; și Eglom s-a ridicat din jilt ca să [stea] aproape de el.

²¹ Și a fost așa: atunci când s-a ridicat, Aod și-a întins mâna stângă, a luat pumnalul de-acolo, de la șoldul drept, și l-a înfipt în pânțele aceuia;

²² și a intrat și mânerul după lamă și grăsimea s-a închis peste lamă, iar el nu i-a mai scos pumnalul din pânțe. Și a ieșit Aod din tindă

²³ și a ieșit pe lângă cei rânduți [acolo] și a închis în urma lui ușile foșorului și le-a zăvorât.

²⁴ Și dus a fost. Iar slujitorii aceuia au ieșit și s-au uitat și iată că ușile foșorului erau încuiate și au spus: „Poate că își face nevoile în cămara de vară?”

²⁵ Și au așteptat, cât s-au sfiit, și iată că nimeni nu deschidea ușile foșorului; atunci au luat cheia și au deschis și iată că stăpânul lor zăcea la pământ mort.

3,21 Începutul versetului, până la „Aod”, nu apare în TM.

3,22 Pentru Origen, pumnalul este cuvântul evangheliei (cf. Evr. 4,12), cuvântul profetic care se înfige adânc și pentru totdeauna în pânțele și în inima filozofiei lumesti. Luptând cu „sabia evanghelică” împotriva derivelor și ereziilor, fiecare „judecător” din cadrul Bisericii lui Hristos devine un „Aod”.

3,23 Versetul începe în puncte diferite în cele două tradiții manuscrise. ♦ „tindă”: termenul *προστώς* este un *hapax* în LXX, altfel bine atestat de papirusurile din secolul al III-lea; termenul ebraic pe care îl redă (*par^ssedhon*) este de asemenea un *hapax* care pare să indice latrina: gr. este un eufemism sugerat de asemănarea între cele două cuvinte.

3,24 „stă pe scaun” (A): expresia este eufemistică, așa cum este și cea paralelă din B, *lit.* „își golește picioarele”.

A

B

²⁶ Iar Aod a fugit câtă vreme făceau ei zarvă și nu era nimeni să se gândească la el; și a trecut pe lângă statui și a fugit în Seirotha.

²⁷ Și a fost așa: atunci când a sosit, a sunat din corn pe muntele lui Efraim. Și au coborât cu el fiii lui Israel, iar el stătea înaintea lor.

²⁸ Și el le-a spus: „Coborâți în urma mea, căci Domnul Dumnezeu vi i-a dat pe dușmanii voștri, Moabul, în mână.” Și au coborât în urma lui și au luat vadurile Iordanului de la Moab și nu au mai lăsat pe nimeni să treacă.

²⁹ Și au bătut Moabul în timpul acela, cam zece mii de oameni, toți luptătorii lor și tot omul care era în putere; și nici un om n-a mai scăpat.

³⁰ Și Moabul s-a umplut de rușine în ziua aceea sub mâna lui Israel și țara a avut parte de liniște vreme de optzeci de ani, iar Aod le-a fost judecător până când a murit.

³¹ Și după acesta s-a ridicat Samegar, fiul lui Anath, și i-a bătut pe Străini,

²⁶ Iar Aod a fugit câtă vreme făceau ei zarvă și nu era nimeni să se gândească la el; și a trecut pe lângă statui și a fugit în Setirotha.

²⁷ Și a fost așa: atunci când a sosit Aod pe pământul lui Israel, a sunat din corn pe muntele lui Efraim. Și au coborât cu el fiii lui Israel, de pe munte, iar el stătea înaintea lor.

²⁸ Și el le-a spus: „Coborâți în urma mea, căci Domnul Dumnezeu ni i-a dat pe dușmanii noștri, Moabul, în mână.” Și au coborât în urma lui și au luat vadurile Iordanului de la Moab și nu au mai lăsat pe nimeni să treacă.

²⁹ Și au bătut Moabul în ziua aceea, cam zece mii de oameni, tot [omul] vânjos și tot omul care era în putere; și nici un om n-a mai scăpat.

³⁰ Și Moabul s-a umplut de rușine în ziua aceea sub mâna lui Israel și țara a avut parte de liniște vreme de optzeci de ani, iar Aod le-a fost judecător până când a murit.

³¹ Și după acesta s-a ridicat Samegar, fiul lui Dinach și i-a bătut pe Străini,

3,26 „făceau ei zarvă”: TM are „șovăiau”. ♦ „nu era nimeni să se gândească la el”: nu apare în TM.

3,27 „corn”: alegerea gr. κεράτινη pentru a traduce ebr. *šōphār*, „corn de berbec”, o inovație a cărții Judecătorilor, este mai exactă decât *σάλπιγξ*, care predomină în cărțile anterioare.

3,30 „iar Aod le-a fost judecător până când a murit”: nu apare în TM.

3,31 „Anath” (A) / „Dinach” (B): confuzia numelor poate fi generată de asemănarea grafică a inițialelor A și Δ în scrierea uncială. ♦ Faptele lui Samegar sunt rezumate diferit în textele grecești: Rahlfs alege lecțiunile din L și B; codicele Alexandrinus le

A

cam șase sute de oameni, fără [a mai socoti] vitele; și l-a izbăvit el însuși pe Israel.

4¹ Și fiii lui Israel au început din nou să facă ce este rău înaintea Domnului.

2² Și i-a dat Domnul în mâna lui Iabin, regele Canaanului, care domnea în Asor; iar căpetenia oștirii lui era Sisara; acesta locuia în *Arisothul* neamurilor.

3³ Și fiii lui Israel au strigat către Domnul, căci Sisara avea nouă sute de care de fier și-l asuprise cu putere pe Israel vreme de douăzeci de ani.

4⁴ Iar Debora, o prorociță, soția lui Laphidoth, era ea însăși judecător în Israel în vremea aceea.

5⁵ Și ea ședea sub Palmierul Deborei, între Rama și Baithel, pe

B

cam șase sute de oameni, cu brăzdarul de la plugul vitelor; și l-a izbăvit el însuși pe Israel.

4¹ Și fiii lui Israel au început din nou să facă ce este rău înaintea Domnului. Și Aod murise.

2² Și i-a dat Domnul în mâna lui Iabin, regele Canaanului, care domnea în Asor; iar căpetenia oștirii lui era Sisara; acesta locuia în *Arisothul* neamurilor.

3³ Și fiii lui Israel au strigat către Domnul, căci Sisara avea nouă sute de care de fier și-l asuprise cu putere pe Israel vreme de douăzeci de ani.

4⁴ Iar Debora, o prorociță, soția lui Laphidoth, era ea însăși judecător în Israel în vremea aceea.

5⁵ Și ea ședea sub Palmierul Deborei, între Rama și Baithel, pe

îmbină: „cu brăzdarul plugului fără [a mai socoti] vitele”. Nici una din cele trei variante nu conturează o imagine limpede. ♦ „brăzdarul de la plug”: instrumentul indicat în B prin termenul grecesc ὄροτρόπος pare să fie grindeiul; este însă un *hapax* grecesc, cum tot *hapax* este și termenul ebraic pe care îl redă (*mal^mmadh*), care poate fi interpretat eventual ca „strămurare”, „țepușă”.

4,1 Versetul se diferențiază în B prin adăugirea: „Și Aod murise.” Aceasta apare și în Alexandrinus, în acord cu TM; lipsește însă în textul antiohian (L, reflectat aici de primul registru – A – al textului editat de Rahlfs).

4,2 Numele „Iabin” înseamnă „prudență”, „pricepere”, după Origen (*Hom. Iud. IV, 3*).

4,3 „*Arisothul* neamurilor”: cf. nota 4,16.

4,4 Pentru Origen era vădită înrudirea dintre ebr. *D^bbhōrah*, „albină”, și *dābhar*, „a vorbi”; pentru el, profeția alcătuiește miera Cuvântului divin. „Harisma profeției este dăruită după puritatea sufletului, nu după sex.” (*Hom. Iud. V, 2*)

4,5 „Palmierul Deborei”: în Gen. 35,8 este menționată o altă Debora, doica Rebecăi, care murise lângă „Stejarul Plângerii”, mai jos de Baithel; „Palmierul Deborei” e situat în aceeași regiune. ♦ „Rama” înseamnă „înălțimi”, iar „Baithel”, „casa Domnului”.

A

muntele lui Efraim; și urcau la ea fiii lui Israel să-i judece.

⁶ Și a trimis Debora să-l cheme pe Barac, fiul lui Abineem, din Kedesul lui Neftali, și i-a spus aceleia: „Oare nu ție ți-a poruncit Domnul Dumnezeu lui Israel să pleci către muntele Tabor și să iei cu tine zece mii de oameni dintre fiii lui Neftali și dintre fiii lui Zabulon?”

⁷ Iar [eu] îl voi aduce la tine, la pârâul Kison, pe Sisara, căpetenia oștirii lui Iabin, și carele lui, și mulțimea lui și le voi da în mâna ta.”

⁸ Iar Barac i-a spus: „Dacă tu vii cu mine, voi merge, iar dacă nu vii cu mine, nu voi merge; căci eu nu știu ziua în care Domnul [Își] trimite spre mine îngerul pe cale bună.”

⁹ Debora i-a spus: „De mers, voi merge cu tine; află doar că nu a ta va fi cinstirea pe drumul la care pornești, ci Domnul îl va da pe Sisara în mâna unei femei.” Și s-a ridicat Debora și a pornit împreună cu Barac spre Kedes.

B

muntele lui Efraim; și urcau la ea fiii lui Israel pentru judecată.

⁶ Și a trimis Debora să-l cheme pe Barac, fiul lui Abineem, din Cadesul lui Neftali, și i-a spus aceleia: „Oare nu ți-a poruncit ție Domnul Dumnezeu lui Israel să pleci către muntele Tabor și să iei cu tine zece mii de oameni din fiii lui Neftali și din fiii lui Zabulon?”

⁷ Iar [eu] îl voi conduce la tine, la pârâul Kison, pe Sisara, căpetenia oștirii lui Iabin, și carele lui, și mulțimea lui și le voi da în mâinile tale.”

⁸ Iar Barac i-a spus: „Dacă tu vii cu mine, voi merge, iar dacă nu vii, nu voi merge; căci eu nu știu ziua în care Domnul [Își] trimite spre mine îngerul pe cale bună.”

⁹ Și [ea] i-a răspuns: „De mers, voi merge cu tine; află doar că nu a ta va fi cinstirea pe drumul la care pornești, ci Domnul îl va da pe Sisara în mâna unei femei.” Și s-a ridicat Debora și a pornit împreună cu Barac din Cades.

Așadar, locul unde sălășluiește profetesa pare predestinat: între cer și casa lui Dumnezeu (Origen, *ibid.*, V,3).

4,6 Barac (înseamnă în ebr. „fulger”, „sclipire”) este simbolul „primului popor al lui Dumnezeu”, „poporul Legii”, care a primit revelația divină, dar nu până la capăt (Origen, *ibid.*, V,4).

4,8 „căci eu nu știu ziua... pe cale bună”: acest „plus” în ezitarea lui Barac (absent în TM) este atestat de toate variantele textului grecesc; probabil provine din substratul ebraic al Septuagintei, așa cum pare să sugereze și v. 14.

4,9 „din Cades” (B): spre deosebire de prepoziția εις, „spre”, din A, ἐκ din B nu poate avea valoare spațială (sensul versetului nu îngăduie această interpretare), ci trebuie să indice originea lui Barac.

A

B

¹⁰ Și i-a chemat Barac pe Zabulon și pe Neftali la Kedes și au urcat pe urma lui zece mii de oameni; și Debora a urcat împreună cu el.

¹¹ Iar cei apropiați ai kineului s-au despărțit de fiii lui Iobab, cumnatul lui Moise; ei și-au așezat cortul lângă Stejarul Odihnelor, care este aproape de Kedes.

¹² Și i s-a dat de știre lui Sisara că Barac, fiul lui Abineem, se urcase pe muntele Tabor.

¹³ Și și-a chemat Sisara toate carele (căci avea nouă sute de care de fier) și tot poporul care era cu el, de la *Arisothul* neamurilor până la pâraul Kison.

¹⁴ Și i-a spus Debora lui Barac: „Scoală, căci aceasta este ziua în care Domnul ți l-a dat în mână pe Sisara; nu vezi că Domnul va merge înaintea ta?” Și Barac a coborât de pe muntele Tabor și zece mii de oameni [erau] în spatele lui.

¹⁵ Și Domnul l-a tulburat pe Sisara, și [a trecut] toate carele lui și toată

¹⁰ Și a strigat Barac către Zabulon și Neftali din Cades și au urcat pe urma lui zece mii de oameni; și Debora a urcat împreună cu el.

¹¹ Iar Chaber kineul s-a despărțit de Cain, de fiii lui Iobab, cumnatul lui Moise, și ei și-au așezat cortul lângă Stejarul Hrăpăreților, care este aproape de Kedes.

¹² Și i s-a dat de știre lui Sisara că Barac, fiul lui Abineem, se urcase pe muntele Tabor.

¹³ Și și-a chemat Sisara toate carele, nouă sute de care de fier, și tot poporul care era cu el, de la *Arisothul* neamurilor până la pâraul Kison.

¹⁴ Și i-a spus Debora lui Barac: „Scoală, căci aceasta este ziua în care Domnul ți l-a dat în mână pe Sisara, căci Domnul va merge înaintea ta.” Și Barac a coborât de pe muntele Tabor și zece mii de oameni [erau] în spatele lui.

¹⁵ Și Domnul l-a tulburat pe Sisara, și [a trecut] toate carele lui și toată

4,10 „pe urma lui”: *lit.* „după picioarele lui”.

4,11 „Chaber” (B): ebr. *hebher* este interpretat diferit de traducătorii în greacă. În vreme ce în B apare ca nume propriu, în A este un nume de rudenie, redat în greacă prin οἱ πλησίων, „cei apropiați, rudele”. ♦ În finalul versetului, în B apare Kedes (ca în A), nu Cades ca în restul pasajului. Pe baza acestei diferențe, comentatorii au luat în considerație existența unor așezări distincte: Kedes în partea de nord a ținutului lui Neftali, locul în care s-au așezat kineii, și Cades/Kedes în sudul ținutului lui Neftali, lângă lacul Chinnereth. ♦ Denumirile diferite ale locului unde și-a așezat kineul cortul decurg din interpretări diferite, care pun numele stejarului fie în legătură cu verbul *tā'āh*, „a se înclina”, de unde traducerea grecească ἀνακλιόμενον, fie cu verbul *bā'af*, „a-și tăia o bucată”, „a trage un folos”, tradus în greacă prin *πλεονεκτούντων*.

A

B

tabăra lui prin ascuțișul sabiei în fața lui Barac; și Sisara a coborât din carul său și a fugit pe jos.

¹⁶ Iar Barac i-a urmărit carele și oștirea până la Păduricea neamurilor; și toată tabăra lui Sisara a căzut în ascuțișul sabiei, și nu a mai rămas nici unul.

¹⁷ Iar Sisara s-a îndepărtat pe jos spre cortul Iaelei, soția lui Chaber kineul, căci era pace între Iabin, regele Asorului, și casa lui Chaber kineul.

¹⁸ Iael i-a ieșit dinaintea lui Sisara și i-a spus: „Ocolește, domnul meu, ocolește pe la mine, nu te teme”; și el aocolit pe la ea, în cort, și ea l-a învelit într-o pătură de-a ei.

¹⁹ Și a spus Sisara către ea: „Dă-mi să beau puțină apă, că mi-e sete”; și

tabăra lui prin ascuțișul sabiei în fața lui Barac; și Sisara a coborât din carul său și a fugit pe jos.

¹⁶ Iar Barac i-a urmărit carele și oștirea până la *Arisothul* neamurilor; și toată tabăra lui Sisara a căzut în ascuțișul sabiei, și nu a mai rămas nici unul.

¹⁷ Iar Sisara a fugit pe jos spre cortul Iaelei, soția lui Chaber kineul, ortacul său, căci era pace între Iabin, regele Asorului, și casa lui Chaber kineul.

¹⁸ Iael i-a ieșit în întâmpinare lui Sisara și i-a spus: „Abate-te, domnul meu, abate-te pe la mine, nu te teme”; și s-a abătut la ea în cort, și ea l-a acoperit cu o învelitoare.

¹⁹ Și a spus Sisara către ea: „Dă-mi să beau puțină apă, că mi-e sete”; și

4,16 „Păduricea” (A) / „*Arisothul*” (B): transliterează numele *haroșeth* ca în v. 2 și 13; în schimb, de data aceasta, A îl traduce asimilându-l unui cuvânt rar: *horeș*, „loc împădurit”.

4,17 Pentru Origen, Iael, al cărei nume înseamnă „urcare”, este simbolul Bisericii neamurilor care-l ucide pe Sisara, care este simbolul „omului psihic”, supus patimilor. Iael îl ucide înfigându-i țărșul credinței (prin „puterea crucii”). Gura lui Sisara „vorbea despre lucruri trupești, învățătura lui lăuda slava trupului, îi îndemna pe filozofi să trăiască în lux și plăcere și amăgise neamul omenesc cu farmecele desfrăului” (Origen, *Hom. Iud.* V,5).

4,18 „pătură” (A) / „învelitoare” (B): cuvântul ebraic este un *hapax* (*š' mīkhāh*), pentru care A folosește un termen tehnic – δέρρις, „perdeaua de piele care acoperă intrarea în cort” – iar B folosește un termen banal, ἐπιβόλιον, potrivit însă cu verbul περιβόλλω, „a acoperi”, „a înveli”.

4,19 „apă” și „lapte”: Origen se întreabă de ce Iael i-a dat lui Sisara lapte, de vreme ce acesta îi ceruse apă? Și răspunde printr-o celebră teorie a sa: Scriptura numește „lapte” învățăturile destinate începătorilor, „pruncilor” abia inițiați în misterele credinței creștine. Atunci când acest aliment spiritual este „înghițit” de un suflet credincios, chiar

A

B

ea a destupat burduful de lapte și i-a dat să bea și i-a acoperit fața.

²⁰ Și [el] i-a spus: „Stai în ușa cortului și, dacă va veni cineva la tine să te întrebe «Este vreun om înăuntru?» tu să-i răspunzi: «Nu este»”; și l-a învelit cu pătura ei.

²¹ Și a luat Iael, soția lui Chaber, țărșul de la cort, a luat în mână ciocanul și s-a apropiat de el în liniște și i-a înfipt țărșul în obraz de a pătruns până în pământ și el s-a zbatut între genunchii ei, a suspinat și a murit.

²² Și iată-l pe Barac, pe urmele lui Sisara, iar Iael i-a ieșit înainte și i-a spus: „Vino și ți-l voi arăta pe bărbatul pe care-l cauți.” Și a intrat la ea și iată-l pe Sisara căzut mort, cu un țărș în obraz.

²³ Și Domnul Dumnezeu l-a înjosit în ziua aceea pe Iabin, regele Canaanului, dinaintea fiilor lui Israel.

²⁴ Și mâna fiilor lui Israel s-a asprit tot mai tare asupra lui Iabin, regele Canaanului, până l-au nimicit.

ea a destupat burduful de lapte și i-a dat să bea și l-a acoperit.

²⁰ Și Sisara i-a spus: „Stai la ușa cortului și, dacă va veni un om la tine să te întrebe «Este vreun om aici?»», tu să-i răspunzi: «Nu este.»”

²¹ Și a luat Iael, soția lui Chaber, țărșul de la cort, a luat în mână ciocanul și s-a apropiat de el pe ascuns și i-a înfipt țărșul în tâmplă de a străbătut în pământ; și pierzându-și cunoștința, el s-a înnegurat și a murit.

²² Și iată-l pe Barac, pe urmele lui Sisara, iar Iael i-a ieșit în întâmpinare și i-a spus: „Vino și ți-l voi arăta pe bărbatul pe care-l cauți.” Și a intrat la ea și iată-l pe Sisara prăbușit mort, cu un țărș în tâmplă.

²³ Și Domnul Dumnezeu l-a pus pe fugă în ziua aceea pe Iabin, regele Canaanului, în fața fiilor lui Israel.

²⁴ Și mâna fiilor lui Israel s-a asprit tot mai tare asupra lui Iabin, regele Canaanului, până l-au nimicit pe Iabin, regele Canaanului.

dacă nu conține multe „calorii”, el sporește calitățile sufletului respectiv; dacă însă e băut de un suflet necredincios, provoacă moartea acestuia (ca în cazul lui Sisara, simbol al omului vicios) (*Hom. Iud. V,6*).

4,21 „în liniște” (A) / „pe ascuns” (B): variantele corespund unui detaliu diferit din v. 19 – A precizează că Iael i-a acoperit lui Sisara fața, așa încât acesta nu fi putea vedea mișcările, în schimb în B precizarea lipsește și atunci apropierea lui Iael trebuie să se fi produs „pe ascuns”, nu doar „în liniște”.

A

5¹ Și au cântat Debora și Barac,
fiul lui Abineem, în ziua aceea, spu-
nând:

² „Pentru căpeteniile care au luat
puterea în Israel,
pentru alegerea poporului, bine-
cuvântați-L pe Domnul.

³ Ascultați, regi, plecați urechea,
voi, satrapi puternici;
eu Domnului îi voi cânta,

voi înălța cântări pentru Dumne-
zeul lui Israel.

⁴ Doamne, când ai ieșit din Seir,
când ai plecat din câmpia Edo-
mului,

B

5¹ Și au cântat Debora și Barac,
fiul lui Abineem, în ziua aceea, spu-
nând:

² „O dezvăluire s-a vădit în
Israel,
pentru poporul ce-a răspuns de
bunăvoie, binecuvântați-L pe
Domnul.

³ Ascultați, regi, plecați urechea,
voi, satrapi;
eu sunt pentru Domnul, eu sunt
[gata] să [îi] cânt,
voi înălța cântări pentru Domnul
Dumnezeul lui Israel.

⁴ Doamne, când ai ieșit din Seir,
când ai plecat din câmpia Edo-
mului,

5,2-31 Cântul Deborei. „Cântul Deborei” amintește de „Cântul lui Moise” din Ex. 15 – compus și cântat după victorie. Este unul dintre cele mai vechi texte din Biblie; arhaismul și caracterul său poetic îl fac, pe alocuri, deosebit de greu de interpretat, ceea ce se reflectă și asupra traducerilor. ♦ Pentru Origen, „cântul Deborei” simbolizează cântecul de biruință eshatologică al Bisericii lui Hristos (*Hom. Iud. VI,1*).

5,2 „O dezvăluire s-a vădit” (B): expresia redă imaginea din textul ebraic, a vâlului desprins din creștet care lasă părul liber și anunță pregătirea pentru luptă. Substantivul folosit în B este un *hapax*: ἀποκάλυμμα, „dezvăluire”. ♦ „pentru alegerea poporului” (A) / „pentru poporul ce-a răspuns de bunăvoie” (B): verbul folosit în B (ἐκουσιάζομαι) este o inovație a cărții Judecătorilor; substantivul ebr. corespunzător verbului de aici, *n'dhābhāh*, este de obicei redat în greacă prin αἰρεσις, „alegere”, „discernământ”, „vrere” sau cuvinte înrudite, așa cum atestă aici A (προαίρεσις). ♦ „căpeteniile” (A) îi simbolizează pe „îngerii” care stau deasupra fiecărui credincios din Biserică de la începutul drumului spiritual până la desăvârșire (Origen, *Hom. Iud. VI,1-2*).

5,3 „satrapi” (σατράπαι): TM are *roz nīm*, „prinți”. Termenul σατράπης (*cf.* nota 3,3) este de origine persană și a început să fie folosit în greacă din sec. al VI-lea. Termenul ebraic corespunzător este un cuvânt rar, tradus în Ps. 2,2 prin ἄρχοντες. ♦ „Ascultați, regi”: pentru Origen, Debora, simbolul Bisericii, se adresează credincioșilor-regi. Aceștia sunt de stirpe regească întrucât îl au ca model pe Regele Iisus.

5,4 Menționarea Seirului ca punct de plecare al intervenției divine apare și în binecuvântarea lui Moise din Deut. 33,2.

A

B

pământul s-a cutremurat și cerul
s-a desfăcut,

iar norii au revărsat apă.

⁵ Munții s-au clătinat înaintea
feței Domnului,
Sinaiul, în fața Domnului Dum-
nezeului lui Israel.

⁶ „În zilele lui Samegar, fiul lui
Anath, în zilele Iaelei,
au lipsit regii și au luat-o pe căi
bătătorite,

au luat-o pe drumuri ocolite.

⁷ N-a fost cine să spună cuvânt
în Israel, n-a fost cine
până când s-a ridicat Debora,
căci s-a sculat [o] mamă în
Israel.

⁸ Își aleseseră zei noi,
cum [se face] pâinea de orz;

de-abia de mai văd vreo pavăză
de sulițe,

pământul s-a cutremurat și cerul
a slobozit stropi,

iar norii au revărsat apă.

⁵ Munții s-au clătinat înaintea
feței Domnului Eloi,
Sinaiul, în fața Domnului Dum-
nezeului lui Israel.

⁶ În zilele lui Samegar, fiul lui
Anath, în zilele Iaelei,
lăsau drumurile și mergeau pe
căi neumblate,

au luat-o pe drumuri ocolite.

⁷ N-au fost oameni puternici în
Israel, n-au fost,
până când s-a sculat Debora,
până când s-a sculat [o] mamă
în Israel.

⁸ Își luaseră zei noi,
atunci s-au bătut cu cetățile mai-
marilor;

de-abia de se mai vede vreun
scut și vreo lance,

5,5 „Eloi” apare numai în B, dar nu în A și nici în TM. Adaosul are drept scop realizarea unui paralelism complet cu „Dumnezeul lui Israel” din stihul următor. Forma din LXX reproduce forma aramaică ebraizată *‘Eloh* cu pronumele sufix de pers. I – I.

5,6 „regii” (A): cuvântul lipsește în B, ca și în TM; a apărut probabil ca urmare a unei confuzii, βασιλεῖς înlocuindu-l în text pe βόσκεις, „căi, drumuri”.

5,7 „N-a fost...” (A) / „N-au fost...” (B): TM are „satele erau părăsite”.

5,8 „cum [se face] pâinea de orz” (A) / „atunci s-au bătut cu cetățile mai-marilor” (B): TM are *‘āz lāhem še’ārīm*, „atunci războiul era la porți”. Traducerile grecești – total diferite – au fost explicate prin lecturi diferite ale textului ebraic consonantic: *lhm* a fost citit ca *lehem*, „pâine”, iar *šrym* a fost citit *še’orīm*, „orz”; acesta pare să fie textul original al Septuagintei. Compararea zeilor noi cu pâinea făcută din cereale inferioare sugerează degradarea morală (Theodoret, *Qu. Iud.* 12). Textul din B se explică prin lectura cuvântului consonantic *lhm* ca *lāham*, tradus prin ἐπολέμησαν, „s-au bătut”, iar următorul cuvânt a fost citit *še’ārīm*, „porțile cetății”, și, încă o dată, *šārīm*, „mai-marii”.

A

B

din cele patruzeci de mii.

⁹ Inima mea e la cele rânduite
lui Israel;

[voi,] puternicii poporului, bine-
cuvântați-L pe Domnul!

¹⁰ Cei care v-ați urcat pe asini,

așezați în care acoperite,

¹¹ treziți glasul celor care încep
cântarea,

în mijlocul celor ce se bucură;
acolo îi vor da dreptate Dom-
nului.

Cei drepti s-au întărit în Israel;
atunci a coborât spre cetățile
sale poporul Domnului.

¹² Trezește-te, trezește-te, Debora,
treziți-vă, zeci de mii din popor,

trezește-te, trezește-te, grăiește
în cântec;

din cele patruzeci de mii din
Israel.

⁹ Inima mea e pentru cele rân-
duite lui Israel;

[voi,] cei ce ați răspuns degrabă
din popor, binecuvântați-L pe
Domnul!

¹⁰ Cei care v-ați urcat pe o asină
la ceasul amiezii,

așezați la judecată,
și care purcedeti pe drumurile
adunării, pe drum,

¹¹ istorisiți după glasul celor
care deschid porțile,

în mijlocul celor ce aduc apa;
acolo îi vor da dreptate Dom-
nului,

slăviți-i pe cei drepti în Israel;
atunci a coborât spre cetăți
popor al Domnului.

¹² Trezește-te, trezește-te, Debora,
trezește-te, trezește-te, înalță un
cântec;

5,10 „Cei care v-ați urcat pe asini” (A) / „Cei care v-ați urcat pe o asină la ceasul amiezii” (B): TM are „voi care v-ați urcat pe asine albe”. Tradiția manuscrisă A se întemeiază probabil pe o variantă scurtă a textului ebraic; termenul folosit este *ἄποζύγτων* („animal de înjugat”), echivalent semantic al lui *ὄνος*, în *koiné*, fără a preciza însă sexul. Tradiția B încearcă o traducere cât mai fidelă a textului ebraic, apropiind însă *hapaxul* *ἡ ἡρῶθ* („alb”) de forma cunoscută *ἡ ἡρῶθ*, „amiază”. ♦ Origen interpretează spiritual versetul: „animalul de înjugat” sau „de sub jug” este trupul, cu toate patimile sale carnale. Sufletul credincios încalcă pe el strunindu-i apucăturile animalice (*Hom. Iud. VI,5*).

5,11 „celor ce se bucură” (A) / „celor ce aduc apa” (B): TM are aici un *hapax*, *mas^a ’abbīm*, poate cu sensul „cei care adapă”. Traducerea din A se datorează unei lecturi diferite (*mas^a meḥim*).

A

întărindu-te, ridică-te, Barac,
și întărește-l, Debora, pe Barac;
ia-ți prinșii, fiu al lui Abineem!
¹³ Când s-a preamărit puterea sa?

Doamne, supune-mi-i pe cei mai
puternici decât mine.

¹⁴ Poporul lui Efraim s-a răzbu-
nat pe ei,
în valea fratelui tău, Benjamin,
cu cetele tale.

Din Machir au coborât cercetași
și din Zabulon Domnul lupta pen-
tru mine împotriva celor puternici,
de acolo, cu sceptrul de căpe-
tenie al celui care se întărește.

¹⁵ Issachar, cu Debora

i-a trimis pe pedestrașii săi în
vale.

De ce te sălășluiești tu între
țărături?

S-a întins pe urmele lui.

B

scoală, Barac,

ia-ți prinșii, fiu al lui Abineem!

¹³ „Atunci a coborât pentru cei
puternici ajutor,

poporul Domnului a coborât
pentru El printre cei puternici.

¹⁴ Cel venit din Efraim i-a smuls
din rădăcini în Amalec,
în spatele tău, Benjamin, cu
cetele tale.

Din Machir au coborât cercetași,
și din Zabulon cei care arată cu
bagheta scribului.

¹⁵ Iar mai-marii în Issachar,
alături de Debora și Barac,
așa cum Barac i-a trimis în văi
pe urmele lui.

5,13 Și aici diferențele vădite dintre A și B sunt explicabile prin deosebirile de citire a textului consonantic. ♦ „supune-mi-i pe cei mai puternici...” (A) / „a coborât pentru El printre cei puternici” (B): TM are „a coborât pentru mine printre cei viteji”.

5,14 „din Machir” (A) / „cel venit din Efraim” (B): *litt.* „de la mine Machir” (A) și „de la mine Efraim” (B), text ininteligibil. Ambele tradiții prezintă sintagma ἐξ ἐμοῦ care este echivalentul literal aberant al ebr. *minni* (creat pe prepoziția *min* „de la”); în plus, B are în rândul al treilea ἐν ἐμοί, interpretat în același fel. ♦ „Machir” este un alt nume al lui Manase.

5,15 Editorul Paul Harlé (BA) corectează începutul acestui verset în A (care apare la Rahlfs în forma: ἐν Ἰσσαχαρ), sprijinindu-se pe absența prepoziției în L (am preluat soluția și în traducerea românească). TM are, în primul stih: „Căpeteniile în Issahar sunt cu Debora”; al doilea stih, dificil, s-ar putea traduce „și Issahar, precum Baraq, în vale s-a năpustit pe urmele...”.

A

În partea lui Ruben,

mari adâncimi ale inimii.

¹⁶ De ce-mi stai așezat printre
mosphathaim,

ca să asculți fluieratul celor ce
trezesc?

În trecerea spre părțile lui
Ruben,

mari căutări ale inimii.

¹⁷ Galaad dincolo de Iordan și-a
așezat corturile;

și Dan – de ce locuiește lângă
luntri?

Aser și-a așezat casa la țărmlul
mărilor

și în trecători și-a așezat cor-
turile.

¹⁸ Poporul lui Zabulon și-a
disprețuit viața până la moarte,
iar Neftali pe înălțimile din
ținut.

¹⁹ Au venit regii și au dat bătălie.

Atunci s-au luptat regii Canaa-
nului

la Thennach, pe apa Mageddo;
belșug de argint n-au dobândit.

²⁰ Din cer s-au luptat stelele,
din așezarea lor s-au luptat cu
Sisara.

B

În părțile lui Ruben,

mari cercetători ai inimii.

¹⁶ De ce s-au așezat la mijlocul
îndoitei poveri,

Ca să asculți fluieratul vestito-
rilor?

Pentru a trece înspre părțile lui
Ruben,

mari cercetări ale inimii.

¹⁷ Galaad dincolo de Iordan și-a
pus corturile;

și Dan – la ce locuiește lângă
luntri?

Aser s-a așezat la țărmlul mărilor

și pe căi lăturalnice și-a pus
corturile.

¹⁸ Poporul lui Zabulon și-a
disprețuit viața până la moarte,
iar Neftali pe înălțimile din
ținut.

¹⁹ Au venit regii lor, au dat
bătălie.

Atunci s-au luptat regii Canaa-
nului

la Thanaach, pe apa Megeddo;
pradă de argint n-au dobândit.

²⁰ Din cer au dat bătălie stelele,
de pe potecile lor au dat bătălie
cu Sisara.

5,16 „*mosphathaim*” (μοσφοθαίμ): este transliterarea ebr. *miš^ep^ethayim*, un cuvânt foarte rar (mai apare numai în Gen. 49,14), cu sens nesigur, eventual „staule”. Gr. τῆς διγομίας (B) pare să indice desagii care se pun de o parte și de alta a asinului. ♦ „celor ce trezesc” (A) / „vestitorilor” (B): TM are „turmelor”. ♦ „În trecerea...” (A) / „Pentru a trece” (B): TM are: *liph^elaggōth*, „la râurile...”.

A

B

²¹ Pârâul Kison i-a azvârlit,
pârâul *kademim*, pârâul Kison;

tu îi vei spulbera, sufletul meu
cel puternic.

²² Când s-au rupt copitele calului

amadaroth al puterilor lui.

²³ Blestemați-l pe Maroz, a spus
îngerul Domnului,
blestemați-i cu blestem pe locui-
torii lui,

căci nu au venit în ajutorul
Domnului;
ajutorul nostru [este] Domnul,
puternic între luptători.

²⁴ Binecuvântată fie Iael între
femei,
femeia lui Chaber kineul,
între femeile din cort, binecu-
vântată fie!

²⁵ Apă i-a cerut și lapte i-a dat,
din vasul celor puternici l-a îm-
biat cu unt.

²¹ Pârâul Kison i-a aruncat,
pârâul celor din vechime, pârâul
Kison;

tu îl vei spulbera, sufletul meu
cel puternic.

²² Când au fost împiedicate copi-
tele calului

cu zor s-au zorit vitejii lui.

²³ Blestemați-l pe Meroz, a spus
un înger al Domnului, blestemați,
blestemat [să fie] tot locuitorul
lui,

căci nu au venit în ajutorul
Domnului;
în ajutor, printre cei puternici.

²⁴ Binecuvântată fie Iael printre
femei,
femeia lui Chaber kineul,
printre femeile din corturi, bine-
cuvântată fie.

²⁵ Apă i-a cerut, lapte i-a dat,
în vasul celor bogați i-a dat unt.

5,21 „*kademim*” (καδημιμ) este forma la care se oprește Rahlfs; A are καθησιμ; termenul ebraic vocalizat este *q^edhūmīm*, al cărui sens rămâne obscur. Traducerea din B se bazează pe o vocalizare diferită, *q^edhāmīm* (pluralul lui *qedhem*) „[vremurile] vechi”.

♦ Ultimul rând al acestui verset nu este inteligibil, deopotrivă în greacă și în TM, poate ca urmare a unei transmiteri eronate. Traducătorii în greacă l-au transpus cuvânt cu cuvânt. Singura deosebire dintre A și B este numărul formei pronominale: plural în A (αυτούς) și singular în B (αυτόν).

5,22 A: „*amadaroth*” (αμαδαρωθ) este transliterarea aproximativă a ebr. *daharōth*, un *hapax*, dublat în TM și care pare să aibă înțelesul „la galop”, „în goană”.

5,23 „ajutorul nostru [este] Domnul, puternic între luptători” (A): stilul este un „targumism” care pare a corecta stihul anterior, din care reiese că oamenii vin în ajutorul lui Dumnezeu. TM are „în ajutorul Domnului, printre viteji”. Varianta B e mai apropiată de TM, dar nu repetă numele divin.

A

²⁶ Mâna sa stângă înspre țaruș
a-ntins-o,
mâna sa dreaptă înspre maiul cel
de bătut,
și pe Sisara l-a izbit, i-a crăpat
capul,
i l-a zdrobit și i-a străpuns obra-
zul.

²⁷ Între picioarele ei, ghemuit, a
căzut,
s-a prăbușit între picioarele ei;

acolo unde s-a prăbușit, acolo a
căzut, nenorocitul.

²⁸ Pe ferestruică se tot apleca
mama lui Sisara,
privind printre zăbrele înspre cei
care se întorceau, însoțitorii lui
Sisara.

«De ce carul lui a rămas să
ajungă cel din urmă?
De ce au întârziat urmele care-
lor lui?»

²⁹ Înțeleptele ei doamne îi răs-
pundeau,
și ea însăși a răspuns cu vorbele
sale:

B

²⁶ Mâna sa cea stângă înspre
țaruș a-ntins-o,
iar dreapta înspre ciocanul
truditorilor
și pe Sisara l-a lovit, i-a despiciat
capul,
i l-a izbit și i-a țintuit tâmpla.

²⁷ Între picioarele ei,
s-a rostogolit, a căzut și s-a
prăbușit;
între picioarele ei a căzut
doborât;

de cum s-a prăbușit doborât,
acolo a căzut, sfârșit.

²⁸ Pe ferestruică se arăta mama
lui Sisara, dincolo de deschi-
zătură.

«De ce s-a făcut carul lui de
rușine?

De ce au întârziat tropotele
carelor lui?»

²⁹ Doamnele ei cele înțelepte îi
răspundeau,
și ea însăși și-a dat răspunsuri:

5,26-27 Scena morții lui Sisara este una dintre cele mai dificile din cânt, din cauza diferențelor dintre manuscrise. Textul ebraic conține doi termeni *hapax*, interpretați diferit în traducerile grecești. Un *hapax* este *HLMWT*, „mai” în A (ἀποτομή, un *hapax* al Septuagintei), „ciocan” în B (σφύρα). Celălalt *hapax* ebraic este *MHQH*, interpretat în A ca ἀποτρίβω, „a tăia”, „a separa” („a decapita”, în context); în B îi corespunde δαλόω, „a străpunge cu un cui”.

A

³⁰ «Nu-l vor afla [oare] împărțind prăzile?

dăruind prietenilor, pe cap de viteaz;

pradă de țesături vopsite pentru Sisara,

pradă de țesături pestrițe, împestrițare de culori în jurul gâtului său, ca pradă.»

³¹ Așa să piară toți dușmanii Tăi, Doamne,

și cei care Îl iubesc [să fie] ca răsăritul soarelui în țările lui.”

Și țara a avut parte de liniște vreme de patruzeci de ani.

6¹ Și fiii lui Israel au făcut ce este rău înaintea Domnului și Domnul i-a dat pe mâna lui Madiam, vreme de șapte ani.

² Și s-a înăsprit mâna lui Madiam asupra lui Israel. Și și-au făcut fiii lui Israel, de frica lui Madiam, ascunzișuri în munți și în peșteri și în locuri apărate.

³ Și a fost așa: de câte ori un bărbat al lui Israel semăna, Madiam se

B

³⁰ «Nu-l vor afla împărțind prăzile?

miluindu-i, pe cap de bărbat;

pradă de țesături vopsite pentru Sisara,

pradă de țesături pestrițe, țesături pestrițe în jurul gâtului său, ca pradă.»

³¹ Așa să piară toți dușmanii Tăi, Doamne,

și cei care Îl iubesc [să fie] ca ivirea soarelui în țaria lui.”

Și țara a avut parte de liniște vreme de patruzeci de ani.

6¹ Și fiii lui Israel au făcut ce este rău înaintea Domnului și Domnul i-a dat pe mâna lui Madiam, vreme de șapte ani.

² Și s-a asprit mâna lui Madiam asupra lui Israel. Și și-au făcut fiii lui Israel, de frica lui Madiam, văgăuni în munți, peșteri și cuiburi.

³ Și a fost așa: de câte ori fiii lui Israel semănau, Madiam se ridica,

6,2 „locuri apărate” (ὄχυράματα) (A) / „cuiburi” (κρημαστά, *litt.* „locuri atârdate”) (B): TM are *min^hārōth*, „peșteri”; varianta din B este un *hapax* în LXX. Terminologia și, mai ales, construcția sintactică sugerează că traducătorul textului A se referă la folosirea unor ascunzători naturale, în vreme ce traducătorul textului B indică locuri construite sau amenajate de oameni.

6,3 „fiii Răsăritului”: după B, aceștia formează un grup distinct, care se alătură lui Madiam și Amalec; după AL=TM, expresia ar constitui o definiție mai largă a coaliției madiano-amalecite. ♦ Pentru Origen, „fiii Răsăritului” sunt toți creștinii botezați. Dar nu toți rămân în Biserica adevărată. În acest pasaj ar fi vorba despre eretici, falși „fii ai

A

B

ridica, și Amalec, și fiii Răsăritului se ridicau împotriva lui;

⁴ și se năpusteau asupra lor și le nimiceau roadele pământului pe tot întinsul [până] spre Gaza și n-au mai lăsat nimic din ce trăi în Israel, nici oaie, nici capră, nici bou, nici asin;

⁵ căci ei și turmele lor urcau și își aduceau corturile și erau ca lăcustele de mulți – fără număr erau ei și cămilele lor – și se iveau în țara lui Israel, [anume] ca s-o nimicească.

⁶ Și Israel a sărăcit tare în fața lui Madiam și au plâns fiii lui Israel către Domnul.

⁷ Și a fost așa: atunci când au strigat fiii lui Israel către Domnul din pricina lui Madiam,

⁸ Domnul a trimis un proroc pentru fiii lui Israel – și le-a spus: „Așa grăiește Domnul Dumnezeu lui Israel: «Eu sunt Cel care v-am scos din Egipt și v-am călăuzit afară din casa robiei,

⁹ și v-am luat din mâna egipteanului și din mâna tuturor celor ce vă apă-sau; i-am alungat din fața voastră și v-am dat pământul lor

¹⁰ și v-am spus: Eu sunt Domnul Dumnezeu vostru, să nu vă temeți

și Amalec, și fiii din Răsărit se ridicau laolaltă cu ei;

⁴ și se năpusteau asupra lor și le nimiceau recoltele pe tot întinsul spre Gaza și n-au mai lăsat nimic din ce trăi în țara lui Israel, iar în turme – nici taur, nici asin;

⁵ căci ei și bunurile lor urcau și corturile lor erau ca lăcustele de multe – fără număr erau ei și cămilele lor – și se înstăpâneau peste țara lui Israel și o nimiceau.

⁶ Și Israel a sărăcit tare în fața lui Madiam și au strigat fiii lui Israel către Domnul,

⁷ în fața lui Madiam.

⁸ Și Domnul a trimis un proroc pentru fiii lui Israel – și le-a spus: „Așa grăiește Domnul Dumnezeu lui Israel: «Eu sunt Cel care v-am ridicat din țara Egiptului și v-am călăuzit afară din casa robiei,

⁹ și v-am smuls din mâna egipteanului și din mâna tuturor celor ce vă apă-sau; i-am alungat din fața voastră și v-am dat pământul lor

¹⁰ și v-am spus: Eu sunt Domnul Dumnezeu vostru, să nu vă temeți

Răsăritului”, care s-au aliat cu fiii diavolului, prefigurați de Madiam și Amalec (*Hom. Iud.* VIII,1).

6,4 „nimic din ce trăi”: *litt.* „chip de trai”.

6,5 „turmele” (κτήνη) (A) / „bunurile” (κτήσεις) (B): TM are *miq^enēh*, „avuție”, îndeosebi „turme”.

A

de zii amoreului, în țara căruia vă sălășluiți; și nu ați ascultat de glasul meu.»”

¹¹ Și a venit un înger al Domnului și s-a așezat sub stejarul care este în Efrata, cel al lui Ioas, tatăl, abiezritul, iar Gedeon, fiul acestuia, îmblătea grâul într-un teasc, ca să scape de privirile lui Madiam.

¹² Și i s-a arătat un înger al Domnului și i-a spus: „Domnul cu tine, puternic prin tărie.”

¹³ Și i-a spus Gedeon: „Mă [iartă], stăpâne, – dacă Domnul este cu noi, de ce avem parte de toate nenorocirile acestea? Și unde sunt toate minunile Lui, despre care ne povesteau părinții noștri zicând: «Oare nu ne-a ridicat Domnul din Egipt?» Și acum ne-a lepădat și ne-a dat pe mâna lui Madiam.”

¹⁴ Atunci îngerul Domnului l-a privit și i-a spus: „Du-te cu tăria ta

B

de zii amoreului, în țara căruia vă așezați; și nu ați ascultat de glasul meu.»”

¹¹ Și a venit un înger al Domnului și s-a așezat sub terebintul care este în Efrata, cel al lui Ioas, tatăl, esdritul, iar Gedeon, fiul acestuia, îmblătea grâul într-un teasc, ca să scape de sub privirile lui Madiam.

¹² Și i s-a arătat îngerul Domnului și i-a spus: „Domnul cu tine, tare în puteri.”

¹³ Și i-a spus Gedeon: „Mă [iartă], stăpâne al meu, dacă Domnul este cu noi, de ce avem parte de toate nenorocirile acestea? Și unde sunt toate minunile Lui, despre care ne povesteau părinții noștri zicând: «Oare nu ne-a ridicat Domnul din Egipt?» Și acum ne-a smuls și ne-a pus în mâna lui Madiam.”

¹⁴ Atunci îngerul Domnului s-a întors către el și i-a spus: „Du-te cu

6,11 Episodul chemării lui Gedeon (care, ca și Samegar, nu este explicit numit printre judecători) amintește de chemarea lui Moise (Ex. 3,1-12). ♦ „stejarul” (A) / „terebintul” (B): două traduceri posibile ale unui generic *’ēllāh* ♦ „Efrata”: TM are *’ophrāh*; diferența de grafie duce în LXX la o confuzie cu localitatea Efrata din ținutul lui Beniamin. ♦ „tatăl, abiezritul” (A) / „tatăl, esdritul” (B): TM are aici *’abhī hā ’ez’rī*, „tatăl ezritului”, cu o grafie neobișnuită a numelui de clan – parte a tribului lui Manase, cunoscută ca „Abiezer” (Iis. Nav. 17,2) – prin care pare să se atragă atenția asupra elementului *’abhī*, „tată”.

6,13 „Mă [iartă], stăpâne...”: gr. ἐν ἐμοί κύριε traduce literal formula de scuză politicoasă din ebr. *bī ’adhonī* – litt. „în mine, stăpâne”, probabil prescurtarea unei formule de tipul celei de la 6,39. Această traducere este o inovație a cărții Judecătorilor; în Pentateuh, aceleași formule ebraice îi corespunde o expresie curentă în gr., δέομαι κύριε, „rogu-te, stăpâne”. ♦ „stăpâne”: κύριος poate fi tradus și cu „Domnul”, dar ar fi premat: Gedeon va înțelege mai târziu că se află în fața unui înger al Domnului (v. 22).

6,14 „îngerul Domnului”: TM are „Domnul”.

A

B

și-l vei izbăvi pe Israel căci, iată, eu te-am trimis.”

¹⁵ Și i-a spus Gedeon: „Mă [iartă], stăpâne, cu ce-l voi izbăvi pe Israel? Iată, ceata mea de o mie este cea mai șubredă din [tribul lui] Manase, iar eu sunt mic în casa tatălui meu.”

¹⁶ Și îngerul Domnului i-a spus: „Domnul va fi cu tine, iar tu îl vei bate pe Madiam ca pe un singur om.”

¹⁷ Și i-a spus Gedeon: „Dacă am găsit har în ochii tăi, să-mi faci un semn că Tu [ești Cel care] vorbești cu mine;

¹⁸ nu te mișca de aici până ce mă întorc la Tine și-ți aduc jertfa mea, să ți-o pun dinainte.” [Acela] a spus: „Eu sunt; mă voi așeza aici până te întorci.”

¹⁹ Și a intrat Gedeon și a pregătit un ied, iar dintr-o eșă de făină a făcut azimă; și a pus carnea într-un coș și a vărsat zeama într-un vas, i le-a adus sub stejar și s-a închinat.

tăria aceasta a ta și-l vei izbăvi pe Israel din mâna lui Madiam căci, iată, eu te-am trimis.”

¹⁵ Și i-a spus Gedeon: „Mă [iartă], stăpâne al meu, cu ce-l voi izbăvi pe Israel? Iată, ceata mea de o mie a slăbit în [tribul lui] Manase, iar eu sunt cel mai mic în casa tatălui meu.”

¹⁶ Și îngerul Domnului i-a spus: „Domnul va fi cu tine, iar tu îl vei bate pe Madiam ca pe un singur om.”

¹⁷ Și i-a spus Gedeon: „Dacă am găsit milostivire în ochii Tăi, să-mi îplinești astăzi tot ce ai vorbit cu mine;

¹⁸ nu te îndepărta de aici până ce mă întorc la Tine și-ți aduc jertfa mea, să ți-o pun dinainte.” [Acela] a spus: „Eu sunt; voi ședea aici până te întorci.”

¹⁹ Și a intrat Gedeon și a pregătit un ied, iar dintr-o eșă de făină a făcut azimă; și a pus carnea într-un paner și a vărsat zeama într-un vas, i le-a adus sub terebint și s-a apropiat.

6,15 „ceata mea de o mie”: corespunde TM *'al'pī*, „mia mea” = contingentul meu. Înainte de instaurarea monarhiei, fiecare trib își organiza singur mobilizarea trupelor și fiecare clan trebuia să furnizeze un contingent numit „mie”, indiferent de efectiv. Flavius Iosephus (*AI V, 214*) înlocuiește expresia arhaică cu *φυλή μου*, „tribul meu”.

6,17 „un semn” (*σημεῖον*) (A) / „astăzi” (*σήμερον*) (B): cum TM susține varianta din A, cea din B (*σήμερον*) rămâne să fie interpretată fie ca o eroare de copiere, cauzată de asemănarea cuvintelor, fie ca o încercare de corectare.

6,18 „Eu sunt...”: traducerea prin *ἐγώ εἶμι* a formei pline a pronumelui ebraic *'ānokhī* conferă aici cuvintelor îngerului o valoare de afirmație solemnă: dc fapt, cel care vorbește este însuși Domnul.

A

B

²⁰ Și îngerul Domnului i-a spus: „Ia carnea și pâinile azime și pune-le pe piatra aceea și varsă zeama.” Așa a făcut.

²¹ Iar îngerul Domnului a întins vârful toiagului din mâna sa, a atins carnea și azimele; și s-a aprins foc din piatră și a mistuit carnea și azimele; iar îngerul Domnului a dispărut din ochii lui.

²² Și a înțeles Gedeon că era un înger al Domnului; și a spus Gedeon: „Vai, vai, Doamne, Doamne – căci l-am văzut pe îngerul Domnului față în față.”

²³ Și Domnul i-a spus: „Pace ție, nu te teme, nu vei muri.”

²⁴ Și a zidit Gedeon acolo un altar pentru Domnul și l-a numit „Pacea Domnului” și mai este încă până astăzi, în Efrata tatălui, ezritul.

²⁵ Și a fost așa: în noaptea aceea, Domnul i-a spus: „Ia tăurașul cel îngrășat al tatălui tău, tăurașul de șapte ani, și să dărâmi altarul lui Baal care este al tatălui tău, și să tai dumbrava [sacră] de lângă el;

²⁰ Și îngerul Domnului i-a spus: „Ia carnea și azimele și pune-le pe piatra aceea și varsă zeama alături.” Așa a făcut.

²¹ Iar îngerul Domnului a întins vârful toiagului din mâna sa, a atins carnea și azimele; și a ieșit foc din piatră și a mistuit carnea și azimele; iar îngerul Domnului a plecat din ochii lui.

²² Și a înțeles Gedeon că acesta era un înger al Domnului; și a spus Gedeon: „Vai, vai, Domnul meu, Doamne, căci l-am văzut pe îngerul Domnului față în față.”

²³ Și Domnul i-a spus: „Pace ție, nu te teme, că nu vei muri.”

²⁴ Și a zidit Gedeon acolo un altar pentru Domnul și l-a numit „Pacea Domnului” și mai este încă până astăzi, în Efrata tatălui, esdritul.

²⁵ Și a fost așa: în noaptea aceea, Domnul i-a spus: „Ia tăurașul-taur care este al tatălui tău, și tăurașul al doilea [născut] de șapte ani, și să dărâmi altarul lui Baal care este al tatălui tău, și să nimicești dumbrava [sacră] de lângă el;

6,22 „Doamne, Doamne” (A) redă alăturarea a două nume divine din ebr., *'Adhonāy YHWH* (cel de-al doilea se citea tot *'Adhonāy*, pentru a evita rostirea numelui inefabil). B, traducând „Domnul meu, Doamne”, sugerează că Gedeon descoperă că „stăpânul” / „domnul” cu care vorbește este însuși Domnul Dumnezeu.

6,25 Versetul este dificil de înțeles în TM, deoarece pare să indice folosirea a două animale de jertfă. B respectă strict textul ebraic. Targumul parafrazează aici: „taurul al doilea care a fost îngrășat vreme de șapte ani”. În A, τὸν στυερόν, „îngrășat”, apare în locul lui τὸν ταύρον, „taur”; lipsește precizarea δεύτερον, „al doilea”.

A

B

²⁶ și să durezi pentru Domnul Dumnezeuul tău, care ți s-a arătat, un altar pe vârful acestui munte Maoz, în rânduială; și să iei tăurașul și să-l aduci ardere de tot cu copacii din dumbravă, pe care o vei tăia.”

²⁷ Și Gedeon a luat treisprezece dintre slujitorii săi și a făcut după cum i-a spus Domnul. Și a fost așa: temându-se de casa tatălui său și de bărbații din cetate, nu a împlinit-o în timpul zilei, ci a împlinit-o noaptea.

²⁸ Și s-au sculat în zori bărbații din cetate și iată: altarul lui Baal [era] dărâmat și dumbra de alături tăiată, iar tăurașul cel îngrășat adus ca ardere de tot pe altarul înălțat.

²⁹ Și au spus bărbații, fiecare către cel de alături: „Cine a făcut fapta aceasta?” Și au cercetat și au căutat și au spus: „Gedeon, fiul lui Ioas, a făcut fapta aceasta.”

³⁰ Și au spus bărbații cetății către Ioas: „Scoate-l pe fiul tău și omoară-l, pentru că a dărâmat altarul lui Baal și a tăiat dumbra de lângă el.”

³¹ Și Ioas a spus către bărbații care se ridicaseră împotriva lui: „Nu cumva acum voi judecați pentru Baal? Voi îl veți izbăvi? Cel care-i va sta împotriva la judecată va muri până mâine; dacă este zeu, se va

²⁶ și să durezi pentru Domnul Dumnezeuul tău un altar pe vârful acestui munte Mauec, în rânduială; și să iei tăurașul al doilea [născut] și să-l aduci ardere de tot cu copacii din dumbravă, pe care o vei nimici.”

²⁷ Și Gedeon a luat zece dintre slujitorii săi și a făcut în felul cum i-a spus Domnul. Și a fost așa: temându-se de casa tatălui său și de bărbații din cetate să o îplinească în timpul zilei, a împlinit-o noaptea.

²⁸ Și s-au sculat în zori bărbații din cetate și iată: altarul lui Baal [era] distrus și dumbra de alături nimicită; și au văzut tăurașul al doilea [născut], adus ca jertfă pe altarul înălțat.

²⁹ Și au spus bărbații, fiecare către cel de alături: „Cine a făcut lucrul acesta?” Și au căutat și au aflat și au priceput că Gedeon, fiul lui Ioas, făcuse lucrul acesta.

³⁰ Și au spus bărbații cetății către Ioas: „Adu-l afară pe fiul tău și omoară-l, pentru că a distrus altarul lui Baal și a nimicit dumbra de lângă el.”

³¹ Și Ioas le-a spus tuturor bărbaților care se ridicaseră împotriva lui: „Nu cumva acum voi judecați pentru Baal? Voi îl veți izbăvi? Cel care-l va da în judecată va muri până mâine; dacă este zeu, să-l dea

6,31-32 Replica lui Ioas are drept scop atât să-și salveze fiul făcându-l să depindă de judecata directă a zeului Baal, fără intervenție umană, cât și să pregătească apariția numelui care avea să devină ulterior apelativul războinic al lui Gedeon.

A

răzbuna el însuși asupra aceuia, pentru că i-a dărâmat altarul.”

³² Și au numit, în ziua aceea, [altarul] „Judecata lui Baal”, pentru că îi dărâmasese altarul.

³³ Și întregul Madiam și Amalec și fiii Răsăritului s-au adunat în același loc și au trecut și și-au pus tabăra în valea Iezrael.

³⁴ Și duhul lui Dumnezeu l-a cuprins pe Gedeon și el a sunat din corn și l-a strigat pe Abiezer [să vină] în urma lui.

³⁵ Și a trimis soli la tot [tribul lui] Manase și l-a strigat [să vină] și el în urma lui; și a trimis soli la Aser și la Zabulon și la Neftali, și ei au urcat în întâmpinarea lui.

³⁶ Și a spus Gedeon către Dumnezeu: „Dacă vei izbăvi pe Israel prin mâna mea, în felul în care ai spus,

B

el în judecată, pentru că i-a distrus altarul.”

³² Și au numit, în ziua aceea, [altarul] Iarbaal, spunând: „Baal să-l dea în judecată”, pentru că îi fusese distrus altarul.

³³ Și întregul Madiam și Amalec și fiii Răsăritului s-au adunat în același loc și și-au pus tabăra în valea Ezereel.

³⁴ Și duhul lui Dumnezeu l-a întărit pe Gedeon și el a sunat din corn și Abiezer s-a înspăimântat în urma lui.

³⁵ Și a trimis soli la tot [tribul lui] Manase, și la Aser, și la Zabulon, și la Neftali și a urcat în întâmpinarea lor.

³⁶ Și a spus Gedeon către Dumnezeu: „Dacă vei izbăvi pe Israel prin mâna mea, așa cum ai spus,

6,34 Abiezer înseamnă „ajutorul tatălui meu”, după Origen. Așadar Gedeon „îl cheamă în ajutor pe Tatăl Cel de Sus” (*Hom. Iud.* VIII,3).

6,36-40 *Roua de pe lână*. Episodul îndoitei consultări a lui Dumnezeu a ocupat un loc important în tradiția patristică. Origen a interpretat episodul alegoric, referindu-se și la predecesorii care l-au interpretat în același fel (probabil Irineu, *Adversus haereses* III,17.3): lâna ar fi, simbolic, Israel care s-a îmbibat mai întâi de har, dar apoi l-a pierdut; pământul ar reprezenta neamurile păgâne care au dobândit bunurile spirituale de care nu avuseseră parte până atunci. (În tradiția iconografică răsăriteană, „lâna înrouată” este Fecioara Maria în pânțelele căreia s-a întrupat Hristos.) Gedeon dă dovadă de prudență și discernământ. El știe că demonii pot lua chipul îngerilor pentru a-i induce pe credincioși în eroare. De aceea folosește un test atât de subtil (*Hom. Iud.* VIII,4-5). Theodoret (*Qu. Iud.* 15) reia această interpretare, devenită tradițională în scrierile creștine. Flavius Iosephus (*AI V*,215) a trecut sub tăcere acest episod pentru că felul neobișnuit în care Gedeon îl consultă pe Domnul putea dăuna reputației eroului.

A

B

³⁷ iată: eu voi pune un maldăr de lână pe arie și, dacă va fi rouă numai pe lână și va fi uscat restul pământului, [atunci] voi ști că-l vei izbăvi pe Israel prin mâna mea, în felul în care ai spus.”

³⁸ Așa a făcut: s-a sculat Gedeon a doua zi și a apăsat lâna și a curs rouă din lână, un vas întreg de apă.

³⁹ Și Gedeon a spus către Dumnezeu: „Să nu se mânie sufletul Tău împotriva mea, voi mai vorbi o dată: voi mai face o dată încercarea cu lâna, să fie uscată numai lâna și pe tot pământul împrejur să se așeze rouă.”

⁴⁰ Și Dumnezeu a făcut întocmai în noaptea aceea; și a fost uscată numai lâna, iar pe tot pământul s-a așezat rouă.

7 ¹ Și Ierobaal (acesta este Gedeon) s-a sculat de dimineață – și tot poporul care era cu el – și s-au așezat pe pământul lui Aroed; iar tabăra lui Madiam și Amalec era față de el la miazănoapte de colina lui Abor, în vale.

² Și Domnul i-a spus lui Gedeon: „[Prea] numeros este poporul care se află cu tine, ca să-l pot da pe Madiam în mâna lor, nu cumva să

³⁷ iată: eu așez un maldăr de lână pe arie și, dacă va fi rouă numai pe lână și va fi uscat restul pământului, [atunci] voi ști că-l vei izbăvi pe Israel prin mâna mea, așa cum ai spus.”

³⁸ Așa a făcut: s-a sculat Gedeon a doua zi și a apăsat lâna și a picurat rouă din lână, un vas întreg de apă.

³⁹ Și Gedeon a spus către Dumnezeu: „Să nu se mânie sufletul Tău împotriva mea, voi mai vorbi o dată: voi mai face, încă o dată, încercarea cu lâna, să fie uscată numai lâna și pe tot pământul împrejur să se așeze rouă.”

⁴⁰ Și Dumnezeu a făcut întocmai în noaptea aceea; și a fost uscată numai lâna, iar pe tot pământul s-a așezat rouă.

7 ¹ Și Iarbal (acesta este Gedeon) s-a sculat de dimineață – și tot poporul care era cu el – și s-au așezat la izvorul Arad; iar tabăra lui Madiam era față de el la miazănoapte de Gabaath Amora, în vale.

² Și Domnul i-a spus lui Gedeon: „[Prea] numeros este poporul care se află cu tine, ca să-l pot da pe Madiam în mâna lor, nu cumva să

7,1 „Ierobaal” (A) / „Iarbal” (B): aici se produce explicit transferul numelui dat altarului asupra lui Gedeon; varianta din B este foarte asemănătoare celei de mai sus (6,32).

A

se fălească Israel față de Mine spunând: «Mâna mea m-a izbăvit.»»

³ Și i-a spus Domnul: „Vorbește în auzul poporului spunând: «Cine tremură și se teme? Să se întoarcă!»” Și au plecat pe la muntele Galaad și s-au îndepărtat de popor douăzeci și două de mii și au rămas zece mii.

⁴ Și Domnul a spus către Gedeon: „Încă este popor mult; fă-i să coboare la apă și ți-i voi arăta acolo; și va fi așa: acolo îți voi spune: «Acesta va merge cu tine», atunci acela va merge cu tine; și cel despre care îți voi spune că nu va merge cu tine, acela nu va merge cu tine.”

⁵ Și el a făcut poporul să coboare la apă; și a spus Domnul către Gedeon:

B

se fălească Israel față de Mine spunând: «Mâna mea m-a izbăvit.»»

³ Iar acum vorbește în auzul poporului spunând: «Cine se teme și tremură? Să se întoarcă și să plece pe la muntele Galaad!»” Și s-au îndepărtat de popor douăzeci și două de mii și au rămas zece mii.

⁴ Și Domnul a spus către Gedeon: „Încă este popor mult; du-i jos la apă și îți voi alege acolo; și va fi așa: acolo îți voi spune: «Acesta va merge cu tine», atunci acela va merge cu tine; și oricare despre care îți voi spune «Acesta nu va merge cu tine», acela nu va merge cu tine.”

⁵ Și el a dus jos poporul la apă; și a spus Domnul către Gedeon: „Pe

7,3 „pe la muntele Galaad”: textul grecesc folosește aici prepoziția *ὅτι*, al cărei sens uzual este „de la” și care corespunde prepoziției ebraice *min*, cu înțelesul de bază: „pornind de la”. Indicația topografică din acest verset este însă neadecvată dacă se ia în considerare sensul comun al prepoziției. Cum triburile lui Aser, Zabulon și Neftali sunt separate de teritoriile lor din miazănoapte de madianiții din câmpie, nu se puteau întoarce decât ocolind prin est, pe la muntele Galaad (în interpretarea lui D. Barthélemy, *Critique textuelle de l'Ancien Testament*, Fribourg-Göttingen, 1982, *apud* BA, nota *ad loc.*).

7,5-6 Pasajul este celebru prin interpretările pe care le-a prilejuit. Codex Vaticanus este fidel textului ebraic, în vreme ce restul manuscriselor prezintă două deosebiri: au în plus apodoza (care poate fi de altfel subînțeleasă) „să-l pui de altă parte”. A doua deosebire este majoră: în v. 6, B detaliază gestică – „au lipăit cu gura din mână”; unii comentatori au observat însă că gestul s-ar potrivi mai degrabă celor aplecați în genunchi și au presupus, în consecință, că s-a produs aici o deplasare de la v. 5. Comentariile lui Flavius Iosephus (*AI V*, 216-217) și Theodoret (*Qu. Iud.* 16) se întemeiază pe un text cu conținutul celui atestat de B; pentru Flavius Iosephus, băutul din mână este semn de teamă și lașitate; pentru Theodoret – este nepăsare. Amândoi consideră că cei care beau apă în felul acesta sunt incapabili să lupte și tocmai de aceea au fost aleși. Origen (*Hom. Iud.* IX, 2) îmbină cei doi termeni (*qui lamberent in manu aquam uel lingua*, „care lipăiau apa din mână sau cu limba”) și explică astfel că oștenii Domnului trebuie să-și folosească mâna și limba, altfel spus – să acționeze și să vorbească.

A

B

„Pe oricine va lipăi din apă cu limba, așa cum lipăie câinele, să-l pui deoparte; și pe oricine se va lăsa în genunchi să bea, să-l pui de altă parte.”

⁶ Și a fost așa: numărul celor care au lipăit cu limba a fost cu totul trei sute de bărbați; iar tot restul poporului se aplecase în genunchi să bea apă.

⁷ Și Domnul a spus către Gedeon: „Cu acești trei sute de bărbați care au lipăit vă voi izbăvi; îl voi pune pe Madiam în mâna ta, iar tot [restul] poporului să se întoarcă, fiecare la locul lui.”

⁸ Și au luat [ei] în mână merindele poporului și trâmbițele lor și l-a trimis pe fiecare bărbat din Israel, pe [fiecare] bărbat în cortul său, dar și i-a păstrat pe cei trei sute de bărbați. Iar tabăra lui Madiam era mai jos de el, în vale.

⁹ Și a fost așa: în noaptea aceea Domnul i-a spus: „Scoală-te, coboară degrabă de aici spre tabără, căci am dat-o în mâna ta;

¹⁰ dar dacă te temi să cobori [singur], coboară tu și Phara, tânărul tău slujitor, în tabără,

¹¹ și să ascuți ce vorbesc; iar după aceea se vor întări mâinile tale și tu vei coborî în tabără.” Și a coborât el,

oricine va lipăi din apă cu limba, așa cum lipăie câinele, să-l pui deoparte; și pe oricine se va apleca în genunchi să bea [- să-l pui de altă parte].”

⁶ Și a fost așa: numărul celor care au lipăit cu gura din mână a fost de trei sute de bărbați; iar tot restul poporului se aplecase în genunchi să bea apă.

⁷ Și Domnul a spus către Gedeon: „Cu acești trei sute de bărbați care au lipăit vă voi izbăvi; îl voi da pe Madiam în mâna ta, iar tot [restul] poporului să plece, fiecare la locul lui.”

⁸ Și au luat [ei] în mână merindele poporului și trâmbițele lor și l-a trimis pe fiecare bărbat din Israel, pe fiecare la cortul său, dar i-a întărit pe cei trei sute de bărbați. Iar tabăra lui Madiam era dedesubtul lui, în vale.

⁹ Și a fost așa: în noaptea aceea Domnul i-a spus: „Scoală-te, coboară în tabără, căci am dat-o în mâna ta;

¹⁰ dar dacă te temi să cobori [singur], coboară tu și Phara, tânărul tău slujitor, în tabără,

¹¹ și să ascuți ce vor vorbi; iar după aceea se vor întări mâinile tale și tu vei coborî în tabără.” Și a coborât

7,11 „cincizeci”: TM are *hamușim*, „rânduiri de luptă” – termen militar, prezent și în Iis. Nav. 1,14 și 4,12 (cf. notele la text). Traducătorii au citit probabil *hamișim*, „cincizeci”.

A

și Phara, slujitorul lui, în preajma celor cincizeci [aflați de strajă] în tabără.

¹² Și Madiam și Amalec și toți fiii Răsăritului își așezaseră tabăra în vale, mulțime ca lăcustele; și fără număr erau cămilele lor, erau mulțime ca nisipul pe țărmul mării.

¹³ Și a ajuns Gedeon și iată că un bărbat îi povestea celui de alături visul său și spunea: „Iată visul pe care l-am visat: un bulgăre de pâine de orz se rostogolea în tabăra lui Madiam și a ajuns până la cortul lui Madiam și l-a izbit și s-a întors și cortul a căzut.”

¹⁴ Și i-a răspuns vecinul zicându-i: „Aceasta nu poate fi altceva decât sabia lui Gedeon, fiul lui Ioas, bărbat din Israel; Domnul l-a dat în mâna lui pe Madiam și toată tabăra.”

¹⁵ Și a fost așa: atunci când Gedeon a auzit povestirea visului și deslușirea lui, s-a închinat la Domnul, s-a întors în tabăra lui Israel și a spus: „Sculați-vă, căci Domnul a dat în mâinile voastre tabăra lui Madiam.”

¹⁶ Și i-a împărțit pe cei trei sute de bărbați în trei cete și a pus trâmbițe în mâna tuturor și ulcele goale și făclii înăuntrul ulcelor

B

el, și Phara, slujitorul lui, spre ceata celor cincizeci care se aflau [de strajă] în tabără.

¹² Și Madiam și Amalec și toți fiii Răsăritului se răspândiseră în vale, mulțime ca lăcustele; și fără număr erau cămilele lor, erau mulțime ca nisipul pe țărmul mării.

¹³ Și a mers Gedeon și iată că un bărbat îi povestea celui de alături visul său și spunea: „Iată, am visat un vis: un bulgăre de pâine de orz se învrtea în tabăra lui Madiam și a ajuns până la cort și l-a izbit și s-a întors îndărăt și cortul a căzut.”

¹⁴ Și i-a răspuns vecinul zicându-i: „Aceasta nu poate fi altceva decât sabia lui Gedeon, fiul lui Ioas, bărbat din Israel; Dumnezeu l-a dat în mâna lui pe Madiam și toată tabăra.”

¹⁵ Și a fost așa: atunci când Gedeon a auzit povestirea visului și deslușirea lui, s-a închinat Domnului, s-a întors în tabăra lui Israel și a spus: „Sculați-vă, căci Domnul a dat în mâna noastră tabăra lui Madiam.”

¹⁶ Și i-a împărțit pe cei trei sute de bărbați în trei cete și a pus trâmbițe în mâna tuturor și ulcele goale și făclii în ulcele

7,13 „bulgărele” (μυρίγς: TM are *ῥίτ*, un *hapax*) de pâine simbolizează israelitul sedentarizat care atacă o populație nomadă.

7,16 „cete”: termenul grecesc ales pentru a reda ebr. *rā'šim*, *lit.* „capete”, este ἀρχαί – ceea ce reprezintă o inovație semantică.

A

B

¹⁷ și le-a spus: „Priviți la mine și faceți așa; iată: eu voi înainta în mijlocul taberei și atunci, așa cum voi face eu, să faceți [și voi].

¹⁸ Voi suna din trâmbiță, eu însumi și toți cei care sunt cu mine, și veți suna din trâmbițe și voi împrejurul taberei și veți spune: «Pentru Domnul și pentru Gedeon.»”

¹⁹ Și a înaintat Gedeon, și o sută de bărbați împreună cu el, în marginea taberei, atunci când începea straja de mijloc a nopții – doar ce se trezeau cei ce urmau de strajă; și au sunat din trâmbițe și au azvârlit ulcelele din mâinile lor.

²⁰ Și cele trei cete au sunat din trâmbițe și au spart ulcelele și au luat în mâna stângă făcliile și în mâna dreaptă trâmbițele, ca să sune, și strigau: „Sabie pentru Domnul și pentru Gedeon!”

²¹ Și a stat fiecare la locul său din jurul taberei și [a început] să alerge toată tabăra, să dea semnal și să fugă.

²² Și au sunat cele trei sute de trâmbițe și a pus Domnul o sabie [în mâna] fiecăruia, împotriva vecinului său și împotriva întregii oștiri. Și a fugit oștirea până la Baithasetta și a ajuns până la țărnul râului Abelmeula, la Tabath.

¹⁷ și le-a spus: „Priviți la mine și faceți așa; iată: eu voi înainta la marginea taberei și atunci, întocmai așa cum voi face eu, să faceți [și voi].

¹⁸ Voi suna din trâmbiță, eu însumi, iar toți cei care sunt cu mine veți suna din trâmbițe împrejurul taberei și veți spune: «Pentru Domnul și pentru Gedeon.»”

¹⁹ Și a înaintat Gedeon, și cei o sută de bărbați împreună cu el, în partea unde începea tabăra, atunci când începea straja de mijloc a nopții – doar ce se trezeau cei ce urmau de strajă; și au sunat din trâmbițe și au azvârlit ulcelele din mâinile lor.

²⁰ Și cele trei cete au sunat din trâmbițe și au spart ulcelele și au luat în mâinile stângi făcliile și în mâinile drepte trâmbițele, ca să sune, și strigau: „Sabie pentru Domnul și pentru Gedeon!”

²¹ Și a stat fiecare la locul său din jurul taberei și [a început] să alerge toată tabăra, să dea semnal și să fugă.

²² Și au sunat în cele trei sute de trâmbițe și a pus Domnul sabie [în mâna] fiecăruia, împotriva vecinului său, în toată oștirea. Și a fugit oștirea până la Bethseedta Garagatha, până la țărnul râului Abomeula, la Tabath.

7,19 Obiceiul vremii era ca în timpul nopții să se rânduiască trei străji de patru ore (Ex. 14,24; 1Rg. 11,11); atacul lui Gedeon s-a produs pe la orele 11, când se încheia prima strajă.

A

B

²³ Și a dat strigare fiecare om al lui Israel din Neftalim și din Aser și din întregul Manase și au pornit în urmărirea lui Madiam.

²⁴ Iar Gedeon a trimis soli în tot ținutul muntos al lui Efraim, spunând: „Coborâți în calea lui Madiam și luați-le apa până la Baithbera și până la Iordan”; și toți oamenii lui Efraim au dat strigare și au luat cei dintâi apa până la Baithbera și la Iordan.

²⁵ Și le-au prins pe cele două căpeteniile ale lui Madiam, pe Oreb și pe Zeb; și l-au omorât pe Oreb la Surin și pe Zeb l-au omorât la Iakephzeb și l-au urmărit pe Madiam; și au dus capul lui Oreb și al lui Zeb la Gedeon, de dincolo de Iordan.

8¹ Iar oamenii lui Efraim i-au spus: „De ce ai făcut lucrul acesta, că nu ne-ai chemat când ai pornit să te războiești cu Madiam?” și vorbeau aprig cu el.

² El le-a zis: „Ce am făcut eu acum față de voi? Oare nu este mai bine [să aduni] boabele de struguri rămase în urma lui Efraim, decât ciorchinii lui Abiezer?”

³ Căci în mâna voastră le-a dat Domnul pe căpeteniile lui Madiam,

²³ Și a dat strigare fiecare om al lui Israel din Neftalim și din Aser și din întregul Manase și au pornit pe urmele lui Madiam.

²⁴ Iar Gedeon a trimis soli în tot muntele lui Efraim, spunând: „Coborâți în calea lui Madiam și luați-le apa până la Baithera și până la Iordan”; și toți oamenii lui Efraim au dat strigare și au luat cei dintâi apa până la Baithera și la Iordan.

²⁵ Și le-au prins pe căpeteniile lui Madiam, pe Oreb și pe Zeb; și l-au omorât pe Oreb la Sur și pe Zeb l-au omorât la Iakephzeph și l-au urmărit pe Madiam; și au dus capul lui Oreb și al lui Zeb la Gedeon, de dincolo de Iordan.

8¹ Iar oamenii lui Efraim i-au spus lui Gedeon: „De ce ai făcut lucrul acesta, că nu ne-ai chemat când ai pornit să te bați cu Madiam?” și îi vorbeau aprig.

² El le-a zis: „Ce am făcut eu acum față de voi? Oare nu este mai bine [să aduni] boabele de struguri rămase în urma lui Efraim, decât ciorchinii lui Abiezer?”

³ Căci în mâna voastră le-a dat Domnul pe căpeteniile lui Madiam,

7,25 „Surin” (A) / „Sur” (B): TM are *Ṭūr 'Orēbh*, „Stânca lui Oreb”. ♦ „Iakephzeb” (A) / „Iakephzeph” (B): TM are *yeqebh Z' ēbh*, „teascul lui Zeb”.

A

B

pe Oreb și pe Zeb; și ce-am putut eu face față de [ce-ați făcut] voi?" Și s-au liniștit. Atunci li s-a potolit mânia împotriva lui, când a rostit vorba aceasta.

⁴ Și a ajuns Gedeon la Iordan; și l-a trecut, el și cei trei sute de oameni care erau cu el, abia suflând și înfometați.

⁵ Și le-a spus oamenilor din Socchoth: „Dați pâini poporului care este cu mine, căci sunt flămânzi, iar eu mă aflu pe urmele lui Zebee și Salmana, regii din Madiam.”

⁶ Și i-au răspuns căpeteniile din Socchoth: „Se află oare acum mâna lui Zebee și a lui Salmana pe mâna ta, ca să dăm pâini oștirii tale?”

⁷ Și Gedeon le-a răspuns: „Nu așa; când Domnul mi-i va da în mână pe Zebee și pe Salmana, atunci vă voi sfâșia carnea în măcăcinii pustiului și în *barkonnim*.”

⁸ Și a urcat de acolo la Phanuel și le-a spus acelora la fel; și oamenii din Phanuel i-au răspuns așa cum i-au răspuns și oamenii din Socchoth.

⁹ Și le-a vorbit oamenilor din Phanuel zicând: „Când mă voi întoarce în pace, voi dărâma turnul acesta.” –

pe Oreb și pe Zeb; și ce-am putut eu face față de [ce-ați făcut] voi?" Și s-au liniștit. Atunci li s-a potolit mânia împotriva lui, când a rostit vorba aceasta.

⁴ Și a ajuns Gedeon la Iordan; și l-a trecut, el și cei trei sute de oameni care erau cu el, înfometați și urmărindu-i.

⁵ Și le-a spus oamenilor din Socchoth: „Dați pâini de mâncare poporului care mă [însoțește] pe jos, căci sunt istoviți, iar eu – iată – sunt în urmărirea lui Zebee și Salmana, regii din Madiam.”

⁶ Și i-au răspuns căpeteniile din Socchoth: „Este oare acum mâna lui Zebee și a lui Selmana în mâna ta? Nu vom da pâini oștirii tale.”

⁷ Și Gedeon le-a răspuns: „Pentru aceasta, când Domnul mi-i va da în mână pe Zebee și pe Selmana, atunci vă voi scărmana carnea în măcăcinii pustiului și în *abarkenin*.”

⁸ Și a urcat de acolo la Phanuel și le-a spus acelora la fel; și oamenii din Phanuel i-au răspuns așa cum i-au răspuns și oamenii din Socchoth.

⁹ Și Gedeon le-a vorbit oamenilor din Phanuel zicând: „Când am să mă întorc în pace, voi dărâma turnul acesta.” –

8,4 „abia suflând” (A): termenul grecesc *ὀλιγοψυχέω* este o traducere liberă a ebr. *'ayēph*, verb redat în Gen. 25,29-30 prin *ἐκλείπω*, „a fi epuizat”.

8,7 „*barkonnim*” (A) / „*abarkenin*” (B): sunt transpuneri în greacă ale unui termen ebraic care apare în TM ca *bar^eqonim*, iar în L este tradus prin „scaieți”.

A

¹⁰ Și Zebee și Salmana [erau] la Carcar, și oastea lor [era] cu ei — cam cincisprezece mii, câți rămăseseră din toată oștirea fiilor Răsăritului; iar cei care căzuseră erau o sută douăzeci de mii de oameni în stare să poarte sabia.

¹¹ Și a urcat Gedeon pe drumul celor care locuiesc în corturi la răsărit de Nabeth, în fața lui Zebee; și a lovit oștirea — oștire plină de încredere.

¹² Iar Zebee a fugit, și Salmana, și s-a pus pe urmele lor și i-a prins pe cei doi regi ai lui Madiam, pe Zebee și pe Salmana, și a spulberat toată oștirea lor. —

¹³ Și Gedeon, fiul lui Ioas, s-a întors de la luptă pe urcușul dinspre Ares.

¹⁴ Și a luat un băiat dintre oamenii din Socchoth și l-a descusut; și [acesta] i-a dat în scris pe mai-marii din Socchoth și pe bătrâni, șaptezeci și șapte de bărbați.

¹⁵ Și a ajuns Gedeon la mai-marii din Socchoth și le-a spus: „Iată-i pe Zebee și pe Salmana, din pricina cărora m-ați ocărât spunându-mi: «Se află oare acum mâna lui Zebee și a lui Salmana pe mâna ta, ca să-ți dăm pâini ție și oamenilor tăi sleiți?»”

¹⁶ Și i-a luat pe mai-marii cetății și pe bătrâni și i-a sfâșiat cu mărciniile deșertului și cu *barakenim* și i-a sfâșiat acolo pe bărbații din Socchoth.

B

¹⁰ Și Zebee și Selmana [erau] la Carcar, și oștirea lor [era] cu ei, cam cincisprezece mii, câți rămăseseră din toată oștirea Străinilor; iar cei care căzuseră erau o sută douăzeci de mii de oameni purtători de sabie.

¹¹ Și a urcat Gedeon, pe drumul celor care locuiesc în corturile de la răsărit de Nabai și Iegebal; și a lovit oștirea, oștire plină de încredere.

¹² Iar Zebee și Selmana au fugit, și s-a pus pe urmele lor și i-a prins pe cei doi regi ai lui Madiam, pe Zebee și pe Selmana, și a scos din minți toată oștirea lor. —

¹³ Și s-a întors de la bătălia Gedeon, fiul lui Ioas, [venind] din sus de bătălia de la Ares.

¹⁴ Și a luat un băiat dintre oamenii din Socchoth și l-a descusut; și [acesta] i-a dat în scris pe mai-marii din Socchoth și pe bătrâni, șaptezeci și șapte de bărbați.

¹⁵ Și a ajuns Gedeon la mai-marii din Socchoth și le-a spus: „Iată-i pe Zebee și pe Selmana, pentru care m-ați ocărât spunându-mi: «Se află oare acum mâna lui Zebee și a lui Selmana pe mâna ta, ca să-ți dăm pâini ție și oamenilor tăi istoviți?»”

¹⁶ Și i-a luat pe bătrânii cetății în spiniile deșertului și în *barakenim* și i-a călcat acolo pe bărbații din Socchoth.

A

B

¹⁷ Iar turnul din Phanuel l-a dărâmat și i-a omorât pe bărbații cetății. —

¹⁸ Și a spus către Zebee și Salmana: „Unde sunt bărbații pe care i-ați omorât în Tabor?” Și au spus: „Că tine, cum [ești] tu, așa [erau] și ei, semănând la înfățișare a fii de regi.”

¹⁹ Și Gedeon a spus: „Sunt frații mei, fiii mamei mele” și le-a făcut jurământ: „Viu este Dumnezeu, dacă i-ați fi lăsat în viață, nu v-aș omorî.”

²⁰ Și i-a spus lui Iether, întâiul său născut: „Ridică-te și omoară-i”; dar copilandrul nu și-a scos sabia, căci se temea, fiind el tinerel.

²¹ Și au spus Zebee și Salmana: „Ridică-te tu și vino la noi, pentru că atâta-i bărbatul cât îi este puterea.” Și s-a ridicat Gedeon și i-a omorât pe Zebee și pe Salmana și a luat lunițele de la gâtul cămilelor lor.

²² Și au spus bărbații din Israel către Gedeon: „Fii mai-mare peste noi, tu și fiii tăi, căci ne-ai salvat din mâna lui Madiam.”

²³ Și le-a răspuns Gedeon: „Nu eu voi fi mai-mare peste voi, și nu vă va fi mai-mare nici fiul meu; Domnul va fi Mai-Marele vostru.”

²⁴ Și le-a spus Gedeon: „Voi cere ceva de la voi: să-mi dați, [fiecare]

¹⁷ Iar turnul din Phanuel l-a doborât și i-a omorât pe bărbații cetății. —

¹⁸ Și a spus către Zebee și Selmana: „Unde sunt bărbații pe care i-ați omorât în Tabor?” Și au spus: „Că tine, așa [erau] și ei, semănând la înfățișare a fii de regi.”

¹⁹ Și Gedeon a spus: „Erau frații mei, fiii mamei mele; viu este Dumnezeu, dacă i-ați fi lăsat în viață, nu v-aș omorî.”

²⁰ Și i-a spus lui Iether, întâiul său născut: „Ridică-te și omoară-i”; dar copilandrul nu și-a scos paloșul, căci se temea, fiind el tinerel.

²¹ Și au spus Zebee și Selmana: „Ridică-te tu și vino la noi, pentru că puterea ta este [putere] de bărbat.” Și s-a ridicat Gedeon și i-a ucis pe Zebee și pe Salmana și a luat lunițele de la gâtul cămilelor lor.

²² Și au spus bărbații din Israel către Gedeon: „Stăpâne, fii mai-mare peste noi, tu și fiii tăi, căci ne-ai salvat din mâna lui Madiam.”

²³ Și le-a răspuns Gedeon: „Nu eu voi fi mai-mare, și nu vă va fi mai-mare nici fiul meu; Domnul va fi Mai-Marele vostru.”

²⁴ Și le-a spus Gedeon: „Voi cere ceva de la voi: să-mi dați, [fiecare]

8,21 „atâta-i bărbatul cât îi este puterea”: varianta din A (și L) este susținută de TM; prin schimbarea pronumelui („puterea sa” devine „puterea ta”), B modifică sensul verbului.

A

B

bărbat, câte un cercel din prăzile lui"; aceia aveau mulți cercei de aur, căci erau ismaeliți.

²⁵ Și au spus: „Negreșit vom da.” Atunci el și-a întins haina și [fiecare] bărbat a azvârlit acolo un cercel de aur din prada lui.

²⁶ Și a fost așa: greutatea cerceilor de aur, pe care îi ceruse, o mie șapte sute de sicli de aur, fără [a mai socoti] *sirononii*, lăntișoarele *enphot* și hainele de purpură care erau pe regii din Madiam, și fără colierele de aur de la gâturile cămilelor lor.

²⁷ Și Gedeon a făcut din ele un *ephud* și l-a așezat în cetatea sa, în Efrata; și a preacurvit tot Israelul dinaintea lui și a fost piatră de poticnire pentru Gedeon și pentru casa lui.

²⁸ Și Madiam a fost umilit dinaintea fiilor lui Israel și nu și-a mai ridicat după aceea capul. Și țara a avut parte de liniște vreme de patruzeci de ani în zilele lui Gedeon. —

²⁹ Și Ierobaal, fiul lui Ioas, s-a dus să locuiască în casa sa;

³⁰ și Gedeon avea șaptezeci de fii ieșiți din coapsa lui, căci avea multe neveste.

bărbat, câte un cercel din prăzile lui"; aceia aveau cercei de aur, căci erau ismaeliți.

²⁵ Și au spus: „Negreșit vom da.” Atunci el și-a întins haina și [fiecare] bărbat a aruncat acolo un cercel de aur din prada lui.

²⁶ Și a fost așa: greutatea cerceilor de aur, pe care îi ceruse, o mie cinci sute [de sicli] de aur, fără [a mai socoti] lunițele, și ciucurii, și veșmintele, și cele de purpură care erau pe regii din Madiam, și fără [a se mai socoti] colierele care erau la gâturile cămilelor lor.

²⁷ Și Gedeon a făcut din ele un *ephoth* și l-a așezat în cetatea sa, în Efrata; și a preacurvit tot Israelul dinaintea lui și a fost pentru Gedeon și pentru casa lui un spin.

²⁸ Și Madiam a fost înjosit dinaintea fiilor lui Israel și nu și-a mai ridicat după aceea capul. Și țara a avut parte de liniște timp de patruzeci de ani în zilele lui Gedeon. —

²⁹ Și Ierobaal, fiul lui Ioas, s-a dus să locuiască în casa sa;

³⁰ și Gedeon avea șaptezeci de fii ieșiți din coapsa lui, căci avea multe neveste.

8,27 „*ephud*” (A) / „*ephoth*” (B): εφοῦδ și εφοθ sunt transpuneri ale ebr. 'ephōdh, care evită confuzia obiectului menționat aici cu „umerarul” ἐπωμίς (cf. nota 2,18 la 1Rg.).

A

³¹ Iar țiitoarea lui, care era la Sikima, i-a născut și ea un fiu, și i-a pus acestuia numele Abimelech.

³² Și a murit Gedeon, fiul lui Ioas, în căruntețe liniștită, și a fost înmormântat în mormântul tatălui său Ioas, în Efrata tatălui, abiezritul.

³³ Și a fost așa: după ce a murit Gedeon, fiii lui Israel s-au îndepărtat și au preacurvit cu Baalii și l-au pus pe Baalberith ca legământ că acela le este lor zeu.

³⁴ Și nu și-au mai amintit fiii lui Israel de Domnul Dumnezeu lor, care îi scosese din mâna tuturor dușmanilor dimprejur.

³⁵ Și nu le-a mai fost milă de casa lui Ierobaal Gedeon, pentru tot binele pe care-l făcuse lui Israel.

9¹ Și a pornit Abimelech, fiul lui Ierobaal, la Sikima, la frații mamei sale; și a vorbit în fața aceluia și în fața tuturor rubedeniilor din casa mamei sale, spunând:

² „Grăiți acum în auzul bărbaților din Sikima: Ce este mai bine, să fie

B

³¹ Iar o țiitoare de-a lui era la Sychem; i-a născut și ea un fiu, și i-a pus acestuia numele Abimelech.

³² Și a murit Gedeon, fiul lui Ioas, în cetatea sa, și a fost înmormântat în mormântul tatălui său Ioas, în Efrata abiesdritului.

³³ Și a fost așa: după ce a murit Gedeon, fiii lui Israel s-au abătut și au preacurvit cu Baalii și și-au făcut legământ cu Baal că acela le este lor zeu.

³⁴ Și nu și-au mai amintit fiii lui Israel de Domnul Dumnezeu lor, care îi scosese din mâna tuturor asupritorilor dimprejur.

³⁵ Și nu le-a mai fost milă de casa lui Ierobaal (acesta este Gedeon), pentru toate [faptele] bune pe care le făcuse pentru Israel.

9¹ Și a pornit Abimelech, fiul lui Ierobaal, la Sychem, la frații mamei sale; și a vorbit în fața aceluia și în fața tuturor rubedeniilor din casa tatălui mamei sale, spunând:

² „Grăiți acum în auzul tuturor bărbaților din Sychem: Ce este bun

8,31 „Sikima” (Σικιμα) (A) / „Sychem” (Συχημ) (B): *S^ckemāh* din TM este forma sufixată a toponimului *S^ckem*; finala *-āh* indică direcția. Lecțiunea din A (și L) dă numelui forma unui neutru plural, declinabil. Forma care apare în B este „Sychem” în vv. 1-3 și 31-47, dar „Sikima” în vv. 6-26 și 49. ♦ Numele „Abimelech” dat de Gedeon fiului concubinei sale este cel purtat de regele din Gerar (Gen. 20; 21; 26); în greacă nu este analizat în traducere, dar în intenția lui Gedeon trebuia să însemne „regele este tatăl meu”, adică Domnul Dumnezeu Însuși (cf. 8,22-23).

A

mai-mari peste voi șaptezeci de bărbați, toți fiii lui Ierobaal, sau să vă fie domn un singur bărbat? Și amintiți-vă că eu sunt din carnea voastră și din osul vostru.”

³ Și frații mamei sale au vorbit despre el în auzul tuturor bărbaților din Sikima, toate aceste cuvinte, și inima lor înclina să-l urmeze pe Abimelech, căci au spus: „Este fratele nostru.”

⁴ Și i-au dat acestuia șaptezeci de arginți din casa lui Baal al legământului și și-a tocmit Abimelech cu ei oameni de nimic și pătimiși, care l-au urmat.

⁵ Și a mers la casa tatălui său în Efrata și i-a ucis pe frații săi, fiii lui Ierobaal, șaptezeci de bărbați, pe una și aceeași piatră; și a scăpat [doar] Ioatham, fiul cel mai mic al lui Ierobaal, pentru că se ascunsese.

⁶ Și s-au adunat toți bărbații din Sikima și toată casa lui Maallon și s-au dus și l-au făcut rege pe Abimelech lângă stejarul stelei din Sikima.

⁷ Și i-au dat de veste lui Ioatham și el s-a dus și a stat pe vârful munte-

B

pentru voi, să vă fie domni șaptezeci de bărbați, toți fiii lui Ierobaal, sau să vă fie domn un singur bărbat? Și amintiți-vă că eu sunt din osul vostru și din carnea voastră.”

³ Și frații mamei sale au vorbit despre el în auzul tuturor bărbaților din Sychem, toate aceste cuvinte, și inima lor înclina să-l urmeze pe Abimelech, căci au spus: „Este fratele nostru.”

⁴ Și i-au dat acestuia șaptezeci de arginți din casa lui Baalberith și și-a tocmit Abimelech cu ei oameni de nimic și mișei, care l-au urmat.

⁵ Și a mers la casa tatălui său în Efrata și i-a ucis pe frații săi, fiii lui Ierobaal, șaptezeci de bărbați, pe una și aceeași piatră; și a scăpat [doar] Ioathan, fiul cel mai mic al lui Ierobaal, pentru că se ascunsese.

⁶ Și s-au adunat toți bărbații din Sikima și toată casa lui Bethmaalon și s-au dus și l-au făcut rege pe Abimelech lângă stejarul, care se găsește, al stelei din Sikima.

⁷ Și i-au dat de veste lui Ioathan și el s-a dus și a stat pe vârful mun-

9,5 „pe una și aceeași piatră”: manuscrisele grecești concordă în traducerea literală a sintagmei ebraice, care este folosită numai în acest episod; piatra poate fi indiciul caracterului sacrificial al actului, care inaugurează o schimbare de domnie (cf. 4Rg. 10, 1-17).

9,6 „stelei”: *στόσεως*, ALB; termenul ebraic din TM este obscur (*muṭṭābh*) și a fost pus în legătură cu *muṭṭēbhāh*, „piatră ridicată” (cf. nota 24,26 la Iis. Nav.).

A

B

lui Garizin și a ridicat glasul și a dat chemare și le-a spus acelora: „Ascultați-mă, bărbați din Sikima, și Dumnezeu să vă asculte.

⁸ Copacii au pornit la drum să-și ungă rege și i-au spus măslinului: «Fii rege peste noi!»

⁹ Și le-a spus măslinul: «Să-mi părăsesc eu untdelemnul, pe care și Dumnezeu și oamenii îl slăvesc în mine, și să mă duc să domnesc peste copaci?»

¹⁰ Și au spus copacii smochinului: «Haide, fii rege peste noi!»

¹¹ Și le-a spus lor smochinul: «Să îmi părăsesc eu dulceața și fructul meu cel bun și să mă duc să domnesc peste copaci?»

¹² Și au spus copacii viței: „Haide, fii rege peste noi!»

¹³ Și le-a spus lor vița: «Să-mi părăsesc eu vinul, bucuria dată de Dumnezeu oamenilor, și să mă duc să domnesc peste copaci?»

¹⁴ Și au spus copacii către mărăcine: «Haide tu să fii rege peste noi!»

telui Garizin și a ridicat glasul și a plâns și le-a spus acelora: „Ascultați-mă, bărbați din Sikima, și Dumnezeu vă va da ascultare.

⁸ Copacii au pornit la drum să-și ungă rege și i-au spus măslinului: «Fii rege peste noi!»

⁹ Și le-a spus măslinul: «Oare să-mi părăsesc eu untdelemnul, cu care bărbații îl slăvesc pe Dumnezeu, și să încep să mă legăn peste copaci?»

¹⁰ Și copacii i-au spus smochinului: «Haide, fii rege peste noi!»

¹¹ Și le-a spus lor smochinul: «Oare să-mi părăsesc eu dulceața și fructul meu cel bun și să încep să mă legăn peste copaci?»

¹² Și copacii i-au spus viței: „Haide, fii rege peste noi!»

¹³ Și le-a spus lor vița: «Oare să-mi părăsesc eu vinul, care-L bucură pe Dumnezeu și pe oameni, să încep să mă legăn peste copaci?»

¹⁴ Și toți copacii i-au spus mărăcine-lui: «Haide tu să fii rege peste noi!»

9,8-15 Regele copacilor. Fabula lui Ioatham (Ἰωθαμ în A, Ἰωθαβ în B) are formă versificată în TM. Traducerile grecești sunt în proză. Originea politeistă, deci non-israelită, a fabulei se întrevide în TM în sintagma „bucură zei și oameni” (vv. 9 și 13). LXX înlătură această urmă traducând singular θεός. În corpusul esopic această fabulă figurează cu numărul 252, fiind identică, cuvânt cu cuvânt, cu pasajul din Judecătoria. ♦ Parabola lui Ioatham a fost interpretată în special în literatura ascetică. Pentru Nil Ascetul (*Tractatus* 26), măslinul, smochinul și vița de vie îi simbolizează pe cei virtuoși care „se bucură mai mult de rodul lor decât de cinstea domniei”. Tocmeala cu mărăcinele reprezintă „învoielile nefolositoare dintre oameni”, care atrag primejdii și duc la nenorociri.

A

¹⁵ Și măcăcinele a spus către copaci: «Dacă voi cu adevărat mă ungeți rege peste voi, haideți, așezați-vă la adăpostul meu; iar de nu, să iasă foc din măcăcine și să mistuie cedrii Libanului!» –

¹⁶ Și acum, dacă voi ați lucrat cu adevăr și-n chip desăvârșit, de l-ați făcut rege pe Abimelech, și dacă ați făcut bine cu Ierobaal și cu casa lui, și dacă ați făcut-o ca răsplată pentru mâna sa, –

¹⁷ atunci când tatăl meu s-a luptat pentru voi și și-a pus viața în față ca să vă scoată din mâna lui Madiam,

¹⁸ și voi astăzi v-ați ridicat împotriva casei tatălui meu și i-ați ucis pe fiii acestuia, șaptezeci de bărbați pe una și aceeași piatră, și l-ați făcut rege pe Abimelech, fiul slujnicei lui, peste bărbații din Sikima, pentru că este fratele vostru, –

¹⁹ dacă voi în adevăr și-n chip desăvârșit v-ați purtat față de Ierobaal și casa lui în ziua aceasta, să fiți binecuvântați și să vă bucurați de Abimelech și să se bucure și el de voi.

²⁰ Iar de nu, foc să iasă din Abimelech și să-i mistuie pe bărbații din Sikima și casa lui Maallon, și de nu, foc să iasă din bărbații din Sikima și din casa lui Maallon și să-l mistuie pe Abimelech.” –

²¹ Și a fugit Ioatham și s-a adăpostit la Rara și s-a sălășluit acolo, departe de fratele său Abimelech.

B

¹⁵ Și măcăcinele le-a spus lor: «Dacă voi cu adevărat mă ungeți să domnesc peste voi, haideți, așezați-vă la umbra mea; dacă nu, să iasă foc din mine și să mistuie cedrii Libanului.» –

¹⁶ Și acum, dacă voi ați lucrat cu adevăr și-n chip desăvârșit, de l-ați făcut rege pe Abimelech, și dacă ați făcut dreptate cu Ierobaal și cu casa lui, și dacă ați făcut-o ca răsplată pentru mâna sa, –

¹⁷ atunci când tatăl meu s-a bătut pentru voi și și-a pus viața în față ca să vă smulgă din mâna lui Madiam,

¹⁸ și voi astăzi v-ați ridicat împotriva casei tatălui meu și i-ați ucis pe fiii acestuia, șaptezeci de bărbați, pe una și aceeași piatră, și l-ați făcut rege pe Abimelech, fiul slujnicei lui, peste bărbații din Sikima, pentru că este fratele vostru, –

¹⁹ dacă voi în adevăr și-n chip desăvârșit v-ați purtat față de Ierobaal și casa lui în ziua aceasta, să vă bucurați de Abimelech și să se bucure și el de voi.

²⁰ Iar de nu, foc să iasă din Abimelech și să-i mistuie pe bărbații din Sikima și casa lui Bethmaallon; și foc să iasă din bărbații din Sikima și din casa lui Bethmaallon și să îl mistuie pe Abimelech.” –

²¹ Și a fugit Ioathan și a alergat în taină până la Baier și a locuit acolo departe de fratele său Abimelech.

A

B

²² Și Abimelech a domnit peste Israel vreme de trei ani.

²³ Și a trimis Dumnezeu un duh rău între Abimelech și oamenii din Sikima și oamenii din Sikima și-au încălcat jurământul față de casa lui Abimelech,

²⁴ ca să scoată [la suprafață] nedreptățirea celor șaptezeci de fii ai lui Ierobaal și să cadă sângele lor asupra lui Abimelech, fratele lor care-i ucisese, și asupra oamenilor din Sikima care-i întăriseră mâinile pentru a-i ucide pe frații săi.

²⁵ Și oamenii din Sikima au pus pândari pe crestele munților și-i jefuiau pe toți cei care treceau pe la ei pe drum; și i s-a dat de veste lui Abimelech.

²⁶ Și Gaal, fiul lui Abed, a mers cu frații săi la Sikima și s-au încrezut în el bărbații din Sikima.

²⁷ Și au mers ei pe câmp și au cules viile acelora și au călcat [strugurii] și au încins joc; și au mers în casa zeului lor, au mâncat și au băut și l-au blestemat pe Abimelech.

²⁸ Și Gaal, fiul lui Abed, a spus: „Ce este Abimelech și cine este fiul lui Sychem, ca să-i robim lui? Nu este acesta fiul lui Ierobaal, iar

²² Și Abimelech a domnit peste Israel vreme de trei ani.

²³ Și a trimis Dumnezeu un duh rău între Abimelech și oamenii din Sikima și oamenii din Sikima și-au încălcat jurământul față de casa lui Abimelech,

²⁴ ca să scoată [la suprafață] nedreptățirea celor șaptezeci de fii ai lui Ierobaal și să pună sângele lor asupra lui Abimelech, fratele lor, acela care-i ucisese, și asupra oamenilor din Sikima care-i întăriseră mâinile să îiucidă pe frații săi.

²⁵ Și oamenii din Sikima au pus pândari pe crestele munților și prădau pe oricine trecea pe la ei pe drum; și i s-a dat de veste lui Abimelech.

²⁶ Și Gaal, fiul lui Iobel, a mers cu frații săi la Sikima și bărbații din Sikima s-au încrezut în el.

²⁷ Și au mers ei pe câmp și au cules viile acelora și au călcat [strugurii] și au făcut *ellulim*; și au adus în casa zeului lor, au mâncat și au băut și l-au blestemat pe Abimelech.

²⁸ Și Gaal, fiul lui Iobel, a spus: „Cine este Abimelech și cine este fiul lui Sychem, ca să-i robim lui? Nu este fiul lui Ierobaal, iar Zebul

9,28 Versetul a suscitat comentarii, de la Targum până în vremea noastră. Divergențele din traduceri grecești grupează AB pe de o parte și L pe de altă parte. Cuvântul central al versetului este verbul *‘abhadh*, „a sluji”, folosit ca aluzie la patronimicul lui Gaal: *‘ebhedh*, „slujitor”, redat fidel în AL ca „Abed”.

A

Zebul n-a fost oare îngrijitorul lui, robul lui, împreună cu oamenii lui Emmor, tatăl lui Sychem? De ce să îi robim noi lui?

²⁹ De mi-ar da cineva poporul acesta pe mână! L-aș îndepărta pe Abimelech și i-aș spune lui Abimelech: «Adună-ți puterile și ieși!»

³⁰ Iar Zebul, mai-marele cetății, a auzit vorbele lui Gaal, fiul lui Abed, și s-a umplut de mânie.

³¹ Și a trimis soli la Abimelech cu daruri, spunând: „Uite că Gaal, fiul lui Abed, și frații săi au sosit la Sikima și împresoară cetatea împotriva ta;

³² iar acum ridică-te la vreme de noapte, tu și poporul dimprejurul tău, și întinde o cursă în câmp;

³³ și de dimineață, o dată cu răsăritul soarelui, te vei trezi și te vei arunca asupra cetății; și iată că acela și poporul dimprejurul lui se duc spre tine și tu-i vei face după cum va găsi [cu cale] mâna ta.”

³⁴ Și Abimelech s-a ridicat și tot poporul dimprejurul lui, la vreme de noapte, au întins o cursă înspre Sikima, patru cete.

³⁵ Și a fost așa: dimineața a ieșit Gaal, fiul lui Abed, și a stat dinaintea porții la intrarea în cetate și s-a ridicat Abimelech și poporul dimprejurul lui [care stăteau la] pândă.

³⁶ Și Gaal, fiul lui Abed, a văzut poporul și a grăit către Zebul: „Iată,

B

nu a fost oare îngrijitorul lui, robul lui, împreună cu oamenii lui Emmor, tatăl lui Sychem? De ce să-i robim noi lui?

²⁹ De mi-ar da cineva poporul acesta pe mână! L-aș îndepărta pe Abimelech și i-aș spune: Adună-ți puterile și ieși!”

³⁰ Iar Zebul, mai-marele cetății, a auzit vorbele lui Gaal, fiul lui Iobel, și s-a mâniat în sufletul său.

³¹ Și a trimis soli la Abimelech pe ascuns, spunând: „Uite că Gaal, fiul lui Iobel, și frații săi au venit la Sychem și, iată, stărnesc cetatea împotriva ta;

³² iar acum ridică-te la vreme de noapte, tu și poporul dimprejurul tău, și întinde o cursă în câmp;

³³ și de dimineață, o dată cu răsăritul soarelui, te vei trezi și te vei arunca asupra cetății; și iată că acela și poporul dimprejurul lui se duc spre tine și tu-i vei face așa cum va găsi [cu cale] mâna ta.”

³⁴ Și s-a ridicat Abimelech și tot poporul dimprejurul lui la vreme de noapte și au întins o cursă înspre Sychem, în patru cete.

³⁵ Și a ieșit Gaal, fiul lui Iobel, și a stat dinaintea porții la intrarea în cetate și Abimelech și poporul dimprejurul lui au ieșit din pândă.

³⁶ Și Gaal, fiul lui Iobel, a văzut poporul și a spus către Zebul: „Iată

A

coboară popor de pe crestele munților.” Și Zebul îi spuse: „Umbra munților o vezi de parcă [ar fi] oameni.”

³⁷ Și Gaal prinse iarăși să vorbească; și a spus: „Iată, coboară popor spre mare, venind pe la mijlocul ținutului, și o ceată apare pe drumul de la «Stejarul celor ce văd».”

³⁸ Iar Zebul îi spuse: „Unde este acum gura ta care spunea: «Cine este Abimelech, ca să-i robim lui?» Nu vezi că acesta este poporul pe care l-ai disprețuit? Ieși acum și luptă-te cu el.”

³⁹ Și a ieșit Gaal dinaintea bărbaților din Sikima și s-a luptat cu Abimelech.

⁴⁰ Și Abimelech l-a urmărit și l-a fugărit dinaintea sa; și mulți au căzut loviți până la porțile cetății.

⁴¹ Și Abimelech s-a așezat la Arima; iar Zebul l-a izgonit pe Gaal și pe frații săi, ca să nu mai locuiască la Sikima.

⁴² Și a fost așa: a doua zi, poporul a ieșit în câmpie și i s-a dat de veste lui Abimelech.

⁴³ El și-a luat poporul și l-a împărțit în trei cete și a întins cursă în câmpie; a privit, și iată popor ieșind din

B

popor care coboară din creștetul munților.” Dar Zebul i-a spus: „Umbra munților o zărești de parcă [ar fi] oameni.”

³⁷ Și Gaal prinse iarăși să vorbească; și a spus: „Iată coboară popor spre mare, venind pe la mijlocul ținutului, și o altă ceată merge pe drumul dinspre *Elonmaonenim*.”

³⁸ Iar Zebul îi spuse: „Și unde este gura ta care spunea: «Cine este Abimelech, ca să-i robim lui?» Oare nu vezi acest popor, pe care l-ai disprețuit? Ieși acum și bate-te cu el.”

³⁹ Și a ieșit Gaal dinaintea bărbaților din Sikima și s-a bătut cu Abimelech.

⁴⁰ Și l-a urmărit Abimelech și l-a fugărit dinaintea sa; și mulți au căzut loviți până la poarta cetății.

⁴¹ Și Abimelech s-a așezat la Arema; iar Zebul l-a izgonit pe Gaal și pe frații săi, ca să nu mai locuiască la Sychem.

⁴² Și a fost așa: a doua zi, poporul a ieșit în câmpie și i s-a dat de veste lui Abimelech.

⁴³ El și-a luat poporul și l-a împărțit în trei cete și a întins cursă în câmpie; a privit, și iată că popor iese din

9,37 „mijlocul ținutului”: altă traducere posibilă: „buricul pământului” (ca și TM *tabbūr hā'āref*), interpretat ca numele unei măguri pe panta unui munte de lângă Sychem. Ar putea fi vorba chiar de muntele Garizim. ♦ „Stejarul celor ce văd” (A) / „*Elonmaonenim*” (B): TM are *'ēlōn m'ōn'nīm*, „stejarul ghicitorilor”. Este același cu „stejarul Mōreh” (Gen. 12,6; Deut. 11,30).

A

B

cetate – atunci se năpustește asupra lor și-i bate.

⁴⁴ Și Abimelech și cetele care erau cu el s-au rânduie la luptă și au stat în fața porții cetății; iar cele două cete s-au desfășurat peste toți care se aflau pe câmp și i-au bătut.

⁴⁵ Și Abimelech s-a luptat în cetate toată ziua aceea și a luat în stăpânire cetatea; și a nimicit poporul din ea și a distrus cetatea și a semănat pe ea sare.

⁴⁶ Și au auzit toți oamenii din turnul Sikimei și au intrat în cetățuia casei lui Baal al legământului.

⁴⁷ Și i s-a vestit lui Abimelech că s-au adunat toți oamenii din turnul Sikimei.

⁴⁸ Și s-a urcat Abimelech pe muntele Selmon, el însuși și poporul dimprejurul lui. Și a luat Abimelech o secure în mână, a tăiat un mănunchi de lemne, l-a luat și l-a pus pe umeri și a spus poporului dimprejurul său: „Ce mă vedeți pe mine făcând, faceți îndată ca și mine.”

⁴⁹ Și au tăiat și ei fiecare un mănunchi și l-au luat și s-au dus după

cetate – atunci se năpustește asupra lor și-i bate.

⁴⁴ Și Abimelech și mai-marii care erau cu el s-au așezat de luptă și au stat în fața porții de intrare în cetate; iar cele două cete s-au desfășurat peste toți care se aflau pe câmp și i-au bătut.

⁴⁵ Și Abimelech s-a bătut în cetate toată ziua aceea și a luat în stăpânire cetatea; și a omorât poporul din ea și a distrus cetatea și a semănat sare.

⁴⁶ Și au auzit toți oamenii din turnul Sychemului și au intrat în locul de adunare din *Baithelberith*.

⁴⁷ Și i s-a vestit lui Abimelech că s-au adunat toți oamenii din turnurile din Sychem.

⁴⁸ Și s-a urcat Abimelech pe muntele Ermon, [împreună cu] tot poporul dimprejurul lui. Și a luat Abimelech securile în mână, a tăiat o cracă de copac, a ridicat-o și a luat-o pe umeri și a spus poporului dimprejurul său: „Ce mă vedeți pe mine făcând, faceți îndată ca mine.”

⁴⁹ Și au tăiat și ei fiecare câte o cracă și s-au dus după Abimelech și

9,46 „casa lui Baal al legământului” (A) / „*Baithelberith*” (B) – transliterare după ebr. TM are *bēyth 'El b' rīth*, „sanctuarul de la El-Berith”, *lit.* „casa Dumnezeului legământului”. A a înlocuit pe 'El prin *Baal*, sub influența vv. 8,33 și 9,14.

9,48 „muntele Selmon” (A) / „muntele Ermon” (B): TM susține forma din A (Σελμων), dar identificarea acestui munte a rămas nesigură.

9,49 „peste ei”: a da foc pe deasupra e o stratagemă care permiteuciderea persoanelor fără a pângări spațiul în care se află acestea: aici, sanctuarul amintit la 9,46.

A

Abimelech; și le-au pus la cetățuie și au dat foc peste ei la cetățuie; și au murit toți oamenii din turnul Sikimei, cam o mie de bărbați și femei.

⁵⁰ Și a pornit Abimelech spre Thebes și l-a împresurat și a pus stăpânire pe el.

⁵¹ Și în mijlocul cetății se afla un turn întărit și au fugit acolo toți bărbații și femeile și toți mai-marii cetății; și au închis [poarta] în urma lor și au urcat pe terasa turnului.

⁵² Și Abimelech a mers până la turn și s-au năpustit asupra lui; și Abimelech s-a apropiat de poarta turnului ca să-i pună foc.

⁵³ Dar o femeie i-a aruncat în cap o piatră de rășnit și i-a crăpat țeasta.

⁵⁴ El l-a strigat grabnic pe slujitorul care-i purta armele și i-a spus: „Scoate-ți sabia și omoară-mă, ca să nu se spună: «L-a ucis o femeie.»” Atunci slujitorul l-a străpuns. Și a murit Abimelech.

⁵⁵ Și au văzut bărbații din Israel că Abimelech este mort și a plecat fiecare la casa sa.

⁵⁶ Și Dumnezeu a întors răul pe care Abimelech i-l făcuse tatălui său, omorându-i pe cei șaptezeci de frați ai săi.

⁵⁷ Și toată răutatea oamenilor din Sikima a întors-o Dumnezeu asupra capului lor și s-a abătut asupra lor

B

le-au pus pe locul de adunare și au dat foc peste ei locului de adunare; și au murit toți oamenii din turnul Sikimei, cam o mie de bărbați și femei.

⁵⁰ Și a pornit Abimelech din Baitelberith și și-a pus tabăra la Thebes și a pus stăpânire pe el.

⁵¹ Și în mijlocul cetății se afla un turn puternic și au fugit acolo toți bărbații și femeile cetății; și au închis [poarta] din afară și au urcat pe terasa turnului.

⁵² Și Abimelech a mers până la turn și s-au rânduie de luptă împotriva lui; și s-a apropiat Abimelech de poarta turnului ca să-i pună foc.

⁵³ Dar o femeie i-a aruncat în cap o bucată de piatră de rășnit și i-a crăpat țeasta.

⁵⁴ El l-a strigat grabnic pe slujitorul care-i purta armele și i-a spus: „Ia paloșul meu și omoară-mă, ca să nu spună [lumea]: «L-a ucis o femeie.»” Atunci slujitorul l-a străpuns și el a murit.

⁵⁵ Și au văzut bărbații din Israel că este mort Abimelech și a plecat fiecare la casa sa.

⁵⁶ Și a întors Dumnezeu răul pe care Abimelech i-l făcuse tatălui său, omorându-i pe cei șaptezeci de frați ai săi.

⁵⁷ Și toate relele oamenilor din Sychem le-a întors Dumnezeu asupra capului lor și s-a abătut asupra

A

B

blestemul lui Ioatham, fiul lui Ierobaal.

10¹ Și s-a ridicat, după Abimelech, spre izbăvirea lui Israel, Thola, fiul lui Phua, fiul unchiului după tată al lui [Abimelech], bărbat din Issachar, și care se sălășluise și el în Samareia, pe muntele lui Efraim.

² Și a fost judecător peste Israel vreme de douăzeci și trei de ani și a murit și a fost înmormântat în Samareia.

³ Și după el s-a ridicat Iair galaaditul, și a fost judecător peste Israel vreme de douăzeci și doi de ani.

⁴ Și lui i s-au născut treizeci și doi de fii, care călăreau pe treizeci și doi de asini; și aveau treizeci și două de cetăți, care se numesc până în ziua aceasta „Așezările lui Iair”, și se află în ținutul lui Galaad.

⁵ Și Iair a murit și a fost înmormântat la Rhammo.

⁶ Și fiii lui Israel s-au pornit să facă ce este rău înaintea Domnului și le-au slujit zeitelor Baal și Astaroth

lor blestemul lui Ioathan, fiul lui Ierobaal.

10¹ Și s-a ridicat, după Abimelech, pentru izbăvirea lui Israel, Thola, fiul lui Phua, fiul unchiului după tată al lui [Abimelech], bărbat din Issachar, și care sălășluia și el în Samir, pe muntele lui Efraim.

² Și a fost judecător peste Israel vreme de douăzeci și trei de ani și a murit și a fost înmormântat în Samir.

³ Și după el s-a ridicat Iair din Galaad, și a fost judecător peste Israel vreme de douăzeci și doi de ani.

⁴ Și el avea treizeci și doi de fii, care călăreau pe treizeci și doi de asini; și aveau treizeci și două de cetăți, care se numesc până în ziua aceasta „Așezările lui Iair”, și se află în ținutul lui Galaad.

⁵ Și a murit Iair și a fost înmormântat la Rhamnon.

⁶ Și fiii lui Israel s-au pornit să facă ce este rău înaintea Domnului și le-au slujit zeilor Baal și Astaroth,

10,1 „fiul unchiului după tată”: ar rezulta că Thola este văr cu Abimelech. TM are *ben Dōdhō*, nume care apare în 2Sam. (= 2Rg. 23,9.24); *dōdhō* poate fi înțeles și ca nume de rudenie (*dōdh*, „unchi”, urmat de pron. sufixat de pers. III sg.).

10,4 „treizeci și doi”: numărul, atestat în toate textele grecești (ALB), diferă de cel din TM, unde se vorbește de „treizeci” de fii. Diferența este explicată de comentatori ca o grafie dublă, în textul ebraic, a literei inițiale din *banim*, „fii”, cu valoarea numerică „doi”, urmată de o uniformizare în textul tradus.

10,6 „au slujit”: textul A este consecvent în redarea prin verbul *λατρεύω* a cultului adus lui Baal (cf. nota 2,7); în schimb, în B, verbul folosit este *δουλεύω*.

A

și zeilor din Sidon, zeilor din Moab și zeilor fiilor lui Ammon și zeilor Străinilor; și L-au părăsit pe Domnul și nu l-au mai slujit.

⁷ Iar Domnul S-a aprins de mânie împotriva lui Israel și i-a dat pe mâna Străinilor și pe mâna fiilor lui Ammon.

⁸ Și i-au chinuit și i-au asuprit pe fiii lui Israel în vremea aceea, optsprezece ani, pe toți fiii lui Israel de dincolo de Iordan, în ținutul amoreului, în Galaadita.

⁹ Și fiii lui Ammon au trecut Iordanul ca să lupte împotriva lui Iuda și a lui Benjamin și împotriva casei lui Efraim, iar fiii lui Israel au fost rău asupriți.

¹⁰ Și fiii lui Israel au strigat către Domnul, spunând: „Ți-am greșit, căci L-am părăsit pe Dumnezeul nostru și am slujit [zeițelor] Baal.”

¹¹ Și Domnul le-a spus fiilor lui Israel: „Oare nu v-au asuprit egiptenii, și amoreii, și fiii lui Ammon, și Moab, și Străinii,

¹² și sidonienii, și Madiam, și Amalec? Și ați strigat către Mine și v-am izbăvit din mâna lor.

¹³ Iar voi M-ați părăsit și ați slujit la zei străini; de aceea nu vă voi mai izbăvi.

B

și zeilor din Arad, și zeilor din Sidon, și zeilor din Moab, și zeilor fiilor lui Ammon, și zeilor filistenilor; și L-au părăsit pe Domnul și nu l-au mai slujit.

⁷ Iar Domnul S-a mâniat cu urgie împotriva lui Israel și i-a dat pe mâna filistenilor și pe mâna fiilor lui Ammon.

⁸ Și i-au asuprit și i-au apăsăat pe fiii lui Israel în vremea aceea, optsprezece ani, pe toți fiii lui Israel de dincolo de Iordan, în ținutul lui Amorri, în Galaad.

⁹ Și fiii lui Ammon au trecut Iordanul ca să se bată cu Iuda și cu Benjamin și cu Efraim, iar Israel a fost rău asuprit.

¹⁰ Și fiii lui Israel au dat strigare către Domnul, spunând: „Ți-am greșit, căci L-am părăsit pe Dumnezeul și am slujit lui Baalim.”

¹¹ Și le-a spus Domnul fiilor lui Israel: „Oare nu [v-am scos] din Egipt, și dintre amorei, și fiii lui Ammon, și Moab, și filistenii,

¹² și sidonieni, și Amalec, și Madiam, care v-au apăsăat, și ați strigat către Mine și v-am izbăvit din mâna lor?

¹³ Iar voi M-ați părăsit și ați slujit la zei străini; de aceea nu vă voi mai izbăvi.

10,12 „Madiam”: TM are *Mā'ōn*, numele unei cetăți sau al unei populații (cf. 2Par. 26,7).

A

B

¹⁴ Mergeți și cereți ajutor de la zeii pe care vi i-ați ales și ei să vă izbăvească la vremea asupririi voastre.”

¹⁵ Și fiii lui Israel au spus către Domnul: „Am greșit, fă cu noi în toate chipurile, după cum este plăcut dinaintea Ta, numai, Doamne, scapă-ne în ziua aceasta.”

¹⁶ Și i-au îndepărtat pe zeii cei străini din mijlocul lor și I-au slujit Domnului; și [Domnul] nu s-a bucurat [de suferința] poporului și I s-a tăiat răsufierea în fața chinului lui Israel.

¹⁷ Fiii lui Ammon au urcat și și-au așezat tabăra în Galaad, iar fiii lui Israel au ieșit și și-au așezat tabăra în Masepha.

¹⁸ Iar căpeteniile poporului din Galaad își spuneau unul către altul: „Cine este omul care să pornească la luptă împotriva fiilor lui Ammon? [El] va fi în fruntea tuturor celor ce sălășluiesc în Galaad.”

11 ¹ Iar Iepthae galaaditul [era] puternic prin tăria sa; era fiul unei

¹⁴ Plecați și cereți ajutor de la zeii pe care vi i-ați ales și ei să vă izbăvească la vremea asupririi voastre.”

¹⁵ Și fiii lui Israel au spus către Domnul: „Am greșit, fă cu noi în tot chipul, după cum este bine în ochii Tăi, numai scapă-ne în ziua aceasta.”

¹⁶ Și au dat deoparte zeii cei străini din mijlocul lor și I-au slujit numai Domnului; și sufletul Lui s-a îndurat de chinul lui Israel.

¹⁷ Fiii lui Ammon au urcat și și-au așezat tabăra în Galaad, iar fiii lui Israel s-au adunat și și-au așezat tabăra pe culme.

¹⁸ Iar poporul [și] căpeteniile din Galaad își spuneau, unul către altul: „Cine este omul care să pornească la bătălie împotriva fiilor lui Ammon? [El] va fi în fruntea tuturor celor ce sălășluiesc în Galaad.”

11 ¹ Iar Iepthae galaaditul [era] tare la trup; era fiul unei femei

10,16 „I s-a tăiat răsufierea (ἀλιγοψύχησεν) în fața chinului” (A) / „sufletul Lui s-a îndurat (ἀλιγώθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ — *lit.* i-a slăbit sufletul) de chinul” (B); verbul ἀλιγοψυχέω mai fusese folosit (în 8,4 și 16,16), numai că acesta este singurul pasaj în care se referă la Dumnezeu. Lecțiunea din B este fidelă TM.

11,1 „galaaditul”: aceasta este forma din toate textele grecești (ALB), în acord cu TM; identificarea în acest fel a lui Iepthae (ca și a lui Iair, mai înainte) poate fi interpretată în sens etnico-geografic sau ca patronim. Aici Galaad este numele presupusului tată al lui Iepthae. ♦ „născuse”: termenii grecești folosiți sunt diferiți: ἔτεκεν în AL,

A

femei desfrânate, care i-l născuse pe Iepthae lui Galaad.

² Iar nevasta lui Galaad i-a născut acestuia fii; și au crescut fiii nevestei și i-au alungat pe Iepthae, spunându-i: „Nu vei avea moștenire în casa tatălui nostru, pentru că ești fiul unei prostituate.”

³ Și s-a îndepărtat Iepthae din fața fraților săi și s-a sălășluit în ținutul Tob; și se adunau în jurul lui Iepthae oameni de nimic și umblau cu el.

⁴ Și a fost așa: după [câteva] zile, fiii lui Ammon au pornit la luptă cu Israel.

⁵ Și, în vreme ce fiii lui Ammon se luptau cu Israel, a fost așa: bătrânii din Galaad au plecat să-l aducă pe Iepthae din ținutul Tob.

⁶ Și au spus către Iepthae: „Hai să ne fii mai-mare și să ne luptăm cu fiii lui Ammon.”

⁷ Și Iepthae a răspuns către bătrânii Galaadului: „Oare nu voi m-ați urât și m-ați alungat din casa tatălui meu și m-ați izgonit de la voi? De ce-ați venit la mine [acum] când sunteți asupriți?”

⁸ Și bătrânii din Galaad i-au răspuns lui Iepthae: „Nu-i așa: am venit

B

desfrânate, care i-l născuse pe Iepthae lui Galaad.

² Iar nevasta lui Galaad i-a născut acestuia fii; și au crescut fiii nevestei și i-au alungat pe Iepthae, spunându-i: „Nu vei avea moștenire în casa tatălui nostru, pentru că tu ești fiul unei prostituate.”

³ Și a fugit Iepthae din fața fraților săi și a sălășluit în ținutul Tob; și se adunau în jurul lui Iepthae oameni mișei și umblau cu el.

[⁴]⁵ Și a fost așa: atunci când s-au bătut fiii lui Ammon cu Israel, au pornit bătrânii din Galaad să-l ia pe Iepthae din ținutul Tob.

⁶ Și i-au spus lui Iepthae: „Hai să ne fii căpetenie și să ne batem cu fiii lui Ammon.”

⁷ Și Iepthae le-a răspuns bătrânilor Galaadului: „Oare nu voi m-ați urât și m-ați alungat din casa tatălui meu și m-ați izgonit de la voi? De ce-ați venit la mine acum, când aveți nevoie?”

⁸ Și bătrânii din Galaad i-au răspuns lui Iepthae: „De aceea am venit

ἐγέυνησεν în B. În LXX există o distribuție consecventă a acestor două verbe, folosindu-se cel dintâi pentru femeie, al doilea – pentru bărbat.

11,2 „prostituată”: termenul grecesc este ἐταίρα, transpus de Rahlfs din B și în textul pe care el îl codifică drept A, în defavoarea lecțiunii AL ἐτέρα, „alta”, susținută de TM; în versetul precedent era folosit termenul uzual: πόρνη, care va fi influențat lecțiunea din B.

11,7 „și m-ați izgonit de la voi” – lipsește în TM.

A

acum la tine, pentru ca tu să vii împreună cu noi și vom lupta împotriva fiilor lui Ammon. Și vei fi în fruntea tuturor celor care sălășluiesc în Galaad.”

⁹ Și a spus Iephthae către bătrânii din Galaad: „Dacă mă aduceți înapoi ca să lupt împotriva fiilor lui Ammon iar Domnul mi-i va da dinainte, atunci eu voi fi în fruntea voastră.”

¹⁰ Și au spus bătrânii din Galaad către Iephthae: „Domnul fie chezaș între noi, dacă nu vom face după vorba ta.”

¹¹ Și a pornit Iephthae cu bătrânii din Galaad și l-au pus în frunte, căpetenie. Și Iephthae și-a rostit toate cuvintele înaintea Domnului, la Massepha.

¹² Și a trimis Iephthae soli la regele fiilor lui Ammon, spunând: „Ce [ai] tu cu mine, de-ai sosit să te lupți cu mine, pe pământul meu?”

¹³ Și a spus regele fiilor lui Ammon către solii lui Iephthae: „Pentru că Israel a luat pământul meu atunci când a urcat din Egipt, de la Arnon până la Iaboc și până la Iordan; iar acum dă-mi-l îndărăt, în pace.”

B

acum la tine, ca tu să vii împreună cu noi și te vei bate cu fiii lui Ammon. Și vei fi căpetenie peste toți cei care sălășluiesc în Galaad.”

⁹ Și a spus Iephthae către bătrânii din Galaad: „Dacă mă aduceți înapoi ca să mă bat cu fiii lui Ammon, iar Domnul mi-i va da dinainte, atunci eu vă voi fi căpetenie.”

¹⁰ Și au spus bătrânii din Galaad către Iephthae: „Domnul să fie chezaș între noi, dacă nu vom face după vorba ta.”

¹¹ Și a pornit Iephthae cu bătrânii din Galaad și l-a pus poporul în frunte, ca să-i conducă. Și Iephthae și-a rostit toate cuvintele înaintea Domnului, la Massepha.

¹² Și a trimis Iephthae soli la regele fiilor lui Ammon, spunând: „Ce [ai] tu cu mine, de ai venit să te bați cu mine, pe pământul meu?”

¹³ Și a spus regele fiilor lui Ammon către solii lui Iephthae: „Pentru că Israel a luat pământul meu atunci când a urcat din Egipt, de la Arnon până la Iaboc și până la Iordan; iar acum dă-mi-l îndărăt, în pace, și voi pleca.”

11,10 „chezaș”: *litt.* „cel care aude”.

11,13 „pământul... dă-mi-l îndărăt”: în textul grecesc, pronumele este la plural (αὐτός) – „teritoriile”, anticipând v. 15, unde sunt menționate cele două ținuturi: Moab și „al fiilor lui Ammon”.

A

B

¹⁴ Și s-au întors solii la Iephthae. Și a trimis Iephthae soli la regele fiilor lui Ammon

¹⁵ spunând: „Acesta este răspunsul lui Iephthae: N-a luat Israel ținutul Moab și ținutul fiilor lui Ammon

¹⁶ când a urcat din Egipt; ci Israel a plecat prin pustiu până la Marea Roșie și a mers până la Cades.

¹⁷ Și a trimis Israel soli la regele din Edom, spunând: «Am să trec prin ținutul tău»; dar regele din Edom nu i-a dat ascultare. Și la regele din Moab a trimis, și [nici el] n-a voit. Și s-a sălășluit Israel în Cades.

¹⁸ Și a mers prin pustiu și a ocolit țara Edomului și țara Moabului și a ajuns la răsărit de țara Moabului; și s-au așezat dincolo de Arnon și nu au trecut hotarul Moabului, căci Arnon era hotarul Moabului.

¹⁹ Și a trimis Israel soli la Seon, regele Esebonului, amoreul, și i-a spus Israel: «Voi trece prin țara ta până la locul meu.»

²⁰ Și Seon n-a vrut ca Israel să treacă prin hotarele sale; și și-a adunat Seon tot poporul și s-a așezat spre Iassa și s-a luptat cu Israel.

¹⁴ Și Iephthae iarăși a pus de-a trimis soli la regele fiilor lui Ammon

¹⁵ și i-a spus: „Așa răspunde Iephthae: N-a luat Israel ținutul Moab și ținutul fiilor lui Ammon.

¹⁶ Căci atunci când ei au urcat din Egipt, Israel a plecat în pace prin pustiu până la Marea *Siph* și a mers la Cades.

¹⁷ Și a trimis Israel soli la regele din Edom, spunând: «Am să trec prin ținutul tău»; dar regele din Edom nu i-a dat ascultare. Și la regele din Moab a trimis, și [nici el] nu i-a încuviințat. Și s-a sălășluit Israel în Cades.

¹⁸ Și a pornit prin pustiu și a ocolit țara Edomului și țara Moabului și a mers pe la răsărit de țara Moabului; și s-au așezat dincolo de Arnon și nu au trecut în hotarele Moabului, căci Arnon era hotarul Moabului.

¹⁹ Și a trimis Israel soli la Seon, regele amoreului, regele Esebonului, și i-a spus Israel: «[Lasă-ne] să trecem prin țara ta până la locul nostru.»

²⁰ Dar Seon nu s-a încrezut în Israel, [să-l lase] să treacă prin ținutul său; și și-a adunat Seon tot poporul și s-a așezat spre Iassa și s-a rânduit de luptă împotriva lui Israel.

11,16 „Marea Roșie” (A) / „Marea *Siph*” (B): cel dintâi este numele obișnuit în Pentateuh, în vreme ce al doilea este transcrierea ebr. *yam-Sūph*, „Marea Trestiiilor”.

A

B

²¹ Și l-a dat Domnul Dumnezeu lui Israel pe Seon și tot poporul lui în mâna lui Israel și i-a bătut; și Israel s-a înstăpânit peste tot pământul amoreului care sălășluia în țara aceea.

²² Și a luat în stăpânire tot ținutul amoreului, de la Arnon până la Iaboc, și de la pustiu până la Iordan.

²³ Și acum că Domnul Dumnezeu lui Israel l-a luat pe amoreu de dinaintea poporului Său Israel, tu vrei să-l iei în stăpânire pentru tine?

²⁴ Nu vei stăpâni oare tot ceea ce Chamos, zeul tău, ți-a dat în stăpânire? Și toate câte ni le-a dat în stăpânire Domnul Dumnezeu nostru dinaintea noastră, noi le vom stăpâni.

²⁵ Și acum, ești tu cumva mai puternic decât Balac, fiul lui Sepphor, regele Moabului? Nu s-a înfruntat el în luptă cu Israel sau n-a purtat război cu aceia?

²⁶ În casa lui Israel din Esebon și în cetățile-fiice, la Iazer și în cetățile sale fiice și în toate cetățile din lungul Iordanului, vreme de trei sute de ani – de ce nu și le-au luat înapoi în vremea aceea?

²⁷ Iar eu nu am greșit față de tine, ci tu mi-ai făcut rău, pornind cu război împotriva mea; să judece Domnul,

²¹ Și l-a dat Domnul Dumnezeu lui Israel pe Seon și tot poporul lui în mâna lui Israel și l-a bătut; și Israel s-a înstăpânit peste tot pământul amoreului care sălășluia în țara aceea,

²² de la Arnon până la Iaboc, și de la pustiu până la Iordan.

²³ Și acum că Domnul Dumnezeu lui Israel l-a luat pe amoreu de dinaintea poporului Său Israel, tu vrei să-l iei în stăpânire?

²⁴ Nu vei stăpâni oare tot ceea ce Chamos, zeul tău, ți-a dat în stăpânire? Și pe toți câți ni i-a alungat Domnul Dumnezeu nostru dinainte îi vom moșteni.

²⁵ Și acum, ești tu cumva mai bun decât Balac, fiul lui Sepphor, regele Moabului? Nu s-a înfruntat el în luptă cu Israel sau n-a purtat război cu acela?

²⁶ Cât s-a sălășluit în Esebon și în hotarele lui și în ținutul Aroer și în hotarele lui și în toate cetățile din lungul Iordanului, vreme de trei sute de ani – de ce nu ți le-ai luat înapoi în vremea aceea?

²⁷ Iar eu acum sunt fără greșeală față de tine, iar tu mi-ai făcut rău, pornind la bătălie împotriva mea; să

11,24 „Chamos, zeul tău”: ebr. *Kēmōš* – este de fapt zeul moabiților. Cum amoniții îi învinseseră pe moabiți și le luaseră din teritoriu, au păstrat, poate, cultul zeului local.

11,26 „vreme de trei sute de ani”: este o glosă evidentă, și în LXX, și în TM, care totalizează anii „epocii judecătorilor” până la Iephthae.

A

B

Care este judecător, astăzi, între fiii lui Israel și fiii lui Ammon.”

²⁸ Dar nu i-a dat ascultare regele fiilor lui Ammon, n-a dat ascultare vorbelor lui Iepthae, pe care i le trimisese.

²⁹ Și duhul Domnului a fost asupra lui Iepthae și el a străbătut ținutul Galaad și Manase; și a străbătut culmea Galaad și de la culmea Galaad până dincolo de fiii lui Ammon.

³⁰ Și Iepthae a făcut o făgăduință către Domnul și a spus: „Dacă mi-i dai cu adevărat pe fiii lui Ammon în mâna mea,

³¹ atunci va fi așa: oricine va ieși pe porțile casei mele ca să mă întâmpine, când mă voi întoarce în pace de la fiii lui Ammon, va fi pentru Domnul și-l voi aduce ardere de tot.”

³² Și a mers Iepthae la fiii lui Ammon ca să se lupte cu ei; și Domnul i-a dat în mâna lui.

judece Domnul, Care este judecător, astăzi, între fiii lui Israel și fiii lui Ammon.”

²⁸ Dar regele fiilor lui Ammon n-a dat ascultare vorbelor lui Iepthae, pe care i le trimisese.

²⁹ Și duhul Domnului a fost asupra lui Iepthae și a trecut prin Galaad și Manase; și a străbătut culmea Galaad până dincolo de fiii lui Ammon.

³⁰ Și a făcut Iepthae o făgăduință către Domnul și a spus: „Dacă îi dai cu adevărat pe fiii lui Ammon în mâna mea,

³¹ atunci va fi așa: oricine va ieși pe porțile casei mele ca să mă întâmpine, când mă voi întoarce în pace de la fiii lui Ammon, va fi pentru Domnul și-l voi aduce ardere de tot.”

³² Și a mers Iepthae la fiii lui Ammon ca să se bată cu ei; și Domnul i-a dat în mâna lui.

11,29 „până dincolo de fiii lui Ammon”: TM are „a trecut hotarul fiilor lui Ammon”. Diferența se explică printr-o confuzie între 'ābhar, „a trece”, și 'ēbher, „regiune de dincolo de”. **11,30-40** Făgăduința lui Iepthae. Episodul sacrificării unicei fiice a lui Iepthae, faimos și bine conturat dramatic, este prezentat cu un surplus de termeni în A, spre deosebire de B, care este mai apropiat de TM. ♦ Theodoret (*Qu. Iud.* 20), întrebându-se asupra motivelor pentru care Dumnezeu a îngăduit jertfirea fiicei lui Iepthae, găsește ca unic răspuns pilda cu scop pedagogic: oamenii sunt îndemnați în felul acesta să fie cumpătați în promisiunile pe care le fac. ♦ În interpretarea alegorică a lui Maxim Mărturisitorul (*Quaest.* 46), Iepthae simbolizează „persoana lui Hristos” iar fata lui – „trupul Său”. Așa cum Iepthae a fost născut de o desfrănată, și Hristos S-a născut după trup „din firea noastră cea desfrănată”. Biruința lui Iepthae s-a întemeiat pe jertfa fiicei sale, așa cum biruința lui Hristos s-a întemeiat pe jertfa trupului Său.

A

B

³³ Și i-a bătut de la Aroer până a ajuns la Semoith, douăzeci de cetăți, până la „Abel al viilor”, cu mare prăpăd, și fiii lui Ammon au fost umiliți dinaintea fiilor lui Israel.

³⁴ Și Iephthae s-a dus la Massepha, la casa lui, și iată că fiica sa i-a ieșit în întâmpinare cu tamburine și dansuri; era fată singură la părinți, foarte iubită; și nu mai avea în afară de ea nici fiu, nici fiică.

³⁵ Și a fost așa: atunci când a văzut-o, [Iephthae] și-a sfâșiat veșminte și a spus: „Vai mie, fiica mea, te-ai pus în drumul meu, te-ai făcut ghimpe în ochii mei; căci eu am deschis gura despre tine către Domnul și nu mă pot întoarce.”

³⁶ Ea i-a răspuns: „Tatăl meu, dacă despre mine ți-ai deschis gura către Domnul, atunci fă cu mine așa cum a ieșit din gura ta, ca răsplată pentru ceea ce a făcut Domnul pentru tine, răzbunându-te asupra vrăjmașilor tăi, fiii lui Ammon.”

³⁷ Și a spus către tatăl ei: „Fă [doar] lucrul acesta pentru mine: lasă-mă două luni să merg și să străbat munții, să-mi plâng fecioria, eu și însoțitoarele mele.”

³³ Și i-a bătut de la Aroer până a ajuns aproape de Arnon, în număr de douăzeci de cetăți, până la Ebelcharmin, lovitură foarte mare; și fiii lui Ammon au fost umiliți dinaintea fiilor lui Israel.

³⁴ Și Iephthae s-a dus la Massepha, la casa lui, și iată că fiica sa i-a ieșit în întâmpinare cu tamburine și dansuri; și era ea fată singură la părinți, nu mai avea în afară de ea nici fiu, nici fiică.

³⁵ Și a fost așa: atunci când a văzut-o, [Iephthae] și-a sfâșiat veșminte și a spus: „Vai, vai, fiica mea, rău m-ai tulburat, chiar tu ești tulburare pentru mine, căci eu am deschis gura împotriva ta către Domnul și nu mă pot întoarce.”

³⁶ Ea i-a răspuns: „Tată, ți-ai deschis gura către Domnul; fă cu mine așa cum a ieșit din gura ta, pentru ceea ce a făcut Domnul pentru tine, răzbunându-te asupra vrăjmașilor tăi, fiii lui Ammon.”

³⁷ Și a spus către tatăl ei: „Împlinește, tată, [doar] vorba acesta pentru mine: lasă-mă două luni să merg și să străbat munții, să-mi plâng fecioria, să fiu eu și însoțitoarele mele.”

11,35 „Vai mie” (οἶμυοι) (A) / „Vai, vai” (ὦ ὦ) (B): în A este interjecția clasică, ce sporește dramatismul (amintind de tragedia greacă); în B este simpla transpunere a interjecției ebraice. ♦ „despre tine” (A) / „împotriva ta” (B) – nu apar în TM.

A

B

³⁸ El i-a spus: „Du-te”; și a lăsat-o să plece vreme de două luni. Și au plecat, ea și însoțitoarele ei, și și-a plâns fecioria în munți.

³⁹ Și a fost așa: la capătul celor două luni, s-a întors la tatăl ei și Iephthae și-a dus la capăt jurământul pe care-l făcuse. Și ea nu cunoscuse bărbat. Și s-a făcut un obicei în Israel:

⁴⁰ În fiecare an, fiicele lui Israel se adunau să o jelească pe fiica lui Iephthae galaaditul, patru zile în fiecare an.

12 ¹ Și s-au adunat fiii lui Efraim și au mers la Sephina și i-au spus lui Iephthae: „De ce te-ai pornit să lupți cu fiii lui Ammon și pe noi nu ne-ai chemat să pornim cu tine? Îți vom arde casa în foc.”

² Și Iephthae le-a spus: „Eram nedreptățit, eu și poporul meu, iar fiii lui Ammon mă apăsau rău; v-am strigat și voi nu m-ați scăpat din mâna lor.

³ Și am văzut că nu era nimeni să mă scape – și mi-am primejduit singur viața; și am trecut la fiii lui Ammon și mi i-a dat Domnul în mână; atunci de ce v-ați ridicat împotriva mea astăzi, ca să vă luptați cu mine?”

³⁸ El i-a spus: „Du-te”; și a lăsat-o să plece vreme de două luni. Și au plecat, ea și însoțitoarele ei, și și-a plâns fecioria în munți.

³⁹ Și a fost așa: după cele două luni, s-a întors la tatăl ei și Iephthae și-a împlinit cu ea jurământul pe care-l făcuse. Și ea nu cunoscuse bărbat. Și s-a făcut un obicei în Israel:

⁴⁰ În fiecare an, fiicele lui Israel mergeau să o jelească pe fiica lui Iephthae din Galaad, patru zile în fiecare an.

12 ¹ Și fiii lui Efraim au dat strigăt [de adunare] și au trecut spre miazănoapte și i-au spus lui Iephthae: „De ce te-ai pornit să te bați cu fiii lui Ammon și pe noi nu ne-ai chemat să pornim cu tine? Îți vom arde casa în foc peste tine.”

² Și Iephthae le-a spus: „Am fost în luptă aprigă, eu și poporul meu cu fiii lui Ammon; v-am strigat și voi nu m-ați scăpat din mâna lor.

³ Și am văzut că tu nu ești izbăvitor – și mi-am primejduit singur viața; și am trecut spre fiii lui Ammon și mi i-a dat Domnul în mână; atunci pentru ce v-ați ridicat împotriva mea astăzi, ca să vă bateți cu mine?”

12,3 „mi-am primejduit singur viața”, *litt.* „mi-am pus sufletul (= viața) în mâna mea” – calc după ebr. *'āšimāh naph' și b' khappī*, *litt.* „mi-am pus viața în palma mea”.

A

B

⁴ Și i-a adunat Iepthae pe toți bărbații din Galaad și s-a războit cu Efraim; și l-au bătut bărbații din Galaad pe Efraim, fiindcă aceștia spusese: „Fugari din Efraim, [sunteți] voi, Galaad este între Efraim și Manase.”

⁵ Și au luat în stăpânire bărbații din Galaad vadurile Iordanului de la Efraim și a fost așa: fugarii din Efraim au spus: „[Vrem] să trecem”, iar bărbații din Galaad le-au spus: „Nu cumva sunteți voi din Efraim?” Și au răspuns: „Nu suntem.”

⁶ Și le-au spus lor: „Ziceți atunci cuvântul cu pricina”; și n-au fost în stare să-l spună așa [cum trebuie]. [Atunci] i-au luat și i-au omorât la vadul Iordanului, și au căzut în vremea aceea din Efraim patruzeci și două de mii.

⁷ Și a fost Iepthae judecător în Israel vreme de șase ani. Apoi a

⁴ Și i-a adunat Iepthae pe toți bărbații din Galaad și s-a bătut cu Efraim; și l-au bătut bărbații din Galaad pe Efraim, fiindcă aceștia spusese: „Fugari din Efraim, [sunteți] voi, Galaad este între Efraim și Manase.”

⁵ Și au luat în stăpânire bărbații din Galaad vadurile Iordanului de la Efraim și a fost așa: fugarii din Efraim spuneau „Să trecem”, iar bărbații din Galaad le spuneau lor: „Nu ești ephrathit?” Și răspundea: „Nu.”

⁶ Și spuneau: „Zi atunci: Spic”; și n-a fost în stare să-l spună așa. [Atunci] l-au luat și l-au omorât la vadul Iordanului, și au căzut în împrejurarea aceea din Efraim patruzeci și două de mii.

⁷ Și a fost Iepthae judecător în Israel vreme de șaiszeci de ani. Apoi

12,5-6 Episodul cuvântului de încercare este tratat diferit în greacă față de TM. În TM, scena este descrisă individual, fiecare fugar în parte fiind supus încercării. Lecțiunea din A redă scena global, ca o realitate colectivă: aoristul este un timp adecvat acestei prezentări. Lecțiunea din B modifică pluralul (din versetul precedent) în singular, păstrând însă timpul aorist. L dă o traducere logică (plural colectiv, imperfect repetitiv), în perfect acord cu TM.

12,6 Cuvântul de încercare este ebr. *šibboleth*: testul constă în pronunțarea lui corectă, de vreme ce efraimiții îl pronunțau cu inițială siflantă, *šibboleth* (textul ebraic indică limpede distincția, prin folosirea inițialei *šin* vs *samekh*). Cum greaca nu are serie fricativă, nu putea recurge la o transliterare. Soluția diferă de la o traducere la alta: AL preferă un termen care explică situația (σύνθημα, „parolă, cuvânt convenit”), B recurge la echivalarea semantică, prin σπόγγος, „spic”.

12,7 „șase ani” (A) / „șaiszeci de ani” (B): TM susține varianta din A; „șaiszeci” poate fi rezultatul unei confuzii grafice între literele (cu valoare numerică) ζ și ξ.

A

B

murit Iepthae galaaditul și a fost înmormântat în cetatea sa, Galaad.

⁸ Și după el a fost judecător în Israel Esebon din Baithleem.

⁹ Și acelaia i s-au născut treizeci de fii și treizeci de fiice, pe care le-a trimis în altă parte; și a adus din afară treizeci de femei pentru fiii lui. Și a fost judecător în Israel vreme de șapte ani.

¹⁰ Și a murit Esebon și a fost înmormântat în Bethleem.

¹¹ Și după el a fost judecător în Israel Ailon zabulonitul. El a fost judecător în Israel vreme de zece ani.

¹² Și a murit Ailon zabulonitul la Ailim și l-au înmormântat în ținutul lui Zabulon.

¹³ Și a fost după el judecător în Israel Labdon, fiul lui Sellem, pharathonitul.

¹⁴ Și acestuia i s-au născut patruzeci de fii și treizeci de fii ai fiilor săi, care încălecau pe șaptezeci de asini.

a murit Iepthae galaaditul și a fost înmormântat în cetatea sa, Galaad.

⁸ Și după el a fost judecător în Israel Abaisan din Baithleem.

⁹ Și acela avea treizeci de fii și treizeci de fiice, pe care le-a trimis în altă parte; și a adus din afară treizeci de fiice pentru fiii lui. Și a fost judecător în Israel vreme de șapte ani.

¹⁰ Și a murit Abaisan și a fost înmormântat în Baithleem.

¹¹ Și a fost judecător după el în Israel Ailom zabulonitul, vreme de zece ani.

¹² Și a murit Ailom zabulonitul și l-au înmormântat la Ailom, în ținutul lui Zabulon.

¹³ Și a fost după el judecător în Israel Abdon, fiul lui Ellel, pharathonitul.

¹⁴ Și el avea patruzeci de fii și treizeci de fii ai fiilor săi, care încălecau pe șaptezeci de asini. Și a

12,8 Numele celor trei judecători minori sunt diferit notate în textele grecești. „Esebon” (Εσεβων) este varianta din A, inexplicabilă; „Abaisan” (Αβαισαν) este cea din B – ale cărei consoane coincid cu TM (*Ibh^hšan*). Flavius Iosephus (*AI* V,271) dă o formă grecizantă a numelui (*Ἀψώνης*) și precizează că judecătorul face parte din tribul lui Iuda și că este vorba de Bethleemul lui Iuda (deși este, probabil, Bethleemul din Zabulon – cf. Iis. Nav. 19,15 A); toponimul apare în vv. 8-10 în forma Baithleem, cu excepția finalului v. 10 din A: Bethleem.

12,12 Numele celui de-al doilea judecător apare în varianta „Ailon” (Αιλων) în A și „Ailom” (Αιλωμ) în B; în B dispăre distincția între numele judecătorului și toponim.

12,13 Variantele numelui – „Labdon” (Λαβδων) (A) / „Abdon” (Αβδων) (B), formă susținută de TM – ar putea fi explicate prin confuzia grafică între literele Λ și Α în scrierea uncială.

A

Și a fost judecător în Israel vreme de opt ani.

¹⁵ Și a murit Labdon, fiul lui Sellem phraathonitul și a fost înmormântat la Phraathon, în ținutul lui Efraim, pe muntele Lanac.

13 ¹ Și fiii lui Israel au început iarăși să facă ce este rău înaintea Domnului, și Domnul i-a dat în mâna Străinilor vreme de patruzeci de ani.

² Era un bărbat din Saraa, din tribul lui Dan, pe nume Manoe, iar nevasta lui era stearpă și nu naștea.

³ Și s-a arătat un înger al Domnului dinaintea femeii și i-a spus: „Iată că tu ești stearpă și nu naști; însă vei rămâne grea și vei naște un fiu.

⁴ Dar acum păzește-te și nu bea vin și nici sicHERă și nu mânca nimic necurat;

⁵ căci, iată, tu vei rămâne grea și vei naște un fiu; și nu va trece fierul

B

fost judecător în Israel vreme de opt ani.

¹⁵ Și a murit Abdon, fiul lui Ellel pharathonitul, și a fost înmormântat la Pharathom, în ținutul lui Efraim, pe muntele lui Amalec.

13 ¹ Și iarăși au început fiii lui Israel să facă ce este rău înaintea Domnului, și Domnul i-a dat în mâna filistenilor vreme de patruzeci de ani.

² Era un bărbat din Saraa, dintr-o familie dintr-un neam al daniților, pe nume Manoe, iar nevasta lui era stearpă și nu naștea.

³ Și s-a arătat un înger al Domnului dinaintea femeii și i-a spus: „Iată că tu ești stearpă și n-ai născut; însă vei zămisli un fiu.

⁴ Dar acum păzește-te și nu bea vin și nici băutură amețitoare și nu mânca nimic necurat;

⁵ căci, iată, vei rămâne grea și vei naște un fiu; și nu va trece fierul pe

12,15 Numele muntelui are atâtea variante grecești câte tradiții manuscrise majore există: „Lanac” (Λανாக) în A, „al lui Amalec” (Αμοληκ) în B – ca și în TM, „al lui Sellem” (Σελλημ) în L.

13,2 B: „dintr-o familie dintr-un neam al daniților” (ἀπὸ δῆμου συγγενείας τοῦ Δανι): traducere dublă a ebr. *mimmis^ppahath haddānī*; *mis^ppahāh* este tradus de obicei cu δῆμος, care trebuie interpretat ca o subdiviziune a tribului (cf. Num. 1,2 etc.) cu aceeași valoare ca și συγγενεία.

13,5 Consacrarea pruncului (din momentul concepției sale până la sfârșitul vieții) este urmarea unei porunci divine exprese, nu a făgăduinței omenești. El devine astfel „nazireu” (ναζιραῖον), „nazir” (ναζיר), adică este pus deoparte ca ales al lui Dumnezeu. Samson este din acest punct de vedere un personaj aparte în Biblie; în B este pur și simplu

A

pe capul lui, căci va fi copilașul [încă] din pântece sfințit nazireu pentru Dumnezeu și el va porni să izbăvească pe Israel din mâna Străinilor.”

⁶ Și a mers femeia și i-a spus bărbatului său: „Un om al lui Dumnezeu a venit la mine și înfățișarea lui era ca înfățișarea unui înger al lui Dumnezeu, cu totul strălucitoare; și l-am întrebat de unde este, dar nu mi-a dat de știre numele său.

⁷ Și mi-a spus: «Iată că tu vei rămâne grea și vei naște un fiu; și acum să nu bei vin și nici sicheră și să nu mănânci nimic necurat, căci pruncul va fi un nazireu al lui Dumnezeu, încă din pântece și până în ziua morții sale.»

⁸ Și s-a rugat Manoe Domnului și a spus: „Iartă-mă, Doamne, omul lui Dumnezeu pe care l-ai trimis la noi, să vină [iarăși] la noi și să ne lumineze ce să facem cu pruncul ce se va naște.”

⁹ Și Dumnezeu a ascultat de glasul lui Manoe și îngerul lui Dumnezeu

B

capul lui, căci copilașul va fi [încă] din pântece nazir lui Dumnezeu, și el va porni să izbăvească pe Israel din mâna filistenilor.”

⁶ Și a mers femeia și i-a spus bărbatului său: „Un om al lui Dumnezeu a venit la mine și chipul lui era ca un chip de înger al lui Dumnezeu, cu totul înspăimântător; și nu l-am întrebat de unde este, nici nu mi-a vestit numele său.

⁷ Și mi-a spus: «Iată, tu ai în pântece și vei naște un fiu; și acum să nu bei vin și nici băutură amețitoare și să nu mănânci nimic necurat, căci pruncul va fi sfințit lui Dumnezeu încă din pântece și până în ziua morții sale.»

⁸ Și a înălțat Manoe rugăciune către Domnul și a spus: „Iartă-mă, Doamne Adonai, omul lui Dumnezeu pe care l-ai trimis la noi, să vină [iarăși] la noi și să ne lumineze ce să facem cu pruncul ce se va naște.”

⁹ Și Dumnezeu a ascultat de glasul lui Manoe și îngerul lui Dumnezeu

transliterat termenul ebraic *nāzîr*, care este interpretat în alte pasaje (cf. nota la Num. 6,2). Nazireul se abține de la vin și de la orice băutură amețitoare, inclusiv de la consumarea stafidelor (care provin tot din vița de vie); el nu-și taie părul din momentul consacrării, întrucât părul este considerat „adăpost al duhurilor și puterilor magice”; nu are voie să se apropie de nici un cadavru, nici chiar al unei rude apropiate. La încheierea legământului, nazireul își taie părul și-l arde pe altar.

13,6 „strălucitoare” (ἐπιφανής) (A) / „înspăimântător” (φοβερών) (B): varianta din B este susținută de TM. Deosebirea se poate datora confuziei dintre formele verbelor ebr. *rā'āh*, „a vedea” și *yārē*, „a se teme”.

A

B

s-a arătat încă o dată dinaintea femeii, pe când aceasta ședea pe câmp; iar Manoe, soțul ei, nu era cu ea.

¹⁰ Și femeia a alergat în grabă și i-a vestit bărbatului ei și i-a spus: „Iată că mi-a apărut omul care a venit la mine în ziua aceea.”

¹¹ Și Manoe s-a ridicat și a pornit în urma nevestei lui spre omul acela și i-a spus: „Oare tu ești omul care i-a vorbit femeii?” Și i-a răspuns îngerul: „Eu [sunt].”

¹² Și i-a spus Manoe: „Acum, că vorba ta se împlinește: care va fi legea pruncului și [care-i vor fi] faptele?”

¹³ Și a răspuns îngerul Domnului către Manoe: „Să se păzească de toate lucrurile pe care i le-am spus femeii;

¹⁴ din toate cele care vin din vița de vie să nu mănânce, și vin și sicheră să nu bea și să nu mănânce nimic necurat; de toate câte i le-am poruncit, să se păzească.”

a mers încă o dată dinaintea femeii, pe când aceasta ședea pe câmp; iar Manoe, soțul ei, nu era cu ea.

¹⁰ Și femeia a alergat în grabă și i-a vestit bărbatului ei și i-a spus: „Iată că mi-a apărut omul care a venit la mine în ziua [aceea].”

¹¹ Și Manoe s-a ridicat și a pornit în urma nevestei lui spre omul acela și i-a spus: „Oare tu ești omul care i-a vorbit femeii?” Și i-a răspuns îngerul: „Eu [sunt].”

¹² Și i-a spus Manoe: „Acum se va împlini vorba ta; care va fi legea pruncului și [care-i vor fi] faptele?”

¹³ Și a răspuns îngerul Domnului către Manoe: „De toate lucrurile pe care i le-am numit femeii, să se păzească;

¹⁴ din toate cele care vin din vița vinului să nu mănânce; și vin și sicheră ametoitoare să nu bea și să nu mănânce nimic necurat; să se păzească de toate câte i le-am poruncit.”

13,12 „vorba ta”: termenii grecești sunt diferiți (ῥῆμα în A, λόγος în B). Spre deosebire de Pentateuh, unde alegerea între cei doi termeni gr. tinde să reflecte, în funcție de context, diferitele sensuri ale ebr. *dābhār* („cuvânt”, dar și „lucru” = realitatea semnificată), în Jud. cei doi termeni gr. sunt folosiți nediferențiat.

13,14 Versetele 13-14 sunt în TM reluarea poruncilor transmise femeii pentru fiul care i se va naște. Și în textul grecesc există o suprapunere între aceste pasaje – cu o excepție notabilă: penultimul cuvânt din v. 14 este, în tradiția manuscrisă, ὀτρῶ „[i le-am poruncit] lui [să se păzească]”, ceea ce ar transfera asupra băiatului restricțiile alimentare formulate mai înainte numai în privința mamei însărcinate. Editorul Rahlfs corectează textul în ὀτρῆ, „ei” (dativul feminin).

A

B

¹⁵ Și Manoe a spus către îngerul Domnului: „[Îngăduie-ne] să te oprim ca să pregătim înaintea ta un ied.”

¹⁶ Și îngerul Domnului a spus către Manoe: „Dacă mă vei opri, nu voi mânca din pâinile tale, dar dacă vei face ardere de tot, o vei înălța Domnului.” Căci Manoe nu înțelesese că era un înger al Domnului.

¹⁷ Și a spus Manoe către îngerul Domnului: „Care este numele tău, pentru ca, atunci când se va împlini vorba ta, să te slăvim?”

¹⁸ Și îngerul Domnului i-a spus: „Pentru ce mă întrebi de numele meu? Căci este minunat.”

¹⁹ Și a luat Manoe un ied și jertfa și le-a pus pe o piatră pentru Domnul, pentru Domnul care săvârșește minuni; iar Manoe și nevasta lui priveau.

²⁰ Și a fost așa: atunci când s-a înălțat flacăra de pe altar spre cer, s-a înălțat îngerul Domnului în flăcără, iar Manoe și nevasta lui priveau și au căzut cu fețele la pământ.

¹⁵ Și Manoe a spus către îngerul Domnului: „[Îngăduie-ne] să te ținem aici ca să pregătim înaintea ta un ied.”

¹⁶ Și îngerul Domnului a spus către Manoe: „Dacă mă vei ține, nu voi mânca din pâinile tale, dar dacă vei face ardere de tot, o vei înălța Domnului.” Căci Manoe nu înțelesese că era un înger al Domnului.

¹⁷ Și a spus Manoe către îngerul Domnului: „Care este numele tău? De s-ar împlini vorba ta, te vom slăvi.”

¹⁸ Și îngerul Domnului i-a spus: „De ce mă întrebi de numele meu? Căci este minunat.”

¹⁹ Și a luat Manoe un ied și jertfa și le-a pus pe o piatră pentru Domnul; apoi s-a oprit din ce făcea, iar Manoe și nevasta lui se uitau.

²⁰ Și a fost așa: atunci când s-a înălțat flacăra de pe altar până la cer, s-a înălțat îngerul Domnului în flăcără altarului, iar Manoe și nevasta lui se uitau și au căzut cu fețele la pământ.

13,18 „Pentru ce mă întrebi de numele meu?” – cuvinte adresate și lui Iacob în Gen. 32,30: Dumnezeu își dezvăluie numele doar atunci când voiește (cf. Ex. 3,14). ♦ „minunat”: gr. θαυμαστόν („extraordinar”, „miraculos”) redă, în toată tradiția manuscrisă, ebr. *pehli'y*, formă foarte rară, care mai este atestată doar în Ps. 139,6. Adjectivul θαυμαστός mai este folosit în relație cu numele divin în Deut. 28,58, în relație cu Dumnezeu în Ex. 15,11 și cu lucrările Sale în Ex. 34,10 – în toate aceste pasaje traduce *nōrā'*, „puteric, de temut”.

13,19 A: „pentru Domnul care săvârșește minuni”: TM are *ū maphli' la'asōth*, „și Celui care săvârșește minuni”. Se poate presupune că este numele altarului, ca în 6,24.

A

²¹ Și nu s-a mai arătat îngerul Domnului dinaintea lui Manoe și dinaintea nevestei lui; atunci a știut Manoe că este un înger al Domnului.

²² Și a spus Manoe către nevasta lui: „De moarte vom muri, căci l-am văzut pe Dumnezeu.”

²³ Și i-a spus nevasta lui: „Dacă voia Domnul să murim, nu ar fi primit din mâinile noastre ardere de tot și prinos și nu ne-ar fi luminat toate acestea și nu ne-ar fi dat să le auzim.”

²⁴ Și femeia a născut un fiu și i-a pus numele Samson; și l-a binecuvântat Domnul, și copilășul a crescut.

²⁵ Și duhul Domnului a început să-l însoțească în tabăra lui Dan, între Saraa și Esthaol.

14 ¹ Samson a coborât la Thamnatha și a văzut o femeie în Thamnatha, dintre fiicele Străinilor; și a fost plăcută în fața lui.

² S-a întors și i-a vestit tatălui său și mamei sale și a spus: „Am văzut o femeie în Thamnatha dintre fiicele Străinilor – luați-mi-o acum de soție.”

³ Și i-au spus tatăl său și mama sa: „Nu se află printre fiicele fraților tăi și în tot poporul tău nici o femeie,

B

²¹ Și nu s-a mai arătat îngerul Domnului dinaintea lui Manoe și dinaintea nevestei lui; atunci a știut Manoe că este un înger al Domnului.

²² Și a spus Manoe către nevasta lui: „De moarte vom muri, căci l-am văzut pe Dumnezeu.”

²³ Și i-a spus nevasta lui: „Dacă dorea Domnul să murim, nu ar fi luat din mâinile noastre ardere de tot și jertfă și nu ne-ar fi deslușit toate acestea și nu ne-ar fi dat acum să le auzim.”

²⁴ Și a născut femeia un fiu și i-a pus numele Samson; și a crescut copilășul și Domnul l-a binecuvântat.

²⁵ Și duhul Domnului a început să-l însoțească în tabăra lui Dan, între Saraa și Esthaol.

14 ¹ Samson a coborât la Thamnatha și a văzut o femeie în Thamnatha, dintre fiicele Străinilor.

² S-a întors și a vestit tatălui său și mamei sale și a spus: „Am văzut o femeie în Thamnatha dintre fiicele fi-listenilor – luați-mi-o acum de soție.”

³ Și i-au spus tatăl său și mama sa: „Oare nu sunt fiice ale fraților tăi, și în tot poporul tău [nu este] nici o

14,2 „s-a întors”: *litt.* „s-a urcat”.

14,3 Începând cu acest verset, textul din B nu se mai deosebește de cel din A prin folosirea termenului „filistenii” (*vide v. 2*); de aici încolo ebr. *p^eliš^tim* este tradus, ca și în AL, prin ἀλλόφωλοι, „Străini”.

A

B

de pleci să-ți iei femeie dintre Străinii netăiați împrejur?” Și a spus Samson către tatăl său: „Pe aceasta să mi-o luați, căci a plăcut ochilor mei.”

⁴ Și nici tatăl său, nici mama sa n-au înțeles că era de la Domnul: El căuta să-i facă pe Străini să plătească; fiindcă în vremea aceea Străinii domneau peste fiii lui Israel.

⁵ Și a coborât Samson împreună cu tatăl său și cu mama sa la Thamnatha. Și au ocolit pe la o vie din Thamnatha și iată că un leu tânăr îi iese înainte răgând.

⁶ Și duhul Domnului s-a pogorât asupra lui [Samson], și el a sfâșiat [leul] de parcă ar fi sfâșiat un ied, deși nu avea nimic în mână. Și nu le-a dat de știre nimic din ce făcuse nici tatălui său, nici mamei sale.

⁷ Și au coborât și au vorbit cu femeia, și ea s-a arătat plăcută dinaintea lui Samson.

⁸ Și s-a întors după [câteva] zile să o ia și a ocolit ca să vadă stârvul leului; și iată că în gura leului era un roi de albine și era miere.

⁹ Și a luat-o în gură și a pornit la drum, mergând și mâncând-o. Și a

femeie, de pleci să-ți iei femeie dintre Străinii netăiați împrejur?” Și a spus Samson către tatăl său: „Pe aceasta să mi-o luați, căci a fost potrivită în ochii mei.”

⁴ Și nici tatăl său, nici mama sa n-au înțeles că era de la Domnul: El căuta să se răzbune pe Străini; fiindcă în vremea aceea Străinii erau domni peste fiii lui Israel.

⁵ Și a coborât Samson împreună cu tatăl său și cu mama sa la Thamnatha. Și au mers până la o vie din Thamnatha și iată că un leu tânăr îi iese în față răgând.

⁶ Și duhul Domnului s-a pogorât asupra lui [Samson] și el a sfâșiat [leul] de parcă ar fi sfâșiat un ied, deși nu avea nimic în mâini. Și nu le-a dat de știre nimic din ce făcuse nici tatălui său, nici mamei sale.

⁷ Și au coborât și au vorbit cu femeia; și ea a fost potrivită în ochii lui Samson.

⁸ După [câteva] zile, el s-a întors să o ia și a ocolit ca să vadă stârvul leului; și iată că era un roi de albine în gura leului și miere.

⁹ Și a luat în mâini și a pornit la drum, mergând și mâncând-o. Și a

14,8 „în gura”, gr. ἐν τῷ στόματι: este forma care apare în ALB, dar este posibil să fie o grafie greșită pentru σώματα, „corp”, „stârv”, care ar reda mai bine cuvântul ebraic (*big^hwiyath*); în versetul următor, A are ἐκ τῆς ἐξεως..., „din stârvul leului” (ca în TM), pe când B păstrează confuzia „din gura leului” (ἀπὸ τοῦ στόματος...).

14,9 „a luat-o în gură” (A) / „a luat în mâini” (B – ca în TM). Varianta A poate fi atrasă de „gura leului” din versetul precedent.

A

B

mers la tatăl său și la mama sa și le-a dat, iar ei au mâncat; dar nu le-a dat de știre că luase mierea din stârvul leului.

¹⁰ Și a coborât tatăl său la femeie. Și a făcut Samson acolo ospăț vreme de șapte zile, căci așa făceau tinerii.

¹¹ Și a fost așa: de frica lui, i-au pus alături treizeci de însoțitori și stăteau cu el.

¹² Și le-a spus Samson: „Vă voi spune o ghicitoare și, dacă îmi dezlegați ghicitoarea în cele șapte zile ale ospățului, vă voi da treizeci de [cămăși de] in și treizeci de veșminte de deasupra;

¹³ iar dacă nu mi-o puteți dezlega, să-mi dați voi mie treizeci de [cămăși de] in și treizeci de veșminte de deasupra.” Și ei i-au spus: „Spune-ne ghicitoarea, iar noi o vom asculta.”

¹⁴ Și le-a spus:

„Din cel care mănâncă au ieșit bucate

și din cel puternic a ieșit dulceață.”

Și n-au putut să-i dea răspunsul la ghicitoare, nici după trei zile.

¹⁵ Și a fost așa: în ziua a patra i-au spus nevastei lui Samson: „Ade-menește-l pe bărbatul tău și să-ți

mers la tatăl său și la mama sa și le-a dat, iar ei au mâncat; dar nu le-a dat de știre că luase mierea din gura leului.

¹⁰ Și tatăl său a coborât la femeie. Și a făcut Samson acolo ospăț vreme de șapte zile, căci așa fac tinerii.

¹¹ Și a fost așa: atunci când l-au văzut, au luat treizeci de oaspeți și stăteau cu el.

¹² Și le-a spus Samson: „Vă voi spune o ghicitoare și, dacă mi-o dezlegați în cele șapte zile ale ospățului și ghiciți, vă voi da treizeci de [cămăși de] in și treizeci de veșminte de deasupra;

¹³ iar dacă nu mi-o puteți dezlega, să-mi dați voi mie treizeci de tunici și treizeci de veșminte de schimb.” Și ei i-au spus: „Spune-ne ghicitoarea, iar noi o vom asculta.”

¹⁴ Și le-a spus:

„Ce mâncare a ieșit din cel care mănâncă

și dulceață din cel puternic?”

Și n-au putut să-i dea răspunsul la ghicitoare nici după trei zile.

¹⁵ Și a fost așa: în ziua a patra i-au spus nevastei lui Samson: „Ade-menește-l pe bărbatul tău și să-ți

14,11 „de frica lui” (A) / „când l-au văzut” (B = TM): variantele pot fi explicate printr-o confuzie între forme ale verbelor ebr. *yārē*’, „a se teme” , și *rā’āh*, „a vedea”; cf. nota 13,6.

14,15 „în ziua a patra”: ambele texte editate de Rahlfs dau aici τῆ ἡμέρᾳ τῆ τετάρτῃ; TM are însă „ziua a șaptea” (indicație așteptată în desfășurarea episodului); LXX armonizează cu versetul anterior, cu atât mai explicabil cu cât diferența dintre numeralele ebraice „șapte” și „patru” este de o singură consoană.

A

B

dezlege ghicitoarea, [dacă vrei] să nu te ardem în foc pe tine și casa tatălui tău; sau ne-ați chemat ca să ne sărăciți?"

¹⁶ Și a plâns nevasta lui Samson dinaintea lui și i-a spus: „Ai prins pică pe mine și ai încetat să mă iubești, căci ghicitoarea pe care le-ai spus-o fiilor poporului meu nici mie nu mi-o dezlegi.” Iar Samson i-a spus: „Uite că tatălui meu și mamei mele nu le-am dezlegat-o, și să ți-o dezleg ție?”

¹⁷ Dar [ea] a plâns dinaintea lui până în ziua a șaptea, cât a durat ospățul; și a fost așa: în ziua a șaptea i-a dezlegat-o, fiindcă nu-l lăsa în pace; și ea le-a vestit fiilor poporului său.

¹⁸ Și i-au spus lui bărbații cetății în ziua a șaptea, înainte de asfințitul soarelui:

„Ce este mai dulce decât mierea și mai puternic decât leul?”

și le-a spus lor Samson:

„Dacă nu mi-ați fi îmblânzit juninca,

nu mi-ați fi aflat ghicitoarea.”

¹⁹ Și s-a pogorât asupra lui duhul Domnului și el a coborât la Ascalon

dezlege ghicitoarea, [dacă vrei] să nu-ți dăm foc ție și casei tatălui tău; sau ne-ați chemat ca să ne asupriți?”

¹⁶ Și a plâns nevasta lui Samson dinaintea lui și i-a spus: „Ai prins numai pică pe mine și ai încetat să mă iubești, căci ghicitoarea pe care le-ai spus-o fiilor poporului meu nici mie nu mi-o dezlegi.” Iar Samson i-a spus: „Dacă tatălui meu și mamei mele nu le-am dezlegat-o, să ți-o dezleg ție?”

¹⁷ Dar [ea] a plâns dinaintea lui până în ziua a șaptea, cât le-a ținut ospățul; și a fost așa: în ziua a șaptea i-a dezlegat-o, fiindcă nu-i dădea pace; și ea le-a vestit fiilor poporului său.

¹⁸ Și i-au spus lui bărbații cetății în ziua a șaptea, înainte de răsăritul soarelui:

„Ce este mai dulce decât mierea și mai puternic decât leul?”

și le-a spus lor Samson:

„Dacă nu ați fi arat cu juninca mea,

nu mi-ați fi știut ghicitoarea.”

¹⁹ Și s-a lăsat asupra lui duhul Domnului și el a coborât la Ascalon

14,18 „asfințitul soarelui” (A) / „răsăritul soarelui” (B): prima variantă, cea din A (și L) corespunde TM; lecțiunea din B se poate explica prin felul în care se socotea ziua – în Pentateuh existau două modalități distincte de calcul (de la un răsărit până la următorul, sau de la un asfințit până la următorul; cf. Gen. 7,4.12; Lev. 23,32). Abia după Exil s-a generalizat socotirea zilelor de la o seară la alta.

A

și a lovit treizeci de bărbați de acolo și le-a luat veșmintele și le-a dat celor care-i dezlegaseră ghicitoarea. Și Samson s-a umplut de mânie și a urcat la casa tatălui său.

²⁰ Și nevasta lui Samson s-a măritat cu vornicelul lui, care-i fusese însoțitor.

15¹ Și a fost așa: după o vreme, în zilele secerișului de grâu, Samson a mers să-și vadă nevasta, ducând cu el un ied; și a spus: „Voi merge la nevasta mea, în camera de culcare.” Dar tatăl aceleia nu l-a lăsat să intre la ea.

² Și tatăl ei a zis: „Eu chiar am spus că într-adevăr i-ai purtat pică și am dat-o însoțitorului tău; uite, nu e mai bună pentru tine sora ei mai tânără? Ți-o dau în locul ei.”

³ Și i-a spus Samson: „Sunt fără vină de astă dată față de Străini, dacă acum am să vă fac rele.”

⁴ Și Samson s-a dus și a prins trei sute de vulpi și a luat torțe, a prins [vulpile] coadă la coadă și a pus câte o torță între două cozi, la mijloc.

⁵ Și a dat foc torțelor și le-a dat drumul vulpilor în lanurile Străinilor și a dat foc la grâu și la tot ce era cultivat, de la pai la spicul înălțat, la viță și la măslin.

⁶ Și au întrebat Străinii: „Cine a făcut aceasta?” Și au răspuns:

B

și a lovit treizeci de bărbați de acolo și le-a luat hainele și a dat veșmintele celor care-i dezlegaseră ghicitoarea. Și s-a mâniat în sufletul său Samson și a urcat la casa tatălui său.

²⁰ Și nevasta lui Samson a ajuns a unuia dintre însoțitorii lui, cu care legase prietenie.

15¹ Și a fost așa: după o vreme, în zilele secerișului de grâu, Samson a mers să-și vadă nevasta, [ducând cu el] un ied; și a spus: „Voi merge la nevasta mea, în iatac.” Dar tatăl aceleia nu l-a lăsat să intre.

² Și tatăl ei a zis: „Eu am spus hotărât că tu într-adevăr i-ai purtat pică și i-am dat-o unuia dintre prietenii tăi; nu e oare mai bună pentru tine sora ei mai tânără? Ți-o dau în locul ei.”

³ Și i-a spus Samson: „Sunt fără de vină și de astă dată față de Străini, dacă am să le fac un rău.”

⁴ Și Samson s-a dus și a prins trei sute de vulpi și a luat torțe, a prins [vulpile] coadă la coadă și a pus câte o torță între două cozi, la mijloc, și le-a legat.

⁵ Și a aprins torțele și le-a dat drumul vulpilor în lanurile Străinilor și au ars de la arie și până la spicul înălțat, la viță și la măslin.

⁶ Și au întrebat Străinii: „Cine a făcut aceasta?” Și au răspuns:

A

„Samson, ginerele thamnathelului, pentru că i-a luat nevasta și a dat-o însoțitorului lui”; și au urcat Străinii și au trecut prin foc casa tatălui ei și pe ea și pe tatăl ei.

⁷ Și le-a spus Samson: „Dacă ați făcut astfel, eu nu voi fi mulțumit [până ce] mă voi răzbuna pe fiecare dintre voi în parte.”

⁸ Și i-a bătut pe aceia pe coapse, mare bătaie. Și a coborât și s-a sălășluit lângă pârâu, în peștera lui Etam.

⁹ Și s-au urcat Străinii și și-au așezat tabăra împotriva lui Iuda și au fost dați îndărăt la Lechi.

¹⁰ Și le-au spus toți oamenii din Iuda: „De ce v-ați urcat la noi?” Iar Străinii le-au răspuns: „Ca să-l legăm pe Samson și să îi facem ce ne-a făcut el nouă.”

¹¹ Și au coborât trei mii de oameni din Iuda la deschizătura peșterii lui Etam și i-au spus lui Samson: „Nu știi că Străinii sunt stăpâni peste noi? De ce ne-ai făcut acestea?” Și Samson le-a răspuns: „Ce ne-au făcut nouă, la fel le-am făcut lor.”

¹² Și ei i-au spus: „Am coborât ca să te legăm și să te dăm în mâinile Străinilor.” Și Samson le-a spus: „Jurați-mi că nu mă omorâți și

B

„Samson, ginerele thamnitolui, pentru că i-a luat nevasta și a dat-o unuia dintre prietenii lui”; și au urcat Străinii și i-au trecut prin foc pe ea și pe tatăl ei.

⁷ Și le-a spus Samson: „Dacă ați făcut astfel, eu nu voi fi mulțumit [până ce] îmi voi face dreptate și numai la capăt mă voi opri.”

⁸ Și i-a bătut pe aceia peste picioare, pe coapse, mare bătaie. Și a coborât și s-a sălășluit într-o vizuină din stânca lui Etam.

⁹ Și s-au urcat Străinii și și-au așezat tabăra în Iuda și au fost dați înapoi în Levi.

¹⁰ Și le-au spus oamenii din Iuda: „Pentru ce v-ați urcat la noi?” Iar Străinii le-au răspuns: „Ca să-l legăm pe Samson ne-am urcat, și ca să-i facem ce ne-a făcut și el nouă.”

¹¹ Și au coborât trei mii de oameni din Iuda la vizuina stâncii lui Etam și i-au spus lui Samson: „Nu știi că Străinii domnesc peste noi? Pentru ce ne-ai făcut acestea?” Și Samson le-a răspuns: „În ce chip mi-au făcut mie, la fel le-am făcut lor.”

¹² Și ei i-au spus: „Am coborât ca să te legăm și să te dăm pe mâna Străinilor.” Și le-a spus lor Samson: „Jurați-mi că nu-mi stați împotriva.”

15,8 B „peste picioare, pe coapse”: expresia din B este enigmatică, fiind însă transpunerea literală a textului ebraic (care conține, poate, o expresie de argou ostășesc); traducerea din A simplifică imaginea, păstrând doar al doilea termen.

A

B

predați-mă acelora, ca să nu aveți a vă înfrunța cu mine.”

¹³ Și i-au jurat, zicându-i: „Nu, ci te vom lega cu frânghiile și te vom da în mâinile acelora, dar cu moarte nu te vom omorî.” Și l-au legat cu două frânghiile noi și l-au scos din stâncă.

¹⁴ Și a mers el până la Falca; și Străinii au strigat înaintea lui și i-au alergat în întâmpinare; și s-a pogorât asupra lui duhul Domnului și frânghiile pe care le avea peste brațe s-au făcut de parcă ar fi fost câlți când îi aprinde focul; iar legăturile de pe brațele lui s-au desfăcut.

¹⁵ Și el a găsit o falcă de măgar aruncată în drum și a întins mâna și a luat-o și a bătut cu ea o mie de oameni.

¹⁶ Și a spus Samson:

„Cu o falcă de măgar i-am curățat de tot,
cu o falcă de măgar am bătut o mie de oameni.”

¹⁷ Și a fost așa: când a terminat de vorbit, a aruncat din mână falca; și a numit locul acela „Prăpădul Fălciilor”.

¹⁸ Și i s-a făcut tare sete; și a strigat către Domnul și a spus: „Tu ai dat în mâna robului Tău izbăvirea aceasta măreță, iar acum voi muri de sete

¹³ Și i-au spus, zicându-i: „Nu, ci te vom lega cu frânghiile și te vom da pe mâna acelora, dar cu moarte nu te vom omorî.” Și l-au legat cu două frânghiile noi și l-au scos din stâncă aceea.

¹⁴ Și a mers până la Falca; și Străinii au strigat înaintea lui și i-au alergat în întâmpinare; și s-a pogorât asupra lui duhul Domnului și frânghiile pe care le avea pe brațe s-au făcut de parcă ar fi fost câlți când ard în foc; și s-au topit legăturile de pe mâinile lui.

¹⁵ Și el a găsit o falcă de măgar aruncată în drum și a întins mâna și a luat-o și a lovit cu ea o mie de oameni.

¹⁶ Și a spus Samson:

„Cu o falcă de măgar i-am curățat de tot,
cu falca de măgar am bătut o mie de oameni.”

¹⁷ Și a fost așa: când a terminat de vorbit, a aruncat din mână falca; și a numit locul acela „Prăpădul Fălciilor”.

¹⁸ Și i s-a făcut tare sete; și a plâns către Domnul și a spus: „Tu ai dat în mâna robului Tău izbăvirea aceasta măreță, iar acum voi muri de sete

15,16 Distihul rostit de Samson este din specia poeziei de jubilară, al cărei model îl reprezintă Cântul Deborei.

A

B

și voi cădea în mâna celor netăiați împrejur.”

¹⁹ Și a deschis Domnul o spărtură în falcă și a ieșit de acolo apă; și a băut și i-a venit la loc suflarea în el și și-a venit în simțiri. De aceea i-a [fost] pus [locului] numele „Izvorul”, numit „al Fălcii” până în ziua aceasta.

²⁰ Și a fost judecător în vremea Străinilor douăzeci de ani.

16¹ Și Samson a pornit de acolo la Gaza; și a văzut acolo o femeie desfrânată și a intrat la ea.

² Și li s-a dat de veste celor din Gaza: „Samson a venit aici.” Și l-au înconjurat și l-au pândit toată noaptea la poarta cetății și au stat în tăcere toată noaptea, spunându-și: „Să așteptăm până la revărsatul zorilor și să-l ucidem.”

³ Iar Samson a stat culcat până la miezul nopții; și s-a sculat la miezul nopții și a luat porțile de la intrarea în cetate și cei doi stâlpi și i-a ridicat împreună cu drugul; i-a pus pe umăr și i-a dus în vârful muntelui, care este în fața Hebronului, și le-a lăsat acolo.

⁴ Și s-a întâmplat după aceea că a iubit o femeie din valea Sorech, iar numele ei era Dalila.

și voi cădea în mâna celor netăiați împrejur.”

¹⁹ Și a spart Domnul adâncitura din falcă și a ieșit de acolo apă; și a băut și i-a venit la loc suflarea și a avut viață. De aceea i-a pus [locului] numele „Izvorul celui care cheamă”, cel care este în Falca până în ziua aceasta.

²⁰ Și a fost judecător în Israel în vremea Străinilor douăzeci de ani.

16¹ Samson a plecat la Gaza; și a văzut acolo o femeie desfrânată și a intrat la ea.

² Și li s-a dat de veste celor din Gaza, cu vorbele: „Samson a venit aici.” Și l-au înconjurat și l-au pândit toată noaptea la poarta cetății și au stat în tăcere toată noaptea, spunându-și: „De îndată ce se luminează de ziua, îl și ucidem.”

³ Iar Samson a stat culcat până la miezul nopții; și s-a sculat la jumătatea nopții și a luat porțile de la intrarea în cetate împreună cu cei doi stâlpi, și i-a ridicat împreună cu drugul; și le-a pus pe umăr și i-a urcat în vârful muntelui, care este în fața Hebronului, și le-a lăsat acolo.

⁴ Și s-a întâmplat după aceea că a iubit o femeie din Alsorech, iar numele ei era Dalida.

16,4 „valea Sorech” (A) / „Alsorech” (B): ca și în alte pasaje, textul din B recurge la transliterarea cumulativă a două cuvinte ebraice. ♦ „Dalila” (Δαλιλα) / „Dalida”

A

B

⁵ Și au urcat la ea satrapii Străinilor și i-au spus: „Ademenește-l și vezi în ce stă puterea lui cea mare și cum vom putea să-l biruim și să-l legăm așa încât să-l răpunem; iar noi îți vom da fiecare o mie și o sută de arginți.”

⁶ Și a spus Dalila către Samson: „Dezvăluie-mi în ce stă tăria ta cea mare și cum să te lege ca să fii răpus?”

⁷ Și Samson i-a spus: „Dacă mă leagă cu șapte vine crude, care nu s-au uscat, voi fi fără vlagă, ca oricare dintre oameni.”

⁸ Și i-au adus ei satrapii Străinilor șapte vine crude, care nu se usca-seră, și ea l-a legat cu ele.

⁹ Și pânda era chiar în iatac; și i-a spus lui: „Străinii sunt asupra ta, Samson”, iar el a rupt vinele de parcă ar fi desfăcut un fir de câlți cuprins de foc; și nu s-a cunoscut [în ce stătea] tăria lui.

¹⁰ Și Dalila i-a spus lui Samson: „Uite că m-ai înșelat și mi-ai spus minciuni; acum dezvăluie-mi cum să te lege.”

¹¹ Și i-a zis: „Dacă mă leagă fedeleș cu șapte funii noi, cu care nu s-a făcut nici o lucrare, voi fi fără vlagă și ca oricare dintre oameni.”

⁵ Și au urcat la ea mai-marii Străinilor și i-au spus: „Ademenește-l și vezi în ce stă puterea lui cea mare și cum vom putea să-l biruim și să-l legăm, ca să-l răpunem; iar noi îți vom da fiecare o mie și o sută de arginți.”

⁶ Și a spus Dalida către Samson: „Dezvăluie-mi în ce stă tăria ta cea mare și cum să te lege ca să fii răpus?”

⁷ Și Samson i-a spus: „Dacă mă leagă cu șapte vine crude, care nu s-au uscat, voi fi fără vlagă, ca oricare dintre oameni.”

⁸ Și i-au adus ei mai-marii Străinilor șapte vine crude, care nu se usca-seră, și ea l-a legat cu ele.

⁹ Și pânda îi era în iatac; și i-a spus lui: „Străinii sunt asupra ta, Samson”, iar el a rupt vinele de parcă ar fi fost un ghemotoc de câlți atins de foc; și nu s-a cunoscut [în ce stătea] tăria lui.

¹⁰ Și Dalida i-a spus lui Samson: „Uite că m-ai amăgit și mi-ai spus minciuni; acum dezvăluie-mi cum să te lege.”

¹¹ Și i-a zis: „Dacă mă leagă fedeleș cu funii noi, cu care nu s-a făcut nici o lucrare, voi fi fără vlagă și ca oricare dintre oameni.”

(Δαλίδα): textele grecești ALB dau de fapt varianta „Dalida”; editorul Rahlfs preferă însă să folosească în A forma care corespunde bine celei ebraice: „Dalila”. Grafia din B poate fi rezultatul unei confuzii grafice între Α și Δ, în scrierea uncială.

16,5 „satrapii”: cf. nota 3,3.

A

¹² Și a luat Dalila pentru el funii noi și i-a legat cu ele și a spus: „Străinii sunt asupra ta, Samson!” Și pânda era în iatac; iar el și le-a desfăcut de pe brațe, de parcă ar fi fost o cusătură.

¹³ Și a spus Dalila către Samson: „Până acum m-ai înșelat și mi-ai spus minciuni; dezvăluie-mi cum să te lege.” Și el i-a spus: „Dacă împletești cele șapte șuvițe din capul meu în urzeală și le bați cu un piron în perete, voi fi fără vlagă și ca oricare dintre oameni.”

¹⁴ Și i-a adormit Dalila și a pus pe urzeală cele șapte șuvițe din capul lui și le-a întins, le-a prins de perete cu piroane și i-a spus: „Străinii sunt asupra ta, Samson!” Și el s-a trezit din somn și a smuls din perete piroanele, o dată cu urzeala, și împletitura; și nu s-a cunoscut [în ce stătea] tăria lui.

¹⁵ Și i-a spus Dalila: „Cum poți tu spune: «Te iubesc», când inima ta nu este cu mine? Pentru a treia oară m-ai înșelat și nu mi-ai dezvăluit în ce stă tăria ta cea mare.”

B

¹² Și a luat Dalida pentru el funii noi și i-a legat cu ele; iar pânda ieșise din iatac; și ea a spus: „Străinii sunt asupra ta, Samson.” Iar el și le-a desfăcut de pe brațe, de parcă ar fi fost un fir de răchită.

¹³ Și a spus Dalida către Samson: „Uite că m-ai amăgit și mi-ai spus minciuni; dezvăluie-mi cum să te lege.” Și el i-a spus: „Dacă împletești cele șapte șuvițe din capul meu în urzeală și le bați cu un piron în perete, voi fi ca oricare dintre oameni.”

¹⁴ Și a fost așa: când el a adormit, Dalida a luat cele șapte șuvițe din capul lui și le-a împletit în urzeală, le-a prins de perete cu un piron și i-a spus: „Străinii sunt asupra ta, Samson!” Și el s-a trezit din somn și a scos din perete pironul cu urzeala.

¹⁵ Și i-a spus Dalida lui Samson: „Cum poți tu spune: «Te iubesc», când inima ta nu este cu mine? Pentru a treia oară m-ai amăgit și nu mi-ai dezvăluit în ce stă tăria ta cea mare.”

16,13 „în urzeală” (δίωσμα): prepozițiile folosite în greacă sunt diferite: μετά în A, σύν în B („cu”), traducând mecanic prepoziția ebraică ‘im – care pare a însemna aici „[a lua] drept”, „[a folosi] ca”. Ebr. ‘im-hamassākhet este un hapax, așa cum este și δίωσμα în LXX.

A

B

¹⁶ Și a fost așa: după ce l-a hărțuit cu vorbele ei toată noaptea și l-a oboșit și i-a slăbit sufletul de moarte,

¹⁷ el i-a dezvăluit tot ce avea în inima lui și i-a spus: „Brici nu va trece peste capul meu, căci eu sunt nazi-reu al lui Dumnezeu încă din pântecel mamei mele și, dacă mă vor rade, tăria mea va ieși din mine și voi fi fără vlagă și ca toți oamenii.”

¹⁸ Și a văzut Dalila că i-a dezvăluit tot ce avea în inimă și a trimis și i-a chemat pe toți satrapii Străinilor spunând: „Veniți de data aceasta, căci mi-a dezvăluit toată inima lui”; și au mers la ea toți satrapii Străinilor și au adus argintul în mâinile lor.

¹⁹ Și ea l-a adormit între genunchii săi; l-a chemat apoi pe bărbier de i-a ras cele șapte bucle din creștet; și [Samson] a început să slăbească și a ieșit tăria din el.

²⁰ Și Dalila a spus către el: „Străinii sunt asupra ta, Samson!” Și el s-a trezit din somn și a spus: „Voi ieși, voi face ca întotdeauna și voi scăpa.” Dar nu înțelesese că Domnul se îndepărtase de el.

²¹ Și au pus mâna pe el Străinii și i-au scos ochii. Și l-au dus în Gaza

¹⁶ Și a fost așa: după ce l-a asuprit cu vorbele ei în toate zilele și l-a vlaguit și i-a slăbit sufletul de moarte,

¹⁷ el i-a dezvăluit toată inima sa și i-a spus: „Fier n-a trecut peste capul meu, căci eu sunt sfințit lui Dumnezeu încă din pântecel mamei mele și, dacă mă vor rade, va ieși din mine tăria mea și voi fi fără vlagă și ca toți oamenii.”

¹⁸ Și a văzut Dalida că i-a dezvăluit toată inima lui și a trimis și i-a chemat pe mai-marii Străinilor spunând: „Mai veniți și de data aceasta, căci mi-a dezvăluit toată inima lui”; și au mers la ea mai-marii Străinilor și au adus argintul în mâinile lor.

¹⁹ Și l-a adormit Dalida pe Samson pe genunchi; l-a chemat apoi pe un bărbat și i-a ras cele șapte șuvițe din creștet; și [Samson] a început să slăbească și a ieșit tăria din el.

²⁰ Și a spus Dalida către el: „Străinii sunt asupra ta, Samson!” Și el s-a deșteptat din somn și a spus: „Voi ieși, voi face cum [am mai făcut] o dată și încă o dată și voi scăpa.” Dar nu înțelesese că Domnul se îndepărtase de el.

²¹ Și au pus mâna pe el Străinii și i-au scos ochii. Și l-au dus în Gaza

16,16 „toată noaptea” (A) / „în toate zilele” (B): diferența dintre AL pe de o parte și B (= TM), pe de alta, marchează o deosebire majoră în desfășurarea temporală. Textul din AL sugerează densitatea evenimentelor, prin concentrarea pe parcursul unei singure nopți a acțiunilor relatate începând cu v.13.

A

B

și l-au legat cu lanțuri de bronz și se afla la râșniță în casa temniței.

²² Însă a început să-i crească iar părul de pe cap după ce fusese ras.

²³ Și satrapii Străinilor s-au adunat ca să aducă o jertfă mare pentru Dagon, zeul lor, și să se veselească; și au spus: „Zeul nostru ni l-a dat în mână pe Samson, dușmanul nostru.”

²⁴ Și l-a văzut poporul și i-a slăvit pe zeii lor în cânt și a spus: „L-a dat zeul nostru pe dușmanul nostru în mâna noastră, pe cel care ne pustia pământul, pe cel care a lovit o grămadă dintre ai noștri.”

²⁵ Și a fost așa: atunci când inima lor s-a umplut de bucurie, au spus: „Chemați-l pe Samson din casa temniței, ca să ne batem joc de el.” Și l-au chemat pe Samson din casa temniței și și-au bătut joc de el și l-au pus să stea între două coloane.

²⁶ Iar Samson i-a spus băiatului care-l ducea de mână: „Lasă-mă să stau și să ating coloanele pe care se sprijină casa și să mă reazem de ele”. Și slujitorul așa a făcut.

și l-au legat cu lanțuri de bronz și se afla la râșniță în casa închisorii.

²² Însă a început să-i răsară iar părul de pe cap care îi fusese ras.

²³ Și mai-marii Străinilor s-au adunat ca să aducă jertfă mare pentru Dagon, zeul lor, și să se veselească; și au spus: „Zeul nostru ni l-a dat în mână pe Samson, dușmanul nostru.”

²⁴ Și l-a văzut poporul și a înălțat cântări pentru zeul lor și a spus: „L-a dat zeul nostru pe dușmanul nostru în mâna noastră, pe cel care ne pustia pământul, pe cel care a lovit o grămadă dintre ai noștri.”

²⁵ Și când inima lor s-a umplut de bucurie, au spus: „Chemați-l pe Samson din casa temniței, ca să ne batem joc de el.” Și l-au chemat pe Samson din casa închisorii și și-au bătut joc de el și l-au lovit și l-au pus să stea între coloane.

²⁶ Iar Samson i-a spus tânărului care-l ținea de mână: „Lasă-mă să ating coloanele pe care se sprijină casa și să mă reazem de ele.”

16,21 „se afla la râșniță” (ἦν ἀλῆθων): traducerea concordă în toate textele grecești; TM are „rășnea”. Munca la râșniță, îndeobște femeiască, era umilitoare pentru Samson.

16,24 „pe cel care a lovit o grămadă dintre ai noștri”: *litt.* „pe cel care îi înmulțea pe cei loviți dintre ai noștri”.

16,25 „inima lor s-a umplut de bucurie”: traduce ebr. *way^shī kī tōbh libbām*, „și s-au veselit” (*litt.* „a fost bine inimii lor”); verbul ἀγαθούειν, „a se bucura, a se veseli”, este o inovație a LXX, pornind de la îmbogățirea gr. ἀγαθός, „bun”, cu toate sensurile ebr. *tōbh*. Cf. și Ruth 3,7.

A

B

²⁷ Iar casa era plină de bărbați și de femei; erau acolo toți satrapii Străinilor, și pe terasă erau cam trei mii de bărbați și de femei care priveau cum este batjocorit Samson.

²⁸ Și a strigat Samson către Domnul și a spus: „Doamne, Doamne, amintește-ți de mine și dă-mi iar tăria numai de data aceasta; și-i voi plăti cu o singură plată pe Străini pentru cei doi ochi ai mei.”

²⁹ Și a cuprins Samson cei doi stâlpi de la mijloc pe care se sprijinea casa și s-a sprijinit în ei, într-unul cu mâna dreaptă și într-unul cu mâna stângă.

³⁰ Și a spus Samson: „Să mi se sfârșească viața o dată cu cea a Străinilor!” și s-a opintit cu putere și a căzut casa peste satrapii și peste tot poporul din ea; și morții pe care i-a omorât Samson cu moartea lui au fost mai mulți decât [toți] cei pe care îi omorâse în viața lui.

³¹ Și au coborât frații săi și toată casa tatălui său și l-au luat și l-au urcat și l-au înmormântat între Saraa și Esthaol, în mormântul lui Manoe, tatăl său. Și el a fost judecător în Israel vreme de douăzeci de ani.

²⁷ Și casa era plină de bărbați și de femei; erau acolo toți mai-marii Străinilor, și pe terasă erau cam șapte sute de bărbați și de femei care se uitau cum este batjocorit Samson.

²⁸ Și a plâns Samson către Domnul și a spus: „Adonai, Doamne, amintește-ți de mine și dă-mi iar tăria numai de data aceasta, Dumnezeule; și mă voi răzbuna pe Străini cu o singură răzbunare pentru cei doi ochi ai mei.”

²⁹ Și a cuprins Samson cele două coloane pe care stătea casa și s-a sprijinit în ele, într-una cu mâna dreaptă și într-una cu mâna stângă.

³⁰ Și a spus Samson: „Să mi se sfârșească viața o dată cu cea a Străinilor!” și s-a împins cu putere și a căzut casa peste mai-marii și peste tot poporul din ea; și morții pe care i-a omorât Samson cu moartea lui au fost mai mulți decât cei pe care îi omorâse în viața lui.

³¹ Și au coborât frații săi și toată casa tatălui său și l-au luat și l-au urcat și l-au înmormântat între Saraa și Esthaol, în mormântul lui Manoe, tatăl său. Și el a fost judecător în Israel vreme de douăzeci de ani.

16,27 „trei mii” (A) / „șapte sute” (B): diferența de număr dintre texte nu are nici un fel de explicație; TM are „trei mii”.

A

B

17¹ Și a fost un om în muntele lui Efraim, iar numele său era Micha.

² Și i-a spus mamei sale: „Cei o mie și o sută de arginți care ți-au fost luați – și tu ai rostit jurământ și ai spus în auzul meu –, iată arginții sunt la mine; eu însumi i-am luat.” Iar mama sa a spus: „Binecuvântat de Domnul este fiul meu.”

³ Și i-a dat mamei sale cei o mie și o sută de arginți; și a spus mama sa: „Cu pioșenie am merit arginții Domnului, cu mâna mea [i-am pus] deoparte, ca să fac un chip cioplit și [un chip] turnat; iar acum vreau să îi întorc către tine și să ți-i dau ție.”

⁴ Și i-a dat arginții mamei sale; și a luat mama sa două sute de arginți și i-a dat unui meșter topitor, ca să facă un chip cioplit și [un chip] turnat; și a fost [pus] în casa lui Micha.

⁵ Iar Micha – avea un lăcaș al lui Dumnezeu; și a făcut un *ephud* și

17¹ Și a fost un om în muntele lui Efraim, iar numele său era Michaias.

² Și i-a spus mamei sale: „Cei o mie și o sută de arginți pe care i-ai luat pentru tine – și tu m-ai juruit și ai spus în auzul meu –, iată arginții sunt la mine; eu însumi i-am luat.” Iar mama sa a spus: „Binecuvântat de Domnul este fiul meu.”

³ Și i-a dat mamei sale cei o mie și o sută de arginți; și a spus mama sa: „Plină de pioșenie am merit arginții Domnului, cu mâna mea [i-am pus] deoparte pentru fiul meu, ca să facă un chip cioplit și [un chip] turnat; iar acum vreau să ți-i dau ție.”

⁴ Și i-a dat arginții mamei sale; și a luat mama sa două sute de arginți și i-a dat unui argintar, ca să facă un chip cioplit și [un chip] turnat; și a fost [pus] în casa lui Michaias.

⁵ Iar casa lui Michaias – a fost pentru el casă a lui Dumnezeu; și a

17,1 Numele „Micha” (Μιχα) este o abreviere a numelui ebraic din TM – *Mikhāy'hū* – care apare prescurtat în v. 5 TM ca *Mikhāh*. În B, numele apare în forma grecizată *Michaias* (Μιχαίας).

17,2-4 Conținutul celor două versete nu este clar; editorul BA ordonează faptele în două episoade distincte: 1. arginții pe care fiul i-a luat de la mamă sunt dați îndărăt; 2. recunoșcătoare, mama consacră arginții în numele fiului; îi dă fiului său banii, care i-i dă din nou; în cele din urmă, mama îi ia și pune să se facă un „chip cioplit”.

17,2 „o mie și o sută”: expresia indică o sumă nedeterminată; probabil că era vorba de fapt de cei două sute de arginți pe care îi folosește mama sa (v. 4) pentru chip.

17,5 „a plinit mâinile” (ἐπέπλησεν / ἐπλήρωσεν τὴν χεῖρα): textul grecesc se traduce exact „i-a umplut mâna”, „l-a consacrat” – calc după ebr. *y^hmallē' 'eth-yadh* – cf. nota la

A

B

un *theraphin* și a plinit mâinile unuia dintre fiii săi și și l-a făcut preot. —

⁶ În zilele acelea nu era rege în Israel; fiecare făcea ce era bun în ochii săi.

⁷ Și era un băiat din Bethleemul casei lui Iuda, din rudenția lui Iuda; levit, sălășluia acolo.

⁸ Și a pornit bărbatul din cetatea lui Iuda din Bethleem, ca să se sălășluiască acolo unde va găsi [loc] și a ajuns la muntele lui Efraim, până la casa lui Micha, cu gândul să meargă mai departe.

⁹ Și Micha i-a spus: „De unde vii?” Și i-a răspuns lui: „Sunt un levit din Bethleemul lui Iuda și am pornit să mă sălășluiesc unde găsec [loc].”

¹⁰ Și Micha i-a spus: „Stai cu mine și să-mi fii ca un tată și ca un preot; și eu îți voi da zece arginți pe an și un rând de veșminte și din ce să trăiești.” Levitul a plecat,

¹¹ apoi s-a hotărât să rămână la bărbatul [acela] și băiatul i-a devenit ca unul dintre fii.

¹² Și Micha a plinit mâinile levitului și i-a devenit băiatul acela preot; și stătea în casa lui Micha.

¹³ Și Micha a spus: „Acum știu că Domnul mi-a făcut bine, căci am un levit ca preot.”

făcut un *ephod* și un *theraphin* și a plinit mâinile unuia dintre fiii săi și și l-a făcut preot. —

⁶ În zilele acelea nu era rege în Israel; fiecare făcea ce era cuvenit în ochii săi.

⁷ Și era un tânăr din Bethleemul unei familii a lui Iuda; levit, sălășluia acolo.

⁸ Și a pornit bărbatul din Bethleem, cetatea lui Iuda, ca să se sălășluiască acolo unde va găsi [loc] și a ajuns la muntele lui Efraim, până la casa lui Michaias, cu gândul să meargă mai departe.

⁹ Și Michaias i-a spus: „De unde vii?” Și i-a răspuns lui: „Sunt un levit din Bethleemul lui Iuda și am pornit să mă sălășluiesc unde găsec loc.”

¹⁰ Și Michaias i-a spus: „Stai cu mine și să-mi fii ca un tată și ca un preot; și eu îți voi da zece arginți pe an și veșminte de îmbrăcat și din ce să-ți duci viața.” Levitul a plecat,

¹¹ apoi s-a hotărât să rămână la bărbatul [acela] și tânărul i-a devenit ca unul dintre fii.

¹² Și Michaias a plinit mâinile levitului și i-a devenit tânărul acela preot; și a stat în casa lui Michaias.

¹³ Și Michaias a spus: „Acum știu că Domnul îmi va face bine, căci am un levit ca preot.”

Ex. 28,41. ♦ „*ephod*” (A) / „*ephod*” (B): cf. nota 8,27. ♦ „*theraphin*”: cf. nota 15,23 la 1 Regi.

A

18¹ În zilele acelea nu era rege în Israel. Și în zilele acelea își căuta tribul lui Dan [un loc de] moștenire unde să se sălășluiască, pentru că până în zilele acelea nu-i căzuse la sorti moștenirea între triburile lui Israel.

² Și au trimis fiii lui Dan din rude-niile lor cinci bărbați, unul și unul, fii puternici din Saraa și Esthaol, ca să vadă ținutul și să-l iscodească; și le-au spus: „Mergeți și cercetați bine ținutul.” Și au ajuns la muntele lui Efraim, până la casa lui Micha, și au poposit acolo.

³ Aflându-se ei pe lângă casa lui Micha, au recunoscut glasul băiatului, al tânărului levitul, s-au abătut pe acolo și i-au vorbit: „Cine te-a adus încoace, ce faci aici și ce treabă ai tu aici?”

⁴ El le-a răspuns: „Micha a făcut pentru mine asta și asta și m-a tocmnit pe bani și-i sunt lui ca un preot.

⁵ Ei i-au spus: „Întreabă-l pe Dumnezeu ca să știm dacă vom izbuti pe calea pe care am pornit.”

⁶ Și le-a spus lor preotul: „Mergeți în pace; calea pe care ați pornit este în fața Domnului.”

B

18¹ În zilele acelea nu era rege în Israel. Și în zilele acelea își căuta tribul lui Dan [un loc de] moștenire unde să se sălășluiască, pentru că până în zilele acelea nu-i căzuse la sorti moștenirea între triburile lui Israel.

² Și au trimis fiii lui Dan din familiile lor cinci bărbați, fii puternici de la Saraa și Esthaol, ca să vadă ținutul și să-l iscodească; și le-au spus: „Mergeți și cercetați ținutul.” Și au ajuns la muntele lui Efraim, până la casa lui Michaias, și au înnoptat acolo.

³ Aflându-se ei pe lângă casa lui Michaias, au recunoscut glasul tânărului, levitul, s-au abătut pe acolo și i-au vorbit: „Cine te-a adus încoace, ce faci tu în locul acesta și ce treabă [ai] tu aici?”

⁴ El le-a răspuns: „Michaias a făcut pentru mine asta și asta și m-a tocmnit pe bani și-i sunt lui ca un preot.”

⁵ Ei i-au spus: „Întreabă-l pe Dumnezeu ca să știm dacă vom avea reușită în drumul pe care am pornit.”

⁶ Și le-a spus lor preotul: „Mergeți în pace; calea pe care ați pornit este în fața Domnului.”

18,1 Formula de început reia versetul 17,6; în această formă prescurtată este folosită din nou în 19,1 și în forma completă, în 21,25.

18,3 Textul grecesc arată fără echivoc că daniții „au recunoscut” (ἐπέγνωσαν) glasul levitului: poate fi vorba aici de particularități dialectale (levitul provenea din Bethleemul lui Iuda) sau de cântatul specific unui preot care oficiază.

A

B

⁷ Și au plecat cei cinci bărbați și au ajuns la Laisa. Și au văzut poporul care sălășluia acolo așezat în siguranță, după rânduiala sidonienilor, având parte de liniște, în siguranță – și nu aveau nevoie să încheie înțelegeri, căci erau departe de Sidon, și nu aveau legături cu Siria.

⁸ Și au ajuns cei cinci bărbați la frații lor, la Saraa și Esthaol, și le-au spus frații lor: „De ce ședeți?”

⁹ Și au spus: „Ridicați-vă să mergem la aceia; căci am intrat și am umblat în ținut până la Laisa și am văzut poporul care sălășluiește acolo în siguranță, după rânduiala sidonienilor, aflându-se la mare distanță de Sidon, și nu au legături cu Siria; ridicați-vă și să mergem peste ei, căci am găsit țara și iată că este foarte bună. Și voi tăceți? Nu pregetați să porniți la drum și să luați în stăpânire pământul!

¹⁰ Când veți intra, veți ajunge la un popor încrezător, iar țara este larg deschisă, căci Dumnezeu a dat-o în mâna voastră, un loc în care nu

⁷ Și au plecat cei cinci bărbați și au ajuns la Laisa. Și au văzut poporul de acolo așezat în siguranță, [iar cetatea] avea parte de liniște, după obiceiul sidonienilor, – și nu aveau nici neînțelegere, nici nemulțumire în ținut, nici așteptarea vreunei moșteniri de avere, – și erau departe de sidonieni, și nu aveau legături cu nimeni.

⁸ Și au ajuns cei cinci bărbați la frații lor, la Saraa și Esthaol, și le-au spus fraților lor: „De ce ședeți?”

⁹ Și au spus: „Ridicați-vă să mergem la aceia, căci am văzut țara și iată – este foarte bună; și voi stați liniștiți? Nu pregetați să porniți la drum și să luați în stăpânire pământul.

¹⁰ Când veți merge, veți intra la un popor plin de încredere, iar țara este întinsă, căci Dumnezeu a dat-o în mâna voastră, un loc în care nu

18,7 „la Laisa”: TM are *Lāy'šāh*, „cătref Lais”. Traducătorii au inclus în toponim sufixul ebr. de direcție, fenomen frecvent. ♦ „cu Siria” (A) / „cu nimeni” (B): TM are *'im 'ādham*, „cu [nici un] om”. Lecțiunea A se explică prin lectura *'ārām*, „Siria”; literele *daleth* și *res* fiind foarte asemănătoare, traducătorii gr. le confundă adesea.

18,8 „le-au spus frații lor” (A) / „le-au spus fraților lor” (B): prima dintre formulări este în acord cu TM.

A

lipsește nimic din câte se află pe pământ.”

¹¹ Și au plecat din neamul lui Dan, din Saraa și Esthaol, șase sute de bărbați, încinși cu arme de luptă.

¹² Și au urcat și s-au așezat în Cariathiarim, în Iuda; de aceea i-a rămas locului aceluia [numele] de „Tabăra lui Dan” până în ziua aceasta, adică la apus de Cariathiarim.

¹³ Au plecat de acolo și au ajuns până la muntele lui Efraim și au mers la casa lui Micha.

¹⁴ Și au vorbit cei cinci oameni care plecaseră să cerceteze ținutul și le-au spus fraților lor: „Oare știți că [se află] în casele acestea un *ephud* și un *theraphin* și chip cioplit și chip turnat? Acum, știți ce să faceți.”

¹⁵ Și s-au abătut aceia din drum și au mers la casa băiatului, a levitului, la casa lui Michaias, și l-au salutat.

¹⁶ Iar cei șase sute de bărbați încinși cu arme de luptă, dintre fiii lui Dan, erau așezați în fața porții de intrare.

¹⁷ Și cei cinci bărbați care fuseseră să cerceteze ținutul au urcat; ajungând acolo, au luat chipul cioplit și *ephudul* și *theraphinul* și chipul

B

lipsește nimic din cele ce se află pe pământ.”

¹¹ Și au plecat de acolo, din familiile lui Dan, din Saraa și Esthaol, șase sute de bărbați, încinși cu arme de bătaie.

¹² Și au urcat și s-au așezat în Cariathiarim, în Iuda; de aceea i-a rămas locului aceluia [numele] „Tabăra lui Dan” până în ziua aceasta, adică la apus de Cariathiarim.

¹³ Au plecat de acolo la muntele lui Efraim și au mers la casa lui Michaias.

¹⁴ Și au vorbit cei cinci oameni care plecaseră să cerceteze ținutul Laisa și le-au spus fraților lor: „Știți că [se află] în casa aceasta un *ephod* și un *theraphin* și chip cioplit și chip turnat? Acum, știți ce să faceți.”

¹⁵ Și s-au abătut aceia din drum și au mers la casa tânărului levit, la casa lui Michaias, și l-au întrebat de sănătate.

¹⁶ Iar cei șase sute de bărbați încinși cu arme de bătaie, dintre fiii lui Dan, erau așezați în fața porții de la intrare.

¹⁷ Și cei cinci bărbați care fuseseră să cerceteze ținutul au urcat.

18,12 „la apus”: este traducerea propusă de BA pentru κατοπισθεν A, οπίσω B („în spatele”); TM are *aharēy*, „în spatele”, care poate indica și direcția apusului, aflat în spatele celui care privește spre răsărit.

A

B

turnat, iar preotul era așezat la poarta de la intrare, ca și cei șase sute de bărbați încinși cu arme de luptă.

¹⁸ Și au intrat aceștia în casa lui Micha și au luat chipul cioplit și *ephudul* și *theraphinul* și chipul turnat. Și preotul le-a spus: „Ce faceți?”

¹⁹ Ei i-au spus: „Taci, pune-ți mâna pe gură și mergi cu noi și vei fi pentru noi ca un tată și ca un preot; este oare mai bine să fii preot în casa unui singur om decât să fii preot pentru un trib și pentru un neam, în Israel?”

²⁰ Și inima preotului s-a bucurat și a luat *ephudul* și *theraphinul* și chipul cioplit și chipul turnat și a mers în mijlocul poporului.

²¹ Și s-au întors și au plecat; și și-au rânduit agoniseala și bunurile cele de preț înaintea lor.

²² Când se aflau ei departe de casa lui Micha, iată că Micha și cu bărbații din casa sa au început să strige, împreună cu Micha, în urma fiilor lui Dan.

²³ Și fiii lui Dan și-au întors privirile și i-au spus lui Micha: „Ce ai, de ce strigi?”

²⁴ Și Micha le-a spus: „Pentru că ați luat chipul cioplit pe care mi l-am făcut, și pe preot, și ați plecat; ce mi-a mai rămas? Și de ce îmi spuneți asta: «De ce strigi așa?»”

¹⁸ Și au intrat aceștia în casa lui Michaias, iar preotul stătea; și au luat chipul cioplit și *ephodul* și *theraphinul* și chipul turnat. Și preotul le-a spus: „Ce faceți voi?”

¹⁹ Ei i-au spus: „Taci, pune-ți mâna pe gură și mergi cu noi și vei fi pentru noi ca un tată și ca un preot; oare ce este bine, să fii preot în casa unui singur om, sau să fii preot pentru un trib și pentru o casă și pentru o familie, în Israel?”

²⁰ Și inima preotului s-a bucurat și a luat *ephodul* și *theraphinul* și chipul cioplit și chipul turnat și a mers în mijlocul poporului.

²¹ Și s-au întors și au plecat; și și-au rânduit copiii și bunurile și poverile înaintea lor.

²² Când se aflau ei departe de casa lui Michaias, iată că Michaias și bărbații din casele vecine cu casa lui Michaias au început să strige după ajutor și i-au oprit pe fiii lui Dan.

²³ Și fiii lui Dan și-au întors privirile și i-au spus lui Michaias: „Ce ai, de ce strigi după ajutor?”

²⁴ Și le-a spus Michaias: „Pentru că ați luat chipul cioplit pe care mi l-am făcut, și pe preot, și v-ați dus; ce mi-a mai rămas? Și de ce îmi spuneți asta: «De ce strigi?»”

A

²⁵ Și fiii lui Dan i-au răspuns: „Să nu ți se audă glasul între noi, ca nu cumva să se năpustească asupra voastră bărbați înnegurați la suflet și să-ți pierzi și viața ta, și viața casei tale.

²⁶ Și fiii lui Dan și-au văzut de drum; iar Micha a văzut că erau mai tari decât el, și-a lăsat capul în jos și s-a întors la casa lui.

²⁷ Și au luat ei câte făcuse Micha, și pe preotul care era cu el, și au mers până la Laisa, peste un popor liniștit și încrezător; și l-au trecut prin ascuțișul sabiei și au dat foc cetății;

²⁸ și n-are cine să-i scape, căci este la mare depărtare de sidonieni, și nu au legături cu oamenii [din jur]; se află în valea care este a casei lui Roob. Și au zidit cetatea și au sălășluit în ea.

²⁹ Și au pus cetății numele „Dan”, după numele părintelui lor, care se născuse din Israel; Lais se numea cetatea mai înainte.

³⁰ Și fiii lui Dan și-au înălțat chipul cioplit al lui Micha; și Ionathan, fiul lui Gersom, [care era] fiul lui Moise, el și fiii lui au fost preoți pentru tribul lui Dan până în ziua strămutării din țară.

B

²⁵ Și fiii lui Dan i-au răspuns: „Să nu ți se audă glasul între noi, nu cumva să se năpustească asupra voastră bărbați amari la suflet și să-ți pierzi și viața ta, și viața casei tale.”

²⁶ Și fiii lui Dan și-au văzut de drumul lor; iar Michaias a văzut că erau mai puternici decât el și s-a întors la casa lui.

²⁷ Și fiii lui Dan au luat câte făcuse Michaias, și pe preotul care era cu el, și au mers până la Laisa, peste un popor liniștit și încrezător, în siguranță; și l-au trecut prin ascuțișul sabiei și au pus foc cetății;

²⁸ și n-avea cine să-i apere, căci este la mare depărtare de sidonieni, și nu au legături cu oamenii [din jur]; se află în valea care este a casei lui Raab. Și au zidit cetatea și au sălășluit în ea.

²⁹ Și au pus cetății numele „Dan”, după numele părintelui lor, care se născuse din Israel; Ulamais se numea cetatea mai înainte.

³⁰ Și fiii lui Dan și-au înălțat chipul cel cioplit; și Ionatham, fiul lui Gersom, fiul lui Manase, el și fiii lui au fost preoți pentru tribul lui Dan până în ziua strămutării din țară.

18,30 Genealogia levitului exemplifică divergența dintre clasele de manuscrise grecești și este un indiciu al existenței unei tradiții de lectură orală, anterioară fixării vocalice a textului consonantic ebraic. Cele două variante păstrate în textul dublu al ediției Rahlfs sunt o simplificare a unei mari diversități.

A

B

³¹ Și și-au rânduit chipul cioplit al lui Micha, pe care îl făcuse, pentru toată vremea cât a fost casa lui Dumnezeu la Selo.

³¹ Și și-au rânduit chipul cioplit, pe care îl făcuse Michaias, pentru toată vremea cât a fost casa lui Dumnezeu la Selom.

19¹ Iar în zilele acelea nu era rege în Israel. Și a fost un bărbat, un levit, care locuia pe coasta muntelui lui Efraim și și-a luat bărbatul ca țiiitoare o femeie din Bethleemul lui Iuda.

19¹ Iar în zilele acelea nu era rege în Israel. Și a fost un bărbat, un levit, care locuia pe coasta muntelui lui Efraim, și și-a luat pentru el țiiitoare o femeie din Bethleemul lui Iuda.

² Și țiiitoarea s-a mâniat împotriva lui și a plecat de la el la casa tatălui ei, în Bethleemul lui Iuda; și a rămas acolo vreme de patru luni.

² Și țiiitoarea s-a dus de la el și a plecat de la el la casa tatălui ei, în Bethleemul lui Iuda; și a stat acolo vreme de patru luni.

³ Atunci bărbatul ei s-a ridicat și a plecat după ea, ca să vorbească inimii ei, să o împace cu el și să o aducă îndărăt la el; și [au mers] cu el slujitorul lui tânăr și o pereche de asini; și a mers până la casa tatălui ei, iar tatăl tinerei l-a văzut și i-a ieșit în întâmpinare.

³ Atunci bărbatul ei s-a ridicat și a plecat după ea, ca să vorbească inimii ei și să o întoarcă la el; și [au mers] cu el [slujitorul] lui tânăr și o pereche de asini; iar aceasta l-a poftit în casa tatălui ei, iar tatăl tinerei l-a văzut și l-a întâmpinat cu bucurie.

⁴ Și l-a luat la sine socrul său, tatăl tinerei, și a stat cu el vreme de trei zile, și au mâncat și au băut și au dormit acolo.

⁴ Și l-a ținut la sine socrul său, tatăl tinerei, și a stat cu el vreme de trei zile, și au mâncat și au băut și au înnoptat acolo.

⁵ Și a fost așa: în ziua a patra s-au sculat de dimineată și el s-a ridicat

⁵ Și a fost așa: în ziua a patra s-au sculat de dimineată și el s-a ridicat

19,1 Ultimele două capitole ale cărții Judecătorilor formează o unitate narativă, creată pe schema crimă-pedeapsă-reparație. Din punct de vedere istoric, nimicirea tribului lui Beniamin de către celelalte triburi israelite s-ar fi inseriat mai logic după capitolul 2 (cf. „Introducerea”); Flavius Iosephus (*AI V*, 136-174) a operat acest transfer, fără a-l justifica; Theodoret (*Qu. Iud.* 27) sugerează același lucru.

19,2 „s-a mâniat împotriva lui” (A) / „s-a dus de la el” (B); TM are „s-a desfrânat împotriva lui”. Β ἐπορεύθη ar putea fi o corupere din ἐπορεύθη, „s-a prostituat”.

A

să plece; iar tatăl tinerei i-a spus ginerelui: „Întărește-ți inima cu o bucată de pâine, și după aceea vei pleca.”

⁶ Și s-au așezat și au mâncat amândoi laolaltă și au băut; și tatăl tinerei i-a spus bărbatului: „Rămâi peste noapte, și inima ta să se bucure.”

⁷ Și bărbatul s-a ridicat să plece; iar socrul său l-a silit și din nou a petrecut noaptea acolo.

⁸ Și s-a trezit de dimineață în ziua a cincea ca să plece; și tatăl tinerei i-a spus: „Întărește-ți inima cu pâine și pregătește-te până se va pleca ziua”; și au mâncat și au băut amândoi.

⁹ Și bărbatul s-a ridicat să plece, el și fiitoarea lui și slujitorul lui cel tânăr; dar socrul său, tatăl tinerei i-a spus: „Iată că ziua s-a plecat spre seară; rămâi aici și astăzi, ca inima ta să se bucure, apoi veți porni în drumul vostru în zori și vei merge la așezarea ta.

¹⁰ Dar bărbatul n-a vrut să mai stea peste noapte, și s-a ridicat și a plecat – și a ajuns până în fața [cetății] Iebus (adică Ierusalim); și avea cu

B

să pornească [la drum]; iar tatăl tinerei i-a spus mirelui: „Întărește-ți inima cu o îmbucătură de pâine, și după aceea vei pleca.”

⁶ Și s-au așezat și au mâncat amândoi laolaltă și au băut; și tatăl tinerei i-a spus bărbatului: „Rămâi peste noapte, și inima ta se va bucura.”

⁷ Și bărbatul s-a ridicat să pornească [la drum]; iar socrul său l-a silit, l-a așezat și a petrecut noaptea acolo.

⁸ Și s-a trezit de dimineață în ziua a cincea ca să pornească; și tatăl tinerei i-a spus: „Întărește-ți inima și pregătește-te până se va pleca ziua”; și au mâncat amândoi.

⁹ Și bărbatul s-a ridicat să pornească, el și fiitoarea lui și [slujitorul] lui cel tânăr; dar socrul său, tatăl tinerei i-a spus: „Iată că ziua a slăbit spre seară; rămâi aici peste noapte, și inima ta se va bucura, apoi vă veți trezi în zori la drumul vostru și vei merge la așezarea ta.

¹⁰ Dar omului nu i s-a părut potrivit să mai stea peste noapte, și s-a ridicat și a plecat – și a ajuns până în fața [cetății] Iebus (adică Ierusalim);

19,8 „pregătește-te”: termenii grecești (στρατεύου in A, στρατεύσον in B) sunt o prezență neașteptată, de vreme ce în textul ebraic apare *māhah*, „a zăbovi”. Editorul BA găsește aici două explicații posibile: fie o confuzie între verbul στρατεύουα, care apare în manuscrise, și στραγγεύουα, care este traducerea obișnuită a verbului ebraic (generată de asemănarea literelor T și Γ în scrierea uncială); fie interpretarea termenului grecesc, atestat ca o metaforă militară (verbul înseamnă exact „a îndeplini serviciul militar”, „a face o campanie”).

A

el o pereche de asini înșeuati, și țitoarea era cu el.

¹¹ Fiind ei încă pe la Iebus, ziua era aproape încheiată; atunci slujitorul cel tânăr a spus către stăpânul său: „Hai să ne abatem în această cetate a iebuseilor și să înnoptăm în ea.”

¹² Și stăpânul său i-a răspuns: „Nu mă voi abate într-o cetate de-a Străinului, care nu-i dintre fiii lui Israel, ci vom merge până la Gabaa.”

¹³ Și i-a spus slujitorului: „Hai să mergem într-una dintre așezări și să înnoptăm în Gabaa sau în Rama.”

¹⁴ Și au plecat și s-au îndepărtat; iar soarele asfințea când au ajuns la Gabaa, cetatea lui Beniamin.

¹⁵ Și au ocolit ca să intre să găsească adăpost în Gabaa; și au intrat și s-au așezat în piața cetății; dar nimeni nu i-a poftit la adăpost în casă.

¹⁶ Și iată un bătrân venea de la treburile lui, de la câmp, spre seară; iar bărbatul era din muntele lui Efraim și sălășluia în Gabaa; oameții locului erau fii ai lui Beniamin.

¹⁷ Și ridicându-și ochii l-a văzut pe călător în piața cetății. Și bătrânul i-a spus: „Încotro mergi și de unde vii?”

¹⁸ Și i-a răspuns: „Suntem în trecere, venind de la Bethleemul lui Iuda spre coasta muntelui lui

B

și avea cu el o pereche de asini înșeuati, și țitoarea era cu el.

¹¹ Fiind ei încă pe la Iebus, ziua era aproape pe sfârșite; atunci [slujitorul] cel tânăr a spus către stăpânul său: „Hai să ne abatem în această cetate a iebuseilor și să înnoptăm în ea.”

¹² Și stăpânul său i-a răspuns: „Nu ne vom abate într-o cetate străină, în care nu sunt fii ai lui Israel, ci vom merge până la Gabaa.”

¹³ Și i-a spus tânărului: „Hai să ne apropiem de una dintre așezări și să înnoptăm în Gabaa sau în Rama.”

¹⁴ Și au trecut mai departe și au pornit [la drum]; iar soarele asfințea când au ajuns la Gabaa, cetatea lui Beniamin.

¹⁵ Și au ocolit ca să intre să înnopteze în Gabaa; și au intrat și s-au așezat în piața cetății; dar nimeni nu i-a poftit să înnopteze în casă.

¹⁶ Și iată un bătrân venea de la treburile lui, de la câmp, spre seară; iar bărbatul era din muntele lui Efraim și sălășluia în Gabaa; oameții locului erau fii ai lui Beniamin.

¹⁷ Și ridicându-și ochii l-a văzut pe călător în piața cetății. Și bătrânul i-a spus: „Încotro mergi și de unde vii?”

¹⁸ Și i-a răspuns: „Am plecat, venind de la Bethleemul lui Iuda, spre coasta muntelui lui Efraim; căci eu

A

Efraim; căci eu sunt de acolo și m-am dus până la Bethleemul lui Iuda și mă întorc la casa mea – și nimeni nu mă pofteste în casă;

¹⁹ am paie și hrană pentru asinii noștri; am pâine și vin pentru mine și roaba ta și pentru slujitor și pentru robii tăi; nu lipsește nimic.”

²⁰ Și bătrânul a spus: „Pace ție, doar că tot ce-ți trebuie mă privește pe mine; numai să nu rămâi în piață.”

²¹ Și l-a călăuzit spre gospodăria sa și le-a dat loc pentru asini; și și-au spălat picioarele și au mâncat și au băut.

²² Pe când își veseleau ei inima, iată bărbatul cetății, fii ai nelegiuitorilor, au înconjurat casa și au bătut în poartă și au spus către bătrân, stăpânul casei: „Scoate-l afară pe bărbatul care a venit în casa ta, ca să-l cunoaștem.”

²³ Iar bărbatul, stăpânul casei, a ieșit la ei și le-a spus: „Nicidecum, fraților, să nu faceți grozăvia asta; acum, că bărbatul acesta a intrat în casa mea, să nu faceți o astfel de sminteală.”

²⁴ Iată, [eu am] o fiică, fecioară, iar [el are] o fiitoare; le voi scoate pe ele afară și să le siluiți și să faceți cu ele ce pare bun în ochii voștri; dar bărbatului acestuia să nu-i faceți vreo faptă de sminteală.”

²⁵ Și n-au vrut băbații să-l asculte. Și bărbatul a luat-o pe fiitoarea sa și

B

sunt de acolo și m-am dus până la Bethleemul lui Iuda și mă întorc la casa mea – și nimeni nu mă pofteste în casă;

¹⁹ am paie și hrană pentru asinii noștri, am pâine și vin pentru mine și slujitoare și pentru slujitor, dimpreună cu robii tăi; nu lipsește nimic.”

²⁰ Și bătrânul a spus: „Pace ție, doar că tot ce-ți trebuie mă privește; numai să nu înnoptezi în piață.”

²¹ Și l-a călăuzit spre casa sa și le-a dat loc pentru asini; și și-au spălat picioarele și au mâncat și au băut.

²² Pe când își veseleau ei inima, iată bărbatul cetății, fii ai nelegiuitorilor, au înconjurat casa și au bătut în poartă și au spus către bătrân, stăpânul casei: „Scoate-l afară pe bărbatul care a venit în casa ta, ca să-l cunoaștem.”

²³ Iar bărbatul, stăpânul casei, a ieșit la ei și le-a spus: „Nu, fraților, să nu faceți urâciunea asta; acum că bărbatul acesta a intrat în casa mea, să nu faceți o astfel de sminteală.”

²⁴ Iată, [eu am] o fiică, fecioară, iar [el are] o fiitoare; le voi scoate pe ele afară și să le siluiți și să faceți cu ele ce pare bun în ochii voștri; dar bărbatului acestuia să nu-i faceți vreo faptă de sminteală.”

²⁵ Și n-au crezut de cuviință băbații să-i dea ascultare. Și a luat-o bărbatul

A

a scos-o afară dinaintea lor; și aceia s-au împreunat cu ea și și-au bătut joc de ea toată noaptea, până dimineață. Și i-au dat drumul atunci când s-au ridicat zorile.

²⁶ Și femeia a venit către dimineață și s-a prăbușit la poarta de la intrarea în casa bărbatului la care era stăpânul ei, până s-a luminat de ziuă.

²⁷ Și s-a sculat stăpânul ei de dimineață și a deschis porțile casei și a ieșit ca să plece în drumul lui; și iată că femeia, țitoarea lui, era căzută dinaintea porții și mâinile ei erau pe prag.

²⁸ Și a spus către ea: „Ridică-te, să mergem”; și nu i-a răspuns, căci murise. Și a urcat-o pe asin; apoi a încălecat bărbatul și a plecat spre locul lui.

²⁹ Și a intrat în casa lui, a luat sabia, și-a apucat țitoarea și a tăiat-o, după oasele ei, în douăsprezece bucăți și le-a trimis la toate triburile lui Israel.

³⁰ Și a fost așa: oricine privea spunea: „Nu s-a mai întâmplat și nu s-a mai văzut așa ceva, din ziua în care fiii lui Israel au urcat din Egipt până astăzi.” Și le-a poruncit bărbaților pe care-i trimisese, zicând: „Aces-

B

pe țitoarea sa și a scos-o afară dinaintea lor; și aceia s-au împreunat cu ea și și-au bătut joc de ea toată noaptea, până dimineață. Și i-au dat drumul atunci când s-a făcut dimineață.

²⁶ Și femeia a venit în zori și s-a prăbușit la poarta casei unde era bărbatul ei, până s-a luminat de ziuă.

²⁷ Și s-a sculat bărbatul ei de dimineață și a deschis porțile casei și a ieșit ca să pornească în drumul lui; și iată că femeia, țitoarea lui, era căzută dinaintea porții și mâinile ei erau pe prag.

²⁸ Și a spus către ea: „Ridică-te și să mergem”; și nu i-a răspuns, căci era moartă. Și a luat-o pe asin și a plecat spre locul lui.

²⁹ Și a luat paloșul, și-a apucat țitoarea și a împărțit-o în douăsprezece părți și le-a trimis în tot ținutul lui Israel.

³⁰ Și a fost așa: oricine vedea spunea: „Nu s-a mai întâmplat și nu s-a mai văzut așa ceva, din ziua în care fiii lui Israel au urcat din Egipt până astăzi. Țineți sfat cu voi înșivă asupra acestui lucru și vorbiți.”

19,29 „sabia” (A) / „paloșul” (B): textele grecești dau aici doi termeni (μάχαρα în A, ρομφαία în B; cf. și 8,20; 9,54) care transpun un cuvânt ebraic rar, *hamma'akheleth*, desemnând, poate, un instrument de sacrificiu.

A

B

tea să le spuneți fiecărui bărbat din Israel: «S-a întâmplat oare ceva [asemănător] cu fapta aceasta din ziua în care fiii lui Israel au urcat din Egipt și până astăzi? Țineți sfat cu voi înșivă asupra acestui lucru și vorbiți.»»

20¹ Și au ieșit toți fiii lui Israel și s-a adunat toată obștea, ca un singur om, de la Dan și până la Bersabea și țara Galaadului, dinaintea Domnului, la Masepha.

² Și s-a întrunit sfatul întregului popor, toate triburile lui Israel, în adunarea poporului lui Dumnezeu, patru sute de mii de pedestri înarmați cu sabie.

³ Și fiii lui Benjamin au auzit că fiii lui Israel s-au urcat înaintea Domnului, la Masepha. Și au spus fiii lui Israel: „Povestiți unde s-a petrecut această ticăloșie.”

⁴ Atunci levitul, bărbatul femeii care fusese ucisă, a răspuns și a spus: „Eu și cu țitoarea mea am mers să găsim adăpost la Gabaa lui Benjamin.

⁵ Și au venit asupra mea bărbații din Gabaa și au încercuit împotriva mea casa la vreme de noapte; și au vrut să măucidă, iar pe țitoarea mea au siluit-o și și-au bătut joc de ea; și ea a murit.

20¹ Și au ieșit toți fiii lui Israel și s-a adunat toată obștea ca un singur om, de la Dan și până la Bersabea și țara Galaadului, dinaintea Domnului, la Masepha.

² Și au stat dinaintea Domnului toate triburile lui Israel, în adunarea poporului lui Dumnezeu, patru sute de mii de pedestri purtători de sabie.

³ Și fiii lui Benjamin au auzit că fiii lui Israel s-au urcat la Masepha. Și, când au ajuns [acolo], fiii lui Israel au spus: „Povestiți unde s-a petrecut această grozăvie.”

⁴ Atunci levitul, bărbatul femeii care fusese ucisă, a răspuns și a spus: „Eu și țitoarea mea am mers să înnoptăm la Gabaa lui Benjamin.

⁵ Și au venit asupra mea bărbații din Gabaa și au încercuit împotriva mea casa la vreme de noapte; și au vrut să măomoare și pe țitoarea mea au siluit-o; și ea a murit.

20,1-2 Versetele formulează solemn, mai explicit decât în oricare alt pasaj din Biblie, ideea unității lui Israel.

A

⁶ Și am luat-o pe țitoarea mea și am tăiat-o și am trimis în toate ținuturile moștenirii lui Israel, pentru că a fost făptuită o sminteală în Israel.

⁷ Iată, voi toți, fiii lui Israel, spuneți-vă părerea și sfatul.”

⁸ Și tot poporul s-a ridicat ca un singur om spunând: „Nici unul dintre noi nu vom merge la sălașul său, nici unul nu ne vom întoarce la casa sa.

⁹ Și acum, acesta este lucrul pe care-l vom face [cetății] Gabaa: ne vom ridica împotriva ei [trăgând] la sorti;

¹⁰ vom lua zece oameni din fiecare sută și o sută din fiecare mie și o mie din fiecare zece mii, ca să care provizii pentru toți cei care se duc să-i împlinească [cetății] Gabaa pe măsura smintelii pe care ea a făcut-o în Israel.”

¹¹ Și toți bărbații din Israel s-au adunat, venind din cetăți, ca un singur om.

¹² Și triburile lui Israel au trimis bărbați în tot tribul lui Benjamin, spunând: „Ce-i cu această ticăloșie petrecută la voi?”

¹³ Acum, dați-i pe acești nelegiuiți care sunt în Gabaa, fiii lui Belial, și îi vom omorî și vom nimici ticăloșia din Israel.” Dar fiii lui Benjamin n-au vrut să asculte de glasul fraților lor, fiii lui Israel.

¹⁴ Și fiii lui Benjamin s-au adunat din cetățile lor, venind la Gabaa să se lupte cu fiii lui Israel.

B

⁶ Și am apucat-o pe țitoarea mea și am tăiat-o și am trimis în toate ținuturile moștenirii lui Israel, pentru că a fost făptuită o zema și o nenorocire în Israel.

⁷ Iată, voi toți, fiii lui Israel, spuneți-vă părerea și sfatul aici.”

⁸ Și tot poporul s-a ridicat ca un singur om spunând: „Nici unul dintre noi nu vom merge la sălașul său, nici unul nu ne vom întoarce la casa sa.

⁹ Și acum, acesta este lucrul pe care-l vom face [cetății] Gabaa: ne vom ridica împotriva ei [trăgând] la sorti;

¹⁰ numai că vom lua zece oameni din fiecare sută și o sută din fiecare mie și o mie din fiecare zece mii, pentru provizii, ca să meargă să-i facă [cetății] Gabaa pe măsura nenorocirii pe care ea a făcut-o în Israel.”

¹¹ Și toți bărbații din Israel s-au adunat, împotriva cetății, ca un singur om.

¹² Și au trimis triburile lui Israel bărbați în tot tribul lui Benjamin, spunând: „Ce-i cu această grozăvie petrecută la voi?”

¹³ Acum, dați-i pe bărbații aceștia, fiii nelegiuiților din Gabaa, și-i vom omorî și vom curăți grozăvia din Israel.” Dar fiii lui Benjamin n-au găsit cu cale să asculte de glasul fraților lor, fiii lui Israel.

¹⁴ Și fiii lui Benjamin s-au adunat din cetățile lor, venind la Gabaa să se bată cu fiii lui Israel.

A

B

¹⁵ Și în ziua aceea fiii lui Benjamin s-au numărat, din cetăți, douăzeci și cinci de mii de bărbați în stare să scoată sabia, în afară de cei ce sălășluiau în Gabaa; aceștia numărau șapte sute de bărbați tineri aleși,

¹⁶ în stare să se folosească deopotrivă de stânga ca și de dreapta; toți erau prăștiași, aruncând pietrele la firul de păr, fără să greșească.

¹⁷ Și s-au numărat toți oamenii din Israel: în afară de fiii lui Benjamin, [erau] patru sute de mii de bărbați în stare să scoată sabia; toți erau gata de luptă.

¹⁸ Și s-au sculat și au urcat spre Baithel, ca să-L întrebe pe Dumnezeu; și au zis fiii lui Israel: „Cine se va sui pentru noi, să ne călăuzească în luptă împotriva lui Benjamin?” Și Domnul a răspuns: „Juda se va sui să vă călăuzească.”

¹⁹ Și s-au ridicat fiii lui Israel și s-au așezat lângă Gabaa.

²⁰ Și toți bărbații din Israel au pornit la luptă cu Benjamin; toți bărbații din Israel s-au rânduie de luptă lângă Gabaa.

¹⁵ Și în ziua aceea fiii lui Benjamin s-au numărat, din cetăți, douăzeci și trei de mii, [fiecare] bărbat în stare să poarte sabia, în afară de cei ce sălășluiau în Gabaa; aceștia numărau șapte sute de bărbați aleși

¹⁶ din tot poporul, în stare să se folosească deopotrivă de stânga ca și de dreapta; toți erau prăștiași, aruncând pietrele la firul de păr, fără să greșească.

¹⁷ Și s-au numărat toți oamenii din Israel: în afară de fiii lui Benjamin, [erau] patru sute de mii de bărbați în stare să poarte sabia; toți erau gata de bătălie.

¹⁸ Și s-au sculat și au urcat spre Baithel ca să-L întrebe pe Dumnezeu; și au zis fiii lui Israel: „Cine se va sui pentru noi în frunte, pentru bătălie împotriva lui Benjamin?” Și Domnul a răspuns: „Juda se va sui în frunte să vă călăuzească.”

¹⁹ Și s-au ridicat fiii lui Israel de dimineată și s-au așezat lângă Gabaa.

²⁰ Și au plecat toți bărbații din Israel la bătălie cu Benjamin și s-au încleștat cu ei lângă Gabaa.

20,15 Cifrele diferă în manuscrisele grecești. În TM se vorbește de „douăzeci și șase de mii”, număr care este citit de traducătorul textului B ca „douăzeci și trei de mii”, cu o confuzie explicabilă între notarea numerelor „șase” și „trei”; varianta din A poate fi rezultatul unei armonizări cu vv. 35 și 46.

20,16 Începe diferit în TM: „din tot poporul, erau șapte sute de oameni aleși, stângaci...” ♦ „în stare să se folosească deopotrivă de stânga ca și de dreapta”: cf. nota 3,15.

A

²¹ Și fiii lui Beniamin au ieșit din cetate și au nimicit în Israel în ziua aceea douăzeci și două de mii de oameni pe câmp.

²² Iar bărbații din Israel s-au întărit și s-au rânduit din nou de luptă în locul în care se așezaseră și cu o zi înainte.

²³ Și s-au ridicat fiii lui Israel și au plâns dinaintea Domnului până seara și l-au întrebat pe Domnul spunând: „Să pornesc din nou să mă lupt cu Beniamin, fratele meu?” Și Domnul a spus: „Ridicați-vă împotriva lui.”

²⁴ Și fiii lui Israel au mers la Beniamin în ziua a doua.

²⁵ Și Beniamin le-a ieșit în întâmpinare din Gabaa în ziua a doua și a nimicit din popor optsprezece mii de oameni pe câmp; toți scosese ră sabia.

²⁶ Și s-au urcat toți fiii lui Israel și tot poporul și au mers la Baithel și au plâns dinaintea Domnului; și au ținut post în ziua aceea și au înălțat dinaintea Domnului ardere de tot pentru izbăvire;

²⁷ și L-au întrebat fiii lui Israel pe Domnul; și în ziua aceea chivotul legământului [se afla] acolo;

²⁸ iar Phinees, fiul lui Eleazar, fiul lui Aaron era înaintea [chivotului]

B

²¹ Și au ieșit fiii lui Beniamin din Gabaa și au nimicit în Israel în ziua aceea douăzeci și două de mii de oameni pe câmp.

²² Și bărbații din Israel s-au întărit și s-au întocmit din nou pentru bătălie în locul în care se așezaseră și cu o zi înainte.

²³ Și s-au ridicat fiii lui Israel și au plâns dinaintea Domnului până seara și l-au întrebat pe Domnul spunând: „Să pornim din nou să ne batem cu fiii lui Beniamin, frații noștri?” Și Domnul a spus: „Ridicați-vă împotriva lor.”

²⁴ Și fiii lui Israel au mers la Beniamin în ziua a doua.

²⁵ Și fiii lui Beniamin le-au ieșit în întâmpinare din Gabaa în ziua a doua și au nimicit dintre fiii lui Israel încă optsprezece mii de oameni pe câmp; toți purtau sabie.

²⁶ Și s-au urcat toți fiii lui Israel și tot poporul și au mers la Baithel și au plâns și au stat acolo în fața Domnului; și au ținut post în ziua aceea până seara și au înălțat în fața Domnului ardere de tot și [jertfe] desăvârșite,

²⁷ căci [se afla] acolo chivotul legământului Domnului Dumnezeu;

²⁸ iar Phinees, fiul lui Eleazar, fiul lui Aaron era înaintea [chivotului]

20,28 În *Comentariul la Evanghelia după Ioan* (VI,83), Origen invocă o tradiție a evreilor conform căreia Phinees a avut o viață lungă, sub mai mulți Judecători. Această tradi-

A

B

în zilele acelea spunând: „Să pornesc din nou la război cu fiii lui Beniamin, fratele meu, ori să stau liniștit?” Și Domnul a răspuns: „Suiți-vă, căci mâine ți-l dau în mână.”

²⁹ Și au pus fiii lui Israel o cursă în jurul [cetății] Gabaa.

³⁰ Și Israel s-a desfășurat împotriva lui Beniamin în ziua a treia și s-a așezat împotriva [cetății] Gabaa cum [o mai făcuse] o dată și încă o dată.

³¹ Și au ieșit fiii lui Beniamin în întâmpinarea poporului și [aceștia] i-au atras afară din cetate; și [beniamiții] au început să lovească poporul, cum [o mai făcuseră] o dată și încă o dată, pe [cele două] căi: una urcă înspre Baithel, iar cealaltă urcă înspre Gabaa, pe câmp; [au lovit] cam treizeci de oameni din Israel.

³² Și au spus fiii lui Beniamin: „Ei cad dinaintea noastră ca și mai înainte.” Și fiii lui Israel spususeră: „Să fugim și să-i scoatem din cetate în drum.”

³³ Și toți bărbații din Israel s-au ridicat din locul lor și s-au rându

în zilele acelea. Și fiii lui Israel L-au întrebat pe Domnul, spunând: „Să pornim din nou la război cu fiii lui Beniamin, frații noștri, sau să stăm liniștiți?” Și Domnul a răspuns: „Suiți-vă, căci mâine îl voi da în mâinile voastre.”

²⁹ Și au pus fiii lui Israel o cursă în jurul [cetății] Gabaa.

³⁰ Și s-au urcat fiii lui Israel împotriva lui Beniamin în ziua a treia și s-au așezat împotriva [cetății] Gabaa cum [o mai făcuseră] o dată și încă o dată.

³¹ Și au ieșit fiii lui Beniamin în întâmpinarea poporului și au lăsat cetatea pustie; și [beniamiții] au început să lovească poporul răbind dintre ei, cum [o mai făcuseră] o dată și încă o dată, pe căile care — una urcă spre Baithel, iar cealaltă — urcă spre Gabaa pe câmp; [au lovit] cam treizeci de oameni din Israel.

³² Și au spus fiii lui Beniamin: „Ei se prăbușesc dinaintea noastră ca mai înainte.” Și fiii lui Israel spususeră: „Să fugim și să-i scoatem din cetate în drum.” Și așa au făcut.

³³ Și toți bărbații s-au ridicat din locul lor și s-au așezat de luptă la

ție se sprijină, probabil, pe făgăduința unui „legământ de pace” între Domnul și Phinees (Num. 25,10-13). După Theodoreț (*Qu. Iud.* 27), acest amănunt referitor la Phinees permite datarea războiului împotriva lui Beniamin puțin după moartea lui Iisus Nave.

20,29-48 Relatarea luptei din a treia zi este dublă, cu reveniri în desfășurarea cronologică.

A

de luptă la Baalthamar; iar pândarii lui Israel luptau din locul lor, dinspre apus de Gabaa.

³⁴ Și au ajuns în fața [cetății] Gabaa zece mii de bărbați aleși din tot Israelul și lupta s-a întezit; iar aceia nu pricepeau că îi ajunsese grozăvia.

³⁵ Și l-a lovit Domnul pe Benjamin dinaintea lui Israel, și în ziua aceea fiii lui Israel au nimicit din Benjamin douăzeci și cinci de mii de bărbați și o sută; toți scosese răbia.

³⁶ Și Benjamin a văzut că este înfrânt. Și bărbații din Israel i-au făcut loc lui Benjamin, căci se încredeau în cursa pe care o întinseseră înspre Gabaa.

³⁷ Și pândarii s-au năpustit și s-au desfășurat înspre Gabaa; și au pornit pândarii și au trecut toată cetatea prin ascuțișul sabiei.

³⁸ Și între bărbații lui Israel și pândari era rânduit un semnal, ca [aceia] să aprindă o torță de fum din cetate.

³⁹ Și bărbații lui Israel s-au întors la luptă; Benjamin a început să-i lovească, rănind din rândul lui Israel cam treizeci de bărbați, căci își spusese: „Doar se întorc iarăși dinaintea

B

Baalthamar; iar pândarii lui Israel luptau din locul lor, dinspre Maaragabe.

³⁴ Și s-au dus în fața [cetății] Gabaa zece mii de bărbați aleși din tot Israelul și bătălia s-a întezit; iar aceia nu pricepeau că se abătuse asupra lor grozăvia.

³⁵ Și l-a lovit Domnul pe Benjamin în fața fiilor lui Israel, și au nimicit fiii lui Israel din Benjamin în ziua aceea douăzeci și cinci de mii de bărbați și o sută; toți purtau sabie.

³⁶ Și fiii lui Benjamin au văzut că au fost bătuti. Și bărbații din Israel i-au făcut loc lui Benjamin, căci se încredeau în cursa pe care o întinseseră înspre Gabaa.

³⁷ Și în vreme ce se retrăgeau, pândarii au năvălit și s-au îndreptat spre Gabaa; și s-au desfășurat pândarii și au trecut cetatea prin ascuțișul sabiei.

³⁸ Și între bărbații lui Israel și pândari era rânduit un semn, ca [aceia] să ridice un semnal de fum din cetate.

³⁹ Și fiii lui Israel au văzut că pândarii puseseră stăpânire pe Gabaa și s-au oprit rânduiți de luptă; Benjamin a început să-i bată, rănind din rândul lui Israel cam treizeci de

20,36 Începutul acestui verset este concluzia celui precedent, după care se revine asupra evenimentelor enunțate mai înainte.

A

B

noastră, cum a fost lupta și mai înainte.”

⁴⁰ Iar focul a început să urce din cetate ca o coloană de fum; atunci Benjamin a privit înapoia sa și iată că se ridică spre cer sfârșitul cetății.

⁴¹ Și bărbații din Israel s-au întors, iar bărbații din Benjamin s-au zorit, căci văzuseră că i-a lovit nenorocirea.

⁴² Și s-au întors din fața bărbaților din Israel [apucând-o] pe drumul spre pustiu, dar bătălia i-a ajuns din urmă și cei [care veniseră] din cetăți i-au nimicit chiar în mijlocul lor.

⁴³ Și l-au fărâmițat pe Benjamin, ca să se liniștească de tot, și l-au călcat în picioare până în fața [cetății] Gabaa, dinspre răsărit.

⁴⁴ Și au căzut din Benjamin optsprezece mii de bărbați; cu toții bărbați puternici.

⁴⁵ Și s-au întors și au fugit înspre pustiu, spre stânca Remmon, și au adunat de pe drum cinci mii de bărbați; și l-au urmărit [pe Benjamin] până la Gadaam și au lovit dintre ei două mii de bărbați.

bărbați, căci își spunea: „Iarși ne cad în față, cum a fost bătălia și mai înainte.”

⁴⁰ Iar semnalul a început să urce din cetate în coloană de fum; atunci Benjamin a privit înapoia sa și iată că s-a ridicat spre cer sfârșitul cetății.

⁴¹ Și bărbații din Israel s-au întors, iar bărbații din Benjamin s-au zorit, căci văzuseră că i-a atins grozăvia.

⁴² Și în fața fiilor lui Israel, au privit către drumul spre pustiu și au luat-o la fugă, dar lupta i-a ajuns din urmă și cei [care veniseră] din cetăți i-au nimicit chiar în mijlocul lor.

⁴³ Și l-au fărâmițat pe Benjamin și l-au urmărit de la Nua, pe jos, până în fața [cetății] Gabaa, dinspre răsărit.

⁴⁴ Și au căzut din Benjamin optsprezece mii de bărbați; cu toții bărbați în putere.

⁴⁵ Și au privit cei rămași și au fugit înspre pustiu, spre stânca Remmon, și fiii lui Israel au adunat dintre ei cinci mii de bărbați; și i-au urmărit fiii lui Israel până la Gedan și au lovit dintre ei două mii de bărbați.

20,43 Textul ebraic al acestui verset este dificil, fapt care explică divergențele din traducerea grecească. TM are: *kit' rû 'eth-Bin'yāmin hir' dhīphuhū m' nūhāh hidh' rīkhuhū*, pentru care s-au propus traduceri ca „l-au împresurat pe Benjamin, l-au urmărit fără odihnă / l-au hărțuit / l-au călcat în picioare/ l-au zdrobit în odihnă”. Cele patru rădăcini (KTR, RDP, NWH, DRK) sunt redată în greacă în așa fel încât să alcătuiască un tablou plauzibil, chiar dacă nu se obține o echivalență deplină a sensurilor: „l-au fărâmițat pe Benjamin”, „l-au urmărit”, „l-au călcat în picioare”.

A

⁴⁶ Și toți cei loviți din Beniamin în ziua aceea au fost douăzeci și cinci de mii de bărbați care scosese război; cu toții [erau] bărbați puternici.

⁴⁷ Și s-au întors și au fugit înspre pustiu, spre stâncă Remmon șase sute de bărbați; și au stat la stâncă Remmon vreme de patru luni.

⁴⁸ Iar bărbații din Israel au tăiat calea fiilor lui Beniamin și i-au trecut prin ascuțișul sabiei fără să se oprească, de la [cei din] cetate până la vite, tot ce-au găsit în toate cetățile; iar cetăților pe care le-au găsit le-au dat foc.

21 ¹ Și Israel făcuse jurământ la Massepha spunând: „Nimeni dintre noi nu-și va da fiica de soție lui Beniamin.”

² Și tot poporul a mers la Massepha și la Baithel și au stat acolo până seara înaintea lui Dumnezeu; și și-au ridicat glasul și au plâns cu plânset mare

³ și au spus: „De ce, Doamne, Dumnezeul lui Israel, s-a întâmplat lucrul acesta în Israel, că astăzi lipsește din Israel un trib?”

⁴ Și a fost așa: a doua zi s-a trezit poporul de dimineață și a zidit acolo un altar și a ridicat ardere de tot pentru izbăvire.

B

⁴⁶ Și toți cei loviți din Beniamin în ziua aceea au fost douăzeci și cinci de mii de bărbați care purtasese război; cu toții [erau] bărbați în putere.

⁴⁷ Și au privit cei rămași și au fugit înspre pustiu, spre stâncă Remmon, șase sute de bărbați; și au stat la stâncă Remmon vreme de patru luni.

⁴⁸ Iar fiii lui Israel s-au întors asupra fiilor lui Beniamin și i-au trecut prin ascuțișul sabiei, de la [cei din] cetatea Methla până la vite, tot ce-au găsit în toate cetățile; iar cetăților pe care le-au găsit le-au dat foc.

21 ¹ Și fiii lui Israel făcuseră jurământ la Massepha spunând: „Nimeni dintre noi nu își va da fiica de soție lui Beniamin.”

² Și poporul a mers la Baithel și au stat acolo până seara înaintea lui Dumnezeu; și și-au ridicat glasul și au plâns cu plânset mare

³ și au spus: „Pentru ce, Doamne, Dumnezeule al lui Israel, s-a întâmplat că astăzi lipsește din Israel un trib?”

⁴ Și a fost așa: a doua zi s-a trezit poporul de dimineață și a zidit acolo un altar și a ridicat ardere de tot și [jertfe] desăvârșite.

A

B

⁵ Și fiii lui Israel au spus: „Cine dintre toate triburile lui Israel n-a urcat la adunare dinaintea Domnului?” Căci exista jurământ mare împotriva celui care nu urca dinaintea Domnului la Massepha, spunând: „De moarte va muri.”

⁶ Și fiii lui Israel s-au înmuiat în privința lui Benjamin, fratele lor, și au spus: „Astăzi a fost îndepărtat un trib din Israel;

⁷ ce vom face cu cei lăsați fără neveste? Noi am jurat în numele Domnului să nu le dăm soții dintre fiicele noastre.”

⁸ Și au spus: „Care [este] tribul din Israel care nu s-a urcat dinaintea Domnului la Massepha?” Și iată că din [cetatea] Iabis din Galaad nu venise nimeni în tabără, la adunare.

⁹ Și a fost cercetat poporul: și iată că nimeni dintre cei care locuiesc în Iabis din Galaad nu fusese acolo.

¹⁰ Și adunarea a trimis acolo douăsprezece mii de bărbați dintre fiii celor puternici și le-au poruncit acestora spunând: „Duceți-vă și treceți-i prin ascuțișul sabiei pe toți cei care locuiesc în Iabis din Galaad, și femeile și poporul.

¹¹ Și iată ce veți face: veți da pieirii pe toți bărbații și pe toate femeile care au cunoscut culcuș de bărbat.”

¹² Și au găsit între cei ce sălășluiau în Iabis din Galaad patru sute de

⁵ Și fiii lui Israel au spus: „Cine dintre toate triburile lui Israel n-a urcat la adunare dinaintea Domnului?” Căci exista jurământ mare împotriva celui care nu urca dinaintea Domnului la Massepha, spunând: „De moarte va muri.”

⁶ Și fiii lui Israel s-au înmuiat în privința lui Benjamin, fratele lor, și au spus: „Astăzi a fost scos un trib din Israel;

⁷ ce vom face cu cei rămași în viață și lăsați fără neveste? Noi am jurat în numele Domnului să nu le dăm soții dintre fiicele noastre.”

⁸ Și au spus: „Care [este] tribul din Israel care nu s-a urcat dinaintea Domnului la Massepha?” Și iată că din [cetatea] Iabis din Galaad nu venise nimeni în tabără, la adunare.

⁹ Și a fost cercetat poporul: și iată că nimeni dintre cei care locuiesc în Iabis din Galaad nu fusese acolo.

¹⁰ Și adunarea a trimis acolo douăsprezece mii de bărbați dintre fiii celor puternici și le-au poruncit acestora spunând: „Duceți-vă și treceți-i prin ascuțișul sabiei pe toți cei care locuiesc în Iabis din Galaad.

¹¹ Și așa veți face: veți da pieirii pe toți bărbații și pe toate femeile care au cunoscut culcuș de bărbat; dar pe fecioare le veți cruța.” Și așa au făcut.

¹² Și au găsit între cei ce sălășluiau în Iabis din Galaad patru sute de

A

B

tinere fecioare, care nu cunoscuseră culcuș de bărbat și le-au dus în tabără la Selo, care se află în ținutul Canaanului.

¹³ Și toată adunarea a trimis [soli] și a vorbit către Beniamin care era la stânca de la Remmon; și l-au chemat la pace.

¹⁴ Și Beniamin s-a întors către fiii lui Israel în ceasul acela și le-au dat lor femei dintre femeile din Iabisul Galaadului; și le-a fost pe plac așa.

¹⁵ Și s-a înmuiat poporul către Beniamin, căci Domnul făcuse spărtură în triburile lui Israel.

¹⁶ Și bătrânii adunării au spus: „Ce vom face cu cei rămași fără neveste?” Căci pieriseră femeile din Beniamin.

¹⁷ Și au spus: „[Să fie] moștenire de scăpare pentru Beniamin, ca să nu piară un trib din Israel;

¹⁸ noi nu putem să le dăm soții dintre fiicele noastre, căci am jurat, noi, fiii lui Israel, spunând: «Blestemat fie cel care-i va da soție lui Beniamin.»

¹⁹ Și au spus: „[Este] sărbătoare pentru Domnul în fiecare an la Selo, care se află la miazănoapte de

tinere fecioare, care nu cunoscuseră culcuș de bărbat, și le-au dus în tabără la Selon, în ținutul Canaanului.

¹³ Și toată adunarea a trimis [soli] și a vorbit către fiii lui Beniamin care erau la stânca de la Remmon; și i-au chemat la pace.

¹⁴ Și Beniamin s-a întors către fiii lui Israel în ceasul acela și fiii lui Israel le-au dat lor femeile pe care le cruțaseră dintre fiicele din Iabisul Galaadului; și le-a fost pe plac așa.

¹⁵ Și s-a înmuiat poporul către Beniamin, căci Domnul făcuse spărtură în triburile lui Israel.

¹⁶ Și bătrânii adunării au spus: „Ce vom face cu cei rămași fără neveste?” Căci pieriseră femeile din Beniamin.

¹⁷ Și au spus: „[Să fie] moștenire a celor scăpați pentru Beniamin, ca să nu piară un trib din Israel;

¹⁸ noi nu putem să le dăm soții dintre fiicele noastre, căci am jurat, noi, fiii lui Israel, spunând: «Blestemat fie cel care-i va da soție lui Beniamin.»

¹⁹ Și au spus: „Iată o sărbătoare pentru Domnul în fiecare an la Selon, care se află la miazănoapte

21,14 Acest verset reprezintă articulația dublei narațiuni. Finalul (identic în A și B) conține în TM o negație: „nu le-a fost de ajuns”, „nu au fost mulțumiți”. Prezența sau absența acestei negații este hotărâtoare pentru interpretarea relației care urmează: sau independentă de cea dintâi, sau decurgând din ea.

A

B

Baithel, la răsărit de drumul ce urcă de la Baithel la Sikima și la miazăzi de Libanul Lebonei.

²⁰ Și le-au poruncit fiilor lui Beniamin, spunându-le: „Mergeți și stați la pândă în vii;

²¹ veți privi și iată că fiicele locuitorilor din Selo vor ieși să joace în horă la Selo; atunci voi să ieșiți din vii și fiecare bărbat să-și ia femeie dintre fiicele din Selo și să plecați spre ținutul lui Beniamin.

²² Și va fi așa: când vor veni tații lor și frații lor să vă ceară socoteală, noi le vom spune: «Îndurați-vă de ei, căci nu și-a putut lua fiecare bărbat o femeie ca [pradă] de război; fiindcă voi nu le-ați dat lor; după cum stau lucrurile, aveți și voi vină.»”

²³ Și fiii lui Beniamin au făcut întocmai și și-au luat neveste, după numărul lor, dintre cele care jucau în horă, pe care le-au prins; și au plecat și s-au întors în partea lor de moștenire și și-au durat cetăți și s-au sălășluit în ele.

²⁴ Și, în vremea aceea, au plecat fiii lui Israel fiecare spre tribul său și la

de Baithel, la răsărit de drumul ce urcă de la Baithel la Sychem și la miazăzi de Lebona.”

²⁰ Și le-au poruncit fiilor lui Beniamin, spunându-le: „Mergeți și stați la pândă în vii;

²¹ veți privi și iată că fiicele locuitorilor din Selon vor ieși să joace în horă; atunci voi să ieșiți din vii și fiecare bărbat să-și ia femeie dintre fiicele din Selon și să plecați spre ținutul lui Beniamin.

²² Și va fi așa: când vor veni tații lor și frații lor să vă ceară socoteală, noi le vom spune: «Aveți milă de noi cu privire la ele, căci nu și-a putut lua fiecare bărbat o femeie ca [pradă] de bătălie; fiindcă voi nu ne-ați dat; de aceea, aveți și voi vină.”

²³ Și fiii lui Beniamin au făcut întocmai și și-au luat neveste, după numărul lor, dintre cele care jucau în horă, pe care le-au prins; și au pornit și s-au întors în partea lor de moștenire și și-au durat cetăți și s-au sălășluit în ele.

²⁴ Și, în vremea aceea, au plecat fiii lui Israel fiecare spre tribul său și la

21,22 Răpirea fetelor din Selo este aici obiect de dezbatere juridică. Cazul este complicat: acuzatorii sunt tații și frații fetelor, apărătorii sunt bătrânii comunității, acuzații sunt beniaminiții sau chiar bătrânii. Verdictul păstrează în textul grecesc concizia celui ebraic, deși cu diferențe în conținut. TM are: „Dacă părinții sau frații lor vin să ne ceară socoteală, le vom spune: «Îndurați-vă de ei, căci nici unul dintre noi nu și-a luat femeie ca [pradă de] război. Nici voi nu puteați să le dați, altfel ați fi avut vină.»”

A

neamul său și au mers acolo, fiecare în partea lui de moștenire. —

²⁵ În zilele acelea nu era rege în Israel; fiecare făcea ceea ce-i părea drept în ochii săi.

B

neamul său și s-au dus acolo, fiecare în partea lui de moștenire. —

²⁵ Iar în zilele acelea nu era rege în Israel; fiecare făcea ce-i părea drept înaintea sa.

21,25 Versetul final conține în B o particulă *đē*, care indică o opoziție față de textul precedent.

RUTH

Introducere

I. Subiectul

Istorisirea, plasată în perioada Judecătorilor, ne prezintă o familie care migrează din Bethleemul lui Iuda, lovit de o foamete cumplită. Personajele cu care ne întâlnim în primul capitol, Abimelech, soția sa, Noemin, și fiii lor, Maalon și Chelaion, se stabilesc în câmpia Moabului. După moartea lui Abimelech, fiii își iau soții moabite, pe Orpha și pe Ruth. Tinerii însă mor și ei, iar Noemin e silită să caute ajutor la rudele apropiate ale soțului său. Și, de vreme ce teritoriile lui Iuda depășiseră criza foametei, se hotărăște să se întoarcă în Bethleemul natal. Noemin însă își îndeamnă nurorile să rămână alături de familiile lor, în Moab, unde le era mai ușor să-și reclădească un viitor. În vreme ce Orpha cedează rugămintilor Noeminei și se întoarce la poporul său, Ruth o urmează pe soacra sa în drumul de întoarcere (1,1-18). O dată intrate în Bethleem, Noemin își dă seama de statutul ei social defavorizat și își plânge soarta pe care i-a hărăzit-o Dumnezeu (1,19-22).

Capitolul al doilea introduce un nou personaj, care va juca rolul decisiv în istoria reabilitării lor sociale: Boos, un om bogat, rudă apropiată a bărbatului Noeminei. Ruth e sfătuită de soacra sa să câștige atenția lui Boos și se alătură slujitorilor acestuia la secerat. Boos remarcă devotamentul și hărnicia lui Ruth (2,1-23). Noemin o învață pe Ruth cum să-l facă pe Boos să le devină „răscumpărător” (cf. nota la versetul 2,20). Boos se învoiește, dar e împiedicat de existența unui al doilea răscumpărător, mai îndreptățit decât el (3,1-18). Înaintea adunării mai marilor cetății, Boos face publică intenția de a răscumpăra ogorul moștenit de Noemin și, în același timp, de a se căsători cu Ruth, pentru a perpetua, în virtutea leviratului, numele lui Maalon, soțul defunct al lui Ruth (4,1-12). De teama de a nu-și periclita situația socială și economică, cel de-al doilea răscumpărător renunță în favoarea lui Boos, care va răscumpăra moștenirea Noeminei și se va

căsători cu Ruth. Copilul născut în urma căsătoriei pune capăt „amărăciunii de odinioară” (4,13-22). Acest copil este strămoșul regelui David și, prin urmare, strămoșul după trup al lui Iisus Hristos. Genealogia din finalul capitolului al patrulea a fost reluată de Matei (Mt. 1,3-6)¹.

Cu excepția genealogiei (4,18-22), unitatea literară este evidentă. Cartea are patru secțiuni compacte (1,6-18; 2,1-17; 3,1-15; 4,1-12), precedate de o introducere (1,1-15) și urmate de o concluzie (4,13-17).

Ca și celelalte cărți incluse în categoria *megilloth*, cartea Ruth era citită la una din sărbătorile anuale evreiești, respectiv la sărbătoarea Cincizecimii, sărbătoare tradițională a secerișului, care a fost investită cu sensul de a celebra Legea dăruită de Dumnezeu poporului lui Israel. Legătura cărții Ruth cu sărbătoarea ține și de faptul că acțiunea ei are loc în această perioadă a anului, dar nu trebuie ignorat și sensul ei teologic: darul lui Dumnezeu are în final ca țintă toate neamurile: o femeie străină de Israel ajunge, datorită frumuseții ei spirituale, nu numai să fie primită în sânul acestuia, ci chiar să fie străbunica marelui rege David.

II. Locul cărții în canon

În Biblia ebraică, Ruth este plasată în cea de-a treia diviziune a canonului, respectiv în cadrul cărților *K^etubhîm*, „Scrieri”, alături de Cântarea Cântărilor, Qoheleth (Ecleziastul), Plângerile (lui Ieremia) și Esther (împreună cu care formează cele cinci *megilloth*². În Talmud (*Baba Batra* 14b-15a) e presupusă o poziție mai veche, precedând Psalmii. De altfel, această tradiție talmudică atribuie cartea Ruth profetului Samuel. Ulterior, în Biserica timpurie, începând cu secolul al IV-lea d.H., cartea Ruth va ocupa diferite locuri în canon: fie între cele „douăsprezece cărți istorice”, fie ca un apendice la cartea Judecătorilor (potrivit, probabil, reperelor cronologice menționate în cap. 1,1), fie alături de cărțile „celor șaisprezece” profeți și de Psalmi³.

1. Cf. *New Interpreter's Bible*, Abingdon Press, col. 829-830.

2. *La Bible, traduction oecuménique, édition intégrale (TOB)*, 1994, Paris, p. 16.

3. G. Dorival, M. Harl, O. Munnich, *La Bible grecque des Septante*, 1994, pp. 116-117 și 329.

III. Repere istorico-literare

Datarea textului ebraic e o chestiune pusă încă sub semnul întrebării. Ipoteza datării preexilice se sprijină pe unele mențiuni cu caracter juridic, precum dreptul de răscumpărare sau căsătoria de levirat, care reflectă instituții anterioare Deuteronomului. Studiul onomasticii denotă, de asemenea, origini străvechi. Se susține însă și ipoteza datării postexilice: într-adevăr, perioada judecătorilor apare ca foarte îndepărtată, obiceiurile ei au căzut în desuetudine și autorul se simte obligat să le explice pentru contemporanii săi. Câteva particularități lingvistice (prezența unor aramaisme și a unor elemente de ebraică târzie) vin în sprijinul datării postexilice. De asemenea, această scriere se prezintă în evidentă opoziție cu încercarea lui Neemia de a anula toate căsătoriile mixte (Neem. 13,23-27 = LXX 2Ezdra 23,23-27), ceea ce ar susține datarea ei la sfârșitul secolului al V-lea. Teologia cărții (universalismul, sensul suferinței) poate fi înțeleasă mai bine într-un climat postexilic. Există și ipoteza existenței unei tradiții mai vechi, rescrise apoi în variante succesive⁴.

În ceea ce privește datarea versiunii LXX pentru cartea Ruth, D. Barthélemy susține teoria potrivit căreia în prima jumătate a secolului I d.H.⁵, o parte a cărților LXX au fost revizuite în Palestina⁶ de către un grup printre ale cărui inițiative s-a numărat înlocuirea lui *kaí* prin *kaíve* pentru traducerea particulei ebraice *gam* (de unde denumirea de *kaige*). Revizuirea întreprinsă de acest grup pare să fi fost una ebraizantă, care a corectat vechea traducere greacă după un original ebraic de tip protomasoretic. În cazul cărții Ruth se presupune că aceasta ar fi fost chiar tradusă integral⁷. De altfel, încă înainte de lansarea teoriei lui D. Barthelémy, H.St.J. Thackeray făcea o distincție între maniera de traducere a Pentateuhului și una accentuat literală, care caracteriza și versiunea cărții Ruth⁸. Intervenția grupului *kaige* nu a fost însă ultima; s-au depistat în versiunea greacă a cărții Ruth urmele unor recensii anonime ulterioare⁹.

4. *New Interpreter's Bible*, col. 829-830.

5. G. Dorival, M. Harl, O. Munnich, *op. cit.*, pp. 93, 97 și 111.

6. *Ibid.*, pp. 105-106.

7. *Ibid.*, pp. 159-160.

8. *Ibid.*, p. 232.

9. *Ibid.*, pp. 172-173.

IV. Scop și semnificație

Relatarea acestei istorii vizează o soteriologie cu caracter universal, nu doar național. Se pune accent pe apartenența lui Ruth la un popor străin de poporul lui Israel (1,22; 2,2; 3,10.21; 4,5.10). Ea vine și găsește o nouă casă sub „acoperământul aripilor” Dumnezeului lui Israel, expresie pe care tradiția rabinică ajunge să o folosească pentru a desemna convertirea la iudaism. Afirmările din VT despre universalismul mântuirii constituie și un punct de plecare pentru propovăduirea paulină referitoare la economia divină a mântuirii universale în Hristos (Rom. 3,29; 1Cor. 12,13; Gal. 3,11).

Se pot discerne oarecare asemănări cu Cartea lui Iov, în atenția pe care autorul o acordă Noeminei, urmărind același scenariu alcătuit din două momente – decădere și reabilitare – din marea aventură a descoperirii și cunoașterii lui Șaddai, Atotputernicul.

Potrivit unei interpretări tipologice, una din temele centrale ale cărții este răscumpărarea, Boos devenind prototipul vetero-testamentar al răscumpărării universale săvârșite de Iisus Hristos.

S-a insistat, de asemenea, pe valorile etice: prietenia, devotamentul, spiritul de sacrificiu, spiritul de dreptate etc.

Onomastica are o valoare simbolică, ceea ce poate fi și un argument în favoarea datării preexilice a textului ebraic. Abimelech este varianta LXX pentru ebr. *'Elīmelekh*, „Dumnezeul meu este rege”. În perioada postexilică numele compuse cu *-melekh* dispar. *No* „*mī* poate fi tradus prin „cea care îmi aduce mângâiere”. Maalon (ebr. *Mah^elōn*) și Chelaion (ebr. *Kil^eyōn*) se presupune că provin din rădăcini care semnifică boala, respectiv slăbiciunea. Orpha (ebr. *'Or^epāh*) este „cea cu grumazul întors”, cea care a ales să se întoarcă la poporul său. Ruth aparține etimologic rădăcinii care semnifică prietenia. Obed (ebr. *'Öbhēdh*) se presupune că ar fi o formă prescurtată a lui *'Obhadh^eyāh*, „slujitorul Domnului”.

V. Versiunea greacă a cărții Ruth; comparație cu TM

După cum s-a constatat în cazul majorității versiunilor LXX, și în privința cărții Ruth traducătorul rămâne fidel modelului ebraic. În sprijinul acestei observații se remarcă unele procedee lingvistice la care recurge traducătorul. Reproduce așa-numita figură etimologică, insistând asupra verbului, de tipul: „...și cărând [snopii], cărați și pentru ea și, aruncând, aruncați și pentru ea” (2,16, traducere literală; asemenea 2,11). Recurge uneori la

genitive ebraice (de calitate), acolo unde uzul grecesc ar fi recurs la un adjectiv epitet (3,11). Uneori traducătorul calchiază sintaxa ebraică în asemenea măsură încât creează unele construcții prolixе de tipul: „a încetat de a mai grăi către ea încă” (1,18, traducere literală; de asemenea 4,1-4). Se observă tendința de a păstra valențele unor expresii ebraice de tipul celor din 3,14.18. Traducătorul reproduce parataxa propozițiilor (καὶ... καὶ... cu diferite valori pe care le poate avea în greacă această conjuncție copulativă, ca și *w*^e în ebraică) și calchiază turnura ebraică pentru „relansarea” textului, îndeosebi la viitor: „și se va întâmpla [așa]” (καὶ ἔσται...) (3,13); „Iar tu te vei spăla și te vei unge [cu uleiuri], vei îmbrăca haina ta și te vei duce sus la arie” (3,3, traducere literală).

Se pot descoperi *traduceri inverse* în LXX, unele explicând ceea ce autorul a considerat a fi intenția inițială a textului¹¹. În TM, Ruth mulțumește lui Boos: „Fie să găsesc mulțumire înaintea ochilor tăi, stăpânul meu, că m-ai mângâiat pe mine și că ai grăit [cu blândețe] inimii slugii tale și iată eu *nu* voi fi ca una din slujnicele tale”, iar în LXX devine: „... că m-ai mângâiat pe mine și ai grăit către inima roabei tale și iată, eu voi fi ca una din slujnicele tale” (2,13).

De asemenea, traducătorul creează cuvinte noi prin prefixare sau sufixare plecând de la cuvinte cunoscute, astfel încât se realizează familii lexicale capabile să acopere sfera semantică a cuvintelor ebraice. Întâlnim o astfel de situație în cazul lui ὄρχιστεύειν (devenit deja tehnic în vocabularul succesiunii – Num. 35,12; Iis. Nav. 20,3) care furnizează termeni ca ὄρχιστεύς (Ruth 3,12), necesari pentru a defini anumite instituții iudaice în epoci diferite. În cazul cărții Ruth, denumește ruda cea mai apropiată și îndreptățită atât să răscumpere pământul rudelor, cât și să ridice urmași unei rude defuncte, în baza căsătoriei de levirat¹².

Un fenomen asemănător se observă în cazul adoptării adjectivului ὄγαθός ca echivalent al ebraicului *tōbh*, pe baza căruia traducătorul creează verbul ὄγαθύνειν (3,7), pentru a evidenția conotațiile lui *tōbh* diferite de cele ale grecescului ὄγαθός, evocând astfel ideea de bucurie, de încântare¹³.

Alteori traducătorul recurge la variante de traducere diferite de textul ebraic. Asemenea situații întâlnim în 2,12, unde traducătorul optează pentru o formă a verbului πείθω, πεποιθέναι, „a fi încredințat de un adevăr”, în

11. G. Dorival, M. Harl, O. Munnich, *op. cit.*, p. 215.

12. *Ibid.*, p. 247.

13. *Ibid.*, p. 248.

locul verbului ebraic *hāsāh*, „a căuta adăpost”, a cărui prezență era justificată în context („a-și găsi adăpost sub acoperământul aripilor...”). În 1,21, în locul verbului ebraic cu înțelesul „[Domnul] a mărturisit împotriva mea”, LXX optează pentru ἐταπεινώσεν, „m-a smerit”. Se pare că în unele locuri autorul versiunii grecești n-a putut acoperi perfect conotațiile unor termeni ebraici. Există situații în care traducătorul folosește același termen pentru traducerea a doi termeni ebraici diferiți: gr. δοῦλη pentru ebr. *šiph* „*hāh* și *amāh* (2,13; 3,9).

VI. Lecturi creștine ale cărții Ruth

Cartea Ruth nu a constituit pentru exegeza patristică un subiect de o importanță la fel de mare precum aceea a altor cărți vetero-testamentare (Geneza, Exodul, Psalmii). Comentariile la Cartea lui Ruth se înscriu mai degrabă în contextul mai larg al demersurilor unor scriitori creștini de a interpreta în cicluri ample majoritatea scrierilor Scripturii. Nu avem de a face, așadar, cu o exegeză exhaustivă și sistematică, ci cu una restrânsă, orientată în special asupra unor realități care își vor găsi ecou în Noul Testament. Comentariile patristice se prezintă uneori sub forma unor scurte adnotări în care autorii insistă asupra parabolei străineii care vine să găsească adăpost „sub acoperământul aripilor” Dumnezeului lui Israel. În această relatare, Părinții Bisericii întrevăd prefigurarea intrării neamurilor păgâne în Biserica lui Hristos. Asemenea considerații se întâlnesc, de pildă, la Origen, Theodoret al Cyrului, în tradiția exegetică greacă, la Ieronim, Beda Venerabilul, Petru Comestor și Rhabanus Maurus, în tradiția tardivă latină¹⁴. Trebuie notată insistența asupra genealogiei din finalul capitolului al patrulea (4,18-22), genealogie care dovedește faptul că istoria lui Ruth nu e o simplă legendă, ci se încadrează în economia divină. Ruth urmează un plan divin prin care devine strămoașa după trup a lui Iisus Hristos. De altfel, conform tradiției exegetice grecești, originea ei nu este întâmplătoare, confirmând o realitate divino-umană potrivit căreia mântuirea face parte dintr-un plan al lui Dumnezeu care se manifestă în spirit, nu în literă. De aceea, în exegeza patristică de

14. Theodoret al Cyrului, *Quaestiones in Octateuchum*, în PG 80, coll. 518-528; Origen, PG 12, coll. 989-990; S. *Hieronymi divina Bibliotheca*, PL 28 col. 543; *Venerabilis Bedae quaestiones super librum Ruth*, PL 93, col. 429: „Tot așa și Biserica, fiind chemată dintre neamuri la Domnul, și-a lăsat patria sa, adică idolatria, și renunțând la toate, prin deplină convertire, a urmat Domnului Dumnezeului său...”; B. *Rhabani Mauri commentarium in librum Ruth*, PL 108, coll. 1199-1223.

tipul celei atribuite lui Ioan Gură de Aur și ulterior lui Theodoret, ca și în cea a lui Matei, se pune accent tocmai pe caracterul extraordinar, surprinzător al acestui plan divin care include în descendența după trup a lui Iisus Hristos personaje istorice de tipul Ruth sau Thamar, departe de tiparele Legii poporului ales¹⁵.

Pentru unii autori creștini, precum Rhabanus Maurus¹⁶, Ruth a oferit și posibilitatea unei exegeze tipologice sau simbolice. Maurus supune textul, verset cu verset, unei interpretări exclusiv alegorice. Abimelech este simbolul Decalogului; soția sa, Noemin, simbolizează sinagoga; fiii lor, Maalon și Chelaion, întruchipează tipologic profeții și apostolii¹⁷. Se insistă, de asemenea, asupra prezentării lui Boos ca prefigurare a lui Iisus ca Răscumpărător universal¹⁸.

Alți autori creștini au dedicat versuri inspirate istoriei lui Ruth. Theodor Prodromul amintește acest episod sub forma a patru catrene, accentuând, la rândul său, importanța acestei femei în genealogia lui Hristos¹⁹.

În general, literatura patristică acordă importanță istoriei lui Ruth sub două aspecte: al soteriologiei universale, în cadrul căreia poporul ales de Dumnezeu cuprinde toate neamurile; al hristologiei: personajul Ruth reprezintă o verigă esențială în ascendența pământească a Fiului lui Dumnezeu.

Cristina Costena Rogobete

15. Cf. nota la versetele 4,18-22.

16. Rhabanus sau Reabanus Maurus (776?-856) a fost abatele mănăstirii de la Fulda și arhiepiscop de Mainz. Profesor, teolog și exeget renumit. A comentat aproape toate cărțile Vechiului Testament, inspirându-se din Origen, Ieronim, Augustin, Ambrozie. Scrierile sale așteaptă încă o ediție critică completă. Deocamdată ele pot fi consultate în PL vol. 107-112.

17. B. *Rhabani Mauri commentarium in librum Ruth*, col. 1200 C-D.

18. *Ibid.*, col. 1206 A.

19. Theodor Prodromul, *Tetrasticha in Vetus Testamentum*, PG, vol. CXXXIII, col. 1146.

Ruth

1¹ Și a fost așa: în [vremea] cârmuirii judecătorilor, s-a făcut foamete pe pământ, și un bărbat din Bethleemul lui Iuda a plecat să se strămute în câmpia Moabului, el și soția lui și fiii lui. ² Bărbatul se numea Abimelech, soția lui, Noemin, iar cei doi fii ai lui, Maalon și Chelaion, efratiți din Bethleemul lui Iuda; și au ajuns în câmpia Moabului și stăteau acolo. ³ Iar Abimelech, bărbatul Noeminei, a murit și a rămas numai ea și cei doi fii ai ei. ⁴ Iar ei și-au luat de soții moabite – una se numea Orpha, cealaltă Ruth;

1,1 „Și a fost așa”: atât cartea Ruth, cât și Iisus Nave și Judecătorii încep cu sintagma *καὶ ἐγένετο*, „și a fost”, care poate indica o legătură cu cartea precedentă, dacă nu e vorba doar de un clișeu narativ. ♦ „în [vremea] cârmuirii judecătorilor”: perioada Judecătorilor se întinde în mare între 1200 și 1030 î.H., data aproximativă a urcării lui Saul pe tron. Cf. „Introducere” la Judecătorii, „III. Cronologia internă”. ♦ „a plecat să se strămute”: strămutarea în teritorii străine, redată aici prin grecescul *παροικῆσαι*, e un eveniment frecvent în epoca VT (Gen. 12,10; 26,3; 47,4), pricinuit de calamități, epidemii sau crize economice. Cei care se înstrăinau nu se mai bucurau de statutul convenit în cadrul tribului din care proveneau și, în momentul întoarcerii, întâmpinau greutăți în reabilitarea socială. ♦ „Bethleemul lui Iuda”: localitate la câțiva kilometri sud de Ierusalim, trebuie deosebit de localitatea cu același nume, aflată în teritoriul lui Zabulon. Numele ebraic are semnificația „Casa pâinii”. Bethleemul avea să fie locul de obârșie al lui David (1Rg. 16,18) și locul de naștere al lui Iisus Hristos (Mt. 2,1; Lc. 2,4). ♦ „foamete”: Rhabanus Maurus dă acestui verset o conotație simbolică, referindu-se la foamea spirituală, foamea de cuvântul lui Dumnezeu (*QRuth*, 108, coll. 1199-1224).

1,2 „Abimelech”: TM are *Elimelekh*, care se traduce „Dumnezeul meu este rege”. Pentru semnificația ebraică a celorlalte nume, cf. „Introducere, IV. Scop și semnificație”. ♦ Rhabanus interpretează alegoric onomastica și componența acestei familii, văzând în Abimelech simbolul Decalogului, în Noemin, pe cel al sinagogii, iar în cei doi fii, simbolul celor două funcții: regală și sacerdotală. Plecând de la sensul onomasticii ebraice pe care o traduce și o interpretează alegoric, Rhabanus vede în Maalon („creaștră, început, principiu”) tipul profetilor care au anticipat întruparea lui Mesia, iar în Chelaion („împlinire, săvârșire”) pe cel al apostolilor care au adus lumii păgâne lumina credinței în Hristos.

1,4 Rhabanus vede simbolic în numele celor două femei, pe de o parte necredința iudeilor – ebr. Orpha, „cea care și-a întors grumazul” –, iar pe de alta supunerea și credința neamurilor păgâne: ebr. Ruth, „cea care este prietenă” (*ad loc.*).

și au locuit acolo vreo zece ani. ⁵ Maalon și Chelaion au murit și ei, amândoi, și femeia a rămas și fără bărbat, și fără cei doi fii ai ei. ⁶ Și s-au sculat, ea și cu cele două nurori ale ei, și s-au întors din câmpia Moabului, căci, în câmpia Moabului, au aflat că Domnul a luat aminte la poporul Său, ca să-i dea pâine. ⁷ Și ea s-a ridicat din locul în care se afla, și cele două nurori împreună cu ea; și au pornit la drum ca să se întoarcă în pământul lui Iuda. ⁸ Și Noemin le-a zis nurorilor ei: „Mergeți, întoarceți-vă fiecare la casa mamei sale; să vă miluiască Domnul după mila cu care v-ați purtat cu cei morți și cu mine; ⁹ să vă dea Domnul să aflați fiecare tihnă la casa bărbatului ei.” Și le-a sărutat, iar ele și-au înălțat glasul și au plâns. ¹⁰ Și i-au zis: „Ne vom întoarce cu tine la poporul tău.” ¹¹ Și Noemin le-a zis: „Ba întoarceți-vă, fiicele mele; pentru ce să mergeți cu mine? Mai am eu oare fii în pânțece, care să vă fie bărbați? ¹² Plecați, dar, înapoi, fiicele mele, căci sunt [prea] bătrână ca să mai fiu a vreunui bărbat; fiindcă am zis că și de-aș mai avea temei să ajung a unui bărbat și să mai nasc fii, ¹³ oare îi veți mai aștepta până se vor face bărbați? Ori pentru ei vă veți înfrâna de la a fi cu vreun bărbat? Ba nu, fiicele mele, m-am amărât mai mult decât voi, fiindcă mâna Domnului s-a abătut asupra-mi.” ¹⁴ Și ele și-au înălțat glasul și iarăși au plâns; iar Orpha a sărutat-o pe soacra ei și s-a întors la poporul ei, însă Ruth a însoțit-o [mai departe]. ¹⁵ Și Noemin i-a zis lui Ruth: „Iată, cumnata ta s-a întors la poporul și la zeii ei; întoarce-te și tu după cumnata ta.” ¹⁶ Și Ruth i-a zis: „Nu mă îndemna să te părăsesc sau să nu te mai urmez; fiindcă unde vei merge tu, voi merge [și eu], și unde te vei adăposti, acolo mă voi adăposti [și eu]; poporul tău va fi poporul meu, și Dumnezeuul tău, Dumnezeul

1,6 „a luat aminte”: ebr. *pāqadh*, care are sensul de „a vizita” cu scopul îndreptării unei situații de boală sau suferință, este tradus prin gr. ἐπισκέπτομαι, care își va păstra în NT aceeași conotație (cf. Lc. 1,68). În alte contexte scripturistice, ἐπισκέπτομαι apare tradus prin „a cerceta”. Se remarcă jocul de cuvinte între finalul versetului 6 și etimologia Bethleemului (cf. nota 1,1), justificând astfel opțiunea întoarcerii.

1,9 „tihnă”: gr. ὀνόμασις traduce termenul ebraic *m'nūhāh*, care are aici înțelesul unei situații sigure și prospere, rezultate în urma căsătoriei. Același termen poate avea în VT chiar semnificația unei stări de mulțumire, de confort sufletec (Ps. 116,7). Termenul va fi reluat în cap. 3,1.

1,12-13 Rhabanus interpretează simbolic aceste versete ca fiind îndemnul sinagogii către neamurile păgâne de a primi Noul Legământ, credința creștină. El înțelege prin sterilitatea Noeminei imposibilitatea Legii vechi de a mai naște fii care să-I slujească lui Dumnezeu în adevăr (*ad loc.*).

1,14 „și s-a întors la poporul ei” lipsește din TM.

meu;¹⁷ iar unde va fi să mori tu, acolo am să mor și eu și am să mă îngrop; și așa să-mi facă Domnul și să-mi mai adauge, că [numai] moartea mă va despărți de tine.”¹⁸ Văzând Noemin că [Ruth] stăruie să meargă cu ea, nu i-a mai zis nici o vorbă.¹⁹ Și au călătorit amândouă până au ajuns în Bethleem. Toată cetatea a vuit despre ele și s-au întrebat: „Aceasta să fie Noemin?”²⁰ Și ea le-a zis: „Să nu-mi mai spuneți pe nume, Noemin, ci să-mi spuneți [cea] Amară, fiindcă Cel Puternic mi-a adus multă amărăciune; ²¹ eu am plecat de aici împlinită, iar Domnul m-a adus înapoi golită. Pentru ce să mă numiți Noemin? Căci Domnul m-a smerit și Cel Puternic m-a năpăstuit.”²² Noemin s-a întors, așadar, din câmpia Moabului și cu ea Ruth, moabita, nora ei; și au ajuns în Bethleem pe la începutul secerișului orzului.

2¹ Noemin [avea] o cunoștință dinspre partea bărbatului ei, om puternic, din rudeniiile lui Abimelech, și numele lui era Boos. ² Iar Ruth, moabita, i-a

1,17 „așa să-mi facă Domnul și să-mi mai adauge”, formulă tipică de jurământ, *litt.* „acestea să-mi facă... și acestea să le adauge Domnul [dacă nu voi face cum am spus]”.

1,20-21 „Noemin”: ebr. *Nā'omi* – de la rădăcina *N'M*, „a fi plăcut, fermecător” ♦ „[cea] Amară”, ebr. *Mārā*. ♦ „Cel Puternic”: gr. ὁ ἰσχυρός denumeste pe Dumnezeul Puternic, suficient Sieși. TM are *El Šadday*, care s-ar traduce „Dumnezeul din munte” (după akkadianul *šadū*; AB Ruth, p. 76) sau „Dumnezeul din câmpie” (după ebr. *sadeh*; BJ, p. 46). Apelativul este specific epocii patriarhilor și reluat în alte câteva locuri (*cf.* Gen. 17,1; 43,14; Ex. 6,3; Iov 6,4; Num. 24,4). Acest echivalent grecesc rar (doar aici și în trei locuri din Iov) a fost explicat și ca rezultatul unei lecturi greșite a numelui ebraic: *Še*, „cel care”, *dī*, „destul, suficient”. ♦ „Domnul m-a smerit”: TM are „Domnul a mărturisit împotriva mea”. ♦ Rhabanus vede în aceste versete imaginea Bisericii care, frământată de persecuții, nu se bucură de plăcerile lumii de acum, ci caută slava pe care o va avea în ceruri (*ad loc.*).

1,22 Rhabanus vede în această întoarcere simbolul întoarcerii neamurilor la unitatea Bisericii (*ad loc.*).

2,1 „o cunoștință”: termenul ebraic *mōdha*, tradus prin gr. γνῶσιμος, e în general folosit pentru a defini atât relația de prietenie (2Rg. 10,11; Ps. 31,11; Prov. 7,4), cât și de rudenie. Următorii doi termeni prin care va fi prezentat statutul social al lui Boos sunt rezultatul unei gradații lexicale (Ruth 2,1.20), culminând cu calitatea de răscumpărător (2,20). ♦ „om puternic”: gr. δυνατός ἰσχύι, *litt.* „puternic în tărie”, traduce o combinație de doi termeni ebraici *gibbōr* și *hayil* care sunt asociați cu bunăstarea și forța, vitejia războinicului (*cf.* Jud. 6,12; 11,1). Aceeași combinație de termeni va fi folosită în caracterizarea lui Ruth (3,11). ♦ „rudeniile”: cel de-al doilea termen prin care, în mod gradat, ni se prezintă statutul lui Boos este redat în LXX prin gr. συγγεῖα, „rudenie”. Termenul reprezintă un segment social mai extins decât familia, care s-ar identifica cu noțiunea de „clan”, intermediar între familie și trib. Își revendicau un strămoș comun, locuiau în același loc și se întâlneau pentru sărbătorile religioase (*cf.* Sasson, Jack M., 1995, p. 40).

zis Noeminei: „Să mă duc la câmp să strâng spice în urma cui voi afla bunăvoință.” Ea i-a zis: „Du-te, fiică.”³ Și s-a dus și a cules de pe câmp, în urma secerătorilor. S-a întâmplat că a nimerit în partea de câmp a lui Boos, ruda lui Abimelech.⁴ Și, iată, a venit Boos din Bethleem și le-a zis secerătorilor: „Domnul să fie cu voi.” Și i-au răspuns: „Domnul să te binecuvânteze.”⁵ Și l-a întrebat Boos pe slujitorul său, mai marele peste secerători: „A cui este tânăra aceasta?”⁶ Și slujitorul, mai marele peste secerători, i-a răspuns: „Copila este moabita care s-a întors cu Noemin din câmpia Moabului.”⁷ Și a zis: «[Îngăduie-mi] să culeg și să adun printre snopi în urma secerătorilor»; apoi a venit și a rămas din zori până în seară, nu s-a odihnit la câmp o clipă.”⁸ Și Boos a zis către Ruth: „N-ai auzit, fiica mea? Să nu te duci să culegi dintr-un alt câmp și să nu pleci de aici; ci alătură-te slujnicilor mele;⁹ ochii să-ți fie la câmpul pe care seceră [oamenii mei] și mergi [adunând] în urma lor; iată, am poruncit slujitorilor să nu se atingă de tine; și, de-ți va fi sete, să te duci și să bei din vasele din care-și iau apă slugile.”¹⁰ Și ea a căzut cu fața la pământ și s-a închinat și i-a zis: „Cum de-am aflat bunăvoință în ochii tăi și ai luat seama la mine, care sunt străină?”¹¹ Și Boos a răspuns: „Am fost pe deplin încunoștințat despre toate câte ai făcut cu soacra ta după moartea bărbatului tău, și cum ți-ai lăsat tatăl și mama și pământul în care te-ai născut și te-ai dus către un popor pe care nu-l știai nici de ieri, nici de alaltăieri.”¹² Domnul să răsplătească truda ta și să-ți fie

2,2 Rhabanus face o analogie între câmpul văzut și cel simbolic, spiritual, unde spicele sunt sfinții aleși de Dumnezeu, secerătorii sunt îngerii buni, iar spicele rămase, oamenii drepti pe care îngerii îi lasă încă să viețuiască pe pământ spre pildă credincioșilor (*ad loc.*) ♦ „să strâng spice”: *cf.* Deut. 24,19-21; Lev. 19,9-10. ♦ „voi afla bunăvoință”: *litt.* „în urma cui voi afla har în ochii lui”.

2,8-9 Rhabanus înțelege simbolic prin aceste versete îndemnul lui Hristos adresat celor credincioși de a nu se abate de la adevăr și de a nu cădea în ceata ereticilor (*ad loc.*).

2,10 „străină”: *gr.* ξένη traduce ebr. *nokh^rrīyāh*, care apare de încă patru ori în VT (*cf.* Gen. 31,15; Ex. 21,8; Ps. 69,8; Iov 19,15), desemnându-l pe acela care nu este recunoscut ca membru al unei familii (*cf.* Sasson, Jack M., 1995, p. 51). De altfel, intenția autorului de a sublinia reintegrarea socială a lui Ruth și recunoașterea apartenenței ei la aceeași familie e păstrată de LXX prin folosirea verbului ἐπιγνώσθαι. ♦ Rhabanus interpretează simbolic gestul lui Ruth ca mulțumirea adusă de Biserică Mântuitorului Hristos pentru izbăvirea de rătăcirea idolatră (*ad loc.*).

2,12 „să te incredințezi”: *gr.* πεποιθέσθαι traduce ebr. *hāsāh*, „a căuta adăpost”. Forma verbului grecesc semnifică aici starea de incredințare în adevărul Dumnezeului lui Israel. Theodoret (PG 81, col. 521) întrevide în binecuvântarea pe care Boos o dă lui Ruth prefigurarea binecuvântării universale aduse de Întruparea lui Hristos: „Și s-a

plata deplină de la Domnul Dumnezeu lui Israel, la care ai venit să te încredințezi sub aripile Lui.”¹³ Și ea i-a zis: „De-ar fi să aflu bunăvoință în ochii tăi, stăpâne, că m-ai mângâiat pe mine și ai grăit către inima roabei tale și iată, eu voi fi ca una din slujnicele tale.”¹⁴ Boos i-a zis: „Iată, e vremea mesei; vino aici să mănânci pâine și să înmoi îmbucătura în [zeama cu] oțet.” Ruth a șezut lângă secerători, iar Boos a îndestulat-o cu posmagi de orz; și ea a mâncat și s-a săturat, și a mai și rămas.¹⁵ Și s-a sculat să culeagă, iar Boos le-a dat poruncă slujitorilor săi, zicând: „Să culeagă chiar din mijlocul snopilor și să n-o rușinați.”¹⁶ Ba să cărați și pentru ea, iar când strângeți, lăsați și pentru ea din cele puse în snopi, și ea o să le adune și să n-o ocărăți.”¹⁷ Ruth a cules în câmp până seara; și a bătut spicele și a ieșit ca la o efă de orz.¹⁸ Și l-a luat, a intrat în cetate și a văzut și soacra ei ce culesese. Apoi Ruth a scos și i-a dat și ei ce rămăsese din cele cu care se îndestulase.¹⁹ Și soacra a întreat-o: „Pe unde ai cules astăzi și pe unde ai muncit? Binecuvântat să fie cel care-a luat aminte la tine.” Și Ruth i-a dat de știre soacrei sale pe unde muncise, zicând: „Numele bărbatului la care am muncit astăzi este Boos.”²⁰ Și Noemin i-a zis nurorii sale: „Binecuvântat

împlinit binecuvântarea. Căci a luat plată deplină de la Domnul, făcându-se strămoasă a binecuvântării neamurilor.” ♦ „aripi”: πτέρυξ, ca și ebr. *kanaph*, are un dublu înțeles, semnificând atât aripile unei păsări, cât și poala hainei. Va fi reluat în acest ultim sens la 3,9. Rhabanus înțelege prin aripi simbolul celor două Testamente (*ad loc.*).

2,13 „roaba”: gr. δοῦλη redă ebr. *šiph^hhāh*. Se face o distincție față de παιδίσκων în eventualitatea în care autorul, potrivit uzanței semantice a epocii, păstrează pe δοῦλη doar pentru a marca asumarea de bună voie de către Ruth a supunerii față de Boos și totodată reabilitarea ei socială. De altfel, această accepțiune a termenului se păstrează până în perioada neotestamentară (Lc. 1,38), fapt care a permis exegezei patristice să întrevadă în răspunsul dat de Ruth o prefigurare a răspunsului prin care Fecioara Maria primește bunăvestire de la Arhanghel. ♦ Rhabanus face referire aici la credința femeii canaanene și a sutașului, subliniind devotamentul neamurilor în comparație cu necredința poporului ales (*ad loc.*).

2,20 „dintre răscumpărătorii”: gr. ὄγκιστεύων traduce ebr. *go'el*. Acest termen se referă aici la datoria unei rude de sex masculin de a răscumpăra moștenirea unei rude defuncte. Responsabilitățile unui *go'el* erau: a) răzbunarea morții unei rude ucise (Num. 35,19); b) căsătoria cu văduva fratelui defunct, în cazul în care acesta nu avusese copii moștenitori. În acest caz, primul născut al acestei căsătorii de levirat moștenește atât numele, cât și averea defunctului (Deut. 25,5-10); c) răscumpărarea pământului rudelor, în cazul în care fusese vândut (Lev. 25,25); d) răscumpărarea unui membru al familiei, care fusese vândut ca sclav (Lev. 25,47-49); e) îngrijirea membrilor neajutorați ai familiei cu care se înrudea (Lev. 25,35). Cf. și „Introducere, V”.

este el întru Domnul, care n-a lăsat lipsiți de mila Sa nici pe cei vii, nici pe cei morți.” Și Noemin i-a zis: „Bărbatul acesta ne este rudă, dintre răscumpărătorii noștri.”²¹ Și Ruth i-a zis soacrei sale: „Ba chiar mi-a spus: «Să stai laolaltă cu slujitorii mei, până când vor sfârși de adunat toată recolta mea.»”²² Și Noemin a zis către Ruth, nora sa: „E bine, fiică, să te duci cu slujnicele lui, ca să nu te înfrunte în alt câmp.”²³ Și Ruth s-a alăturat slujnicelor lui Boos, ca să adune până când s-a terminat strânsul recoltei de orz și de grâu. Și locuia cu soacra sa.

3¹ Și Noemin, soacra sa, i-a zis: „Fiică, oare nu-ți voi căuta eu odihnă, ca să-ți fie bine?”² Iar Boos, cu ale cărui slujnice ai lucrat, nu este ruda noastră? Iată, în noaptea aceasta el vântură orzul la arie.³ Tu să te speli și să te ungi cu uleiuri, să pui pe tine veșmântul și să te duci sus la arie; dar să nu te faci cunoscută bărbatului până ce nu isprăvește de băut și de mâncat.⁴ Și când se va culca și vei ști locul unde se culcă, să te duci și să-l dezvelești dinspre picioare și să te culci; iar el te va înștiința ce ai de făcut.”⁵ Și Ruth i-a zis: „Toate câte mi le-ai spus, le voi face.”⁶ Și ea a coborât la arie și a făcut după cum îi poruncise soacra sa.⁷ Și Boos a mâncat și i s-a îmbunătățit inima și s-a dus să se culce la marginea stivei [de snopi]; și ea s-a dus pe ascuns și l-a dezvelit dinspre picioare.⁸ La miezul nopții bărbatul a fost cuprins de uimire și s-a tulburat, căci, iată, o femeie era culcată la picioarele lui.⁹ Și i-a zis: „Cine ești tu?” Și ea a zis: „Sunt eu, Ruth, roaba ta: întinde-ți poala hainei peste roaba ta, căci îi ești răscumpărător.”¹⁰ Și a zis

3,2 Rhabanus întreveđe aici aria mistică pe care se jertfește Mielul lui Dumnezeu (*ad loc.*). În literatura patristică, și cu precădere liturgică, apare frecvent imaginea lui Hristos ca „spicul care a adus mântuirea”.

3,3 Rhabanus vede în acest ritual prefigurarea Botezului. Ungerea semnifică podoaba tuturor virtuților (*ad loc.*).

3,7 La sfârșitul versetului, TM adaugă „și s-a culcat”.

3,8 Rhabanus face referire aici la o Ruth spirituală care doarme la picioarele lui Hristos, în așteptarea Învierii Lui din morți. Aluzie la figura Mariei Magdalena. Ca și Raab (din Iisus Nave), ca și soția lui Osea, ca și Maria Magdalena din Evanghelii, Ruth este asimilată de Părinți cu o *casta meretrix*, „desfrânata castă”, prefigurând Biserica provenită dintre păgâni. Despre subiect, cf. Cremaschi, L., 1986, pp. 209-220.

3,9 „poala”: pe lângă „aripă” (cf. 2,12), cuvântul gr. mai înseamnă „capăt”, „margine”, „pulpana hainei” (cf. Num.15,38). Cf. și nota 2,12.

3,10 Theodoret (PG 81, col. 524) subliniază intenția autorului de a focaliza acțiunea asupra evenimentului principal al restabilirii familiei Noeminei, eveniment pe care Ruth

Boos: „Binecuvântată fii întru Domnul Dumnezeu, fiică, pentru că ai făcut această nouă faptă de milostenie mai bună decât cea dintâi, fiindcă nu te-ai dus după tinerei, săraci sau bogăți. ¹¹ Și acum, fiică, nu te teme; toate câte mi le vei spune le voi face pentru tine; căci știe tot neamul poporului meu că ești femeie vrednică ¹² și că într-adevăr eu îți sunt răscumpărător, chiar dacă este încă un răscumpărător mai apropiat [ca rudă] decât mine. ¹³ Sălăș-luiește-te în noaptea asta aici și, în zori se va întâmpla [așa]: de te va răscumpăra, bine, să te răscumpere; iar dacă nu va vrea să te răscumpere, te voi răscumpăra eu – viu este Domnul! Culcă-te până dimineată.” ¹⁴ Și ea s-a culcat la picioarele lui până dimineată, sculându-se înainte ca un om să poată recunoaște pe cel de lângă el; și Boos i-a zis: „Să nu se afle că a venit la arie o femeie.” ¹⁵ Și i-a zis: „Adu aici șorțul de pe tine.” Și l-a întins bine și a măsurat șase [măsuri] de orz și i l-a așezat în spate. Și ea a intrat în cetate. ¹⁶ Ruth s-a dus la soacra sa, iar aceea a întrebat-o: „Ce-i cu tine?” Iar [Ruth] i-a spus toate câte le făcuse bărbatul pentru ea. ¹⁷ I-a zis: „Mi-a dat aceste șase [măsuri] de orz, zicându-mi: «Să nu te duci cu mâinile goale la soacra ta.»” ¹⁸ Iar [soacra] i-a zis: „Stai, fiică, până ce vei afla cum se va sfârși povestea; căci bărbatul acesta nu-și va găsi liniștea până ce n-o va duce la bun sfârșit chiar astăzi.”

4 ¹ Și Boos s-a suit la poarta [cetății] și a șezut acolo și, iată, răscumpărătorul trecea pe acolo. Și Boos i-a zis: „Vino și șezi aici, Cutare!” Și el s-a

și-l asumă cu deplină conștiință și înțelepciune: „Căci de te-ai fi dus după cei tineri ca vârstă, nu te-ai fi dus socotind bogăția sau sărăcia, ci numai desfătarea plăcerilor. Dar ai venit către un bărbat care îndeplinește rolul de tată. Căci aceasta înseamnă faptul că a numit-o «fiică». Și a numit-o așa de două ori.” ♦ Rhabanus vede aici înțelepciunea neamurilor odinioară păgâne, care au părăsit erorile idolatre (*ad loc.*).

3,11 „tot neamul”, *litt.* „tot tribul”.

3,13 Theodoret (*ibid.*, coll. 524-525) subliniază, de asemenea, virtutea lui Boos și corectitudinea cu care își asumă această situație: „Atât de mare a fost virtutea acestui bărbat, încât, venind la el noaptea o fată tânără și cuviincioasă, a păzit înfrânarea în această întâmplare potrivit Legii; și nici nu s-a zorit spre o nuntă fără de lege, ci a vorbit despre căsătorie cu ruda ei cea mai apropiată. Ca, refuzând această rudă căsătoria, să se poată uni cu [aceia] femeie demnă de laudă.”

3,16 „Ce-i cu tine?”, *litt.* „Cine ești?” (la fel și în TM).

4,1 „poarta”: locul din fața porții unei cetăți, unde se întâlneau drumurile; era spațiu public în care se desfășura și activitatea juridică. ♦ „Cutare” traduce aici vocativul grecesc κρούε, care poate sugera intenția autorului de a păstra sub tăcere numele celui

abătut [din drum] și s-a așezat. ² Și Boos a luat zece bărbați dintre bătrânii cetății și le-a zis: „Așezați-vă aici.” Și s-au așezat. ³ Boos a zis răscumpărătorului: „Cu privire la partea de ogor care este a fratelui nostru Abimelech și care i se cuvine Noeminei, cea care s-a întors din câmpia Moabului, ⁴ am zis: voi dezvălui urechii tale, zicând: dobândește-o de față cu cei așezați aici și de față cu bătrânii poporului meu; dacă o răscumperi, răscumpăr-o; iar dacă n-o răscumperi, dă-mi mie de veste, ca să știu; fiindcă nu este altul în afară de tine [mai îndreptățit] să o răscumpere; iar după tine sunt eu.” Acela a zis: „Eu sunt, o voi răscumpăra.” ⁵ Atunci Boos a zis: „În ziua în care vei dobândi ogorul din mâna Noeminei și de la Ruth, moabita, soția celui mort, trebuie să o dobândești și pe ea, ca să ridici [urmași în] numele celui mort peste moștenirea sa.” ⁶ Și răscumpărătorul a zis: „Nu voi putea să-l răscumpăr pentru mine, ca nu cumva să-mi păgubesc moștenirea mea; răscumpără tu pentru tine dreptul meu de răscumpărare, căci eu nu voi putea să-l răscumpăr.” ⁷ Aceasta era datina odinioară, în Israel, cu privire la răscumpărare și la schimb, spre a statnici orice cuvânt: bărbatul își dezlega sandaia și o dădea aproapelui său, adică celui care răscumpăra [dreptul] lui de răscumpărare – iar aceasta era spre mărturie în Israel. ⁸ Și răscumpărătorul i-a zis lui Boos: „Dobândește pentru tine dreptul meu de răscumpărare.” Și și-a dezlegat sandaia și i-a dat-o. ⁹ Și Boos a zis bătrânilor și întregului popor: „Martori sunteți astăzi că, din mâna Noeminei, am dobândit toate câte a avut Abimelech și toate câte se cuvin lui Chelaion și

de-al doilea răscumpărător sau un tip de apelativ peiorativ, venit din partea lui Boos. TM are *p^lonī 'al^lmōnī*; cf. nota la IRegi 21,3.

4,2 „zece bărbați”: numărul minim cerut pentru a constitui un tribunal; mai târziu, conform Talmudului, acest număr va fi de trei; zece bărbați erau necesari pentru o adunare ca statut de sinagogă. ♦ Rhabanus face o analogie între numărul zece și bărbații dreپți ai VT care au prevestit Întruparea Mântuitorului Hristos (*ad loc.*).

4,3 TM are: „Apoi i-a zis răscumpărătorului: «Naomi, care s-a întors din câmpia Moabului, vinde un ogor care era al fratelui nostru Elimelech.»”

4,5 Potrivit instituției leviratului (Deut. 25,5-10), după moartea soțului, văduva ridica urmași căsătorindu-se cu fratele defunctului. Aici însă leviratul este legat de dreptul de răscumpărare, loc singular în VT.

4,7 „adică celui care răscumpăra [dreptul] lui de răscumpărare”: supraexplicitare care lipsește în TM. ♦ Rhabanus interpretează în cheie soteriologică: sandaia ar aminti de „veșmintele de piele”, de trupul lui Adam după cădere, pe care avea să-L asume și Hristos (*ad loc.*).

Maalon; ¹⁰ iar pe Ruth, moabita, soția lui Maalon, am dobândit-o de soție pentru mine, ca să ridic [urmași în] numele celui mort, peste moștenirea lui, și nu va pieri numele celui mort dintre frații săi și din neamul poporului său; martori îmi sunteți voi astăzi.” ¹¹ Și tot poporul care era la poarta [cetății] a zis: „Martori.” Și bătrânii au zis: „Să dea Domnul ca femeia care-ți intră în casă [să fie] ca Rahel și ca Leia, care au ridicat amândouă casa lui Israel și au întărit mulțime în Efrata; și va fi un nume [pomenit] în Bethleem.” ¹² Din seminția pe care ți-o va da Domnul din copilă aceasta, casa ta să ajungă precum casa lui Phares, pe care Tamar i l-a născut lui Iuda!” ¹³ Și Boos a luat-o pe Ruth și ea i-a ajuns soție; și el a intrat la ea, iar Domnul i-a dat ei să zămislească și ea a născut un fiu. ¹⁴ Și femeile au zis către Noemin: „Binecuvântat fie Domnul, care nu te-a lăsat astăzi fără de răscumpărător, pentru ca numele tău să fie pomenit în Israel; ¹⁵ îți va fi învioreare sufletului și îngrijire cărunteții tale, fiindcă l-a născut nora ta, care te iubește și care este mai bună pentru tine decât șapte fii.” ¹⁶ Iar Noemin a luat pruncul și l-a pus la sânul său și i-a fost doică. ¹⁷ Iar vecinele i-au chemat numele, zicând: „I s-a născut fiu Noeminei.” Și i-au pus numele Obed; acesta este tatăl lui Iessai, tatăl lui David.

4,10 „din neamul poporului său”: TM are „și de la poarta locului său [de baștină]”. La „poarta” cetății se țineau procesele și se consemnau evenimentele de stare civilă.

4,11 „și au întărit mulțime (*lit.* au făcut putere) în Efrata; și va fi un nume [pomenit] în Bethleem”: TM are „să-ți meargă bine în Efrata și să-ți faci un nume în Bethleem!” ♦ Efrata se află la nord de Ierusalim, în ținutul lui Beniamin. Pentru că niște oameni de acolo s-au dus să locuiască în Bethleem, cele două nume au fost asociate (Gen. 35,19; 48,7; Mich. 5,1). Bethleemul este locul îngropării Rahelei, iar ulterior, al nașterii lui Iisus Hristos. ♦ Pornind de la etimologia ebraică, Rhabanus interpretează cele două femei ca atitudini existențiale: viața activă și cea contemplativă: Marta și Maria (*ad loc.*).

4,12 Istoria nașterii lui Phares seamănă cu cea a nașterii lui Obed, întrucât Tamar, ca și Ruth, rămânând văduvă, va fi propusă unei căsătorii de levirat (*cf.* Gen. 38,1-30). Phares și urmașii săi aveau să fie strămoșii după trup ai Mântuitorului Iisus Hristos, menționați și în genealogia din Evanghelia după Matei (Mt. 1,3).

4,14 „ca numele tău”: TM are „și numele lui”.

4,15 Theodoret (*ibid.*, col. 528) interpretează astfel „învioreare a sufletului” (gr. εἰς ἐπιστροφοντα ψυχῆν): „După un înțeles mai la îndemână, expresia arată restabilirea sufletească; după înțelesul potrivit adevărului, arată întoarcerea lumii păgâne [la Dumnezeu]. Căci de acolo a înflorit mântuirea întregii lumi.” ♦ „șapte”: număr simbol al perfecțiunii. Șapte copii erau semnul binecuvântării date de Domnul unei familii (*cf.* 1Rg. 2,5).

4,16 „l-a pus la sân”: gest de adopție și de ocrotire.

¹⁸ Și acestea sunt nașterile [coborând] din Phares: Phares l-a născut pe Esron, ¹⁹ iar Esron l-a născut pe Arran, și Arran l-a născut pe Aminadab, ²⁰ și Aminadab l-a născut pe Naason, și Naason l-a născut pe Salman, ²¹ și Salman l-a născut pe Boos, și Boos l-a născut pe Obed, ²² și Obed l-a născut pe Iessai, iar Iessai l-a născut pe David.

4,18-22 Theodoret (*ibid.*, col. 520) vede în această genealogie ideea mântuirii universale: „De aceea și dumnezeiescul Matei, consemnând genealogia, a omis femeile vestite prin virtute, pe Sara, și pe Rebeca, și pe altele; însă a pomenit de Thamar, și de Raab, și de Ruth, și chiar și de femeia lui Urie, arătând că pentru toți oamenii S-a întrupat Fiul Unul Născut al lui Dumnezeu, și pentru iudei, și pentru celelalte neamuri, și pentru cei păcătoși, și pentru cei drepti.”

1 REGI

Introducere

I. Titlul cărții și locul ei în canon

Aproape toate manuscrisele grecești ale Septuagintei dau acestei cărți titlul Βασιλειῶν ἁ, „cea dintâi [carte] a *Domniilor*”. Ea este cea dintâi dintr-o serie de patru cărți ale *Domniilor* din LXX. O dată cu Vulgata, în lumea latină s-a încetățenit obiceiul de a numi aceste cărți „Cărțile *Regilor*”. La originea acestui nou nume stă, fără îndoială, o observație a lui Ieronim din al său „Prolog la cărțile *Regilor*”: „Ar fi cu mult mai bine să se spună *Malachim*, adică «Regi (*Regum*)», decât *Malachoth*, adică «Domnii (*Regnorum*)», deoarece [cartea] nu descrie domniile mai multor neamuri, ci doar pe cea a poporului lui Israel, alcătuit din douăsprezece triburi” (Vulgata, 1983, p. 364).

În Biblia ebraică, primele două cărți ale *Domniilor* poartă numele de cea dintâi și, respectiv, cea de-a doua Carte a lui Samuel; a treia și a patra se numesc cea dintâi și cea de-a doua Carte a *Regilor*. „Samuel” este cel de-al treilea titlu din „Profeții anteriori” – după Iosua și *Judecători*; *Regii*, cel de-al patrulea. Spre deosebire de cele cinci cărți ale *Torei*, titlul acestor cărți, Samuel, Regi, nu este luat din primele cuvinte ale cărții; Samuel provine dintr-o tradiție ebraică depinzând de 1Par. 29,29 și consemnată în Talmud, care îi atribuie cartea lui Samuel: „Samuel și-a scris cartea lui, ca și *Judecătorii* și *Ruth*” (*Baba batra* 14b).

Cele două Cărți ale lui Samuel, separate în edițiile moderne ale Bibliei ebraice, formează o singură carte în canonul ebraic și la fel stau lucrurile și pentru Cărțile *Regilor*. Însemnarea care, la sfârșitul fiecărei cărți, dă numărul versetelor și versetul median al cărții nu există nici la sfârșitul primei Cărți a lui Samuel, nici la sfârșitul primei Cărți a *Regilor*; aceasta se află la sfârșitul celei de-a doua Cărți a lui Samuel și la sfârșitul celei de-a doua Cărți a *Regilor*. În plus, o însemnare marginală la 1Sam. 28,23 indică faptul că acesta este versetul median al cărții, ceea ce nu are sens decât dacă 1 și 2 Samuel formează o singură carte. La fel stau lucrurile și pentru Cărțile *Regilor*, unde o însemnare marginală plasează versetul median la 1Rg. 22,6.

Împărțirea Cărții lui Samuel în două cărți este târzie și s-a făcut imitându-se Biblia greacă și Vulgata. Ea este atestată pentru prima dată într-un manuscris din 1448. Adoptată de către Felix de Prato pentru ediția sa a Bibliei ebraice tipărită de Daniel Bomberg (Veneția, 1517), aceasta s-a impus editorilor următori.

Împărțirea Cărții lui Samuel în două Cărți ale Domniilor, prezentă în manuscrisele noastre unciale din secolele IV-V, este deja atestată pe la 160-170 într-o listă a lui Meliton al Sardesului: „Iisus Nave, Judecători, Ruth; patru Cărți ale Domniilor (βασιλειῶν τέσσαρα), două ale Paralipomenelor...” (Eusebiu, *HE* 4,26,13-14). Ea este impusă probabil de alcătuirea cărții: lungimea cărții grecești – care, spre deosebire de cea ebraică, scria vocalele – nu-i permitea să încapă pe un singur sul (*cf.* P.-M. Bogaert, art. „Septuaginta”, *DBS* 12, 1993, col. 594). La fel ca Samuel și Regii, Cronicile (Paralipomene) au fost și ele împărțite în două cărți (Psalmii, împărțiți în cinci părți, pun o problemă specială).

II. Subiectul

Prima Carte a Regilor reprezintă veriga istorică între vremea Judecătorilor și cel dintâi rege al lui Israel. Ea are drept figuri principale trei conducători importanți: Samuel, Saul și David. Cu ei începe instituția monarhică pentru Israel: Samuel este ultimul dintre Judecători, personajul cu funcție profetică de care se leagă premisele regalității; rămânând valabilă ideea că adevăratul rege al lui Israel este Domnul, Saul este uns drept cel dintâi rege omenesc al lui Israel, impus de popor, dar se dovedește în curând incapabil să îndeplinească această funcție; David este personajul ales de Dumnezeu pentru a-l înlocui pe Saul ca reprezentant al Său pe pământ. I Regi acoperă aproape un secol de istorie a lui Israel – de la nașterea lui Samuel la moartea lui Saul (aprox. 1105-1010 î.H.).

Samuel, fiul lui Elcana, se naște în urma stăruitoarelor rugăciuni ale mamei sale, Anna, și a jurământului făcut de aceasta, prin care își închina lui Dumnezeu viitorul copil. Acesta crește la Selo/Selom (TM *Șilo*), sub îndrumarea preotului Eli, alături de chivotul legământului Domnului. În același timp, fiii lui Eli, prin purtarea lor ticăloasă, necinstesc instituția preotească rezervată casei lor. Samuel însă, deși încă un copil, are parte de chemarea Domnului, ajungând profet al lui Dumnezeu și fiind recunoscut

drept eliberator și judecător al lui Israel. Astfel, conducerea spirituală trece de la casa lui Eli la Samuel. El cultivă în Israel spiritul adevăratei închinări.

Cum însă fiii lui Samuel nu călcau pe urmele lui, Israel vrea să aibă și cere cu stăruință un rege, cum au toate neamurile. Se poate vedea aici și necesitatea istorică impusă triburilor lui Israel de a se coaliza, ca și agresorii lor – populațiile vecine – sub comanda unui singur conducător. Samuel nu izbuteste să-i facă să renunțe și, prin mandat divin, îl unge rege pe Saul, punând bazele monarhiei teocratice, ale cărei îndreptări sunt enunțate acum și consemnate în scris. Numai că aceasta avea de străbătut un drum lung până să se consolideze. Se aștepta de la rege crearea unei oștiri permanente, în sarcina lui intrând întreținerea acestei oștiri și instituirea unei administrații, fie și embrionare (idei exprimate în „dreptul regelui” din 8,11-17). În aceste vremuri tulburi, Samuel joacă în istoria lui Israel un rol comparabil cu cel jucat de Moise în timpul exodului. Asocierea dintre cei doi nu este explicită decât într-un singur pasaj (1Rg. 12,8-11), predominând asocierile implicite cu pasaje din Exod și Deuteronom. Cea mai semnificativă în acest sens este formularea solemnă din cap. 3,20-21, care merge în același sens: Moise reprezintă ieșirea din Egipt și constituirea lui Israel ca popor cârmuit de Tora; Samuel reprezintă instituirea regalității, instaurarea unui individ, regele – cel din istorie și cel al așteptării mesianice –, în fruntea acestui popor.

Dorința poporului de a fi ca toate celelalte popoare conduse de un rege (8,5,20) contravine însuși statutului lui Israel, pe care Domnul l-a ales în mod special dintre toate neamurile. Instituirea unui rege apare ca o lepădare de Domnul, singurul rege al lui Israel, și, marchează, totodată, începutul războaielor de eliberare, mai întâi de sub amoniți, apoi de sub filistenii (numiți în LXX „Străinii”) și, în cele din urmă, de sub amaleciți și alte popoare.

Saul se arată viteaz, dă mai multe lupte cu amoniții și cu filistenii, pe care-i înfrânge și-i ține la granițele țării. Se poartă însă cu nechibzuință și repetata lui neascultare de vorbele profetului Samuel îl face să piardă bunăvoința lui Dumnezeu. Dizgrația divină se manifestă tranșant și irevocabil după ce, în urma unei victorii asupra amaleciților, Saul și oastea lui și-au însușit din prăzile consacrate ca anatemă (ebr. *hērem*), călcând cuvântul Domnului.

Din porunca lui Dumnezeu, Samuel, în taină, îl unge rege pe David. În acest fel, Samuel patronează trecerea de la dinastia saulidă la cea davidică, dar, în același timp, el prevestește (15,1-16,13) divizarea regatului davidic

după moartea lui Solomon. Regalitatea apare, în cele din urmă, ca făcând parte din planul divin referitor la Israel, al cărui garant este Samuel.

Secvența cuprinsă între 1Rg. 16 și 2Rg. 5 cuprinde un ansamblu complex de povestiri care s-ar putea intitula „istoria ascensiunii lui David”. David este doar un flăcăiandru, fiul cel mai mic al lui Iessai din Bethleem. El se face cunoscut, pe de o parte, prin uimitoarea biruință asupra uriașului Goliat, pe de alta, prin minunatu-i har de a cânta din *kinaura*, prin care potolește duhul rău ce zbuciuma sufletul lui Saul. La acestea se adaugă multe alte izbânzi, care-i aduc glorie și-i atrag simpatia poporului. Faptele și firea lui David stârnesc, însă, deopotrivă, invidia și mânia lui Saul și iubirea lui Ionathan, fiul acestuia. Drept urmare, Saul încearcă să-l lovească pe David fie pe față, fie cu viclenie, hărțuindu-l și prigonindu-l îndelung. David se ferește, fuge, scapă – ajutat fiind și de soția sa, Melchol, fiica lui Saul, și de bunul său prieten Ionathan. Cei doi fac un legământ cu consecințe imediate pentru viața lui David, dar și cu ecouri îndepărtate asupra sorții casei lui Ionathan. Începe o lungă pribegie pentru David, timp în care dă multe lupte, o ia de soție pe Abigaia, dar, mai cu seamă, în două rânduri, are ocazia să-l omoare pe Saul și nu o face, din respect pentru calitatea acestuia de uns al Domnului. El refuză astfel să uzurpe prin forță tronul lui Saul și, punându-și viața în mâinile Domnului care-l unsese rege, așteaptă cu răbdare să vină vremea ce-i era hotărâtă. Iar atunci când Saul se războiește cu filistenii la Gelbue, iar David, care li se alăturase acestora, ar fi trebuit să ia parte la luptă, soarta îl îndepărtează de locul bătăliei.

În timp ce David începe să se poarte ca un adevărat conducător și judecător în ținutul lui Iuda, Saul și Israel sunt înfrânți de filistenii. Toți fiii regelui pier în luptă, iar Saul se sinucide, punându-și scutierul să-l străpungă cu sabia, ca să nu fie batjocorit de dușmani.

III. Textul

A. Manuscrisele ebraice

Există mai multe mii de manuscrise medievale, complete sau incomplete, ale Bibliei ebraice. În cursul celei de-a doua jumătăți a secolului al VIII-lea au avut loc două mari încercări de colaționare a manuscriselor, cea a lui B. Kennicott și cea a lui J.B. de Rossi. Cel dintâi a colaționat 602 manuscrise (*Vetus Testamentum Hebraicum cum variis lectionibus*, vol. I-II, Oxford, 1776-1780); cel de-al doilea, 1793 de martori, manuscrise sau tipărituri (*Variae*

lectiones Veteris Testamenti ex immensa manuscriptorum editorumque codicum congerie haustae..., vol. I-IV, Parma, 1784-1788). Această imensă muncă a avut un rezultat însemnat, care însă a decepționat: toate aceste manuscrise medievale sunt foarte sărace în variante veritabile; toate sau aproape toate se explică prin greșeli ale copiștilor. Toate aceste manuscrise reprezintă o singură recenziune și derivă dintr-un singur arhetip, *textus receptus*, textul „(proto)masoretic”.

Cei mai vechi martori medievali care ne transmit TM al Cărților lui Samuel sunt trei manuscrise care emană, direct sau indirect, din familia masoreților din Tiberiada, Ben Așer: manuscrisul de la sinagoga qaraită din Cairo (895), scris de Moșe ben Așer, nu conține decât Profeții (anteriori și posteriori); manuscrisul de la Alep (cca 930), complet, corectat de Aaron ben Moșe ben Așer, este în curs de editare la Universitatea ebraică din Ierusalim; cel de la Sankt-Petersburg (1009), și el complet, este tipărit în *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (BHS), astăzi ediția de referință a textului ebraic al Bibliei.

Dar, începând din 1947, descoperirile de la Qumran au arătat că textul din care derivă toate manuscrisele noastre medievale nu era singurul în circulație în primele secole î.H., deoarece coexistau mai multe variante, înainte ca una dintre ele să capete preeminență sfârșind prin a le elimina pe toate celelalte. Acest proces de fixare a textului trebuie să se fi desfășurat în legătură cu cel care a dus la încheierea canonului ebraic al Scripturilor și trebuie să se fi terminat la mijlocul secolului al II-lea d.H. În ce privește Cărțile lui Samuel, peștera IV de la Qumran, descoperită în 1952, a oferit fragmente din trei manuscrise diferite ale acestei cărți: 4Q Sam^a, 4Q Sam^b și 4Q Sam^c, datând din secolele III-I î.H. Se remarcă numeroase deosebiri față de TM, între care unele importante.

În manuscrisele medievale, un sistem de liniuțe și de puncte așezate dedesubtul, deasupra sau în interiorul consoanelor permite notarea vocalelor și deosebirea lui *sin* de *šin*. Manuscrisele de la Qumran, ca toate manuscrisele din această epocă, nu notau decât consoanele. Era așadar posibil să se citească aceleași consoane cu vocale diferite și să se obțină sensuri diferite. Acest lucru explică și multe deosebiri dintre TM și LXX.

B. Manuscrisele grecești

Există aproximativ două mii de fragmente și de manuscrise, complete sau incomplete, ale Bibliei grecești a celor Șaptezeci. Cele mai vechi – dacă nu

se iau în seamă fragmentele pe papirus – sunt Vaticanus (B) și Sinaiticus (Σ), ambele din secolul al IV-lea, și Alexandrinus (A), din secolul al V-lea.

Disponem de trei ediții critice recente ale cărților Regilor. Ultima ca dată, cea a lui N. Fernández Marcos și J.R. Busto Saiz (prescurtată FMBS sau LXX-L) nu privește decât 1-2 Rg. și nu colaționează decât cele patru (sau cinci) manuscrise medievale înrudite (din sec. XI-XIV) care formează grupul „lucianic”. Precedenta ediție, cea a lui A. Rahlfs, colaționează în mod sistematic mss A și B. Cea mai veche, zisă „de la Cambridge”, realizată de A.E. Brooke, N. McLean și H.St.J. Thackeray (BML), este și cea mai bogată: ea oferă o ediție diplomatică a ms B însoțită de un aparat critic care relevă sistematic variantele din trei unciale, A, M (Paris, BN, Coislin 1, sec. VII) și N (Vaticanus, *grec 2106*, sec. VIII-IX), și din douăzeci și unu de minuscule (din sec. IX-XIV).

Spre deosebire de manuscrisele medievale ale TM, manuscrisele LXX, chiar medievale, prezintă adesea importante diferențe între ele, care nu provin din greșeli ale copiștilor, ci constituie variante veritabile. Mai cu seamă textul din 1Rg. 17-18 diferă considerabil de la un manuscris la altul.

Un număr de manuscrise colaționate în BML conțin texte înrudite și constituie grupuri. Sunt semnificative în special trei dintre ele: Acx, Bya² și boc²e². Grupul Acx prezintă o formă de text ce depinde de recenziunea hexaplară stabilită de Origen în prima jumătate a secolului al III-lea. Textul manuscriselor Acx este foarte apropiat de textul (proto)masoretic.

În schimb, textul din grupul Bya² (y = Veneția, San-Marco, *grec 3*, sec. XI; a² = Sankt-Petersburg, Bib. Impr. 62, sec. X-XI) practic nu a fost influențat de recenziunea hexaplară și se îndepărtează frecvent – uneori foarte mult – de TM. Se constată că, atunci când acest text este în dezacord cu TM, concordă în general cu 4Q Sam^a (4Q).

Ms B al 1Rg. nu este atât manuscrisul care ne transmite traducerea acestei cărți așa cum a ieșit de sub pana traducătorului din secolul al II-lea î.H. – greșelile, pasajele ininteligibile și dubletele o arată suficient de bine –, cât manuscrisul care ne transmite textul cel mai puțin revizuit: ediția Cambridge (1927) l-a ales ca text de referință și editorii Papei Sixtus al V-lea îl luaseră deja drept bază pentru ediția romană din 1587.

Grupul de mss boc²e² prezintă textul numit lucianic sau antiohian (L). Acest text este rezultatul unei recenziuni făcute pe la sfârșitul secolului al III-lea, care tindea să obțină un text conform cu TM și să-i îmbunătățească stilul.

IV. Traducătorul

A. Textul lung al primei Cărți a Regilor

Forma lungă a textului LXX pentru 1Rg. 17-18 prezintă „plusuri” foarte însemnate în comparație cu ms B: vocabularul acestor „plusuri” arată că ele emană de la un alt traducător decât cel care a lucrat textul scurt al capitolelor 17-18 și celelalte capitole din 1Rg. Fie acesta nu avea aceste „plusuri” în modelul său ebraic, fie traducerea pe care a făcut-o acestor pasaje a fost eliminată de un revizor grec și apoi li s-a făcut o altă traducere, cea care ni s-a păstrat.

B. Textul scurt al primei Cărți a Regilor

Dată fiind lungimea totală a cărților *Domniilor* (251 de pagini în ediția lui Rahlfs), ne putem gândi *a priori* că, la fel ca în cazul Pentateuhului (354 pagini), vechea traducere a LXX nu emană în întregime de la același traducător. Un număr de traduceri specifice ale cuvintelor ebraice în textul scurt al 1Rg. și modalitatea de traducere pe care o pun în evidență confirmă acest lucru: traducătorul (echipa de traducere) al 1Rg. este diferit de cel/cea a restului *Domniilor*.

Din punctul de vedere al unității redactării și al documentelor folosite de redactor(i), se pot distinge: un grup omogen (1Rg. 28 – 2Rg. 1), un grup cu un mare procent de dublete (1Rg. 8-27) și un grup compozit (1Rg. 1-7).

Cinci cuvinte ebraice (*rag^elī* „pedeștraș”, *hālīlāh* „grozăvie!”, *g^edhūdh* „ceată”, *ḥ^ebhā'ōth* „oștiri”, *b^eliyya'al* „ticălos”) sunt traduse diferit în 1Rg. și în 2-4Rg. În plus, în timp ce 1Rg. îl redă sistematic pe fiecare dintre ele în același fel, o aceeași secțiune, care aparține aceleiași cărți din 2-4Rg. dă uneori mai multe traduceri diferite. Alte patru cuvinte: *šāphaṭ* „a judeca”, *kī'im* „însă”, *ṭō'n* „turmă de animale mici”, *šēbheṭ* „sceptru”, „trib” prezintă câteva excepții în ce privește caracterul sistematic al traducerii în 1Rg. Aceste excepții își au adesea propria explicație sau se pot datora existenței unei deosebiri între modelul ebraic al LXX și TM. Pe de altă parte, traducerea din 1Rg. se regăsește pe alocuri în 2-4 Rg., fie în ms B, fie în secțiunile βγ și δγ¹ din LXX-L. În sfârșit, aceste patru cazuri pun în evidență grija

1. În funcție de prezența sau absența influenței recenziunii *kaige*, grupul celor patru cărți ale Regilor a fost împărțit de H.St.J. Thackeray în cinci secțiuni, desemnate prin litere

traducătorului la 1Rg. de a stabili o corespondență fixă între vocabularul ebraic și vocabularul grec și de a reda, pe cât se poate, două cuvinte ebraice diferite prin două cuvinte grecești diferite.

Aceste exemple permit, de altfel, stabilirea hotarului dintre lucrarea traducătorului pentru 1Rg. și cea a traducătorului/ traducătorilor următor/i undeva între 1Rg. 30 și 2Rg. 3.

V. Deosebiri între LXX și TM

Textul ebraic avea încă variante în vremurile traducătorilor antici greci și latini.

Deosebirile dintre LXX și TM se împart formal în două mari categorii: deosebiri cantitative („plusurile” și „minusurile”) și deosebiri calitative (elementele ce își corespund cu sens diferit). Deosebirile sunt extrem de numeroase, însă importanța lor este adesea redusă: bunăoară, când LXX înlocuiește un pronume personal din TM prin numele propriu corespunzător, dacă acesta este sigur. În plus, în cazul deosebirilor calitative, e uneori greu de știut dacă deosebirea este semnificativă sau nu: astfel, când LXX-B citește: „s-a ridicat (ἤεσθη) de acolo și s-a așezat în strămoșia Engaddi”, iar TM „s-a suit ...” (24,1), deosebirea semantică este limpede, ca și explicația ei: de oriunde ai pleca în Israel, este greu să „urci” la Engaddi, aflat pe malul Mării Moarte, la vreo patru sute de metri sub nivelul mării. În schimb, când LXX redă verbul *sūr*, „a se abate, a se îndepărta”, prin ἐκκλίβειν, „a se abate”, în 12,20, apoi prin παραβαίνειν, „a se îndepărta”, în versetul următor (12,21), această deosebire de traducere nu este probabil decât o *variatio* care nici nu merită scoasă în evidență. Aceste motive fac ca notele să nu evidențieze în mod sistematic toate deosebirile.

Când LXX se deosebește în mod clar de TM, *se poate presupune* că deosebirea nu se datorează traducătorului, ci se bazează pe o diferență a modelului său ebraic față de TM. Două indicii întăresc aceeaș presupunere: acordul frecvent dintre LXX și textele ebraice de la Qumran, în opoziție cu TM, și prezența unor semitisme în pasajele în care LXX se îndepărtează de TM. Cercetarea comună întreprinsă de D. Barthélémy, D.W. Gooding, J. Lust și E. Tov asupra problemei controversate a raporturilor dintre textul lung și textul scurt al 1Rg. 17-18 este edificatoare în această privință. Acești

grecești. Secțiunile βγ (2Rg. 10,1 – 3Rg. 2,11) și γδ (3Rg. 22,1 – 4Rg. 25,30) sunt marcate de această influență.

autori, aflați în dezacord în privința majorității celorlalte probleme, sunt totuși de acord în privința acestui lucru: traducătorul grec a fost fidel modelului său ebraic (cf. BGLT, p. 156).

Manuscrisele de la Qumran dovedesc faptul că, în primele secole î.H., textul consonantic ebraic nu era încă fixat, ci fluctuant; trebuie să fi existat mai multe recensii ale aceluiași text, cu variante mai mari sau mai mici. Adesea, când există o diferență între TM și LXX, textele de la Qumran o sprijină pe aceasta din urmă.

Deosebiri cantitative

Printre deosebirile cantitative, există „plusuri” de un tip special: dubletele. Avem de-a face cu un dublet când unui element din TM îi corespund în LXX două elemente echivalente – nu neapărat sinonime –, cu alte cuvinte, dacă unul dintre ele e de ajuns pentru a asigura lizibilitatea textului. Vom examina pe rând dubletele, „plusurile”, apoi „minusurile”. Se impun două observații preliminare:

1. Deosebirile cantitative (și, în mai mică măsură, calitative) variază mult de la un manuscris grec la altul. Într-adevăr, dacă TM este un text unificat, aproape fără variante, nu aceeași este situația pentru Septuaginta.

2. Când un redactor vrea să însereze un element într-un text preexistent, reia adesea, la sfârșitul elementului adăugat, unul sau mai multe dintre ultimele cuvinte ale textului ce precede inserția fiind, cu alte cuvinte, un adaos *deliberat*. Dar o asemenea reluare se poate interpreta și într-un mod total opus: „plusul” din LXX a putut dispărea *accidental* din TM prin haplografie – sărindu-se de la primul element la „reluare”.

În fața unui „plus” din LXX (sau din TM) care apare între elemente recurente, este adesea foarte greu de ales între cele două ipoteze, între un adaos deliberat și o pierdere accidentală (cf. R.P. Gordon, „The Problem of Haplogly in 1 and 2 Samuel”, în G.J. Brooke și B. Lindars ed., *Septuagint, Scrolls and Cognate Writing* – Septuagint and Cognate Studies 33, Atlanta, 1992, pp. 150-151).

1. Dubletele

1. Dimensiunea membrelor unui dublet

– Un cuvânt sau o expresie: „dinaintea ta (ἐνώπιον σου) și împreună cu tine (μετά σου)”: TM are „lângă tine” (*immekhāh*) (1,26). Μετά este corespondentul obișnuit al lui *im*.

– O propoziție simplă: „și să-l trimiteți (καὶ ἐξαποστελεῖτε αὐτήν); mânați-l (καὶ ἀπελάσατε αὐτήν)”: TM are „și să-l trimiteți” (w^e *šillahtem 'ōthō*) (6,8). Cele două membre ale dubletului sunt haplogenice. Un alt exemplu: „și-ți va fi bine (καὶ ἀγαθόν σοι) și-ți va da tihnă (καὶ ἀναπαύσει σε)”: TM are „și-ți va fi bine (w^e *ṭōbh lākh*)” (16,16).

– O frază complexă: „Nu [faceți] așa, copii, căci nu e bună vorba ce-o aud spunându-se despre voi; nu mai faceți așa, căci nu-s bune vorbele pe care le aud”: TM are „Nu mai faceți așa, copii, că nu e bună vorba ce-o aud” (2,24).

2. Traducere sau transcriere din ebraică

Cele două membre ale unui dublet sunt, în general, și unul și celălalt traduceri din ebraică, dar se întâmplă ca unul dintre membre să fie – sau să conțină – o transcriere a unuia sau mai multor cuvinte ebraice care nu sunt nume proprii. Exemple:

– „ținut drept neessaran (συνεχόμενος νεεσσαραν)”: TM are „ținut (ne^e *ṭār*)” (21,8). Forma verbală ne^e *ṭār* este mai întâi tradusă prin συνέχεσθαι, apoi transcrisă prin νεεσσαραν.

– „unde se găsește straja (ἀνάστημα) Străinilor; acolo se află Nasib (Νασιβ) Străinul”: TM are „unde se află cărmuitorii (n^e *ṭibhēy*) filistenilor” (10,5). Ebraicul n^e *ṭīb* este mai întâi tradus – aproximativ – prin ἀνάστημα, „construcție, post de strajă”, apoi transcris prin Νασιβ, devenind astfel un nume de persoană: „Nasib Străinul (= filisteanul)”.

– „și amândouă palmele mâinilor lui, tăiate; erau și una, și alta în față pe amaphet, și amândouă încheieturile mâinilor lui erau căzute în tindă”: TM are „și palmele, tăiate (k^e *ruthōt*), erau în apropierea pragului ($hammiph^e$ *tān*)” (5,4). Un prim dublet este format din cele două fraze complexe, unde ebraicului *hammiph^e* *tān*, „prag”, îi corespund mai întâi τὰ ἐμπρόστια, „în față”, apoi τὸ πρόθυρον, „tindă”. Traducerea „în față” și transcrierea *amapheth* formează un al doilea dublet.

3. Poziția membrilor dubletului

În exemplele precedente, cele două membre ale dubletului sunt juxtapuse: este cazul cel mai frecvent. Se întâmplă însă ca acestea să fie:

a) separate unul de celălalt:

– „...și a spus: «Ce-i cu glasul și zarva aceasta?» Și omul a intrat degrabă și i-a dat de veste lui Eli. Și Eli era în vârstă de nouăzeci de ani. Ochii îi

erau dați peste cap și nu mai vedea. Și a spus Eli bărbaților din jurul său: «Ce-i cu glasul și zarva aceasta?»»: TM are „și a spus: «Ce-i cu glasul și cu zarva aceasta?»» Și omul a intrat degrabă și i-a dat de veste lui Eli. *Și Eli era în vârstă de nouăzeci și opt de ani și ochii îi încremeniseră și nu mai putea vedea. Și omul i-a spus lui Eli...*” (4,14-16). Pasajul în italice desparte cele două membre ale dubletului;

b) sau întrepătrunse:

– „... iar toți slujitorii lui i se aflau în preajmă. Și Saul le-a spus slujitorilor care i se aflau în preajmă, și le-a spus”: TM are „și toți slujitorii lui i se aflau în preajmă. Și Saul le-a spus slujitorilor care i se aflau în preajmă” (22,6-7). Omitând „și le-a spus”, TM atenuează efectul reluării.

c) sau combinate pentru a forma un chiasm:

– „... și nu-ți pune deoparte (οὐ περιποιήσεις) [nimic] de la el; nimecește-l (ἐξολεθρεύσεις) și dă-l ca anatemă (ἀναθεματιεῖς) pe el și toate ale lui, și nu-l cruța (οὐ φείσεις)”: TM are „și anatemizați (*w^ehaharam^etem*) toate ale lui, și nu-l cruța (*w^elō' tah^emol*)” (15,3). Cele patru propoziții din LXX formează un dublet: verbul *hāram*, „a anatemiza”, din propoziția afirmativă a TM este tradus prin două verbe diferite în LXX: verbul *hāmal*, „a cruța”, din propoziția negativă a TM este și el tradus de două ori. Cele două membre ale dubletului nu sunt juxtapuse, ci combinate în chiasm.

4. Originea dubletelor

Unul dintre membrele dubletelor aparține neapărat primei forme a Septuagintei, dar care? Dacă cele două membre ale dubletului se explică drept traduceri sau transcrieri ale TM, unul dintre ele provine de la traducătorul 1Rg., celălalt de la un revizor sau, poate, tot de la traducător. Când cele două membre ale dubletului se deosebesc de TM și presupun fiecare un model ebraic diferit de el, alegerea este adesea imposibil de făcut. Se pot avea în vedere două ipoteze: 1) membrul conform TM este traducerea modelului ebraic al traducătorului; 2) acesta a fost introdus de traducător; 3) se datorează unui revizor ulterior.

Prezența – destul de probabilă – în modelul ebraic al LXX a unor dublete, în care unul dintre membre este conform TM, dovedește că textul care va sfârși prin a se impune ca text oficial în secolul al II-lea al erei noastre, textul protomasoretic, avea deja valoare de referință în secolul al II-lea î.H.

S-a observat că narațiunile duble, asemănătoare, abundă în 1Rg. 8-27. Se pare că în nici o altă carte a Bibliei astfel de dublete nu sunt atât de numeroase. O explicație a acestui fapt ar fi izvoarele diferite din care provin aceste narațiuni, respectiv diferitele sanctuare, cetăți sau cercuri religioase care au păstrat amintirea faptelor. Ni s-a păstrat un rezumat al gestelor a doi eroi – cel dintâi rege originar din nord și cel dintâi rege ce provenea din sud –, împreună cu povestea rivalității lor. Apoi, un culegător al acestor istorii, pe la 722 î.H., anul căderii regatului de nord, a vrut să pună laolaltă datele despre originea monarhiei aparținând tradițiilor din nord și din sud. În cele din urmă, un ultim redactor a încorporat acest material în opera sa, într-o viziune istorică și respectând tradiții necunoscute nouă, fără a încerca să le amestece sau să le armonizeze, ci doar lăsându-le să existe unele lângă altele în cartea sa. Acest lucru nu displace azi istoricilor, deoarece apar astfel aspecte diferite ale aceleiași lumi.

Grupul compozit (1Rg. 1-7) conține, în primul rând, pasajul referitor la chivot (1Rg. 4-6). O vechime asemănătoare poate avea povestirea copilăriei lui Samuel și cântul mamei lui, Anna (1Rg. 1-3). Între altele, în această secțiune este prevestit sfârșitul casei lui Eli, care se va petrece în parte sub Saul (1Rg. 22,6-20) și definitiv sub Solomon, când Sadoc va deveni preot în locul lui Abiathar, urmașul lui Eli (3Rg. 2,26-27). Rezumatul activității de judecător a lui Samuel (1Rg. 7) poate fi considerat lucrarea unui redactor final, care se folosește de documente anterioare.

Secvența 1Rg. 28-2Rg. 1, care povestește ultima bătălie decisivă a lui Saul, este mai omogenă și mai detaliată decât grupul de dublete care o precedă, dar este strâns legată de acesta prin prezența lui David printre filistenii (1Rg. 21,11-16; 27,1-12), după cum este legată și de ce urmează (2Rg. 2,4b-7; cf. 21,12-14). Înfrângerea și moartea lui Saul constituie un dezastru pentru Israel și totodată un prim pas către domnia lui David.

VI. Lecturi patristice ale primei Cărți a Regilor

Chiar dacă cea dintâi Carte a Regilor nu este atât de prezentă în creștinismul antic ca Pentateuhul, Profeții mari sau Psalmii, Părinții Bisericii au citat din ea formule, au comentat pasaje și au rostit predici despre principalele personaje: Anna, Samuel, David, vorbitoarea din pântec (a se vedea notele referitoare la pasajele respective). Tipologia lui David, figură a lui Hristos, este deosebit de importantă în modul cum a fost receptat 1Rg.: mai multe

nume date lui Hristos vin din această carte, iar unele scene au fost interpretate ca prefigurând viața și pătimirea Lui. Astfel, episodul în care Saul își aruncă sulița spre David, dar aceasta nu atinge decât zidul (1Rg. 19,10), îi permite lui Grigore al Nyssei să deosebească divinitatea, neatinsă, și trupul simbolizat de zid (pentru alte texte, cf. M. Canévet, *Grégoire de Nysse et l'herméneutique biblique*, Paris, 1983, pp. 110-112). Lista care urmează – neexhaustivă – semnalează câteva pasaje din 1Rg. pe care le-a folosit tradiția.

– Povestea vacilor care trag „drept înainte” carul încărcat cu chivotul până pe câmpul lui Osea din Baithsamus (1Rg. 6,12-14) este propusă de Iustin, în *Dialogul* lui, drept un nou exemplu a ceea ce face pentru ei „puterea” divină. Numele Osea/Ause este o formă pentru „Iisus” (*Yehōšua*) (*Dialogul cu Trifon* 132,2-3). Același exemplu figurează în dosarul pe care-l alcătuiește Origen în legătură cu „profețiile” lui Caiafa, pentru a arăta că profețiile se fac uneori prin intermediari neașteptați (*Comentariul la Ioan* 28,17,139-151 = SC 385, pp. 131-136): el citează mersul măgăriței lui Balaam (Num. 22,22-34), profeția trimișilor lui Saul (1Rg. 19,18-24), povestea vacilor și cea a vrăjitoarei (1Rg. 28).

– Calitatea de „văzător” (gr. ὁ βλέπων) atribuită lui Samuel (1Rg. 9,11.18; 16,4) își găsește locul alături de alte nume asemănătoare în reflecțiile asupra profetismului, între alții la Grigore al Nyssei (*Comentariul la Cântarea cântărilor* 7 = GNO 6, pp. 212-219; 13 = GNO 6, pp. 393-397).

– Scena din 1Rg. 12,1-5 arată locul ocupat de Samuel între Moise și Pavel, ca exemplu de om cu purtare ireproșabilă (Irineu, *Adv. haer.* 4,26,4 = SC 100, pp. 722-726).

– Vorba lui Samuel: „Îi sunt oare plăcute Domnului arderile de tot și jertfele pe cât îi este ascultarea...” (1Rg. 15,22) servește drept punct de plecare pentru constituirea unui dosar privind superioritatea ascultării față de jertfe (Irineu, *Adv. haer.* 4,17,1 = SC 100, pp. 574-576). Conceptul ascultării este proclamat în Noul Testament de către Iisus însuși în apărarea discipolilor Săi împotriva ritualiștilor și legaliștilor farisei (Mt. 9,13).

– Părinții Bisericii au interpretat alegoric scena în care Saul, chinuit de duhul cel rău, este liniștit de muzica lui David (1Rg. 16,14-23).

– Menționarea personajului Doec, paznicul catârcelor lui Saul (1Rg. 21,8), în titlul Ps. 51, îi inspiră lui Grigore al Nyssei un expozeu teologic despre păcat și despre ambiguitate, asemănătoare celei a acestui animal neproductiv, în același timp cal și măgar (*In inscriptiones Psalmorum*, GNO 5, p. 133, 23 sq.).

– Expresia „războaiele Domnului” (1Rg. 25,28) îi servește lui Origen drept argument pentru a justifica atribuirea numelui David Mântuitorului, deoarece Mântuitorul a purtat, la fel ca David, „războaiele Domnului” și a adus astfel pacea fiului său, poporul (*Comentariul la Ioan 1,261 = SC 120, p. 190*).

La aceste observații am mai putea adăuga o seamă de interpretări ce decurg din importanța majoră a lui David, aflat în relație cu mesianismul. Făgăduințele mesianice din Pentateuh (Gen. 3,14-16; 12,1-2; 17,1-8; 49,8-12; Num. 23-24; Deut. 18,13-19) capătă un plus de semnificație în lumina legământului Domnului cu David. Astfel, se observă că, atât în 1Rg., cât și în Gen., un loc aparte în ceea ce ține de mesianism îl au femeile. Mai mult, relatarea copilăriei lui Ioan Botezătorul și, în parte, chiar a lui Iisus, e schițată după tiparul copilăriei lui Samuel: sunt prezentate două mame sterpe și una fecioară care capătă prunc ca dar al Domnului; doi dintre aceștia sunt mari profeți, iar cel de-al treilea este Fiul lui Dumnezeu; doi sunt naziri, iar celălalt e Cel sfânt al Domnului; cel dintâi este cel care îl consacră rege pe David, cel de-al doilea este precursorul Fiului lui David; toți trei cresc în statură și în har în ochii Domnului și în ochii oamenilor (Lc. 1,80; 2,40.52 = 1Rg. 2,21.26).

Am cita în final cântarea Mariei, care calchiază în cuvinte și în idei cântarea Annei, mama lui Samuel. Smerenia Mariei amintește, în text, de amărăciunea Annei și, la fel, se transformă în bucurie și rodnicie prin lucrarea Celui ce „împlinește lucruri mari” (Lc. 1,46-55 = 1Rg. 2,1-10). Antica semnificație a chivotului, în care este prezent Dumnezeu, se va realiza în chip perfect în Noul Testament. Chivotul desăvârșit în care e prezent Dumnezeu este omul Hristos. Adevărat chivot al Domnului este și Maria, în care se află Fiul lui Dumnezeu.

Michel Lestienne și Florica Bechet

1 Regi

1¹ Era un om din Armathaimul Siphei, din muntele lui Efraim, pe nume Elcana, fiul lui Ieremeel, fiul lui Elias, fiul lui Thoke, în Nasibul lui Efraim.

1,1-3,21 *Chemarea lui Samuel*. Această secțiune prezintă nașterea, chemarea și investiția profetică ale lui Samuel și prevestește înlocuirea familiei preoțești de la Selom (Selo) cu cea sadocită de la Ierusalim. Sunt relatate destinele încruciate a două familii: cea a lui Elcana, de la Armathaim, și cea a preotului Eli, de la Selom. Secțiunea se articulează în patru pericope: prima și ultima se referă la începuturile lui Samuel, cele din mijloc se referă la familia lui Eli, răutatea fiilor lui Eli contrastând cu bunătatea lui Samuel.

1,1a „Armthaim”: în TM orașul lui Elcana (1,1.19; 2,11) și al lui Samuel (7,17; 8,4; 15,34; etc.) poartă numele *hārāmāthayim* în 1,1 și (*hā*)*rāmāh* în alte locuri. *Rāmāh* înseamnă „înălțime”, iar *hārāmāthayim*, formă de dual, precedată de articolul *hā*-înseamnă „cele două înălțimi”. Ca și *gibh^e’āh*, „deal”, *rāmāh* se folosește ca substantiv comun sau – cazul cel mai frecvent – ca toponim. Acest toponim este foarte răspândit, iar orașul lui Elcana și Samuel nu este decât unul dintre numeroasele locuri biblice care poartă acest nume; localizarea lui nu e sigură, poate actualul Rentis, aflat la 33 de kilometri nord-vest de Ierusalim. În LXX, 1Rg., acest oraș poartă totdeauna numele *Armthaim*, transcrierea dualului *hārāmāthayim*. Acest nume permite să se deosebească orașul lui Samuel de alte *Rama*. ♦ „Sipha”: TM *Siph(a)* nu se găsește decât de două ori în LXX, în Jud. 11,16 (ms B), în expresia $\theta\acute{\alpha}\lambda\alpha\sigma\sigma\alpha \Sigma\iota\phi$, care desemnează Marea Roșie, și în 1Rg. 9,5, unde acest nume desemnează regiunea în care se găsește cetatea lui Samuel. Expresia *Armthaim Siphā* e comparabilă cu Βηθλεεμ Ιουδα (Jud. 17,9; 19,1; etc.) sau cu Ιαβηθ Γαλααδ (1Rg. 11,1): la fel ca *Iuda* și *Galaad*, *Siphā* e un nume de regiune. Masoreții vocalizează *waw* din *TWPYM* în *ō* și citește *šōphīm*, „pândari”. Pentru Ps.-Ieronim (q. 1 = Saltman, p. 66) și Talmudul din Babilon (*Megilla* 14a: „Elcana era unul dintre cei două sute de proroci care au prorocit în Israel”), acești „pândari” sunt prorocii (vezi Jud. 6,17; Ez. 3,16-21; 33,1-9), iar Targumul Ionathan parafrazează *šōphīm* prin „discipolii prorocilor”. Modelul ebraic presupus de LXX, *TYPY*, se deosebește puțin (*yod* în loc de *waw*) de gentilicul ebraic *TWPY* (*tūphī*) (cu *waw* vocalizat *ū* în loc de *ō*), corespunzând numelui „*Tūph*” care, în TM, este atât cel al strămoșului lui Elcana (1,1b notă), cât și cel al regiunii în care se găsește cetatea lui Samuel (cf. 9,5 notă). Altă deosebire este absența literei finale, *mem*, care s-ar explica prin haploglie, în modelul ebraic al LXX (cuvântul următor, *mēhar*, „de pe munte”, începe cu *mem*), sau prin dittografie, în TM. Lectura *šōphīm* ar putea fi voită, datorată interpretării „pândari”, „proroci”. ♦ „muntele lui Efraim” (1,1; 9,4; 14,22.23): partea centrală a munților din Cisiordania, la nord de Ierusalim. Efraim – la fel ca Iuda – este, la origine, un nume geografic, ajuns apoi

El [avea] două neveste: ² pe una o chema Anna, iar pe cealaltă Phennana; Phennana avea copii, Anna nu avea copil.

numele tribului care ocupa această regiune (De Vaux, R., 1971, p. 591). Expresia a căpătat atunci sensul „muntele ce aparține tribului lui Efraim”, de unde parafraza din Targumul Ionathan: „muntele casei lui Efraim”. ♦ Origen insistă pe singularitatea lui Elcana, traducând pasajul prin: „era un *singur* om.” Elcana simbolizează pentru Alexandrin, ceata sfinților, fiind un „unicat”, după modelul Dumnezeu-lui-Unu, opus multiplicității „profanilor”. Elcana coboară din munte, locul cel mai apropiat de Dumnezeu. Numele lui înseamnă „ceea ce este a lui Dumnezeu” (nu a demonilor, subînțelege Origen) (*Hom. Sam.* 4). O interpretare asemănătoare se regăsește la Grigore cel Mare (*In I Regum* 1,1,1): Elcana este *uir unus*, typos al Mântuitorului și al al bărbatului desăvârșit în iubirea de Dumnezeu și în lupta împotriva răului. ♦ Grigore cel Mare interpretează etimologia toponimelor în sens alegoric: muntele lui Efraim („rodnic, roditor”) este Cerul sau Fecioara Maria, care a zămislit cel mai minunat rod, omul cel nou (*ibid.* 1,4,3-7; 1,5,1); Armathaim, „vedenie împlinită” (*uisio consummata*), se potrivește Bisericii, prefigurată de viziunile profeților (1,62,2); Sipha, „observator” (etimologie după TM), reprezintă locul înalt propice contemplării lui Dumnezeu, interzisă ereticilor (1,62,3-4).

1,1b „în Nasibul lui Efraim”: TM are „fiul lui Țuf, un efratecan”. E dificil de sesizat sensul exact al lecțiunii LXX, dar se poate explica de ce aceasta se îndepărtează de cea a TM. În afară de IRg. 1,1, gentilicul „efratecan”, *'eph'rāthī*, se întâlnește de patru ori în TM. În Jud. 12,5 și 3Rg. 11,26, el desemnează un membru al tribului Efraim; în IRg. 17,12 și Ruth 1,2, apare în expresia „efratecan din Bethleemul lui Iuda” și desemnează un membru al tribului lui Iuda. Aici trebuie, probabil, reținut sensul „efraimit”: Elcana nu numai că își are reședința în muntele lui Efraim, ci și aparține tribului Efraim. Dar genealogiile biblice fac din Elcana un levit (1Par. 6,1-12.18-22; *vide* Flavius Iosephus 5, 342; Theodoret, q. 1 = FM, pp. 4-5), și, dacă e levit, nu poate aparține nici tribului lui Efraim, nici tribului lui Iuda. Trebuia așadar să se găsească o soluție acestei contradicții. Ps.-Ieronim (q. 1 = Saltman, pp. 65-66) rezolvă spunând că Elcana se trage din Levi după tată și din Iuda după mamă. LXX înlocuiește etniconul din TM cu numele „Efraim” și citește consoanele *BN ȚYB* „din Nasib”, în locul celor din TM: *BN ȚWP* (*ben Țūph*), „fiul lui Țuf”. Cum poate fi înțeles Nasib? În Iis. Nav. 15,43, Nasib este numele unui oraș din Iuda, iar în IRg. 10,5 și 13,3,4, e un nume de persoană (dar în aceste ultime ocurențe din IRegi corespondentul ebraic este altul; *cf.* nota 10,5). Așadar, Nasib ar putea desemna aici un oraș din Efraim omonim cu cel din Iuda. Totuși, cum Elcana nu e numai originar din Armathaim, ci și locuiește acolo (1,3.19; 2,11), trebuie fie să admitem că este vorba despre orașul strămoșului său Thoke (s-ar fi așteptat atunci mai degrabă *ék* sau *ótó* decât *év*), fie să dăm prepoziției *év* sensul „aproape de”: Armathaim s-ar afla aproape de Nasibul din Efraim; se poate presupune și că Nasib desemnează o regiune din Efraim, ipoteză reținută aici. Dar cum lecțiunea din LXX are drept scop să ascundă originea efrăimită a lui Elcana, probabil nu trebuie să căutăm aici reprezentări geografice precise.

1,2 „Phennana avea copii, Anna nu avea copil”: după Origen, numele Phennanei înseamnă „convertire”, numele Annei, „har”, „bucurie”. Sens mistic: oricine vrea să devină „unu”,

³ Omul acesta urca [an de an], în fiecare zi [de sărbătoare,] din cetatea lui, din Armathaim, să se închine și să-I aducă jertfe Domnului Dumnezeuului

adică sfânt, trebuie să se căsătorească spiritual cu Convertirea și cu Bucuria (harul). Nu întâmplător prima care naște prunci este Phennana: roadele convertirii preced roadele harului. Cele două soții ale lui Elcana pot fi comparate cu Marta și Maria, devenite, la Părinți, simboluri ale vieții active, respectiv vieții contemplative (*Hom. Sam.* 5). În concepția lui Grigore cel Mare, cele două soții ale lui Elcana simbolizează, una Sinagoga (Phennana cea dătătoare de fii, dar mai puțin privilegiată), cealaltă Biserica (Anna cea stearpă, dar privilegiată, precum Biserica încă nouă dar proaspătă mireasă a lui Hristos) (*ibid.* 1,8,1-3; aceeași metaforă în interpretarea la 1Rg. 2,5 din 1,101,1-3). ♦ Sterilitatea Annei amintește de sterilitatea Sarei și de cea a Elisabetei, mama lui Ioan Botezătorul. De asemenea, autorul *Protoevangeliei lui Iacob* (sec. al II-lea) o va lua ca model pentru mama Fecioarei Maria, Sfânta Ana, soția lui Ioachim. Există mari similitudini între acest episod din 1Rg. și *Protoevangelie*. A se vedea, de asemenea, Ioan Gură de Aur, cele cinci *Predici despre Anna*, în PG 54.

1,3 „[an de an], în fiecare zi [de sărbătoare]”, gr. ἐξ ἡμερῶν εἰς ἡμέρας: TM are *miyyāmīm yāmīmāh*. Expresia greacă este un calc al celei care-i corespunde în TM și al cărei sens literal este „din zile în zile”. Lexicografii moderni consideră totuși că pluralul *yāmīm*, „zile”, capătă în anumite cazuri, paisprezece la număr, între care și acesta, sensul „an”. Dar Targumurile și LXX nu întrebuițează în nici unul dintre aceste cazuri cuvântul „an”, ci termeni care înseamnă „zile”, „timp stabilit”, „sărbătoare” sau „perioadă”. LXX folosește totdeauna ἡμέρα, redând astfel *z'bhah hayyāmīm* prin θυσία τῶν ἡμερῶν și *miyyāmīm yāmīmāh*, prin ἐξ/ἕως ἡμερῶν εἰς ἡμέρας. În aceste două expresii – care se referă todeauna, ambele, la un ritual religios și sunt asociate în 1Rg. 2,19 – ἡμέραι trebuie să aibă sensul „zile (de sărbătoare)”. Sărbătoarea pentru care urcă Elcana la Selom pare să fie sărbătoarea Corturilor (sau a Culesului Viilor: Jud. 21,19-21 și 1Rg. 1,13). ♦ Grigore cel Mare găsește în expresia literală „urca din zile în zile” simbolul progresului lent, pas cu pas, pe care-l face credinciosul întru iluminarea interioară, rânduită de Dumnezeu (*ibid.* 1,65,1-6). Exegeza „zilelor” amintește și de Ambrozie (*In Luc.* 4,48). ♦ „Domnului Dumnezeului Sabaoth”, gr. τῷ κυρίῳ θεῷ σαβαωθ: în TM expresia *YHWH* (*’ēlohēy*) *ʿbhā ’ōth*, „Domnul (Dumnezeul) oștirilor”, lipsește din Pentateuh, din Iosua și din Judecători, dar este foarte frecventă în cărțile următoare. „Oștirile” sunt cele ale lui Israel sau oștirile cerești: ingeri, astre. În această expresie, traducătorii LXX redau *ʿbhā ’ōth*, „oștirile”, în trei feluri diferite. Uneori traduc: τῶν δυνάμεων, *lit.* „al puterilor (oștirilor)”: în Psalmi. Alteori parafrazează: παντοκράτωρ, „atotputernic”: în Ieremia și în profeții minori. Iar alteori transcriu: în Isaia. Cele trei modalități se întâlnesc în 1Rg. Expresia κύριος θεός σαβαωθ nu se găsește decât în 1Rg. (1,3,20; 17,45), unde se întâlnește și unica ocurență a lui κύριος ἔλωαι σαβαωθ, care este o variantă (1,11). ♦ „Selo”: TM are „Șilo”. Transcrierile grecești ale toponimului diferă după cărți, ocurențe și manuscrise. Pentru 1Rg., ms B are Σηλω la 1,3,9 și Σηλωμ în alte părți. – Selom este azi Khirbet Seilun, aflat la 32 de kilometri nord de Ierusalim și la 25 est de Rentis

Sabaoth, la Selo; acolo [se aflau] Eli și cei doi fii ai lui, Ophni și Phinees, preoți ai Domnului.

⁴ Și a venit ziua, și Elcana și-a adus jertfa și a dat părți din ea nevastei sale, Phennana, și fiilor și fiicelor ei. ⁵ Iar Annei i-a dat o singură parte,

(= Armathaim ?). ♦ Pentru Origen, „Selo” înseamnă „smulgere”, „descălțare”: este locul unde Dumnezeu smulge din pieptul omului „inima de piatră” înlocuind-o cu „inima de carne” (*Hom. Sam.* 6). ♦ Numele Eli, Ophni și Phinees au, și ele, înțelesuri alegorice, după Origen: „Eli” înseamnă „arab” sau „străin”, în sens peiorativ, „întrucât nu-și pedepsește fiii atunci când greșesc”; Ophni înseamnă „departe de convertire” (opus numelui Phennanei); cât despre Phinees, el se opune fiului, drept, al lui Aaron (*Num.* 25,7). Numele său înseamnă „gura ferecată” (păcătosul nu are dreptul să vorbească). Numele lui Phinees este așadar ambiguu. Origen vede în Phinees simbolul tagmei preoțești: unii preoți își țin gura închisă pentru a nu slobozi nici o vorbă rea sau inutilă (urmașii fiului lui Aaron); alții au gura închisă din incompetență ori lașitate (urmașii fiului lui Eli) (*Hom. Sam.* 7).

1,4-5 Împărțirea jertfei. Întregul episod primește la Grigore cel Mare o interpretare tipologică. „Ziua” este ziua jertfei lui Hristos, în care aleșii poporului evreu și-au primit partea în funcție de meritele lor: Phennana (Sinagoga) îi reprezintă pe învățătorii evrei, fiii ei – pe ascultătorii lor cei mai devotați, iar fiicele Phennanei, pe cei mai slabi (*ibid.* 1,15,1-3). Singura parte primită de Anna (Biserica) ar reprezenta contemplarea, care nu-i aduce omului pios bucuria veșnică atâta timp cât este grevată de suferințele veacului (1,71,2). Supărarea Annei reprezintă vremelnica durere și întristare a Bisericii (1,16,1-4), iar amărăciunea lui Elcana – compasiunea față de cel logodit cu moartea și moștenitor al crucii.

1,5 „Iar Annei i-a dat o singură parte, pentru că nu avea copil, chiar dacă (πλην ὅτι) Elcana o iubea pe Anna mai mult decât pe cealaltă”: în TM textul este obscur; poate fi interpretat ca „iar Annei i-a dat o parte, cea de la nări (*'appāyim*), căci (*ki*) o iubea pe Anna”. Cuvântul *'appāyim* pare a fi folosit aici într-un sens tehnic din vocabularul sacrificial, pentru a desemna partea de onoare. În LXX, Anna nu are decât o singură bucată (pentru că nu are copil), *chiar dacă* Elcana o iubește mai mult decât pe cealaltă; în TM, Anna are o bucată deosebită, *deoarece* Elcana o iubește (în TM se dezvoltă problema rivalității dintre cele două neveste ale lui Elcana, în LXX totul este centrat asupra Annei).

1,5-6 „... dar Domnul îi zăvorăse pântecul: ⁶ căci Domnul nu-i dăduse copil”: TM are „și Domnul îi zăvorăse pântecul. ⁶ Și rivala ei (*īārāh*) o și ațâța (*ki 'asattāh*) cu ațâțare (*ka'as*) ca s-o facă să clocotească, fiindcă Domnul îi zăvorăse pântecul”. Începutul v. 6 din TM este dificil și traducerea sunt divergente, dar, oricum ar fi, este foarte diferit de LXX. Totuși, TM și LXX au unele legături: ὄλιψις, „necaz”, traduce în general ebraicul *īārāh*, „strămtorare, necaz”, dar acest cuvânt ebraic are un omonim care înseamnă „rivală” (cuvântul nu se întâlnește decât aici în TM și în *Sirach* 37,11). Același lucru pentru „deznădejde”, „a deznădăjui” (ὄθυμια și ὄθυμειν) și corespondentele lor ebraice din

pentru că nu avea copil, chiar dacă Elcana o iubea pe Anna mai mult decât pe cealaltă, dar Domnul îi zăvorăse pântecul: ⁶ căci Domnul nu-i dăduse copil, după cât de mare era necazul ei și deznădejdea [din pricina] necazului ei și ea era deznădăjduită pentru că Domnul îi zăvorăse pântecul, așa încât nu-i dăduse copil.

⁷ Așa făcea an de an, când urca la casa Domnului; și se amăra și plângea și nu mânca. ⁸ Și Elcana, bărbatul ei, i-a zis: „Anna!” Și [ea] i-a răspuns: „Iată-mă, stăpâne!” Și [el] i-a zis: „Ce-i cu tine, de ce plângi? Și pentru ce nu mănânci? Și de ce ți se zbate inima? Nu-ți sunt eu mai bun decât zece copii?”

⁹ Și Anna s-a ridicat, după ce au mâncat ei la Selo, și a stat dinaintea Domnului. Și preotul Eli ședea pe un jeț lângă ușorii templului Domnului.

¹⁰ Și ea, cu suflul sfâșiat, s-a rugat Domnului și a plâns tare ¹¹ și a făcut o

TM, „a atâta” și „ațâtare”: cuvintele din rădăcina K'S înseamnă cel mai adesea „ațâtare”, dar capătă uneori și sensul „amărăciune”, „deznădejde” (Ps. 6,8; Ecl. 1,18; 2,23). Așadar, la baza TM și LXX se află același vocabular, care este interpretat în direcții diferite: rivalitate și ațâtare, pe de o parte; necaz și deznădejde, pe de alta (cf. Walters, S.D., 1988, pp. 394-396: textul LXX ar depinde aici de un model ebraic cu aspect de proverb, care se bazează pe dublul sens al cuvântului *fārāh*: necazul ei era ca deznădejdea provocată de o rivală).

1,7 „și se amăra și plângea și nu mânca”: Grigore cel Mare (*ibid.* 1,18,4) pune amărăciunea Annei în legătură cu „durerea inimii ... pentru frații mei cei de un neam cu mine” încercată de Apostolul Pavel (Rom. 9,2-3). Anna ar fi acceptat să mănânce, dacă s-ar fi înfăptuit convertirea și mântuirea întregului popor evreu (1,20,1). Plânsul Annei semnifică dorința arzătoare de a-l contempla pe Dumnezeu, iar refuzul mănăcării – disprețuirea oricărei bucurii trecătoare (1,74,2).

1,9 „a stat dinaintea Domnului”: lipsește din TM. ♦ „ședea pe un jeț lângă ușorii templului Domnului”: pentru Grigore cel Mare, „templul” reprezintă înțelegerea spirituală a Scripturii, iar „ușorii” porții – Legea și profeții. Eli, „preot cu mentalități carnale”, nu putea împlini poruncile Legii decât fizic, nu spiritual, de aceea este înfățișat șezând afară, la ușa templului (*ibid.* 1,23,1; 1,76,3).

1,11 „a făcut o făgăduință Domnului”: TM are „a jurat un jurământ”. ♦ „Adonai, Doamne Eloai Sabaoth”, gr. Ἀδωναί κύριε ἑλωαί σαβαωθ: TM are YHWH T'bhā'ōth „Domnul oștirilor”. Doar cel de-al doilea dintre aceste patru titluri este un cuvânt grecesc, celelalte sunt transcrieri din ebraică. Ἀδωναί transcrie ebraicul 'ādhōnay, „Domnul meu”; Κύριε, „Doamne”, redă tetragrama divină YHWH (citită „Domnul meu”); ἑλωαί transcrie ebraicul 'ēlōhēy, „Dumnezeu”, și Σαβαωθ transcrie f'bhā'ōth, „oștiri”. Aceste transcrieri arată că LXX se bazează aici pe un model ebraic diferit de TM. Traducătorul a vrut să păstreze în limba originară primele cuvinte din ruga Annei, cea dintâi din cărțile Regilor. Expresia Ἀδωναί κύριε corespunde ebraicului 'DNY YHWH care, conform

făgăduință Domnului, zicând: „Adonai, Doamne Eloai Sabaoth, dacă îți vei pleca privirea spre smerenia roabei Tale și-ți vei aduce aminte de mine și-i vei da roabei tale un prunc de parte bărbătească, Ți-l voi da în dar Ție până-n ziua morții lui; și nu va bea nici vin, nici băutură amețitoare, și fierul nu se va atinge de capul lui.”

¹² Și a fost așa: cum zăbovea ea multă vreme în rugăciune înaintea Domnului, Eli preotul s-a uitat cu băgare de seamă la gura ei. ¹³ Ea vorbea

textului scris, înseamnă „Domnul meu YHWH”. De când s-a impus obiceiul să nu se mai pronunțe numele divin „YHWH”, ci să se spună *'ādhōnay*, această expresie devenea redundantă: „Domnul meu Doamne”. LXX evită adesea redundanța, dând un singur κύριε pentru cei doi *'ādhōnay*. ♦ „prunc de parte bărbătească”, gr. σπέρμα ἀνδρῶν, *litt.* „sămânță/descendență [de partea] bărbaților”, calc după ebr. *zera' 'anāšim*. Expresia este analoagă celei din 16,2 și 16,20: „junincă de boi”, δάμωλιν βοῶν, și „ied de capre”, ἔριφον αἰγῶν: genitivul plural marchează apartenența la o specie. ♦ „Ți-l voi da în dar (δοτόν) Ție până în ziua morții lui, și nu va bea nici vin, nici băutură amețitoare, și fierul nu se va atinge de capul lui”: TM are „îl voi da Domnului pentru toate zilele vieții lui și brici nu va trece...” – LXX se deosebește în trei locuri de TM, dintre care două apropie textul grecesc de episodul vestirii nașterii lui Samson (Jud. 13,4-8): în loc de „pentru toate zilele vieții sale”, LXX zice „până în ziua morții sale”, ἕως ἡμέρας θανάτου αὐτοῦ, expresie care se regăsește în Jud. 13,5; la începutul rugăciunii Annei, se găsește o expresie proprie LXX, Ἀδῶναι κύριε, prezentă și în Jud. 13,8. Samuel și Samson se nasc dintr-o femeie stearpă; nu e de mirare că tradiția textului de care depinde aici LXX a fost influențată de povestirile referitoare la Samson. Abținerea de la băutura alcoolică și părul netuns sunt practici ale unui nazir (Num. 6,1-21). Samson este numit „nazir” (LXX: ναζιρ, ναζιρᾶος) de două ori în Judecători (13,5,7); Samuel nu, în Regi. Totuși 4Q adaugă la sfârșitul 1Rg. 1,22: „și îl voi da ca *nazir* pentru totdeauna, pentru toate zilele vieții sale” (Ulrich, 1978, p. 165; Castanini, A., 1987, pp. 161-195), iar fragmentele ebraice la Sir. 46,13 și Talmudul (*Nazir* 9,5) fac referințe la naziratul lui Samuel (AB I Sam., p. 61). Atunci δοτός este echivalentul lui nazir? Dar, pe de altă parte, nici TM, nici LXX, nici Targumul Io. nu folosesc cuvântul „nazir” în legătură cu Samuel. În acest caz, δοτός (singura ocurență în LXX) ar fi oare un termen tehnic care ar desemna un „oblat”, un „dăruit”? TM menționează destui „dăruiri”, *n'ūnīm* (doar în Ezdra și Neemia și în 1Par. 9,2), dar LXX transcrie totdeauna cuvântul (excepție făcând 1Par. 9,2: οἱ δεδωμένοι), iar acești „dăruiri” îndeplinesc în Templu funcții inferioare: Samuel, care e pus adesea pe același plan cu Moise, nu le poate fi asimilat. Vom vedea (notă la 1,28) că δοτός și figura etimologică δώσω... δοτόν se explică mai bine ca o aluzie la originile levitice ale lui Samuel.

1,13 „i se mișcau [doar] buzele, iar glasul nu i se auzea”: predica Bisericii (= Anna) nu este folositoare decât celor pe care Domnul i-a predestinat iubirii Mântuitorului și iluminării prin adevărata lumină (Grigore cel Mare, *In I Regum* 1,31,1). ♦ „este beată”: tema „beției sobre” (*sobria ebrietas*), pusă în circulație de Philon, care se referă și la acest

în inima ei și i se mișcau [doar] buzele, iar glasul nu i se auzea; și Eli a crezut că este beată.¹⁴ Și băiatul lui Eli i-a zis: „Cât o să te mai țină beția? Lasă vinul și du-te din fața Domnului!”¹⁵ Anna i-a răspuns și i-a spus: „Nu, stăpâne, eu [sunt] o femeie cu viață amară, și n-am băut [nici] vin, nici băutură amețitoare, ci-mi revărs sufletul dinaintea Domnului.”¹⁶ N-o lua pe roaba ta drept o pacoste de femeie, fiindcă în vorbirea mea cea lungă m-am întins până acum.”¹⁷ Iar Eli i-a răspuns și i-a zis: „Mergi în pace; Dumnezeu lui Israel să împlinească ruga pe care-ai făcut-o dinaintea lui.”¹⁸ Și [ea] i-a zis: „A aflat roaba ta trecere în ochii tăi!” Și femeia a mers în drumul ei, s-a dus la han și a mâncat și a băut împreună cu bărbatul ei; și chipul nu i-a mai fost întristat.

¹⁹ Și s-au sculat [ei] dis-de-dimineată, s-au închinat Domnului și au plecat în drumul lor. Și Elcana a intrat în casa sa de la Armathaim și a cunoscut-o pe Anna, nevasta sa; și Domnul și-a amintit de ea²⁰ și a rămas

pasaj: *De ebrietate; Vita Mosis* I,187; *Legum allegoriae* I,84 și III,82. Pentru Philon, „beția sobră” este sinonimă cu „bucuria” (χαρίς), cu extazul intelectului posedat de înțelepciune (σοφία). Numele Annei înseamnă „bucurie”. Pentru Grigore cel Mare (*ibid.*), Anna îi pare beată lui Eli, ca și Apostolii care-l preamăresc pe Isus în toate limbile (Fapte 2,4-15).

1,14 „băiatul lui Eli”: TM are „Eli”. LXX vrea să-l disculpe pe preot. ♦ „du-te din fața Domnului” lipsește din TM.

1,15 „Nu, stăpâne, eu [sunt] o femeie cu viață amară” (*litt.* „pentru care viața e dură”: ἡ σκληρὰ ἡμέρα) – ‘Ἡμέρα, „zi”, este folosit în sensul de „condiții de viață” (LSJ). TM are: „Nu, stăpâne. Sunt o femeie cu duh îndârjit” (expresie dificilă; alte interpretări: „Sunt o femeie cu zile grele” sau „Nu sunt o femeie îndărătnică”). Targum Io. și Ieronim (*infelix*) înțeleg „nenorocită”.

1,16 „o pacoste de femeie”, gr. θυγατέρα λοιμῆν, *litt.* „o fiică ciumă”. Λοιμός, „flagel”, „molimă”, se întrebuințează metaforic în greaca clasică în legătură cu o persoană. LXX o folosește și ea cu acest sens de vreo douăsprezece ori, de șase ori în 1Rg.: λοιμός redă aici totdeauna ebraicul *b'lyva'al*. Acest cuvânt ebraic, tradus adesea prin „om de nimic”, „nemernic”, e cu siguranță peiorativ, dar etimologia și sensul lui exact sunt controversate (despre diferitele ipoteze, vezi Emerson, J.A., 1987, pp. 241-218). Cuvântul a sfârșit prin a deveni un nume propriu, cel al spiritului răului: Belial sau Beliar; de ex. în *Regula* de la Qumran, în *Testamentul celor doisprezece patriarhi* sau în 2Cor. 6,15. Ieronim îl consideră în general nume propriu (1Rg. 1,16; etc.), dar nu totdeauna (1Rg. 25,25; 30,12); în LXX e apelativ, tradus prin ὄφρων, „smintit”, παράνομος, „nelegiuit”, sau λοιμός (numai în 1Rg.).

1,20 „și a rămas grea. Și a fost așa: la împlinirea sorocului, a născut un fiu”: în LXX, notația temporală, ἐν τῷ καιρῷ ἡμερῶν, *litt.* „la vremea zilelor”, este plasată în așa fel

grea. Și a fost așa: la împlinirea sorocului, a născut un fiu; și i-a pus numele Samuel și a spus: „Pentru că de la Domnul Dumnezeu Sabaoth l-am cerut.”

²¹ Și a urcat bărbatul ei, Elcana, cu toată casa lui, să aducă la Selom jertfa de fiecare an și făgăduințele lui și toate zeciuielele de pe pământul lui.

²² Anna nu a urcat cu el, căci i-a spus bărbatului ei: „[O să stau] până când o să [poată] urca și copilul, după ce o să-l înțarc; și se va înfățișa Domnului și va rămâne acolo pentru totdeauna.” ²³ Și Elcana, bărbatul ei, i-a zis: „Fă cum îți se pare ție [mai] bine. Rămâi până o să-l înțarci, iar Domnul să împlinească ce-a ieșit din gura ta.” Și femeia a rămas și și-a alăptat fiul până l-a înțarcat. ²⁴ [Atunci] a urcat cu el la Selom, [luând și] un juncan de

încât să se refere clar la nașterea copilului. Pe de altă parte, comparația cu expresia *év τῷ καιρῷ αὐτῆς*, „la vremea ei”, „când i-a venit sorocul” (cf. și 4,20), nu ne îndeamnă să considerăm aceste „zile” zilele sarcinii Annei, iar menționarea „jertfei de fiecare an (*litt.* jertfa zilelor)” în versetul următor (2,21) ne îndeamnă să recunoaștem aici zilele de sărbătoare cu ocazia cărora Elcana urcă să aducă jertfe la Selom. ♦ Etimologia științifică a numelui „Samuel” este discutabilă: „numele lui El”, „numele lui (lui Dumnezeu) este El”, „fiul lui El” (KB, p. 1438; Tsevat, M., 1987, pp. 253-254). Etimologia populară care este dată aici introduce verbul „a cere”, „a adresa (o cerere)”, *אִתֵּיב, šā'al*, folosit de Eli în v. 17. I s-ar potrivi mai bine lui Saul, *šā'ul*, al cărui nume înseamnă „cerut”. Poate se insinuează că adevăratul „cerut” este profetul Samuel, cerut de Anna Domnului, și nu regele Saul, cerut de popor contrar sfatului Domnului (8,10; 12,17.19). ♦ Grigore cel Mare consideră că Samuel, prin numele său, care înseamnă „numele lui este Dumnezeu”, reprezintă mulțimea credincioșilor chemată de la păgânism spre credință (*ibid.* 1,43,1-4). **1,21** „să aducă la Selom jertfa de fiecare an (*litt.* jertfa zilelor) și făgăduințele lui și toate zeciuielele de pe pământul lui”: TM are „să aducă Domnului jertfa de fiecare an și juruința”. Zeciuielele amintite în LXX sunt cele prescrise în Deut. 12,11; 14,22.

1,22 „după ce o să-l înțarc”: pentru Grigore cel Mare, înțarcarea reprezintă maturizarea în același timp a Bisericii și a credinciosului, încheierea instruirii lui religioase și accesul la Tainele sublime (*ibid.* 1,45,1-5).

1,23 „Domnul să împlinească ce-a ieșit din gura ta”: TM are „să-și împlinească YHWH cuvântul”. Preotul Eli întărise făgăduința Annei (v. 17); acum Elcana o „validează”, deoarece făgăduința unei femei era supusă aprobării bărbatului (Num. 30). 4Q are aceeași lecțiune cu LXX.

1,24 „a urcat cu el la Selom, [luând și] un juncan de trei ani, pâini, o eșă de făină aleasă și un nebel de vin”: TM are „și l-a suit cu ea, când l-a înțarcat, împreună cu trei tauri, o eșă de făină (*qemah*) și un burduf cu vin”. După 2Mac. 7,27, o mamă își alăpta pruncul timp de trei ani, ceea ce corespunde cu vârsta juncanului: Theodoret (q. 3 = FM, p. 6) precizează că Anna îi oferă lui Dumnezeu un vițel de aceeași vârstă (ὀμόχρονον) cu Samuel. Textul consonantic ebraic presupus de „împreună cu un vițel de trei ani”: BPR MSLS (*b'phār m'sullāš*) se deosebește puțin de cel corespunzător din TM pentru

trei ani, pâini, o efă de făină aleasă și un *nebel* de vin; le-a dus în casa Domnului la Selom și pe băiat împreună cu ele.²⁵ Și au intrat dinaintea Domnului, iar tatăl lui a înjunghiat jertfa pe care o aducea an de an Domnului; și a intrat și băiatul, și a înjunghiat juncanul. Iar Anna, mama băiatului, a intrat la Eli²⁶ și i-a spus: „Îngăduie, stăpâne! Viu e sufletul tău! Eu sunt femeia care-a stat dinaintea ta rugându-se Domnului;”²⁷ pentru băiatul acesta m-am rugat, și Domnul mi-a împlinit ruga pe care l-am făcut-o.²⁸ De aceea îl încredințez Domnului pentru câte zile are de trăit, pentru trebuința Domnului.”

secvența „împreună cu trei tauri”: *BPRYM SLSH* (*b'phārīm š'lošāh*). ♦ „Efă”, gr. οἰφί, redă ebraicul *'ēyphāh*, „efă”, unitate de măsură a capacității pentru materii uscate (cf. nota 16,20). ♦ Cu excepția Gen. 18,6, *qemah*, „făină”, este redat totdeauna în LXX prin ὄλευρον, în timp ce *soleth*, „lamura făinii” sau „făină aleasă” e tradus prin σμιδάλις. Ritualurile din Pentateuh nu menționează decât lamura făinii, și nu făină obișnuită. ♦ „... și pe băiat împreună cu ele”: TM are *w'hanna'ar nā'ar*, *litt.* „... și băiatul [era] băiat” – text enigmatic, interpretat fie „băiatul [a devenit] slujitor [la sanctuar]” (TOB), fie „băiatul [era încă] mic” (CTAT, BJ).

1,25 În TM, versetul e mult mai scurt: „Au jertfit taurul și l-au dus pe băiat la Eli.” În TM 1,24 se vorbea de trei tauri: s-a presupus că aici *pār* are sens colectiv (Ratner, R., 1987, pp. 98-102).

1,28 „Îl încredințez (*litt.* îl dau cu împrumut) Domnului pentru câte zile are de trăit, pentru trebuința Domnului”: TM, text dificil, *litt.* „la rândul meu, pe el îl cer pentru Domnul; în toate zilele vieții sale va fi cerut pentru Domnul” (cf. Barthélemy, D., p. 128). TM folosește în vv. 27 și 28 vocabularul „cererii” (*šā'al*), cel care intervine în etimologia populară a numelui lui Samuel în v. 20 (cf. nota). LXX folosește acest vocabular în v. 27 (αἰτεῖν, αἰτήμα), dar renunță la el în v. 28, în favoarea lui κτηρῶ, „a da cu împrumut” și χρῆσις, „trebuință”, „folos”. Și vocabularul „darului” și cel al „împrumutului” fac aluzie la originile levitice ale lui Samuel. Într-adevăr, verbul κτηρῶ are drept corespondent ebraic în Ps. 111,5 verbul *lāwāh* (*LWH*), „a da cu împrumut”, „a împrumuta”, dar și „a (se) alipi”. Nu este probabil ca numele lui Levi să aibă vreo legătură etimologică cu acest verb, dar cele două cuvinte au fost apropiate prin asonanță, de ex. în Gen. 29,34 (numele lui Levi e explicat prin „soțul meu se va alipi de mine”) și în Num. 18,2,4 (leviții sunt „alipiți” lui Aaron). Jocul de cuvinte nefiind posibil decât în ebraică, textul LXX se bazează aici pe un model ebraic deosebit de TM. În Num. 18,6 se spune despre leviți că sunt un „dar dat Domnului pentru a îndeplini slujba”, gr. δῶμα δεδομένον κυρίῳ λειτουργεῖν. Ca levit, Samuel ar trebui să-i slujească Domnului din momentul în care ajunge adult (douăzeci, douăzeci și cinci sau treizeci de ani), până la cincizeci de ani. Dar o face de când e înjărcat, până la sfârșitul vieții. ♦ Copilul este încredințat preotului Eli care simbolizează Legea, pentru că – spune Grigore cel Mare (*ibid.* 1,56,1-3) – cel care vrea să predice trebuie să cunoască nu numai Noul Testament, ci și pe cel Vechi.

2¹ Și a spus:

„Inima mea s-a întărit întru Domnul,
s-a înălțat puterea mea întru Dumnezeuul meu;
s-a deschis larg împotriva vrăjmașilor gura mea,
bucuratu-m-am întru mântuirea Ta.

² Căci nu este [nimeni] sfânt precum Domnul,
și nu este [nimeni] drept precum Dumnezeuul nostru;
nu este [nimeni] sfânt în afară de Tine.

³ Nu vă fâliți și nu vorbiți cu îngâmfare,
să nu iasă vorbe mari din gura voastră,

2,1-10 *Cântarea Annei*. Acest psalm urmează regulile paralelismului sinonimic (vv. 1-3 și 8-10) sau antitetic (vv. 4-7). Începutul și sfârșitul formează incluziune (adică circumscriu o unitate de text printr-o repetiție care sugerează tema principală a textului): „Inima mea s-a întărit (στερεοῦν)... s-a înălțat puterea mea (*lit.* cornul meu)” (v. 1) // „El dă tărie (ισχύς)... și va înălța puterea” (v. 10). Cântarea Annei amintește propria ei istorie: ea este stearpa care naște (v. 5), cea a cărei rugăciune este împlinită (v. 9). Dar Anna este totodată mama celui care va instaura regalitatea în Israel (cap. 8-12), iar cântarea ei este o introducere pentru toate cărțile Regilor: ea amintește de „tronul de slavă” (v. 8) și se termină cu cuvintele „regi” și „uns”. Cântarea Mariei din Luca 1,46-55 cuprinde numeroase aluzii la cântarea Annei. ♦ Pentru Grigore cel Mare (*ibid.* 1,86 – 2,27), cântarea Annei simbolizează cântarea Bisericii care a triumfat asupra Sinagogii. Laudele sunt aduse Mântuitorului, *Verbum* al tuturor începuturilor. „Cei puternici” care au slăbit și „cei sătui” care au scăpătat (vv. 4-5) sunt iudeii care au avut Sfânta Scriptură, dar n-au văzut în ea semnele întrupării lui Hristos, în timp ce păgânii le-au văzut și au crezut în Acesta, potolindu-și foamea („flămânzii” care „au lăsat deoparte ogorul”). Judecarea marginilor pământului (v. 10) este, de bună seamă, judecata de apoi, sfârșitul lumii, când toți cei aleși Îl vor putea contempla pe Fiul, „puterea/cornul unsului lui Dumnezeu”.

2,1 „Inima mea s-a întărit”: TM are „Inima mea tresaltă [de bucurie]”. Origen comentează versetul ebraic, tradus în latină prin *exultavit cor meum in Domino* (*Hom. Sam.* 10). ♦ „puterea”: termenul grecesc este κέρας, „corn” („cornul” semnifică puterea). Origen comentează chiar sensul material al termenului, trimițând la crucea lui Iisus, care-i întărește pe sfinți (*ibid.*). ♦ „s-a deschis... gura mea”: „dobândesc forța de a rosti Cuvântul lui Dumnezeu și iscusința Înțelepciunii”, pentru a-i învinge pe eretici (Origen, *ibid.*).

2,2 „nu este [nimeni] drept precum Dumnezeuul nostru; nu este [nimeni] sfânt în afară de Tine”: TM are „Căci nu e nimeni afară de Tine, nu e stâncă precum Dumnezeuul nostru”.

2,3 „vorbe mari”: pentru Origen, expresia nu are sensul de „vorbe trufașe”, ci de „vorbe înalte”, cuvinte care se referă la realitățile de sus, divine (divinitate, putere divină, eternitate). Omul nu trebuie să se înalțe dincolo de micimea condiției lui terestre (*Hom. Sam.* 12). ♦ „și Dumnezeuul care-și pregătește lucrările Sale”: TM are „și El cântărește faptele” (interpretare probabilă, text dificil).

căci Dumnezeu cunoașterilor este Domnul
și Dumnezeu care-și pregătește lucrările Sale.

⁴ Arcul celor puternici a slăbit,
și cei slabi s-au încins cu putere;

⁵ cei sătui au scăpătat,
iar cei flămânzi au lăsat deoparte ogorul;
căci stearpa a născut de șapte ori
și cea plină de copii s-a sleit.

⁶ Domnul ucide și dă viață,
El aruncă în lăcașul morților și [tot El] scoate [de acolo].

⁷ Domnul [te] sărăcește și [te] îmbogățește,
[El] smerește și înalță.

⁸ Ridică din țărână pe cel sărac
și din gunoi îl înalță pe cel lipsit
ca să-l așeze alături de stăpânitorii popoarelor
și jilț de slavă îi dă moștenire.

⁹ Împlinind ruga celui ce se roagă,
a binecuvântat anii celui drept;
pentru că nu prin putere va izbândi omul,

¹⁰ Domnul îl va slăbi pe potrivnicul lui.

2,4 „cei puternici”: după Origen, sunt „puterile vrăjmașe”, demonii, slăbiți prin venirea lui Iisus (*Hom. Sam.* 16).

2,5 „cei sătui au scăpătat, iar cei flămânzi au lăsat deoparte (παρῆκον) ogorul”: παρῆκον e dificil. VL 115 îl traduce prin *transierunt*, care poate însemna „a părăsi”; VL 91-95, prin *habitauerunt*. Probabil că trebuie să se înțeleagă că flămânzii au acum atâta belșug, încât nu mai au nevoie să lucreze pământul. TM are „cei sătui s-au năimit pentru pâine, iar cei flămânzi au scăpat de lipsuri”. ♦ „căci stearpa a născut de șapte ori și cea plină de copii s-a sleit”: pentru tradiția creștină „stearpa care naște” este Biserica; cea fertilă care se stârpește este Sinagoga (Origen, *Hom. Sam.* 1,18; Theodoret, q. 3 = FM, p. 7). „Șapte indică peste tot [în Scripturi] înțelesul desăvârșirii.” (Chiril al Alexandriei, *Închinare*, p. 319) ♦ V. Nikiprowetzki (1996, pp. 171-197) propune o altă traducere, plecând de la interpretarea lui Philon (*Deus* 10-15; *Mutat.* 143): „cea stearpă l-a născut pe șapte (*hebdomada*) și cea multiplă s-a istovit prin copii”.

2,8 TM are în plus, la sfârșit, „căci ai lui YHWH sunt stâlpii pământului și a așezat pe ei lumea”.

2,9 „Împlinind ruga celui ce se roagă, a binecuvântat anii celui drept”: TM are „El păzește pașii celui drept, iar cei răi vor pieri în bezna”. Versetele 8-9 sunt foarte diferite între TM și LXX, iar 4Q le pune cap la cap.

Sfânt este Domnul!

Să nu se fălească înțeleptul cu înțelepciunea sa,

și să nu se fălească cel puternic cu puterea sa

și cel bogat să nu se fălească cu bogăția sa.

Ci întru aceasta să se fălească cel ce se fălește:

că înțelege și că-L cunoaște pe Domnul

și că face judecată și dreptate în mijlocul pământului.

Domnul s-a urcat la ceruri și a tunat,

El va judeca marginile pământului,

El dă tărie regilor noștri,

și va înălța puterea unsului Său.”

¹¹ Și l-au lăsat acolo dinaintea Domnului și au plecat la Armathaim, iar băiatul împlinea slujba în fața Domnului, dinaintea lui Eli, preotul.

¹² Fiii preotului Eli erau niște oameni de nimic și nu-l cunoșteau pe Domnul. ¹³ Și [iată] drepturile preotului față de popor, față de oricine aducea jertfă: când era fiartă carnea, venea băiatul preotului, în mână cu un cârlig cu trei dinți, ¹⁴ și-l vâra în ceanul cel mare, în căldarea de aramă, ori în oală; tot ce scotea în cârlig, preotul lua pentru sine; în felul acesta se făcea cu întregul Israel – cu cei care veneau să aducă jertfe Domnului la Selom. ¹⁵ [Numai că,] înainte de a arde grăsimea ca bună mireasmă, venea

2,10 „Sfânt este Domnul! Să nu se fălească înțeleptul [...] în mijlocul pământului”: pasajul lipsește în TM. De la „să nu se fălească înțeleptul...”, fragmentul este identic cu Ier. 9,22-23, cu câteva mici diferențe, cea mai importantă fiind că, în Ier., YHWH este cel care „face judecată și dreptate”. ♦ Expresia „a face judecată și dreptate” se folosește în legătură cu regele/Mesia (Ier. 22,3,15; 23,5; 33,15), în special în legătură cu David (2Rg. 8,15) și cu Solomon (3Rg. 10,9). Ea are deci toate șansele să se refere aici la regii și la unsul menționați la sfârșitul versetului. ♦ „El dă tărie regilor noștri și va înălța puterea unsului Său (χριστοῦ αὐτοῦ)”: TM are „El va da tărie regelui Său și va înălța puterea unsului (*mašiah*) Său”. TM dă cititorului libertatea de a alege sau nu interpretarea mesianică; în LXX interpretarea mesianică e mai pregnantă, stabilind o triplă distincție între rege și uns: sunt mai mulți regi, dar un singur uns; regii sunt „ai noștri”, pe când unsul e al Său; verbul „a da” este la prezent, iar „a înălța”, la viitor, introducând astfel o dimensiune temporală în verset, care concordă, de altfel, cu interpretarea istorică din Targumul Io. și cu unele midrașuri (Ginsberg, *Haggada*, p. 17).

2,14 „în felul acesta se făcea (κατὰ τὰδε ἐποιοῦν) cu întregul Israel – cu cei care veneau să aducă jertfe Domnului la Selom”: TM are „făceau”, subiectul fiind fiii lui Eli.

2,15 „[Numai că,] înainte de a arde grăsimea ca bună mireasmă, venea băiatul preotului...”: aici se termină dreptul preotului și începe abuzul. Exprimarea la persoana întâi e menită să-l disculpe pe Eli și să-l încredințeze doar pe fiul lui. ♦ Opoziția dintre ce este

băiatul preotului și-i spunea omului care aducea jertfa: „Dă-mi carne să frig pentru preot; n-am să iau de la tine carne fiartă din ceaur.”¹⁶ Și omul care aducea jertfa spunea: „Să ardem mai întâi grăsimea pentru bună mireasmă, cum se cuvine, și ia pentru tine din toate din care pofteste sufletul tău.” „Nu”, zicea acela, „căci o să dai acum, iar dacă nu, o să iau cu de-a sila.”¹⁷ Și era foarte mare păcatul băieților în fața Domnului, pentru că nesocoteau jertfa Domnului.

¹⁸ Și Samuel slujea dinaintea Domnului, băiat îmbrăcat cu *ephud bar*,¹⁹ iar mama lui i-a făcut o mantie mică, pe care i-o aducea an de an, când urca împreună cu bărbatul ei, ca să aducă jertfa anului.²⁰ Și Eli i-a binecuvântat pe Elcana și pe nevasta lui, zicându-le: „Să te răsplătească Domnul cu vlăstare de la femeia aceasta, în schimbul celui pe care l-ai împrumutat

„fript” (*ἱθλῆ*, ὀπτῶν) și ce este „fieri” (*βάσῃ*, ἔψειν) se regăsește cu privire la mielul pascal: Ex. 12,8-9 insistă asupra faptului că victima nu trebuie să fie „fiartă în apă”, ci „friptă la foc”. Dar sacrificiul pascal este singurul dintre ritualurile cunoscute din Pentateuh unde carnea nu trebuie fiartă, ci friptă. ♦ Pentru Grigore cel Mare, carnea crudă pe care o cer fiii lui Eli înseamnă necredința în întruparea lui Hristos, iar mâncarea de carne fiartă în apă înseamnă discutarea esenței Mântuitorului, cum fac ereticii; cârligul cu trei dinți simbolizează persecutarea Bisericii de către evrei (2,32,6).

2,17 „nesocoteau jertfa Domnului”: folosirea verbului ὀθετεῖν drept corespondent al ebraicului *nā'af*, „a disprețui”, este unică în LXX și ar putea indica un eufemism. LXX cunoaște și verbul καταφρονεῖν, dar, când verbul *nā'af* îl are drept obiect pe „Domnul” sau ceva referitor la Dumnezeu, corespondentul grec nu este niciodată un verb care înseamnă „a disprețui”, ci, de obicei *παροξύνειν*, „a mânâia”. Folosirea acestuia pune aici probleme, pentru că nu se putea „mânâia” un sacrificiu.

2,18 „*ephud bar*”: TM are „efod de in (*badh*)”. LXX citește *res* în loc de *daleth*. Poate că nu e doar un accident, traducătorul voind ca cititorul cunoscător de ebraică să înțeleagă mai degrabă *bar*, „pur” – decât *badh*, „in”, ca să nu confunde acest veșmânt cu cel al marelui preot (efodul, cf. Ex. 28,4 și Lev. 8,7).

2,19 „o mantie” (*διπλοῖς*, *litt.* „mantie dublă”): TM are „mantie” (*m^e 'il*). Acest cuvânt desemnează în Pentateuh un veșmânt de deasupra al marelui preot, iar în 1Rg., o haină purtată de Samuel (2,19; 15,27; 28,14), Ionathan (18,4) ori Saul (24,5.12). În Pentateuh, LXX îl traduce prin ποδήρης, „haină lungă până la călcâie” (Ex. 28,4; 29,5) sau prin ὑποδύτης, „cămașă lungă” (Ex. 28,31); în 1Rg., prin ἐπενδύτης, „haină de deasupra” (18,4) și prin διπλοῖς (2,19; 15,27; 24,5.6.12; 28,14). De ce a ales traducătorul acest termen, când nimic din cuvântul ebraic corespunzător nu implică ideea de „dublă”? Poate pentru că în 1Rg. – și numai în 1Rg. – apare expresia *k^enaph hamm^e 'il*, „pulpana mantiei”: Saul îl apucă de pulpana mantiei pe Samuel (15,27); David taie pe furis pulpana mantiei lui Saul (24,5.12). E posibil ca traducătorului să i se fi părut că se poate tăia mai ușor, fără a fi observat, pulpana unei mantii dacă aceasta este dublă.

Domnului.” Iar omul s-a întors acasă la el,²¹ și Domnul a luat aminte la Anna și ea a mai născut trei fii și două fiice. Iar băiatul Samuel a crescut dinaintea Domnului.

²² Iar Eli era foarte bătrân și a auzit ce făceau feciorii lui fiilor lui Israel și le-a spus: „De ce faceți după vorba asta pe care-o aud din gura întregului popor al Domnului?”²⁴ Nu [faceți] așa, copii, căci nu e bună vorba ce-o aud spunându-se despre voi; nu mai faceți așa, căci nu-s bune vorbele pe care le aud, că poporul nu-L slujește pe Dumnezeu.²⁵ Dacă un om păcătuiește față de alt om, se vor ruga Domnului pentru el; dar dacă păcătuiește față de Domnul, cine se va ruga pentru el?” Ei însă nu ascultau de glasul tatălui lor, pentru că voia Domnului era să-i piardă.

²⁶ Și băiatul Samuel înainta și creștea, și era bun și față de Domnul, și față de oameni.

²⁷ Și a venit un om al lui Dumnezeu la Eli și i-a spus: „Așa grăiește Domnul: «M-am dezvăluit cu adevărat casei tatălui tău, pe când se aflau în

2,21 „băiatul Samuel a crescut”: verbul μεγαλύνειν se poate înțelege „a crește în vârstă” sau „a deveni mare, important” (cf. și nota 3,19). Pentru Grigore cel Mare, Samuel este numit „băiat/copil” datorită smereniei sale, dar „a crescut/s-a făcut mare” – pentru că era mare în ochii Domnului (*ibid.* 2,42,1-4).

2,22 La sfârșitul versetului, TM are în plus: „și că se culcau cu femeile care slujeau la intrarea cortului întâlnirii.” 4Q nu are acest „plus”, dar Flavius Iosephus (*AI* 5,339) îl cunoaște. Ar putea fi un adaos, pentru a sublinia răutatea fiilor lui Eli (CTAT, pp. 146-147).

2,25 „Dacă un om păcătuiește (gr. ἁμαρτόνων ἁμαρτή) față de alt om, se vor ruga Domnului pentru el; dar dacă păcătuiește față de Domnul, cine se va ruga pentru el?”: TM are „dacă păcătuiește împotriva unui om, Domnul va arbitra (ὑπὲρ τοῦ), dar dacă păcătuiește împotriva Domnului, cine va sta între ei ca arbitru (ἰσθῆ πάλλει)?” (după TOB). Logica LXX ridică o întrebare: de ce nu s-ar putea face rugăciuni pentru păcătos în ambele cazuri? VL 91-95 încearcă să scape de dificultate traducând: „Dacă un om păcătuiește rău împotriva unui om, preoții se vor ruga pentru el Domnului; dar, dacă preotul păcătuiește împotriva lui Dumnezeu, cine se va ruga pentru el?”

2,26 Samuel reprezintă figura noului preot, care se arată demn de venerația oamenilor și în același timp este bun înaintea lui Dumnezeu pentru că-I oferă curățenia gândurilor sale (Grigore cel Mare, *ibid.* 2,51,1-3).

2,27-36 Oracolul „omului lui Dumnezeu”. Cheia acestui oracol se află în 3Rg. 2,27-35, unde se spune că Solomon l-a alungat pe preotul Abiathar și l-a pus ca mare preot pe Sadoc. TM și LXX prezintă, totuși, situația în mod diferit. TM prevestește un singur eveniment: urmașii lui Eli vor ajunge să cerșească de la urmașii lui Sadoc o slujbă inferoară pentru a avea ce mânca. LXX prevestește două evenimente: mai întâi exterminarea fizică a urmașilor lui Eli, din care va scăpa un singur individ (de către Saul: 1Rg. 22,6-23), și apoi înlocuirea acestuia prin Sadoc (de către Solomon). Pasajul prezintă

țara Egiptului și erau robi casei lui Faraon,²⁸ și am ales casa tatălui tău dintre toate sceptrele din Israel să-mi fie preoți, să urce la altarul Meu, să ardă mireme și să poarte *ephudul*; și am dat casei tatălui tău drept hrană toate câte trec prin foc la fiii lui Israel.²⁹ Dar de ce ai privit la mireasma și

asemănări de vocabular și analogii de structură cu oracolul lui Samuel ce prevestește înlocuirea dinastiei lui Saul (13,7b-15). Samuel are deci un rol în schimbarea ambelor dinastii – regală și sacerdotală. De altfel, la Flavius Iosephus, ca și în Pseudo-Philon (SC 229-230), oracolul „omului lui Dumnezeu” dispăre, Domnul vestindu-i direct lui Samuel căderea casei lui Eli.

2,27 „pe când se afla în țara Egiptului și erau robi casei lui Faraon”: TM are „în vremea când aparțineau, în Egipt, casei lui Faraon”, ceea ce nu implică în nici un fel ideea de robie. TM este martorul unei tradiții care atribuie casei lui Eli un strămoș aparținând casei lui Faraon, poate chiar Moise. Conform tradiției normative din Israel, sacerdoțiul legitim porcede de la Aaron, despre care Biblia nu spune că a aparținut casei lui Faraon, ci a fost întemeiat în pustie, după ieșirea din Egipt. LXX se aliniază tradiției normative: strămoșii lui Eli nu erau în Egipt privilegiați aparținând casei lui Faraon, ci erau sclavi, la fel ca toți ceilalți israeliți.

2,28 „am ales casa tatălui tău dintre toate sceptrele (σκήπτρων) din Israel”: TM are „am ales-o dintre toate triburile (*šēbhet*) lui Israel”. De obicei, ebr. *šēbhet* este tradus cu gr. *φυλή*. Σκήπτρον înseamnă „toiaș de conducător”, „sceptru” – de unde, „autoritate”, însă în greaca clasică nu desemnează și grupul uman supus acestei autorități. Folosirea lui metonimică apare mai degrabă în literatura iudaică (*Testamentele celor doisprezece patriarhi*, Aquila, Symmachos, Theodotion). De altfel și cuvântul ebraic pe care îl traduce aici are sensul primar de „toiaș, sceptru”. Folosirea lui în contextul de față poate fi o aluzie la Num. 17,16-26, unde semnul divin pentru desemnarea ca preot a lui Aaron a fost înflorirea toiașului lui. ♦ „toate câte trec prin foc”: ebr. *‘išseh*, cu sens nesigur, este tradus în Pentateuh prin *κόρπωμα*, „prinos, ofrandă”. Aici e singurul loc unde îi corespunde *πῶρ*, poate în virtutea asonanței dintre *‘išseh* și *‘ēš*, „foc”. Ieronim îl traduce prin *sacrificium*, iar Targumul Io. prin *qōrbān*, „ofrandă, jertfă”.

2,29 „de ce ai privit... cu ochi nerușinat”: TM are „de ce călcați în picioare”. ♦ „la mireasma și la jertfa Mea”: TM are termenii *z’bhaḥ* și *min’ḥāh* pe care LXX le traduce de obicei cu același *θυσία*. Întrucât ebr. le pune aici pe ambele, traducătorul a inovat căutând un echivalent. ♦ „cu ochi nerușinat”, gr. *ὀνειδῆς ὀφθαλμός*: expresia nu se mai găsește decât o singură dată (Sir. 26,11). Ea califică privirea prostituatelor sau a seducătoarelor. ♦ „așa încât, la începutul (*lit.* pârga) oricărei jertfe a lui Israel, sunt binecuvântați (ἐνευλογεῖσθαι) înainte de Mine?”: ediția Rahlfs preferă *ἀπαρχῆς* (genitiv de la *ἀπαρχή*, „pârgă”), ceea ce e mai greu de înțeles pentru că verbul *ἐνευλογεῖσθαι* nu se construiește cu genitivul. S-ar putea citi *ἀπαρχῆν*, așa cum citește Augustin (*Ciu.* 17,5): *benedicere primitias omnis sacrificii*; sau, ca autorii BA, *ἀπ’ ἀρχῆς*, cum înțeleg și VL 91-95 și Lucifer din Cagliari (*De Athanasio* 1,10): *a primordio*. Așa cum arată 9,13, se rostea o binecuvântare înainte ca participanții să se împărtășească din jertfă: ordinea binecuvântării lor reflectă ordinea în care se mănâncă. Așadar, e o aluzie la purtarea

la jertfa Mea cu ochi nerușinat, și i-ai cinstit pe fiii tăi mai mult decât pe Mine, așa încât, la începutul oricărei jertfe a lui Israel, sunt binecuvântați înaintea de Mine?»³⁰ De aceea, iată ce a spus Domnul Dumnezeu lui Israel: «Zisesem: Casa ta și casa tatălui tău vor umbla înaintea Mea în veci; dar acum, spune Domnul, nici vorbă pentru Mine [de-așa ceva], căci doar pe cei ce Mă cinstesc îi voi cinsti; și cine Mă nesocotește va fi lăsat fără cinstire.³¹ Iată, vin zile când îi voi nimici pe urmașii tăi și pe urmașii casei tatălui tău³² și nu se va mai afla niciodată în casa Mea vreun bătrân de-al tău.³³ Doar [pe un singur] bărbat nu-l voi nimici de lângă altarul Meu, până să-l lase ochii și să i se scurgă sufletul; toți ceilalți din casa ta vor cădea sub sabia oamenilor.³⁴ Și acesta-ți [va fi] semnul care va veni asupra celor doi fii ai tăi, Ophni și Phinees – amândoi vor muri în aceeași zi.³⁵ Îmi voi ridica un preot credincios, care va face tot ce-i în inima și în sufletul Meu; fi voi dura o casă de încredere și va umbla dinaintea unsului Meu în toate zilele.³⁶ Atunci, cine va mai rămâne din casa ta va veni să se închine în fața lui

descrișă în 2,15-16: unul din fiii lui Eli cere să fie servit înainte de arderea grăsimii, adică înainte să fi fost servit Domnul Însuși.

2,30 „nici vorbă pentru Mine”: μηδὲμῶς, *litt.* „nicidecum”, redă totdeauna în 1Rg. ebr. *hālilāh* (*litt.* „pângărit!”, „urâciune!”). Μηδὲμῶς e totdeauna însoțit de un pronume în dativ, aici ἐμοί, „pentru Mine”.

2,31 „îi voi nimici pe urmașii tăi și pe urmașii casei tatălui tău”: LXX anunță aici o exterminare fizică a casei lui Eli și a casei tatălui său: va fi masacrarea preoților de la Nomba de către Saul (22,6-23). TM are: „voi tăia brațul tău și brațul casei tatălui tău” și apoi adaugă „așa încât nu se va mai afla bătrân în casa ta și vei vedea un rival în Lăcaș, cu tot binele pe care îl va face lui Israel” (text dificil, tradus aici după TOB). ♦ Grigore cel Mare (*ibid.* 2,61,4) înțelege din vv. 31-32 că nu va mai trebui să existe nimeni care să mai aducă jertfe după Legea cea veche.

2,32 „nu se va mai afla niciodată în casa Mea vreun bătrân (πρεσβύτης) de-al tău”: cuvântul grecesc πρεσβύτης redă ebraicul *zāqēn*, care înseamnă „bătrân”, dar și „om de vază”, „membru al sfatului bătrânilor”. Aici trebuie înțeles, probabil, în al doilea sens.

2,33 Corectează v. 31. Cel care va scăpa este preotul Abiathar. ♦ „toți ceilalți din casa ta vor cădea sub sabia oamenilor”: TM are „toți urmașii casei tale vor muri ca oameni de rând” (CTAT, p. 150); altă interpretare: „vor muri în floarea vârstei” (TOB) – text nesigur.

2,35 „casă de încredere” sau „de credință”: pentru Grigore cel Mare (*ibid.* 2,69,1), casa de încredere este împărăția veșnică, patria eternă (*cf.* In. 14,2-3). Ca sens moral, această casă poate fi și „casa” preotului, adică poporul supus lui și în mijlocul căruia trăiește; preotul îi este credincios Domnului, iar casa îi e de credință preotului (*ibid.* 2,103,1-2).

2,36 „un obol de argint”: TM adaugă „și o lipie”; la fel și LXX-A, LXX-L. ♦ În interpretarea lui Grigore cel Mare, argintul este cuvântul Domnului (*cf.* Ps. 11,6), iar pâinea – Mântuitorul care a zis „Eu sunt pâinea cea vie, care s-a coborât din cer” (In. 6,51).

pentru un obol de argint și-i va spune: 'Pune-mă într-una din slujbele tale preoțești, ca să mănânc [și eu] o pâine.'»

3¹ Și băiatul Samuel îi slujea Domnului înaintea lui Eli, preotul; și cuvântul Domnului era la mare cinste în zilele acelea, [dar] nu era [nici o] vedenie lămurită.

² Și a fost așa: în ziua aceea, Eli stătea culcat la locul lui, iar ochii începuseră să i se îngreuneze și nu mai putea să vadă: ³ și candela lui Dumnezeu nu fusese încă rânduită, iar Samuel dormea în templu, unde se afla chivotul Domnului. ⁴ Și Domnul l-a strigat: „Samuele, Samuele!"; și el a răspuns:

3,1 „cuvântul Domnului era la mare cinste...”: TM are *yaqar*, „prețios, de valoare”, pe care traducătorii moderni îl interpretează în sensul „rar” (BJ, AB I Sam.). Povestirea este plasată într-un timp când revelațiile („cuvântul Domnului” și „vedeniile”) erau foarte rare, ceea ce face din chemarea lui Samuel un eveniment extraordinar (AB I Sam., p. 97).

3,2 Vederea slabă a lui Eli s-ar referi – după Grigore cel Mare (*ibid.* 2,117,1) – la arhieriei care nu mai au darul viziunii și la prelații care, deși considerați „ochiul Bisericii”, sunt incapabili să vadă, în timp ce inferiorii smeriți (ca Samuel), a căror viață este dreaptă, atunci când respectă lucrurile mici, le cunosc deja și pe cele mari. Eli, reprezentantul sacerdoțiului iudaic, este culcat, în loc să stea în picioare (poziția celui care predică, ca și a celui drept), preferând odihna și viciul, luptei, trudei și dreptății (*ibid.* 2,119,2 *sq.*). Grigore face distincție între „a fi culcat” (Eli), cu conotație negativă, și „a dormi” (Samuel), cu conotație pozitivă: somnul copilului este odihna credinciosului ales, care a încetat să mai facă rău, odihna meditației interioare (*ibid.* 2,122,1-3 *sq.*).

3,3 „candela lui Dumnezeu nu fusese încă rânduită”: TM are „încă nu fusese stinsă”. Stingerea „lămpii lui Dumnezeu” este compatibilă cu prescripțiile Pentateuhului referitoare la sfeșnicul cu șapte brațe (Ex. 27,20-21; Lev. 24,2-4) ale cărui lumini nu erau aprinse decât noaptea. Dar, după Flavius Iosephus (*AI* 3,199) și Talmud (de exemplu, *Yoma* 33a), în epoca celui de-al doilea Templu trei dintre ele ardeau toată ziua, celelalte se adăugau noaptea: sfeșnicul nu era niciodată stins cu totul. Traducătorul LXX evită să vorbească de stingere și reia expresia *ἐπισκευάζειν λύχnov* din Ex. 30,7, în care se spune că Aaron va tămăia în fiecare dimineață când „va rânduî luminile” sfeșnicului (*cf.* Ex. 25,31-40). După Theodoret, scena se petrece în prima parte a nopții, „câci se aprindea candela sfântă seara și pe la mijlocul nopții se mai puneau ulei” (q. 8 = FM, pp. 11-12).

3,4-6 „Domnul l-a strigat: «Samuele, Samuele!» [...]” ⁶ Domnul a început iarăși să-l strige: «Samuele, Samuele!» Spre deosebire de TM („YHWH l-a chemat pe Samuel”), LXX plasează numele dublat Samuel în apostrofă, o dublă apostrofă care e un ecou al chemării „Moise, Moise!”, adresată de Dumnezeu lui Moise din mijlocul rugului (Ex. 3,4). Dar, la v. 10, apostrofă apare numai în TM. ♦ Domnul îl strigă pe Samuel pe nume, pentru că a chema pe cineva pe nume înseamnă a se simți într-o mare intimitate cu el (Grigore cel Mare, *ibid.* 2,136).

„Iată-mă!”,⁵ și a dat fuga la Eli și i-a spus: „Iată-mă, fiindcă m-ai chemat.” Și [acesta] i-a spus: „Nu te-am chemat, întoarce-te și te culcă.” Samuel s-a întors și s-a culcat.⁶ Și Domnul a început iarăși să-l strige: „Samuele, Samuele!” Și [el] s-a dus a doua oară la Eli și i-a spus: „Iată-mă, fiindcă m-ai chemat.” Și [acesta] i-a răspuns: „Nu te-am chemat, întoarce-te și te culcă.”

⁷ Samuel nu-l cunoștea încă pe Dumnezeu și încă nu i se dezvăluise cuvântul Domnului.⁸ Și Domnul a început să-l strige iarăși, a treia oară. Și el s-a sculat și s-a dus la Eli și i-a spus: „Iată-mă, fiindcă m-ai chemat.” Eli a priceput că Domnul l-a strigat pe băiat și a spus:⁹ „Întoarce-te, copile, și te culcă, și, dacă te mai cheamă, să spui: «Grăiește, Doamne, căci robul Tău ascultă.»” Și Samuel s-a dus și s-a culcat la locul lui.

¹⁰ Și Domnul a venit și a stat și l-a strigat ca și în celelalte dăți. Și Samuel a spus: „Grăiește, căci robul Tău ascultă.”¹¹ Și Domnul i-a spus lui Samuel: „Iată, eu Îmi împlinesc cuvintele asupra lui Israel așa încât oricui [le] va auzi îi vor țiu amândouă urechile.¹² În ziua aceea voi stârni asupra lui Eli toate câte le-am grăit împotriva casei lui, le voi începe și le voi împlini.¹³ Eu i-am dat de veste că-i pedepsesc casa pe vecie, pentru fărădelegile fiilor lui, căci fiii lui l-au vorbit de rău pe Dumnezeu, iar el nu i-a muștrat, nici măcar atunci.¹⁴ Am jurat casei lui Eli: «Nimic nu va ispăși fărădelegea casei lui Eli în ofrande de miresme și în jertfe, în vecii vecilor!»”

¹⁵ Și Samuel a dormit până dimineată; și în zori s-a sculat și a deschis ușile casei Domnului; și Samuel s-a temut să-i povestească lui Eli vedenia.¹⁶ Și Eli i-a spus lui Samuel: „Samuel, copile!”¹⁷ Și el i-a răspuns: „Iată-mă!” Și Eli a zis: „Ce este vorba care ți s-a grăit? Să nu-mi ascunzi nimic; acestea să-ți faci Dumnezeu și acestea să-ți mai faci, dacă o să-mi ascunzi vreo vorbă din cele pe care le-a rostit în urechile tale.”¹⁸ Și Samuel i-a vestit toate cuvintele și nu i-a ascuns nimic; iar Eli a zis: „Acesta e Domnul; să faci ce va crede de cuviință.”

3,8 „a priceput (ἐσοφίσατο)”: peste tot în alte locuri în LXX σοφίσεις redă verbul *hākhām*, „a fi înțelept, inteligent, abil, viclean”. Verbul din TM, *bīn*, „a înțelege”, este redat cel mai adesea prin σοφίσεις, pe care îl folosește aici Symmachos.

3,14 „Nimic nu va ispăși fărădelegea”, *litt.* „dacă va fi ispășită fărădelegea” – în jurăminte, propoziția care exprimă ce se jură omul să nu facă e adesea introdusă în ebr. cu conjuncția *'im*, „dacă”. Se poate subînțelege o regentă de tipul „Vai mie, dacă...” sau „Așa să mi se întâmple, dacă...”.

¹⁹ Și Samuel s-a făcut mare, iar Domnul era cu el și n-a căzut la pământ nici unul din cuvintele lui. ²⁰ Și a aflat întregul Israel, de la Dan până la Bersabea, că Samuel era vrednic de crezare ca profet al Domnului. ²¹ Domnul a început iarăși să se arate mai vădit la Selom, căci Domnul i se dezvăluia lui Samuel; și [toți] s-au încredințat că Samuel a ajuns profet al Domnului pentru întregul Israel, dintr-o margine a pământului în cealaltă. Și Eli era foarte bătrân, iar fiii lui o țineau tot pe aceeași cale; și calea lor era rea în ochii Domnului.

4 ¹ Și a fost așa: în zilele acelea, Străinii s-au strâns la război împotriva lui Israel; Israel le-a ieșit înainte, la luptă, și și-a așezat tabăra la Abenezar,

3,19 „Samuel s-a făcut mare (ἐμεγαλύνθη)”: pasivul verbului μεγαλύνειν este ambiguu: se poate înțelege „a crește în vârstă” sau „a deveni un personaj important”. VL 91-95 și VL 115 înlătură ambiguitatea: *magnificatus est*. La fel Flavius Iosephus (AI 5,351), care, imediat după ce a parafrazat vv. 1-18, adaugă: „Gloria lui Samuel a sporit și mai mult.”

3,20 „De la Dan până la Bersabea”: expresie tradițională pentru a desemna punctele extreme nord și sud ale Israelului (Jud. 20,1; 2Rg. 3,10; 17,11 etc.). Dan (Iis. Nav. 19,47) este azi Tell el-Qadi, aflat la 37 de kilometri nord de lacul Tiberiadei. Bersabea (Iis. Nav. 15,28) e identificată fie cu orașul Beerșeva de astăzi, fie cu Tell eş-Șeba, aflat la 5 kilometri est de acest oraș. ♦ După Grigore cel Mare, Dan îi reprezintă pe cei simpli, iar Bersabea pe cei învățați. Viața predicatorului trebuie să fie un exemplu pentru oamenii simpli, iar învățătura lui, tainele Sfintei Scripturi, să fie revelate învățaților. În același timp, numele celor două ținuturi la un loc simbolizează totalitatea poporului ales, deci întreaga Biserică (*ibid.* 3,34,1). ♦ „profet”: cea dintâi ocurență a acestui cuvânt în cărțile Regilor, unde se întâlnește de vreo sută de ori (dintre care cincisprezece în 1Rg.). Este oare Samuel profetul anunțat de Moise în Deut. 18,15-22? Paralelismul dintre Samuel și Moise face din Samuel un profet asemănător lui Moise: numele lui Moise este legat de ieșirea din Egipt și formarea lui Israel ca popor cărmuit de Tora; cel al lui Samuel este legat de instituirea regalității, de stabilirea unui individ, regele – cel istoric și cel al așteptării mesianice –, în fruntea acestui popor.

3,21 În TM, acest verset este mai scurt: „YHWH s-a arătat mai departe la Șilo. Într-adevăr, YHWH i se dezvăluia lui Samuel la Șilo prin cuvântul lui YHWH” (text dificil; am urmat aici interpretarea TOB). ♦ „Eli era foarte bătrân [...] în ochii Domnului”: nu apare în TM, dar prezența expresiei ἐπορεύομενοι ἐπορεύοντο, „o țineau pe aceeași cale”, *litt.* „mergeau mergând”, trădează existența unui model ebraic.

4,1 „Și a fost așa: în zilele acelea, Străinii s-au strâns la război împotriva lui Israel”: TM are „Și a fost cuvântul lui Samuel către tot Israelul”. LXX, care a pus deja la 3,21 un final ce pregătește intrarea în scenă a fiilor lui Eli, face o introducere la povestirea luptei cu filistenii care nu are echivalent în TM. ♦ „Străinii”: ἀλλόφθοι se întâlnește de aproximativ trei sute de ori în LXX; înseamnă „dintr-un alt trib (φυλή), popor, neam” și

iar Străinii s-au așezat la Aphec.² Iar Străinii s-au rânduie în linie de bătaie împotriva lui Israel; [balanța] luptei s-a înclinat și oamenii lui Israel au fost bătuiți în fața Străinilor; și au fost doborâți din rândurile oștirii, pe câmpul de luptă, patru mii de oameni.³ Poporul s-a întors în tabără și bătrânii lui Israel au spus: „De ce ne-a bătut astăzi Domnul în fața Străinilor? Să luăm chivotul Dumnezeului nostru din Selom și să vină în mijlocul nostru, și ne va scăpa din mâna vrăjmașilor noștri.”⁴ Poporul a trimis la Selom și au

se opune lui ὁμόφυλος, „din același trib/neam”. Adjectivul substantivat ἄλλόφυλος are totdeauna drept corespondent în TM un nume propriu: *p^oliš^oti*, „filistean”, pl. *p^oliš^otim*, care în Pentateuh și în Iis. Nav. e transliterat, este totdeauna tradus, începând cu Jud., prin ἄλλόφουλοι. Cuvintele ebraice care înseamnă „străin” (din rădăcina ZWR sau NKR) sunt redată prin ἄλλότριος (132 de ori), ἄλλογενής (32 de ori) sau ξένος (22 de ori). Opțiunea de a-i numi „străini de neam” numai pe filistenii a fost explicată prin faptul că, în sec. al II-lea î.H. (vremea probabilă a traducerii acestor cărți), evreii care trăiau sub dominația seleucidă se luptă să-și păstreze identitatea religioasă în fața elenismului. În această apărare a identității iudaice, circumcizia joacă un rol esențial (cf. IMac. 1,15.40.60.61; 2,46 etc.). La această dată, filistenii nu mai există de mult ca un popor, dar fostul lor teritoriu este ocupat de cetăți elenistice, iar ei rămân în tradiție ca nețăiașii-împrejur prin excelență, „ceilalți”. Denumirea lor ca „străini” numai începând cu Jud. se datorează faptului că de acum evreii au luat în stăpânire (cel puțin teoretic) Pământul făgăduinței, iar vechii locuitori devin „Străinii” (cf. BA 9,1, „Introduction”, pp. 74-76). Pentru traducerea românească am adoptat soluția din BA, scriind numele cu majusculă, pentru a-l diferenția de alte utilizări ale aceleiași vocabule. ♦ „Abenezet”: TM are *Ebhen-Ēzer*; în ebraică, acest toponim înseamnă „piatră de ajutor”. LXX îl transcrie, Aquila, Symmachos, Theodotion, Ieronim și Targumul Io. îl traduc. Nu a fost localizat. ♦ „Aphec”: TM *Aphēq*. Biblia cunoaște trei orașe cu acest nume. Aici nu poate fi cel menționat în 3Rg. 21,26, care e așezat în podișul Golan, mult prea îndepărtat. Alt Aphec, menționat în Jud. 1,31 și Iis. Nav. 19,10, așezat în câmpia Acco (poate Tell el-Kerdan, aflat la 12 kilometri est-nord-est de Haifa), s-ar putea potrivi în 1Rg. 29,1, dar e și el prea îndepărtat aici. Așadar, e vorba, ca și în 29,1, de acel Aphec menționat în Iis. Nav. 12,18, azi Ras-el-Ayin, aflat la 10 kilometri nord-est de Tel-Aviv. ♦ „s-au strâns”: în gr. apare, în tot restul cărții, o alternanță între timpurile narative și timpul prezent, care, reprodusă, ar suna straniu în românește. ♦ În interpretarea alegorizantă a lui Grigore cel Mare (*ibid.* 3,38,4-5), filistean înseamnă „câzând prin băutură”, ceea ce face ca filistenii să fie un simbol al îngerilor damnați care, prin excesul de băutură (adică prin trufie), au pierdut viața veșnică. Cei patru mii de morți (v. 2) sunt cei ce nu cred în cele patru Evanghelii.

4,2 „[balanța] luptei s-a înclinat”, gr. ἔκλινεν ὁ πόλεμος, *lit.* „s-a înclinat războiul”. TM are „lupta s-a întins” (probabil traducătorii au confundat ebr. *NIŠ* cu *NIH*).

4,4 „chivotul Domnului...”: TM are „chivotul legământului lui YHWH Sabaot”. ♦ „heruvimi”: cf. Ex. 25,18-22.

adus de acolo chivotul Domnului care șade pe heruvimi; și amândoi fiii lui Eli, Ophni și Phinees, erau cu chivotul.

⁵ Și a fost așa: atunci când a ajuns chivotul Domnului în tabără, întregul Israel a strigat cu glas mare, de a răsunat pământul. ⁶ Străinii au auzit chiuiturile, și au spus Străinii: „Ce e strigătul acesta mare din tabăra evreilor?” Și au aflat că a ajuns în tabără chivotul Domnului. ⁷ Străinii s-au temut și au spus: „Zei aceștia ai lor au sosit la ei în tabără. Vai nouă! Scapă-ne, Doamne, astăzi, că n-a mai fost așa ceva nici ieri, nici alaltăieri. ⁸ Vai nouă! Cine ne va scăpa din mâna acestor zei puternici? Zeii aceștia sunt cei care au lovit Egiptul cu tot felul de urgii și în pustie. ⁹ Prindeți puteri și fiți bărbați, Străinilor, ca să nu ajungeți să le robiți evreilor, cum v-au robit ei vouă, fiți bărbați și războiți-vă cu ei!” ¹⁰ Și s-au războit cu ei; iar oamenii lui Israel au fost înfrânți și a fugit fiecare la cortul său. A fost foarte mare urgie și au căzut treizeci de mii din pâlcurile lui Israel. ¹¹ Chivotul lui Dumnezeu a fost luat și amândoi fiii lui Eli au murit, Ophni și Phinees.

¹² Și un bărbat ieminit a dat fuga din rândurile oștirii și a ajuns la Selom în ziua aceea; hainele îi erau sfâșiate și capul acoperit cu țărână. ¹³ Și a ajuns și iată Eli ședea pe un jeț lângă ușă cercetând drumul, fiindcă îi stătuse inima pentru chivotul lui Dumnezeu; și omul a intrat în cetate ca să dea de veste, iar cetatea a dat mare strigăt. ¹⁴ Eli a auzit strigătul și a spus: „Ce-i cu glasul și zarva aceasta?” Și omul a intrat degrabă și i-a dat de veste lui Eli. ¹⁵ Și Eli era în vârstă de nouăzeci de ani. Ochii îi erau dați peste cap și

4,8 „care au lovit Egiptul cu tot felul de urgii și în pustie”: secvența apare la fel și în TM, dar nu se explică, din punctul de vedere al istoriei biblice, de ce Egiptul a fost lovit și „în pustie”. Probabil LXX reflectă o altă variantă de text ebr., *WBMDBR*, care poate fi citit „și în pustie” sau „și cu ciumă” (AB I Sam., p. 104; cf. și BJ).

4,10 „pâlcurile”, gr. *τοῦματων*, *litt.* „trupele”: TM are „pedestrași” (*rag^eli*). În afară de IRg., LXX redă totdeauna acest cuvânt prin *πεζός* și acesta este cuvântul pe care-l folosesc aici Symmachos și Theodotion. În IRg., *rag^eli* este redat prin *τάγμα* (în relație cu *τόχις* ce desemnează o unitate formată din aproximativ cincizeci de oameni), însemnând, în limbaj militar, o unitate a cărei mărime diferă în funcție de epoci și de scriitori. Dar, dacă se adoptă acest sens, se obține, în 15,4, un număr de israeliți cu mult superior celui menționat în 11,8. Se propune să se considere *τοῦματων* un genitiv partitiv.

4,14 „Ce-i cu glasul și zarva aceasta?”: *litt.* „ce este strigătul glasului acestuia?”

4,15 „în vârstă de nouăzeci de ani”: *litt.* „fiu (υἱός) a nouăzeci de ani”. Acest semitism, destul de frecvent în LXX (vreo 30 de ocurențe), nu se întâlnește decât o singură dată în Pentateuh (Gen. 11,10). ♦ „Și a spus Eli bărbaților din jurul său: «Ce-i cu glasul și zarva aceasta?»”: lipsește din TM. La fel și secvența din 4,16: „s-a apropiat degrabă”.

nu mai vedea. Și a spus Eli băraților din jurul său: „Ce-i cu glasul și zarva aceasta?”¹⁶ Omul s-a apropiat degrabă de Eli și i-a spus: „Eu am venit din tabără și am scăpat azi cu fuga din rândurile oștirii.” [Eli] a zis: „Ce lucru s-a întâmplat, fiule?”¹⁷ Iar băiatul a răspuns, zicând: „Bărații lui Israel au fugit din fața Străinilor și s-a făcut mare urgie în popor; amândoi fiii tăi au murit și chivotul lui Dumnezeu a fost luat.”¹⁸ Și a fost așa: de îndată ce a pomenit de chivotul lui Dumnezeu, Eli a și căzut pe spate de pe jeț, cum se afla lângă ușă; și și-a rupt spinarea și a murit, pentru că era bătrân omul și greoi; el fusese judecător în Israel douăzeci de ani.

¹⁹ Iar nora lui, nevasta lui Phinees, era însărcinată și stătea să nască. Și, când a auzit vestea că a fost luat chivotul lui Dumnezeu și că au murit socrul și cu bărbatul ei, s-a și ghemuit și a născut, căci au apucat-o durerile facerii.²⁰ Și, când i-a venit ceasul de trăgea să moară, femeile din jurul ei i-au spus: „Nu te teme, căci ai născut fiu!” Dar ea n-a răspuns și n-a înțeles în inima ei.²¹ Și l-a chemat pe prunc Uaibarchaboth, din pricina chivotului lui Dumnezeu și din pricina socrului și a bărbatului ei.²² Și au spus: „A plecat slava lui Israel când a fost luat chivotul Domnului!”

4,17 „băiatul” (παῖδάριον): TM are „solul” (*m^e bassēr*).

4,18 „el fusese judecător în Israel douăzeci de ani”: această precizare e menită să-l înscrie pe Eli în șirul judecătorilor lui Israel, care începe cu Othniel (Jud. 3,10-11) și se termină cu Samuel. Eli îi urmează lui Samson (Jud. 16,31): moartea lui Eli lasă loc liber pentru Samuel. ♦ „douăzeci de ani”: TM și Flavius Iosephus au „patruzeci de ani”. ♦ Eli moare – spune Grigore cel Mare (*ibid.* 3,64,1-4) – abia când aude vestea luării chivotului, deoarece, ca reprezentant al vechii Legi, se vede învins din punct de vedere rațional, fiindu-i inaccesibilă profunda cunoștere spirituală a tainelor Sfintei Scripturi. Aceeași interpretare și în cazul morții nurorii lui Eli (vv. 19-20), considerată a simboliza poporul evreu supus preoților Legii vechi (*ibid.* 3,71,1-4).

4,19 „s-a și ghemuit (ἔκλωσεν) și a născut”: poziție specifică nașterii la femeile din popor. TM are vb. *kāra*’, „a-și îndoi genunchii”. Deși majoritatea manuscriselor grecești au ἔκλωσεν, „a plâns”, Rahlfs, urmându-l pe Grabe, reține lecțiunea lui Symmachos.

4,21 „Uaibarchaboth”: TM are *’i-khābhōdh* și „slava a plecat din Israel în exil”. Numele ebraic al copilului se compune din *kābhōdh*, „slavă”, și din *’i*, particulă care înseamnă „Vai!” sau „Unde?”. *’i-khābhōdh* înseamnă, așadar, „Vai! slava” sau „Unde este slava?”. *Uai*, „Vai!”, îl traduce pe *’i*, iar *chaboth* transcrie *kābhōdh*. *Bar* a fost explicat ca o rămășiță dintr-o formă a adjectivului βαρύς, „greu”. În ebraică *kābhēdh*, „greu”, „puternic”, are aceleași consoane ca și *kābhōdh*. Ar putea fi o aluzie la moartea lui Eli, despre care se spune că era greoi. *Kābhōdh*, „slavă”, este termenul cel mai puțin specificat din punct de vedere material care se referă la manifestarea prezenței divine (cf. Ex. 40,34-35 etc.); aici este pus în legătură cu chivotul (cf. Ex. 6,1-4; 1Rg. 8,1-11).

5¹ Iar Străinii au luat chivotul lui Dumnezeu și l-au dus de la Abenezor la Azotos. ² Și au luat Străinii chivotul Domnului și l-au dus în casa lui Dagon și l-au așezat lângă Dagon. ³ Cei din Azotos s-au trezit dimineață, s-au dus în casa lui Dagon și au văzut; și, iată, Dagon era căzut cu fața la pământ înaintea chivotului lui Dumnezeu. L-au ridicat pe Dagon și l-au așezat la locul lui. Și s-a îngreunat mâna Domnului asupra celor din Azotos și i-a chinuit și i-a lovit în șezuturile lor, [a lovit] Azotul și împrejurimile lui. ⁴ Și a fost așa: când s-au trezit [a doua zi] dis-de-dimineață, iată că Dagon era căzut cu fața la pământ înaintea chivotului legământului Domnului; iar capul lui Dagon și amândouă palmele mâinilor lui, tăiate; erau și una, și alta în față pe *amaphet*, și amândouă încheieturile mâinilor lui erau căzute în tindă; și din Dagon rămăsese numai trunchiul. ⁵ De aceea, până în ziua de astăzi, în Azotos preoții lui Dagon și toți cei ce intră în casa lui Dagon nu calcă pe pragul casei lui Dagon, ci au grijă să pășească peste el. ⁶ Și mâna

5,1 „Azotos”: TM are *Ašdōdh*. Oraș aflat la aproximativ patru kilometri de coastă, nu departe de orașul modern Așdod, dar avea și un port la mare, greco-bizantinul Ἀζωτος παράλιος.

5,2 „Dagon” este un zeu important din panteonul semiților din nord-vest. Este atestat din mileniul al III-lea și ne este cunoscut mai cu seamă din textele de la Ebla, Mari și Ugarit, unde îi era închinat cel mai mare templu. Textele mitologice de la Ugarit fac din el tatăl lui Baal. Zeu al vegetației, din mileniul al II-lea a fost considerat zeul agriculturii și al grâului. Numele ebraic al grâului, *dāgān*, ar putea deriva din acest nume divin. ♦ Pentru Grigore cel Mare, templul lui Dagon reprezintă sufletul pângărit de superstiția idolatriei; în el sunt introduse tainele credinței, întruchipate de chivotul legământului (*ibid.* 3,72,3).

5,3 Secvența de la „și s-a îngreunat mâna Domnului” până la „împrejurimile lui” nu apare aici în TM, dar are corespondent în TM la v. 6: „Și mâna Domnului s-a îngreunat asupra celor din Așdod și i-a pustiit și i-a lovit cu umflături, Așdodul și împrejurimile lui.” Boala închinătorilor lui Dagon a fost explicată în mai multe feluri. După Flavius Iosephus (*AI* VI, 3), e vorba de dizenterie; exegeții moderni se gândesc mai degrabă la ciuma bubonică, răspândită de șobolani.

5,4 Secvența de la „capul lui Dagon” până la „rămăsese numai trunchiul” apare astfel în TM: „capul lui Dagon și amândouă palmele mâinilor sale, tăiate, erau lângă prag. Numai Dagon rămăsese în picioare.”

5,5 „ci au grijă să pășească peste el”: explicare care nu apare în TM.

5,6 „Și mâna Domnului s-a îngreunat asupra [celor din] Azotos și s-a pus pe ei și a făcut să clocotească [apa] împotriva corăbiilor lor”: TM nu vorbește de corăbii, iar manuscrisele hexaplare înlocuiesc *ωαδς* cu *ἔδρας*, „scaune, șezuturi”. VL are „corăbii”. Sensul „corăbii” nu este imposibil aici, deoarece Azotos este port la mare. Verbul „a clocoti” poate evoca o furtună. ♦ Nici Grigore cel Mare nu pomenește de mare și de corăbii, ci de șobolani care-i mușcau pe oameni de șezut, provocându-le moartea (*cf.* vv. 9.12). El

Domnului s-a îngreunat asupra [celor din] Azotos și s-a pus pe ei și a făcut să clocotească [apa] împotriva corăbiilor lor; și în mijlocul ținutului lor s-au prăsit șoareci; și a fost mare tulburare de moarte în cetate.

⁷ Și au văzut oamenii din Azotos că așa [stăteau lucrurile] și au spus: „Nu va rămâne chivotul Dumnezeului lui Israel la noi, pentru că mâna Lui apasă greu asupra noastră și asupra lui Dagon, zeul nostru.” ⁸ Și au trimis [soli] și i-au strâns la ei pe toți satrapii Străinilor și le-au spus: „Ce să facem cu chivotul Dumnezeului lui Israel?” Iar cei din Geththa au spus: „Să se mute la noi chivotul lui Dumnezeu.” Și chivotul lui Dumnezeu s-a mutat la Geththa. ⁹ Și a fost așa: după ce l-au mutat, a și fost mâna Domnului în cetate – tulburare foarte mare – și i-a lovit pe bărbații din cetate, de la mic la mare, i-a lovit în șezuturile lor, și geththeenii și-au făcut jețuri.

¹⁰ Și au trimis chivotul lui Dumnezeu la Ascalon. Atunci a fost așa: de cum a intrat chivotul lui Dumnezeu în Ascalon, au strigat cei din Ascalon și au spus: „De ce ați abătut la noi chivotul Dumnezeului lui Israel, ca să ne ucideți, pe noi și poporul nostru?” ¹¹ Și au trimis [soli] și i-au strâns pe

interpretează acest soi de moarte ca fiind aceea de care au parte „robii necurăției și ai nedreptății” ajunși pradă demonilor (*ibid.* 3,78,1-5). Cf. și interpretarea de la nota 6,5.

5,8-13 Grigore cel Mare vede în purtarea chivotului prin cetățile filistene propovăduirea publică a tainelor adevăratei credințe. Convertirea este văzută ca o adevărată epidemie (*ibid.* 3,81,3; 82,1; 88,2).

5,8 „satrapii Străinilor”: căpeteniile filistenilor purtau în Biblia ebraică numele *s'ranim*. Adoptând *σαρπάρτα* pentru a traduce acest cuvânt, traducătorul a vrut probabil să dea un corespondent grec diferit de *ἄρχων*, *στρατηγός* sau *ἡγούμενος*. El a ales un cuvânt aparținând vocabularului administrativ al vremii sale. ♦ Localizarea cetății „Geththa” (ebr. *gath*, „teasc”) este controversată: poate fi Tell es-Safi aflat la 18 kilometri sud-est de Așdod.

5,9 „și i-a lovit în șezuturile (ἔδρας) lor, și geththeenii și-au făcut jețuri”: TM are „le-au ieșit bube”. Folosirea termenului *ἔδρα* în expresia *παράσσειν αὐτοὺς εἰς τὰς ἔδρας* conduce la eliminarea sensului „loc de reședință” și selectarea celui de „șezut”. LXX-L, citând o invazie de șobolani, evocă poate tradițiile iudaice conform cărora filistenii, atacați pe la spate de șobolani când se duceau să-și facă nevoile firești, își făcuseră scaune ca să se protejeze. Vetus Latina citată de Lucifer din Cagliari (*De Athanasio* 1,12) se face ecoul limpede al acestei tradiții: *Et percussit viros ciuitatis a minimo usque ad maximum, et ebulliuit illis mures in sedibus, et fecerunt sibi Gethaei sedes pellicias*; „scaunele de piele” provin probabil din lectura *χρῶς/-τός*, „piele”, în loc de *χρυσός*, „aur”.

5,11 „grea tulburare de moarte în întreaga cetate, de cum intrase acolo chivotul Dumnezeului lui Israel”: TM are „spaimă de moarte în toată cetatea, atât se îngreunase mâna lui Dumnezeu acolo”.

satrapii Străinilor și le-au spus: „Trimiteți înapoi chivotul Dumnezeului lui Israel: să se așeze la locul lui și nu ne va mai ucide pe noi și poporul nostru.” Căci se făcuse grea tulburare de moarte în întreaga cetate, de cum intrase acolo chivotul Dumnezeului lui Israel.¹² Iar cei care trăiau și nu mureau erau loviți în șezuturi, și strigătul cetății a urcat până la cer.

6¹ Și chivotul a stat în ținutul Străinilor șapte luni, și pământul lor fojgăia de șoareci.² Și Străinii i-au chemat pe preoții și ghicitorii și vrăjitorii lor și le-au spus: „Ce să facem cu chivotul Domnului? Învățați-ne cum să-l trimitem [înapoi] la locul lui.”³ Iar [ei] au răspuns: „Dacă veți trimite [înapoi] chivotul legământului Domnului Dumnezeului lui Israel, să nu-l trimiteți gol, ci, înapoiindu-l, dați-i [ceva] pentru suferință; atunci vă veți vindeca și se va îmbuna spre voi, ca nu cumva mâna Lui să nu se îndepărteze de deasupra voastră.”⁴ Iar [ei] au spus: „Ce să-i dăm pentru suferință?” Și au răspuns: „După numărul satrapilor Străinilor, cinci jețuri de aur – căci [e] o singură urgie pentru voi, pentru cei ce vă conduc și pentru popor –,⁵ și șoareci de aur aidoma șoarecilor care vă pustiesc pământul. Și să dați slavă Domnului, ca să-Și ușureze mâna de deasupra voastră, de

6,1 „în ținutul Străinilor”, gr. ἐν ἄγρῳ: ἄγρῳς înseamnă „câmp”, zonă rurală. Dar expresia „cetățile din câmpie” din 27,5 pare să indice totuși că ἄγρῳς e susceptibil de a căpăta în LXX sensul „teritoriu” și de a desemna totalitatea teritoriului ce constituie o cetate-stat: câmpuri, dar și orașe și sate, cu excepția metropolei. Astfel, LXX are același sens cu TM, în care termenul redat prin ἐν ἄγρῳ este *bis^o dhēh*. ♦ „pământul lor fojgăia de șoareci”: nu apare în TM; șoarecii apar abia la 6,4. ♦ „fojgăia”: *litt.* „clocotea”, același verb ca la 5,6. ♦ gr. μῦς poate însemna și „șoarece” și „șobolan”: așa îl traduce BA și de șobolani ar putea fi vorba, ca transmițători ai ciumei.

6,3 „se va îmbuna spre voi, ca nu cumva mâna Lui să nu se îndepărteze de deasupra voastră”: TM are „atunci veți ști de ce mâna Lui nu se îndepărtase de deasupra voastră”.

6,4 „După numărul satrapilor Străinilor, cinci jețuri de aur”: se caută să se explice de ce sunt cinci obiecte, deși în cap. 5 sunt menționate doar trei cetăți. Pentru tradiția biblică, există numeroase căpetenii la filistenii, dar numai cinci principii (= cinci satrapi – cf. Iis. Nav. 13,3; Jud. 3,3; 1Rg. 6,16.18). ♦ Grigore cel Mare spune că ofranda care însoțea chivotul era reprezentată de cinci șezuturi de aur și șobolani de aur, „cuvinte demne de dispreț și nedemne de a fi auzite” (*non solum despicienda sunt, sed nec auditu digna*). El le redă demnitatea înțelegându-le în sens spiritual: șezutul (*anus*) de aur îl reprezintă pe păcătosul convertit, pentru că nu este decât o imagine a organului cu rău mirositoare emisuni ale păcatului, spălată de lacrimile rușinii de a fi păcătuitor (aurul reprezintă lacrimile). Efigiile sunt în număr de cinci, deoarece simbolizează viața trupească, esențializată de cele cinci simțuri prin care se săvârșește păcatul (*ibid.* 3,95,1; 97,4).

deasupra zeilor voștri și de deasupra pământului vostru. ⁶ De ce vă îngreunați inimile, cum și-au îngreunat Egiptul și Faraon inima lor? Oare, când și-a bătut joc de ei, nu le-au dat drumul să plece și ei au plecat? ⁷ Și acum, luați și faceți un car nou, și [mai luați și] două vaci care au fâtat pentru prima dată, fără viței, și înjuगाți vacile la car și mânați acasă vițeii de după ele; ⁸ și să luați chivotul și să-l puneți în car; și să dați lucrurile de aur pentru suferință; să le puneți într-un cufăr *bersechthan* alături de el, și să-l trimiteți; mânați-l și se va duce. ⁹ Și veți vedea: dacă se duce pe drumul hotarelor, spre Baithsamus, El Însuși ne-a făcut acest mare rău; iar dacă nu, vom ști că nu mâna Lui ne-a apucat, ci doar o întâmplare a dat peste noi.”

¹⁰ Și Străinii au făcut așa și au luat două vaci care fătaseră pentru prima dată și le-au înjugat la car, iar vițeii lor i-au oprit acasă; ¹¹ și au pus în car chivotul și cufărul *ergab* și șoarecii de aur. ¹² Iar vacile au apucat-o drept pe

6,7 „vacii care au fâtat pentru prima dată”: după cum carul trebuie să fie nou, tot astfel și vacile nu trebuie să mai fi fâtat până atunci. TM are „vacii care alăptează și pe care nu a fost pus jug”. Expresia „nu a fost pus jug” e folosită în Num. 19,2 cu privire la juninca roșie, cu a cărei cenușă se pregătește apa lustrală. ♦ Pentru Grigore cel Mare, imaginea carului nou este o alegorie a Bisericii, înălțată pe cele două Testamente ca pe două roți, care ajunge la destinație: omul cel nou. Vacile îi reprezintă pe predicatorii nesupuși puterii diavolului, iar vițeii sunt dorințele pământene care trebuie închise în staul. Numai astfel se poate merge fără abatere către împărăția veșnică: Baithsamus înseamnă „casa soarelui” (*ibid.* 3,102,1; 103,4; 108,1-3).

6,8 „să le puneți într-un cufăr *bersechthan* (ἐν θέματι βερσεχθαν) alături de el”: corespondența ebraică al termenului θέμα este *ma'arākhet*, „rând”, „stivă”, „grămadă”. Θέμα înseamnă „depozit”, „comoară”, dar poate desemna și obiectul care le conține, „ladă” sau „cufăr” (LSJ). Acest ultim sens pare să fie cel care se potrivește cel mai bine contextului. ♦ Θέμα este urmat de două transcrieri ale unor termeni ebraici: βερσεχθαν în 6,8 (în Rahlfs: βερσεχθαν) și εργαβ în 6,11. Aceștia par să se datoreze unui glosator. Βερσεχθαν ar putea corespunde în TM prepoziției *b'* (tradusă prin ἐν din ἐν θέματι), urmată de un derivat din rădăcina 'arak. Există un substantiv 'ērekh care înseamnă „ordine”, „rând”, dar și „evaluare”, „preț” (KB, p. 838; BDB, pp. 789-790). Pentru εργαβ, cf. nota 6,11.

6,9 „Baithsamus”: TM *Bēyth Šemeš*. Oraș de la hotarul tribului lui Iuda (Iis. Nav. 15,10), al cărui nume ebraic înseamnă „casa soarelui”. LXX transcrie numele în 1Rg., dar îl traduce în Iis. Nav. 15,10: πόλιν ἡλίου. Astăzi este Tel er-Rumeilah, de lângă Ain Šems, la 23 de kilometri vest de Ierusalim.

6,11 „au pus în car chivotul și cufărul *ergab* și șoarecii de aur”: εργαβ se regăsește în 20,19,41: transcrie probabil ebraicul 'ar^gghābh, „grămadă, movilă”. Șoarecii, animale impure, nu fac parte din ofrandă nici măcar ca *ex-voto*, de aceea sunt menționați separat.

6,12 „se opinteau”: TM are „mergeau mugind”.

drumul spre Baithsamus: o țineau tot pe calea bătută, se opinteau și nu se abăteau nici la dreapta, nici la stânga. Și satrapii Străinilor au mers după ele până la hotarele de la Baithsamus. ¹³ Și cei din Baithsamus își vedeau de seceratul grâului în vale; și și-au ridicat ochii și au văzut chivotul Domnului și s-au bucurat să-l întâmpine. ¹⁴ Iar carul a intrat în țarina lui Osea din Baithsamus, și oamenii au ridicat lângă el o piatră mare și au spart lemnele carului; și vacile le-au adus drept ardere de tot Domnului. ¹⁵ Și leviții au luat chivotul Domnului și cufărul *ergab* împreună cu el și lucrurile de aur de lângă el și le-au pus pe piatra cea mare. Și bărbații din Baithsamus au adus arderi de tot și jertfe, în ziua aceea, Domnului. ¹⁶ Și cei cinci satrapi ai Străinilor au văzut și s-au întors la Ascalon în acea zi. ¹⁷ Și acestea [au fost] jețurile de aur pe care le-au dat Domnului Străinii pentru suferință: din Azotos unul, din Gaza unul, din Ascalon unul, din Geth unul, din Accaron unul. ¹⁸ Iar șoarecii de aur [au fost] după numărul tuturor cetăților Străinilor – ale celor cinci satrapi –, de la cetatea întărită și până la satul pherezeean și până la piatra cea mare, pe care puseseră chivotul legământului Domnului, de pe câmpul lui Osea din Baithsamus.

¹⁹ Și între bărbații din Baithsamus, fiii lui Iechonias nu s-au bucurat că au văzut chivotul Domnului; și Domnul a lovit șaptezeci de bărbați dintre ei

6,14 „Iar carul a intrat în țarina lui Osea din Baithsamus, și oamenii au ridicat lângă el o piatră mare”: TM are „Ajungând la câmpul lui Ioșua din Beyth Şemeş, carul a stat acolo și acolo era o piatră mare”. ♦ Piatra cea mare este simbolul Mântuitorului (Grigore cel Mare, *ibid.* 3,123,2). Lemnele carului sunt sentențele Sfintei Scripturi pe care predicatorul le explică amănunțit credincioșilor care, pe măsură ce-și înalță dorința arzătoare spre cer, nu lasă nimic nears de flacăra iubirii pentru Domnul (*ibid.* 3,124,2.4).

6,16 „Ascalon”: TM are *'Eq'rōn*. Vechiul Așqelon este localizat la câțiva kilometri sud-vest de orașul modern Aşklon, sau la aproximativ 30 de kilometri sud-est de Eqrn.

6,18 „până la satul pherezeean și până la piatra cea mare”: TM are „până la satul deschis (după BJ) / fără ziduri (după TOB)”. Ebr. *PRZY*, vocalizat *PeRāZY* apare doar aici și în Deut. 3,5, desemnându-l pe locuitorul de la țară (I-am transliterat „pherezeean” pentru a se deosebi de etniconul „ferezit”): sunt puse în opoziție cetatea întărită și satul „de țară”, neînconjurat de ziduri (Ieronim: *ad uillam quae erat absque muro*). Același *PRZY*, vocalizat *PeRāZY* este redat în LXX prin Φερεσαίος („ferezit”, în trad. rom.); acesta este un etnicon care desemnează o populație pe care israeliții o consideră ca fiind vechii locuitori ai țării lor. ♦ „piatra cea mare” din Baithsamus reprezintă, se pare, limita extremă a teritoriului filistenilor.

6,19 „Și între bărbații din Baithsamus, fiii lui Iechonias nu s-au bucurat că au văzut chivotul Domnului”: TM are „Și i-a lovit pe oamenii din Beyth-Şemeş pentru că au privit în chivot”. Exegeții moderni se întreabă cine sunt acești „fii ai lui Iechonias” și de

și [încă] cincizeci de mii de bărbați. Și poporul a fost cuprins de jale pentru că Domnul lovise poporul cu urgie foarte mare.²⁰ Și bărbații din Baithsamus au spus: „Cine va putea umbla înaintea acestui Domn sfânt? Și la cine va sui chivotul Domnului plecând de la noi?”²¹ Și au trimis soli la cei ce sălășluiau în Cariathiarim, zicându-le: „Străinii au înapoiat chivotul Domnului; coborâți și urcați-l la voi.”

7¹ Iar bărbații din Cariathiarim au venit și au suit chivotul legământului Domnului și l-au dus în casa lui Aminadab, cea de pe Deal; iar pe Eleazar, fiul lui, l-au sfințit ca să păzească chivotul legământului Domnului.

ce absența acestui grup de la celebrarea primirii chivotului a atras mânia Domnului. Editorii AB I Sam. (p. 131) presupun că traducătorul grec a avut înaintea un alt text ebraic decât TM, și anume *BNY HKHNYM*, „fiii preoților”, citit în mod eronat *BNY YKNYHW*, „fiii lui Iechonias”. Secvența respectivă din textul proto-masoretic ar fi fost: „... nici unul dintre fiii preoților [i.e. preoțimea] nu a celebrat...”. Cu alte cuvinte, oamenii din Beyth-Şemeş (Baithsamus) au fost pedepsiți pentru că au primit chivotul Domnului fără a se afla printre ei preoți, – singurii care se puteau atinge de acesta. În sprijinul unei asemenea ipoteze se află: 1) precizarea lui Flavius Iosephus (AI 6,16) că cei 70 au murit pentru că ar fi atins chivotul deși nu erau preoți, 2) teama locuitorilor exprimată în termenii vocabularului sacerdotal (v. 20) și 3) graba locuitorilor din Cariathiarim de a-l consacra pe Eleazar ca să vegheze la chivotul Domnului. Dacă această ipoteză este reținută, înseamnă că precizarea din v. 15, „și leviții au luat chivotul Domnului”, este o interpolare în TM a unui redactor scrupulos care știa că numai leviții au dreptul de a purta chivotul Domnului (dar întregul context din 6,14-15, precum și fragmentul 6,20 – 7,1, sugerează absența lor din Baithsamus) (AB I Sam., p. 136). ♦ Numărul celor uciși e greu de interpretat. Flavius Iosephus (AI 6,16) evită dificultatea păstrând doar cifra 70. TM juxtapune cifrele 70 și 50.000. LXX-B, în schimb, le coordonează, ceea ce dă 50.070, referindu-se mai degrabă la oamenii din Baithsamus. LXX-L coordonează cele două cifre, dar adaugă, după 50.000, „din popor”, stabilind astfel două grupuri: 70 de oameni dintre fiii lui Iechonias și 50.000 din popor. Theodore (Q 11 = FM p. 17) caută motivul pedepsirii poporului: pentru că a lăsat chivotul vreme de șapte luni în mâinile Străinilor fără să încerce să-l ia înapoi. Targumul Io. și Ieronim consideră că cei șaptezeci sunt dintre fruntașii poporului.

6,21 „Cariathiarim”: TM are *Qir^eyath-Y^earim*. Numele ebraic înseamnă „cetatea pădurilor”. În Iis. Nav. 9,17; 15,60 și 18,28, LXX traduce prima parte și o transcrie pe cea de-a doua: *πόλις Ιορμ*. Localizarea probabilă: Deir el-Azhar, aflat la 11 kilometri vest-nord-vest de Ierusalim.

7,1 „în casa lui Aminadab, cea de pe Deal (ἐν τῷ βουφῶ)”: TM are numele *'Abhīnādhābh*. Acest nume propriu este transcris în LXX *Aminadab*, la fel ca *'Ammīnādhābh*. Între toate personajele biblice numite *'Abhīnādhābh*, nici unul nu are

² Și a fost așa: din ziua în care chivotul s-a aflat la Cariathiarim, s-au înmulțit zilele și s-au împlinit douăzeci de ani, și toată casa lui Israel a privit după Domnul. ³ Și Samuel a grăit către întreaga casă a lui Israel, zicându-le: „Dacă vă întoarceți cu toată inima către Domnul, îndepărtați din mijlocul vostru zeii străini și dumbrăvile [sacre] și îndreptați-vă inimile către Domnul și slujiți-I doar Lui, iar El vă va scăpa din mâna Străinilor.” ⁴ Și fiii lui Israel au îndepărtat Baalii și [au nimicit] dumbrăvile Astartelor și i-au slujit numai Domnului.

⁵ Și Samuel a spus: „Adunați întregul Israel la Massephath și mă voi ruga pentru voi Domnului.” ⁶ Ei s-au adunat la Massephath și au scos apă,

ascendență levitică, pentru a avea în grijă chivotul. În schimb, printre cei numiți *'Ammīnādhabh*, unul este urmaș al lui Uzziel, menționat când chivotul a fost mutat din casa lui Oved-Edom la Ierusalim (1Par. 15,10). Așadar, LXX îl identifică pe Aminadab, tatăl lui Eleazar, păzitorul chivotului de pe Deal, cu acest levit, urmaș al lui Uzziel, prezent la mutarea chivotului la Ierusalim. ♦ „Dealul” este o colină deosebită, presupusă a fi foarte cunoscută.

7,2 „a privit”: TM are „a suspinat”.

7,3-4 „... dumbrăvile [sacre] (τὰ ἄλση)... ⁴ Baalii și dumbrăvile (τὰ ἄλση) Astartelor”: Baal este zeul siro-fenician al furtunii; Astarte este o divinitate feminină al cărei cult era răspândit în întreg Orientul antic. Folosite la plural, aceste două nume desemnează zeii și zeițele popoarelor printre care trăiește Israel, sau statuile de cult și figurinele care îi reprezintă. LXX traduce uneori pluralul lui *ba'al* (*b'e'alim*) prin εἰδωλα (2Par. 17,3; 28,2 etc.), dar, în general, le dă în forma ebraică de plural: Βααλιμ, Ασταρωθ. Ἄσσοϛ redă, de obicei, ebraicul *'ašērāh*. În IRg. însă, corespondentul ebraic este *'ašetārōth* (7,3,4; 12,10). Putem presupune fie o originalitate a traducătorului, fie un model ebraic, diferit de TM, care conține o formă plurală a lui *'ašērāh*. Sensul cuvântului *'ašērāh* este greu de determinat. Poate este vorba de un vechi apelativ, care înseamnă „soție”, susceptibil de a desemna perechea oricărei divinități masculine. În textele din Ugarit, cuvântul desemnează Soția prin excelență, zeița Athirat, perechea zeului El. În Biblie, el desemnează o zeiță cananeeană și/sau emblema care o reprezintă: un copac sau un stâlp de lemn (cf. Daz, J., 1986, pp. 385-408; Olyan, S.M., 1988). Redând acest cuvânt prin ἄλσοϛ, LXX ar fi căutat deci să ascundă realitatea, la fel ca Vulgata care redă aproape totdeauna cuvântul prin *lucus*, „pădure”, „pădure sacră”. S-ar putea însă ca termenul *'ašērāh* să fi desemnat la origine un loc sfânt, în general plantat cu copaci, și deci traducătorul antic să-l fi înțeles corect.

7,5 „Massephath”: toponimul ebraic *hammiš'pāh* înseamnă „Observator”, „Pânda”. Biblia cunoaște trei sau patru orașe cu acest nume. Aici este vorba de cel din Iis. Nav. 18,26, identificat în general cu Tell en-Nasbe, aflat la 12 kilometri nord de Ierusalim.

7,6 „pe pământ”: ritul descris aici nu are paralelă exactă în Biblie. Ps.-Ieronim (q. 30 = Saltman, p. 79) îl pune în legătură cu Ex. 32,20 și Num. 5,11-31, și vede în el o ordalie.

au vărsat-o pe pământ înaintea Domnului și au postit în ziua aceea și au spus: „Am păcătuit înaintea Domnului.” Iar Samuel îi judeca pe fiii lui Israel la Massephath.

⁷ Iar Străinii au auzit că toți fiii lui Israel s-au adunat la Massephath și satrapii Străinilor au urcat asupra lui Israel. Iar fiii lui Israel au aflat și s-au temut de Străini. ⁸ Și fiii lui Israel i-au spus lui Samuel: „Nu înceta să strigi pentru noi către Domnul Dumnezeuul tău, și [El] ne va scăpa din mâna Străinilor.” ⁹ Și Samuel a luat un miel de lapte și l-a adus Domnului ca ardere de tot, dimpreună cu întregul popor, și a strigat Samuel către Domnul pentru Israel, și Domnul l-a ascultat. ¹⁰ Iar pe când Samuel aducea arderea de tot, Străinii se apropiau ca să lupte împotriva lui Israel. Și a tunat Domnul cu mare vuet, în ziua aceea, împotriva Străinilor și i-a risipit; și au fost bătuți dinaintea lui Israel. ¹¹ Și au ieșit oamenii lui Israel din Massephath și i-au urmărit pe Străini și i-au bătut până sub Baithchor. ¹² Iar Samuel a luat o piatră și a așezat-o între Massephath și Vechea și i-a pus numele Abenezzer, Piatra Ajutătorului, și a spus: „Până aici ne-a ajutat Domnul.”

¹³ Și Domnul i-a umilit pe Străini și n-au mai cutezat să se apropie de ținutul lui Israel; și mâna Domnului s-a aflat asupra Străinilor în toate zilele lui Samuel. ¹⁴ Și au fost date înapoi cetățile pe care le luaseră Străinii de la

Targumul Io. parafrazează: „și-au revărsat inimile în căință, ca apa, înaintea Domnului.”

♦ Pentru Grigore cel Mare, scoaterea și vărsarea apei reprezintă lacrimile pocăinței izvorâte din sufletul credinciosului (*ibid.* 3,148,2).

7,7 „s-au temut de Străini”: *litt.* „s-au temut de la fața Străinilor” – semitism.

7,8 „Nu înceta să strigi pentru noi către Domnul...”: *litt.* „Să nu taci de la noi (ὄφ' ἡμῶν) ca să nu strigi către Domnul...”; ὄφ' ἡμῶν poate însemna „în dauna noastră” sau „de parte de noi”. De aceea, BA traduce „ne garde pas le silence, ne nous abandonne pas!”. Aceeași ezitare e posibilă și la traducerea TM: „nu înceta să-L chemi pe YHWH...” (după BJ) sau „nu tăcea, nu ne părăsi” (după TOB).

7,11 „Baithchor”: TM are *Bēyth-Kār*. În ebraică înseamnă „casa mielului”. Acest toponim nu se întâlnește nicăieri în altă parte și localizarea lui nu e cunoscută.

7,12 „Vechea”, gr. τῆς Πολιαιᾶς. Se găsește în 23,15-19 un toponim de același tip: ἡ Καινή, „Noua”. TM are *haššēn*, „Dintele” ♦ „Piatra Ajutătorului”: e traducerea toponimului ebraic *Ebhen-‘Ezer*. Nu apare aici în TM. Nume al unei înfrângeri la 4,1, aici este numele unei victorii. *Paralipomena Ieremiae* cunosc o piatră cu acest nume: ὁ λίθος ὁ βοητὸς τοῦ Ἰσραὴλ.

7,14 „de la Ascalon până la Azob”: Azob nu mai este menționat în nici o altă parte, dar orașul desemnat astfel este probabil Gaza. Gath și Eqron par să fie orașele filistene cele mai apropiate de Israel, Ascalon și Gaza sunt cele mai sudice. TM are aici „de la Eqron până la Gath”.

fiii lui Israel, și i le-au dat înapoi lui Israel, de la Ascalon până la Azob, și a fost scos ținutul lui Israel din mâna Străinilor și a fost pace între Israel și amoreu.

¹⁵ Și Samuel l-a judecat pe Israel în toate zilele vieții sale. ¹⁶ Și mergea an de an și dădea înconjur prin cetățile Baithel, Galgala și Massephath și-l judeca pe Israel în toate acele locuri sfinte. ¹⁷ [Apoi] se întorcea la Armathaim, pentru că acolo era casa lui, și-l judeca acolo pe Israel; și acolo l-a ridicat un altar Domnului.

8 ¹ Și a fost așa: când a îmbătrânit Samuel, i-a pus pe fiii săi judecători pentru Israel. ² Și acestea sunt numele fiilor lui: întâiul născut – Ioel, și numele celui de-al doilea – Abia, judecători în Bersabea. ³ Și fiii lui nu i-au călcat pe urme, ci se abăteau după câștiguri, și luau daruri și strâmbau rânduilele.

⁴ Și s-au adunat bărbații din Israel și au venit la Armathaim, la Samuel ⁵ și i-au spus: „Iată, tu ai îmbătrânit, iar fiii tăi nu calcă pe urmele tale. Pune acum peste noi un rege care să ne judece, cum este la celelalte neamuri.”

⁶ Lucrul acesta a fost rău în ochii lui Samuel, că i-au spus: „Dă-ne un rege care să ne judece.” Și Samuel s-a rugat Domnului. ⁷ Și Domnul i-a zis lui Samuel: „Ascultă de glasul poporului în tot ce-ți vor spune, căci nu pe tine te-au nesocotit, ci pe Mine M-au nesocotit, să nu mai domnesc peste ei.

7,16 „Baithel, Galgala”. Ebr. *Bēyth 'ēl* („Casa lui El/Dumnezeu”) este numele unui oraș-sanctuar, așezat în ținutul lui Beniamin (Iis. Nav. 18,13.22). Acest sanctuar juca un rol important în regatul de nord și, de aceea, a fost puternic condamnat de unele texte biblice. Ebr. *Gil'gāl* („cerc”) trebuie să se fi aflat undeva între Iordan și Ierihon (Iis. Nav. 4,19). Localizarea sa exactă nu este cunoscută.

8,5 „Pune acum peste noi un rege (βασιλέα)”: Deuteronomul redă cuvintele ebraice din rădăcina *MLK* prin cuvinte în βασιλ-, când nu e vorba de regele lui Israel; în schimb, când e vorba de Israel, le redă prin ὄρχων, „căpetenie”, și ὄρχή, „cărnuire” – păstrând pentru Dumnezeu titlul de „rege” și/sau pentru a arăta loialitate față de „regii” Ptolemei. În 1Rg., reluând traducerea din Deut. 17,14 și înlocuind „căpetenie” prin „rege”, traducătorul scoate în relief cuvântul „rege” pe fundalul deuteronomic care îl interzice.

8,7 Grigore cel Mare consideră că prin afirmația: „căci nu pe tine te-au nesocotit, ci pe Mine M-au nesocotit”, Dumnezeu exprimă faptul că El își îndrumă poporul prin intermediul superiorului pe care l-a ales, nesocotirea acestuia însemnând nesocotirea lui Dumnezeu, pentru că poruncile Lui sunt încălcate. Este un păcat foarte mare, de vreme ce acesta îi amintește Domnului toate păcatele trecute, chiar și pe cele ale părinților (v. 8). De aici rezultă în ce măsură trebuie respectați acei păstori ai Bisericii care sunt cu adevărat buni (*ibid.* 4,8,1-2; 9,1).

⁸ Așa cum s-au purtat în toate faptele [lor] cu Mine, de fiecare dată, din ziua în care i-am scos din Egipt și până în ziua de azi, de M-au părăsit și au slujit altor dumnezei, așa se poartă și cu tine. ⁹ Iar acum, ascultă de glasul lor; numai să le dai răspicat mărturie și să le dai de știre drepturile regelui ce va domni peste ei.”

¹⁰ Și Samuel i-a spus întreg cuvântul Domnului către poporul care-i cerea un rege ¹¹ și a zis: „Acestea vor fi drepturile regelui care va domni peste voi: pe fiii voștri îi va lua și-i va pune în carele sale și printre călăreții săi și ca alergători înaintea carelor sale; ¹² și-i va pune căpetenii peste o mie și peste o sută; și-i vor secera grânelor, și-i vor strânge roadele, și-i vor meșteri armele de luptă și uneltele carelor lui. ¹³ Iar pe fetele voastre le va lua să-i dreagă miresme, să-i gătească bucate și să-i coacă pâine. ¹⁴ Și țarinile voastre și viile și livezile de măslini cele bune le va lua și le va da robilor săi. ¹⁵ Din semănăturile și viile voastre va lua zeciuială și o va da famenilor și robilor săi. ¹⁶ Și-i va lua pe robii voștri și pe roabele voastre, și cirezile voastre cele bune și asinii, și-i va dijmui pentru muncile lui; ¹⁷ și va lua zeciuială din turmele voastre. Și voi îi veți fi lui robi. ¹⁸ Și-n ziua aceea veți ridica glasul din pricina regelui vostru, pe care vi l-ați ales, iar Domnul nu vă va da ascultare în zilele acelea, pentru că voi v-ați ales rege.”

¹⁹ Dar poporul nu voia să-l asculte pe Samuel și i-au spus: „Nu, nu, ci va fi un rege peste noi, ²⁰ și vom fi și noi ca toate neamurile; și ne va judeca

8,10-18 Exista un „drept al regelui” care constă în „a lua”, așa cum exista și un „drept al preotului” (cf. 2,12-13). Acest drept reflectă un motiv important al instaurării regimului monarhic în Israel: necesitatea de a avea o armată permanentă și o putere centrală în fața primejdiei pe care o reprezentau filistenii. ♦ Interpretare alegorizantă la Grigore cel Mare (*ibid.* 4,12,2-4,27): drepturile regelui îi reprezintă pe răii prelați care, înălțați pe carul trufiei lor, îi vor perverti pe cei mai puțin puternici (fiii), determinându-i să facă rău (arme), vor încuraja lingușirea (miresmele, bucatele) în sufletele slabe (fiicele), vor fi o pildă rea pentru supușii devotați, care vor pierde buna conduită (țarinile, viile, livezile de măslini), vor perverti într-o oarecare măsură sufletele tuturor (zeciuiala), favorizându-i pe cei nedrepti și pe ipocriți (famenii), vor pângări sufletele celor ascultători (robii și roabele), privându-i de unele virtuți (cirezile, turmele, asinii). Grigore oferă însă și o interpretare spirituală pozitivă (*ibid.* 4,45,1-68,3)

8,12 „și-i vor strânge roadele”, gr. τρυγῶν τρυγητῶν αὐτοῦ, *lit.* „a-i recolta recolta”. Τρυγῶν și τρυγητός se folosesc în egală măsură pentru seceriș și pentru culesul fructelor (în special al viilor).

8,16 „cirezile voastre cele bune”: TM are „tinerii voștri cei mai buni”. Regele nu se va mulțumi să rechiziționeze robii, ci și pe cei mai valoroși oameni liberi.

8,18 „pentru că voi v-ați ales rege”: lipsește din TM.

regele nostru și va ieși în fruntea noastră și va lupta în războaiele noastre.”
²¹ Samuel a ascultat toate vorbele poporului și le-a spus la urechile Domnului. ²² Și Domnul a grăit către Samuel: „Ascultă-le glasul și pune un rege care să domnească peste ei.” Și Samuel le-a spus bărbaților din Israel: „Să se ducă fiecare degrabă înapoi în cetatea sa.”

9 ¹ Era un bărbat dintre fiii lui Beniamin, și numele său era Kis, fiul lui Abiel, fiul lui Sared, fiul lui Bachir, fiul lui Aphec, fiul unui ieminit, bărbat de vază. ² Și acesta avea un fiu, și numele lui era Saul: bine legat, om de ispravă; nu se afla printre fiii lui Israel altul mai de ispravă decât el; [era] cu un cap și mai bine mai înalt decât toată lumea. ³ Și s-au pierdut asinele lui Kis, tatăl lui Saul, iar Kis i-a spus fiului său Saul: „Ia cu tine pe unul dintre argați, sculați-vă și duceți-vă de căutați asinele.” ⁴ Iar ei au străbătut tot muntele lui Efraim și au străbătut ținutul Selcha și nu le-au găsit; și au străbătut ținutul Easakem, și tot nu erau; și au străbătut ținutul Iakim și nu le-au găsit. ⁵ Când au ajuns în [ținutul] Siph, Saul i-a spus slugii care era cu el: „Hai să ne întoarcem, ca nu cumva tata, uitând de asine, să se îngrijoreze din pricina noastră!” ⁶ Iar sluga i-a răspuns: „Iată [că este] un om al lui Dumnezeu în cetatea aceasta și e om cu faimă; tot ce va spune el are să se întâmple. Hai să ne ducem acum, ca să ne spună calea pe care s-o apucăm.” ⁷ Și Saul i-a spus slugii care era cu el: „Mergem, dar ce-i vom duce omului lui Dumnezeu? Căci pâinile ni s-au isprăvit din desagi și nu mai avem nimic să-i ducem omului lui Dumnezeu, din ce avem.” ⁸ Și sluga i-a dat din nou răspuns lui Saul și i-a zis: „Iată, am eu în mână un sfert de siclu de argint: i-l vei da omului lui Dumnezeu și ne va arăta drumul.” – ⁹ Odinioară,

9,2 „bine legat”, gr. εὐμειθέης, *litt.* „de statură frumoasă”, nu se mai găsește în LXX decât în Bar. 3,26, unde se aplică unor uriași. TM are *bāhūr*, care înseamnă „tânăr”, „în floarea vârstei” (Flavius Iosephus: *εὐαντίας*, *εὐαντίσκοος*); dar există un omonim, participiul verbului *bāhar*, „a alege”, însemnând deci „ales”, „deosebit”, valoare care explică traducerea lui Ieronim *electus*; poate și traducerea LXX, care răsfărânge caracterul ales doar asupra staturii.

9,5 „Siph” este considerat o variantă a lui Siphā.

9,9 „Văzător”: Philon asociază tema profetului văzător cu cea a lui Israel-văzător al lui Dumnezeu (*Migr.* 38; *Haer.* 78). ♦ Pentru Grigore cel Mare, „Văzătorul” este cel care cercetează și realitățile interioare, spirituale, pe care persoanele carnale nu le observă, cel pentru care obiectele îndepărtate și absente sunt prezente. Israel înseamnă „cel care îl vede pe Dumnezeu” sau „în care se află Dumnezeu”, iar Văzătorul poate simboliza și Biserica (*ibid.* 4,92,1-2; 93,3).

în Israel, orice om care se ducea să-L întrebe pe Dumnezeu zicea: „Hai să mergem la văzător”, căci odinioară profetul se numea în popor Văzătorul. —¹⁰ Și Saul i-a spus slugii sale: „Că bine zici. Hai, să mergem!” Și s-au dus în cetate, unde se afla omul lui Dumnezeu.

¹¹ Pe când urcau ei costișa spre cetate, au dat peste fetele care ieșiseră să scoată apă și le-au spus: „Oare aici se află văzătorul?”¹² Iar fetele le-au răspuns și le-au spus: „Aici, iată[-l] în fața voastră; [chiar] acum vine în cetate pentru ziua de azi, căci astăzi e o jertfă pentru poporul din Bama.¹³ Cum intrați în cetate, îl veți afla [acolo], în cetate, înaintea să urce la Bama ca să mănânce, căci poporul nicidecum nu va mânca până nu se va duce el, fiindcă el binecuvântează jertfa și după aceea mănâncă și oaspeții. Urcăți chiar acum, căci de ziua aceasta o să-l aflați.”¹⁴ Și ei s-au urcat în cetate. Când ajungeau în mijlocul cetății, iată că Samuel le-a ieșit în întâmpinare ca să urce la Bama.¹⁵ Iar Domnul îi dezvăluise lui Samuel la ureche, cu o zi înainte de venirea lui Saul, zicându-i:¹⁶ „Măine, la vremea aceasta, voi trimite la tine un bărbat din ținutul lui Benjamin: să-l ungi cârmuitor peste poporul Meu Israel, și el va izbăvi poporul Meu din mâna Străinilor; căci Mi-am întors privirile spre înjosirea poporului Meu, pentru că strigătul lor a ajuns până la Mine.”¹⁷ Și Samuel l-a văzut pe Saul; iar Domnul i-a zis: „Iată-l pe omul despre care ți-am spus: «Acesta va fi cârmuitor peste poporul Meu.»”¹⁸ Și Saul s-a apropiat de Samuel, în mijlocul cetății, și i-a spus:

9,12 „Bama”: în ebraică, *bāmāh* înseamnă „spinare”, „înălțime” și TM are de șapte ori acest cuvânt în 9,1 – 10,16, întotdeauna cu articol. În LXX, Bama este întotdeauna un toponim, de două ori cu articol, în 9,25 și 10,5. În TM sunt două „înălțimi” (= locuri de închinare): cea din cetatea lui Samuel și cea de la *Gib^e 'āh*. Pentru LXX nu este decât un singur loc, Bama, diferit și de cetatea lui Samuel, și de „Dealul” (= *Gib^e 'āh*). Aici, Bama desemnează un loc din afara orașului. La Bama se află cortul și altarul construite de Moise în pustiu și este deci centrul religios al Israelului înaintea construirii Templului de la Ierusalim.

9,15 „îi dezvăluise lui Samuel la ureche”: gr. ἀπεκάλυψεν τὸ ὄτιον, *lit.* „descoperise urechea [dând la o parte părul care o acoperă]”. Expresia grecească este un calc după ebr. *gālāh 'eth- 'ozen*, care se găsește de mai multe ori în I Rg. (9,15; 20,2.13; 22,8.17).

9,16 „înjosirea”: lipsește din TM.

9,17 „iar Domnul i-a zis (ἀπεκρίθη)”: ἀποκρίνεσθαι traduce ebraicul *'anāh*, „a răspunde”, dar și „a lua cuvântul”. În NT, ἀποκρίνεσθαι este folosit frecvent cu sensul „a lua cuvântul”.

9,18 „în mijlocul cetății”: TM are „în mijlocul porții”. Transformarea „porții” în „cetate” s-ar explica prin necunoașterea configurației unei porți de cetate presupusă de TM: o

„Spune-mi care este casa văzătorului.”¹⁹ Samuel i-a răspuns lui Saul și i-a spus: „Eu sunt acela. Urcă înaintea mea la Bama și mănâncă azi împreună cu mine; te voi trimite de acolo mâine dimineată și toate câte sunt în inima ta îți le voi vesti.”²⁰ Cât despre asinele tale pierdute acum trei zile, nu-ți mai frământa inima, căci s-au găsit. Dar pentru cine este lamura lui Israel? Nu-i oare pentru tine și pentru casa tatălui tău?”²¹ Iar Saul a răspuns și i-a spus: „Nu sunt eu oare fiul unui ieminit, din micul sceptru al unui trib din Israel, și din cel mai mic trib din întregul sceptru al lui Beniamin? De ce mi-ai grăit în felul acesta?”

²² Samuel l-a luat pe Saul și pe sluga lui, i-a dus la han și le-a dat un loc printre oaspeții cei mai de vază, vreo șaptezeci la număr.²³ Și Samuel i-a spus bucătarului: „Adu bucata pe care ți-am dat-o și ți-am spus s-o pui bine.”

²⁴ Bucătarul a ridicat butul și i l-a pus înainte lui Saul, iar Samuel i-a spus

încăpere situată între două deschideri – una către orăș, alta spre exterior (cf. R. de Vaux, *Institutions* II, 38-39).

9,20 „lamura”, gr. τὰ ὄρῳα: TM are „tot ce e de dorit”; *hāmad*, „a dori”, și derivatele lui sunt redade cel mai adesea în LXX prin ἐπιθυμεῖν, „a dori” și derivatele lui.

9,21 „din micul sceptru (σκηπτρον) al unui trib (φυλή) din Israel...”: expresia pune probleme. La prima vedere s-ar înțelege că „sceptrul” este o subdiviziune a „tribului”, în vreme ce în stihul următor, și mai ales în 10,20-21, se vede clar că „tribul” este o subdiviziune a „sceptrului”. Această dificultate se rezolvă observând în LXX așezarea în chiasm: ieminit – sceptru – trib // Israel // trib – sceptru – Beniamin. Pentru a-l construi, trebuia ca „din micul sceptru” să fie așezat înainte de „al unui trib din Israel”. Sensul este deci „din micul sceptru căruia îi poate aparține un trib din Israel”. Acest chiasm subliniază micimea lui Saul și, drept urmare, importanța răsturnării de situație pe care o va face Domnul prin intermediul lui Samuel.

9,22 „le-a dat un loc printre oaspeții cei mai de vază, vreo șaptezeci la număr”: TM are „un loc în fruntea oaspeților: vreo treizeci la număr”. Cele două diferențe sunt legate între ele. Numărul șaptezeci este al bătrânilor care îi însoțesc pe Moise, Aaron, Nadab și Abiud în Ex. 24,1.9 și numărul ajutoarelor lui Moise din Num. 11,16: exegeza rabinică vede în acest grup „Sinedriul” din perioada mozaică. Cuvântul συνέδριον e atestat prima dată cu referire la anul 65 î.H. (Flavius Iosephus *AI* 14,167), dar strămoșul acestei instituții, gr. γερουσία, exista cu siguranță în sec. al II-lea î.H. (cf. nota la Lev. 9,1). Avea sediul la Ierusalim, se compunea din 70 sau 71 de membri și era prezidat de Marele Preot (J. Massonet, art. „Sanhedrin”, *DBS* 11, 1991, coll. 1353-1413). Dacă admitem că cifra 70 evocă aici această instituție, se explică și de ce, în LXX, Saul nu se află „în fruntea” oaspeților, ci doar „printre” ei.

9,24 „butul”, gr. τὴν κωλέαν: *hapax* care înseamnă „coapsă”; este folosit aici pentru a evita termenul βραχίον, „parte din față”, „șold”, care în mod normal revenea preotului. Saul nu era preot. Traducătorul a vrut poate să sublinieze că partea păstrată pentru Saul

lui Saul: „Iată ce-a rămas! Pune-l dinaintea ta și mănâncă, fiindcă ți-a fost pus [deoparte] drept mărturie [că ești] mai presus decât ceilalți. Înfruptă-te!” Și Saul a mâncat împreună cu Samuel în ziua aceea.²⁵ Și a coborât de la Bama în cetate. Și s-a pus așternut pentru Saul în foișor,²⁶ și el s-a culcat. Și a fost așa: la revărsatul zorilor, Samuel l-a strigat pe Saul în foișor și i-a spus: „Scoală-te și te voi trimite [de aici].” Și Saul s-a sculat și a ieșit afară, și Samuel o dată cu el.²⁷ Când au coborât la marginea cetății, Samuel a grăit către Saul: „Spune-i flăcăului să se ducă înaintea noastră, iar tu stai astăzi și ascultă cuvântul lui Dumnezeu.”

10¹ Și a luat Samuel vasul cu untdelemn și l-a turnat pe capul lui și l-a sărutat și i-a spus: „Oare nu te-a uns Domnul cârmuitor peste poporul Său, peste Israel? Tu vei fi cârmuitor peste poporul Domnului și tu îl vei scăpa din mâna vrăjmașilor lui de jur împrejur. Și acesta va fi pentru tine semnul că Domnul te-a uns cârmuitor peste moștenirea Sa: ² când vei pleca mâine

este o parte aleasă, dar nu cea destinată preotului. În schimb, în TM termenul este același care desemnează „șoldul consacării” (Ex. 29,27; Lev. 7,34; etc.). Unii comentatori sunt de părere că Saul a fost tratat ca un preot! (AB I Sam., p. 180). ♦ „drept mărturie”: TM are „pentru clipa/împrejurarea aceasta (*lammō'ēdh*)”. Numai în IRg. ebr. *mō'ēdh*, „moment fixat”, „întâlnire” este tradus sistematic prin μαρτύριον, care nu are același sens peste tot (cf. 13,8). În LXX, „porția de cinste” devine mărturie pentru alegerea lui Saul.

9,25 „s-a pus așternut pentru Saul”: TM are „a vorbit cu Saul”. ♦ „în foișor”, gr. ἐπὶ τῷ δόματι. Δόμα, care înseamnă locuință sau încăpere principală de locuit în epoca clasică, dobândește în perioada elenistică sensul de acoperiș plat, terasă (Husson, G., 1983, p. 63). Servea drept loc de dormit. Cf. și Iis. Nav. 2,6.

9,27 „la marginea (εἰς μέρος) cetății”: μέρος redă ebraicul *qāfeh*, „extremitate”; în greaca clasică μέρος nu are acest sens, dar el este atestat în LXX, probabil legat de sensul „latură”.

10,1 „vasul (φάκον) cu untdelemn”: φάκος înseamnă de fapt „linte” și are acest sens în Gen. 25,34 și 2Rg. 17,28, dar se aplică și recipientelor în forma bobului de linte (LSJ; Suda, ed. Adler, vol. IV, p. 692). ♦ De la „peste Israel? ...” și până la sfârșitul versetului lipsește în TM. În acest „plus” important al LXX, Samuel îi transmite lui Saul cuvintele pe care Domnul le spusese despre el în 9,16-17. Elementele reluate de acolo sunt strâns legate de relatarea chemării lui Moise din Ex. 3,7,9. Ca și la 9,16, poate fi vorba de inserții deliberate pentru a sublinia asemănarea dintre Samuel și Moise.

10,2 „săltând [de bucurie]” sau „mergând cu pași mari”: TM are „la Ṭelṭah”. Gr. ἄλλομένων μεγάλα, „făcând salturi mari”, este enigmatic. Ἄλλομένων se explică pomind de la *Ṭelṭah* (toponim). Verbul ἄλλεσθαι se regăsește în v. 10 având drept corespondent în TM verbul *ṭalah*, care are aceleași consoane cu toponimul. *Ṭelṭah* este

de la mine, vei afla doi bărbați lângă mormântul Rachelei, în ținutul lui Beniamin, săltând [de bucurie]; și-ți vor zice: «S-au găsit asinele pe care ați pornit să le căutați; și iată, tatăl tău și-a scos din gând asinele și e îngrijorat din pricina voastră, zicând: 'Ce să fac pentru fiul meu?'»³ Și vei pleca de acolo și apoi vei ajunge până la stejarul din Thabor; acolo vei afla trei bărbați care urcă spre Dumnezeu, la Baithel, unul ducând trei iezi, altul ducând trei saci cu pâine și altul ducând un burduf cu vin.⁴ Și te vor întreba [cu cuvinte] de pace și îți vor da două părți luate din pâini, pe care le vei lua din mâna lor.⁵ Și după aceea te vei duce pe Dealul lui Dumnezeu, unde se

explicat pornind de la *tāl*, „umbră”, și *tah*, „arzător”, „strălucitor”: „umbra zilei arzătoare”, „umbra strălucitoare” (Aptowitzer, V., 1909, pp. 243-244). Urme ale acestei interpretări se găsesc în Vulgata (*in meridie*, „la amiază”), în LXX-L (ἀλλομένους μεγάλα este precedat de μεσημβρίας, „la amiază”), într-o glosă la Vaticanus gr. 330: ἐν σκιᾷ διὰ τὸ κοῦμα, „la umbră din pricina arșiței”. Nimic din TM la 1Rg. 10,2 nu explică μεγάλα. ♦ Mormântul Rachelei mai apare în Gen. 35,16-18, iar în TM, după notița referitoare la mormântul Rachelei din Gen. 35,19-20, apare toponimul *migdal 'edher*, „Turnul turmelor” (Gen. 35, 21). Μεγάλα ar putea fi o transcriere a consoanelor MGDΛ în ΜΓΔΛ citit apoi μεγάλα.

10,3-4 „... trei saci cu pâine și altul ducând un burduf cu vin.⁴ Și te vor întreba [cu cuvinte] de pace și îți vor da două părți luate din pâini (δύω ἀπαρχάς ἄρτων)”: cuvântul ἀπαρχή este folosit adesea cu sensul „pârgă”, „primele roade” (redând ebr. *rē šîi*; cf. nota la Lev. 2,12), însă are și sensul „dar ales”, „contribuție”, „cotă” (LSJ), și atunci redă ebr. *rūmāh*. Aici se recomandă acest al doilea sens. În Iez. 45,13-16, ἀπαρχή desemnează cota pentru „principe”: deci cei trei oameni îi vor da lui Saul două părți (probabil una pentru Saul și una pentru argat) din cota datorată principelui, semn că Domnul l-a uns cărmuitor. Cum cotele pentru rege, despre care vorbește „dreptul regelui”, erau de o zecime (8,14-16), așa se explică, poate, de ce LXX vorbește de trei „saci cu pâine”, și nu de trei „pâini”. ♦ „te vor întreba [cu cuvinte] de pace”, gr. ἐρωτᾶν τινα εἰς εἰρήνην (Jud. 18,15 ms B; 1Rg. 17,22 ms A; 25,5 ms B) sau ἐρωτᾶν τινα τὰ εἰς εἰρήνην (1Rg. 10,4; 30,21; 2Rg. 8,10; 1Par. 18,10) sunt un calc al ebr. *šā'al l... l'šālōm*, „a întreba pe cineva ce mai face”, „a întreba de sănătate”. Ebr. *šālōm* înseamnă „pace” și „sănătate”; grecescul εἰρήνην nu are decât primul sens, dar se consideră totuși că εἰρήνην nu este decât o simplă siglă care trimite la cuvântul ebraic, cu întreaga lui gamă de sensuri, și/sau că, în limba LXX, cuvântul grec a căpătat sensul „sănătate” de la corespondentul său ebraic. Dar traducătorul din 1Rg. știe să evite corespondențele mecanice. De pildă, în 25,5, îl traduce pe *šālōm* cu εἰρήνην, dar în versetul următor îl redă de două ori prin ὑγιαίνειν, „a fi sănătos”. E de preferat deci să păstrăm aici sensul obișnuit al lui εἰρήνην.

10,5 „unde se găsește straja (ἀνάστημα, *litt.* ridicătură, construcție) Străinilor; acolo se află *Nasib* Străinul”: TM are „acolo unde sunt frunzașii filistenilor”. Cuvântul *nē'ibh*,

găsește straja Străinilor; acolo se află *Nasib* Străinul. Și va fi așa: când vei intra acolo în cetate, vei întâlni o ceată de profeți coborând de la Bama și înaintea lor *nabla*, timpane, fluier și *kinyra*; iar ei vor profeți. ⁶ Și duhul Domnului va năvăli asupra ta, și vei profeți laolaltă cu ei, și te vei preschimba în alt om. ⁷ Și [atunci,] când ți se vor împlini toate aceste semne, fă toate câte îți vor fi la îndemână, căci Dumnezeu este cu tine. ⁸ Și să cobori în față [la] Galgala, și iată [atunci eu] cobor la tine ca să aduc ardere de tot și jertfe de pace. Șapte zile să aștepti până când voi veni la tine și îți voi da de știre ce să faci.” ⁹ Și a fost așa: cum s-a întors cu spatele ca să plece de la Samuel, Dumnezeu i-a schimbat inima; și s-au împlinit toate semnele în ziua aceea. ¹⁰ Iar [el] s-a dus de acolo la Deal; și iată o ceată de profeți în fața lui. Iar duhul lui Dumnezeu s-a pogorât peste el și el a profețit în mijlocul lor. ¹¹ Și au venit toți cei ce-l cunoșteau de ieri și de alaltăieri și au văzut: și iată-l în mijlocul profeților. Și cei din popor își spuneau unul altuia: „Ce s-a întâmplat cu fiul lui Kis? E oare și Saul printre profeți?” ¹² Unul dintre

„frunț, conducător” este tradus o dată aproximativ cu ἀνάστημα și a doua oară e ca un nume propriu. ♦ „*nabla*, timpane, fluier și *kinyra*”: instrument de origine feniciană (Athenaios 4,175c-d), al cărui nume era cunoscut încă din secolul al IV-lea î.H. (Philemon), *nabla* (νάβλα, ναύλα) este rânduit de Strabo (10,3,15) printre instrumentele care sunt cunoscute doar cu numele lor barbar. Flavius Josephus (AI 7,306) spune că era un instrument cu coarde, la care se cânta cu degetele și cuprindea douăsprezece „note”. *Kinaura* (κινύρα; ebr. *kinnōr*) este tot un instrument cu coarde. În LXX, *kinnōr* este tradus uneori prin κινύρα, alteori prin ὄργανον, ψαλτήριον, λύρα, dar de cele mai multe ori prin κιθάρα. Aceasta a dus la concluzia că este asemănător citerei, deci un instrument cu coarde paralele și egale, întinse deasupra unei cutii de rezonanță. Toate instrumentele care apar aici însoțesc ospetele și petrecerile.

10,6 „va năvăli” (gr. ἐφολεῖται, ebr. *yā'āl hāh*, „se va năpusti”, „va năvăli”): este vorba de luarea în stăpânire de către duhul Domnului. Acest fenomen apare în Jud. ca investiția în misiune a eroului eliberator. Aici, este un efect al ungerii regale, chiar dacă sunt sugerate mai ales implicațiile militare. Cf. și 10,10 (unde verbul e tradus cu „a se pogori” pentru a marca diferența între verbul compus și verbul simplu).

10,8 „jertfe de pace”, gr. θυσίας εἰρηνικάς; ebr. *zibh hēy š'lamīm*. În Pentateuh, *š'lamīm* este întotdeauna tradus cu σωτήριον „[jertfă] de mântuire”, la singular. În IRg. e echivalat cu εἰρηνικάί, „[jertfe] de pace”, la plural. Această diferență de traducere nu provine neapărat dintr-o concepție diferită asupra jertfei *š'lamīm*, ci mai degrabă din dorința de a reda derivatul de la rădăcina *šLM* printr-un derivat de la εἰρήνη, corespondentul ei obișnuit.

10,12 „«Și cine e tatăl (πατήρ) lui?» De aici a rămas zicala: «Oare-i și Saul printre profeți?» Πατήρ ('ābh) poate fi înțeles ca „tată”, dar și ca „învățător” (4Rg. 6,21; 13,14);

ei a răspuns: „Și cine e tatăl lui?” De aici a rămas zicala: „Oare-i și Saul printre profeți?”

¹³ Și a terminat de profețit și s-a dus la Deal. ¹⁴ Și o rudă de-a lui a zis către el și către sluga lui: „Pe unde-ați tot umblat?” Iar [ei] au răspuns: „Să căutăm asinele; și, văzând că nu erau [nicăieri], am intrat la Samuel!” ¹⁵ Ruda lui Saul i-a zis: „Povestește-mi ce ți-a spus Samuel.” ¹⁶ Și Saul i-a răspuns rudei lui: „Mi-a dat de veste că asinele au fost găsite.” Dar despre cuvântul cu domnia nu i-a spus.

¹⁷ Și Samuel a chemat întreg poporul înaintea Domnului la Massepha ¹⁸ și le-a spus fiilor lui Israel: „Acestea le-a spus Domnul Dumnezeu lui Israel: «Eu i-am scos pe fiii lui Israel din Egipt și v-am scăpat din mâna lui Faraon, regele Egiptului, și a tuturor domniilor care vă asupreau.» ¹⁹ Iar voi, astăzi, L-ați nesocotit pe Dumnezeu, care este El însuși Izbăvitorul vostru din toate relele și din toate strâmtorările voastre, și ați spus: «Nu, ci să pui un rege peste noi!» Stați dar acum dinaintea Domnului, după sceptrele

în acest sens înțeleg și Targum Io. și Ps.-Ieronim (q. 39). În LXX, locutorul poate fi unul dintre profeți sau un om al locului, iar întrebarea se poate referi la tatăl lui Saul, Kis (cf. VL 91-95: *Et quis pater eius, nonne Cis?*) sau la învățătorul lui (Samuel?). ♦ Și proverbul e sibilinic. Sensul lui ar putea fi: „Cum poate un băiat de neam bun ca fiul lui Kis să se poarte ca acești iluminați?” (cf. CDR, pp. 128-129). În schimb, pentru Grigore cel Mare, proverbul se poate aplica și celor aleși. El pune în legătură cele întâmplate lui Saul cu transformarea suferită de Pavel, care a început să propovăduiască Evanghelia după ce atacase cu înverșunare Biserica (*ibid.* 4,199,1-3).

10,14 „rudă”, gr. οἰκετός: TM are „unchi” (*dōdh*, „prieteni”, „iubit”, dar și „unchi după tată”). LXX a preferat un termen vag („rudă”), pentru că interlocutorul lui Saul, identificat cu Abenner este, după unele genealogii (1Par. 8,33; 9,39), unchiul acestuia, după altele (TM al acestui pasaj), vărul lui, iar în 14,50-51 LXX pare a fi nepotul îndepărtat al lui Saul.

10,18 „Eu i-am scos pe fiii lui Israel din Egipt și v-am scăpat din mâna lui Faraon, regele Egiptului, și a tuturor domniilor care vă asupreau”: textul e foarte apropiat de Jud. 6,8b-9a. Dar textul din Jud. nu menționează nici regate, nici vreun rege al Egiptului. Crește, așadar, insistența asupra ideii de regalitate și, în același timp, asupra inutilității cererii de a avea un rege: de ce e nevoie de un rege, dacă Domnul eliberează El însuși de sub regi și împărății? TM are ceva intermediar: „... v-am eliberat din mâna Egiptului și de toate regatele care vă asupreau.”

10,19 „după sceptrele (σκήπτρα) voastre și după triburile (φυλὰς) voastre”: în 1Rg., σκήπτρον redă *șebet*, „trib”, iar φυλή redă întotdeauna *miș'pāhāh*, „familie”, „clan”, cu excepția acestui loc, unde îl traduce pe 'eleph. Acest cuvânt înseamnă „o mie”, „mie” și desemnează totodată o unitate militară de o mie de oameni. Folosirea acestui cuvânt accentuează caracterul militar al adunării de la Miș'pāh în TM.

voastre și după triburile voastre.”²⁰ Și Samuel a scos în față toate sceptrurile lui Israel, și sorții au căzut asupra sceptrului lui Beniamin;²¹ și a scos în față sceptrul lui Beniamin, pe triburi, și sorții au căzut asupra tribului lui Mattari; și a scos în față tribul lui Mattari, bărbat cu bărbat, și sorții au căzut asupra lui Saul, fiul lui Kis. Și a tot pus să-l caute și nu-l mai găsea.²² Și l-a întrebat iarăși Samuel pe Domnul: „Oare vine omul acolo?” Și Domnul a zis: „Uite-l că se ascunde printre poveri.”²³ [Samuel] a dat fuga, l-a luat de-acolo și l-a așezat în mijlocul poporului; și se înălța peste tot poporul cu un cap și mai bine.²⁴ Și Samuel i-a grăit întregului popor: „Îl vedeți pe cel pe care Și l-a ales Domnul, că între voi toți nu-i nici unul asemenea lui?” Și tot poporul l-a recunoscut și a strigat: „Trăiască regele!”²⁵ Și Samuel a înștiințat poporul despre drepturile regelui, le-a scris într-o carte și a pus-o înaintea Domnului. Și Samuel a lăsat tot poporul să plece și fiecare s-a dus la casa sa.²⁶ Și Saul s-a dus la el acasă, la Gabaa. Și au plecat împreună cu Saul și câțiva viteji, cărora Domnul le cuprinsese inima.²⁷ Dar niște ticăloși au zis: „De ce ne va izbăvi acesta?”, și l-au lăsat fără cinstire și nu i-au adus daruri.

11¹ Și a fost așa: cam peste o lună, Naas ammanitul a urcat, și-a așezat tabăra către Iabis din Galaad și toți oamenii din Iabis i-au spus lui Naas

10,22-23 „²² a întrebat iarăși Samuel... ²³ a dat fuga, l-a luat... l-a așezat”: TM are „l-au întrebat... au dat fuga, l-au luat... el s-a înfățișat”. În TM, subiectul primelor trei verbe este nedefinit, iar al celui de-al patrulea este Saul; LXX îl face pe Samuel actantul principal, subliniindu-i astfel rolul, ca și în alte locuri (9,24; 11,12-15).

10,24 „Îl vedeți pe cel pe care Și l-a ales Domnul?": se recunoaște aici expresia din prescripțiile Deuteronomului referitoare la rege (17,15a), prescripții care formează fundalul traducerii grecești a acestei secțiuni. Expresia de aici face ecou celei din 8,18, „regele vostru pe care vi l-ați ales”, subliniind opoziția dintre cele două situații: la 8,18, poporul își alege un rege, iar aici Domnul își alege pe cineva, și anume pe Saul, iar poporul îl face rege.

10,26 „viteji”, gr. *υιοί δυνάμεων*: expresia *υιός (τῶν) δυνάμεων* nu se găsește decât aici în LXX, dar *υιός (τῆς) δυνάμεως* apare de treisprezece ori; ea poate însemna „membru (*litt.* fiu) al oștirii”, „soldat”, sau „viteaz”. Pluralul de aici e, poate, menit să clarifice expresia, indicând un „membru al oștirilor”, acestea din urmă putând fi poporul înarmat sau o armată de profesioniști.

10,27 „ticăloși”, gr. *υιοί λοιμοί*, *litt.* „fii ciumați”: semitism similar cu cel de la 1,16.

11,1 „cam peste o lună”: TM are (în finalul v. 10,27) „ca mut”, *K'maharış*. LXX presupune aici un ebr. *K'mēhodheș*, conjectură pe care unii ebraizanți o preferă (BJ). ♦ „Iabis din Galaad”: oraș din Transiordania, cu localizare nesigură, poate Tell el-Maqlub, pe Wadi Yabis, la aproximativ 12 kilometri de vărsarea sa în Iordan. ♦ „Fă un legământ”,

ammanitul: „Fă un legământ cu noi și te vom sluji.”² Naas ammanitul le-a zis: „Voi face un legământ cu voi, dar să vă scot tuturor ochiul drept și să arunc ocară asupra lui Israel.”³ Și i-au spus cei din Iabis: „Lasă-ne șapte zile, ca să trimitem soli în tot ținutul lui Israel; dacă nu se va găsi cine să ne izbăvească, vom veni la voi.”⁴ Și au mers solii la Gabaa, la Saul, și au spus aceste vorbe în auzul poporului; și tot poporul a înălțat glasul și a plâns.

⁵ Și iată că Saul se întorcea de la câmp, pe la prânzișor, și Saul a zis: „De ce plânge poporul?” Și i-au istorisit spusele celor din Iabis.⁶ Și duhul Domnului a năvălit asupra lui Saul, când a auzit vorbele acestea, și s-a mâniat cumplit împotriva lor.⁷ Și a luat două vaci și le-a tăiat în bucăți și [le]-a trimis în tot ținutul lui Israel, prin mâna solilor, zicând: „Cine nu va ieși după Saul și după Samuel, așa o să-și vadă vitele.” Și a venit o încrem-nire de la Domnul peste poporul lui Israel și au dat strigăt toți ca un singur om.⁸ Și Abiezec i-a numărat la Bama: bărbații din Israel erau cu totul șase sute de mii, și bărbații din Iuda, șaptezeci de mii.⁹ Și le-a spus solilor care veniseră: „Să le spuneți oamenilor din Iabis acestea: «Măine, când va

gr. διόθου διοθήκην: expresia grecească redă ebr. *kārath b'ērūh*, „a tăia o alianță”; însă, în locul expresiei metaforice care există și în greacă (ὄρκια τέμνειν, „a tăia obiectele referitoare la un jurământ”), traducătorul preferă formula care conține o figură etimologică.

11,2 Altfel spus, „[cu condiția] să vă scot tuturor ochiul drept”: Naas scoate ochiul drept, deoarece, cum scutul acoperea ochiul stâng, individul devenea complet incapabil de luptă. Poate fi vorba de un act menit să dezonzoreze și să umilească pe cel învins (cf. 4Rg. 25,7).

11,5 „Și iată că Saul se întorcea de la câmp, pe la prânzișor (μετὰ τὸ πρῶν)”: TM are „în urma boilor (*'aharēy habbāqār*)”. Corespondentul obișnuit al lui πρῶν, „zori de zi”, este *BōQeR*, care se deosebește de *BāQāR*, „vite”, „boi” doar prin vocalism. Lecțiunea din LXX este singulară, dar permite repartizarea acțiunii în trei zile și evită ca regele Saul să apară mergând în urma boilor. Regele biblic poate fi comparat cu un păstor, dar un păstor de oi și capre și merge în fruntea turmei.

11,7 „Și a luat două vaci și le-a tăiat în bucăți”: vaci, și nu boi, pentru a înlătura orice posibilitate de a apropia gestul lui Saul de un holocaust, pentru că numai un animal mascul putea fi oferit ca ardere de tot (Lev. 1,3). Verbul „a desface în bucăți”, μελίξειν, este termenul folosit în ritualul holocaustului în legătură cu îmbucătățirea animalului.

11,8 „Abiezec i-a numărat la Bama”: TM are „El i-a numărat la Bezeq”. În LXX, trupele se adună la Bama, centrul religios al Israelului (cf. 9,12 nota), iar toponimul din ebr. devine un antroponim necunoscut altfel. ♦ „șase sute de mii”: TM are „trei sute de mii”. Flavius Iosephus (*AI* 6,78) citește „șapte sute de mii”. Șase sute de mii este numărul fiilor lui Israel când au ieșit din Egipt (Ex. 12,37): se sugerează că poporul lui Israel e prezent în totalitate.

dogorî soarele, veți fi izbăviți.» Iar solii s-au dus în cetate și le-au spus bărbaților din Iabis; și ei s-au bucurat.¹⁰ Și bărbații din Iabis i-au spus lui Naas ammanitul: „Măine vom veni la voi și veți face cu noi ce vă va plăcea.”

¹¹ Și a fost așa: a treia zi, Saul a rânduit oștirea în trei părți. Acestea au pătruns în mijlocul taberei la vremea străjii din zori și i-au lovit pe fiii lui Ammon, până la arșița zilei; și cei care au scăpat au fost risipiți și n-au mai rămas nici măcar doi laolaltă.

¹² Iar poporul i-a zis lui Samuel: „Cine zicea oare: «Saul nu va domni peste noi»? Dă-ni-i pe oamenii [aceia] și-i vom ucide.”¹³ Iar Saul le-a răspuns: „Nu va fi nimeni ucis în ziua aceasta, căci astăzi Domnul a dat izbăvire lui Israel.”

¹⁴ Și Samuel a spus poporului: „Să mergem la Galgala și să sărbătorim acolo începutul domniei.”¹⁵ Și tot poporul s-a dus la Galgala, iar Samuel l-a uns acolo pe Saul rege dinaintea Domnului, la Galgala; și a adus acolo, dinaintea Domnului, jertfe și [prinoase] de pace dinaintea Domnului; și Samuel și cu tot poporul s-au bucurat foarte tare.

12¹ Și Samuel a spus către toți bărbații din Israel: „Iată, v-am ascultat cuvântul întru toate câte mi le-ați spus, și am rânduit un rege peste voi.”² Și,

11,11 „a treia zi”, gr. μετὰ τὴν αὐριον, „poimăine”: raportată la „măine” din vv. 9-10, această situație temporală pune probleme. Acestea dispar, dacă „a treia zi” este plasată în raport cu timpul inițial al povestirii. Există un cadru cronologic unic al povestirii, ritmat de trei expresii temporale comparabile (ὡς μετὰ μῆνα... μετὰ τὸ πρωί... μετὰ τὴν αὐριον), care articulează povestirea în trei zile: prima zi (vv. 1-4); a doua zi, măine (vv. 5-10); a treia zi, poimăine (vv. 11-15). Un cadru cronologic asemănător se găsește în Ex. 32, unde există (v. 30) o altă ocurență a expresiei μετὰ τὴν αὐριον. În Vechiul Testament, a treia zi joacă un rol important, este ziua salvării, a răsturnărilor de situație, a cotiturilor istoriei (Gen. 22,4; 42,18; Ex. 19,16 etc.). ♦ „la vremea străjii din zori (πρωινή)”: straja din zori era ultima strajă a nopții, care era împărțită, după obiceiul ebraic, în trei străji, iar după cel greco-roman, în patru (cf. De Vaux, R., 1982, p. 278; Bauer, W., 1963, col. 1716).

11,14 „să sărbătorim acolo începutul domniei”, gr. ἐγκαινίσωμεν ἐκεῖ τὴν βασιλείαν: verbul ἐγκαινίζειν poate însemna „a înnoi”, „a repara”, dar și „a inaugura”, „a consacra” (Bauer, W., 1963, col. 426). Contextul recomandă aici al doilea sens. Este o inaugurare a unei noi perioade: se sfârșește perioada judecătorilor și începe perioada regilor.

12,1-12 Este rezumată istoria trecută a Israelului, de la perioada din Egipt până la începutul epocii regalității. Naratorul vrea probabil să stabilească o dublă paralelă: (1) între instalarea lui Israel „în locul acesta” (v. 8) și instaurarea regalității; (2) între

iată, acum regele va merge în fruntea voastră; iar eu am îmbătrânit și mă voi așeza; și fiii mei iată-i printre voi! Iată, am mers în fruntea voastră din tinerețe până-n ziua de azi. ³ Iată-mă! Dați răspuns despre mine dinaintea Domnului și dinaintea unsului Lui: cui i-am luat vreun juncan sau cui i-am luat vreun asin? Ori pe care dintre voi l-am împilat, pe cine am năpăstuit? Sau din mâna cui am luat mită [fie și numai] o sanda? Dați răspuns despre mine și vă voi da înapoi.” ⁴ Și i-au răspuns lui Samuel: „Nu ne-ai nedreptățit și nu ne-ai împilat, nu ne-ai năpăstuit și n-ai luat nimic din mâna nimănui.” ⁵ Iar Samuel a spus poporului: „Martor [este] Domnul între voi și martor este unsul Său, astăzi, în ziua aceasta, că n-ați aflat nimic în mâna mea.” Și ei au răspuns: „Martor!”

⁶ Și Samuel a spus poporului: „Martor [este] Domnul care i-a rânduit pe Moise și pe Aaron, care i-a scos pe părinții noștri din Egipt! ⁷ Iar acum stați aici, și vă voi judeca dinaintea Domnului și vă voi vesti întreaga dreptate a Domnului, [toate] câte le-a făcut pentru voi și pentru părinții voștri. ⁸ Când au intrat Iacob și cu fiii lui în Egipt, și când Egiptul i-a umilit, au strigat părinții noștri către Domnul, și Domnul i-a trimis pe Moise și pe Aaron de i-a scos pe părinții noștri din Egipt și i-a așezat în locul acesta. ⁹ Dar [ei] L-au uitat pe Domnul Dumnezeu lor și [El] i-a dat în mâinile lui Sisara, marea căpetenie a lui Iabin, regele Asorului, și în mâinile Străinilor, și în mâinile regelui Moabului, [care] s-au războit cu ei. ¹⁰ [Atunci] au strigat către Domnul și au spus: «Am păcătuit, căci L-am părăsit pe Domnul și am slujit Baalilor și dumbrăvilor [sfinte]; iar acum, scoate-ne din mâinile vrăjmașilor noștri și-Ți vom sluji Ție.» ¹¹ Și Domnul i-a trimis pe Ierobaal,

Moise și Aaron, care au prezidat prima etapă, și Samuel care a prezidat-o pe cea de-a doua. În cap. 8 venalitatea fiilor lui Samuel impunea cererea unui rege, aici o impune campania lui Naas, deoarece e nevoie de un comandant militar.

12,2 „mă voi așeza”, gr. καθήσομαι: TM are „am albit”, paralel cu „am îmbătrânit”; în LXX „mă voi așeza” se opune lui „am mers”. ♦ „fiii mei iată-i printre voi!”: o dată cu instaurarea regalității, fiii lui Samuel, nedoriți în calitate de judecători (cf. 8,3-5), au statut de simpli membri ai poporului.

12,3 „din mâna cui am luat mită (ἐξίλασμα)”: verbul ἐξίλασκεσθαι înseamnă „a îmbuna pe cineva, a și-l face favorabil”. ♦ „[fie și numai] o sanda? Dați răspuns despre mine”: TM are „ca să închid ochii asupra lui” (W' LIM 'YNY BW). Textul de la baza LXX presupune un substrat ebr. WN'L 'NW BI, sprijinit de Sir. 46,19 (gr. și ebr.), care menționează „sandalele”; poate fi o aluzie la Am. 2,6: „Pe cel drept îl vor vinde pe arginți și pe cel sărac pentru o pereche de sandale.”

12,8 „și cu fiii lui”, „și când Egiptul i-a umilit” lipsesc din TM.

pe Barac, pe Iephthae și pe Samuel și v-a scos din mâinile vrăjmașilor voștri de jur împrejur, și v-ați sălășluit cu încredere.¹² Dar ați văzut că Naas, regele fiilor lui Ammon, s-a pornit împotriva voastră, și ați spus: «Nu! Ci un rege va domni peste noi», [deși] Domnul Dumnezeu nostru este regele nostru.¹³ Și acum, iată-l pe regele pe care l-ați ales și iată că Domnul v-a dat un rege!¹⁴ Dacă vă veți teme de Domnul și Îl veți sluji și-I veți asculta glasul și nu vă veți împotrivi gurii Domnului și-L veți urma pe Domnul, și voi, și regele care domnește peste voi, [bine];¹⁵ dar dacă nu veți asculta glasul Domnului și vă veți împotrivi gurii Lui, mâna Domnului va fi asupra voastră și asupra regelui vostru.

¹⁶ Și acum, stați aici și priviți ce lucru mareț va face Domnul sub privilegiile voastre!¹⁷ Nu este astăzi secerișul grâului? Îl voi chema pe Domnul și vă va da glasuri [de tunet] și ploaie, ca să aflați și să vedeți că mare rău ați făcut dinaintea Domnului când ați cerut pentru voi un rege.”¹⁸ Și Samuel L-a chemat pe Domnul, iar Domnul a dat glasuri [de tunet] și ploaie, în ziua aceea; și întreg poporul s-a temut tare de Domnul și de Samuel.¹⁹ [Atunci,] întregul popor i-a spus lui Samuel: „Roagă-te pentru robii tăi la Domnul Dumnezeuul tău, ca să nu murim, pentru că peste toate păcatele noastre am mai adăugat și răutatea de a cere pentru noi un rege!”²⁰ Iar Samuel a spus poporului: „Nu vă temeți! Voi ați făcut tot răul acesta, dar să nu vă abateți de la Domnul; slujiți-L pe Domnul din toată inima voastră²¹ și să nu vă îndepărtați luându-vă după [zeii] de nimic, care nu vor duce nimic până la capăt și nu aduc izbăvire, fiindcă nu sunt nimic.”²² Domnul nu-Și va lăsa poporul, de dragul numelui Său [cel] mare, căci din bunăvoință v-a luat Domnul ca popor al Său.²³ Cât despre mine, nu voi păcătui împotriva

12,13 „pe care l-ați ales”: TM adaugă „și pe care l-ați cerut”. Dubletul din TM caută probabil să armonizeze 8,18 (poporul își alege un rege) cu 10,24 (Domnul îl alege pe Saul) și 8,10; 12,17.19 (poporul cere un rege).

12,15 „asupra voastră și asupra regelui vostru”: TM are „împotriva voastră și împotriva părinților voștri”.

12,21 „luându-vă după [zeii] de nimic (μηθὲν ὄντων, *lit.* cei ce nu sunt nimic), care nu vor duce nimic până la capăt și nu aduc izbăvire, pentru că nu sunt nimic (οὐθὲν εἰσίν)”: termenul grecesc οὐθὲν corespunde ebr. *tohū*, care înseamnă „gol”, „pusti”, „vid”. Redat în Gen. 1,2 prin ἀόρατος, „invizibil”, acesta se aplică de cele mai multe ori zeilor și imaginilor lor și este tradus prin οὐδέν/-θέν, μάταιον, κενόν, „nimic”, „deșert”, „gol”.

12,22 „din bunăvoință (ἐπιεικέως) v-a luat Domnul ca popor al Său”: ἐπιεικέως traduce o formă a verbului ebraic *yā'al*, cu sensul de bază „a voi” și, de aici, „a binevoi”, „a consimți”, dar și „a stăruî în voință”, „a se încăpățâna” (BDB, p. 383).

Domnului încetând să mă rog pentru voi și-L voi sluji pe Domnul și vă voi călăuzi pe calea cea bună și dreaptă.²⁴ Numai să vă temeți de Domnul și să-L slujiți întru adevăr și din toată inima voastră, căci ați văzut ce lucruri mari a făcut cu voi.²⁵ Și dacă veți stăruii să faceți rău, veți pieri și voi, și regele vostru!”

13 [1]² Saul și-a ales trei mii de bărbați dintre bărbații lui Israel: două mii erau cu Saul în Machemas și în muntele Baithel, o mie erau cu Ionathan în Gabea lui Benjamin, iar pe restul poporului l-a trimis – pe fiecare la cortul lui.

³ Ionathan l-a lovit pe *Nasib* Străinul, ce se afla în Deal, iar Străinii au auzit. Iar Saul a trâmbițat prin toată țara și a spus: „Robii s-au răsculat!”⁴ Și

12,25 „veți pieri”, gr. προστεθήσεσθε, *lit.* „veți fi adăugați”: se calchiază aici o expresie ebraică însemnând „a fi strâns la un loc cu strămoșii (în mormântul familiei)”, adică a muri. Există cu siguranță și un joc între verbele din v. 19 și v. 25.

13,1 În LXX, acest verset nu se citește decât în manuscrisele hexaplare sau lucianice, care dau o traducere literală. Textul pune multe probleme atât în ce privește vârsta la care Saul a fost uns rege, cât și numărul anilor de domnie. În textul ebraic se spune că Saul avea un an (*bēn šānāh*) când a devenit rege, și a domnit doi ani. Exegeții antici și moderni au încercat să dea o noimă acestei afirmații: Targumul Io. și Talmudul (*cf.* Ginsberg, *Haggada*, pp. 23-24) spun că Saul când a devenit rege era ca un copil de un an în care nu este păcat. Theodoret (q. 26 = FM, p. 26) vorbește și el de „candoarea”, „simplitatea” (ἀσλότης) lui Saul la începutul domniei și adaugă: „A domnit doi ani cu această candoare, apoi s-a lăsat pradă răutății și a fost despuiat de harul dumnezeiesc.” Cea mai plauzibilă ar fi ipoteza că între cele două cuvinte trebuie presupusă o cifră care a căzut sau pe care cel care a redactat textul, neștiind vârsta exactă a lui Saul la începutul domniei, nu a scris-o, lăsând un spațiu alb. În privința anilor de domnie, se ia în considerare faptul că Saul a rămas rege până la moarte, dar, de la ungerea lui David de către Samuel (16,1-13), David este adevăratul rege în ochii Domnului.

13,3 „Robii s-au răsculat!”: TM are „Evreii să audă!”. Traducătorul grec a citit H'BDYM, „robii”, în loc de H'BRYM, „evreii” (un exemplu de confundare frecventă a literelor *res* și *daleth*; *cf.* și nota 2,18). Sintagma „să audă” pare să fie o adaptare a TM la contextul anterior („Saul a trâmbițat”). Traducătorii AB I Sam. refac astfel vv. 3-4: „³ Ionathan l-a lovit de moarte pe conducătorul filistean care se afla în Gibeia, iar filistenii au spus: «Evreii s-au răsculat!» Saul a trâmbițat prin toată țara⁴ și întregul Israel a spus: «Saul l-a lovit de moarte pe conducătorul filistean!»” (AB I Sam., p. 224). ♦ „*Nasib*”: *cf.* nota 10,5.

13,4 „Israel s-a sumețit”, gr. ἠσχύθησαν, *lit.* „a ținut la onoarea sa”: sensul atribuit aici verbului ἀισχύειν (al cărui sens frecvent este „a se rușina”) se întâlnește la Tucidide (în special în 2,43). ♦ „poporul s-a pornit cu strigăte (ἀνεβόησαν) pe urmele lui Saul

întregul Israel i-a auzit pe cei ce spuneau: „Saul l-a lovit pe *Nasib* Străinul! Iar Israel s-a sumețit asupra Străinilor.” Și poporul s-a pornit cu strigăte pe urmele lui Saul până la Galgala.

⁵ Iar Străinii s-au adunat să lupte cu Israel; și au urcat împotriva lui Israel treizeci de mii de care, șase mii de călăreți și mulțime de popor, cât nisipul de pe țărmul mării; au urcat și și-au pus tabăra la Machemas, față în față cu Baithon, spre miazăzi. ⁶ Și bărbații lui Israel și-au dat seama că locul e prea strâmt ca să înainteze, și poporul s-a ascuns în peșteri, în țarcuri, printre stâncării, prin găuri și prin gropi de apă; ⁷ iar cei care au putut trece au trecut [cu bine] Iordanul spre ținutul lui Gad și spre Galaad. Și Saul se afla încă la Galgala și tot poporul era abătut în urma lui. ⁸ Și a așteptat șapte zile, pentru mărturie, așa cum spusese Samuel, dar Samuel n-a venit la Galgala și poporul s-a împrăștiat de lângă [Saul]. ⁹ Și Saul a spus: „Veniți încoace, ca să aduc o ardere de tot și jertfe de pace.” Și a adus arderea de tot. ¹⁰ Însă atunci când a isprăvit arderea de tot, a ajuns și Samuel; Saul a ieșit în întâmpinarea lui ca să-i ureze bun-venit. ¹¹ Și Samuel i-a spus: „Ce-ai făcut?” Saul i-a spus: „[Cum] am văzut că oastea s-a împrăștiat de lângă mine, iar tu n-ai venit, cum ai făgăduit, la mărturia zilelor, și Străinii s-au adunat la Machemas, ¹² mi-am spus: «Acum Străinii vor coborî după

până la Galgala”: cum Galgala este unul din locurile cele mai joase din Israel, aflându-se în valea Iordanului, aproape de Ierihon, nu trebuie să vedem în preverbul *ἀνα*- indicarea unei deplasări de jos în sus.

13,5 „Baithon” (ebr. *Bēyt 'āwen*, „Casa ticăloșiei”), desemnează, în TM, în Ios. 7,2; 18,12-13, un loc din vecinătatea Baithelului, dar distinct de acesta, în timp ce Osea (4,15; 5,8; 10,5) și o aluzie din Amos (5,5) fac din el un nume de batjocură pentru Baithel. LXX îl redă, în Iis. Nav. 18, prin Baithon, iar în Osea, prin οἶκος Ον, „casa lui On”. *Ὀν* înseamnă „fortă virilă”; în bătaie de joc, printr-o altă vocalizare a consoanelor *WN* în *'āwen*, „fortă virilă” a fost transformată în „ticăloșie”. Pentru 13,5, Rahlfs reconstituie „Baithon”, dar toate manuscrisele din BML cad de acord asupra formei „Baithoron” (ebr. *Bēyt Hōrōn*), astăzi Bet Ur, aflat la aproximativ 16 kilometri vest de Machemas (*Mik' mās*).

13,8 „pentru mărturie”, gr. τῆ μαρτυρίῳ: μαρτύριον înseamnă „mărturie”. În LXX, τὰ μαρτύρια desemnează tablele Legii (Ex. 25,16.21), iar μαρτύριον este adesea folosit (la singular sau la plural) în paralelism sinonimic cu diferiți termeni care desemnează preceptele Legii, poruncile Domnului: νόμος, δικαίωμα, κρίμα, ἐντολή. Aceste întrebunțări indică faptul că μαρτύριον dobândise, în limbajul biblic, sensul neobișnuit „poruncă”, „precept”, „prescripție”, sens relevat de Suda (ed. Adler, vol. III, p. 332).

13,12 „(nu) m-am rugat feței Domnului”: calc după ebr. *hālāh 'eth p'nēy YHWH*. Verbul ebr. înseamnă propriu-zis „a îmbălâzi, a împăca”.

mine la Galgala și eu nu m-am rugat feței Domnului.» Atunci mi-am luat inima în dinți și am făcut arderea de tot.”¹³ Și Samuel i-a spus lui Saul: „Te-ai purtat ca un smintit, căci nu mi-ai păzit porunca pe care ți-o dăduse Domnul. Pentru că acum Domnul ți-ar fi rânduit domnia peste Israel pe vecie.”¹⁴ Acum însă domnia ta nu va dăinui, iar Domnul Își va căuta un om după inima Lui, pe care Domnul îl va pune cârmuitor asupra poporului Său, pentru că n-ai păzit câte ți-a poruncit Domnul.”¹⁵ Și Samuel s-a ridicat și a plecat din Galgala și [s-a dus] în drumul său; ce rămăsese din popor a urcat după Saul, ca să iasă în cale [dușmanului] în urma războinicilor. Când au ajuns aceștia de la Galgala la Gabaa lui Beniamin, Saul a făcut numărătoarea poporului care se afla cu el, cam șase sute de oameni.¹⁶ Și Saul, și fiul său, Ionathan, și poporul care se afla cu el s-au așezat la Gabea lui Beniamin și plângeau; Străinii își așezaseră tabăra la Machemas.¹⁷ Și au ieșit după pradă, din ogorul Străinilor în trei cete: o ceată cerceta drumul Gopherei, spre ținutul Sogal;¹⁸ o ceată cerceta drumul spre Baithoron; și o ceată cerceta drumul Gabeei care o ia la vale către Gai din Sabin.

¹⁹ În toată țara lui Israel nu se găsea [pe atunci] nici un meșter fierar, căci Străinii spuseseră: „Să nu-și facă evreii sabie sau sulită.”²⁰ Și întregul Israel cobora în ținutul Străinilor ca să-și ascută care seceră și unealta, care securea și coasa.²¹ Și [când] holda era gata de secerat, pentru unelte se luau trei sicli de dinte, iar pentru secure și pentru seceră era aceeași plată.²² Și a fost așa: în zilele luptei de la Machemas, nu se aflau [nici] sabie, nici sulită în mâna întregului popor care era cu Saul și cu Ionathan, dar s-au găsit pentru Saul și pentru Ionathan, fiul lui.²³ Și a ieșit din tabăra Străinilor de partea cealaltă de Machemas.

13,15 „ce rămăsese din popor a urcat după Saul, ca să iasă în cale [dușmanului] în urma războinicilor. Când au ajuns aceștia de la Galgala la Gabaa lui Beniamin”: lipsește din TM. „Războinicii” sunt, de bună seamă, Ionathan și cei o mie de oameni ai săi așezați la Gabaa (13,2).

13,17 „Gophera” redă ebraicul *‘Oph^rrāh*. Ofra de aici este cea a lui Beniamin (Iis. Nav. 18,23), identificată în general cu actualul sat Et-Taiyibe, aflat la aproximativ 9 kilometri nord de Machemas.

13,18 „Gai din Sabin”: *Gai* transcrie *gēy*, „Vale”, iar *Sabin* transcrie *ʿbhōʿim*, „Hiene”.

13,20 Identificarea uneltelor a fost dificilă și controversată încă din Antichitate.

13,23 Subiectul nu este exprimat. S-a presupus că este (a) [o parte] din tabăra Străinilor (ék ὑποστάσεως, *lit.* „din dispozitiv”); (b) cei ieșiți după pradă în 13,17; (c) Ionathan (cel mai apropiat nume propriu, la sfârșitul versetului anterior) – soluție adoptată de BA. Conform TM, e vorba de o patrulă de filistenii.

14¹ Și vine ziua [când] Ionathan, fiul lui Saul, îi spune slujitorului care-i purta armele: „Hai să trecem spre Messabul Străinilor, cel de partea cealaltă”; iar tatălui său nu i-a spus. ² Și Saul ședea pe vârful Dealului, sub rodiul din Magdon; și erau cu el cam șase sute de oameni. ³ Și Achia, fiul lui Achitob, fratele lui Iohabed, fiul lui Phinees, fiul lui Eli, preotul lui Dumnezeu din Selom, purta *ephudul*. Dar poporul nu știa că Ionathan plecase.

⁴ Și în mijlocul trecătorii pe unde căuta să treacă Ionathan spre tabăra Străinilor [era] un pisc de stâncă de-o parte și un pisc de stâncă de alta: numele unuia era Bazes, iar numele celuilalt, Senna. ⁵ Prima cale, cea de către mieznoapte, [era] pentru cel ce se ducea la Machemas, iar cealaltă cale, de către miezăzi, pentru cel ce se ducea spre Gabeea. ⁶ Ionathan i-a zis slugii care-i purta armele: „Hai să trecem spre Messabul acestor netăiași împrejur: poate Domnul va face ceva pentru noi. Căci nimic nu-L împiedică pe Domnul să [ne] izbăvească, cu mulți ori cu puțini!” ⁷ Iar cel care-i purta armele i-a spus: „Fă tot ce-ți pofteste inima! Iată, eu sunt cu tine: cum este inima ta e și inima mea.” ⁸ Ionathan i-a spus: „Iată, noi trecem către bărbații aceia și ne vom rostogoli de vale spre ei. ⁹ Dacă ne zic: «Opriti-vă acolo până vă spunem noi!», vom rămâne unde suntem și nu vom mai urca împotriva lor. ¹⁰ Dar dacă ne zic: «Urcați la noi!», vom urca, pentru că Domnul i-a dat în mâinile noastre. Acesta ne va fi semnul.” ¹¹ Și au intrat amândoi în Messabul Străinilor. Iar Străinii își zic: „Iată, evreei ies de prin

14,1 „Messabul Străinilor”: acest toponim nu se întâlnește nicăieri în TM, iar în LXX nu se găsește decât în IRg. 14, unde transcrie ebr. *maṣṣābh*, „garnizoană”. Acest termen apare de două ori în IRg. 13-14 tradus prin ὑπόστασις, „plată” (13,21) și „dispozitiv (tabără)” (14,4): deci traducătorul nu ignora sensul cuvântului ebraic și nu îl considera un termen tehnic intraductibil; prin urmare, dacă, de cinci ori, nu îl traduce, e pentru că vrea să facă din el un nume propriu, un nume de loc. Este tratat ca un nume de oraș feminin. Eusebiu (*Onomastica* 280,50) face din Messabul filistenilor un loc aflat în apropiere de Gabaa, iar Ieronim (*Ep.* 140,5) adaugă că este un *oppidum*. Din formulările din LXX 13-14 rezultă că Messab este situat dincolo de Machemas, în raport cu Gabeea (în timp ce TM plasează postul filistenilor între Mik^emās și Gib^ea). Totul indică faptul că Messab, la fel ca Sarich (22,5), este o creație geografică a LXX: un simplu „post” militar de strajă al filistenilor devine „Messab”, toponim susceptibil de a desemna un *oppidum*, un oraș important. Astfel apare amplificată isprava lui Ionathan.

14,2 „rodiul din Magdon”: LXX-B „rodiul magilor (ἐκ μάγων)”; TM are „rodiul care se află la Migh^erōn”.

14,5 „cale”, gr. ὁδός: TM are „pisc” (*šēn* – gr. ὁδοός).

găurile pe unde stăteau pitiți.”¹² Și oamenii din Messab au zis către Ionathan și către cel care-i purta armele: „Urcați la noi, să vă dăm de știre ceva!” Și Ionathan i-a spus celui care-i purta armele: „Urcă după mine, căci Domnul i-a dat în mâinile lui Israel!”¹³ Și Ionathan a urcat, cu mâinile și cu picioarele, și cel care-i purta armele, împreună cu el. [Străinii] au privit la fața lui Ionathan, iar el i-a lovit; și cel ce-i purta armele înainta în urma lui.¹⁴ Și a fost așa: prima lovitură pe care au dat-o Ionathan și cel ce-i purta armele [a doborât] vreo douăzeci de oameni – cu ce au aruncat în ei, cu pietre și cu bolovani de pe câmp.¹⁵ Au încremenit cei din tabără și de pe câmp și a încremenit tot poporul – cei din Messab și cei care prădau – și nu mai voiau să facă nimic; și țara s-a înfricoșat și încremenirea a fost de la Domnul.

¹⁶ Și au privit străjerii lui Saul din Gabea lui Benjamin și iată că tabăra [Străinilor] era învălmășită din toate părțile.¹⁷ Și Saul i-a spus poporului care era cu el: „Socotiți și vedeți cine a plecat dintre voi.” Au socotit și, iată, nu-i găseau pe Ionathan și pe cel care-i purta armele.¹⁸ Și Saul i-a zis lui Achia: „Adu *ephudul*!” Căci el purta *ephudul* în ziua aceea înaintea lui Israel.¹⁹ Și, pe când Saul vorbea cu preotul, zarva din tabăra Străinilor se răspândea și se tot răspândea și se făcea tot mai mare. Iar Saul i-a spus preotului: „Împreunează-ți mâinile!”²⁰ Și Saul cu tot poporul care era cu el au înălțat strigăt și au mers la luptă, și iată [Străinii] întorseseră sabia unul împotriva altuia: [era] învălmășeală foarte mare.²¹ Și robii care de ieri și de alaltăieri se aflau la Străini și care urcaseră în tabără s-au întors și ei ca să fie cu Israel, cu cei cu Saul și cu Ionathan.²² Și toți cei din Israel care se

14,13 „au privit la fața lui Ionathan, iar el i-a lovit; și cel ce-i purta armele înainta în urma lui”: TM are „cădeau în fața lui Ionathan, iar cel ce-i purta armele îi nimicea în urma lui”.

14,14 „cu pietre și cu bolovani de pe câmp”: TM are „pe o jumătate de brazdă de un iugăr de ogor” – text dificil, tradus în diverse feluri. Lat. și aram. „pe jumătatea unei brazde pe care o pereche de boi o trage într-o zi” (TOB, nota *ad loc.*).

14,18 „Adu *ephudul*!» Căci el purta *ephudul* în ziua aceea înaintea lui Israel”: TM are „Adu chivotul lui Dumnezeu!» Căci era chivotul lui Dumnezeu în ziua aceea și fiii lui Israel”. Ieronim: „... cum filii.”

14,19 „Împreunează-ți mâinile!»: TM are „Trage-ți mâna!” Sensul exact al acestui gest, atât în LXX, cât și în TM, ne scapă. Flavius Iosephus (AI 6,115), în parafraza sa, nu vorbește de această intervenție a lui Saul, ci pune în gura preotului vestirea biruinței asupra filistenilor.

14,21 „robii”: TM are „evreii”. Cf. nota 13,3.

ascundeau în muntele lui Efraim au auzit că Străinii au fugit și s-au strâns și ei în spatele lor pentru luptă. ²³ Și Domnul l-a izbăvit în ziua aceea pe Israel. Și bătălia s-a întins dincolo de Baithon, și tot poporul era cu Saul, cam zece mii de oameni. Războiul se răspândise în toate cetățile de pe muntele lui Efraim.

²⁴ Dar Saul a făcut o mare nesocotință în ziua aceea. A pus blestem asupra poporului, zicând: „Cu totul blestemat fie omul care va mânca pâine până-n seară, până mă voi răzbuna pe vrăjmașul meu!” Și tot poporul n-a pus gura pe pâine, ²⁵ iar tot ținutul prânzea. Se afla acolo un crâng, Iaar, cu o stupină pe lângă câmp. ²⁶ Și poporul a intrat în stupină și iată că mergeau și vorbeau, și iată că nu era nimeni care să ducă mâna la gură, căci poporul se temea de jurământul [făcut] Domnului. ²⁷ Dar Ionathan nu-l auzise pe tatăl său când legase cu jurământ poporul; a întins vârful toiagului pe care-l avea în mână, l-a înmuiat într-un fagure de miere și a dus mâna la gură; și ochii i s-au limpezit. ²⁸ Iar cineva din popor i-a grăit, zicând: „Tatăl tău a legat poporul cu mare jurământ: «Cu totul blestemat fie omul care va mânca pâine astăzi!»; iar poporul e sleit de puteri.” ²⁹ Ionathan și-a dat seama și a zis: „Tatăl meu a nimicit țara. Iată, ochii mei au văzut pentru că am gustat puțin din mierea aceasta. ³⁰ Negreșit, dacă poporul ar fi mâncat azi cum se cuvine din prăzile pe care le-a găsit la vrăjmașii săi, mult mai mare era acum prăpădul în rândul Străinilor.” – ³¹ Căci bătuseră în ziua aceea pe unii dintre Străinii de la Machemas și poporul era foarte istovit.

³² Și poporul s-a pus pe jaf, și a luat poporul turme și cirezi de vite și viței, i-a înjunghiat pe pământ și poporul a mâncat [carne] cu sânge. ³³ Și i

14,25 „un crâng, Iaar, cu o stupină (μελισσοῦνος)”: Iaar redă ebr. *yā'ar*, „pădure”. Iaar apare la Rahlfs, dar manuscrisele au Iaal. Este probabil o glosă intrată în text. În TM se pare că nu este vorba despre miere de albine, ci despre o substanță dulce de origine vegetală (ya *“rath hadd'bhās*).

14,31 „pe unii dintre Străinii de la Machemas”: TM are „pe filistenii, de la Mik^emās până la 'Ayyālōn”.

14,32 „poporul a mâncat [carne] cu sânge”: TM are „peste sânge”. Exegeții moderni au interpretări diferite. Pentru unii, în LXX este vorba despre carne nescursă de sânge, practică interzisă în Gen. 9,4; Lev. 17,10-11, în timp ce practica din TM, interzisă în Lev. 19,26, este diferită: „a mânca peste sânge”, mai ales noaptea, avea drept scop comunicarea cu morții și cu divinitățile chtoniene. Piatra pe care o va rostogoli Saul va tăia comunicarea cu lumea subpământeană (cf. CDR, p. 167). În schimb, comentatorii de la AB I Sam. sunt de părere că ebr. *'akal 'al* trebuie tradus „a mânca cu [sânge]”, și nu „a mânca peste”. Ei citează în sprijinul interpretării lor Ex. 12,8, unde este folosit același

s-a dat de știre lui Saul, spunându-i-se: „Poporul a păcătuit împotriva Domnului, mâncând cu sânge.” Și Saul a zis la Geththem: „Prăvăliți-mi aici o piatră mare!”³⁴ Și a [mai] spus Saul: „Răspândiți-vă în rândurile poporului și spuneți-le să aducă aici fiecare vițelul și mielul lui și să-l înjunghie aici! Și nu mai păcătuiți împotriva Domnului mâncând cu sânge!” Și fiecare om din popor aducea pe ce pusese mâna și înjunghiau acolo.³⁵ Iar Saul a durat acolo un altar Domnului. A fost cel dintâi altar pe care Saul l-a înălțat Domnului.

³⁶ Și Saul a spus: „Să coborâm pe urmele Străinilor la noapte, să-i prădăm, până se luminează de ziua, ca să nu lăsăm să ne scape vreunul.” Și i-au răspuns: „Fă tot ce socoți că e bine!” Iar preotul a spus: „Să ne apropiem aici de Dumnezeu!”³⁷ Și Saul l-a întrebat pe Dumnezeu: „Să cobor oare pe urmele Străinilor? Îi vei da oare în mâinile lui Israel?” Dar [EI] nu i-a răspuns în ziua aceea.³⁸ Și Saul a zis: „Aduceți aici toate vârfulile lui Israel, cercetați și vedeți cine a săvârșit astăzi păcatul acesta; ³⁹ căci – viu este Domnul care l-a izbăvit pe Israel! – chiar dacă răspunsul va fi împotriva fiului meu Ionathan, negreșit va muri!” Și nu era nimeni din tot poporul care să răspundă.⁴⁰ Și el i-a spus întregului Israel: „Voi veți ajunge robi, și eu și cu fiul meu Ionathan vom ajunge robi.” Iar poporul i-a spus lui Saul: „Fă ce socoți că e bine!”⁴¹ Și Saul a zis: „Doamne, Dumnezeul lui

termen ebr. (carnea mielului pascal trebuie mâncată cu ierburi amare). Piatra pe care o așază Saul (vv. 33-34) servește la scurgerea sângelui din carnea jertfei (AB I Sam., p. 249).

14,33 „a zis la Geththem”: TM are „sunteți niște trădători (*b^eghadh^etem*)”. În locul unei forme a verbului *bāghadh*, „a trăda”, LXX citește prepoziția *b^e*, redată prin év, „în, către”, urmată de toponimul *GYM*, „Gittaim”, al cărui nume înseamnă în ebraică „cele două teacuri”. TM menționează în 2Rg. 4,3 și Neem. 11,33 un oraș cu acest nume, transcris în LXX Geththai, Geththeim, Geththain etc. Localizarea lui e nesigură.

14,38 „vârfulile”, gr. γοῦναι în sens de „frunțași”, „somități” e un calc semantic după ebr. *pinnōth*, „unghiuri”, „colțuri”, dar și „căpetenii” în Jud. 20,2; Is. 19,13; Zah. 10,4.

14,40 „Voi veți ajunge robi, și eu și cu fiul meu Ionathan vom ajunge robi”: cf. Iis. Nav. 7,12-13, unde se precizează că, atâta vreme cât vinovatul nu este găsit și pedepsit, întreg Israelul se află în situația de încălcare a unei interdicții și nu poate face față vrăjmașului. Aici, poporul riscă să fie înrobite de dușmani.

14,41 „De [e] la mine nelegiuirea, ori la fiul meu Ionathan, Doamne, Dumnezeul lui Israel, dă Dezvăluire! Și de va spune «La poporul Tău Israel!», dă Sfîntenie!»: TM are „Saul i-a zis lui YHWH: «Dumnezeul lui Israel, dă un răspuns întreg (*tāmim*)!»” Pentru LXX ediția Rahlfs oracolul funcționează prin alternativa „dezvăluire” (dacă e vinovat Saul sau Ionathan) sau „sfîntenie” (dacă e vinovat poporul). LXX-B ignoră alternativa: oracolul se pronunță asupra vinovăției lui Saul și Ionathan dând „dezvăluire”, decurgând

Israel, de ce nu i-ai răspuns robului tău astăzi? De [e] la mine nelegiuirea, ori la fiul meu Ionathan, Doamne, Dumnezeul lui Israel, dă Dezvăluire! Și de va spune «La poporul Tău Israel!», dă Sfințenie!” Și au ieșit la sorți Ionathan și Saul, iar poporul a scăpat. ⁴² Și Saul a zis: „Trageți [la sorți] între mine și fiul meu Ionathan! Cel asupra căruia Domnul va face să cadă sorții, să moară!” Poporul i-a zis lui Saul: „Nu e cu puțință lucrul acesta!” Dar [cuvântul lui] Saul a fost mai presus de al poporului, și s-au aruncat sorții între el și fiul său, Ionathan, și sorții au căzut asupra lui Ionathan. ⁴³ Și Saul a grăit către Ionathan: „Spune-mi ce ai făcut!” Iar Ionathan i-a spus: „Am gustat puțină miere cu vârful toiagului pe care-l aveam în mână. Iată-mă gata să mor!” ⁴⁴ Și Saul i-a zis: „Acestea să-mi facă Dumnezeu și acestea să-mi mai facă, dacă nu vei muri negreșit astăzi!” ⁴⁵ Dar poporul i-a spus lui Saul: „Să moară astăzi cel care i-a adus lui Israel această mare izbăvire? Viu este Domnul, de va cădea vreun fir de păr din capul lui pe pământ! Căci poporul lui Dumnezeu a făcut ziua aceasta.” Și poporul s-a rugat pentru Ionathan în ziua aceea și el n-a murit. ⁴⁶ Iar Saul nu i-a mai urmărit pe Străini și Străinii au plecat în locurile lor.

de aici, *ipso facto*, sfințenie pentru popor, nevinovăția poporului. Se poate presupune că modelul ebraic al LXX a pornit de la consoanele *TMYM* citite *tummim* și a introdus corelativul *'urim*, obținând binomul „Urim-Tummim”, „Dezvăluire-Sfințenie”. Poate fi vorba aici de un oracol de tipul celui din Ex. 28,30, dar nici un text biblic nu spune cum funcționa. Flavius Iosephus (*AI* 3,218) spune că această practică încetase deja cu două sute de ani înainte. Traducerile lui Aquila, Symmachos sau Theodotion ne pot da o idee despre modul cum și le imaginau contemporanii: ei interpretează *'urim* pornind de la rădăcina *'WR*, „a străluci, a lumina”, traducând cu φωτισμοί, iar pe *tummim* îl deduc de la rădăcina *TMM*, „a fi desăvârșit”, de unde gr. τελειώσεις. (Flavius Iosephus, comentând Ex. 28,30, vorbește despre strălucirea puternică a celor douăsprezece pietre de pe pectoralul Marelui Preot: aceasta le prevestea israeliților victoria – *AI* 3,216-217.) Însă LXX, în Pentateuh și Regi, traduce *'urim* prin cuvinte din radicalul δῆλ-. Cum astfel de derivate nu corespond în LXX cuvintelor ebraice din rădăcina *'WR*, se pot presupune la bază alte reprezentări asupra modului de divinație: se pare că e vorba de o tragere la sorți obișnuită (cf. verbul κληροῦσθαι, „a desemna prin tragere la sorți”, folosit aici și în versetul următor). Funcționarea prin tragere la sorți este cea presupusă în general astăzi (cf. De Vaux, R., 1982, pp. 204-205).

14,42 Secvența de la „Cel asupra căruia...” până la „și s-au aruncat sorții între el și fiul său, Ionathan” lipsește din TM.

14,45 „poporul lui Dumnezeu a făcut ziua aceasta”: TM are „cu Dumnezeu a făcut el ziua aceasta”. ♦ „s-a rugat (προσεύχεσθαι) pentru Ionathan”: TM are „poporul l-a răscumpărat (*pādāh*) pe Ionathan”, așa cum se răscumpără nou-născuții, plătindu-se o răscumpărare.

⁴⁷ Și Saul e sortit pentru lucrare în fruntea lui Israel. Și a început să se lupte cu toți dușmanii dimprejur: cu Moabul, cu fiii lui Ammon și cu fiii lui Edom, cu Baitheor și cu regele din Suba și cu Străinii; și orîncotro se întorcea era izbăvit. ⁴⁸ Și și-a arătat tăria și l-a lovit pe Amalek și l-a scăpat pe Israel din mîna celor care-l călcau în picioare.

⁴⁹ Și fiii lui Saul erau Ionathan, Iessiu și Melchisa. Și numele celor două fiice ale sale: numele celei dintâi născute – Merob, și numele celei de-a doua – Melchol. ⁵⁰ Iar numele nevestei sale era Achinoom, fiica lui Achimaas. Și numele mai-marelui oștirii lui era Abenner, fiul lui Ner, fiul unei rude de-a lui Saul. ⁵¹ Kis era tatăl lui Saul, iar Ner, tatăl lui Abenner, era fiul lui Iamin, fiul lui Abiel.

⁵² Și a fost război crâncen cu Străinii în toate zilele lui Saul. Și de cum vedea Saul vreun bărbat strașnic și viteaz, îl și lua pe lângă el.

15 ¹ Samuel i-a spus lui Saul: „Pe mine m-a trimis Domnul să te ung rege peste Israel. Și acum, ascultă glasul Domnului. ² Acestea le-a spus Domnul Sabaoth: «Acum voi răzbuna ce i-a făcut Amalec lui Israel când i-a tăiat calea la ieșirea lui din Egipt. ³ Iar acum du-te și lovește-l pe Amalec și pe Ierim și toate-ale lui, și nu-ți pune deoparte [nimic] de la el; îl vei nimici și-l vei da ca anatemă pe el și toate ale lui, și nu-l vei cruța; îi vei omorî de la bărbat până la femeie, de la copilăș până la prunc, de la juncan până la oaie și de la cămilă până la asin.»”

⁴ Și Saul a chemat poporul și l-a numărat la Galgala: patru sute de mii de pedestrași, și cu treizeci de mii de pedestrași ai lui Iuda. ⁵ Și Saul a ajuns

14,47 „Saul e sortit pentru lucrare în fruntea lui Israel”: TM are „Saul a dobândit regalitatea peste Israel”. Spre deosebire de TM, LXX evită să vorbească despre regalitate în legătură cu Saul. ♦ „Suba” este o cetate-stat arameeană din Antiliban.

15,3 „îl vei nimici și-l vei da ca anatemă”: în cadrul „războiului sfânt”, se presupunea că omul nu trebuie să păstreze nici o pradă pentru sine, ci să o închine toată adevăratului învingător, Dumnezeu (cf. nota 6,17 la Iis. Nav.). Se știe că închinarea prin nimicire totală era practică și de vecinii lui Israel, de pildă de moabiți (inscripția regelui Meșă, sec. al IX-lea). Ideea că, intrând în Pământul făgăduinței, poporul trebuie să elimine orice l-ar putea face să cadă în idolatrie este exprimată tot în termenii uzanțelor războinice.

15,4 „pedestrași”: *litt.* „oameni de trupă” (cf. nota 4,10) ♦ „la Galgala”: TM are „la Telaim”. Pluralul *l'la'im* nu se mai găsește decât în Is. 40,11, unde înseamnă „miei”, fiind redat de Targumul Io. prin „mieii de Paște” și de Ieronim prin *quasi agnos*, „ca niște miei”. Pare să fie totuși un toponim.

15,5 „viroagă”: LXX redă ebraicul *nāhal*, „ued”, fie prin χεῦμαρρος, „torent (de iarnă), șuvoi, pârâu”, fie prin φάρυξ, „viroagă”, termeni care, fiecare în parte, nu exprimă decât parțial realitatea (cf. Deut. 2,36). IRg. folosește totdeauna χεῦμαρρος.

până la cetățile lui Amalec și a pus oameni la pândă în viroagă. ⁶ Și Saul i-a spus Kineului: „Pleacă și abate-te din mijlocul amalecitolui, ca să nu te dobor laolaltă cu ei, căci tu te-ai milostivit de fiii lui Israel când au ieșit din Egipt.” Și Kineul s-a abătut din mijlocul lui Amalec. ⁷ Iar Saul l-a izbit pe Amalec de la Euilat până la Sur, în fața Egiptului. ⁸ Și l-a prins viu pe Agag, regele lui Amalec, și pe tot poporul din Ierim l-a ucis cu tăișul sabiei. ⁹ Dar Saul și întreg poporul și-au pus deoparte pe Agag viu și ce era bun din turmele și din cirezile lui, dintre bucate și vii, și dintre toate bunurile lui; și n-au vrut să le nimicească; dar toate lucrurile proaste și de nimic le-au nimicit.

¹⁰ Și a fost cuvântul Domnului către Samuel, zicând: ¹¹ „Mare mângâiere am aflat că l-am pus rege pe Saul, pentru că și-a întors fața de la Mine și cuvintele Mele nu le-a păzit!” Iar Samuel s-a mâhnit și a strigat către Domnul toată noaptea. ¹² Și Samuel s-a sculat dis-de-diminează și s-a dus în întâmpinarea lui Israel de cu zori. Și i-au dat de știre lui Samuel, zicând: „Saul s-a dus la Carmel și i-a înălțat [Domnului] o mână.” Iar [Samuel] și-a întors carul; a coborât la Galgala, la Saul, și iată, acesta îi aducea Domnului ca ardere de tot pârga prăzilor pe care le luase de la Amalec.

15,7 „de de la Euilat până la Sur”: lecțiunea „Sur” este preferată de Rahlfs, deși unele manuscrise au „Assur”, preferat de BA. TM are „de la Hawila până la Șūr”. Lecțiunea Sur s-ar potrivi mai bine cu datele geografice, Sur fiind o regiune sau o localitate aflată la hotarul de nord-est al Egiptului.

15,8 „pe tot poporul din Ierim l-a ucis”: TM are „a dat anatemei (*heherim*) tot poporul”.

15,9 Prin crucea vieții lui Agag și însușirea bunurilor acestuia, Saul încalcă porunca lui Dumnezeu (v. 3), altfel spus prescripția anatemei (ebr. *herem*). Păcatul este foarte grav și atrage mânia lui Dumnezeu asupra întregului popor (cf. Iis. Nav. 6,18; 7,1). Maxim Mărturisitorul (*Quaest. ad Th.* 65, Fil. 3, p. 444) compară crucea lui Agag cu turnarea vișelului de aur (Ex. 32,4).

15,11 „Mare mângâiere am aflat (παράκκλημα) că l-am pus rege pe Saul”: TM are „mă căiesc (*niham' i'i*)”.

15,12 „în întâmpinarea lui Israel”: TM are „în întâmpinarea lui Saul” ♦ „Și i-au dat de știre lui Samuel (*Saul* Bya²), zicând: «Saul (*Samuel* Bya²) s-a dus la Carmel și i-a înălțat [Domnului] o mână (χεῖρα)”: TM are „lui Samuel... Saul”, la fel ca în LXX Rahlfs. În TM, Saul ridică un monument (*yādh*), termen care înseamnă și „mână” (multe stele punice, ca și stela de la Hațor au reprezentate pe ele o mână). Ar putea fi vorba de mâna ascunsă a Domnului (cf. Ex. 17,8-16) pe care Samuel o face să se ridice. Cei care citesc: „i-au dat de știre lui Saul... Samuel... i-a înălțat o mână” consideră că, asemenea lui Moise care, după lupta lui Iisus Nave împotriva amaleciților, a ridicat Domnului un altar (Ex. 17,15-16), Samuel, după lupta lui Saul, ridică o „mână”. ♦ Carmel – localitate aflată la aproximativ 40 km sud de Ierusalim.

¹³ Și Samuel s-a apropiat de Saul și Saul i-a spus: „Fii binecuvântat de Domnul! Am săvârșit toate câte le-a grăit Domnul!” ¹⁴ Și Samuel i-a zis: „Ce este glasul acesta de turme [care se aude] în urechile mele și glasul boilor pe care îl aud eu?” ¹⁵ Și Saul i-a răspuns: „De la Amalec am adus acestea pe care și le-a pus deoparte poporul, ce-a fost mai de seamă din turme și din cirezi, ca să fie jertfit Domnului Dumnezeului tău; restul l-am nimicit.” ¹⁶ Și [Samuel] i-a zis lui Saul: „Lasă-mă să-ți vestesc ce mi-a grăit Domnul azi noapte.” Și [el] i-a zis: „Grăiește!” ¹⁷ Și Samuel i-a zis lui Saul: „Nu ești tu oare mic în ochii Lui, deși stăpânești un sceptru dintr-un trib al lui Israel? Și [totuși] Domnul te-a uns rege peste Israel.” ¹⁸ Domnul te-a trimis pe cale și ți-a zis: «Du-te și nimicește-i pe cei care păcătuiesc împotriva Mea, pe Amalec, și războiește-te cu ei până când îi vei nimici.» ¹⁹ Atunci de ce n-ai ascultat de glasul Domnului, ci te-ai năpustit să te așezi pe prăzi și ai făcut ce este rău dinaintea Domnului?” ²⁰ Și Saul i-a spus lui Samuel: „Pentru că am ascultat de glasul poporului. Am pornit pe calea pe care m-a trimis Domnul și l-am adus pe Agag, regele lui Amalec, iar pe Amalec l-am nimicit.” ²¹ Poporul însă a luat, din prăzi, turme de oi și cirezi de vite, pârga a tot ce trebuia nimicit, ca să le jertfească înaintea Domnului Dumnezeului nostru la Galgala.” ²² Și Samuel a spus: „Îi sunt oare plăcute Domnului arderile de tot și jertfele pe cât Îi este ascultarea de glasul Domnului? Iată, ascultarea este mai bună decât jertfa, și luarea aminte, mai mult decât grăsimea berbecilor!” ²³ Căci ghicitul este un păcat, durere și suferință aduc

15,17 „Nu ești tu oare mic în ochii Lui, deși stăpânești un sceptru dintr-un trib al lui Israel?”: TM are „Deși ești mic în ochii tăi, n-ai ajuns tu oare căpetenia triburilor lui Israel?”. Textul gr. reia termenii din 9,21, dar schimbă sensul: Saul este căpetenia unui „sceptru”, totuși e mic în ochii Domnului și totuși Domnul l-a uns rege. TM respectă sensul spuselor lui Saul din 9,21.

15,20 „Pentru că am ascultat de glasul poporului”: TM are „Am ascultat de glasul lui YHWH” (glasul poporului va fi amintit doar la v. 24). Saul încearcă de acum să se disculpe; Theodoret (q. 33 = FM p. 32) îl aseamănă în aceasta cu Adam (Gen. 3,12.17).

15,23 „Căci ghicitul este un păcat, durere și suferință aduc *theraphimii*”: TM are „Căci răzvrătirea (*meri*) este ca păcatul ghicitului (*hattā'ih qesen*); îndărătnicia (*hap'ar*), precum nelegiuirea și teraphimii (*'āwen ūth'rāphīm*)”. Oracolul lui Samuel, destul de criptic și înțeles diferit de traducători și exegeți, pare să facă aluzie la două greșeli ale lui Saul: faptul că nu a ascultat de porunca Domnului și că, mai târziu (28,7-19), va practica ghicitul, pe care cuvântul Domnului îl interzice. Theraphimii erau obiecte a căror însemnătate nu era bine cunoscută; tolerate în vechime, au fost total interzise de regele reformator Iosias (4Rg. 23,24).

theraphinii. Pentru că tu ai nesocotit cuvântul Domnului, te va nesocoti și Domnul, încât nu vei mai fi rege peste Israel.”

²⁴ Și Saul i-a răspuns lui Samuel: „Am păcătuit, căci am călcat cuvântul Domnului și vorba ta, pentru că m-am temut de popor și am ascultat de glasul lor.” ²⁵ Și acum, ridică-mi păcatul și întoarce-te cu mine, și mă voi închina Domnului Dumnezeului tău!” ²⁶ Samuel însă i-a spus lui Saul: „Nu mă întorc cu tine, căci tu ai nesocotit cuvântul Domnului și Domnul te va nesocoti, încât nu vei mai fi rege peste Israel.” ²⁷ Și Samuel și-a întors fața ca să plece, dar Saul l-a apucat de pulpana hainei și i-a sfâșiat-o. ²⁸ Și Samuel i-a spus: „Domnul a sfâșiat domnia lui Israel din mâna ta astăzi și o va da aproapelui tău care-i mai bun decât tine; ²⁹ iar Israel va fi sfâșiat în două, și [Domnul] nu se va abate, nici nu-și va schimba gândul, căci El nu este ca omul, ca să-și schimbe gândul.” ³⁰ Saul însă i-a spus: „Am păcătuit, dar cinstește-mă în fața bătrânilor lui Israel și în fața poporului meu; întoarce-te cu mine și mă voi închina Domnului Dumnezeului tău.” ³¹ Și Samuel s-a întors în urma lui Saul, iar el s-a închinat Domnului.

³² Și Samuel i-a zis: „Aduceți-mi-l pe Agag, regele lui Amalec!” Și Agag s-a apropiat de el, tremurând. ³³ Și Agag a spus: „Oare moartea este atât de amară?” Iar Samuel i-a spus lui Agag: „Așa cum sabia ta a lăsat femeii fără copii, tot astfel, între femei, mama ta să rămână fără copil.” Și Samuel l-a înjunghiat pe Agag dinaintea Domnului la Galgal.

³⁴ Și a plecat Samuel la Armathaim, iar Saul a urcat la casa sa, la Gabaa. ³⁵ Și Samuel nu s-a mai văzut cu Saul până în ziua morții sale, căci Samuel plângea pentru Saul. Și Domnului l-a părut rău că-l pusese pe Saul să domnească peste Israel.

15,27-29 Sfâșierea hainei lui Samuel. Sfâșierea mantiei trimite la 3Rg. 11,29-31, unde profetul Achia își sfâșie mantia, prevestind, în aproximativ aceiași termeni, împărțirea în două a regatului lui Solomon.

15,32-33 „³²... tremurând. ³³ ... «Oare moartea este atât de amară?»”: TM are „³²... *ma'adhannōth*. ³³ ... «Fără îndoială (*'ākhēn*), amărăciunea morții s-a îndepărtat (*sār mar hamāweth*)»”. Cum în Iov 38,31 *ma'adhannōth* (*M'DNT*) înseamnă „legături”, Kimhi înțelege că Agag s-a apropiat în lanțuri. Aquila traduce prin *ὄπο τροφῆρας*, interpretând rădăcina 'DN drept „satisfacție”, „plăcere”. Interpretarea din LXX pleacă de la rădăcina *M'D*, „a se poticni”, „a se clătina”; iar particula ebraică *'ākhēn*, „fără îndoială”, „negreșit”, este citită *hakhēn* și tradusă prin *εἰ... οὐτως*, „oare... astfel...?”.

16¹ Și Domnul i-a spus lui Samuel: „Până când vei jeli pentru Saul, pentru că l-am lepădat, ca să nu mai domnească peste Israel? Uplete-ți cornul cu untdelemn și hai să te trimit până la Bethleem, la Iessai, căci am văzut printre fiii lui [pe acela care] va domni pentru Mine.”² Samuel a răspuns: „Cum să mă duc? Saul o să audă și o să mă omoare.” Iar Domnul a spus: „Ia cu mâna ta o junincă din cireadă și vei zice: «Am venit să aduc o jertfă Domnului!»”³ Și-l vei chema pe Iessai la jertfă, și-ți voi arăta ce să faci, iar [tu] să-l ungi pe acela pe care ți-l voi spune Eu.”⁴ Și Samuel a făcut toate câte i le-a grăit Domnul și s-a dus la Bethleem. Bătrânii cetății au ieșit înaintea lui și i-au spus: „Pace e venirea ta, văzătorule?”⁵ „Pace!” a zis el. „Vin să-i aduc o jertfă Domnului. Sfințiți-vă și bucurați-vă cu mine astăzi!” Și i-a sfințit pe Iessai și pe fiii lui și i-a chemat la jertfă.

⁶ Și a fost așa: atunci când au intrat ei, l-a văzut pe Eliab și a zis: „Dar e chiar înaintea Domnului unsul Lui.”⁷ Însă Domnul i-a zis lui Samuel: „Nu te uita la chipul și la mărimea staturii lui, căci l-am lepădat! Căci Dumnezeu nu se uită cum se uită omul: omul se uită la chip, dar Domnul se uită la inimă.”⁸ Și Iessai l-a chemat pe Aminadab și l-a trecut prin fața lui Samuel, iar el a spus: „Nici pe acesta nu l-a ales Domnul!”⁹ Iessai l-a trecut pe Sama, dar Samuel a spus: „Nici pe acesta nu l-a ales Domnul.”¹⁰ Iessai i-a trecut pe cei șapte fii ai lui prin fața lui Samuel; dar Samuel a spus: „Pe nici unul dintre ei nu l-a ales Domnul.”¹¹ Și Samuel i-a zis lui Iessai: „Ți-a mai

16,1-3 Acest paragraf are elemente de vocabular comune cu chemarea lui Moise din Ex. 3.

16,2 „junincă”: gr. δόκιον βοῶν, *litt.* „junincă de boi”, calc după ebr. 'egh' lath bāqār.

16,4 „văzătorule”: participiul substantivat βλέπων aplicat unui profet nu se mai întâlnește decât în 1Rg. 9,9.11.18, unde se referă tot la Samuel. El întărește paralelismul dintre ungerea lui David și cea a lui Saul. Două derivate ale verbului βλέπειν amintesc, în v. 7, că privirea omului e inferioară privirii Domnului, deoarece nu atinge decât exteriorul. Aceste conotații peiorative ale compușilor verbului βλέπειν sunt prezente poate și aici în forma simplă βλέπων, „văzător”.

16,5 „Sfințiți-vă și bucurați-vă cu mine astăzi!”: TM are „Veniți cu mine la jertfă”. În LXX, Samuel le recomandă bătrânilor uluiți să se bucure cu ocazia ungerii lui David. Această bucurie este pandantul celei care însoțea ungerea lui Saul (11,15). Același verb (εὐφραίνεiv) se regăsește în relatarea ungerii lui Solomon (3Rg. 1,40.45).

16,7 „omul se uită la chip, dar Domnul se uită la inimă”: textul grec folosește două forme de viitor, pe care l-am interpretat drept viitor gnomic.

16,9 Conform acestui text, Iessai are opt fii, șapte prezenți plus David. După Flavius Iosephus (AI 6,161), Iessai nu are decât șapte fii incluzându-l pe David.

16,11 „căci nu ne vom așeza (ὅ μὴ κατακληθῶμεν. *litt.* sigur nu ne vom întinde pe pat) până nu vine și el”: în ebr. verbul este sābab, „a întoarce”, „a înconjura”.

rămas vreun fiu?” Și [el] i-a răspuns: „Mai e cel mic, iată, paște turma!” [Atunci] Samuel i-a zis lui Iessai: „Trimite după el, căci nu ne vom așeza până nu vine și el!”¹² Și a trimis după el și l-a adus. Și acela era roșcovan și cu ochi frumoși și plăcut vederii Domnului. Și Domnul i-a zis lui Samuel: „Scoală-te și unge-l pe David, pentru că acesta e bun!”¹³ Samuel a luat cornul cu untdelemn și l-a uns în mijlocul fraților lui, iar duhul Domnului s-a pogorât asupra lui David, începând din ziua aceea, și de-atunci înainte. Și Samuel s-a ridicat și a plecat la Armathaim.

¹⁴ Și duhul Domnului s-a îndepărtat de Saul și îl înăbușea duh rău, de la Domnul. ¹⁵ Iar slujitorii lui Saul i-au zis: „Uite cum te înăbușă un duh rău de la Domnul!” ¹⁶ Să vorbească robii tăi dinaintea ta și să caute pentru stăpânul

16,12 În TM nu este menționat numele lui David, Domnul spunând simplu: „El este!” LXX vrea să fie pronunțate la un loc numele celor de care se leagă întemeierea dinastiei lui David: Domnul, Samuel și David. ♦ În exegeza patristică și tradiția creștină David este strămoșul lui Iisus Hristos. Iisus va fi numit „fiu al lui David” în Mt. 1,1 și 21,9, confirmând tradiția iudaică după care Mesia se va naște din „casa lui David”. Iisus este „sfânta viță de vie a lui David” și „Dumnezeul lui David” (*Didahia* 9,2; 10,6). David este Rege, Profet și Păstor. Ca uns al lui Dumnezeu, rege al Israelului, el îl anunță pe Regele lumii, Iisus (Hipolit, *David și Goliat* 16,2-5; Tertulian, *Contra Marc.* III,20,1-10; IV,36,8-14). Hristos este persecutat ca și „strămoșul” Său după trup, David, dar așa cum acesta a biruit leul și ursul, la fel va birui și El moartea, păcatul și pe Satan (Augustin, *In ps.* 33,1,4; Hipolit, *David...* 11,1-4). Dar înainte de a fi Rege, David este Păstor. Cele mai multe reprezentări iconografice ale sale în creștinismul antic sunt în ipostază de păstor, cântând din liră. El incarnează Păstorul ideal, după Hipolit (*David...* 5,1; 12,1-2): blând, smerit, răbdător, înțelept, generos și credincios. Iisus, Bunul Păstor, „Cel care se va ridica să-i păstorească pe sfinți” (Iez. 34,23) este prefigurat de David (Origen, *In Io.* I,23,146; Augustin, *Sermones* 47,20; Maxim, *Quaest. ad Th.* 53). În interpretarea alegorică a lui Maxim Mărturisitorul, David este prototipul Mântuitorului Hristos: numele său înseamnă „disprețuire”, pentru că și Hristos a fost disprețuit; este păstorul cel bun care și-a pus sufletul pentru oi omorând leul și ursoaica (17,35-36), adică patimile; este „roșcovan” (v.12) pentru că preînchipuie însângerarea lui Hristos, iar „ochii săi frumoși” (v. 12) sunt slava rațiunilor înalte (*Quaest. ad Th.* 53, Fil. 3, pp. 235-236). ♦ Despre David în literatura și iconografia antică: Ambrozie, *Apologie de David*, Paris, 1977, Sources chrétiennes 239; J. Daniélou, art. „David”, în *Reallexikon für Antike und Christentum*, Stuttgart, 1950 sq., vol. 3, pp. 594-603; P. Meloni, art. „David”, în *Dictionnaire encyclopédique du christianisme ancien*, Paris, 1990, vol. 1, pp. 627-629; M. Dulaey, „Des forêts de symboles”. *L'initiation chrétienne et la Bible*, Paris, 2001, pp. 243-257.

16,16 „va cânta la kinyra lui și-ți va fi bine și-ți va da tihnă”: a doua propoziție nu are corespondent în TM. LXX armonizează anunțarea și realizarea (v. 23) acțiunii lui David.

nostru un om care știe să cânte la *kinyra* și, când duhul cel rău va fi deasupra ta, va cânta la *kinyra* lui și-ți va fi bine și-ți va da tihnă.”¹⁷ Iar Saul le-a zis slujitorilor săi: „Vedeți atunci de un om care să cânte cum se cuvine și aduceți-mi-l!”¹⁸ Iar una dintre slugi i-a răspuns și i-a spus: „Iată, l-am văzut pe unul din fiii lui Iessai bethleemitul, care se pricepe la cântat: e și om cuminte, și bun războinic, și înțelept la vorbă, și frumos la chip, iar Domnul este cu el.”

¹⁹ Și Saul a trimis soli la Iessai zicându-i: „Trimite-l la mine pe fiul tău David, cel de la turmă.”²⁰ Și Iessai a luat un gomor de pâine, un burduf cu vin și un ied și i le-a trimis lui Saul prin mâna fiului său David.²¹ Și David a intrat la Saul și a stat dinaintea lui; iar acesta l-a îndrăgit mult; și [David] a ajuns să-i poarte armele.²² Și Saul a trimis la Iessai să-i spună: „Să rămână

16,18 Portretul lui David este compus din șase elemente care, în LXX, își corespund două câte două, în chiasm. Extremele aparțin sferei religioase și de cult: David este înzestrat pentru cântarea liturgică (1) și Dumnezeu este cu el (6); cele patru elemente mediane îi atribuie calități care sunt rareori reunite în aceeași persoană: este deștept (2), dar și frumos (5), războinic (3), dar și bun orator (4). Tradiția îi atribuie lui David 73 de psalmi. Și LAB și Flavius Iosephus amintesc talentul lui David de a cânta la un instrument cu coarde, dar și din gură. Textul ebraic continuă prin menționarea calităților lui războinice (formula *gibbôr hayil*, redată de obicei prin ἄνῆρ δυνατός), în timp ce LXX vorbește aici despre inteligența lui David (ὁ ἄνῆρ συνετός). Se consideră că συνετός e menit să realizeze o paralelă între David și viitoarea lui soție, Abigaia, caracterizată ἀγαθὴ συνέσει și ἀγαθὴ τῷ εἶδει; deci συνετός e o paronomază a lui δυνατός, LXX folosind pentru David aceeași expresie (ἀγαθὸς τῷ εἶδει) ca pentru Abigaia (25,3).

16,20 „un gomor de pâine”: TM are „un măgar, pâine (*hamôr*)”. Γομop transcrie două cuvinte ebraice, ambele desemnând unități de măsurare a capacității materiilor uscate: ‘ōmer (întâlnit în Biblie doar în legătură cu mana – reprezentând cantitatea adunată pe zi de o persoană: Ex. 16,16) și hōmer (etimologic „povara unui măgar”, între 209 și 466 de litri). În TM, ‘ōmer-ul este a douăsprezecea parte dintr-o „efă” (ebr. ‘ēypha, gr. οἰφί) iar aceasta e a douăsprezecea parte dintr-un homer. Deci, pentru TM, ‘ōmer-ul are între 2 și 4-6 litri. ♦ „un ied”: expresia ἔριθον αἰγῶν, „ied de la capre”, este un calc al ebraicului g^d dī ‘izzim.

16,22 Clement Alexandrinul interpretează alegoric „cântarea lui David”. Pentru el, David-Logosul divin îndepărtează demonii cu muzica adevărului, arătând că „instrumentul cel mai armonios, mai bine acordat și mai sfânt” este omul creat după chipul lui Dumnezeu (*Protreptic* 1,53-4). Logosul cântă pentru Dumnezeu din instrumentul cu o mie de glasuri care este ființa umană: Clement Alexandrinul, *Stromate* VI,88,1-5; Grigore din Nazianz, *Orationes* 5,30; 17,2; Ambrozie, *In ps.* 1,7; Ieronim, *Epistulae* 53,8. Altă interpretare: Logosul este „plectron”-ul care-i face pe profeți să profetizeze (Hipolit, *De Christo et Antichristo* 2). Plecând de la acest portret din 1 Regi, tradiția îl socotește pe David ca autor al Psalmilor.

David dinaintea mea, căci a aflat bunăvoință în ochii mei.”²³ Și a fost așa: când duhul cel rău se abătea asupra lui Saul, David își lua *kinyra* și își trecea mâna peste coarde, iar Saul își recăpăta suflarea și-i era bine și duhul cel rău se îndepărta de el.

17¹ Și Străinii și-au strâns taberele pentru război și s-au adunat la Socchothul Iudeii; și-au așezat tabăra între Socchoth și Azeca, la Ephermem.² Saul și bărbații lui Israel s-au adunat și și-au pus tabăra în vale; și s-au rânduie de luptă în fața Străinilor.³ Străinii stăteau la poalele

17,1-58 *Redactarea capitolelor 17 și 18.* Manuscrisele grecești prezintă, la cap. 17 și 18, o formă lungă, o formă scurtă și numeroase forme intermediare: treizeci și șapte de versete din TM lipsesc din textul scurt (ms B), evitându-se astfel o seamă de dificultăți ale textului complet. Textul lung diferă foarte puțin de TM. Părțile în plus din textul lung se datorează unui alt traducător decât cel al textului scurt (de aici și unele diferențe care se pot constata și în traducerea românească). Aflate în ediția Rahlfs în aparatul critic, ele sunt redată în trad. rom. în caractere italice (cu indicele de verset între paranteze), după modelul BA. Numerotarea versetelor o urmează pe cea din ediția Rahlfs. De acest pasaj se ocupă cercetarea comună a lui D. Barthélemy, D.W. Gooding, J. Lust și E. Tov, *The Story of David and Goliath*. Dar primii doi sunt adepții ipotezei unui text scurt provenit din trunchierea celui lung, Barthélemy considerând că aceasta s-a produs deja în modelul ebraic, iar Gooding socotind-o opera unui revizor al traducerii grecești. Lust și Tov cred că textului ebraic i s-au adus o seamă de completări. Aceste ipoteze încearcă să explice dubletele.

17,1 „Socchoth și Azeca”: localități aflate la aproximativ 30 km sud-vest de Ierusalim, la șes, Socchoth e astăzi Khirbeth es-Suweikeh, Azeca, Tell Zakariah. Își mai păstrau numele pe vremea lui Eusebius și a lui Ieronim. ♦ „Ephermem” este una din transcrierile toponimului din TM *'Ephes Dammim*. Ca și în alte locuri din 1Rg., tradiția manuscrisă ezită între Iudeca și Idumeea.

17,2 TM are „Valea Terebintului”, tradusă în ms. A, la 17,19, prin „Valea Stejarului”.

17,3 Prepoziția *ert* trebuie tradusă aici „lângă”, „la poalele”, oștirea neputând sta în rânduri pe coastele muntelui. Dispozitivul circular este amintit de textul lung și este atestat în *Cyropedia* lui Xenophon (VII,1,40).

17,4-51 *Lupta lui David cu Goliat.* Lupta lui David cu Goliat este unul din cele mai celebre episoade din Biblie, foarte prezent și în exegeza patristică, care exploatează numeroasele antiteze între cele două personaje (cf. și Sir. 47,2-6). În primul rând, Părinții văd aici o luptă între smerenie și trufie (Augustin, *Despre psalmul 33* 1,4); Dumnezeu Însuși luptă prin și pentru cel smerit (Paulin al Nolei, *Poeme* 26,143). Confruntarea simbolizează lupta dintre Hristos și Satana (Hipolit, *Despre David...* 7,9; Hilarie de Poitiers, *Despre psalmul 143* 1; Maxim, *Quaest. ad Th.* 53). Acest duel se prelungește, în Biserică, între fiecare credincios (David) și diavol (Goliat), mai ales în momentul botezului, dar și în viața de fiecare zi, în lupta împotriva viciilor și păcatelor, simbolizate

unui munte într-o parte, iar Israel stătea la poalele [celuilalt] munte și între ei se întindea fundul văii. ⁴ Și a ieșit un om vânjos din rândurile Străinilor: numele lui era Goliat, din Geth, și înălțimea lui era de patru coți și-o palmă. ⁵ Pe cap [purta] chivără și era îmbrăcat într-o platoșă de zale; iar platoșa îi cântărea cinci mii de sicli de aramă și de fier. ⁶ [Purta] pulpare de aramă pe picioare și o pavăză de aramă între umeri. ⁷ Lemnul sulitei lui [era] cât un sul de urzit, iar lancea, de șase sute sicli de fier; și cel ce-i purta armele mergea înaintea lui. ⁸ Și s-a oprit și a strigat către rândurile [oștirii] lui Israel și le-a zis: „De ce ieșiți și vă rânduiviți gata de luptă în fața noastră? Nu sunt eu oare Străin, iar voi, evreii lui Saul? Alegeți-vă un bărbat și să coboare la mine! ⁹ Dacă va fi în stare să se bată cu mine și să mă doboare, vom fi robii

de Goliat (Ioan Gură de Aur, *Omilia* 9, text latin; pentru Maxim Mărturisitorul (*ibid.*), statura lui Goliat de patru coți și o palmă simbolizează patima care lucrează prin cele cinci simțuri). Armele, modeste, ale lui David, au făcut, și ele, obiectul interpretărilor patristice: toiagul, praștia și pietrele. De fapt, afirmă Maxim de Torino, arma redutabilă a lui David este ungera primită de la Dumnezeu (*Despre epifanie* 5,10-11). Pentru Hipolit, aceste arme rudimentare ale lui David simbolizează credința, opusă „științei profane”, simbolizate de armura sofisticată și greoaie a lui Goliat. Pentru Augustin (*Sermones* 32,4,4), armele, vechi, dăruite de Saul, și pe care David le va abandona, simbolizează „omul vechi”, de care credinciosul trebuie să se lepede pentru a se mântui (*cf.* Col. 3,9-10).

17,4 „un om vânjos (ὄνιψ δουρατός) (...): numele lui era Goliat, din Geth, și înălțimea lui era de patru coți și-o palmă”: LXX înlocuiește expresia din TM *'ish habbēnayim*, „cel de la mijloc”, poate sub influența v. 51, unde TM are *gibbōr*, „erou”, tradus prin ὁ δουρατός. La v. 17,23, prezent în textul lung, Goliat este într-adevăr „cel de la mijloc”. Ieronim îl numește *uir spurius*, „copil din flori”, ca un ecou din Haggadah, unde Goliat este fiul Orpei, cumnata lui Ruth, care, după despărțirea de Noemina, ar fi dus o viață desfrănată. Exegeza ebraică (*Midraš Samuel* 20,4) o identifică pe Orpa cu Rappa, strămoașa eponimă a rephaiților cu statură uriașă (*cf.* Deut. 3,11; 2Rg. 21,15-22). ♦ „patru coți”: TM are „șase coți”. Cotul grec (πῆχυς) are aproape aceeași lungime (0,45 m) ca și cotul ebraic (*'amāh*), ambele măsurând dublul unei palme (σπιθαμῆ, *zereth*). În LXX, Goliat are deci în jur de doi metri, în timp ce, în TM, are 2,90 m.

17,5 „chivără”: LXX nu precizează metalul din care este făcută aceasta, ca TM, unde chivăra e de bronz, metal considerat, poate, prea dur pentru a putea fi străbătut de piatră. ♦ „platoșă de zale (ἀλυσιδωτόν)”: nu este o platoșă cu solzi (φολιδωτός), cum spune TM (*qasē qasšim*) și cum traduc Symmachos, Theodotion și Aquila. O asemenea platoșă mai apare în 1Mac. 6,35.

17,6 „pavăză”: gr. ὀπίς redă ebr. *kīdhōn*, pe care traducătorii moderni îl traduc „sulită” (Pléiade, Second, TOB), „palos” (BJ, Stoebe), „pelerină” (CDR), iar Ieronim prin *chlypeus* sau *scutum*, „scut”. Am tradus prin „aramă” tot ce în textul grec este „bronz”.

17,8 În TM, Goliat se adresează doar poporului, în timp ce în LXX îl provoacă și pe Saul.

voștri; dar, dacă voi fi eu în stare și-l voi răpune, [voi] veți fi robii noștri și ne veți robi nouă.”¹⁰ Și a [mai] zis Străinul: „Iată eu am umplut de ocară oștirea lui Israel astăzi, în ziua aceasta! Dați-mi un bărbat și să ne luptăm unul cu altul!”¹¹ Și Saul și întregul Israel au auzit cuvintele Străinului, au înlemnit și i-a cuprins o mare spaimă.

⁽¹²⁾ *David era fiul unui efrateean; acela era din Bethleemul lui Iuda, și numele lui era Iessai; el avea opt fii și, în zilele lui Saul, era bătrân ajuns cu vază printre oameni.* ⁽¹³⁾ *Și cei trei fii mai mari ai lui Iessai îl urmaseră pe Saul la război, iar fiii lui care-l urmaseră pe Saul la război se numeau: întâiul născut, Eliab, cel de-al doilea, Aminadab, iar cel de-al treilea, Samma;* ⁽¹⁴⁾ *iar David însuși era mezinul. Iar cei trei mai mari l-au urmat pe Saul,* ⁽¹⁵⁾ *dar David a plecat și s-a despărțit de Saul și [s-a întors] să pască oile tatălui său la Bethleem.*

⁽¹⁶⁾ *Străinul tot ieșea, din zori și până-n seară, și a ținut-o așa timp de patruzeci de zile.*

⁽¹⁷⁾ *Și Iessai i-a spus fiului său David: „Ia pentru frații tăi efa aceasta de tărâțe și aceste zece pâini, dă fuga în tabără și dă-le fraților tăi!”* ⁽¹⁸⁾ *Iar cele zece boțuri de caș de-aici să le duci căpeteniei peste o mie. Și pe frații tăi întreabă-i de sănătate și află de ce au nevoie.”* ⁽¹⁹⁾ *Saul și cu toți bărbații din Israel [se aflau] în Valea Stejarului, unde se luptau cu Străinii.* ⁽²⁰⁾ *Și David s-a sculat dis-de-diminează, a lăsat oile în seama unui păzitor, a luat [ce trebuia] și a plecat, cum îi poruncise Iessai; și a ajuns la roata [taberei] și la oștirea care începuse să se rânduiască în șiruri și scoteau strigăte de luptă.* ⁽²¹⁾ *Israel s-a rânduie de luptă și s-au rânduie și Străinii, față-n față, oștire către oștire.* ⁽²²⁾ *Iar David și-a lăsat lucrurile în mâinile paznicului poverilor, a alergat până la șiruri și, când a ajuns, i-a întrebat de sănătate pe frații săi.* ⁽²³⁾ *Și, pe când vorbea cu ei, iată că voinicul care se afla la mijloc [între cele două oștiri] – se numea Goliat filisteanul din Geth – a ieșit din rândurile Străinilor și a spus aceleași lucruri ca mai-nainte, iar*

17,12 „ajuns cu vază”: gr. ἐληλυθώς, *lit.* „înaintat, ajuns”.

17,17 „de tărâțe”, gr. ὄλφιτου: în Grecia, se numeau ὄλφιτον boabele de orz fărâmițate (numite la romani *alica*) și puțin prăjite (*cf.* DAGR 1², p. 1143).

17,18 „află de ce au nevoie”: TM are „vei primi de la ei un gaș”. Probabil e vorba de semne de recunoaștere pe care David trebuia să le ia de la frații săi și să i le ducă lui Iessei, drept dovadă că aceștia sunt în viață și că au primit ce le trimisese tatăl lor.

17,20 Am preferat traducerea „roata [taberei]” pentru gr. στρογγύλωσις, care indică tabăra dispusă în cerc, și nu „împrejmuire”, care ar corespunde termenului din TM (*ma'gāl*).

David a auzit. ⁽²⁴⁾ Toți cei din Israel, la vederea acestui bărbat, au fugit din fața lui, cuprinși de mare spaimă. ⁽²⁵⁾ Iar un bărbat din Israel a zis: „L-ași văzut oare pe bărbatul care a ieșit înainte? Cum a ieșit ca să arunce ocară asupra lui Israel! Și pe orice om care-l va răpune, regele îl va îmbogăți cu mare avuție și i-o va da pe fata lui [de soție] și va scuti [de dări] casa tatălui lui, în Israel!” ⁽²⁶⁾ Iar David a grăit către oamenii de lângă el, zicând: „Ce se va face pentru cel care-l va doborî pe Străinul acesta și va ridica ocară de la Israel? Căci cine e Străinul acesta netăiat împrejur, ca să facă de ocară oștirea Dumnezeului celui viu?” ⁽²⁷⁾ Iar poporul i-a dat răspuns în același chip, spunând: „Așa se va face pentru cel care-l va doborî.” ⁽²⁸⁾ Și fratele lui mai mare, Eliab, l-a auzit vorbind cu oamenii aceia; și s-a mâniat Eliab în inima sa împotriva lui David și i-a zis: „De ce-ai coborât aici și pe mâna cui ai lăsat oițele acelea în pustie? Îți știi eu trufia și răutatea inimii, ai coborât ca să vezi lupta.” ⁽²⁹⁾ Și David i-a răspuns: „[Dar] ce-am făcut? Am vorbit și eu.” ⁽³⁰⁾ Și s-a întors către altcineva, și a vorbit cu cuvintele acestea, și poporul i-a răspuns aceleași lucruri ca mai înainte. ⁽³¹⁾ Și s-au auzit cuvintele pe care le-a rostit David, și le-au rostit dinaintea lui Saul, iar acesta l-a luat lângă sine.

³² Și David i-a zis lui Saul: „Să nu-și piardă nădejdea inima stăpânului meu din pricina aceluia: robul tău se va duce să se lupte cu acest Străin.”

³³ Și Saul i-a zis lui David: „Nu, n-ai cum să te duci la Străin ca să te lupți cu el, pentru că tu ești un băiețandru, iar el este om războinic încă din tinerețe.” ³⁴ David însă i-a spus lui Saul: „Robul tău păștea turma pentru tatăl său și, când venea leul sau ursoaica și lua câte-o oaie din turmă, ³⁵ eu ieșeam după el și-l doboram și-i smulgeam oaia din bot; și dacă sărea la mine îl apucam de gâtleej, și-l doboram, și-l răpuneam.” ³⁶ Iar pe ursoaică, robul tău o lovea, ca și pe leu; și Străinul acesta netăiat împrejur [va] fi ca unul dintre ei. Nu mă voi duce oare să-l dobor și să scot astăzi ocară din Israel? Căci cine este acest netăiat împrejur care a umplut de ocară oștirea Dumnezeului celui viu? ³⁷ Domnul care m-a scăpat din gheara leului și din gheara ursoaicei, El mă va scăpa și din mâna Străinului acestuia netăiat împrejur!” Și Saul i-a spus lui David: „Du-te, și Domnul va fi cu tine!”

17,32 „Să nu-și piardă nădejdea inima stăpânului meu”: TM are „Să nu-și piardă nimeni nădejdea” (litt. „să nu i se prăbușească nimănui inima”).

17,34 Lupta lui David cu fiarele a fost interpretată alegoric de Părinți. Pentru Hipolit, David prefigurează lupta lui Hristos cu moartea („leul”), cu păcatul („ursoaica”). El a alungat și lupul (diavolul) din preajma turmei și a zdrobit capul șarpelui (Hipolit, *David...* 11,4).

³⁸ Și Saul l-a îmbrăcat pe David într-un suman lung și i-a pus pe cap un coif de aramă, ³⁹ și l-a încins pe David peste suman cu sabia sa; și [David] a ostenit umblând [cu ele] încolo și încoace. Și David i-a spus lui Saul: „Nu voi putea umbla cu acestea, pentru că nu sunt deprins.” Și i le-au luat. ⁴⁰ Iar el și-a luat într-o mână toiagul, și-a ales din șuvoi cinci pietre netede și le-a pus grămadă în vasul de păstor pe care îl purta, iar în cealaltă mână și-a luat praștia; și s-a îndreptat către bărbatul Străin.

⁴¹ Străinul a pornit spre David, apropiindu-se; iar omul care-i purta pavăza mergea înaintea lui. ⁴² Străinul s-a uitat către el, și Goliat l-a văzut pe David și și-a râs de el, pentru că era un băiețandru; el era roșcovan, cu ochi frumoși. ⁴³ Și Străinul i-a zis lui David: „Ce, sunt câine, să vii la mine cu o bătă și cu pietre?” Și David i-a răspuns: „Nu, mai rău decât un câine!” Și Străinul l-a blestemat cu zeii lui pe David. ⁴⁴ Și i-a spus Străinul lui David: „Vino la mine și am să dau carnea de pe tine păsărilor cerului și dobitoacelor pământului.” ⁴⁵ David însă i-a răspuns Străinului: „Tu vii împotriva mea cu sabie, cu suliță și cu scut, iar eu vin spre tine în numele Domnului Sabaoth, Dumnezeul oștirii lui Israel, pe care ai umplut-o astăzi de ocară. ⁴⁶ Domnul te va închide astăzi în mâna mea, și te voi ucide, și-ți voi tăia capul, iar mădulele tale și mădulele oștirii Străinilor le voi da

17,38 Am tradus prin „suman” gr. μωνδύα; μωνδύαζ denumește un veșmânt lung, purtat în 2Rg. 10,4 de ambasadorii lui David, iar în 2Rg. 20,8 de soldați. Această haină e asimilată de autorii antici cu haina militară numită *sagum*.

17,40 „în vasul de păstor”: ἐν τῷ καδίῳ, καδίῳ desemnând un recipient rigid, de tip urcior, găleată. BA traduce „dans le seau de berger”. E posibil ca David să fi purtat la el, pe lângă toiagul de păstor, și găleata de muls. Acolo pune grămadă (εἰς συλλογὴν) pietrele adunate din torent. Συλλογὴ redă cuvântul ebraic *yaf'qūl* (tradus în TOB prin „sacoché”), din rădăcina *LQT* „a aduna”. La v. 34 îi spusese lui Saul că e păstor, iar aici are în mână un toiag. Toiagul, naiul și vasul de muls fac parte din recuzita tradițională a păstorului; iconografia creștină îl reprezintă adesea cu ele pe Bunul Păstor (DACL 13², 1938, coll. 2303, 2314, 2317-2318; reproduceri ale unor picturi din catacombe). ♦ Despre simbolistica generală a „armelor” lui David, cf. nota 17,1-58. „Toiagul” simbolizează și prefigurează crucea prin care Iisus Hristos a învins moartea și păcatul (Hipolit, *David...* 12,2; Cezar de Arles, *Sermo* 121,7). Tot pentru Hipolit, praștia reprezintă porunca iubirii de Dumnezeu, armă de o eficacitate absolută împotriva diavolului (*ibid.*). Pietrele culese de David din albia râului simbolizează preceptele Legii vechi, după Augustin. David le pune pe acestea în găleata de lapte, care reprezintă învățătura Bisericii. Abia acum preceptele respective devin eficiente (Augustin, *Despre psalmul 143* 2; *Sermo* 32,8).

17,42 David și Goliat se provoacă la fel ca eroii homerici.

astăzi păsărilor cerului și fiarelor pământului! Și va ști tot pământul că este Dumnezeu în Israel. ⁴⁷ Și va ști toată adunarea că Domnul măntuiește nu cu sabia și cu sulița, pentru că războiul este al Domnului, iar Domnul vă va da în mâinile noastre.”

⁴⁸ Și Străinul s-a ridicat și a pornit în întâmpinarea lui David. *Și David a dat zor, și a alergat spre linia de bătaie, în calea Străinului.* ⁴⁹ Și David și-a vârât mâna în vas, a luat de acolo o piatră, a azvârlit-o cu praștia și l-a lovit pe filistean în frunte; iar piatra a trecut prin chivără și [până] la fruntea lui, iar el a căzut cu fața la pământ. ⁽⁵⁰⁾ [Așa] l-a biruit David pe Străin, în ziua aceea, cu praștia și cu piatra; l-a doborât și l-a omorât: și sabia nu se afla în mâna lui David. ⁵¹ David a alergat, s-a oprit lângă el, i-a luat sabia, l-a ucis și i-a tăiat capul. Iar Străinii au văzut că voinicul lor a murit și au luat-o la fugă. ⁵² Și bărbații lui Israel și ai lui Iuda s-au ridicat cu chiote și au alergat pe urmele lor până la intrarea în Geth și până la poarta Ascalonului; și au căzut dintre Străini, răniți [de moarte], pe drumul către porți, și până la Geth și până la Accaron. ⁵³ Iar bărbații lui Israel s-au întors, abătându-se din urmărirea Străinilor, și le-au călcat taberele cu totul. ⁵⁴ Și David a luat capul Străinului și l-a dus la Ierusalim, iar armele acestuia le-a pus în cortul său.

⁽⁵⁵⁾ Când Saul l-a văzut pe David că pornește să-l înfrunte pe Străin, i-a zis lui Abenner, căpetenia oștirii: „Al cui fiu e flăcăul acesta?” Iar Abenner i-a zis: „Viu este sufletul tău, o, rege, dacă știi.” ⁽⁵⁶⁾ Iar regele i-a zis: „Întreabă tu al cui fiu e flăcăul acesta!” ⁽⁵⁷⁾ Și când David s-a întors, după ce l-a doborât pe Străin, Abenner l-a luat cu el și l-a dus dinaintea lui Saul, cu capul Străinului în mână. ⁽⁵⁸⁾ Iar Saul i-a spus: „Al cui fiu ești, băiete?” Și David a răspuns: „Fiul robului tău Iessai din Bethleem.”

17,49 Felul în care moare Goliat amintește de cele întâmplate cu Dagon (5,3-4). ♦ Piatra este simbolul lui Hristos, pentru Părinți (Irineu, *Adv. haer.* V,35; Maxim de Torino, *Sermo* 85,3). Pentru Augustin, cele cinci pietre puse în găleata de lapte de către David simbolizează Pentateuhul, iar piatra aruncată trimite la ideea unității Scripturii (*Despre psalmul 143* 2).

17,51 Goliat este ucis cu propria armă, precum diavolul va pieri de propria lui răutate (Hipolit, *David...* 15,4). Pentru Efrem, sabia care-l ucide pe Goliat este simbolul crucii care ucide păcatul (*Despre răstignire* 7,4). După Evr. 4,12, sabia simbolizează Cuvântul lui Dumnezeu. Cu acest Cuvânt este ucis diavolul (Ambrozie, *Despre psalmul 118* 18,25).

17,54 Ierusalimul nu poate apărea aici decât cu anticipație.

17,55-57 Paragraf dificil, deoarece Saul îl cunoștea pe David. E de presupus existența a două tradiții independente asupra modului în care David a intrat în slujba lui Saul. Aceasta este considerată mai veche decât cea din 16,14-23. Textul scurt elimină această dificultate.

18 ⁽¹⁾ *Și a fost așa: atunci când a sfârșit de vorbit către Saul, sufletul lui Jonathan s-a lipit de sufletul lui David, și Jonathan l-a îndrăgit ca pe sufletul său.* ⁽²⁾ *Și Saul l-a luat la sine în ziua aceea și nu l-a mai lăsat să se ducă acasă la tatăl lui.* ⁽³⁾ *Și Jonathan a făcut un legământ cu David, pentru că-l îndrăgise ca pe sufletul său.* ⁽⁴⁾ *Și s-a dezbrăcat Jonathan de veșmântul pe care-l avea pe el și i l-a dat lui David, împreună cu sumanul său; și [i-a dat] până și sabia lui, și arcu și cingătoarea.* ⁽⁵⁾ *David se ducea la toate luptele la care-l trimitea Saul [și] izbândea; Saul l-a pus în fruntea războinicilor, iar el a fost plăcut în ochii întregului popor și în ochii robilor lui Saul.*

⁶ *Și a fost așa: când veneau ei înapoi, la întoarcerea lui David, după ce-l doborâse pe Străin, cete de femei au ieșit, din toate cetățile lui Israel, ca să-l întâmpine pe David, cântând și jucând, în [sunet] de timpane și de chimvale, și [strigăte] de bucurie.* ⁷ *Femeile cântau și spuneau:*

„Saul și-a doborât miile,
iar David, zecile de mii.”

⁸ *Iar lui Saul lucrul nu i-a căzut bine din pricina vorbei acesteia; și a spus: „Lui David i-au dat zecile de mii, iar mie mi-au dat miile; nu-i mai lipsește decât domnia!”* ⁹ *Și Saul nu l-a mai privit cu ochi buni pe David din ziua aceea și mai apoi.*

⁽¹⁰⁾ *Și a fost așa: de a doua zi, un duh rău de la Domnul s-a și abătut asupra lui Saul și [acesta] a început să profetească în mijlocul casei. Iar David își trecea mâna peste coarde, ca în fiecare zi; Saul [era cu] mâna pe lance.* ⁽¹¹⁾ *Și Saul și-a ridicat lancea și a spus: „O să-l țintuiesc pe David de perete!”* *Însă David s-a ferit dinaintea lui, de două ori.*

¹² *Lui Saul i s-a făcut frică de David – căci Domnul era cu el și de Saul se îndepărtase –,* ¹³ *l-a trimis de lângă el și l-a pus căpetenie peste o mie; și el pleca și se întorcea în fruntea poporului.* ¹⁴ *Și David era priceput în toate căile sale, iar Domnul era cu el.* ¹⁵ *Și Saul vedea că David era foarte priceput și se temea de el.* ¹⁶ *Și tot Israelul și Iuda îl îndrăgeau pe David, pentru că el pleca și se întorcea în fruntea poporului.*

⁽¹⁷⁾ *Saul i-a zis lui David: „Iat-o pe fiica mea cea mai mare, Merob. Ți-o voi da de soție, numai să-mi stai în preajmă ca un viteaz și să porți războaiele Domnului!”* *Căci Saul [își] spusese: „Mâna mea să nu fie asupra lui, ci să fie asupra lui mâna Străinilor.”* ⁽¹⁸⁾ *Dar David i-a spus lui Saul: „Cine*

18,8 Înainte de „lucrul nu i-a căzut bine”, TM are „Saul s-a aprins foarte”.

18,13 „pleca și se întorcea”: semitism.

sunt eu? Și ce fel de viață duce familia tatălui meu în Israel, ca să fiu ginerele regelui?" ⁽¹⁹⁾ Și a fost așa: când era vremea ca Merob, fiica lui Saul, să-i fie dată lui David, ea i-a fost dată de soție lui Esriel din Moulath.

²⁰ Dar fiica lui Saul, Melchol, l-a îndrăgit pe David; și i s-a dat de știre lui Saul și în ochii lui i-a plăcut [aceasta]. ²¹ Și Saul a spus: „Am să i-o dau lui și o să-i fie piatră de poticnire.” Dar mâna Străinilor se afla asupra lui Saul. — Iar Saul i-a spus lui David, a doua oară: „Astăzi o să-mi fii ginere.” — ²² Și Saul le-a dat poruncă slujitorilor săi, zicând: „Vorbiți-i voi în taină lui David și spuneți-i: «Iată, regele îți vrea [binele] și toți slujitorii lui te îndrăgesc. Fii, dar, ginerele regelui!»” ²³ Și slujitorii lui Saul i-au grăit la ureche lui David aceste vorbe, iar David le-a zis: „Vi se pare așa de ușor să fii ginerele regelui? Eu sunt un om de rând, nu de vază.” ²⁴ Slujitorii i-au dat de știre lui Saul cele rostite de David. ²⁵ Iar Saul a zis: „Să-i spuneți acesteia lui David: «Nu vrea regele [nimic] ca dar, ci numai o sută de prepuțuri de-ale Străinilor, ca să se răzbune pe vrăjmașii lui!»” Căci Saul își pusese în gând să-l arunce pe David în mâinile Străinilor. ²⁶ Iar slujitorii lui Saul i-au dat de știre lui David aceste lucruri, și lui David i-a plăcut cuvântul, să fie ginerele regelui. ²⁷ David s-a ridicat și a pornit, împreună cu oamenii săi, și a doborât din rândurile Străinilor o sută de bărbați și i-a adus regelui prepuțurile lor. Și a ajuns ginerele regelui și acesta i-a dat-o pe Melchol, fiica sa, de soție.

²⁸ Și Saul vedea că Domnul este cu David și că întregul Israel îl îndrăgea, ²⁹ și se temea tot mai mult de David. Și Saul l-a dușmănit pe David câte zile a avut. ⁽³⁰⁾ Iar căpeteniile Străinilor au ieșit [la luptă]; și s-a întâmplat, la toate ieșirile lor, că David avea mai multă izbândă decât toți robii lui Saul și numele lui a ajuns la mare cinste.

18,20-27 Căsătoria lui David cu Melchol amintește de istoria lui Iacob (Gen. 29,15-30).

18,21 „a doua oară”, gr. ἐν ταῖς δευτέρω poate fi înțeles și ca: „cu privire la cele două [fete].” ♦ „Astăzi o să-mi fii ginere” este probabil formula tradițională pronunțată de tată, prin care acesta întărește logodna.

18,25 „dar [de zestre]”, gr. δόμα: TM are *mohar*, suma dată de logodnic tatălui viitoarei mirese. Termenul folosit, în general, în LXX pentru „zestre” este φεμή, care exprimă uzanța inversă, în vigoare la greci. Δόμα respectă sensul cuvântului ebr., dar mai precis ar fi fost ἔδνα, folosit de Symmachos și Theodoret.

18,27 În Ps.-Ieronim și în TM, David dă o sută de prepuțuri pentru Merob și altă sută pentru Melchol, la fel cum Iacob muncise șapte ani pentru Leia și încă șapte pentru Rahel.

18,28 „întregul Israel îl îndrăgea”: TM are „Mical, fata lui Saul, îl iubea”.

19¹ Și Saul a grăit cu fiul său Ionathan și cu toți slujitorii săi, ca să-l omoare pe David. Dar Ionathan, fiul lui Saul, era cu totul de partea lui David; ² și Ionathan i-a dat de știre lui David, zicând: „Saul caută să te omoare. Așadar, păzește-te mâine dimineață, ascunde-te și stai piti! ³ Eu voi ieși și mă voi ține pe lângă tata pe câmp, pe unde te vei afla tu; și voi vorbi cu tata despre tine, voi vedea cum va fi și îți voi da de știre.”

⁴ Și Ionathan l-a vorbit de bine pe David în fața tatălui său, Saul, și i-a zis: „Să nu-și facă păcat regele cu robul tău David, pentru că el n-a păcătuit față de tine, iar faptele lui sunt cât se poate de bune. ⁵ Și-a pus sufletul și l-a doborât pe Străin, iar Domnul a făcut izbăvire mare; și întregul Israel a văzut și s-a bucurat. Așa că de ce să-ți faci păcat cu sânge nevinovat și să-l omori degeaba?” ⁶ Și Saul a ascultat cuvântul lui Ionathan și a jurat, zicând: „Viu este Domnul – nu va muri!” ⁷ Și Ionathan l-a chemat pe David și i-a dat de știre toate aceste lucruri și Ionathan l-a dus pe David la Saul și [acesta] era pe lângă el ca și mai ieri, alaltăieri.

⁸ Și a început din nou războiul împotriva lui Saul, iar David s-a purtat ca un viteaz și s-a războit cu Străinii și i-a izbit foarte, foarte tare, iar aceștia au fugit dinaintea lui.

⁹ Dar duh rău de la Dumnezeu a fost [iarăși] asupra lui Saul: dormea în casă cu lancea în mână, iar David își trecea mâna pe coarde. ¹⁰ Și Saul căuta să-l lovească pe David cu lancea, dar David s-a ferit [mereu] din fața lui Saul și [acesta] a tot izbit cu lancea în perete. Iar David s-a dat deoparte și a scăpat nevătămat.

¹¹ Și a fost așa: în noaptea aceea, Saul și-a trimis soli la casa lui David, ca să-l pândească, iar în zori, să-l omoare. Și i-a dat de știre lui David Melchol, nevasta lui, și i-a zis: „Dacă nu-ți scapi viața în noaptea aceasta, mâine dimineață vei fi omorât!” ¹² Și Melchol l-a lăsat în jos pe David pe fereastră, iar [acesta] a plecat, a fugit și a scăpat. ¹³ Melchol a luat copârșeul

19,5 „Și-a pus sufletul”: textul grec reproduce expresia ebraică *šim ('eth) nepheš b'khaph*, „a-și pune sufletul în palmă”, cu sensul „a-și oferi viața”, „a-și risca viața”. Ea se regăsește în Jud. 12,3; 1Rg. 28,21; Iov 13,14.

19,11 „Și a fost așa: în noaptea aceea” nu apare în TM.

19,13 „copârșeul gol”, gr. *κενοτόφια*: TM are „terafimii (*ῥᾱphīm*)” (deci Melchol a luat „idolul din casă”). Este singurul loc în care ebraicul *ῥᾱphīm* este echivalat astfel. Traducătorii BA, Bernard Grillet și Michel Lestienne, presupun că traducătorul grec al 1Rg. își reprezintă, sub numele la plural *κενοτόφια*, un sarcofag antropomorf gol, un tip de coșciug existent în Egipt din vremea Noului Imperiu și foarte răspândit în epoca saită

gol, l-a pus în pat, a așezat un ficat de capră la cap și l-a acoperit cu o tunică. ¹⁴ Saul a trimis soli să pună mâna pe David, dar [ei] i-au spus că e bolnav. ¹⁵ Și i-a trimis asupra lui David, zicându-le: „Aduceți-l la mine cu pat [cu tot], ca să-l dau morții!” ¹⁶ Și solii s-au întors și, iată, în pat era copârșeul gol, iar la cap un ficat de capră. ¹⁷ Și Saul i-a spus lui Melchol: „De ce m-ai înșelat în felul acesta și i-ai dat drumul vrăjmașului meu, de-a scăpat?” Și Melchol i-a răspuns lui Saul: „El mi-a zis: «Lasă-mă să plec, că, de nu, te omor!»”

¹⁸ Și David a fugit și a scăpat teafăr; a ajuns la Samuel la Armathaim și i-a povestit tot ce i-a făcut Saul. Și David și Samuel au plecat și s-au așezat la Nauath-în-Rama. ¹⁹ Și lui Saul i s-a dat de știre: „Iată, David [se află] la Nauath-în-Rama.” ²⁰ Saul a trimis soli să pună mâna pe David; iar ei au văzut adunarea profeților și pe Samuel stând în fruntea lor. Și duhul lui Dumnezeu s-a pogorât peste trimișii lui Saul și ei au prins să profețească. ²¹ Și i s-a dat de știre lui Saul, de a trimis alți soli, dar și aceștia au prins să profețească. Iar Saul s-a pus să trimită soli și a treia oară, însă și aceștia au prins să profețească.

²² Și Saul s-a pornit cu mânie și a plecat și el la Armathaim; a mers până la puțul din aria din Sephi și a întrebat: „Unde sunt Samuel și David?” Și i-au spus: „Sunt la Nauath-în-Rama.” ²³ A plecat de acolo spre Nauath-în-Rama și a fost și peste el duhul lui Dumnezeu; și a tot mers profețind până a ajuns la Nauath-în-Rama. ²⁴ Și-a scos veșmintele și a profețit dinaintea lor, apoi s-a prăbușit la pământ dezbrăcat [și a rămas acolo] toată ziua și toată noaptea. De aceea se spunea: „Oare este și Saul printre profeți?”

20 ¹ Și David a fugit din Nauath-în-Rama, s-a dus în fața lui Ionathan și a zis: „Ce-am făcut și cu ce-am greșit și cu ce-am păcătuit dinaintea

(cf. S. Sauneron, art. „Sarcophages”, *Dictionnaire de la civilisation égyptienne*, Paris, 1970, pp. 257-258; C. Bridonneau, „Le Livre des morts et les coutumes funéraires”, în *Le Monde de la Bible* 78, 1992, pp. 30-31). Aceste sarcofage erau adesea așezate unul într-altul – ca păpușile rusești –, ceea ce ar explica pluralul grec. Oricum, τάφος, τάφῃ sunt adesea folosite la plural cu sens de singular. ♦ „un ficat de capră”: TM are „o impletitură din păr de capră” (traducere după BJ și AB I Sam.). Termenul ebr. este un *hapax* cu sens incert, iar traducerea gr. reflectă probabil o lecțiune coruptă a acestuia (AB I Sam., p. 326). „Împletitura” din păr de capră poate fi o perucă folosită pentru derutarea trimișilor lui Saul.

19,22 „s-a pornit cu mânie” nu apare în TM.

tatălui tău, de încercă [să-mi ia] viața?”² Și Ionathan i-a zis: „Nici vorbă! Nicidecum nu vei muri. Iată, tatăl meu nu va face nici un lucru, mare sau mic, fără să-l dezvăluie urechilor mele; de ce mi-ar ascunde tata lucrul acesta? Nu, nu se poate!”³ Însă David i-a răspuns lui Ionathan și i-a spus: „Tatăl tău a aflat și știe că am găsit trecere în ochii tăi și a spus: «Să nu afle Ionathan aceasta, că n-are să vrea!» Dar viu este Domnul și viu este sufletul tău! – așa cum ți-am spus, între mine și moarte s-a umplut [locul].”⁴ Și Ionathan i-a spus lui David: „Ce poștește sufletul tău și ce să fac pentru tine?”⁵ David i-a răspuns lui Ionathan: „Iată, mâine e Luna nouă, dar eu nicidecum nu mă voi așeza la masă să mănânc cu regele: lasă-mă să plec și mă voi ascunde în câmp până la asfințit.”⁶ Dacă tatăl tău va băga de seamă [că nu sunt acolo], să-i spui: «David m-a rugat stăruitor să-l las să dea o fugă până în cetatea sa, Bethleem, pentru că acolo [se face] jertfa de fiecine an pentru întregul său trib.»⁷ Și dacă spune: «Bine!», atunci robul tău [va fi] pe pace; dacă-ți răspunde însă cu asprime, să știi că, în el, răul s-a împlinit.”⁸ Fă [așadar] milă cu robul tău, pentru că ai făcut cu robul tău un legământ dinaintea Domnului. Iar dacă e vreo nelegiuire la robul tău, dă-mă tu morții! De ce să mă mai duci până la tatăl tău?”⁹ Și Ionathan i-a zis: „Nicidecum! Căci, dacă voi afla că s-a împlinit răul în tatăl meu încât să vină asupra ta – iar de nu, îți voi da de știre în cetățile tale.”¹⁰ David i-a spus lui Ionathan: „Cine-mi va da de știre dacă tatăl tău răspunde cu asprime?”¹¹ Și Ionathan i-a zis lui David: „Du-te și rămâi în câmp!” Și s-au dus amândoi la câmp.

20,2 „Nici vorbă!": *litt.* „în nici un fel ție”.

20,3 „între mine și moarte s-a umplut [locul]”: TM are „e ca un pas”. Imaginea din LXX se deosebește de cea din TM, pe care o păstrează Aquila și Symmachos.

20,5 „Luna nouă”: prima zi a lunii, după calendarul lunar respectat de Israel. Pentru această zi de sărbătoare erau prescrise jertfe (*cf.* Amos 8,5; Num. 28,11-15), iar în perioada monarhiei se pare că regele avea îndatoriri speciale pentru această zi (*cf.* Iez. 45,17) (AB I Sam., p. 341).

20,6 „jertfa de fiecine an” (*litt.* „jertfa zilelor”). Aceeași formulare greacă și aceeași traducere ca în 1,3.

20,8 Legământul făcut înaintea Domnului trimite la o relatare existentă în varianta lungă, care nu ni s-a păstrat.

20,9 „... să vină asupra ta –, iar de nu, îți voi da de știre în cetățile tale”: o altă punctuație ar conduce la traducerea „... să vină asupra ta, iar de nu, asupra cetăților tale, îți voi da de știre”.

¹² Și Ionathan i-a spus lui David: „Domnul Dumnezeu lui Israel știe că-l voi întreba pe tata, când se va ivi prilejul, de trei ori; și, iată, [dacă este] bine pentru David, nu voi trimite pe nimeni la tine la câmp. ¹³ Acestea să-i facă Dumnezeu lui Ionathan și acestea să le adauge! – că îți voi trimite [veștile] rele și le voi dezvălui urechilor tale; și te voi lăsa să pleci, și te vei duce în pace! Și Domnul va fi cu tine, așa cum era cu tatăl meu. ¹⁴ Și apoi, cât voi trăi, vei face milă cu mine, iar, când voi muri, ¹⁵ să nu-ți îndepărtezi mila de casa mea în veci; iar de nu, când Domnul îi va pierde pe toți vrăjmașii lui David, unul câte unul, de pe fața pământului, ¹⁶ numele lui Ionathan să fie scos din casa lui David, iar Domnul să ceară socoteală vrăjmașilor lui David!” ¹⁷ Și Ionathan s-a legat iarăși cu jurământ către David, căci iubea sufletul celui care-l iubea pe el.

¹⁸ Și Ionathan a zis: „Măine e Luna nouă; se va băga de seamă [lipsa] ta, pentru că se va băga de seamă jilțul tău. ¹⁹ În trei rânduri să iei seama, și să te duci la locul tău, unde te-ai ascuns, în zi de lucru, și să te așezi lângă acest *ergab*. ²⁰ Iar eu am să ținesc cu săgeți de trei ori înspre Amattari, ²¹ și,

20,12-13 În LXX Ionathan îi va aduce personal lui David informația doar dacă Saul are gând rău asupra lui. După TM (pasaj dificil), Ionathan îl va anunța direct pe David, oricare ar fi dispoziția lui Saul cu privire la el.

20,15-16 „iar de nu”: TM are „nici când” ♦ „numele lui Ionathan să fie scos din casa lui David, iar Domnul să ceară socoteală...”: TM are „Și Ionatan a încheiat un legământ cu casa lui David, iar Domnul va cere socoteală...”.

20,19 „unde te-ai ascuns, în zi de lucru (τῆ ἐργασίμῃ)”: traducătorii BA traduc prin „jour ouvré”, considerând că asemenea zi se opune „zilei de sărbătoare”, cea a lunci noi, la fel cum, în Ez. 46,1, se opun cele șase zile lucrătoare sabbatului. O traducere mai potrivită ar fi: „în ziua [aceea] obișnuită”. Ieronim (*in die qua operari licet*) și Targumul Io. („zi profană”) înțeleg astfel expresia ebraică (TM *yōm hamma'āseh*); interpreții moderni ai TM o traduc adesea prin „ziua faptei”, expresie care evocă un episod care nu ni s-a transmis. ♦ Pentru *ergab*, cf. nota 6,11. TM are însă *hā'ebhen ha'āzel*, „piatra lui Ezel” (Ieronim: *lapis cui est nomen Ezel*). Dar, cum verbul *āzal* înseamnă „a pleca”, textul ebraic se poate traduce „piatra plecării”.

20,20 „Amattari”: transcrie ebraicul *mattārāh*, care înseamnă cel mai adesea „pază”, „închisoare” (fiind tradus de Aquila și Theodotion prin φυλακή), dar și „țință” (de unde o altă traducere atribuită lui Aquila: σκοπός). Termenul apare în Iov 16,13 și Plâng. Ier. 3,12, unde este tradus prin σκοπός. Se poate presupune că traducerea 1Rg. transformă termenul ce înseamnă „țință” în toponim pentru că, în secolul al II-lea î.H., când se face această traducere, evreii, doritori să-și păstreze identitatea față de elenism, au evitat să-i atribuie lui Ionathan ca o ocupație obișnuită tirul cu arcul la țință, care era una din ocupațiile efebilor greci.

iată, voi trimite slujitorul, zicându-i: «Hai, găsește-mi săgeata!» Dacă îi spun slujitorului: «Săgeata e dincoace de tine: așa e, ia-o!», înfățișează-te, căci ești pe pace și nu este nimic – viu este Domnul!; ²² dacă însă îi spun băiatului: «Săgeata e dincolo de tine!», să pleci, căci Domnul te-a trimis [de acolo]. ²³ Cât despre ceea ce am vorbit eu și cu tine, iată, Domnul este martor între mine și tine până în veci!”

²⁴ Și David s-a ascuns pe câmp. Și s-a făcut Luna [nouă] și regele vine la masă să mănânce. ²⁵ Și regele s-a așezat pe jilțul său, ca de fiecare dată, pe jilțul de la perete, și s-a așezat în fața lui Ionathan; și Abenner s-a așezat alături de Saul, și s-a cunoscut locul lui David. ²⁶ Saul n-a spus nimic în ziua aceea, pentru că [și]-a zis: „Pesemne că nu e curat, căci nu se va fi curățit.”

²⁷ Și a fost așa: [în] ziua a doua, a doua zi a Lunii, s-a cunoscut locul lui David. Și Saul i-a spus lui Ionathan, fiul său: „De ce n-a venit fiul lui Iessai nici ieri, nici azi la masă?” ²⁸ Și Ionathan i-a răspuns lui Saul și i-a zis: „David m-a rugat să se ducă până în cetatea lui, Bethleem, ²⁹ și mi-a spus: «Lasă-mă să plec, pentru că în cetate e o jertfă pentru trib și frații mei m-au chemat. Iar acum, dacă am aflat bunăvoință în ochii tăi, mă voi duce liniștit să mă văd cu frații mei.» De aceea n-a venit la masa regelui.” ³⁰ [Atunci] Saul s-a pornit cu mânie asupra lui Ionathan și i-a zis: „Fecior de fată ulițar-nică! Oare nu știi eu că ești înțeleș cu fiul lui Iessai, spre rușinea ta și spre rușinea goliciunii mamei tale? ³¹ Căci, atâtea zile câte mai trăiește fiul lui Iessai pe pământ, nu se va întemeia domnia ta! Așa că trimite odată să-l prindă pe flăcău, căci e vrednic de moarte!” ³² Ionathan i-a răspuns lui Saul: „De ce să moară? Ce a făcut?” ³³ Saul și-a ridicat sulia înspre Ionathan, ca să-l omoare. Iar Ionathan a înțeleș că în tatăl său se împlinise răul, ca să-l omoare pe David. ³⁴ Și Ionathan a sărit de la masă, înfierbântat de mânie, și n-a mâncat pâine în a doua zi a lunii; era rănit din pricina lui David, pentru că tatăl său ajunsese până la capăt împotriva lui.

³⁵ Și a fost așa: dis-de-diminează, Ionathan a ieșit la câmp, așa cum sta-tornicise [după cuvântul dat] cu mărturie către David, și cu el se afla un slujitor mai tânăr. ³⁶ Și i-a spus slujitorului: „Dă fuga de-mi găsește săgețile

20,29 „mă voi duce liniștit (δυσωθήσομαι)”, *litt.* „voi fi/ajunge teafăr”.

20,34 „ajunsese până la capăt împotriva lui”: TM are „il ocărăse”.

20,35 „cu mărturie către David” (sau „față de martori...”): TM are „la întâlnirea cu David”. Traducerea ebr. *mō'ēdh*, „întâlnire”, prin μαρτύριον, în afara expresiei „cortul mărturiei”, este specifică pentru 1Rg.

pe care le trag!” Și slujitorul a dat fuga, iar Ionathan a tras cu săgeata peste el.³⁷ Și slujitorul s-a dus până în locul săgeții pe care o trăsesese Ionathan, și Ionathan a strigat după flăcău și a zis: „Acolo e săgeata, dincolo de tine!”³⁸ Și Ionathan a strigat după slujitorul său, zicând: „Grăbește-te, dă-i zor, nu mai sta!” Iar slujitorul lui Ionathan a cules săgețile pentru stăpânul său.³⁹ Și slujitorul n-a priceput nimic: doar Ionathan și cu David știau vorba.⁴⁰ Și Ionathan i-a dat armele slugii și i-a spus: „Pleacă, du-te în cetate!”⁴¹ Iar când slujitorul a intrat acolo, David s-a ridicat de la *ergab*, a căzut cu fața la pământ și s-a închinat de trei ori în fața lui; și s-au sărutat unul pe altul și au plâns unul pentru altul vreme îndelungată.⁴² Și Ionathan i-a spus: „Mergi în pace și [să fie] cum am jurat noi amândoi în numele Domnului, zicând «Domnul să fie martor între mine și tine, și între seminția mea și seminția ta în veci!»”

21¹ David s-a sculat și a plecat, iar Ionathan a intrat în cetate.² Și David a plecat la Nomba, la preotul Abimelech. Abimelech s-a înspăimântat întâlnindu-l și i-a zis: „Cum de ești singur și nu-i nimeni cu tine?”³ Și David i-a răspuns preotului: „Regele mi-a poruncit astăzi ceva și mi-a zis: «Să nu știe nimeni lucrul pentru care te trimit și pentru care ți-am dat porunca!» Iar pe slujitori i-am pus să jure că vor fi în locul numit «Credincioșia lui Dumnezeu», Phellani Alemoni.⁴ Acum, dacă ai cumva la îndemână cinci pâini, dă-mi în mână ce vei găsi.”⁵ Preotul i-a răspuns lui David și i-a spus: „N-am la îndemână pâini de rând, ci numai pâini sfințite. Dacă slugile tale s-au păzit de femei, vor mânca.”⁶ Și David i-a răspuns preotului și i-a spus: „Nu ne-am atins de femei ieri și alaltăieri. Când am pornit la drum, toți

20,41 „vreme îndelungată”: *litt.* „până la împlinire mare”.

21,2 Nomba (TM: *Nobh*) este localizată în apropierea Ierusalimului, spre nord, poate la Umm et-Tala.

21,3 „în locul numit «Credincioșia lui Dumnezeu» (θεοῦ πίστις), Phellani Alemoni”: TM are „în locul cutare (*p'loni 'al'mōni*)”; expresia ebr. apare doar de trei ori în TM, desemnând un loc sau o persoană al cărei nume vorbitorul nu-l cunoaște sau nu vrea să-l spună. Traducătorul grec transcrie corect sintagma ebraică, dar o traduce eronat, citind *MWNH* în loc de *MWNY* (AB I Sam., p. 347).

21,5 „pâini de rând (βέβηλοι)”: Aquila, Symmachos și Theodotion au preferat termenul neutru *λακοί*.

21,6 „lucrurile”: TM are *keli*, „vas”, dar și „sac”. Pasaj dificil de interpretat; David pare a spune că expediția la care pornește este, ce-i drept, profană (fuga de Saul), dar va fi sfințită de pâinea sfințită pe care o va duce în sac (TM) sau care va face parte din lucrurile sale (LXX).

slujitorii erau curați, dar drumul acesta nu e curat; azi însă se va sfinți prin lucrurile mele.”⁷ Iar preotul Abimelech i-a dat pâinile punerii dinainte, pentru că acolo nu se găseau alte pâini decât pâinile înfățișării, ridicate din fața Domnului, ca să se pună pâine caldă tot în ziua când au fost luate.

⁸ Și, în ziua aceea, se afla acolo unul dintre slujitorii lui Saul, ținut drept *neessaran* dinaintea Domnului; și numele lui era Doec sirianul și ducea la păscut catârcele lui Saul.

⁹ Și David i-a spus lui Abimelech: „Vezi dacă ai aici, la îndemână, o sulită ori o sabie, pentru că nu mi-am luat cu mine nici sabia, nici armele; căci vorba regelui era grabnică.”¹⁰ Și preotul i-a zis: „Iată sabia lui Goliat Străinul, pe care l-ai doborât în Valea Ela. E învelită într-o pânză! Dacă vrei să ți-o iei, ia-o, căci, în afară de aceasta, nu mai e alta aici.” David a spus: „Iată, nu mai este alta ca ea; dă-mi-o!”¹¹ Și i-a dat-o. Iar David s-a ridicat și a fugit chiar în ziua aceea de la fața lui Saul. Și a ajuns David la Anchus, regele din Geth.¹² Și slugile lui Anchus i-au spus: „Nu e acesta David, regele țării? Nu pentru el jucau și cântau femeile:

«Saul și-a doborât miile,
iar David, zecile de mii?»»

¹³ Și David a pus la inimă aceste cuvinte și s-a temut foarte tare de Anchus, regele din Geth.¹⁴ Și-a schimbat înfățișarea înaintea lui și, în ziua aceea, s-a prefăcut: bătea toba în porțile cetății, dădea din mâini, se prăvălea peste porți și-i curgeau bale în barbă.¹⁵ Și Anchus le-a zis slujitorilor:

21,7 „Pâinile punerii dinainte” (cf. Ex. 40,23) sau „pâinile înfățișării” (litt. „fetei”) sunt pâinile expuse dinaintea Domnului. Douăsprezece la număr, după ritualul Templului din Ierusalim, acestea erau schimbate de fiecare sabbat. E posibil ca la Nomba să fi fost numai cinci.

21,8 „ținut (συνεχόμενος, litt. reținut) drept *neessaran*”: TM „reținut” (*ne' țâr*). Verbul ebraic, cu conotații religioase, a fost mai întâi tradus, apoi transcris.

21,10 „într-o pânză”: TM adaugă aici „în spatele efodului”, instrumentul divinătoriu al preotului. Acesta va fi acuzat de Doec (22,10) că l-a întrebat pe Domnul pentru David.

21,12 „David, regele țării”: „țara” (γῆ) poate fi înțeleasă și ca ținut și ca teritoriul întregului Israel. David nu era încă rege decât în ochii Domnului. Pentru narator, ironia slujitorilor lui Anchus poate ascunde o profecție. ♦ „jucau și cântau”: litt. „au ieșit [femeile] în coruri”.

21,14 TM diferă sensibil de LXX. David nu cade peste porțile cetății, ci le marchează cu semnul *taw*, semnul luării în posesie. Astfel, David se înstăpânește asupra cetății.

21,15-16 „posedat”: ebr. *șâgha'*, „a fi nebun”, are mai multe echivalente în LXX. Aici este tradus prin ἐπίλημτος, care înseamnă, etimologic, „posedat” (cf. și 4Rg. 9,11), dar și „epileptic” în sens medical.

„Uitați-vă la el: e posedat! De ce mi l-ați adus? ¹⁶ Duc eu oare lipsă de posedați, de mi l-ați adus să-l apuce pandaliile la mine? Acesta nu va intra în casa mea!”

22 ¹ Și David a plecat de acolo și a scăpat teafăr; și a ajuns la peștera Odollam. Iar frații săi și casa tatălui său au aflat și au coborât la el acolo. ² Și s-au adunat la el toți cei aflați în nevoie, toți cei cu datorii și toți cei cu sufletul amărât; iar el era căpetenia lor. Și se aflau cu el ca la patru sute de bărbați.

³ Și David a plecat de acolo la Masepha din Moab și i-a spus regelui Moabului: „Lasă-i pe tatăl meu și pe mama mea să stea la tine, până voi ști ce va face Dumnezeu cu mine.” ⁴ Și a stăruit în fața regelui Moabului, iar [ei] au sălășluit cu el toate zilele câte le-a stat David la adăpost.

⁵ Profetul Gad i-a spus lui David: „Nu mai sta la adăpost, pleacă și vei ajunge în țara lui Iuda!” Iar David a plecat, a ajuns și s-a așezat în cetatea Sarich.

⁶ Și Saul a auzit că David fusese recunoscut, ca și oamenii care erau cu el. Și Saul ședea pe Deal, mai jos de țarina de la Rama, cu lancea în mână, iar toți slujitorii lui i se aflau în preajmă. ⁷ Și Saul le-a spus slujitorilor care i se aflau în preajmă: „Ascultați, fii ai lui Beniamin: oare într-adevăr fiul lui Iessai vă va da tuturor ogoare și vii și vă va pune pe toți căpetenii peste o sută și peste o mie? ⁸ Căci voi v-ați pus cu toții împotriva mea și n-a fost nimeni care să dezvăluie urechii mele când fiul meu a făcut un legământ cu fiul lui Iessai; și nici unul dintre voi nu-și dă osteneala pentru mine și nu dezvăluie urechii mele că fiul meu l-a stârnit pe robul meu să se ridice ca un

22,1 Odollam figurează ca oraș pe lista cetăților din câmpie, din ținutul lui Iuda. Este probabil Kirbet eș-Șeikh-Madhkur.

22,3 Moab se află pe țărmul răsăritean al Mării Moarte. Rezumatul domniei lui Saul amintește de lupta acestuia împotriva Moabului (14,47) și un rege al Moabului se luptă cu israeliții în 12,9. După cartea Ruth, existau legături de rudenie între Moab și familia lui David.

22,5 Dacă Odollam se află în Iuda, e greu de explicat cum se stabilește David tot în ținutul lui Iuda. Lecțiunea „Idumeea”, din LXX-B, rezolvă această dificultate. ♦ Gad este numit „profet” sau „văzător” în 2Rg. 24,11; 1Par. 21,9; 29,29; 2Par. 29,25. Rolul acestui profet în viața lui David este comparabil cu cel al preoților Abimelech (22,10) și Abiathar (23,9-12; 30,7-8): David este călăuzit de poruncile Domnului, transmise prin preot sau prin profet.

22,6 „pe Deal”: TM are „sub tamariscul de pe înălțime”.

vrăjmaș împotriva mea, așa cum [o vedește] ziua de astăzi.”⁹ Dar Doec sirianul, cel care era pus la catărcele lui Saul, i-a dat răspuns, zicând: „L-am văzut pe fiul lui Issai ajungând la Nomba, la preotul Abimelech, fiul lui Achitob; ¹⁰ și [acesta] l-a întrebat pe Domnul despre el, i-a dat merinde și i-a dat chiar și sabia lui Goliat Străinul.”

¹¹ Și regele a pus să fie chemat Abimelech, fiul lui Achitob, și toți fiii tatălui lui, preoții din Nomba; și s-au înfățișat cu toții la rege. ¹² Și Saul a spus: „Ascultă, fiu al lui Achitob!” [Acesta] a răspuns: „Iată-mă, grăiește stăpâne!” ¹³ Și Saul i-a spus: „De ce te-ai alăturat fiului lui Issai împotriva mea, i-ai dat pâine și sabie și l-ai întrebat pe Dumnezeu despre el, ca să se ridice ca un vrăjmaș împotriva mea, așa cum [o vedește] ziua de astăzi?” ¹⁴ Și el i-a răspuns regelui și i-a spus: „Care dintre toți robii tăi mai este ca David de credincios, ginere al regelui, și răspunzător de împlinirea tuturor poruncilor tale, și cu mare slavă în casa ta? ¹⁵ Oare astăzi am început să-l întreb pe Dumnezeu despre el? Nicidecum! Regele să nu-l învinuiască pe robul său și întreaga casă a tatălui meu, căci robul tău nu știa despre toate astea nici un lucru, nici mic, nici mare.” ¹⁶ Dar regele Saul a spus: „De moarte vei muri, Abimelech, tu și toată casa tatălui tău!”

¹⁷ Și regele le-a spus gărzilor care se aflau lângă el: „Aduceți-i și dați-i morții pe preoții Domnului, pentru că mâna lor e cu David și au știut că e fugar și mi-au tăinuit acest lucru.” Dar slujitorii regelui nu au vrut să-și ridice mâna asupra preoților Domnului. ¹⁸ Atunci regele i-a spus lui Doec: „Întoarce-te tu și du-te asupra preoților.” Și Doec sirianul s-a întors și i-a dat morții pe preoții Domnului în ziua aceea – trei sute și cinci oameni, toți purtând *ephudul*. ¹⁹ Și cetatea preoților, Nomba, a trecut-o prin tăișul sabiei, de la bărbați până la femei, de la copilași până la prunci, juncani, asini și oi. ²⁰ A scăpat un singur fiu de-al lui Abimelech, fiul lui Achitob, pe nume Abiathar, și a fugit după David. ²¹ Și Abiathar i-a vestit lui David că Saul i-a omorât pe toți preoții Domnului. ²² Și David i-a spus lui Abiathar: „Știam în ziua aceea că Doec sirianul îi va da de știre negreșit lui Saul. Eu sunt vinovat pentru sufletele din casa tatălui tău. ²³ Rămâi cu mine, nu te teme, căci acolo unde voi căuta un loc pentru viața mea, voi căuta și pentru viața ta, căci te afli sub bună pază alături de mine.”

22,18 „trei sute și cinci oameni, toți purtând *ephudul*”: TM are „optzeci și cinci de oameni purtând efodul de in”.

22,23 „unde voi căuta un loc pentru viața mea, voi căuta și pentru viața ta”: TM are „Cine va căuta să-mi ia viața va căuta să ia și viața ta” (= „avem aceiași dușmani”).

23¹ Și i-au dat de veste lui David, zicând: „Iată, Străinii fac război la Keila, și pradă și calcă în picioare ariile.”² Și David l-a întrebat pe Domnul, zicând: „Oare să mă pornesc și să-i lovesc pe acești Străini?” Și Domnul i-a spus: „Du-te și-i vei lovi pe Străinii aceștia și vei izbăvi Keila!”³ Și oamenii lui David i-au spus: „Iată, noi ne temem aici în Iudeea: cum ar fi dacă ne-am duce la Keila? Ne ducem să fim pradă Străinilor?”⁴ David s-a dus iarăși să-l întrebe pe Domnul, iar Domnul i-a răspuns și i-a spus: „Ridică-te și coboară la Keila, căci Eu îți dau pe Străini în mâinile tale!”⁵ Și David s-a dus la Keila împreună cu oamenii care erau cu el, s-a luptat cu Străinii și ei au fugit din fața lui; [David] le-a luat vitele, i-a lovit cu mare prăpăd și i-a izbăvit David pe locuitorii din Keila.

⁶ Și a fost așa: când Abiathar, fiul lui Abimelech, a fugit la David, a coborât și el cu David la Keila cu un *ephud* în mână.

⁷ Și i s-a dat de știre lui Saul că David a ajuns la Keila; iar Saul a zis: „Dumnezeu l-a vândut în mâinile mele, căci, ducându-se într-o cetate cu porți și zăvoare, se află împresurat.”⁸ Și Saul a chemat întregul popor să coboare la război la Keila, ca să pună mâna pe David și pe oamenii lui.⁹ Iar David și-a dat seama că Saul nu tace despre răul pe care voia să i-l facă; și David i-a spus preotului Abiathar: „Adu *ephudul* Domnului!”¹⁰ Și David a zis: „Doamne, Dumnezeul lui Israel, robul Tău a auzit fără tăgadă că Saul caută să vină la Keila, ca să nimicească cetatea din pricina mea.”¹¹ Oare va fi împresurată? Oare va coborî Saul acum, așa cum a auzit robul Tău? Doamne, Dumnezeul lui Israel, vestește-i robului Tău!” Și Domnul i-a răspuns: „Va fi împresurată.”¹²¹³ Și David s-a ridicat împreună cu oamenii

23,1 Ca și Odollam (cf. nota 22,5), Keila (Khirbet Qila, aflat la vreo patru kilometri de Odollam) se găsește în câmpia din Iudeea. LXX 23,3 spune că ea nu se află în Iudeea. Lecțiunea „Idumeea” de la 17,1 din LXX-B are drept scop, poate, să rezolve dificultatea.

23,5 „și ei au fugit din fața lui” lipsește din TM.

23,9 „Saul nu tace (ὁὐ παρσιωπῶ) despre răul pe care voia să i-l facă”: TM are „împotriva lui uneltea Saul rele”. Ebr. *mahārîš* este o formă hifil de la *hāraš*. Lexicografii moderni deosebesc două verbe cu rădăcina *HRŠ*, unul cu sensul „a păstra tăcerea”, celălalt însemnând „a ara”, dar și „a unelti”.

23,11 „Oare va fi împresurată (litt. închisă)”: TM are „Oare stăpânii din Qe‘ilāh mă vor închide în mâna lui?”. ♦ „Domnul i-a răspuns: «Va fi împresurată.»”: TM are, în finalul v. 23,11: „va coborî”, despre Saul. V. 12 în TM este „Oare stăpânii din Qe‘ilāh mă vor închide în mâna lui Saul, pe mine și pe oamenii mei?” Și Domnul a spus: «Vă vor închide»”.

23,13 „patru sute”: TM are „șase sute”.

care erau cu el, ca la patru sute, și au ieșit din Keila și s-au dus unde se mai puteau duce. Și i s-a dat de veste lui Saul că David a scăpat din Keila și acesta n-a mai pornit la luptă.

¹⁴ Și David s-a așezat în pustiu, la Maserem, la strâmtori; și stătea în pustiu pe muntele Ziph, în ținut plin de uscăciune. Și Saul îl căuta în fiecare zi, dar Domnul nu l-a dat în mâinile lui.

¹⁵ David a văzut că Saul pornise să-l caute [pe el], pe David. El se afla pe muntele uscat, la Noua [din] Ziph. ¹⁶ Și Ionathan, fiul lui Saul, s-a ridicat și s-a dus la David la Noua și și-a întărit mâinile în Domnul. ¹⁷ Și i-a spus: „Nu te teme, căci mâna tatălui meu Saul nu te va afla, și tu vei domni peste Israel; iar eu voi fi al doilea după tine! Tatăl meu, Saul, o știe și el.” ¹⁸ Și au făcut amândoi un legământ dinaintea Domnului. David a rămas la Noua, iar Ionathan s-a dus acasă.

¹⁹ Și cei din Ziph au urcat din ținutul uscat către Saul, pe Deal, zicându-i: „Iată, nu cumva se ascunde David la noi, la Messara, în strâmtorile de la Noua, pe dealul Echela, care este la dreapta față de Iessaimun?” ²⁰ Și acum, [dacă] toate [sunt] la sufletul regelui să coboare, să coboare la noi: l-au încercuit [să-l dea] în mâinile regelui.” ²¹ Și Saul le-a spus: „Fiți binecuvântați de Domnul, căci v-ați dat osteneală pentru mine. ²² Duceți-vă, așadar, și pregătiți-vă și aflați încă și locul pe unde-l poartă pașii, acolo pe unde ați spus, ca nu cumva să [umble] cu vicleşug. ²³ De cum veți vedea și veți ști, vom merge cu voi; și dacă e în ținutul acesta, îl voi căuta printre toate miile lui Iuda.” ²⁴ Și cei din Ziph s-au ridicat și au plecat din fața lui Saul. David și oamenii săi se aflau în pustiul Maan, spre soare-apune, la

23,15 LXX citește, în loc de HRȘ, „Pădurea”, HDȘ, „Noua”.

23,19 „la dreapta”: ebr. *mimîn* înseamnă „din dreapta”, dar, cum sudul se află la dreapta celui ce privește spre răsărit, cuvântul poate desemna uneori sudul. LXX îl traduce aici cu δεξιός, „de la dreapta”. Mulțimea de precizări toponimice pare să redea mulțimea de locuri unde s-ar putea afla David.

23,24 „în pustiul Maan, spre soare-apune, la dreapta de Iessaimun”: TM are „în pustiul (*midh' bār*) Mā'ōn, în ținutul sterp (*'arābhāh*), la miazăzi de stepă (*y' šimōn*)”. Cele trei sinonime din TM insistă asupra situației grele a lui David, dar nu dau nici o reprezentare geografică limpede. LXX traduce primul termen, îl transcrie ca toponim pe cel din urmă și îl interpretează pe cel din mijloc. *'Arābhāh* desemnează, însoțit de articol, marea și întinsa depresiune aridă Araba, care se întinde de la lacul Tiberiada la golful Aqaba. De aici, probabil, a ajuns să desemneze orice câmpie stearpă, stepă. LXX adesea îl transcrie; când îl traduce, folosește ἔρημος, „pustiu”, dar mai ales δυομαί, „apus”. E posibil ca și expresia folosită aici (καθ' ἑσπέραν, „spre seară”) să aibă aceeași explicație.

dreapta de Iessaimun. ²⁵ Și Saul a pornit cu oamenii săi ca să-l caute; însă lui David i s-a dat de știre și a coborât înspre stâncă din pustiul Maan. Și Saul a auzit și l-a urmărit pe David înspre pustiul Maan. ²⁶ Și Saul și cu oamenii săi mergeau de o parte a muntelui aceluia, iar David și cu oamenii săi se aflau de partea cealaltă a muntelui. David mergea ferit ca să se îndeprteze din fața lui Saul, dar Saul și oamenii săi și-au pus tabăra în fața lui David și a oamenilor lui, ca să pună mâna pe ei. ²⁷ Și a venit un sol la Saul și i-a spus: „Grăbește-te încoace, fiindcă Străinii au năvălit în țară!” ²⁸ Saul a făcut cale-ntoarsă de pe urmele lui David și a mers să le iasă în față Străinilor; de aceea s-a numit acel loc Stâncă Despărțită.

24 ¹ Și David s-a ridicat de acolo și s-a așezat în strâmtoarea Engaddi. ² Și a fost așa: când Saul s-a întors de pe urmele Străinilor, i s-a dat de știre că David se află în pustiul Engaddi. ³ Și el a luat cu sine trei mii de oameni aleși din întregul Israel și a plecat să-l caute pe David și pe oamenii lui în fața Sadaiemului. ⁴ A ajuns la turmele de oi de la marginea drumului, iar acolo se afla o peșteră; și Saul a intrat ca să se ușureze; iar David și cu oamenii lui se aflau în peșteră, așezați mai înlăuntru.

⁵ Și oamenii lui David i-au zis: „Iată, aceasta este ziua despre care ți-a spus Domnul că-l va da pe vrăjmașul tău în mâinile tale și tu vei face cu el ce vei crede de cuviință!” Și David s-a sculat și a tăiat pe ascuns pulpana mantiei lui Saul. ⁶ Și a fost așa: după aceea, lui David îi bătea inima, pentru că-i tăiasse pulpana hainei; ⁷ și David le-a spus oamenilor săi: „Ferească-mă Domnul să-i fac eu aceasta stăpânului meu, unsului Domnului, să pun mâna pe el, căci el este unsul Domnului.” ⁸ Și David i-a înduplecat cu vorbe pe oamenii lui, și nu i-a lăsat să se ridice și să-l ucidă pe Saul. Iar Saul s-a ridicat și a luat-o în jos pe drum.

23,28 „Stâncă Despărțită”, gr. πέτρα ἡ μερισθεῖσα: nume de loc care face aluzie la aspectul ei, μερισθεῖσα făcând ecou celor două ἐκ μέρους, „de o parte... de cealaltă parte”.

24,1 Engaddi (TM *Eyn-Gedhi*, „izvorul iedului”), oraș al tribului lui Iuda (Iis. Nav. 15,62), se află pe țărmul vestic al Mării Moarte. Astăzi este Tell ed-Djurn, la șase kilometri sud de latitudinea Hebronului.

24,3 „Sadaiem” sau „Eddaiem” (LXX-B), două lecturi diferite ale ebr. *šūrēy hayy’ ʿēlīm*, „Stâncile muflonilor”.

24,4 „să se ușureze” traduce παρασκευάσασθαι, „a se pregăti”: TM are „să-și acopere picioarele”, expresie ebr. care se regăsește în Jud. 3,24 (unde este redat în ms. B prin ἀποκενοῦν τοὺς πόδας αὐτοῦ, „a-și goli picioarele”).

24,5 „ce vei crede de cuviință”: *lit.* „ce [va fi] bine în ochii tăi”.

⁹ Atunci David s-a ridicat în urma lui, ieșind din peșteră. Și David a strigat după Saul, zicând: „Stăpâne rege!” Și Saul a privit în spate, iar David s-a aruncat cu fața la pământ și i s-a închinat. ¹⁰ Și David i-a spus lui Saul: „De ce ascuți vorbele poporului care-ți spune: «Iată, David caută să-ți ia viața?» ¹¹ Iată, în ziua aceasta, au văzut ochii tăi că Domnul te-a dat astăzi în mâna mea în peșteră; și eu n-am vrut să te ucid, ci te-am cruțat și am spus: «Nu voi ridica mâna împotriva stăpânului meu, pentru că el este unsul Domnului.» ¹² Și iată pulpana mantiei tale în mâna mea: eu ți-am tăiat pulpana, dar nu te-am ucis. Și ia aminte și vezi astăzi că nu se află răutate în mâna mea, nici impietate, nici nelegiuire, și n-am păcătuit față de tine. Iar tu îmi întinzi curse ca să-mi iei viața? ¹³ Să judece Domnul între mine și tine și să-mi facă dreptate față de tine! Iar mâna mea nu va fi asupra ta, ¹⁴ precum spune vechea zicală: «Din nelegiuiri și izvorî greșeala.» Dar mâna mea nu va fi asupra ta. ¹⁵ Acum, după cine umbli tu, rege al lui Israel? Pe cine urmărești tu? [Umbli] după un câine mort, după un purice. ¹⁶ Să cântărească Domnul și să judece între mine și tine! Să vadă Domnul și să-mi facă dreptate și să mă scape din mâna ta!”

¹⁷ Și a fost așa: când David a sfârșit de rostit aceste cuvinte către Saul, Saul a spus: „Acesta-i oare glasul tău, David, copile?” Și Saul a ridicat glasul și a plâns. ¹⁸ Și Saul i-a spus lui David: „Tu ești mai drept decât mine, pentru că tu m-ai răsplătit cu bine, iar eu ți-am plătit cu rău. ¹⁹ Și tu mi-ai vestit astăzi binele pe care mi l-ai făcut, căci Domnul mă închisese azi în mâinile tale, dar tu nu m-ai ucis. ²⁰ Dacă cineva își întâlnește vrăjmașul la strâmtoare și-l trimite pe cale bună, îi va da și Domnul bună răsplată – precum ai făcut tu astăzi. ²¹ Și acum, iată, eu știu că vei fi într-adevăr rege și în mâinile tale va fi întărit regatul lui Israel. ²² Și acum, jură-mi pe Domnul că nu vei da pieirii seminția mea după mine și nu-mi vei șterge numele din casa tatălui meu!” ²³ Și David i-a jurat lui Saul. Și Saul a plecat la locul lui, iar David și oamenii săi s-au urcat în strâmtoarea Messara.

25 ¹ Samuel a murit, și întregul Israel s-a strâns, l-a jeli și l-a îngropat la casa lui de la Armathaim. Și David s-a ridicat și a coborât în pustiul Maan.

24,12 „Iată pulpana...”: TM are „Iată, părintele meu, pulpana...”.

24,21 „eu știu că vei fi într-adevăr rege”: după Haggadah, când Saul rupsesse poala mantiei lui Samuel (15,27), profetul îi spusese lui Saul că acela care îi va rupe poala mantiei va domni în locul lui. Astfel, când Saul a văzut pulpana mantiei sale în mâinile lui David, a înțeles că David va ajunge rege (cf. Ginzberg, L., 1913, pp. 28-30).

25,1 „l-a jeli”: *lit.* „și-a bătut [pieptul] pentru el”.

² Și trăia un om la Maan și turmele sale erau la Carmel; omul era foarte înstărit, avea trei mii de oi și o mie de capre; și se afla pentru tunsul oilor la Carmel. ³ Numele omului era Nabal și numele nevastei sale, Abigaia; și nevasta sa era foarte isteasă la minte și frumoasă la chip, dar omul ei era aspru, cu purtări rele și căinos.

⁴ Și David a auzit, în pustiu, că Nabal din Carmel își tunde oile. ⁵ Și David a trimis zece slujitori și le-a spus slujitorilor: „Urcați către Carmel, duceți-vă la Nabal, întrebați-l de sănătate în numele meu ⁶ și spuneți-i acestea: «La mulți ani cu sănătate ție și pentru casa ta și toate ale tale, sănătate! ⁷ Și acum iată, am auzit că-ți tund oile păstorii tăi, care au fost cu noi în pustie, și nu i-am oprit și nu le-am poruncit nimic câte zile s-au aflat la Carmel. ⁸ Întreabă-i pe slujitorii tăi și ei îți vor spune. Să afle [așadar] trecere slujitorii [mei] în ochii tăi, pentru că am venit într-un ceas bun. Dă ce găsești la îndemână fiului tău David!»”

⁹ Și au plecat slujitorii, și i-au spus lui Nabal aceste vorbe întocmai cum fuseseră rostite, în numele lui David; dar Nabal a sărit în sus, ¹⁰ și le-a răspuns slujitorilor lui David și le-a spus: „Cine-i David? Cine-i fiul lui Iessai? Astăzi sunt o mulțime de robi care fug, care mai de care, de la stăpânii lor. ¹¹ Să iau eu pâinile și vinul meu, și carnea jertfelor mele, pe care le-am adus pentru cei ce-mi tund oile, și să le dau unor bărbați despre care nu știu [nici măcar] de unde sunt?”

¹² Și slujitorii lui David au făcut cale-ntoarsă și au venit înapoi și s-au dus de i-au spus întocmai aceste vorbe lui David. ¹³ Și David le-a spus oamenilor săi: „Încingeți-vă fiecare sabia!” Și au pornit în urma lui David cam patru sute de oameni, iar două sute au rămas cu poverile.

¹⁴ Unul dintre slujitori [s-a dus] la Abigaia, nevasta lui Nabal, și i-a spus: „Iată, David a trimis soli din pustie să-i dea binețe stăpânului nostru, iar el le-a întors spatele. ¹⁵ Oamenii au fost tare buni cu noi; nu ne-au împiedicat cu nimic și nu ne-au poruncit nimic câte zile am stat în preajma lor. Și când ne aflam pe câmp, ¹⁶ erau ca un zid în jurul nostru, zi și noapte, câte zile am

25,2 Carmel, omonim cu numele muntelui, este, în conformitate cu 1Rg. 30,29, unul dintre orașele lui Iuda.

25,6 „La mulți ani...”, gr. εἰς ὄρα: sensul formulei grecești este greu de precizat (cf. Gen. 18,14). S-a propus „pentru totdeauna” (LSJ) sau „pentru mult timp” (Flavius Iosephus, *AI* 6,297).

25,11 „pâinile și vinul meu”: TM are „pâinea mea și apa mea”. Expresia înseamnă, probabil, „mâncarea și băutura mea”.

stat în preajma lor, ca să ne paștem turma.¹⁷ Acum ia aminte și vezi ce-ai să faci, căci s-a împlinit răul cu stăpânul nostru și cu casa lui! El [e] o pacoste de om și nu-i chip să-i vorbești.”¹⁸ Și Abigaia a dat zor, a luat două sute de pâini, două burdufuri cu vin, cinci oi gățite, cinci efe de făină, un gomor de stafide și două sute de turte de smochine uscate, le-a pus pe asini¹⁹ și le-a spus slujitorilor ei: „Mergeți înaintea mea și, iată, eu sunt în spate, lângă voi.” Și bărbatului ei nu i-a dat de știre.

²⁰ Și, cum călărea ea pe asină și mergea la adăpostul muntelui, iată că David și cu oamenii lui au coborât s-o întâmpine; și i-a întâlnit.²¹ Și David i-a spus: „Poate am greșit că am păzit tot ce are omul acesta în pustiu și n-am poruncit să se ia nimic din ce-i al lui; căci mi-a întors rău pentru bine.²² Acestea să i le facă Dumnezeu lui David și acestea să-i adauge, dacă, până la ziuă, voi mai lăsa vreun bărbat din toți ai lui Nabal!”

²³ Când l-a văzut pe David, Abigaia s-a dat repede jos de pe asină, a căzut cu fața la pământ înaintea lui David, s-a închinat până la pământ²⁴ la picioarele lui și i-a spus: „Greșeala, stăpâne, este a mea! [Îngăduie-i] roabei tale să grăiască urechilor tale și ascultă cuvântul roabei tale.²⁵ Să nu-și pună stăpânul meu inima asupra acestei pacoste de om, căci, așa cum îi e numele, așa e și el. Nabal este numele lui și nu are minte. Iar eu, roaba ta, nu i-am văzut pe slujitorii tăi pe care i-ai trimis.²⁶ Și acum, stăpâne, viu este Domnul și viu este sufletul tău, fiindcă te-a oprit Domnul să ajungi [să verși] sânge nevinovat și [te-a ajutat] să-ți păstrezi mâna [curată]. Și acum, să ajungă ca Nabal vrăjmașii tăi și cei ce caută [să-i facă] rău stăpânului meu!²⁷ Și acum, primește îmbunarea aceasta, pe care a adus-o roaba ta stăpânului meu, și dă-o slujitorilor care stau în preajma stăpânului meu.²⁸ Iartă, așadar, nelegiuirea roabei tale, căci negreșit Domnul va face stăpânului meu o casă de încredere; pentru că stăpânul meu poartă războiul Domnului și rău nu se

25,22 „dacă, până la ziuă, voi mai lăsa vreun bărbat (οὐρούντα πρὸς τοίχων, *litt.* unul care urinează pe perete)”: expresie proverbială, care se regăsește în v. 34 și în 3Rg. 14,10; 16,11; 21,21; 4Rg. 9,8. Sensul ei este discutat: Targumul Io. traduce „o ființă cu rațiune”; pentru Rași și Kimhi, ea desemnează un câine; pentru alții, pe cineva care nu respectă obiceiul de a urina „acoperindu-și picioarele”, adică un om de condiție inferoară sau un copil.

25,26 „să-ți păstrezi mâna [curată] (σώζειν τὴν χεῖρα σου σοι, *litt.* să-ți salvezi mâna pentru tine)”: textul este dificil. În întreaga sa operă exegetică, Theodoret nu face caz decât de două posibile greșeli ale textului: aceasta este una dintre ele (*Questiones in Regum* 59).

va afla în tine niciodată.²⁹ De se va ridica un om care te va prigoni, căutând să-ți ia viața, sufletul stăpânului meu [va rămâne] legat cu legătura vieții de către Domnul Dumnezeu, iar sufletul vrăjmașilor tăi îl vei azvârli [ca] din praștie.³⁰ Și Domnul îi va împlini stăpânului meu tot binele pe care l-a grăit pentru tine; și prin porunca Domnului vei ajunge să fii căpetenie lui Israel;³¹ și nu-ți va fi aceasta urâciune – nici piatră de poticnire stăpânului meu – cum că ai fi vărsat pe degeaba sânge nevinovat; ci mâna stăpânului meu s-a izbăvit [de prihană]. Și Domnul îi va face bine stăpânului meu, iar tu îți vei aminti de roaba ta ca să-i faci bine.”

³² Și David i-a spus Abigaiei: „Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu lui Israel, care te-a trimis astăzi înaintea mea!”³³ Și binecuvântată fie purtarea ta și binecuvântată fii tu, care m-ai oprit chiar astăzi să ajung să vărs sânge și mi-ai izbăvit mâna [de prihană]!”³⁴ Numai că – viu este Domnul Dumnezeu lui Israel, care m-a împiedicat azi să-ți fac rău – dacă nu te grăbeai să vii înaintea mea, [îmi și] spuneam: «[Vai mie] dacă până la lumina zorilor va mai rămâne vreun bărbat dintre ai lui Nabal!»”³⁵ Și David a luat din mâna ei toate câte i le adusese și i-a spus: „Du-te în pace la casa ta! Vezi, ți-am ascultat glasul și ți-am cinstit chipul!”

³⁶ Și Abigaia a ajuns la Nabal – acesta dădea un ospăț în casa lui, un ospăț împărătesc. Nabal se veselea din toată inima și era beat criță. [Ea] nu i-a dat de știre nici un lucru, mare sau mic, până la lumina zorilor.³⁷ Și a fost așa: la ziuă, când Nabal s-a trezit din beție, nevasta lui i-a spus toate câte se întâmplaseră; și i-a murit inima în el, iar el s-a făcut ca piatra.³⁸ Și a fost așa: după vreo zece zile, Domnul l-a lovit pe Nabal, și [el] a murit.

³⁹ Și a auzit David și a spus: „Binecuvântat fie Domnul, care a făcut judecată pentru ocara pe care am primit-o din mâna lui Nabal și care l-a scăpat pe robul său din mâinile celor răi! Domnul a întors răutatea lui Nabal asupra capului lui!” Și David a trimis soli și a grăit despre Abigaia, că o ia pentru sine de nevestă.⁴⁰ Și slujitorii lui David s-au dus la Abigaia la Carmel, și au grăit către ea, zicându-i: „David ne-a trimis la tine, ca să te ia pentru el de nevestă.”⁴¹ Și ea s-a ridicat, s-a închinat cu fața la pământ și a spus: „Iată roaba ta, ca slujitoare care să spele picioarele slugilor tale!”⁴² Abigaia s-a ridicat, a încălecat pe asină și, însoțită de cinci fete, a pornit

25,30 Profetia Abigaiei corespunde cu 2Rg. 5,2; 6,21; 7,8.

25,35 „ți-am cinstit chipul” traduce ἠρέτισα τὸ προσώπῳ σου, *litt.* „am preferat chipul tău”.

în urma slujitorilor lui David; și i-a ajuns nevestă. ⁴³ Și pe Achinaam David a luat-o din Iezrael, și erau amândouă nevestele lui.

⁴⁴ Și Saul o dăduse de nevestă pe fiica sa, Melchol, nevasta lui David, lui Phalti, fiul lui Lais, din Romma.

26 ¹ Și cei din Ziph au urcat din [ținutul] uscat la Saul, pe Deal, și i-au spus: „Iată, David e ascuns la noi, pe dealul Echela, cel din față de Iessaimun.” ² Și Saul s-a ridicat și a coborât în pustiul Ziph [având] cu el trei mii de oameni aleși din Israel, ca să-l caute pe David în pustiul Ziph. ³ Și Saul și-a pus tabăra pe dealul Echela, din față de Iessaimun, la drum. David însă se așezase în pustiul. Și David a văzut că Saul a venit după el în pustiul; ⁴ și a trimis David iscoade și a aflat că Saul a venit pregătit din Keila.

⁵ David s-a ridicat pe ascuns și a intrat în locul unde dormea Saul; se mai afla acolo și Abenner, fiul lui Ner, căpetenia oștirii lui; Saul dormea într-un rădvan, iar poporul își așezase tabăra împrejurul lui. ⁶ Și David i-a spus lui Achimelech cheteul și lui Abessa, fiul Saruiei, fratele lui Ioab: „Cine va intra cu mine la Saul în tabără?” Și Abessa i-a răspuns: „Eu voi intra cu tine.” ⁷ Și David și cu Abessa au intrat printre popor noaptea, și, iată, Saul dormea adânc în rădvan, iar lancea îi era înfiptă în pământ, la cap; și Abenner și cu oamenii lui dormeau jur-împrejur. ⁸ Și Abessa i-a spus lui David: „Astăzi Domnul l-a închis pe vrăjmașul tău în mâinile tale. Și acum îl voi lovi cu lancea de pământ o [singură] dată, și nu voi mai da a doua oară!” ⁹ Și David i-a zis lui Abessa: „Să nu-l umilești! Căci cine va ridica mâna împotriva unsului Domnului și va rămâne nevinovat?” ¹⁰ Și David i-a

25,43 „Iezrael”: LXX-B „Israel”. TM are două localități Izreel (*yizer^e 'e'l*, „Dumnezeu seamănă”). Prima este un oraș din Iuda, aflat probabil aproape de Maon, Carmel și Ziph; al doilea este un oraș din Issachar (astăzi Zerin, la sud de Nazareth). Cei ce citesc „Israel” văd în asocierea celor două soții, una din Iudeea și cealaltă din Israel, prefigurarea viitoarei uniri a celor două țări sub coroana lui David.

26,5 „într-un rădvan”: în TM, Saul dormea în incintă (*bamma* „gāl”). Grecescul λαμπήνη pleacă probabil de la ebraicul 'agālāh, „car”, „(incintă formată din) care”. Sensul cuvântului grecesc nu e foarte limpede, dar se referă la un vehicul de gală rezervat personajelor importante. Theodoret (q. 60 = FM, p. 53) spune că λαμπήνη era un fel de ἀρμάμαξα, trăsura acoperită, pe patru roți, în care te poți întinde. Tabăra în formă de cerc este numită, de obicei, στρογγύλωσις. VL 91-95 și Lucifer din Cagliari citesc aici: *dormiebat in stragulis praeclaris*, „dormea în așternuturi lucitoare”, confundând λαμπήνη cu λάμπειν, „a străluci”, și interpretând στρογγύλωσις plecând de la στρώνωναι, „a așterne”.

26,10 „va fi răpus”: *litt.* „va fi adăugat”: *cf.* nota 12,25.

zis: „Viu este Domnul! Dacă Domnul nu-l va lovi, fie că-i va veni ziua [din urmă] și va muri, fie că va coborî la război și va fi răpus,¹¹ pe mine unul să mă ferească Domnul să ridic eu mâna împotriva unsului Domnului! Iar acum ia lancia de lângă capul lui și ulciorul cu apă și să ne întorcem la noi!”¹² Și David a luat lancia și ulciorul cu apă de lângă capul lui și s-au întors la ei. Și nimeni n-a văzut, nimeni n-a aflat, și nu s-a trezit nimeni; dormeau cu toții, pentru că încremenire de la Domnul căzuse asupra lor.

¹³ Și David a trecut în partea cealaltă și s-a oprit pe creasta muntelui, departe; și era cale lungă între ei.¹⁴ Și David a strigat către popor și i-a grăit lui Abenner zicând: „N-ai să răspunzi, Abenner?” Abenner a răspuns: „Cine ești tu de mă strigi?”¹⁵ Și David i-a zis lui Abenner: „Oare nu ești bărbat? Cine mai e ca tine în Israel? Și cum de nu-l păzești pe stăpânul tău, regele? Căci a venit unul din popor să-l ucidă pe rege, stăpânul tău!”¹⁶ Nu-i bun lucrul pe care l-ai făcut! Viu este Domnul, că sunteți vrednici de moarte voi, cei care îl păziți pe rege, stăpânul vostru, unsul Domnului! Și acum, uită-te bine: unde-i lancia regelui și ulciorul cu apă de la capul lui?”

¹⁷ Și Saul a recunoscut glasul lui David și a zis: „Oare-i glasul tău, David, copile?” Și David i-a răspuns: „Robul tău, stăpâne rege.”¹⁸ Și a zis: „De ce-l urmărește stăpânul meu pe robul său? Cu ce ți-am greșit și ce vină mi s-a aflat?”¹⁹ Și acum, să asculte stăpânul meu, regele, cuvântul robului lui: dacă Dumnezeu te stârnește împotriva mea, să primească mireasma jertfelor tale – dar dacă sunt fiii oamenilor, blestemați fie ei dinaintea Domnului, pentru că m-au izgonit astăzi, ca să nu rămân în moștenirea Domnului, zicând: «Du-te de slujește unor dumnezei străini!»²⁰ Acum, să nu-mi cadă sângele pe pământ dinaintea Domnului, căci regele lui Israel a pornit să-mi ia viața, cum umblă după pradă cucuveaua în munți.”²¹ Și Saul a zis: „Am greșit! Întoarce-te, David, copile, căci nu-ți voi face nici un rău, pentru că azi viața mea a avut preț în ochii tăi; m-am purtat ca un smintit și mult am

26,12 „încremenire”, gr. ἄμφος, „surprindere”, „uimire”: TM are *tar^fdēmāh*, „toropeală”, care mai apare în Gen. 2,21 („somnul” lui Adam) și 15,12 (toropeala lui Avraam în așteptarea Domnului). În Gen., LXX traduce cu ἔκστασις.

26,20 „să-mi ia viața”: *litt.* „să caute sufletul meu”. ♦ „cucuveaua”: TM are „potârniche” (*qōrē*, din rădăcina *QR*, „a țipa”), în loc de cucuvea (νυκτικόραξ). Cum potârnichea nu este o pasăre de pradă, putând fi mai degrabă obiect al propoziției decât subiectul ei, LXX a înlocuit-o cu cucuveaua. Și plecând, probabil, de la omofonia *qōrē*/κόραξ, a ajuns la νυκτικόραξ. Comparația nu e favorabilă lui Saul, deoarece „cântecul cucuvelei este semn de moarte” (*Anth. Pal.* 11,186).

rătăcit.”²² Și David a răspuns și i-a zis: „Iată lancea regelui! Să vină unul dintre slujitori să o ia!”²³ Și Domnul îi va întoarce fiecăruia după dreptatea și după credința lui, așa cum te-a dat azi Domnul în mâinile mele, iar eu n-am vrut să ridic mâna împotriva unsului Domnului.²⁴ Iată, așa cum viața ta a avut preț mare chiar azi în ochii mei, tot astfel să aibă preț mare și viața mea în ochii Domnului și El să mă ocrotească, și mă va scoate din orice necaz!”²⁵ Și Saul i-a zis lui David: „Fii binecuvântat, copile! Negreșit, vei face fapte mari și vei avea putere din plin.” Și David s-a dus pe drumul său, iar Saul s-a întors la locul lui.

27¹ Și David și-a spus în inima sa: „Acum voi fi pus într-o zi în mâinile lui Saul: nu e bine pentru mine de nu voi scăpa [cu fuga] în ținutul Străinilor, și Saul va înceta să mă mai caute în tot hotarul lui Israel și voi scăpa de mâna lui!”² Și s-a ridicat David și cei patru sute de bărbați cu el, și s-a dus la Anchus, fiul lui Ammach, regele din Geth.³ Și David a rămas cu Anchus la Geth, el și oamenii săi, fiecare cu casa lui, iar David cu amândouă nevestele sale, Achinaam din Iezrael și Abigaia, nevasta lui Nabal din Carmel.⁴ Și lui Saul i s-a dat de știre că David a fugit la Geth și nu l-a mai căutat.

⁵ Și David i-a spus lui Anchus: „Dacă robul tău a aflat cu adevărat trecere în ochii tăi, să mi se dea un loc într-una din cetățile din câmpie și mă voi așeza acolo! De ce să se așeze robul tău laolaltă cu tine, în cetatea regească?”⁶ Și el i-a dat [chiar] în ziua aceea [cetatea] Sekelac; de aceea Sekelac a ajuns a regelui Iudeei până-n zilele noastre.⁷ Numărul zilelor cât a stat David în ogorul Străinilor a atins patru luni.

⁸ Și David și cu oamenii lui suiau și năvăleau peste tot [neamul] gesiri și peste amaleciti: căci, iată, ținutul era locuit de unii care veniseră și se înconjuraseră cu ziduri – începând de la Gelampsur până în țara Egiptului.⁹ Și

27,5 „într-una din cetățile din câmpie”, gr. τῶν πόλεων τῶν κατ’ ἀγρῶν: TM are „într-una din cetățile din ținut” (*‘ārēy hasšsādeh*). Ebraicul *šādeh* înseamnă „câmp”, „câmpie”, dar și „ținut”. LXX îl redă prin χώρα, ai cărui corespondenți obișnuiți sunt ἀγρός, „câmp”, „țară” și πεδίον, „câmpie”. Putem crede că, în unele cazuri, ἀγρός poate căpăta, în vocabularul LXX, sensul „ținut”.

27,6 Sekelac, aflat pe lista orașelor din Iuda (Iis. Nav. 15,31), nu are o localizare sigură: poate fi Tel el-Kuweilfe, aflat la aproximativ 17 kilometri nord-nord-est de Beersheva și la 30 de kilometri sud de Tell es-Safi, probabilă localizare a orașului Geth.

27,7 „patru luni”: TM are „un an și patru luni”.

lovea ținutul și nu lăsa în viață nici bărbat, nici femeie, lua turme și cirezi, și asini, și cămile, și veșminte, și făceau cale-ntoarsă și se duceau la Anchus.
¹⁰ Și Anchus i-a zis lui David: „În ce parte ați năvălit azi?” Iar David i-a răspuns lui Anchus: „În partea de miazăzi a Iudeei, și la miazăzi de Iesmega, și la miazăzi de Kenezi”;¹¹ și nu lăsa în viață nici bărbat, nici femeie, ca să-i [mai] aducă la Geth, zicând [în sinea sa]: „Să nu ne părăscă la Geth și să spună: «Uite ce face David!»” Și aceasta i-a fost rânduiala în toate zilele cât a stat în ogorul Străinilor.¹² Și Anchus a avut mare încredere în David, zicându-și [în sine]: „S-a făcut de rușine în fața poporului său, în Israel, și-mi va fi rob pe veci.”

28¹ Și a fost așa: în vremea aceea, Străinii s-au strâns în taberele lor, ca să pornească război împotriva lui Israel; și Anchus i-a zis lui David: „Să știi bine că vei ieși cu mine la război – și tu, și oamenii tăi.”² Și David i-a zis lui Anchus: „Astfel vei ști acum ce va face robul tău.” Anchus i-a zis lui David: „Astfel te voi face căpetenia străjilor mele pentru totdeauna.”

³ Și Samuel a murit și l-au jelit, tot Israelul, și l-au îngropat la Armathaim, în cetatea lui. Și Saul i-a alungat din țară pe grăitorii din pântec și pe ghicitori.

⁴ Și Străinii s-au strâns și au venit de și-au pus tabăra la Soman; iar Saul a strâns tot poporul lui Israel și și-au pus tabăra la Gelbue.⁵ Și Saul a văzut

28,2 „căpetenia străjilor mele”, gr. ἀρχισωματοφύλαξ: termenul mai apare în Ezd. 3,4, unde are apozitia φυλάσσω τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως, „păzind trupul regelui”, și în Ezd. 2,21, unde se aplică unor eunuci ai lui Artaxerxes. Etimologic, cuvântul înseamnă „șef al gărzilor de corp”, dar a devenit și un titlu onorific foarte înalt la curtea Lagizilor, fiind atribuit și altor persoane decât gărzilor de corp.

28,3 „Grăitorii din pântec” și „ghicitorii” redau termenii ἐγγαστρίμυθος și γνώστης. Este vorba de necromanție, strict interzisă de Lege (Lev. 19,31; 20,6-7; Deut. 18,11). Primul termen înseamnă „ventriloc”, vorbitul din pântec fiind o formă de divinație. El redă ebr. 'ōbh, „spirit”, al cărui sens și etimologie nu sunt foarte sigure. Este explicat fie prin arabul 'abā, „a se întoarce”, de unde „duh care se întoarce, strigoii”, fie printr-un termen care, în ugaritică și asiriană, desemnează gaura prin care se comunică cu lumea morților. De fapt, Saul nu cere ca spiritul lui Samuel să vorbească, ci să fie sculat (ἀνάγειν) din morți. E posibil ca 'ōb să fi fost interpretat prin omonimul său care înseamnă „burduf”.

28,4 Soman (TM *Şunem*), astăzi Sulam, aflat la 11 kilometri sud-sud-est de Nazareth. ♦ „Gelbue”: nu sunt aici „munții de la Gelbue” care mărginesc la sud-est câmpia Esdrelon, ci o localitate, azi satul Djelbun, aflat la 17 kilometri sud-est de Soman.

tabăra Străinilor și s-a înspăimântat și i-a stat inima [în piept].⁶ Atunci Saul l-a întrebat pe Domnul, dar Domnul nu i-a răspuns nici prin vise, nici prin dezvăluiri, nici prin profeți.

⁷ Și Saul le-a zis slujitorilor săi: „Căutați-mi o femeie ce grăiește din pântec: mă voi duce la ea și voi cerceta prin ea!” Iar [slujitorii] i-au zis: „Iată, la Aendor se află o femeie care grăiește din pântec.”⁸ Și Saul s-a acoperit cu totul, și-a luat alte straie și a plecat, împreună cu doi bărbați; și au ajuns la femeie noaptea și i-a zis: „Ghicește-mi din pântec și adu-mi-l pe cel pe care ți-l voi spune eu!”⁹ Și femeia i-a răspuns: „Iată, tu știi câte a făcut Saul, cum i-a stârpit din țară pe grăitorii din pântec și pe ghicitori; de ce-mi ademenești sufletul ca să îl dai morții?”¹⁰ Saul însă i s-a jurat, zicând:

28,6 „dezvăluiri”: cf. nota 14,41.

28,7 Aendor se afla probabil pe lângă actualul sat Endur, la 7 kilometri nord-est de Soman și la 20 de kilometri nord de Gelbue.

28,7-14 *Ventriloca din Aendor*. Episod celebru, foarte controversat în exegeza patristică. Pentru Iustin (*Dialogul cu Trifon* 105,2-5) nu există nici o îndoială că sufletul lui Samuel însuși i s-a arătat lui Saul, lucru socotit scandalos de mulți creștini, care nu puteau accepta ca un profet (om sfânt) să se supună poruncii unei magiciene. Tertulian și autorul *Martiriului lui Pionius* văd în spectrul care i se arată lui Saul prezența unui demon. Origen (*Hom. Sam.*) însă revine la poziția lui Iustin. El își concentrează demonstrația pe soarta sufletului după moarte și arată că este cât se poate de firesc ca un profet trăitor înainte de venirea lui Hristos să se afle în hades. Am văzut că una din obiecțiile aduse de creștini autenticității apariției lui Samuel se referă la faptul că un sfânt nu are ce căuta în hades. Or, arată Origen, aici ne aflăm înainte de deschiderea porților raiului prin jertfa biruitoare a lui Iisus. Iisus însuși a coborât în iad, fiind precedat de Ioan Botezătorul. La începutul secolului al IV-lea, un episcop, Eustațiu, greu de identificat, respinge interpretarea lui Origen, revenind la aceea propusă de Tertulian și de *Martiriul lui Pionius*: apariția este o lucrare a diavolului. O explicație asemănătoare, dar mai nuanțată, găsim la Chiril al Alexandriei (*Închinare*, p. 195): femeia vede chipul lui Samuel „cu înfățișare egală și asemănătoare, alcătuit prin lucrare drăcească”, pentru că Dumnezeu poate descoperi cele viitoare și prin demoni, – dar admite că cineva poate să creadă „că a fost chemat cu adevărat sufletul procului”. În fine, Diodor al Tarsului, într-un fragment transmis de *catenae* (cf. Devreesse, R., 1959, pp. 154 sq.) reia și îmbogățește sensul propus de Origen, în vreme ce Grigore al Nyssei îl respinge (într-o „Scrisoare despre vorbitoarea din pântec către episcopul Teodosie”). Pe larg despre subiect în: *Origene, Eustazio, Gregorio di Nissa: La Maga di Endor*, text, trad. și comentariu de M. Simonetti, Florența, 1989. Lucrarea lui Simonetti conține toate cele trei texte, în original și în traducere italiană.

28,8 Saul cere să-i vorbească duhul care se exprimă în pântecul femeii (cf. 1Par. 10,13).

„Viu este Domnul, dacă ți se va găsi vreo vină pentru aceasta!”¹¹ Și femeia a zis: „Pe cine să-ți aduc?” „Să mi-l aduci pe Samuel!”, a zis.¹² Dar când femeia l-a văzut pe Samuel a dat strigăt cu glas mare, și i-a zis lui Saul: „De ce m-ai înșelat? Tu ești Saul!”¹³ Și regele i-a zis: „Nu te teme! Spune pe cine ai văzut!” Femeia i-a răspuns: „Am văzut zei ridicându-se din pământ.”¹⁴ „Ce-ai aflat?”, a întrebat-o. Și i-a răspuns: „Un om ridicându-se drept din pământ, înveșmântat într-o mantie.” Și Saul și-a dat seama că acesta este Samuel; și a căzut cu fața la pământ și i s-a închinat.

¹⁵ Și Samuel i-a spus: „De ce m-ai tulburat, ca să mă ridic?” Saul i-a zis: „Sunt foarte încolțit: Străinii se războiesc cu mine, iar Dumnezeu s-a depărtat de mine și nu mi-a mai răspuns nici prin profeți, nici prin vise. Și acum, te-am chemat ca să-mi arăți ce să fac!”¹⁶ Și Samuel i-a zis: „De ce mă întrebi? Domnul s-a îndepărtat de tine și este cu aproapele tău.”¹⁷ Domnul a făcut cu tine așa cum grăise prin gura mea: Domnul îți va smulge domnia din mână și o va da aproapelui tău, David.¹⁸ Pentru că nu ai ascultat de glasul Domnului și nu l-ai făcut pe Amalec să simtă pornirea mâniei Lui, din această pricină a făcut așa Domnul cu tine astăzi.¹⁹ Și Domnul îl va da pe Israel, laolaltă cu tine, în mâinile Străinilor; mâine, tu și fiii tăi veți cădea, iar tabăra lui Israel o va da Domnul în mâinile Străinilor.”

²⁰ Saul s-a tulburat și a căzut, cât era de lung, la pământ, și s-a înspăimântat cumplit de cuvintele lui Samuel. Și nu mai avea putere, pentru că nu

28,12 De ce, la vederea lui Samuel, femeia îl recunoaște pe Saul? Interpretările sunt diferite. Pentru editorii BJ (p. 343), femeia cunoștea legăturile strânse între rege și Samuel: un personaj atât de important ca Samuel nu se putea arăta decât regelui Saul. În schimb, editorii AB I Sam. presupun o interpolare în textul primar a vv. 11-12a. În textul primar, femeia l-ar fi recunoscut pe rege după cuvintele autoritare cu care acesta o asigură că nu va avea de suferit (v. 10): numai regele putea vorbi astfel (AB I Sam., p. 421). Redactorul a interpolat vv. 11-12a pentru a sugera că femeia l-a recunoscut pe Saul ca urmare, într-un fel sau altul, a manifestării lui Samuel.

28,14 „«Un om ridicându-se drept...»”: TM are „un om bătrân (ZQN) ridicându-se...”. Probabil traducătorul gr. a citit ZQP, „a se ridica drept”, dar lecțiunea LXX este de preferat (cf. AB I Sam., p. 419).

28,15-19 Reia formulările din 15,17-19.28-29.

28,17 „prin gura”: *litt.* „prin mâna”.

28,20-21 „Saul s-a tulburat (ἐσπευσεν) și a căzut”: verbul σπεύδειν înseamnă „a se grăbi”, dar uneori poate căpăta sensul „a fi neliniștit, tulburat”. ♦ „mi-am pus viața în primejdie”: *litt.* „mi-am pus sufletul în mână”.

mâncase pâine toată ziua și toată noaptea aceea. ²¹ Și femeia s-a apropiat de Saul, a văzut că s-a tulburat foarte tare, și i-a spus: „Iată, a ascultat roaba ta glasul tău: mi-am pus viața în primejdie și am ascultat cuvintele pe care mi le-ai grăit. ²² Și acum, ascultă cuvântul roabei tale: îți voi pune dinainte o bucată de pâine; mănâncă și vei căpăta putere, pentru că trebuie să pornești la drum.” ²³ [Saul] n-a vrut să mănânce; dar, [cum] slujitorii lui și femeia stăruiau, a ascultat de glasul lor, s-a ridicat de la pământ și s-a așezat pe un jeț. ²⁴ Femeia avea acasă o junincă îngrășată; s-a zorit și a tăiat-o, apoi a luat făină, a frământat-o și a copt azimă. ²⁵ Le-a pus dinaintea lui Saul și a slujitorilor lui, iar [ei] au mâncat; și-n noaptea aceea s-au ridicat și au plecat.

29 ¹ Străinii și-au adunat toate oștile la Aphec, iar Israel și-a pus tabăra la Aendor, în Iezrael. ² Și satrapii Străinilor treceau în cete de o sută și de o mie, iar David cu oamenii săi a trecut la urmă, împreună cu Anchus. ³ Și satrapii Străinilor au zis: „Cine sunt aceștia care trec?” Anchus le-a răspuns căpeteniilor Străinilor: „Nu e oare acesta David, robul lui Saul, regele lui Israel? E cu noi de multă vreme – de doi ani –, și nu i-am găsit nici o vină, din ziua în care a picat la mine până în ziua de azi.” ⁴ Și căpeteniile Străinilor s-au înclaudat pe el și i-au zis: „Trimite-l înapoi pe bărbatul acesta, la el acasă, acolo unde l-ai așezat – să nu vină cu noi la luptă, ca să nu uneltească împotriva taberei noastre. Cum crezi că o să se împace cu stăpânul lui? Oare nu cu capetele acestor oameni?” ⁵ Nu e el David, pentru care ieșeau cântând:
«Saul și-a doborât miile,
iar David, zecile de mii?»”

⁶ Și Anchus l-a chemat pe David și i-a zis: „Viu este Domnul, că tu ești drept și bun în ochii mei, [ca] și ieșirile și intrările tale în tabără împreună cu mine; n-am găsit nimic rău împotriva ta, din ziua când ai venit la mine și până astăzi. Dar în ochii satrapilor nu ești bun. ⁷ Și acum întoarce-te și mergi în pace, și [astfel] nu vei face nici un rău în ochii satrapilor Străinilor.” ⁸ Și David i-a zis lui Anchus: „Ce ți-am făcut și ce-ai găsit la robul tău, din ziua când m-am aflat dinaintea ta și până astăzi, de nu pot merge să mă războiesc cu vrăjmașii stăpânului meu rege?” ⁹ Și Anchus i-a răspuns

29,3 „Cine sunt aceștia care trec”: TM are „Cine sunt acești evrei”.

29,9 „ești bun în ochii mei”: TM adaugă „ca un înger al lui Dumnezeu”. Această comparare a lui David se regăsește în 2Rg. 14,17.20 și 19,28, atât în TM, cât și în LXX.

lui David: „Știu că ești bun în ochii mei, însă satrapii Străinilor zic: «Nu va veni cu noi la luptă!»¹⁰ Și acum, scoală-te de cu zori, tu și cu slujitorii stăpânului tău, cei care au venit cu tine, și duceți-vă la voi acasă, acolo unde v-am așezat; și gând rău să nu-ți pui în inimă, căci în ochii mei ești bun. Sculați-vă dis-de-dimineață, ca să porniți la drum, și plecați de cum se va lumina de ziuă!”¹¹ Și David s-a sculat dis-de-dimineață, el și cu oamenii săi, ca să plece și să păzească țara Străinilor; iar Străinii au pornit să se lupte cu Israel.

30¹ Și a fost așa: când au ajuns David și cu oamenii săi la Sekelac, a treia zi, Amalec năvălise la miazăzi și în Sekelac; și lovise [cetatea] Sekelac și îi dăduse foc.² Dar pe femei și pe toți și toate câte se aflau acolo, de la mic și până la mare, nu-i omorâse, nici bărbat nici femeie, ci-i luaseră robi și se duseseră în drumul lor.³ Și David și oamenii săi au ajuns în cetate, și iată că era arsă, iar nevestele, fiii și fiicele lor fuseseră duși în robie.⁴ Și David și cu oamenii săi au ridicat glas și au plâns, până când n-au mai avut putere să plângă.⁵ Și amândouă nevestele lui David fuseseră duse în robie – Achinaam din Iezrael și Abigaia, nevasta lui Nabal din Carmel.

⁶ Și David s-a aflat la mare necaz, căci poporul se vorbea să-l omoare cu pietre, pentru că întreg poporul suferea în sufletul lui, fiecare pentru fiii și fiicele lui. Dar David s-a întărit în Domnul Dumnezeuul său.⁷ Și David i-a zis preotului Abiathar, fiul lui Achimelech: „Adu *ephudul*.”⁸ David l-a întrebat pe Domnul, zicând: „Să pornesc oare pe urmele acestui *geddur*? Îi voi prinde oare din urmă?” Și [Domnul] i-a răspuns: „Urmărește-l, pentru că, negreșit, îl vei prinde din urmă și vei izbăvi fără tăgadă.”⁹ Și David a plecat, el și cu cei șase sute de oameni care erau cu el, și au mers până la pâraul Bosor, iar [acolo] cei de prisos s-au oprit.¹⁰ I-a urmărit cu patru sute de oameni, dar două sute de oameni s-au oprit, cei care s-au așezat lângă pâraul Bosor.¹¹ Și au dat pe câmp peste un egiptean, l-au luat și l-au dus la David pe câmp; și i-au dat o pâine, de-a mâncat, și i-au dat să bea apă;¹² și i-au dat o bucată de turtă de smochine, și a mâncat-o. Și s-a întremat, pentru

29,10 „gând rău”: *litt.* „cuvânt ciumat”.

30,8 „*Geddur*” reproduce termenul din TM *g'dhūdh* cu care este numită ceata de prădători.

30,9 „Cei de prisos” sunt israeliții care i s-au alăturat lui David la Sekelac.

30,12 „s-a întremat”: *litt.* „i s-a întors duhul în el”.

că nu mâncase pâine și nu băuse apă vreme de trei zile și trei nopți. ¹³ Și David i-a zis: „Al cui ești și de unde ești?” Și băiatul egiptean i-a răspuns: „Sunt robul unui amalecic; stăpânul meu m-a părăsit, pentru că m-am îmbolnăvit acum trei zile. ¹⁴ Noi am dat năvală înspre miazăzi în Cholthi, către părțile ludeei și spre partea de miazăzi către Chelub, și am ars cetatea Sekelac.” ¹⁵ Și David i-a spus: „Mă duci la acest *geddur*?” Și el i-a zis: „Jură-mi pe Dumnezeu că n-ai să mă omori și n-ai să mă dai pe mâna stăpânului meu, și te voi duce la acest *geddur*.” ¹⁶ Și l-a dus acolo jos, și iată că aceștia se răspândiseră pe întinsul întregului ținut, mâncând, bând și petrecând cu toată prada cea multă pe care-o luaseră din ținutul Străinilor și din ținutul lui Iuda.

¹⁷ Și David a venit peste ei și i-a lovit din zori până-n seară, ba și a doua zi; și n-a mai scăpat nici unul dintre ei, în afară de patru sute de slujitori care au încălecat pe cămile și au fugit. ¹⁸ Și David a adus înapoi tot ce luaseră amaleciti și le-a dezrobit pe amândouă nevestele sale. ¹⁹ Și nu li s-a pierdut nimic, de la mic și până la mare, de la pradă și până la fii și fiice, cu tot ce le fusese luat. Toate le-a adus înapoi David. ²⁰ A luat David toate turmele și cirezile și le-a mânat în fruntea prăzilor; și despre aceste prăzi se spunea: „Acestea sunt prăzile lui David!”

²¹ Și David a ajuns la cei două sute de oameni prea istoviți ca să-l urmeze pe David și pe care-i lăsase la pâraul Bosor. [Ei] au ieșit în întâmpinarea lui David și în întâmpinarea poporului care era cu el; și David s-a apropiat de ceată și l-au întrebat de sănătate. ²² Și, dintre oamenii războinici care-l însoțiseră pe David, toți cei netrebniți și ticăloși au răspuns și au zis: „Pentru că nu au mers în urmărire împreună cu noi, nu le vom da [nimic] din prăzile pe care le-am luat, ci doar să-și ia fiecare nevasta și copiii și să plece înapoi!” ²³ Însă David le-a zis: „Nu veți face astfel după ce Domnul ne-a dat și ne-a păzit: Domnul a dat în mâinile noastre *geddurul* care venea peste noi. ²⁴ Cine-și va pleca urechea la cuvintele voastre? Căci nu sunt mai prejos de voi, deoarece cum este partea celui care pleacă la război, la fel va fi partea celui care rămâne cu poverile: [toți] vor împărți la fel.”

²⁵ Și [așa] a fost din ziua aceea și mai apoi: aceasta a devenit poruncă și rânduială în Israel, până în ziua de astăzi.

²⁶ Și David a ajuns la Sekelac și le-a trimis din pradă bătrânilor lui Iuda și apropiaților săi, zicându-le: „Iată din prăzile [luate] de la vrăjmașii

Domnului!"; ²⁷ celor din Baithsur, și celor din Rama de la miazăzi, și celor din Ieththor, ²⁸ și celor din Aroer, și celor din Ammadi, și celor din Saphi, și celor din Esthie, ^{28a} din Geth, din Kinan, din Saphec, din Thimath, ²⁹ și celor din Carmel și din cetățile lui Ierameli și Kenezi, ³⁰ și celor din Jerimuth, din Bersabea, din Noo, ³¹ din Hebron, și în toate locurile prin care trecuse David împreună cu oamenii săi.

31 ¹ Și Străinii s-a luptat cu Israel și bărbații lui Israel au fugit din fața Străinilor și au căzut loviți de moarte în muntele Gelbue. ² Și Străinii l-au prins din urmă pe Saul și pe fiii lui, și i-au lovit Străinii pe Ionathan, pe Aminadab și pe Melchisa, fiii lui Saul. ³ Și bătălia s-a încrâncenat asupra lui Saul: și l-au găsit țințașii, niște arcași, și l-au rănit sub coaste. ⁴ Și Saul i-a spus celui care-i purta armele: „Scoate-ți sabia și străpunge-mă de moarte cu ea, ca nu cumva să vină acești netăiați împrejur și să mă străpungă și să-și bată joc de mine.” Dar cel ce-i purta armele nu voia, pentru că-i era tare frică. Atunci Saul a luat sabia și s-a aruncat în ea. ⁵ Și când a văzut că Saul a murit, cel care-i purta armele s-a aruncat și el în sabia lui și a murit o dată cu el. ⁶ Au murit, [așadar], Saul și cei trei fii ai lui și cel care-i purta armele, în aceeași zi, în același loc.

⁷ Și când bărbații din Israel care se aflau dincolo de vale și cei de dincolo de Iordan au văzut că bărbații lui Israel au fugit și că Saul a murit, ca și fiii lui, și-au părăsit cetățile și au fugit. Iar Străinii au venit și s-au sălășluit în ele.

⁸ Și a fost așa: a doua zi, când Străinii au venit să despoaie morții, i-au găsit pe Saul și pe cei trei fii ai lui căzuți pe muntele Gelbue. ⁹ Și l-au întors, l-au despuiat de arme și le-au trimis în ținutul Străinilor, dând vestea cea bună idolilor și poporului lor – jur împrejur. ¹⁰ Și au pus armele lui în Astarteion, iar trupul i l-au pironit de zidurile de la Baithsan.

30,27-31 Listele de cetăți diferă mult între LXX și TM.

31,3 „l-au rănit sub coaste (ὀροχόνδριον)”: TM are „a tremurat tare din pricina țințașilor”. Termenul grec nu se mai găsește în altă parte în mss A și B ale LXX și nu știm ce cuvânt ebraic traduce. Ar putea prezenta unele asemănări grafice cu corespondentul său din TM „țințași” (*HMWRYM*).

31,9 „l-au întors”: TM are „i-au tăiat capul”, aceeași expresie ca în 17,51, unde David îi taie capul lui Goliat.

31,10 Baithsan, TM *Bēyth Š'ān*, este Skythopolis din vremea lui Flavius Iosephus și, mai târziu, a lui Ieronim, astăzi Tell el-Hosn din apropiere de Bet Șean.

¹¹ Și locuitorii din Iabisul Galaaditidei au auzit ce i-au făcut Străinii lui Saul. ¹² Și s-au sculat toți bărbații puternici, au mers întreaga noapte și au luat trupul lui Saul și trupul lui Ionathan, fiul lui, de pe zidurile Baithsanului, le-au dus la Iabis și le-au ars acolo. ¹³ Le-au luat [apoi] oasele și le-au îngropat în țarina de la Iabis și au postit vreme de șapte zile.

31,11 „Și locuitorii din Iabisul Galaaditidei au auzit...”: fapta lor este un mod de a-și exprima recunoștința pentru Saul care, la începutul domniei, i-a salvat de pericolul de a deveni robi (*cf.* cap. 11) (AB I Sam., p. 443).

31,12 Este singurul pasaj din VT în care ar fi vorba de arderea unui cadavru. Dar 1Par. 10,12 omite acest lucru și atunci BML citește κατακλαίω, „a plânge”, în loc de κατακόίω, „a arde”, iar Targumul Io. parafrazează, în conformitate cu Ier. 34,5 și 2Par. 16,14 și 21,19 unde este vorba despre un foc pe care se ard tămâie sau miresme cu ocazia morții unui rege: „Au făcut pentru el un foc cum se face foc pentru un rege.”

31,13 „în țarina de la Iabis”: TM are „sub tamariscul din Iabis”. *Cf.* și 1Par. 10,12: „sub stejarul din Iabis”.

2 REGI

Introducere

I. Locul cărții în canon

A doua Carte a Regilor nu poate fi separată, nici ca denumire, nici ca istoric, de prima. Ea face parte din acea unitate care se numește „[Cărțile] Domniilor” sau Cărțile lui Samuel (după TM), fiind despărțită de prima Carte a Regilor numai din motive de volum, cele două cărți neputând fi cuprinse într-un singur sul (pentru date suplimentare trimitem la Introducerea primei Cărți a Regilor).

Începutul 2 Regi este, de fapt, versetul median al Cărților lui Samuel. Biblia greacă reia, în primele versete ale capitolului I, povestea morții lui Saul pentru a obține o pauză între cele două cărți. Formula de început a acestui capitol este aidoma celei care deschide Iisus Nave și Judecătorii. Tradiția masoretică nu cunoaște această împărțire, precizând doar că mijlocul cărții lui Samuel este 1Sam. 28,23. În textul grec nu există nici un fel de continuitate între 1Rg. 31 și 2Rg. 1. Mai mult, povestea morții lui Saul din aceste versete se deosebește foarte mult de 1Rg. 31,1-6, lucru explicat de unii (M.H. Segal, H.W. Hertzberg, P.K. McCarter) prin presupunerea că vestea adusă de solul amalecit este un mesaj mincinos¹. S-a mai presupus fie că acest capitol continuă 1Rg. 30 (1Rg. 31 provenind dintr-o altă sursă²), fie că avem de-a face cu un text heteroclit, rezultat din amestecul cap. 1-4, 11-12, pe de o parte, și cap. 5-10, 13-16, pe de alta.

Cât privește sfârșitul 2 Regi, marea majoritate a manuscriselor LXX plasează spațiul dintre 2 Regi și 3 Regi după 2Rg. 24,25, acolo unde Biblia ebraică plasează spațiul dintre Samuel și Regi. În schimb, manuscrisele din grupul lucianic prelungesc cea de-a doua Carte a Regilor până la 3Rg. 2,11, adică până la sfârșitul morții lui David³. 2 Regi se sfârșește cu moartea lui

1. J.P. Fokkelman, „A Lie, Born of Truth, too Weak to Contain it. A Structural Reading of 2Sam. I. 1-6”, *OTS* 23, 1984, pp. 39-55.

2. H.P. Smith, *The Books of Samuel*, ICC, Edinburgh, 1977, și *La Sainte Bible. Les livres de Samuel traduits par R. de Vaux*, Paris, 1953.

3. N. Fernández Marcos și J.R. Busto Saiz, *El texto antioqueno de la Biblia griega. I. 1-2 Samuel*, Madrid, 1989, pp. XXXI și 173.

David, așa cum Geneza se sfârșește cu cea a lui Iosif, iar Deuteronomul cu cea a lui Moise. De aceea s-a pus întrebarea dacă plasarea aici a separării dintre cele două cărți n-ar reprezenta o veche modalitate de separare, înlocuită de cea a Bibliei ebraice, sau dacă această separare nu se bazează cumva pe dorința de a articula povestirea pe „domnii”. Problema este în continuare deschisă⁴.

II. Subiectul

Cele două cărți așezate sub numele lui Samuel au o oarecare unitate, conferită fie și numai de faptul că istoria regelui David începe în 1 Regi, mergând o vreme în paralel cu istoria lui Saul, dar se continuă, până aproape de sfârșit, în cea de-a doua. Dacă 1 Regi poate fi definită drept o carte a tranzițiilor, deoarece înfățișează trei tranziții importante ale puterii pentru Israel: de la Eli la Samuel, de la Samuel la Saul și de la Saul la David, 2 Regi este consacrată celor patruzeci de ani de domnie a lui David ca rege teocratic, domnie desfășurată în termenii legământului Domnului precizați de Moise în Deuteronom, dar marcată și de nesocotirea acestui legământ și de blestemul și pedeapsa ce decurg din aceasta. Un curent favorabil monarhiei, similar celui din 1Rg., se exprimă în toate pasajele care îl glorifică pe David și dinastia lui.

Moartea lui Saul, răzbunată de David prin pedepsirea ucigașului acestuia, lăsa în urmă un vid de putere, confuzie în rândurile poporului și un război civil între partizanii lui David și cei ai moștenitorului lui Saul. Situația de după moartea lui Saul o reproduce pe aceea dinaintea urcării lui pe tron, dar amplificată. Mulți israeliți fugiseră dincolo de Iordan, succesorul lui Saul reprezenta doar o umbră de autoritate, fiind el însuși transfug peste Iordan. Filistenii își întinseseră stăpânirea asupra triburilor lui Israel, și chiar și asupra unei părți din Iudeea, până la Bethleem, patria lui David. Aceasta era situația moștenită de David.

În vremea aceasta David dă din nou încredere poporului, își atrage simpatia făcând apel la sentimentele lui religioase, trezește în suflete idealul libertății politice și al coeziunii interne între triburile din nord și cele din sud. Astfel, la Hebron, el este ales rege al tribului său, tribul lui Iuda, apoi, în urma unor întâmplări neprevăzute, ajunge și regele altor triburi din Israel.

4. A. Caquot, în *DBS* 11, 1990, coll. 1048-1049.

În sfârșit, triburile lui Israel și cel al lui Iuda găsesc un punct de coeziune în persoana regelui. Atunci David ocupă Ierusalimul, pe care îl transformă în capitală politică și religioasă a regatului unit, și aduce acolo chivotul legământului Domnului, unind poporul în jurul capitalei sale, devenită și capitală religioasă. Începe pregătirile pentru construirea unui templu. Asistăm la o nouă organizare a cultului religios. Profetul Nathan promite, în numele Domnului, o lungă domnie casei lui David, statornicind principiul eredității monarhice. 2Rg. 6-8 reprezintă axa dipticului pe care îl formează istoria lui David.

Urmează o trecere în revistă a războaielor purtate: regele îi supune la apus pe filistenii, la răsărit pe amoniți și pe moabiți, la mieznoapte pe aramei, la miezăzi pe amaleciți și pe edomiți. Totodată, încheie alianțe cu regele Tyrului, al Emathului și cu alte căpetenii, realizând un adevărat imperiu. Pe lângă aceasta, se face o descriere a administrației regatului, și ea opera lui David. Administrația publică era condusă de „robi ai regelui”, în fruntea cărora se aflau un secretar și un scrib regal, care îndeplineau funcția de miniștri de „interne” și de „externe”. Relatarea privind organizarea pe care o impune David este împărțită între capitolul 8 (15-18: administrația) și capitolul 22 (23-26: armata). Aflăm astfel despre organizarea oștirii, despre grupul de „Treizeci” de viteji și grupul de „Trei”, și despre cherethiți și phelethiți, care formau garda personală a regelui.

David manifestă bunăvoință față de un urmaș al prietenului său Ionathan.

Cum Dumnezeu a promis o lungă domnie dinastiei davidice, intervin mai multe împrejurări care îl aduc în scenă pe viitorul moștenitor. Capitolele 9-20 (plus 3Rg. 1-2) formează cea de-a doua parte a dipticului: „istoria urmașilor lui David”. În timpul războiului cu amoniții, David săvârșește un dublu păcat: o aduce în patul său pe soția unuia dintre războinici, cheteul Urias, și pune ca acesta să fie trimis în primele rânduri, ca să fie omorât. Acest episod devine axul central al celorlalte întâmplări: el este legat de nașterea moștenitorului pe care i-l va da Bersabea, soția lui Urias, ca în povestea patriarhilor; prin faptul că duce la omucidere, el provoacă un șir întreg de violențe și nenorociri pentru familia regală. Pruncul născut din păcat moare. Amnon, întâiul-născut al regelui, își necinstește sora vitregă, pe Themar, iar aceasta este răzbunată de fratele ei bun, Abessalom, care-l ucide pe Amnon. Apoi, Abessalom e nevoit să fugă la bunicul dinspre mamă, pentru a scăpa de furia tatălui. Când obține iertarea acestuia și se întoarce, uneltește împotriva regelui și, în cele din urmă, se ridică împotriva

lui. David, refugiat în Galaad, înăbușă revolta, iar Abessalom își pierde viața. Întors la Ierusalim, regele trebuie să facă față unei a doua revolte, dar oastea lui iese biruitoare.

În timpul acestor întâmplări tulburi, un rol însemnat îl joacă preoții Abiathar, purtătorul efodului în bătăliile lui David, principal sfetnic, și Sadoc. Aceștia rămân în Ierusalim alături de chivotul legământului Domnului, pe care David nu-l ia cu el în exil, dar erau și iscoade ale regelui în cetatea ocupată de Abessalom.

La sfârșitul cărții se găsesc șase apendici care își corespund doi câte doi: primul și ultimul, al doilea și penultimul, și cei doi de la mijloc. Prima pereche dă amănunte despre o foamete și o molimă, cea de-a doua despre războaiele purtate cu filistenii și despre faptele de vitejie din aceste războaie, iar cea de-a treia conține două cântări ale lui David, una în formă de psalm, cealaltă cu aspect de oracol.

Dacă în 1Rg. câmpul de acțiune este restrâns, lărgindu-se doar puțin în jurul templului de la Selo, unde se afla chivotul Domnului, la sfârșitul cărții 2Rg. aria în care se manifestă David se întinde de la fruntariile Egiptului până la Eufrat, acestea fiind hotarele imperiului davidic.

Datele fundamentale, dar aproximative, care jalonează acest text sunt: anul 1000 î.H., an în care David devine rege al lui Iuda, apoi al lui Israel, și 970 î.H., anul morții lui David și al urcării pe tron a lui Solomon, care în 2Rg. este doar prefigurată.

III. Traducătorul în greacă

Studiile filologice presupun mai mulți traducători pentru toate cele patru cărți ale Regilor. Acest lucru se bazează pe traducerea diferită a unor termeni ebraici în 1Rg., pe de o parte, și în celelalte trei cărți, pe de altă parte. Astfel, în 1Rg. 30 încă mai există traduceri proprii primei Cărți a Regilor: ποίμνιον pentru *fō'n* (v. 20); *geddur* pentru *g^edhūdh* (v. 23), în timp ce în 2Rg. apar traduceri pe care 1Rg. nu le cunoaște: ἐὼν μὴ pentru *kī'im* (3,13) și ἐξοδία pentru același *g^edhūdh* (3,22).

Ms B este edificator pentru identificarea traducătorilor primelor două Cărți ale Regilor. Așa cum s-a văzut în Introducerea la 1Rg., ms B conține textul cel mai puțin revizuit. Numai că, dacă acest manuscris a scăpat de recenziunea hexaplară, el nu a scăpat de recenziunea καὶ γε⁵ – numită astfel

5. Cf. Introducerea la 1Rg.

după modul în care particula respectivă redă ebraicul (w^e)gam, „de asemenea”, „ba mai mult”. Această recensiune, anterioară *Hexaplei*, datează din secolul I d.H. Ea nu a atins totalitatea Cărilor Regilor, ci doar 2Rg. 10,1-3 – 3Rg. 2,11 și 3Rg. 22,1 – 4Rg. 25,30.

Dacă se ține seama de împărțirea celor patru Cărți ale Regilor în cele cinci secțiuni, desemnate tradițional, de la H.St.J. Thackeray prin litere grecești (α – 1Rg. 1-31; $\beta\beta$ – 2Rg. 1,1-9,13; $\beta\gamma$ – 2Rg. 10,1 – 3Rg. 2,11; $\gamma\gamma$ – 3Rg. 2,12-21,43; $\gamma\delta$ – 3Rg. 22,1 – 4Rg. 25,30), se pot pune în evidență două tipuri de apropieri: pe de o parte, între primele două Cărți ale Regilor și Pentateuh (ca în cazul particulei $\kappa\alpha\iota$ $\gamma\epsilon$, total absentă în Pentateuh și în 1Rg., cu doar două ocurențe în secțiunea $\beta\beta$, dar foarte frecventă în restul secțiunilor), pe de alta, între cele patru Cărți ale Regilor (în care, bunăoară, particulele $\delta\acute{\epsilon}$ și $\gamma\acute{o}\rho$ sunt aproape absente, iar $\delta\acute{\eta}$ foarte frecventă, în timp ce, în Pentateuh, ocurența acestor particule este exact inversă).

În aceste condiții, cel mai simplu este să admitem că schimbarea traducătorului se plasează între 1Rg. 31 și 2Rg. 1,1, acolo unde cele mai vechi manuscrise plasează granița dintre 1 Regi și 2 Regi. Împărțirea Samuel-Regi în patru Cărți ale Domniilor, dictată de necesități de punere în pagină, a fost așadar însoțită, se pare, de o împărțire a sarcinilor între mai mulți traducători sau echipe de traducători.

IV. Autorii

Textul 2 Regi pare să fie lucrarea a cel puțin trei autori, a căror mână se suprapune, ducând uneori la sincope și deosebiri care se reflectă și în traducere. Cea mai mare parte a textului și, probabil, cea mai veche pare să aparțină unui istoric numit de unii exegeți „abiatharid” (deoarece este susținătorul casei lui Abiathar și al politicii acestuia, partizan al regelui David și al urmașului său, Adonias, întâiul-născut). Din loc în loc, se poate observa intervenția unui al doilea istoric, purtătorul ideilor preotului Sadoc (istoricul „sadicid”, fidel dinastiei, cu tendințe clericale, susținător al lui Solomon). Pe alocuri însă ies la iveală și ecouri deuteronomiste. Atitudinile primilor doi istorici sunt, în mod evident, partizane. Astfel, cucerirea Ierusalimului, concomitent cu înfrângerea filistenilor (cap. 5), urmată de așezarea chivotului la Ierusalim (cap. 6) – mari momente de glorie pentru domnia lui David – sunt puse pe seama istoricului abiatharid. Pe acesta l-a continuat și l-a corectat cel sadocid, care a vrut să arate că David a fost nu numai întemeietorul cultului de la Ierusalim, ci și al unei dinastii; acesta ar fi făcut adăugiri

capitolului 6 și ar fi introdus o primă formă a capitolului 7. La toate acestea, un istoric ulterior va fi adăugat versetele 8,1-14, unde se arată că regele Ierusalimului a fost în același timp întemeietorul unui imperiu ce se întindea și asupra neamurilor dimprejur. Tot pe seama istoricului abiatharid este pusă și istorisirea din capitolul 9 despre punerea sub protecție a ultimului descendent din casa lui Saul. Acest autor înviorează acțiunea cu ajutorul unor dialoguri dense și vii. Se regăsește același stil în 21,1-14, a cărui urmare trebuie să fie capitolul 9.

Multe capitole au fost deplasate, evidentă fiind expedierea unor episoade în ultimele capitole, văzute ca „anexe”. Unei ultime redactări i se datorează, probabil, și dispoziția concentrică ce poate fi pusă în evidență în cazul mai multor povestiri. Bunăoară, povestea despre Bersabea este precedată de o relatare militară ce cuprinde 10,1-11,1. Continuarea directă a acestei relatări se află în 12,26-31, în timp ce istoria personală a lui David și a Bersabeei formează miezul capitolului 11 și se continuă în 12,15b-25.

Ca și în cazul 1 Regi, din punctul de vedere al unității redactării și al documentelor folosite de redactor(i), se pot distinge: un grup omogen (2Rg. 10-20), un grup compozit (2Rg. 2-9), și apendici (2Rg. 21-24). Grupul omogen, căruia ar trebui să i se adauge primele două capitole din 3Rg., reprezintă cea mai bună parte din Cărțile lui Samuel. Prezintă, într-o narațiune omogenă, împrejurările unui păcat și urmările acestuia, punându-i laolaltă pe fiii capabili să conducă regatul și pe moștenitorul și succesorul lui David. Autorul pare să fie o persoană apropiată evenimentelor. Intenția sa este să arate cum unitatea națională, la care ajung regatul lui Iuda și al lui Israel, se realizează în mâinile lui David și trece apoi în mâinile lui Solomon. Pe plan teologic, autorul vrea, pe de o parte, să arate că moștenitorul regatului este legat de un dublu păcat al tatălui, pe de alta, să urmărească legătura, de tip cauză-efect, dintre greșeală și pedeapsă. El pare a fi un profet, deoarece numai un profet ar fi putut avea curajul să povestească asemenea blasfemii despre rege, lucruri puțin onorabile pentru urmașul acestuia. Autorul nu trebuia neapărat să fie îndepărtat în timp, deoarece David se pare că ar fi fost idealizat ca strămoș al lui Mesia nu mult după Solomon, iar această idealizare ar fi împiedicat o atât de lungă povestire a păcatului săvârșit de rege, aflat în legătură directă cu moștenitorul.

Grupul compozit conține elemente esențiale ale cărții: consacrarea lui David ca rege al lui Iuda și al lui Israel, lista fiilor lui David, ocuparea Ierusalimului, mutarea chivotului Domnului în cetatea lui David, profeția lui Nathan, un cuprins al războaielor lui David și aducerea la curte a celui

din urmă fiu al lui Ionathan. Materialul poate avea proveniențe diferite: orale și scrise, din arhivă sau din templu, eșalonate în timp și adunate de redactorul cărții.

Cei șase apendici, așezați în oglindă, par să provină mai degrabă dintr-o arhivă, datorită cataloagelor de persoane, documentelor și ritmului poetic al elementelor. Cel mai important este ultimul, care indică hotarele regatului lui David și pregătește construirea de către Solomon a templului de pe colina din Ierusalim. Apendicii trebuie să fi fost compuși foarte timpuriu, pentru că se referă la documente și liste din arhive.

Cărțile lui Samuel par să fi fost create în felul următor: mai întâi au fost faptele, apoi transmiterea orală a faptelor respective în locurile și în cercurile în care acestea s-au desfășurat; culegere de scrieri separate conținând cântări, documente de arhivă, evenimente deosebite relatate de cercurile profetice; adăugarea de compliniri ulterioare; culegere de varii elemente provenite de la triburile regatului de nord și de la cele ale regatului de sud (înainte de anul 722 î.H., anul dispariției regatului lui Israel); în sfârșit, redactarea finală, făcută de un „cărturar”, care adaugă sumarele și topește materialul recitind istoria trecută și punând în lumină mâna conducătoare a Dumnezeuului legământului. Meritul esențial al acestui redactor final este de a fi făcut apel la diferite izvoare și de a lăsa în suspensie informația, atunci când îi lipsesc datele exacte (cf. 1Rg. 13,1; 2Rg. 16,14). Datele transmise sunt culese de el cu respect religios, ca demne de venerație pentru vechimea lor, pline de sens religios, menite să ilustreze planul lui Dumnezeu cu istoria poporului său, încărcate de făgăduințe mesianice. Dacă autorul ar fi armonizat documentele, ar fi închis posibilitatea de a vedea problemele și contrastele care tulburau viața protagoniștilor. Din divergențele existente se poate obține azi o reconstrucție vie a istoriei biblice.

Cărțile lui Samuel sunt unitare în întregul lor, în raport cu intenția autorului și cu redactarea finală. Într-adevăr, există multe legături între diferitele grupuri narrative din cele două Cărți ale Regilor, ca, de pildă: între 2Rg. 3,9-10, 2Rg. 5,2 și 1Rg. 13,14; 15,28; 16,1; 25,28-30; 28,17; între 2Rg. 4,4 și 1Rg. 31,1-7; între 2Rg. 7,15 și 1Rg. 13,14 și 15,28; între 2Rg. 9,1 sq. și 1Rg. 18,1-2; 20,15-17; 20,42; 23,17-18; între 2Rg. 10,1-2 și 1Rg. 11,1-11; între 2Rg. 21,12-14 și 1Rg. 31,11-13. Există, de asemenea, legături cu precedentele cărți biblice. Toate acestea dovedesc că redactorul final a dat o structură unitară, care urmează un plan unitar.

Rezultatul este compozit, dar, din loc în loc, găsim note cu caracter explicativ. Acestea dovedesc faptul că redactorul a simțit nevoia să-i lămuirească cititorului său unele lucruri mai greu de înțeles, fiind îndepărtate în timp, sau să dea o motivație istorică unor fapte ori obiceiuri încă existente în vremea lui. Astfel apar explicații ce conțin formula „până în ziua de astăzi”. Alte intervenții ale redactorului sunt clarificări, un fel de actualizare, de adaptare a textului la situația contemporană lui (*cf.* 2Rg. 21,2; 2Rg. 1,18: elegia compusă de David la moartea lui Saul și a fiului său Ionathan, care era inclusă în „Cartea Dreptului”, o culegere pierdută de poeme despre eroii lui Israel; 2Rg. 4,2 *sq.*: explicația despre canaanenii din Beroth fugiți și rămași la Gethaim; 2Rg. 5,6,8: motivarea excluderii orbilor și ologilor de la cultul din templu; 2Rg. 18,18: stela pe care și-a ridicat-o Abessalom și existentă „până în ziua de astăzi”).

V. Ecouri ale cărții 2 Regi

Cartea este dominată de legământul Domnului cu David (*cf.* 2Rg. 23,5), despre care vorbește și profeția lui Nathan, în care Dumnezeu spune: „Și Eu îi voi fi tată, iar el îmi va fi mie fiu” (2Rg. 7,14). Legământul Domnului cu David se regăsește în noul legământ, în persoana lui Hristos, adevărat frate al omului, adevărat Fiul al lui Dumnezeu și Dumnezeu adevărat. Această instituție vetero-testamentară, legământul, se realizează în mod desăvârșit în Noul Testament. La fel se realizează și ideea de pace: dorința Domnului este pacea, dar o pace ca rod al biruinței după o luptă grea. Acesta este sensul faptelor dezvoltate în 2 Regi: șirul de războaie are drept rezultat domnia lui David, care îi pune fiului său numele „Omul păcii”, Solomon.

O vădită aluzie la profeția lui Nathan se regăsește în cuvintele cu care îngerul îi vestește Mariei că va avea un fiu (Lc. 1,32). Relatarea vizitei Mariei la Elisabeta are analogii cu descrierea sosirii chivotului în cetatea lui David: adevăratul chivot în care își manifestă prezența Dumnezeu este Maria, care îl poartă pe Hristos-Dumnezeu (Lc. 1,39-45 = 2Rg. 6,9-15).

Făgăduința din profeția lui Nathan (2Rg. 7) apare cu numele de legământ în 23,5. Acest lucru îl așază pe David în centrul tuturor mesajelor mesianice ale profeților viitori. Regele ajunge astfel, prin el însuși, prin existența sa, un om profetic, care îl are alături pe Dumnezeu și care va deveni salvatorul lui Israel prin urmașul său: „Fiul Celui Preaînalt” va fi, prin antonomasie, „Fiul lui David” (Lc. 1,32).

2 Regi

1¹ Și a fost așa: după moartea lui Saul, David, bătându-i pe amaleciți, s-a întors și s-a așezat David două zile la Sekelac. ² Și a fost așa: a treia zi, iată, a venit un bărbat din tabără, de la oamenii lui Saul, cu hainele sfâșiate și cu capul presărat cu țărână. Și, când a ajuns înaintea lui David, a căzut cu fața la pământ și i s-a închinat. ³ Și David i-a zis: „De unde vii?” Iar el i-a răspuns: „Am scăpat din tabăra lui Israel.” ⁴ Și David i-a zis: „Ce vorbă-i asta? Povestește-mi.” Și el i-a spus: „Poporul a fugit de la luptă și au căzut mulți din popor, și au pierit; și a murit Saul, și Ionathan, fiul lui, a murit.” ⁵ Și David i-a spus slujitorului care-i adusese această veste: „Cum de știi că au murit Saul și Ionathan, fiul lui?” ⁶ Și slujitorul care-i adusese această veste i-a spus: „Mă aflam din întâmplare pe muntele Gelbue și, iată, Saul stătea rezemat în sulita lui și, iată, carele și căpeteniile călărimii l-au împresurat. ⁷ Și el a privit îndărăt, m-a văzut și m-a strigat, iar eu am i-am zis: «Iată-mă!» ⁸ Și el mi-a spus: «Cine ești tu?» Și i-am spus: «Eu sunt un amalecit.» ⁹ Și el mi-a spus: «Stai asupra mea și ucide-mă, căci negură grozavă

1,2 „cu hainele sfâșiate și cu capul presărat cu țărână”: semn de doliu, ca în 1Rg. 4,12.

1,6 „muntele Gelbue”, cf. 1Rg. 28,4; 31,1.8. Carele și călăreții (gr. ὑπάρχα, „căpeteniile călărimii”) fac parte din oastea filistenilor; prezența carelor la această dată într-un ținut muntos este un anacronism și contrazice și cele spuse în 1Rg. 31,3, unde Saul este amenințat de arcași. Relatarea luptei, ținuta solului, neliniștea lui David, descrierea în *crescendo* a catastrofei, care se încheie cu moartea lui Saul și a lui Ionathan, amintesc de 1Rg. 4,12 (unde Eli află despre moartea fiilor săi și despre răpirea chivotului), ceea ce ar putea constitui un argument în favoarea tezei existenței unui istoric unic care a redactat cele două cărți „ale lui Samuel”. O altă mână pare să intervină începând cu v. 5, unde solul nu mai este un „bărbat”, ci un „băiat”, un „slujitor”, pentru ca v. 6 să fie cu totul diferit de 1Rg.

1,9 „negură grozavă”: TM are un *hapax*: *šābhāt*, „amețeală” (dintr-o rădăcină care înseamnă „a țese”, „a broda”), redat în greacă prin σκοτός δεινόν, formă coruptă pentru σκοτόδιος, „amețeală”, termen care ar fi corespuns mai bine cuvântului ebraic. ♦ „[deși] încă nu mi-am dat sufletul”: *lit.* „toată viața mea/tot sufletul meu se află încă în mine” (πᾶσα ἡ ψυχὴ μου ἐν ἐμοί).

m-a cuprins, [deși] încă nu mi-am dat sufletul.»¹⁰ Și am stat asupra lui și l-am omorât, pentru că știam că n-o să mai trăiască după ce fusese doborât. Și am luat diadema regească de pe capul lui și brățara de pe brațul lui și i le-am adus aici stăpânului meu.”¹¹ [Atunci] David și-a apucat hainele și și le-a sfâșiat, și toți bărbații care erau cu el și-au sfâșiat și ei hainele.¹² Și și-au bătut [piepturile] și au plâns și au postit până seara pentru Saul, pentru fiul lui, Ionathan, pentru poporul lui Iuda și pentru casa lui Israel, deoarece căzuseră sub sabie.¹³ Și David i-a spus slujitorului care-i adusese vestea: „De unde ești tu?” Și el i-a răspuns: „Sunt fiul unui venetic amalecit.”¹⁴ Atunci David i-a zis: „Cum de nu te-ai temut să ridici mâna să nimicești pe unsul Domnului?”¹⁵ Și David a chemat pe unul dintre slujitorii săi și i-a spus: „Vino și înfruntă-l.” Și [acela] l-a lovit și el a murit.¹⁶ Și David i-a zis: „Sângele tău să cadă asupra capului tău, pentru că gura ta a mărturisit împotriva ta, zicând: «Eu l-am omorât pe unsul Domnului.»”

¹⁷ Și David a înălțat acest cânt de jale pentru Saul și pentru Ionathan, fiul lui,¹⁸ și a spus să fie învățat de fiii lui Iuda – iată, e scris în Cartea Dreptului:

1,10 „Diadema regească” (βασιλειον) și brățara (χλιδών) sunt însemnele regale în 4Rg. 11,12 și Ps. 89,40; 132,18, în cadrul regalității din Ierusalim. Dar aici ele sunt un anacronism. Gestul amalecitolui (amaleciții fiind oricum cei ce pun capăt domniei lui Saul) pare să-l desemneze pe David drept urmaș al lui Saul, dar indică și urmărirea unei recompense.

1,11-12 Pare să continue direct v. 4, relatând un ritual de doliu colectiv, cu un post limitat la o singură zi, față de cele șapte zile din 1Rg. 31,13. ♦ „poporul lui Iuda”: TM are „poporul lui YHWH”. ♦ Ioan Gură de Aur îl elogiază pe David plecând de la acest episod. David îi plânge pe cei doi „așa cum un părinte plânge moartea fiului”. Singura consolare este moartea simultană a celor doi: în felul acesta tatăl (Saul) este cruțat de vestea morții fiului (Ionathan) și invers (*A doua omilie despre David și Saul*).

1,13 Reprezintă continuarea episodului din vv. 5-10. ♦ „slujitorul”, *litt.* „băiatul”. ♦ „venetic”: gr. πάροικος, *litt.* „vecin”, traduce ebr. *gēr* și-l desemnează în cărțile LXX pe străinul venit să trăiască în cadrul comunității evreiești. Cf. nota 16,29 la Levitic.

1,14 Este evidentă intenția de a reafirma caracterul sacru al regelui, „unsul Domnului”, care este de neatins.

1,15 „și el a murit”: nu apare în TM.

1,16 „Sângele tău să cadă asupra capului tău”: formulă semitică, însemnând că un om este responsabil de moartea altuia și trebuie să suporte consecințele (cf. Lev. 20,9.11 și 3Rg. 2,32.37). „Sângele tău” înseamnă „sângele pe care tu l-ai vărsat”. Ch. Mabee, 1980, pp. 89-107 a crezut că poate distinge aici o declarație juridică de nevinovăție, prin care David ar afirma că n-are nici un amestec în moartea lui Saul.

1,17-27 Elegia funebră, considerată una dintre cele mai vechi cântări din Biblie, pare să se lege de vv. 11-12.

¹⁹ „Înălță stâlp, Israele, pentru cei răpuși de moarte pe înălțimile tale!
Cum au căzut vitejii!

²⁰ Să nu dați de știre în Geth
și să nu binevestiți pe ulițele Ascalonului,
ca să nu se bucure ficele Străinilor,
ca să nu se veselească fiicele celor netăiați împrejur.

²¹ Munți din Gelbue,
să nu cadă pe voi nici rouă, nici ploaie, să nu fie țarini cu pârgă!
fiindcă aici a fost batjocorită pavăza vitejilor,
pavăza lui Saul, care nu a fost unsă cu untdelemn.

²² De la sângele răniților, de la grăsimea voinicilor

1,18 În TM, v. 18 este obscur. Pare a fi titlul cântării; s-ar putea traduce „El a spus: Pentru ca fiii lui Iuda să învețe. Arc. Iată, e scris în Cartea Dreptului”. Dintre diversele interpretări, o reținem pe cea care ni se pare cea mai plauzibilă: „Arc” reprezintă titlul (ceea ce ne face să ne gândim, împreună cu H.W. Hertzberg, la titlurile surelor coranice), după cum Cartea Dreptului (Syr. „Cartea cântului”) ar putea fi o antologie de poezie din Israelul antic, eventual *Sepher ha-Yāšār*, care a dat numele unui midraș medieval.

1,19 „Înălță stâlp, Israele, pentru cei răpuși de moarte pe înălțimile tale!” În TM, poemul începe printr-o frază nominală greu de legat de restul: *haʿb bhī yisrāʿel* (tradus cu „cinstea lui Israel” – TOB, „strălucirea lui Israel” – BJ etc.), de unde o mare varietate în versiuni. Textul grec (Στήλωσον. Ἰσραηλ. ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων ἐπὶ τὰ ὕψη σου τραυματιῶν) pare să conțină o dublă traducere (*litt.* „morți”... „loviți”) a unui singur termen ebraic. Hemistihul următor reprezintă un refren, care se regăsește în 25a și 27a și stabilește o legătură a bocetului cu v. 12.

1,20 Geth, unul dintre principalele orașe ale filistenilor (numiți în text „Străini”; cf. nota 3,3 la Jud.), situat la aproximativ 45 km sud-vest de Ierusalim. Despre Ascalon, vezi 1Rg. 6,16, nota. Este evocat aici rolul tradițional al femeilor în sărbătorirea victoriilor (cf. 1Rg. 18,6). Geth este pus aici în frunte poate datorită legăturilor speciale pe care le avea David cu această localitate (cf. 1Rg. 27).

1,21 Expresia ebraică *šadhēy thʿrūmoth*, redată în greacă prin ἀγοὶ ἀπαρχῶν, „țarini cu pârgă”, trimite la un termen tehnic din ritualul sacerdotal (cf. Num. 15,20-21; Deut. 12,6.17). Așa se explică lecțiuni precum „munți ai morții” (Theodotion), „munți ai tristeții” sau „câmpuri înalte”. ♦ „pavăza lui Saul, care nu a fost unsă cu untdelemn”: se cunoaște obiceiul războinicilor de a-și unge cu grăsime scuturile pentru a le face alunecoase (cf. Is. 21,5). Mulți au înțeles, la fel ca în Vulg., că Saul nu a fost sau nu ar fi fost uns rege. Pentru TM, multe traduceri (Caquot și de Robert, TOB, BJ etc.) preferă să ia acest verset împreună cu versetul următor, înțelegând că locul untdelemnului obișnuit l-au ținut, în cazul lui Saul, sângele și grăsimea dușmanilor uciși de acesta.

1,22 În textul grec, arcul lui Jonathan și sabia lui Saul sunt κενόν, „gol”, și, respectiv κενή.

arcul lui Ionathan nu se întorcea deșert
și nici sabia lui Saul nu venea înapoi deșartă.

²³ Saul și Ionathan, cei iubiți și preafrumoși, de nedespărțit,
chipeși în viața lor, nici în moarte nu s-au despărțit;
mai ușori ca vulturii,
mai vajnici decât leii.

²⁴ Fiice ale lui Israel, plângeți-l pe Saul,
care vă înveșmânta în purpură și cu podoabe,
care acoperea cu podoabe de aur veșmintele voastre!

²⁵ Cum au căzut vitejii în mijlocul bătăliei!
Ionathan răpus pe înălțimile tale!

²⁶ Sufăr pentru tine, fratele meu, Ionathan;
preafrumos erai pentru mine,
dragostea ta pentru mine era minunată
mai presus de dragostea femeilor.

²⁷ Cum au căzut vitejii!
Cum le-au pierit armele de război!”

1,23 „chipeși în viața lor, nici în moarte nu s-au despărțit”: TM are „nici în viață, nici în moarte nu s-au despărțit”.

1,24 Este vorba de femeile care-l jelesc pe Saul, femeile care nu vor mai avea parte de podoabele luate de rege din prăzile de război.

1,25 Să se observe reluarea în chiasm a v. 19.

1,27 În ultimul refren, pe lângă viteji sunt pomenite și armele, care sunt asimilate purtătorilor lor. Poemul are o compoziție îngrijită, fiind împărțit de refren în trei părți inegale, dar bine articulate:

Răpusă pe înălțimi (19a)

Au căzut vitejii (19b)

Fiicele filistenilor (20)

...

Pavăza lui Saul (21b)

Arcul lui Ionathan (22a)

Sabia lui Saul (22b)

...

Fiicele lui Israel (24)

Au căzut vitejii (25a)

Răpus pe înălțimi (25b).

Arcul lui Ionathan se află la mijloc, corespunzând menționării din v. 18, care, astfel, trebuie să fie titlul poemului, arcul fiind darul simbolic pe care Ionathan i-l face lui David în 1Rg. 18,4. Este aici mâna primului istoriograf, care aprecia excepționala prietenie care îi lega pe Ionathan și David și fidelitatea acestuia din urmă față de Saul.

2¹ Și a fost așa după aceea: David l-a întrebat pe Domnul, zicând: „Să mă sui oare în vreuna din cetățile lui Iuda?” Și Domnul i-a spus: „Suiete-te!” Și David a zis: „Unde să mă sui?” Și i-a zis: „La Hebron.”² Și David s-a suit acolo, la Hebron, împreună cu amândouă nevestele sale, Achinoom din Iezrael și Abigaia, nevasta lui Nabal din Carmel,³ și bărbații care erau cu el, fiecare cu casa lui, și s-au așezat în cetățile Hebronului.⁴ Și au venit bărbații din Iuda și l-au uns pe David acolo, ca să domnească peste casa lui Iuda.

Și i s-a dat de știre lui David: „Bărbații din Iabusul Galaadului l-au îngropat pe Saul.”⁵ Și David a trimis soli la cărmuitorii din Iabusul Galaadului să le spună: „Binecuvântați să fiți de Domnul, că v-ați făcut astfel milă cu stăpânul vostru, Saul, unsul Domnului, și l-ați îngropat pe el și pe Ionathan, fiul lui;⁶ iar acum, Domnul să se poarte cu voi cu milă și adevăr! Eu însumi vă voi face, la fel, bine, pentru că ați făcut acest lucru.”⁷ Iar acum, să vi se întărească mâinile și să vă arătați viteji, pentru că domnul vostru Saul a murit, iar casa lui Iuda m-a uns pe mine rege peste ei.”⁸ Dar Abenner, fiul

2,2-3 Instalarea la Hebron face pendant instalării la Geth și la Sekelac (1Rg. 27). Hebronul, unde erauenerate mormintele patriarhilor și ale soțiilor acestora, va deveni capitala lui David în Iuda. ♦ „nevasta lui Nabal din Carmel”: Abigaia era de fapt văduva lui Nabal (cf. 1Rg. 25,1-42). ♦ „Cetățile Hebronului” ar putea fi ori cele patru cetăți care alcătuiau orașul Qiryat-Arba (al cărui nume înseamnă tocmai „orașul celor patru”: Gen. 23,2, TM), ori orașele dependente de această capitală regională, enumerate în 1Rg. 30,27-31.

2,4 Desemnarea lui David drept rege al lui Iuda apare aici ca rezultatul unui demers „democratic”, el fiind uns de către compatrioții săi, pe care îi câștigase de partea sa (de ex., 1Rg. 30,26-31), investitură completată apoi de cea conferită de către bătrânii din Israel (5,3). După 1Rg. 16, David fusese deja uns de către Samuel la Bethleem, aceea fiind ungerea sacră, prin care autorul sadocid voia să arate că regele este ales de Dumnezeu, înaintea oricărei demers omenesc. ♦ „au venit...”: *litt.* „vin”. Textul gr. manifestă o fluctuație continuă între timpul prezent și timpurile trecute, situație care, echivalată mecanic în românește, ar fi descumpănitoare pentru cititor.

2,5-6 Cf. 1Rg. 23,21, unde Saul se adresează cu aceleași cuvinte oamenilor din Ziph. David îi ia locul lui Saul în relațiile cu vasalii acestuia, oamenii din Iabis.

2,5 „unsul Domnului”: nu apare în toate manuscrisele LXX și nici în TM.

2,6 „milă și adevăr”: gr. ἔλεος καὶ ἀλήθεια traduce ebr. *hesedh we'emeth*, „bunăvoință și fidelitate”, termeni asociați frecvent pentru a caracteriza purtarea lui Dumnezeu față de oameni.

2,8 Abenner, unchi și căpetenie a lui Saul (1Rg. 14,50; 17,55; 26,5 sq.), asigură continuitatea puterii și pune pe tron pe unul din fiii lui Saul, al cărui nume este probabil o deformare a lui Ișbaal, „Omul lui Baal”. Ișbaal devine Iebosthe (Ișboșeth), „Omul rușinii”. ♦ „din tabără la Manaem”: TM are „la *Maḥanāyim*” (localitate din Transiordania; toponimul înseamnă „tabere”).

lui Ner, căpetenia oștirii lui Saul, l-a luat pe Iebosthe, fiul lui Saul, și l-a dus din tabără la Manaem ⁹ și l-a pus rege peste Galaadita, peste Thasiri și peste Iezrael, ca și peste Efraim, peste Beniamin și peste întregul Israel. ¹⁰ Iebosthe, fiul lui Saul, [avea] patruzeci de ani când a ajuns rege peste Israel, și a domnit doi ani, dar nu și peste casa lui Iuda, care îl urma pe David. ¹¹ Iar timpul cât a domnit David în Hebron peste casa lui Iuda [a fost de] șapte ani și șase luni.

¹² Și Abenner, fiul lui Ner, și slujitorii lui Iebosthe, fiul lui Saul, au plecat din Manaem înspre Gabaon; ¹³ iar Ioab, fiul Saruiei, și slujitorii lui David au plecat din Hebron; s-au întâlnit cu ei la fântâna din Gabaon și s-au așezat unii de o parte a fântâni din Gabaon, iar ceilalți de cealaltă parte a fântâni. ¹⁴ Și Abenner i-a spus lui Ioab: „Să se ridice slujitorii și să se întreacă înaintea noastră!” Iar Ioab a spus: „Să se ridice!” ¹⁵ Și s-au ridicat și au ieșit în față doisprezece slujitori din Beniamin, de-ai lui Iebosthe, fiul lui Saul, și doisprezece slujitori de-ai lui David. ¹⁶ Și fiecare l-a înșfăcat de cap cu o mână pe potrivnicul său și [și-a împlântat] sabia în coasta lui și au căzut laolaltă. Și s-a numit locul acela „Partea viclenilor”, care este la Gabaon. ¹⁷ Și lupta a fost din cale-afară de aprigă în ziua aceea. Abenner și oamenii din Israel au pierdut înfruntarea cu slujitorii lui David. ¹⁸ Și se aflau acolo [cei] trei fii ai Saruiei: Ioab, Abessa și Asael. Asael era iute de picior ca o ciută de pe câmp. ¹⁹ Și Asael l-a urmărit pe Abenner și s-a ținut după Abenner fără să se abată nici la dreapta, nici la stânga din spatele lui Abenner. ²⁰ Și Abenner s-a uitat îndărăt și i-a spus: „Oare tu ești Asael?” El

2,9 „peste Thasiri”: TM are *'el hā'asūrī*: *litt.* „peste asirian” – lucrul fiind imposibil. Targumul are „casa lui Așer”, Syr. și Vulg. au „Gesur”.

2,12-13 După J. Blenkinsopp (1972, p. 84 *sq.*), „Gabaon” este aici Gibeat-Saul, care era obiectivul vizat de ambele partide pentru a impune un succesor pe tronul lui Saul. „Fântâna” se crede a fi un mare rezervor de apă descoperit de săpăturile arheologice (termenul ebraic *b^orēkhāh* desemnează un lac artificial sau un bazin).

2,14 „să se întreacă...”: *litt.* „să joace” (*παίζονται*). Nu este vorba, de fapt, de un joc, ci de o întrecere războinică, încredințată unor luptători tineri. TM are vb. *šāhaq*, „a juca”, dar și „a face o întrecere (sportivă)”.

2,15 Numărul doisprezece ar putea sugera faptul că fiecare tabără reprezintă întregul Israel.

2,16 „Partea viclenilor (= uneltitorilor)”: TM are *hel^o qāth hattūrīm*, „Câmpul Stâncilor”, „stâncile” fiind interpretate de Qimhi drept o metaforă pentru viteji; Vulg. are „câmpul celor tari”.

2,18 Asael cel „iute de picior” amintește de epitetul homeric *πόδας ὠχὺς Ἀχιλλεύς*. De altfel, monomahia, cu preludiul ei verbal, este un clișeu epic, frecvent și în *Iliada*.

2,19 „din spatele lui Abenner”: nu apare în TM.

i-a răspuns: „Eu sunt.”²¹ Și Abenner i-a spus: „Abate-te la dreapta ori la stânga, pune mâna pe unul dintre slujitori și ia-ți armele lui.” Dar Asael nu a vrut să se abată din spatele lui.²² Și Abenner a stăruit din nou cu vorba către Asael, spunându-i: „Abate-te din spatele meu, ca să nu te dobor la pământ! Cum să-mi mai ridic ochii către Ioab? Unde se-ntâmplă asemenea lucruri? Întoarce-te la fratele tău Ioab!”²³ [El] n-a vrut să se dea la o parte. [Atunci] Abenner l-a lovit în moalele pântecului cu coada sulitei și sulita i-a ieșit prin spate; [el] a căzut acolo și a murit la picioarele lui. Și a fost așa: toți cei care ajungeau acolo unde a căzut Asael și a murit se opreau locului.²⁴ Și Ioab și Abessa l-au urmărit pe Abenner. Și apunea soarele când au ajuns la dealul Amman, care se află în fața [cetății] Gai, pe drumul pustiu al Gabaonului.²⁵ Fiii lui Benjamin s-au strâns în urma lui Abenner, au făcut o singură ceată și s-au așezat pe culmea unui deal.²⁶ Și Abenner l-a strigat pe Ioab și i-a zis: „Oare va tot mușca sabia până la izbândă? Oare nu știi că la sfârșit nu te-așteaptă decât amărăciune? Până când nu vei spune poporului să se întoarcă din urmărirea fraților noștri?”²⁷ Și Ioab i-a răspuns: „Viu este Domnul! De n-ai fi grăit, poporul și-ar fi urmărit [încă] frații dis-de-dimineată.”²⁸ Ioab a trâmbițat și tot poporul s-a oprit: au încetat să-l mai urmărească pe Israel și n-au mai luptat.²⁹ Și Abenner și oamenii lui au mers spre apus toată noaptea aceea; au trecut Iordanul și au străbătut întreg [ținutul] de-a lungul râului și au ajuns în tabără.³⁰ Și Ioab s-a întors din urmărirea lui Abenner și a strâns întregul popor: și lipseau dintre slujitorii lui David nouăsprezece bărbați și Asael.³¹ Slujitorii lui David [însă] doborâseră dintre

2,22 „Unde se-ntâmplă [...] la fratele tău Ioab!”: nu apare în TM.

2,23 „l-a lovit [...] cu coada sulitei (τύπτει αὐτὸν Ἀβεννερ ἐν τῇ ὀπίσῳ τοῦ δόρατος)”: textul ebraic pare să fi pus probleme. Vulg. traduce „cu lancea întoarsă”. Deși în majoritatea traducerilor din franceză se vorbește de *le talon de la lance*, Pléiade preferă *la pointe de la lance*, interpretând astfel textul ebraic, care vorbește despre „partea ultimă”, „extremitatea” sulitei. ♦ „la picioarele lui”: *litt.* „sub el”.

2,24 „dealul Amman”: TM are *Gibh^e ath- 'Ammāh*, „Dealul Cotului”. Aquila, Theodotion și Vulg. au „Dealul Apeductului”.

2,26 „până la izbândă”: gr. εἰς ἕως; LSJ interpretează sintagma ca pe o expresie cu sensul „până la capăt”, cum are și TM. ♦ „la sfârșit nu te-așteaptă decât amărăciune”: *litt.* „cele de la sfârșit vor fi amare” (πικρὰ ἔσται εἰς τὰ ἔσχατα). Dialogul dintre Abenner și Ioab, ca și cel precedent dintre Abenner și Asael, amintesc de IRg. 24 și 26, personajele având o stilizare cavalierească.

2,27 „și-ar fi urmărit... dis-de-dimineată”: *litt.* „ar fi urcat să-și urmărească...”. TM are „ar fi încetat urmărirea [abia] dimineată”.

fiii lui Beniamin, dintre oamenii lui Abenner, trei sute șazeci de-ai lui. ³² Și l-au luat pe Asael și l-au îngropat în mormântul tatălui lui, la Bethleem. Și au mers Ioab și oamenii lui toată noaptea și revărsatul zorilor i-a prins la Hebron.

3 ¹ Și a fost război multă vreme între casa lui Saul și casa lui David. Casa lui David se întărea din ce în ce, iar casa lui Saul slăbea tot mai mult.

² Lui David i s-au născut fiii la Hebron: întâiul-născut a fost Amnon, [născut] din Achinoom din Iezrael; ³ cel de-al doilea, Daluia, al Abigaiei din Carmel; cel de-al treilea, Abessalom, fiul Maachei, fiica lui Tholmi, regele Gesirului, ⁴ și cel de-al patrulea, Ornia, fiul lui Phengith; cel de-al cincilea, Sabatia, al lui Abital; ⁵ cel de-al șaselea, Ietheraam, al Aiglei, nevasta lui David; aceștia i s-au născut lui David în Hebron.

⁶ Și a fost așa: în timpul războiului dintre casa lui Saul și casa lui David, Abenner avea putere peste casa lui Saul. ⁷ Saul avusese o fiitoare, Respha, fiica lui Ial; și Memphibosthe, fiul lui Saul, i-a spus lui Abenner: „De ce-ai intrat la fiitoarea tatălui meu?” ⁸ Abenner s-a mâniat cumplit pentru vorba lui Memphibosthe. Și Abenner i-a spus: „Sunt eu oare un cap de câine? Mi-am făcut milă astăzi cu casa tatălui tău, Saul, și cu frații și prietenii lui,

2,32 Bethleemul este patria lui David (1Rg. 16,1). Asael, fiul surorii lui David, Saruia, fiind nepotul acestuia este îngropat în mormântul familiei de la Bethleem.

3,2-5 Pericopă inserată în rezumatul războiului. Poate că are rolul de a ilustra „creșterea” casei lui David, despre care se vorbește în versetul anterior. Numele fiului Abigaiei a fost înțeles diferit (Kileab în textul ebraic, Daluia în LXX, el ajunge Daniel în 1Par. 3,1 și Caleb în Peshitta). Prin mama lui Abessalom, fiica regelui din Gedsur, David și noul regat al lui Iuda se aliază cu arameii. Gedsurul era un stat independent, deosebit de Aram, având o politică proprie. Această primă listă genealogică, din Hebron, va fi continuată cu o a doua listă, cea din Ierusalim (13-16).

3,3 „al Abigaiei...”: TM are și „femeia lui *Nābhāl*”.

3,7 Iebosthe începe să fie numit de aici încolo Memphibosthe. ♦ „fiul lui Saul” este un adaos în LXX, probabil pentru a-l deosebi de Memphibosthe fiul lui Ionathan (cf. 4,4). ♦ Expresia „a intra la” este un eufemism cu înțelesul „a avea raporturi sexuale cu” (cf. Gen. 16,2; 30,3; 38,8 etc.). Haremul făcea parte din succesiunea regală (12,8). A te culca cu una dintre concubinele regelui era o uzurpare (16,21-22; cf. 3Rg. 2,13-22), deoarece o concubină era o soție, dar de rang inferior. Textul este eliptic și implică faptul că, prin acest gest, Abenner se impune drept succesor al regelui, ca mai târziu Abessalom (16,22) și Adonias (3Rg. 2,13).

3,8 „cap de câine” este injuria supremă: TM are *ro's kelebh*, „cap de câine” sau „căpetenie din Caleb”; această a doua semnificație ar explica glosa „din casa lui Iuda”, calebiții fiind un clan integrat în tribul lui Iuda.

și n-am trecut de partea casei lui David; și-mi găsești azi pricină pentru vina cu femeia aceasta? ⁹ Acestea să-i facă Dumnezeu lui Abenner și acestea să i le adauge, dacă nu voi împlini astăzi ce i-a jurat Domnul lui David: ¹⁰ să iau domnia de la casa lui Saul și să ridic tronul lui David peste Israel și peste Iuda, de la Dan până la Bersabea.” ¹¹ Și Memphibosthe nu i-a putut răspunde lui Abenner o vorbă, căci se temea de el.

¹² Și Abenner a trimis soli la David, la Thailam, unde se afla chiar atunci, ca să-i spună: „Fă legământ cu mine și, iată, mâna mea este cu tine, ca să întorci spre tine întreaga casă a lui Israel.” ¹³ Și David i-a spus: „Bucuros voi face legământ cu tine, însă îți cer un lucru, și anume: să nu-mi mai vezi fața, dacă nu mi-o aduci pe Melchol, fiica lui Saul, când vii să mi te înfățișezi.” ¹⁴ Și David a trimis soli la Memphibosthe, fiul lui Saul, să-i spună: „Dă-mi-o de nevastă pe Melchol, pe care am căpătat-o pentru o sută de prepuțuri ale Străinilor.” ¹⁵ Și Memphibosthe a trimis și a luat-o de la bărbatul ei, Phaltiel, fiul lui Sella. ¹⁶ Iar bărbatul ei mergea împreună cu ea plângând după ea până la Barakim; și Abenner i-a zis: „Pleacă, du-te înapoi!”, și el s-a întors. ¹⁷ Și Abenner le-a vorbit bătrânilor lui Israel, zicând: „Mai deunăzi cereați ca David să fie rege peste voi; ¹⁸ faceți aceasta acum, căci Domnul a glăsuț despre David și a spus: «Prin mâna robului Meu David voi scăpa pe Israel din mâna Străinilor și din mâna tuturor vrăjmașilor lui.»” ¹⁹ Abenner a vorbit [și] în auzul lui Beniamin și s-a dus apoi să-i spună lui David, la Hebron, toate câte fuseseră plăcute în ochii lui Israel și în ochii întregii case a lui Beniamin.

3,10 „de la Dan până la Bersabea”: limitele ideale ale Pământului făgăduinței. Posibilă aluzie la promisiunea făcută lui David în 1Rg. 22,10. Secvențele care conțin această formulă aparțin istoricului sadocid.

3,12 „Abenner a trimis soli la David, la Thailam, unde se afla chiar atunci, ca să-i spună”: TM are „Abenner a trimis soli la David ca să-i spună, în numele său [*litt.* sub el; Qimhi interpretează «pe ascuns»], a cui va fi țara, spunând”.

3,14 E posibil ca, prin căsătoria lui David cu Melchol, să se sugereze, o dată în plus, dreptul lui David la succesiunea lui Saul. Implicarea lui Memphibosthe dă legitimitate pretențiilor lui David.

3,16 Barakim: TM are *Baḥurim*, aflat pe drumul spre Ierusalim, pe muntele Măslinilor, probabil *Rās-et-Tmim* de astăzi.

3,17 „Mai deunăzi”: *litt.* „ieri și alaltăieri” (ἐχθὲς καὶ τρίτην); cf. 1Rg. 9,11; 14,21; 19,7; 21,6.

3,19 Beniamin este tribul lui Saul.

²⁰ Și Abenner a venit la David, la Hebron, împreună cu douăzeci de oameni. Iar David a dat un ospăț pentru Abenner și pentru oamenii lui. ²¹ Și Abenner i-a spus lui David: „Mă voi ridica și mă voi duce să adun întregul Israel la domnul meu, regele, și voi face cu tine legământ, și tu vei fi rege peste toți câți dorește sufletul tău.” Și David l-a lăsat să plece pe Abenner și el s-a dus în pace. ²² Iată însă că slujitorii lui David și ai lui Ioab s-au întors dintr-o luptă și au adus cu ei pradă bogată. Și Abenner nu mai era cu David în Hebron, căci acesta îl lăsase să plece, și el se duse în pace. ²³ Și Ioab a venit cu întreaga lui oaste, și lui Ioab i s-a dat de știre, zicându-i-se: „Abenner, fiul lui Ner, a venit la David; [acesta] l-a lăsat să plece și el s-a dus în pace.” ²⁴ [Atunci] Ioab s-a dus la rege și i-a spus: „De ce-ai făcut aceasta? Iată, Abenner a venit la tine: de ce l-ai lăsat să plece, ca să se ducă în pace?” ²⁵ Oare nu știi mișelia lui Abenner, fiul lui Ner – a venit să te amăgească și să afle când vii și când pleci, să afle tot ce faci.” ²⁶ [Apoi] Ioab a ieșit de la David și a trimis soli pe urmele lui Abenner, și l-au întors din drum de la puțul din Seiram – iar David nu știa [nimic]. ²⁷ Abenner s-a întors la Hebron. Și Ioab l-a tras de-o parte, din latură de poartă, făcându-se că vrea să-i vorbească, și l-a străpuns în moalele pântecului; și acesta a murit pentru sângele lui Asael, fratele lui Ioab.

²⁸ Și David a auzit după aceea și a spus: „Nevinovat sunt, eu și domnia mea, în fața Domnului, până în veac, pentru sângele lui Abenner, fiul lui Ner!” ²⁹ Să cadă peste capul lui Ioab și peste întreaga casă a tatălui său! Să nu lipsească din casa lui Ioab om cu scurgere de sămânță, sau lepros, ori umblând în cârjă, ori doborât de sabie, ori lipsit de pâine!” ³⁰ Ioab și fratele său, Abessa, îl pândiseră tot timpul pe Abenner, pentru că acesta îl omorâse pe Asael, fratele lor, la Gabaon, în luptă. ³¹ [Atunci] David i-a spus lui Ioab

3,21 „voi face cu tine legământ”: TM are „ei vor face...”.

3,22 „luptă”: *litt.* „ieșire”, „incursiune”.

3,25 „Oare nu știi mișelia lui Abenner...”: TM are „Tu îl știi pe Abner...”. ♦ Perechea „a veni” – „a pleca” indică activitatea militară (*cf.* 1Rg. 18,16).

3,27 „l-a străpuns în moalele pântecului”: la fel cum fusese lovit și fratele său, Asael (2,23).

3,29 Blestemul amintește de 1Rg. 2,31 și 3Rg. 2,33. ♦ „om cu scurgere de sămânță” (γὺννοπος): *cf.* Lev. 15,2-9.11-14.32; Num. 2. ♦ „lepros”: *cf.* Lev. 14,2; Num. 12,10. ♦ „umblând în cârjă” (κροτών σκυτάλης): se preferă frecvent traducerea „unul care lucrează cu fusul”, expresie considerată o aluzie tradițională la efeminare.

3,30 În TM, versetul este mai scurt, omițând premeditarea: „Ioab și Abişai, fratele său, l-au omorât pe Abner, pentru uciderea lui Asahel, fratele lor, la Gabaon, în luptă.”

și întregului popor care era cu el: „Sfășiați-vă hainele și încingeți-vă cu pânză de sac și bateți-vă [piepturile] a jale pentru Abenner!” Regele David mergea în urma năvălii. ³² Și pe Abenner l-au înmormântat la Hebron; și regele și-a înălțat glasul și a plâns pe mormântul lui; și întregul popor l-a plâns pe Abenner. ³³ Regele l-a jelit pe Abenner și a spus:

„Oare să fi murit Abenner cum a murit Nabal?

³⁴ Măinile nu ți-au fost legate,
picioarele nu ți-au fost puse în butuci;
nu te-au adus ca pe Nabal,
ai căzut dinaintea unor ticăloși!”

Și întregul popor s-a strâns să-l plângă. ³⁵ [Apoi,] întregul popor a venit să-l facă pe David să mănânce pâine cât mai era încă ziuă, dar David s-a jurat, zicând: „Acestea să-mi facă Dumnezeu și acestea să le adauge, dacă pun eu gura pe pâine sau pe altceva, până ce nu apune soarele.” ³⁶ Și poporul a aflat acest lucru și au fost plăcute în fața lor toate câte le-a făcut regele în fața poporului. ³⁷ Și [astfel,] în ziua aceea, a aflat întregul popor și întregul Israel că Abenner, fiul lui Ner, nu fusese omorât din porunca regelui. ³⁸ Și regele a spus slujitorilor săi: „Nu știți că o mare căpetenie a căzut astăzi în Israel? ³⁹ Și că eu astăzi sunt [numai] ruda lui și pus sub stăpânire, pe când bărbații aceștia, fiii Saruiei, sunt mai tari decât mine. Să plătească Domnul celui ce-a făcut rele după mișelia lui!”

4 ¹ Și Memphibosthe, fiul lui Saul, a aflat că Abenner murise la Hebron; mâinile i-au căzut [neputincioase] și toți bărbații lui Israel s-au înflorat. ² Și

3,32 Hebronul era capitala lui David (2,1-4). Mormântul lui Abenner va servi și pentru Iebosthe, fiul lui Saul. ♦ Din nou David se comportă regește la moartea unui adversar, onorându-l cum se cuvine. „Credincios conștiinței sale, i-a răzbunat moartea.” (cf. paginile lui Ambrozie despre „regele ideal”, în *De officiis* II,7, 29-33)

3,33 „Oare să fi murit Abenner cum a murit Nabal?” TM are „ca un nebun”, ebraicul *nābhāl* însemnând „nebun” (numele simbolic al bărbatului Abigaiei, cf. 1Rg. 24,2.25)

3,34 „butuci” (πέδαυς): cf. Jud. 16,21. ♦ „ticăloși”, gr. *υἰὼν ἀδύκτας*: *litt.* „fii ai ticăloșiei”. ♦ „nu te-au adus ca pe Nabal”: nu apare în TM.

3,35 „să mănânce pâine”: expresie ebr. generică pentru „a mânca”.

3,39 „Să plătească Domnul celui ce a făcut rele după mișelia lui!” Sfârșitul bocetului lui David aduce a proverb. ♦ „pus sub stăpânire”: TM are „și am fost uns rege”. Începutul versetului este obscur atât în ebraică, cât și în greacă.

4,1 Și aici fiul lui Saul nu mai este numit Iebosthe (*Išboșeth-Išbaal*), ci Memphibosthe (*M^c phibhoșeth-M^c phiba^cal*), nume pe care îl vom regăsi ca fiind al fiului lui Ionathan în

Memphibosthe, fiul lui Saul, avea două căpetenii de cete: pe unul îl chema Baana, pe celălalt, Rechab – fiii lui Remmon din Beroth, dintre fiii lui Benjamin, pentru că Beroth era socotit al fiilor lui Benjamin.³ Iar cei din Beroth fugiseră la Geththaim și locuiesc acolo până în ziua de azi.⁴ Și Jonathan, fiul lui Saul, avea un fiu olog de amândouă picioarele. [EI] avea cinci ani când a venit din Iezrael vestea despre Saul și Jonathan, fiul lui. Doica sa l-a luat și a fugit; și a fost așa: pe când se grăbea să fugă, a căzut și a ologit. [Și acesta] se numea Memphibosthe.⁵ Și fiii lui Remmon din Beroth, Reccha și Baana, au pornit la drum și au ajuns, în arșița zilei, la casa lui Memphibosthe, iar acesta dormea pe pat la amiază.⁶ Și portăreasa casei, care vântura niște grâu, ațipise și dormea, și cei [doi] frați, Reccha și Baana, s-au furișat⁷ și au intrat în casă; și Memphibosthe dormea în patul lui, din

v. 4 și în 11,6 sq., sau al fiului lui Saul, în 21,8. În acest verset, ca și în cel următor, unele manuscrise ale LXX, precum și TM, nu-l numesc, ci au doar „fiul lui Saul”.

4,2 Beroth, astăzi el-Bireb, aflat la sud-vest de Bethel și la vreo cincisprezece kilometri nord de Ierusalim. Făcea parte din tetrapolisul gabaonit (Iis. Nav. 9,17), care a fost atribuit tribului lui Benjamin. Populația autohtonă – probabil din pricina persecutării gabaoniților de către Saul (cf. 21,1 sq.) – fusese nevoită să se refugieze în satul Geththaim (aflat probabil în regiunea Lod, la nord-vest de Ierusalim), căpătând statut de emigranți. De bună seamă, această familie avea resentimente față de dinastia saulidă. Oricum, e de semnalat faptul că, la fel ca amalecitul care se lăuda cu uciderea lui Saul, și cei doi sunt tot emigranți.

4,4 V. 4 Întrerupe narațiunea pentru a anunța că mai exista și un nepot al lui Saul, tot Memphibosthe, fiul lui Jonathan, pe care infirmitatea îl făcea incapabil de domnie. Povestea lui trimite la episodul dramatic al nașterii nepotului lui Eli (1Rg. 4,19 sq.). Numele lui este probabil aceeași deformare eufemistică a numelui *M'phiba'al* („din gura lui Baal”) sau *M'phiboșeth* (unde *boșeth* înseamnă „rușine” și înlocuiește numele zeului Baal). În 1Par. 8,34; 9,40 el apare ca Meribaal („cel pe care îl apără Baal”; cf. Jud. 6,32). Acest verset pare să-și fi avut locul mai degrabă la începutul cap. 9 (unde îl plasează Flavius Iosephus 7,113) sau al cap. 21. Așezarea lui aici explică demersul bătrânilor din capitolul următor.

4,5 În episodul uciderii, este vorba, evident, de fiul lui Saul, nu de cel al lui Jonathan, cu același nume în LXX.

4,6 Episodul portăresei adormite pare a fi inspirat din viața elenistică; el este menit să explice cum au putut pătrunde cei doi până în mijlocul casei. Lipsește din textul ebraic. TM are, la v. 6: „Și iată, ei au intrat până în mijlocul casei încărcăți cu grâu și l-au lovit în pân-tece. Apoi *Rēkhābh* și *Ba'anāh*, fratele lui, au fugit”; poate fi un dublet corupt al v. 7.

4,7 În TM, versetul începe: „Și, intrând în casă pe când el dormea...” ♦ Verbul prin care este indicată decapitarea lui Memphibosthe nu mai apare cu acest sens decât în 2Rg. 16,9 și 4Rg. 6,32, într-un context ostil fiilor Saruiei, ceea ce face ca acest pasaj să fie atribuit revizorului sadocid al textului ebraic. ♦ „Înspre asfințit”: TM are „prin *'Arābhāh*”.

iatacul lui; și [ei] l-au lovit și l-au omorât, i-au tăiat capul și i l-au luat și s-au tot dus pe calea înspre asfințit, toată noaptea. ⁸ Și au dus capul lui Memphibosthe la David, în Hebron, și i-au spus: „Iată capul lui Memphibosthe, fiul lui Saul, vrăjmașul tău, care umbla să-ți ia viața! Domnul a dat domnului nostru, regele, răzbunare asupra vrăjmașilor săi, astăzi, împotriva vrăjmașului său, Saul, și a seminției lui.” ⁹ Și David le-a răspuns lui Reccha și lui Baana, fratele acestuia, fiii lui Remmon din Beroth, și le-a spus: „Viu este Domnul care a izbăvit sufletul meu de orice chin, ¹⁰ pe acela care mi-a dat de veste că a murit Saul – și credea că aduce o veste bună în fața mea – l-am prins și l-am ucis la Sekelac, cu toate că trebuia să-l răsplătesc pentru veste. ¹¹ Iar acum, niște oameni ticăloși au omorât un om drept în casa lui, în patul lui. Acum voi cere sângele lui din mâinile voastre și vă voi șterge de pe fața pământului.” ¹² Și David le-a dat poruncă slujitorilor săi și i-au ucis; le-au tăiat mâinile și picioarele, pe care le-au spânzurat deasupra fântânii din Hebron; iar capul lui Memphibosthe l-au îngropat în mormântul lui Abenner, fiul lui Ner.

5 ¹ Și au venit toate triburile lui Israel la David, la Hebron, și i-au spus: „Iată, suntem oasele tale și carnea ta! ² Chiar și până acum, când Saul dom-

4,8 „umbla să-ți ia viața”: *litt.* „căuta sufletul tău”.

4,8-11 Cf. 1Rg. 17,57 și 3Rg. 1,29. V. 11b pare de origine deuteronomistă.

4,9 „a izbăvit”: *litt.* „a răscumpărat”.

4,12 Cu acest verset, autorul (probabil istoricul abiatharid) urmărește să evidențieze nevinovăția lui David în cazul acestui nou omor (cf. Mabee, Ch., 1980, pp. 89-107, și Vanderkam, J.C., 1980, pp. 521-539). Omorul este considerat o simplă reglare de conturi între beniaminiți. Vinovații sunt mutilați, ca și cum ar fi pedepsite membrele care au făcut crima. Prin expunerea lor la fântână – loc foarte frecventat – se dă un exemplu.

5 Acest capitol formează, împreună cu capitolele 6-8, un nucleu al narațiunii (ca în 1Rg. 8-12), unde continuitatea diacronică este înlocuită cu reflecții asupra instituțiilor fundamentale legate de David. Sunt prezentate succesiv stabilirea unei capitale politice (cap. 5), a unui sanctuar național (cap. 6), a unei dinastii (cap. 7) și a unui imperiu (cap. 8). Părțile extreme ale acestui ansamblu își răspund în oglindă, modalitate prezentă și în capitolele 21-24.

5,1-2 Începe aici partea a doua din 2Rg. (ebr. 2Sam.), care, până în cap. 9, îl va înfățișa pe David domnind netulburat peste întregul Israel. ♦ „oasele tale și carnea ta”: *litt.*: „oasele tale și cămurile tale [sunt] ale noastre”, indică legătura cea mai strânsă, identitatea de origine (Gen. 2,23; 29,14; Jud. 9,2). ♦ „și până acum”: *litt.* „până mai ieri și altăieri” (cf. 3,17). ♦ „intrările și ieșirile” (cf. 1Rg. 18,13.16). Regele David este numit

nea peste noi, tu rânduiai intrările și ieșirile lui Israel, iar Domnul ți-a spus: «Tu vei paște poporul Meu Israel și tu vei fi cârmuitor peste Israel.»³ Și toți bătrânii lui Israel au venit la rege, la Hebron, și regele David a încheiat cu ei legământ în Hebron, în fața Domnului; și l-au uns pe David rege peste întregul Israel.⁴ David avea treizeci de ani când a ajuns rege, și a domnit patruzeci de ani.⁵ Șapte ani și șase luni a domnit la Hebron, peste Iuda, și treizeci și trei de ani a domnit peste întregul Israel și peste Iuda, la Ierusalim.

⁶ Și s-au pornit David cu oamenii săi către Ierusalim, împotriva Iebuseului care locuia în ținut. I s-a spus lui David: „N-ai să intri aici, căci ți se vor împotrivi și orbii, și ologii!”, zicând astfel că David nu va intra aici [cu nici

păstor al poporului, ca și la 7,8 și 1Rg. 28,17 (titlul e întâlnit și pentru regii din Egipt și Mesopotamia, precum și pentru basileii din Homer). Se afirmă astfel dreptul divin al monarhiei davidice.

5,3 Pare o reluare a v. 1, unde, în loc de bătrâni, se află triburile. Înțelegerea e similară celei propuse de Abenner în 3,21 și relevă o concepție contractuală asupra regalității. Cum o asemenea concepție nu era compatibilă cu ideologia regală, era nevoie de amplificarea din vv. 1-2, în care se invocă rudenția de sânge dintre rege și popor. Ungerea lui David ca rege peste Israel este complementul ungerii lui ca rege peste Iuda (2,4). ♦ „întregul” : explicitarea nu apare în TM.

5,4-5 Aceste două versete lipsesc din manuscrisul de la Qumran și din VL, ceea ce l-a făcut poate pe autorul Cronicilor să le mute la sfârșitul domniei lui David (1Par. 29,27) și în genealogia acestuia (1Par. 3,4). E o notiță în stilul deuteronomistului, cu o ciudată aproximare aritmetică: deuteronomistul nu numără în ani plini și a vrut să pună aici un jalon pentru perioada de 480 de ani scurși între ieșirea din Egipt și construirea Templului lui Solomon; numerele reținute (patruzeci de ani de domnie, șazeci de ani de viață) au valoare simbolică, iar menționarea aici a Ierusalimului se înțelege doar în perspectiva cuceririi acestuia.

5,6 Cucerirea cetății canaanene a Ierusalimului este un episod important în domnia lui David. Ținut al Iebuseilor, teritoriu neutru aflat la hotarul dintre Iuda și Benjamin (cf. Iis. Nav. 15,63; 18,16-27), Ierusalimul este ales de David drept capitală pentru cele două părți ale poporului său. ♦ „orbii și ologii” (cf. Lev. 21,18; Deut. 15,21) par să fie de ajuns pentru a asigura o bună apărare: expresia este ironică. Pentru această interpretare optează și Flavius Iosephus (7,61). TM („Nu vei intra decât înlăturându-i...”) pare să presupună că David trebuie să îndepărteze orbii și ologii. Problema principală însă este menționarea acestor personaje. Midrașul (*Pirke Rabbi Eliezer*) interpretează că ar fi fost vorba de niște statui ale lui Isaac cel orb (Gen. 27,1) și Iacob cel șchiop, care amintesc de alianța dintre Avraam și canaaneni (Gen. 21,23). Cel mai probabil, pomenirea orbilor și a ologilor este o aluzie la mobilizarea generală, când se făcea apel la toată suflarea populației, un fel de a-i arăta lui David, într-o formă cvasiproverbială, că Iebuseii își vor apăra cetatea cu toate forțele.

un chip].⁷ David însă a pus mâna pe cetățuia Sionului (aceasta este cetatea lui David).⁸ Și a spus David în ziua aceea: „Oricine [vrea] să-i bată pe iebusei să-și împlânte pumnalul în ologi și orbi și în cei care urâsc sufletul lui David.” De aceea se spune: „Orbii și ologii nu vor intra în casa Domnului.”⁹ Și s-a așezat David în cetățuie și ea s-a numit cetatea lui David. Și a zidit cetatea jur-împrejur, începând din vârful, și casă pentru sine.¹⁰ Și David propășea și a ajuns mare și Domnul atotputernic era cu el.¹¹ Iar Chiram, regele Tyrului, a trimis soli la David și trunchiuri de cedru, dulgheri și cioplitori în piatră, care i-au clădit casă lui David.¹² [Atunci] a știut David că Domnul l-a pus rege peste Israel și că i-a înălțat domnia peste poporul Său Israel.¹³ Și și-a mai luat David neveste și fiitoare din Ierusalim, după ce a venit din Hebron, și i s-au mai născut lui David fii și fiice.¹⁴ Acestea sunt

5,7 Sion se numea inițial colina pe care era fortăreața ce străjuia cetatea lui David. Acest nume va deveni un simbol prin care se desemna Cetatea Sfântă prin excelență și, adesea, Templul lui Dumnezeu. Cetatea iebuseilor se afla pe colina aflată la sud-est de cea a Templului, între pâraiele Kedron și Tyropoeon.

5,8 Verset cu multiple variante în traduceri. TM are „... Oricine [vrea să-l] lovească pe iebuseu, trebuie să ajungă la *jinndōr*”. Cuvântul ebr. este interpretat în multe feluri: „canal”, „apeduct” – poate galeria subterană ce lega cetatea de izvorul Gihon –, „parapet” (Symmachos și comentariile rabinice), sau alt element de fortificație. S-au propus și emendări de text, citind „gât”, fie în sensul ferii lui, fie în acela al atacării. Versetul are o paralelă în IPar. 11,6, unde David spune: „Primul care îi va înfrânge pe iebusei va deveni căpetenie și prinț.” ♦ „în ologi și în orbi și în cei care urâsc sufletul lui David”: TM are „pe ologi și pe orbi îi urâște sufletul lui David”. ♦ Sfârșitul este o aluzie la Lev. 21,17-23, unde orbii și ologii fac parte dintre cei excluși din sanctuar, numit aici „Casa Domnului”.

5,9 „începând din vârful”: TM are „începând din *Millō*” („umplutură de pământ”, rambleu construit de Solomon pentru a nivela terenul dintre Templu și palatul regal: cf. 3Rg. 9,15.24; 11,27). LXX evită anacronismul.

5,10 Pandant al creșterii copilului Samuel (cf. IRg. 1-3; 2,26) și al creșterii casei lui David (3,1). ♦ „Domnul atotputernic” (κύριος παντοκράτωρ): TM are *YHWH ʾĕbhā ʾōth*, „Domnul oștirilor”.

5,11 Se anticipează construcțiile lui Solomon, David fiind văzut aici ca un precursor al acestuia. Chiram, regele Tyrului, este cunoscut pentru alianța cu Solomon și pentru materialele pe care i le-a trimis pentru construirea Templului din Ierusalim (3Rg. 5,1 sq.).

5,13-16 Lista amestecată a fiilor și fiicelor pe care David i-a avut de la concubine și de la soții, listă în care numele lui Solomon apare printre unsprezece necunoscuți, pare să fie redactată de istoricul abiatharid, care-și marchează astfel, discret și ușor ironic, preferința pentru prinții hebroniti cu o proveniență respectabilă, în special Adonias, nefericitul rival al celui care, în ochii lui, este parvenitul Solomon.

numele celor care i s-au născut la Ierusalim: Sammus, Sobab, Nathan, Solomon,¹⁵ Ebear, Elisus, Naphec, Iephies,¹⁶ Elisama, Elidae, Eliphalth,^{16a} Samae, Iessibath, Nathan, Galamaan, Iebaar, Theesus, Elphalat, Naged, Naphec, Ianatha, Leasamys, Baalimath, Eliphalth.

¹⁷ Și au auzit Străinii că David fusese uns rege peste Israel și toți Străinii au pornit să-l caute pe David. Și a auzit David și a coborât în cetățuie. ¹⁸ Iar Străinii au venit și s-au răspândit în Valea Uriașilor. ¹⁹ [Atunci] David L-a întrebat pe Domnul, zicând: „Să urc împotriva Străinilor? Îi vei da oare în mâinile mele?” Și Domnul i-a zis lui David: „Urcă, pentru că negreșit îi voi da pe Străini în mâinile tale.” ²⁰ David a venit dinspre rupturile de sus și i-a bătut acolo pe Străini; și a spus David: „Domnul i-a rupt pe vrăjmașii mei Străinii dinaintea mea cum se rup apele.” De aici numele aceluia loc: Rupturile de Sus. ²¹ [Ei] și-au lăsat zeei acolo, iar David și bărbații care erau cu el i-au luat. ²² Din nou au urcat Străinii și s-au îngrămădit în Valea Uriașilor. ²³ Și l-a întrebat David pe Domnul, și Domnul i-a spus: „Să nu urci în întâmpinarea lor, ci ia-i cu înconjur și ieși împotriva lor pe lângă Locul Plângerii. ²⁴ Și când vei auzi zgomot de ciocnire în Dumbrava Plângerii, atunci să te cobori înspre ei, căci atunci Domnul va merge înaintea ta, să-i lovească în luptă pe Străini.” ²⁵ Și David a făcut precum îi poruncise Domnul și i-a bătut pe Străini de la Gabaon și până în ținutul Gazera.

5,16a Versetul nu are corespondent în TM.

5,17-25 Poziția acestor versete a stârnit nedumerire, și unii exegeți au considerat că ar trebui plasate mai degrabă înaintea v. 12, unde se consideră că se sfârșește „istoria ascensiunii lui David”. Ele conțin două povestiri simetrice, două lupte cu filistenii petrecute în Valea Uriașilor (Rephaim, cf. Iis. Nav. 15,8; 18,16), în urma consultării lui Dumnezeu. Există mai multe similitudini cu 1Rg. (7,7; 13,3; 23,9,13).

5,20 Comparația cu șuvoiul de apă servește drept etimologie locului înfruntării: în TM, *Ba'al-P'răfîm*, „Stăpânul Rupturilor” (*păraț*, „a crăpa, a despica”, și *peret*, „crăpătură, ruptură”, etimologie populară a numelui).

5,21 Capturarea idolilor („zeii”) este pandantul pasajului din 1Rg. 31,9, în care armele lui Saul sunt duse în „casa idolilor”. În plus, cea dintâi victorie a lui David face pereche cu înfrângerea de la Abenezar (1Rg. 4), când a fost răpit chivotul Domnului.

5,23 „Locul Plângerii”: TM are *b^ekhā'im*, „copaci de balsam, sâmbovine”. Dumnezeu vine ca să fie prezent la luptă, peste creștetele copacilor, anunțându-se prin foșnetul frunzelor („glas”; cf. Jud. 4,14; 4Rg. 7,6) – imagine tradițională a „războiului sfânt”. Traducătorul a citit, probabil, în loc de *BK'*, *BKH*, „a plânge”.

5,24 „zgomot de ciocnire”: TM are „zgomot de pași” (ai Domnului care vine).

5,25 „Gabaon”: TM are *Gebha'*. „Gazera” (ebr. Gezer) se află la limita teritoriului filistean: așadar dușmanii sunt alungați cu totul.

6¹ Și a adunat iarăși David toată floarea tinerimii din Israel, ca la șaptezeci de mii. ² Apoi s-au sculat și au plecat, David și cu întreg poporul care era împreună cu el, din căpeteniile lui Iuda, ca să urce și să aducă de acolo chivotul Domnului, peste care a fost chemat numele Domnului oștirilor care șade între heruvimi deasupra lui. ³ Și au pus chivotul Domnului într-un car nou și l-au luat din casa lui Aminadab, de pe Deal. Și Oza și frații lui, fiii lui Aminadab, conduceau carul ⁴ cu chivotul, iar frații lui mergeau înaintea chivotului. ⁵ Și David și fiii lui Israel cântau și jucau cu putere înaintea Domnului, cu instrumente [bine] acordate și cu cântări: din *kinira* și din *nabla*, din timpane, chimvale și flaute. ⁶ Și, când au ajuns în aria lui Nodab, Oza și-a întins mâna către chivotul lui Dumnezeu ca să-l țină și l-a apucat,

6 *Aducerea chivotului la Ierusalim.* Apare aici o perspectivă nouă: istoria politică face loc istoriei religioase, prin mutarea la Ierusalim a chivotului, obiectul sfânt de la Selom care, după 1Rg. 7,1, rămăsese la Cariathiriam. Povestirea nu se leagă de evenimentele precedente, dar presupune stabilirea lui David la Ierusalim și obținerea cel puțin a unui avantaj asupra filistenilor, sub controlul cărora pare să fi rămas chivotul. Există legături de netăgăduit cu 1Rg. 4-6, ceea ce l-a condus pe Rost, L. 1926, pp. 4-47, urmat de Noth, M., Hertzberg, H.W. și Campbell, A.F., 1975 să formuleze ipoteza unei „istorii a chivotului” anterioare redactării Cărilor Regilor, care ar fi constituit legenda sanctuarului din Ierusalim înaintea construirii Templului. Printre criticile aduse acestei ipoteze este de reținut aceea conform căreia cele două istorii par să se inspire din modele distincte, cunoscute în literatura asiro-babiloniană. De altfel, evenimentul mutării chivotului la Ierusalim este celebrat, în termeni diferiți, și de Ps. 132, evocând un ritual în care s-a recunoscut o sărbătoare anuală ce servește drept cadru povestirii noastre.

6,1 În textul ebraic, oamenii lui David sunt treizeci de mii, număr care amintește de 1Rg. 13,2; 24,3; 26,2, având legătură și cu versurile devenite proverb: „Saul și-a doborât miile, iar David zecile de mii!”

6,2 „din căpeteniile lui Iuda”: LXX traduce aici un toponim, care în TM este *Ba'alēy Yehūdāh* (cf. 1Par. 13,6), același cu *Qir'yath Y'e'arim* din Iis. Nav. 15,9. ♦ Chivotul este descris ca în 1Rg. 4,4. Apare titulatura cu care era invocat Dumnezeu la Selom. „Chemarea numelui” constituie un gest cu valoare juridică, proclamând apartenența.

6,3 Detaliile sunt aidoma celor din 1Rg. 6,7 (carul cel nou) și 7,1 (casa de pe Deal), dar numele fiilor lui Aminadab sunt diferite: Oza și frații lui, în loc de Eleazar. Oza a fost considerat un hipocoric de la Eleazar. ♦ „frații lui”: TM are un nume propriu, *'Aḥ'yō*, care, cu o vocalizare ușor diferită, poate fi citit „fratele lui”.

6,5 Acest verset poate fi comparat cu 1Rg. 18,6 *sq.* Literal textul spune „jucau [...] cu putere și cu cântece” (παύσονται ἐν ἰσχύι καὶ ἐν ψαλμοῖς), ca în 1Par. 13,8. TM are *'ešēy b'rošim* „lemn de chiparos”. Textul gr. presupune ebr. *'oz ūbāširim*, „putere și cu cântece”. ♦ „din *kinira* și din *nabla*”: instrumente de origine feniciană; probabil citere și harfe. Cf. nota 10,5 la 1 Regi.

pentru că era să-l răstoarne juncanul. ⁷ Și Domnul s-a mâniat pe Oza, și l-a lovit Dumnezeu pe loc, iar el a murit acolo, lângă chivotul Domnului, în fața lui Dumnezeu. ⁸ Iar David s-a amărât că Domnul l-a frânt pe Oza; și, până în ziua de azi, locul acela s-a numit „Frângerea lui Oza”. ⁹ Și s-a înspăimântat David de Domnul în ziua aceea, zicând: „Cum va veni chivotul Domnului la mine?” ¹⁰ Și David n-a [mai] vrut să fie adus chivotul legământului Domnului la el, în cetatea lui David; ci a pus David să fie dus în casa lui Abeddara din Geth. ¹¹ Și a stat chivotul Domnului în casa lui Abeddara din Geth trei luni; iar Domnul a binecuvântat întreaga casă a lui Abeddara și toate ale lui.

¹² Atunci i-au dat de știre regelui David, zicându-i: „Domnul a binecuvântat casa lui Abeddara și toate ale lui, datorită chivotului lui Dumnezeu.” Și David a plecat și a urcat chivotul Domnului, din casa lui Abeddara în cetatea lui David, cu mare veselie. ¹³ Și erau cu ei, purtând chivotul, șapte cete și, ca jertfă, un vițel și miei. ¹⁴ Și David cânta din instrumente [bine] acordate dinaintea Domnului și era îmbrăcat cu veșmânt ales. ¹⁵ Și David și toată casa lui Israel au urcat chivotul Domnului cu chiote și sunete de trâmbiță. ¹⁶ Și a fost așa: când chivotul Domnului a ajuns în cetatea lui David,

6,7-8 „l-a lovit... pe loc”: TM adaugă „pentru șâl” – termen cu sens controversat: „întindere”, „nebunie”, „grabă”, „obraznicie”. Ideea generală este sublinierea măreției sacre a chivotului, pe care nu avea voie să-l atingă nimeni. ♦ „Frângerea lui Oza” intră în seria paronomastică din 5,20.

6,10 Văzând puterea chivotului, David se înspăimântă și nu vrea să se expună primejdiei reprezentate de prezența chivotului. De aceea îl trimite în cetatea filistină Geth (*litt.* Γεθθ, Gethth), unde-și făcuse prieteni, în casa lui Abeddara (ebr. ‘*Obhēdh-’Edhōm*, „care îl slujește pe Edom”). Dumnezeu binecuvântează casa ospitalieră a acestui străin. Șederea la Abeddara este văzută ca o perioadă de probă, în care David se asigură de caracterul benefic al chivotului, înainte de a-l duce în cetatea sa, Ierusalim.

6,13 „Și erau cu ei, purtând chivotul, șapte cete, și [ca] jertfă, un vițel și miei”: textul ebraic plasează jertfa după șase pași făcuți de purtătorii chivotului. Tot în TM, jertfa este săvârșită de către David însuși, ceea ce ilustrează o concepție veche conform căreia regele poate acționa ca preot. Cf. nota 9,24 la 1 Regi.

6,14 „cânta” (ἀνεκρούετο): TM are *m^ekhar^ekēr*, „se rotea în dans”. ♦ „din instrumente [bine] acordate”: TM are „din toate puterile”. ♦ „cu veșmânt ales”: TM are „era încins cu efod de în” (veșmânt sacerdotal). S-au făcut analogii între acest dans și dansul sacru din cultele fertilității (cf. Caquot, A., 1963, pp. 121-143), iar, conform lui M. Weinfeld 1988-1989, pp. 107-114, un ritual hitit atestă transportarea de obiecte sfinte într-un car însoțit de două persoane și de dansatori, dintre care unul era gol.

6,16 „Melchol [...] s-a aplecat pe fereastră”: motivul femeii care privește de la fereastră este larg răspândit în literatura Orientului Mijlociu. În Vechiul Testament, motivul apare

Melchol, fiica lui Saul, s-a aplecat pe fereastră, l-a văzut pe regele David dănțuind și cântând dinaintea Domnului și l-a disprețuit în inima ei.¹⁷ Și au adus chivotul Domnului și l-au pus la locul lui în mijlocul cortului pe care David îl ridicase pentru el. [Apoi] David a adus dinaintea Domnului arderi de tot și [jertfe] de pace.¹⁸ Și, când David a terminat de adus arderile de tot și [jertfele] de pace, a binecuvântat poporul în numele Domnului oștirilor.¹⁹ Și a împărțit la tot poporul, chiar și la toată oastea lui Israel, de la Dan până la Bersabea, de la bărbat până la femeie, la fiecare câte o pâine, câte o turtă [coaptă] pe vatră și câte o plăcintă făcută în tigaie. Și tot poporul s-a dus fiecare la casa lui.²⁰ Și când David s-a întors să-și binecuvânteze casa, Melchol, fiica lui Saul, a ieșit în întâmpinarea lui David, l-a binecuvântat și a spus: „Ce s-a [mai] preamărit azi regele lui Israel, când s-a dezvelit azi în ochii slujnicilor robilor lui cum se dezvelește un dănțuitor!”²¹ Și a grăit David către Melchol: „Voi dănțui înaintea Domnului: binecuvântat fie

la Jud. 5,28; 4Rg. 9,30; Prov. 7,6, fiind corelat cu fertilitatea, dar și cu moartea și distrugerea. În acest pasaj, Melchol este prezentată ca soția iubitoare care așteaptă întoarcerea soțului biruitor în război (AB II Sam., p. 172). ♦ „dănțuind și cântând”: TM are „sărind și rotindu-se”. ♦ După Ambrozie, Melchol îl disprețuiește pe „dănțuitorul” David pentru că privește scena cu „ochi materiali”, nereușind să-i înțeleagă sensul sacru. Ambrozie interpretează dansul lui David prin prisma cuvintelor lui Iisus: „Cine se va rușina de Mine în fața oamenilor, și Eu mă voi rușina de el în fața Tatălui care este în ceruri” (Mc. 8,38). Moise nu s-a rușinat de Dumnezeu în fața lui Faraon; David nu s-a rușinat să danseze în fața poporului; Isaia nu se rușina să umble gol și desculț, proclamând profețiile Domnului (Is. 20,2). David se comportă „ca un copil” în fața lui Dumnezeu, cu smerenie și inocență, uitând de rangul său regesc. „Dansul lui David a fost dansul slăvit al unui înțelept; dans cu adevărat sublim, care l-a înălțat spiritual până la tronul lui Hristos.” (Ambrozie, *Epistulae* 58)

6,17 Așezarea chivotului în cort (reluând termenii din 1Rg. 5,2) reprezintă pandantul pozitiv al depunerii temporare a chivotului în sanctuarul lui Dagon. Ea pune capăt peregrinărilor chivotului.

6,18 „Domnului oștirilor” (κυρίου τῶν δυνάμεων): unul dintre rarele locuri în care gr. calchiază numele YHWH *Ṭ'bhā'ōth*.

6,19 „chiar și la toată oastea”: TM are „întregii mulțimi”. ♦ „de la Dan până la Bersabea” nu apare în TM. ♦ În TM, alimentele împărțite sunt: câte o plăcintă, o turtă de smochine (sens conjectural; altă interpretare: o bucată de carne) și o turtă de stafide.

6,20-23 În vv. 18-19 David s-a purtat ca un preot: a adus jertfe, a binecuvântat poporul în numele Domnului și a împărțit merinde călătorilor care asistau la ceremonie.

6,20 „Melchol [...] l-a binecuvântat” nu apare în TM. ♦ „un dănțuitor”: TM are „un om de nimic”.

6,21 „binecuvântat fie Domnul” nu apare în TM.

Domnul care m-a ales mai presus de tatăl tău și mai presus de toată casa lui, ca să mă pună cârmuitor peste poporul Său, peste Israel; și voi juca și voi dăntui dinaintea Domnului ²² și încă mă voi dezveli așa, și voi fi un netrebnic în ochii tăi, laolaltă cu slujnicele despre care ai spus că mă preamăresc!” ²³ Și fiica lui Saul, Melchol, n-a avut prunc până în ziua când a murit.

7 ¹ Și a fost așa: atunci când s-a așezat regele la casa lui, iar Domnul i-a dat moștenire jur împrejur de la toți vrăjmașii din jur, ² i-a spus regele lui Nathan, profetul: „Iată, eu locuiesc în casă de cedru, iar chivotul lui Dumnezeu stă în mijlocul unui cort.” ³ Și Nathan i-a răspuns regelui: „Toate câte le ai în inima ta, du-te și fă-le, căci Domnul este cu tine.” ⁴ Și a fost așa: în acea noapte, a fost cuvântul Domnului către Nathan, zicând: ⁵ „Mergi și spune-i robului Meu David: «Așa vorbește Domnul: Nu tu îmi vei zidi casă în care

6,22 „în ochii tăi”: TM are „în ochii mei”. ♦ „laolaltă cu slujnicele... mă preamăresc”: TM are „dar lângă slujnicele de care vorbești, de ele voi fi cinstit”.

7 Acest capitol are rolul de a grupa și a pune de acord două fapte semnificative ale domniei lui David: instituirea unui cult național la Ierusalim și întemeierea unei dinastii regale. Primul motiv guvernează capitolul al șaselea, iar următorul îl dezvoltă, punând problema templului. Motivul dinastic reprezintă esența capitolului al șaptelea, dar nu lipsește din cel precedent, deoarece acesta se încheie cu explicarea sterilității lui Melchol, prima soție a lui David. Complexitatea capitolului al șaptelea ține de împletirea celor două motive.

7,1-3 Autorul susține principiul templului, care trebuie să fie cel puțin la fel de frumos ca palatul lui David. Acesta este numit „casă de cedru”, ceea ce leagă aceste paragrafe de 5,11, unde a fost recunoscută o inserție sadocidă ce tinde să facă din David o prefigurare a lui Solomon, investit de preotul Sadoc în 3Rg. 1, unde reapare și Nathan. ♦ „i-a dat moștenire”: TM are „i-a dat odihnă”. Tema „odihnei” este deuteronomică (Deut. 12,10 și 25,19; cf. și Iis. Nav. 21,44; 23,1); autorul presupune că David nu s-a putut gândi la construirea templului decât datorită păcii obținute prin victoriile sale. ♦ Profetul Nathan îi va reproșa lui David adulterul cu Bersabea (12,1 sq.), dar va juca un rol de prim rang în ungerea lui Solomon, cel de-al doilea fiu al vinovatului (3Rg. 1,11 sq.).

7,1 „jur împrejur”: repetarea lipsește din TM; provine, probabil, dintr-o traducere dublă a lui HNYH LW, „i-a dat odihnă”, citit și HNHYLW.

7,4-17 Până acum Nathan a apărut ca prieten al regelui, acum el este profet. mandatat să-i amintească lui David, pe de o parte, că Dumnezeu s-a putut lipsi până acum de un sălaș stabil (vv. 4-7), pe de alta, binefacerile de care a avut parte David de la Domnul (8-9). Profetia conține două făgăduințe: (1) David va avea un urmaș și acesta va construi templul (vv. 11b-13); (2) domnia acestui fiu va dura veșnic, chiar dacă acesta va face greșeli (vv. 14-16). ♦ Formula de început este frecventă pentru introducerea unei revelații profetice (cf. 1Rg. 2,27; 10,18; 15,2.10).

7,5 „Nu tu îmi vei zidi...”: TM are „Oare tu îmi vei zidi...?”.

să locuiesc. ⁶ Căci n-am mai locuit într-o casă din ziua în care i-am scos din Egipt pe fiii lui Israel până în ziua aceasta, ci am pribegit în sălaş și în cort. ⁷ Peste tot pe unde am trecut, cu întregul Israel, am grăit Eu oare vreun cuvânt vreunuia dintre triburile lui Israel, căruia i-am poruncit să pască poporul Meu Israel, zicând: de ce nu Mi-ați zidit o casă de cedru?» ⁸ Iar acum așa să-i spui robului Meu David: «Așa vorbește Domnul atotputernic: Te-am luat de la pășune, de la oi, ca să fii căpetenie peste poporul Meu Israel ⁹ și am fost cu tine peste tot pe unde te-ai dus, și i-am nimicit pe toți vrăjmașii tăi dinaintea ta; și am făcut mare numele tău, ca numele celor mari de pe pământ. ¹⁰ Voi statornici un loc pentru poporul Meu, pentru Israel, îl voi sădi și se va așeza pe el, și nu va mai fi plin de griji, și nici un fiu al nedreptății nu se va mai apuca să-l înjosească precum la început, ¹¹ din zilele când am pus judecători peste poporul Meu Israel; și îți voi da tihnă dinspre partea tuturor vrăjmașilor tăi, iar Domnul îți va vesti că tu îți vei zidi casă. ¹² Și va fi așa: când îți se vor împlini zilele și te vei culca alături de părinții tăi, voi ridica seminția ta după tine, cel care va fi din pântecul tău, și-i voi întări domnia. ¹³ El îți va zidi casă numelui Meu și Eu îi voi statornici tronul până în veac. ¹⁴ Și Eu îi voi fi tată, iar el îți va fi Mie fiu; și, dacă va face rău, îl voi muștra cu nuiuaa oamenilor și cu lovituri de-ale fiilor oamenilor; ¹⁵ dar mila Mea nu o voi îndepărta de el, cum s-a îndepărtat de la cei pe care i-am îndepărtat de la fața Mea. ¹⁶ Și casa lui și domnia

7,7-8 Cf. Ex. 25,9 sq. și Ps. 78. ♦ „triburile... să pască”: textul a fost fie interpretat ca referindu-se la tribul lui Efraim, al cărui sanctuar de la Șilo a avut multă vreme un rol important, fie corectat în „conducători... să pască” (Qimhi), prin analogie cu pasajul paralel din IPar. 17,6, care are „judecători”.

7,11 Cf. Deut. 1,16 ♦ „tu îți vei zidi casă”: Rahlfs urmează ms Vaticanus, divergent aici față de alte mss grecești (LXX-L: „[Domnul] Își va face casă”), față de celelalte versiuni (Syr. „Domnul ți-a făcut casă”) și față de TM, care are „YHWH îți va face ție casă”. Textul joacă pe dublul sens al ebr. *bayith*, „casă”, „familie/dinastie”.

7,12 Pentru Augustin, „seminția” despre care proorocește aici Nathan nu este Solomon, a cărui domnie a fost trecătoare, ci Iisus Hristos, a cărui domnie este cu adevărat veșnică (*Enarratio 2* la Psalmul 88/87, 6-7).

7,14 Cf. Ps. 2,7; se remarcă opoziția dintre favoarea divină și pedeapsă, care este doar în felul oamenilor (Deut. 32,8). Aici autorul presupune că regele ar putea greși, dar greșelile nu vor fi pedepsite cu pedeapsa supremă a lipșirii de urmași, și nici prin detronare. Pe măsură ce se dezvoltă interpretarea mesianică a profetiei, posibilitatea ca Mesia să păcătuiască nu mai apare (de ex., în pasajul paralel din IPar. 17,11-14).

7,15 „de la cei pe care i-am îndepărtat de la fața Mea”: TM are „de la Saul, pe care l-am îndepărtat dinaintea ta”.

lui se vor întări în încredere în veci înaintea Mea, și tronul lui va fi statornicit până în veci.»¹⁷ Și toate aceste cuvinte așa cum au fost și toată vedenia i le-a spus Nathan lui David.

¹⁸ [Atunci] regele David a venit și s-a așezat înaintea Domnului și a spus: „Cine sunt eu, Domnul meu, Doamne, și ce este casa mea, de m-ai îndrăgit atât de mult?”¹⁹ Și [încă] este puțin lucru dinaintea Ta, Domnul meu, Doamne, căci Tu ai grăit lucruri mari pentru casa robului Tău. Dar aceasta e legea omului, Domnul meu, Doamne.²⁰ Și ce Ți-ar mai putea spune David? Acum îl cunoști pe robul Tău, Domnul meu, Doamne.²¹ După cuvântul Tău și după inima Ta ai făcut toată măreția aceasta, ca să o afle robul Tău,²² ca să Te preamărească, Domnul meu, Doamne, căci [nimeni] nu e ca Tine și nu este dumnezeu în afară de Tine, după toate câte le-am auzit cu urechile noastre.²³ Și ce neam se mai află pe pământ ca poporul Tău Israel? Căci Dumnezeu l-a călăuzit spre a Și-l răscumpăra ca popor al Său, ca să-i pui nume, ca să făptuiești măreție și strălucire, ca să alungi dinaintea poporului Tău, pe care l-ai răscumpărat pentru Tine din Egipt, neamuri și corturile lor.²⁴ Ți-ai pregătit pentru Tine poporul Tău Israel, popor pe veci, iar Tu, Doamne, le-ai fost Dumnezeu.²⁵ Și acum, Domnul meu, Doamne, întărește în veci cuvântul pe care l-ai grăit despre robul Tău și despre casa lui, Doamne atotputernic, Dumnezeul lui Israel. Acum, așa cum ai grăit,²⁶ preamărit fie numele Tău în veci!²⁷ Doamne atotputernic, Dumnezeul lui Israel, ai deschis urechea robului tău, zicând: «Îți voi zidi casă.» De aceea și-a luat robul

7,18-21 Rugăciunea de mulțumire a lui David pentru bunăvoința arătată lui și casei lui.

7,18 „de m-ai îndrăgit atât de mult”: TM are „de m-ai adus până aici”.

7,19 „ai grăit lucruri mari”: TM are „de departe”. ♦ „Dar aceasta e legea omului”: textul (identic în conținut în TM și versiuni) este socotit o *crux interpretum*, așa încât unii critici ajung să-l elimine. Printre multele interpretări propuse, cea mai rezonabilă pare presupunerea unui ton interogativ: „Oare să fie aceasta lege omenească?”

7,23-24 Alegerea de către acest Dumnezeu unic și incomparabil constituie și măreția poporului lui Israel. Pasajul e marcat de spiritualitatea Deuteronomului (cf. Deut. 4, 7,33-34; 7,7-8; 9,26; 10,21 etc., dar și Ps. 86,8-10; 44,2).

7,25-28 Se reia tema „casei” lui David. Expresia ἀπεκάλυψας τὸ ὄτιον τοῦ δοῦλου σου, „a descoperi urechea” (v. 26), care figurează de nouă ori din treisprezece ocurențe în cărțile lui Samuel, pentru a indica revelația, nu aparține limbajului deuteronomist.

7,25-26 TM are „...cuvântul pe care l-ai grăit despre robul Tău și despre casa lui împlinește-l în veci și fă după cum ai spus.”²⁶ Preamărit fie numele Tău în veci și să se spună «Domnul oștirilor este Dumnezeu peste Israel!», iar casa slujitorului Tău David să fie tare înaintea Ta”.

7,27 „și-a luat... inima în dinți”: *litt.* „și-a găsit inima” (εὗρεν τὴν καρδίαν).

tău inima în dinți să-ți înalțe această rugă.²⁸ Iar acum, Domnul meu, Doamne, Tu ești Dumnezeu și cuvintele Tale vor fi adevărate, și ai grăit despre robul Tău aceste lucruri bune.²⁹ Și acum începe și binecuvântează casa robului Tău, ca să fie de-a pururi dinaintea Ta, pentru că Tu ești, Domnul meu, Doamne, [Cel care] ai grăit și, prin binecuvântarea Ta, casa robului Tău va fi binecuvântată până în veac.”

8¹ Și a fost așa: după aceea, David i-a bătut pe Străini și i-a pus pe fugă; [astfel] a luat David din mâna Străinilor [pământul] cel pus deoparte.² Și David i-a bătut pe moabiți și i-a măsurat cu funia, întinzându-i la pământ: și au fost două funii pentru moarte și două funii pentru viață, iar moabiții au ajuns robii lui David și-i dădeau dări.³ Și l-a bătut David pe Adraazar, fiul lui Raab, regele din Suba, când acela s-a pornit să pună stăpânire pe râul Euftrat.⁴ Și a luat David dintr-ale lui o mie de care, șapte mii de călăreți și douăzeci de mii de pedestrași; a sfărâmat David toate carele, dar și-a păstrat

8,1 „i-a pus pe fugă” (ἐτροπώσατο): *litt.* „le-a întors spatele”; Symmachos are „i-a înfrânt”, iar Vulg. „i-a umilit” (cel mai aproape de sensul verbului din TM). ♦ „[pământul] cel pus deoparte”: *cf.* Iis. Nav., nota 14,4; TM are *methegh hā-'ammāth*, „zăbala”, „frâiele”. Cuvântul *methegh* este o metaforă pentru hegemonie, ca în expresia românească „frâiele puterii”. În CDR (p. 443) se propune lectura *la bride (tenant) le coude*, care impune imaginea prizonierilor ținuți cu brațele legate la spate, așa cum se vede în reprezentările figurate egiptene. Textul este obscur și traducerea nesigură. Symmachos traduce „drep-tul de (a lua) tribut”, iar Vulg. „frâiele tributului”.

8,2 „i-a măsurat cu funia” (διεμέτρησαν αὐτοὺς ἐν σχοινίοις). „Funia” a fost socotită un instrument de măsurare a pământului. *Cf.* notele la Iis. Nav. 17,5; 19,9. Cel mai adesea, comentatorii s-au mulțumit să vadă aici o aluzie la un fel de decimare practică de israeliți asupra vrăjmașilor lor învinși: prinșii erau legați în pachete și uciși sau cruțați. ♦ „două funii pentru viață”: TM are „o funie plină pentru viață”, deci, după acest text, David a ucis două treimi. ♦ „dări”: cuvântul ebraic tradus aici prin ξέντα nu indică decât extrem de rar tributul, dar se regăsește cu acest sens în Jud. 3,15 și Os. 10,6.

8,3 Numele Adraazar (ebr. *Hadhadh' ezer*) are ca prim element Hadad, zeul furtunilor, care este divinitatea principală a arameilor. După părerea lui Rași și Qimhi el ar putea fi și subiectul verbului ebr. tradus prin ἐπιστήσα din sintagma ἐπιστήσα τὴν χεῖρα, „să pună mâna”.

8,4 TM are: „o mie șapte sute de călăreți și douăzeci de mii de pedestrași”, iar carele nu apar. ♦ „a sfărâmat David toate carele” (παρέλυσεν Δαυὶδ πάντα τὰ ἄρματα): TM are vb. *'āqqr* care înseamnă „a tăia tendoanele unui animal”. Citit astfel, pasajul poate fi apropiat de Iis. Nav. 11,6.9. Ar putea fi aici inserția unui istoric deuteronomist inspirat de Deut. 17,16. Oricum, carele de război au început să fie folosite de evrei abia pe timpul lui Solomon (3Rg. 10,26-29).

dintre ele o sută de care.⁵ Și au venit sirienii din Damasc în ajutorul lui Adraazar, regele din Suba, iar David a lovit douăzeci și două de mii de oameni din rândurile sirienilor.⁶ [Apoi] David a pus străji în Siria, cea de la Damasc, și sirienii au ajuns robii lui David și-i aduceau dări. Și l-a izbăvit Domnul pe David peste tot unde se ducea.⁷ David a luat podoabele de aur care erau pe slujitorii lui Adraazar, regele din Suba, și le-a adus la Ierusalim. Și le-a luat Susakim, regele Egiptului, când a urcat la Ierusalim, în zilele lui Roboam, fiul lui Solomon.⁸ Iar din Masbac, din cetățile de seamă ale lui Adraazar, regele David a luat foarte multă aramă; din ea Solomon a făcut marea de aramă, stâlpii, spălătoarele și toate uneltele.⁹ Și a auzit Thou, regele Emathului, că David a bătut întreaga oștire a lui Adraazar.¹⁰ [Atunci,] Thou l-a trimis pe fiul său, Ieddura, la regele David ca să-l întrebe de sănătate și să-l laude că se războise cu Adraazar și-l bătuse: căci [Thou] era învrăjbit cu Adraazar, și în mâinile lui [Ieddura] se aflau obiecte de argint, și obiecte de aur, și obiecte de aramă.¹¹ Și pe acestea regele David le-a sfințit Domnului, laolaltă cu argintul și aurul pe care le sfințise din toate cetățile pe care le supusese,¹² din Idumeea, din Moab, de la fiii lui Ammon, de la Străini și de la amaleciți, ca și din prăzile luate de la Adraazar, fiul lui Raab, regele din Suba.¹³ Și și-a făcut regele David un nume; iar la întoarcere i-a bătut pe idumei la Gaimela, ca la optsprezece mii.¹⁴ Și și-a

8,5 Lista celor înfrânți se deosebește de cea din 1Rg. 14,47b.

8,6 „I-a izbăvit”, gr. ἔσωσεν: TM are „i-a dat biruință”; la fel și la v. 14.

8,7 „podoabele” traduce ebr. *șeleț*, echivalat în diferite feluri. Sub influența Vulg. (care are *arma*, „arme de apărare”) și a lui Qimhi, se traduce adesea prin „scuturi” ceea ce în LXX apare ca *χλιδῶνας*, „podoabe”. Acestea au constituit cel dintâi tezaur al templului (cf. 3Rg. 7,51). Despre descinderea lui Susakim, regele Egiptului, cf. 3Rg. 14,25 sq. ♦ Finalul versetului, de la „Și le-a luat Susakim...”, nu apare în TM.

8,8 TM are doar: „Din *Bethah* și din *Bērothay*, cetățile lui Hadadezer, regele David a luat foarte multă aramă.”

8,9 Emathul (Hamath) este un regat arameean, aflat la nord-est de Palestina (cf. 1Par. 18,10).

8,10 Ieddura: ebr. *Yōrām*. 1Par. îl numește Hadoram, care înseamnă „Haddu s-a ridicat”, Haddu fiind numele, cu terminație la nominativ, al zeului sirian Hadad.

8,11 „Ie-a sfințit Domnului”, i.e. „Ie-a consacrat Domnului”.

8,13 Adversarii sunt enumerați după punctele cardinale: filistenii reprezintă vestul, moabiții, estul, arameii, nordul și idumeii (edomiții), sudul. Punctele cardinale simbolizează totalitatea. ♦ Gaimela: LXX-B Gebelem; LXX-L Gemelech; TM are „Valea Sării”. Valea Sării este valea care continuă Marea Sării (= Marea Moartă, Gen. 14,3) către golful Aqaba, în ținutul Edomului.

așezat strajă în Idumeea, în toată Idumeea, iar toți idumeii au ajuns robii regelui. Și Domnul l-a izbăvit pe David peste tot pe unde se ducea.

¹⁵ Și David a domnit peste Israel, făcând el judecată și dreptate pentru tot poporul lui. ¹⁶ Ioab, fiul Saruiei, [era mai mare] peste oștire; și Iosaphat, fiul lui Achia, [era mai mare] peste arhive; ¹⁷ și Sadduc, fiul lui Achitob, și Achimelech, fiul lui Abiathar, [erau] preoți; iar Asa era scrib; ¹⁸ Banaias, fiul lui Iodae, sfetnic și [mai-mare] peste cherethiți și phelethiți; iar fiii lui David erau mai-marii Curții.

9 ¹ Și David a spus: „A mai rămas oare [vreunul] din casa lui Saul, ca să-mi fac milă cu el pentru Ionathan?” ² Și se mai afla un slujitor din casa

8,15 Capitolul 8 are două părți, asemănându-se cu 1Rg. 14,47-52: un rezumat al faptelor de arme ale lui David (1-15) și un rezumat al stării curții lui David (16-18). Tipul de enumerare din cea de-a doua parte se mai află și în 2Rg. 3,2-5; 5,13-16; 23,21-39; 3Rg. 4,1.

8,17 Această genealogie a lui Sadoc care îl leagă de familia sacerdotală de la Șilo e probabil artificială. S-a propus, prin analogie cu 20,25, să se citească „Sadoc și Abiathar, fiii lui Achimelech, fiul lui Achitob”. Originile lui Sadoc sunt neclare și foarte discutate. La începutul domniei lui Solomon l-a înlocuit pe Abiathar, așa încât „fiii lui Sadoc” au ajuns să fie socotiți singurii preoți legitimi. ♦ „Asa”: în TM scribul e denumit *Šrāyāh*.

8,18 Cherethiții și phelethiții erau soldați străini care formau garda personală a lui David. Cherethiții erau poate originari din insula Creta. Cât despre phelethiți, se consideră că numele lor ar putea fi o variantă a numelui filistenilor. Cf. și 3Rg. 1,38. ♦ Textul ebraic spune despre fiii lui David că erau preoți, lucru surprinzător, deoarece sacerdoțiul era rezervat tribului leviților, iar David era din tribul lui Iuda. LXX, Targumul și comentariile rabinice, ca și mulți moderni, au ameliorat situația, făcând din fiii lui David dragători, sau considerând că nu erau cu adevărat preoți, ci doar participau la „funcțiile sacerdotale” ale tatălui lor (cf. nota 20,26).

9 În urma morții celor trei fii ai lui Saul, împreună cu tatăl lor, semnalată în 1Rg. 31,8, au mai rămas alți prinți din casa lui Saul, între care Memphibosthe (Iebosthe), a cărui ucidere se povestește în 2Rg. 4. Deci, din cele povestite până acum, nu se poate explica dispariția totală a saulizilor. Trebuie așadar să ne gândim, ca mai toți exegeții moderni, la o ucidere rituală a saulizilor de către gabaoniți, pe mâna cărora i-a dat David. Această opinie a fost emisă în 1887 de A. Klostermann și reluată în 1902 de K. Budde. Sângerosul episod a fost detașat din contextul său și pus în fruntea „apendicelor”, la 21,1-14, dar, într-o formă mai veche, el era povestit înaintea evenimentelor din actualul cap. 9. Atitudinea lui David față de Memphibosthe presupune prietenia dintre David și Ionathan (1Rg. 18,1-4; 19,1-7; 20; 2Rg. 1,25-26). Dar măsurile luate de David față de fiul lui Ionathan sugerează și o implicație politică: David îl ține sub observație pe cel din urmă descendent al lui Saul, pentru a asigura tronul propriilor săi urmași. Invaliditatea lui

lui Saul, pe nume Siba, și l-au chemat la David. Iar regele i-a spus: „Tu ești Siba?” Și [el] i-a răspuns: „Sunt robul tău.”³ Și i-a spus regele: „A mai rămas oare vreun bărbat din casa lui Saul, să fac cu el mila lui Dumnezeu?” Iar Siba i-a răspuns regelui: „Se mai află încă un fiu al lui Ionathan, olog de picioare.”⁴ Și regele i-a spus: „Unde e?” Și Siba i-a răspuns regelui: „Iată, e în casa lui Machir, fiul lui Amiel din Ladabar.”⁵ Și a trimis regele David de l-au adus din casa lui Machir, fiul lui Amiel din Ladabar.⁶ Și Memphibosthe, fiul lui Ionathan, fiul lui Saul a venit la regele David; a căzut cu fața la pământ și i s-a închinat. David i-a spus: „Memphibosthe!” Și [el] i-a răspuns: „Iată, sunt robul tău!”⁷ Iar David i-a spus: „Nu te teme, căci vreau negreșit să-mi fac milă cu tine, pentru Ionathan, tatăl tău, și-ți voi înapoia toate pământurile lui Saul, tatăl tatălui tău, iar tu vei mânca pâine la masa mea întotdeauna.”⁸ Iar Memphibosthe s-a închinat și a spus: „Cine sunt eu, robul tău, de te-ai uitat la un câine mort ca mine?”⁹ Și l-a chemat regele pe Siba, slujitorul lui Saul, și i-a spus: „Toate câte sunt ale lui Saul și ale întregii lui case le-am dat fiului stăpânului tău.”¹⁰ Și să-i lucrezi pământul, tu și fiii tăi și robii tăi, și să-i aduci fiului stăpânului tău bucate, să aibă ce mânca; Memphibosthe, fiul stăpânului tău, va mânca întotdeauna pâine la masa mea” (Siba avea cincisprezece fii și douăzeci de robi).¹¹ Și Siba i-a spus regelui: „Toate câte le poruncește robului său domnul meu, regele, robul tău le va face întocmai.” Iar Memphibosthe mânca la masa lui David, ca unul dintre fiii regelui.¹² Și Memphibosthe avea un fecioraș, pe nume Micha. Și toți cei ce locuiau în casa lui Siba erau robii lui Memphibosthe.¹³ Și Memphibosthe locuia la Ierusalim, căci mânca întotdeauna la masa regelui. Și el era olog de amândouă picioarele.

Memphibosthe era un fel de descalificare rituală, care îl împiedica să ridice vreo pretenție asupra tronului. Numai că Memphibosthe avea un fiu, pomenit în v. 12. În legătură cu numele Memphibosthe, cf. notele la cap. 4.

9,1 „pentru Ionathan”, i.e. „de dragul lui Ionathan”.

9,5 Machir reapare în 17,27. Ladabar se află în Transiordania, în apropiere de Mahanaim (Iis. Nav. 13,26), la vreo doisprezece kilometri în sudul lacului Genesareth.

9,10 „va mânca întotdeauna pâine la masa mea”: pâinea este hrana prin excelență. Același folosire a ebraicului *lehem*, „pâine”, și în v. 7.

9,11 În TM, cuvintele de la final sunt rostite tot de Siba. Acesta spune: „Dar Memphibosthe mănâncă la masa mea ca unul dintre fiii regelui.” Siba pare a protesta astfel împotriva hotărârii lui David.

10¹ Și, după aceasta, a fost așa: a murit regele fiilor lui Ammon și, în locul lui, a ajuns la domnie Annon, fiul său. ² Și David a zis: „Îmi voi face milă cu Annon, fiul lui Naas, la fel cum și-a făcut milă tatăl lui cu mine.” Și David i-a trimis pe robii săi să-l mângâie din partea lui pentru tatăl lui. Iar slujitorii lui David au ajuns în ținutul fiilor lui Ammon. ³ Și căpeteniile fiilor lui Ammon i-au spus domnului lor, Annon: „Oare ca să-l cinstească pe tatăl tău dinaintea ta a trimis David oameni să-ți aducă mângâiere? Oare nu cumva ca să cerceteze cetatea și să o iscodească și să o scotocească și-a trimis David slujitorii la tine?” ⁴ [Atunci,] Annon a pus mâna pe slujitorii lui David, le-a ras bărbile, le-a tăiat hainele pe jumătate, până la coapse, și le-a dat drumul să plece. ⁵ Și i s-a dat de știre lui David despre oamenii [săi] și el a trimis în întâmpinarea lor, căci oamenii erau foarte rușinați. Și regele a spus: „Rămâneți la Ierihon până vă cresc bărbile, și [atunci] să vă întoarceți.” ⁶ Și fiii lui Ammon și-au dat seama că aruncaseră ocară asupra poporului lui David. Și au trimis fiii lui Ammon și au tocmit cu simbrie sirieni din Baithroob – douăzeci de mii de pedestrași – și pe regele din Maacha, cu o mie de oameni, iar din Istob, douăsprezece mii de oameni.

⁷ David a aflat și l-a trimis pe loab, cu întreaga oștire, viteji unul și unul. ⁸ Și au ieșit fiii lui Ammon și s-au rânduie pentru bătălie la intrarea porții, [în timp ce] sirienii din Suba și Roob și oamenii din Istob și Maacha erau singuri pe câmp. ⁹ Și a văzut loab că fața luptei venea înspre el și că avea de

10,2 David a căutat să se alieze cu amoniții pentru că aceștia erau vrăjmașii lui Saul (1Rg. 11). Consolarea în caz de doliu făcea parte din obligațiile unei alianțe.

10,3 „să cerceteze cetatea și să o iscodească”: este vorba despre capitala amoniților, Rabbath Ammon, astăzi Amman. ♦ „să o scotocească”: TM are „să o răstoarne”.

10,4 Respectul datorat ambasadorilor reprezintă un fapt de civilizație ce ilustrează intensă activitate diplomatică din Asia în epoca bronzului. Barba este la orientali un simbol al demnității virile. Li se rade barba solilor pentru a-i batjocori. Le sunt tăiate veșmintele pentru a li se descoperi părțile rușinoase, umilire supremă (cf. Is. 20,4; 47,2; Ier. 13,22.26). Se confirmă aici valoarea simbolică a hainei din 1Rg. 24,6.

10,5 Ierihonul era orașul de popas pe drumul spre Transiordania.

10,6 „aruncaseră ocară asupra poporului...”: TM are „ajunseseră nesuferiți (litt. urât mirositori) lui David...”. ♦ „sirieni din Baithroob”: TM are în plus „și aramei (= sirieni) din Țoba”; în LXX, aceștia apar în v. 8 („sirienii din Subo”).

10,7 „viteji unul și unul”: este vorba de războinicii de profesie, spre deosebire de „întregul Israel” sau „tot poporul”, adică bărbații capabili de luptă mobilizați ocazional. În această campanie, David folosește numai trupe de elită.

10,9 „tinerii”: TM are „cei mai buni” (litt. „pârğa”).

luptat și din față și în spate; și a ales [o ceată] dintre toți tinerii din Israel și ei s-au rânduit împotriva sirienilor. ¹⁰ Și restul poporului l-a pus în mâna lui Abessa, fratele său, care i-a rânduit înaintea fiilor lui Ammon. ¹¹ Și a spus: „Dacă sirienii sunt mai puternici decât mine, veți veni să mă scăpați, iar dacă fiii lui Ammon sunt mai puternici decât tine, vom veni să te scăpăm. ¹² Fii bărbat și să ne arătăm viteji pentru poporul nostru și pentru cetățile Dumnezeului nostru! Domnul va face [numai] ce este bine în ochii săi.” ¹³ Și a înaintat Ioab, și poporul său cu el, să se lupte cu sirienii, iar aceștia au fugit dinaintea lui. ¹⁴ Când fiii lui Ammon au văzut că sirienii au fugit, au fugit și ei dinaintea lui Abessa și s-au întors în cetate. Și Ioab a plecat de la fiii lui Ammon și s-a întors la Ierusalim. ¹⁵ Și au văzut sirienii că au fost bătuți înaintea lui Israel și s-au adunat la un loc. ¹⁶ Iar Adraazar a trimis [solie] și i-a strâns pe sirienii de dincolo de râul Chalamac; și au ajuns la Aïlam, iar Sobac, căpetenia oștirii lui Adraazar, era în fruntea lor. ¹⁷ Și i s-a dat de știre lui David și el a strâns întregul Israel, a trecut Iordanul și a ajuns la Aïlam; iar sirienii s-au rânduit înaintea lui David și s-au luptat cu el. ¹⁸ Și au fugit sirienii din fața lui Israel, iar David a nimicit de la sirieni șapte sute de care și patruzeci de mii de călăreți; și i-a doborât și pe Sobac, căpetenia oștirii lor, și el a murit acolo. ¹⁹ [Atunci,] au văzut toți regii supuși lui Adraazar că au fost bătuți înaintea lui Israel, au trecut de partea lui Israel și i s-au supus; iar sirienii s-au temut să le mai vină în ajutor fiilor lui Ammon.

10,9-12 Ioab este obiectul unor aprecieri contradictorii în Cărțile Regilor: este când cel mai bun slujitor al lui David, când un adversar redutabil. El este înlăturat și ucis de partizanii lui Solomon (3Rg. 2,29-35). Cuvintele puse de autor în gura lui Ioab prezintă o incontestabilă afinitate cu doctrina pusă de el la baza povestirii ascensiunii lui David: Dumnezeu conduce unde vrea, pe cine vrea, și este singurul stăpân al evenimentelor. Omul are datoria să îndeplinească sarcina care i-a revenit, chiar dacă succesul acestei lucrări nu este asigurat.

10,15-19 Acest paragraf care vorbește despre un al doilea război arameean, mult mai important, pare a fi un adaos secundar. El rupe continuitatea între 10,14 și 11,1, unde acțiunea este condusă de Ioab. Totodată, după convenita pauză datorată anotimpului, în 11,1 campania este reluată pe aceeași scenă a operațiunilor: fortăreața amoniților. Diverse amănunte trimit și ele la o sursă diferită pentru 15-19. Probabil că, prin datele acestui război, un istoric deuteronomist a vrut să sporească gloria lui David, prezentat ca un erou care pășește în fruntea întregului popor, ridicat întru apărarea lui, și care n-are ce face cu carele și cu caii. ♦ Carele și călăreții sunt caracteristice pentru armata siriană.

10,16 „râul Chalamac”: TM are numai „fluviu”; Targumul explicitează „Eufrat”. Adaosul din LXX poate fi o ditografie a lui *HLYM*, redat apoi ca „Aïlam”.

11 ¹ Și a fost așa: în primăvară, când regii pornesc la război, David l-a trimis pe Ioab și pe slujitorii lui împreună cu el, și întregul Israel, de i-au căsăpît pe fiii lui Ammon și au împresurat Rabbathul; iar David a rămas la Ierusalim.

² Și a fost așa: [o dată,] înspre seară, David se sculase din patul său și se plimba pe [terasa de pe] acoperișul casei regești și, de pe terasă, a văzut o femeie care se scâldea; femeia era foarte frumoasă la înfățișare. ³ Și David a trimis să afle cine era femeia și [cineva] a spus: „Nu-i Bersabea, fiica lui Eliab, nevasta lui Urias, cheteul?” ⁴ Și David a trimis soli, ca s-o aducă, și [ea] a venit; și David s-a culcat cu ea – [femeia] se curăța de necurătenia ei – și [ea] s-a întors acasă. ⁵ Și femeia a rămas grea; [atunci] a trimis să-l vestească pe David, zicând: „Eu am rămas grea.” ⁶ Și David a trimis soli la Ioab care să-i spună: „Trimite-l la mine pe Urias, cheteul!” Și Ioab l-a trimis pe Urias la David. ⁷ Și Urias s-a înfățișat și a intrat la el, iar David l-a

11,1 Expresia „în primăvară” (ἐπιστρέψαντος τοῦ ἐνιανουτοῦ, *litt.* „întorcându-se anul”) se regăsește în 3Rg. 20,22,26, indicând momentul în care un rege arameean pleacă la război (cf. și 2Par. 24,23). Conform textelor asiriene și părerilor lui Flavius Iosephus (7,129), deschiderea campaniei războinice se face la începutul primăverii, după încheierea sezonului ploios. Totuși, nu este sigur că expresia desemnează un reper în ciclul natural al anotimpurilor, ea putând fi doar un simplu mod de a spune „peste un an”.

11,2-16 David comite simultan un adulter și o crimă, fapte nedemne de un strămoș al lui Iisus. Mai multe soluții exegetice și teologice au fost propuse, între care una, extrem de subtilă, a lui Ambrozie. După episcopul Milanului, David a păcătuit tocmai pentru ca lumea întreagă să nu mai păcătuiască. Păcatul lui dublu, monstruos, este un fel de sinteză a păcatelor omenirii pe care urmașul său, Iisus Hristos, le va răscumpăra prin jertfa Sa. Un David pur, perfect inocent, n-ar fi scos în evidență puterea harului dumnezeiesc. În plus, după Ambrozie și în conformitate cu învățătura lui Pavel din Rom. 3,28, „omul este îndreptățit/justificat prin credință, nu prin faptele prescrise de Legea [lui Moise]”. Prin urmare, David este „îndreptățit” prin credința sa, adică prin aceea că „a crezut în iertarea acestor păcate” (Ambrozie, *A doua apologie a lui David* 6,32-33).

11,2 „pe [terasa de pe] acoperișul casei”: cf. nota 2,6 la Iis. Nav.

11,3 Urias cheteul a fost, cu siguranță, un personaj important în armata lui David, deoarece numele lui figurează pe lista celor treizeci de viteji (23,39). S-a socotit că numele lui este de origine hitită (cheteii = hitiții) sau hurrită. Există însă și o interpretare ebraică, numele lui Urias fiind văzut ca un nume teofor: „YHWH este lumină.”

11,4 Precizarea discretă „se curăța (*litt.* se sfințea: ὀψιζομένην) de necurătenia ei” (cf. Lev. 15,19) este introdusă în text pentru a motiva conceperea pruncului chiar de la prima întâlnire, femeia aflându-se într-un moment favorabil concepției.

11,7 „l-a întrebat ce mai face Ioab, cum o duce poporul și ce mai e pe la război”: *litt.* „despre pacea lui Ioab, despre pacea poporului și despre pacea războiului”: „a întreba de

întrebat ce mai face Ioab, cum o duce poporul și ce mai e pe la război.
⁸ [Apoi,] i-a spus David lui Urias: „Du-te acasă la tine și spală-te pe picioare.” Și a ieșit Urias din casa regelui și în urma lui venea un tain de la rege. ⁹ Dar Urias s-a culcat la ușa casei regelui, laolaltă cu robii stăpânului său, și nu s-a dus la el acasă. ¹⁰ Și i-au dat de știre lui David, zicând: „Urias nu s-a dus la el acasă.” Și a grăit David către Urias: „Oare n-ai venit de la drum? De ce nu te-ai dus la tine acasă?” ¹¹ Dar Urias i-a răspuns: „Chivotul și Israel și Iuda locuiesc în corturi, stăpânul meu Ioab și robii stăpânului meu își au tabăra pe fața câmpiei; iar eu să intru în casa mea, să mănânc și să beau și să mă culc cu femeia mea? Cum? Viu este sufletul tău, nu voi face una ca asta!” ¹² [Atunci] David i-a spus lui Urias: „Sezi aici și azi, dar mâine îți voi da drumul să te duci.” Și Urias a rămas la Ierusalim în ziua aceea și a doua zi. ¹³ Și l-a poftit David să mănânce și să bea cu el și l-a îmbătat. Acesta a ieșit seara să se culce în culcușul său, laolaltă cu robii domnului său, dar la casa lui nu s-a dus. ¹⁴ Și s-a făcut dimineață, iar David i-a scris lui Ioab o scrisoare și i-a trimis-o prin Urias. ¹⁵ Și în scrisoare îi scria: „Pune-l pe Urias acolo unde-i lupta mai aprigă, și dați-vă din urma lui, ca să fie doborât și să moară.” ¹⁶ Și a fost așa: pe când Ioab supraveghea cetatea, l-a pus pe Urias în locul unde știa că sunt bărbații cei mai vajnici. ¹⁷ Și au ieșit bărbații din cetate și s-au luptat cu Ioab: au căzut [unii] din popor, dintre robii lui David, și a murit și Urias, cheteul. ¹⁸ Și a trimis Ioab solie la rege și i-a povestit toate întâmplările luptei ¹⁹ și i-a dat poruncă solului, zicând: „Când vei isprăvi de povestit regelui toate câte s-au

pace” este un semitism, ebr. *șalom* însemnând nu numai „pace”, ci și „sănătate”, „stare de bine”.

11,8 Expresia „spală-te pe picioare” (care nu se referă la picioarele pline de praf ale cuiva venit de la drum lung) aparține limbajului familiar și reprezintă – după D. Altshuler – un eufemism pentru relațiile sexuale. David îl îndeamnă pe Urias să se culce cu soția lui, pentru a pune pe seama acestuia paternitatea pruncului ce urma să se nască. Dar, cum abținerea sexuală era o regulă pentru soldați în timpul campaniei, Urias o respectă. ♦ „un tain”, gr. ἄποικ, *litt.* „ceea ce este ridicat, luat”: bucate de la masa regelui (LSJ).

11,11 Chivotul Domnului, ca un *palladium* național, îl însoțea pe Israel în campanie, ca în 1Rg. 4,4.

11,18-24 Mesajul lui Ioab către David are două variante: vv. 19-21 conțin mesajul pe care expeditorul îl încredințează solului, iar vv. 23-24 versiunea prezentată de sol destinatarului. Autorul se joacă cu convenția epistolară a dublului enunț al mesajului – bine atestată de textele ugaritice. Cele două enunțuri se completează, dezvăluind jocul subtil al autorului care îl face pe Ioab să prevadă posibila reacție a lui David.

întâmpiat în luptă²⁰ și dacă i se va aprinde mânia regelui și-ți va spune: «De ce v-ați apropiat de cetate să vă luptați? Nu știați că vor trage cu arcul de pe metereze?»²¹ Cine l-a lovit pe Abimelech, fiul lui Ierobaal? Oare nu o femeie a aruncat în el din înaltul zidului o piatră de moară și el a murit la Thamas? De ce v-ați apropiat de zid?», tu să-i spui: «A murit și robul tău, Urias cheteul.»²² Și solul lui Ioab a plecat către rege, la Ierusalim și, când a ajuns, i-a povestit lui David tot ce-i spusese Ioab, toate întâmplările din luptă. Și s-a mâniat David pe Ioab și i-a spus solului: „De ce v-ați apropiat de cetate să vă luptați? Nu știați că veți fi loviți de pe zid? Cine l-a doborât pe Abimelech, fiul lui Ierobaal? Oare nu o femeie a aruncat în el de pe zid o piatră de moară și el a murit la Thamas? De ce v-ați apropiat de zid?”²³ [Atunci] solul i-a spus lui David: „Pentru că bărbații [aceia] erau mai puternici decât noi și au ieșit împotriva noastră pe câmp, iar noi ne-am dus peste ei până la intrarea porții.”²⁴ [Atunci,] arcașii au tras din înaltul zidului în slujitorii tăi și au murit dintre slujitorii regelui și a murit și robul tău, Urias cheteul.”²⁵ Și David i-a zis solului: „Spune-i așa lui Ioab: «Să nu fie urât în ochii tăi lucrul acesta, căci sabia mușcă ba într-o parte ba într-alta; luptă-te și mai tare împotriva cetății și dărâm-o!» Iar tu, îmbărbătează-l!”²⁶ Și nevasta lui Urias a aflat că Urias, bărbatul ei, a murit și și-a jelit bărbatul.²⁷ Și, când s-a terminat doliul, David a trimis după ea și a adus-o în casa lui; și i-a ajuns soție și i-a născut un fiu.

Dar fapta pe care o făcuse David s-a vădit vicleană în ochii Domnului.

12¹ Și Domnul l-a trimis pe Nathan, profetul, la David, și [acela] a venit la el și i-a spus: „Într-un oraș erau doi oameni, unul bogat și altul sărac;² cel bogat avea foarte multe turme și cirezi,³ iar cel sărac nu avea decât o oiță pe care o cumpărase și o cruțase și o îngrijise: o creștea laolaltă cu el și cu

11,21 Despre moartea lui Abimelech, fiul lui Ierobaal, cf. Jud. 9,53. ♦ Piatra de moară nu apare decât în aceste două pasaje. Este vorba de o piatră plată mobilă, care se rotește în jurul unui ax și care poate fi desprinsă de cealaltă piatră fixă aflată dedesubt.

11,22 „către rege, la Ierusalim”: nu apare în TM. La fel, de la „toate întâmplările din luptă” până la sfârșitul versetului. LXX pune de două ori cuvintele lui David, o dată presupuse de Ioab (ca în TM) și o dată rostite de acesta.

12,1-4 Profetul Nathan este un trimis al Domnului. El îndeplinește o misiune, ca în 7,4-17, rostind parabola oiței săracului, „parabolă judiciară”, extrasă, poate, din repertoriul tradițional. Specia literară a parabolei se va perpetua în literatura biblică și va fi unul dintre mijloacele cele mai folosite în Evanghelii pentru vestirea Împărăției lui Dumnezeu (despre subiect: Iustin, 2003, pp. 17-107; Dodd, C.H., 1946).

copiii lui, și ea mânca din pâinea lui și bea din paharul lui, și dormea la sânul lui, și era ca și fiica lui.⁴ Dar a venit un trecător la omul cel bogat și [acesta] nu s-a îndurat să ia din turmele și din cirezile sale, să gătească pentru străinul venit la el de la drum; ci a luat oița celui sărac și a gătit-o pentru omul care venise la el.”⁵ Atunci s-a aprins de mânie David împotriva omului și i-a spus David lui Nathan: „Viu este Domnul – omul care a făcut aceasta e vrednic de moarte!”⁶ Iar pentru oiță să plătească înșeptit, pentru că a săvârșit fapta aceasta și pentru că n-a cruțat-o!”⁷ Nathan i-a spus lui David: „Tu ești omul care a făcut aceasta. Așa vorbește Domnul Dumnezeuul lui Israel: «Eu te-am uns rege peste Israel și Eu te-am izbăvit din mâna lui Saul⁸ și ți-am dat casa domnului tău și nevestele domnului tău la sânul tău; ți-am dat casa lui Israel și a lui Iuda; și, dacă aceasta e puțin, îți voi mai adăuga și altele.⁹ De ce-ai disprețuit cuvântul Domnului de-ai făcut rău dinaintea ochilor Lui? Pe Urias, cheteul, l-ai lovit cu sabia și ai luat-o de nevastă pe nevasta lui; pe el l-ai omorât cu sabia fiilor lui Ammon.¹⁰ Și acum sabia nu se va îndepărta niciodată de casa ta până în veac, pentru că M-ai nesocotit și ai luat-o de nevastă pe nevasta lui Urias, cheteul.»¹¹ Așa vorbește Domnul: «Iată, Eu voi stârni asupra ta rele din casa ta: voi lua nevestele tale sub ochii tăi și le voi da aproapelui tău, și el se va culca cu nevestele tale în fața acestui soare;¹² căci tu ai lucrat pe ascuns, dar Eu voi face fapta aceasta în fața întregului Israel și în fața acestui soare!»¹³ Atunci David i-a spus lui Nathan: „Am păcătuit împotriva Domnului!” Și Nathan i-a spus lui David: „Domnul ți-a îndepărtat păcatul: nu vei muri;¹⁴ dar,

12,5 Expresia „e vrednic de moarte”, gr. *υιὸς θανάτου*, *litt.* „fiu al morții”, aceeași ca în IRg. 20,31 și 26,16, aici nu reprezintă propriu-zis o sentință de condamnare la moarte, ci este doar o hiperbolă pentru a desemna un om ticălos.

12,6 TM are „împătrit” (cifra a restituirii prezentă în Ex. 21,37) acolo unde LXX propune „înșeptit”. Se pare că greaca preferă multiplul de șapte (a se compara LXX, pentru Deut. 3,22, cu TM și cu Theodotion).

12,7-10 Amintirea binefacerilor Domnului seamănă mult ca formă cu oracolul din IRg. 2,27-36. În privința fondului, aceasta trimite la profeția lui Nathan din 7,15. ♦ Prin metonimia „sabiei” (vv. 9-10) sunt sugerateuciderea lui Amnon, revolta, moartea lui Adonias și sfârșitul tragic al lui Abessalom. Anunțul va deveni mai concret în vv. 11 și 12 și va culmina în vv. 13-14, unde lui David i se spune limpede că pruncul născut din păcat va muri ca pedeapsă.

12,14 „i-ai stârnit aprig pe vrăjmașii Domnului”: TM are „i-ai jignit grav pe vrăjmașii Domnului”. „Vrăjmașii” par a fi o inserție din scrupul teologic, pentru a evita apropierea între un verb atât de negativ și numele divin. Pentru că fraza care rezultă nu se încadrează

pentru că i-ai stârnit aprig pe vrăjmașii Domnului prin fapta aceasta, fiul care ți s-a născut va muri”.¹⁵ Și Nathan a plecat la casa lui.

Și Domnul l-a lovit pe copilul pe care i-l născuse lui David nevasta lui Urias și [acesta] s-a îmbolnăvit.¹⁶ [Atunci] David l-a căutat pe Dumnezeu pentru prunc și a postit post aspru; și a intrat în casă și își petrecea noaptea în sac, pe pământ.¹⁷ Și au stăruit pe lângă el bătrânii din casa lui, ca să-l scoale de pe pământ, dar el n-a vrut și n-a mâncat bucate cu ei.¹⁸ Și, în ziua a șaptea, pruncul a murit. Robilor lui David le-a fost frică să-i dea de știre că a murit pruncul, căci își spuneau: „Iată, când pruncul era în viață, i-am vorbit și nu ne-a ascultat glasul; cum o să-i spunem că pruncul a murit? Va face prăpăd!”¹⁹ David și-a dat seama că slujitorii lui șuşotesc ceva și a înțeles David că pruncul a murit. Și le-a spus David slujitorilor săi: „Oare a murit pruncul?” Și ei i-au răspuns: „A murit.”²⁰ Atunci David s-a ridicat de la pământ, s-a spălat, s-a uns și și-a schimbat veșmintele; a intrat în casa lui Dumnezeu și I s-a închinat; apoi s-a întors acasă și a cerut bucate de mâncare, și i-au adus bucate și a mâncat.²¹ Iar slujitorii lui i-au zis: „Ce-i acest lucru pe care l-ai făcut? Când pruncul trăia, posteai, plângeai și nu dormeai, iar acum că pruncul a murit, te-ai sculat, ai mâncat bucate și ai băut.”²² Și David le-a spus: „Când încă mai trăia copilul, posteam și plângeam, pentru că-mi spuneam: «Cine știe dacă Domnul nu se va milostivi de mine și pruncul va trăi?»”²³ Dar acum a murit; de ce să mai postesc? Voi putea oare să-l mai aduc înapoi? Eu mă voi duce la el, el nu se va mai întoarce la mine.”²⁴ [Apoi] David a mângâiat-o pe Bersabea, nevasta sa, a intrat la ea și s-a culcat cu ea și [ea] a rămas grea și a născut un fiu; și i-a pus numele

logic în context, versiunile, păstrând „vrăjmașii”, au încercat să modifice sensul verbului (Syr. „i-ai sprijinit”; Vulg. „i-ai făcut să hulească” etc.). Traducerile moderne înclină să corecteze textul (ex. BJ, *tu as outragé Yahvé*). Păcatul nu e doar încălcarea unor reguli morale sau sociale, ci îl ofensează în primul rând pe Dumnezeu (cf. Gen. 39,9; Ps. 50,6; 58,2).

12,16 „l-a căutat pe Dumnezeu”: vb. ζητέω are aici sensul de „a căuta cu ardoare”, „a dori” (LSJ). ♦ „își petrecea noaptea în sac”: ritual propițiatoriu care, în esență, este un gest de căință, dar și de doliu.

12,20 „bucate”: litt. „pâine” (ἄρτος). Cf. 1Rg. 28,20; 30,12.

12,24-25 Numele lui Solomon a fost interpretat în diferite feluri: teofor apocopat („Șalom” ca nume divin prezent, după unii, și în toponimul „Ierusalim”), sau nume „profan”, construit pe verbul „a compensa”, pentru că Solomon compensează moartea fratelui său mai mare. El primește și un al doilea nume, *Y’dhîdh-Yâh*, care înseamnă „lubit de Yah(ve)”; fiind primit de la profet, e interpretat ca venind de la Dumnezeu. ♦ „de dragul Domnului”, gr. ἕνεκεν κυρίου, litt. „pentru Domnul”.

Solomon, iar Domnul l-a iubit.²⁵ Și a trimis [veste] prin Nathan, profetul, iar [acesta] l-a numit Idedi, de dragul Domnului.

²⁶ Și Ioab s-a războit la Rabbath cu fiii lui Ammon și a pus mâna pe cetatea regească.²⁷ [După aceea] a trimis Ioab soli la David să-i spună: „M-am războit la Rabbath și am pus mâna pe cetatea apelor.”²⁸ Adună acum restul poporului, vino și pune-ți tabăra împotriva cetății și pune stăpânire pe ea, ca să nu pun eu mai întâi stăpânire pe cetate și să-și ia numele de la numele meu.”²⁹ Atunci David a adunat tot poporul, a pornit la Rabbath, s-a războit pentru cetate și a pus stăpânire pe ea.³⁰ Și a luat apoi coroana de pe capul lui Melchol, regele lor; aceasta cântărea un talant de aur cu piatră de preț și a fost [pusă] pe capul lui David; și el a luat pradă multă din cetate.³¹ Și a scos poporul care era în ea și l-a pus la fierăstrău, la grapele de fier și l-a mânat la făcut cărămidă; așa a făcut cu toate cetățile fiilor lui Ammon; [după aceea,] s-au întors David și întreg poporul la Ierusalim.

13¹ Și după aceea a fost așa: Abessalom, fiul lui David, avea o soră foarte frumoasă la înfățișare, pe nume Themar, iar Amnon, fiul lui David, s-a îndrăgostit de ea.² Și suferea Amnon atât de tare, încât s-a îmbolnăvit din pricina surorii sale, Themar, pentru că ea era fecioară și lui Amnon i se părea

12,27 „cetatea apelor”: probabil, un punct de alimentare cu apă fortificat. Polybiu vorbește și el în mod asemănător de cucerirea aceleiași cetăți de către Antioh al III-lea în 218 (cf. Zayadine, F., 1990, pp. 68-84).

12,28 Ioab îi sugerează regelui să participe la asaltul final al cetății, astfel încât cucerirea acesteia să fie percepută ca fiind în numele regelui (și prin aceasta că se află sub stăpânirea coroanei), nu ca o cucerire personală a lui Ioab (AB II Sam., p. 312).

12,30 „Melchol, regele lor”: TM are *mal^hkām*, „regele lor” (redat dublu în greacă prin τοῦ βασιλέως și printr-un nume propriu). Unii autori preferă să citească în ebr. *Melkom*, numele principalei divinități a amoniților (cf. 3Rg. 11,5). Este același cu faimosul Moloch din Lev. 18,21; 20,2-5; 4Rg. 23,10.

12,31 Nu se știe exact ce sunt aceste unelte de fier. Cei vechi, începând cu autorul Cronicilor (1Par. 20,3), credeau că sunt instrumente de tortură. Către această interpretare îndemna și expresia „i-a trecut prin” (redată în greacă prin διήσργεν), ca în locuțiunea „a trece prin foc” (Deut. 18,10; 4Rg. 16,3 etc.), ceea ce a condus la ideea că amoniții au fost arși în „moara de cărămizi”. Aici, reiese mai degrabă că învinșii au fost puși la corvezi.

13,1 Amnon este cel mai mare dintre fiii lui David, născut la Hebron (3,2), Abessalom este al treilea. Themar și Abessalom aveau aceeași mamă. Contrar codului deuteronomic (Deut. 27,22), raporturile lui Amnon cu sora sa vitregă nu sunt considerate incestuoase (v. 13). Păcatul lui Amnon este socotit mai degrabă un viol.

pește poate să-i facă ceva.³ Dar Amnon avea un prieten, pe nume Ionadab, fiul lui Samaa, fratele lui David; Ionadab era un om foarte isteț.⁴ Acesta i-a spus: „Ce ai, de te usuci așa, pe zi ce trece, fiu al regelui? Nu-mi spui?” Și Amnon i-a spus: „O iubesc pe Themar, sora lui Abessalom, fratele meu.”⁵ [Atunci] i-a spus Ionadab: „Culcă-te în pat și fă-te bolnav. Tatăl tău va veni să te vadă, iar tu să-i spui: «Să vină sora mea, Themar, să mă hrănească cu îmbucături; să facă mâncarea sub ochii mei, ca s-o văd și să mănânc din mâna ei!»”⁶ Și s-a culcat Amnon și s-a [pre]făcut bolnav; regele a venit să-l vadă, iar Amnon i-a spus regelui: „Să vină la mine sora mea, Themar, să gătească sub ochii mei două turte; o să mănânc din mâna ei!”⁷ Atunci David a trimis după Themar, în casă, zicând: „Du-te acasă la fratele tău Amnon și fă-i de mâncare!”⁸ Și s-a dus Themar în casa fratelui ei, Amnon; și el stătea culcat. Ea a luat aluatul, l-a frământat, a pregătit turte sub ochii lui și le-a copt;⁹ a luat apoi tigaia și a golit-o înaintea lui, dar [el] n-a vrut să mănânce. Și a spus Amnon: „Scoateți afară pe toată lumea de lângă mine!” Și i-au scos afară pe toți de lângă el.¹⁰ Și Amnon i-a spus lui Themar: „Adu-mi mâncarea în odaie și o să mănânc din mâna ta”. Și Themar a luat turtele pe care le făcuse și i le-a dus fratelui ei Amnon la pat.¹¹ Și i-a dat să mănânce, iar el a tras-o și i-a spus: „Vino, culcă-te cu mine, sora mea!”¹² Ea i-a răspuns: „Nu, frate, nu mă înjosi, căci așa ceva nu se face în Israel; nu face asemenea nesăbuiință!”¹³ Încotro am s-o apuc eu cu rușinea aceasta? Iar tu vei fi [socotit] ca unul dintre smintiții din Israel! Și acum grăiește-i regelui, căci nu se va împotrivi să fiu a ta.”¹⁴ Dar Amnon n-a vrut să-i asculte glasul, a siluit-o, a înjosit-o și s-a culcat cu ea.¹⁵ Și Amnon a urât-o [apoi] cu ură cumplită, căci ura pe care o avea față de ea

13,4 „pe zi ce trece”: textul grec (τὸ πρὸς πρῶι) reproduce exact originalul ebraic: „dimineată (de) dimineată”.

13,5 „să mă hrănească cu îmbucături”: TM are „să-mi dea să mănânc”.

13,6 Și verbul, și substantivul ebr. care denumesc mâncarea și prepararea ei sunt construite pe rădăcina cuvântului *lēbh*, *ʿbhābh*, „inimă”. Unii au presupus că este vorba de prăjituri în formă de inimă, ceea ce ar simboliza iubirea fratelui pentru sora sa. În greacă, acestea au fost redată prin *κολλυρισάτω* și *κολλυριδάς*, reluate în v. 8, traduceri aproximative, ca și latinescul *sorbitiunculae*.

13,12 În refuzul lui Themar apar în TM termenii *n^ebhālāh*, „prostie, nebunie, infamie”, și *n^ebhālīm*, „nebuni, infami” (redați în greacă prin *ἀφοσύνη* și *ἄφρων*), termeni care trimit la un abuz de putere ce comportă în mare măsură necugetare. Vechiul drept îngăduia căsătoria între frate și sora vitregă (cf. Gen. 20,11-13). Aceste căsătorii au fost interzise însă în legislația posteroară: Lev. 18,9; 20,17; Deut. 27,22.

era mai presus decât iubirea cu care o iubise. Și i-a spus Amnon: „Scoală-te și pleacă!”¹⁶ Dar ea i-a zis: „Nu, frate, căci, dacă mă gonești, această răutate din urmă e mai mare decât cea dintâi pe care mi-ai făcut-o.” Amnon însă n-a vrut să asculte de glasul ei.¹⁷ L-a chemat pe slujitorul care era mai mare la el în casă și i-a zis: „Goniți-o afară de la mine pe aceasta și încuie ușa după ea!”¹⁸ Ea purta o cămașă cu mâneci lungi, căci așa erau îmbrăcate fiicele regelui câtă vreme erau fecioare. Și slujitorul a scos-o afară și a încuiat ușa în urma ei.¹⁹ Și a luat Themar cenușă și și-a pus-o pe creștet, și-a sfâșiat cămașa cu mâneci lungi de pe ea, și-a pus mâinile pe cap și mergea țipând.²⁰ Și i-a spus fratele ei, Abessalom: „Nu cumva fratele tău Amnon a fost cu tine? Acum, soră, taci din gură, că este fratele tău! Nu te gândești să vorbești despre asta!” Și Themar a rămas ca o văduvă, în casa fratelui ei Abessalom.²¹ Și regele David a aflat toate lucrurile acestea și s-a mâniat foarte tare; dar n-a amărât sufletul lui Amnon, fiul său, pentru că-l iubea, fiind întâiul său născut.²² Și Abessalom n-a vorbit cu Amnon nici de rău, nici de bine, căci Abessalom îl ura pe Amnon pentru faptul că o înjosise pe Themar, sora sa.²³ Și a fost așa: după doi ani, pe când Abessalom avea oameni la tunsul oilor la Belasor, lângă Efraim, Abessalom i-a poftit pe toți fiii regelui.²⁴ Și s-a dus Abessalom la rege și i-a zis: „Iată, robul tău are oameni la tunsul oilor: să vină regele cu slujitorii săi la robul tău!”²⁵ Dar regele i-a zis lui Abessalom: „Nu, fiul meu, nu vom veni cu toții și nu-ți vom fi povară.” [Acela] a stăruit, dar [David] n-a vrut să se ducă și l-a binecuvântat.²⁶ [Atunci] Abessalom a spus: „Dacă nu, să vină cu noi fratele meu, Amnon.” Dar regele i-a zis: „De ce să vină cu tine?”²⁷ Și, cum Abessalom a stăruit pe lângă el, i-a trimis cu el pe Amnon și pe toți fiii regelui. Și Abessalom a

13,19 Cenușa presărată pe cap și sfâșierea veșmintelor sunt semn de jale și doliu (Iez. 27,30). Punerea mâinilor pe cap semnifică rușinea (Ier. 2,37).

13,20 „ca o văduvă”: TM are „părăsită”.

13,22 „A nu vorbi nici de rău, nici de bine” înseamnă a nu vorbi deloc cu cineva (Gen. 24,50; 31,24,29).

13,23 Tunsul oilor este prilej de sărbătoare (cf. 1Rg. 25,2,36). În varianta de la Qumran și în LXX, acest pasaj comportă asemănări cu episodul Nabal. Comparația dintre Abessalom și Nabal pare să fi fost voită de autor, nefiind o laudă pentru cel dintâi. ♦ Belasor (*Ba'al Hāṭōr*) este reflectat în toponimul modern 'Asur, aflat la aproximativ douăzeci de kilometri nord-nord-est de Ierusalim. Localitatea Efraim este aceeași cu Ophrah a lui Beniamin (1Rg. 13,17), aflată în apropiere de *Ba'al Hāṭōr*, astăzi *et-Tayibeh*.

13,27 „Și Abessalom a făcut un ospăț ca ospățul regelui”: nu apare în TM. Poate fi, în gr., un „plus” influențat de 1Rg. 25,36.

făcut un ospăț ca ospățul regelui.²⁸ Le-a dat poruncă Abessalom slujitorilor săi zicând: „Băgați de seamă! Când inima lui Amnon se va înveseli de vin, iar eu vă voi zice: «Loviți-l pe Amnon !», să-l și omorâți. Să nu vă fie frică: oare nu eu vă poruncesc? Fiți bărbați și purtați-vă ca niște viteji!”²⁹ Și slujitorii lui Abessalom au făcut cu Amnon cum le poruncise Abessalom. Și toți fiii regelui s-au ridicat, a încălecat fiecare pe catărul lui și au fugit.³⁰ Și a fost așa: pe când erau [încă] pe drum, a ajuns vorbă la David: „Abessalom i-a omorât pe toți fiii regelui și n-a mai rămas nici unul dintre ei.”³¹ [Atunci] regele s-a ridicat, și-a sfâșiat veșmintele și s-a culcat pe pământ, iar toți slujitorii care erau în jurul lui și-au sfâșiat veșmintele.³² Însă Ionadab, fiul lui Samaa, fratele lui David, a răspuns și a zis: „Să nu spună domnul meu, regele, că [Abessalom] i-a ucis pe toți tinerii, fiii regelui, pentru că a murit numai Amnon; căci își jurase aceasta Abessalom din ziua în care [Amnon] a necinstit-o pe Themar, sora sa.”³³ Și acum, să nu pună domnul meu, regele, la inimă fapta aceasta, spunându-și: «Toți fiii regelui au murit», pentru că a murit numai Amnon.”³⁴ Și Abessalom a fugit. Și slujitorul pus de strajă și-a ridicat ochii și a privit și, iată, venea popor mult pe drumul din spatele lui, dinspre coasta muntelui, la vale; și străjerul s-a înfățișat și i-a dat de veste regelui și a zis: „Am văzut niște bărbați pe drumul spre Oronen, pe partea dinspre munte.”³⁵ [Atunci] Ionadab i-a spus regelui: „Iată, sunt aici fiii regelui! E așa cum ți-a spus robul tău!”³⁶ Și tocmai când își isprăvea vorba, iată, fiii regelui au sosit, și-au înălțat glasul și au plâns; și au plâns și regele, și toți slujitorii lui cu plângere foarte mare.³⁷ Abessalom a fugit și s-a dus la Tholmai, fiul lui Emiud, regele din Gedsur, în ținutul Machad. Iar regele David jelea în fiecare zi pentru fiul său.

³⁸ Și a fugit Abessalom și s-a dus la Gedsur, și a fost acolo trei ani.³⁹ Și suflul regelui a încetat să-l mai urmărească pe Abessalom, căci se mângâiasse de moartea lui Amnon.

13,32 „căci își jurase aceasta”: *litt.* „căci era pus în gura lui”.

13,34 „dinspre coasta muntelui”: aici se termină versetul în TM.

13,37 Abessalom s-a refugiat la bunicul dinspre mamă, mama lui fiind Maacha, fiica regelui din Gedsur (3,3). ♦ „în ținutul Machad”: nu apare în TM.

13,39 În TM, acest verset este ambiguu: unii îl interpretează: „Și regele David a încetat să mai fie aplecat spre Absalom, căci era mâhnit pentru moartea lui Amnon” și, în mod coerent, la 14,1, înțeleg că inima regelui era „împotriva” lui Abessalom.

14 ¹ Ioab, fiul Saruiei, a băgat de seamă că inima regelui era către Abessalom. ² Și a trimis Ioab la Thecoe și a adus de acolo o femeie iscusită și i-a spus: „Pune-te pe bocit și îmbracă haine de jale, nu te unge cu untdelemn și fii ca o femeie care de multe zile plânge după un mort; ³ să vii la rege și să-i spui asta și asta.” Și i-a pus Ioab în gură ce trebuia să zică. ⁴ Femeia din Thecoe a venit la rege, a căzut cu fața la pământ, i s-a închinat și a spus: „Ajută-mă, rege, ajută-mă!” ⁵ Regele i-a spus: „Ce ai?” Și ea i-a răspuns: „Vai, sunt o femeie văduvă, bărbatul meu a murit. ⁶ Și roaba ta avea doi feciori; cei doi s-au încăierat la câmp și n-a fost nimeni să-i despartă; unul l-a lovit pe fratele său și l-a omorât. ⁷ Și iată că întreaga familie s-a ridicat împotriva roabei tale și a spus: «Dă-ni-l pe cel care și-a lovit fratele, să-l omorâm pentru viața fratelui său pe care l-a ucis și îl vom stârpi și pe moștenitorul vostru!» Și așa vor stinge tăciunile care mi-a mai rămas, nemailăsându-i bărbatului meu nici urmaș, nici nume pe fața pământului.” ⁸ Regele i-a zis femeii: „Du-te sănătoasă la casa ta, căci eu voi da poruncă pentru tine!” ⁹ Și femeia din Thecoe i-a răspuns regelui: „Asupra mea, domnul meu, rege, să fie nelegiuirea, și asupra casei tatălui meu, iar regele și scaunul lui să fie fără vină!” ¹⁰ Și i-a spus regele: „Cine grăiește împotriva ta? Să-l aduci la mine și nu se va mai atinge de el.” ¹¹ Atunci, ea i-a spus: „Să-și aducă aminte regele de Domnul Dumnezeu său, că se înmulțește răscumpărătorul sângelui spre prăpăd, și să nu-l dea pierzaniei pe fiul meu!” El i-a spus: „Viu este Domnul, nu va cădea pe pământ un fir de păr

14,2 Thecoe, ținutul profetului Amos (Amos, 1,1), astăzi *Teqū'a*, la sud de Bethleem, la marginea deșertului lui Iuda. Thecoe este, în același timp, ținutul lui Ioab. ♦ Doliul interzice ungerea cu untdelemn parfumat (12,20).

14,7 Familia cere răzbunarea sângelui (cf. 3,30; Num. 35,19-21). Fiul rămas este moștenitorul care trebuie să ducă mai departe numele tatălui său. Dispariția acestuia este comparabilă cu stingerea vetrei (21,17).

14,9 „Asupra mea [...] să fie nelegiuirea!”: expresie eliptică, probabil din limba vorbită. Se subînțelege: „dacă acțiunea va fi socotită o greșeală, voi suporta eu consecințele”; cf. 1Rg. 25,24 (Abigaia), Gen. 27,13 (Rebeca).

14,10 În TM, finalul versetului este „de tine”.

14,11 „că se înmulțește răscumpărătorul sângelui spre prăpăd”, *litt.* „se înmulțește ruda cea mai apropiată a sângelui prăpădului”: potrivit textului din Num. 35,19 *sq.*, Dumnezeu este cel care poruncește omorârea ucigașului de către ruda cea mai apropiată a celui ucis. Pentru „rudă apropiată”, gr. ἀγγιστεὺς, tradus de noi „răscumpărător”, cf. nota 2,20 la Ruth. ♦ „Viu este Domnul!...”: formulă de jurământ. Se subînțelege: „Pe cât este de adevărat că Dumnezeu este viu, pe atât e de adevărat că...” (cf. 12,5; 1Rg. 14,45; 3Rg. 1,52).

din capul lui!"¹² Și a zis femeia: „Atunci [îngăduie] să grăiască roaba ta o vorbă către domnul meu, regele.” El a zis: „Grăiește!”¹³ Atunci, femeia a zis: „De ce ai pus tu astfel la cale împotriva poporului lui Dumnezeu? Oare din gura regelui [a ieșit] acest cuvânt, ca o greșeală, că regele nu-l mai aduce înapoi pe cel pe care l-a izgonit?”¹⁴ Căci [noi] de moarte vom muri și [vom fi] asemenea apei vărsate pe pământ care nu se mai adună la un loc; și Dumnezeu va lua viața, stând să chibzuiască la izgonirea celui izgonit de lângă el!¹⁵ Și acum, dacă am venit să grăiesc către domnul meu, regele, cuvântul acesta, este pentru că poporul mă va vedea, iar roaba ta va spune: «Să vorbească [cineva] cu regele, că [poate] va împlini cumva regele cuvântul roabei sale.»¹⁶ Căci, [dacă] va asculta, s-o mântuiască regele pe roaba sa din mâna omului care caută să mă piardă pe mine și pe fiul meu din moștenirea lui Dumnezeu.»¹⁷ Și femeia a zis: „Așadar, cuvântul domnului meu, regele, să fie ca o jertfă [de împăcare], căci, asemenea unui înger al lui Dumnezeu, așa domnul meu, regele, ascultă [și] binele și răul; iar Domnul Dumnezeu tău va fi cu tine.”¹⁸ Și regele a răspuns și i-a spus femeii: „Să nu-mi ascunzi nimic din ce te voi întreba.” Iar femeia i-a zis: „Grăiască domnul meu, regele!”¹⁹ Și regele i-a spus: „Oare nu este mâna lui Ioab în toate acestea, cu tine?” Femeia i-a răspuns regelui: „Viu este sufletul tău, rege, domnul meu, de mă abat la dreapta ori la stânga de ce mi-a spus domnul meu, regele: robul tău Ioab mi-a dat poruncă și a pus în gura roabei tale toate aceste cuvinte.”²⁰ Ca să schimbe fața lucrurilor, robul tău Ioab a făcut această [ticluire de] cuvinte; [dar] domnul meu e înțelept ca înțelepciunea unui înger al lui Dumnezeu, de știe toate cele de pe pământ.”²¹ [Atunci] regele i-a spus lui Ioab: „Iată, am făcut după cuvântul acesta al tău! Du-te și adu-l înapoi pe feciorul [meu] Abessalom!”²² Și a căzut Ioab

14,13-16 Versetele dificil: femeia vorbește voit pe ocolite, dar în fond vrea să spună că este în joc soarta poporului lui Dumnezeu, prin soarta lui Abessalom considerat urmașul lui David.

14,17 „ca o jertfă”: TM are *lim^enūhāh*, „să fie spre împăcare”. Traducătorul a citit *LMNH* în loc de *LMNWH*. ♦ Compararea regelui cu îngerul Domnului (cf. 1Rg. 29,9) relevă faptul că acest discurs este impregnat de ideologie regală. Discursul femeii poate fi comparat cu discursul Abigaiei din 1Rg. 25,24-31, ambele fiind apologii ale clementei. De altfel, în Israelul antic, femeia era socotită deținătoarea înțelepciunii, în virtutea rolului ei de educatoare (cf. Camp, C.V., 1981, pp. 14-29). ♦ „domnul meu, regele, ascultă [și] binele și răul”: „ascultă” înseamnă „înțelege”; regele e presupus a fi în stare să discearnă binele de rău. Acest lucru îl cere și Solomon când cere înțelepciune (3Rg. 3,9).

cu fața la pământ, s-a închinat și l-a binecuvântat pe rege. Și a zis Ioab: „Astăzi, robul tău a cunoscut că am aflat har în ochii tăi, o, rege, domnul meu, căci domnul meu, regele, a împlinit cuvântul robului său.”²³ Și Ioab s-a ridicat, s-a dus la Gedsur și l-a adus pe Abessalom la Ierusalim.²⁴ Regele a spus: „Să se întoarcă la casa lui, dar fața mea să n-o vadă!” Și Abessalom s-a întors la casa lui și n-a văzut fața regelui.²⁵ În tot Israelul nu se afla bărbat mai vrednic de laudă decât Abessalom: din tălpile picioarelor și până în creștet n-avea nici un cusur.²⁶ Când își tunde capul – se pune să se tunde la începutul fiecărui an, căci îl îngreuna – părul tuns de pe capul lui cântărea două sute de sicli – după siclul regesc.²⁷ Lui Abessalom i s-au născut trei fii și o fiică, iar numele acesteia era Themar: era o femeie foarte frumoasă; a ajuns nevasta lui Roboam, fiul lui Solomon, și i l-a născut pe Abia.

²⁸ Și a rămas Abessalom la Ierusalim doi ani de zile și n-a văzut fața regelui.²⁹ [Atunci] Abessalom l-a chemat pe Ioab, ca să-l trimită la rege, dar el n-a vrut să vină; a trimis la el și a doua oară, și n-a vrut să vină.

³⁰ Atunci Abessalom a zis către slugile lui: „Vedeți, pe câmp, partea de țarină a lui Ioab, vecină cu a mea, unde are el orz? Duceți-vă și dați-i foc!” Și slugile lui Abessalom i-au dat foc. [Atunci] robii lui Ioab s-au dus la el cu hainele sfâșiate și i-au spus: „Robii lui Abessalom au dat foc țarinii.”

³¹ Și s-a ridicat Ioab, s-a dus acasă la Abessalom și i-a zis: „De ce-au dat foc slugile tale țarinii mele?”³² Și Abessalom i-a spus lui Ioab: „Iată, am trimis la tine să îți se spună: «Vino încoace și te voi trimite la rege să-i spui: De ce am venit eu oare din Gedsur? Mi-era [mai] bine să fiu încă acolo. Iată că, acum, nu am văzut fața regelui. Dacă se află nedreptate în mine, ucide-mă!»”

14,26 Părul lui Abessalom va rămâne celebru, el fiind cel care se pare că i-a cauzat moartea (18,9).

14,27 Cum în 18,18 Abessalom declară că nu are fii, trebuie presupus că aceștia nu au supraviețuit. Cât despre fiica sa, Themar (numită ca și mătușa ei), recensiuena lucianică o numește Maacha, la fel ca pe bunica ei dinspre tată, lucru sprijinit de 3Rg. 15,2. ♦ În TM, versetul se termină la „...femeie foarte frumoasă”.

14,28-33 Aceste versete par să aparțină unei alte tradiții cu altă optică asupra lui Abessalom. Aici, fiul lui David apare arogant, perfid, violent. Și Ioab apare în altă lumină: nu mai este cel care intervine din proprie inițiativă pentru împăcarea lui David cu fiul său; o face doar constrâns de violențele lui Abessalom.

14,30 În TM, versetul se termină cu „i-au dat foc”.

14,32 „Iată că, acum, nu am văzut fața regelui”: TM are „Și acum, [vreau] să văd fața regelui”. ♦ „ucide-mă!”: TM are „să mă ucidă [regele]”.

³³ Și a intrat Ioab la rege și i-a dat de știre. [Acesta] l-a chemat pe Abessalom, care a venit la rege, s-a închinat și a căzut cu fața la pământ dinaintea regelui. Și regele l-a sărutat pe Abessalom.

15 ¹ Și a fost așa: după aceea, Abessalom și-a făcut [rost] de care, de cai și de cincizeci de bărbați care alergau înaintea lui. ² Și Abessalom se scula dis-de-diminează și stătea pe marginea drumului spre poartă. Și a fost așa: [ori de câte ori] venea la rege, la judecată, vreun om care avea vreo pricină, Abessalom îl striga și-i spunea: „Din care cetate ești?” Omul îi răspundea: „Robul tău este din cutare trib al lui Israel.” ³ [Atunci,] Abessalom îi spunea: „Iată, pricina ta e bună și dreaptă și nu-i nimeni din partea regelui care să te asculte.” ⁴ Și mai spunea Abessalom: „Cine mă va pune pe mine judecător în țară, ca să vină la mine orice om care ar avea vreo pricină de judecată să-i fac dreptate?” ⁵ Și când se apropia cineva să i se închine, el îi întindea mâna, îl trăgea la el și-l săruta. ⁶ Așa făcea Abessalom cu toți israeliții care veneau la rege pentru judecată, și așa a câștigat inima oamenilor din Israel.

⁷ Și a fost așa: la capătul a patruzeci de ani, Abessalom i-a spus tatălui său: „Mă voi duce la Hebron, să împlinesc făgăduințele pe care le-am făcut Domnului. ⁸ Căci, pe când sălășluia la Gedsur, în Siria, robul tău a făcut o făgăduință, spunând: «Dacă, într-adevăr, Domnul mă va întoarce la Ierusalim, Îi voi sluji Domnului.»” ⁹ Și regele i-a spus: „Mergi în pace.” El s-a ridicat și s-a dus la Hebron. ¹⁰ Și a trimis Abessalom iscoade la toate triburile lui

15,1 „care”: TM are „un car”. Alergătorii dinaintea carului regal fac parte din personalul palatului: 1Rg. 8,11; 3Rg. 1,5. Ei sunt un fel de gardă regală, destinată să-l cinstească pe cel ce urcă în car.

15,2 „venea la rege, la judecată”: judecata este una dintre funcțiile regale (1Rg. 8,6; 3Rg. 3,9; 4Rg. 15,5 etc.).

15,7 Cei patruzeci de ani din TM corespund duratei domniei lui David (2Rg. 5,4). LXX-L, versiunea siriacă și Flavius Iosephus au patru ani, lecțiune preferată de comentatori, care socotesc acești patru ani fie de la întoarcerea lui Abessalom din Gedsur, fie de la împăcarea cu tatăl său. ♦ Împlinirea unui jurământ este pretextul care ascunde o ceremonie de înscăunare, ca, mai târziu, petrecerea organizată de Adonias (3Rg. 1,9). Alegerea Hebronului se datorează probabil prestigiului conferit de cele două consacrări ale lui David (2,4; 5,3) și poate și intenției de a-și atrage de partea sa tribul lui Iuda.

15,10 Sunetul cornului însoțește înscăunarea regelui (ca în 3Rg. 1,34.39 pentru Solomon – formula de aici este aceeași prin care se proclamă împărăția lui Dumnezeu în Ps. 47,9; Is. 24,23; 52,7), dar este și semnalul revoltei (ca în 1Rg. 13,3).

Israel, spunând: „Când veți auzi glasul cornului, să ziceți: «Abessalom a ajuns rege în Hebron.»”¹¹ Și împreună cu Abessalom plecaseră două sute de bărbați din Ierusalim, [anume] aleși, și mergeau în simplitatea lor și nu știau toată povestea.¹² Și a trimis Abessalom și l-a chemat pe Achitophel, gelmoneul, sfetnicul lui David, din cetatea lui, din Gola, în timp ce aducea jertfă. Și s-a făcut o strașnică uneltire, iar alături de Abessalom venea mult popor.

¹³ Și a venit un sol la David și i-a spus: „Inima oamenilor lui Israel merge după Abessalom.”¹⁴ Și David le-a spus tuturor slujitorilor care erau cu el la Ierusalim: „Sculați-vă și să fugim, căci n-avem scăpare din fața lui Abessalom! Grăbiți-vă să plecăm, ca să nu se grăbească [el] și să ne prindă; și să stârnească asupra noastră răul și să lovească cetatea cu tăișul sabiei!”¹⁵ Și slujitorii regelui i-au spus regelui: „În tot ce alege stăpânul nostru, regele, iată, [noi suntem] slujitorii tăi!”¹⁶ Și au ieșit regele și toată casa lui, [mergând] pe jos; și regele a lăsat zece femei dintre fiitoarele sale pentru a-i păzi casa.¹⁷ Și regele și toți slujitorii lui au plecat pe jos, și s-au oprit la o casă îndepărtată.¹⁸ Și au pornit toți slujitorii de sub mâna lui, și toți cheteii și toți phelethiții, și s-au oprit la măslinul din pustiu; și tot poporul a plecat cu el: toți cei care erau lângă el, toate căpeteniile și toți luptătorii – șase sute de oameni – se aflau sub mâna lui; și toți cherethiții, toți phelethiții și toți gethienii, șase sute de oameni care veniseră pe jos de la Geth, mergeau înaintea regelui.¹⁹ Și regele a zis către Ethi din Geth: „Pentru ce mergi și tu cu noi? Întoarce-te și rămâi cu regele, pentru că tu ești străin și te-ai strămutat din locul tău.”²⁰ De vreme ce-ai ajuns ieri, cum să te mișc eu astăzi laolaltă cu noi și să-ți schimbi locul? Ieri ai sosit și azi să te pornesc la drum alături de noi? Eu voi merge pe unde va fi să merg. Întoarce-te și întoarce-i cu tine și pe frații tăi, iar Domnul să facă cu tine milă și adevăr.”²¹ Dar Ethi

15,12 Numele lui Achitophel (ebr. *Ahithophel*, „fratele meu e nebunie”) este, probabil, o deformare voluntară a unui nume teofor, cu scopul de a-l batjocori pe sfetnicul trădător al lui David. ♦ „gelmoneul... din Gola”: TM are „gilonitul... din Gilo”.

15,17 „la o casă îndepărtată”: și construcția grecească, și cea ebraică sugerează că ar fi vorba de ultima casă de la marginea orașului (AB II Sam., p. 369).

15,18 De la „și s-au oprit la măslinul din pustie” până la „toți phelethiții” nu apare în TM. ♦ „pe jos”: TM are „în urma lui”. În exilul său la filistenii din Geth, David a fost însoțit de șase sute de oameni (cf. 1Rg. 30,9). Acești mercenari fac parte din garda personală a lui David și sunt comandanți de Ethi (v. 19).

15,20 În TM versetul e mult mai scurt: „Ieri ai venit și astăzi să te pun să rătăcești umblând cu noi, și eu merg unde merg. Întoarce-te și întoarce-i și pe frații tăi cu tine. Îndurare și fidelitate!”

i-a răspuns regelui, zicând: „Viu este Domnul și viu este stăpânul meu, regele – oriunde va fi stăpânul meu, fie în moarte, fie în viață, acolo va fi [și] robul tău.”²² Și regele i-a spus lui Ethi: „Vino și mergi cu mine!”; și a mers cu el Ethi din Geth, ca și toți slujitorii săi și toată mulțimea care era cu el.²³ Și toată țara plângea cu glas mare. Și întreg poporul mergea de-a lungul șuvoiului Kedron, iar regele a trecut șuvoiul Kedron; și tot poporul și regele treceau prin fața drumului [ce merge de-a lungul] pustiului.²⁴ Și iată că Sadoc și toți leviții, [care erau] cu el și care duceau din Baithar chivotul legământului Domnului, au pus jos chivotul lui Dumnezeu, iar Abiathar s-a suit până ce întregul popor a ieșit din cetate.²⁵ Și regele a zis către Sadoc: „Du înapoi chivotul Domnului în cetate: dacă voi găsi bunăvoință în ochii Domnului, mă va întoarce și mi-l va arăta, pe el și frumusețea lui;”²⁶ dar dacă îmi va zice așa: «Nu te mai vreau!», iată-mă, să facă ce este bine în ochii Săi cu mine.”²⁷ Și i-a spus regele preotului Sadoc: „Iată, întoarceți-vă în pace în cetate, tu și cu Achimaas, fiul tău, și cu Ionathan, fiul lui Abiathar, amândoi fiii voștri alături de voi.”²⁸ Iată, eu voi înainta cu oastea în *arabothul* pustiului, până ce va veni un cuvânt de la voi care să-mi dea de știre.”²⁹ Și Sadoc și Abiathar au dus chivotul înapoi la Ierusalim și l-au așezat acolo.³⁰ Și David urca pe urcușul Măslinilor, urca și plângea, cu capul acoperit, și mergea desculț; și tot poporul care era cu el, fiecare cu capul acoperit, urca

15,23 „și întreg poporul mergea de-a lungul șuvoiului Kedron”: TM are „și tot poporul trecea”. ♦ Cea dintâi menționare a pârâului Kedron, astăzi *wady en-Nâr*, „Valea Focului”, care separă Ierusalimul de Muntele Măslinilor.

15,24 „din Baithar” nu apare în TM.

15,25 „și frumusețea lui”: TM are „și lăcașul Său”.

15,27-28 David vorbește aici a doua oară cu Sadoc. Prima din cele două adresări (vv. 25-26) reprezintă un dublet ce ar putea constitui intervenția revizorului sadocid (același care a făcut ca, în v. 24, să fie menționat în primul rând Sadoc și apoi Abiathar). Adresarea este când la singular (σύ, σου), când la plural (ἵδετε, ὑμῶν), ceea ce indică faptul că David se adresa inițial ambilor preoți, înainte de a i se da întâietate lui Sadoc.

15,28 „*arabothul*”: TM are scris în text *‘abh^hrōth*, „trecătorile”, cu indicația pe margine că trebuie citit *‘RBWT*, „stepele” – de unde și transliterarea din ms Vaticanus (recensiu-nea lucianică are „la măslinul”).

15,29 „chivotul”: TM are „chivotul lui Dumnezeu”.

15,30 Muntele Măslinilor se află la răsărit de Kedron, pe linia de despărțire a apelor, între bazinul Mării Moarte și cel al Mediteranei (Zah. 14,4). Urcarea în ținută de doliu, cu capul acoperit (Ier. 14,3-4; Est. 6,12) și cu picioarele goale (Is. 20,2-4), în mijlocul mulțimii, se aseamănă unui rit propițiatoriu.

și plângea.³¹ Și i s-a dat de știre lui David și i s-a spus: „Achitophel e și el printre cei care s-au strâns în jurul lui Abessalom.” Iar David a zis: „Destramă sfatul lui Achitophel, Doamne, Dumnezeuul meu!”³² David a ajuns până la Roos, unde i s-a închinat lui Dumnezeu și, iată, [i-a ieșit] în întâmpinare Chusi din Archi, prietenul lui David, cu veșmântul sfâșiat și cu țărână pe cap.³³ Și David i-a spus: „Dacă vei trece cu mine, îmi vei fi povară; ³⁴ dar dacă te vei întoarce în cetate și-i vei spune lui Abessalom: «Frații tăi au trecut, iar regele, tatăl tău, a trecut după mine; acum, o, rege, voi fi sluga ta: lasă-mă să trăiesc – sluga tatălui tău eram până nu demult, dar acum sunt robul tău!», [atunci] vei destrăma pentru mine sfatul lui Achitophel.³⁵ Iată, vor fi cu tine acolo preoții Sadoc și Abiathar; orice vorbă vei auzi în casa regelui o vei vesti preoților Sadoc și Abiathar.³⁶ Iată, acolo cu ei [vor fi] cei doi fii ai lor, Achimaas, fiul lui Sadoc, și Ionathan, fiul lui Abiathar, și prin ei îmi vei vesti orice vorbă pe care o vei auzi.”³⁷ Atunci, Chusi, prietenul lui David, a intrat în cetate, și, [tot atunci] intra și Abessalom în Ierusalim.

16¹ David trecuse cu puțin de Roos și, iată, Siba, slujitorul lui Memphibosthe, i-a ieșit în întâmpinare cu o pereche de asini împovărați și

15,31 „i s-a dat de știre lui David și i s-a spus”: TM are „David a spus”. Un ms de la Qumran concordă cu LXX. ♦ „Destramă sfatul lui Achitophel...!”: textul ebraic folosește un verb (regăsit doar în Is. 44,25) cu sensul „a face nesocotit”, „a face să treacă drept nebun”. Într-adevăr, primul sfat al lui Achitophel (16,21 *sq.*) este prost, cel de-al doilea (17,1-4) este împiedicat de Chusi.

15,32 „David a ajuns până la Roos, unde i s-a închinat lui Dumnezeu”: TM are „David s-a dus la vârful unde i se aducea închinare lui Dumnezeu”. E vorba, probabil de sanctuarul din Nob (LXX „Nomba” – *cf.* 1Rg. 21,2), aflat pe versantul răsăritean al muntelui Scopus, la est de Ierusalim. ♦ „până la Roos”: TM are „până în vârf (*ro 'y*)” (*cf.* și 16,1). ♦ „iată, [i-a ieșit] în întâmpinare”: apariția lui Chusi, care va fi un „cal troian” la curtea lui Abessalom, pare a fi răspunsul lui Dumnezeu la rugăciunea regelui pribeag (v. 31) (AB II Sam., p. 371). ♦ „prietenul lui David”: titlu onorific care apare în TM abia la v. 37. *Cf.* nota 4,5 la 3 Regi. Rolul lui Chusi e complementar rolului celor doi preoți și mult mai delicat. El necesita alierea explicită cu Abessalom. Chusi aparține tribului arkenilor, din împrejurimile Baitheului.

15,34 În TM, cuvintele pe care Chusi (*Hūṣay*) trebuie să i le spună lui Abessalom sunt: „Voi fi sluga ta, o, rege; eram sluga tatălui tău odinioară, dar acum sunt sluga ta.”

16,1-4 Aceste versete se leagă de cap. 9. Numai că Siba nu pare să vină din Transiordania, unde se află moșiile pe care trebuia să le administreze pentru Memphibosthe, fiul lui Ionathan, ci dinspre Ierusalim. Întâlnirea nu e întâmplătoare: ea presupune o alianță, iar bucatele nu sunt un simplu ajutor, ci un omagiu adus regelui (*cf.* 1Rg. 16,20).

pe ei erau două sute de pâini, o sută de ciorchini de stafide, o sută de turte de curmale și un *nebel* de vin. ² Și regele i-a spus lui Siba: „Ce ai tu acolo?” Și Siba i-a răspuns: „Cei doi asini sunt pentru casa regelui, să umble pe ei, iar pâinile și curmalele sunt pentru hrana slugilor; și vinul, ca să fie băut de cei istoviți în pustiu.” ³ [Atunci,] regele a zis: „Unde este fiul stăpânului tău?” Și Siba a zis către rege: „Iată, șade în Ierusalim, căci și-a spus: «Astăzi, casa lui Israel îmi va înapoia domnia tatălui meu.»” ⁴ Și regele a grăit către Siba: „Iată, toate câte sunt ale lui Memphibosthe [sunt] ale tale.” Iar Siba a zis închinându-se: „De-aș afla har în ochii tăi, rege, domnul meu!” ⁵ Și regele David a ajuns la Baurim și iată că de acolo ieșea un om, din rudeniile casei lui Saul, pe nume Semei, fiul lui Gera; a ieșit și umbla, și blestema, ⁶ și arunca cu pietre în David și în toți slujitorii regelui David: [căci] întreg poporul și toți vitejii se aflau la dreapta și la stânga regelui. ⁷ Și Semei spunea așa blestemând: „Pleacă, pleacă, om [al vărsărilor] de sânge, om nelegiuit! ⁸ Domnul a întors asupra ta tot sângele casei lui Saul, căci ai luat domnia în locul lui, iar Domnul a dat domnia în mâna fiului tău, Abessalom. Și iată-te în răutatea ta, pentru că ești un om [al vărsărilor] de sânge!” ⁹ [Atunci,] Abessa, fiul Saruiei, a grăit către rege: „De ce-l blestemă câinele ăsta mort pe domnul meu, regele? Mă duc și-i iau capul!” ¹⁰ Dar regele a zis: „Ce am eu cu voi, fiii Saruiei? Lăsați-l să blesteme cum vrea, căci, [dacă] Domnul i-a spus să-l blesteme pe David, cine-i va spune: «De ce faci așa?»” ¹¹ [Apoi] a grăit David către Abessa și către toți slujitorii săi: „Iată, fiul meu, care a ieșit din pântecul meu, umblă să-mi [ia] viața! Și, pe deasupra, acum, acest fiu al lui Iemini. Lăsați-l să blesteme, pentru că Domnul

Memphibosthe speră ca, în cazul triumfului lui Abessalom, să recapete puterea regală asupra „casei lui Israel”.

16,4 „a zis închinându-se”: TM are „a zis: «Mă închin.»”.

16,5 Baurim, astăzi *Ras-et-Tamīm*, la răsărit de Ierusalim, pe drumul spre Ierihon: David se îndreaptă spre Iordan.

16,7 „om [al vărsărilor] de sânge” (ὄνῆρ αἱμάτων): expresia desemnează un criminal, cf. Ps. 5,7; 26,9; „om nelegiuit” (ὄνῆρ ὁ παράνομος); expresii sinonime: υἱὸς λοιμῶς (ca în IRg. 25,25; 30,22 etc.) sau „om al lui Belial”.

16,9 Abessa și Ioab sunt cei doi fii ai Saruiei care au supraviețuit (2,18.23). Intervenția lui Abessa amintește atitudinea aceleiași personaj în IRg. 26,8-11.

16,10 „Ce am eu cu voi... ?”, gr. Τί ἐμοὶ καὶ ὑμῖν, *litt.* „Ce [este] mie și vouă...?” – semitism care arată că vorbitorul se distanțează de interlocutorul său. ♦ „Lăsați-l să blesteme cum vrea” nu apare în TM.

16,11 „fiu al lui Iemini”, *i.e.* „beniaminit”, „din tribul lui Beniamin”.

i-a spus; ¹² dacă mă va vedea cumva Domnul în înjosirea mea, mă va răsplăti cu bine în schimbul blestemului lui de astăzi.” ¹³ Și David și-a văzut de drum cu oamenii săi, iar Semei mergea alături, pe lângă coasta muntelui, mergea și blestema, arunca pietre înspre el dintr-o parte și-l împroșca cu țărână. ¹⁴ Și regele și tot poporul său au ajuns osteniți și și-au tras sufletul acolo.

¹⁵ Și Abessalom și toți bărbații lui Israel au intrat în Ierusalim, și Achitophel împreună cu el. ¹⁶ Și a fost așa: cum a ajuns la Abessalom Chusi din Archi, prietenul lui David, a zis Chusi către Abessalom: „Trăiască regele!” ¹⁷ Și Abessalom a zis către Chusi: „Asta ți-e mila față de prietenul tău? De ce nu te-ai dus cu prietenul tău?” ¹⁸ Și a zis Chusi către Abessalom: „Nu, ci după cel pe care l-a ales Domnul și acest popor și toți bărbații lui Israel: al lui voi fi și cu el voi rămâne. ¹⁹ Și, în al doilea rând, pe cine voi sluji? Oare nu pe fiul lui? Precum am slujit înaintea tatălui tău la fel voi fi înaintea ta.” ²⁰ Și Abessalom i-a spus lui Achitophel: „Sfătuiți-vă între voi ce vom face.” ²¹ Iar Achitophel i-a spus lui Abessalom: „Intră la țiitoarele tatălui tău, cele pe care le-a lăsat spre a-i păzi casa – întregul Israel va auzi că l-ai rușinat pe tatăl tău; [așa] vor prinde putere mâinile tuturor celor ce sunt cu tine.” ²² Și au înfipt pentru Abessalom un cort pe acoperiș, iar Abessalom a intrat la țiitoarele tatălui său, în văzul întregului Israel. ²³ Și sfaturile lui Achitophel, pe care le dăduse în zilele dinainte [fuseseră] ca și

16,12 „înjosirea” (ταπεινώσει): în TM, textul scris este „păcatul meu”, iar textul indicat pentru citire este „ochiul meu”; Targumul are „lacrimile din ochii mei”; unele mss ale LXX, Syr. și Vulg. au „nenorocirea mea”. ♦ „blestemului lui”: unele mss ale LXX și Syr.: „blestemul meu”.

16,16 „Trăiască regele!” este repetat de două ori în TM.

16,17 „mila”: gr. ἔλεος traduce aici, ca în multe alte locuri, ebr. *hesedh* care desemnează bunăvoința ce rezultă din relația de legământ; poate fi deci, „îndurare”, „bunăvoință”, „bunătate”, „pietate”.

16,18 Versetul 18 este echivoc: Chusi se gândește de fapt la David, dar Abessalom poate să creadă că el este cel numit „alesul Domnului”.

16,21 „l-ai rușinat pe tatăl tău”: TM are „te-ai făcut nesuferit tatălui tău”. Aproprierea concubinilor sau a soțiilor predecesorului reprezintă o prerogativă a noului rege (cf. 2Rg. 3,7; 12,18; 3Rg. 2,22). Prin acest gest, Abessalom putea obține un soi de legitimitate (Tsevat, M., 1958, pp. 237-243). Totuși, gestul lui Abessalom, săvârșit public, este în contradicție cu legea din Lev. 18,8 și similar celui al lui Ruben (Gen. 35,22), aspru condamnat în Gen. 49,4.

16,22 „pe acoperiș”, gr. ἐπὶ τὸ δῶμα: cf. nota 2,6 la Iis. Nav.

16,23 „în zilele dinainte”: TM are „în zilele acelea”. Formula e folosită adesea ca indicație cronologică vagă.

cum cineva ar fi cercetat cuvântul lui Dumnezeu; așa [fuseseră] sfaturile lui Achitophel – și pentru David, și pentru Abessalom.

17¹ Și a grăit Achitophel către Abessalom: „Îmi voi alege douăsprezece mii de oameni; mă voi scula și voi pleca pe urmele lui David la noapte; ² mă voi năpusti asupra lui, când e ostenit și cu brațele sleite; îl voi înspăimânta, și tot poporul care este cu el o va lua la fugă, iar eu îl voi ucide numai și numai pe rege; ³ și voi întoarce întreg poporul către tine, așa cum se întoarce mireasa către bărbatul ei; să umbli numai după viața unui singur om, și pentru tot poporul va fi pace.” ⁴ Cuvântul acesta [a părut] drept în ochii lui Abessalom și în ochii tuturor bătrânilor lui Israel. ⁵ Și Abessalom a zis: „Atunci, chemați-l pe Chusi din Archi, să auzim ce spune și el!” ⁶ Chusi a intrat la Abessalom, iar Abessalom a grăit către el, zicând: „Așa a grăit Achitophel. Să facem oare cum zice el? Dacă nu, grăiește tu!” ⁷ Și Chusi i-a zis lui Abessalom: „Sfatul pe care ți l-a dat Achitophel de data aceasta nu e bun.” ⁸ Și Chusi a [mai] zis: „Tu știi că tatăl tău și oamenii lui sunt foarte viteji și amarnici la suflet, ca o ursoaică rămasă fără pui în țarină, ca o scoafă sălbatică pe câmp. Tatăl tău e un bărbat războinic și nu-și va lăsa poporul în tihnă. ⁹ Căci iată, acum stă ascuns pe vreun deal ori în vreun [alt] loc! Și când va cădea asupra lor, încă de la început, se va auzi și se va spune: «Poporul care-l urmează pe Abessalom a fost măcelărit!» ¹⁰ Chiar și omul viteaz, cu inima ca inima leului, se va înmuia de tot, căci întregul Israel știe că tatăl tău și toți cei care se află cu el sunt niște viteji. ¹¹ Așa că

17,1-4 Sfatul lui Achitophel este dat la persoana I, ceea ce, după unii, nu înseamnă că Achitophel se oferă să conducă un atac împotriva lui David, ci e ca și cum ar spune: „În locul tău, aș face...”

17,3 „așa cum se întoarce mireasa către bărbatul ei”: nu apare în TM, în schimb, în TM, versetul se continuă *litt.*: „ca întoarcerea tuturor va fi omul pe care îl cauți: tot poporul va fi în pace.”

17,8 Expresia „ca o ursoaică rămasă fără pui în țarină” (*cf.* Os. 13,8; Pr. 17,12) este menită să ilustreze calificativul „amarnici la suflet” (κατακτικοί τη ψυχῆ), care evocă exasperarea, ca în Jud. 18,25, unde același termen ebraic este redat prin κατώδουνοι ψυχῆ. ♦ „ca o scoafă sălbatică pe câmp”: nu apare în TM. ♦ „nu-și va lăsa poporul în tihnă”: TM are „nu-și va petrece noaptea cu poporul”.

17,9 „deal”: TM are „gaură/groapă”.

17,11-12 Pentru comparația cu nisipul mării, *cf.* 1Rg. 13,5 ♦ „iar tu însuți...”: *litt.* „fața ta” (τὸ πρόσωπόν σου); roua căzută pe pământ simbolizează în același timp caracterul neașteptat și nocturn al atacului asupra lui David.

îți dau hotărât acest sfat: să se adune la tine întregul Israel, de la Dan până la Bersabea, mult ca nisipul mării, iar tu însuși să pornești în mijlocul lor.¹² Și vom merge asupra lui și, în orice loc îl vom afla, vom tăbări asupra-i precum cade roua pe pământ, și pe nimeni nu-l vom lăsa, nici pe el, nici pe vreunul dintre oștenii care sunt cu el.¹³ Iar dacă se vor aduna într-o cetate, întregul Israel va căra funii la cetatea aceea și o vom târî până la șuvoi, de nu va mai rămâne acolo nici măcar o piatră.”¹⁴ Atunci Abessalom și întregul Israel au zis: „Sfatul lui Chusi din Archi e mai bun decât sfatul lui Achitophel.” Domnul poruncise ca sfatul cel bun al lui Achitophel să fie destrămat, așa încât Domnul să aducă toate relele peste Abessalom.¹⁵ Și Chusi din Archi le-a spus preoților Sadoc și Abiathar: „Așa și așa i-a sfătuit Achitophel pe Abessalom și pe bătrânii lui Israel, și așa și așa i-am sfătuit eu.”¹⁶ Acum trimiteți iute să i se dea de știre lui David, zicând: «Să nu rămâi la noapte în *arabothul* pustiei, ci grăbește-te să treci, nu cumva să-l înghită pe rege și tot poporul care este cu el.»¹⁷ Ionathan și Achimaas se opriseră lângă Izvorul Rogel. Și slujnica s-a dus să le dea de știre să se ducă să-i vestească regelui David, pentru că ei nu se puteau arăta, intrând în cetate.¹⁸ I-a văzut însă o slugă și i-a spus lui Abessalom. [Atunci,] amândoi au plecat degrabă și au intrat în casa unui om din Baurim, în curtea căruia se afla o groapă de apă, și au coborât în ea.¹⁹ A luat femeia o velință și a întins-o peste gura gropii, iar peste ea a presărat *araphoth*, de nu s-a știut nimic.²⁰ Și slugile lui Abessalom au venit acasă la femeie și au zis: „Unde sunt Achimaas și Ionathan?” Și femeia le-a răspuns: „Doar ce-au trecut apa.” Și ei au căutat și n-au găsit și s-au întors la Ierusalim.²¹ Și a fost așa:

17,13 Legarea și târrea cetății este, evident, o hiperbolă, menită să-i încingă lui Abessalom imaginația și să-i dea iluzia biruinței.

17,14 Această explicație teologică trimite la 15,31b.34b și opune hotărrea divină iscusinței omenești a lui Achitophel. Sfârșitul hemistihului reprezintă o insistență deuteronomistă.

17,16 „în *arabothul* pustiei”: cf. nota 15,28.

17,17-20 Povestea fiilor celor doi preoți poate fi comparată cu Iis. Nav. 2,6. Mulțimea amănuntelor presupune un martor apropiat al evenimentelor.

17,19 „*araphoth*...”: ebr. *hārīphōth* (subst. fem. pl. articulat), „grăunțe zdrobite”.

17,20 „Doar ce-au trecut apa”, gr. Παρῆλθεν μικρὸν τοῦ ὕδατος, *litt.* „au trecut puțină apă”. TM are ‘*abh^hrū mīkhal hammāyim*, „au trecut *mīkhal* [nu se cunoaște sensul cuvântului *mīkhal*] apelor”. Traducătorii antici încearcă să rezolve dificultatea. Vulg. are „au trecut în grabă, după ce au băut puțină apă”; Syr. are „au plecat de aici, căci au căutat apă și nu au găsit”. Și noi am încercat să dăm un sens.

după ce au plecat ei, [ceilalți] au ieșit din groapă și s-au dus să-i dea de știre regelui David. Și au grăit către David: „Ridică-te și treci iute apa, căci așa e sfatul pe care l-a dat Achitophel cu privire la voi.”²² Și David s-a ridicat, și tot poporul o dată cu el, și au trecut Iordanul până în zori de ziua, până n-a mai rămas nici unul care să nu fi trecut Iordanul.²³ Achitophel însă, văzând că sfatul său nu s-a împlinit, și-a pus șaua pe asin, s-a ridicat și s-a dus acasă, în cetatea sa; a făcut rânduială în casă, [apoi] s-a spânzurat și a murit; și a fost îngropat în mormântul tatălui său.

²⁴ Și David s-a dus spre Manaim, iar Abessalom a trecut Iordanul, el și toți bărbații din Israel laolaltă cu el.²⁵ Și Abessalom îl pusese pe Amessai, în locul lui Ioab, în fruntea oștirii. Amessai era fiul unui bărbat numit Iothor israelitul; acesta se unise cu Abigaia, fiica lui Naas și sora Saruiei, mama lui Ioab.²⁶ Întregul Israel și Abessalom și-au pus tabăra în ținutul Galaad.²⁷ Și a fost așa: când David a sosit la Manaim, Uesbi, fiul lui Naas din Rabbathul fiilor lui Ammon, și Machir, fiul lui Amiel din Lodabar, și Berzelli galaaditul din Rogellim²⁸ au adus zece paturi cu velințe cu două fețe, zece căldări și vase de lut, grâu, orz și făină, și grăunțe prăjite, și bob, și linte,²⁹ miere, unt și oi, și *saphphoth* de vaci; și i le-au adus lui David și poporului care era cu el, ca să mănânce, fiindcă ziceau: „Poporul e înfometat, sleit și însetat în pustiu.”

18¹ Și a numărat David poporul care era cu el și a rânduit căpetenii peste mii și căpetenii peste sute.² Și David a trimis poporul: o treime sub

17,23 Achitophel este din Gola (15,12; 23,34). ♦ „s-a spânzurat”: în mod sugestiv, pentru a descrie actul sinuciderii lui Iuda, Evanghelia după Matei (27,5) folosește același verb, ἀπήχαστο (BJ).

17,25 Însemnare genealogică conținând multe inexactități, care au dat naștere mai multor variante (bunăoară: israelit/ismaelit/izreelit). Pare o genealogie tendențioasă, prin care istoricul sadocid face din cei doi comandanți, Ioab și Amessa, nepoții unei bastarde ammonite.

17,28 „zece paturi cu velințe [...] vase de lut”: TM are „culcușuri, lăneturi, vase”.

17,29 „*saphphoth* de vaci”: primul cuvânt transpune ebr. *š'phōth* cu sens nesigur: „bucăți”, „viței de lapte” (Theodotion), „viței îngrășați” (Vulg.), „brânzeturi din lapte de vacă” (Targum, Syr. și comentariile rabinice).

18,1 „a numărat”: *lit.* „a trecut în revistă”. ♦ Împărțirea în sute și în mii, ca și constituirea a trei corpuri de oaste (v. 2) este, în același timp, o practică semnalată în armata israelită (1Rg. 11,11; 27,7) și în cea filisteiană (1Rg. 13,17; 29,2). Ethi din Geth, plecat de lângă David, este pus în fruntea unuia dintre cele trei corpuri de oaste, asemenea lui Ioab și Abessa.

mâna lui Ioab, o treime sub mâna lui Abessa, fiul Saruiei, fratele lui Ioab, și o treime sub mâna lui Ethi din Geth. Și a spus David poporului: „Voi ieși negreșit și eu cu voi!”³ Dar ei au spus: „Să nu ieși, căci, dacă o fi să fugim, nu le va păsa de noi; [chiar] dacă va fi să moară jumătate dintre noi, nu le va păsa de noi; căci tu ești cât zece mii. Acum, va fi bine dacă ne dai ajutor din cetate.”⁴ Și regele le-a spus: „Cum e plăcut în ochii voștri așa voi face.” Și a stat regele lângă poartă, [în timp ce] întreg poporul ieșea cu sutele și cu miile.⁵ Și regele le-a dat poruncă lui Ioab, lui Abessa și lui Ethi, zicând: „Să mi-l cruțați pe feciorul meu, Abessalom!” Și întreaga oștire l-a auzit pe rege dând tuturor căpeteniilor porunca pentru Abessalom.⁶ Și a ieșit întregul popor spre pădure împotriva lui Israel și lupta s-a dat în pădurea lui Efraim.⁷ Și acolo poporul lui Israel a fost înfrânt dinaintea slujitorilor lui David și măcelul a fost mare în ziua aceea – douăzeci de mii de oameni.⁸ Și bătălia de acolo s-a răspândit pe întinsul întregului ținut, și pădurea a mistuit mai mulți din rândurile poporului decât a mistuit din popor sabia în ziua aceea.⁹ Abessalom le-a ieșit în cale slujitorilor lui David și Abessalom era călare pe catărul său; iar catărul a ajuns sub cununa unui stejar mare și capul i s-a agățat de stejar; și a rămas spânzurat între cer și pământ, iar catărul s-a dus de sub el.¹⁰ Un bărbat l-a văzut și i-a spus lui Ioab, zicând: „Iată, l-am văzut pe Abessalom atârând în stejar.”¹¹ Și Ioab i-a spus bărbatului care-i dăduse vestea: „Chiar așa, l-ai văzut? De ce nu l-ai doborât la pământ? Ți-aș fi dat zece [sicli] de argint și o cingătoare.”¹² Însă bărbatul

18,6 „spre pădure”: TM are „în câmpie”. ♦ Locul bătăliei a pus probleme, deoarece nu se cunoaște nici un Efraim în Transiordania. S-au propus mai multe adaptări ale toponimului (Mahanaïm, Rephaim, Ephron). Ar putea fi o pădure de lângă *es-Salt*, al cărui nume vine din latinescul *saltus*, „crâng, pădure”.

18,8 „și pădurea a mistuit mai mulți...”: în pădure (v. 6), avantajul numeric al trupelor lui Abessalom era depășit de priceperea soldaților lui David, obișnuiți cu războiul de gherilă (AB II Sam., p. 405).

18,9 Imaginea lui Abessalom cu capul prins între ramurile unui copac a rămas celebră: informația din 14,26 despre părul lui bogat l-a făcut pe Flavius Iosephus (*AI*, 7,239) să-l înfățișeze spânzurând atârnat de păr; la fel și în Mișna (*Sota* 1,8). Termenul ebraic *sūbhākh*, „împletitură” (redat în greacă prin τὸ δόσοϋ), desemnează încâlceala crengilor în care Abessalom și-a prins hainele sau gâtul. ♦ Catărul este animalul pe care încalceă regii (cf. 13,29 și 3Rg. 1,33; cf. și o scrisoare de la Mari, adresată regelui Zimri-Lim: „Stăpânul meu nu călărește pe cai, ci doar în car sau pe catări se suie și-și cinstește [astfel] capul său de rege”). Astfel, pierderea catărului ar fi simbolică pentru pierderea domniei (Conroy, Ch., 1978, p. 60).

i-a zis lui Ioab: „Și de mi-ai pune în mână o mie de sicli de argint, n-aș ridica mâna împotriva fiului regelui, căci în auzul nostru v-a poruncit regele, ție, lui Abessa și lui Ethi, zicând: «Păziți-mi-l pe feciorul [meu], Abessalom» – ¹³ încât să nu se facă nici un rău împotriva vieții lui. Și nici un lucru nu va rămâne ascuns regelui, iar tu te vei pune împotriva.” ¹⁴ Și Ioab i-a spus: „Voi începe eu aceasta. Nu voi zăbovi așa înaintea ta!” Și Ioab a luat în mână trei sulite și le-a înfipt în inima lui Abessalom. Când acesta mai era încă viu în mijlocul stejarului, ¹⁵ l-au înconjurat zece slujitori care purtau armele lui Ioab și l-au lovit pe Abessalom și l-au omorât. ¹⁶ [Atunci] a sunat Ioab din corn și poporul s-a întors fără să-l mai urmărească pe Israel, căci Ioab a cruțat poporul. ¹⁷ Și l-au luat pe Abessalom și l-au aruncat într-o râpă mare din pădure, într-o groapă mare, și au îngrămădit peste el un morman uriaș de bolovani. Și întregul Israel a fugit, fiecare bărbat la cortul său. ¹⁸ Încă de pe când trăia, Abessalom își înălțase stâlpul, lângă care a fost luat, și l-a pus [ca semn] ca să aibă stâlp în Valea Regelui, căci își spusese că nu avea nici un fiu care să-i amintească numele; a numit stâlpul „Mâna lui Abessalom” [și se numește așa] până în ziua de astăzi.

¹⁹ Și Achimaas, fiul lui Sadoc, a spus: „Să fug să-i duc regelui vestea cea bună, că Domnul a făcut dreptate [și l-a scăpat] din mâna vrăjmașilor săi.”

18,13 „încât să nu se facă nici un rău...”: TM are „dacă aș fi săvârșit această trădare împotriva vieții lui/mele”.

18,14 „Voi începe eu aceasta”: nu apare în TM. ♦ Traducerea ebraicului *š^ebha'îm*, „bețe”, prin βέλη, „sulite”, este aproximativă. În realitate, este vorba despre bețe ascuțite, țărushi, țepe. Versetele 10-14 par să fie o intervenție sadocidă, care înnegrește portretul lui Ioab. În versiunea originală, Abessalom va fi fost omorât de cei zece slujitori din v. 15.

18,17 „într-o râpă mare”: nu apare în TM.

18,18 Text corupt în majoritatea mss grecești. Rahlfs editează ca text de bază o versiune a LXX-B revizuită după un text proto-masoretic redat de recensiuinea lucianică (LXX-L). Codexul Alexandrinus este aici la fel de confuz. Unii exegeți moderni (K. Budde, A. Klostermann) interpretează că David a înălțat stâlpul (stela) lui Abessalom, după moartea acestuia (AB II Sam., nota *ad loc.*). În TM versetul începe astfel: „Și Absalom puse să i se ridice, din timpul vieții, stâlpul care este în Valea Regelui...” ♦ „l-a pus [ca semn]”, gr. ἐστήλωσεν: e vorba de înălțarea unei stele comemorative; cf. de exemplu 1,19; Gen. 35,20. ♦ „Valea Regelui”: toponimul mai apare în Gen. 14,17. După Flavius Iosephus (AI 7,10), Valea Regelui era situată la cca patru sute de metri S-E de Ierusalim. ♦ „nu avea nici un fiu”: în 14,27 se spune că Abessalom avea trei fii și o fiică (Theodoret și Pseudo-Ieronim au încercat diverse soluții pentru această nepotrivire, datorată probabil autorului deuteronomist). ♦ „Mâna lui Abessalom” trimite la mâinile reprezentate pe stelele punice: cf. nota 15,12 la 1Rg.

²⁰ Dar Ioab i-a zis: „Astăzi, tu nu vei fi purtător de vești bune; vei duce vești bune în altă zi; astăzi însă nu vei duce nici o veste bună, pentru că a murit fiul regelui.” ²¹ Și Ioab a zis către Chusi: „Du-te și vestește-i regelui ce ai văzut!” Chusi i s-a închinat lui Ioab și a plecat. ²² Dar Achimaas, fiul lui Sadoc, a zis din nou către Ioab: „Fie ce-o fi, dau fuga și eu după Chusi!” Și Ioab a spus: „De ce să fugi așa, fiule? Ia seama, [de] te vei duce, nu ai veste bună care să-ți fie de folos.” ²³ [El] i-a răspuns: „Ce-o să fie dacă dau fuga?” Atunci Ioab i-a spus: „Dă fuga!” Și Achimaas s-a dus în goană pe drumul Kechar și l-a întrecut pe Chusi. ²⁴ Și David ședea între cele două porți. Străjerul, [care] se urcase pe acoperișul porții, deasupra zidului, a ridicat ochii și a privit și, iată, un bărbat venea în fugă singur înaintea lui. ²⁵ Și străjerul a strigat și l-a vestit pe rege. Iar regele a zis: „Dacă e singur, în gura lui e o veste bună!” [Acela] tot venea și venea, apropiindu-se, ²⁶ [când] străjerul a văzut un alt bărbat alergând; a strigat străjerul de deasupra porții și a zis: „Iată un alt bărbat care aleargă singur!” Și regele a zis: „Și acesta aduce o veste bună.” ²⁷ [Apoi] străjerul a zis: „Mie îmi pare că alergarea celui dintâi seamănă cu felul cum aleargă Achimaas, fiul lui Sadoc.” Și a zis regele: „E un om bun, negreșit vine să aducă o veste bună.” ²⁸ Și a strigat Achimaas și i-a spus regelui: „Pace!” și i s-a închinat regelui cu fața la pământ, zicând: „Binecuvântat fie Domnul Dumnezeuul tău, care i-a stăvilil pe oamenii ce-și ridicaseră cu ură mâna asupra domnului meu, regele!” ²⁹ Și regele a zis: „Feciorul [meu], Abessalom, e bine, sănătos?” Și Achimaas a zis: „Când Ioab l-a trimis pe robul regelui și pe robul tău, am văzut o mulțime mare, dar n-am știut ce-i acolo.” ³⁰ Și regele a zis: „Dă-te la o parte și stai aici!” [El] s-a întors și a stat. ³¹ Și iată că a ajuns și Chusi și i-a spus regelui: „Veste bună pentru domnul meu, regele: Domnul ți-a făcut dreptate astăzi [și te-a scăpat] din mâinile tuturor celor care s-au ridicat

18,21 Nu este vorba despre personajul Chusi (15,32), ci despre un cușit, din țara Cuș, adică un etiopian (în TM se vede clar diferența între credinciosul prieten al lui David, *Hūṣay*, și acest *kūṣī*). Culoarea neagră a acestuia îl desemnează în mod deosebit drept purtător al unei vești rele.

18,23 „pe drumul Kechar”: ebr. *kikkār*, „circuit”, un drum secundar pe valea Iordanului.

18,25 Un om care fuge singur este semn bun, deoarece, după o înfrângere, fugarii se retrag în pălcuri.

18,26 „a strigat străjerul de deasupra porții”: TM are „a strigat străjerul către portar”.

18,29 „Feciorul [meu], Abessalom, e bine, sănătos?": *litt.* „E pace pentru feciorul meu...?”. ♦ „robul tău”: solul vorbește despre sine la persoana a III-a.

împotriva ta!"³² Și regele i-a zis lui Chusi: „Feciorul [meu], Abessalom, e bine, sănătos?" Și Chusi i-a răspuns: „Ca fiul acesta să ajungă vrăjmașii domnului meu, regele, și toți câți s-au ridicat cu rău împotriva lui!"

19¹ [Atunci] regele s-a tulburat, s-a suit în foișorul de deasupra porții și a plâns. Umbla și zicea așa: „Fiul meu, Abessalom, fiul meu, fiul meu, Abessalom! De ce nu mi-a fost dată mie moartea în locul tău, [să fi murit] eu în locul tău? Abessalom, fiul meu, fiul meu!"² Și i s-a dat de veste lui Ioab: „Iată, regele plânge și-l jelește pe Abessalom!"³ Și izbăvirea a fost în ziua aceea spre jale pentru întreg poporul, căci în ziua aceea poporul a auzit spunându-se: „Regele este îndurerat din pricina fiului său."⁴ În ziua aceea poporul a intrat în cetate furișându-se, așa cum se furișează o oștire care fuge rușinată din bătălie.⁵ Iar regele și-a acoperit fața și striga cu glas mare: „Fiul meu, Abessalom! Abessalom, fiul meu!"⁶ Și Ioab a intrat la rege, în casa lui, și i-a spus: „Astăzi ai rușinat fața tuturor robilor tăi care te-au scăpat astăzi, pe tine și viețile fiilor tăi și ale fiicelor tale, și viețile nevestelor și ale fiitoarelor tale,⁷ iubindu-i pe cei ce te urăsc și urându-i pe cei ce te iubesc, [pentru că] astăzi ai arătat că dregătorii tăi și slugile sunt nimic [pentru tine]; am aflat astăzi că, dacă mai trăia Abessalom, iar noi toți am fi astăzi morți, așa ar fi fost drept în ochii tăi."⁸ Iar acum, ridică-te, ieși și

19,1 David postise și veghease tot timpul bolii primului fiu al Bersabeei (cf. 12,16). După moartea acestuia însă își leapădă hainele de doliu și reîncepe să trăiască normal, explicând slujitorilor săi, mirați de atitudine, că acum el nu mai poate face nimic pentru fiul său mort (postul și rugăciunile, lacrimile și privegherile aveau un sens cât acesta se afla încă în viață). Aflând de uciderea lui Abessalom, fiul uzurpator, care urmărea să-l ucidă, David are un comportament opus. Ambrozie scrie: „Criminalul este jelit, cel iubit nu. Cum să explicăm acest lucru? Cum să-l justificăm? Adevărații înțelepți nu iau o hotărâre fără să fi cugetat îndelung. În atitudini atât de diferite, aceeași înțelepciune răzbate, aceeași credință se vedește. David i-a plâns pe cei doi fii ai săi uciși (Abessalom și Amnon), dar n-a vrut să-l jelească pe pruncul mort de boală: a făcut aceasta pentru că pe criminalii îi crede definitiv pierduți pentru el, dar nădăjduiește în învierea pruncului.” (Despre moartea fratelui Satyrus II,25-28)

19,5 Acoperirea feței este semn de tristețe, de doliu (cf. 15,30; Ier. 14,3-4). De remarcă repetarea cuvintelor „fiul meu” în strigătele regelui și contrastul cu atitudinea lui David la moartea copilului Bersabeei (12,15-23). În TM „fiul meu” se repetă de două ori în finalul versetului.

19,8 „grăiește după inima robilor tăi”, gr. *λόλησον εις την καρδιαν των δούλων σου*, marchează accentul deosebit pe care trebuie să-l aibă cuvântul adresat mulțimii (cf. Gen. 50,21; Ruth 2,13 etc.).

grăiește după inima robilor tăi, fiindcă am jurat Domnului că, dacă nu ieși astăzi, nu va mai rămâne nici un om cu tine în noaptea aceasta; și să știi că răul acesta va fi pentru tine mai mare decât tot răul care a dat peste tine din tinerețea ta și până acum.”⁹ Și regele s-a ridicat și s-a așezat la poartă; și i s-a dat de știre întregului popor, zicându-se: „Iată, regele șade la poartă!” Și întregul popor a venit în fața regelui.

Și Israel fugise, [fiecare] bărbat la cortul său.¹⁰ Și tot poporul se certa prin toate triburile lui Israel, zicând: „Regele David ne-a scăpat de toți vrăjmașii noștri și [tot] el ne-a scos din mâna Străinilor, iar acum a fugit din țara și din regatul său, din fața lui Abessalom.”¹¹ Dar Abessalom, pe care l-am uns [să domnească] peste noi, a murit în bătălie; acum, de ce nu faceți nimic să-l aducem înapoi pe rege?” Iar vorbele întregului Israel au ajuns la rege.¹² Și regele David a trimis la preoții Sadoc și Abiathar, zicând: „Grăiți către bătrânii lui Iuda și spuneți-le: «De ce sunteți [voi] cei din urmă [care vor] să-l aducă înapoi pe rege în casa lui? Vorba întregului Israel a ajuns la rege.”¹³ Voi sunteți frații mei, oasele mele și carnea mea [sunteți] voi, de ce sunteți cei din urmă [care vor] să-l aducă înapoi pe rege în casa lui?»¹⁴ Și lui Amessai să-i spuneți: «Nu ești tu oare osul meu și carnea mea? Și acum, acestea să mi le facă Dumnezeu și acestea să mi le adauge, dacă nu vei fi căpetenie a oștirii în fața mea, în toate zilele, în locul lui Ioab!»”¹⁵ [Așa] a înduplecat inima tuturor bărbaților lui Iuda, ca pe a unui singur om, iar [ei] au trimis la rege spunând: „Întoarce-te, tu și toți robii tăi!”¹⁶ Și regele s-a întors și a ajuns la Iordan; iar bărbații lui Iuda au venit la Galgala,

19,9 „întregul popor”: e vorba de cei care îl urmaseră pe David la Manaim (cf. 17,24). În propoziția următoare, prim-planul se mută asupra lui Israel, poporul care rămăsese dincolo de Iordan.

19,10 „și din regatul său”: nu apare în TM.

19,11 „Iar vorbele întregului Israel au ajuns la rege”: nu apare în TM. Textul din LXX e sprijinit de 4QSam^a și VL.

19,12 „De ce sunteți...”: TM are „De ce ați fi voi...”.

19,13 „oasele mele și carnea mea”, ca în 5,1. La fel în versetul următor.

19,15 Versetele indică succesul diplomației lui David. Această diplomație pare să aibă drept scop reproducerea etapelor primei sale încoronări, săvârșită mai întâi de Iuda și apoi de Israel.

19,16 Recunoașterea lui David ca rege pare legată de un ritual de trecere a Iordanului reflectat în Iis. Nav. 3-5 ca o tradiție a triburilor lui Iosif (cf. Langlamet, F., 1969). Galgala e locul unui vechi sanctuar aflat între Ierihon și Iordan. Iudeii se adună aici pentru a ușura trecerea Iordanului de către rege: 1Rg. 10,8; 11,14 sq.; 13,4 sq.; 15,12 sq.

ca să iasă în întâmpinarea regelui și să-l treacă pe rege Iordanul. ¹⁷ Iar Semei, fiul lui Gera, fiul lui Iemeni din Baurim, s-a grăbit să coboare, alături de bărbații lui Iuda, în întâmpinarea regelui David. ¹⁸ O mie de oameni [erau] cu el din Beniamin, și Siba, slujitorul casei lui Saul, și cincisprezece fii ai lui Iolaltă cu el, și douăzeci de robi ai lui Iolaltă cu el; [aceștia] s-au dus de-a dreptul la Iordan, înaintea regelui. ¹⁹ Și au slujit la trecerea regelui și au trecut și casa regelui, ca să se facă ce era drept în ochii lui. Și Semei, fiul lui Gera, a căzut cu fața [la pământ] dinaintea regelui, de cum a trecut Iordanul. ²⁰ Și i-a zis regelui: „Să nu-mi ia în seamă domnul meu fărădelegea și să nu-ți aduci aminte de câte ți-a greșit sluga ta în ziua în care domnul meu, regele, ieșea din Ierusalim, încât regele să le pună la inimă. ²¹ Căci robul tău știe că eu am păcătuit și, iată, am venit astăzi cel dintâi din toată casa lui Iosif, ca să cobor în întâmpinarea domnului meu, regele.” ²² [Atunci] a răspuns Abessa, fiul Saruiei, și a zis: „Oare Semei nu va fi omorât pentru că l-a blestemat pe unsul Domnului?” ²³ Însă David i-a zis: „Ce am eu cu voi, fii ai Saruiei, de sunteți astăzi împotriva mea? Astăzi nu va fi ucis nici un bărbat din Israel, căci nu știu dacă eu, astăzi, mai domnesc peste Israel.” ²⁴ Și a spus regele către Semei: „Nu, nu vei muri!” și regele i s-a jurat. ²⁵ Și Memphibosthe, fiul lui Ionathan, fiul lui Saul, a coborât în întâmpinarea regelui; [el] nu-și mai îngrijise picioarele, nu-și mai tăiasse unghiile, nu-și mai tunsese mustața și veșmintele nu și le mai spălase din ziua în care plecase regele până în ziua în care s-a întors în pace. ²⁶ Și a fost așa: atunci când a ajuns la Ierusalim ca să-l întâmpine pe rege, regele i-a zis: „De ce

19,17 Venirea lui Semei este pomenită prima deoarece ea simbolizează alierea, în primul rând, cu tribul lui Beniamin.

19,19 Text dificil, *litt.* „Și au slujit slujba pentru trecerea regelui și a trecut trecerea pentru ridicarea casei regelui...”. Termenii trimit la un ritual de trecere (*cf.* nota 19,16). TM are „și a trecut trecerea”; Syr., Vulg. „au trecut vadul”; Targumul „bărcile au trecut”; și între manuscrisele LXX există diferențe.

19,22 Abessa, fratele lui Ioab, se află în fruntea unei părți a trupelor care l-au urmat pe David (18,2.5). El a intervenit și prima oară împotriva lui Semei (*cf.* 16,9 *sq.*).

19,23 „nu știu dacă... mai domnesc peste Israel”: TM are „oare nu știu astăzi că sunt rege peste Israel?”.

19,25 „Fiul lui Ionathan” este un adaos în diferite versiuni, care corectează inadvertența din TM, unde apare doar „fiul lui Saul”; ediția Stuttgart a TM trimite în notă la 4,4, unde e vorba de fiul lui Ionathan. ♦ Memphibosthe urmasa o seamă de practici de doliu: unghii și mustață netăiate, haine nespălate, care par dovezi obiective ale fidelității lui față de rege. ♦ „nu-și mai tăiasse unghiile”: nu apare în TM.

n-ai venit cu mine, Memphibosthe?" ²⁷ Și Memphibosthe i-a zis: „Domnul meu, rege, robul meu m-a înșelat, căci sluga ta i-a zis: «Pune-mi șaua pe asină să încalec pe ea, să mă duc împreună cu regele», căci robul tău e olog. ²⁸ [El] însă a spus minciuni despre robul tău în fața domnului meu, regele; dar domnul meu, regele, [e] ca un înger al lui Dumnezeu: fă așadar ce este bine în ochii tăi! ²⁹ Căci, [atunci când] pentru domnul meu, regele, în toată casa tatălui meu nu se aflau decât bărbați vrednici să moară, l-ai primit pe robul tău printre cei ce mâncau la masa ta: [atunci,] ce drept mai am să mă plâng în fața regelui?" ³⁰ Și regele i-a spus: „De ce tot pui vorbe peste vorbe? Am zis ca tu și Siba să împărțiți țarina.” ³¹ Și Memphibosthe i-a spus regelui: „Să ia el tot, acum că domnul meu, regele, s-a întors în pace la casa lui!”

³² Și Berzelli galaaditul venise din Rogellim și trecuse Iordanul împreună cu regele, ca să-l petreacă dincolo de Iordan. ³³ Berzelli era un om foarte bătrân, de optzeci de ani; și [el] îl hrănise pe rege pe când acesta locuia la Manaim, căci [era] un om foarte avut. ³⁴ Și regele i-a spus lui Berzelli: „Tu vei trece cu mine și-ți voi hrăni bătrânețile lângă mine la Ierusalim.” ³⁵ Dar Berzelli i-a zis regelui: „Câte zile [mai au] anii vieții mele, ca să urc cu regele la Ierusalim? ³⁶ Astăzi am optzeci de ani! Voi mai deosebi oare binele de rău? Va mai simți robul tău gustul mâncării și al băuturii? Voi mai auzi glasul cântăreților și al cântărețelor? De ce să fie robul tău o povară pentru domnul meu, regele? ³⁷ Doar puțin va mai trece robul tău peste Iordan, laolaltă cu regele. De ce să-mi întoarcă regele această răsplată? ³⁸ [Îngăduie dar] robului tău să se așeze și am să mor în cetatea mea, aproape de mormântul tatălui meu și al mamei mele. Iată [însă] pe robul tău Chamaam: va trece laolaltă cu domnul meu, regele; fă cu el ce este bine în ochii tăi!” ³⁹ Și regele a zis: „Chamaam să treacă împreună cu mine și voi face cu el ce este bine în ochii tăi; iar ție-ți voi face orice vei dori de la mine.” ⁴⁰ Și întregul popor a trecut Iordanul, și a trecut și regele. Iar regele l-a sărutat cu drag pe Berzelli și l-a binecuvântat, și l-a trimis acasă. ⁴¹ Regele a trecut la Galgala, și Chamaam a trecut împreună cu el. Și întreg poporul lui Iuda și jumătate din poporul lui Israel l-au petrecut pe rege. ⁴² Iată însă că toți bărbații lui

19,38 Chamaam este fiul lui Berzelli. Istorisirea urcării pe tron a lui Solomon (3Rg. 2,7) menționează faptul că fiii lui Berzelli beneficiază de favorurile regale.

19,42 Iudeii l-au condus pe David peste Iordan, până la Galgala, unde poate fi plasată întâlnirea cu israeliții. Este locul cel mai potrivit pentru întâlnirea dintre monarhul

Israel au venit la rege și i-au spus regelui: „De ce te-au răpit frații noștri, bărbații lui Iuda, și l-au trecut peste Iordan pe rege și casa lui, și toți bărbații lui David cu el?”⁴³ Și le-au răspuns bărbații lui Iuda bărbaților lui Israel și au spus: „Pentru că regele ne este rudă apropiată. De ce vă mâniați așa din această pricină? Am mâncat oare mâncare din mâncarea regelui? Ne-a dat vreun dar ori ne-a scutit de ceva?”⁴⁴ Bărbații lui Israel le-au răspuns bărbaților lui Iuda și au zis: „Eu sunt zece brațe de-ale regelui și sunt cel întâi-născut față de tine și, chiar și pentru David, sunt mai presus decât tine. De ce m-ai batjocorit? N-am pus oare eu cel dintâi cuvânt pentru întoarcerea regelui?” Dar cuvântul bărbaților lui Iuda a fost mai tare decât cuvântul bărbaților lui Israel.

20¹ Și fusese chemat acolo un nelegiuit cu numele Sabeel, fiul lui Bochori, un iemenit; [acesta] a sunat din corn și a zis: „N-avem nici o părtașie cu David și nici o moștenire în fiul lui Iesai – fiecare la corturile tale, Israele!”² [Atunci] toți bărbații lui Israel s-au dus din urma lui David, urmându-l pe Sabeel, fiul lui Bochori, iar bărbații lui Iuda s-au alipit de regele lor, de la Iordan și până la Ierusalim.³ Și a intrat David în casa lui, la Ierusalim; și regele le-a luat pe cele zece femei, fiitoarele sale, pe care le lăsase spre a-i păzi casa, și le-a pus într-o casă păzită, și le-a dat hrană; dar n-a [mai] intrat la ele, și au stat închise, trăind ca niște văduve vii, până la moarte.⁴ Și regele i-a spus lui Amessai: „Cheamă-i la mine pe bărbații lui

readus pe tron și cele două părți ale poporului său, într-o adunare națională comparabilă cu aceea evocată în 1Rg. 11,15.

19,43 „ori ne-a scutit de ceva”: nu apare în TM.

19,44 „Eu sunt zece brațe (χέρρες, mâini) de-ale regelui” (cf. 4Rg. 11,7): Israel numără zece triburi, iar Iuda se ține de-o parte, împreună cu Benjamin (3Rg. 12,21). Israel a avut inițiativa întoarcerii lui David (vv. 9-11), în timp ce Iuda doar l-a urmat (v. 13). TM are „am zece părți asupra regelui...”.

20,1 „un nelegiuit”, gr. *υιὸς παρόνομος*, *lit.* „fiu nelegiuit”; a se compara strigătul de revoltă al lui Sabeel cu 3Rg. 12,16.

20,3 Atitudinea lui David față de concubine se explică prin legea deuteronomică (Deut. 24,1-4) care interzice recăsătorirea cu o fostă soție pe care o altă legătură a pângărit-o (16,20.22). ♦ LXX traduce prin *χῆραι ζῶσαι*, „văduve în viață”, un text ebraic dificil, pentru care s-a propus: „văduve în viață” (Targum), „văduvie a rușinii”, „văduvie a castității” (Allegro, J., 1952, pp. 40 sq.). Soarta ciudată a acestor femei este subliniată printr-un joc de cuvinte: lăsate spre paza casei lui David (φυλάσσειν τὴν οἶκον), sunt închise acum într-o casă păzită (ἐν οἴκῳ φυλακῆς).

Iuda în trei zile; și stai și tu aici!"⁵ Și Amessai a plecat să-i cheme pe cei ai lui Iuda, dar a zăbovit peste timpul cuvenit, pe care i-l rânduisese David.⁶ Și David i-a spus lui Abessa: „Acum, Sabe, fiul lui Bochori, ne va face mai mult rău decât Abessalom. Tu însă ia-i cu tine pe slujitorii domnului tău și du-te pe urmele lui, ca nu cumva să-și afle cetăți întărite și să ne umbrească ochii!”⁷ [Atunci] au ieșit după el oamenii lui Ioab, cherethiții și phelethiții, și toți vitejii: au ieșit din Ierusalim ca să-l urmărească pe Sabe, fiul lui Bochori.⁸ Pe când se aflau ei lângă stâncă cea mare de la Gabaon, Amessai s-a ivit în fața lor. Ioab era înfășurat în haină ostășească peste veșmântul său, peste care era încins cu o sabie ce-i atârna la șold în teaca ei; și sabia a ieșit și a căzut.⁹ Și Ioab i-a spus lui Amessai: „Ești sănătos, frate?” Și, cu mâna dreaptă, Ioab l-a apucat de barbă pe Amessai, ca să-l sărute.¹⁰ Amessai n-a luat seama la sabia din mâna lui Ioab, iar Ioab l-a împuns cu ea în pântec și măruntaiele i s-au vărsat pe pământ; n-a [mai fost nevoie] să-l lovească a doua oară, pentru că murise. [Apoi] Ioab și Abessa, fratele său, au plecat pe urmele lui Sabe, fiul lui Bochori.¹¹ S-a oprit lângă el unul dintre slujitorii lui Ioab și a zis: „Cine-l vrea pe Ioab și cine este cu David să-l urmeze pe Ioab!”¹² Însă, [cum] Amessai [zăcea] prăvălit în sânge în mijlocul drumului, omul a văzut că toată oastea s-a oprit; [atunci] l-a tras din drum pe Amessai în câmp și a zvârlit pe el o haină, căci văzuse că oricine ajungea la el se oprea.¹³ De cum l-a tras din drum, au trecut toți oamenii lui Israel după Ioab, ca să-l urmărească pe Sabe, fiul lui Bochori.¹⁴ Și a trecut [Ioab] pe la toate triburile lui Israel până la Abel și până la Baithmacha, și toți cei din Charri s-au strâns și au venit în urma lui.¹⁵ Și au venit și l-au

20,6 „Acum, Sabe, ..., ne va face mai mult rău”: întârzierea lui Amessai însemna un răgaz pentru organizarea luptătorilor lui Sabe. ♦ Ebr. *hițfil* 'eynēnū poate fi interpretat fie „să ne scape de sub ochi”, fie „să ne scoată ochii”. LXX traduce σκιάσει τοὺς ὀφθαλμοὺς, „să ne umbrească ochii”.

20,8 „peste veșmântul său”: nu apare în TM. ♦ „și sabia a ieșit și a căzut”: e greu de înțeles cum sabia care „a căzut” se află, la v. 10, din nou în mâna lui Ioab. Flavius Iosephus (*AI* 7,11) presupune că Ioab a lăsat intenționat să-i cadă sabia din teacă, pentru a îndepărta eventual bănuielile lui Amessai, ridicând-o în timp ce-l îmbrățișa pe acesta. După alte interpretări, Ioab ar fi avut două săbii (AB II Sam., p. 427).

20,14 Vechi oraș din Dan, la hotarul nordic al Palestinei (3,10; 17,11), Abel (același cu Abel-Beth-Maacah din v. 15 și 3Rg. 15,20; 4Rg. 15,29) este astăzi Tell Abil. Văzut ca un păstrător al tradițiilor lui Israel, orașul este socotit de interpreții moderni, mai ales dacă rețin lecțiunea greacă la 20,18, un loc al înțelepciunii proverbiale. ♦ „și toți cei din Charri s-au strâns”: în TM textul e diferit: „și toți Beriții; dar nu l-au luat în seamă.”

împresurat [pe Sabea] la Abel și Baithmacha și au ridicat un val de pământ asupra cetății, [care] a ajuns până la întăritura zidului; și toată oastea câtă era cu Ioab își pusese în minte să prăvăle zidul. ¹⁶ [Atunci] o femeie înțeleaptă a strigat de pe zid și a zis: „Ascultați, ascultați! Spuneți-i lui Ioab să vină aproape, să vorbesc cu el.” ¹⁷ [Acesta] s-a apropiat de ea și femeia i-a spus: „Tu ești Ioab?” El i-a răspuns: „Eu.” Și a zis: „Ascultă cuvintele roabei tale!” Ioab a zis: „Ascult; eu sunt.” ¹⁸ [Ea] a grăit și a zis: „Odinioară se obișnuia să se spună: «Se întreba negreșit în Abel și în Dan dacă [ceva din] ce-au hotărât credincioșii din Israel n-a izbutit; să se întrebe negreșit în Abel așa, dacă n-au izbutit.»” ¹⁹ Eu sunt o [cetate] pașnică, între cele puternice în Israel, iar tu cauți să dai morții o cetate, o cetate-mamă din Israel! De ce să prăpădești moștenirea Domnului?” ²⁰ Și a răspuns Ioab și a zis: „Departa de mine, departa de mine s-o prăpădesc și s-o nimicesc!” ²¹ Nu e vorba de asta, ci un bărbat din muntele Efraim, pe nume Sabea, fiul lui Bochori, și-a ridicat mâna împotriva regelui David; dați-mi-l numai pe el și voi pleca din fața cetății.” Și femeia i-a zis lui Ioab: „Iată, capul lui îți va fi aruncat peste ziduri!” ²² Și a plecat femeia [și a vorbit] cu întregul popor și, cu înțelepciunea ei, a grăit către întreaga cetate; și i-au tăiat capul lui Sabea, fiul lui Bochori, și i l-au aruncat lui Ioab; [acesta] a sunat din corn și oamenii s-au risipit din fața cetății pe la corturile lor. Și Ioab s-a întors la Ierusalim, la rege.

²³ Și Ioab [era] mai-mare peste întreaga oștire a lui Israel. Banaias, fiul lui Iodae, peste cherethiți și phelethiți, ²⁴ și Adoniram, peste dări; Iosaphat, fiul lui Achiluth [era] cronicar, ²⁵ Susa [era] scrib, iar Sadoc și Abiathar, preoți. ²⁶ Mai era și Iras din [din neamul lui] Iarin, preot al lui David.

20,18 Cuvintele femeii sunt diferite în TM: „Se va spune negreșit mai întâi aceasta: «Să se întrebe în Abel și se va sfârși.»”

20,23-26 Această listă este dubletul celei din 8,15-18. Figurează în plus Adoniram, de bună seamă același cu cel din listele lui Solomon (3Rg. 4,6; 5,28; cf. 3Rg. 12,18). Funcțiile sunt grupate mai logic decât în cap. 8.

20,26 „Iras din [neamul lui] Iarin”: TM are *'irā' hayyā 'irī*, „Ira din neamul lui Iair”. Acest Iair era din tribul lui Manase (cf. Deut. 3,14; 3Rg. 4,13). ♦ „preot al lui David”: reiese că regele putea avea la curte un preot „privat”, chiar dacă nu era din tribul lui Levi (David însuși s-a comportat ca preot în 6,20-23, iar despre fiii lui David se spune în textul ebraic că erau preoți – 2Sam. 8,18). Totuși, exegeza rabinică pune foamețea descrisă în capitolul următor pe seama faptului că David avea la curte preoți care nu erau din tribul lui Levi (AB II Sam., p. 434).

21¹ Și a fost foamete în zilele lui David, [vreme de] trei ani, an după an, și David a căutat fața Domnului, și Domnul i-a spus: „Asupra lui Saul și a casei lui este o neleguire pentru vărsare de sânge, când i-a dat morții pe gabaoniți.”² [Atunci,] regele David i-a chemat pe gabaoniți și a vorbit cu ei; gabaoniții nu sunt fii ai lui Israel, ci din rămășița amoreilor, [cărora] fiii lui Israel le făcuseră jurământ. Saul căutase să-i lovească, în zelul său pentru fiii lui Israel și ai lui Iuda.³ Și David a spus către gabaoniți: „Ce să fac pentru voi și cu ce să aduc împăcare, [ca să] binecuvântați moștenirea Domnului?”

21-24 Structura ultimelor capitole. Biografia lui David va continua în 3Rg. 1. Cartea a doua a Regilor se sfârșește cu o serie de apendici la domnia lui David și la urmașii lui Saul. Aceste adaosuri își corespund două câte două, deși ele nu pot fi situate cu precizie din punct de vedere cronologic. Începutul și sfârșitul relatează câte o calamitate: foamete (21,1-14), respectiv molimă (24) văzută ca o pedeapsă pentru păcat; istorisirii despre înfrângerea celor patru uriași filisteneni (21,15-22) îi corespunde lista vitejilor lui David (23,8-39), iar în centru se află un psalm regal (cap. 22) asemănător cu Ps. 17 și un poem prezentat ca testamentul spiritual al lui David (23,1-7). De altfel, calamitățile relateate aici continuă seria de nenorociri care se abat asupra regelului după episodul cu Bersabea. Deși iertat, păcatul lui David pare a fi introdus o sămânță a răului în familia regală, care a rodit violul săvârșit de Amnon și răzvrătirea lui Abessalom (cf. și Carlson, R.A., 1964). Foametea, molima și războiul constituie, de altfel, triada flagelurilor pomenită adesea în Jeremia (cf. 21,7,9; 24,10; 27,13; 29,18; 32,24; 34,17; 38,2; 42,17).

21,1 „David a căutat fața Domnului”: expresia (care apare și în Os. 5,15; Ps. 24,6; 27,8; 105,4) semnifică o atitudine de căință și o consultare a lui Dumnezeu spre a-I afla voința, eventual prin profet (AB II Sam., p. 440). ♦ În TM, YHWH spune: „Cu privire la Saul și la casa [vârșitoare] de sânge, pentru că i-a ucis pe gabaoniți.” ♦ Nu există nicăieri altundeva o mențiune asupra masacrului comis de Saul asupra gabaoniților. Unii exegeți fac legătura cu masacrarea preoților din Nomba (1Rg. 22,6-23); întrucât gabaoniții lucrau pentru acești preoți, o dată cu moartea lor ei și-au pierdut sursa de existență. S-a încercat plasarea sanctuarului de la Nomba în cetatea gabaoniților și acreditarea ideii că, o dată cu uciderea acestora, masacrul s-a întins asupra tuturor locuitorilor (AB II Sam., p. 441). În interpretarea alegorică a lui Maxim Mărturisitorul (*Quaest. ad Th.*), Saul (nume apropiat de ebr. *šeol*) este „iadul” iar gabaoniții sunt „neamurile” înghițite de iad și care au făcut legământ cu Iisus Nave (*i.e.* Hristos) pentru a fi mântuite (cf. și nota 9,27 la Iis. Nav.). ♦ „Fața Domnului” este contemplația și cunoștința adevărată a lucrurilor dumnezeiești”. ♦ „Foametea din zilele lui David” este interpretată pozitiv de Maxim (*ibid.*), ca foamete spirituală, duhovnicească. Aceasta nu fusese resimțită sub domnia lui Saul (a Legii materiale), ci abia cu domnia lui David, simbol al Împărăției lui Iisus.

21,2 „[cărora] fiii lui Israel le făcuseră jurământ”: cf. Iis. Nav. 9,3-27.

21,3 David le cere gabaoniților să binecuvânteze „moștenirea Domnului”, nu pentru că le-ar recunoaște o capacitate sacerdotală, ci ca să pună capăt blestemului aruncat de ei și care a dus la cumplita foamete (la fel cum Faraon cere binecuvântarea lui Moise [Ex. 12,32]).

⁴ Și i-au spus gabaoniții: „Noi n-avem [de împărțit] nici argint, nici aur cu Saul și cu casa lui și nu [vrem] să moară nici un om din Israel.” [El] a zis: „Cum spuneți voi, [așa] vă voi face!”⁵ I-au zis regelui: „Omul [care a vrut] să ne stârpească și care ne-a prigonit, care a pus la cale să ne nimicească, pe acela îl vom da pierzării, ca să nu mai rămână în întregul hotar al lui Israel!”⁶ Dați-ne șapte bărbați dintre fiii lui să-i atârnăm în fața soarelui, dinaintea Domnului, în Gabaonul lui Saul, ca pe niște aleși pentru Domnul.” Și a zis regele: „Eu [vi]-i voi da.”⁷ Dar l-a cruțat regele pe Memphibosthe, fiul lui Ionathan, fiul lui Saul, datorită jurământului Domnului [pus] între ei, între David și Ionathan, fiul lui Saul.⁸ Regele i-a luat pe cei doi fii ai Resphei, fiica lui Aia, pe care [aceasta] i-i născuse lui Saul, pe Ermoni și pe Memphibosthe, și pe cei cinci fii ai lui Michol, fiica lui Saul, pe care i-i născuse lui Esriel, fiul lui Berzelli din Moulathi,⁹ și i-a dat pe mâna gabaoniților; [aceștia] i-au atârnat în fața soarelui pe munte, dinaintea Domnului; și cei șapte au căzut în același loc. Și ei au fost dați morții în primele zile ale secerișului, la începutul seceratului orzului.¹⁰ Iar Respha, fiica lui Aia, a luat pânză de sac și și-a așternut-o pe stânca [aceea], de la începutul

21,4 „n-avem [de împărțit] nici argint, nici aur cu Saul...”: gabaoniții nu erau dintre triburile lui Israel, motiv pentru care, deși puteau avea pretenții financiare, în baza legământului făcut cu ei de evrei, nu puteau avea pretenții legate de despăgubirea de sânge. De aceea, regele le întărește cererea prin cuvintele „Cum veți spune voi, [așa] vă voi face” (AB II Sam., p. 441).

21,6 „să-i atârnăm în fața soarelui (ἐξηλιόσωμεν), dinaintea Domnului”: pedeapsă dată adoratorilor lui Baal Peor în Num. 25,4; alte versiuni propun: „a trage în țepă” (Aquila), „a spânzura” (Symmachos, comentariile rabinice), „a crucifica” (Vulgata, Targum), sau, pur și simplu, „a ucide” (Syr.). ♦ „în Gabaonul lui Saul, ca pe niște aleși pentru Domnul”: TM are „pe dealul în *Gib' a'* lui Saul, alesul Domnului”. Acest titlu dat lui Saul, atestat numai aici, a șocat. Vulg. adaugă „odinioară”. E. Castell a emis propunerea, larg acceptată, de corectare a lui *behîr*, „ales” (redat prin ἐκλέκτους), în *b^ohâr*, „pe munte”.

21,8 Memphibosthe de aici nu este același cu omonimul lui din v. 7. În loc de Michol/Melchol, care nu a avut copii (2Rg. 6,23), se propune Merob (cf. 1Rg. 18,19). Berzelli nu este cel din cap. 17,27 sq. ♦ Interpretarea alegorică a lui Maxim Mărturisitorul (*Quaest. ad Th.*) este: fiii Resphei simbolizează „forma și materia”, iar cei cinci fii ai lui Michol – cele cinci simțuri. Acestea sunt predate gabaoniților în virtutea legământului lor cu Iisus Nave (i.e. credincioșilor în Hristos) pentru a fi arse în fața soarelui (adică a contemplării spirituale a Legii).

21,10 Deut. 21,22-23 interzice ca trupurile celor supuși supliciuului să rămână noaptea pe spânzurătoare.

secerișului orzului și până ce a picurat peste ei apă din cer; și n-a lăsat păsările cerului să se coboare peste ei, ziua, și nici fiarele câmpului, noaptea. ¹¹ Și i s-a dat de știre lui David ce-a făcut Respha, fiica lui Aia, țiitoarea lui Saul; și au fost dezlegați, și i-a luat Dan, fiul lui Ioa, dintre urmașii Uriașilor. ¹² Iar David s-a dus și a luat osemintele lui Saul și osemintele lui Ionathan, fiul lui, de la bărbații [care erau] fiii lui Iabis [din] Galaad, care le furaseră din piața din Baithsan – căci Străinii le pusese acolo, în ziua în care Străinii îl doborâseră pe Saul la Gelbue. ¹³ [David] a strămutat de acolo osemintele lui Saul și osemintele lui Ionathan, fiul lui, [apoi] a adunat osemintele celor atârnați în fața soarelui. ¹⁴ Și osemintele lui Saul și osemintele lui Ionathan, fiul lui, ca și ale celor atârnați în fața soarelui, au fost înmormântate în ținutul lui Beniamin, în latura mormântului lui Kis, tatăl lui [Saul], și s-a făcut tot ce poruncise regele. Și, după aceea, Dumnezeu și-a plecat urechea asupra țării.

¹⁵ Și încă a mai fost război între Străini și Israel. A coborât David, laolaltă cu slujitorii săi, și s-au războit cu Străinii. Și David a ostenit. ¹⁶ Iesbi, unul dintre urmașii lui Rapha, a cărui sulită cântărea trei sute de sicli de aramă și care purta la cingătoare o măciucă, și-a pus în gând să-l doboare pe David. ¹⁷ Dar i-a venit în ajutor Abessa, fiul Saruiei; l-a lovit pe Străin și l-a ucis. [Atunci] oamenii lui David s-au jurat, zicând: „Nu vei mai ieși cu noi la luptă și nu vei stinge făclia lui Israel.” ¹⁸ Și a mai fost încă o luptă cu Străinii, la Geth. Acolo Sebocha din Astatoth l-a bătut pe Seph, dintre urmașii lui Rapha. ¹⁹ Și a mai fost o bătălie cu Străinii, la Gob. Și Eleanan, fiul lui Ariorgim bethleemitul, l-a doborât pe Goliat din Geth, al cărui lemn

21,11 În TM, versetul se termină la „...Saul”. ♦ „urmașii Uriașilor”: v. *infra* nota 21,15-22.

21,12 „fiii lui Iabis”: TM are „frunțașii din [cetatea] *Yābhēys*”. Cf. 1Rg. 31,11-13, unde se spune că locuitorii din Iabis, printr-un act de vitejie, au recuperat rămășițele lui Saul și Ionathan, profanate de filistenii, le-au ars conform obiceiului lor și au îngropat osemintele, lucru pentru care David îi laudă și le promite sprijinul său (2Rg. 2,5-7).

21,14 „ca și ale celor atârnați în fața soarelui”: nu apare în TM.

21,15-22 Pericopă prost păstrată, cu multe variante și interpretări. Rapha este un nume fabricat, pentru a-l reprezenta pe strămoșul eponim al rephaimilor, populație fabuloasă menționată în Gen. 15,20; Deut. 2,11.20; 3,11.13. Ebr. *r^pphā'im* apare uneori tradus „uriași” (v. 11; Iis. Nav. 12,4; 13,12 etc.), alteori transliterat, „raphaimi” sau „raphaini” (Gen. 15,20; Iis. Nav. 15,8 etc.). Apar ecouri din prima carte a Regilor și un nou Goliath (cf. 1Rg. 17,4 sq. 25-26.36.45; arma lui Iesbi, unul dintre urmașii lui Rapha, este asemănătoare cu a celebrului Goliath – 1Rg. 17,7).

de lance era cât un sul de țesător.²⁰ Și a mai fost o bătălie la Geth. Și era acolo un bărbat *madon*, care avea câte șase degete la fiecare mână și la fiecare picior, douăzeci și patru la număr; și el se trăgea din Rapha.²¹ Acesta arunca ocări asupra lui Israel și l-a doborât Ionathan, fiul lui Semei, fratele lui David.²² Aceștia patru erau urmașii Uriașilor din Geth, [din] casa lui Rapha. Și au căzut de mâna lui David și de mâna slujitorilor lui.

22¹ [Atunci] David i-a grăit Domnului cuvintele acestei cântări, în ziua în care Domnul l-a izbăvit din mâna tuturor vrăjmașilor lui și din mâna lui Saul.² Și a zis:

„Doamne, stâncă mea, cetățuia mea și izbăvitorul meu,

³ Dumnezeuul meu va fi straja mea — mă voi încrede în El —

pavăza mea și puterea izbăvirii mele,

apărătorul meu și adăpostul izbăvirii mele:

de cel nedrept mă vei izbăvi.

⁴ Îl voi chema pe Domnul cel vrednic de laudă

și de vrăjmașii mei voi fi izbăvit.

⁵ Căci m-au cuprins înfiorările morții,

șuvoaietele nelegiurii m-au înfricoșat;

⁶ chinurile morții m-au înconjurat,

s-au năpustit asupra mea asprimile morții.

⁷ În restriștea mea Îl voi striga pe Domnul

și către Dumnezeuul meu voi înălța glas;

și va auzi din templul Lui glasul meu,

și strigătul meu va fi în auzul Lui.

21,20 „un bărbat *madon*”: textul gr. transliterează ebr. *mādhōn*, al cărui radical fie poate desemna un toponim (Midian/Madon), fie înseamnă „luptător” (AB II Sam., p. 449).

22 *Structura psalmului*. Dublul *appendix* liric din cărțile lui Samuel este o paralelă la Deut. 32-33. Se încadrează între „psalmii regali” și reproduce Ps. 17. Psalmul are două părți: în cea dintâi (5-30) se cântă ce face Domnul pentru rege, iar în cea de-a doua (34-46), ce face regele cu ajutorul Domnului. Cele două părți sunt încadrate de cuvinte de preamărire și binecuvântare.

22,3 „puterea”: *litt.* „cornul”; simbolizează forța și mândria: *cf.* nota la 1Rg. 2,1. ♦ „adăpostul izbăvirii mele”: expresie frecventă în Psalmi: 9,10; 17, 3; 45, 8.12.

22,5-6 *Cf.* Iona 2,4-6. ♦ „șuvoaietele nelegiurii” (χέιμαρροι ἀνομιᾶς) traduc „șuvoaietele lui Belial” din TM, iar „capcanele Șeolului” (*cf.* Ps. 17,6) sunt rediate prin „chinurile morții” (ὄδιες θανάτου). Fiind vorba de un text poetic de alură arhaică, e firesc să existe mici diferențe, între LXX și TM, în privința termenilor metaforici, pe tot cuprinsul lui.

⁸ S-a zbuciumat și s-a cutremurat pământul,
și temeliile cerului s-au clătinat și ele
și s-au zguduit, căci s-a mâniat Domnul împotriva lor.

⁹ S-a ridicat fum întru mânia Lui
și foc din gura Lui le mistuie pe toate,
cărbuni s-au aprins de la El.

¹⁰ A plecat cerurile și S-a coborât,
și negură sub picioarele Lui.

¹¹ S-a așezat pe heruvimi și Și-a luat zborul
și S-a arătat pe aripile vântului.

¹² Și-a pus beznă ascunziș în juru-I,
[iar] cortul Lui, bezna apelor,
l-a îndesit cu nourii văzduhului;

¹³ din strălucirea din fața Lui
s-au aprins tăciunii focului.

¹⁴ A tunat din cer Domnul
și Cel Preaînalt a dat glas,

¹⁵ a trimis sulite și i-a risipit,
fulger, și i-a înspăimântat.

¹⁶ Și s-au văzut adâncurile mării,
s-au dezvăluit temeliile lumii
sub certarea Domnului,
la suflarea duhului mâniei Sale.

¹⁷ A trimis din înălțime și m-a luat,
m-a smuls din apele multe;

¹⁸ m-a izbăvit din puterea vrăjmașilor mei,
de cei ce m-au urât, căci erau mai tari decât mine.

22,8 Celebrarea unui Dumnezeu războinic, care poartă războaiele poporului Său, este apropiată de cea a divinității furtunii care zgâlțâie pământul din religia sirienilor (Jeremias, J., 1965, p. 88 sq.). La sfârșitul versetului, apare motivul mâniei divine, regăsit în teofania din Habacuc 3,8.12 și frecvent în Psalmi (Ps. 2,5 etc.).

22,9 Text comparabil cu teofania de pe Sinai (Ex. 19,18.20; Deut. 4,11; 5,22).

22,11 Imaginea heruvimilor înaripați ai chivotului legământului, podoaba interioară a sanctuarului, a fost într-un fel animată, devenind auxiliarul lui Dumnezeu: iconografia a dat naștere unei reprezentări mentale și literare.

22,17 Reprezintă continuarea ideii din v. 7. Pentru coborârea din înalt, cf. Is. 24,18; 32,15. Imaginea „apelor multe” reia dezvoltând metafora din v. 5 și, totodată, evocă Iez. 26,19; 27,26; 31,15; Ps. 31,6; 143,7.

¹⁹ S-au năpustit asupra-mi în ziua strâmtorării mele,
dar Domnul mi-a fost întărire,

²⁰ m-a scos la larg

și m-a izbăvit, căci a binevoit întru mine.

²¹ M-a răsplătit Domnul după dreptatea mea,
după curăția mâinilor mele m-a răsplătit,

²² căci am păzit căile Domnului

și în evlavie am umblat înaintea Dumnezeului meu,

²³ căci toate judecățile Lui [sunt] înaintea mea,

și îndreptările Lui – nu m-am îndepărtat de ele.

²⁴ Voi fi fără de prihană pentru El,

și mă voi păzi de nelegiuirea mea.

²⁵ Răsplată-mi va da Domnul după dreptatea mea,
și după curăția mâinilor mele dinaintea ochilor Lui.

²⁶ Cu cel credincios, credincios vei fi,

cu omul cel desăvârșit, desăvârșit vei fi,

²⁷ cu cel ales, ales vei fi,

cu cel strâmb, strâmb te vei arăta.

²⁸ Poporul sărman îl vei mântui

și ochii celor trufași îi vei smeri.

²⁹ Căci Tu ești făclia mea, Doamne,

și Domnul va lumina întunericul meu.

³⁰ Căci întru Tine voi alerga cu brâu [bine] încins

și întru Dumnezeuul meu voi trece zidul.

³¹ Cel Puternic, fără de prihană e calea Lui,

cuvântul Domnului – tare, lămurit în foc –

pavază este pentru toți cei care se încred în El.

³² Cine este puternic afară de Domnul?

Și cine va fi ziditor afară de Dumnezeuul nostru?

22,21-25 Secvența reprezintă un enunț al doctrinei răsplății și este presărată cu expresii deuteronomiste: „a păzi căile Domnului”, „judecățile Lui [sunt] înaintea mea”, „nu m-am îndepărtat de [îndreptările Lui]”, „voi fi fără prihană”.

22,22 „în evlavie am umblat înaintea...”: *lit.* „n-am lipsit de evlavie față de...”.

22,26 „credincios”: gr. ὁστος, „pios, evlavios, drept, sfințit” (LSJ).

22,30 Este vorba despre o victorie acordată unui rege războinic, care aleargă la luptă „cu brăul [bine] încins” (εὐζωος). TM are „Împreună cu Tine alerg la năvală” (sau, cu o corectură propusă de unii cercetători – de ex., în BJ –, „...sar peste șanț”).

³³ Cel Puternic [este] cel care mă întărește cu putere,
 și a așternut neprihănită calea mea,
³⁴ făcându-mi picioarele ca ale cerbilor
 și ridicându-mă pe înălțimi;
³⁵ învățându-mi mâinile la război
 și îndoind arc de aramă sub brațul meu.
³⁶ Mi-ai dat pavăza izbăvirii mele,
 și ascultarea Ta m-a împlinit
³⁷ spre a face lărgime pașilor mei sub mine
 și nu s-au clătinat picioarele mele.
³⁸ Îi voi urmări pe vrăjmașii mei și-i voi nimici
 și nu mă voi întoarce până ce nu voi isprăvi cu ei;
³⁹ îi voi zdrobi și nu se vor ridica
 și vor cădea sub picioarele mele.
⁴⁰ Tu mă vei întări cu putere la război,
 pe cei ridicați împotriva mea îi vei pleca sub mine;
⁴¹ pe vrăjmașii mei mi i-ai dat la spate,
 pe cei care mă urăsc, și i-ai dat morții.
⁴² [Ei] vor striga – dar nu este ajutor –
 către Domnul, și nu i-a ascultat.
⁴³ I-am sfărâmat precum țărâna pământului,
 ca tina de pe drumuri i-am subțiat.
⁴⁴ Mă vei scăpa din bătălia popoarelor,
 mă vei păzi în fruntea neamurilor;
 popor pe care nu l-am cunoscut mi-a slujit,
⁴⁵ fiii Străinilor m-au lingușit,
 după auzul urechii m-au ascultat;
⁴⁶ fiii Străinilor vor fi alungați
 și vor fi doborâți din ascunzișurile lor.
⁴⁷ Viu este Domnul! Binecuvântată straja mea!
 Înălța-se-va Dumnezeuul meu, straja mântuirii mele.
⁴⁸ Puternic Domnul, care mă va răzbuna,
 punând sub ascultarea mea popoare

22,33 „Cel Puternic”: TM are „Dumnezeu” (*’Ēl*).

22,34-46 Această pericopă evidențiază în ce constă victoria garantată regelui de Dumnezeu: forță fizică (vv. 34-36), calitățile de războinic, luptător solitar (vv. 37-43), înstăpânirea asupra neamurilor străine (vv. 44-46).

⁴⁹ și scoțându-mă dintre dușmani,
și dintre cei răzvrătiți împotriva mea mă vei înălța,
de omul nedreptății mă vei izbăvi!

⁵⁰ Pentru aceasta Îți voi da mărturie, Doamne, între neamuri,
și întru numele tău voi înălța cântare:

⁵¹ El mărește izbăvirile regelui Său,
și se milostivește de unsul Său,
de David și de seminția lui, în veci.”

23¹ Și acestea sunt cuvintele lui David cele de pe urmă:

„Credincios [este] David, fiul lui Iessai,
credincios bărbatul pe care l-a ridicat Domnul drept uns al Dumnezeuului
lui Iacob,

și frumoși [sunt] psalmii lui Israel.

² Duhul Domnului a grăit prin mine,
și cuvântul Lui [a fost] pe limba mea;

³ zice Dumnezeuul lui Israel,
mi-a grăit straja lui Israel, pildă zicând:

Cum veți întări în om frica de Dumnezeu?

⁴ Și întru Dumnezeu, în lumina dimineții, să răsără soarele,

22,50 „Îți voi da mărturie”: gr. ἐξομολογοῦμαι traduce forma hifil a verbului ebr. *yādhah*, „a lauda (enumerând binefacerile)”, „a aduce mulțumire”, „a da mărturie (lui Dumnezeu, enumerându-i binefacerile)” și, rareori, „a mărturisi (greșelile)”. Verbul gr. care înseamnă, clasic, „a fi de acord, a recunoaște” se îmbogățește în textele biblice și patristice cu sensul verbului ebr. (cf. εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ ἐξομολογούμενοι ἐφ’ οἷς εὐεργέτησεν ἡμᾶς ὁ θεός, „mulțumindu-i lui Dumnezeu și dându-i mărturie pentru binefacerile pe care ni le-a făcut Dumnezeu” – *Const. Ap.* 7,30,1).

23,1-7 *Testamentul lui David*. Reprezintă testamentul liric al lui David, analog celui rostit de Iacob în Gen. 49 (model literar al binecuvântării lui Moise din Deut. 33). Cum adevăratul testament al lui David se află în 3Rg. 2,1-9, acesta este un poem oracular și sapiențial. Întregul text diferă mult în LXX și în TM.

23,1 „Credincios [este]...”: TM are „Oracolul lui...”. La fel, în hemistihul b. ♦ „frumoși [sunt]”: TM are „cel preferat în psalmii”. Sub influența tradiției care îi atribuie lui David compunerea psalmilor, unele versiuni și comentariile rabinice au „cântărețul preferat al psalmilor”.

23,3 „straja”: TM are „stânca”. ♦ „pildă zicând... Dumnezeu”. Text dificil: TM are „îi călăuzește pe oameni dreptul care cârmuiește în frica de Dumnezeu”.

23,4 Text la fel de controversat și cu traduceri variate. TM are „ca lumina dimineții la răsăritul soarelui, dimineată fără de nori, ... la ploaie iarba iese din pământ”. Diferențe și

dimineața nu a răsărit din lumină
precum din ploaie iarba din pământ.

⁵ Nu [va fi] așa casa mea cu Cel Puternic?

Căci legământ veșnic a încheiat cu mine,
gata în orice clipă, străjuit,

pentru că El e întreaga mea izbăvire și întreaga vrere,
căci nu are cum să înflorească cel nelegiuit.

⁶ Precum mărăcinii smulși [sunt] toți aceștia,

căci nu cu mâna vor fi luați,

⁷ și omul nu va trudi printre ei,

și vor fi plini de fier și lemn de suliți,

și în focul arderii vor fi arși, spre rușinarea lor.”

⁸ Acestea sunt numele vitejilor lui David: Iebosthe canaaneanul este căpetenie peste a treia parte; Adinon asoneanul: acesta și-a tras sabia asupra a opt sute [și a fost] rănit o dată. ⁹ După el, Eleazar, fiul fratelui tatălui său, fiul lui Susitos, unul dintre cei trei viteji; acesta era cu David la Serran, când i-a batjocorit pe Străinii [care] se adunaseră acolo pentru luptă și s-au ridicat bărbații lui Israel. ¹⁰ Acesta s-a ridicat atunci și a lovit în Străini, până ce brațul i-a ostenit și i s-a lipit mâna de sabie; și a făcut Domnul izbăvire mare în ziua aceea, iar poporul s-a pus după el doar ca să prade. ¹¹ După el [vine] Samaia, fiul lui Asa, arucheul; [căci] Străinii s-au strâns la Theria, și era acolo un petec de țarină plin cu linte, iar poporul a fugit din fața Străinilor, ¹² [el însă] a rămas în mijlocul țarinii, a curățat-o și i-a lovit pe Străini; și Domnul a făcut izbăvire mare. ¹³ Și trei dintre cei treizeci au coborât și s-au dus la Cason, la David, în peștera Odollam, și oastea

mai mari, din pricina dificultății textului, sunt și în versetele următoare; ideea generală este însă aceeași: ocrotirea din partea lui Dumnezeu și înfrângerea dușmanilor.

23,8-12 Îi prezintă pe cei „Trei”, un grup de războinici vestiți, a căror glorie e pomenită în vv. 18-19 și 22-23. Se amintește pentru fiecare câte o ispravă caracteristică. Din grupul celor trei fac parte Iebosthe (v. 8), Eleazar (v. 9) și Samaia (v. 11); „Adinon asoneanul” (v. 8) este un adaos LXX. Printr-o simplă asociere de idei, acestor trei războinici celebri le este alăturat un grup de trei soldați anonimi, de isprava cărora este legat un cuvânt al lui David care a străbătut veacurile, însoțit de un gest simbolic (vv. 13-17). Tot de cei trei se leagă și menționarea a doi comandanți ai lui David, cunoscuți din alte pasaje, a căror carieră, oricât de strălucită, n-a atins vitejia acestora. Atât numele, cât și unele amănunte ale isprăvilor lor de vitejie prezintă diferențe față de TM și între versiuni, textul fiind adesea dificil.

Străinilor își avea tabăra în valea Raphaim. ¹⁴ David se afla atunci în loc întărit și o strajă a Străinilor era în Bethleem. ¹⁵ Lui David i s-a făcut poftă și a zis: „Cine-mi va da să beau apă din fântâna de la poarta din Bethleem?” Dar straja Străinilor era acolo, în Bethleem. ¹⁶ Cei trei viteji au năvălit în tabăra Străinilor, au scos apă din fântâna de la poarta din Bethleem, au luat-o și i-au adus-o lui David; [el însă] n-a vrut s-o bea, ci a vărsat-o pentru Domnul ¹⁷ și a zis: „Departa de mine, Doamne, să fac aceasta! Oare voi bea sângele bărbaților care s-au dus [după ea cu primejdia] vieții lor?” Și n-a vrut s-o bea. Acestea le-au făcut cei trei viteji. ¹⁸ [Apoi] Abessa, fratele lui Ioab, fiul Saruiei; el [era] căpetenie printre cei trei. El și-a ridicat sulita împotriva a trei sute, i-a ucis și și-a făcut un nume între cei trei; ¹⁹ [era] vestit între cei trei și le-a devenit căpetenie, dar nu i-a ajuns pe cei trei. ²⁰ Banaias, fiul lui Iodae, [și] el un bărbat care făcuse multe fapte mari, de fel din Cabeseel; el i-a omorât pe cei doi fii ai lui Ariel moabitul; a coborât și a doborât leul în puț, în ziua cu zăpadă; ²¹ a ucis un om, un egiptean, un bărbat voinic: sulita din mâna egipteanului era cât un par de scară; și a coborât împotriva lui cu un băț, i-a luat sulita din mână egipteanului și l-a ucis chiar cu sulita lui. ²² Acestea le-a făcut Banaias, fiul lui Iodae, și și-a [făcut] un nume între cei trei viteji. ²³ [A ajuns] vestit între cei trei, dar n-a ajuns alături de cei trei. David l-a pus între iscoadele sale.

²⁴ Acestea [sunt] numele vitejilor regelui David: Asael, fratele lui Ioab (el [era] între cei treizeci); Eleanan, fiul lui Dudi, fratele tatălui lui din Bethleem; ²⁵ Samai arudeul, Elica arodeul, ²⁶ Elles phelothitul, Iras, fiul lui Eccas thekoitul, ²⁷ Abiezer anathothitul, dintre fiii Asothitului, ²⁸ Selmon aoitul, Moore netophathitul, ²⁹ Ela, fiul lui Baana netophathitul, Ethi, fiul lui Riba din Gabaeth, fiul lui Beniamin, ³⁰ Banaias pharathonitul, Uri din Nachaligaia, ³¹ Abiel, fiul arabothitului, Azmoth barsamitul, ³² Eliasu salabonitul, fiii lui Iasan, Ionathan, ³³ Samma aroditul, Achian, fiul lui Sarad, arauritul, ³⁴ Aliphaeth, fiul lui Asbitos, fiul lui Maachati, Eliab, fiul lui Achitophel gelonitul, ³⁵ Asarai din Carmel, Pharai erchitul, ³⁶ Igaal, fiul lui

23,21 „cât un par de scară”: nu apare în TM.

23,23 „iscoadele”: *litt.* „cei care aud”. TM are „străjile” (garda personală).

23,25 „arudeul... arodeul”: două transliterări grecești diferite pentru același radical ebr., HRDY.

23,33 „aroditul”: TM are „hararitul”; traducătorul în gr. a confundat a doua literă *res* (r) cu *daleth* (d).

Nathan din oștire, fiul lui Gaddi,³⁷ Elie ammanitul, Gelorai din Beroth, care purta armele lui Ioab, fiul Saruiei,³⁸ Iras iethireul, Gareb iethireul,³⁹ Urias cheteul, cu toții treizeci și șapte.

24¹ Mânia Domnului s-a aprins din nou asupra lui Israel și l-a stârnit pe David împotriva lor, zicând: „Mergi de numără pe Israel și pe Iuda!”² Și a zis regele către Ioab, căpetenie peste oastea ce se afla cu el: „Străbate toate triburile lui Israel, de la Dan pâna la Bersabea, și cercetează poporul! Și voi afla numărul poporului.”³ Și Ioab i-a spus regelui: „De-ar adăuga Domnul Dumnezeuul tău poporului [încă o dată] pe cât sunt și de o sută de ori pe câți [sunt] și ochii domnului meu, regele, să-i vadă! Dar de ce vrea domnul meu, regele, acest lucru?”⁴ Cuvântul regelui însă a fost mai tare decât [cel al lui] Ioab și [al] căpeteniilor oștirii. Și Ioab și căpeteniile oștirii au plecat din fața regelui, ca să cerceteze poporul lui Israel.⁵ Și au trecut Iordanul și și-au așezat tabăra la Aroer, din dreapta de cetatea care este în mijlocul văii Gad și [la] Eliezer;⁶ s-au dus la Galaad și în ținutul Thabason, adică în Adasai, și au ajuns la Danidan și Udan, au înconjurat Sidonul⁷ și s-au dus la Mapsar al Tyrului, ca și la toate cetățile eveului și ale canaaneanului, [apoi] au plecat pe la miazăzi de Iuda spre Bersabea;⁸ și au trecut prin întregul ținut

23,39 „treizeci și șapte”: precizarea apare și în TM, dar intră în contradicție cu numărul anunțat la v. 24 („cei treizeci”). Lista enumerată în vv. 24-39 cuprinde treizeci de nume sau treizeci și două, dacă sunt numărați și Nathan și Ioab (din vv. 36-37), la care redactorul i-a adăugat probabil pe „cei trei” din vv. 8-12, precum și pe Banaias și Abessa (vv. 18-20) (AB II Sam., p. 499).

24,1 Ideea că Dumnezeu ar putea inspira o faptă rea este o formulare stângace, consecință a principiului unicității lui Dumnezeu, Căuză unică a tot ce există. Ea a scandalizat încă de la primele reflecții asupra acestui text. De aceea, Cronistul, în povestirea paralelă (IPar. 21), înlocuiește numele lui YHWH cu Satan. Frica de recensământ a putut fi observată în diferite civilizații, depărtate unele de altele. În Ex. 30,12-13, se semnalează primejdia pe care o poate reprezenta un recensământ și necesitatea perceperii unei jumătăți de siclu pentru fiecare recensat, pentru îndepărtarea acesteia. Se consideră că numărarea unor ființe sau lucruri este prerogativa proprietarului lor; inițiind recensământul, regele comite deci o uzurpare a dreptului lui YHWH.

24,3 Dorința lui Ioab exprimă și primejdia ce ar reprezenta-o limitarea populației prin enunțarea unei cifre.

24,5-10 Recenzorii pleacă din sudul Transiordaniei, urcă spre nord, trec din nou Iordanul spre vest și coboară în sudul Cisiordaniei. Transiordania, cu regatele lui Sihon și Og, ținutul Galaad și cetatea Aroer, cărora Deut. 2-3 le acordă o mare importanță, ocupă un loc de cinste.

și, la capătul a nouă luni și douăzeci de zile, s-au întors la Ierusalim. ⁹ Și Ioab i-a înmănat regelui numărul [ieșit după] cercetarea poporului. Israel avea opt sute de mii de bărbați de oștire, care trăgeau sabia, iar bărbații lui Iuda erau cinci sute de mii de războinici.

¹⁰ Și inima lui David s-a zbuțuit după ce numărase poporul, și a zis David către Domnul: „Mult am greșit prin ce am făcut! Ridică acum, Doamne, nelegiuirea robului tău, căci m-am purtat ca un smintit!” ¹¹ Și David s-a sculat dis-de-diminează. Și a fost cuvântul Domnului către Gad profetul, văzătorul lui David: ¹² „Du-te și grăiește-i lui David, zicând: «Așa vorbește Domnul: Trei lucruri îți pun dinainte, alege-ți unul dintre ele și ți-l voi împlini!»” ¹³ Iar Gad s-a dus la David, i-a vestit și i-a spus: „Alege ce să ți se întâmple, dacă să-ți vină trei ani de foamete în țara ta ori trei luni în care să fugi din fața vrăjmașilor tăi, iar ei te vor urmări, ori să fie trei zile de moarte în țara ta. Acum, să știi; și vezi ce răspuns îți voi da Celui ce m-a trimis.” ¹⁴ Și David a zis către Gad: „Sunt tare strâmtorat din toate părțile; voi cădea [mai degrabă] în mâna Domnului, căci multe sunt îndurările Lui, dar să nu cad în mâinile omului.” Și David a ales moartea. ¹⁵ Erau zilele secerișului grâului și a dat Domnul moarte în Israel, de dimineată până la vremea amiezii; și a început pieirea în popor, de-au murit din popor, de la Dan până la Bersabea, șaptezeci de mii de oameni. ¹⁶ Și îngerul lui Dumnezeu și-a întins mâna asupra Ierusalimului, ca să-l nimicească; dar Domnul și-a schimbat gândul de la acest rău și i-a spus îngerului care făcea prăpăd în popor: „Destul, acum oprește-ți mâna!” Și îngerul Domnului se afla lângă aria lui Orna iebuseul. ¹⁷ Și văzând cum lovește îngerul în popor, David a spus către Domnul: „Iată, eu sunt, am păcătuit și eu, păstorul, am făcut răul; dar oile acestea ce-au făcut? Să fie, dar, mâna Ta împotriva mea și împotriva

24,11 „văzătorul”: cf. 1Rg. 9,9 și nota *ad loc*.

24,12-15 Cele trei calamități amintesc de triada flagelurilor (foamete-război-molimă) enunțată de aproximativ cincisprezece ori în Ieremia, de șapte ori în Iezechiel și mai rar în alte părți (Lev. 26,25-26; Deut. 28,21-25; 3Rg. 8,35-40). LXX a adăugat, peste TM, „Și David a ales moartea”.

24,13 „Alege ce să ți se întâmple” e doar presupus în TM. ♦ „trei ani”: TM are „șapte ani”, ca în Gen. 41,27. ♦ „moarte” (θάνατος): TM are *debher*, „molimă”.

24,14-15 „Și David a ales [...] au murit din popor...”: TM are „Domnul a dat molimă în Israel de dimineată până la o vreme și au murit în popor...”.

24,16 Îngerul Domnului este comparabil cu „nimitorul” care omoară întâii-născuți din Egipt în Ex. 12,23.

24,17 „eu, păstorul”: nu apare în TM, deși e presupus de „turma” (LXX „oile”).

casei tatălui meu!"¹⁸ Și a venit Gad la David în ziua aceea și i-a spus: „Urcă-te și ridică-i Domnului un altar în aria lui Orna iebuseul!”¹⁹ Și s-a urcat David, după cuvântul lui Gad, așa cum îi poruncise Domnul.²⁰ Și Orna s-a aplecat și l-a văzut pe rege și pe slugile lui mergând înaintea lui; și a ieșit Orna și i s-a închinat regelui cu fața la pământ.²¹ Și a zis Orna: „Cum de a venit domnul meu, regele, la robul său?” Și David i-a spus: „[Am venit] să cumpăr aria ta, să-I zidesc Domnului un altar, ca să înceteze pieirea de deasupra poporului.”²² Orna i-a spus lui David: „Să o ia domnul meu, regele, și să-i aducă Domnului ce este mai bine în ochii săi; iată boii pentru arderea de tot, și carele, și jugurile boilor pentru lemne.”²³ Orna i le-a dat pe toate regelui și a zis Orna către rege: „Domnul Dumnezeuul tău să te binecuvânteze!”²⁴ Dar regele i-a spus lui Orna: „Nu, ci negreșit voi cumpăra de la tine la preț bun și nu voi înălța la Domnul Dumnezeuul meu o ardere de tot [adusă] pe degeaba.” Astfel David a cumpărat aria și boii cu cincizeci de sicli de argint.²⁵ Și acolo i-a zidit David altar Domnului și a adus arderi de tot și jertfe de pace; și Solomon i-a adus altarului un adaos, în cele din urmă, căci cel dintâi era mic. Și Domnul a luat aminte la țară și a încetat pieirea de peste Israel.

24,18-24 Scena se apropie de Jud. 6,11-24, unde apariția unui înger precedă ridicarea unui altar la Ophra. Orna (*wrn* explicat prin hittită sau prin hurrită) este, de bună seamă, numele unui locuitor al Ierusalimului atras în legenda introducerii unui cult sacrificial în orașul lui David. „Târguiața” dintre David și Orna amintește de Gen. 23,15 și 33,19 (David e prezentat reproducând purtarea patriarhilor). Istoria despre David și Orna se apropie și de Gen. 14, Avram fiind prototipul lui David, iar Melchisedec cel al preoților din Ierusalim.

24,23 „Orna ... regelui”: TM are „Orna regele”: unii comentatori (Rași, Qimhi etc.) văd aici urmele unei tradiții după care Orna (ebr. *'Araw^enāh*) ar fi fost un rege iebuseu.

24,25 „Solomon i-a adus altarului un adaos, în cele din urmă, căci cel dintâi era mic”: nu apare în TM. ♦ Versetul final revine asupra molimei și dă sens întregului capitol, prefirând totodată apariția templului din Ierusalim.

3 REGI

Introducere

I. Subiectul

Cartea a treia a Regilor (Basileion Γ) din Septuaginta corespunde primei Cărți a Regilor din Biblia ebraică. Pentru locul cărții în canonul biblic trimitem la „Introducerea” la 1 Regi. Cartea consemnează, în douăzeci și două de capitole, istoria monarhiei israelite de la moartea lui David (datată, în mod tradițional, în jurul anului 970 î.H.) până la moartea regelui Achaab, al Regatului de Nord, Israel (cca 853 î.H.). Primele două capitole relatează sfârșitul lui David, desemnarea lui Solomon, fiul lui David și al Bersabeei (TM Bașeba) ca succesori legitimi și unici la tronul regatului unit și ascensiunea dificilă a acestuia din urmă în contextul rivalității cu Adonias, auto-proclamat rege al lui Israel, în timp ce David era încă în viață.

Următoarele nouă capitole (3Rg. 3–11) istorisesc domnia lui Solomon, de acum suveran necontestat al poporului ales: căsătoria lui cu fiica lui Faraon, prima revelație de la Gabaon, celebrul episod al judecării celor două femei care își disputau copilul (cap. 3), organizarea aparatului administrativ al regatului (4), pregătirile pentru zidirea Templului și înțelegerea cu Chiram, regele Tyrului (5), înălțarea Templului (6) și a palatului regal de la Ierusalim (7), consacrarea Casei Domnului (8), a doua revelație la Gabaon (9), vizita reginei din Saba (10), declinul idolatrii și moartea regelui (11). Urmează dezbinarea regatului davidic, pricinuită de nechibzuința lui Roboam, succesorul lui Solomon (cap. 12), și de acțiunea unui demnitar exilat, Ieroboam, domnia apostată a acestuia în Regatul de Nord (cap. 13–14), apoi domniile lui Abia și Asa în Iuda și ale lui Nadab și Baasa în Israel (15), moartea lui Baasa și succesiunea rapidă a altor trei regi în Israel: Ela, Zambri, Tamni și începutul dinastiei omride (16). Capitolele al șaptesprezecelea și al optsprezecelea îl au ca protagonist pe profetul Ilie, aflat în conflict deschis cu Achaab, succesorul lui Ambri (TM Omri). Se relatează apoi războiul lui Achaab cu sirienii (cap. 20), episodul dramatic al uciderii

lui Nabuthai (TM Nabot), pusă la cale de Iezabel, soția idolatră a lui Achaab (21) și, în fine, moartea lui Achaab și începutul domniei lui Iosaphat în Iuda (22).

II. Autorii

Ca și în celelalte cărți istorice, pot fi detectate mai multe straturi, mai multe faze de redactare, iar „ultima mână” aparține unor redactori îndeobște cunoscuți sub denumirea generică de „deuteronomiști”, pentru că viziunea care a prezidat la relatarea, ca un întreg, a istoriei lui Israel, de la cartea lui Iisus Nave (Iosua) la ultima carte a Regilor (4Rg.) se revendică de la spiritualitatea Deuteronomului, care se concentrează în porunca din Deut 6,4: „Ascultă, Israele: Domnul Dumnezeu nostru este singurul Domn.” Gândirea deuteronomistă a însuflețit, în perioada exilică, efortul unui curent spiritual care a interpretat întreaga istorie a urmașilor lui Moise până la exil în funcție de monoteismul exprimat în pasajul sus-amintit. În acest sens, deuteronomiștii încearcă să scoată în evidență rolul esențial, nemijlocit, pe care îl joacă YHWH în istoria concretă a poporului ales: scrise în acest fel, Cărțile Regilor fac transparentă și inteligibilă evoluția evenimentelor istorice, ba mai mult, întăresc convingerea cititorilor credincioși că șirul întâmplărilor este indisolubil legat de orânduirea divină, care acționează înțelept și neabătut. Istoriografii deuteronomiști insistă pe importanța Templului ca loc unic de adorare a Domnului și pledează pentru responsabilizarea fiilor lui Israel: judecata morală, exprimată adesea formularistic, asigură coerența expunerii și clarifică, implicit, cauzalitatea istorică. Cu alte cuvinte, deuteronomiștii arată că istoria lui Israel are un sens înalt.

Totuși, 3 și 4 Regi nu sunt un eseu moralizant, nici o operă de ficțiune, ci se revendică de la tradiția istorică (cf. Noth, M., 1991). Meritul deuteronomiștilor a fost, în prima fază, acela de a fi parcurs un bogat material documentar preexistent, alcătuit din cronici de palat, narațiuni disparate despre personaje-cheie, tradiții despre activitatea unor profeți, note istorice, mențiuni geografice. Apoi au selectat întreaga informație și au așezat-o în ordine cronologică, însă fără a-i afecta, ci dimpotrivă, potențându-i veridicitatea. A rezultat o lucrare încheagată, care păstrează structura materialului cronografic inițial (decelabil în formulele de introducere și de încheiere ale diverselor domnii), pe care autorii o „îmbracă” cu conținutul consistent oferit de sursele paralele.

III. Sursele. Caracterul istoric. Mesajul.

Demersul istoriografic al deuteronomiștilor este cu atât mai valabil cu cât autorii își citează, uneori explicit, alteori aluziv, sursele. Pentru Cartea a treia a Regilor, au fost identificate trei categorii de izvoare:

1. Cronicile de palat, amintite sub titlul de „Cartea cronicilor regilor lui Israel”, respectiv, „Cartea cronicilor regilor lui Iuda”. Ținute la curtea din Samaria, respectiv cea din Ierusalim, acestea conțineau numele și datele esențiale ale regilor (datarea relativă a domniei, vârsta la urcarea pe tron, numele reginelor-mame), precum și scurte relatări despre evenimentele politice importante din timpul lor. Deuteronomiștii au preluat din aceste surse structura formulară, informația cronologică necesară și o anumită sobrietate stilistică, ce conferă expunerii autenticitate istorică. Tributare acestor izvoare sunt relatările despre cele două regate dezbinat.

2. Primele unsprezece capitole din 3 Regi cuprind un număr însemnat de elemente preluate, așa cum suntem avertizați la 11,41, din așa-numita „Carte a faptelor lui Solomon”, probabil o culegere de texte care, pe lângă informația istorică pură (e.g. pasajul de la 4,7-20 care conține numele guvernatorilor diferitelor provincii), oferă și o colecție de narațiuni variate, cu un pronunțat caracter literar și simbolic (e.g. visul revelatoriu al lui Solomon din cap. 3). Pentru că își cunoșteau bine publicul căruia i se adresau, deuteronomiștii au folosit cu măiestrie sursa amintită, conferind tradiției armătura legitimatoră a faptului istoric. Așa se explică diferența stilistică sensibilă dintre primele trei capitole din 3Rg., bogate în detalii literare, și următoarele cinci, în care narațiunea este, în conformitate cu mesajul conținut, sobră până la laconism, caracteristică esențială a stilului biblic teoretizat în faimosul studiu comparativ al lui E. Auerbach, din *Mimesis*.

3. Al treilea tip de surse îl reprezintă tradiția profetică. Primele istorisiri despre profeții Ilie (3Rg. 17-19) și Elisei (4Rg. 2-8) fuseseră probabil legate, înaintea datei redactării cărților Regilor, într-o povestire mai lungă despre lupta profetilor împotriva regilor apostazi și adoratorilor lui Baal, identificabilă în 3Rg. 17 - 4Rg. 10 și definitivată în secolul al VII-lea, deși unii specialiști sunt de părere că respectiva culegere ar fi cunoscut o redactare anterioară (din secolele VIII sau chiar IX î.H). În orice caz, important este că, din punct de vedere al modului de expunere, acest tip de literatură profetică concorda perfect cu concepția autorilor deuteronomiști. Faptul că

întregul material profetic utilizat la redactarea cărții 3 Regi era scris în stil narativ, și nu în cel al cărților profetice propriu-zise, a ușurat substanțial munca de adaptare a istoricilor. Dar deuteronomiștii nu și-au aglomerat pur și simplu opera cu informația oferită de sursele tradiției profetice, ci au prelucrat-o în așa fel încât tonul scrierilor profetice să iradieze asupra întregii cărți. Dacă, prin adoptarea legendelor legate de faptele regelui Solomon, autorii au conferit sens istoric unei tradiții, preluarea și extinderea fiorului profetic legitimează demersul istoric în sens teologic.

Din această perspectivă, istoria deuteronomistă nu adoptă viziunea strict retrospectivă a disciplinei moderne, ci devine valabilă numai prin deschiderea sa prospectivă. Autorii sacri nu prezintă faptul istoric izolat în gratuitatea lui senzațională de tip *res gestae*, după cum nu se limitează să surprindă în succesiunea evenimentelor cauzalitatea concretă imediată sau pe cea a unor legi istorice nedeterminate. De asemenea, mesajul istoriei biblice este fundamental diferit față de cel al istoriografiei antice clasice greco-latine: 3 și 4 Regi nu alcătuiesc o înșiruire de fapte din trecut, care, fie produse de cauze circumstanțiale, fie roade ale hazardului, pot totuși furniza anumite învățăminte posterității. Istoria deuteronomistă nu vizează accidentalul, ci afirmă, prin tonul profetic adoptat, permanența vie a faptelor relatate, exemple pentru că sunt condiționate numai de relația omului cu Dumnezeu și de acțiunea sigură, în sens eminentemente pozitiv, a providenței divine.

Discursul istoric al deuteronomiștilor este unul mai puțin radical și ideologizat decât cel al autorilor Paralipomenelor, care supun aceleași evenimente și personaje unei judecăți mult mai severe. Cronistul (sau croniștii) proveneau din medii sacerdotale, erau leviți și, în mod manifest, prodavici, fapt care i-a determinat să idealizeze figurile lui David și Solomon, recurgând în acest scop la trecerea sub tăcere a rățăcirilor acestor regi intrați în legendă. Istorici mai puțin partizani și teologi mai profunzi, deuteronomiștii nu s-au dat în lături să menționeze și evenimentele mai puțin plăcute din viața personajelor despre care scriu și să explice, *in extremis*, cauza eșecului lor (e.g. vânzarea de către Solomon a cetăților israelite către Chiram, regele Tyrului, la 3Rg. 9,11, sau descurajarea lui Ilie, la 3Rg. 19,3-4). Portretele realizate din lumini și umbre nu capătă numai complexitate literară, figurile suveranilor și ale unor profeți nu sunt numai veridice din punct de vedere istoric, ci ajută la înțelegerea mesajului teologic general și, implicit, a planului divin, pe care deuteronomiștii încearcă să îl facă evident tuturor generațiilor.

Prezentările formulare ale regilor conțin aici, ca și în Paralipomena, o laconică constatare de tipul: „X a făcut bine/rău înaintea Domnului.” Judecata morală, care are un singur punct de reper (porunca divină din Deuteronom), se lărgțește apoi în fiecare caz în parte. Răul are manifestări multiple, expuse prin subtile procedee de caracterizare, care vehiculează perspective variate. Așa, de exemplu, sciziunea regatului petrecută în timpul domniei lui Roboam, succesorul lui Solomon, apare ca o pedeapsă divină a netrebniciei „tânărului” suveran: el nu ascultă sfatul bătrânilor sfinctici ai lui Solomon, atrăgându-și furia mulțimii, practică idolatria, fapt care atrage imediat invazia faraonului Susakim (TM Şiṣaq), apoi înlocuiește scuturile de aur ale regelui Solomon cu scuturi de aramă. Roboam este vinovat în ochii poporului, ai Domnului, care îi trimite dușmani, și ai autorului, care leagă nenorocirea istorică ulterioară de nevrednicia regelui.

IV. Datarea traducerii

În datarea traducerii în greacă a celei de-a treia Cărți a Regilor, specialiștii au utilizat două tipuri de criterii: externe și interne. În prima categorie de probe se înscrie opera în greacă a istoricului evreu din Palestina, Eupolemos, care la jumătatea secolului al II-lea î.H. scria o istorie a regilor lui Iuda ce încerca să armonizeze datele din 3Rg. și 2Par. Din lucrare nu s-au păstrat decât cinci fragmente, citate de Clement din Alexandria și Eusebiu al Cezareei. Fragmentul 2 arată că Solomon a urcat pe tronul lui David la vârsta de doisprezece ani (cf. 3Rg. 2,12), mențiune care lipsește din TM. De aici rezultă că, la jumătatea secolului al II-lea î.H., Eupolemos lucra deja cu varianta greacă a 3 Regi. O situație problematică este creată de Siracid, care face adesea aluzie la alte cărți biblice, mai ales în capitolele 44–49. Traducătorul din ebraică al Siracidului (la jumătatea secolului al II-lea î.H.) a recunoscut aceste aluzii și a folosit, pentru a-și ușura munca, versiunea greacă existentă a unora dintre aceste cărți, între care, cu siguranță, 1 Regi, Isaia, Ieremia, Iezechiel, Profeții minori și, probabil, Paralipomena. Filologii moderni au presupus însă că traducătorul nu va fi avut la dispoziție 2, 3 și 4 Regi și Proverbele și au ajuns la concluzia că respectivele cărți nu fuseseră încă traduse în greacă. Totuși, Eupolemos, trăitor în aceeași perioadă, folosisse traducerea greacă a cărții a treia a Regilor!

Utilizând criteriile interne strict filologice, H.St. Thackeray a evidențiat, într-un studiu comparativ, 39 de exemple de procedee comune de traducere

între 3Rg. și Iez. 1-27 și 40-48, ceea ce a dus la concluzia parțială că pasajele respective din Iezechiel și 3 Regi au fost traduse în aceeași epocă, de același grup de traducători. În urma studiului concentrat pe toate cele patru cărți ale Regilor din LXX, savantul a stabilit că redactarea în greacă a textelor 1Rg., 2Rg. 1,1 - 11,1 și 3Rg. 2,12 - 21,29 aparține unui autor anterior celei din 2Rg. 11,2 - 3Rg. 2,11 și 3Rg. 22,1 - 4Rg. 25,30. Procedeele folosite de acest al doilea traducător sunt tipice școlii asiatic-palestiniene (calcuri semantice și sintactice, ebraisme, străine primului autor), iar versiunea a cunoscut revizia *kaige*. O. Munnich a reluat, din altă perspectivă, discuția despre datarea diferitelor cărți ale Septuagintei: stabilind ca punct de reper traducerea Psalmilor (150 î.H.), profesorul francez a arătat că 2 și 3 Regi au fost traduși cu siguranță *după* această dată-reper. Argumentul principal care susține demonstrația lui O. Munnich este că traducerea la 2 și 3 Regi a fost puternic influențată de lexicul Psaltirii.

Locul traducerii, acceptat în general de toți specialiștii, a fost Alexandria, așa cum reiese și din „targumismele” LXX, la care ne vom referi mai jos.

V. Diferențe dintre LXX și TM

Diferențe între LXX și TM apar, pe lângă obișnuita neconcordanță a datelor cronologice, în capitolele consacrate lui Solomon, lui Ieroboam și lui Achaab. D.W. Gooding a atribuit aceste diferențe tendinței exegetice a traducătorilor.

Astfel, 3Rg. 2,35 a-o și 46 a-l din LXX conțin două rezumate ale domniei lui Solomon, absente aici în TM, însă prezente ca versete dispartate în alte locuri din 1Rg. TM.

3Rg. 8,53 (LXX) conține un imn de patru versuri cântat la consacrarea Templului, absent din TM. El reia într-o formulare lărgită elemente prezente în vv. 12-13, care însă lipsesc din codicele Vaticanus. Ultimele cuvinte, care indică sursa din care a fost preluat imnul, τὸ βιβλίον τῆς ψαλμῆς, fac aluzie la *sēpher hayyāšār* din Ios. 10,13 și 2Rg. 1,18 (TM).

La 3Rg. 15,28 a-h și 22,41-50, LXX oferă două rezumate ale domniei lui Iosaphat. TM nu îl atestă decât pe al doilea. Versiunea siro-hexaplară, codex Alexandrinus și versiunea armeană omit primul rezumat, iar textul lucianic, pe cel de-al doilea.

3Rg. 12 (LXX) conține o dublă narațiune a ascensiunii lui Ieroboam la tronul lui Israel. Pasajul al doilea (3Rg. 12,24 a-z), absent din codex Alexandrinus, din versiunea siro-hexaplară și din cea armeană, oferă o

variantă diferită, uneori chiar contradictorie, față de prima narațiune (3Rg. 12,2). Se pare că în ebraică existau inițial două tradiții de text cu privire la schisma regatului unit. În vreme ce TM depindea de una dintre ele (3Rg. 12,2), LXX le-a păstrat pe ambele.

„Targumismele” din LXX

O caracteristică fundamentală a traducerii Bibliei în greacă o reprezintă tendința de elucidare și de actualizare a realităților palestiniene vechi care nu mai spuneau mare lucru comunității evreiești elenizate de la Alexandria. Efortul de traducere a fost astfel dublat de un vădit, uneori, efort de adaptare și chiar de explicare a unor detalii de viață cotidiană pe care evreii elenizați nu le mai pricepeau. În funcție de necesitățile culturale, sociale și politice ale momentului, traducătorii în greacă au adăugat precizări pentru anumite grade de rudenie, au echivalat, cu mai multă sau mai puțină precizie, termeni instituționali, tehnici, politici, militari și au eliminat din text anumite imagini ebraice care deveniseră de neînțeles pentru evreii din diaspora.

De exemplu, în 3Rg. 10,22 corăbiile de Tarsis erau încărcate cu „piatră tăiată și piatră cioplită”, nu „cu maimuțe și păuni”, cum apare în TM. Apoi la 3Rg. 3,1, aflăm că Solomon a zidit întâi casa Domnului și după aceea și-a construit palatul. TM și, o dată cu el, tradiția ebraică susține că ordinea în care au fost construite cele două case era inversă.

VI. Exegeza patristică

Exegeza patristică s-a aplecat mai ales asupra a două figuri, prezente în 3 Regi și devenite emblematice în creștinism: regele Solomon și profetul Ilie.

Tradiția care îl consacra pe Solomon ca rege înțelept se perpetuează în creștinism și, de la Origen încoace, acesta este considerat autorul unei trilogii destinate să călăuzească sufletul omului spre desăvârșire: Proverbe, Cântarea cântărilor, Eccleziast. Mai mult decât un rege înțelept, Solomon, degrevat de latura sa tenebroasă și sacralizat treptat încă din secolul al III-lea î.H., devine, la Părinții Bisericii, prototipul lui Iisus-Rege: pacificator, constructor de Templu (prefigurare a construcției spirituale a Bisericii), judecător drept și milostiv. Pentru Beda Venerabilul, Templul lui Solomon este reprezentarea figurată a trupului lui Hristos, nu o simplă prevestire a Bisericii, iar pentru Grigore cel Mare, „marea” din templu este o prefigurare a tainei

mărturisirii. Vizita reginei din Saba la Ierusalim a fost interpretată de Origen ca îndreptare a lumii păgâne, cu toată încărcătura ei de „mirodenii” (*i.e.* „fapte bune”), „aur” (*i.e.* cunoștințe intelectuale și discipline profane) și „pietre prețioase” (*i.e.* „curățenia firii”) spre Viziunea creștină.

Ștefan Colceriu

Ipostaze ale profetului Ilie în Biblie și la Părinții Bisericii

Puține personaje ale Vechiului Testament s-au bucurat de o carieră la fel de strălucită precum cea a profetului Ilie. O dată ce și-a aflat locul în Biblie, în Cărțile Regilor, efectul va fi de lungă durată. Această supraviețuire în tradiție și cultură se datorează vieții sale și mai ales sfârșitului său tainic. Din moment ce a fost înălțat la cer fără să cunoască moartea (4Rg. 2,11), Ilie poate fi trimis din nou, pentru a pregăti „ziua Domnului”, când Dumnezeu va veni și se va descoperi în deplinătatea slavei Sale.

În iudaism, el va fi profetul așteptat în vremurile eshatologice (Mal. 3,1.23-24); va juca un rol însemnat în literatura apocaliptică și talmudică. Tot din același motiv, el poate să apară și să dispară în situații diverse, până la revenirea în vremurile din urmă: prin prezența sa nevăzută, el veghează dacă se respectă legământul la fiecare circumcizie, când ritualul prevede să se lase un scaun liber, pentru profet. La ceremonialul Paștelui, unul din paharele de vin este umplut pentru profet și se rostește o rugăciune prin care se invocă revenirea lui. O veche tradiție iudaică, vehiculată mai ales de mediile hasidice, spune că Ilie cutreieră lumea ajutându-i pe săraci și pregătind venirea lui Mesia.

În Noul Testament, Ilie este amintit în mai multe rânduri, atestând, încă o dată, preocupările legate de revenirea sa ca precursor al lui Mesia. Pentru evangheliști, misiunea lui principală se împlinește în momentul Schimbării la Față (Mt. 17,1-8; Mc. 9,2-8; Lc. 9,28-36). Alături de Moise, ca reprezentant al Legii, Ilie apare ca „profet” prin excelență. Legea și Profetii, adică Vechiul Testament în accepțiunea vremii, mărturisesc astfel pe Iisus ca Hristos, Mântuitorul așteptat. Cum odinioară lor li s-a descoperit Dumnezeu pe munte (Ex. 19,3; 3Rg. 19,18 etc.), acum El li se descoperă desăvârșit în Iisus. În limba ebraică, numele Ilie (*'Eliyāhū*), înseamnă „Dumnezeul meu (*'Eli*) este Domnul (YHWH)”: Ilie a fost un erou în lupta pentru credință, pentru cunoașterea adevăratului Dumnezeu (3Rg. 18,20-40).

În Vechiul Testament

Principalul complex de texte despre profetul Ilie se găsește în 3-4 Regi. Pe lângă acestea, figura sa mai este evocată în 2Par. 21,12-15; Mal. 3,23-24; Sir. 48, 1-11.

Ciclul biblic despre profetul Ilie în cărțile Regilor (3Rg. 17,1-19,21; 21,1-29; 4Rg. 1,1-2,18) cuprinde mai multe episoade, unele cu legătură între ele, altele relatând intervenții independente ale profetului. La o privire atentă se pot constata diferențe de vocabular și, mai ales, deosebirea dintre stilul schematic, stereotip, de redare a guvernării regilor din Israel și Iuda de-a lungul capitolelor 12-16 din 3Rg. și felul pitoresc, viu, în care este prezentată viața și activitatea profetului Ilie, începând cu 3Rg. 17. Este de presupus că narațiunile despre profetul Ilie au fost introduse în istoria despre regii lui Israel de către redactorul cărții. Pentru acesta, monarhia a fost vinovată de căderea celor două regate sub asirieni (722 î.H.) și, respectiv, babilonieni (587 î.H.). Principala vină nu a fost politica regilor, ci atitudinea lor religioasă – părăsirea Domnului și închinarea la dumnezei străini – în care au atras și poporul. Dumnezeu a avertizat poporul și pe conducătorii lui prin profeți. Rolul relatărilor profetice în Cărțile Regilor este de a arăta că a existat o alternativă la politica religioasă nefastă dusă de regi, însă, din păcate, glasul profeților a fost ignorat.

O compoziție mai largă este cea din 3Rg. 17–19, cuprinzând narațiunea despre secetă (3Rg. 17,1-18,46), apoi fuga și descurajarea profetului în deșert, urmată de întâlnirea cu Dumnezeu pe muntele Horeb (3Rg. 19). La baza relatării despre secetă stau tradiții independente, ce-și au originea în mediile profetice ale sec. IX-VIII î.H. din Regatul de Nord (Israel), contopite și prelucrate pentru a forma o narațiune unitară. Ea a fost continuată prin relatările din 3Rg. 19, despre fuga profetului și întâlnirea sa cu Dumnezeu la Horeb. În capitolul 21 se relatează intervenția profetului într-un caz de drept: este vorba de fărâdelegea regelui Achaab, care, pentru a intra în posesia viei unui supus, pe nume Nabuthai, încuviințează uciderea acestuia. O ultimă intervenție în fața autorității politice este prezentată în 4Rg. 1. Ciclul relatărilor biblice despre Ilie se încheie cu ridicarea misterioasă a profetului la cer, într-un car de foc, sub privirile ucenicului său Elisei, care-i va moșteni duhul profetic (4Rg. 2,1-18).

Farmecul narațiunilor despre profetul Ilie stă în amestecul de maiestate, ironie și subtilitate. Ilie poate să oprească ploia, dar existența lui depinde de

ființe neajutorate (corbi, văduvă); profetul dispare când este căutat și apare când nu mai este așteptat; o văduvă străină jură pe Dumnezeuul care ei îi este străin; văduva care trebuie să-l hrănească pe Ilie e pe cale să moară de foame; Abdiu este mâna dreaptă a lui Achaab, dar și principalul opozant, într-ascuns, al regelui; Dumnezeu îl trimite pe Ilie la Achaab, ca să pună capăt secetei, iar Ilie, fără să pomenească ceva despre venirea ploii, organizează o „întrecere” pe muntele Carmel; Baal, pretinsul dumnezeu, nu-și aude adoratorii chiar și atunci când aceștia strigă din rărunchi și se agită hilar; marele profet coboară foc din cer și ucide patru sute cincizeci de adversari, dar fuge de frica regi- nei și, deznădăjduit, dorește să moară; bolnav, regele Ochozias trimite soli în altă țară pentru a afla cuvântul lui Baal și primește în schimb cuvântul local, dar fatal, al Domnului, de la Ilie ș.a.m.d. Unele dintre aceste ambiva- lențe și ambiguități sunt voite de autorii textelor, altele sunt rezultatul alăturării și prelucrării tradițiilor din care s-a format actualul text biblic.

Caracteristica principală a acestor texte este miraculosul. Ilie este tauma- turgul, omul prin care se fac sau asupra căruia se exercită minuni. La pârâul Cherit, corbii, păsări lacome prin definiție, se îngrijeau de hrana lui. Omul acesta era capabil să întoarcă adversitatea naturii în favoarea sa, trăind în armonie continuă cu animalele, precum unii dintre sfinții creștini de mai târziu. Dar puterea lui Ilie nu-și are originea în sine, ci în Dumnezeu. Chiar dacă profetul oprește ploaia printr-un cuvânt, el afirmă că „stă în fața Dom- nului”, adică îi slujește Acestuia (3Rg. 17,1). În 3Rg. 18,42-44, profetul, ghemuit la pământ, cu capul între genunchi, simte venirea ploii, dar nu el o cauzează. Parcurgerea unei distanțe apreciabile, de la Carmel la Izreel, pe care profetul o străbate alergând, confirmă puterile miraculoase ale profetu- lui; dar Ilie nu face acest lucru de la sine, ci după ce „mâna Domnului” a fost peste el (3Rg. 18,46). Contemporanii săi știu că Ilie nu este un tauma- turg „autonom”, ci este omul Duhului (3Rg. 18,12; 4Rg. 2,16).

Tradiția din spatele episodului biblic „Văduva din Sarepta” (3Rg. 17,8-15) relatează cum profetul intervine pentru a scăpa viețile unor năpăstuiți: văduva și orfanul. Profetul salvează aici, în chip miraculos, o femeie văduvă și casa ei de la moartea prin înfometare. Miraculosul completează aici dimensiunea socială: Ilie este filantropul care operează minuni din iubire pentru cei defavorizați ai vremii sale.

Prin adăugarea „jertfei de pe Carmel” se introduce o tematică nouă în compoziție. Dacă până acum motivul secetei, cu implicațiile sale, constituia subiectul principal al compoziției, tema scenei din 3Rg. 18,21-40 o constituie conflictul între divinități, mai exact problema adevăratului Dumnezeu. Prin

aceasta, rolul lui Ilie – acela de taumaturg în slujba Domnului, care vine în ajutorul semenilor – trece pe locul al doilea; aici se insistă pe calitatea de profet a lui Ilie, care a jucat un rol decisiv în afirmarea și apărarea primei porunci (Ex. 20,2-3). După cum Moise, odinioară, a „instaurat” legământul între YHWH și Israel pe muntele Sinai, la fel Ilie, un nou Moise, „restaurază” legământul pe muntele Carmel, transformând un Israel fără identitate într-un Israel pentru care „Domnul este Dumnezeu” (3Rg. 18,39).

Taumaturgul care face să se coboare foc din cer este și omul care fuge din fața unei femei, regina Iezabela, mai mult, care își dorește singur moartea (3Rg. 19,1-4). Autorii biblici, din perspectiva inspirației divine, au știut să privească și critic, fără să aștearnă pătura tăcerii peste imperfecțiunile celor aleși. Figura marelui profet nu este numai un model, ci și o lecție întru smerire. Sau poate că succesiunea triumf-eșec vrea să ne arate cât de apropiate sunt una de cealaltă credința și contestarea, succesul și descurajarea. Credința nu este doar o istorie a succeselor, ci de ea ține și experiența opoziției și a respingerii. Acolo unde eforturile umane ale lui Ilie se dovedesc zadarnice, Dumnezeu îi revelează că șirul evenimentelor se află în mâinile Sale: există o rămășiță de credincioși, de care profetul nu știa, care constituie germenele unui nou Israel (3Rg. 19,18). Sintetizând, am putea spune că trei sunt ipostazele în care a fost immortalizat Ilie în textul din 3-4 Regi. Imaginea taumaturgului, căruia natura și oamenii i se supun, este completată de cea a „apropiatului lui Dumnezeu”, care vorbește cu Dumnezeu și împlinește cuvântul Domnului întocmai. În fine, pentru generațiile următoare imaginea pregnantă este cea a profetului care luptă pentru cunoașterea și revelarea adevăratului Dumnezeu, meritând un sfârșit neobișnuit: este urcat la cer de Domnul.

Profetul Ilie în literatura patristică

În ansamblul literaturii patristice numele profetului Ilie este menționat de aproape trei mii de ori. Acest amănunt statistic ne atrage deja atenția asupra interesului deosebit al Părinților și scriitorilor patristici pentru figura sfântului profet.

Am putea împărți *grosso modo* interpretările patristice cu privire la figura lui Ilie în interpretări parenetice și interpretări tipologice. Această împărțire generală corespunde și zonelor de interes ale scriitorilor, care scriu fie pentru a oferi modele, fie pentru a arăta cum cele din Vechiul Testament s-au scris anticipându-L pe Hristos (Lc. 24,27). Alte două teme, dezbătute în Noul Testament de ucenicii Mântuitorului, sunt abordate de

scriitorii creștini: relația dintre Ilie și Ioan Botezătorul¹ și relația dintre Ilie și Iisus². Frecvent este menționat și postul profetului³. Drumul de patruzeci de zile al lui Ilie spre Horeb – timp în care el nu mănâncă nimic – este asociat cu postul lui Moise din Vechiul Testament și cu postul Mântuitorului din Noul Testament. Postul face ca rugăciunea sfântului de oprire a ploii să fie ascultată. Legătura între post, înălțare, oprirea ploii, zelul profetului și întâlnirea lui cu Dumnezeu pe muntele Horeb este o idee frecvent afirmată în literatura creștină timpurie. În fine, înălțarea lui Ilie și starea profetului după ce a părăsit pământul, până la întoarcerea sa, sunt prilej de comentariu în literatura patristică⁴.

În interpretările tipologice, Ilie apare de obicei ca *typos* al lui Hristos, unele fapte ale sale prefigurând fie activitatea Mântuitorului, fie destinul Bisericii. Începând cu Ciprian al Cartaginei, Ilie e văzut ca *typos* al lui Hristos, în vreme ce văduva reprezintă o prefigurare a Bisericii neamurilor⁵. Întreita întindere a profetului asupra copilului mort (doar în TM) este un simbol al Sfintei Treimi⁶, ca și vărsarea de trei ori a apei peste altarul de pe Carmel. Apa de pe Carmel a fost socotită ca o prefigurare a Botezului⁷. Corbii sunt socotiți imagine a Bisericii provenite din păgâni⁸.

În interpretările parenetice, Ilie este pentru Părinți model de viață creștină (Clement al Romei⁹, Iustin), martir pentru credință (Tertulian¹⁰, Ciprian¹¹,

1. Iustin Martirul și Filozoful, *Dialog cu Trifon* 8,3; 49; Tertulian, *De anima* 35,5 ș.u.

2. Atanasie, *Oratio de incarnatione Verbi* 38, SC 199.

3. Ambrozic, *De Helia et ieiunio* 1,1; 2,3; 3,4, CSEL 32/2, 411-413; Ioan Gură de Aur, *In Genesim homiliae* 1,2-3, PG 53,21-24; Augustin, *De doctrina christiana* 2,16,25.

4. Irineu al Lyonului, *Adversus haereses* 5,5,1 ș.u., SC 153; Tertulian, *De resurrectione mortuorum* 58,9, CChr.SL 2,1006 ș.u.; Augustin, *De Genesi ad litteram* 9,6, CSEL 28/1,273-275; Epifanie al Salaminei, *Ancoratus* 98,6 ș.u., GCS 25,119.

5. *De opere et eleemosynis* 17, PL 4, 601; Augustin, *In Johannis evangelium tractatus* 4,1-6, CChr.SL 36,31-34.

6. Ps.-Eftrem (siriac), *Commentarius in libris regnorum*, în Assemani, Giuseppe S, *Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana I: De scriptoribus syris orthodoxis*, Hildesheim: Olms, 1975, pp. 486-520. În versiunea LXX, Ilie „sufală” de trei ori peste copil.

7. Grigore al Nyssei, *Oratio* 40: *In sanctum baptismum*, SC 358; *In diem luminum* 234-235, PG 46,577-600; Ambrozic, *De Helia et ieiunio* 22,83, CSEL 32/2, 411-465.

8. Cromatius al Aquileii, *Sermo* 25, SC 164.

9. *Epistula I ad Corinthios* 46, 1-2, SC 107.

10. *Scorpiace* 8,3, CChr.SL 2,1082 ș.u.

11. *Ad Fortunatum, De exhortatione martyrii* 9.

Afraat¹²), arhetip al monahului (Ieronim¹³, Părinții Capadocieni¹⁴ ș.a.) sau *typos* al isihastului contemplativ (Efrem¹⁵, Maxim¹⁶, Martyrius-Sahdona¹⁷, Grigore Palama¹⁸, Grigore cel Mare¹⁹), al mijlocitorului (cântări liturgice bizantine și orientale), mai rar al preotului (Afraat²⁰, Eusebiu al Emesei²¹, Isidor al Sevillei²²).

Unele texte dezvoltă o temă de origine iudaică, ce opune zelul profetului filantropiei divine. Profetul apare tot ca sfânt, plin de râvnă pentru Dumnezeu, însă tocmai exagerarea acestui atribut îl fac să nu vadă atributul ce caracterizează prin excelență lucrarea lui Dumnezeu: iubirea de oameni. Dumnezeu îl respectă și îl iubește pe profetul său, dar zelul acestuia riscă să distrugă întreaga creație. De aceea, Creatorul, în chip ascuns, îl supune pe profet unei pedagogii divine: trimiterea la Cherit, apoi la Sarepta sunt de fapt „șiretlicuri divine”, care au menirea de a-l face pe Ilie să-și descopere propria slăbiciune omenească, să înceapă să simtă omenește și să renunțe la zelul său teribil, în favoarea iubirii de oameni. Prima aluzie la acest motiv o aflăm la Irineu al Lyonului²³. Grigore al Nyssei îl cunoștea și el²⁴. Motivul s-a dezvoltat spre două finaluri posibile, cu variații la rândul lor. În una din variante, Ilie cedează în final și se smerește asemenea lui Iov, în fața atotputerniciei Creatorului, înțelegând că iubirea de oameni a lui Dumnezeu e prea mare ca să se poticnească de păcatele umane²⁵. O rezonanță diferită va cunoaște motivul la Roman Melodul²⁶ și în alte două texte înrudite.²⁷ Deoarece strategia divină îl lasă aici pe Ilie impasibil, Dumnezeu se vede

12. *Demonstrationes* 21,14, SC 359.

13. *Epistula* 52,5, PL 22,583.

14. De ex., Grigore al Nyssei, *De Virginitate* 6, SC 119.

15. Efrem (armean), *Imnele* 18 și 19, PO 30,112-129.

16. *Quaestiones et dubia*, 185 (după ediția lui J. H. Declerck, CChr.SG 10).

17. *Epistulae* 4,44, CSCO 255, *Scriptores Syri*; 113.

18. J. Meyendorff, 1973, *Défense des saints hésychastes* 1,3,24.

19. *In Ezechielem* II,1, 17-18, PL 76, 947-948.

20. *Demonstrationes* 15, SC 359.

21. *Fragmenta e catenis in Regnorum libros*.

22. *De ortu et obitu patrum* 35,61.

23. *Adversus Haereses* 4,20,10, SC 100/2.

24. *De pythonissa ad Theodosium episcopum*, PG 45,40-414.

25. Ps.-Ioan Gură de Aur, *In Martham, Mariam et Lazarum*, PG 61,701-706.

26. *Condac* 7,32, SC 99.

27. Vasile al Seleuciei, *Sermo XLI, In Eliam*, PG 85, 148-157; Ps.-Ioan Gură de Aur, *In Eliam prophetam sermo*, PG 56, 583-586.

pus în situația de a-l lua pe zelosul profet de pe pământ, pentru a nu nimici lumea; înălțarea lui Ilie devine în acest caz preludiul Întrupării Domnului.

Ilie, arhetip al monahului. Textul care l-a consacrat pe profetul Ilie ca arhetip al monahului este *Viața lui Antonie* redactată de Atanasie. Monahul creștin, consideră Antonie, are în modul de viață al lui Ilie, ca într-o oglindă, imaginea propriului mod de viață²⁸. Fiindcă monahismul înseamnă și singurătate, două locuri sunt văzute, în textele patristice, ca fugă de lume și retragere în deșert: episodul de la Cherit (17,2-6) și fuga de lezabel și călătoria la Horeb (19,3-8)²⁹. În pustiul Cheritului, Efrem îl vede pe Ilie retrăind starea paradisiacă, când omul și animalele trăiau în deplină armonie. La fel cum fiarele și păsările se îmbrățișau cu Adam, corbii schimbă mângâieri cu Ilie. Afețiunea dintre Ilie și corbi este atât de puternică, încât profetul părăsește valea Cherit noaptea, pentru ca păsările să nu-l vadă și să se întristeze. De poporul său fugise noaptea ca să nu-l vadă și să-l ucidă³⁰. Ideea că ascetul ajunge să trăiască starea paradisiacă în pustiu este foarte răspândită în literatura monahismului timpuriu. Monahismul anahoretic se vede pe sine ca împlinind profețiile veterotestamentare despre pacea paradisiacă a vremurilor de pe urmă. De ce Ilie este privit de părinții Bisericii ca un arhetip monahal? Nu una din calitățile sau virtuțile sale (fecioria, singurătatea și fuga de lume, rugăciunea, sărăcia, postul, viața contemplativă, paternitatea spirituală), ci înlănțuirea lor fac din el o paradigmă a vieții monahale. Ordinul monahal al carmelitanilor se reclamă de la moștenirea spirituală a unei tradiții eremitice neîntrerupte de pe muntele Carmel. Ei se consideră fiii spirituali ai lui Ilie (e.g. un text din secolul al XIV-lea, *Liber de institutione primorum monachorum*).

Concluzia care se desprinde din cercetarea exegezei patristice este că, pentru Părinții Bisericii, Ilie era un model *viu*. Era implicat în greutățile lor, în luptele lor doctrinale, în clipele lor de eroism. De aici, înrolările sale sub diverse stindarde: ca martir, apoi monah, propovăduitor al unității celor două Testamente împotriva lui Marcion, martor al atotputerniciei harului divin împotriva lui Pelagius. Treptat s-au creionat diferitele trăsături ale profetului, după necesitățile fiecărei generații.

28. *Vita Antonii* 7, SC 400.

29. De ex., Ambrozie, *De Fuga Saeculi* 6,34, PL 14, 585-586; Metodiu al Olympului, *Convivium decem virginium* 10,3, SC 95.

30. Efrem (armean), *Imnele* 18 și 19, PO 30,112-129.

Trecut atât în calendarul creștin ortodox, cât și în cel romano-catolic, profetul este sărbătorit în ziua de 20 iulie. În spiritualitatea populară românească, sfântul veghează și contribuie la buna desfășurare a ordinii cosmice. Sub „patronajul” sacru al profetului sunt puse ploile de vară. Când fulgeră și tună, conform tradiției, Sfântul Ilie îl fugărește pe diavol. Sfântul este un paznic al dimensiunii sacre a existenței și intervine atunci când sărbătorile nu sunt respectate.

Pr. Constantin Oancea

3 Regi

1¹ Regele David era bătrân, înaintat în zile; îl înveleau cu haine și nu se încălzea. ² Și slujitorii lui au zis: „Să se caute pentru domnul nostru, regele, o tânără fecioară, să stea lângă rege, să-l încălzească și să se culce cu el; atunci domnul nostru, regele, se va încălzi.” ³ Și au căutat o tânără frumoasă prin tot ținutul lui Israel și au găsit-o pe Abisac somanita și au adus-o la rege. ⁴ Fata era foarte frumoasă și îi ținea regelui de cald și îi slujea; dar regele n-a cunoscut-o.

⁵ Și Adonias, fiul Agitheii, s-a semețit, zicând: „Eu voi fi rege!” Apoi și-a pregătit care [de luptă] și călăreți; și cincizeci de bărbați care să alerge înaintea lui. ⁶ Și tatăl său nu l-a oprit niciodată, zicându-i: „De ce-ai făcut așa?” Căci el era tare frumos la chip și îl zămislise după Abessalom. ⁷ El s-a înțeles cu Ioab, fiul Saruiei, și cu preotul Abiathar, care îl ajutau pe Adonias, urmându-l. ⁸ Dar preotul Sadoc și Banaias, fiul lui Iodae, profetul Nathan și Semei și Rei și vitejii lui David nu-l urmau pe Adonias. ⁹ Și

1,4 „Fata”, *litt.* „tânăra”: Chiril al Ierusalimului (*Cateheze XII,21*) folosește acest loc pentru a demonstra echivalența dintre „(femeie) tânără” și „fecioară” (echivalență care susține profetia mesianică din Isaia 7,14). Abisac este numită *veāvīc*, „tânără”, după ce la v. 2 se specifică faptul că era „fecioară”, *παρθένος*. ♦ Tânăra nu o înlocuia pe bătrâna regină, ci doar i se „adăuga” acesteia. Se menționează aici, discret, neputința regelui David de a procrea, fapt care, în mentalitatea arhaică, era o dovadă a incapacității de a domni. Așa se explică și tentativele anturajului său de a acapara tronul.

1,5 Adonias se putea considera pe sine succesorul de drept al lui David la tronul lui Israel, fiind cel mai vârstnic dintre fiii lui rămași în viață.

1,7 „îl ajutau pe Adonias, urmându-l”, *litt.* „ajutau în urma lui Adonias”: semitism, *cf.* TM *wayya z' rû 'aḥarēy 'Adhonīyāh*.

1,9 „la piatra”, *gr.* μετὰ λίθου (ms Vaticanus, urmat de Rahlfs): calc după ebr. *'im 'ebhen*, sensul curent al lui *'im* fiind „cu” (*cf.* „Introducere” la 1 Regi, cap. V). Recensiunile lui Origen (Hexapla) și Lucian au forma normală grecească *παρὰ τὸν λίθον*, „lângă piatra”. ♦ „piatra Zoelth”: TM are *'ebhen hazzoheleth*, „piatra șarpelui” sau „piatra alunecării” – sens controversat. ♦ „Izvorul Rogel”: TM are *'Eyn Roghêl*, „Izvorul Înălbitorului” – la sud-est de Ierusalim (*cf.* Iis. Nav. 15,7; 18,16).

Adonias a jertfit oi și viței și miei la piatra Zoelth, cea de lângă Izvorul Rogel, și i-a chemat pe toți frații săi și pe toți bărbații din Iuda, slujitori ai regelui. ¹⁰ Iar pe profetul Nathan, pe Banaias, pe viteji și pe fratele său Solomon nu i-a chemat.

¹¹ Și Nathan a grăit către Bersabea, mama lui Solomon, zicând: „N-ai auzit că s-a făcut rege Adonias, fiul Agithe, iar domnul nostru David n-a aflat? ¹² Hai acum să-ți dau sfat, ca să scăpați cu viață, și tu și fiul tău Solomon: ¹³ intră la regele David și vorbește-i, zicând: «Domnul meu, rege, oare nu te-ai jurat tu roabei tale, zicând 'Fiul tău Solomon va domni după mine și el va sta pe tronul meu'? De ce domnește acum Adonias?» ¹⁴ Și iată, pe când tu vei vorbi acolo cu regele, voi intra și eu după tine și voi întregi cuvintele tale.» ¹⁵ Și Bersabea a intrat la rege în odaie; regele era foarte bătrân și Abisac somanita îi slujea regelui. ¹⁶ Bersabea s-a plecat și s-a închinat regelui; și regele i-a zis: „Ce dorești?” ¹⁷ Și ea a răspuns: „O, domnul meu, rege, tu însuși i-ai jurat roabei tale pe Domnul Dumnezeuul tău, zicând: «Fiul tău Solomon va domni după mine și el va ședea pe tronul meu.» ¹⁸ Și acum, iată, s-a făcut rege Adonias și tu, domnul meu, rege, nu ai aflat! ¹⁹ El a jertfit viței și miei și oi o mulțime și i-a chemat pe toți fiii regelui și pe preotul Abiathar și pe Ioab, căpetenia oștirii, dar pe robul tău, pe Solomon, nu l-a chemat. ²⁰ Și tu, domnul meu, rege, ochii întregului Israel [sunt ațintiți] înspre tine ca să le vestești cine va ședea pe tronul

1,10 Solomon. Al treilea rege al lui Israel (971-931), numit „Iubitul Domnului” de către profetul Nathan (cf. nota la 2Rg. 12,25), este primul rege *dinastic*. A ajuns pe tron cu ajutorul mamei sale, Bersabea. Înțelepciunea sa a devenit repede legendară. Momentul consacrării îl reprezintă viziunea din Gabaon (cf. 3,4 și nota), când Solomon îi cere lui Dumnezeu, ca unic dar, darul discernământului („inima” înțeleaptă). Epoca domniei lui Solomon a fost o epocă de așezare și de prosperitate deopotrivă materială și spirituală. Tradiția a perpetuat imaginea unui rege înțelept (cf. Sir. 47,14-17), autor al unui întreg ciclu sapiențial integrat în canonul ebraic și, ulterior, creștin. Sacralizarea figurii lui Solomon va atinge apogeul în perioada elenistică, începând cu secolul al III-lea î.H., când partea de umbră a personajului (iubitor de femei, favorabil idolatriei etc.) dispare, lăsând locul numai părții sale luminoase (cf. nota 5,10). Pentru creștini, începând cu Origen, Solomon a compus o trilogie destinată să ghideze sufletul omului spre desăvârșire. Această trilogie este compusă din Proverbe (cartea eticii); Ecleziastul (cartea „fizicii”, în sensul antic al cuvântului, de „cosmologie”); Cântarea cântărilor (cartea metafizicii sau epopticii). Pentru un portret al lui Solomon în Biblie, Noul Testament și tradiția iudaică post-biblică, cf. Vladimir Petercă, *Regele Solomon în Biblia ebraică și în cea grecească*, Iași, 1999.

domnului meu, regele, după el. ²¹ Când domnul meu, regele, se va culca alături de părinții săi, eu și fiul meu Solomon vom fi [găsiți] vinovați.” ²² Și iată, pe când ea încă vorbea cu regele, a venit profetul Nathan. ²³ Și i s-a dat de știre regelui: „Iată, profetul Nathan!” Și el s-a înfățișat înaintea regelui și s-a închinat până la pământ înaintea feței regelui. ²⁴ Și Nathan a zis: „Domnul meu, rege, oare ai zis tu: «Adonias va domni după mine și el va sta pe tronul meu?»” ²⁵ Fiindcă el s-a coborât astăzi și a jertfit viței și miei și oi o mulțime și i-a chemat pe toți fiii regelui, și pe căpeteniile oștirii, și pe preotul Abiathar; și acum, iată, ei beau și mănâncă dinaintea lui și strigă: «Trăiască regele Adonias!» ²⁶ Și pe mine însumi, robul tău, și pe preotul Sadoc, și pe Banaias, fiul lui Iodae, și pe Solomon, robul tău, nu ne-a chemat. ²⁷ Oare cu voia domnului meu, regele, s-a făcut lucrul acesta și nu i-ai dat de știre robului tău cine va sta pe tronul domnului meu, regele, după el?” ²⁸ A răspuns regele David și a zis: „Chemați-o la mine pe Bersabea!” Și ea a intrat la rege și a stat înaintea lui. ²⁹ [Atunci] regele s-a jurat și a zis: „Viu este Domnul, care a izbăvit sufletul meu din tot necazul. ³⁰ Precum ți-am jurat eu pe Domnul Dumnezeu al lui Israel, zicând: «Solomon, fiul tău, va domni după mine, și el va sta pe tronul meu în locul meu», așa voi face chiar astăzi.” ³¹ Și Bersabea s-a plecat cu fața până la pământ și i s-a închinat regelui și i-a zis: „Să trăiască domnul meu, regele David, până în veac!” ³² Și regele David a zis: „Chemați-i la mine pe preotul Sadoc, pe profetul Nathan și pe Banaias, fiul lui Iodae!” Și ei s-au înfățișat înaintea regelui. ³³ Și regele le-a zis: „Luați cu voi pe robii domnului vostru și puneți-l pe fiul meu Solomon călare pe unul din catării mei și coborâți-vă cu el la Gion. ³⁴ Acolo, preotul Sadoc și profetul Nathan să-l ungă rege peste Israel. [Apoi] să sunați din trâmbiță și să ziceți: «Trăiască regele Solomon!»” ³⁵ El să șadă pe tronul meu și el să domnească în locul meu, căci

1,25 „viței și miei și oi”: TM are „tauri și viței îngrășați și oi”.

1,26 „Banaias” apare în LXX cu trei ortografii diferite pentru forma de nominativ singular: Βαναια, Βαναιου, respectiv Βαναιαζ. Nume propriu de la ebr. *Banāyāhū*, „YHWH a construit”, războinic al lui David, fiul marelui preot Iodae (ebr. *Y’hūyādā’*), fidel lui Solomon, care a devenit ulterior căpetenia oștirii în locul lui Ioab.

1,33 „Gion” (ebr. *Gihōn*): un izvor la răsărit de Ierusalim (astăzi probabil *Ain Sitti Maryām*).

1,35 TM are, în plus, la începutul versetului „Voi să veniți în urma lui, iar el...” ♦ „cârmuitor”: gr. ἡγούμενος, împrumutat și de română sub forma „egumen”, cu înțelesul de „mai mare peste obștea unei mănăstiri”, „stareț”, greaca păstrând sensul originar de

eu sunt cel care am poruncit să fie cârmuitor peste Israel și Iuda.”³⁶ Și Banaias, fiul lui Iodae, a răspuns regelui și a zis: „Așa să fie! Domnul Dumnezeu domnului meu regele să adeverească.”³⁷ Precum a fost Domnul cu domnul meu, regele, așa să fie și cu Solomon și să-i preamărească tronul mai mult decât pe al domnului meu, regele David!”³⁸ Și s-a dus preotul Sadoc cu profetul Nathan și cu Banaias, fiul lui Iodae, și cherethiții și phelethiții, l-au pus pe Solomon pe catârul regelui David și l-au adus la Gion.³⁹ Și preotul Sadoc a luat cornul cu untdelemn din cort și l-a uns pe Solomon, apoi a sunat din trâmbiță și tot poporul a strigat: „Trăiască regele Solomon!”⁴⁰ Și tot poporul s-a suit în urma lui dănțuind în hore și veselindu-se cu veselie mare, încât se rupea pământul de strigătul lor.

⁴¹ Iar Adonias și cu toți oaspeții lui au auzit acestea tocmai când isprăveau de mâncat. Și Ioab, auzind sunetul trâmbiței, a zis: „Ce este cu larma din cetate?”⁴² Pe când încă vorbea, iată, intră Ionathan, fiul preotului Abiathar. Și Adonias a zis: „Intră, căci ești bărbat viteaz și aduci vești bune!”⁴³ Ionathan a răspuns și a zis: „Și încă cum! Domnul nostru, regele David, l-a făcut rege pe Solomon;”⁴⁴ și a trimis regele cu el pe preotul Sadoc, cu profetul Nathan, și cu Banaias, fiul lui Iodae, pe cherethiți și pe phelethiți și l-au așezat pe catârul regelui; ⁴⁵ iar preotul Sadoc și profetul Nathan l-au uns rege în Gion. Și de acolo s-au suit veselindu-se și a început a vui cetatea. Aceasta e larma pe care ați auzit-o.⁴⁶ Și Solomon s-a așezat pe tronul de domnie ⁴⁷ și slujitorii regelui au intrat să-l binecuvânteze pe domnul nostru, regele David, zicând: «Dumnezeu să facă numele lui

„călăuză”, „povățuitor”. Cuvântul ebraic folosit aici (*nāghīdh*), diferit de termenul curent pentru rege (*melekh*), este primul titlu pe care l-au primit regii israeliți (cf. 1Rg. 9,16; 25,30; etc.). Caracterul specific al regalității lui David consta în realizarea unității triburilor israelite.

1,36 „Domnul... să adeverească”: TM are „așa grăiește YHWH...”.

1,38 „cherethiții și phelethiții”, gr. ὁ χερεθθι καὶ ὁ φελεθθι (la singular!); în ebr. *hakk'rēthī w' happ'lēthī*: mercenari de origine străină (după nume, probabil cretani și filistenii) în serviciul personal al regelui; cf. 2Rg. 8,18.

1,39 Cortul funcționa ca sanctuar în Ierusalim înainte de construcția Templului de către Solomon (2Rg. 6,17). Aici se afla un „corn cu untdelemn” (τὸ κέρας τοῦ ἐλαίου), recipient format dintr-un corn de animal, plin cu untdelemnul rezervat ungerilor rituale.

1,40 „dănțuind în hore”, gr. ἐχόρευον ἐν χοροῖς: TM are „cântând din fluier”, dar unii comentatori (e.g. TOB) preferă varianta grecească, sprijinită și de Syr. și Aram., presupunând că e vorba de dansuri rituale.

1,47 „să-l binecuvânteze”: aici, în sens de „a exprima o urare, a felicita”.

Solomon, fiul tău, mai bun decât numele tău și să-i facă tronul mai slăvit decât tronul tău!» Iar regele s-a închinat de pe patul său. ⁴⁸ Și a grăit regele așa: «Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu lui Israel, Cel ce a rânduit astăzi ca unul din sămânța mea să șadă pe tronul meu și ochii mei îl vad!»

⁴⁹ Atunci toți oaspeții lui Adonias s-au înspăimântat, s-au ridicat îndată și fiecare a luat-o pe calea sa. ⁵⁰ Iar Adonias, temându-se de fața lui Solomon, s-a ridicat, s-a dus și s-a apucat de coarnele altarului. ⁵¹ Și i s-a dat de veste lui Solomon: „Iată, Adonias s-a înspăimântat de regele Solomon și se ține de coarnele altarului, zicând: «Să-mi jure mie astăzi regele Solomon că nu-l va ucide cu sabia pe robul său!»” ⁵² Iar Solomon a zis: „Dacă va fi un viteaz, nu-i va cădea pe pământ nici un fir de păr, dar dacă se va găsi în el vreă răutate, atunci va fi dat morții.” ⁵³ Și regele Solomon a trimis să-l ia pe sus de la altar. Și acela a intrat și i s-a închinat regelui Solomon. Și Solomon i-a zis: „Du-te la casa ta!”

2 ¹ Și i s-au apropiat lui David zilele să moară și el i-a poruncit lui Solomon, fiul său, zicându-i: ² „Eu mă duc pe calea fiecărui pământean. Tu întărește-te și fii bărbat! ³ Păzește rânduielile Domnului Dumnezeului tău; mergând în căile Lui să păzești poruncile Lui, îndreptările și judecățile care sunt scrise în legea lui Moise, așa încât să fii priceput în tot ceea ce vei

1,48 „sămânța”: opțiunile traducătorilor sunt diverse. În prezenta traducere, s-a optat pentru „sămânță” în cazurile concrete de filiație și pentru „seminție” în cazul descendenței mai îndepărtate („neam”, „urmași”).

1,50 „s-a dus și s-a apucat de coarnele altarului”: gestul lui Adonias, imitat și de Ioab (cf. 2,28), indică faptul că el se punea sub ocrotirea sanctuarului lui Dumnezeu pentru a-și scăpa viața. Vărsarea de sânge ar fi pângărit altarul, loc prin excelență inviolabil (ἅ-συλον; dar vezi și nota 2,29). Această practică (*asylum petere*) se va menține și în preajma sanctualelor creștine.

1,52 „viteaz”, gr. υἱὸς δυνάμεως, *litt.* „fiul puterii”: calc după ebr. *ben hayil*. Al doilea cuvânt înseamnă „forță, putere”, dar și „eficiență, valoare”.

2,2-4 Sfaturile lui David către Solomon reiau cuvintele cu care Dumnezeu îl încurajează pe Iisus Nave la începutul misiunii sale (cf. Iis. Nav. 1,6-8).

2,2 „Eu”, gr. ἐγώ εἰμι, *litt.* „Eu sunt”, traduce adesea forma emfatică a pronumelui personal (pers. I pl.), ebr. *'anokhî*. ♦ „fiecărui pământean”: *litt.* „a tot pământul”, gr. πάσης τῆς γῆς.

2,3 „așa încât să fii priceput... poruncesc”: TM are „ca să izbândești în tot ce faci și plănuiești”. Supunerea față de Lege, care dă „pricepere”, „înțelegere”, este o temă importantă în LXX (cf. Iis. Nav. 1,7-8; Deut. 29,8).

săvârși, câte ți le poruncesc, ⁴ ca să întărească Domnul cuvântul Său, pe care l-a grăit, zicând: «Dacă fiii tăi își vor păzi calea ca să umble înaintea Mea întru adevăr, din toată inima lor și cu tot sufletul lor, [îți făgăduiesc că] nu-ți va lipsi bărbat de pe tronul lui Israel.» ⁵ Dar tu știi câte mi-a făcut Ioab, fiul Saruiei, și câte a făcut celor două căpetenii ale oștirii lui Israel, lui Abenner, fiul lui Ner, și lui Amessai, fiul lui Iether, pe care i-a omorât; a vărsat sânge de război în vreme de pace, a vărsat sânge nevinovat pe cingătoarea de pe mijlocul lui și pe încălțăminte din picioarele lui. ⁶ Să faci după înțelepciunea ta și să nu-i cobori cu pace căruntețea lui în lăcașul morților. ⁷ Dar cu fiii lui Berzelli Galaaditul să fii milostiv; ei să fie printre cei care mănâncă la masa ta, căci și ei mi-au fost aproape când cu fuga mea din fața lui Abessalom, fratele tău. ⁸ Și iată, este cu tine Semei, fiul lui Gera, fiul lui Iemeni din Baurim, care m-a blestemat cu dureros blestem în ziua când am venit la Tabere; și el a coborât să-mi iasă înainte la Iordan; și eu i-am jurat lui pe Domnul, zicând: «Nu te voi ucide cu sabia.» ⁹ Dar tu să nu-l socotești fără vină, căci ești om înțelept, și vei ști ce să faci cu el și să-i cobori căruntețea însângerată în lăcașul morților.»

¹⁰ Și David s-a culcat alături de părinții săi și se află îngropat în cetatea lui David. ¹¹ Și zilele cât David a fost rege peste Israel au fost patruzeci de ani; în Hebron a fost rege șapte ani, și în Ierusalim, treizeci și trei de ani.

¹² Solomon s-a așezat pe tronul tatălui său David, la [vârsta de] doisprezece ani, iar domnia s-a întărit foarte.

¹³ Și Adonias, fiul Agitheii, a intrat la Bersabea, mama lui Solomon, și i s-a închinat. Ea i-a zis: „Cu pace ți-e venirea?” Și el a răspuns: „Cu pace.

2,5 „a vărsat sânge de război în vreme de pace”: *litt.* „a rânduit (ἔταξε) sângele războiului în pace”.

2,8 „fiul lui Iemeni”: TM are „beniaminitul” ♦ „am venit la Tabere”: TM are „am plecat la Maḥanāyim” (gr. traduce toponimul). ♦ „Nu te voi ucide”, gr. εὐ θανατώσω σε, *litt.* „dacă te voi ucide”: formulă obișnuită de jurământ în forma unei propoziții condiționale; se presupune o regentă care cuprinde nenorocirile ce se vor abate asupra celui care își calcă jurământul. În vechime, blestemul o dată rostit era considerat ireversibil. Deoarece jurase să nu-l omoare pe Semei, David n-a putut-o face, însă, pentru că, după concepția de atunci, păcatul continuă să apese asupra întregii comunități atâta vreme cât vinovatul nu e pedepsit, îi poruncește lui Solomon să-l înlăture. În aceeași situație se află și Ioab (2,5-6).

2,12 „la [vârsta de] doisprezece ani”: nu apare în TM. ♦ „s-a întărit”, gr. ἰσχυρώθη, *litt.* „s-a pregătit” *i.e.* „a fost gata pe deplin”.

¹⁴ Am o vorbă să-ți spun.” Ea a zis: „Grăiește!” ¹⁵ Și el i-a zis: „Tu știi că a mea era domnia și că tot Israelul mă privea ca pe un rege. Dar domnia s-a întors de la mine și a ajuns la fratele meu; de la Domnul i s-a rânduit lui. ¹⁶ Acum am și eu a te ruga un singur lucru, dar să nu-ți întorci fața [de la mine]!” Și Bersabea i-a zis: „Spune!” ¹⁷ Și el i-a zis: „Spune-i regelui Solomon, – că doar nu-și va întoarce el fața de la tine! – să mi-o dea de soție pe Abisac somanita.” ¹⁸ A zis Bersabea: „Bine! Eu însămi am să-i vorbesc regelui pentru tine.” ¹⁹ Și Bersabea a intrat la regele Solomon, ca să-i vorbească pentru Adonias. Și regele s-a ridicat în întâmpinarea ei, a îmbrățișat-o și s-a așezat pe tronul său. Și s-a adus un tron pentru mama regelui și ea s-a așezat de-a dreapta lui ²⁰ și i-a zis: „Am și eu o mică rugă-minte la tine; să nu-ți întorci fața!” Regele i-a răspuns: „Cere, maica mea, și nu mă voi întoarce de la tine.” ²¹ Și ea a zis: „Abisac somanita să-i fie dată de soție lui Adonias, fratele tău.” ²² Atunci regele Solomon a răspuns maicii sale și i-a zis: „De ce ai cerut-o pe Abisac pentru Adonias? Cere pentru el și domnia, fiindcă el este fratele meu mai mare și cu el este prieten și preotul Abiathar și Ioab, fiul Saruiei, mai-marele oștirii!” ²³ Și s-a jurat regele Solomon pe Domnul, zicând: „Așa să-mi facă mie Dumnezeu, ba încă și mai rău, dacă Adonias n-a spus acest cuvânt împotriva vieții lui!” ²⁴ Acum, viu este Domnul, care m-a pregătit și m-a așezat pe tronul tatălui meu David și mi-a făcut mie casă, după cum a grăit Domnul: astăzi Adonias va fi dat morții.” ²⁵ Și regele Solomon l-a dat pe mâna lui Banaias, fiul lui Iodae, și [acela] l-a ucis; și a murit Adonias în ziua aceea.

2,15 „mă privea ca pe un rege”: *litt.* „a pus fața (ochii) pe mine ca să domnesc”, gr. ἐπ' ἐμὲ ἔθετο πᾶς ὁ Ἰσραὴλ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἰς βασιλέα.

2,17 Posedarea femeii regelui era considerată un semn al dreptului la tron, *cf.* mai jos v. 22 și 2Rg. 3,7; 16,21-22.

2,19 Locul din dreapta cuiva era de cinste (*cf.* Ps. 44,10; 109,1). Mama regelui, numită ἡγουμένη în 15,13, se bucura de o cinstită deosebită, convenită rangului ei. Astfel, în 2,13, se spune că Adonias i se „închină” (προσεκύνησεν αὐτῇ). Spre deosebire de textul ebraic, care îi atribuie aici lui Solomon același gest (*wayyiqš' tahū lāh*), LXX traduce κατεφίλησεν αὐτήν: „a îmbrățișat-o”, un gest mai potrivit cu „marele Solomon” (*cf.* Petercă, V., 1999, p. 126).

2,22 „și cu el este prieten și preotul...”: TM are „pentru el și pentru preotul...”.

2,23 „ba încă și mai rău”: *litt.* „și să-mi mai adauge” (gr. τότε ποιῆσαι μοι ὁ θεὸς καὶ τότε προσθεῖν; ebr. *koh ya'aseh li 'Elohīm w'khoh*) – formulă tipică de jurământ (compară cu rom. „Să mă bată Dumnezeu dacă...”).

²⁶ Apoi regele i-a zis preotului Abiathar: „Fugi la moșia ta din Anathoth, fiindcă astăzi ești vrednic de moarte. Dar nu te voi ucide, căci ai purtat chivotul legământului Domnului în fața tatălui meu și ai răbdat toate necazurile pe care le-a răbdat și tatăl meu.” ²⁷ Și Solomon l-a scos pe Abiathar din preoția Domnului, ca să se împlinească cuvântul Domnului pe care îl grăise Domnul asupra casei lui Eli în Selom. ²⁸ Și vestea a ajuns până la Ioab, fiul Saruiei – căci și Ioab îl urmăsea pe Adonias și nu pe Solomon –, și atunci Ioab a fugit în cortul Domnului și s-a prins de coarnele altarului. ²⁹ Și i-au dat de știre lui Solomon: „Ioab a fugit în cortul Domnului și, iată, se ține de coarnele altarului.” Atunci regele Solomon a trimis la Ioab, zicând: „Ce ai de ai fugit la altar?” A răspuns Ioab: „Fiindcă m-am temut de fața ta, am fugit la Domnul.” Atunci regele Solomon l-a trimis pe Banaias, fiul lui Iodae, zicându-i: „Du-te, omoară-l și îngroapă-l!” ³⁰ Și s-a dus Banaias, fiul lui Iodae, la Ioab, în cortul Domnului, și i-a zis: „Așa grăiește regele: «Ieși afară!»” Și Ioab a răspuns: „Nu ies, fiindcă așa am să mor.” Și Banaias, fiul lui Iodae, s-a întors și i-a spus regelui Solomon: „Acestea le-a grăit Ioab și acestea mi le-a răspuns.” ³¹ A zis regele: „Du-te și fă cu el precum a zis; ia-i viața și-l îngroapă! Astăzi vei ridica de la mine și de la casa tatălui meu sângele pe care Ioab l-a vărsat fără vină; ³² Domnul a întors sângele fără-delegii lui asupra capului lui, după cum le-a ieșit în cale celor doi oameni mai drepecți și mai buni decât el și i-a omorât cu sabia, iar tatăl meu David nu a știut de sângele lor: pe Abenner, fiul lui Ner, căpetenia oștirii lui Israel, și pe Amessa, fiul lui Iether, căpetenia oștirii lui Iuda. ³³ Și s-a întors sângele lor pe capul lui și pe capul seminției lui până în veac, iar David și seminția lui și casa lui și tronul lui să aibă pace până în veac de la Domnul!” ³⁴ Și Banaias, fiul lui Iodae, a năvălit asupra lui Ioab și l-a ucis, apoi l-a îngropat în casa lui din pustie. ³⁵ Și în locul lui regele l-a pus pe Banaias, fiul lui

2,26 „fiindcă astăzi ești vrednic de moarte. Dar nu te voi ucide...”: TM are „fiindcă ești vrednic de moarte, dar nu te voi ucide astăzi”.

2,27 „ca să se împlinească cuvântul Domnului”: cf. 1 Regi 2,30-36.

2,29 Ioab se credea amenințat doar de participarea la „lovitura de stat” a lui Adonias, dar Solomon îl urmărește și pentru alte învinuiri; cf. 2,5. Legea (Ex. 21,14) nu permitea celui ce ucide cu premeditare să fie protejat de altar (cf. nota 1,50). ♦ Secvența de la „Atunci regele Solomon a trimis...” până la „...am fugit la Domnul” nu apare în TM. ♦ „și îngroapă-l”: nu apare în TM.

2,32 „sângele fărădelegii lui”: TM are „sângele lui”.

2,33 „Și s-a întors...”: TM are „Și să se întoarcă...”.

2,35 „și domnia s-a așezat temeinic în Ierusalim”: nu apare în TM.

Iodae, căpetenie peste oaste și domnia s-a așezat temeinic în Ierusalim, iar pe Sadoc preotul l-a pus regele ca mare preot în locul lui Abiathar.

^{35a} Și i-a dat Domnul lui Solomon chibzuință și foarte multă înțelepciune și largime de inimă cât nisipul [de la țărml] mării. ^{35b} Și chibzuința lui Solomon a sporit cu mult peste chibzuința celor din vechime; mai mult decât a tuturor înțelepților Egiptului.

^{35c} Și a luat-o de soție pe fiica lui Faraon și a adus-o în cetatea lui David până ce și-a isprăvit el casa lui, căci mai întâi de toate [a terminat] Casa Domnului și zidul dimprejurul Ierusalimului. În șapte ani le-a făcut și le-a isprăvit. ^{35d} Solomon avea șaptezeci de mii de purtători de poveri și optzeci de mii de pietrari la munte. ^{35e} Și a făcut Solomon „marea” cu proptelele ei, și spălătoarele cele mari, și stâlpii, și fântâna din curte, și marea de aramă.

^{35f} Și a zidit cetățuia cu întăriturile ei și a făcut o trecere prin [zidul] cetății lui David și astfel fata Faraonului s-a mutat din cetatea lui David în casa ei pe care i-o clădise. Atunci a zidit cetățuia. ^{35g} Și Solomon aducea de trei ori pe an ardere de tot și [jertfe de] pace pe altarul pe care îl zidise Domnului și tămâia dinaintea Domnului. Și a isprăvit Casa. ^{35h} Aceștia sunt mai-marii numiți peste lucrările lui Solomon: trei mii șase sute de supraveghetori peste poporul care făcea lucrările. ³⁵ⁱ Și a zidit Assur, Magdo, Gazer, Baithoronul de Sus și Baalath. ^{35k} Dar numai după ce a zidit Casa Domnului și zidul de împrejmuire al Ierusalimului, după aceea a zidit aceste cetăți.

^{35l} Pe când încă trăia David, îi poruncise lui Solomon, zicând: „Iată, cu tine este Semei, fiul lui Gera, din seminția lui Iemini din Hebron. ^{35m} Acesta m-a blestemat cu dureros blestem în ziua când am venit la Tabere ³⁵ⁿ iar el mi-a ieșit înainte și m-am jurat pe Domnul cu privire la el, zicând: «Nu va fi ucis de sabie!» ^{35o} Dar tu să nu-l socotești fără vină, căci ești bărbat priceput și

2,35a-o Aceste versete există doar în LXX; a-b constituie o reproducere aproape identică a textului din 5,9-10, comun de altfel cu TM.

2,35a „chibzuință și (...) înțelepciune”, gr. φρόνησιν καὶ σοφίαν. ♦ „largime de inimă cât nisipul”: gr. καρδία (ebr. *lēbh*) nu desemnează aici pur și simplu organul inimii, ci arată, ca pretutendeni în mediul semit și adeseori la Părinții Bisericii, sediul facultăților intelective și al afectivității superioare. „Ce implică expresia *ca nisipul*? Învățătorii noștri spun că i-a dat atâta înțelepciune câtă [i-a dăruit] întregului Israel; după cum se deduce din textul *iar numărul fiilor lui Israel va fi ca nisipul mării*.” (*Midraș Rabbah*, Num. 19,3, *apud* Petercă, V., 1999, p. 133).

2,35n „Nu va fi ucis de sabie”, *litt.* „Dacă va fi ucis de sabie”. Aceași formulare eliptică a unui period condițional ca în v. 8, vezi nota *ad locum*.

vei ști ce să faci cu el și să-i cobori căruntețea însângerață în lăcașul morților.” Atunci regele a chemat pe Semei și i-a zis: ³⁶ „Zidește-ți o casă în Ierusalim și locuiește acolo. Și de acolo să nu ieși nicidecum! ³⁷ Căci în ziua în care vei ieși și vei trece dincolo de pâraul Kedron, știut să-ți fie că negreșit vei muri, iar sângele tău va fi asupra capului tău.” Și regele l-a pus să jure chiar în ziua aceea. ³⁸ A zis Semei către rege: „Bun cuvânt ai grăit, domnul meu, rege! Așa va face robul tău.” Și Semei a locuit în Ierusalim trei ani. ³⁹ Și s-a întâmplat că, după trei ani, doi robi ai lui Semei au fugit la Anchus, fiul lui Maacha, regele din Geth. Și i s-a dat de veste lui Semei: „Iată, robii tăi sunt în Geth.” ⁴⁰ S-a ridicat Semei, a pus șaua pe asin și s-a dus în Geth la Anchus, ca să-și caute robii. Și a mers Semei de și-a adus robii din Geth. ⁴¹ Și i s-a dat de știre lui Solomon: „A plecat Semei din Ierusalim la Geth și i-a adus înapoi pe robii săi.” ⁴² Atunci a trimis regele să-l cheme pe Semei și i-a zis: „Nu te-am pus eu să juri pe Domnul și nu ți-am dat mărturie zicând: «În ziua în care vei ieși din Ierusalim și te vei duce ori la dreapta ori la stânga, știut să-ți fie că negreșit vei muri?»” ⁴³ De ce n-ai păzit jurământul Domnului și porunca pe care ți-am dat-o?” ⁴⁴ A [mai] zis regele către Semei: „Tu îți știi toată răutatea pe care a cunoscut-o inima ta; câte i-ai făcut lui David, tatăl meu; dar Domnul a întors răutatea ta asupra capului tău. ⁴⁵ Regele Solomon este binecuvântat și tronul lui David să fie pregătit înaintea Domnului de-a pururi.” ⁴⁶ Și regele Solomon a poruncit lui Banaias, fiul lui Iodae, și acesta s-a dus și l-a omorât. Și [așa] a murit.

^{46a} Regele Solomon era foarte chibzuit și înțelept, iar Iuda și Israel erau foarte mulți, precum nisipul mării, mâncând și bând și veselindu-se. ^{46b} Și Solomon era domn peste toate regatele; și-i aduceau daruri și-i slujeau lui

2,37 „sângele tău va fi asupra capului tău”: expresie semitică, însemnând „numai tu vei fi vinovat de moartea ta”. ♦ „Și regele l-a pus să jure chiar în ziua aceea”: nu apare în TM.

2,41 „și i-a adus înapoi pe robii săi”: TM are „și s-a întors”.

2,42 „negreșit vei muri”, *lit.* „de moarte vei muri” (θανάτω ἀποθανῆ): calc după expresia ebraică *mōth tāmūth*.

2,44 „Tu îți știi toată răutatea pe care a cunoscut-o inima ta; câte i-ai făcut lui David”: TM are „Tu știi și inima ta știe tot răul pe care l-ai făcut lui David”.

2,46a-1 Nu există în TM. Textul se regăsește însă, în linii mari, în alte locuri (*cf.* de ex. 5,1-7).

2,46c „să deschidă bogățiile”, *gr.* διανοίγειν τὰ θουαστεύματα, *lit.* „să deschidă ceea ce se află în stăpânirea”, *i.e.* „să se folosească de resursele/bogățiile Libanului” (*cf.* LSJ δούαστεύμα).

Solomon în fiecare zi a vieții lui. ^{46c} Și Solomon a început să deschidă bogățiile Libanului, ^{46d} și a zidit Thermai în pustie. ^{46e} Iată masa lui Solomon: treizeci de măsuri de făină aleasă, șaiszeci de măsuri de făină obișnuită, zece juncani aleși, douăzeci de boi de pășune, o sută de oi, pe lângă cerbi și căprioare și păsări alese de câmp. ^{46f} Căci domnea peste toate [hotarele] de dincoace de Fluviu, de la Raphi până la Gaza, și peste toți regii de dincoace de Fluviu; ^{46g} și avea pace din toate părțile, de jur împrejur, iar Iuda și Israel trăiau liniștiți fiecare sub via lui și sub smochinul lui, mâncând și bând, de la Dan până la Bersabea, în toate zilele lui Solomon.

^{46h} Iată căpeteniile lui Solomon: Azariu, fiul preotului Sadoc; Orniu, fiul lui Nathan, mai-marele peste supraveghetori; Edram, mai-marele peste casa [rege]lui; Suba, scrib; Basa, fiul lui Achithalam, cronicar; Abi, fiul lui Ioab, căpetenia oștirii; și Achire, fiul lui Edrai, peste dări; Banaia, fiul lui Iodae, peste gospodărie și cărămidărie; Zachur, fiul lui Nathan, sfetnic. ⁴⁶ⁱ Și Solomon avea patruzeci de mii de iepe de prăsilă pentru carele de luptă și douăsprezece mii de călăreți. ^{46k} Și domnea peste toți regii de la Fluviu și până la ținutul Străinilor și până la hotarele Egiptului. ^{46l} Solomon, fiul lui David, a domnit peste Israel și Iuda în Ierusalim.

3 [1]² Dar poporul încă mai ardea tămâie pe înălțimi, fiindcă până atunci nu se zidise casă numelui Domnului. ³ Și Solomon Îl iubea pe Domnul

2,46f „de dincoace de Fluviu”: gr. *πέραν τοῦ ποταμοῦ* traduce ebr. *‘ēbher hannāhār*, *litt.* „peste fluviu”, ce desemnează regiunea dintre Eufrat și Mediterana, adică provincia Transeuphratene din imperiul pers (cf. nota la 5,1).

2,46g „liniștiți”, gr. *ἡσυχασμένοι*: *litt.* „încetători”.

2,46k „ținutul Străinilor”: gr. *τῆ ἀλλοφύλων*, *litt.* „pământul celor de alt neam” se referă la teritoriul filistenilor (cf. nota la 1Rg. 4,1).

3,1 Versetul 1 lipsește în LXX (recensiunea origeniană are, în loc de 2,46 a-1, un verset foarte apropiat de 3,1 TM). TM are „Solomon a ajuns ginerele lui Faraon, regele Egiptului: a luat-o de soție pe fiica lui Faraon și a adus-o în cetatea lui David, până când și-a construit casa lui, Casa Domnului și zidul Ierusalimului de jur împrejur”. Un text aproape identic se află în LXX la 5,14a.

3,2 „ardea tămâie”: TM are „aducea jertfe”. ♦ „Înălțimile” sunt vârfuri naturale (cf. nota la 1Rg. 9,12) sau artificiale pe care canaanenii aduceau jertfe zeilor lor și practicau rituri de fertilitate (între care prostituția sacră) și cultul morțiilor. Pe aceste locuri înalte se aflau altare simple; o stelă de piatră, simbolizând probabil divinitatea, și un stâlp sacru, semn al zeiței Așera sau, mai probabil, simbol falic (cf. nota la 1Rg. 7,3-4). Acelor locuri li se asociază adesea arbori sacri sau dumbrăvi sacre. O dată cu venirea evreilor în

astfel încât umbla după poruncile tatălui său David, numai că aducea jertfe și ardea tămâie pe înălțimi. ⁴ Și s-a ridicat și s-a dus în Gabaon ca să jertfească acolo, fiindcă acela era [locul] cel mai înalt și mare. Solomon a adus pe altarul din Gabaon o mie de arderi de tot. ⁵ Și Domnul i s-a arătat lui Solomon noaptea în vis; și Domnul i-a spus lui Solomon: „Cere ceva pentru tine!” ⁶ Și Solomon a zis: „Tu ai făcut mare milă cu robul Tău David, tatăl meu, după cum a umblat dinaintea Ta într-un adevăr și dreptate și cu inimă cinstită față de Tine. Tu i-ai păstrat mila aceasta mare încât l-ai așezat pe fiul lui pe tronul lui, așa cum este astăzi. ⁷ Și acum, Doamne Dumnezeuul

Palestina, aceștia adoptă uneori cultul adus pe înălțimi, adresându-l lui Dumnezeu (cf. nota la 1Rg. 15,12). Din cauza riscului de contaminare cu idolatria, el este condamnat în Deut. 12. Mai ales după construirea Templului, sanctuarele de pe înălțimi (ebr. pl. *bāmōth*) sunt perimate, părand a fi socotite idolatre chiar atunci când erau folosite de închinătorii lui YHWH. Sincretismul cultului adus pe înălțimi menținea în mintea închinătorilor confuzii în ceea ce privește persoana și natura divinității adorate. Cărțile Regilor par să-l judece pe Solomon prin prisma acestei interdicții. Profeții (Os. 10,8; Am. 7,9; Ier. 3,2; Iez. 20,28-29; etc.) condamnă cu hotărâre, în numele Domnului, aceste practici. Abia în timpul lui Ezechia (716-687: 4Rg. 18,4), și mai ales la reforma lui Iosia din 622 î.H., au fost interzise aceste sacrificii (4Rg. 23,5.15.19). De acum înainte toate ceremoniile sacre ale poporului lui Israel trebuiau celebrate în Templul de la Ierusalim. Totuși, practica sacrificiilor pe înălțimi nu a încetat decât o dată cu reîntoarcerea din captivitatea babiloniană.

3,4 „Gabaon”: la venirea israeliților în Canaan, Gabaon era o cetate importantă locuită de horiți (chorrei). Mai târziu, ea a fost pusă deoparte pentru leviți (Iis. Nav. 18,25). Aici se afla „o piatră mare”, probabil un loc de cult, unde se aduceau sacrificii. Cetatea se afla pe locul actualei localități El-Jib, la 9 km nord de Ierusalim. ♦ „[locul] cel mai înalt și mare”: TM are „înălțimea cea mare”.

3,5-9 Această relatare îl arată pe rege ca mijlocitor între Dumnezeu și popor. Prin persoana regelui guvernează Dumnezeu, iar regele este doar un instrument al Său. Solomon, ca și iluștrii săi predecesori, regi sau judecători, era în legătură directă cu Dumnezeu și era rege nu numai în virtutea unui drept ereditar, oricând contestabil, ci prin voia Lui. Regalitatea nu era un privilegiu personal, ci o datorie de slujire înaintea lui Dumnezeu pentru poporul Său. De această dată regele nu cere favoruri personale, ci înțelepciune („inimă, ca să asculte și să judece poporul într-un dreptate și să deosebească binele de rău” – v. 9) cu alte cuvinte capacitatea de a-și îndeplini cum se cuvine datoria pentru binele poporului său.

3,6 „milă”: gr. ἔλεος traduce aici, ca de obicei, ebr. *hesedh*, „bunătate, bunăvoință, îndurare”.

3,7 „un copil mic”: gr. παιδάρτιον μικρόν are și sensul de „mic slujitor”, chiar „tânăr sclav” ♦ „să mă port”, gr. τὴν ἔξοδον καὶ τὴν εἰσοδόν μου, *litt.* „ieșirea mea și intrarea mea”: calc după expresia ebraică *ṣē' th wābho*, „intrare și ieșire”, în sens de „comportare”.

meu, Tu ai pus pe robul Tău în locul lui David, tatăl meu, dar eu sunt un copil mic și nu știu să mă port. ⁸ Iar robul Tău este în mijlocul poporului Tău, pe care l-ai ales, un popor mare, care nu se poate număra. ⁹ Să dai robului Tău inimă, ca să asculte și să judece poporul Tău întru dreptate și să deosebească binele de rău; că cine ar fi în stare să judece pe acest măreț popor al Tău?" ¹⁰ Și a plăcut înaintea Domnului că Solomon i-a cerut acest lucru. ¹¹ Și Domnul i-a grăit: „Fiindcă ai cerut de la Mine lucrul acesta și n-ai cerut pentru tine zile îndelungate, nici n-ai cerut bogăție și nici n-ai cerut sufletele vrăjmașilor tăi, ci ai cerut pentru tine pricepere ca să ascuți judecata, ¹² iată, am făcut după cuvântul tău; ți-am dat inimă chibzuită și înțeleaptă cum n-a mai fost până la tine; și nici după tine nu se va ivi cineva asemenea ție. ¹³ Eu ți-am dat și ceea ce tu n-ai cerut: și bogăție, și slavă, cum n-a mai fost nimeni între regi asemenea ție. ¹⁴ Și dacă vei umbla în calea Mea, ca să păzești poruncile Mele și rânduielile Mele, precum a umblat David, tatăl tău, voi înmulți și zilele tale.” ¹⁵ Și s-a trezit Solomon și, iată, [fusese] un vis. Atunci s-a ridicat și s-a dus la Ierusalim și a stat în fața altarului de dinaintea chivotului legământului Domnului, în Sion, și a adus arderi de tot și a făcut [jertfe] de pace și a dat un ospăț mare pentru el și pentru toți slujitorii săi.

¹⁶ Atunci s-au înfățișat regelui două femei desfrânate și au stat în fața lui. ¹⁷ Și a zis una dintre femei: „Rogu-mă, stăpâne! Eu și femeia asta locuim în aceeași casă și am născut în casă. ¹⁸ Și s-a întâmplat că, a treia zi, după ce am născut eu, a născut și femeia asta. Și eram numai noi singure și

3,9 „să deosebească”, gr. συνίειν, „a înțelege, a pricepe”; cf. și nota 2,3 ♦ „măreț”: gr. βασιλεύς, *litt.* „greu”, despre oameni „de vază”, „nobili”, „puternici”; reproduce ebr. *kābhēdh* „greu”, „important”, „slăvit”. ♦ „să judece” nu se referă numai la aspectul judiciar, ci mai păstrează vechiul sens de „a guverna” (cf. Judecătorii).

3,11 „pricepere”: gr. σύνεσις echivalează aici ebr. *hābhîn* (BYN), „înțelegere, discernământ”.

3,12 „chibzuită și înțeleaptă”, gr. φρονίμη καὶ σοφή – ebr. *hākhām... nābhōn* (cf. și 5,9).

3,13 În TM, finalul versetului este: „nu va mai fi nimeni ca tine printre regi, în zilele tale.”

3,15 „în fața altarului de dinaintea chivotului legământului Domnului, în Sion”: TM are „în fața chivotului legământului Domnului”.

3,16-18 „Judecata lui Solomon” îi vedește înțelepciunea, care nu constă în erudiție sau speculație filozofică, ci în capacitatea de a discerne și a stabili adevărul în situații concrete.

nu mai era nimeni cu noi în casă în afară de noi două. ¹⁹ Și, într-o noapte, a murit fiul acestei femei, fiindcă ea a adormit peste el. ²⁰ Și s-a sculat în mijlocul nopții și mi-a luat fiul din brațe și l-a culcat la sânul ei, iar pe fiul ei cel mort mi l-a pus mie la sân. ²¹ Și m-am sculat dimineța să-mi alăptez fiul și acela era mort, și, iată, l-am privit cu luare aminte dimineța, și, iată, nu era fiul meu pe care l-am născut!” ²² Și cealaltă femeie a răspuns: „Ba nu! Cel care trăiește este fiul meu, iar cel care a murit este fiul tău.” [Așa] au vorbit ele înaintea regelui. ²³ Și regele le-a zis: „Tu zici: «Fiul meu este cel viu și fiul ei este cel mort»; iar tu zici: «Ba nu, ci fiul meu este cel viu, iar fiul tău este cel mort!»” ²⁴ Și regele a zis: „Aduceți-mi o sabie!” Și au adus o sabie înaintea regelui. ²⁵ Și regele a zis: „Tăiați în două pruncul cel viu, sugarul, și dați-i o jumătate din el acesteia și cealaltă jumătate celeilalte!” ²⁶ Atunci femeia al cărei copil era viu a răspuns și a zis către rege (căci îi sărise inima pentru fiul ei): „Vai mie, stăpâne! Dați-i ei pruncul și nu-l dați morții!” Dar cealaltă zicea: „Nu, să nu fie nici al meu, nici al ei, tăiați-l!” ²⁷ Atunci regele a zis: „Dați copilul celei care a spus: «Dați-i ei pruncul și nu-l dați morții!», căci aceasta este mama lui.” ²⁸ Și a auzit întregul Israel despre această pricină pe care a judecat-o regele și s-au temut de fața regelui, fiindcă vedeau că [buna] chibzuință a lui Dumnezeu este în el, ca să facă dreptate.

4 ¹ Și regele Solomon domnea peste Israel. ² Iată dregătorii lui: Azaria, fiul lui Sadoc, ³ și Eliareph și Achia, fiul lui Saba, scribi; Iosaphat, fiul lui Achilid, cronicar; ⁴ Saduch și Abiathar, preoți; ⁵ Ornia, fiul lui Nathan, peste cârmuitori; Zabuth, fiul lui Nathan, prieten al regelui; ⁶ Achiel, econom; Eliab, fiul lui Saph, peste moșia părintească; Adoniram, fiul lui Ephra, peste dări.

3,22 „cel care a murit este fiul tău”: TM adaugă „Dar cea dintâi spunea iarăși: «Nu, fiul tău este cel mort și fiul meu este cel viu.»”

3,26 „inima”: gr. μήτρα, *lit.* „uter”.

4,2 TM are, la sfârșitul versetului, „preotul”. Se subliniază continuitatea preoției sado-cite, care va fi considerată ulterior singura legitimă (cf. Iez. 40,46; 44,15; 48,11). ♦ Numele din liste și funcțiile prezintă adesea diferențe între LXX și TM.

4,4 În TM, versetul începe cu „B⁶nāyāhū, fiul lui Yehūyādhā’, căpetenia oștirii”. Se presupune că tot versetul este o glosă; afirmația despre cei doi preoți contrazice 4,2 (TM) și 2,26.

4,5 „prieten (al regelui)”: gr. ἑταῖρος poate însemna, în acest context, și „tovarăș de arme”, „însoțitor” sau chiar „gardă” (LSJ).

⁷ Și Solomon avea doisprezece cârmuitori peste tot Israelul, care se îngrijeau de cele de trebuință regelui și casei lui. Fiecărui îi venea rândul să aibă grijă câte o lună pe an. ⁸ Iată numele lor: Benor, în muntele lui Efraim, [era] unul; ⁹ fiul lui Rechab, în Machemas și Bethalamin și Baithsamus și Ailon până la Baithanan, unul; ¹⁰ fiul lui Esoth, în Berbethnema, Lusamencha și Resphara; ¹¹ Chinanadab și Anaphathi, care o ținea de soție pe Tableth, fiica lui Solomon, unul; ¹² Baccha, fiul lui Achilid, în Thaanach și Mechedo și toată Casa lui San, cea de lângă Sesathan, mai în jos de Esrae și din Baisaphud Ebelmaola până la Maerber Lucam, unul; ¹³ fiul lui Gaber, în Remath Galaad – tot el avea și ținutul Eregaba, care este în Basan, cu șazeci de cetăți mari, împrejmuite cu ziduri și [având] zăvoare de aramă –, unul; ¹⁴ Achinadab, fiul lui Achel Maanain, unul; ¹⁵ Achimaas, în Neftali, care a luat-o pe Basemmath, fiica lui Solomon, de soție, unul; ¹⁶ Baana, fiul lui Chusi, în Maalath, unul; ¹⁷ Samaa, fiul lui Ela, în Benjamin; ¹⁸ Gaber, fiul lui Adai, în ținutul Gad, în ținutul lui Seon, regele din Esebon și al lui Og, regele din Basan; și un *nasiph* în ținutul lui Iuda; ¹⁹ Iosaphat, fiul lui Phuasud, în Issachar. [²⁰]

5 ¹ Și cârmuitorii se îngrijeau astfel de regele Solomon și de toate cele poruncite pentru masa regelui, fiecare în luna lui, fără a pierde nimic din vedere. Și orzul și paie pentru caii de la carele [de luptă] le duceau oriunde s-ar fi aflat regele, fiecare la rândul său. ² Și acestea [erau] cele de trebuință lui Solomon în fiecare zi: treizeci de măsuri de făină aleasă, șazeci de măsuri de făină obișnuită, ³ zece juncani aleși, douăzeci de boi de la pășune,

4,11 „care o ținea de soție”: *litt.* „bărbatul lui Tableth, căruia fiica lui Solomon îi era soție”.

4,18 „*nasiph*”: gr. $\nu\alpha\sigma\iota\phi$ echivalează ebr. *n^efibh*, „delegat” al regelui.

4,20 Lipsește aici în LXX, dar există în TM și la 2,46a [LXX]: „Iuda și Israel erau mulți cât nisipul de pe țărmul mării, mâncau și beau și erau bucuroși.”

5,1-4 La începutul capitolului, ordinea versetelor este foarte diferită între LXX și TM, chiar dacă informația se păstrează. 5,1a LXX = 5,7 TM (aprox.); 5,1b LXX = 5,8 TM; 5,2 = 5,2; 5,3 = 5,3, doar că, în loc de „căprioare și păsări alese, îndopate”, TM are „gazele, căprioare și găște îndopate” (unii traduc „cuci îngrășați”); 5,4 = 5,4, dar TM începe: „căci domnea peste tot ținutul de dincolo de Fluviu, de la Tifsa până la Gaza, peste toți regii de dincolo de Fluviu.” Expresia *’ēbher hannāhār*, *litt.* „peste fluviu”, desemnează regiunea dintre Eufrat și Mediterana, adică provincia Transeuphratene din imperiul pers. Se poate presupune că versetul este un adaos postexilic.

5,1 În TM, versetul este total diferit: „Și Solomon avea stăpânire peste toți regii, de la Fluviu și până la ținutul Străinilor și până la hotarele Egiptului.” (= 10,26b LXX)

5,2 „măsuri”: gr. $\kappa\omicron\pi\omicron\tau$. 1 kor evreiesc avea aproximativ 450 de litri.

o sută de oi, în afară de cerbi, căprioare și păsări alese, îndopate. ⁴ Căci domnea până la fluviu și avea pace de jur împrejur. [⁵⁻⁸]

⁹ Și Domnul i-a dat chibzuință lui Solomon, și foarte multă înțelepciune, și mărinimie cât nisipul [de la țărnu]l mării. ¹⁰ Și a prisosit foarte chibzuința lui Solomon, cu mult peste cea a tuturor oamenilor din vechime și a tuturor înțelepților Egiptului. ¹¹ Și era mai înțelept decât toți oamenii, mai înțelept decât Gaithan ezraitul, și decât Aiman, și decât Chalcal, și decât Darda, fiii lui Mal. ¹² Și Solomon a rostit trei mii de pilde, iar cântările lui au fost de cinci ori o mie. ¹³ Și a cuvântat despre copaci, de la cedrul din Liban până la isopul care răsare din zid; și a cuvântat despre animale și despre păsări, despre târătoare și despre pești. ¹⁴ Și toate popoarele veneau să asculte înțelepciunea lui Solomon; și primea daruri de la toți regii pământului, câți ascultau înțelepciunea lui. ^{14a} Și Solomon a luat-o de soție pe fiica lui Faraon și a adus-o în cetatea lui David, până a isprăvit Casa Domnului, propria-i casă și zidul Ierusalimului. ^{14b} Atunci Faraon, regele Egiptului, a pornit și a luat [cetatea] Gazer și a ars-o și [i-a cucerit] pe canaanenii care locuiau în Mergab; și Faraon le-a dat de zestre fiicei sale, soția lui Solomon. Iar Solomon a zidit cetatea Gazer. ¹⁵ Și Chiram, regele

5,5-8 Apar aici doar la Origen (= TM). În LXX apar, în alte locuri, astfel: 5,5 TM = 2,46g (aprox.); 5,6 TM = 2,46i (aprox.); 5,7 TM = 5,1a; 5,8 TM = 5,1b.

5,9 „chibzuință... înțelepciune”: gr. φρόνησις... σοφία corespund ebr. *hokh^lmāh...* *ʿbhūnāh*, „înțelepciune... discernământ” (cf. 3,12, unde ebr. *nābhōn* este din aceeași rădăcină cu *ʿbhūnāh*). ♦ „mărinimie”: gr. χύμα καρδίας, *litt.* „revărsare de inimă”, în consonanță cu concepția antică potrivit căreia inima este sediul inteligenței. Cf. 3,9; Os. 7,11; Iov 34,10.34; Ps. 138,23.

5,10 „oamenilor din vechime”: TM are „fiilor Răsăritului”. Înțelepciunea Egiptului și cea a Mesopotamiei erau renumite în Antichitate. ♦ Pentru unii Părinți, Solomon este prototipul lui Iisus-Rege. Ca și Iisus, Solomon este un pacificator; el a construit Templul, prevestind zidirea Bisericii creștine, „adevăratul Templu”; este un înțelept, prefigurând Înțelepciunea însăși, pe Hristos; e judecător drept și milostiv, așa cum va fi Hristos la sfârșitul veacurilor (Grigore al Nyssei, *Omilia 7 la Cântarea cântărilor*).

5,11 TM adaugă: „și numele lui era cunoscut de toate neamurile dimprejur.”

5,14 În TM, versetul este: „Și veneau din toate popoarele să asculte înțelepciunea lui Solomon, din partea tuturor regilor pământului care auziseră înțelepciunea lui.”

5,14a-b Sunt un adaos; 5,14a apare și în 2,35c. 5,14b = TM 9,16 (cf. și nota la 9,15-25).

5,14b „a pornit”: gr. ὤρέθη, *litt.* „a urcat”, „s-a suit”.

5,15 Sintagma „să-l ungă” implică o relație de vasalitate, care nu apare în TM, unde textul este: „și Hiram, regele Tyurului, și-a trimis slujitorii la Solomon deoarece auzise că l-au uns rege peste cele ale tatălui său.”

Tyrului, a trimis pe slujitorii săi ca să-l ungă pe Solomon în locul lui David, tatăl său, căci Chiram l-a iubit pe David în toate zilele vieții lui. ¹⁶ Și Solomon i-a trimis [soli] lui Chiram, zicând: ¹⁷ „Tu știi că David, tatăl meu, n-a putut să zidească o Casă pentru numele Domnului Dumnezeuului meu, din pricina războaielor care îl strâmtorau din toate părțile, până când Domnul i-a așternut [pe vrăjmașii lui] sub tălpile picioarelor lui. ¹⁸ Acum, Domnul Dumnezeuul meu mi-a dat odihnă de jur împrejur. Nu mai este uneltitor, nici vreun rău care să-mi stea în cale. ¹⁹ Și, iată, eu mi-am pus în gând să zidesc Casă pentru numele Domnului Dumnezeuului meu, după cum a grăit Domnul Dumnezeu către David, tatăl meu, zicând: «Fiul tău, pe care îl voi pune în locul tău pe tron, acesta va zidi Casă pentru numele Meu.» ²⁰ Și acum poruncește să se taie pentru mine lemn din Liban și, iată, robii mei vor fi laolaltă cu robii tăi. Iar eu am să-ți dau plata osteneții tale, atât cât vei cere, căci tu știi că noi nu avem meșteri lemnari ca sidonienii.” ²¹ Și a fost așa: când a auzit Chiram cuvintele lui Solomon, s-a bucurat foarte și a zis: „Binecuvântat să fie astăzi Dumnezeu, care i-a dat lui David un fiu priceput [ca să domnească] peste acest mare popor.” ²² Și a trimis la Solomon, zicând: „Am auzit toate cele pentru care ai trimis la mine; voi împlini voia ta [cu privire la] lemnul de cedru și de pin; ²³ robii mei îl vor coborî din Liban la mare și eu îl voi face plute, până în locul unde îmi vei trimite [vorbă]; acolo le vor dezlega, iar tu îl vei lua. Dar și tu să împlinești voia mea: să dai pâine casei mele.” ²⁴ Și Chiram i-a dat lui Solomon cedri pe cât i-a fost voia. ²⁵ Iar Solomon i-a dat lui Chiram douăzeci de mii de măsuri de grâu și de *machir* pentru casa lui și douăzeci de mii de măsuri de untdelemn curat. Atât îi dădea Solomon lui Chiram în fiecare an. ²⁶ Și Domnul i-a dat lui Solomon

5,19 „mi-am pus în gând”: gr. ἐγὼ λέγω, *litt.* „eu zic să...”. ♦ „a grăit Domnul Dumnezeu către David...” – cf. 2Rg. 7,12-13.

5,25 „măsuri de grâu”: gr. κόπος (cf. nota 5,2), iar de untdelemn: βεθ, ebr. *bath* (cca 45 de litri) ♦ „*machir*”: gr. μαχίρ transcrie (?) ebr. *makkoleth*, „mâncare”.

5,26 „pace”: ebr. *șālôm*, foarte frecvent în Biblie, înseamnă „armonie desăvârșită”. Mai mult decât absența războiului (Zah. 9,10), acest cuvânt desemnează un dar care le cuprinde pe toate celelalte: „bunăstare” (Ier. 23,17), „fericire” (1Rg. 2,33), „sănătate” (Gen. 43,28), „prosperitate” (Ps. 72,7), „siguranță” (Zah. 8,10), „mântuire” (Is. 55,12), „relații sociale sănătoase” (Ier. 38,22), „armonie între Dumnezeu și oameni” (Iez. 34,25), „viață trăită în plenitudinea ei” (Is. 26,3; Pr. 3,2), pe „Domnul Însuși” (Jud. 6,24) și pe „Regele ce va să vină” (Mich. 5,4). Toate acestea sunt *șālôm*. Cuvântul se folosește și la întâlnirea dintre doi oameni pentru a-și ura de bine (2Rg. 9,11).

înțelepciune, așa precum îi grăise lui. Și era pace între Chiram și Solomon și au încheiat legământ între ei.²⁷ Și regele a pus dări peste tot Israelul, și darea era de treizeci de mii de bărbați,²⁸ pe care îi trimitea în Liban, câte zece mii pe lună, cu rândul; o lună erau în Liban și două luni la casa lor. Și Adoniram era mai mare peste dări.²⁹ Și Solomon avea șaptezeci de mii de purtători de poveri și optzeci de mii de pietrari în munte;³⁰ în afară de mai-marii rânduiri peste lucrările lui Solomon, mai erau trei mii șase sute de supraveghetori care făceau lucrările.

[³¹] ³² Și au pregătit piatra și lemnăria timp de trei ani.

6¹ Și a fost așa: în anul patru sute patruzeci de la ieșirea fiilor lui Israel din Egipt, în cel de-al patrulea an al domniei lui Solomon peste Israel, în luna a doua,^{1a} regele a poruncit să se aducă pietre mari și de mult preț pentru temelia Casei, precum și pietre necioplite.^{1b} Și slujitorii lui Solomon și slujitorii lui Chiram le-au cioplit și le-au așezat [la temelie].^{1c} În al patrulea an a pus temelia Casei Domnului, în luna a doua, luna Niso,^{1d} iar în anul al unsprezecelea, în luna Baal (aceasta fiind luna a opta), s-a terminat zidirea Casei cu tot rostul și rânduiala ei.² Și Casa pe care regele

5,27 „Dări” traduce φόρος, „tribut”, „bir”, deși în TM termenul *mas* se referă mai degrabă la „corvezi”. Solomon i-a imitat pe regii „altor neamuri” (cf. „dreptul regelui” în 1Rg. 8,11-18) mai ales în ceea ce privește instituirea corvezilor. În 3Rg. 9,15.20-22, acestea par rezervate non-israeliților, fapt confirmat în 3Rg. 12,18. Corvoada exista deja din timpul lui David.

5,30 „trei mii șase sute”: TM are „trei mii trei sute”.

5,31 Versetul 31, prezent în TM, lipsește aici în LXX, dar textul lui se regăsește la 6,1a.

5,32 În TM începutul este: „Și slujitorii lui Solomon și ai lui Hiram și oamenii din Gebal s-au pus să cioplească...” (cf. și 6,1b LXX). Gebal este orașul numit de greci Byblos, din Fenicia, la nord de Beirut.

6,1 „patru sute patruzeci”: TM are „patru sute optzeci”. Această dată este rezultatul unui calcul savant (și tardiv) care folosește numărul de mari preoți de la Aaron până la Sadoc, înmulțindu-l cu 40 (durata tradițională a unei generații). ♦ „luna a doua”: TM are „în luna *ziw*, care este luna a doua”. Indicația după care *ziw* este a doua lună a anului este, de asemenea, tardivă; corespunde calendarului babilonian, care a fost introdus în Palestina câteva secole mai târziu. Începutul domniei lui Solomon poate fi fixat în jurul anului 972 î.H. ♦ Versetul se termină în TM cu „a zidit Casa lui YHWH”, iar 6,1 a-d constituie un adaos al LXX. 6,1 c-d se regăsesc în 6,37-38 TM.

6,2 „patruzeci... douăzeci... douăzeci și cinci”: În TM, dimensiunile sunt „șaizeci... douăzeci... treizeci”. „Cotul” antic avea aproximativ 52 cm. Dimensiunea clădirii pare mică, dar în Antichitate Templul era înainte de toate reședința divinității și nu un loc

Solomon a zidit-o Domnului era de patruzeci de coți lungime, douăzeci de coți lățime și douăzeci și cinci de coți înălțime.³ Și pridvorul din fața naosului era de douăzeci de coți lungime pe lățimea Casei și de zece coți lățime în partea din fața Casei. Și a zidit Casa și a isprăvit-o.⁴ Și i-a făcut Casei ferestre ascunse [în afară], înclinate înlăuntru.⁵ Și a pus pe zidul Casei încăperi, în jurul naosului și *dabirului*, și a făcut laturi de jur împrejur.⁶ Lățimea unei laturi de la catul de jos era de cinci coți, de la catul din

destinat adunării credincioșilor, ca bisericile creștine. Solomon a construit Templul cu scopul precis de a așeza în el Chivotul Legii, conceput ca tron al Domnului. A se compara această descriere cu cea a Cortului din pustiu (Ex. 26) și cu aceea a noului Templu din viziunea lui Iezechiel (Iez. 40-42).

6-7 Descrierea construcțiilor lui Solomon, Templul și palatul, conține pasaje dificile, chiar neclare, a căror traducere nu poate fi decât conjecturală. Nici TM nu este mai limpede. S-ar putea ca traducătorul în greacă să fi fost la fel de perplex în fața lui precum traducătorii din zilele noastre.

6,3 „pridvorul”: Templul lui Solomon, numit în ebr. *habbayith*, „casa” (gr. ο οἶκος), era format din trei părți: 1) ebr. *'ulām* (în LXX, αλαμ, care transcrie probabil o formă ebr. *'ēylām*, „portic”), pe care l-am tradus cu „pridvor” (dar care, în alte locuri, poate însemna și „sală”); 2) *lēykhal* (gr. ναός), sala centrală, „naosul”, care adesea denumește întreaga Casă a Domnului și atunci se poate traduce și cu „Templu” (dar în alte cărți înseamnă și „palat”); 3) *d'bhīr* (în LXX transliterat δαβρ, *dabir*), situat în profunzimea Templului corespunzând cu „Sfânta Sfintelor” din Ex. 26,33 etc. ♦ „Se vede astfel că Templul acesta pe care l-a făcut Solomon închipuie (*figurate insinuat*) trupul lui Hristos, regele păcii, nu doar pe acela care este toată Biserica Sa, ci pe însuși acel preasfânt trup pe care l-a luat din Fecioară spre a deveni capul Bisericii. Poarta părții din mijloc se găsea pe latura dreaptă a Templului și prin ea se putea urca pe ascuns în odaia (*coenaculum*) mijlocie, iar de aici în cea de-a treia. Aceasta fiindcă, după ce Domnul a pățimit pe cruce, un soldat i-a deschis coasta din dreapta și a curs în continuu sânge și apă, care sunt sângele răscumpărării și apa spălării noastre, Tainele prin care, curățiți și sfințiți, năzuim din viața aceasta pământească, la fel ca spre o locuință de sus, la odihna Duhului în cea viitoare; și când, dezlegați de trup, vom fi înălțați la odihna Duhului, așteptăm primirea trupului nostru [de slavă] în ziua învierii ca pe urcarea la odaia cea mai de sus.” (Beda Venerabilul, *In Regum librum XXX quaestiones*, 12, text editat de D. Hurst, 1962) ♦ „Și a zidit Casa și a isprăvit-o”: nu apare în TM.

6,4 „ferestre ascunse, înclinate înlăuntru”: gr. θορίδας παρακρυπτομένως κρυπτάς. Probabil, ferestre prin care se putea privi (și apăra) în siguranță, fără a fi văzut din exterior. Traducere aproximativă a unui cuvânt care desemnează un element arhitectural puțin cunoscut.

6,5 „dabir”: cf. nota 6,3. ♦ „laturi”, gr. πλευράς. Text dificil, care a fost tradus în diverse chipuri. Este vorba, probabil, de un fel de anexă, făcută din trei rânduri de camere suprapuse, de-a lungul peretelui principal al casei.

mijloc era de șase coți, și cea de la catul al treilea era de șapte coți lățime, fiindcă în partea din afară a Casei a lăsat o distanță ca să nu fie lipite [laturile de] zidurile Casei. ⁷ Casa fiind clădită numai din pietre tăiate întregi, nu s-a auzit în casă ciocan, sau secure, sau vreo unealtă de fier, în tot timpul zidirii. ⁸ Și intrarea în latura de la catul de jos era sub umărul drept al Casei, având o scară răsucită urcându-se spre catul din mijloc și de la catul din mijloc la cel de-al treilea. ⁹ Și a zidit Casa, a isprăvit-o și a îmbrăcat Casa cu cedru. ¹⁰ Și a făcut despărțiturile în toată Casa, fiecare de cinci coți înălțime, și le-a legat cu lemne de cedru. [¹¹⁻¹⁴]

¹⁵ Și a construit pereții Casei cu lemne de cedru, de la podeaua Casei până la grinzi și până la zid. Și a îmbrăcat părțile dinăuntru cu scânduri și a înconjurat partea dinăuntru a Casei cu scânduri de pin. ¹⁶ Și a zidit douăzeci de coți de la partea de sus a Casei, a făcut o despărțitură de la podea până la grinzi, și a făcut-o din *dabir* spre Sfânta Sfintelor. ¹⁷ Și naosul era de patruzeci de coți din fața [¹⁸] ¹⁹ *dabirului* din mijlocul Casei, înlăuntru al căruia trebuia să se așeze chivotul legământului Domnului. ²⁰ Avea douăzeci de

6,7 Acest verset întrerupe descrierea „laturilor” (vv. 5-10). Pare a fi remarcă a unui scrib posterior care vrea să accentueze sfințenia casei. ♦ Paulin al Nolei pune în paralel construcția templelor exterioare (a bisericilor) cu zidirea interioară a creștinilor. Cei care zidesc biserici trebuie să ia aminte și la bisericile/template interioare. Zidirea templului sufletesc se face „în aceeași pace care domnea la zidirea Templului de odinioară, al lui Solomon: nu s-a auzit în casă ciocan, sau secure, sau vreo unealtă de fier, în tot timpul zidirii” (*Epistola* 32).

6,9 „a îmbrăcat”: gr. ἐκολοιστόθησεν. Aici se poate referi la rândurile de grinzi.

6,10 Nici în TM nu e clar...

6,11-14 Prezente în TM, sunt omise în ms urmat de ediția Rahlfs, dar apar într-o serie de alte manuscrise ale LXX: „¹¹ Și a fost cuvântul Domnului către Solomon, zicând: ¹² «[În] Casa aceasta pe care tu o zidești, dacă vei umbla în rândurilele Mele și vei împlini judecățile Mele și vei păzi toate poruncile Mele ca să umbli în ele, voi așeza cuvântul Meu pe care l-am grăit către David, tatăl tău, ¹³ și Mă voi sălășlui în mijlocul fiilor lui Israel și nu voi părăsi poporul Meu Israel.» ¹⁴ Și Solomon a construit Casa și a isprăvit-o.”

6,16 „și a făcut-o din *dabir* spre Sfânta Sfintelor”: formulare stranie, de vreme ce „*dabirul*” este totuna cu „Sfânta Sfintelor” (cf. nota 6,3). TM are „ca *d^bhîr*, pentru Sfânta Sfintelor”.

6,17 Finalul în TM este ininteligibil.

6,18-19 După TM: „¹⁸ Lambriurile de cedru dinăuntru aveau sculptate globuri și flori; totul era de cedru, nu se vedea piatra; ¹⁹ în mijlocul casei, înlăuntru, a făcut un *debir*, ca să așeze chivotul legământului lui YHWH acolo” – traducere conjecturală a unui text dificil.

6,20 „altar”: TM adaugă „de cedru” (este vorba de altarul tămărierii).

coți lungime, douăzeci de coți lățime și douăzeci de coți înălțime; și de jur împrejur l-a îmbrăcat cu aur curat. Și a făcut un altar ²¹ în fața *dabirului* și l-a îmbrăcat cu aur. ²² Și a acoperit cu aur întreaga Casă de la un capăt la altul. ²³ Și în *dabir* a făcut doi heruvimi mari de zece coți. ²⁴ Aripa unui heruvim era de cinci coți și tot de cinci coți era și a doua aripă; în total erau zece coți de la vârful unei aripi până la vârful celeilalte aripi. ²⁵ Așa era și al doilea heruvim. Amândoi erau de aceeași mărime; ²⁶ și înălțimea întâiului heruvim era de zece coți și la fel era și al doilea heruvim. ²⁷ Și [a așezat] cei doi heruvimi în mijlocul Casei, în locul cel mai dinăuntru; aripile lor erau întinse, încât o aripă atingea un perete și aripa celuiilalt heruvim atingea al doilea perete; și aripile lor dinspre mijlocul Casei se atingeau aripă de aripă. ²⁸ Și a poleit heruvimii cu aur. ²⁹ Și pe toți pereții Casei, de jur împrejur, a săpat chipuri de heruvimi și de finici, și pe dinlăuntru și pe dinafară. ³⁰ Și podeaua Casei a îmbrăcat-o cu aur, [și] înlăuntru și pe afară. ³¹ La intrarea în *dabir* a făcut uși din lemn de ienupăr cu stâlpii lor în cinci muchii; ³² și [încă] două uși din lemn de pin pe care a săpat chipuri de heruvimi și finici și frunze late și le-a acoperit pe toate cu aur; și aurul cobora pe heruvimi și pe finici. ³³ A făcut tot la fel poarta naosului; stâlpi în patru muchii din lemn de ienupăr. ³⁴ Și amândouă ușile erau din lemn de pin. Prima ușă era în două canaturi cu țâțânile lor și [tot în] două canaturi era și a doua ușă, care se întorcea pe țâțâni. ³⁵ Pe ele erau săpate chipuri de heruvimi și finici și frunze late și toate erau acoperite cu aur urmând sculptura. ³⁶ Și a construit curtea cea dinlăuntru din trei rânduri [de pietre] necioplite și un rând de bârne de cedru de jur împrejur. ^{36a} Și a făcut perdeaua curții pridvorului Casei, cea din fața naosului. [³⁷⁻³⁸].

7 ¹ Și regele Solomon a trimis de l-au adus pe Chiram din Tyr, ² – fiul unei femei văduve din tribul lui Neftali, iar tatăl său fusese un bărbat

6,23 „heruvimi”: TM adaugă „din lemn de măslin”.

6,31 „de ienupăr”: TM are „de măslin” ♦ „Traducere ipotetică; pasajul este obscur și corupt, iar sensul termenilor tehnici ne scapă.” (TOB, nota *ad loc.*)

6,36a Adaos LXX. ♦ TM are și versetele 37-38, care corespund aproape perfect cu 6,1c-d LXX.

7,1 În TM apare altă ordine a versetelor: 7,1-13 TM = LXX 7,38-50, așadar v. 1 din LXX corespunde v. 13 din TM. ♦ „Chiram” nu trebuie confundat cu Chiram, regele Tyrului (*cf.* 3Rg. 5,15). Metalurgiștii de altădată erau foarte respectați, și arta lor foarte admirată. Mitologiile vechi cunoșteau zei meșteșugari.

tyrian – meșter în aramă, plin de măiestrie, de pricepere și de iscusință în a face orice lucrări din aramă. El a fost adus la regele Solomon și a făcut toate lucrările. ³ A turnat cei doi stâlpi pentru pridvorul Casei. Înălțimea fiecărui stâlp [era] de optsprezece coți, grosimea, de jur împrejur, de paisprezece coți și adâncimea scobiturilor de pe stâlp, de patru degete. La fel era și al doilea stâlp. ⁴ A făcut două capiteluri turnate din aramă, ca să fie puse pe vârfurile stâlpilor; primul capitel de cinci coți înălțime și tot de cinci coți înălțime și al doilea capitel. ⁵ Și a făcut două plase ca să acopere capitelurile stâlpilor; o plasă pentru un capitel și o altă plasă pentru celălalt capitel. ⁶ Și a făcut ca niște ciucuri, două rânduri de rodii de aramă, prinse de plasă, care atârnavă rând peste rând. La fel a făcut și cu cel de-al doilea capitel. ⁷ Și a așezat stâlpii pridvorului naosului; a așezat primul stâlp, și l-a numit cu numele de Iachum, apoi a așezat și al doilea stâlp, și l-a numit cu numele Baaz. ⁸ Și pe capetele stâlpilor pridvorului era o lucrare [în formă] de crin, de patru coți. ⁹ Și era o încăpere peste amândoi stâlpii și deasupra laturilor, un adaos cât încăperea în lățime. ¹⁰ Și a făcut „marea” de zece coți de la o margine la alta, rotundă, de cinci coți înălțime și de treizeci și trei de coți de jur împrejur. ¹¹ Și dedesubtul marginii, niște proptele o încercuiau de jur împrejur, având zece coți, ca să susțină marea. ¹² Și marginea ei era ca gura unui potir, cum este floarea de crin, cu grosimea de o

7,2 Din context este greu de decis câte din atributele „meșterului iscusit” aparțin tatălui și câte fiului.

7,3-7 Semnificația acestor doi stâlpi rămâne misterioasă în ciuda diverselor încercări de explicare. Numele lor din LXX redau ebr. *yākhîn* și *b^e‘az*: s-a presupus că cele două cuvinte ar alcătui împreună o propoziție: „El (YHWH) să întărească (*yākhîn*) cu putere (*b^e‘az*)”, exprimând nădejdea că Templul și tronul vor dăinui.

7,5-9 Text dificil. „Nu cunoaștem sensul termenilor tehnici din arhitectura veche pentru a înțelege aceste descrieri; în plus, textul s-a transmis într-o formă coruptă.” (TOB, nota la 7,17).

7,10-13 La sfârșitul v. 12 (LXX), TM (v. 26) are în plus „conținea 2000 de *bath*”, aproximativ 80 000 de litri, ceea ce nu concordă cu dimensiunile din LXX 7,10, identice cu cele din TM 7,23. ♦ Grigore cel Mare vede în „marea” dinlăuntrul Templului prefigurarea tainei mărturisirii. Cei doisprezece boi reprezintă „ceata tuturor păstorilor. [...] Aceia care, cu răbdare curățesc, prin înțelegere, sufletele semenilor lor, sunt ca și cum ar sprijini bazinul cu apă pentru spălări, asemenea boilor dinaintea porților Templului. Astfel, acela care dorește cu ardoare să intre pe ușa mântuirii veșnice, să mărturisească dinaintea inimii păstorului propriile sale ispite și, ca în bazinul boilor, să-și spele mâinile gândurilor și faptelor” (*Liber regulae pastoralis* II,5).

7,11 „proptele”: gr. ὑποστηρίγματα, *litt.* „suporturi sferice” – neologism tehnic.

palma. ¹³ Dedesubtul mării erau doisprezece boi [de aramă]; trei privind spre miazănoapte, trei privind spre asfințit, trei privind spre miazăzi și trei privind spre răsărit, cu spatele spre Casă, iar marea era așezată deasupra lor.

¹⁴ Și a făcut zece *mechonoth* de aramă, fiecare fiind de cinci coți lungime, de patru coți lățime și de șase coți înălțime. ¹⁵ Și în așa fel erau lucrate aceste *mechonoth*: aveau o ramă și o ramă între ieșituri. ¹⁶ Și pe rame, la mijlocul ieșiturilor, erau lei și boi și heruvimi; și pe ieșituri astfel. Și deasupra și dedesubt erau locurile leilor și ale boilor, lucrătură atârnată. ¹⁷ Și erau patru roți de aramă la un *mechonoth* – și [osiile] din aramă corespunzătoare și cele patru laturi ale lor și umerari dedesubtul spălătoarelor. ¹⁸ Și [erau] brațe în roțile unui *mechonoth* – și înălțimea fiecărei roți era de un cot și jumătate. ¹⁹ Și lucrarea roților era ca a unor roți de căruță și brațele lor și obezile lor și toată lucrătura era turnată. ²⁰ Patru umerari erau pe cele patru colțuri ale unui *mechonoth*; din *mechonoth* ieșeau umerarii. ²¹ Și pe vârful *mechonoth*-ului era o cunună rotundă, care măsură jumătate de cot; pe vârful *mechonoth*-ului [era] și începutul brațelor lui și ramele lui și se deschidea la începutul brațelor lui. ²² Și pe ramele lui erau heruvimi și lei și finici, ținându-se fiecare în partea din față a lui, pe dinafară și de jur împrejur. ²³ La fel a făcut toate cele zece *mechonoth*, o singură rânduială și măsură la toate.

²⁴ Și a făcut zece vase de aramă, a câte patruzeci de măsurii fiecare vas; câte un vas pe un *mechonoth*, pentru toate cele zece *mechonoth*. ²⁵ Și a așezat cele zece *mechonoth* – cinci pe latura din dreapta a Casei și cinci pe latura din stânga a Casei – și marea în latura din dreapta a Casei, la răsărit în partea dinspre miazăzi. ²⁶ Și Chiram a făcut căldările, și cleștii, și cupele; și a isprăvit Chiram toate lucrările pe care le avea de făcut pentru regele Solomon, la Casa Domnului: ²⁷ doi stâlpi și cununile stâlpilor pe capetele celor doi stâlpi, și cele două plase care să învelească cele două cununi, ale

7,13 „privind spre asfințit”: gr. ἐπιβλέποντες θάλασσαν, *litt.* „privind spre mare” – semitism: ebr. *yammāh* înseamnă deopotrivă „spre mare” și „spre apus”, datorită poziției geografice a Mediteranei față de Palestina.

7,14 „*mechonoth*”: în LXX, μεχωνοθ transcrie ebr. *m^ekhonōth* ce desemnează un fel de cărucioare cu patru roți care puteau să poarte o cuvă „de 40 de măsurii” (v. 24) prin curtea Templului. Cele zece *mechonoth* serveau pentru a transporta vasele destinate spălărilor rituale și aveau, poate, și un sens simbolic, necunoscut nouă astăzi. ♦ „cinci... patru... șase...”: TM (= v. 27) dă dimensiunile „patru... patru... trei...”.

7,24 „patruzeci de măsurii”, gr. χοίεξ, ebr. *bāth*: aproximativ 1600 de litri.

7,25 „la răsărit în partea dinspre miazăzi”: gr. κατ'ἀνατολὰς ἀπὸ τοῦ κλιτοῦ τοῦ νότου, *litt.* „către răsărit, dinspre latura de miazăzi”, adică în partea de sud-est.

chipurilor de pe stâlpi,²⁸ și cele patru sute de rodii pentru cele două plase, două rânduri de rodii pentru fiecare plasă, ca să acopere, de jur împrejur, cele două cununi de pe amândoi stâlpii;²⁹ și cele zece *mechonoth*, și cele zece vase de pe *mechonoth*,³⁰ marea și cei doisprezece boi dedesubtul mării,³¹ și căldările, și cleștii, și cupele, și toate obiectele pe care le-a făcut Chiram pentru regele Solomon la Casa Domnului; și cei patruzeci și opt de stâlpi ai casei regelui și ai Casei Domnului. Toate lucrările pe care le-a făcut Chiram regelui erau din aramă curată;³² nici nu se putea cântări arama din care a făcut toate lucrurile acestea, atât era de multă; era fără de sfârșit greutatea aramei.³³ Și regele le-a turnat în împrejurimile Iordanului, într-un pământ tare, între Socchoth și Sira.³⁴ Și regele Solomon a pus obiectele pe care le-a făcut în Casa Domnului: altarul cel de aur, și masa de aur, pe care erau pâinile punerii-înainte,³⁵ și sfeșnicele, cinci la dreapta și cinci la stânga, în fața *dabir*-ului, din aur curat; și candelarele cu făcliile lor, și mucările de aur,³⁶ și ușile din afară, și cuiele, și cupele, și vasele, și cătuile de aur; [toate acestea erau] din aur curat, iar canaturile ușilor încăperii celei mai dinlăuntru, Sfânta Sfintelor și ușile încăperii naosului din aur.³⁷ Și Solomon a isprăvit tot lucrul pe care îl avea de făcut la Casa Domnului. Apoi a adus Solomon cele sfinte ale lui David, tatăl său, și toate cele sfinte ale lui Solomon, argintul și aurul și obiectele, și le-a pus în vistieriile Casei Domnului.³⁸ Și Solomon și-a zidit casa lui în treisprezece ani.³⁹ Și a ridicat casa din stejar de Liban de o sută de coți lungime, cincizeci de coți lățime și treizeci de coți înălțime și trei rânduri de stâlpi de cedru și umerari de cedru la stâlpi.⁴⁰ Și a îmbrăcat [cu lemn] casa pe deasupra și pe laturile stâlpilor; și numărul stâlpilor era de patruzeci și cinci: cincisprezece pe fiecare rând;⁴¹ și erau trei încăperi, din una în alta, pe trei rânduri.⁴² Și toate porțile și

7,32 Conținutul acestui verset apare în TM după v. referitor la locul unde au fost turnate obiectele (7,46 TM = 7,33 LXX) ♦ Minele regelui Solomon au intrat în legendă. De fapt, în întreaga regiune situată la sud de Marea Moartă și până la golful Akaba s-au găsit urme de activitate metalurgică: mine și topitorii pentru tratamentul minereului, datând încă din vremurile în care egiptenii stăpâneau Palestina, înaintea sosirii israeliților.

7,36 „încăperii”: gr. οἶκος, *litt.* „casă”.

7,38-50 LXX = TM 7,1-13.

7,39 „casa din stejar de Liban”: gr. οἶκος δρυμῶ Λιβάνου, sau, după alții, „casa pădurii Libanului” (ebr. *bēyth ya'ar hal' bhānōn*), numită astfel din cauza mulțimii coloanelor din lemn de cedru, care creau impresia unei păduri. ♦ „trei rânduri”: TM (7,2) are „patru rânduri”.

7,40 „a îmbrăcat”: gr. φανώω, „a acoperi, a pune acoperământ”.

7,41 Unii interpretează „trei șiruri de încăperi, față în față”: text dificil și în TM.

locurile pătrate erau în formă de încăpere și de la ușă la ușă [și corespundeau] în trei șiruri. ⁴³ Și [a făcut] sala cu stâlpi, de cincizeci de coți lungime și treizeci lățime și, legat de ea, un pridvor în față; și stâlpi și trepte erau în fața casei, lângă pridvor. ⁴⁴ Și [a făcut] sala tronurilor, unde avea să judece, sala de judecată. ⁴⁵ [A mai făcut] și casa lui în care avea să locuiască, cu o curte care se lega de acestea, lucrată în acest chip, precum și o casă fiicei lui Faraon, pe care o luase [de soție] Solomon. Un astfel de pridvor a făcut și la casa fiicei lui Faraon.

⁴⁶ Toate acestea erau din pietre de preț, cioplite pe măsură, în partea dinlăuntru și de la temelie până la cornișă și în afară, până la curtea cea mare, ⁴⁷ care avea temelia pe pietre mari și de mult preț, de câte zece coți și opt coți; ⁴⁸ și în partea de sus tot pietre de preț necioplite, potrivite după măsură, și cedru. ⁴⁹ În jurul sălii celei mari, de jur împrejur, erau trei rânduri de pietre necioplite și un rând de stâlpi de cedru încrustați.

⁵⁰ Și Solomon și-a isprăvit toată casa lui.

8¹ Și a fost așa: când a isprăvit Solomon de construit Casa Domnului și casa lui, după douăzeci de ani, atunci regele Solomon i-a adunat pe toți bătrânii lui Israel în Sion, ca să aducă chivotul legământului Domnului din cetatea lui David (care este Sionul), ² în luna *Athanin*. ³ Preoții au ridicat chivotul ⁴ și cortul mărturiei și toate lucrurile cele sfinte care se aflau în cortul mărturiei. ⁵ Regele și tot Israelul [mergeau] înaintea chivotului, jertfind oi și boi fără de număr. ⁶ Și preoții au dus chivotul la locul lui, în *dabirul* Casei, în Sfânta Sfintelor, sub aripile heruvimilor; ⁷ căci heruvimii aveau aripile întinse peste locul chivotului și heruvimii acopereau chivotul cu cele

7,43 Traducere conjecturală, text dificil.

8,1 „Și a fost așa: când a isprăvit Solomon de construit Casa Domnului și casa lui, după douăzeci de ani”: nu apare în TM. ♦ După „bătrânii lui Israel”, TM și unele mss gr. adaugă: „toate căpeteniile triburilor și capii de familie ai fiilor lui Israel, în fața regelui Solomon.” ♦ „casa lui”: este vorba de palatul regal, un complex de clădiri, cuprinzând: 1. casa din stejar de Liban (7,38 sq.), numită și „casa pădurii Libanului”; 2. sala coloanelor; 3. sala tronului; 4. reședința propriu-zisă a lui Solomon și a fiicei lui Faraon.

8,2 „luna *Athanin*”: LXX transcrie ebr. *'ethanîm* – (septembrie-octombrie), luna apelor care curg neconținut, adică luna în care se mai găsește apă în văi, la sfârșitul verii secetoase. ♦ În TM, versetul este mult mai lung: „Și s-au adunat la regele Solomon toți bărbații din Israel, în luna *'ethanîm*, în timpul sărbătorii (este luna a șaptea).”

8,3 Începe, în TM: „Când au sosit toți bătrânii lui Israel...”

8,4 TM adaugă la sfârșit: „Preoții și leviții le-au ridicat.”

sfinte ale lui, ⁸ iar [drugii] cei sfințiți treceau [de acoperământ], încât se vedeau capetele lor din Sfânta, în fața *dabirului*, dar din afară nu se vedeau. ⁹ Și în chivot nu se afla nimic altceva decât cele două table de piatră, tablele legământului, pe care Moise le pusese acolo în Horeb, [tablele] pe care le-a pus ca legământ Domnul cu fiii lui Israel la ieșirea lor din pământul Egiptului. ¹⁰ Și a fost așa: când au ieșit preoții din locul sfânt, norul a umplut Casa; ¹¹ și nu mai puteau preoții să stea să slujească din pricina norului, fiindcă slava Domnului umpluse Casa. [¹²⁻¹³]

¹⁴ Atunci regele și-a întors fața și a binecuvântat regele tot Israelul. Și toată adunarea lui Israel stătea în picioare. ¹⁵ Și a zis: „Fie binecuvântat astăzi Domnul Dumnezeu lui Israel, care a grăit cu gura Sa despre David, tatăl meu, și cu mâinile Sale a împlinit, zicând: ¹⁶ «Din ziua în care l-am scos pe poporul meu, Israel, din Egipt, nu am ales o cetate de sceptru al lui Israel în care să-Mi zidesc Casă și să fie numele Meu acolo, ci am ales Ierusalimul, ca să fie numele Meu acolo, și l-am ales pe David, ca să fie peste poporul Meu Israel.» ¹⁷ Și a fost la inima lui David, tatăl meu, să zidească o casă pentru numele Domnului Dumnezeului lui Israel. ¹⁸ Și a zis Domnul către David, tatăl meu: «De vreme ce ți-a fost la inimă să zidești casă pentru numele Meu, bine ai făcut că ți-a fost la inimă. ¹⁹ Însă nu tu vei zidi Casa, ci fiul tău, cel care va ieși din tine; acesta va zidi casă pentru numele Meu.» ²⁰ Și Domnul

8,8 „[drugii] cei sfințiți”: gr. τὰ ἁγιάσματα traduce ebr. *baddim*, „pari, drugii (pentru a transporta chivotul)” – cf. Ex. 25,13, unde sunt numiți însă ἀνοφοεῖς, *litt.* „cărători”. ♦ La final, TM adaugă (reproducând un document preexilic): „și astăzi sunt tot acolo.”

8,9 „pus ca legământ”: διέθετο, „a statornici”. De obicei se folosește împreună cu complementul intern διαθήκη, „a statornici legământ”. ♦ În TM, versetul e mai scurt și mai limpede: „Nu era nimic în chivot decât cele două table de piatră, pe care le pusese acolo Moise, la Horeb, când a încheiat [legământ] YHWH cu fiii lui Israel, la ieșirea lor din țara Egiptului.”

8,10-11 „Casa”: TM are „Casa lui YHWH”.

8,12-13 Versete prezente în TM și în câteva manuscrise ale LXX: „¹² Atunci a zis Solomon: «Domnul a spus că se sălășluiește în întuneric. ¹³ Eu am construit o Casă de locuit pentru Tine, așezare în care să locuiești în veci.»” Cu oarecari diferențe, textul apare în tradiția manuscrisă urmată de Rahlfs la v. 53.

8,15 „despre David”: TM are „lui David”.

8,16 „ci am ales Ierusalimul, ca să fie numele Meu acolo”: apare numai în LXX, iar în TM, doar în pasajul paralel din 2Cronici 6,6. Se presupune că este formularea originală.

8,19 „din tine”: gr. ἐκ τῶν πλευρῶν σου, *litt.* „din coastele tale”; TM are „din răunchii tăi”.

8,20 „a împlinit”, gr. ἀνέστησεν, *litt.* „a înălțat”, traduce un cuvânt ebraic care are ambele sensuri.

a împlinit acest cuvânt, pe care l-a rostit, și m-am ridicat eu în locul lui David, tatăl meu, și m-am așezat pe tronul lui Israel, după cum a grăit Domnul, și am zidit casă pentru numele Domnului Dumnezeuului lui Israel.
²¹ Și am pregătit acolo un loc pentru chivotul în care se află legământul Domnului, pe care l-a încheiat Domnul cu părinții noștri, atunci când i-a scos din țara Egiptului.”

²² Și Solomon a stat în fața altarului Domnului, dinaintea întregii adunări a lui Israel, a întins mâinile spre cer ²³ și a zis: „Doamne, Dumnezeu lui Israel, nu este Dumnezeu ca Tine sus în cer, nici jos pe pământ, care să-și țină legământul și mila pentru robul Tău, cel care umblă dinaintea Ta cu toată inima lui, ²⁴ pe care le-ai păzit pentru robul Tău David, tatăl meu, și ai grăit cu gura Ta, și cu mâna Ta ai împlinit, precum în ziua aceasta. ²⁵ Și acum, Doamne, Dumnezeu lui Israel, păzește pentru robul Tău David, tatăl meu, cele pe care le-ai grăit lui, zicând: «Nu-ți va lipsi bărbat dinaintea Mea, așezat pe tronul lui Israel, numai să-și păzească fiii tăi căile lor, ca să umble înaintea Mea, după cum ai umblat și tu înaintea Mea.» ²⁶ Și acum, Doamne, Dumnezeu lui Israel, adeverească-se cuvântul Tău către David, tatăl meu! ²⁷ Oare cu adevărat va locui Dumnezeu cu oamenii pe pământ? Dacă cerul și cerul cerului nu Te pot cuprinde, cum [va putea], oare, această Casă pe care am zidit-o pentru numele Tău? ²⁸ Privește spre cererea mea, Doamne, Dumnezeu lui Israel, ca să ascuți bucuria cu care robul Tău se roagă către Tine astăzi, dinaintea Ta, ²⁹ ca să fie ochii Tăi deschiși spre această Casă zi și noapte, spre locul despre care ai zis: «Va fi numele Meu acolo», ca să ascuți rugăciunea pe care o face robul Tău în acest loc, zi și noapte. ³⁰ Și ascultă cererea robului Tău și a poporului Tău Israel, pe care o vor înălța în acest loc, și Tu ascult-o din locul sălășluirii Tale din cer și împlinește-o și fii iertător! ³¹ Ori de câte ori ar greși cineva aproapei lui său și

8,22-23 Înainte de exil (587 î.H.) regii nu erau numai șefi militari și politici, ci puteau, ocazional, să exercite o funcție sacerdotală ca adevărați reprezentanți ai lui Dumnezeu înaintea poporului și mijlocitori la Dumnezeu pentru popor. Mai târziu s-a precizat separarea dintre regalitate și sacerdoțiu (Iez. 45-46; Zah. 4).

8,23 „pentru robul Tău, cel care...”: TM are „pentru robii Tăi care...”.

8,25 Cf. 2Rg. 7,11-16.

8,27 „pentru numele Tău”: nu apare în TM.

8,28 „bucuria”: gr. *τέρωις*, „bucurie, plăcere, desfătare”; TM are „strigătul și rugăciunea”.

8,31-32 Este vorba de un fel de „judecată a lui Dumnezeu”: cele două părți pronunțau blesteme înaintea Domnului, unul împotriva celui care l-a vătămat, celălalt împotriva lui însuși, ca apărare și susținere a nevinovăției. Solomon cere lui Dumnezeu, care este

chiar dacă și-ar lua asupra sa jurământ, blestemându-se pe sine însuși, dacă vine și se mărturisește în fața altarului Tău, în Casa aceasta, ³² Tu să-l ascuți din cer și să împlinești și să judeci poporul Tău Israel: cel nelegiuit să fie arătat nelegiuit și calea lui să se întoarcă asupra capului lui, iar pe cel drept să-l îndreptățești și să-i dai după dreptatea lui. ³³ Când ar cădea poporul Tău Israel dinaintea vrăjmașilor, din pricină că au păcătuit împotriva Ta, și se vor întoarce și se vor mărturisi numelui Tău și se vor ruga și vor înălța cereri în Casa aceasta, ³⁴ Tu să-i ascuți din cer și să fii iertător cu păcatele poporului Tău Israel și să-i întorci pe ei în țara pe care ai dat-o părinților lor. ³⁵ Când cerul va fi închis, și nu va ploua, fiindcă vor fi păcătuit înaintea Ta, și se vor ruga spre locul acesta și se vor mărturisi numelui Tău și de la păcatele lor se vor întoarce, ori de câte ori îi vei smeri, ³⁶ Tu să-i ascuți din cer și să fii iertător cu păcatele robului Tău și ale poporului Tău, Israel; și să le descoperi calea cea bună pe care să meargă, și să le dai ploaie pe pământul pe care l-ai dat moștenire poporului Tău. ³⁷ Și când ar fi foamete și când ar fi moarte din pricina arșiței, ori [când] ar da lăcustele sau tăciunele, sau dușmanul l-ar strămtora în vreuna dintre cetăți; în orice năpastă și necaz, ³⁸ orice cerere și rugăciune a vreunui om – după cum își cunoaște fiecare rana inimii sale și își va întinde mâinile spre Casa aceasta –, ³⁹ Tu s-o ascuți din cer, din lăcașul Tău cel statornicit, și să fii iertător și să împlinești și să-i dai omului după căile lui, după cum îi cunoști inima lui; căci Tu ești singurul care cunoști inima tuturor fiilor oamenilor, ⁴⁰ ca să se teamă de Tine în toate zilele cât vor trăi în țara pe care Tu le-ai dat-o părinților noștri. ⁴¹ Și pe străinul care nu este din acest popor al tău, ⁴² care va veni să se roage în acest loc, ⁴³ Tu să-l ascuți din cer, din lăcașul Tău cel statornicit, și să-i împlinești toate câte Ți le va cere cel străin, ca să cunoască toate popoarele numele Tău și să se teamă de Tine ca și poporul Tău, Israel; și să știe că numele Tău este chemat asupra acestei Case pe care am zidit-o. ⁴⁴ Când va

singurul cunoscător al adevărului, să-i facă vinovatului după jurământul lui și blestemul să cadă asupra celui care jură strâmb. ♦ „Și se mărturisește”: TM are „vine să rostească jurământul”. ♦ „să judeci poporul Tău Israel”: TM are „să judeci între slujitorii tăi”.

8,33 „se vor mărturisi numelui Tău” = „vor preamări numele Tău”. Cf. nota la Iis. Nav. 7,19.

8,36 „robului tău”: TM are „robilor Tăi”.

8,41-42 La sfârșitul lui 41 și începutul lui 42, TM are în plus: „dacă vine dintr-o țară îndepărtată, de dragul numelui Tău – ⁴² căci se va auzi vorbindu-se de numele Tău cel mare, despre mâna Ta puternică și despre brațul Tău înălțat...”

8,44 „în numele Domnului”: TM are „către YHWH” ♦ „spre cetatea”: gr. ὁδὸν τῆς πόλεως, *litt.* „pe drumul cetății”.

ieși poporul Tău la război împotriva dușmanilor săi, în calea pe care îi vei îndruma, și se vor ruga în numele Domnului spre cetatea pe care ai ales-o și spre Casa pe care am zidit-o pentru numele Tău, ⁴⁵ să ascuți din cer rugăciunea lor și cererea lor și să le faci dreptate. ⁴⁶ Dacă vor păcătui înaintea Ta – că nu este om care să nu păcătuiască – și vei aduce vrăjmași asupra lor și îi vei da în mâna lor și îi vor lua robi într-un pământ îndepărtat sau apropiat, ⁴⁷ și, din țara în care i-ai strămutat, își vor întoarce inimile și se vor întoarce să se roage Ție, în țara pribegiei lor, zicând: «Păcăuit-am, fărădelege am săvârșit, nedreptate am făcut!», ⁴⁸ și se vor întoarce spre Tine din toată inima lor și din tot sufletul lor, fiind în țara dușmanilor lor, în care i-ai strămutat; și se vor ruga către Tine, [îndreptați] spre țara lor, pe care le-ai dat-o părinților lor, spre cetatea pe care ai ales-o, și spre Casa pe care am zidit-o numelui Tău, ⁴⁹ să-i auzi din cer, din lăcașul Tău cel statornicit, ⁵⁰ și să fii iertător cu nedreptățile cu care au păcăuit împotriva Ta, și cu toate fărădelegile pe care le-au săvârșit împotriva Ta; și să le dai lor să afle milă dinaintea celor care i-au robit și [aceia] să se milostivească de ei; ⁵¹ fiindcă sunt poporul Tău și moștenirea Ta, pe care ai scos-o din țara Egiptului, din mijlocul cuptorului de fier. ⁵² Fie ochii Tăi [ațintiți] și urechile Tale deschise spre cererea robului Tău și spre cererea poporului Tău Israel, ca să-i ascuți întru toate câte Ți le vor cere Ție, ⁵³ fiindcă Tu i-ai pus deoparte pentru Tine, spre moștenire, dintre toate popoarele pământului, după cum ai grăit prin robul Tău Moise, când i-ai scos pe părinții noștri din țara Egiptului, Doamne, Doamne!”

^{53a} Atunci a grăit Solomon asupra Casei pe care o isprăvise de zidit:

„[Cel care] a învederat soarele pe cer, Domnul,

a spus că va locui întru întuneric:

«Zidește Casa Mea, Casă aleasă pentru tine,

pentru sălășluire întru înnoire.»”

Iată, nu este scris aceasta în Cartea Cântării?

⁵⁴ Și a fost așa: când a încetat Solomon să se roage către Domnul toată rugăciunea și cererea aceasta, s-a ridicat din fața altarului Domnului, unde își plecase genunchii, cu mâinile întinse către cer. ⁵⁵ Și s-a ridicat în picioare și a binecuvântat toată adunarea lui Israel cu glas mare, zicând: ⁵⁶ „Binecuvântat

8,49 TM adaugă la sfârșit „rugăciunea și cererile lor, și să le faci dreptate” (dublet după 8,45).

8,53 „prin robul Tău”: ἐν χειρὶ, *litt.* „prin mâna”, calc după ebr. *b^eyadh*.

8,53a = TM 8,12-13.

fie astăzi Domnul care a dat odihnă poporului Său, Israel, potrivit cu toate câte le-a grăit; și n-a lăsat neîmplinit nici un cuvânt din toate cuvintele Sale cele bune pe care Le-a grăit prin Moise, robul Său. ⁵⁷ Fie Domnul Dumnezeu nostru cu noi după cum a fost și cu părinții noștri; să nu ne lase pe noi, nici să nu se întoarcă de la noi, ⁵⁸ ci să plece inimile noastre către El, ca să umblăm în toate căile Lui și să păzim toate poruncile Lui și rânduielile Lui, pe care le-a poruncit părinților noștri. ⁵⁹ Și aceste cuvinte cu care m-am rugat eu înaintea Domnului Dumnezeului nostru să fie apropiate Domnului Dumnezeului nostru, ziua și noaptea, ca să împlinească dreptatea robului Tău și dreptatea poporului Tău, Israel, zi după zi, ⁶⁰ ca să cunoască toate popoarele pământului că Domnul Dumnezeu este însuși Dumnezeu și nu mai este altul. ⁶¹ Și să rămână inimile noastre desăvârșite către Domnul Dumnezeu nostru, ca să umblăm întru sfințenie după rânduielile Lui și să păzim poruncile Lui, precum în ziua aceasta.” ⁶² Atunci regele și toți fiii lui Israel au adus jertfă dinaintea Domnului. ⁶³ Și regele Solomon a jertfit jertfele de pace pe care le-a adus Domnului: douăzeci și două de mii de boi și o sută douăzeci de mii de oi. Regele și toți fiii lui Israel au închinat Casa Domnului. ⁶⁴ În ziua aceea regele a sfințit mijlocul curții, din fața Casei Domnului, pentru că a adus acolo arderea de tot și jertfele și grăsimea jertfelor de pace, fiindcă altarul de aramă dinaintea Domnului era prea mic și nu putea cuprinde arderile de tot și jertfele de pace. ⁶⁵ Și a făcut Solomon praznic în ziua aceea împreună cu întregul Israel; [și a fost] adunare mare, de la intrarea în Emath și până la râul Egiptului, în fața Domnului Dumnezeului nostru, în Casa pe care [Solomon] o zidise; și au mâncat și au băut și s-au veselit înaintea Domnului Dumnezeului nostru, timp de șapte zile. ⁶⁶ Iar în ziua a opta a dat drumul poporului și l-a binecuvântat și fiecare s-a întors la cortul său bucurându-se cu inimă bună pentru toate bunătățile pe care i le-a dat Domnul lui David, robul Său, și lui Israel, poporul Său.

8,59 „zi după zi”: *litt.* „lucrul zilei în ziua lui”.

8,63 „au închinat”: *gr.* ἐγκαινίζω, *litt.* „a înnoi, a inaugura, a consacra”.

8,65 „în ziua aceea”: *gr.* ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ. După TM: „în acel timp”, adică (după 8,2 – vezi și nota) în luna a șaptea, luna *Ethanim* (septembrie-octombrie) Această sărbătoare a sfințirii Templului corespunde sărbătorii de toamnă „a Corturilor”, care marchează sfârșitul sezonului uscat și revenirea la viață a naturii, din darul lui Dumnezeu. ♦ „și au mâncat și au băut și s-au veselit”: TM are „și au fost”.

8,66 „și l-a binecuvântat”: TM are „ei l-au binecuvântat pe rege” (= l-au salutat).

9¹ Și a fost așa: după ce Solomon a isprăvit de zidit Casa Domnului și casa regelui și toate lucrările lui Solomon, pe care a voit să le facă, ² Domnul i s-a arătat lui Solomon a doua oară, așa cum i se arătase în Gabaon. ³ Și Domnul i-a spus: „Am auzit glasul rugăciunii tale și al cererii tale cu care te-ai rugat dinaintea Mea și ți-am împlinit după toată ruga ta; am sfințit această Casă pe care ai zidit-o ca să așez acolo numele Meu până în veac, și ochii Mei și inima Mea vor fi acolo în toate zilele. ⁴ Dacă tu vei umbla dinaintea Mea după cum a umblat tatăl tău David, cu inimă evlavioasă și cinstită, ca să împlinească toate câte i-am poruncit, și vei păzi rânduielile Mele și poruncile Mele, ⁵ Eu voi înălța tronul domniei tale peste Israel în veac, după cum i-am grăit lui David, tatăl tău, zicând: «Nu vei fi lipsit de bărbat care să cârmuiască în Israel.» ⁶ Iar dacă, întorcându-vă, voi și copiii voștri vă veți abate de la Mine și nu veți păzi poruncile Mele și rânduielile Mele pe care le-a dat Moise dinaintea voastră, ci vă veți duce să slujiți altor dumnezei și vă veți închina lor, ⁷ Eu îl voi lua pe Israel de pe pământul pe care i l-am dat și această Casă, pe care am sfințit-o pentru numele Meu, o voi arunca de la fața Mea; și Israel va fi dat nimicirii și [va ajunge] de poveste la toate popoarele. ⁸ Și de Casa aceasta înaltă orice trecător se va minuna și va fluiera, zicând: «De ce-a făcut Domnul așa acestei țări și acestei Case?» ⁹ Și vor zice: «Pentru că L-au părăsit pe Domnul Dumnezeuul lor care i-a scos pe părinții lor din Egipt, din casa robiei, și s-au luat după zei străini și li s-au închinat și le-au slujit lor; de aceea a adus Domnul peste ei această nenorocire.»”

^{9a} Atunci Solomon a adus-o pe fiica lui Faraon din cetatea lui David în casa sa, pe care și-o zidise în acele zile.

¹⁰ Vreme de douăzeci de ani, în care a zidit Solomon cele două case, Casa Domnului și casa regelui, ¹¹ Chiram, regele Tyrului, l-a ajutat pe Solomon cu lemn de cedru și cu lemn de pin, cu aur și cu tot ce voia. Atunci regele i-a dat lui Chiram douăzeci de cetăți în ținutul Galileii. ¹² Și a ieșit Chiram din Tyr și s-a dus în Galileea, ca să vadă cetățile pe care i le dăduse Solomon, dar nu i-au plăcut. ¹³ Și a zis: „Ce-i cu cetățile astea pe care mi le-ai dat,

9,4 „cu inimă evlavioasă și cinstită”, gr. ἐν οὐσίῳ καὶ εὐθύῳ, *litt.* „în pietatea inimii și în cinste”.

9,6 „le-a dat Moise”: TM are „le-am dat”.

9,7 „va fi dat nimicirii și [va ajunge] de poveste”: TM are „va fi de poveste și de răs”.

9,9a Adaos LXX.

9,13 „Mărginime”: TM are „ținutul *Kābhūl*”. Nu e sigur că toponimul are legătură cu reflecția lui Chiram; dacă are, s-au propus traduceri interpretative ca „nimic” sau „mlaștină”.

frate?!” Și le-a numit „Mărginime” până în ziua de astăzi. ¹⁴ Și Chiram i-a adus lui Solomon o sută douăzeci de talanți de aur [¹⁵⁻²⁵] ²⁶ și o corabie pentru ceea ce făcuse Solomon în Gasiongaber, aflat lângă Ailath, pe țărmul îndepărtat al mării, în ținutul Edomului. ²⁷ Și Chiram a trimis cu corabia pe slujitorii săi, corăbieri pricepuți să umble pe mare, împreună cu slujitorii lui Solomon. ²⁸ Și au venit la Sophera și au luat de acolo o sută douăzeci de talanți de aur și i-au adus regelui Solomon.

10 ¹ Regina din Saba a auzit de numele lui Solomon și de numele Domnului, și a venit să-l pună la încercare cu enigme. ² A intrat în Ierusalim

9,14 Valoarea unui talant era variabilă, dar se poate evalua greutatea totală de mai sus la minimum 3600 kg.

9,15-25 Apar numai în TM și în O (recensiunea origeniană, hexaplară): „¹⁵ Așa stau lucrurile cu corvoada pe care a rânduit-o regele Solomon spre a zidi Casa Domnului, și casa regelui, și Melo, și cetățuia pentru a înconjura marginea cetății lui David, și Asur, și Maida, și zidul Ierusalimului, și Eser, și Magdo, și Gezer. ¹⁶ Faraon, regele Egiptului, s-a suit și a cucerit cetatea Gezer și a ars-o în foc, și pe canaanenii care ședeau în cetate i-a ucis și a dat-o ca dar de nuntă fiicei sale, nevasta lui Solomon. ¹⁷ Și a zidit Solomon Gazerul și Baithoronul de Jos ¹⁸ și Balath și Thermath, în pustiu, și, în ținut, ¹⁹ toate cetățile de locuit care erau ale lui Solomon și cetățile de care și toate cetățile călăreților și ceea ce a înfăptuit Solomon ca să zidească în Ierusalim și în Liban și în tot ținutul de sub cârmuirea lui; ²⁰ [iar pe] tot poporul rămas de la amarei și chetei și fereziți și evei și iebusei și gergesei, care nu erau dintre fiii lui Israel, ²¹ pe fiii lor care rămăseseră cu ei în țară, pe care n-au putut fiii lui Israel să-i nimicească, i-a rânduit Solomon la corvoadă de robie până în ziua aceasta. ²² Și dintre fiii lui Israel nu i-a dat Solomon la lucru, pentru că ei erau oameni războinici și slujitorii săi și căpeteniile sale și cei de rangul al treilea și căpeteniile de care și călăreții săi. ²³ Aceștia sunt căpeteniile cele așezate peste lucrarea lui Solomon: cincisute cincizeci care conduceau în poporul care făcea lucrările. ²⁴ Numai [când] fiica Faraonului s-a suit din cetatea lui David la casa ei pe care i-a construit-o, atunci a construit Melo. ²⁵ Și aducea Solomon de trei ori pe an ardere de tot și jertfe de pace pe altarul pe care îl construise Domnului și ardea tămâie înaintea Domnului și ținea Casa Domnului.”

9,26 În TM începe „Și corăbii a construit regele Solomon, la *‘Ef’yôn-Gebher*”. ♦ „țărmul îndepărtat al mării”: TM are „pe țărmul Mării de Trestii” (Mării Roșii).

9,28 „Sophera”: Σοφρα redă ebr. *‘Ophirāh*, regiune celebră pentru aurul care se găsea acolo; situarea acestei localități nu a putut fi determinată cu certitudine. E foarte probabil să fi fost pe coasta Arabiei, deși a fost căutată și în Africa de Sud sau în India. ♦ „o sută douăzeci”: TM are „patru sute douăzeci”.

10,1 Caracterul fabulos al acestei povestiri nu exclude posibilitatea unei realități istorice, având în vedere relațiile comerciale dintre Solomon și Arabia. Nu se poate stabili exact

cu putere foarte mare, cu cămile încărcate cu mirodenii și cu foarte mult aur și pietre scumpe; și a intrat la Solomon și i-a grăit toate câte-i erau la inimă.
³ Și Solomon a răspuns la toate cuvintele ei și nu era nici un cuvânt pe care regele să-l treacă cu vederea și la care să nu-i dea răspuns. ⁴ Și regina din Saba a văzut toată chibzuința lui Solomon, și casa pe care o construise, ⁵ și mâncărurile lui Solomon, și purtarea slugilor lui, și ținuta îngrijitorilor lui, și veșmintele lui, și paharnicii lui, și arderea de tot pe care el o aducea în Casa Domnului, și s-a minunat foarte. ⁶ Și i-a spus regelui Solomon: „Adevărată este vorba pe care am auzit-o în țara mea despre cuvântul tău și despre chibzuința ta. ⁷ Dar nu i-am crezut pe cei care-mi povesteau până când nu am venit și ochii mei au văzut; și, iată, nu mi s-a spus nici pe jumătate; căci ai întrecut în bunătați tot ce am auzit în țara mea despre tine. ⁸ Fericite soțiile tale, fericite slugile tale acestea, care stau înaintea ta neîncetat, auzind toată chibzuința ta. ⁹ Binecuvântat fie Domnul Dumnezeuul tău, care a binevoit întru tine ca să-ți dea tronul lui Israel, căci Domnul îl iubește pe Israel așa încât l-a statornicit până în veac și te-a așezat pe tine rege peste ei, ca să faci judecată cu dreptate în pricinile lor.” ¹⁰ Și regina i-a dăruit lui Solomon o sută douăzeci de talanți de aur și foarte multe mirodenii și pietre scumpe. N-a mai ajuns [în țară] asemenea belșug de mirodenii cum i-a dăruit regina din Saba regelui Solomon.

unde era localizat regatul Saba. Se pare că un regat sabeean din sudul Arabiei ar fi cunoscut o perioadă de înflorire între anii 900 și 450 î.H., datorată schimburilor comerciale cu India. Această relatare se regăsește și în alte tradiții, cum ar fi cea abisianiană și musulmană. Potrivit celei din urmă, regina purta numele de Balkis. ♦ „și de numele Domnului”: TM are „datorită numelui lui YHWH”. ♦ Pentru Origen (*Comentariu la Cântarea cântărilor* 2,1) sau Grigore al Nyssei (*Omilia 7 la Cântarea cântărilor*), regina din Saba, „etiopiancă”, prefigurează „Biserica neamurilor”. Păgânii sunt „negri”, precum regina etiopiană, întrucât practicau idolatria, trăind departe de adevăratul Dumnezeu. Darurile reginei trimit la darurile aduse de magi Mântuitorului.

10,2 Pentru Origen, regina din Saba („lumea păgână”) vine la *Ierusalim*, adică spre Viziune; „mirodeniile” sunt „faptele bune”; „aurul” simbolizează cunoștințele intelectuale și disciplinele profane, specifice filozofiei păgâne; „piatra scumpă” simbolizează curățenia firii. Ea vine în Templu, care prefigurează taina Întrupării.

10,4 „chibzuința”: gr. φρόνησις corespunde adesea ebr. *hokhmāh*, „înțelepciune”; mai rar, acest termen ebraic e tradus cu σοφία (de ex. 2,6; 5,14).

10,5 „purtarea... ținuta”: gr. κάθηδρα ... στάσις... ♦ „s-a minunat”: gr. ἐξ ἐαυτῆς ἐγέβετο, „și-a ieșit din fire”.

10,7 „bunătați”: TM are „înțelepciune și bunăstare”.

10,8 „soțiile tale”: TM are „oamenii tăi” (în ebr. e diferență de o literă între cele două cuvinte!).

¹¹ Și corabia lui Chiram, care purta aur din Suphir, a adus foarte multă lemnărie nelucrată și piatră de mare preț. ¹² Și regele a făcut din lemnul acela nelucrat sprijinitori pentru Casa Domnului și pentru casa regelui, și citere și harfe pentru cântăreți. Nu a mai venit în țară asemenea lemn nelucrat, nici nu s-a mai văzut pe undeva până în ziua de astăzi. ¹³ Și regele Solomon i-a dăruit reginei din Saba tot ce a poftit, tot ce i-a cerut, pe lângă tot ce i-a dăruit regele Solomon cu mâna lui. Și regina și cu toți slujitorii ei s-au întors și s-au dus în țara lor. ¹⁴ Și greutatea aurului care i se aducea lui Solomon într-un singur an era de șase sute șazeci și șase de talanți de aur, ¹⁵ în afară de tributul supușilor și al negustorilor și al tuturor regilor de la hotare și al satrapilor țării. ¹⁶ Și a făurit Solomon trei sute de sulite mari din aur ciocănit – trei sute [de sicli] de aur de fiecare sulită –, ¹⁷ și trei sute de armuri din aur bătut – trei mine de aur erau la o armură – și le-a dat pentru casa din stejar de Liban. ¹⁸ Și a mai făcut regele un tron mare de fildeș și l-a acoperit cu aur curat. ¹⁹ Tronul avea șase trepte iar în spațele tronului erau chipuri de viței sculptați. De o parte și de alta a scaunului avea niște [sprijinitori de] mâini cu doi lei așezați lângă ele. ²⁰ Și alți doisprezece lei erau așezați pe cele șase trepte, de o parte și de alta. Nu s-a mai văzut așa ceva în nici o împărăție. ²¹ Și toate vasele de băut ale lui Solomon erau din aur și lighenele erau din aur și toate lucrurile din casa din stejar de Liban erau ferecate în aur; [nimic] nu era din argint, pentru că

10,11 „corabia”: TM are *'onī*, substantiv colectiv, „corăbii, flotă”; la fel și la 10,22. ♦ „lemnărie nelucrată”: TM are „lemn de *'al'muggim*” – esență rară, greu de determinat. S-a propus „santal” (TOB).

10,12 „citere și harfe”: gr. *βάλας καὶ κινύρας*; cf. nota 10,5 la 1 Regi.

10,14 „666”: apare și în Apocalipsa lui Ioan 13,18, ca „număr” al Antihristului; aici ar corespunde unei greutatei de minimum 20.000 kg.

10,15 „satrapii”: TM are *„pahōth”* (sg. *pehāh*), „guvernatori” – împrumut din asiriană, folosit apoi pentru cărmuitorii de provincii din Babilon, Media și Persia; tradus în greacă cu termenul pers.

10,16 „trei sute de sulite... trei sute [de sicli]”: TM are „două sute de scuturi... șase sute de sicli”.

10,17 „casa din stejar de Liban”: „casa pădurii Libanului”, cf. nota 7,39.

10,18 „cu aur curat”: gr. *δοκίμω*, *litt.* „încercat”.

10,19 La aceste șase trepte se adaugă și tronul însuși, ca a șaptea treaptă, simbolizând cosmosul cu cele șapte ceruri. ♦ „chipuri de viței sculptați”: în ebr. se poate citi și altfel, fără a schimba consoanele: „și un spătar rotunjit”. ♦ „Nu s-a mai văzut așa ceva în nici o împărăție”: gr. *οὐκ γέγονεν οὕτως πάση βασιλείᾳ*, *litt.* „Nu s-a mai făcut astfel în nici o împărăție”.

[argintul] nu avea preț în zilele lui Solomon; ²² căci regele avea pe mare, împreună cu corăbiile lui Chiram, o corabie de Tharsis, care venea la rege din Tharsis o dată la trei ani cu aur, cu argint, cu piatră tăiată și cu piatră cioplită. ^{22a} Aceasta era rânduiala câștigului pe care l-a dat regele Solomon pentru zidirea Casei Domnului și a casei regelui și a zidului Ierusalimului și al cetățuiei, pentru întărirea zidului cetății lui David, și pentru Assur, și Magdan, și Gazer, și Baithoronul de sus, și Iethermath și toate cetățile cu care de luptă, și pentru toate cetățile călăreților, și tot ce-a rânduit Solomon ca să zidească Ierusalimul și [cetățile din] toată țara, ca nimeni să nu se înstăpânească asupra lui. ^{22b} Iar [pe] tot poporul rămas dintre chetei, și amorei, și ferezei, și canaaneni, și evei, și iebusei, și gergesei, de la cei care nu sunt dintre fiii lui Israel, pe fiii lor rămași cu ei în țară, pe care fiii lui Israel n-au putut să-i nimicească, Solomon i-a supus la bir până în ziua de astăzi. ^{22c} Însă pe fiii lui Israel Solomon nu i-a pus la corvezi fiindcă erau bărbați războinici și slujitorii săi și căpeteniile carelor sale și călăreții săi. ²³ Și Solomon a ajuns mai presus decât toți regii pământului în bogăție și chibzuință. ²⁴ Și toți regii pământului căutau fața lui Solomon, ca să asculte chibzuința pe care Domnul o pusese în inima lui. ²⁵ Și fiecare își aducea darurile, vase de aur și veșminte, mir și mirodenii și cai și catări, an de an. ²⁶ Și Solomon avea patru mii de iepe pentru carele lui și douăsprezece mii de călăreți; și i-a așezat în cetățile cu care de luptă și la rege, în Ierusalim. ^{26a} Și avea stăpânire peste toți regii, de la Fluviu și până la ținutul Străinilor și până la hotarele Egiptului. ²⁷ Și regele a făcut ca aurul și argintul să fie în Ierusalim precum pietrele, iar cedrii i-a făcut ca duzii, care cresc o mulțime în câmpie. ²⁸ Iar caii lui Solomon se aduceau din Egipt și din Thecue; negustorii regelui îi luau pe bani din Thecue. ²⁹ La ieșirea din Egipt, [prețul] unui car de luptă se urca la o sută de arginți și al unui cal la cincizeci de arginți. Și tot cu atât veneau pe mare pentru toți regii cheteilor și ai Siriei.

10,22 „Tharsis”: loc geografic greu de determinat, situat probabil în Spania sau la Marea Neagră și considerat a fi extremitatea lumii cunoscute. O „corabie de Tharsis” era o corabie de comerț solidă, în stare să ajungă în cele mai îndepărtate ținuturi (cf. TM 22,49; Iez. 27,12).

10,22 a-c Adaos LXX.

10,22a „câștigului”: gr. προνομή, se referă mai ales la câștigul obținut cu forța.

10,26a „și avea stăpânire... Egiptului”: acest verset nu apare în TM, dar e identic cu 5,1 TM (vezi nota).

10,27 „aurul” nu apare în TM. ♦ „duzii”: TM are „sicomorii”.

10,29 „o sută... cincizeci”: TM are „șase sute... o sută cincizeci”. ♦ „pe mare”: TM are „prin mâna lor”.

11¹ Regele Solomon era iubitor de femei și avea șapte sute de doamne și trei sute de țitoare. A luat și femei străine: pe fiica lui Faraon, moabite, ammanite, siriene, idumeene, chetee și amoree,² dintre neamurile de la care Domnul îi oprise pe fiii lui Israel, [zicând]:³ „Să nu mergeți la ei și nici ei să nu vină la voi, ca nu cumva să vă abată inimile după idoli lor.” De aceștia s-a alipit Solomon, îndrăgindu-i.⁴ Și a fost așa: la vremea bătrâneții lui Solomon, inima lui nu a fost pe de-a-ntregul cu Domnul Dumnezeuul lui, ca inima lui David, tatăl său; femeile străine i-au abătut inima după zeii lor.⁵ Atunci Solomon i-a zidit o înălțime lui Chamos, idolul Moabului, și regelui lor, idolul fiilor lui Ammon,⁶ și Astartei, spurcăciunea sidonienilor.⁷ Așa a făcut pentru toate femeile sale străine, arzând tămâie și jertfind idoli lor.⁸ Solomon a făcut ce este rău dinaintea Domnului; nu a umblat după Domnul ca David, tatăl său.⁹ Și Domnul s-a mâniat împotriva lui Solomon, fiindcă el și-a abătut inima de la Domnul Dumnezeuul lui Israel, care i se arătase de două ori¹⁰ și care îi poruncise cu privire la acest lucru: să nu umble nicidecum după zei străini, ci să aibă grijă să facă ceea ce i-a poruncit Domnul Dumnezeu.¹¹ Și Domnul i-a spus lui Solomon: „Fiindcă așa a fost cu tine și n-ai păzit poruncile și rânduielile Mele pe care ți le-am poruncit, voi smulge cu totul domnia din mâna ta și o voi da robului tău.

11,1 „și avea șapte sute de doamne și trei sute de țitoare”: nu apare în TM aici, ci la 11,3. Conținutul v. 11,3 din LXX face parte, în TM, din 11,2. ♦ „doamne”: gr. ἀρχουσσαι, litt. „stăpâne, conducătoare”, presupune un ebr. *nāšim šārōth*, litt. „prințese”, ca la v. 3 TM. La fel și „țitoare”: gr. πολλακαί presupune ebr. *pilagh' šōth* – tot la v. 3 în TM. ♦ Augustin remarcă faptul că la regele David adulterul fusese o patimă trecătoare, pe când Solomon a fost cu totul stăpânit de ea: „*uero in eius filio Salomone non quasi hospes transitum habuit, sed regnum ista libido possedit.*” În ciuda „apriinderii de dragostea înțelepciunii” care-l cuprinsese inițial, Solomon avea să piardă prin „dragostea trupească” pe cele dobândite „prin dragostea duhovnicească” (*De doctrina christiana* III,72).

11,5 „o înălțime”: cf. nota 3,2. TM (v. 7) precizează: „o înălțime pe muntele din fața Ierusalimului”, adică Muntele Măslinilor, numit în 4Rg. 23,13 „Muntele Nimicirii”. ♦ „Chamos, idolul Moabului”: nu apare în TM aici, ci la 11,7; la fel și „înălțimea”. ♦ „regelui lor”: TM are „*Mil' kōm*, urâciunea amoniților”. Numele acestui zeu vine din rădăcina *MLK*, ca și *melekh* „rege”. Este același nume cu „Molekh”, grafie ebraică depreciativă, în care consoanele primesc vocalismul cuvântului *bošeth*, „rușine”.

11,7 LXX = 11,8 TM.

11,8 LXX = 11,6 TM.

11,10 „ci să aibă grijă să facă...”: TM are „dar Solomon nu a făcut...”

11,11 „poruncile”: TM are „legământul”. ♦ „voi smulge cu totul”: gr. διαρρήσων διαρρήξω, litt. „smulgând voi smulge” (semitism).

¹² Totuși, nu voi face acest lucru în zilele tale, de dragul lui David, tatăl tău: din mâna fiului tău o voi lua. ¹³ Însă nu voi lua întregul regat, ci voi da un sceptru fiului tău, de dragul lui David, robul Meu, și de dragul Ierusalimului, cetatea pe care am ales-o.” ¹⁴ Și Domnul i-a ridicat potrivnic lui Solomon pe Ader idumeul și pe Esrom, fiul lui Eliadae, cel din Raemmath, [și pe] Adrazar, regele Subei, stăpânul acestuia; și s-au adunat la el bărbați, și el le-a fost căpetenie a uneltirii; și au pus mâna pe Damasec. Și au fost potrivnici lui Israel în toate zilele lui Solomon; iar Ader idumeul era din seminția regească din Idumeea.

¹⁵ Și a fost așa: când David a nimicit Edomul, iar Ioab, căpetenia oștirii, îngropa morții – au ucis toată partea bărbătească din Idumeea, căci ¹⁶ Ioab și tot Israelul au stat acolo, în Idumeea, șase luni, până ce au nimicit toată partea bărbătească din Idumeea – ¹⁷ a scăpat [tocmai] Ader, împreună cu toți bărbații idumei slujitori ai tatălui său, și au ajuns în Egipt. Ader [era pe atunci] copil mic. ¹⁸ Și s-au ridicat niște bărbați din cetatea Madiam, s-au dus la Pharan și au luat oameni cu ei și au mers la Faraon, regele Egiptului. Și s-a înfățișat Ader dinaintea lui Faraon, care i-a dat casă și masă. ¹⁹ Și Ader a aflat multă bunăvoință în fața lui Faraon, încât acesta i-a dat-o de nevastă pe sora soției sale, sora mai mare a Thekeminei. ²⁰ Și sora Tekeminei i-a născut lui Ader pe Ganebath, fiul ei, și Tekemina l-a crescut în mijlocul fiilor lui Faraon; și Ganebath era printre fiii lui Faraon. ²¹ Și când Ader a auzit, din Egipt, că David s-a culcat alături de părinții lui și că Ioab, căpetenia oștirii, a murit, a zis către Faraon: „Lasă-mă să mă întorc în țara mea!” ²² Și Faraon i-a zis lui Ader: „Ce-ți lipsește la mine de cauți să te întorci în țara ta?” Și Ader i-a zis: „Lasă-mă să plec!” Și Ader s-a întors în țara lui. [²³⁻²⁴]

11,13 „robul Meu”: TM are „tatăl tău”.

11,14 „potrivnic”: σαρτον transliterează în LXX ebr. *sātān* – „adversar”, „potrivnic”; aici nu are încă o conotație teologică, aceasta apărând abia în Cartea lui Iov. ♦ Dintre dușmani, TM îl amintește numai pe *Hadhadh* (= Ader).

11,18 „i-a dat casă și masă”: gr. ἔδωκεν αὐτῷ οἶκον καὶ ἄρτους διέταξεν αὐτῷ, *litt.* „i-a dat casă și a poruncit [să i se dea] pâine”.

11,19 „sora mai mare a Thekeminei”: TM are „sora puternicei *tah'p'nēys*”. „Tahpnes” este de fapt un titlu egiptean - „soția regelui”.

11,22 „Și Ader s-a întors în țara lui”: nu apare în TM.

11,23-24 Aici apare, în unele manuscrise (mai apropiate de TM), un text apropiat de LXX 11,14b: „²³ Dumnezeu a trezit un vrăjmaș lui Solomon, pe Razon, fiul lui Eliadae, pe Barameth [TM are aici «care fugise la»], Adadezer, regele din Suba, stăpânul său.

²⁴ Și se adunaseră la el oameni și el era căpetenia uneltirii. Pentru că David îi omora, au

²⁵ Acesta este răul pe care l-a făcut Ader: a împilat Israelul și a domnit în țara Edomului. ²⁶ Și Ieroboam, fiul lui Nabat, efratitul din Sarira, fiul unei văduve, [era] robul lui Solomon. ²⁷ Iată cum a ridicat el mâna asupra regelui Solomon: acela a clădit cetățuia și a întărit zidul cetății lui David, tatăl său, ²⁸ iar Ieroboam [era] un om zdravăn. Și Solomon a văzut că feciorul este bun de treabă și l-a pus peste dările casei lui Iosif. ²⁹ Și s-a întâmplat că, în vremea aceea, Ieroboam a ieșit din Ierusalim, și profetul Achia selonitul l-a găsit pe cale și l-a luat deoparte. Achia era îmbrăcat cu haină nouă și se aflau pe câmp doar ei doi. ³⁰ Atunci Achia și-a dezbrăcat haina cea nouă și a rupt-o în douăsprezece bucăți. ³¹ Și i-a zis lui Ieroboam: „Ia-ți zece bucăți, căci așa spune Domnul Dumnezeuul lui Israel: «Iată, Eu voi smulge domnia din mâna lui Solomon și îți voi da ție zece sceptre; ³² iar două sceptre îi vor rămâne lui, de dragul robului Meu David și de dragul Ierusalimului, cetatea pe care Eu am ales-o dintre toate triburile lui Israel; ³³ fiindcă [Solomon] M-a părăsit și s-a închinat Astartei, spurcăciunea Sidonienilor, și lui Chamos și idolilor Moabului și regelui acestora, ocara fiilor lui Ammon, și n-a umblat în căile Mele ca să facă ce este drept dinaintea Mea, precum David, tatăl său. ³⁴ Dar nu voi lua din mâna lui toată domnia, ci-l voi sprijini cu tărie în toate zilele vieții lui, de dragul lui David, robul Meu, pe care l-am ales. ³⁵ Însă regatul îl voi lua din mâna fiului său și ție îți voi da zece sceptre, ³⁶ iar fiului său îi voi da două sceptre, ca să fie în toate zilele un loc rânduit pentru robul Meu David, dinaintea Mea, în Ierusalim, cetatea pe care am ales-o pentru Mine, ca să-Mi așez numele Meu acolo. ³⁷ Și pe tine te voi lua și vei domni așa cum dorește sufletul tău, și vei fi rege peste Israel. ³⁸ Și

pornit la Damasc, s-au așezat acolo și au domnit la Damasc. ^{25a} Și el i-a fost dușman Israelului în toate zilele lui Solomon.”

11,27 Expresia ebraică „a ridica mâna” nu implică neapărat „violență” sau „ucidere”. Poate fi vorba de o revoltă împotriva corvezilor. Amănuntele evenimentelor nu mai sunt cunoscute.

11,31 „sceptre” = triburi. Cf. nota 2,28 la 1 Regi.

11,32 „două sceptre”: TM are „un trib”, pe redactorul deuteronomist interesându-l tribul lui Iuda. Se pare, însă, că de acesta a rămas legat și alt trib, Benjamin (vezi 12,21) sau, poate, Simeon. La fel și la 11,36.

11,33 „M-a părăsit...”: în TM, toate verbele sunt la plural, referindu-se la popor. ♦ „regelui acestora”, cf. nota 11,5.

11,36 „un loc rânduit”: TM are „o făclie”.

11,38 TM adaugă „Îți voi da Israelul” și continuă: ³⁹ „Voi smeri în aceasta neamul lui David, dar nu pentru toate zilele” (la fel în recensunile lui Origen și Lucian).

dacă vei păzi toate câte ți le poruncesc, și dacă vei umbla în căile Mele și vei face ceea ce este drept înaintea Mea, păzind poruncile și rânduielile Mele, cum a făcut David, robul Meu, Eu voi fi cu tine și-ți voi zidi o casă statornică, după cum i-am zidit lui David.” [39]

⁴⁰ Și Solomon a căutat să-l omoare pe Ieroboam, dar acesta s-a ridicat și a fugit în Egipt la Susakim, regele Egiptului, și a stat în Egipt până când a murit Solomon. ⁴¹ Și celelalte fapte ale lui Solomon, și toate câte le-a făcut, și toată chibzuința lui, iată, oare nu sunt scrise în Cartea Faptelor lui Solomon? ⁴² Și zilele domniei lui Solomon în Ierusalim au fost patruzeci de ani. ⁴³ Și Solomon s-a culcat alături de părinții săi și l-au îngropat în cetatea lui David, tatăl său. Și când a auzit Ieroboam, fiul lui Nabat, încă fiind în Egipt (căci fugise de Solomon și se așezase în Egipt), s-a dus de-a dreptul și a intrat în cetatea sa, din ținutul Sarira, în muntele lui Efraim. Regele Solomon s-a culcat alături de părinții săi și Roboam, fiul său, a ajuns rege în locul lui.

12 ¹ Și regele Roboam s-a dus la Sikima, fiindcă la Sikima venise tot poporul lui Israel, ca să-l facă rege. [2]

³ Și poporul a grăit către regele Roboam, zicând: ⁴ „Tatăl tău ne-a îngreunat jugul; tu însă ușurează-ne acum din robia cea aspră a tatălui tău și de sub jugul cel greu pe care l-a pus asupra noastră, și vom fi robii tăi.” ⁵ Și el a zis către ei: „Plecați și întoarceți-vă la mine peste trei zile!” Și ei au plecat. ⁶ Și

11,40 „Susakim”, ebr. *Şiŝaq* (în egipteană *Şeşonq*), rege de origine libiană, a fondat a XXII-a dinastie (950-730 î.H.). El a domnit între 950 și 929 și a invadat Palestina (cf. 14,25-26), așa cum făcuseră mai demult alți faraoni care au stăpânit Palestina până la mijlocul secolului al XVI-lea î.H.

11,41 „Cartea Faptelor”: gr. βιβλίον ῥημάτων (ῥῆμα înseamnă „cuvânt”, dar și „faptă” – după ebr. *dābhār*) era sulul în care se consemnau, pe măsură ce aveau loc, hotărârile și înfăptuirile regilor lui Israel și ai lui Iuda (cf. 14,29; 15,23; etc.). Aceste documente originale s-au pierdut, dar o parte din material se regăsește în Cărțile Regilor și ale Cronicilor.

11,42 „patruzeci de ani”: Solomon a domnit între 972-933 î.H.

11,43 Pasajul „Și când a auzit Ieroboam... alături de părinții săi” nu apare în TM. ♦ „Roboam”: primul rege al regatului lui Iuda, din sud, după pierderea regatului nordic (931-913). Arogant, violent, imatur, susținător al cultelor păgâne.

12,2 Apare doar în unele manuscrise și în TM, cu o completare la v. 3: „Și a fost așa: când a auzit Ieroboam, fiul lui Nabath, fiind el încă în Egipt, pentru că fugise din fața regelui Solomon, Ieroboam s-a întors din [TM: rămăsese în] Egipt; ³ au trimis și l-au chemat și Ieroboam a venit împreună cu toată adunarea lui Israel.”

12,6 „stătuseră dinaintea” = „au fost în slujba lui”.

regele a vorbit cu cei mai bătrâni, care stătuseră dinaintea lui Solomon, tatăl său, pe când acesta era în viață, zicând: „Cum mă sfătuiți să-i răspund poporului acestuia?”⁷ Și ei i-au grăit: „Dacă în ziua de astăzi îi vei fi rob acestui popor și-i vei sluji și le vei grăi cuvinte bune, atunci îți vor fi și ei robi în toate zilele.”⁸ Dar el a lepădat sfatul pe care i l-au dat bătrânii și s-a sfătuit cu tinerii care crescuseră cu el și care îi erau apropiați.⁹ Și i-a întreat: „Voi ce mă sfătuiți? Ce să răspund acestui popor, care-mi spune: «Ușurează-ne jugul pe care tatăl tău l-a pus asupra noastră.»?”¹⁰ Și tinerii care crescuseră împreună cu el și care îi erau apropiați i-au răspuns: „Așa să-i grăiești acestui popor care zice către tine: «Tatăl tău a îngreunat jugul nostru, iar tu acum ușurează-l» – așa să le spui: «[Degetul] meu cel mic [va fi] mai gros decât șalele tatălui meu.¹¹ Și acum, [dacă] tatăl meu v-a împovărat cu jug greu, eu voi mai și adăuga la jugul vostru; tatăl meu v-a pedepsit cu bice, eu am să vă pedepsesc cu scorpioni.»”¹² Și întregul Israel a venit la regele Roboam a treia zi, după cum le grăise regele, zicând: „Întoarceți-vă la mine peste trei zile.”¹³ Și regele i-a răspuns poporului cu asprime; Roboam a lepădat sfatul pe care i l-au dat cei bătrâni¹⁴ și le-a grăit după sfatul celor tineri, zicând: „Tatăl meu v-a îngreunat jugul, dar eu încă voi mai adăuga la jugul vostru; tatăl meu v-a pedepsit cu bice; eu am să vă pedepsesc cu scorpioni.”¹⁵ Și regele n-a ascultat de popor, pentru că schimbarea era de la Domnul, spre întărirea cuvântului Său pe care îl grăise prin Achia, selonitul, despre Ieroboam, fiul lui Nabat.¹⁶ Și a văzut întregul Israel că regele n-a ascultat de ei și i-au răspuns regelui, zicând: „Ce parte avem noi cu David? Noi nu avem moștenire cu fiul lui Iessai! Pleacă, Israele, la corturile tale! Acum paște-ți, Davide, casa ta!” Și Israel s-a dus la corturile sale. [17]

12,8 „care îi erau apropiați”: *litt.* „care ședeau dinaintea feței lui”.

12,10 „șalele”: gr. ὀφύς, „mijloc, șale, rinichi”, corespunde ebr. *māth^enīm*, termen ce provine din radicalul *māthan*, „a fi tare”. Această zonă era considerată sediul forței fizice (de aceea, în Gen. 32,26, se spune despre Iacob: „Văzând că nu-l biruiește, Acela i-a atins coapsa”). ♦ Pseudo-Vasile cel Mare pune în legătură acest episod cu Ecl. 10,16: „Vai ție, cetate al cărei rege e un tinerel!” Condamnabilă nu este tinerețea sau adolescența, așadar vârsta în sine, ci faptul de a te comporta imatur, precum Roboam în cazul de față (*Comentariu la Isaia* 3).

12,11 „scorpioni”: bice cu gheare de fier.

12,12 „întregul Israel”: expresia desemnează aici cele zece triburi care se vor despărți de Ierusalim, formând Regatul de Nord (*cf.* 12,16, dar și 2Rg. 2,9; 4,1; 5,5).

12,17 Apare numai la Origen și în TM: „Dar peste fiii lui Israel care se aflau în cetățile lui Iuda a domnit [tot] Roboam.”

¹⁸ Și regele l-a trimis pe Adoniram, care era peste biruri, dar tot Israelul l-a bătut cu pietre și el a murit. Și regele Roboam a apucat să se suie [în car] și să fugă în Ierusalim. ¹⁹ Și Israel s-a despărțit de casa lui David până în ziua de astăzi. ²⁰ Și când a auzit tot Israelul că s-a întors Ieroboam din Egipt, a trimis de l-au chemat la adunare și l-au făcut rege peste Israel. Și casei lui David nu-i mai urma nimeni în afară de sceptrele lui Iuda și Beniamin. ²¹ Și Roboam a intrat în Ierusalim și a chemat adunarea lui Iuda și sceptrul lui Beniamin: o sută douăzeci de mii de tineri buni de război, ca să lupte împotriva casei lui Israel și să întoarcă domnia la Roboam, fiul lui Solomon. ²² Și cuvântul Domnului a fost către Samaia, omul lui Dumnezeu, zicând: ²³ „Vorbește către Roboam, fiul lui Solomon, regele lui Iuda, și către toată casa lui Iuda și Beniamin, precum și celor rămași din popor, zicând: ²⁴ «Așa grăiește Domnul: nu vă ridicați, nici nu luptați cu frații voștri, fiii lui Israel; ci să se întoarcă fiecare la casa lui, căci de la Mine este acest lucru.»” Și ei au ascultat de cuvântul Domnului și n-au mai pornit, după cum era cuvântul Domnului. ^{24a} Și regele Solomon s-a culcat alături de părinții săi și a fost îngropat lângă părinții săi în cetatea lui David. Și Roboam, fiul său, a ajuns rege în locul său în Ierusalim, fiind de șaisprezece ani când a început să domnească. El a domnit doisprezece ani în Ierusalim. Numele mamei sale era Naanan, fiica lui Anan, fiul lui Naas, regele fiilor lui Ammon. El a făcut ce este rău dinaintea Domnului și n-a umblat în calea lui David, tatăl său. ^{24b} Și era un om din muntele lui Efraim, rob al lui Solomon, cu numele Ieroboam, iar numele mamei sale era Sarira, o femeie desfrânată; și Solomon l-a făcut căpetenie peste dările casei lui Iosif. El i-a zidit lui Solomon [cetatea] Sarira în muntele lui Efraim și avea trei sute de care cu cai. Acesta a zidit cetățuia, din dările casei lui Efraim, a întărit cetatea lui David și râvnea la domnie. ^{24c} Dar Solomon căuta să-l omoare și el s-a temut și a fugit la Susakim, regele Egiptului, unde a rămas până la moartea lui Solomon. ^{24d} Și Ieroboam a auzit din Egipt că a murit Solomon și a grăit urechilor lui

12,19 „până în ziua de astăzi”: indicația presupune că Samaria nu căzuse încă la data redactării acestui pasaj.

12,20 „și Beniamin”: lipsește din TM. Cf. și nota 11,32.

12,24 a-z este un adaos LXX. ♦ „fiind de șaisprezece ani... a domnit doisprezece ani”: se contrazice cu 14,21: „de patruzeci și unu de ani... a domnit șaptesprezece ani”.

12,24b „căpetenie peste dări”: gr. ἀρχὸν σκυτάλης, *litt.* „căpetenie peste toiag”; presupunând un ebr. *šar pelek* care se referă la autoritatea asupra unei regiuni; σκυτάλη, „toiag, baston”, dar și „cilindru”, va fi fost preluat ca echivalent al ebr. *pelek*, „roată” dar și „circuit” – de aici „zonă, regiune”.

Susakim, regele Egiptului, zicând: „Lasă-mă să plec în țara mea!” Și i-a răspuns Susakim: „Cere-mi orice vrei și îți voi da!”^{24e} Atunci Susakim i-a dat-o de soție lui Ieroboam pe Ano, sora mai mare a Tekeminei, soția lui. Aceasta era mare între fiicele regelui și i-a născut lui Ieroboam pe Abia, fiul său.^{24f} Și a zis Ieroboam către Susakim: „Lasă-mă de-a binelea să plec!” Și a ieșit Ieroboam din Egipt și s-a dus în ținutul Sarira, din muntele lui Efraim, și s-a adunat acolo toată puterea lui Efraim, și Ieroboam a clădit acolo o întăritură.^{24g} Dar băiatul lui Ieroboam s-a îmbolnăvit de o boală foarte grea și Ieroboam s-a dus să întrebe despre băiat; și a zis către Ano, soția sa: „Scoală-te și mergi să-L întrebi pe Dumnezeu despre băiat, dacă va scăpa cu viață din boala lui!”^{24h} Și era un om în Selo, cu numele Achia, care avea șazeci de ani; și cuvântul Domnului era cu el. Și Ieroboam a zis către soția sa: „Scoală-te și ia în mâna ta pâini pentru omul lui Dumnezeu și turte pentru copiii lui, și struguri și un ulcior cu miere!”²⁴ⁱ Și femeia s-a ridicat și a luat în mână pâini și două turte și struguri și un ulcior cu miere pentru Achia, dar omul era bătrân și ochii îi erau [prea] slăbiți ca să vadă.^{24k} Și ea s-a ridicat din Sarira și a plecat. Și a fost așa: în timp ce ea intra în cetate la Achia selonitul, Achia a spus slugii sale: „Ieși în întâmpinarea lui Ano, femeia lui Ieroboam, și spune-i: «Intră și nu sta; căci așa grăiește Domnul: ‘Eu voi trimite asupra ta [necazuri] grele!’»”^{24l} Și Ano a intrat la omul lui Dumnezeu și Achia i-a zis: „De ce mi-ai adus pâini și struguri și turte și ulcior cu miere? Așa grăiește Domnul: «Iată, tu vei pleca de la mine și când vei intra pe poartă în Sarira, slujnicele tale îți vor ieși înainte, zicând: băiatul a murit.»”^{24m} Căci așa spune Domnul: «Iată, Eu îi voi nimici pe [urmașii] lui Ieroboam de parte bărbătească, și vor fi morții lui Ieroboam în cetate; [apoi] au să-i mănânce câinii, iar pe cel mort în câmp îl vor mânca păsările cerului; dar pe băiat îl vor jeli, zicând: ‘Vai, Doamne, că doar la el s-a găsit ceva bun cu privire la Domnul!’»”²⁴ⁿ Femeia a plecat când a auzit și a fost așa: pe când intra ea în Sarira, băiatul a murit și a întâmpinat-o bocetul.

^{24o} Și Ieroboam a mers la Sikima, în muntele lui Efraim, și a strâns acolo triburile lui Israel. Și Ieroboam, fiul lui Solomon, s-a suit [și el] acolo. Și

12,24m „de parte bărbătească”: gr. οὐροῦντα πρὸς τοῖχον, *lit.* „care urinează pe zid”. E vorba despre o expresie ebraică tipică (*maš'tîn b'qîr*), care mai apare în cap. 16,11; 21,21; în 1Rg. 25,22 și în 4Rg. 9,8 în contexte în care se vorbește de nimicirea până și a ultimului descendent de sex masculin din familia respectivă.

12,24o „douăsprezece bucăți”: Ciprian al Cartaginei opune caracterul divizibil al comunităților politice/profane caracterului indivizibil al comunității creștine (Biserica). Haina

cuvântul Domnului a fost către Samaias elamitul, zicând: „Ia-ți o haină nouă și nedată la apă și rupe-o în douăsprezece bucăți; și dă-i-le lui Ieroboam, zicându-i: «Așa spune Domnul: 'Ia pentru tine zece bucăți, ca să te înfășori!'»” Ieroboam le-a luat și a zis Samaias: „Așa spune Domnul despre cele zece triburi ale lui Israel.”^{24p} Și poporul a zis către Roboam, fiul lui Solomon: „Tatăl tău a îngreunat jugul lui asupra noastră și a îngreunat bucatele de pe masa lui. Iar acum, dacă tu ne faci jugul mai ușor, vom fi robii tăi.” Și Roboam a zis către popor: „Peste trei zile vă voi da răspunsul.”^{24q} Și Roboam a zis: „Adunați-mi pe bătrâni și am să mă sfătuiesc cu ei, ce răspuns să dau peste trei zile poporului.” Și Roboam a grăit în auzul lor după cum poporul a trimis la el. Și bătrânii poporului au zis: „Așa a grăit către tine poporul.”^{24r} Și Roboam a lepădat sfatul lor fiindcă nu i-a plăcut. Apoi a trimis să-i aducă pe cei care crescuseră împreună cu el și a grăit către ei aceleași lucruri: „Poporul a trimis la mine zicându-mi asta și asta.” Și cei crescuți împreună cu el i-au zis: „Așa să grăiești poporului: «[Degetul] meu cel mic este mai gros decât șalele tatălui meu; tatăl meu vă biciuia cu bice iar eu am să vă stăpânesc cu scorpionii.»”^{24s} Și acest cuvânt a plăcut lui Roboam și i-a răspuns poporului precum îl sfătuiseră tinerii crescuți împreună cu el.^{24t} Și tot poporul a vorbit ca un singur om, fiecare către aproapele lui, și au strigat cu toții, zicând: „Noi nu avem parte cu David, nici moștenire cu fiul lui Iessai. La corturile tale, Israele, fiindcă acest om nu-ți este nici domn, nici cărmuitor!”^{24u} Și tot poporul s-a risipit din Sikima și s-a dus fiecare la cortul lui. Dar Roboam și-a adunat puterile; a plecat și s-a urcat în carul său, a intrat în Ierusalim și după el mergea tot scepstrul lui Iuda și tot scepstrul lui Benjamin.^{24x} După un an, Roboam a strâns pe toți bărbații din Iuda și Benjamin și s-a suit să lupte cu Ieroboam la Sikima.^{24y} Și a fost cuvântul Domnului către Samaias, omul lui Dumnezeu, zicând: „Spune-i lui Roboam, regele lui Iuda, și întregii case a lui Iuda și a lui Benjamin și către rămășița poporului, zicând: «Așa spune Domnul: nu vă suiți și nici nu vă luptați cu frații voștri, fiii lui Israel; întoarceți-vă fiecare la casa lui, fiindcă de la Mine a fost lucrul acesta.»”^{24z} Și ei au ascultat de cuvântul Domnului și n-au mai pornit, după cuvântul Domnului.

²⁵ Și Ieroboam a zidit Sikima în muntele lui Efraim și a locuit în ea; și a ieșit de acolo și a zidit Phanuel.²⁶ Și Ieroboam a zis în inima sa: „Iată, acum

lui Hristos nu poate fi sfășiată așa cum a fost sfășiată haina reprezentând cele douăsprezece triburi ale lui Israel (*Despre unitatea Bisericii și Epistola 69,4;6*).

12,25 „Sikima”: pare a fi fost prima capitală a Regatului de Nord; i-a urmat Thersa, apoi Samaria, construită de Omri (*cf.* 16,24).

domnia se va întoarce la Casa lui David. ²⁷ Dacă acest popor se suie să aducă jertfe în Casa Domnului din Ierusalim, atunci și inima poporului se va întoarce către Domnul și către stăpânul lor Roboam, regele lui Iuda, și pe mine mă vor ucide.” ²⁸ Apoi regele s-a sfătuit și s-a dus de a făcut două juninci de aur și a zis către popor: „Destul cu urcatul la Ierusalim! Iată dumnezeii tăi, Israele, care te-au scos din țara Egiptului!” ²⁹ Și a pus-o pe una în Baithel și pe una în Dan. ³⁰ Și acest lucru a fost spre păcat; și poporul mergea în fața uneia dintre ele tocmai până la Dan. ³¹ Și a făcut case pe înălțimi și a făcut preoți oameni din orice parte din popor, care nu erau dintre fiii lui Levi. ³² Și Ieroboam a rânduit o sărbătoare în luna a opta, în ziua a cincisprezecea a lunii, după sărbătoarea care era în ținutul lui Iuda, și s-a suit la altarul pe care îl făcuse în Baithel, ca să aducă jertfă junincilor pe care le făcuse. Și i-a așezat în Baithel pe preoții înălțimilor pe care le făcuse. ³³ Și s-a urcat la altarul pe care îl făcuse, în ziua a cincisprezecea a lunii a opta, la sărbătoarea pe care o închipuise după inima lui. Și a făcut sărbătoare pentru fiii lui Israel și s-a suit la altar să jertfească.

13 ¹ Și, iată, un om al lui Dumnezeu din Iuda a venit, după cuvântul Domnului, la Baithel, pe când Ieroboam stătea la altar ca să aducă jertfă. ² Și a strigat spre altar, după cuvântul Domnului, și a zis: „Altare, altare, așa spune Domnul: «Iată, un fiu i se naște casei lui David; Iosias este numele lui și-i va jertfi pe tine pe preoții înălțimilor, cei care aduc jertfă pe tine, și

12,27 „către Domnul”: nu apare în TM.

12,28 „a făcut două juninci”: Ieroboam intenționa să rămână credincios lui Dumnezeu, dar ținea în același timp să ofere poporului posibilitatea închinării în țară și nu la Ierusalim. De altfel, în Ex. 32,1-6, într-un context asemănător, „solemnitatea” celebrată dinaintea vițelului de aur era „în cinstea Domnului” (v. 5). „Vițelii de aur” (în LXX „juninci”) au devenit obiectul condamnării din partea profeților începând cu profetul Osea (13,2). ♦ Theodoret al Cyrului vede în ridicarea celor două juninci, la extremitățile teritoriului cărmuit de Ieroboam, un simbol pentru orice grupare schismatică din Biserică (*Quaest. 42-43 ad 1Rg.*).

12,29 Baithel și Dan erau vechi sanctuare, aflate la cele două extremități, sudică și nordică ale noului regat (Gen. 12,8; 28,10-22; Jud. 17-18).

12,33 Pasajul vădește nesupunerea lui Ieroboam față de Lege: altare pe înălțimi (Deut. 12,2), închinare în altă parte decât în Ierusalim (Deut. 16,5-6.11), uzurparea preoției prin exercitarea acestei funcții de către persoane care nu aparțineau tribului lui Levi (Deut. 18,5), schimbarea calendarului religios.

13,1 „după cuvântul”: ἐν λόγῳ, *lit.* „în cuvântul”. Semitism; cf. *bidh' bhar* [YHWH].

oase de oameni va arde pe tine!»”³ Și a dat în ziua aceea un semn, zicând: „Acesta este cuvântul pe care l-a grăit Domnul: «Iată, altarul se frânge și grăsimia se va scurge de pe el.»”⁴ Și a fost așa: când a auzit regele Ieroboam cuvintele omului lui Dumnezeu rostite asupra altarului din Baithel, și-a tras mâna de pe altar, zicând: „Prindeți-l!” Și, iată, i s-a uscat [îndată] mâna pe care o întinsese spre acela și n-o mai putea trage înapoi la sine.⁵ Și altarul s-a frânt și grăsimia s-a scurs de pe altar, după semnul pe care l-a dat omul lui Dumnezeu prin cuvântul Domnului.⁶ Regele Ieroboam a zis către omul lui Dumnezeu: „Roagă-te în fața Domnului Dumnezeului tău, ca mâna mea să se întoarcă la mine!” Și omul lui Dumnezeu s-a rugat în fața Domnului, și mâna regelui s-a întors la el.⁷ Și regele a grăit către omul lui Dumnezeu: „Intră cu mine în casă și te ospătează și-ți voi da un dar.”⁸ Însă omul lui Dumnezeu i-a zis regelui: „Chiar dacă mi-ai da jumătate din casa ta, n-am să intru cu tine; nici pâine nu mănânc, nici apă nu beau în locul acesta,⁹ căci așa mi-a poruncit Domnul prin cuvânt, zicând: «Să nu mănânci pâine și să nu bei apă, nici să nu te întorci pe drumul pe care ai venit.»”¹⁰ Și s-a dus pe alt drum, și nu s-a întors pe drumul pe care venise la Baithel.

¹¹ În Baithel locuia un profet bătrân, iar fiii lui au venit și i-au povestit toate lucrările pe care le făcuse omul lui Dumnezeu, în acea zi, în Baithel și cuvintele pe care i le grăise regelui; atunci tatăl lor s-a schimbat la față.¹² Apoi tatăl lor le-a grăit, zicând: „Pe ce cale a plecat?” Și fiii lui i-au arătat calea pe care plecase omul lui Dumnezeu care venise din Iuda.¹³ Și le-a zis fiilor săi: „Puneți-mi șaua pe asin!” Și i-au pus șaua pe asin și a încălecat pe el.¹⁴ Și s-a dus după omul lui Dumnezeu și l-a aflat așezat sub un stejar și i-a zis: „Oare tu ești omul lui Dumnezeu, cel care a venit din Iuda?” Și acesta a răspuns: „Eu!”¹⁵ Și i-a zis: „Vino cu mine și mănâncă pâine!”¹⁶ Și a zis: „Nu pot să mă întorc cu tine, nici pâine să mănânc, nici apă să beau în acest loc,¹⁷ fiindcă așa mi-a poruncit Domnul prin cuvânt, zicând: «Acolo să nu mănânci pâine și apă să nu bei și să nu te întorci pe calea pe care ai venit!»”¹⁸ Și [acela] i-a spus: „Și eu sunt profet, ca și tine, și un înger mi-a

13,3 Grăsimia victimei era partea din sacrificiu rezervată în mod special lui Dumnezeu (Lev. 3,16). Dacă se vărsa, sacrificiul era profanat și își pierdea valoarea și eficacitatea.

13,4 „și-a tras mâna”: TM are „și-a întins mâna”.

13,11 „atunci tatăl lor s-a schimbat la față”: *lit.* „atunci ei au schimbat fața tatălui lor”: nu apare în TM.

13,18 Prin această minciună, bătrânul profet, atașat de altarul din Baithel, încerca să-l salveze de blestemele pronunțate împotriva lui. Într-adevăr, conform mentalității de

grăit după cuvântul Domnului, zicând: «Întoarce-l cu tine în casa ta să mănânce pâine și să bea apă.» Dar îl mințea.¹⁹ Și l-a întors înapoi și a mâncat pâine și a băut apă în casa lui.²⁰ Pe când erau ei așezați la masă, cuvântul Domnului a fost către profetul care-l întorsese;²¹ și acesta a grăit către omul lui Dumnezeu, cel care venise din Iuda, zicând: „Așa grăiește Domnul: «Pentru că ai amărât cuvântul lui Dumnezeu și n-ai păzit porunca pe care ți-a poruncit-o Domnul Dumnezeuul tău;²² și pentru că te-ai întors și ai mâncat pâine și ai băut apă în acest loc despre care a grăit către tine, zicând: ‘Să nu mănânci pâine și să nu bei apă’, trupul tău nu va intra în mormântul părinților tăi!»”²³ Și a fost așa: după ce a mâncat pâine și a băut apă, a pus șaua pe asin și s-a întors.²⁴ A plecat, dar un leu l-a aflat pe cale și l-a omorât, iar trupul lui zăcea azvârlit în drum; și asinul stătea lângă el, iar leul stătea lângă trup [de cealaltă parte].²⁵ Și iată, niște oameni, trecând pe acolo, au văzut leșul aruncat în drum și leul stând nedezipit de leș; și au venit și au povestit prin cetatea în care locuia profetul cel bătrân.²⁶ Și cel care-l întorsese din drum a auzit și a zis: „Acesta este omul lui Dumnezeu care a amărât cuvântul Domnului.” [27]

²⁸ Și s-a dus și a aflat trupul aceluia aruncat în drum, iar asinul și leul stăteau lângă trup; leul nu mâncase trupul omului lui Dumnezeu și nici nu sfâșiasse asinul.²⁹ Și profetul a ridicat trupul omului lui Dumnezeu și l-a pus pe asin și l-a adus înapoi în cetate profetul, ca să-l îngroape³⁰ în mormântul său. Și îl jelea: „Vai, frate!”³¹ Și, după ce l-a jelit, a zis fiilor săi așa: „Când o fi să mor, să mă îngroapați în acest mormânt unde a fost îngropat omul lui

atunci, dacă ar fi reușit să oprească „gestul profetic” al omului lui Dumnezeu, i-ar fi anulat eficiența. Or „gestul profetic” consta nu numai în a pronunța o anume prevestire (v. 2), ci și în a pleca din Iuda și a se reîntoarce precum i s-a cerut. A întrerupe călătoria acestui om ar fi însemnat anularea profeției. Dacă bătrânul profet a crezut o clipă că va reuși, aducându-l la el pe omul lui Dumnezeu, contrar poruncii primite, intervenția Domnului prin intermediul leului arată că Dumnezeu veghează la împlinirea prevestirii împotriva Baithelului (ca și asupra istoriei, în ansamblu). Însuși bătrânul profet, care a încercat să se împotrivescă poruncii, este însărcinat să vestească stăpânirea deplină a lui Dumnezeu asupra evenimentului.

13,21 „ai amărât cuvântul lui Dumnezeu” = „nu ai ținut seama de cuvântul lui Dumnezeu”.

13,27 Apare numai la Origen și în TM, cu o completare la v. 26: „Domnul l-a dat leului care l-a fărâmat și l-a ucis, după cuvântul Domnului, pe care i-l grăise.”²⁷ Și a zis către fiii săi: «Înșeuati-mi măgarul!» Și ei i l-au înșeuat.”

13,31 „l-a jelit”: TM are „l-a îngropat”. ♦ „ca să se mântuiască... oasele lui”, nu apare în TM, ci doar în greacă și VL.

Dumnezeu; lângă oasele lui să mă puneți, ca să se mântuiască oasele mele împreună cu oasele lui; ³² fiindcă se va împlini vorba pe care a grăit-o după cuvântul Domnului asupra altarului din Baithel și asupra caselor înalte din Samaria.”

³³ Și [nici] după lucrul acesta Ieroboam nu s-a întors de la răutatea lui, ci a făcut iarăși dintr-o parte a poporului preoți pentru înălțimi; celui care voia, aceluia îi plinea mâinile și ajungea preot pentru înălțimi. ³⁴ Și acest lucru a fost păcat pentru casa lui Ieroboam; și i-a fost spre nimicire și stingere de pe fața pământului.

14 [1-20]

14,1-20 Aceste versete, prezente în TM, lipsesc aici din tradiția manuscrisă preluată de Rahlfs (care le pune, totuși, în notă), dar apar în recenziunea origeniană, din care, în schimb, lipsește textul din 12,24 g-n, cu un conținut asemănător cu 14,1-18: „¹ În vremea aceea, s-a îmbolnăvit Abia, fiul lui Ieroboam. ² Și Ieroboam i-a spus femeii sale: «Scoală-te, schimbă-ți îmbrăcămintea ca să nu se știe că ești femeia lui Ieroboam, și du-te la Selo. Iată, acolo este Achia, profetul. El mi-a spus că eu voi fi rege peste poporul acesta. ³ Și ia în mâna ta pâini pentru omul lui Dumnezeu, turte pentru copiii lui și stafide și un vas cu miere și du-te la el. El îți va vesti ce va fi cu copilașul.» ⁴ Femeia lui Ieroboam a făcut așa, s-a ridicat și a plecat la Selo și a intrat în casa lui Achia. Omul era [prea] bătrân să mai vadă și ochii îi erau încetoșați de bătrânețe. ⁵ Și Domnul i-a spus lui Achia: «Iată, femeia lui Ieroboam vine să caute un cuvânt de la tine despre fiul ei, căci e bolnav. Așa și așa să-i spui. Și, când va veni, ea va arăta străină.» ⁶ Și a fost așa: când a auzit Achia sunetul pașilor ei, care intra pe ușă, i-a spus: «Intră, femeia lui Ieroboam! De ce te-ai îmbrăcat ca altcineva? Eu îți sunt vestitor de rele. ⁷ Du-te și spune-i lui Ieroboam: așa vorbește Domnul Dumnezeu lui Israel: ‘Fiindcă Eu te-am ridicat din mijlocul poporului și te-am pus cârmuitor peste poporul Meu, Israel, ⁸ și am rupt domnia de la casa lui David și ți-am dat-o ție, dar tu n-ai fost ca slujitorul Meu, David, care a păzit poruncile Mele și care a umblat după Mine cu toată inima lui, ca să împlinească tot ce este drept în ochii Mei, ⁹ ci ai făcut mai multe rele decât toți care au fost înaintea ta și ai umblat și ți-ai făcut zei străini și chipuri cioplite, încât M-ai mâniat, iar pe Mine M-ai aruncat la spate, ¹⁰ de aceea, iată, Eu aduc rele peste casa lui Ieroboam și-i voi nimici lui Ieroboam orice parte bărbătească, fie rob, fie rămas în Israel, și voi lua din spatele casei lui Ieroboam precum este luat gunoiul, până la capăt. ¹¹ Pe cel mort de-al lui Ieroboam în cetate au să-l mănânce câinii, iar pe cel mort în câmp îl vor mânca păsările cerului, pentru că Domnul a grăit.’ ¹² Iar tu, sculându-te, du-te la casa ta și când vor intra picioarele tale în cetate, copilașul va muri ¹³ și-l va jeli tot Israelul și-l vor înmormânta, pentru că numai el dintr-ai lui Ieroboam va ajunge într-un mormânt, pentru că [numai] în el s-a găsit ceva bun de către Domnul Dumnezeu lui Israel, în casa lui Ieroboam. ¹⁴ Și Domnul își va ridica un rege peste Israel care va lovi casa lui Ieroboam în ziua aceea, ba chiar

²¹ Roboam, fiul lui Solomon, domnea peste Iuda. Roboam avea patruzeci și unu de ani când a ajuns rege; și a domnit șaptesprezece ani în Ierusalim, cetatea pe care Domnul Și-a ales-o dintre toate triburile lui Israel, ca să-Și pună numele Său acolo. Numele mamei lui era Naama ammanita.

²² Și Roboam a făcut ce este rău înaintea Domnului și l-a stârnit mânia prin toate câte le-au făcut părinții săi și în păcatele lor cu care au păcătuit. ²³ Și au construit înălțimi, și stâlpi, și dumbrăvi pe toate dealurile înalte și sub orice copac umbros. ²⁴ Și a fost uneltire în țară, și au făcut după toate spurcăciunile neamurilor pe care Domnul le izgonise din fața fiilor lui Israel.

²⁵ Și a fost așa: în anul al cincilea al domniei lui Roboam, Susakim, regele Egiptului, s-a suit asupra Ierusalimului ²⁶ și a luat toate avuțiile Casei Domnului, și avuțiile casei regelui, și lăncile de aur pe care le luase David din mâna slujitorilor lui Adraazar, regele din Suba, și le adusese la Ierusalim – le-a luat pe toate, [numai] arme de aur. ²⁷ Și regele Roboam a făcut arme de aramă în locul acelor și au fost puși peste ele mai marii gărzilor, cei care

acum. ¹⁵ Și Domnul va lovi pe Israel cum se clatină trestia în apă și-l va smulge pe Israel din acest pământ bun pe care l-a dat părinților lor și-i va risipi dincolo de Fluviu, pentru că și-au făcut dumbrăvile, mâniindu-L pe Domnul. ¹⁶ Și-l va da Domnul pe Israel din pricina păcatelor lui Ieroboam, care a păcătuit și l-a dus pe Israel în păcat.» ¹⁷ Și s-a ridicat femeia lui Ieroboam și a pornit către Sarira [TM: Tir^e{āh}; și a fost așa: când a trecut pragul casei, copilul a murit. ¹⁸ Și l-au înmormântat și l-a jelit tot Israelul, după cuvântul Domnului pe care îl grăise prin robul Său Achia profetul. ¹⁹ Și celelalte fapte ale lui Ieroboam și câte războaie a făcut și cum a domnit, iată, sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel. ²⁰ Și zilele cât a domnit Ieroboam sunt douăzeci și doi de ani. Și el s-a culcat lângă părinții lui și fiul său, Nadab, a ajuns rege în locul lui.”

14,22 „Roboam a făcut...”: TM are „Iuda a făcut...” ♦ „prin toate câte le-au făcut părinții săi”: TM are „mai mult decât toate câte le-au făcut părinții săi”.

14,24 „uneltire”: σύνδεσμος, *litt.* „legătură”, un fel de societăți oculte având drept scop practici orgiastice, idolatre, neîngăduite de Lege. TM are: „ba au fost și sodomiți în țară” (*w^egham qādhēs hāyāh b^ehā’āref*). Religia canaanită, bazată pe ciclul anotimpurilor, comporta rituri de fertilitate. Prostițuția avea din acest punct de vedere un rol simbolic important; sanctuarele aveau ca personal „hieroduli”, prostițuți de ambe sexe (inclusiv homosexuali, tradus cu „sodomiți”) care erau la dispoziția pelerinilor (*cf.* 15,12; 22,47 TM; Deut. 23,18; 4Rg. 23,7). Această prostițuție „sacră” a fost o amenințare constantă pentru integritatea și puritatea credinței lui Israel.

14,25 Această expediție a lui Susakim nu a dus la cucerirea Ierusalimului, dar Faraon l-a obligat pe Roboam să plătească un tribut uriaș.

14,26 „lăncile... arme de aur”: TM are „scuturile pe care le făcuse Solomon”.

14,27 „gărzile”, gr. παρατρέχοντες, *litt.* „cei care aleargă pe lângă”: e vorba de garda personală a regelui, *cf.* 1,5.

păzeau porțile casei regelui. ²⁸ Și a fost așa: când regele se ducea în Casa Domnului, gărzile le luau și [apoi] le puneau în camera gărzilor. ²⁹ Și celelalte întâmplări ale lui Roboam și toate faptele sale, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? ³⁰ Și a fost război între Roboam și Ieroboam în toate zilele. ³¹ Și Roboam s-a culcat alături de părinții săi și a fost îngropat lângă părinții săi în cetatea lui David. Și a ajuns rege Abiu, fiul lui, în locul lui.

15 ¹ În anul al optsprezecelea al domniei lui Ieroboam, fiul lui Nabat, a ajuns rege peste Iuda Abiu, fiul lui Roboam. ² El a domnit șase ani. Numele mamei sale era Maacha, fiica lui Abessalom. ³ Și el a umblat în păcatele tatălui său, pe care acesta le făcuse în fața lui, și inima lui n-a fost pe de-a-ntregul cu Domnul Dumnezeu său, ca inima lui David, părintele său. ⁴ Căci, de dragul lui David, Domnul i-a dat o rămășiță, ca să-i pună [la domnie] pe copiii lui după el și să întărească Ierusalimul, ⁵ fiindcă David făcuse ce este drept înaintea Domnului și nu se abătuse de la toate cele poruncite lui în toate zilele vieții sale. [⁶] ⁷ Și celelalte întâmplări ale lui Abiu, și toate câte a făcut, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? Și a fost război între Abiu și Ieroboam. ⁸ Abiu s-a culcat alături de părinții săi în al douăzeci și patrulea an al lui Ieroboam, și a fost îngropat lângă părinții săi, în cetatea lui David. Și Asa, fiul său, a ajuns rege în locul lui.

⁹ În al douăzeci și patrulea an al lui Ieroboam, regele lui Israel, a ajuns rege Asa peste Iuda. ¹⁰ El a domnit în Ierusalim patruzeci și unu de ani.

14,28 „camera”: LXX are θεε, ce transcrie ebr. *tā'*, „sală, cameră”.

14,29 „întâmplări”: gr. λόγοι, *litt.* „cuvinte”; după ebr. *d'bhārīm*, ajunge să însemne și „fapte, întâmplări”. La fel și ρήμα – *cf.* nota 11,41. ♦ „Cartea cronicilor”: *litt.* „cartea faptelor zilelor...”

14,31 După „cetatea lui David”, TM are în plus: „și numele mamei sale era *Na'amāh*, ammonita”.

15,2 „șase ani”: TM are „trei ani, la Ierusalim”. A domnit între 915-913.

15,3 David este numit „părinte” al tuturor descendenților care i-au urmat pe tronul din Ierusalim.

15,4 „o rămășiță”: TM are „o făclie”.

15,5 La sfârșitul versetului, TM are în plus, „în afară de ce făcuse cu Urie hetul.”

15,6 Lipsște din cele mai bune manuscrise grecești. E un dublet al v. 14,30.

15,8 „în al douăzeci și patrulea an al lui Ieroboam”: nu apare în TM.

15,9 „în al douăzeci și patrulea”: TM are „în al douăzeciilea”.

15,10 „patruzeci și unu de ani”: între 912-871 î.H. ♦ „Ana”: TM are *Ma'akhāh*. La fel și la 15,13.

Numele mamei sale era Ana, fiica lui Abessalom. ¹¹ Și Asa a făcut ce este drept înaintea Domnului, asemenea lui David, părintele său. ¹² A stârpit din țară riturile de inițiere și a desființat toate îndeletnicirile [idolatre] pe care le urmaseră părinții săi. ¹³ Chiar și pe Ana, mama sa, a lipsit-o de rangul ei, fiindcă făcuse o adunare în dumbrava ei. Asa i-a dăruit tainițele și le-a dat foc la pâraul Kedron. ¹⁴ Înălțimile nu le-a desființat; în toate celelalte, inima lui Asa a fost pe de-a-ntregul cu Domnul în toate zilele sale. ¹⁵ El a adus stâlpii tatălui său și stâlpii săi în Casa Domnului – de aur și de argint – și vase. ¹⁶ Și a fost război între Asa și Baasa, regele lui Israel, în toate zilele. ¹⁷ Și s-a ridicat Baasa, regele lui Israel, asupra lui Iuda și a zidit Rama, ca să nu se mai poată ieși sau intra la Asa, regele lui Iuda. ¹⁸ Și Asa a luat argintul și aurul pe care l-a găsit în vistieriile casei regelui și l-a dat în mâinile slujitorilor săi; și regele Asa i-a trimis la Fiul-lui-Ader, fiul lui Taberemman,

15,12 „riturile de inițiere”: gr. τελετή, „inițiere în mistere, ritual de inițiere”, apare unde TM are *haqq^d dhēšim*, „prostituți sacri” (cf. nota 14,24). ♦ „îndeletnicirile [idolatre]”: τὰ ἐπιτηδεύματα apare, de asemenea, drept corespondent al TM *gillulim*, „idoli”.

15,13 „de rangul ei”: gr. τοῦ μὴ εἶναι ἡγουμένην, *litt.* „să nu [mai] fie conducătoare”, explicitează ebr. *mi-g^d bīrāh*. *G^d bīrāh*, *litt.* „cea puternică”, era titlul de noblete atribuit reginei-mame, care se bucura de privilegiile deosebite. ♦ „tainițele”: gr. καταδύσεις, *litt.* „coborări”, probabil grote sau amenajări subterane, obișnuite în cultul divinităților infernale; au drept corespondent în TM *miph^l lefeth*, „oroare, grozăvie”. Este obișnuita calificare pentru cultul idolilor, dar nu se știe exact la ce se referă. ♦ „în dumbrava”: TM are „pentru Așera”. Așera era o veche divinitate canaaneană, binecunoscută datorită textelor din Ugarit. Cu timpul a fost confundată cu Astarte. Cf. nota la 1 Regi 7,3-4.

15,15 „stâlpii tatălui său și stâlpii săi”: TM „cele sfințite/închinare ale tatălui său și cele sfințite/închinare ale sale”.

15,18-19 Politica celor două regate israelite de a se alia cu regii arameeni și chiar cu regii Asiriei, Egiptului și Babilonului a însemnat o mare risipă de forțe și avuții. Mult mai rar se aliau între ele împotriva vecinilor (cf. 22,4). Profeții au protestat permanent împotriva acestor jocuri politice: poporul ales trebuia să-și pună toată încrederea în Dumnezeu, nu în oamenii puternici ai vremii.

15,18 „în vistieriile casei regelui”: TM are „în vistieriile Casei lui YHWH și în vistieriile casei regelui”. ♦ „Fiul-lui-Ader” transcrie ebr. Ben-Hadad, numele regelui Siriei. Literele ebr. *d* și *r*, având forme foarte asemănătoare, sunt confundate adesea de traducătorii LXX. Trei suverani din Damasc au purtat acest nume. Este vorba aici de Ben-Hadad I, al cărui nume se găsește încă pe o stelă, ridicată în cinstea zeului Melqart în jurul anului 860 î.H. Ben-Hadad II (cf. 21,1-34; 4Rg. 6,24; 8,7.9) este cunoscut datorită luptelor cu Achab; acesta a fost asasinat de către Hazael (4Rg. 8,15). Ben-Hadad III este fiul lui Hazael (4Rg. 13,24).

fiul lui Azin, regele Siriei, care locuia în Damasc, zicând: ¹⁹ „Fă un legământ între mine și tine, între tatăl meu și tatăl tău! Iată, ți-am trimis daruri de argint și de aur; hai, rupe legământul tău cu Baasa, regele lui Israel, ca el să se ducă de la mine.” ²⁰ Iar Fiul-lui-Ader a ascultat de regele Asa și a trimis căpeteniile oștilor sale împotriva cetăților lui Israel și a lovit cetatea Ain, Dan, Abelmaa și tot ținutul Chezrath, până la tot ținutul lui Neftali. ²¹ Și când a auzit Baasa, a lăsat zidirea Ramei și s-a întors la Thersa. ²² Și regele Asa a poruncit ca tot omul din Iuda, la Ainakim, să ia pietrele din Rama și lemnele ei, pe care le clădise Baasa; și cu acestea regele Asa a zidit tot dealul lui Beniamin și turnul de strajă. ²³ Și celelalte întâmplări ale lui Asa și toate vitejiile pe care le-a făcut, iată, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? Numai că la vremea bătrâneților sale a suferit de picioare. ²⁴ Și Asa s-a culcat și a fost îngropat alături de părinții săi în cetatea lui David. Și Iosaphat, fiul său, a ajuns rege în locul lui.

²⁵ Și Nadab, fiul lui Ieroboam, a ajuns rege peste Israel în al doilea an [de domnie] al lui Asa, regele lui Iuda. Și a domnit peste Israel doi ani. ²⁶ Și a făcut [ce este] rău înaintea Domnului, și a umblat pe calea tatălui său și în păcatele lui, cu care l-a dus în păcat pe Israel. ²⁷ Și l-a împresurat Baasa, fiul lui Achia, către casa lui Belaan, și l-a lovit la Gabathon, [cetatea] Străinilor, pe când Nadab cu tot Israelul împresurau Gabathonul. ²⁸ Și Baasa l-a omorât în anul al treilea al domniei lui Asa, fiul lui Abiu, regele lui Iuda, și a ajuns el rege. ²⁹ Și a fost așa: cum a ajuns rege, a lovit casa lui Ieroboam, și n-a

15,19 „Fă un legământ...”: TM are „Legământ...”

15,20 „până la tot ținutul...”: TM are „precum și tot ținutul...”

15,22 „la Ainakim”: transcrie ebr. *'ēyn naqī*, „fără excepție”, interpretând expresia drept toponim. ♦ „dealul lui Beniamin și turnul de strajă”: TM are „*Gebha*” din Beniamin și *Miṣpāh*” (LXX a tradus toponimele).

15,23 „vitejiile”: gr. *δυναστεία*, „stăpânire, dominație”, dar și, mai apropiat de sensul etimologic, „fapte de putere, vitejii”. ♦ După „vitejiile pe care le-a făcut”, TM are în plus „cetățile pe care le-a zidit”. ♦ Pentru Theodoret al Cyrului, din pricina idolatriei, Iuda a pierdut ajutorul divin, iar regele Egiptului a putut cuceri mai multe cetăți, prădând chiar Templul din Ierusalim (*Quaest. 45 la I Regi*).

15,25 Nadab a domnit între anii 911-910 î.H.

15,27 „către casa lui Belaan”: gr. neclar; TM are „al casei/ din casa lui *Yiśśākhār*”. Este același Baasa din versetele 15,16-22.

15,28 Regatul lui Israel a cunoscut nouă dinastii diferite, adesea efemere, patru dintre ele fiind reprezentate doar de un singur monarh. În regatul lui Iuda, dimpotrivă, toți regii au aparținut unei singure dinastii, cea davidică.

lăsat nici suflare [din casa] lui Ieroboam până n-a nimicuit-o cu totul, după cuvântul Domnului pe care-l grăise prin robul Său Achia selonitul ³⁰ despre păcatele lui Ieroboam – care l-a dus pe Israel în păcat –, cu care l-a mâniat pe Domnul Dumnezeu lui Israel. ³¹ Și celelalte întâmplări ale lui Nadab, și toate câte a făcut, iată, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel? ^[32]

³³ Și din cel de-al treilea an al [domniei] lui Asa, regele lui Iuda, a domnit peste Israel, în Thersa, Baasa, fiul lui Achia, timp de douăzeci și patru de ani. ³⁴ Și a făcut [ce este] rău înaintea Domnului, și a umblat pe calea lui Ieroboam, fiul lui Nabat, și în păcatele lui, cu care l-a dus în păcat pe Israel.

16 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către Baasa prin Iu, fiul lui Anani, zicând: ² „În vreme ce Eu te-am înălțat din țărână și te-am pus cârmuitor peste poporul meu, Israel, tu ai umblat pe calea lui Ieroboam și l-ai dus pe poporul Meu, Israel, în păcat, încât M-au mâniat cu deșertăciunile lor: ³ iată, Eu voi stârni [vrăjmași] în spatele lui Baasa și în spatele casei lui, și voi face casa ta ca pe casa lui Ieroboam, fiul lui Nabat; ⁴ pe cel mort în cetate din [casa] lui Baasa au să-l mănânce câinii, iar pe cel mort de-al lui în câmp îl vor mânca păsările cerului.” ⁵ Și celelalte întâmplări ale lui Baasa și toate faptele lui și vitejiile lui, iată, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel? ⁶ Și Baasa s-a culcat alături de părinții săi și a fost îngropat în Thersa. Și Ela, fiul său, a ajuns rege în locul lui, în anul al douăzecilea al domniei lui Asa. ⁷ Și Domnul a grăit prin Iu, fiul lui Anani, împotriva lui Baasa și împotriva casei lui, [despre] toată răutatea pe care el o făcuse dinaintea Domnului, mâniindu-L prin faptele mâinilor lui, astfel că a fost asemenea casei lui Ieroboam [nu doar pentru răutatea lui, ci] și pentru că a lovit-o.

15,32 Există doar la Origen și în TM: „Și a fost război între Asa și Baasa, regele lui Israel, în toate zilele lor.”

15,33 Baasa a domnit între anii 910-887 î.H.

16,1 Acest Iu nu trebuie confundat cu regele omonim de la 4Rg. cap. 9-10, dar este, poate, același cu „văzătorul” din 2Par. 19,2.

16,6 „în anul al douăzecilea al domniei lui Asa”: nu apare în TM.

16,7 „și pentru că a lovit-o”: este un adaos care îl vede pe Baasa ca pe un uzurpator care a masacrat toată familia predecesorului său. Un punct de vedere asemănător cu privire la dobândirea domniei prin violență se află la profetul Osea despre felul în care a ajuns rege, prin violență, Iehu (Os. 1,4).

⁸ Ela, fiul lui Baasa, a domnit peste Israel doi ani, în Thersa. ⁹ Iar Zambri, căpetenia peste jumătate din călărime, a uneltit împotriva lui, pe când [regele] se afla la Thersa bând și îmbătându-se în casa lui Osa, economul din Thersa. ¹⁰ Și Zambri a intrat și l-a lovit și l-a omorât și a domnit în locul lui. ¹¹ Și a fost așa: pe când domnea el stând pe tronul său, a zdrobit toată casa lui Baasa, ¹² după cuvântul pe care-l grăise Domnul împotriva casei lui Baasa către Iu, profetul, ¹³ despre toate păcatele lui Baasa și ale lui Ela, fiul lui, fiindcă l-au dus pe Israel în păcat, încât l-au mâniat pe Domnul Dumnezeuul lui Israel prin deșertăciunile lor. ¹⁴ Și celelalte întâmplări ale lui Ela și toate faptele sale, iată, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel? ¹⁵ Și Zambri a domnit șapte zile în Thersa pe când tabăra lui Israel era asupra Gabathonului, [cetatea] Străinilor. ¹⁶ Și poporul i-a auzit prin tabără [pe unii] zicând: „Zambri a uneltit și l-a doborât pe rege.” Și [chiar] în acea zi, în tabără, l-au făcut rege peste Israel pe Ambri, căpetenia oștirii lui Israel. ¹⁷ Și Ambri, împreună cu tot Israelul, s-au suit din Gabathon și au împresurat Thersa. ¹⁸ Când Zambri a văzut că-i fusese luată cetatea, a intrat în tainița casei regelui și a dat foc casei regelui peste el. Și a murit ¹⁹ pentru păcatele pe care le-a săvârșit, făcând ce este rău înaintea Domnului și umblând pe calea lui Ieroboam, fiul lui Nabat, și în păcatele acestuia, cu care l-a dus în păcat pe Israel. ²⁰ Și celelalte întâmplări ale lui Zambri și urzelile pe care le-a urzit, iată, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel?

²¹ Atunci poporul lui Israel s-a dezbinat: jumătate din popor îl urma pe Thamni, fiul lui Gonath, ca să-l facă rege, și cealaltă jumătate din popor îl urma pe Ambri. ²² Poporul care îl urma pe Ambri a covârșit poporul care îl urma pe Thamni, fiul lui Gonath. Și au murit Thamni și Ioram, fratele său,

16,8 În TM, versetul începe: „În al douăzeci și șaselea an al domniei lui Asa, regele lui Iuda...” ♦ „doi ani”: 887-886.

16,10 După „l-a omorât”, TM are în plus: „în al douăzeci și șaptelea an al domniei lui Asa, regele lui Iuda”.

16,11 La sfârșitul versetului, TM are în plus: „Nu i-a mai lăsat nici parte bărbătească, nici răscumpărător, nici apropiat.”

16,15 Zambri a domnit în anul 886 î.H. ♦ În TM versetul începe: „În al douăzeci și șaptelea an al domniei lui Asa, regele lui Iuda.”

16,22 „Și au murit... după Thamni”: TM are „*Tibhē nī* a murit și a ajuns rege ‘*Omē rī*.’” Acesta a fost un rege important, cu o domnie mai lungă (886-875) și întemeietorul unei dinastii puternice, care a domnit până în 841. Autorul îl evaluează numai din punct de vedere religios.

în vremea aceea, iar Ambri a ajuns rege după Thamni. ²³ Din al treizeci și unulea an al domniei regelui Asa, a domnit Ambri peste Israel, doisprezece ani. În Thersa a domnit șase ani; ²⁴ și Ambri a dobândit muntele Semeron de la Semer, stăpânul muntelui, pentru doi talanți de argint, și a zidit muntele și i-a pus muntelui pe care-l întărise numele de Saemeron, după numele lui Semer, stăpânul muntelui. ²⁵ Și Ambri a făcut [ceea ce este] rău înaintea Domnului, și i-a întrecut în răutăți pe toți cei care fuseseră înaintea lui. ²⁶ Și a umblat pe toată calea lui Ieroboam, fiul lui Nabat, și în păcatele lui, cu care l-a dus în păcat pe Israel, încât L-au mâniat pe Domnul Dumnezeu lui Israel cu deșertăciunile lor. ²⁷ Și celelalte întâmplări ale lui Ambri și toate faptele lui și vitejiile lui, iată, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel? ²⁸ Și Ambri s-a culcat alături de părinții săi și este îngropat în Samaria. Și în locul său a ajuns rege Achaab, fiul său.

^{28a} Și în al unsprezecelea an al lui Ambri, a ajuns rege Iosaphat, fiul lui Asa, [care avea] treizeci și cinci de ani când a ajuns rege; și a domnit douăzeci și cinci de ani în Ierusalim. Iar numele mamei sale era Gazuba, fiica lui Selei. ^{28b} Și a umblat pe calea lui Asa, tatăl său, și nu s-a abătut de la ea, făcând ce este drept înaintea Domnului; doar înălțimile nu le-a desființat, [căci oamenii] aduceau jertfe pe înălțimi și ardeau tămâie. ^{28c} Și înțelegerile [încheiate de] Iosaphat, și toate vitejiile pe care le-a făcut și cu cine s-a războit, iată, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? ^{28d} Și a șters din țară rămășițele desfrânărilor săvârșite în zilele lui Asa, tatăl său. ^{28e} În Siria nu era rege, ci [doar] un nasib. ^{28f} Și regele Iosaphat a făcut o corabie de Tharsis, ca să meargă la Sopher după aur; dar nu s-a dus, căci corabia s-a

16,24 „muntelui pe care-l întărise”: TM are „cetății pe care o zidise”. Este un semn al puterii lui Ambri (Omri) faptul că a zidit și fortificat Samaria, în jurul anului 880 î.H., pe o colină pustie și că a putut-o impune drept capitală definitivă a regatului Israel. Amenajarea locului a fost continuată de către Achaab, fiul lui Ambri (16,32), și de către Ieroboam II (4Rg. 14,23). Dar strălucirea politică a orașului nu îi putea înșela pe profeți, care au denunțat trufia Samariei și idolatria ei (Am. 4,1, Os. 8,5; Mich. 1,5; Is. 28,1). După o soartă schimbătoare în rivalitatea ei cu Damascul (4Rg. 6,24-25), cetatea a fost îndelung asediată, iar în cele din urmă cucerită de asirieni în 722 î.H. (4Rg. 17,5-6), care au făcut-o capitală de provincie. Sub dominația persă și-a păstrat acest statut (Neem. 3,34). A cunoscut o renaștere în epoca elenistică și mai ales în Imperiul Roman. Astăzi se mai văd doar ruinele și un sat numit Sebastia.

16,28 a-h Adaos LXX, aproape identic cu 22,41-51.

16,28e „Nasib”: נַסִּיב în LXX transcrie ebr. *n^efibh*, „fruntaș, conducător” (cf. și nota 10,5 la I Regi).

sfârâmat în Gasiongaber. ^{28g} Atunci regele lui Israel i-a zis lui Iosaphat: „Îi voi trimite pe slujitorii tăi cu slugile mele pe corabie!” Dar Iosaphat n-a voit. ^{28h} Și s-a culcat Iosaphat alături de părinții săi și a fost îngropat lângă părinții săi în cetatea lui David. Și în locul său a ajuns rege Ioram, fiul său.

²⁹ În anul al doilea al lui Iosaphat, a ajuns rege Achaab, fiul lui Ambri; și a domnit peste Israel, în Samaria, douăzeci și doi de ani. ³⁰ Și Achaab a făcut [ceea ce este] rău înaintea Domnului, i-a întrecut în răutăți pe toți cei de dinaintea lui. ³¹ Nu i-a ajuns că umbla în păcatele lui Ieroboam, fiul lui Nabat, ci a mai și luat-o de nevastă pe Iezabel, fiica lui Iethebaal, regele sidonienilor, și s-a dus de i-a slujit lui Baal și i s-a închinat. ³² Și i-a înălțat un altar lui Baal în casa spurcăciunilor lui, pe care a zidit-o în Samaria. ³³ Și a făcut Achaab o dumbravă; și a stăruit Achaab în săvârșirea întărâților, întărâtând [mânia] asupra sufletului său spre a fi nimic. A săvârșit mai multe răutăți decât toți regii lui Israel care au fost înaintea lui. ³⁴ În zilele lui, Achiel Baithelitul a zidit Ierihonul; i-a pus temelie pe Abiron, întâiul său născut și pe Segub, mezinul, i-a așezat porțile, după cuvântul Domnului, pe care l-a grăit prin Iisus, fiul lui Nave.

17 ¹ Ilie Thesbitul, profetul din Thesbonul Galaadului, a zis către Achaab: „Viu este Domnul Dumnezeu puterilor, Dumnezeu lui Israel înaintea

16,29 „În anul al doilea al lui Iosaphat”: TM are „În al trezeci și optulea an al domniei lui Asa, regele lui Iuda.” ♦ „douăzeci și doi de ani”: 875-853.

16,32 „casa spurcăciunilor lui”: TM are „casa lui Baal”.

16,33 „întărâtând [mânia] asupra sufletului său spre a fi nimic”: TM are „mâniindu-l pe YHWH, Dumnezeu lui Israel”.

16,34 Ierihonul continua să fie locuit, dar nu mai era de mult fortificat. Refacerea fortificațiilor va fi fost menită să apere granițele de răsărit de atacurile moabiților. ♦ „i-a pus temelie... i-a așezat porțile”: sensul expresiilor nu este împedat nici în ebraică. Se poate înțelege că Achiel și-a sacrificat și îngropat copiii sub temeliiile zidurilor și porților Ierihonului, ca urmare a blestemului rostit de Iisus Nave (cf. Iis. Nav. 6,26). Beda Venerabilul, întemeindu-se pe semnificația numelor ebraice (*Achiel* – *vivens Deus*, respectiv *Bethel* – *Domus Dei*) propune o tâlcuire alegorică pentru acest pasaj. Astfel, Achiel din Baithel, creștinul în care trăiește „Dumnezeul cel viu”, își părăsește cetatea, „Biserica”, atunci când rezidește ruinele Ierihonului – „*diaboli pompas*” – anume ale cetății blestemată de Iosua-Iisus (*typos* al Mântuitorului) prin botez. Prețul plătit pentru aceasta va fi întâiul născut – temeliiile credinței pe care trebuia să zidească – și fiul cel mai mic: desăvârșirea faptelor bune (*In Regum librum XXX quaestiones*, 16).

17,1 „Thesbitul”, gr. ὁ Θεσβίτης; ebr. *tiš^ebi*, presupus derivat de la un toponim *Tiș^ebeh*, a cărui localizare e controversată. ♦ „din Thesbonul Galaadului”: ținutul Galaad, după

Căruia stau – că în acești ani nu va fi nici rouă și nici ploaie decât prin cuvântul gurii mele!”² Și a fost cuvântul Domnului către Ilie: ³ „Pleacă de aici spre răsărit și ascunde-te la pârâul Chorrath, din fața Iordanului!”⁴ Și va fi așa: vei bea apă din pârâu, iar Eu voi porunci corbilor să te hrănească acolo.”⁵ Și Ilie a făcut după cuvântul Domnului și a stat lângă pârâul Chorrath din fața Iordanului.⁶ Și corbii îi aduceau pâine dimineața și carne seara, iar apă bea din pârâu.⁷ Și, după multe zile, s-a întâmplat că a secat pârâul, fiindcă nu [mai] cădea ploaie pe pământ.⁸ Și a fost cuvântul Domnului către Ilie: ⁹ „Scoală și du-te la Sarepta Sidonului! Iată, am poruncit acolo unei văduve să te hrănească.”¹⁰ Și [Ilie] s-a sculat și a mers spre Sarepta

Iis. Nav. 13,25, aparținea tribului lui Gad; de aceea, unele autorități rabinice consideră că profetul Ilie ar fi aparținut acestui trib. Totuși, Targumul palestinian (Deut. 33,11) îl consideră descendent al lui Levi. Dintre Părinți, Eusebiu al Emesei, Prudentius și Isidor al Sevillei susțin preoția lui Ilie (*apud* Poirot, É., 2002). TM are *mittošābhēh Gil' 'ādḥ* „dintre locuitorii Galaadului”. ♦ „Dumnezeul puterilor”: nu apare în TM. ♦ Puterea lui Ilie de a încuia cerul e atribuită de Efrem Sirul fecioriei acestuia: „Fiindcă și-a înfrânt poftele trupului, a putut Ilie să oprească ploaia de la cei adulteri. Fiindcă și-a oprit trupul de la plăcere, a putut să oprească roua de la desfrânații care-și vărsau nestăvilit curgerile lor” (*De Nativitate* XIV,16). ♦ Despre natura „de foc” a profetului, *cf.* Ioan Damaschinul, *Discurs despre marele profet Ilie*. Despre intransigența sa, dusă uneori până la extrem, *cf.* Roman Melodul, *Imnul 7, despre Ilie*. Despre caracterul de mediator al profetului, între Dumnezeu și oameni, Pseudo-Ioan Gură de Aur, *Omilia despre Ilie*.

17,6 „pâine dimineața și carne seara”: TM are „pâine și carne dimineața și pâine și carne seara”. ♦ Faptul că Ilie a mâncat carne adusă de corbi este folosit de Clement Alexandrinul ca argument împotriva encratiților, care refuzau să mănânce carne, considerată „hrană moartă”. Exemplul lui Ilie arată că cei dreți acceptă să mănânce orice lucru creat de Dumnezeu și abstenența ce vine din ură față de creație nu este dovadă de superioritate, ci păcat contra Creatorului (*Stromate* 3,6, PG 8,1155). ♦ Augustin îl pune pe Ilie alături de Ioan Botezătorul, care s-a hrănit cu lăcuste, și de Noe, căruia i-a fost îngăduit să mănânce orice fel de carne, ca dovadă că nu mâncarea este spurcată, ci pofta – astfel încât „Esau s-a lăsat înșelat pentru un pumn de linte, David s-a blestemat pentru că poftise niște apă, iar Împăratul nostru a fost ispitit nu prin carne, ci cu pâine” (*Confessiones* X,31,46).

17,7 O interpretare alegorică la acest episod se găsește la Maxim Mărturisitorul care, considerându-l pe Ilie *typus Christi*, vede în foamea profetului foamea spirituală după mântuirea lumii a Mântuitorului care a venit la „pârâu”, adică în această viață și a primit să fie hrănit de corbi – de „neamurile întunecate prin idolatrie [...] prin cunoaștere și practică, pâinea însemnând cunoașterea, iar carnea – practica virtuților” (*Quaestiones et dubia* 185, *apud* Poirot, *ibidem*). *Cf.* și omilia lui Ioan Gură de Aur, *Despre Ilie și femeia văduvă*.

17,9 După „Sarepta Sidonului”, TM are „și locuiește acolo”.

17,10-24 *Văduva din Sarepta Sidonului*. Văduva a fost interpretată alegoric în tradiția creștină ca reprezentând Biserica, ivită dintre neamurile văduvite, până la Hristos, de

până la poarta cetății; și, iată, acolo o văduvă aduna vreascuri, iar Ilie a strigat după ea și i-a zis: „Adu-mi puțină apă într-o ulcică să beau!”¹¹ Și ea s-a dus să aducă. Și Ilie a strigat după ea, zicând: „Adu-mi [și] o bucată de pâine în mâna ta!”¹² Iar femeia a zis: „Viu este Domnul Dumnezeuul tău dacă am eu vreo turtă coaptă, ci numai cât un pumn de făină în vas și puțin ulei în ulcior! Și, iată, adun vreo două lemnișoare și mă duc să fac [o turtă] pentru mine și pentru copiii mei; vom mânca și vom muri!”¹³ Și i-a zis Ilie: „Îndrăznește! Intră și fă precum zici, dar să-mi faci mie de acolo o turtă mică mai întâi și să mi-o aduci! Ție și copiilor tăi îți vei face pe urmă.”¹⁴ Căci așa spune Domnul: «Făina din vas nu va scădea și ulciorul cu ulei nu se va împușina, până în ziua când Domnul va da ploaie pe pământ.»¹⁵ Și s-a dus femeia și a făcut [întocmai]; și au mâncat și ea și el și copiii ei.¹⁶ Și făina din vas nu a scăzut și ulciorul cu ulei nu s-a împușinat, după cuvântul Domnului, pe care l-a grăit prin Ilie.

Legea și Cuvântul lui Dumnezeu. În această lumină, Pseudo-Ioan Gură de Aur observă că apa, untdelemnul, făina și cele două lemne din casa văduvei sunt tocmai „adevărată comoară a Bisericii noastre. Apă? Acesta este botczul. Untdelemn? Aceasta este mirungerea. Făină? Aceasta este pâinea. Două vreascuri de lemn? Aceasta este lucrarea crucii” (In *Martham, Mariam et Lazarum et in Eliam prophetam, apud Poirot, E., ibidem, p. 172*).

♦ Interpretarea pâinii făcute de văduvă ca *typos* al euharistiei este întâlnită și în tradiția siriacă. Pentru Eftrem, euharistia este ceea ce conferă identitate creștinilor. ♦ Chromatius al Aquileiei (sec. IV-V) interpretează episodul pe larg, insistând asupra „credinței neclintite” a văduvei. Ea reprezintă imaginea desăvârșită a Bisericii. Precum văduva și copiii ei, la fel Biserica suferea de foame înainte de venirea lui Iisus, Pâinea vieții. Făina și uleiul (în cantitate foarte mică) simbolizează Legea și Profeții. Legea și Profeții nu satură sufletul fără patimile lui Hristos-Pâinea. Abia când Biserica l-a primit pe Hristos, făina și uleiul au sporit (*Omilia 25 despre Sfântul Ilie*).

17,10 „Adu-mi...”: TM are aici adresarea politicoasă, care s-ar putea traduce „Adu-mi, te rog...”.

17,12 „pentru copiii mei”: TM are „pentru fiul meu”. Văduva are un singur copil – cf. 17,17.

17,14 „Făina din vas nu va scădea”: *litt.* „Vasul cu făină nu va duce lipsă”.

17,15 „copiii ei”: TM are „casa ei”.

17,16-22 În tâlcuirea alegorică a acestui pasaj excelează Maxim Mărturisitorul, pentru care Ilie este întruparea Rațiunii (ὁ νοῦς, masculin), care intră în casa văduvei, adică a sufletului (ἡ ψυχή, feminin) văduvit de bunătăți și lipsit de virtute și de cunoștința lui Dumnezeu. Sufletul își amintește păcatele sale (v. 18), „vasul-trup făcându-se gata de făptuire prin virtuți, iar ulciorul-minte izvorând neconținut contemplația... Iar gândul natural, la fel ca fiul văduvei, lepădând viața pătimașă de mai înainte, se va învrednici să se facă părtaş de viața dumnezeiască și adevărată, dată de rațiune” (*Ambigua, 25*).

¹⁷ După aceea s-a întâmplat că s-a îmbolnăvit fiul femeii, stăpâna casei. Și boala lui era foarte grea, încât n-a mai rămas suflare în el. ¹⁸ Și [femeia] a zis către Ilie: „Ce ai cu mine, omul lui Dumnezeu? Ai venit la mine ca să-mi amintești nelegiuirile mele și să-mi omori fiul.” ¹⁹ Atunci Ilie i-a zis femeii: „Dă-mi-l pe fiul tău!” Și l-a luat de la sânul ei și l-a dus în camera de sus, unde locuia, și l-a culcat pe patul său. ²⁰ Și Ilie a strigat și a zis: „Vai mie, Doamne, martor al văduvei la care locuiesc, Tu i-ai făcut rău omorându-i fiul!” ²¹ Și a suflat de trei ori asupra copilului, L-a chemat pe Domnul și a zis: „Doamne, Dumnezeul meu, să se întoarcă sufletul copilului acestuia la el!” ²² Și așa a fost și copilul a dat un țipăt. ²³ Apoi, din camera de sus l-a coborât în casă și i l-a dat mamei sale. Și Ilie a zis: „Uite, fiul tău trăiește!” ²⁴ Iar femeia i-a zis lui Ilie: „Iată, [acum] am cunoscut că tu ești omul lui Dumnezeu și cuvântul Domnului în gura ta este adevărat!”

18 ¹ Și a fost așa: după multe zile, cuvântul Domnului a fost către Ilie, în anul al treilea, zicând: „Du-te și arată-te lui Achaab și voi da ploaie pe fața

17,18 „să-mi amintești nelegiuirile”: femeia interpretează nenorocirea ca o pedeapsă pentru păcatele ei, pe care prezența omului sfânt pare a i le aminti lui Dumnezeu.

17,20 „Doamne, martor al văduvei la care locuiesc...”: TM are „YHWH, Dumnezeul meu, chiar și văduvei la care locuiesc...” ♦ Augustin propune citirea propoziției ca întrebare, și anume ca întrebare retorică a profetului, care implică un răspuns negativ, căci Dumnezeu nu poate să facă rău. „...Nimic nu trebuie să tulbure, dacă se păstrează exact interpretarea corectă. [...] Cuvintele sunt spuse ca și când ar fi zis: «O, Doamne, martor al acestei văduve la care eu locuiesc ca oaspete, oare Tu să fi făcut rău încât să dai moarte fiului ei?» Astfel încât se subînțelege că Domnul n-a permis să moară fiul ei pentru a-i face rău, ci pentru a arăta o minune spre slava numelui lui [...] la fel cum Domnul a spus că Lazăr n-a murit spre moarte, ci ca Dumnezeu să fie slăvit în Fiul Său (In. 11,4).” Așadar, moartea copilului are o funcție doxologică pe care o aflăm și într-un text coptic atribuit lui Ioan Gură de Aur, *Elogiu profetului Ilie*. La vederea minunii „femeia s-a aruncat la picioarele lui și s-a închinat, zicând: «Cu adevărat tu ești un om al lui Dumnezeu și cuvântul ce iese din gura ta este adevăr»; și a slăvit pe Dumnezeu și pe Sfântul Ilie până la moartea ei.” (*Encomium in Heliam prophetam*, CPG 5150)

17,21 „a suflat asupra”: TM are „s-a întins peste”. ♦ Mulți Părinți văd în această minune o prefigurare a botezului creștin, prin care neamurile, odinioară moarte, revin la viață. „Într-adevăr, pe fiul văduvei, adică neamurile păgâne, l-a înviat nu Tatăl singur fără Fiul, nici Tatăl și Fiul fără Duhul Sfânt, ci întreaga Treime.” (Caesarius de Arles, *Sermo* 124,4, *apud* Poirot, É., 2002, p. 161) Gestul ca atare (numit *insufflatio*) este prevăzut în slujba Botezului în exorcismul prebaptismal.

17,22 În TM versetul este: „YHWH a ascultat glasul lui Ilie și suflarea copilului s-a întors în el și a fost viu.”

pământului.”² Și Ilie s-a dus să se arate lui Achaab. Și [era] foamete grozavă în Samaria.³ Și Achaab l-a chemat pe Abdiu, economul. (Abdiu era foarte temător de Dumnezeu:⁴ pe când Iezabel îi omora pe profeții Domnului, Abdiu a luat o sută de profeți și i-a ascuns, câte cincizeci, într-o peșteră și i-a hrănit cu pâine și apă.)⁵ Și Achaab a zis către Abdiu: „Hai să mergem prin țară, pe la izvoarele apelor și pe la pâraie; poate găsim ceva iarbă, să scăpăm caii și catârii și nu ne vor mai muri vitele!”

⁶ Și au împărțit între ei drumul de străbătut: Achaab a plecat singur pe un drum, iar Abdiu a plecat singur pe alt drum.⁷ Pe când Abdiu era singur pe drum, a venit și Ilie [tot] singur în întâmpinarea lui. Atunci Abdiu s-a grăbit să se arunce cu fața la pământ și a zis: „Ești chiar tu însuși, Ilie, stăpânul meu?”⁸ Și Ilie i-a zis: „Eu. Du-te și spune-i stăpânului tău: «Iată-l pe Ilie!»”⁹ Și Abdiu a zis: „Cu ce am păcătuit, ca să-l dai pe robul tău pe mâna lui Achaab ca să mă omoare?”¹⁰ Viu este Domnul Dumnezeuul tău, că nu este neam sau regat unde să nu fi trimis stăpânul meu ca să te caute și [toți] i-au spus: «Nu e [aici]»; și a pârjolit regatul și ținuturile lui din pricină că nu te-a găsit.¹¹ Iar acum tu zici: «Du-te, spune-i stăpânului tău: Iată-l pe Ilie!»¹² Și va fi așa: îndată ce eu am să plec de la tine, Duhul Domnului te va lua în [alt] loc, pe care nu-l cunosc, și eu voi merge să-i dau de știre lui Achaab, iar el mă va omorî; și robul tău este temător de Dumnezeu, încă din tinerețea lui.¹³ Oare nu ți s-a spus ție, stăpânul meu, ce am făcut eu pe când Iezabel îi omora pe profeții Domnului? Cum am ascuns eu o sută de bărbați dintre profeții Domnului, câte cincizeci în peșteră, și i-am hrănit cu pâine și apă?¹⁴ Și acum tu îmi zici: «Du-te și spune-i stăpânului tău: Iată-l pe Ilie!» și el mă va omorî.”¹⁵ Și Ilie a zis: „Viu este Domnul puterilor, în fața Căruia stau: astăzi mă voi înfățișa lui!”¹⁶ Și s-a dus Abdiu în întâmpinarea lui Achaab și i-a dat de știre. Și Achaab a alergat în întâmpinarea lui Ilie.

¹⁷ Și a fost așa: când Achaab l-a văzut pe Ilie, i-a zis Achaab lui Ilie: „Tu ești, cel care-l răzvrătește pe Israel?”¹⁸ Și Ilie a zis: „Nu eu îl răzvrătesc pe

18,7 „s-a grăbit să se arunce...”: TM are: „l-a recunoscut și s-a aruncat...”

18,12 „lui Achaab, iar el mă va omorî”: TM are „lui Ahab; el nu te va găsi și mă va omorî”

18,17 „cel care-l răzvrătește”: ὁ διαστρέφων, „care dă peste cap, răstoarnă”; TM are *okhēr*, participiul prezent al vb. *’ākhar*, „a tulbura (un lichid)”. Reproșul lui Achaab împotriva lui Ilie nu vrea să spună că profetul a adus daune Israelului prin vreo faptă concretă a sa, ci că Ilie în persoană este o pacoste pentru Israel și cuvântul ebraic folosit aici denumește o situație anormală, cauzată de o acțiune malefică (s-ar putea traduce cu

Israel, ci mai degrabă tu și casa tatălui tău, părăsindu-l pe Domnul Dumnezeuul vostru, căci ai umblat după Baali.¹⁹ Iar acum, trimite să se adune tot Israelul la mine, în muntele Carmel, și cei patru sute cincizeci de profeți ai rușinii și cei patru sute de profeți ai dumbrăvilor, care mănâncă la masa Iezabelei!”²⁰ Și Achaab a trimis în tot Israelul și a adunat pe toți profeții pe muntele

„piază rea”). Achaab îl acuză pe Ilie de a fi adus năpasta secetei asupra Israelului (17,1). Ilie, dimpotrivă, susține că Achaab, prin idolatria lui și a Iezabelei, este „piaza rea” pentru Israel (v. 18).

18,19 Muntele Carmel, situat aproape de Fenicia, a fost loc de cult al tuturor religiilor care s-au perindat prin Palestina și mai ales al cultului lui Baal. „Carmel” era de asemenea numele unei divinități a furtunii și a ploii, asemănătoare lui Baal. ♦ „profeți”: la popoarele vecine cu Israelul existau vâzători, ghicitori, extatici inspirați numiți și ei în VT *nabhi'im*, „profeți”.

18,20-40 *Ilie, profeții lui Baal și jertfa de pe muntele Carmel*. Grigore al Nyssei îi interpretează alegoric pe profeții lui Baal ca simbol al păcatelor, menționând explicit că ștergerea păcatelor este lucrarea Duhului Sfânt, asemenea focului de pe Carmel: prin această jertfă, Ilie a prefigurat instituirea Botezului. Când s-a vărsat a treia oară apă, focul a căzut asupra jertfei pentru a arăta că acolo unde este apa duhovnicească, acolo este și Duhul care dă viață și arde ca un foc, arde păcatele și-i luminează pe credincioși (*In diem luminum* 234-235, *apud* Poirot, É., 1997¹). ♦ Pentru jertfa de pe Carmel există de asemenea interpretări spirituale, ascetico-mistice, ce provin din medii monahale ale primelor șapte secole creștine. De remarcat legătura între 18,20-40 și 18,41-46. Jertfa este condiția pentru venirea ploii: „Luați trupul în care sunteți îmbrăcați, faceți din el altar; pe acest altar așezați-vă gândurile și, sub ochii Domnului, lepădați-vă de toată vrerea cea rea, înălțați mâinile inimii voastre către Dumnezeu – aceasta o face Duhul când este lucrător – și rugați-L să vă dăruiască minunatul foc nevăzut, care să coboare din cer asupra voastră și să vă mistuie altarul și jertfele depuse. Căci preoții lui Baal, dușmanul și lucrările lor potrivit se vor înfricoșa și vor fugi din fața voastră, așa cum au fugit din fața proorocului Ilie. Atunci, deasupra apelor, veți vedea ca o urmă de om, ce vă va aduce valul spiritual, mângâierea Duhului Paraclét.” (Antonie, *Ep.* 4,8, versiune georgiană, *apud* Poirot, *ibidem*, p.75). ♦ Ioan Gură de Aur face analogia dintre invocarea focului de către Ilie și epicleza liturgică, arătând superioritatea celor de acum față de cele de atunci: „Închipuiește-ți-l pe Ilie în fruntea unei mulțimi fără număr și jertfa așezată pe altar și tot restul celor prezenți în calm și mare liniște, profetul rugându-se singur, apoi flacăra care coboară deodată peste jertfă, lucruri care stârnesc minunarea și dau naștere uimirii. De aici treci apoi la ceea ce se întâmplă acum și vei vedea că acestea nu sunt numai admirabile, ci depășesc uimirea. Într-adevăr, preotul stând drept, în picioare, face să coboare nu focul, ci Duhul Sfânt, rugându-se îndelung nu pentru ca un foc venit de sus să mistuiască jertfele, ci pentru ca harul, căzând peste jertfă, să aprindă prin mijlocirea sa sufletele tuturor și să le facă mai strălucitoare ca argintul topit (*De sacerdotio* 3,4, SC 272).

Carmel. ²¹ Și Ilie s-a apropiat înaintea tuturor și le-a zis: „Până când veți schiopăta de amândouă picioarele? Dacă Domnul este Dumnezeu, urmați-L pe El! Iar dacă este Baal, urmați-l pe el!” Și poporul n-a răspuns un cuvânt. ²² Și Ilie a zis către popor: „Eu singur am rămas profet al Domnului, iar profeții lui Baal sunt patru sute cincizeci de bărbați și profeții dumbrăvii, patru sute. ²³ Să ni se aducă doi boi, și ei să-și aleagă unul, să-l taie și să-l pună pe lemne, dar foc să nu pună; și eu voi pregăti celălalt bou și n-am să pun foc. ²⁴ Și voi să strigați numele zeilor voștri, iar eu voi chema numele Domnului Dumnezeului meu. Și acela va fi Dumnezeu care va răspunde cu foc. Acesta este Dumnezeu!” Atunci întregul popor a răspuns și a zis: „Bun este cuvântul pe care l-ai grăit!” ²⁵ Și Ilie le-a zis profeților rușinii: „Alegeți-vă un juncan și pregătiți-l voi mai întâi, fiindcă sunteți mulți, apoi chemați numele zeului vostru. Dar foc să nu puneți!” ²⁶ Și au luat juncanul, l-au pregătit și au început a chema numele lui Baal din zori și până la amiază, zicând: „Ascultă-ne, Baale, ascultă-ne!” Dar nu se auzea nici glas, nici vreun sunet. Și tot alergau în jurul altarului pe care-l făcuseră. ²⁷ Pe la amiază, a început Ilie a-i batjocori, zicând: „Strigați-l cu glas mare, fiindcă este dumnezeu; poate stă de vorbă, ori e prins cu ceva treabă, ori poate doarme și se va trezi...”

²⁸ Și îl chemau cu glas mare și își tot făceau tăieturi cu jungherele și cu sulitele, până s-au umplut de sânge, după obiceiul lor. ²⁹ Și au tot profețit

18,21 „de amândouă picioarele”: *litt.* „de amândouă gleznele”. Pentru Theodoret al Cyrului este vorba de sincretism idolatru: „Cum trebuie înțelese cuvintele «Până când veți schiopăta de amândouă picioarele?» Ei se închinau în fața lui Dumnezeu și adorau idolii. De aceea a adăugat: «Dacă Domnul este Dumnezeu, veniți și mergeți după El. Iar dacă este Baal, mergeți după el.» Dumnezeu nu vrea, spune el, să fie cinstiți dumnezei falși, iar ei nu vor să se închine în fața adevăratului Dumnezeu. Voi însă, făcând și una și alta, nu vă păstrați duhul statornic nici pentru unul, nici pentru celălalt.” (*Quaest.* 27)

18,22 „și profeții dumbrăvii, patru sute”: nu apare în TM.

18,24 „să strigați numele... voi chema numele...”, *litt.* „să strigați/voi chema în numele...”, calc după ebr. *b^ešem*.

18,27 Ilie ironizează modul antropomorf în care era imaginat Baal: de altfel, mitul îl prezintă având perioade în care e absent, adormit sau mort.

18,28 „își făceau tăieturi”: această practică este o ceremonie funebră în cinstea lui Baal și este atestată în textele din Ugarit: cu ocazia morții lui Baal, zeul El „face să răsună pădurea de strigăte, își sfășie obrații și bărbia, își brâzdează articulațiile brațului, umerii și pieptul precum o grădină. Își sapă pe spate văi adânci, își ridică glasul și strigă...” (*apud TOB, nota ad loc.*)

până s-a înserat. Și au ajuns la vremea înălțării jertfei, dar nu s-a auzit vreun glas. Atunci Ilie Thesbitul a grăit către profeții urâciunilor, zicând: „Dați-vă la o parte de-acum, să-mi pregătesc și eu arderea de tot!” Și s-au dat deoparte și s-au dus de-acolo.³⁰ Și Ilie a zis către popor: „Apropiati-vă de mine!” Și tot poporul s-a apropiat de el.³¹ Ilie a luat douăsprezece pietre, după numărul triburilor lui Israel, așa cum îi grăise Domnul, zicând: „Israel va fi numele tău!”³² Și a clădit pietrele în numele Domnului și a îndreptat altarul dărâmat și a făcut împrejurul altarului un șanț, care putea cuprinde două măsuri de sămânță.³³ Apoi a clădit lemnele pe altarul pe care-l făcuse; a tăiat în bucăți arderea de tot și a așezat-o pe lemne și le-a rânduit pe altar.³⁴ Apoi a zis: „Aduceți-mi patru căldări cu apă și turnați-le peste arderea de

18,29 „până s-a înserat”: nu apare în TM. Este un adaos explicativ referitor la vremea jertfei. ♦ Finalul versetului, de la „Atunci Ilie Thesbitul...”, nu apare în TM.

18,30 TM adaugă, la sfârșitul versetului: „Și a îndreptat altarul lui YHWH care fusese dărâmat.” În LXX, aceste cuvinte apar în v. 32.

18,31 „după numărul triburilor lui Israel”: TM are „după numărul fiilor lui Iacob”.

18,32 „un șanț”: în LXX apare θαλά, care transliterează ebr. *ʿālāh*, „curs de apă”. Unii copişti au „corectat” textul, înlocuind misteriosul θαλά cu apropiatul θάλασσα, „mare”, care li s-a părut pesemne mai firesc. Întâlnim această variantă de text în codex Vaticanus și la Origen. ♦ „două măsuri de sămânță”: δύο μετρητὸς σπέρματος (ebr. *sā'thayim zera'*). Măsura indicată de text este greu de stabilit, două măsuri (*se'āh* – în text, la dual) = 30 de litri.

18,34 „Și așa au făcut”: nu apare în TM. ♦ (Pseudo-) Ioan Gură de Aur socotește că vărsarea apei pe altar este cerută de profet pentru a dovedi lipsa oricărui vicleșug: „La capiștile idolești sunt găuri în partea de jos a jertfelnicului; dedesubt este o groapă nevăzută; lucrătorii rătăcirii coboară în groapă și așa, de acolo de jos, suflă prin găurile acelea foc la jertfă; fac asta ca să înșele mulțimea și să creadă că focul de la jertfă este foc ceresc. Dar, ca să nu se creadă că și Ilie face așa ceva, a vărsat apă ca apa să vădească găurile; că acolo unde sunt găuri, apa nu stă, ci se scurge în ele.” (*In ss. Petrum et Heliam*) ♦ Părinții capadocieni interpretează jertfa lui Ilie ca fiind prefigurarea botezului, care, curățind omul de idoli, se săvârșește prin întreită scufundare în apă și prin pogorârea Sfântului Duh: „Atunci când apa a fost vărsată a treia oară, focul a căzut asupra arderii de tot pentru a arăta că acolo unde este apa duhovnicească, acolo se află și Duhul ce înviază și strălucește ca focul, distruge nelegiuirile și îi luminează pe credincioși.” (Grigore al Nyssei, *In diem luminum*, PG 46, 234-235) La fel, Ambrozie, adresându-se direct creștinului botezat, afirmă: „Tu ești omul de pe altar, tu, cel spălat prin apă, tu, a cărui greșală este arsă ca să se înnoiască viața ta; cu adevărat focul mistuie lemnele și patele. Nu te teme de focul prin care ești iluminat!” (*Helia* XXII, 83, *apud* Poirot, É., 1997¹). ♦ Pentru Grigore al Nyssei, apa turnată pe altar are menirea să anticipe și să exalte caracterul minunii: „Întâlnirea elementelor contrarii, care își

tot și peste lemne!” Și așa au făcut. Și a zis: „Încă o dată!” Și au făcut la fel. Și iarăși a zis: „Și a treia oară!” Și au făcut la fel și a treia oară.³⁵ Apa se răspândise împrejurul altarului, iar șanțul era plin cu apă.³⁶ Atunci Ilie și-a înălțat glasul către cer și a zis: „Doamne, Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Israel, ascultă-mă, Doamne! Ascultă-mă [și răspunde-mi] astăzi prin foc, ca să cunoască tot poporul acesta că Tu ești Domnul Dumnezeul lui Israel, iar eu sunt robul Tău și prin Tine am făcut aceste lucrări!”³⁷ Ascultă-mă, Doamne, ascultă-mă prin foc, ca să cunoască poporul acesta că Tu ești Domnul Dumnezeu și Tu ai întors înapoi inima acestui popor!”³⁸ Atunci a căzut foc de la Domnul, din cer, și a mistuit arderea de tot, și lemnele, și apa din șanț, iar focul a lins pietrele și praful.³⁹ Și tot poporul a căzut cu fața la pământ și a zis: „Cu adevărat Domnul este Dumnezeu. El este Dumnezeu!”⁴⁰ Și Ilie a zis către popor: „Prindeți-i pe profeții lui Baal! Să nu scape nici unul dintre ei!” După ce i-au prins, Ilie i-a dus pe toți la pâraul Kison și acolo i-a înjunghiat.

⁴¹ Și Ilie i-a zis lui Achaab: „Suie-te, mănâncă și bea, fiindcă [se aude] venind ropotul ploii!”⁴² Atunci Achaab s-a suit să mănânce și să bea, iar

conjugă puterile într-un mod neașteptat, a demonstrat superioritatea și puterea lui Dumnezeu.” (*In diem luminum*, PG 46,577-600)

18,36 La începutul versetului, TM precizează „la vremea jertfei”. ♦ „Ilie și-a înălțat glasul către cer”: TM are „s-a apropiat Ilie profetul”. ♦ „ascultă-mă, Doamne! Ascultă-mă [și răspunde-mi] astăzi prin foc, ca să cunoască...”: TM are doar „să cunoască azi...”

18,37 „prin foc”: nu apare în TM.

18,41 „venind ropotul ploii”: gr. φωνή τῶν ποδῶν τοῦ ἕρτοῦ, *litt.* „sunetul picioarelor ploii”. În LXX, acest verset păstrează vestigiile unei posibile viziuni antropomorfece asupra stihilor.

18,42-45 Poziția de rugăciune a lui Ilie manifestând cea mai adâncă adorație este menționată de *Midraș Rabbah* într-un comentariu la Cânt. 7,6: „Cel Sfânt, binecuvântat fie El, îi spune lui Israel: «Capul tău deasupra trupului tău este asemenea Carmelului. Cel mai urăcios dintre voi îmi este la fel de drag ca Ilie când a urcat în vârful Carmelului și s-a aplecat la pământ cu capul între genunchi.» De ce și-a ținut capul între genunchi? S-a spus înaintea Celui Sfânt, binecuvântat fie El: nu avem curăția necesară să-L contemplăm pe Dumnezeul Legământului” (*apud* Poirot, É., p. 94). ♦ Gestul lui Ilie, aplecarea la pământ cu capul între genunchi, a fost interpretat ca gest de umilință de către Evagrie Ponticul, arătând că această virtute este antidotul ogoliului. O miniatură de pe manuscrisul canonului penitențial atribuit lui Andrei Cretanul înfățișează patru penitenți adoptând această poziție. Gestul profetului a fost interpretat și ca poziție de rugăciune. ♦ Ieronim afirmă că Ilie a obținut ploaia rugându-se în genunchi (*flexis genibus*). Caesarius de Arles îndeamnă pe credincioși să îngenuncheze la rugăciune, dând exemplul profetilor

Ilie s-a suit pe Carmel, s-a ghemuit la pământ și s-a așezat cu fața între genunchi. ⁴³ Și i-a zis slugii sale: „Suie-te și privește înspre mare!” Și sluga s-a uitat și a zis: „Nu e nimic!” Iar Ilie i-a zis: „Întoarce-te și tu de șapte ori!” Și sluga s-a întors de șapte ori. ⁴⁴ Și a fost așa: a șaptea oară, iată, un norișor cât urma unui om se înălța din mare. Și Ilie a zis: „Suie-te și zi-i lui Achaab: «Înjugă-ți carul și coboară, ca nu cumva să te prindă ploaia!»” ⁴⁵ Între timp, cerul s-a întunecat de nori și de vânt și s-a pornit ploaie mare. Și Achaab se tânguia și mergea spre Iezrael. ⁴⁶ Și mâna Domnului era asupra lui Ilie, și el și-a încins mijlocul și a alergat înaintea [carului] lui Achaab până la Iezrael.

Ilie și Elisei, despre care se spune că adesea cădeau la pământ, rugându-se lui Dumnezeu cu cântă deplină. Și Ioan Gură de Aur vede în gestul profetului rugăciunea cu inima cuprinsă de o mare căldură, lucrul cel mai important atunci când te rogi. Cât despre poziție, ea nu este atât de importantă, de vreme ce Ilie s-a rugat și culcat (17,21) și în picioare (18,36): *Expositiones in Psalmos* 129,1, PG 55,37 (cf. Poirot, É., 1997¹, p. 88). ♦ Pentru a explica căderea ploii, evreii își imaginau o ușă în firmament, care se deschidea pentru a permite ploii să cadă pe pământ (G.G. Bottini, *La preghiera di Elia in Giacomo* 5,17-18. *Studio della traditione biblica e giudaica*, Jerusalem 1981, apud Poirot, É., 2002, p. 158). Situația extremă e ilustrată în cazul potopului, când firmamentul are găuri care se deschid, prin care apa inundă pământul (Gen. 7,11). De aici ideea unei chei care încuie și descuie această ușă, oprind sau declanșând precipitațiile. În literatura rabinică, această cheie o primește Ilie de la Dumnezeu și oprește ploaia. Pe lângă această cheie, mai există și cheia vieții și a morții. Nimeni în afară de Dumnezeu nu poate să posedे ambele chei în același timp. Fiindcă Ilie nu mai vrea să pună capăt secetei, Dumnezeu face ca fiul văduvei să moară. Ca să primească pentru o clipă cheia vieții și a morții, Ilie trebuie să dea înapoi lui Dumnezeu cheia ploii. ♦ Cea mai cuprinzătoare tipologie a episodului o oferă Caesarius de Arles (*Serm.*, 124,5), la care regăsim două evenimente: al Pogorării Duhului Sfânt și al Întrupării. De unde vine asocierea nor-întrupare aflăm tot de la el: „Ceea ce spune Ilie servitorului său: «Întoarce-te și tu de șapte ori» (18,43) desemna harul septiform al Sfântului Duh, care avea să fie dat Bisericii. Și când servitorul acesta spune că a văzut un nor mic care se ridica din mare, aceasta era o prefigurare a trupului lui Hristos (*carnem Christi figurabat*), care avea să se nască pe marea acestei lumi. Iată de ce, pentru ca nimeni să nu se îndoiască, spune că acel nor purta urma unui om, cu siguranță a acelu om care a spus: «Cine spun oamenii că este Fiul Omului?»” (Mt. 16,13) ♦ Tradiția ordinului carmelit va vedea mai târziu în nor un *typos* al Fecioarei. Cf. Poirot, É., 1997², p. 72.

18,44 TM are: „A șaptea oară, sluga a zis: «Iată, un norișor cât pumnul se înalță din mare.» Ilie...”

18,45 „se tânguia și mergea...”: TM are „s-a urcat în car și s-a dus...”

18,46 „mâna Domnului era asupra lui Ilie”: expresia desemnează intervenția neașteptată a lui Dumnezeu asupra unui profet pentru a-l face să vorbească și să acționeze în numele

19¹ Și Achaab i-a povestit Iezabelei, femeia lui, toate câte făcuse Ilie și cum îi omorâse pe profeți cu sabia. ² Și Iezabel a trimis la Ilie să-i zică: „Dacă tu ești Ilie iar eu sunt Iezabel, așa să-mi facă mie Dumnezeu, ba încă și mai rău, dacă mâine, pe vremea asta, n-am să fac și eu cu viața ta cum [ai făcut tu] cu viața unuia dintre ei!” ³ Atunci Ilie s-a înspăimântat și s-a sculat și a plecat să-și scape viața; s-a dus la Bersabea din Iuda și a lăsat-o pe

Său. Aici Dumnezeu îi dă lui Ilie puterea de a străbate dintr-o dată cei 27 km care separă Carmelul de Iezrael. Cf. 2Rg. 3,15; Iez. 1,3; 3,22; etc.

19,1 „Iezabel”: interpretarea lui Gale A. Yee (art. *Jezebel*, în *Anchor Bible Dictionary*) consideră forma actuală a numelui o parodie cu trimitere la 4Rg. 9,37: „Numele inițial *izebul* («unde este prințul?») a devenit mai întâi *i-zebul* apoi a ajuns *zebel*, «gunoi», cf. 4Rg. 9,37: «Iată, ea e Iezabel», corpul reginei fiind de nerecunoscut din pricina gradului avansat de descompunere.”

19,2 „Dacă tu ești Ilie iar eu sunt Iezabel”: nu apare în TM. ♦ „Dumnezeu”: în mai multe mss, Iezabel, păgână și politeistă, vorbește de zei la plural.

19,3 „s-a înspăimântat”: TM are „a văzut”. (Pseudo-) Ioan Gură de Aur, arătând contrastul dintre râvna de până acum a profetului și teama grozavă de Iezabel, se miră: „Ce-i cu tine, Ilie? Tu ești cel care ai încuiat cerul, care ai pus ploii frâu, [...] care ai chemat foc din cer, care ai ucis pe preoții [lui Baal] și l-ai muștrat pe Achaab, care ai făcut în casa văduvei arie și snopi de grâu, care ai poruncit stihțiilor? Tu fugi la auzul cuvintelor unei desfrânate? O femeie te face rob? Cele două acropole au fost biruite de femei. Petru s-a temut de o slujnică, Ilie – de Iezabel. Amândoi au căzut în aceleași păcate.” Sensul „fricii” lui Ilie ar fi următorul: cât timp a făcut minuni, profetul s-a purtat cu semeție și aroganță. Înfricoșându-l, Domnul îi arată propriile-i limite (*In ss. Petrum et Heliam*, IV). ♦ Bernard de Clairvaux (*De processu*), interpretează alegoric fuga lui Ilie, a „dreptului prigonit pentru dreptate” de către Iezabel, „răutatea acestui veac” (*malitia saeculi vel tyrannidis diaboli*). Ilie, adică sufletul care face voia lui Dumnezeu, ajunge la Bersabea în ținutul lui Iuda, cetate al cărei nume se tâlcuiește „Fântână înșeptită” (*Puteus septimus*), reprezentând Biserica scăldată în „harul înșeptit al Duhului”. Aici își slobozește slujitorul (*puerum*), adică *puerilem sensum vel pristinorum actuum debilitatem* („minte copilărească sau slăbiciunea faptelor de până atunci”). Astfel, pornește în deșert, adică „în disprețul acestei lumi” (*istius mundi contemptum*) și adoarme la umbra inepurării, intrând în odihna nepătimirii. Atunci îl atinge „vedenia îngerească” (*angelica visio*), zorindu-l la lucrarea cea bună și la suirea către culmi mai înalte (*excitans ad bonum operandum et ad altiora consurgendum*). Privind la căpătâi, adică la Hristos, care e Capul Bisericii, vede o turtă coaptă în cenușă – pășunea dogmei dumnezeiești, într-adevăr sărăcicioasă dacă e privită din afară, însă de fapt plină de miez și dătătoare de tainică tărie și dulce – și un vas cu apă, adică izvorul lacrimilor cu străpungerea inimii. Mănâncă și bea, adică împlinește ceea ce aude, și înaintează întărit spre muntele lui Dumnezeu, spre „culmea fericirii” precum se înțelege (*ad celsitudinem beatitudinis*).

sluga sa acolo. ⁴ Iar el s-a dus în pustiu, cale de o zi, și a mers și s-a așezat sub un ienupăr, și își ruga moartea zicând: „Fie acum deajuns! Ia-mi viața, Doamne, că nu sunt eu mai bun decât părinții mei!” ⁵ Și s-a culcat și a adormit sub ienupăr. Și, iată, cineva l-a atins, zicând: „Scoală-te și mănâncă!” ⁶ Și Ilie a privit și, iată, la capul său erau o turtă de orz și un ulcior cu apă. Și el s-a sculat, a mâncat și a băut, apoi s-a întors de s-a culcat. ⁷ Și îngerul Domnului a venit și a doua oară, l-a atins și i-a zis: „Scoală-te și mănâncă, fiindcă ai drum lung de făcut!” ⁸ Atunci s-a sculat, a mâncat și a băut, și a mers întărit de mâncarea aceea patruzeci de zile și patruzeci de nopți, până la muntele Horeb. ⁹ Acolo, a intrat într-o peșteră și s-a odihnit. Și, iată, cuvântul Domnului [a fost] către el și i-a zis: „Ce-i cu tine aici, Ilie?” ¹⁰ Și Ilie a zis: „Cu râvnă am râvnit pentru Domnul cel Atotputernic, fiindcă fiii lui Israel Te-au părăsit, altarele Tale le-au dărâmat și pe profeții Tăi i-au ucis cu sabia; am mai rămas eu singur și ei caută să-mi ia viața.” ¹¹ Și [Domnul] a zis: „Ieși mâine și stai pe munte dinaintea Domnului! Iată, Domnul va trece.” Și [iată,] vânt mare, năpraznic, care despică munții și

19,4 „în pustiu”: Tertulian vede o continuitate între profeții Vechiului Testament și martirii creștini: *hoc praestat carcer christiano, quod eremus prophetis*, „închisoarea este pentru creștinul mărturisitor ceea ce era deșertul pentru profeți”; ar putea fi și o referire la episodul din 3Rg. 19,2-4.

19,5 „ienupăr”: TM are „ienupăr singuratic”. ♦ „cineva”: TM are „un înger”.

19,8 „muntele Horeb”: TM are „muntele lui Dumnezeu, Horeb”. ♦ „patruzeci”: în Biblie, cifra 40 are, de cele mai multe ori, valoare simbolică. Aici amintește de cei patruzeci de ani petrecuți de poporul lui Dumnezeu în pustie și de șederea lui Moise pe munte la primirea Legii. O vom întâlni în Evangheliile după botezul lui Iisus Hristos, în perioada ispitirii din pustiu. Augustin remarcă faptul că Moise, Ilie și Domnul Hristos au postit fiecare patruzeci de zile – 40 (4x10) reprezentând vremea acestui veac ce se scurge în ritmuri cuaternare și care trebuie petrecută în post și înfrânare. La aceasta îndeamnă Legea (Moise), Profeții (Ilie) și Evanghelia lui Hristos care cuprinde „mărturia Legii și a profeților”, după cum se vede deslușit la Schimbarea la Față (*De doctrina christiana* II,62-65).

19,11-12 Irineu al Lyonului vede în epifania descrisă aici o pedagogie divină: „Prin aceasta, proorocul, care s-a mâniat puternic pe neascultarea poporului mergând până lauciderea proorocilor, a învățat moderația. Prin aceasta se vestește venirea Domnului ca om, venire care, potrivit Legii date prin Moise, trebuia să fie blândă și pașnică și în care Acesta n-a rupt trestia zdrobită, nici n-a stins feștila încă fumegândă. Prin aceasta se descoperează blânda și pașnica odihnă a Împărăției Sale; căci după furtuna care crapă munții, după cutremur, după foc, vor veni vremurile liniștite și pline de pace ale Împărăției Sale, în care, în toată liniștea, Duhul lui Dumnezeu va face viu pe om și-l va face să crească” (*Adversus haereses* IV,20,10, *apud* Poirot, É., 2002, p. 166).

sfărâmă stâncile înaintea Domnului, dar nu [e] în vânt Domnul; după vânt, cutremur, dar nu [e nici] în cutremur Domnul; ¹² după cutremur, foc, dar nu [e] nici în foc Domnul; după foc, un freamăt de adiere lină: acolo este Domnul. ¹³ Și a fost așa: când a auzit, Ilie și-a acoperit fața cu zăbunul, a ieșit afară și a stat [la gura] peșterii. Și, iată, a fost către el un glas care i-a spus: „Ce-i cu tine aici, Ilie?” ¹⁴ Și Ilie a zis: „Cu râvnă am râvnit pentru Domnul cel Atotputernic, fiindcă fiii lui Israel au părăsit legământul Tău, altarele Tale le-au dărâmat și pe profeții Tăi i-au ucis cu sabia; am mai rămas eu singur și ei caută să-mi ia viața.” ¹⁵ Și Domnul a zis către el: „Du-te înapoi pe calea ta și mergi pe calea pustiului Damascului și unge-l pe Azael ca rege al Siriei. ¹⁶ Iar pe Iu, fiul lui Namessi, unge-l rege peste Israel și pe Elisei, fiul lui Saphat, din Abelmaula, unge-l profet în locul tău. ¹⁷ Și va fi așa: pe cel ce va scăpa de sabia lui Azael îl va omorî Iu, iar pe cel ce va scăpa de sabia lui Iu îl va răpune Elisei. ¹⁸ Și vei lăsa în Israel șapte mii de bărbați: toți genunchii care nu i s-au plecat lui Baal și toată gura care nu i s-a închinat.”

¹⁹ Și a plecat de acolo și l-a aflat pe Elisei, fiul lui Saphat, care ara cu boii – douăsprezece perechi de boi erau înaintea lui, iar el însuși era între cele douăsprezece [perechi]. [Ilie] s-a apropiat de el și și-a aruncat zăbunul

19,12 Gr. φωνή αἰρέας λεπτιῆς, *litt.* „sunetul unui vânt subțire”, „glasul adierii” sau „zvon de adiere lină” trebuie pus în relație cu acțiunea creatoare și mântuitoare a Domnului. „Liniștea” care înconjoară venirea Domnului are și o nuanță de opoziție cu zeul Baal, zeu al furtunii și al kratofaniilor. Grigore cel Mare interpretează astfel pasajul: doar mintea liniștită, aflată în contemplație, îl poate apercepe, inefabil, pe Dumnezeu. Prin acest „murmur” inefabil, mintea îl „simte” pe Dumnezeu, dându-și totodată seama că nu-L poate cunoaște niciodată până la capăt (*Moralia in Job* V,36). ♦ „acolo este Domnul”: explicitare care nu apare în TM.

19,13 „zăbunul”: gr. μηλωτή, „piele de capră/oaie”, folosită ca îmbrăcăminte. TM are 'addereth, „mantie largă din păr de animal”. Melota va deveni una din „piesele vestimentare” ale călugărilor creștini. „Ei au și o melotă, întrucât poartă totdeauna în trup omorârea lui Iisus (2Cor. 4,10), pun căluș tuturor patimilor necugetate ale trupului și retează relele sufletului prin împărțășirea din bine; și iarăși, întrucât iubesc sărăcia și fug de lăcomie, mama idolatriei.” (Evagrie Ponticul, *Tratatul practic*, „Prolog”)

19,13b-14 Se poate presupune că aceste versete sunt un dublet al vv. 19,9b-10.

19,15-16 Ungerea lui Azael și cea a lui Iu (TM Iehu) vor fi săvârșite de Elisei.

19,18 „Și vei lăsa”: TM are „Dar Eu am lăsat”.

19,19 Se credea că veșmintele și obiectele care aparțin unei persoane se află într-o tainică legătură de putere cu persoana însăși: Ilie îi transmitea lui Elisei, prin acest gest, un dar profetic. Cf. 4Rg. 2, 13-14; 4,29-31; Lc. 8,44; Fapte 19,12.

peste el. ²⁰ Elisei a lăsat boii, a alergat după Ilie și a zis: „[Doar] să-mi îmbrățișez tatăl, și vin după tine!” Și Ilie a zis: „Întoarce-te, căci am făcut [ceva] pentru tine!” ²¹ Atunci s-a întors din urma lui, a luat perechile de boi, le-a jertfit și le-a fiert [arzând] jugurile boilor și le-a dat poporului să le mănânce. Apoi s-a sculat, a mers după Ilie și a început să-i slujească.

20 ¹ Nabuthai iezeaelitul avea o vie lângă aria lui Achaab, regele Samariei. ² Și Achaab i-a zis lui Nabuthai: „Dă-mi via ta ca să-mi fie grădină de legume, fiindcă e mai aproape de casa mea iar eu am să-ți dau altă vie mai bună sau, dacă vrei, am să-ți dau bani în schimbul viei tale, iar eu voi avea grădină de legume.” ³ Și Nabuthai i-a zis lui Achaab: „Ferească Dumnezeu să-ți dau ție moștenirea părinților mei!” ⁴ Și s-a tulburat duhul lui Achaab; s-a culcat pe patul său, și-a acoperit fața și n-a mai mâncat. ⁵ Și Iezabel, femeia sa, a venit la el și i-a zis: „De ce este tulburat duhul tău și nu mănânci?” ⁶ Și i-a zis: „Fiindcă am grăit cu Nabuthai iezeaelitul, zicându-i: «Dă-mi via ta pe bani sau, dacă vrei, îți voi da altă vie în schimb» și mi-a zis: «Nu-ți voi da moștenirea părinților mei.»” ⁷ Atunci Iezabel, femeia sa, i-a zis: „Ce fel de rege ești tu peste Israel? Scoală, mănâncă și vino-ți în fire! Am să-ți dau eu via lui Nabuthai iezeaelitul.” ⁸ Și a scris o scrisoare în numele lui Achaab și a pecetluit-o cu pecetea lui și a trimis scrisoarea la bătrâni și la frunțașii vecini cu Nabuthai. ⁹ Și în scrisoare zicea: „Țineți post

19,20 „Întoarce-te, căci am făcut [ceva] pentru tine”: TM are „Mergi și întoarce-te: ce ți-am făcut?”.

20 Capitolele 20-21 se află în ordine inversă față de TM. LXX leagă episodul cu Nabuthai de celelalte fapte ale lui Ilie.

20,1 „aria”: TM are „palatul”. E vorba de palatul din Iezreel (3Rg. 18,46), nu de cel din Samaria.

20,2 „iar eu voi avea grădină de legume”: nu apare în TM.

20,3 Atitudinea lui Nabuthai nu este un simplu atașament sentimental față de pământul strămoșilor, ci o fidelitate teologală, o manifestare a credinței față de țara pe care Domnul o încredințase neamului său (Num. 36,7; Lev. 25,13). Această posesie constituia temelul dreptului la reședință al proprietarului, în timp ce faptul de a primi un alt pământ din mâna regelui îl puneă într-o situație de dependență față de cel care i l-a dat.

20,4 „n-a mai mâncat”: *litt.* „n-a mai mâncat pâine” – semitism frecvent (la fel și la 20,7).

20,7 Iezabel, de origine feniciană, nu putea înțelege că în Israel regalitatea nu era absolută, ci era limitată de autoritatea lui Dumnezeu, altfel spus: de drepturile pe care Dumnezeu i le asigură lui Nabuthai. Cf. Deut. 17,14-20; 3Rg. 3,5 nota.

20,9 Efrem Sirul interpretează alegoric postul ucigașilor lui Nabuthai, văzând în jertfirea lui o preînchipuire a patimilor lui Hristos: „Să nu fie postul nostru ospăț pentru cel rău

și puneți-l pe Nabuthai în fruntea poporului! ¹⁰ Și puneți-i în față doi bărbați nelegiuți, să dea mărturie împotriva lui, zicând: «L-a binecuvântat pe Dumnezeu și pe rege!» Apoi să-l scoată afară [din cetate] și să-l omoare cu pietre.” ¹¹ Și oamenii din cetatea sa, bătrânii și fruntașii care locuiau în cetatea aceea au făcut cum îi îndemnase Iezabel, precum era scris în scrisorile pe care ea li le trimisese. ¹² S-a vestit un post și l-au așezat pe Nabuthai în fruntea poporului ¹³ și au venit doi bărbați nelegiuți și au stat dinaintea lui și au dat mărturie împotriva lui, zicând: „L-ai binecuvântat pe Dumnezeu și pe rege.” Apoi l-au scos afară din cetate, l-au bătut cu pietre și a murit. ¹⁴ Și au trimis la Iezabel, zicând: „Nabuthai a fost bătut cu pietre și a murit.”

¹⁵ Și a fost așa: când a auzit, Iezabel i-a zis lui Achaab: „Scoală, ia în stăpânire via lui Nabuthai iezeaelitul, care nu ți-a dat-o pe bani, fiindcă Nabuthai nu mai trăiește, ci e mort!” ¹⁶ Și a fost așa: de îndată ce Achaab a auzit că Nabuthai iezeaelitul a murit, și-a sfâșiat veșmintele și s-a îmbrăcat în sac. După aceea, s-a sculat și s-a coborât la via lui Nabuthai iezeaelitul, ca s-o ia în stăpânire.

¹⁷ Atunci Domnul a grăit către Ilie Thesbitul, zicând: ¹⁸ „Scoală și ieși înaintea lui Achaab, regele lui Israel, din Samaria. Iată, el este în via lui

prin aceea că ne mușcăm semenii! Căci s-a rânduit post și Nabot (Nabuthai) a fost ucis cu pietre. Cel rău s-a bucurat de postul lor. O, postitorii aceștia! În loc de pâine au mâncat carne de om și în postul lor au lins sânge. Pentru că au mâncat carne de om, au ajuns hrană câinilor. Binecuvântat fie Cel ce Și-a dat trupul Său gurii noastre înfuriate ca să înceteze a mai mușca!” (*De ieunio* III,5).

20,10 „bărbați nelegiuți”, *litt.* „fii de nelegiuți”: gr. υἱὸς παρανόμων; TM are „fii ai lui Belial”, *i.e.* membrii ai comunității certați cu Legea. Cei doi martori mincinoși (*duo testes iniquitatis*) care l-au ucis pe sărac îi permit lui Ambrozie analogia cu condamnarea Suzanei de către cei doi bătrâni, respectiv cu cei doi martori pe care i-a găsit *synagoga, qui aduersus Christum falsa iactarent* (*De Nabuthae* XI,46). ♦ Ambrozie al Milanului citează acest loc întocmai cum se găsește în LXX (*Deum benedixit et regem*: „L-a binecuvântat pe Dumnezeu și pe rege”) și îl interpretează ca pe o încercare a poporului de a eufemiza „blasfemia”: *Ne diuitem [Achab] maledicti nomen offendat et sermonis ipso laedatur sono, benedictio pro maledictio uocatur* (*De Nabuthae* XI,46). Tot Ambrozie remarcă echivalarea ofensei aduse regelui cu cea adusă lui Dumnezeu însuși: *aequalis uidelicet persona, ut sit aequalis contumeliam* (*ibidem*). ♦ După Ex. 22,27, a blestema pe Dumnezeu și pe rege aducea osânda cu moartea. Prezența celor doi martori și intervenția bătrânilor confereau o aparență de justiție.

20,13 După „împotriva lui”, TM are în plus „în fața poporului”.

20,15 „ia în stăpânire”: *litt.* „moștenește”.

20,16 „și-a sfâșiat veșmintele și s-a îmbrăcat în sac”: nu apare în TM.

Nabuthai, căci s-a coborât acolo ca s-o ia în stăpânire. ¹⁹ Și să-i vorbești, zicându-i: «Așa grăiește Domnul: pentru că ai ucis și ai luat în stăpânire, așa spune Domnul: în tot locul unde porcii și câinii au lins sângele lui Nabuthai, acolo vor linge câinii [și] sângele tău și desfrânatele se vor scălda în sângele tău.» ²⁰ Și i-a zis Achaab lui Ilie: „M-ai găsit, vrăjmașule?” Ilie a zis: „Te-am găsit fiindcă în zadar te-ai vândut ca să faci ceea ce este rău dinaintea Domnului și să-L mânii! ²¹ Așa spune Domnul: «Iată, Eu aduc asupra ta necazuri și voi aprinde foc în urma ta și voi stârpi orice [urmaș al] lui Achaab, de parte bărbătească, fie rob, fie rămas în Israel. ²² Și voi face casa ta precum casa lui Ieroboam, fiul lui Nabat, și precum casa lui Baasa, fiul lui Achia, din pricina întărătărilor cu care M-ai întărâtat și l-ai dus în păcat pe Israel.» ²³ Iar împotriva Iezabelei a grăit Domnul, zicând: «Câinii o vor mânca lângă zidul [cetății] Iezrael. ²⁴ Pe cel mort în cetate din neamul lui Achaab câinii îl vor mânca, iar pe cel mort în câmp îl vor mânca păsările cerului.» ²⁵ Dar în zadar s-a vândut Achaab ca să facă ce este rău înaintea Domnului, după cum l-a sucit Iezabel, femeia lui. ²⁶ Și s-a spurcat cu totul umblând după toate spurcăciunile făcute de amoreu, pe care Domnul l-a stârpit dinaintea fiilor lui Israel.» ²⁷ Și pentru acest cuvânt Achaab a fost străpuns [în inimă] dinaintea Domnului și a plecat plângând, și-a sfâșiat haina, și-a încins trupul cu sac și a postit; s-a îmbrăcat în sac în ziua în care l-a zdrobit pe Nabuthai iezraelitul. ²⁸ Și a fost cuvântul Domnului prin robul

20,19 „și desfrânatele... sângele tău”: nu apare în TM.

20,20 „în zadar”: nu apare în TM.

20,21 „fie rob, fie rămas în Israel”: TM are „ținut și lăsat” – expresie cu sens juridic de totalitate, al cărei referent precis nu mai este limpede.

20,22 „întărătărilor”: gr. *καταργισμάτων*. Aluzie la cultul idolatru încurajat de Achaab și de soția lui.

20,25 „Dar în zadar s-a vândut Achaab...”: TM are „Într-adevăr, nu a fost nimeni ca Ahab care...”.

20,26 Amoreii își trag probabil numele de la orașul Mari, la est de Mesopotamia, care era unul din centrele lor importante în mileniul II î.H. Amoreii erau răspândiți între Eufрат și Marea Mediterană, deci și în Siria și în Canaan. Deja sedentarizați, poate, din mileniul III î.H., ei constituiseră mici regate de tip cetăți-stat. Comercianți și meșteșugari, amoreii comercializau obiecte de piele și mai ales de metal, în primul rând de bronz, și creșteau animale. În Biblie, „amoreu” este adesea sinonim cu „canaanean”.

20,27 „a fost străpuns [în inimă] dinaintea Domnului și a plecat plângând”: nu apare în TM. ♦ „și-a încins... iezraelitul”: finalul versetului în TM este: „și-a îmbrăcat trupul în sac, a postit, dormea în sac și mergea încet.”

Său Ilie, despre Achaab, și a zis Domnul: ²⁹ „Ai văzut cum a fost străpuns [în inimă] Achaab dinaintea Mea? [De aceea] nu voi aduce nenorocirea în zilele lui, ci în zilele fiului său voi aduce nenorocirea.”

21 ¹ Fiul-lui-Ader și-a adunat toată oastea, apoi s-a suit și a împresurat Samaria, împreună cu treizeci și doi de regi, cu toți caii și cu carele [lor]. Și s-au suit, au împresurat Samaria și au făcut război împotriva ei. ² Și a trimis în cetate la Achaab, regele lui Israel, ³ să-i zică: „Așa vorbește Fiul-lui-Ader: «Al meu este argintul și aurul tău și ai mei sunt femeile tale și copiii tăi.»” ⁴ Și regele lui Israel a răspuns și a zis: „Precum ai spus, stăpânul și regele meu, al tău sunt eu cu toate ale mele.” ⁵ Și s-au întors solii din nou și au zis: „Așa vorbește Fiul-lui-Ader: «Eu ți-am trimis solie, zicând: dă-mi argintul tău și aurul tău și femeile tale și copiii tăi, ⁶ fiindcă mâine, pe vremea aceasta, voi trimite slujitorii la tine să caute prin casa ta și prin casele slujitorilor tăi; și toate lucrurile pe care le vor pofți ochii lor și pe care își vor pune mâna, le vor lua.»” ⁷ Și regele lui Israel i-a chemat pe toți bătrânii și le-a zis: „Luați aminte și vedeți că acesta ne caută pricină, fiindcă a trimis după femeile mele, după fiii și fiicele mele, deși nu l-am oprit să-mi ia aurul și argintul meu.” ⁸ Și au zis bătrânii și tot poporul: „Să nu-l ascultăm și să nu te învoiești!” ⁹ Atunci el le-a zis solilor Fiului-lui-Ader: „Spuneți stăpânului vostru: «Toate cele după care ai trimis mai întâi la robul tău le voi face, însă lucrul acesta nu pot să-l fac!»” Și oamenii au plecat și s-au întors cu răspunsul. ¹⁰ Fiul-lui-Ader i-a răspuns, zicând: „Așa să-mi facă mie Dumnezeu, ba încă și mai rău, dacă praful Samariei va fi deajuns pentru vulpile întregii mulțimi a pedestrașilor mei!” ¹¹ Și regele lui Israel a răspuns: „Destul! Cocoșatul să nu se laude ca cel drept!” ¹² Și când i s-a dat răspunsul acesta, [Fiul-lui-Ader] se afla în corturi, bând împreună cu toți regii. Atunci le-a zis slujitorilor săi: „Faceți un șanț [de apărare]!” Și au făcut un șanț împotriva cetății. ¹³ Și, iată, un profet s-a înfățișat înaintea lui Achaab, regele lui

21,3 „copiii tăi”: TM adaugă „cei buni”.

21,10 „Dumnezeu”: TM are „zeii”. ♦ „pentru vulpile”: gr. ταῖς ἀλώπεξιν presupune o lectură *l'šu 'alim* a ebr. *liš' 'alim* (TM 20,10), „pentru mulțimi”.

21,11 „Cocoșatul...”: în TM, expresia proverbială este „cel care se încinge să nu se laude ca cel ce se descinge”, al cărei echivalent românesc ar fi „să nu vinzi pielea ursului din pădure”.

21,12 „Faceți un șanț”: TM are „La posturi!” ♦ „Au făcut un șanț...”: TM are „S-au postat...”.

Israel, și i-a grăit: „Așa vorbește Domnul: «Ai văzut toată mulțimea aceasta mare? Iată, Eu o voi da astăzi în mâinile tale, ca să știi că Eu sunt Domnul.»”
¹⁴ Și Achaab a zis: „Prin cine?” Și a zis: „Așa grăiește Domnul: «Prin slujitorii căpeteniilor peste ținuturi.»” Și Achaab a zis: „Cine va începe lupta?” A zis: „Tu!”¹⁵ Și Achaab i-a numărat pe slujitorii căpeteniilor peste ținuturi și au fost două sute treizeci; după aceea a numărat poporul, pe fiecare bărbat în putere, [și erau] șaizeci de mii.¹⁶ Și a ieșit [la luptă] pe la amiază, iar Fiul-lui-Ader bea și se îmbăta în Socchot împreună cu regii: treizeci și doi de regi, aliații lui.¹⁷ Și au ieșit mai întâi slujitorii căpeteniilor peste ținuturi. Și au trimis și i-au dat de veste regelui Siriei, zicându-i: „Au ieșit niște bărbați din Samaria.”¹⁸ Și a zis: „Dacă vin cu pace, prindeți-i vii, iar dacă vin cu război, [tot] vii să-i prindeți!”¹⁹ Dar slujitorii căpeteniilor peste ținuturi să nu iasă din cetate.” Iar oastea din urma lor –²⁰ a lovit fiecare pe potrivnicul său și a mai dat o dată în cel de lângă el. Și au fugit sirienii, iar Israel i-a urmărit; dar Fiul-lui-Ader, regele Siriei, a scăpat pe calul unui călăreț.²¹ Atunci regele lui Israel a ieșit și a luat toți caii și carele și a lovit Siria cu lovitură grea.²² Și profetul a ieșit înaintea regelui lui Israel și a zis: „Îmbărbătează-te, ia aminte și vezi ce ai de făcut; fiindcă, după un an, Fiul-lui-Ader, regele Siriei, se va ridica împotriva ta.”

²³ Și slujitorii regelui Siriei au zis: „Dumnezeul lui Israel este un dumnezeu al munților și nu un dumnezeu al văilor. De aceea a fost mai tare decât noi. Dar dacă ne vom lupta cu ei pe loc neted, de îndată îi vom birui.”²⁴ Tu să faci așa: îndepărtează-i pe regi, pe fiecare în ținutul lui, și pune în locul lor satrapi.²⁵ Și noi îți vom rândui o oaste pe măsura celei care a căzut; cal pentru cal, car pentru car, și ne vom lupta cu ei la loc larg și îndată îi vom înfrânge.” El a ascultat de glasul lor și a făcut întocmai.²⁶ Și a fost așa: după un an, Fiul-lui-Ader i-a numărat pe sirieni și s-a suit cu război la

21,14 „slujitorii căpeteniilor”: gr. παιδάρια τῶν ἀρχόντων poate însemna și „cele mai tinere căpetenii”. TM are *na 'arēy sārēy*, „tinere căpetenii”.

21,15 „a numărat”: gr. ἐπισκέπτομαι, *litt.* „a trecut în revistă”. ♦ „două sute treizeci”: TM are „două sute treizeci și doi”. ♦ „șaizeci de mii”: TM are „șapte mii”.

21,16 „în Socchot”: TM are „în corturi” (LXX interpretează aici ebr. *sukkōth*, „corturi, sălașuri” ca pe un toponim, deși la 21,12 l-a tradus cu σκηνοί, „corturi”).

21,19 „să nu iasă din cetate”: TM are „au ieșit din cetate”.

21,20 „și a mai dat o dată în cel de lângă el”: nu apare în TM.

21,23 „și nu un dumnezeu al văilor”: nu apare în TM.

21,25 „noi îți vom rândui”: TM are „tu rânduieste-ți”.

Apheca asupra lui Israel. ²⁷ Și fiii lui Israel s-au numărat [pentru luptă] și le-au ieșit în întâmpinare; și au făcut tabără înaintea lor ca două turme de capre, în timp ce sirienii umpluseră pământul. ²⁸ Și a venit omul lui Dumnezeu și a zis către regele lui Israel: „Așa vorbește Domnul: «Fiindcă Siria a zis: 'Dumnezeu al munților este Domnul Dumnezeu lui Israel, și nu este un dumnezeu al văilor', voi da în mâna ta puterea aceasta mare și vei ști că Eu sunt Domnul.»” ²⁹ Și au stat în tabără înaintea lor timp de șapte zile, iar în ziua a șaptea s-a încheștat bătălia și Israel a zdrobit Siria – o sută de mii de pedestrași într-o singură zi. ³⁰ Iar cei rămași au fugit la Apheca, în cetate, și s-a prăbușit zidul peste douăzeci și șapte de mii de bărbați dintre cei rămași. Dar Fiul-lui-Ader a scăpat și a intrat în odaia de dormit, într-o tainică, ³¹ și le-a zis slujitorilor săi: „Știu că regii lui Israel sunt regi milostivi; să ne încingem peste șale cu sac și să ne punem frânghii pe cap și să ieșim înaintea regelui lui Israel, poate ne va lăsa cu viață!” ³² Și s-au încins cu sac peste șale, și-au pus frânghii pe capetele lor și i-au zis regelui lui Israel: „Robul tău, Fiul-lui-Ader, spune: «Cruță-mi viața!»” Și [acela] a zis: „Oare mai trăiește? E fratele meu!” ³³ Oamenii au ghicit ce vrea să spună, i-au prins vorba din gură și au zis: „Fiul-lui-Ader este fratele tău!” Și el a zis: „Intrați și luați-l!” Și Fiul-lui-Ader a ieșit înaintea lui și l-au urcat în carul lui [Achaab]. ³⁴ Și [Fiul-lui-Ader] i-a zis: „Îți voi da cetățile pe care le-a luat tatăl meu de la tatăl tău și îți vei deschide negoț în Damasc, așa cum a făcut și tatăl meu în Samaria.” – „Iar eu te las să pleci cu legământ.” Și a încheiat cu el un legământ și l-a lăsat să plece.

³⁵ Și un om dintre profeți a grăit către cel de lângă el, prin cuvântul Domnului: „Lovește-mă!” Și omul n-a vrut să-l lovească. ³⁶ Și i-a spus acela: „Pentru că n-ai ascultat de glasul Domnului, iată, tu fugi de mine și te va doborî un leu!” Și [acela] a plecat de la el și un leu a dat peste el și l-a doborât. ³⁷ [Profetul] a găsit un alt om și i-a zis: „Lovește-mă!” Și omul l-a lovit și l-a vătămat. ³⁸ Și profetul s-a dus și a stat în calea regelui lui Israel, legat la ochi cu o năframă. ³⁹ Și a fost așa: când regele a trecut pe lângă el, [acela] a strigat către rege și i-a zis: „Robul tău a ieșit la oastea războiului, și, iată, cineva mi-a adus un om și a zis: «Păzește-l pe omul acesta! Dacă

21,31 Sacul era un semn al umilinței și supunerii, iar frânghiile, cu care învingătorii legau adesea mâinile prizonierilor deasupra capetelor, erau semnul captivității.

21,32 În Orientul apropiat regii se numeau între ei „frați”. Tratându-l pe Ben-Hadad (Fiul-lui-Ader) ca frate, Achaab arată toată bunăvoința pe care i-o putea dovedi.

21,35 „prin cuvântul” – semitism, cu sensul „la porunca”.

scapă, vei pune viața ta pentru viața lui sau vei da un talant de argint.»⁴⁰ Și în timp ce robul tău privea încoace și încolo, acela s-a făcut nevăzut!” Și a zis către el regele lui Israel: „Iată, ai nimicit vicleniile [pregătite] mie!”⁴¹ [Acela] s-a grăbit să-și ia năframa de pe ochi și regele lui Israel l-a recunoscut că era dintre profeți.⁴² Și [acela] a zis către el: „Așa vorbește Domnul: «Pentru că tu însuși ai lăsat să-ți scape din mână un bărbat dat morții, viața ta va fi pentru viața lui și poporul tău pentru poporul lui!»”⁴³ Și regele lui Israel a plecat buimăcit și descurajat, și s-a dus în Samaria.

22¹ Au stat timp de trei ani și nu a mai fost război între Siria și Israel.
² Și a fost așa: în anul al treilea, Iosaphat, regele lui Iuda, s-a coborât la regele lui Israel.³ Și regele lui Israel a zis către slujitorii săi: „Știați voi că Remath Galaad este al nostru, iar noi tăcem și nu-l luăm din mâna regelui Siriei?”⁴ Și regele lui Israel a zis către Iosaphat: „Suie-te cu noi în Remath Galaad la război!” Și Iosaphat a zis: „Cum sunt eu așa și tu, poporul meu întocmai ca poporul tău, caii mei precum caii tăi.”⁵ Și Iosaphat, regele lui Iuda, a zis către regele lui Israel: „Întrebați-l astăzi pe Domnul!”⁶ Și regele lui Israel a adunat pe toți profeții, ca la patru sute de bărbați, și le-a zis regele: „Să mă duc la Remath Galaad la război, ori să mai zăbovesc?” Și au zis: „Suie-te și Domnul îl va da negreșit în mâinile regelui!”⁷ Și Iosaphat a zis către regele lui Israel: „Nu se mai află pe aici vreun profet al Domnului, prin care să-l întrebăm pe Domnul?”⁸ Și regele lui Israel a zis către Iosaphat: „Mai este aici încă un om prin care să-L întrebăm pe Domnul, dar eu îl urăsc, fiindcă nu-mi zice de bine, ci de rău; Michaias, fiul lui Iemla.” Și Iosaphat, regele lui Iuda, a zis: „Să nu vorbească regele așa!”⁹ Și a chemat regele lui Israel un eunuc și i-a zis: „Repede, [adu-l pe] Michaias, fiul lui Iemla!”¹⁰ Și regele lui Israel și Iosaphat, regele lui Iuda, ședeau înarmați la porțile Samariei,

21,40 „Iată, ai nimicit vicleniile [pregătite] mie!”: TM are: „Așa e judecata ta, tu însuși ai hotărât-o.”

21,41 Poate că „profeții” purtau pe frunte semne distinctive: tatuaje sau incizii pe care acesta le ascunsese cu veșmântul sau cu o glugă.

21,42 Fiul-lui-Ader era de drept prizonier al Domnului și nu al lui Achaab. Acesta din urmă nu avea dreptul de a dispune după voie de prizonier, căci biruința fusese a lui Dumnezeu și nu a regelui. După Lege, un prizonier al Domnului nu putea să fie grațiat (Deut. 7,2) și Achaab, nesupunându-se, și-a dat propria osândă (cf. 2Rg. 12,5-7).

22,8 Michaias, fiul lui Iemla (ebr. *Mikhāy' hū ben-Yim'lāh*), nu trebuie confundat cu Michaias, unul din cei doisprezece profeți mici, care a trăit în regatul lui Iuda cu un secol și jumătate mai târziu.

fiecare pe tronul lui, și toți profeții profeteau înaintea lor.¹¹ Și Sedekia, fiul lui Chanana, și-a făcut niște coarne de fier și a zis: „Așa vorbește Domnul: cu acestea vei împunge Siria până se va sfârși cu ea!”¹² Și toți profeții profeteau astfel, zicând: „Suie-te la Remath Galaad și îți va merge bine, căci Domnul îl va da în mâinile tale și pe regele Siriei.”¹³ Și solul care plecase să-l cheme pe Michaias i-a vorbit, zicând: „Iată, toți profeții grăiesc într-un glas de bine pentru rege. Să fie și cuvintele tale după cuvintele lor; grăiește de bine!”¹⁴ Și Michaias a zis: „Viu este Domnul, că orice îmi va grăi Domnul, aceea voi spune!”¹⁵ Și a venit dinaintea regelui și regele a zis: „Michaias, să mă sui în Remath Galaad la război, ori să mai zăbovesc?” Și a zis: „Suie-te și îți va merge bine și Domnul va da [cetatea] în mâna regelui!”¹⁶ Și regele a zis: „De câte ori să te pun să juri ca să-mi grăiești adevărul în numele Domnului?”¹⁷ Și a zis Michaias: „Nu așa! Am văzut tot Israelul risipit prin munți, ca o turmă fără păstor. Și a zis Domnul: «Aceștia n-au domn! Să se întoarcă fiecare la casa lui cu pace!»”

¹⁸ Și regele lui Israel a zis către Iosaphat, regele lui Iuda: „Nu ți-am spus eu că acest om nu-mi profetește de bine, ci numai a rele?”¹⁹ Și Michaias a zis: „Nu așa, nu eu! Ascultă cuvântul Domnului! Nu-i așa. L-am văzut pe Domnul Dumnezeu lui Israel șezând pe tronul Său și toată oștirea cerului stând lângă El, de-a dreapta și de-a stânga Lui.”²⁰ Și a zis Domnul: «Cine îl va înșela pe Achaab, regele lui Israel, ca să se suie și să cadă în Remath Galaad?» Și unul grăia într-un fel, altul într-alt fel.²¹ Și a ieșit un duh și a stat în fața Domnului și a zis: «Eu îl voi înșela.» Și Domnul i-a zis: «În ce fel?»²² Și a zis: «Voi merge și voi fi duh mincinos în gura tuturor profetilor lui.» Și [Domnul] a zis: «Vei înșela și vei izbândi. Du-te și fă așa!»²³ Iar acum, iată, Domnul a pus un duh mincinos în gura tuturor acestor profeți ai

22,11 În vechime coarnele simbolizau tăria, chiar puterea dumnezeiască. Sedekia face un gest profetic, cu menirea de a impresiona auditoriul și, după mentalitatea de atunci, de a face cuvântul ireversibil.

22,12 „în mâinile tale și pe regele Siriei.”: TM are „în mâinile regelui”. ♦ Se măsoară aici distanța care separă profetia adevărată de cea mincinoasă. Grupul de patru sute de profeți se străduiește să-i spună regelui ceea ce îi place să audă, sperând că prin cuvintele rostite influențează mersul istoriei, în timp ce un adevărat profet nu poate rosti altceva decât cuvântul lui Dumnezeu adresat poporului.

22,17 „Nu așa!”: nu apare în TM. La fel și la 22,19.

22,21 Duhul amăgitor ar putea fi unul din membrii curții celeste menționate în v. 19, alții văd aici o personificare a spiritului profetic, folosit de Dumnezeu pentru a-l pierde pe Achaab.

tăi și Domnul a grăit de rău asupra ta!"²⁴ Și Sedekia, fiul lui Chanana, s-a apropiat și l-a lovit pe Michaias peste obraz și a zis: „Ce fel de duh al Domnului vorbește prin tine?”²⁵ A răspuns Michaias: „Iată, ai să vezi tu în ziua aceea când vei intra în tainița tainiței, ca să te ascunzi!”

²⁶ Regele lui Israel a zis: „Luați-l pe Michaias și duceți-l înapoi la Emer, căpetenia cetății, și spuneți-i lui Ioas, fiul regelui,²⁷ să-l arunce în închiisoare, să aibă drept hrană pâinea strâmtorării și apa strâmtorării, până când mă voi întoarce cu pace.”²⁸ Și Michaias a zis: „Dacă la întors te vei întoarce cu pace, n-a grăit Domnul prin mine.”

²⁹ Și regele lui Israel și Iosaphat, regele lui Iuda, s-au suit împreună la Remath Galaad.³⁰ Și regele lui Israel a zis către Iosaphat, regele lui Iuda: „Am să mă ascund [sub alte veșminte] și am să intru în luptă, iar tu îmbracă veșmântul meu!” Și regele lui Israel s-a ascuns [sub alte veșminte] și a intrat în luptă.³¹ Iar regele Siriei a poruncit celor treizeci și două de căpetenii ale carelor sale, zicându-le: „Nu luptați nici cu mic, nici cu mare, ci numai cu regele lui Israel.”³² Și a fost așa: când l-au văzut căpeteniile carelor pe Iosaphat, regele lui Iuda, au zis: „Acesta pare a fi regele lui Israel.” Și l-au înconjurat, ca să se lupte cu el, dar Iosaphat a dat strigăt.³³ Când căpeteniile carelor au văzut că acela nu era regele lui Israel, s-au îndepărtat.³⁴ Dar unul dintre ei și-a întins arcu și, țintind bine, i-a străpuns regelui lui Israel pieptul chiar prin mijloc. Atunci [Achaab] a zis vizitiului: „Întoarce-ți mâinile și scoate-mă din luptă, căci sunt rănit.”³⁵ Și lupta s-a întors în ziua aceea, iar regele a stat în car împotriva Siriei din zori până în seară; și sângele îi curgea din rană pe fundul carului său, iar seara a murit. Și sângele din rană se scurgea până pe fundul carului.³⁶ Și la asfințit, crainicul oștirii a stat în picioare, zicând: „Fiecare [să se întoarcă] în cetatea lui și în țara lui,³⁷ fiindcă

22,24 „Ce fel de duh al Domnului vorbește prin tine?”: TM are „Pe unde a trecut duhul lui YHWH de la mine ca să-ți vorbească ție?”

22,28 La sfârșitul versetului, TM are în plus: „Ascultați, toate popoarele!” (primele cuvinte din cartea profetului Michea). Este probabil o glosă datorată confundării celor doi profeți.

22,30 „îmbracă veșmântul meu”: TM are „îmbracă-ți veșmântul tău”.

22,34 „țintind bine”: TM are o expresie care poate avea acest sens, dar poate însemna și „țintind cu nevinovăție” (= „la întâmplare”). ♦ „chiar prin mijloc”: TM are „între pieptar și legăturile armurii”.

22,35 „lupta s-a întors”: TM are „lupta s-a înțețit”.

22,36 „crainicul oștirii a stat în picioare”: TM are „un strigăt s-a răspândit în tabără”.

22,37 „fiindcă regele a murit”: în TM citatul se încheie la v. 36 iar 37 începe: „După moartea regelui...”

regele a murit.” Și s-au dus în Samaria și acolo l-au îngropat pe rege, în Samaria.³⁸ Și au spălat carul la izvorul Samariei, iar porcii și câinii i-au lins sângele. Iar desfrânatele s-au spălat în sângele [regelui], după cuvântul pe care îl grăise Domnul.³⁹ Și celelalte întâmplări ale lui Achaab și toate faptele lui și despre casa de fildes pe care a zidit-o și despre toate cetățile pe care le-a făcut, iată, nu sunt oare acestea scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel?⁴⁰ Și s-a culcat Achaab alături de părinții săi și în locul lui a domnit Ochozias, fiul său.

⁴¹ Și Iosaphat, fiul lui Asa, a ajuns rege peste Iuda din al patrulea an al domniei lui Achaab, regele lui Israel.⁴² Iosaphat era de treizeci și cinci de ani când a ajuns rege și a domnit douăzeci și cinci de ani la Ierusalim. Și numele mamei lui era Azuba, fiica lui Sele.⁴³ Și a umblat pe toată calea lui Asa, părintele său, neabătându-se de la ea, ca să facă ceea ce este drept în ochii Domnului.⁴⁴ Numai înălțimile nu le-a nimicit, fiindcă poporul încă jertfea și ardea tămâie pe înălțimi.⁴⁵ Și a trăit Iosaphat în pace cu regele lui Israel.⁴⁶ Și celelalte întâmplări ale lui Iosaphat și vitejiile lui câte le-a săvârșit, iată, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda?^[47-50]

⁵¹ Și Iosaphat s-a culcat alături de părinții săi și a fost îngropat la un loc cu părinții săi în cetatea lui David, părintele său, și fiul său Ioram a ajuns rege în locul lui.

⁵² Și Ochozias, fiul lui Achaab, a ajuns rege peste Israel în Samaria din al șaptesprezecelea an al domniei lui Iosaphat în Iuda. Și a domnit în Israel doi ani.⁵³ Și a făcut [ceea ce este] rău înaintea Domnului și a umblat pe calea lui Achaab, tatăl său, și pe calea lui Iezabel, mama sa, și în păcatele casei lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care l-a dus în păcat pe Israel.⁵⁴ Și a slujit Baalilor și li s-a închinat și l-a mâniat pe Domnul Dumnezeu lui Israel, după cum au făcut și cei dinaintea lui.

22,38 „porcii”: nu apar în TM. ♦ Această relatare este o insultă cumplită pentru memoria regelui; sângele lui s-ar fi amestecat cu cel menstrual al prostituatelor.

22,47-50 Aceste versete apar în mai multe manuscrise și în TM: „⁴⁷ Și pe ceilalți sodomiți care mai rămăseseră din zilele lui Asa, tatăl său, i-a alungat din țară.⁴⁸ Și nu era rege rânduit în Edom, și regele ⁴⁹ Iosaphat a făcut corăbii de Tarsis ca să meargă la Ophir după aur, însă n-au mers pentru că vasele s-au zdrobit la Asiongaber.⁵⁰ Atunci a spus Ochozias, fiul lui Achaab, către Iosaphat: «Slujitorii mei vor merge cu slujitorii tăi și corăbiile.» Dar Iosaphat nu a voit.”

4 REGI

Introducere

I. Titlul cărții și locul ei în canon

În Septuaginta, istoria monarhiei israelite de la Saul până la căderea Ierusalimului și începutul exilului babilonian a fost consemnată în cele patru cărți intitulate ale Domniilor (Βασιλειῶν). Vulgata le numește Cărțile Regilor (*Regum*). Biblia ebraică actuală grupează, în conformitate cu tradiția enunțată la 1Par. 29,29 și în Talmud (*Baba Bathra* 14b), primele două cărți ale Domniilor din Septuaginta sub denumirea de Cărțile lui Samuel, iar pe ultimele două sub titlul de Regi. În canonul ebraic, Cărțile lui Samuel și cele ale Regilor alcătuiau câte un volum unitar, ocupând locul al treilea, respectiv al patrulea, în secțiunea mare a „Prorocilor din urmă”, după Iosua și Judecătorii. În consecință, cartea a patra a Domniilor din Septuaginta corespunde celei de-a doua Cărți a Regilor din canonul ebraic¹.

II. Conținutul

4 Regi consemnează, în prima parte, istoria monarhiei divizate de la începutul domniei lui Ochozias (ebr. Ahazia), succesorul lui Achaab (cca 852 î.H.), până la căderea Samariei, în 722 î.H. (4Rg. 1-17) și continuă cu istoria lui Iuda de la desființarea Regatului de Nord până la prăbușirea Ierusalimului și începutul exilului babilonian (587/562 î.H., 4Rg. 18-25).

O privire în detaliu asupra conținutului Cărții a patra a Regilor este necesară pentru înțelegerea mesajului unitar al acesteia. Astfel, 4 Regi cuprinde: conflictul dintre profetul Ilie și regele Ochozias (1), înălțarea lui Ilie la cer (2,1-18) și misiunea discipolului acestuia Elisei (3,1-8,15), adesea cu implicații politice (3; 5; 6,8-23.32-33; 8,1-13), domnia lui Ioram și Ochozias, în Iuda (8,16-29), ungerea lui Iu (TM Iehu) în Israel (4Rg. 9,1-13), uciderea regilor (9,14-37), stârpirea dinastiilor din Israel și Iuda

1. Pentru lămurirea problemei ridicate de împărțirea Cărților Regilor, trimitem la Introducerea la 1 Regi din prezentul volum.

(10,1-14), nimicirea de către Iu a închinătorilor lui Baal (10,15-27), domnia lui Iu (10,28-36), domnia și moartea Gotholiei (11,1-20), domnia lui Ioas în Iuda (12,1-21), domnia lui Ioachas în Israel (13,1-9), Ioas al lui Israel și moartea lui Elisei (13,10-25), Amessias al lui Iuda și Ioas al lui Israel (14,1-22), Azarias al lui Iuda și Zacharias al lui Israel (15,1-12), ultimii regi ai lui Israel și Ioatham al lui Iuda (15,13-38), Achaz al lui Iuda (16,1-20), prăbușirea lui Israel (17,1-41), domnia lui Ezekias (18,1-12), atacul asirienilor și birul asupra lui Iuda (18,13-16), discursurile lui Rapsakes, solul asirian (18,17-37), prima prorocie a lui Isaia (19,1-8), scrisoarea lui Sennacherim și rugăciunea lui Ezekias (19,9-19), a doua prorocie a lui Isaia și eliberarea Ierusalimului (19,20-37), boala lui Ezekias lecută de Isaia (20,1-11), solii babilonieni și purtarea lui Isaia față de ei (20,12-21), Manasses și Amon (21,1-26), descoperirea Cărții Legii (22,1-20), reformele religioase (23,1-24), Ioachas, Ioakim, Ioakim și prima cucerire a Ierusalimului (23,31-24,17), Sedekias și cucerirea deplină a Ierusalimului (24,18-25,21).

III. Structura

Materialul se dovedește destul de eterogen. Comentatorii sunt însă de acord că principiul narativ care structurează acest material se poate identifica la nivelul formulelor fixe care stau la începutul și la sfârșitul prezentării fiecărei domnii. Formulele de introducere conțin datele sincronizate ale începutului domniei respective: „În al douăzeci și șaptelea an al lui Ieroboam, regele lui Israel, a ajuns rege Azarias, fiul lui Amessias, regele lui Iuda” (15,1); vârsta regelui la urcarea pe tron: „El era de șaisprezece ani când [a început] să domnească” (15,2); durata domniei: „și a fost rege în Ierusalim vreme de cincizeci și doi de ani” (15,2); numele reginei-mamă, doar pentru regii din Iuda: „și numele mamei sale era Chalia din Ierusalim” (15,2); scurte considerații etice despre domnie, făcute în funcție de criteriul unic al atitudinii regelui față de legea lui YHWH: „Și a făcut [ce este] drept în ochii Domnului, în toate, după cum făcuse și Amessias, tatăl său” (15,3). Formulele de încheiere menționează sursele folosite de autor: „Și celelalte fapte ale lui Azarias și toate câte le-a săvârșit, iată, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda?” (15,6), consemnează moartea regelui și, pentru suveranii din Iuda, tipicul de înmormântare: „Și Azarias s-a culcat lângă părinții săi și l-au înmormântat lângă părinții săi, în cetatea lui David” (15,7) și îl amintesc pe succesori: „și în locul lui a ajuns rege Ioatham, fiul său” (15,8). Formularistica este extrem de importantă pentru că, pe de o parte, ea ține la

un loc istoria regilor din Israel și din Iuda, constituindu-se în liantul intern cel mai subtil, dar și cel mai sigur al textului, și pentru că, pe de altă parte, formulele conțin date valoroase, în condițiile unei parcimonii acerbe în acest sens, despre sursele consultate, despre autori și orientarea lor și, după unii comentatori, chiar despre datarea redactării.

IV. Datarea scrierii

Structura formulară a celei de-a patra Cărți a Regilor i-a determinat pe unii cercetători să considere că redactarea unei prime versiuni, ulterior adăugită, a fost întreprinsă pe vremea regelui Iosias (Gray, J., 1970). În general, ținând cont de aceeași formularistică, bibliștii sunt de acord că 4 Regi nu a cunoscut o atare redactare înainte de reformele lui Iosias. Consensul se limitează însă la această conjectură negativă. Alți cercetători (Noth, M. 1991, Hoffmann, H., 1980) susțin că 4 Regi a fost scrisă în timpul exilului, de un singur autor, profund marcat de căderea Ierusalimului. P.R. Ackroyd stabilește cu mai multă precizie data redactării la începutul exilului sau imediat după eliberarea lui Ioakim (561 î.H.). Cross este de părere că textul cunoscut astăzi se bazează pe o versiune optimistă, existentă în vremea lui Iosias, dar prelucrată în perioada exilică timpurie, când i s-a imprimat o tentă generală pesimistă. Varianta prelucrării ulterioare a unui text preexistent a fost adoptată și de T. Veijola (1982), care însă plasează data redactării definitive la sfârșitul exilului sau la începutul perioadei postexilice, când autorii au fost puternic influențați de literatura profetică și de exegeza Torei.

V. Autorii

Autorii cărților a treia și a patra a Regilor sunt cunoscuți sub denumirea generică de „deuteronomiști”. Aceasta se datorează fie faptului că 3 și 4 Regi au trecut în canonul ebraic drept ultimele părți „ale istoriei deuteronomice”, care trata întreaga perioadă de la Iosua la 4 Regi ca un întreg, fie apartenenței vădite a autorilor la o școală de gândire care interpreta istoria evenimentială prin grila severă a comandamentelor și normelor divine expuse în Deuteronomul (mai ales Deut. 6,4). Primul criteriu enunțat mai sus este unul strict formal. În apărarea lui, J. Goldingay (1995) susține *a contrario* că accentul legii deuteronomice nu coincide nicidecum cu cel din 3 și 4 Regi pentru că preocupările umanitare, sociale și morale din Deuteronomul nu sunt reflectate în 3 și 4 Regi după cum nici referințele la sanctuarul central

și la monarhie din Deuteronomul nu joacă un rol la fel de important precum cel din Cărțile Regilor. Cu toate acestea, majoritatea comentatorilor au adoptat poziția hermeneutică tradițională, concentrată în cel de-al doilea criteriu, de conținut. Autorii ultimelor două cărți ale Regilor se numesc „deuteronomiști” și pentru că explică toate evenimentele din regatele lui Iuda și Israel în funcție de relația regilor poporului ales cu Dumnezeu unic, relație legitimată de legea divină manifestată în Deuteronomul. Ei „au revizuit” toate sursele istorice de care dispuneau la momentul redactării definitive a lucrării și le-au dat o formă, adică le-au impus un principiu de coerență. Despre viziunea istorică și mesajul adânc al Cărții a patra a Regilor vom vorbi însă după ce vom trece în revistă posibilele surse ale istoricilor deuteronomiști.

VI. Sursele

Bibliștii sunt în general de acord că la baza celei de-a patra Cărți a Regilor au stat două mari tipuri de surse. Unele sunt indicate în chip nemijlocit de autorii sacri, altele se pot „reconstitui” indirect din întregul ideatic al lucrării.

Sursele numite direct în formulele de încheiere a diverselor domnii sunt „Cartea cronicilor regilor lui Iuda”, respectiv „Cartea cronicilor regilor lui Israel”. Se presupune că respectivele cronici, păstrate în arhivele regale din Ierusalim și din Samaria, conțineau date obiective și scurte rapoarte privitoare la activitatea fiecărui rege, fiind lipsite însă de un conținut religios strict. Doar cele din Iuda vor fi consemnat și date referitoare la relația dintre suveran și Templu, dar numai din perspectiva Palatului. Aceste rapoarte au constituit materialul istoric brut, sesizabil, în Cărțile Regilor, prin caracterul lapidar al formularisticii.

Celălalt tip de surse, indirect, este reprezentat de tradiția profetică. Povestirile despre faptele miraculoase ale profeților Ilie și Elisei, precum și istoria loviturii de stat a lui Iu aveau o mare răspândire în mediile religioase tradiționale mai ales în Israel, unde cultul lui YHWH devenise apanajul exclusiv al așa-numitelor „școli profetice”, dizidente față de politica religioasă a oficialității apostate, dar și în Iuda, unde acest cult începuse să degenereze ca urmare a apropierei politice dintre suveranii celor două state israelite. În secolul al VII-lea î.H., literatura profetică legată de activitatea lui Ilie și a lui Elisei începuse să se grupeze în culegeri speciale, al căror ecou îndepărtat îl constituie lungile „digresiuni” din ultimele două Cărți ale Regilor (3Rg. 20 și 22; 4Rg. 2-8). Rolul istoric al profeților devenise din ce în ce

mai important de vreme ce legenda colaborării dintre Isaia și regele Ezekias, transcrisă integral în Is. 36-39, apare și în 4Rg. (4Rg. 18,17 – 20,19), în prim-plan. La aceste surse probabile se mai adaugă și folclorul care atesta conflictele dintre regi și profeți (cf. 4Rg. 1). Este de remarcat totuși, împreună cu M. Albertz (1992), că absența din 4 Regi a unor profeți contemporani cu evenimentele relatate (ca Micheia, Ieremia, Amos și Osea) se datorează caracterului pronunțat narativ al izvoarelor profetice utilizate de istoricii deuteronomiști, incompatibil structural cu literatura de tip apoftegmatice cu i-a consacrat pe cei patru proroci sus-menționați.

VII. Viziunea istorică și mesajul teologic

Autorii deuteronomiști nu sunt istorici în sensul modern al cuvântului, pentru că ei nu-și propun să prezinte adevărul „obiectiv” al faptelor pe care le relatează. Opera lor este mai degrabă rezultatul unei vaste preocupări de documentare, de selectare, de adaptare și de interpretare a materialului de care au dispus. Istoricii deuteronomiști au încercat să „toarne” literatura profetică în structura formulară, adoptată din cronicile de palat și să îmbogățească materialul destul de arid oferit de acestea din urmă cu conținutul teologic puternic al celor dintâi. Astfel, blocul narativ despre profeții Ilie și Elisei se scindează pentru păstrarea structurii cronologice verosimile, procedeul compensat de insistența calculată a autorului asupra faptelor abominabile ale diversilor regi apostafați. Cartea a patra a Regilor este construită pe contraste de lumină și de umbră, remarcabile și la nivel general stilistic: dacă povestirea este detaliată și expusă cu vădită pasiune în 4Rg. 1-11 și 18-20, ea devine austeră și rezervată în 4Rg. 12-17 și 21-25. Capitolele dintâi vorbesc despre activitatea profeților și, respectiv, despre rezistența Ierusalimului, în numele lui YHWH, în fața invadatorilor asirieni, iar cele din urmă despre nelegiuirile unor regi rătăciți și, respectiv, despre căderea cetății „în care se cheamă numele Domnului”.

Din punct de vedere strict istoric, 4 Regi oferă informații pe care sursele paralele nu le pot furniza. Diferențele politice dintre cele două state, Israel și Iuda, se conturează aici cu destul de mare precizie: în vreme ce viața politică a Regatului de Nord al lui Israel se legitima printr-o stabilitate dinastică fermă, articulată pe un sistem centralizat funcțional, Regatul de Sud al lui Iuda cunoștea o anume deschidere „democratică”, datorată pe de o parte supraviețuirii sistemului tribal care perpetua sciziunea dintre vechiul oraș-stat Ierusalim și teritoriul lui Iuda, și, pe de altă parte, jocului politic,

care antrena adesea poziții divergente, între puterea eclezială, reprezentată simbolic de Templu, și cea laică a monarhiei, a cărei consecvență dinastică era mai puțin stabilă decât în nord. Din reformele religioase ale unor regi ca Ezekias și Iosias, care vizau reinstaurarea Templului de la Ierusalim ca loc unic de închinare lui YHWH, transpar eforturile politice susținute ale suveranilor iudei de a imprima statului din sud, confruntat cu serioase probleme materiale, un pronunțat caracter centralizat, fapt deja realizat în nordul prosper economic. Discursul tradiționalist care oficializa politica monarhilor din sud a fost perceput în Israel ca o amenințare la adresa ordinii de stat. Purismul iahvist, căzut aici în desuetudine, devenise apanajul unor elemente din ce în ce mai izolate social, care însă au avut puterea să se asocieze și să se erijeze în unica instanță critică la adresa oficialității samaritene. Cărțile 3 și 4 Regi indică precis proveniența nordică a școlilor profetice.

În același timp, textul depune mărturie despre complicatele mecanisme de politică externă puse în aplicare de cele două regate: alianțele vremelnice anti-asiriene ale regilor din Iuda cu Egiptul și, apoi, cu Babilonul, aflat în faza inițială de revoltă antiimperială, arată că Regatul de Sud optase, în condiții de maximă constrângere, pentru răul cel mai mic, care i-ar mai fi permis să-și exercite controlul asupra rutelor comerciale ce legau Asia de Marea Mediterană și de nordul Africii și asigurau supraviețuirea imediată a poporului ales.

Cărțile Regilor legitimează istoric discursul teologic. O dată cu 3 și 4 Regi, relația omului cu Dumnezeu își lărgeste dimensiunile, câștigând, pe lângă implicațiile preponderent spirituale din Pentateuh, existență concretă în timp și spațiu. Conștiința înaltă pe care și-au asumat-o istoricii deuteronomiști le-a permis să interpreteze, deci să înțeleagă, nenorocirea exilului ca pe o consecință firească a infidelității față de YHWH. Fiecare gest nesăbuit al regilor unși în numele lui YHWH îi îndreaptă spre dezastru. Întreaga atenție a istoricilor se îndreaptă, *à rebours*, de la evenimentul final al exilului către cauzele sale, care devin din ce în ce mai limpezi. Observația etică, aparent minimală, omniprezentă în formula de introducere a regilor, primește, în acest sens, o importanță covârșitoare. Dar inspirația autorilor nu se epuizează în schematismul, oricât de revelator, al unor judecăți de valoare. Teza lor se întărește prin autoritatea discursului profetic confirmat imediat. Spre deosebire de cărțile profetice, unde rezultatul prorociilor nu este evident, 4 Regi oferă lecția amenințării împlinite, uneori în chip surprinzător (cf. 4Rg. 23,15-16). „Idealul de profetie de aici”, observa George Savran (1999, p. 161) „este cel enunțat la Deut. 18,22”. Cu toate acestea,

mesajul ultim al Cărții a patra a Regilor nu este unul fundamental pesimist. Istoricii atrag numai atenția că „Dumnezeu este Cel care Își împlinește scopul în istorie, iar poporul Său poate folosi urmele pașilor Lui din trecut pentru a vedea ce s-ar putea să facă El în prezent” (DB, s.v. „Cărțile Împăraților”, p. 684).

VIII. Datarea traducerii

H.St.J. Thackeray a stabilit pentru cele patru Cărți ale Regilor o cronologie relativă, bazată pe diferențele sensibile dintre procedeele de traducere. Urmărind filologic textul din LXX, savantul a ajuns la concluzia că textul grecesc de la 1Rg., 2Rg. 1,1 – 11,1 și 3Rg. 2,12 – 21,29 i se datorează altui traducător decât celui de la 2Rg. 11,2 – 3Rg. 2,11 și 3Rg. 22,1 – 4 Rg. 25,30. Mai mult decât atât, Thackeray a postulat că grupul al doilea sus-amintit este ulterior și inferior tehnic celui dintâi. Literalismul pronunțat, calcurile semantice și transliterările de termeni ebraici sunt, în 4Rg. mai numeroase decât în primul grup. De asemenea, cel de-al doilea grupaj de pasaje a cunoscut rigurile ulterioare ale reviziei *kaige*, de la începutul erei creștine. Pe de altă parte, din împărțirea cărților biblice, operată de O. Munnich, în funcție de traducerea Psalmilor, rezultă că 1 și 4 Regi pot fi, în versiunea LXX, anterioare anului 150 î.H. Ulrich afirmă, fără o demonstrație susținută, că traducerea 4Rg. a fost întreprinsă la sfârșitul secolului al II-lea î.H., dar înclină să creadă că versiunea LXX la 4Rg. a fost produsă la începutul aceluiași secol al II-lea î.H. Locul realizării traducerii, datorată unui grup omogen de evrei elenizanți și nu unui singur traducător, a fost, după toate probabilitățile, Alexandria, așa cum susțin D. Barthélemy și H.St.J. Thackeray.

În afară de unele detalii cronologice, LXX diferă de TM prin introducerea, la 4Rg. 1,18 a-d, a unui rezumat al domniei regelui Ioram, probabil datorată tendințelor exegetice ale traducătorului în greacă.

Ștefan Colceriu

4 Regi

1¹ Și Moabul s-a răsculat împotriva lui Israel, după moartea lui Achaab.
2 Iar Ochozias a căzut prin zăbrelele foișorului său, în Samaria, și a zăcut bolnav; și a trimis soli, spunându-le: „Mergeți și întrebați în [casa lui] Baal-muscă, zeul Accaronului, dacă mă voi mai scula din această boală a mea.” Și au pornit să întrebe despre aceasta. 3 Și îngerul Domnului a grăit către Ilie Thesbitul, zicând: „Ridică-te și ieși în întâmpinarea solilor lui Ochozias, regele Samariei, și grăiește-le: «Oare pentru că nu este Dumnezeu în Israel ați pornit voi să întrebați în [casa lui] Baal-muscă, zeul Accaronului?»” 4 Dar

1,2 Ochozias (ebr. *'Aḥaz' yāh*), succesorul lui Achaab, a domnit doi ani, cca 852-850 î.H. Din scurta domnie se rețin, pe lângă dominantă religioasă păgână, episoadele legate de revolta moabită (1,1), disputa cu Ilie (1) și alianța maritimă ratată cu Iosaphat (2Par. 20,35-36). ♦ Cunoscute, în Palestina, din mileniul al IV-lea î.H., ferestrele erau situate mai ales la etajele superioare ale caselor, pe partea opusă ușii. O altă interpretare la episodul căderii lui Ochozias o reprezintă cea a ferestrei zăbreleite, servind ca lucarnă și situată pe acoperișul plat al palatului din Samaria. ♦ „Baal-muscă”: gr. Βααλ μύια θεός este sintagma care transpune apelativul ebraic *Ba'al z'bhūbh*, „stăpânul muștelor”, probabil o formă batjocoritoare a sintagmei *Ba'al-z'bhul*, „prințul Baal”, care îl indică în NT pe prințul demonilor, Beelzebul/Belzebut (Mt. 12,24,27; Mc. 3,22; Lc. 11,15,18), identificat cu Satana (Mt. 12,26; Mc. 3,23; Lc. 11,18). ♦ „Accaron”, ebr. *'Eq'rōn*, era una dintre cele cinci cetăți principale ale filistenilor (Iis. Nav. 15,45), identificată recent cu Khirbet al-Muqanna. Prezența „zeului-muscă” confirmă componența filisteană a populației din această cetate. Pe de altă parte, textele rabinice explică numele ca „stăpânul mormanului de gunoi”, întrucât verbul *zabal*, „a îngrașa pământul”, este folosit pentru a desemna închinarea la idoli (Lurker, M., 1999, p. 49). „Zeul-muscă” va fi diabolizat („prinț al diavolilor”) abia în NT (Mt. 12,24).

1,3 Originea lui Ilie este obscură. LXX oferă la 3Rg. 17,1 „din Thesbon din Galaad” (ἐκ Θεσβων τῆς Γαλααδ), variantă pe care o adoptă și Flavius Iosephus (*AI* 8,319). O altă variantă se desprinde din TM, unde se spune doar că Ilie locuia în Galaad, dar că locul său de naștere va fi fost, probabil, *Tiṣ'beh* din Neftali. În orice caz, tradiția identifică *Tiṣ'beh* (LXX, Thesbon) cu o localitate situată în Galaad, la 13 km N de râul Iaboc. Cf. și nota 17,1 la 3Rg.

1,4 „nu [va fi] astfel”: gr. οὐχ οὕτως. TM are *lākhēn*, „de aceea”. La fel, la 1,6 și 1,16. Traducătorul a citit, probabil, *lo' khēn*, „nu așa”. ♦ „vei muri negreșit”: *litt.* „cu moarte

nu [va fi] astfel; căci așa spune Domnul: «Din patul în care te-ai suit nu te vei mai da jos, căci acolo vei muri negreșit.»⁵ Și Ilie a pornit și le-a spus acelora.⁵ Și solii s-au întors la [rege] și el i-a întrebat: „De ce v-ați întors?”⁶ Iar ei i-au răspuns: „Ne-a ieșit în întâmpinare un bărbat și ne-a zis: «Mergeți înapoi la regele care v-a trimis și spuneți-i: ‘Așa spune Domnul: Oare pentru că nu este Dumnezeu în Israel ai pornit tu să întrebi în [casa lui] Baal-muscă, zeul Accaronului? Dar nu [va fi] astfel. Din patul în care te-ai suit nu te vei mai da jos, căci vei muri negreșit.’»”⁷ Și le-a grăit lor, zicând: „Cum era înfățișarea bărbatului care s-a ridicat în întâmpinarea voastră și v-a spus vorbele acestea?”⁸ Și i-au răspuns: „Era un bărbat păros și încins peste șale cu o cingătoare de piele.” Și [regele] a zis: „Acesta e Ilie Thesbitul”⁹ Și a trimis la el o căpetenie peste cincizeci, împreună cu cei cincizeci ai lui – și [acela] a plecat și a mers la el și, iată, Ilie ședea pe creasta muntelui. Și i-a grăit căpetenia peste cincizeci, spunându-i: „Omule al lui Dumnezeu, regele te-a chemat, coboară.”¹⁰ Ilie a răspuns, zicându-i căpeteniei peste cincizeci: „Dacă eu [sunt] omul lui Dumnezeu, un foc se va pogori din cer și te va mistui pe tine și pe cei cincizeci ai tăi.” Și un foc s-a pogorât din cer și l-a mistuit pe el și pe cei cincizeci ai săi.¹¹ Și regele iarăși a trimis la el o altă căpetenie peste cincizeci, împreună cu cei cincizeci ai lui, și s-a dus și i-a grăit căpetenia peste cincizeci, spunându-i: „Omule al lui Dumnezeu, așa spune regele: «Coboară degrabă!»”¹² Și a răspuns Ilie și i-a vorbit acela, zicându-i: „Dacă eu sunt omul lui Dumnezeu, un foc se va pogori din

vei muri”. ♦ „... și le-a spus acelora”: nu apare în TM. ♦ Ilie pornește, probabil, de pe Muntele Carmel, unde primea de obicei revelațiile.

1,8 „un bărbat păros”: traduce literal gr. *ὄνιπ δασύς*. De fapt, autorul se referă la haina austeră a prorocului, făcută din păr de capră sau de cămilă. Aceasta era legată în față cu o sfoară și acoperea mai ales spatele celui care o purta. Pentru că era singura îmbrăcăminte, profeții își încingeau soldurile cu un fel de șorț din piele. În mod asemănător era îmbrăcat și Ioan Botezătorul.

1,9-10 Prima căpetenie peste cincizeci trimisă de Ochozias să-l captureze pe Ilie i se adresează acestuia ironic cu apelativul „omule al lui Dumnezeu”, denumire arhaică pentru „profet”. Lipsa de legitimitate a misiunii sale și deriziunea îi aduce însă, ca și celorlalte două, moartea prin foc. Ilie nu se răzbună, nici nu se apără, ci acționează ca trimis al lui Dumnezeu, pedepsind apostazia. ♦ Ilie nu se mai ascunde, ci se așază în poziția cea mai vizibilă, pe vârful muntelui, probabil Carmel.

1,11 A doua căpetenie trimisă de Ochozias este și mai îndârjită decât cea dintâi: îi ordonă lui Ilie să coboare degrabă. Pedepsa este, nefîndurător, aceeași: mesajul adânc este că justiția divină este neobosită și că păcatul reiterat este pedepsit cu aceeași hotărâre (JFB).

cer și te va mistui pe tine și pe cei cincizeci ai tăi”; și un foc s-a pogorât din cer și l-a mistuit pe el și pe cei cincizeci ai săi. ¹³ Și regele iarăși a trimis un mai-mare peste cincizeci, pentru a treia oară, împreună cu cei cincizeci ai lui; și a mers la el această a treia căpetenie peste cincizeci și a căzut în genunchi în fața lui Ilie și s-a rugat și i-a grăit, zicându-i: „Omule al lui Dumnezeu, aibă preț în ochii tăi viața mea și viața acestor cincizeci de robi ai tăi; ¹⁴ iată, s-a pogorât foc din cer și le-a mistuit pe cele două căpetenii peste cincizeci [care au fost] mai înainte și pe cei cincizeci ai lor – iar acum aibă preț în ochii tăi viața robilor tăi.” ¹⁵ Și a grăit îngerul Domnului către Ilie, zicându-i: „Coboară cu el, nu te teme de ei”; și s-a ridicat Ilie și a coborât cu el la rege. ¹⁶ Și i-a grăit Ilie, zicându-i: „Așa spune Domnul: «De ce ai trimis soli să întrebe în [casa lui] Baal-muscă, zeul Accaronului? Dar nu [va fi] astfel; din patul în care te-ai suit nu te vei mai da jos, căci vei muri negreșit.»” ¹⁷ Și [regele] a murit, după cuvântul Domnului pe care îl grăise Ilie. ¹⁸ Și celelalte fapte ale lui Ochozias, câte le-a săvârșit, iată, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel?

^{18a} Ioram, fiul lui Achaab, domnește peste Israel în Samaria doisprezece ani, începând cu al optsprezecelea an al lui Iosaphat, regele lui Iuda. ^{18b} Și a făcut ceea ce este rău înaintea Domnului, numai că nu așa ca frații săi și nici ca mama sa; ^{18c} și a scos stâlpii lui Baal, pe care îi făcuse tatăl său, și i-a făcut bucăți; numai că s-a lipit de păcatele casei lui Ieroboam, care îl dusese în păcat pe Israel – nu s-a îndepărtat de ele. ^{18d} Și Domnul s-a pornit cu mânie împotriva casei lui Achaab.

2 ¹ Și a fost așa: când Domnul l-a ridicat pe Ilie într-un vârtej, de parcă [l-ar fi urcat] la cer, Ilie și Elisei plecaseră din Galgala. 2 Și Ilie i-a spus lui

1,15 „nu te teme de ei”: *litt.* „nu te teme de fața lor”. ♦ Coborând de pe munte la rugămintea celui de-al treilea căpitan, Ilie recunoaște și respectă puterea convertirii.

1,16 După „zeul ‘Eq^rōnului”, TM repetă esențialul întrebării de la 1,3 și 1,6: „Oare nu este Dumnezeu în Israel pe care să-l întrebi?”

1,17 Curajul profetului de a se înfățișa și de a-și repeta mesajul la curte a surprins în cel mai înalt grad, dar împlinirea imediată a profeției lui Ilie nu îi lasă regelui timp pentru nici o răzbunare. ♦ „Îl grăise Ilie”: în TM versetul continuă astfel: „și a ajuns rege, în locul lui, Y^ehōrām, în anul al doilea al lui Y^ehōrām, fiul lui Yehōšāphāt, regele lui Iuda, căci [‘Aħaz^eyāhū] nu avea fiu.”

1,18 a, b, c, d nu există în TM.

2,1 „de parcă [l-ar fi urcat] la cer”, gr. ὡς εἰς τὸν οὐρανόν: înălțarea lui Ilie la cer este anunțată aici cu reținere; cf. *infra*, 11. TM are, pur și simplu, „la cer”. ♦ „Elisei”: forma

Elisei: „Stai aici, căci Domnul m-a trimis până la Baithel.” Și Elisei i-a răspuns: „Viu este Domnul și viu este sufletul tău, nu te voi părăsi!” Și au mers la Baithel. ³ Iar fiii profeților care erau în Baithel au mers la Elisei și i-au spus: „Știi oare că Domnul îl ia astăzi pe stăpânul tău, pe deasupra capului tău?” Și el le-a răspuns: „Și eu știu, tăceți!” ⁴ Și Ilie i-a spus lui Elisei: „Stai aici, căci Domnul m-a trimis la Ierihon.” Iar Elisei i-a spus: „Viu este Domnul și viu este sufletul tău, nu te voi părăsi!” Și au mers la Ierihon. ⁵ Și fiii profeților care erau la Ierihon s-au apropiat de Elisei și i-au spus: „Oare știi că astăzi Domnul îl ia pe stăpânul tău, pe deasupra capului tău?” Și el le-a răspuns: „Și eu știu, tăceți.” ⁶ Și Ilie i-a spus: „Stai aici, căci Domnul m-a trimis până la Iordan.” Iar Elisei i-a spus: „Viu este Domnul și viu este sufletul tău, nu te voi părăsi!” Și au pornit la drum amândoi. ⁷ Și cincizeci de bărbați, fii ai profeților, [au mers] și s-au oprit în fața lor, la mare depărtare; și cei doi au stat pe [malul] Iordanului. ⁸ [Atunci] Ilie și-a luat zăbunul, l-a făcut sul și a lovit apa, iar apa s-a despărțit de o parte și de

grecească a numelui este Ελισαε, iar cea ebraică *Elišā'*. ♦ Galgala este transcrierea greacă a ebraicului *Gil'ghāl*, localitate celebră situată la NE de Ierihon, între Iordan și Ierihon. În vremea lui Iisus Nave, Galgala a devenit centrul de operațiuni pentru Israel, după trecerea Iordanului. Unii comentatori sunt de părere că localitatea pomenită în versetul de față ar fi fost diferită de Galgala istorică și că s-ar fi aflat între muntele Ebal și Garizim, în nord (DB, s.v. „Ghlgal”, p. 496).

2,2 Ilie îi recomandă lui Elisei să rămână pe loc, fie pentru că își dorea să se pregătească în singurătate pentru înălțare, fie pentru că îi încerca credința lui Elisei, fie din smerenie. La fiecare oprire (la Baithel, Ierihon), profetul își repetă porunca, iar discipolul își demonstrează atașamentul. ♦ „Viu este Domnul”: gr. ζῆ κύριος este o formulă de jurământ, frecvent folosită. ♦ „nu te voi părăsi”: *litt.* „dacă te voi părăsi”; la fel, la v. 4.

2,3 „fiii profeților”: expresia se referă la profeți trăind în grupuri, probabil în jurul unui maestru; li s-ar putea spune „profeți de meserie”. ♦ „pe deasupra capului”, gr. ἐπάνωθεν τῆς κεφαλῆς; fiii profeților se referă concret la înălțarea lui Ilie, care le va fi fost și lor revelată.

2,7 Cei cincizeci de fii ai profeților urmăresc de departe scena înălțării, pentru că Domnul le permite să fie martori oculari ai minunii (JFB).

2,8 „zăbunul”: gr. μῆλωτή; *litt.* „piele de capră/oaie”, folosită ca îmbrăcăminte (cf. și nota 1,8). „Melota” avea să devină veșmântul tipic al Părinților din pustiu. TM are *'addereth*, „mantie largă din păr de animal”. ♦ În gândirea hagadică, Ilie este considerat omologul lui Moise. Despărțirea apelor cu mantia corespunde despărțirii apelor cu toiagul. Ilie trece Iordanul și se înalță la cer în locurile în care a murit Moise. În acest fel, Transiordania, pământ disprețuit, capătă o valoare spirituală deosebită. Trecerea apei ca pe uscat face ecou trecerii Mării Roșii (Ex. 14-15) sub conducerea lui Moise și trecerii Iordanului sub conducerea lui Iisus Nave (Iis. Nav. 3).

cealaltă și au trecut amândoi pe loc uscat.⁹ Și a fost așa: pe când treceau, Ilie i-a spus lui Elisei: „Cere ce vrei să fac pentru tine, mai înainte să fiu răpit de lângă tine în înalțuri!” Și Elisei i-a răspuns: „Fă să fie asupra mea, îndoit, duhul care se află în tine!”¹⁰ Și Ilie i-a spus: „Greu [fii] este ce ai cerut! Dacă mă vei vedea când voi fi răpit de lângă tine în înalt, atunci așa îți va fi; iar dacă nu – nu va fi.”¹¹ Și a fost așa: pe când ei mergeau mai departe și vorbeau, iată, un car de foc cu cai de foc i-a despărțit unul de celălalt și Ilie a fost răpit în înalt de un vârtej, de parcă [l-ar fi urcat] la cer.¹² Iar Elisei a văzut și a strigat: „Părinte, părinte, carul lui Israel și călărețul lui!” Și nu l-a mai văzut și și-a apucat veșmintele și le-a sfâșiat în două bucăți.¹³ Și a ridicat zăbunul lui Ilie, care căzuse peste Elisei, și Elisei s-a întors și a stat pe malul Iordanului.¹⁴ Și a luat zăbunul lui Ilie, care căzuse

2,9 „Fă să fie...”: gr. Γενηθήτω; „să fie” – exprimă impersonal trecerea duhului de la Ilie la Elisei. Transferul nu i se datorează persoanei lui Ilie, ci lui Dumnezeu. ♦ „îndoit”: expresia face aluzie la dreptul de moștenire al întâiului-născut (cf. Deut. 21,17), care primea dublu față de ceilalți moștenitori. Elisei vrea, cu alte cuvinte, să devină urmașul spiritual al lui Ilie.

2,10 Verbul σκληρόνω, tradus prin „greu [fii] este”, apare în textul grecesc la persoana a doua (ἐσκληρόνωσ). Ilie subliniază astfel că lui Elisei îi este greu să primească ce cere, și nu lui Dumnezeu să dea. ♦ „Dacă mă vei vedea...”: nu stă în puterea lui Ilie să-și transmită darul profetic. Elisei va ști că l-a primit de la Dumnezeu dacă va fi învrednicit de semnul despre care vorbește Ilie – a vedea ceea ce alți oameni nu pot să vadă. În mod similar, apostolii asistă la înălțarea lui Iisus Hristos (Fapte 1,10).

2,11 Carul și caii de foc simbolizează puterea lui Dumnezeu; cf. 6,17, unde Elisei apare înconjurat de cai și care de foc.

2,12 „...călărețul...”: TM are „călărimea”. ♦ La fel exclamă regele Ioas la moartea lui Elisei (13,14). Sensul expresiei „carul și călărețul lui” este că în profet se manifestă puterea lui Dumnezeu care ocrotește poporul. ♦ Sfășierea hainelor este aici semnul unei dureri profunde, dar arată și faptul că Elisei și-a depășit vechea condiție (cf. 2Cor. 5,4).

2,13 „care căzuse peste Elisei”: TM are „care căzuse de pe el”. Căderea zăbunului lui Ilie asupra lui Elisei este semnul transferului spiritual. Manifestarea plenară a primirii puterilor maestrului este însă despărțirea apelor Iordanului de către Elisei.

2,14 În TM, v. 14 este mai scurt: „El a luat mantia lui 'Ēliyyāhū care căzuse de pe el, a lovit apele și a spus: «Unde este YHWH, Dumnezeul lui Ilie?» A lovit și el apele, iar ele s-au despărțit și 'Elišā' a trecut.” În LXX, invocarea lui Dumnezeu este ulterioară unei prime încercări nereușite de despărțire a apelor, subliniind astfel rolul manifest al Domnului în săvârșirea minunii. ♦ După „Unde este Dumnezeul lui Ilie?”, LXX adaugă αφου, care transcrie ebr. 'aph-hū', „și el”. (Pentru același termen din LXX, dar cu alt suport ebr., cf. nota 10,9-10.) În interpretarea lui Maxim Mărturisitorul, termenul s-ar traduce, în context, „unde este Dumnezeul tatălui meu?”, sau „...Dumnezeul mai-mare-lui meu”, sau „Dumnezeul celui ce s-a ascuns” (*Quaest. et dubia* 7).

peste el, și a lovit apa – și nu s-a despicat; și a zis: „Unde este Dumnezeuul lui Ilie *aphpho*?” Și a lovit apele și ele s-au despărțit de o parte și de alta și Elisei a trecut.¹⁵ Și l-au văzut fiii profeților din Ierihon, de pe partea cealaltă, și au spus: „Duhul lui Ilie s-a odihnit peste Elisei.” Și i-au ieșit în întâmpinare și i s-au închinat până la pământ.¹⁶ Și i-au spus: „Iată, împreună cu slujitorii tăi sunt cincizeci de bărbați voinici; să meargă să-l caute pe stăpânul tău, nu cumva să-l fi luat duhul Domnului și să-l fi aruncat în Iordan sau pe vreun munte sau pe vreun deal.” Și a răspuns Elisei: „Nu-i trimiteți.”¹⁷ Și i-au tot dat ghes până ce s-a rușinat și a zis: „Trimiteți.” Și au trimis cincizeci de bărbați și l-au căutat vreme de trei zile și nu l-au găsit.¹⁸ Și s-au întors la el – căci el ședea în Ierihon – iar Elisei a spus: „Nu v-am zis: «Nu mergeți!»?”

¹⁹ Și bărbații cetății i-au spus lui Elisei: „Iată, așezarea cetății este bună, după cum vede stăpânul nostru, dar apele sunt rele și pământul sterp.”²⁰ [Atunci] Elisei le-a spus: „Luați-mi o ulcea nouă și puneți sare în ea”; și i-au luat.²¹ Și Elisei a mers la izvorul apelor și a aruncat acolo sarea și a zis: „Așa spune Domnul: «Eu lecuiesc apele acestea și nu va mai fi de aici [nici] moarte, nici lipsă de rod.»”²² Și apele au fost lecuite până în ziua aceasta, după vorba lui Elisei, pe care a grăit-o.²³ Și de acolo a urcat la Baithel; și, pe când urca el pe drum, au ieșit niște copilași din cetate și au răs de el, spunându-i: „Suie, chelule, suie!”²⁴ Și s-a întors la ei și i-a văzut și i-a blestemat în numele Domnului; și, iată, au ieșit din crâng doi urși și au sfâșiat patruzeci și doi de copii dintre ei.²⁵ Și a pornit de acolo spre muntele Carmel, și de acolo s-a întors în Samaria.

2,16 „voinici”: *litt.* „fi ai puterii”, semitism. Deși au asistat la înălțarea lui Ilie, aceștia nu au înțeles cu adevărat minunea, crezând că răpirea lui la cer era fie temporară, fie doar spirituală. De aceea, voiau să pornească în căutarea trupului profetului. ♦ „în Iordan”: nu este în TM.

2,21 „lipsă de rod”, gr. ἀτεκνομένη, *litt.* „sterilitate (a pământului sau a ființelor)”.

2,23 „copilași”, gr. παιδάρια μικρά: TM are *n^e* ‘*arîm*, „tineri, băieți”.

2,24 Scena sfâșierii copiilor este șocantă și-l pune într-o lumină nefavorabilă pe „omul lui Dumnezeu”. Până și Maxim Mărturisitorul, consacrat unei exegeze alegorice aproape fără excepție, consideră necesară și o explicație literală a episodului: e vorba „nu de copii după vârstă, ci după minte”, așadar de niște oameni nesăbuiți care au luat în răs minunile prorocului. Interpretarea alegorică este că mintea curățită de gândurile pământești (capul pleșuv) este luată în răs de gândurile pătimăse („patruzeci” e multiplul celor patru elemente care alcătuiesc lumea, plus „doi” – materia și forma). (*Quaest. et dubia*, 65)

3¹ Și Ioram, fiul lui Achaab, a ajuns rege în Israel dintr-al optsprezecelea an al lui Iosaphat, regele lui Iuda, și a domnit doisprezece ani.² Și a făcut ce este rău în ochii Domnului, numai că nu la fel ca tatăl său și nici ca mama sa; și a îndepărtat stâlpii lui Baal, pe care-i făcuse tatăl său;³ numai că s-a lipit de păcatul lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care îl dusese în păcat pe Israel – și nu s-a mai îndepărtat de el.

⁴ Mosa, regele Moabului, era crescător de oi și-i ducea regelui lui Israel, la începutul [fiecărui an], o sută de mii de miei și o sută de mii de berbeci cu blană pe ei.⁵ Și a fost așa: după moartea lui Achaab, regele Moabului s-a răsculat împotriva regelui lui Israel.⁶ Și regele Ioram a ieșit în ziua aceea

3,1 Ioram, fiul lui Achaab și al Iezabelei, frate cu Ochozia, rege al lui Israel. A domnit între cca 852-841 î.H. ♦ „în Israel”: TM adaugă „în Samaria”.

3,2-3 Reforma religioasă a lui Ioram a constat în abolirea parțială a cultului lui Baal: este vorba de stela amintită în 3Rg. 16,32-33; desființarea ei este însă atribuită partizanilor lui Iu (Iehu) în 10,26. Reforma nu a fost dusă până la capăt, întrucât Ioram nu desființează sanctuarele înființate de Ieroboam I (cf. 3Rg. 12,26-30). Aprecierile asupra diferiților regi se referă numai la fidelitatea/infidelitatea față de Dumnezeu, manifestând punctul de vedere deuteronomist.

3,4-5 „crescător de oi”: în text apare *וּמִקְנֵה* care transcrie ebr. *noqedh*. În cărțile anterioare, cuvintele ebraice, transcrise în grecește în LXX, au fost lăsate ca atare în traducere și explicate în notă. În 4Rg. numărul lor este foarte mare și păstrarea lor ca atare în traducere ar fi făcut textul românesc pe alocuri ininteligibil. Am optat deci pentru soluția inversă. ♦ „o sută de mii de miei și o sută de mii de berbeci...”: numărul este foarte mare; este posibil ca textul să sugereze supunerea completă a regelui Moabului față de cel al Israelului (AB II Kings, p. 43). ♦ Mosa (ebr. *Mēša*), regele Moabului, fusese tributar regatului Israel. Revolta lui, menționată la 4Rg. 1,1, a survenit în condițiile tulburi care au urmat morții regelui Achaab și a avut un substrat economic: controlul direct al comerțului cu lână din Tyr (DB, s.v. „Meša”, p. 836). ♦ Regele Mosa (Meša) a ridicat o stelă de celebrare a victoriei, cunoscută sub numele de „Piatra moabită”, descoperită la 19 august 1868 la Dhiban, în Transiordania (biblicul Dibon) având o inscripție ce corespunde oarecum descrierii din 4Rg. 3. Ea celebrează răzvrătirea lui Meša, regele Moabului, împotriva lui Israel, dar pare să o situeze în ultimii ani ai domniei lui Achaab. Informația, în aparentă contradicție cu 4Rg. 1,1, este veridică și necontradictorie, dacă cititorul ei își asumă o altă perspectivă, mai apropiată de inscripția moabită: revolta va fi început în anii din urmă ai lui Achaab, când acesta era exclusiv preocupat de războaiele cu sirienii, pierzând controlul asupra Moabului (cf. DB, s.v. „Piatra Moabită”, pp. 865-866).

3,6 „I-a cercetat”, gr. *ἔπεσκέψατο*, *litt.* „i-a trecut în revistă” (cf. 2Rg. 24); e vorba de un recensământ cu scop militar al supușilor apti de război, în vederea unei alianțe militare cu regatul lui Iuda condus de Iosaphat.

din Samaria și l-a cercetat pe Israel; ⁷ și a trimis soli la Iosaphat, regele lui Iuda, spunând: „Regele Moabului s-a răsculat împotriva mea; pornești cu mine la război, împotriva Moabului?” Și [acela] i-a răspuns: „Mă voi ridica; cum sunt eu, așa și tu, cum [este] poporul meu – așa și poporul tău, cum [sunt] caii mei – așa și caii tăi.” ⁸ Și a zis: „Pe ce drum să mă sui?” Și i-a răspuns: „Pe drumul spre pustiul Edomului.” ⁹ Și au pornit regele lui Israel, și regele lui Iuda, și regele Edomului; și au făcut un ocol de șapte zile, și nu era apă pentru tabără și nici pentru animalele care mergeau după ei. ¹⁰ Și a spus regele lui Israel: „Vai, Domnul i-a chemat pe cei trei regi la drum ca să-i dea în mâna Moabului.” ¹¹ Și Iosaphat a spus: „Nu se află aici vreun profet al Domnului, ca să-L întrebăm prin el pe Domnul?” Și i-a răspuns unul dintre slujitorii regelui lui Israel, zicându-i: „Este aici Elisei, fiul lui Saphat, care-i turna lui Ilie apă pe mâini.” ¹² Și Iosaphat a spus: „El are cuvântul Domnului.” Și au coborât la el regele lui Israel, și Iosaphat, regele lui Iuda, și regele Edomului. ¹³ Și Elisei i-a spus regelui lui Israel: „Ce ai tu de-a face cu mine? Du-te la profeții tatălui tău!” Iar regele lui Israel i-a spus: „Nu, căci Domnul i-a chemat pe cei trei regi ca să-i dea pe mâna Moabului.” ¹⁴ Și Elisei i-a spus: „Viu este Domnul oștirilor, căruia îi stau eu dinainte – dacă nu l-aș avea în fața mea pe Iosaphat, regele lui Iuda, nici nu aș fi privit spre tine, și nici nu te-aș fi văzut; ¹⁵ dar acum adu-mi un cântăreț din harpă.” Și a fost așa: de cum [a început] să cânte cântărețul la harpă, mâna Domnului a fost asupra lui [Elisei] ¹⁶ și el a zis: „Așa spune Domnul:

3,7 Este a doua alianță militară a lui Iosaphat cu regatul lui Israel, după cea relatată în 3Rg. 22,4, care a stat la baza atacului concertat al lui Achaab și al lui Iosaphat împotriva cetății Rammoth din Galaad. Iosaphat era, de data aceasta, direct interesat să nimicească puterea moabită, care îi ameninșase regatul mai înainte (2Par. 20,1).

3,8 „...drumul spre pustiul Edomului”: pe la sud de Marea Moartă, oferea posibilitatea ralierei la coaliție a Edomului, care era în situație de vasalitate față de Iuda, și atacării moabiților pe unde nu se așteptau.

3,9 Expediția se baza pe resursele de apă oferite de pârâul Zaret (*cf.* Deut. 2,13), care desparte Moabul de Edom. Surpriza neplăcută a fost că valea respectivă era secată.

3,11 Spălarea mâinilor stăpânului era o îndatorire a slujitorului de încredere.

3,13 „ce ai tu de-a face cu mine”: *lit.* „ce este mic și ție”; *cf.* 2Rg. 16,10. ♦ „la profeții tatălui tău”: TM adaugă „și la profeții mamei tale”.

3,14 „Domnul oștirilor” (gr. κύριος τῶν δυνάμεων) este traducerea literală a ebr. *YHWH T'bhā'ōth*. ♦ Elisei acceptă să-i ajute pe aliați numai datorită prezenței lui Iosaphat, regele legitim și dreptcredincios din Iuda (*cf.* 3Rg. 22,43).

3,16 „Șanțuri”: gr. βόθροι înseamnă și gropi adânci, puțuri, ca și ebr. *gēbh* pe care îl traduce.

«Faceți valea aceasta [să fie] șanț după șanț!»¹⁷ căci așa spune Domnul: «Nu veți vedea vânt și nu veți vedea ploaie, dar valea aceasta se va umple de apă și veți bea voi și turmele voastre, și vitele voastre;¹⁸ acesta este lucru lesnicios în ochii Domnului, și voi da Moabul în mâna voastră;¹⁹ și veți lovi toate cetățile puternice și veți doborî toți pomii buni, și veți astupa toate izvoarele de apă, și veți strica cu pietre fiecă palmă bună de pământ.»²⁰ Și a fost așa: a doua zi de dimineață, pe când se aducea jertfa, iată s-au pornit ape dinspre drumul Edomului și pământul s-a umplut de apă.²¹ Și toți moabiții au auzit că cei trei regi s-au ridicat să se lupte cu ei și i-au chemat pe toți bărbații încinși de luptă, ba și pe cei mai vârstnici, și au stat la hotar.²² Și s-au sculat de dimineață și soarele răsărise peste ape: și moabiții au văzut în fața lor apele roșii ca sângele²³ și au spus: „Acesta e sânge de la sabie, regii s-au luptat între ei și fiecare l-a lovit pe cel de lângă el – acum, la pradă, Moab!”²⁴ Și au intrat în tabăra lui Israel și Israel s-a ridicat și i-a lovit pe moabiți și ei au fugit dinaintea lor. Și s-au pornit să-i urmărească pe moabiți și să-i lovească²⁵ și le-au nimicit cetățile și fiecare om a aruncat piatra pe orice palmă bună de pământ și a umplut-o; și au astupat toate izvoarele de apă și au doborât toți pomii buni, până ce au lăsat numai pietrele din zidurile dărâmate, iar prăștiașii s-au așezat roată și i-au lovit.²⁶ Și regele Moabului a văzut că războiul se întorsese împotriva lui; a luat cu el șapte sute de bărbați încinși cu sabie, să-i taie drum spre regele Edomului: dar nu au putut.²⁷ Și

3,17 Elisei nu repetă minunea înfăptuită de Ilie, care a adus ploaie din cer. De data aceasta, apa izvorăște în chip misterios în puțurile săpate de oameni.

3,18 „voi da”: TM are „va da”.

3,19 „cetățile puternice”: TM adaugă „și toate cetățile de seamă”. ♦ Legea (Deut. 20,19) le interzicea asediatorilor să doboare pomii roditori din jurul cetăților. În cazul acesta însă, distrugerea copacilor din Moab era legitimă: pustiirea totală era pedeapsa care se aplica tributarilor care nu își onoraseră datorile.

3,20 Termenul grecesc θυσία (ebr. *min^hhāh*) desemnează aici jertfa de cereale care se aducea dimineața. Cf. nota 2,1 la Lev.

3,21 „ba și pe cei mai vârstnici”: gr. ἐπώνω; tradiția manuscrisă este incertă în acest punct (εἶπεν ὤ/εἶπον ὄ: „au spus: heil!”). ♦ Moabiții își masează trupele la „hotar”, adică pe granița cu Edomul.

3,25 „din zidurile dărâmate”: TM are *Qir Hareseth* cetate din sudul Moabului, situată pe o stâncă abruptă și deci greu de cucerit. La ea se referă, probabil, și pasajul din Is. 16,11. Aici a ridicat regele moabit Meșă (LXX, Mosa) un altar pentru *Q^omoș*, zeul moabiților (cf. DB, s.v. „Chir din Moab, Chir-Hareset”, p. 228).

3,27 Fapta abominabilă a regelui Moabului îi sperie pe israeliți și pe iudei, cărora le era interzis prin legea divină sacrificiul uman (Lev. 18,21). Considerat de rău augur, gestul

l-a luat pe fiul său întâi-născut, care îi urma la domnie, și l-a adus ardere de tot pe zid; și a fost mare căință peste Israel și au plecat de acolo și s-au întors pe pământul lor.

4 ¹ Și o nevestă de-a fiilor de profeți a strigat către Elisei, zicând: „Bărbatul meu, robul tău, a murit, și știi că robul [tău] se temea de Domnul: iar [acum] a venit cămătarul să și-i ia robi pe cei doi fii ai mei.” ² Și Elisei i-a spus: „Ce să fac pentru tine? Spune-mi ce ai în casă.” Și ea i-a răspuns: „Roaba ta nu are nimic în casă, decât doar ceva untdelemn ca să mă ung.” ³ El a spus către ea: „Du-te și cere vase de la toți vecinii tăi, vase goale, nu te zgârci.” ⁴ Mergi și închide ușa în urma ta și a fiilor tăi și toarnă [untdelemnul] în vasele acestea și pune-le deoparte pe cele umplute.” ⁵ Și [ea] a plecat de la el și a făcut întocmai și a închis ușa în urma ei și a fiilor ei; ei îi aduceau vasele aproape, iar ea turna, ⁶ până ce s-au umplut. Și le-a spus fiilor ei: „Mai aduceți-mi aproape vase.” Și i-au răspuns: „Nu mai este nici un vas.” Și s-a oprit untdelemnul. ⁷ Și a mers să-i dea de știre omului lui Dumnezeu, iar Elisei i-a spus: „Du-te și vinde untdelemnul și plătește-ți datoriile, iar tu și fiii tăi să trăiți din untdelemnul rămas.”

⁸ Și a venit o zi când Elisei a trecut către Suman, și acolo se afla o femeie [de neam] mare și l-a poftit să mănânce [la ea]. Și de câte ori mergea [în cetate], se abătea pe acolo să mănânce. ⁹ Și femeia i-a spus bărbatului ei: „Iată, am cunoscut că acesta este un om sfânt al lui Dumnezeu, cel care trece mereu pe la noi; ¹⁰ să-i facem un foisor micuț și să punem acolo un pat, o masă, un scaun și un opaiț, iar când trece pe la noi să se culce acolo.” ¹¹ Și a venit o zi în care el s-a dus acolo și s-a culcat în foisor și a dormit acolo. ¹² Și a zis către Giezi, slujitorul său: „Cheam-o la mine pe somanita

disperat al lui Mosa îi determină pe aliați să ridice asediul. ♦ „mare căință”: gr. μετάνοια, retragerea lui Israel, poate fi văzută ca un act de „căință” sau unul de „mânie” față de gestul sângeros al regelui Moabului.

4,1 Creditorii le puteau lua debitorilor insolvabili soțiile și copiii în robie, până în anul jubiliar (cf. Lev. 25,39-40).

4,7 „datoriile”: gr. οἱ τόκοι; litt. „dobânzile”.

4,8 Suman este transcrierea în greacă a localității *Šūnēm* din teritoriul lui Isachar, în apropierea orașului Iezrael. ♦ „femeie [de neam] mare”: gr. γυνή μεγάλη; adjectivul se referă și la situația materială deosebită a femeii. ♦ „l-a poftit să mănânce [la ea]”: gr. ἐκράτησεν αὐτὸν φαγεῖν ἄρτον; litt. „l-a silit să mănânce pâine”: semitism care exprimă ospitalitatea orientală (cf. Fapte 16,15).

4,10 „un foisor micuț”: gr. ὑπερφόν τόπον μικρόν, înseamnă literal „un loc mic la etaj”.

aceasta.” Și a chemat-o, și ea a stat înaintea lui. ¹³ Și [Elisei] i-a spus aceluia: „Spune-i: «Iată, tu ai împlinit pentru noi toată strădania aceasta; ce trebuie să fac eu pentru tine? Ai nevoie de o vorbă la rege sau la mai-marele oștirii?»” Și ea i-a răspuns: „Eu sunt acasă la mine, în mijlocul poporului meu.” ¹⁴ Și [el] a zis: „Ce trebuie să fac pentru ea?” Iar Giezi, slujitorul său, i-a răspuns: „[Femeia] nu are nici un fiu, iar bărbatul ei este bătrân.” ¹⁵ Și a chemat-o, iar ea a stat lângă ușă. ¹⁶ Și Elisei i-a spus: „Anul viitor, chiar la vremea aceasta, vei ține în brațe un fiu.” Și ea i-a spus: „Nu, stăpânul meu, n-o amăgi pe roaba ta.” ¹⁷ Și femeia a rămas grea și a născut un fiu în anul următor, chiar la vremea aceea, după cum îi spusese Elisei. ¹⁸ Și copilul a crescut, și a fost așa: mergând copilandrul la tatăl său, la secerători, ¹⁹ i-a spus tatălui: „Capul meu, capul meu.” Și acela i-a zis slujitorului: „Du-l la mamă-sa.” ²⁰ Și l-a dus la mama lui și [copilul] a dormit pe genunchii ei până la amiază și [apoi] a murit. ²¹ Iar ea l-a luat și l-a culcat în patul omului lui Dumnezeu și l-a încuiat acolo și a plecat. ²² Și l-a chemat pe bărbatul ei și i-a spus: „Trimite-mi-l pe unul dintre slujitorii tăi și o asină, ca să merg la omul lui Dumnezeu și să mă întorc.” ²³ Și i-a zis acela: „De ce pleci astăzi la el? Nu este nici Lună nouă, nici sabat.” Și ea a spus: „[Să ai] pace!” ²⁴ Și

4,13 Relațiile lui Elisei cu regele Israelului se îmbunătățiseră în urma victoriei asupra moabiților. Elisei anticipează întâmplările relatate la 4Rg. 8,5 *et passim*. ♦ „Eu sunt acasă la mine, în mijlocul poporului meu”: manieră de a-i sugera politicoșii lui Elisei că familia și tribul au grijă de ea. Propunerea profetului de a pune o vorbă pe lângă rege se referea la eventuale probleme cu legea pe care le-ar fi avut femeia sau familia ei, iar cea legată de mai-marele oștirii se referea la scutiri de obligațiile impuse civililor referitor la întreținerea armatei (AB II Kings, p. 57).

4,15-16 Somanita repetă aproape întocmai atitudinea Sarrei (Gen. 18,12) la aflarea veștii că va avea un fiu. Înaintea somanitei (1Rg. 1,12-13 și 2,1), Anna, mama judecătorului Samuel, are parte de aceeași bucurie. Unii au văzut în acest șir de nașteri miraculoase o gradație ce se desăvârșește o dată cu Bunavestire (*cf.* și Baconsky, Th., 1996, pp. 101-102). ♦ „stăpânul meu”: TM adaugă „omul lui Dumnezeu”.

4,19 Boala care l-a răpus atât de repede pe copil pare să fi fost, după toate indiciile, o insolatie.

4,21 Mama își pregătește fiul pentru înviere, nu pentru înmormântare.

4,23 „nu este nici Lună nouă, nici sabat”: prima zi a fiecărei luni noi era considerată sfântă și era marcată de jertfe speciale (*cf.* nota 20,5 la 1Rg.). Atât sabbaturile, cât și zilele cu lună nouă erau prilejuri de a-L întreba pe Dumnezeu prin intermediul prorocilor. Versetul de față reprezintă singura mențiune biblică a acestei practici (*cf.* DB, s.v. „Luna”, p. 781).

4,24 Obiceiul era ca femeile să călătorească pe asini și să fie însoțite de un slujitor care mergea pe jos și mâna animalul. Drumul pe care trebuia să îl facă somanita până la Elisei, la muntele Carmel, dura cam cinci sau șase ore (JFB).

a înșeuat asina și i-a spus slujitorului: „Hai să pornim! Nu mi te opri până ce nu-ți spun eu.”²⁵ Hai, pornește și mergi până la omul lui Dumnezeu, pe muntele Carmel.” Și a fost așa: când Elisei a văzut-o venind, i-a spus lui Giezi, slujitorul său: „Uite-o pe somanita aceea.”²⁶ Fugi acum înaintea ei și zi-i: «Ești bine [sănătoasă]? Dar bărbatul tău? Copilul e bine?»” Și ea a răspuns: „Bine.”²⁷ Și a mers la Elisei pe munte și i-a cuprins picioarele. Și Giezi s-a apropiat să o dea la o parte, dar Elisei i-a spus: „Las-o, căci suflul îi este îndurerat, dar Domnul a ascuns aceasta de la mine și nu mi-a dat de știre.”²⁸ Și ea a spus: „Oare am cerut eu un fiu de la stăpânul meu? Nu am spus eu oare: «Nu mă amăgi?»”²⁹ Și Elisei i-a spus lui Giezi: „Încinge-te peste mijloc, ia toiagul meu în mână și pornește; dacă întâlnești vreun om, să nu-i dai binețe, iar dacă vreun om îți dă binețe, nu-i răspunde; și să pui toiagul meu pe fața copilului.”³⁰ Dar mama copilului a zis: „Viu este Domnul și viu este suflul tău, nu te las aici.” Și Elisei s-a ridicat și a pornit în urma ei.³¹ Și Giezi a mers înaintea ei și a pus toiagul pe fața copilului, dar nu a fost nici glas, nici sunet; și s-a întors să-l întâmpine [pe Elisei] și i-a dat de știre, zicând: „Copilul nu s-a trezit.”³² Și Elisei a intrat în casă și, iată, copilul, mort, era culcat în patul lui.³³ Și Elisei a intrat în casă și a încuiat ușa după ei amândoi și s-a rugat Domnului.³⁴ Și s-a ridicat și s-a culcat peste copil și și-a pus gura pe gura lui și ochii pe ochii lui și palmele pe palmele lui și s-a aplecat peste el și trupul copilului s-a încălzit.³⁵ [Elisei] s-a întors și a umblat prin casă încoace și încolo și s-a aplecat peste copil de șapte ori și copilul a deschis ochii.³⁶ Și Elisei a strigat către Giezi și i-a spus: „Cheam-o pe somanita aceea!” Și a chemat-o și ea a intrat la el. Iar

4,25 „Hai, pornește și mergi”: TM are „Ea a pornit și a mers”. ♦ „Elisei”: TM are „omul lui Dumnezeu”. Această diferență apare de multe ori.

4,26 „Ești bine?»: *lit.* „este pace?»: *cf.* nota 10,3-4 la 1Rg.

4,27 „dar Domnul a ascuns aceasta de la mine”: în cazuri similare, de obicei YHWH îi anunță pe profeți despre astfel de situații (AB II Kings, p. 57).

4,28 Verbul „a amăgi” traduce de data aceasta un alt verb grecesc, *πλανάω*, „a induce în eroare”, decât cel întrebuințat la 4Rg. 4,16 (*διωπεύω*, „a înșela, a păcăli”).

4,34 Deși atingerea unui cadavru atrăgea impuritatea rituală, profetii (3Rg. 17,21) și apoi apostolii (Fapte 20,10) dau întâietate iubirii de aproapele.

4,35 „s-a aplecat peste copil de șapte ori”: TM are „s-a aplecat iarăși peste copil și copilul a strănutat de șapte ori”. ♦ În 3Rg. 17,21, Ilie îl înviază pe copilul văduvei din Sarepta suflând asupra lui de *trei* ori. Maxim Mărturisitorul vede „o oarecare înrudire spirituală” între numerele 3 și 7. Dintre primele zece numere, doar numărul șapte nu generează prin înmulțire sau împărțire un alt număr din interiorul decadei. Prin aceasta, șapte simbolizează Sfânta Treime care, nici ea, nu se divide și nu se înmulțește. (*Ambigua*, 160)

Elisei i-a spus: „Ja-ți fiul!”³⁷ Și femeia a intrat și i-a căzut la picioare și s-a închinat până la pământ, și-a luat fiul și a plecat.

³⁸ Și Elisei s-a întors în Galgala; și era foamete în ținut, iar fiii profeților ședeau dinaintea lui. Și Elisei i-a spus slujitorului său: „Pune căldarea cea mare și fă o fiertură pentru fiii profeților.”³⁹ Și unul a mers pe câmp să adune ierburi și a găsit pe câmp o vie și a cules din ea dovleac sălbatic, o poală plină, și l-a pus în căldarea cu fiertura, pentru că nu-l cunoșteau.⁴⁰ Și le-a turnat băraților să mănânce și a fost așa: pe când mâncau ei din fiertură, iată, au strigat și au spus: „Moarte este în căldare, omule al lui Dumnezeu!” Și n-au mai putut mânca.⁴¹ Și el a spus: „Luați făină și puneți-o în căldare.” Și Elisei a spus către Giezi, slujitorul său: „Toarnă poporului și să mănânce.” Și n-a mai fost nimic rău acolo în căldare.

⁴² Și a venit un bărbat din Baithsarisa și a adus pentru omul lui Dumnezeu, ca pârgă, douăzeci de pâini de orz și turte de smochine; și a spus: „Dă poporului să mănânce.”⁴³ Iar servitorul lui a spus: „Cum să pun aceasta dinaintea a o sută de bărbați?” Și el i-a răspuns: „Dă poporului și să mănânce, căci așa spune Domnul: «Vor mânca și va rămâne.»”⁴⁴ Și au mâncat și a rămas, după vorba Domnului.

5¹ Naiman, căpetenia oștirii din Siria, era un bărbat de seamă în fața domnului său și la mare cinste, căci prin el dăduse Domnul izbăvire Siriei; și bărbatul era voinic în putere, [dar] lepros.² Și sirienii au ieșit în pâlcuri și

4,39 „ierburi”, gr. *αρτοθ*, transcrie ebr. 'aroth, „iarbă, ierburi” (pl. *tantum*). ♦ Planta sălbatică pe care o culege slujitorul a fost identificată cu *colocynthul*, un soi de dovleac sălbatic, ale cărui fructe asemănătoare (ca mărime și culoare) portocalelor au un efect purgativ sever, putând provoca moartea celor care le consumă.

4,41 „«și puneți-o în căldare.»” Și Elisei a spus către Giezi, slujitorul său”: TM are „el a aruncat [făina] în căldare și a spus”.

4,42 „și turte de smochine”: TM are „și grâu nou într-un sac” (trad. conj.; altă posibilitate, „grâu nou în spic”).

4,44 În TM, versetul mai are la început: „Și le-a pus dinainte.”

5,1 „Naiman”: ebr. *Na'amān*, „plăcut”. Numele cunoștea o răspândire importantă în nordul Siriei, după cum reiese din textele ugaritice (DB, s.v. „Naaman”, p. 884). ♦ „izbăvire”, gr. *σωτηρία*, aici cu sensul de „victorie militară”. Deuteronomistul se referă la victoriile Siriei asupra regatului apostat al lui Israel, legitimate de planul lui Dumnezeu. ♦ Leproșii erau, în Israel, excluși din societate, ceea ce nu se întâmpla în Siria, unde personajul își menține funcția înaltă la curtea lui Ben-Hadad I.

5,2 „în pâlcuri”: gr. *μυοζοφοι*, neologism militar desemnând cete mici de oșteni înarmați ușor: e vorba aici despre unități siriene care întreprindeau incursiuni de pradă în Israel.

au luat roabă, din țara lui Israel, o copilă și ea a rămas pe lângă femeia lui Naiman. ³ Și [aceasta] i-a spus stăpânei sale: „Stăpânul meu ar trebui să stea înaintea profetului lui Dumnezeu, din Samaria, și atunci l-ar scăpa de lepră.” ⁴ Și aceea a mers și i-a vestit stăpânului ei și a zis: „Așa și așa a grăit copila care este din țara lui Israel.” ⁵ Și regele Siriei i-a spus lui Naiman: „Hai, vino, și-i voi trimite scrisoare regelui lui Israel.” Și el s-a dus și a luat cu sine zece talanți de argint și șase mii de galbeni și zece schimburi de haine. ⁶ Și i-a dus regelui lui Israel scrisoarea, care zicea: „Acum, când va ajunge scrisoarea aceasta la tine, iată, ți l-am trimis pe Naiman, robul meu, iar tu să-l lecuiești de lepră.” ⁷ Și a fost așa: când a citit regele lui Israel scrisoarea, și-a sfâșiat veșmintele și a spus: „Sunt eu oare Dumnezeu, ca să dau moarte și viață, de a trimis acesta la mine un bărbat să-l lecuiesc de lepra lui? Aflați numai și vedeți că acesta îmi caută pricină.” ⁸ Și a fost așa: dacă a auzit Elisei că regele lui Israel și-a sfâșiat veșmintele, a trimis vorbă la regele lui Israel: „De ce ți-ai sfâșiat veșmintele? Să vină la mine Naiman și să știe că există profet în Israel.” ⁹ Și a mers Naiman cu cal și car și s-a oprit la ușa casei lui Elisei. ¹⁰ Și Elisei i-a trimis un sol să-i spună: „Du-te de te spală de șapte ori în Iordan și carnea ți se va înnoi și vei fi curățit!” ¹¹ Dar Naiman s-a mâniat și a plecat, spunând: „Iată, ziceam că va ieși la mine și va sta și va chema numele Dumnezeului său și își va pune mâna pe locul [cu pricina] și va alunga lepra. ¹² Oare nu sunt mai bune Abana și Pharphar, râurile Damascului, decât Iordanul și decât toate apele din Israel? Oare nu [mă pot] duce să mă spăl în ele și să mă curățesc?” Și s-a întors și a plecat mânios. ¹³ Atunci s-au apropiat slujitorii lui și i-au grăit: „Dacă profetul ți-ar fi grăit un lucru mare, oare nu l-ai fi făcut? Însă el ți-a spus doar: «Spală-te și te vei curăți.»” ¹⁴ Și Naiman a coborât și s-a scufundat în Iordan de șapte ori, după vorba lui Elisei, și carnea i s-a înnoit ca a unui copil mic și s-a curățit. ¹⁵ Și

5,4 „aceea... stăpânului ei”: TM are: „el [= Na'amān] ... stăpânului lui.”

5,7 Scrisorile conțineau, în Orientul Apropiat, numai esența mesajului. Le rămânea solilor să dezvolte tema (JFB). Regele Israelului nu mai așteaptă explicațiile, se sperie de o posibilă provocare politică. ♦ „îmi caută pricină” traduce gr. προφασίζετα. Πρόφασις, „pretext”, era un termen specializat al limbajului politic grecesc.

5,14 „de șapte ori”: cifra șapte este simbol biblic al întregului, al desăvârșirii (cf. și nota 2,5 la 1Rg.). Sub acest simbolism se realizează miracolul vindecării leprosului, căruia literalmente îi crește la loc carnea: verbul grec utilizat este ἐπιστρέφω, „a se întoarce, a se reface”.

5,15 „mulțumirea”: gr. εὐλογία, *lit.* „binecuvântare, binețe”. De fapt, un eufemism pentru o consistentă răsplătă materială.

s-a întors la Elisei, el cu toată tabăra lui: a venit, s-a oprit și i-a zis: „Iată, știu că nu există Dumnezeu pe tot pământul decât în Israel – acum primește mulțumirea de la robul tău.”¹⁶ Și Elisei i-a spus: „Viu este Domnul, dinaintea căruia stau, nu voi primi!” Și [Naiman] a tot stăruit să ia, dar el n-a primit.¹⁷ Și Naiman i-a spus: „De nu, să i se dea robului tău atâta povară cât poate duce o pereche de asini, și să-mi dai din pământul cel roșu, căci robul tău nu va mai face ardere de tot și jertfă la alți zei, ci numai Domnului;”¹⁸ și aibă Domnul îndurare de robul tău atunci când stăpânul meu va intra în casa lui Remman ca să se închine și când se va rezema de mâna mea și mă voi închina în casa lui Remman atunci când acela se închină în casa lui Remman; aibă Domnul îndurare de robul tău în privința aceasta.”¹⁹ Și Elisei i-a spus lui Naiman: „Du-te în pace!” Și [Naiman] s-a îndepărtat de el o bucată de drum.

²⁰ [Atunci] Giezi, slujitorul lui Elisei, a spus: „Iată, stăpânul meu l-a lăsat pe Naiman acesta, sirianul, fără să ia din mâna lui ce adusese. Viu este Domnul, dacă nu fug după el și iau ceva de la el.”²¹ Și Giezi s-a luat după Naiman, și Naiman l-a văzut alergând după el și s-a întors de la carul lui, în întâmpinare.²² Și i-a spus: „Pace [ție]! Stăpânul meu m-a trimis, zicând: «Iată, acum au venit la mine doi slujitori din muntele lui Efraim, de la fiii profeților; dă-le un talant de argint și două schimburi de veșminte.»”²³ Și Naiman i-a răspuns: „Ia doi talanți de argint!” Și i-a luat în doi desagi și cele două schimburi de veșminte și le-a dat la doi slujitori ai săi și le-au dus înaintea lui [Giezi].²⁴ Și au ajuns într-un loc ascuns și le-a luat din mâinile lor și le-a pus bine în casă, iar oamenilor le-a dat drumul.²⁵ Și el a intrat și a stat dinaintea stăpânului său. Și Elisei i-a spus: „De unde [vii], Giezi?” Și Giezi i-a răspuns: „Robul tău nu s-a dus nici înoace, nici încolo.”²⁶ Și

5,17 Naiman cere pământ din Țara Sfântă pentru un altar închinat lui YHWH (cf. Ex. 20,24) (JFB). O altă interpretare ar fi aceea că Naiman îi oferă servitorului lui Elisei, Giezi, aur cât pot duce doi asini, în schimbul binefacerii primite (Wesley).

5,18 „Remman”: eb. *Rimmōn*, este supranumele zeului arameo-asirian al furtunii, Hadad. Templul respectivului zeu se va fi aflat la Damasc, pe locul ocupat ulterior de templul lui Zeus, adorat ca fulger.

5,19 „o bucată de drum”: gr. εἰς δεβροθα τῆς γῆς, transcrie ebr. *kibh'ath-’āref*, „o bucată de drum”: lit. „o distanță de pământ”.

5,20 „Giezi”: ebr. *Gēyhazī*, reprezintă tipul slujitorului necredincios și arghirofil. Este o prefigurare tipologică a lui Iuda Iscarioteanul. ♦ După „Elisei”, TM adaugă „omul lui Dumnezeu”.

5,23 Termenul grecesc θύλακος, tradus aici prin „desagă”, desemna un sac de piele.

Elisei i-a spus: „Oare inima mea nu s-a dus cu tine atunci când bărbatul din car s-a întors în întâmpinarea ta? Și acum ai luat argintul, acum ai luat și veșmintele și-ți vei lua din ele grădini, și livezi de măslini, și vii, și oi, și vite, și robi, și roabe; ²⁷ și lepra lui Naiman să se lipească de tine și de neamul tău în veci.” Și [Giezi] a plecat dinaintea lui, alb de lepră ca zăpada.

6¹ Fiii profeților au spus către Elisei: „Iată, locul în care ne-am sălășluit înaintea ta este strâmt pentru noi. ² Să mergem la Iordan și să-și ia de acolo fiecare câte o bârnă și să ne facem acolo sălaș.” El le-a spus: „Duceți-vă.” ³ Iar unul a spus: „Fii bun și vino cu robii tăi.” Și a răspuns: „Voi merge.” ⁴ Și a plecat cu ei; au mers la Iordan și au tăiat lemne. ⁵ Și iată, unul a doborât o bârnă, iar fierul [de la secure] i-a căzut în apă. Și a strigat: „O, stăpâne, era împrumutat!” ⁶ Și omul lui Dumnezeu l-a întrebat: „Unde a căzut?” Acela i-a arătat locul. Iar [Elisei] a rupt un băț și l-a aruncat acolo, și fierul a ieșit la suprafață. ⁷ Și i-a spus: „Ia-ți-!” Acela a întins mâna și l-a luat.

⁸ Regele Siriei se afla pe picior de război cu Israel și s-a sfătuit cu slujitorii săi, zicând: „În locul acela îmi voi pune tabăra.” ⁹ Și Elisei i-a trimis vorbă regelui lui Israel, zicând: „Ferește-te să mergi în locul acela, căci sirienii stau ascunși acolo.” ¹⁰ Iar regele lui Israel a trimis în locul acela de

5,27 Lepra albă de care s-a umplut Giezi era, conform preceptelor din Lev. 13,12-13, considerată necontagioasă. De aceea, slujitorul nu va fi alungat din societate, ci va reapărea la curte, după moartea lui Elisei, în 4Rg. 8.

6,1 „ne-am sălășluit înaintea ta”: traduce neutru, literal, gr. οἰκοῦμεν ἐνώπιόν σου. Nu reiese cu siguranță din exprimarea aceasta dacă fiii profeților împărțeau permanent aceeași locuință cu Elisei sau dacă se adunau numai ca să îl asculte în respectiva casă. Verbul sugerează prima variantă, dar complementul de loc pledează pentru a doua. Unii comentatori presupun că reședința se va fi aflat la Bethel sau la Ierihon, unde comunitățile profetice erau bine reprezentate (JFB).

6,2 Versetul face referire la malurile împădurite ale Iordanului, care puteau furniza, se pare, din belșug lemn de construcție. Mărimea comunității poate fi apreciată și din îndemnul lui Elisei ca fiecare fiu al profeților să taie o singură bârnă.

6,6 În dreptul Ierihonului, Iordanul este atât de învolburat și de adânc, încât, în mod normal, o secure căzută nu avea cum să fie scoasă.

6,8 Sirienii continuă să întreprindă raiduri de pradă în diverse locuri din Israel. Frecvența lor era destul de mare, dacă luăm în considerare informația de la versetul 10: „s-a ferit... nu o dată și nu de două ori.” ♦ „În locul acela”: LXX adaugă ελωμι – transcriere a ebr. 'al'moni, „cutare” (cf. nota 21,3 la 1Rg.).

6,10 „Elisei”: TM are „omul lui Dumnezeu”. ♦ „și s-a ferit”: TM are „îl prevenea și [regele] se ferea”.

care îi vorbise Elisei și s-a ferit de acolo, nu o dată și nu de două ori. ¹¹ Și sufletul regelui Siriei s-a tulburat de fapta aceasta și i-a chemat pe slujitorii săi și le-a spus: „Nu-mi dezvăluți cine m-a trădat regelui lui Israel?” ¹² Și i-a spus unul dintre slujitori: „Nu, stăpâne, regele meu, ci profetul Elisei din Israel [este cel care] îi dă de știre regelui lui Israel toate vorbele pe care tu le-ai rostit în tainița iatacului tău.” ¹³ Atunci [regele] i-a spus: „Du-te, vezi unde se află și voi trimite să-l prindă.” Și i-au dat de veste, zicându-i: „Iată, [este] în Dothaim.” ¹⁴ Și a trimis acolo cai și care [de luptă] și oaste puternică; și au mers la vreme de noapte și au împresurat cetatea. ¹⁵ Iar servitorul lui Elisei s-a trezit de dimineată, s-a sculat și a ieșit: și iată, o oaste înconjură cetatea, cu cai și care – și a grăit slujitorul către el: „O, stăpâne, cum să facem?” ¹⁶ Și Elisei i-a răspuns: „Nu te teme, cei [care sunt] cu noi sunt mai mulți decât cei [care sunt] cu ei.” ¹⁷ Și Elisei s-a rugat și a spus: „Doamne, deschide ochii slujitorului, ca să vadă!” Și Domnul i-a deschis ochii și a văzut și, iată, muntele era plin de călărime, iar care de foc se aflau împrejurul lui Elisei. ¹⁸ Și au coborât la el, iar Elisei s-a rugat Domnului, zicând: „Lovește cu orbire neamul acesta!” Și i-a lovit pe aceia cu orbire, după spusa lui Elisei. ¹⁹ Iar Elisei le-a zis: „Nu aceasta este cetatea și nu aceasta este calea; veniți după mine și vă voi călăuzi la omul pe care-l căutați!” Și i-a călăuzit

6,11 „sufletul”: TM are „inima”; la evrei și, în general, în lumea antică, sediul interiorității: minte, voință și afectivitate.

6,13 Dothaim era o cetate situată la 16 km nord de Samaria, în câmpia care separă dealurile Samariei de Carmel, identificată astăzi cu localitatea Tell-Dota. Dothaim figura deja în rândul cetăților cucerite de Tuthmes III (cca 1480 î.H.). A fost locuită neîntrerupt până în perioada elenistică.

6,15 „servitorul lui Elisei”: acest slujitor nenumit nu este Giezi, ci unul care se afla, după toate aparențele, de puțină vreme alături de Elisei: groaza lui la vederea sirienilor demonstrează că nu cunoștea puterile stăpânului său.

6,16 „cei [care sunt] cu noi”, gr. οἱ μεθ' ὑμῶν, sunt oștiri îngerești nevăzute, strânse în jurul lui Elisei și pe care profetul le vede cu duhul. La clarviziunea aceasta se referă și rugăciunea profetului din versetul următor.

6,17 Pentru Maxim Mărturisitorul, slujitorul lui Elisei vede oștirea îngerească printr-o „altă lucrare a ochilor”, care este posibilă atunci când simțurile nu mai sunt stăpânite de „nălucirile materiale”. Învățătura este aceasta: chiar dacă trupul îi este înconjurat de vrăjmași, omul duhovnicesc trebuie să știe că sufletul îi este păzit de oștirea îngerească (*Ambigua*, 22).

6,18 „orbire”, gr. ὁρασις, termen care denumește o realitate mai profundă (absența viziunii, imposibilitatea de a discerne) decât obișnuita τωφλότης (orbire în sens fizic). Starea aceasta de confuzie, de băjbăială este în antiteză cu deschiderea ochilor discipolului.

în Samaria. ²⁰ Și a fost așa: după ce au intrat în Samaria, Elisei a spus: „Deschide-le, Doamne, ochii, ca să vadă.” Și Domnul le-a deschis ochii și au văzut, și iată: se aflau în mijlocul Samariei. ²¹ Și regele lui Israel, când i-a văzut, a zis: „Oare să-i lovesc de moarte, părinte?” ²² Și i-a răspuns: „Să nu-i lovești decât dacă îi lovești cumva pe cei pe care i-ai prins cu sabia ta și cu arcul tău; pune-le dinainte pâine și apă, și să mănânce, să bea și să plece la stăpânul lor.” ²³ Și le-a așternut ospăț mare și au mâncat, și au băut; și le-a dat drumul și au plecat la stăpânul lor. Și pâlcurile de sirieni n-au mai venit să intre în țara lui Israel.

²⁴ Și după aceea a fost așa: regele Siriei, Fiul-lui-Ader, și-a adunat toată tabăra și a urcat și a împresurat Samaria. ²⁵ Și a fost foamete mare în Samaria și, iată, au împresurat-o până ce o căpătână de asin a ajuns să prețuiască cincizeci de sicli de argint, iar un sfert de *cab* de găinaț de porumbel – cinci sicli de argint. ²⁶ [Odată] regele lui Israel trecea pe zid, iar o femeie a strigat la el, zicând: „Scapă-mă, stăpâne, rege!” ²⁷ Și el i-a zis: „Dacă nu te scapă Domnul, cum să te scap eu? [Cu ce vine] de la arie sau de la teasc?” ²⁸ Și regele i-a spus: „Ce ai?” Și ea i-a răspuns: „Femeia aceasta mi-a spus: «Dă-l pe fiul tău să-l mâncăm astăzi, iar pe fiul meu să-l mâncăm mâine»; ²⁹ și l-am fript pe fiul meu și l-am mâncat, iar ziua următoare am zis către ea: «Dă-l pe fiul tău, să-l mâncăm», dar ea l-a ascuns pe fiul ei.” ³⁰ Și a fost așa: când regele lui Israel a auzit cuvintele femeii, și-a sfâșiat veșmintele,

6,22 Sirienii erau captivii lui Dumnezeu: regele se întreabă dacă nu trebuie dați anatemei (cf. nota 6,17 la Iis. Nav.). Profetul îi amintește regelui că el nu are obiceiul să-și omoare prizonierii (cf. 3Rg. 20,31), iar Dumnezeu nu poate fi mai puțin milostiv.

6,23-24 Cele două versete nu sunt contradictorii. În v. 23 este vorba de *μὀνὸς ὄνον* (cf. nota 5,2), pe când în v. 24 este vorba de o adevărată campanie. ♦ „Fiul-lui-Ader” transcrie ebr. *Ben-Hadad*, numele regelui Siriei. Literele ebr. *d* și *r*, având forme foarte asemănătoare, sunt confundate adesea de traducătorii LXX. Trei suverani din Damasc au purtat acest nume (cf. și 3Rg. 15,18). Cel pomenit aici este, se pare, cel de-al doilea (cca 873-850 î.H.), oponentul lui Achaab (3Rg. 20) și fiul lui Ben-Hadad I, aliatul lui Asa (cf. 2Par. 15,19). ♦ Asedierea Samariei de către Ben-Hadad II vine ca împlinire a profeției lui Ilie de la 3Rg. 20,42.

6,25 „căpătână de asin”: faptul că astfel de produse, în mod normal demne de dispreț, se cumpărau la asemenea prețuri vrea să sugereze că asediul sirian era eficient și că foametea era teribilă (AB II Kings, p. 79). ♦ „cincizeci”: TM are „optzeci”. ♦ „cab”: ebr. *qabh*, măsură de capacitate de cca doi litri. ♦ „găinaț de porumbel”: expresia a pus multe probleme; unii afirmă că putea fi folosit drept combustibil, alții îl interpretează drept nume metaforic pentru o mâncare foarte proastă.

mergând el pe zid, și poporul a văzut că purta pe piele pânză de sac. ³¹ Și a spus: „Așa să-mi facă Dumnezeu și acestea să le adauge dacă-i mai rămâne lui Elisei astăzi capul pe umeri.” ³² Și Elisei ședea în casa lui, și bătrânii ședea împreună cu el. Iar [regele] a trimis un bărbat înaintea lui; mai înainte de a intra solul la el, acela a spus către bătrâni: „Știți că acest fiu de ucigaș a trimis să-mi ia capul? Vedeți, de cum vine solul, închideți ușa și țineți-l la ușă: nu cumva se aude sunetul pașilor stăpânului său în urmă-i?” ³³ Pe când încă vorbea cu ei, iată, solul a intrat la el și a zis: „Iată, nenorocirea aceasta este de la Domnul; ce să mai aștept de la Domnul?”

7 ¹ Și Elisei i-a spus: „Ascultă cuvântul Domnului: așa grăiește Domnul: «Măine pe vremea aceasta o măsură de făină aleasă [va fi] un siclu, iar două măsuri de orz [vor fi] un siclu la porțile Samariei.»” ² Iar al treilea [în rang], pe a cărui mână se sprijinea regele, i-a răspuns lui Elisei, zicându-i: „Iată, [chiar] dacă Domnul ar deschide zăgazurile cerului, oare s-ar împlini vorba aceasta?” Și Elisei i-a răspuns: „Iată, vei vedea cu ochii tăi, dar de acolo nu vei mânca!” ³ Erau patru bărbați leproși la poarta cetății și a zis unul către cel de lângă el: „La ce să stăm aici până vom muri?” ⁴ Dacă am spune: «Să mergem în cetate», este foamete în cetate și vom muri acolo. Și dacă ședem aici, tot murim. Acum, hai să cădem asupra taberei sirienilor: dacă ne vor lăsa în viață, vom trăi; iar dacă ne vor omorî, vom muri.” ⁵ Și s-au ridicat pe întuneric să meargă în tabăra sirienilor și au mers până la marginea taberei sirienilor și, iată, nu era nici un om acolo. ⁶ Căci Domnul făcuse să se audă

6,32 „fiu de ucigaș”: aluzie la Achaab, care i-a ucis pe profeții Domnului și pe Nabot (3Rg. 21,19). Așadar, „regele lui Israel” ar fi fiul acestuia, Ioram.

6,33 Solul manifestă o schimbare de atitudine (personală, sau a regelui?). Nu mai vrea să-lucidă pe profet, ci îi cere sfatul.

7,1 În Orientul Apropiat, târgurile se organizau la porțile cetăților.

7,2 „al treilea [în rang]”: gr. τριτάρτης; este vorba despre un luptător de elită și curtean de rang înalt, care îl însoțea pe suveran în carul regal. Protocolul cerea ca, la ieșirile în public ale regelui, acesta să se sprijine pe brațul unui demnitar, în semn de încredere totală.

◆ Slujitorul pune la îndoială nu numai puterea profetului, ci, implicit, pe a lui Dumnezeu.

7,5 „la marginea taberei”, gr. εἰς μέρος τῆς παρεμβολῆς, *lit.* „într-o parte a taberei”. Un alt manuscris LXX oferă, în loc de εἰς μέρος, εἰς μέσον, „în mijlocul”. Dacă acceptăm prima lecțiune a ediției Rahlfs, leproșii au ajuns la marginea cea mai apropiată de cetate a taberei sirienilor.

7,6 „regii cheteilor”: se referă la suveranii celor șapte orașe-stat din Siria, care aparținuseră Imperiului hittit și care, în urma destrămării acestuia, au continuat să se revendice

în tabăra sirienilor zgomot de care și zgomot de cai și larmă de mare oștire și a zis fiecare către fratele său: „Acum i-a tocmit regele lui Israel împotriva noastră pe regii cheteilor și pe regii Egiptului să vină asupra noastră.”⁷ Și s-au ridicat și au fugit pe întuneric și și-au lăsat corturile și caii, și asinii în tabără, așa cum erau; și au fugit să-și scape viața.⁸ Iar leproșii aceia au mers până în marginea taberei și au intrat într-un cort și au mâncat, și au băut, și au luat de acolo argint și aur, și veșminte și au plecat; și s-au întors, și au intrat în alt cort, și au luat și de acolo, și au plecat, și le-au ascuns.⁹ Și a zis unul către cel de lângă el: „Nu așa trebuie să facem: ziua aceasta este zi de veste bună, și [dacă] tăcem și rămânem până la lumina zorilor, vom da de necaz; acum hai să mergem să dăm de știre la casa regelui.”¹⁰ Și au mers și au strigat la poarta cetății și le-au dat de veste, zicând: „Am mers în tabăra sirienilor și, iată, acolo nu mai era nici un om și nici glas de om, ci numai cai legați și asini, și corturile lor, așa cum erau.”¹¹ Și au strigat paznicii porții și au dat de veste înăuntru, în casa regelui.¹² Și s-a sculat regele la vreme de noapte și le-a spus slujitorilor săi: „Am să vă dau de știre ce ne-au făcut sirienii: au știut că suntem înfometați și au plecat din tabără și s-au ascuns pe câmp, zicând: «Vor ieși din cetate și îi vom prinde vii și vom intra în cetate.»”¹³ Și i-a răspuns unul dintre slujitori, zicând: „Să ia cinci dintre caii rămași, care mai sunt aici – iată, atâta a mai rămas pentru toată mulțimea lui Israel – și să-i trimitem acolo și să vedem.”¹⁴ Și au luat doi călăreți și regele lui Israel i-a trimis pe urmele regelui Siriei, zicând: „Mergeți și vedeți.”¹⁵ Și au mers pe urmele lor până la Iordan și, iată, tot drumul era plin de veșminte și de bunuri, pe care le aruncaseră sirienii în groaza lor; iar solii s-au întors și i-au dat de veste regelui.¹⁶ Și poporul a mers și a prădat tabăra sirienilor, și s-a făcut măsura de făină aleasă un siclu și două măsuri de orz un siclu, după cuvântul Domnului.¹⁷ Și regele l-a pus

vreme de mai multe secole de la celebra formațiune statală dispărută (DB, s.v. „Hitiții”, p. 529). ♦ „regii Egiptului”, gr. βασιλέας Αιγύπτου, reprezintă fie o expresie simetrică la plural cu „regii cheteilor”, fie se referă la diverșii guvernatori ai provinciilor egiptene. Sirienii au astfel impresia că sunt atacați, simultan, din nord și din sud.

7,9 „vom da de necaz”: traduce aici εὐρήσομεν ὀνομίαν. Termenul ὀνομία, *litt.* „nelegiuire”, trimite deopotrivă la o încălcare a legilor omenești, dar și a celor divine.

7,13 „iată, atâta a mai rămas pentru toată mulțimea lui Israel”: TM are un text dificil, care poate fi interpretat: „va fi cu ei cum va fi cu toată mulțimea lui Israel.”

7,17 „l-a pus [...] [să stea] la poartă”: regele și-a trimis omul de încredere la poarta cetății ca să oprească mulțimile de la jefuirea taberei siriene. Demnitarul a sfârșit însă liniștat de mulțimile înfometate.

pe al treilea [în rang], pe a cărui mână se sprijină mâna regelui, [să stea] la poartă; dar poporul l-a călcat în picioare și acela a murit, după cum spusese omul lui Dumnezeu, care grăise atunci când solul coborâse la el. ¹⁸ Și a fost după cum îi grăise Elisei regelui: „Două măsuri de orz – un siclu și măsura de făină aleasă – un siclu, [așa] va fi mâine pe vremea aceasta, la poarta Samariei”, ¹⁹ iar al treilea [în rang] îi răspunsese lui Elisei, zicând: „Iată, [chiar] dacă Domnul ar deschide zăgazurile cerului, oare s-ar împlini vorba aceasta?” Și Elisei îi răspunsese: „Iată, vei vedea cu ochii tăi, dar de acolo nu vei mânca!” ²⁰ Și așa a fost: poporul l-a călcat în picioare la poartă și el a murit.

8¹ Elisei i-a grăit femeii căreia îi adusese fiul la viață și i-a zis: „Ridică-te și du-te, tu și casa ta, și sălășluiește-te oriunde te poți sălășlui, căci Domnul a chemat foamea peste țară.” Și chiar a venit peste țară, vreme de șapte ani. ² Și femeia s-a ridicat și a făcut după vorba lui Elisei și s-au dus – ea și casa ei – și s-au sălășluit în ținutul Străinilor, vreme de șapte ani. ³ Și a fost așa: după împlinirea celor șapte ani, femeia s-a întors din ținutul Străinilor în cetate și a mers să strige la rege pentru casa ei și pentru ogoarele ei. ⁴ Și regele grăia cu Giezi, slujitorul lui Elisei, omul lui Dumnezeu, zicându-i: „Povestește-mi toate faptele cele mari pe care le-a făcut Elisei.” ⁵ Și a fost așa: pe când îi povestea acela regelui cum l-a adus la viață pe fiul care murise, iată că femeia căreia Elisei îi adusese fiul la viață striga la rege pentru casa ei și pentru ogoarele ei; și Giezi a spus: „Stăpâne, rege, aceasta e femeia și acesta e fiul ei, pe care Elisei l-a adus la viață.” ⁶ Iar regele a întrebat-o pe femeie și ea i-a povestit; și regele i-a dat un eunuc, zicându-i: „Dă-i îndărăt tot ce era al ei și toate roadele ogorului ei, din ziua în care a plecat și până astăzi.”

8,1 Elisei i-a vorbit femeii înainte ca foamea să pună stăpânire pe Israel. Îndemnul acesta este anterior, strict cronologic vorbind, faptelor relatate în 4Rg. 5 și 6. De aceea, unii comentatori au propus traducerea cu mai mult ca perfect a verbului „a vorbi” de la începutul acestui verset (JFB). ♦ Foamea era considerată o pedepsă divină pentru neascultare. Cea din vremea lui Elisei a durat de două ori mai mult decât cea din timpul profetului Ilie.

8,2 „în ținutul Străinilor”: israelita a preferat să fugă în provincia filistină, pentru că era cea mai apropiată regiune neafectată de foamete și, poate, pentru că filistenii nu erau considerați de puterea centrală din Israel atât de periculoși ca vecinii iudei.

8,3 „să strige la rege”: părăsite o vreme, casa și ogorul fie deveniseră proprietatea regelui, fie fuseseră acaparate de cineva.

8,6 „un eunuc”: aceștia aveau adesea funcții de răspundere în palat.

⁷ Elisei a mers la Damasc, iar regele Siriei, Fiul-lui-Ader, era bolnav, și i-au dat de veste, zicându-i: „A sosit aici omul lui Dumnezeu.” ⁸ Și regele i-a spus lui Azael: „Ia-ți în mână un dar și du-te în întâmpinarea omului lui Dumnezeu și întreabă-L prin el pe Domnul, zicând: «Mă voi mai ridica eu oare din boala aceasta?»” ⁹ Și Azael a plecat în întâmpinarea aceluia și a luat în mână sa darul, toate bunătățile Damascului, încărcate pe patruzeci de cămile, și a mers și a stat dinaintea lui și i-a spus lui Elisei: „Fiul tău, regele Siriei, Fiul-lui-Ader, m-a trimis la tine, zicând: «Mă voi mai ridica eu oare din boala aceasta?»” ¹⁰ Și i-a spus Elisei: „Du-te și spune-i: «Cu adevărat vei trăi.» Domnul însă mi-a arătat că va muri cu siguranță.” ¹¹ Și a stat în fața lui și a încremenit până când l-a prins rușinea; și a plâns omul lui Dumnezeu. ¹² Și Azael a spus: „De ce plânge stăpânul meu?” Și i-a spus: „Pentru că știu cât rău le vei face fiilor lui Israel; cetățile lor le vei nimici în foc, pe fruntașii lor îi vei ucide cu sabia, asupra copilașilor lor te vei năpusti, pe [femeile] ce poartă în pânțecă le vei spinteca.” ¹³ Și Azael i-a răspuns: „Cine este robul tău, un câine mort, ca să facă fapta aceasta?” Și Elisei i-a spus: „Domnul mi te-a arătat domnind peste Siria.” ¹⁴ [Azael] a plecat de la Elisei și a mers la stăpânul său și acela i-a zis: „Ce ți-a spus Elisei?” Și i-a răspuns: „Mi-a spus: «Cu adevărat vei trăi.»” ¹⁵ Și a fost așa:

8,7 Elisei s-a dus la Damasc sub inspirație divină, ca să îndeplinească misiunea pe care Dumnezeu i-o dăduse lui Ilie (3Rg. 19,15), anume să-l ungă rege al Siriei pe Azael (ebr. *Hazā'ēl*), biciul lui Dumnezeu pentru Israel.

8,8 „un dar”: textul gr. are *μῶνα*, care transcrie ebr. *min^hhāh*, „ofrandă”.

8,9 Ben-Hadad (Fiul-lui-Ader) este numit „fiu al lui Elisei”, respectându-se astfel protocolul israelit care le rezerva profesilor titlul de „părinte”.

8,10 „Cu adevărat vei trăi” traduce în românește figura etimologică ζῶνι ζήσῃ, *litt.* „cu viață vei trăi”, calc după ebr. Această expresie este contrabalansată de o altă figură etimologică, la sfârșitul versetului: θανάτω ἀποθανῆι, *litt.* „de moarte va muri”. Prima parte a discursului este răspunsul la întrebarea concretă a lui Ben-Hadad (însănătoșirea după boală), a doua, răspunsul tainic adresat lui Azael (moartea suveranului din alte cauze). Profetul nu minte și nu se contrazice.

8,11 „a stat în fața lui”: TM are „și-a ținut fața [nemișcată]”. Privirea fixă și imobilitatea sunt semne ale extazului.

8,15 „cuvertură”: în textul gr. este *μαχμα*, care transcrie aproximativ ebr. *makh^hbēr*, „cuvertură [împletită]”. Se presupune îndeobște că Azael l-a ucis deliberat pe regele Ben-Hadad. Unii comentatori (JFB) nu exclud însă și posibilitatea ca Azael să-i fi vrut binele suveranului său, încercând, de fapt, un remediu pentru febra crescândă a regelui sau, și mai plauzibil, făcând din țesătura înmuiată o apărătoare de insecte.

a doua zi, [Azael] a luat o cuvertură și a înmuiat-o în apă și i-a întins-o pe față, și [regele] a murit, iar în locul lui a domnit Azael.

¹⁶ În al cincilea an al lui Ioram, fiul lui Achaab, regele lui Israel, a ajuns rege Ioram, fiul lui Iosaphat, regele lui Iuda. ¹⁷ El avea treizeci și doi de ani când a început să domnească și a fost rege la Ierusalim vreme de opt ani.

¹⁸ Și a umblat pe calea regilor lui Israel, cum făcuse și casa lui Achaab, căci o fiică a lui Achaab îi era nevastă; și a făcut ceea ce este rău înaintea Domnului. ¹⁹ Dar Domnul nu a voit să-l nimicească pe Iuda, de dragul lui David, robul său, căci spusese că-i va da o făclie, lui și fiilor lui, pentru totdeauna. ²⁰ În zilele acelea, Edomul s-a răzvrătit de sub mâna lui Iuda și [edomiții] și-au pus un rege peste ei. ²¹ Și s-a suit Ioram la Sior și toate carele erau cu el; și a fost așa: după ce s-a sculat, i-a lovit pe edomiții dimprejurul lui și pe mai-marii carelor, iar poporul a fugit la corturile sale. ²² [Totuși,] Edomul s-a răzvrătit de sub mâna lui Iuda până în ziua aceasta. Și Lobena s-a răzvrătit tot în vremea aceea. ²³ Iar celelalte fapte ale lui Ioram, câte le-a săvârșit el, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? ²⁴ Și s-a culcat Ioram lângă părinții săi și a fost înmormântat la un loc cu părinții, în cetatea lui David, părintele său; și în locul lui a ajuns rege Ochozias, fiul său.

8,16 După „Israel”, TM adaugă „și *Y^ehūsāphāt* era regele lui Iuda”. ♦ Ioram, fiul lui Iosaphat a devenit rege al lui Iuda în jurul anului 848 î.H. (cf. 2Par. 21,1).

8,17 „El avea treizeci de ani”: *litt.* „Era fiul a treizeci de ani”; semitism preluat frecvent în LXX.

8,18 „o fiică a lui Achaab”: fiica lui Achaab, aici nenumită, cu care s-a căsătorit Ioram, regele Iudei, era Gotholia (ebr. *Athā^eyāh*). Căsătoria ei cu Ioram a pecetluit o alianță între Regatul de Nord și cel de Sud, cu preeminența celui dintâi.

8,19 Cf. 2Rg. 7,16.

8,20 După Flavius Iosephus, edomiții l-au detronat pe regele fidel lui Iuda și au instalat un dizident. Edomul era până atunci un stat vasal regatului lui Iuda, iar conducătorul lui era un soi de regent, fidel Ierusalimului (cf. 3Rg. 22,48 și 2Par. 21,8).

8,21 Textul paralel din 2Par. 21,9 nu pomenește de Sior. Pentru LXX, identificarea acestui popas al armatelor iudee care atacau Edomul cu localitatea Sior (actuala Siair), menționată în Iis. Nav. 15,54 și situată în zona deluroasă a Iudeii, la NE de Hebron, nu pune probleme, dar TM are la Ios. 15,54 *Ṭī'or*, iar aici, *Ṭā'ir*. ♦ „a fugit la corturile sale”: expresie moștenită din perioada nomadă, cu sensul de „a fugit acasă”.

8,22 „Lobena”: ebr. *Libh^enāh*, era o cetate din Sefhela, cucerită de Iosua (Iis. Nav. 10,29) și dată preoților. ♦ „până în ziua aceasta”: teritoriul Edomului va fi recucerit în parte sub Amessias (cf. 14,7).

8,23 „Cartea cronicilor”: *litt.* „Cartea faptelor zilelor”, calc după ebr. *Sēpher dibh^erēy hayyāmīm*.

²⁵ În al doisprezecelea an al lui Ioram, fiul lui Achaab, regele lui Israel, a ajuns rege [în Iuda] Ochozias, fiul lui Ioram. ²⁶ Ochozias avea douăzeci și doi de ani când a ajuns rege și a domnit un an în Ierusalim; iar numele mamei sale era Gotholia, fiica lui Ambri, regele lui Israel. ²⁷ Și a umblat pe calea casei lui Achaab și a făcut ce este rău înaintea Domnului, ca [și] casa lui Achaab. ²⁸ Și s-a pornit împreună cu Ioram, fiul lui Achaab, la război împotriva lui Azael, regele străinilor, din Remmothul Galaadului, iar sirienii l-au rănit pe Ioram. ²⁹ Și regele Ioram s-a întors la Iezrael, ca să se vindece de rănilor pe care le căpătase la Remmoth, când se luptase cu Azael, regele Siriei; și Ochozias, fiul lui Ioram, a coborât să-l vadă pe Ioram, fiul lui Achaab, la Iezrael, pentru că [acesta] era bolnav.

9 ¹ Profetul Elisei l-a chemat pe unul dintre fiii profetilor și i-a spus: „Încinge-te peste mijloc, ia în mână vasul cu untdelemnul acesta și du-te la Remmothul Galaadului. ² Și intră acolo și-l vei vedea pe Iu, fiul lui Iosaphat, fiul lui Namessi; ridică-l din mijlocul fraților săi și du-l în tainița tainițelor; ³ și ia vasul cu untdelemn și toarnă pe creștetul lui și spune: «Așa spune

8,25 Ca de obicei, datele domniilor se dau în cronologie relativă. În Regatul de Nord domnea Ioram, fiul lui Achaab, când a ajuns rege în Regatul de Sud Ochozias, fiul altui Ioram, care era fiul lui Iosaphat (cf. v. 16).

8,26 Istoriograful deuteronomist susține că Ochozias avea douăzeci și doi de ani la urcarea pe tron. Cronistul afirmă însă că avea doar douăzeci de ani (2Par. 22,2). ♦ „fiica lui Ambri”: Gotholia (= Athalia) era, de fapt, fiica lui Achaab (cf. v. 18); „Ambri (= Omri)” era tatăl acestuia, socotit întemeietorul dinastiei. La fel, toți regii din Iuda sunt numiți „fii ai lui David”.

8,27 La sfârșitul versetului, TM adaugă: „căci era înrudit cu casa lui Achaab.”

8,28 După cum este evident din context, Azael este regele sirienilor, deși „străinii” îi desemnează de obicei pe filistenii. TM are „regele lui Aram (= al Siriei)”. ♦ „Remmothul Galaadului” era o cetate din Transiordania, în ținutul lui Gad. Datorită poziției sale strategice deosebite, a fost mereu un prilej de dispută în războaiele siro-israeliene. Ben-Hadad I a luat-o de la Omri (Flavius Iosephus, *AI* 8, 399). Încercările lui Achaab de a o recuceri de la sirieni au eșuat în mai multe rânduri (3Rg. 20 și 3Rg. 22,1-40). Cetatea a fost identificată cu actualul Tell-Ramit (Glueck, N., 1943, *apud* DB, s.v. „Ramot din Galaad”).

8,29 După „Ochozias, fiul lui Ioram”, TM precizează „regele lui Iuda”.

9,2 „Iu”: gr. (LXX) Ιου, ebr. *Yēhū*, fiul lui Iosaphat, a fost al zecelea rege al lui Israel și întemeietorul celei de-a patra dinastii nordice. A domnit douăzeci și opt de ani (cca 842-815 î.H.). În absența celor doi regi (Ioram și Ochozias), Iu a rămas căpetenia campaniei.

9,3 Misiunea discipolului era strict secretă și trebuia îndeplinită în mare grabă, pentru ca gărzile fidele regelui Ioram să nu prindă de veste și să împiedice ungerea.

Domnul: 'Te-am uns rege peste Israel.'» Și apoi deschide ușa și fugi, să nu mai stai.»⁴ Și profetul cel tânăr a pornit spre Remmothul Galaadului⁵ și a intrat și, jată, mai-marii oștirii ședeau [acolo], iar el le-a spus: „Am o vorbă cu tine, căpitane!” Și lu i-a spus: „Cu care dintre noi?” Și i-a răspuns: „Cu tine, căpitane.”⁶ Și s-a ridicat, și au intrat în casă, și i-a turnat untdelemnul pe creștet și i-a zis: „Așa spune Domnul Dumnezeu lui Israel: «Te-am uns rege peste poporul Domnului, peste Israel,⁷ și vei nimici dinaintea Mea casa domnului tău Achaab și vei răzbuna sângele robilor Mei, profeții, și sângele tuturor robilor Domnului, din mâna Iezabelei⁸ și din mâna întregii case a lui Achaab, și vei nimici din casa lui Achaab toată partea bărbătească, fie prinși, fie rămași în Israel.⁹ Și voi face cu casa lui Achaab așa [cum am făcut] cu casa lui Ieroboam, fiul lui Nabat, și cu casa lui Baasa, fiul lui Achia;¹⁰ iar câinii o vor mânca pe Iezabel în ogorul lui Iezrael, și nu se va afla cine să o îngroape.»” Și a deschis ușa și a fugit.¹¹ Și lu a ieșit la slujitorii stăpânului său și ei i-au spus: „E bine? Pentru ce a venit la tine apucatul acesta?” Și le-a răspuns: „Voi îl cunoașteți pe bărbatul [acesta] și vorbăria lui!”¹² Și i-au spus: „Nu-i drept; dă-ne de știre.” Și lu le-a zis: „Așa și așa mi-a grăit, zicând: «Așa spune Domnul: 'Te-am uns rege peste Israel.'»”¹³ Auzindu-l, s-au grăbit de și-a luat fiecare mantia și a pus-o sub [picioarele] lui, la capul treptelor; și au sunat din corn și au spus: „Lu este

9,7 „vei răzbuna”: TM are „voi răzbuna”.

9,8 În TM versetul începe: „Și va pieri toată casa lui Achaab și voi nimici...” ♦ „partea bărbătească”: gr. οὐροῦντα πρὸς τοῖχον: *litt.* „care urinează pe zid”. ♦ „rămași”: TM are „liberi”.

9,9 „așa [cum am făcut] cu casa lui Ieroboam”: pentru distrugerea lui Ieroboam, cf. 3Rg. 15,29. ♦ „cu casa lui Baasa”: pentru distrugerea lui Baasa (ebr. *Ba'ešā'*), cf. 3Rg. 16,3 și 7.

9,10 „în ogorul lui Iezrael”, adică, probabil, pe aria lui Nabuthai. Profeția lui Elisei diferă de cea a lui Ilie care spune că Iezabel va fi mâncată de câini „pe zidul din față al Iezraelului” (3Rg. 20,23 LXX = TM 1Rg. 21,23).

9,11 „E bine?»: *litt.* „E pace?»; semitism frecvent. ♦ „apucat”: gr. ἐπιληπτος, care înseamnă și „epileptic”; gărzile își dau seama după îmbrăcăminte și gesturi că omul e profet, de unde și disprețul lor suveran pentru el. Lu le răspunde gărzilor pe același ton, aparent batjocoritor, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic ieșit din comun.

9,13 Așternerea hainelor la picioarele lui lu era gestul supremei devoțiuni. Cf. Mt. 21,7 la intrarea Mântuitorului în Ierusalim. ♦ „la capul treptelor”: gr. ἐπὶ γαρεμ τῶν ἀναβωμῶν; γαρεμ este o transcriere a ebr. *gerem*, „însuși”, „chiar”, expresia fiind tradusă conjectural *en haut des degrès* (TOB), *à même des degrès* (BJ), iar pentru LXX *on the top of the stairs* (Brenton).

rege!”¹⁴ Și Iu, fiul lui Iosaphat, fiul lui Namessi, s-a întors împotriva lui Ioram – iar acest Ioram stătea de pază în Remmothul Galaadului, el și întregul Israel, dinaintea lui Azael, regele Siriei,¹⁵ și regele Ioram se întorsese în Iezrael să-și lecuiască rănilile pe care i le făcuseră sirienii pe când se războia el cu Azael, regele Siriei – și Iu a spus: „Dacă sufletul vostru se află alături de mine, nu lăsați vreun fugar să iasă din oraș, să meargă și să dea de veste în Iezrael!”¹⁶ Și Iu a încălecat și a pornit și a coborât spre Iezrael, căci Ioram, regele lui Israel, își lecuia în Iezrael săgetăturile pe care i le făcuseră araminii la Rammath, în bătălia cu Azael, regele Siriei; căci el era voinic și un bărbat zdravăn; și Ochozias, regele lui Iuda, coborâse să îl vadă pe Ioram.¹⁷ Și straja s-a urcat în turnul din Iezrael și a văzut pulberea [ridicată] de Iu, care se apropia, și a zis: „Văd pulbere.” Și Ioram a zis: „Ia un călăreț și trimite-l în întâmpinarea lor, să întrebe: «Cu pace [vii]?»”¹⁸ Și călărețul a pornit în întâmpinarea lor și a zis: „Așa spune regele: «Cu pace [vii]?»” Și Iu a spus: „Ce ai tu cu pacea? Treci dinapoia mea!” Și straja a dat de veste, zicând: „Solul a mers până la ei și nu s-a mai întors.”¹⁹ Și [Ioram] a trimis un al doilea călăreț și [acela] a mers la el și i-a zis: „Așa spune regele: «Cu pace [vii]?»” Și Iu a spus: „Ce ai tu cu pacea? Treci dinapoia mea!”²⁰ Și straja a dat de veste, zicând: „A mers până la ei și nu s-a mai întors; iar cel care mână aduce cu Iu, fiul lui Namessi, căci gonește bezmetic.”²¹ Și Ioram a spus: „Înhămă!” Și a înhamat carul. Și au plecat Ioram, regele lui Israel, și Ochozias, regele lui Iuda, fiecare în carul său, și au ieșit în întâmpinarea lui Iu și l-au găsit în câmpul lui Nabuthai, iezraelitul.²² Și a

9,14 Verset recapitulativ: Iu se întoarce împotriva lui Ioram, în timpul campaniei din Remmoth. Gr. φυλάσσω, „a sta de pază”, aici în forma de imperfect ἐφύλασσε, se referă la contextul general al campaniei antisiriene conduse de Ioram și nu la prezența nemijlocită a acestuia din urmă la Remmoth. Suveranul se afla de fapt la Iezrael, ca să-și vindece rănilile primite (cf. 4Rg. 8,29).

9,16 În TM, versetul e mult mai scurt: „Iehu s-a suit în car și a pornit spre Yezreel. Yoram era acolo bolnav și Ahazia, regele lui Iuda, coborâse să-l vadă pe Yoram.” ♦ „araminii”, i.e. sirienii.

9,17-20 Turnul de observație din Iezrael, oraș situat la o altitudine apreciabilă față de Valea Iordanului, trebuie să fi avut o deschidere estică impresionantă. Străjerul vede până departe, spre Iordan, de unde se apropie Iu. Narațiunea este perfect gradată: străjerul vede la început un nor de praf, pentru ca apoi să-l distingă pe Iu.

9,17 „pulberea”: TM are „o ceată”.

9,22 „desfrânările”: gr. οἱ πορνεῖαι pot fi înțelese și la propriu, dar pot desemna și diversele practici idolatre la care s-a dat Izabela.

fost așa: de cum l-a văzut Ioram pe Iu, a zis: „Cu pace [vii], Iu?” Și Iu a răspuns: „Care pace? Mai [sunt] încă desfrânările Iezabelei, maică-ta, și vrăjile ei cele multe!”²³ Și Ioram și-a întors mâinile să fugă și i-a zis lui Ochozias: „Trădare, Ochozias!”²⁴ Și Iu și-a încordat mâna pe arc și l-a lovit pe Ioram între umeri, și săgeata i-a trecut prin inimă; și el s-a prăbușit în genunchi.²⁵ Și Iu a spus către Badecar, al treilea [în rang dintre oamenii] săi: „Aruncă-l în ogorul lui Nabuthai, iezraelitul; căci ne aducem aminte cum, pe când eu și cu tine eram în car dinapoia lui Achaab, tatăl lui, Domnul a aruncat asupra-î această povară, zicând:²⁶ «Am văzut ieri sângele lui Nabuthai și sângele fiilor lui», a spus Domnul, «și îl voi răzbuna în ogorul acesta», a spus Domnul; și acum, ridică-l și aruncă-l în ogor, după vorba Domnului.”²⁷ Și Ochozias, regele lui Iuda, a văzut și a fugit pe drumul spre Baithanga, iar Iu l-a urmărit și a spus: „Și pe acesta!” Și l-a lovit în car, pe când urca spre Gai, adică Ieblaam, și [Ochozias] a fugit la Mageddo și a murit acolo.²⁸ Și slujitorii săi l-au pus în car și l-au dus la Ierusalim și l-au înmormântat în mormântul lui, în cetatea lui David.²⁹ Și în anul al unsprezecelea al lui Ioram, regele lui Israel, ajunsese rege Ochozias peste Iuda.

³⁰ Și Iu a mers la Iezrael; iar Iezabel a auzit și s-a sulemenit la ochi și s-a împodobit la păr și s-a uitat în jos pe fereastră.³¹ Și Iu a intrat în cetate și [ea] a spus: „Cu pace [vii], Zambri, ucigașul domnului tău?”³² Și el și-a

9,25 „povară”: gr. λήμματα: *litt.* „ceea ce se ia”; „profit”, „sarcină”, „povară” traduce ebr. *masā*’ cu același sens, dar care înseamnă și „mesaj, oracol”.

9,27 Episodul fugii lui Ochozias este controversat pentru că traseul prezentat aici nu coincide cu cel de la 2Par. 22,9, unde se spune că oamenii lui Iu l-au prins pe Ochozias în Samaria, după care l-au dus la stăpânul lor. Unii comentatori moderni (Wesley) au comparat și au pus la un loc cele două variante. Rezultatul a fost un scenariu verosimil: Ochozias pleacă de lângă Iezrael, trece prin Ieblaam (3Rg. 27), unde e rănit, încearcă o diversiune și se îndreaptă spre Mageddo (3Rg. 27), în nord, apoi coboară spre sud, în Samaria (2Par. 22,9), unde este prins și readus la Mageddo (3Rg. 27), în fața lui Iu (2Par. 22,9), care îl omoară (3Rg. 27; 2Par. 22,9).

9,28 După „în mormântul lui”, TM adaugă „cu părinții lui”.

9,30 Obiceiul femeilor de a se farda era răspândit în tot Orientul. Fardurile pentru ochi se obțineau dintr-o pulbere neagră de antimoniu sau de plumb amestecată în uleiuri speciale. Efectul scontat era ca ochii să pară mai mari (JFB).

9,31 Iezabel face aluzie la episodul asasinării regelui Ela de uzurpatorul Zambri (3Rg. 16,9-13), care a domnit apoi doar o săptămână.

9,32 „Cine ești tu? Coboară la mine!”: TM are „Cine este cu mine? Cine?” ♦ „doi”: TM are „doi-trei”.

ridicat fața înspre fereastră, a văzut-o și a zis: „Cine ești tu? Coboară la mine!” Și doi eunuci priveau [și] ei în jos, spre el; ³³ iar el le-a spus: „Azvârliți-o!” Și au azvârliț-o, iar sângele ei a împrôscat zidul până dinaintea cailor: și ei au călcat-o. ³⁴ Și Iu a intrat și a mâncat, și a băut, și a zis: „Îngrijiți-vă de blestemata aceea și îngropați-o, căci este fiică de rege.” ³⁵ Și s-au pornit să o îngroape, dar n-au mai găsit din ea decât țeasta, picioarele și palmele mâinilor. ³⁶ Și s-au întors și i-au dat de știre, și el a spus: „Cuvântul Domnului, pe care l-a grăit prin robul Său, Ilie Thesbitul, zicând: «În ogorul lui Iezrael câinii vor mânca din carnea Iezabelei; ³⁷ și va fi leșul Iezabelei ca gunoiul pe fața câmpului, în ogorul lui Iezrael, încât să nu se mai poată spune: ‘Aceasta e Iezabel’.»”

10¹ Achaab avea șaptezeci de fii în Samaria. Și Iu a scris o scrisoare și a trimis-o în Samaria, la mai-marii Samariei și la bătrâni și la cei ce se îngrijeau de fiii lui Achaab, spunând: ² „Chiar acum, când ajunge cartea aceasta la voi, cu voi [sunt] fiii domnului vostru și cu voi [sunt] carul și caii și cetățile puternice și armele: ³ vedeți-l pe cel [mai] bun și drept dintre fiii stăpânului vostru și puneți-l pe tronul tatălui său și luptați-vă pentru casa domnului vostru.” ⁴ Și s-au înspăimântat foarte și au spus: „Iată, doi regi nu au putut sta dinaintea lui: cum să stăm noi?” ⁵ Și cei care [aveau în grijă] casa și cei care [aveau în grijă] cetatea și bătrânii și cei ce se îngrijeau [de fii] au trimis la Iu, zicând: „Slujitorii tăi suntem și câte ne spui să facem, le vom face; nu ne vom pune nici un rege, ci vom face ce este bun în ochii tăi.” ⁶ Și le-a scris a doua scrisoare, zicând: „Dacă voi sunteți cu mine și ascultați de glasul meu, luați capetele bărbaților, fiii stăpânului vostru, și aduceți-mi[-le]

9,34 Iu insistă să o numească pe Iezabel „fiică de rege” (era fiica regelui Etbaal din Tyr), și nu soție de rege (fusesse soția regelui blestemat Achaab). Numai în această calitate merita să fie înmormântată.

10,1 Cei șaptezeci de fii (*i.e.* urmași) ai lui Achaab se adunaseră la Samaria fie înainte campaniei lui Ioram la Remmothul Galaadului, fie după izbucnirea revoltei lui Iu, ca refugiați din diverse cetăți unde nu puteau fi bine apărați. ♦ „mai-marii Samariei”: în TM se spune că Iehu le-ar fi scris în Samaria căpeteniilor din Iezrael. Versiunea LXX este mai coerentă din punct de vedere istoric. Așa cum reiese din 4Rg. 10,6, Iu își stabilise cartierul general la Iezrael.

10,5 „cei care [aveau în grijă] casa”: gr. οἱ ἐπὶ οἴκου; TM vorbește de „căpetenia casei”, în timp ce LXX folosește pluralul. E vorba despre intendenții palatului regal din Samaria.

10,6 „acei [oameni] înstăriți”: gr. ὀδῶτες, în acest context se referă nu numai la situația materială prosperă a sponsorilor regali, ci și la statutul social preminent al acestora.

măine pe vremea asta, la Iezrael.” Și fiii regelui erau șaptezeci de bărbați: acei [oameni] înstăriți din cetate îi hrăneau. ⁷ Și a fost așa: când a ajuns scrisoarea la ei, i-au luat pe fiii regelui și i-au înjunghiat – șaptezeci de bărbați – și le-au pus capetele în coșuri și i le-au trimis aceluia la Iezrael. ⁸ Și solul a mers și i-a vestit, zicând: „Au adus capetele fiilor regelui”; și [el] a zis: „Puneți-le în două grămezi dinaintea ușii de la poartă, până dimineață.” ⁹ Și s-a făcut dimineață și [Iu] a ieșit și a stat la poarta cetății și a spus către tot poporul: „Voi sunteți drepti: iată, eu m-am ridicat împotriva domnului meu și l-am omorât; dar pe aceștia toți cine i-a lovit? ¹⁰ Vedeți acum că nu cade nimic la pământ din cuvântul Domnului, din ce a rostit Domnul asupra casei lui Achaab; căci Domnul a împlinit tot ce a grăit prin robul Său Ilie.” – ¹¹ Și Iu i-a lovit pe toți cei ce mai rămăseseră din casa lui Achaab în Iezrael și pe toți cei înstăriți din preajma lui și pe cunoscuții lui și pe preoții lui, până n-a mai rămas nici urmă.

¹² Și s-a ridicat și a pornit spre Samaria. Și a trecut pe la Baithacadul păstorilor în drumul său, ¹³ și Iu i-a găsit acolo pe frații lui Ochozias, regele lui Iuda, și le-a zis: „Cine sunteți voi?” Și au răspuns: „Noi [suntem] frații lui Ochozias și mergem să le dăm binețe fiilor regelui și fiilor reginei.” ¹⁴ Și a zis: „Luați-i vii!”; și i-au luat vii. Și i-au înjunghiat la Baithacad – patruzeci și doi de bărbați, nici unul nu a mai rămas dintre ei. ¹⁵ Și a pornit de acolo și l-a găsit în drum pe Ionadab, fiul lui Rechab, [ieșit] în întâmpinarea lui, și [acela] l-a binecuvântat. Și Iu i-a spus: „Oare este inima ta cinstită față

10,9-10 Discursul lui Iu în fața porților din Iezrael îi legitimează acțiunea sângeroasă împotriva urmașilor lui Achaab. Invocând justiția divină, revelată în profeția lui Ilie, Iu își câștigă poporul și face aluzie la viitoarea exterminare a fidelilor dinastiei omride, inclusiv a aliaților iudei ai acesteia (4Rg. 10,13-14). ♦ „acum”: gr. *ὄφθω* transcrie ebr. *'ēphō*, „acum, atunci, așadar”.

10,13 „frații lui Ochozias, regele din Iuda”: este vorba fie de fiii nelegitimi ai lui Ioram, fie de urmașii fiilor legitimi ai acestuia, adică nepoții lui Ochozias. Cea de-a doua variantă este mai plauzibilă, dacă se ia în considerare afirmația de la 2Par. 22,1 conform căreia toți fiii lui Ioram, în afară de Ochozias, au fost uciși în raidul arabilor și alimazonilor. Episodul uciderii „fraților lui Ochozias” este amintit și la 2Par. 22,8.

10,15 Ionadab „fiul lui Rechab” a fost un cheniț (*cf.* 1Par. 2,55) care a interzis clanului său să practice sedentarismul agrar (Ier. 35,6 TM și *passim*), în amintirea rătăcirii evreilor prin pustie. ♦ „l-a binecuvântat”: În LXX subiectul este Ionadab, iar în TM, Iehu. ♦ Strângerea mâinii era gestul simbolic care pecetluia o alianță, un pact. Iu încheie o înțelegere cu Ionadab, simbol al fidelității iahviste, pentru a întări, în ochii poporului, legitimitatea represaliilor sale împotriva dinastiei omride.

de inima mea, așa cum este inima mea față de inima ta?” Și Ionadab i-a răspuns: „Este.” Și Iu i-a spus: „Dacă este, atunci dă-mi mâna.” Și i-a dat mâna și l-a urcat alături de el în car¹⁶ și i-a spus: „Hai cu mine și privește la râvna mea pentru Domnul Sabaoth.” Și l-a așezat în carul său.¹⁷ Și a intrat în Samaria și i-a lovit pe toți cei din [casa lui] Achaab, câți mai rămăseseră în Samaria, până ce a stârpit-o, după vorba Domnului, pe care o grăise către Ilie.

¹⁸ Și Iu a adunat tot poporul și le-a spus: „Achaab i-a slujit lui Baal puțin, dar Iu îi va sluji mult.”¹⁹ Și acum, pe toți profeții lui Baal, pe toți slujitorii lui și pe preoții lui chemați-i la mine, nimeni să nu lipsească, pentru că voi aduce jertfă mare lui Baal; oricine va lipsi își va pierde viața.” Dar Iu a făcut așa cu viclenie, ca să-i nimicească pe slujitorii lui Baal.²⁰ Și Iu a spus: „Închinați o sărbătoare lui Baal”, iar ei au dat de veste.²¹ Și Iu a trimis [soli] în tot Israelul, zicând: „Acum [să vină] toți slujitorii lui Baal și toți preoții lui și toți profeții lui – nici unul să nu lipsească, pentru că voi face jertfă mare; oricine va lipsi își va pierde viața.” Și au venit toți slujitorii lui Baal, și toți preoții lui, și toți profeții lui; nimeni n-a mai rămas care să nu fie de față. Și au intrat în casa lui Baal și s-a umplut casa lui Baal de la un capăt la altul.²² Și Iu i-a spus celui care era în casă mai-mare peste veșminte: „Aduceți veșminte pentru toți slujitorii lui Baal”; și mai-marele veșmintelor le-a adus.²³ Și Iu a intrat cu Ionadab, fiul lui Rechab, în casa lui Baal și le-a spus slujitorilor lui Baal: „Cercetați și vedeți dacă este printre voi [vreunul] dintre slujitorii Domnului, ori numai și numai slujitorii lui Baal.”²⁴ Și a intrat să aducă jertfele și arderile de tot. Iar Iu își rânduse afară optzeci de bărbați și le spusese: „Oricine scapă dintre bărbații pe care eu vi-i dau pe mână – va fi viață pentru viață.”²⁵ Și a fost așa: când a sfârșit

10,16 „Sabaoth” nu apare aici în TM.

10,20 „Închinați o sărbătoare lui Baal”: gr. Ἀγιάσατε ἱερείων τῷ Βααλ; termenul ἱερεῖα are sensul de „jertfă”, „sărbătoare” (LSJ).

10,21 TM nu repetă mesajul încredințat solilor.

10,22 „mai mare peste veșminte”: gr. μεσθααλ, reluat la sfârșit cu στολιστής. Aceste „veșminte” (ἐνδύματα) erau mantiile albe de in pe care le purtau preoții lui Baal în timpul sacrificiilor. Se păstrau în garderoba templului și erau împărțite numai la sărbători (JFB).

10,24 „va fi viață pentru viață” traduce literal expresia ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀντὶ ψυχῆς αὐτοῦ. Iu își amenință oamenii de încredere că vor plăti cu viața pentru fiecare preot al lui Baal neomorât.

10,25 „pedestrașilor” traduce aici gr. παρατρέχοντες, litt. „cei care aleargă alături”. De fapt, e vorba despre un corp de armată aflat mereu în imediata apropiere a regelui din

de adus arderea de tot, Iu le-a zis pedestrașilor și căpeteniilor: „Intrați și izbiți-i pe toți, nici unul să nu scape dintre ei”; și i-au trecut prin ascuțișul sabiei, iar pedestrașii și căpeteniile i-au aruncat afară și au pornit spre cetatea casei lui Baal.²⁶ Și au adus stâlpușul lui Baal și i-au dat foc.²⁷ Și au culcat la pământ stâlpii lui Baal și au dărâmat casa lui Baal și au rânduit-o să fie latrină până în ziua de astăzi.

²⁸ Și Iu l-a stârpit pe Baal din Israel;²⁹ numai că Iu nu s-a îndepărtat de păcatele lui Ieroboam, fiul lui Nabat, cel care îl dusese în păcat pe Israel – junincile de aur [se aflau încă] în Baithel și în Dan.³⁰ Și Domnul i-a spus lui Iu: „Pentru câte ai împlinit tu bine, ce era drept în ochii Mei, și toate câte erau în inima Mea, ce ai împlinit împotriva casei lui Achaab – [pentru acestea] fiii tăi, până la al patrulea neam, vor ședea pe tronul lui Israel.”³¹ Dar Iu nu s-a îngrijit să umble în legea Domnului Dumnezeului lui Israel din toată inima sa, nu s-a îndepărtat de păcatele lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care-l dusese în păcat pe Israel.³² În zilele acelea, Domnul a început să taie părți din Israel și Azael i-a lovit, în tot hotarul lui Israel,³³ de la Iordan, spre răsărit, tot ținutul Galaadului lui Gad și al lui Ruben și al lui Manase, de la Aroer, care este pe malul pârâului Arnon, și Galaadul și Basanul.³⁴ Și celelalte fapte ale lui Iu și toate câte le-a săvârșit și toată domnia lui și bătăliile pe care le-a purtat nu sunt scrise ele oare în Cartea cronicilor regilor lui

Israel, un fel de gardă pretoriană. ♦ „căpeteniilor”: gr. *τριστότης* traduce ebr. *šālîš*, „aghiotant”: *lit.* „al treilea [din carul regal]”. Cf. și nota 7,2. ♦ „cetatea casei lui Baal”, desemna un complex de clădiri anexe templului, probabil fortificat. O altă interpretare o oferă Wesley, care crede că termenul „cetate” este folosit metonimic, pentru a descrie mulțimea de construcții anexe templului.

10,29 Iu nu își putea permite să încurajeze practicarea cultului lui YHWH: aceasta ar fi presupus recunoașterea preeminenței politice și religioase a Ierusalimului, fapt care ar fi pus în discuție legitimitatea Regatului de Nord ca entitate statală. Iu reia practicile cultice impuse de Ieroboam, întărind astfel, simbolic, independența regatului Israel față de Iuda. ♦ „junincile”: TM are „vițeei”. ♦ Aprecierea asupra domniei este diferită în 10,29 și 31 față de 10,30: dacă în acest ultim verset iahvismul lui Iu este lăudat fără rezerve, celelalte două poartă amprenta istoriografului deuteronomist; profetul Osea va rosti un oracol de condamnare a cruzimii acestuia (Os. 1,4).

10,33 „Galaadul lui Gad”: gr. *Γαλααδ τοῦ Γαδδ*. Galaad este numele generic al regiunii transiordaniene locuite, de la sud la nord, de triburile lui Ruben, Gad și o jumătate din cel al Manase. Galaadul propriu-zis este o regiune deluroasă, delimitată la nord de râul Yarmuk și la sud de linia Hesbon-Marea Moartă. La sud de Galaadul propriu-zis se întinde, până la valea Arnonului, un podiș fertil, considerat ca fiind un apendice al Galaadului propriu-zis. La nord de râul Yarmuk se întindea Basanul (DB, s.v. „Galaad”, pp. 475-476).

Israel? ³⁵ Și s-a culcat Iu lângă părintii săi și l-au înmormântat în Samaria; și în locul lui a domnit Ioachas, fiul său. ³⁶ Și zilele cât a fost Iu rege peste Israel, în Samaria, [au însemnat] douăzeci și opt de ani.

11 ¹ Gotholia, mama lui Ochozias, a văzut că fiii ei au murit și a nimicit toată sămânța regească. ² Însă Iosabea, fiica regelui Ioram, sora lui Ochozias, l-a luat pe Ioas, fiul fratelui ei, și l-a răpit din mijlocul fiilor regelui, care erau dați morții; pe el și pe doica lui i-a ascuns de Gotholia în camera paturilor; și nu a fost dat morții. ³ Și a rămas cu ea, în Casa Domnului, ascuns, vreme de șase ani; iar Gotholia a fost regină peste țară. ⁴ Într-al șaptelea an, preotul Iodae a trimis de i-a chemat pe sutași, pe Chorri și pe Rasim, și i-a adus la el, în Casa Domnului; și i-a legat cu legământul Domnului și i-a jurat dinaintea Domnului și Iodae li l-a arătat pe fiul regelui ⁵ și le-a poruncit, zicând: „Aceasta este fapta pe care o veți înfăptui: o treime dintre voi să intre de sabat și să străjuți bine casa regelui, în pridvor; ⁶ o treime la poarta drumurilor și o treime la poarta din spatele pedestrașilor: străjuți bine casa! ⁷ Două

11,1 Gotholia a încercat să-i omoare pe toți urmașii lui Ioram, născuți de concubinele acestuia (i.e. „toată sămânța regească”), ca să-și exercite în continuare puterea pe care o deținuse ca regină-mamă, în timpul domniei fiului ei Ochozias (2Par. 22,3). ♦ „fiii”: TM are „fiul”. ♦ „a nimicit”: TM are „s-a pus să nimicească”.

11,2 Iosabea (sau Iosabeth la 2Par. 22,11) era fiica regelui Ioram, dar nu și a reginei Gotholia. Prin urmare, era numai o soră vitregă a regelui Ochozias. ♦ „cămara paturilor”: gr. τὸ ταμειῶν τῶν κλινῶν, era o anexă a Templului în care erau găzduiți preoții de serviciu și de care se ocupa numai marele preot, Iodae. Camera era destul de mică și servea și ca depozit de perne, saltele, draperii, fiind un loc ideal de ascunzătoare (JFB, Wesley).

11,4 Gotholia a domnit șase ani, adică între cca 842/841 și 835 î.H. Prin urmare, cu acest verset, ne plasăm în 835 î.H. ♦ „Chorri” transcrie ebr. *kārī* „carieni”, mercenari dintr-o zonă a Asiei Mici, iar „Rasim” transcrie ebr. *rāšim*, „alergători”; aceștia, împreună cu carienii, formau, în acea vreme, garda personală a regelui. În LXX apar ca antroponime. TM are „pe sutașii carienilor și ai alergătorilor”.

11,6 „poarta drumurilor”, gr. ἡ πύλη τῶν ὁδῶν: TM are *ša'ar* („poarta”) *Sūr*. ♦ „poarta din spatele pedestrașilor”, gr. ἡ πύλη ὀπίσω τῶν παρατρεχόντων, numită la 11,19 „poarta pedestrașilor” era poarta de pe latura sudică a Templului, utilizată de „garda pretoriană” din Iuda (JFB).

11,7 „cei care ies [din Templu] sâmbătă” erau leviții și preoții care ieșeau din serviciul săptămânal. Dintre aceștia, două cete (gr. χεῖρες: *lit.* „mâini”) a trebuit să rămână, ca să-l apere pe Ioas, copilul neproclamat încă oficial rege, dar numit deja astfel în mediile preotești.

cete dintre voi, toți cei care ies [din Templu] sâmbătă, să stea de strajă la Casa Domnului dinaintea regelui; ⁸ să faceți roată în jurul regelui, fiecare bărbat cu arma în mână și oricine va pătrunde în rânduri va muri.” Și au fost cu regele, când ieșea și când intra. ⁹ Și sutașii le-au împlinit pe toate câte le poruncise Iodae cel înțelept, și fiecare și-a luat oamenii, cei care intrau de sabbat la un loc cu cei care ieșeau de sabbat; și au mers la preotul Iodae. ¹⁰ Și preotul le-a dat sutașilor sulitele și scuturile regelui David, care se aflau în Casa Domnului. ¹¹ Și pedestrașii au stat, fiecare bărbat cu arma în mână, de la colțul din dreapta al casei până la colțul din stânga al casei, pe lângă altar și casă, roată în jurul regelui. ¹² Și a trimis [Iodae] după fiul regelui și i-a dat diadema și mărturia și l-a făcut rege și l-a uns, și au bătut din palme și au strigat: „Trăiască regele!” ¹³ Iar Gotholia a auzit larma celor ce alergau din mulțime și a intrat la mulțime, în Casa Domnului. ¹⁴ Și s-a uitat și iată: regele stătea în picioare, după rânduială, lângă stâlp, iar cântăreții și trâmbiștii erau în fața regelui și tot poporul țării se veselea și suna din trâmbițe; atunci Gotholia și-a sfâșiat veșmintele și a strigat: „Uneltire! Uneltire!” ¹⁵ Și Iodae, preotul, le-a poruncit sutașilor care erau mai-mari peste oaste și le-a spus: „Duceți-o afară din rânduri, iar cel ce va ieși în urma ei cu moarte de sabie să moară!” Căci preotul a spus: „Să nu moară în Casa Domnului!” ¹⁶ Și au pus mâna pe ea și [ea] a intrat pe la intrarea cailor în casa regelui și acolo

11,8 „rânduri”: gr. σοδηρωθ transcrie ebr. *s^edhērōth*, „rânduri”, „șiruri”, „posturi de gardă”. La fel și la 11,15. ♦ „Și au fost cu regele, când ieșea și când intra”: TM are (în continuarea poruncii) „și să fiți cu regele când iese și când intră”.

11,9 „Iodae cel înțelept”: TM are „*Y^ehōyādhā*” preotul”.

11,10 „sulitele”: gr. σειρομάστας; *litt.* „lânci zimțate” (pasajul paralel de la 2Par. 23,9 are μαχαίρας, „săbii”). TM are singularul. Se presupune că ar fi arma pe care David i-a luat-o lui Goliat (1Rg. 21,10). ♦ „scuturile”: gr. τρισσοί, *litt.* „întreii”; traducătorii citesc ebr. *ŠLŠ*, „trei”, în loc de *ŠLT*, „scut”.

11,12 „diadema”: la 2Par 23,11, LXX are βασιλείου, „diademă, coroană”, față de ebr. *nēzer*, cu același sens, transliterat aici veḥṣer. ♦ „mărturia”: gr. τὸ μαρτύριον, ebr. *’ēdhōth* (pl.); este vorba fie de un sul conținând textul celor două table ale Decalogului (cf. Ex. 25,16), fie de un document conținând clauzele legământului între Domnul și casa lui David sau un text al dreptului regal (1Rg. 10,25). ♦ Detaliul aplauzelor nu este prezent la 2Par. 23,11.

11,14 „cântăreții”: TM are „căpeteniile”.

11,15 „afară din rânduri”: în același context, 2Par. 23,14 are ἐκ οίκου, „din casa [Domnului]”, expresie prin care se înțelegea și incinta sacră a Templului care nu trebuia profanată cu sânge omenesc.

a fost dată morții. ¹⁷ Și Iodae a încheiat legământ între Domnul și rege și popor: să-i fie popor Domnului; și [tot așa] între rege și popor. ¹⁸ Și tot poporul țării s-a dus la casa lui Baal și au dărâmat-o, și i-au sfărâmat de tot altarele și chipurile, iar pe Matthan, preotul lui Baal, l-au omorât în fața altarelor; și preotul a pus străjeri în Casa Domnului. ¹⁹ Și i-a luat pe sutași, și pe Chorri și pe Rasim, și tot poporul țării și l-au scos pe rege din Casa Domnului; și a intrat pe poarta pedestrașilor în casa regelui și l-au așezat pe tronul regiilor. ²⁰ Și s-a bucurat tot poporul țării și cetatea a avut parte de liniște; iar pe Gotholia au dat-o morții cu sabia în casa regelui.

12 ¹ Ioas era de șapte ani când a început să domnească. ² Ioas a ajuns rege în anul al șaptelea al lui Iu și a domnit în Ierusalim vreme de patruzeci de ani, iar numele mamei sale era Abia din Bersabea. ³ Și Ioas a făcut ce era drept în ochii Domnului, în toate zilele cât l-a luminat preotul Iodae; ⁴ numai că nu a stricat înălțimile, căci acolo poporul încă mai aducea jertfe și ardea tămâie pe înălțimi.

⁵ Și Ioas le-a spus preoților: „Toți banii pentru cele sfinte care sunt aduși în Casa Domnului, bani de prețuire – căci fiecare aduce bani de prețuire – toți banii pe care se întâmplă să-i aducă omul după inima sa în Casa Domnului ⁶ să

11,17 Versetul de față vorbește despre două legăminte: unul religios și unul civil. Primul era o reînnoire a legământului dintre Dumnezeu și poporul lui Israel (Ex. 24; Deut. 4,6 și 27,9), al doilea era o convenție încheiată între rege și popor, prin care suveranul se angaja să-și conducă supușii după legea lui Dumnezeu, iar poporul se obliga să i se supună regelui, în calitatea acestuia de uns al Domnului. Pasajul corespondent de la 2Par. 23,16 este mai puțin clar în privința celor două jurăminte.

12,1 Ioas a fost al optulea rege al lui Iuda (cca 836-800 î.H.), fiul lui Ochozias. După unii comentatori (DB, s.v. „Ioas²”, p. 591), cifra rotundă de patruzeci de ani de domnie pare să includă și cei șase ani ai Gotholiei.

12,4 Ritualurile de pe înălțimi, de sorginte canaaneană, erau atât de adânc intrate în obiceiurile comunitare, încât nici cei mai puternici și mai autoritari suverani nu au reușit să le desființeze (cf. de ex. 3Rg. 3,23; 11,5; 12,31).

12,5 Ioas instituie, pentru repararea templului, trei tipuri de taxe: 1) τὸ εἰσοδικαζόμενον: *litt.* „cel care este adus”, impozit anual obligatoriu care, conform preceptelor de la Ex. 30,13, însemna o jumătate de siclu sau în LXX o didrahmă; 2) banii prețurii (ἀργύριον συντηρήσεως), care reprezentau o sumă variabilă în funcție de starea materială a fiecăruia (cf. Lev. 27,1-8); 3) donații voluntare. ♦ Ioas li se adresează numai preoților pentru strângerea impozitelor, nu și leviților, ca în pasajul paralel de la 2Par. 24,5.

12,6 „din cele pe care le-a vândut”: TM are „din partea celor pe care îi cunoaște”; aceeași diferență la 12,8. ♦ „stricăciune”: gr. τὸ βεδεκ transcrie ebr. *bedheq*, „fisure, spărtură”.

și-i ia preoții, fiecare din cele pe care le-a vândut, și ei înșiși să dreagă stricăciunile Casei peste tot pe unde se găsește o stricăciune.”⁷ Și a fost așa: în douăzeci și trei de ani din domnia lui Ioas preoții nu au dres nici o stricăciune la Casă.⁸ Și regele Ioas i-a chemat pe preotul Iodae și pe [ceilalți] preoți și le-a spus: „De ce n-ați dres stricăciunile Casei? Iar acum să nu mai luați banii din vânzările voastre, ci să-i dați pentru stricăciunile Casei.”⁹ Și preoții s-au învoit într-un glas să nu mai ia banii de la popor și să nu se mai silească pentru stricăciunile Casei.¹⁰ Și preotul Iodae a luat o ladă și i-a dat o gaură în capac și a pus-o lângă altar în casa unui bărbat de-al Casei Domnului; iar preoții care străjuiau ușa puneau [acolo] toți banii pe care-i găseau în Casa Domnului.¹¹ Și era așa: când vedeau că sunt bani mulți în ladă, veneau scribul regelui și preotul cel mare și adunau banii pe care îi găseau în Casa Domnului și îi numărau.¹² Și dădeau banii strănși de acolo pe mâinile celor rânduiți să facă lucrările, străjerii Casei Domnului, iar ei îi plăteau pe dulgheri și pe meșterii care lucrau în Casa Domnului,¹³ pe zidari și pe pietrari, ca să-și cumpere scânduri și blocuri de piatră, pentru a drege stricăciunile din Casa Domnului, pentru toate câte erau de plată la Casă, astfel încât să o ducă la bun sfârșit;¹⁴ numai că nu urmau să se facă pentru Casa Domnului nici uși de argint, nici cuie, cupe și trâmbițe, nici un fel de vas de aur și de argint, din banii aduși în Casa Domnului,¹⁵ pentru că le-au dat [toți banii] celor ce făceau lucrări și au dres din ei Casa Domnului.¹⁶ Și n-au cerut socoteală oamenilor cărora le dădeau banii pe mână ca să-i dea celor ce făceau lucrări, căci lucrau pe încredere.¹⁷ Și

12,10 „o ladă”: gr. κιβωτός. Pasajul corespondent de la 2Par. 24,8 oferă varianta sinonimică γλωσσόκομον, „ladă, cufăr”. ♦ „lângă altar”: gr. ἰομίσβιν: TM are 'ējel miz^e bēah biyyāmīn b^e bhō'-'tš bēyth YHWH, „lângă altar, pe dreapta, când intră omul în Casa Domnului”. Traducătorul nu pare a fi înțeles textul ebr. și, de aceea, a produs o frază obscură.

12,11-12 Inspecțiile pe care scribul regelui le făcea lăzii cu donații și distribuția destul de complicată a banilor (de la scrib la antreprenori, iar de la aceștia la meșteri) este indicul că reparațiile Templului au fost asumate în totalitate de monarh.

12,13 „astfel încât să o ducă la bun sfârșit”: nu apare în TM.

12,14 „uși”: TM are *sippōth*, pluralul de la *saph*, „lighean, vas”, omonim cu *saph*, „prag”, de care se deosebește doar la forma de plural.

12,15 În pasajul paralel, 2Par. 24,14, este contrazisă informația furnizată aici: după terminarea lucrărilor de consolidare, antreprenorii restituie banii regelui, care le poruncește să facă din aceștia și vase, și podoabe.

12,17 Taxele destinate întreținerii preoților s-au plătit ca și înainte, fără excepție, dar sunt complet separate de donațiile pentru consolidarea Templului.

banii [de la jertfa] pentru păcat și banii [de la jertfa] pentru vină, care erau aduși în Casa Domnului, erau ai preoților.

¹⁸ Atunci s-a ridicat Azael, regele Siriei, și a făcut război cu [cetatea] Geth și a pus stăpânire pe ea. Și Azael și-a pus în gând să urce la Ierusalim. ¹⁹ Și Ioas, regele lui Iuda, a luat toate odoarele, câte le închinaseră Iosaphat, și Ioram, și Ochozias, părinții săi și regii lui Iuda, și cele închinare de el și tot aurul găsit în vistieria Casei Domnului și a casei regelui și le-a trimis lui Azael, regele Siriei; și acela s-a întors de la Ierusalim. ²⁰ Și celelalte fapte ale lui Ioas și toate câte le-a săvârșit, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? ²¹ Și s-au răzvrătit robii lui și au pus la cale o uneltire și l-au lovit pe Ioas în casa Mallo, din Gaalla. ²² Și Iezichar, fiul lui Iemuath, și Iezebuth, fiul lui Somer, robii lui, l-au lovit și el a murit; și l-au înmormântat lângă părinții lui, în cetatea lui David, și în locul lui a ajuns rege Amessias, fiul lui.

13 ¹ În al douăzeci și treilea an în care Ioas, fiul lui Ochozias, domnea peste Iuda, a ajuns rege Ioachas, fiul lui Iu, în Samaria, [și a domnit] șaptesprezece ani. ² Și a făcut ce este rău în ochii Domnului și s-a luat după păcatele lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care l-a dus în păcat pe Israel, și nu s-a depărtat de ele. ³ Și Domnul s-a pornit cu urgie împotriva lui Israel și i-a dat pe ei în mâna lui Azael, regele Siriei, și în mâna Fiului-lui-Ader, fiul lui Azael, în toate zilele [lor]. ⁴ Și Ioachas s-a rugat feței Domnului și Domnul l-a ascultat, căci a văzut strâmtorarea lui Israel, cum îi strâmtora regele Siriei. ⁵ Și Domnul i-a dat izbăvire lui Israel și el a ieșit de sub mâna regelui Siriei;

12,18 „Geth”: gr. Γεθ (ebr. *Gath*) era una dintre cele cinci cetăți filistene principale. ♦ „și-a pus în gând”: *litt.* „și-a rânduit fața”.

12,21 Nu este limpede unde a fost omorât regele Ioas. „Casa Mallo” (ebr. *Millo*) se poate referi la construcția lui Solomon (cf. nota 5,9 la 2Rg.).

13,1 Ioachas, fiul lui Iu, a fost al unsprezecelea rege al lui Israel și a domnit aproximativ între 814 și 798 î.H. A avut parte de o domnie agitată, aflându-se mereu în conflict cu sirienii lui Azael și Ben-Hadad III.

13,3 „Fiul-lui-Ader, fiul lui Azael” (cf. nota 6,24) este în TM Ben-Hadad III, regele Siriei (cca 796-770 î.H.). Pe lângă sursa biblică, acest rege este amintit și pe stela contemporană a lui Zakur, regele din Luash-Hamat (cf. Thomas D.W. [ed.], pp. 242-250, *apud* DB, s.v. „Ben-Hadad”³, p. 140), împotriva căruia Ben-Hadad III a condus, fără succes, o coaliție militară.

13,4 „s-a rugat feței Domnului”: TM are „a nădăjduit la fața lui YHWH”.

13,5 „Și Domnul i-a dat izbăvire lui Israel” traduce καὶ ἔδωκεν κύριος σωτηρίαν τῷ Ἰσραὴλ. Termenul σωτηρία, „izbăvire, mântuire, salvare”, are în TM un corespondent

și fiii lui Israel au stat în corturile lor, ca mai înainte. ⁶ Numai că nu s-au depărtat de păcatele casei lui Ieroboam, cel care l-a dus în păcat pe Israel, ci au umblat [mai departe] în ele – chiar și dumbrava [de închinare] a dăinuit în Samaria. ⁷ Și nu i-au mai rămas lui Ioachas [în] popor decât cincizeci de călăreți și zece care și zece mii de pedestrași, căci îi nimicise regele Siriei și-i făcuse ca pulberea călcată în picioare. ⁸ Și celelalte fapte ale lui Ioachas și toate câte le-a săvârșit și vitejiile lui, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel? ⁹ Și Ioachas s-a culcat lângă părinții săi și l-au înmormântat lângă părinții săi, în Samaria; și în locul lui a ajuns rege Ioas, fiul său.

¹⁰ În al treizeci și șaptelea an al [domniei] lui Ioas, regele lui Iuda, a ajuns rege peste Israel, în Samaria, Ioas, fiul lui Ioachas, [timp de] șaisprezece ani. ¹¹ Și a făcut ce este rău în ochii Domnului; nu s-a depărtat de tot păcatul lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care l-a dus în păcat pe Israel, ci a umblat în el. ¹² Și celelalte fapte ale lui Ioas și toate câte le-a săvârșit și vitejiile pe care le-a făcut [în războiul] cu Amessias, regele lui Iuda, oare nu sunt toate scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel? ¹³ Și s-a culcat Ioas lângă părinții lui și Ieroboam s-a așezat pe tronul lui, în Samaria, la fiii lui Israel.

¹⁴ Elisei s-a îmbolnăvit de boala de care a și murit. Și a mers la el Ioas, regele lui Israel, și a plâns dinaintea lui și a zis: „Părinte, părinte, carul lui Israel și călărețul lui!” ¹⁵ Și Elisei i-a spus: „Ia un arc și săgeți!” Și și-a luat

concret *mōšā'a*, „salvator”, trimițând astfel la formularistica de sorginte deuteronomistă din Judecătorii. De fapt, sirienii aveau să fie înfrânți de Ioas, urmașul lui Ioachas.

13,6 „dumbrava [de închinare]”: cf. nota 7,3-4 la 1Rg.

13,10 Ioas, fiul lui Ioachas, a fost al doisprezecelea rege al lui Israel și a domnit între cca 800 și 784 î.H. Este menționat pe o stelă a lui Adad-Nirari III, regele Asiriei, datând din 796 î.H., în calitate de tributar, sub forma: *Iu'usu* (DB, s.v. „Ioas”⁵, p. 591).

13,13 „la fiii lui Israel”: aceasta este lecțiunea ediției Rahlfs; manuscrisele oferă aici variantele „frații”, „regii”. ♦ După „pe tronul lui”, sfârșitul versetului în TM este „*Yō'āy* a fost îngropat în Samaria, cu regii lui Israel”.

13,14 Elisei era la această dată foarte bătrân, trecuseră aproape șaiszeci de ani de când devenise profet. O mare parte din activitatea lui e trecută sub tăcere, pentru că, de la ungerea lui Iu, care avusese loc cu patruzeci și cinci de ani înainte ca Ioas să se urce pe tronul lui Israel, profetul nu mai este menționat nicăieri.

13,15-18 În Orientul antic, declarațiile de război se făceau prin tragerea unei săgeți de către rege sau de către un crainic asupra țării inamice. Gestul lui Ioas de a trage cu arcul are o dublă semnificație simbolică: el reprezintă o declarație de război adresată sirienilor și o încercare a credinței.

arc și săgeți. ¹⁶ Și i-a spus regelui: „Pune mâna pe arc!” Și Ioas a pus mâna pe arc, iar Elisei și-a așezat mâinile peste mâinile regelui. ¹⁷ Și a zis: „Deschide fereastra dinspre răsărit!” Și a deschis-o. Și Elisei a spus: „Săgetează!” Și a săgetat. Și a spus: „Săgeata izbăvirii întru Domnul și săgeata izbăvirii de Siria. Vei bate Siria în Aphec până la capăt.” ¹⁸ Și Elisei i-a spus: „Ia un arc și săgeți!” Și a luat. Și i-a spus regelui lui Israel: „Trage în pământ!” Și regele a tras de trei ori și s-a oprit. ¹⁹ Și s-a mâhnit pentru el omul lui Dumnezeu și i-a spus: „Dacă ținteai de cinci ori și de șase ori, atunci ai fi bătut Siria până la capăt; acum, vei bate Siria de trei ori.” ²⁰ Și Elisei a murit și l-au înmormântat. Iar pâlcurile [de pradă ale] lui Moab au intrat în țară, la începutul anului. ²¹ Și a fost așa: înmormântau un om, când iată, au văzut un pâlc și l-au aruncat pe om în mormântul lui Elisei: de cum a atins oasele lui Elisei, [omul] a fost viu și s-a ridicat pe picioarele lui. ²² Și Azael l-a strămtorat pe Israel în toate zilele lui Ioachas. ²³ Dar Domnul s-a îndurat de ei și s-a milostivit de ei și a privit înspre ei, pentru legământul Său cu Avraam și Isaac și Iacob și nu a voit Domnul să-i piardă și nu i-a lepădat dinaintea feței Sale. ²⁴ Și Azael, regele Siriei, a murit, și în locul lui a ajuns rege Fiul-lui-Ader, fiul său. ²⁵ Și Ioas, fiul lui Ioachas, a luat iarăși din mâna Fiului-lui-Ader, fiul lui Azael, cetățile pe care el le luase din mâna lui Ioachas, tatăl lui, în război; de trei ori l-a bătut Ioas și a întors cetățile lui Israel.

14 ¹ În al doilea an al lui Ioas, fiul lui Ioachas, regele lui Israel, a ajuns rege Amessias, fiul lui Ioas, regele lui Iuda. ² Era de douăzeci și cinci de ani când a ajuns rege și a domnit douăzeci și nouă de ani în Ierusalim; numele mamei sale era Ioadin din Ierusalim. ³ Și a făcut ce este drept în ochii

13,17 Aphec (ebr. *'Aphēq*, de la *‘peq[ā]* „fortăreață”) a fost identificat cu așezarea actuală En-Gev, situată pe țărmul estic al Mării Galileiei.

13,20 Invazia moabită survenită imediat după moartea lui Elisei confirmă simbolic pierderea imensă suferită de Israel. Fără profetul Domnului, miracolul înfrângerii moabiților nu poate fi repetat.

13,24 Având în vedere că Azael l-a asuprit pe Israel în toate zilele lui Ioachas (4Rg. 13,22) și că i-a supraviețuit regelui israelit, istoricii sunt de părere că Ben-Hadad III devine suveranul unic al Siriei în jurul anului 796 î.H.

14,1 Amessias, fiul și succesorul lui Ioas, a fost al nouălea rege al lui Iuda, între 796 și 767 î.H.

14,3 În pasajul paralel de la 2Par. 25,2 nu se face comparația cu David. Cronistul se mulțumește să constate că Amessias nu i-a slujit Domnului din toată inima.

Domnului, însă nu ca David, părintele său: în toate a făcut după cum făcuse și tatăl său, Ioas. ⁴ Numai că nu a desființat înălțimile, căci poporul încă aducea jertfe și ardea tămâie pe înălțimi. ⁵ Și a fost așa: când domnia s-a statornicit în mâna lui, i-a lovit pe robii lui care-i loviseră tatăl; ⁶ dar pe fiii celor care-l loviseră nu i-a dat morții, așa cum stă scris în cartea legilor lui Moise, cum a poruncit Domnul, zicând: „Părinții nu vor muri pentru fiii lor, iar fiii nu vor muri pentru părinții lor, ci fiecare va muri după păcatele sale.” ⁷ El a lovit zece mii de edomiți în Gaimela și a luat cu război Petra și i-a pus numele Cathoel până în ziua aceasta. ⁸ Atunci Amessias a trimis soli la Ioas, fiul lui Ioachas, fiul lui Iu, regele lui Israel, zicând: „Hai să ne vedem față în față.” ⁹ Și Ioas, regele lui Israel, a trimis la Amessias, regele lui Iuda, spunând: „Spinul din Liban a trimis la cedrul din Liban, zicând: «Dă-o pe fiica ta de soție fiului meu»; iar fiarele câmpului din Liban au trecut peste spin și l-au călcat. ¹⁰ Tu ai lovit și ai bătut Idumeea și te-ai semețit în inima ta; proslăvește-te șezând la tine acasă, căci de ce să te avânți spre răul tău?

14,5 Cf. 4Rg. 12,21. Faptul că Amessias i-a suprimat pe ucigașii tatălui său abia după ce și-a consolidat domnia ar putea sugera că cei doi complotiști se bucurau de un statut social important, probabil și de susținere politică. Tânărul rege nu i-a omorât și pe urmașii acestora (4Rg. 14,6), ascultând de porunca divină enunțată la Deut 24,16, dar probabil și de teamă să nu stârnească o revoltă în urma masacrului.

14,6 Este reluat aici (aproape exact) Deut. 24,16. ♦ „cartea legilor”: TM are „cartea Legii”.

14,7 4Rg. nu insistă pe pregătirile de război ale lui Amessias: recrutarea armatei, tentativa de a angaja mercenari efraimiți din Israel și concedierea acestora. Despre acestea, mai pe larg în 2Par. 25,5-10. ♦ Gaimela (Γαμελε) are drept corespondent în 2Par. 25,11 „Valea Sării” (κοιλίαι τῶν ἁλῶν), ca și în TM. Bătălia lui David împotriva edomiților s-a dat tot în acest loc (cf. 1Par. 18,21), plasat, conform tradiției, la SV de Marea Moartă, în apropierea masivelor de sare de la Jebel Usdum. ♦ Tradiția greacă (LXX, Flavius Iosephus) a identificat Petra („piatră, stâncă”), capitala Edomului, cu Sela (ebr. *šēl*, „stâncă”), o fortăreață din Edom. La 2Par. 25,12, Cronistul adaugă că, după bătălie, Amassias a aruncat „de pe vârful râpii” (ἀπὸ τοῦ ὄκρου τοῦ κρημνοῦ) alți zece mii de prizonieri edomiți.

14,8 Recentă victorie asupra edomiților și raidurile efraimiților din nord împotriva lui Iuda, episod trecut aici sub tăcere, dar relatat la 2Par. 25,13, l-au determinat pe Amessias să declare război regelui din nord.

14,9 „Spinul”: gr. *ακόν* transcrie un cuvânt ebraic citit greșit. TM are *hōah*, „spin, mărarăcină”. Tradiția l-a identificat pe Amessias cu spinul, pe Ioas cu cedrul din Liban, iar fiarele câmpului cu armata israelită, gata să calce în picioare armata iudee. În sens general, fabula își decodează mesajul în versetul următor.

Vei cădea și tu, și Iuda după tine.”¹¹ Dar Amessias nu l-a ascultat. Și a urcat regele lui Israel și s-au văzut față în față, el și Amessias, regele lui Iuda, la Baithsamus din Iuda;¹² și Iuda a fost alungat de la fața lui Israel și a fugit fiecare la cortul lui.¹³ Și pe Amessias, fiul lui Ioas, fiul lui Ochozias, regele lui Iuda, l-a prins Ioas, fiul lui Ioachas, regele lui Israel, la Baithsamus. Și a venit la Ierusalim și a dărâmat zidul Ierusalimului, de la poarta lui Efraim până la poarta din colț – patru sute de coți.¹⁴ Și a luat aurul și argintul, și toate vasele pe care le-a găsit în Casa Domnului și în vistieria casei regelui, precum și ostateci, și s-a întors în Samaria.¹⁵ Și celelalte fapte ale lui Ioas, câte le-a săvârșit în vitejia lui, cum s-a bătut cu Amessias, regele lui Iuda, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel?¹⁶ Și s-a culcat Ioas lângă părinții săi și a fost înmormântat în Samaria, lângă regii lui Israel; și în locul său a ajuns rege Ieroboam, fiul său.¹⁷ Iar Amessias, fiul lui Ioas, regele lui Iuda, a mai trăit după moartea lui Ioas, fiul lui Ioachas, regele lui Israel, încă cincisprezece ani.¹⁸ Și celelalte fapte ale lui Amessias și toate câte le-a săvârșit, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda?¹⁹ Și s-au întors cu uneltire împotriva lui în Ierusalim și el a fugit în Lachis; și au trimis după el în Lachis și l-au dat morții acolo.²⁰ Și l-au luat pe cai și l-au înmormântat lângă părinții lui, în Ierusalim, în cetatea lui David.²¹ Și tot poporul lui Iuda l-a luat pe Azarias – iar el era de șaisprezece ani – și l-au pus rege în locul tatălui său Amessias.²² El a zidit [din nou] Ailothul și l-a adus îndărăt lui Iuda, după ce regele se culcase lângă părinții lui.

14,11 „Baithsamus”: gr. Βαϊθσαμυς (ebr. *Bēyth Šemeš*, „Casa Soarelui”), era o veche cetate de la granița de nord a lui Iuda cu tribul lui Dan, la 24 km vest de Ierusalim. A fost identificată cu localitatea actuală Tell er-Rumeileh (DB, s.v. „Bet-Šemeš”, p. 144).

14,13 Distrugerile au afectat partea de NV a fortificațiilor din Ierusalim: Poarta Efraim, situată în extremitatea de nord a Ierusalimului din acel timp, se mai numea și Poarta Peștilor. Zidurile au fost refăcute de Azarias, succesorul lui Amessias.

14,14 „ostateci”: *litt.* „fiii schimbului”, semitism.

14,20 „pe cai” traduce literal expresia ἐφ’ ἵππων. De fapt, într-un car tras de cai (Wesley).

14,21 Azarias este un alt nume al regelui Ozias de la 2Par. 26,1 (767-cca 739 î.H.). Montgomery susține că Azarias (ebr. *Azaryāhū*, „YHWH a ajutat”) este „numele regal”, iar Ozias (ebr. *Uzziyyāh*, „YHWH este tăria mea”) numele popular sau adoptat. ♦ Azarias a recucerit de la edomiți și a fortificat Αλωθ (ebr. *Ēylath*), localitate vecină cu Ețion-Geber, în Golful Aqaba, la Marea Roșie (DB, s.v. „Elat”, p. 387). Cf. 2Par. 26,2.

²³ Dintr-al cincisprezecelea an al lui Amessias, fiul lui Ioas, regele lui Iuda, a domnit Ieroboam, fiul lui Ioas, peste Israel, în Samaria, patruzeci și unu de ani. ²⁴ Și a făcut ce este rău înaintea Domnului; nu s-a depărtat de toate păcatele lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care l-a dus în păcat pe Israel. ²⁵ El a pus la loc hotarul lui Israel, de la intrarea Aimathului până la marea Araba, după cuvântul Domnului Dumnezeuului lui Israel, pe care îl rostise prin robul său Iona, fiul lui Amathi, profetul din Gethchober. ²⁶ Căci Domnul a văzut că înjosirea lui Israel era tare amară și că erau puțini la număr, strămtorați, lipsiți și părăsiți și că nu era cine să îl ajute pe Israel. ²⁷ Dar Domnul spusese că nu va stinge sămânța lui Israel de sub cer și i-a izbăvit prin mâna lui Ieroboam, fiul lui Ioas. ²⁸ Și celelalte fapte ale lui Ieroboam și toate câte le-a înfăptuit, și vitejiile lui din bătălii, și cum a adus îndărăt Damascul și Aimathul de la Iuda la Israel, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel? ²⁹ Și Ieroboam s-a culcat lângă părinții săi, lângă regii lui Israel, și Azarias, fiul lui Amessias, a ajuns rege în locul tatălui său.

15 ¹ În al douăzeci și șaptelea an al lui Ieroboam, regele lui Israel, a ajuns rege Azarias, fiul lui Amessias, regele lui Iuda. ² El era de șaisprezece ani când [a început] să domnească și a fost rege în Ierusalim vreme de

14,23 Ieroboam II a domnit singur din 782/781 î.H., „anul al cincisprezecelea al domniei lui Amessias”, până în 753 î.H. Domnia de patruzeci și unu de ani include însă și perioada de coregență cu tatăl său (793-782 î.H.).

14,25 Prosperitatea ieșită din comun a Israelului din vremea lui Ieroboam II, confirmată de săpăturile arheologice de la Samaria, s-a datorat politicii expansioniste a suveranului și slăbirii puterii aramaice de către asirianul Adad-Nirari. Regele lui Israel reface granițele nordice din vremea lui Solomon (DB, s.v. „Ieroboam²”, p. 560). ♦ Marea Araba era o altă denumire a Mării Moarte.

14,26 După „tare amară”, sfârșitul versetului este diferit în TM: „nu mai era nici rob, nici liber (*lit.* «nici ținut, nici lăsat», expresie juridică arhaică, de sens nesigur) și nici un ajutor pentru Israel.”

14,29 „Azarias, fiul lui Amessias... în locul tatălui său”: TM are „*Z'khar'yāh*, fiul său, ... în locul său”.

15,1 Deși a fost instalat ca rege după moartea tatălui său (767 î.H.), Azarias a fost coregent al acestuia, după prizonieratul lui Amessias (791 î.H.). Astfel se explică numărul de cincizeci și doi de ani de domnie ai lui Azarias. Alți comentatori (JFB) sunt de părere că tronul lui Iuda a rămas vacant vreme de unsprezece sau doisprezece ani de la moartea lui Amessias până la instaurarea de fapt a lui Azarias, vreme în care acestuia din urmă, minor, i s-a asigurat o regență.

cincizeci și doi de ani; și numele mamei sale era Chalia, din Ierusalim. ³ Și a făcut [ce este] drept în ochii Domnului, în toate, după cum făcuse și Amessias, tatăl său; ⁴ numai înălțimile nu le-a desființat, căci poporul încă mai aducea jertfe și ardea tămâie pe înălțimi. ⁵ Iar Domnul l-a atins pe rege și el a fost lepros până în ziua morții sale; domnea dintr-o casă separată, iar Ioatham, fiul regelui, era [mai-mare] peste casa [regelui] și judeca poporul țării. ⁶ Și celelalte fapte ale lui Azarias și toate câte le-a săvârșit, iată, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? ⁷ Și Azarias s-a culcat lângă părinții săi și l-au înmormântat lângă părinții săi, în cetatea lui David; și în locul lui a ajuns rege Ioatham, fiul său.

⁸ În al treizeci și optulea an al lui Azarias, regele lui Iuda, a ajuns rege peste Israel, în Samaria, Zacharias, fiul lui Ieroboam, vreme de șase luni. ⁹ Și a făcut ce este rău în ochii Domnului, după cum au făcut și părinții lui; nu s-a depărtat de păcatele lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care-l dusese în păcat pe Israel. ¹⁰ Iar Sellum, fiul lui Iabis, și Keblaam au uneltit împotriva lui, și l-au lovit, și l-au omorât; și Sellum a ajuns rege în locul lui. ¹¹ Și celelalte fapte ale lui Zacharias, iată, sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel. ¹² [Acesta fusese] cuvântul Domnului, pe care-l rostise către Iu, zicând: „Fiii tăi până într-al patrulea neam vor ședea pe tronul lui Israel.” Și așa a fost.

¹³ Și Sellum, fiul lui Iabis, a ajuns rege; în al treizeci și nouălea an al lui Azarias, regele lui Iuda, Sellum a domnit o lună de zile, în Samaria. ¹⁴ Și

15,3 Autorul deuteronomist rezumă domnia lui Azarias la comparația cu tatăl său. Aceasta a fost însă foarte activă și este relatată pe larg la 2Par. 26,1-23.

15,5 Istoricul insistă numai pe detaliul bolii cu care regele lui Iuda a fost pedepsit pentru că a încercat să-și aroge atribuții sacerdotale. Cf. 2Par. 26,19. ♦ „separată”: gr. $\alpha\phi\phi\upsilon\sigma\omega\theta$ transcrie aproximativ ebr. *hāph' sūth* („liber, separat”). ♦ Ioatham, fiul lui Azarias, a devenit coregent în jurul anului 750 î.H., când tatăl său s-a îmbolnăvit de lepră (2Par. 27,1).

15,7 Cronistul (2Par. 26,23) susține că Azarias (Ozias) a fost înmormântat „în câmpul unde sunt înmormântați regii”, nu „în cetatea lui David”, pentru că fusese lepros.

15,8 Zacharias (753-752 î.H.), fiul lui Ieroboam II, a fost al patrulea rege din dinastia lui Iu. S-ar putea ca revolta grabnică a lui Sellum să se fi datorat nu numai practicilor apostate ale lui Zacharias, ci și răspândirii în rândul supușilor a profeției lui Elisei (4Rg. 10,30), care îl avertizase pe Iu că dinastia lui va dura vreme de patru generații.

15,10 „și Keblaam” – alte manuscrise gr. au „[l-au lovit] la Keblaam”: citire greșită a ebr. *qābhol- 'ām*, „în fața poporului”.

15,14 Manaem (ebr. *M'nahēm*) era, după Flavius Iosephus (AI 9,9,1), un comandant al oștirii regale aflate la Thersa. Când a aflat că regele Zacharias a fost detronat, a ridicat tabăra și a venit în grabă la Samaria ca să îl înlăture pe uzurpatorul Sellum. A devenit

Manaem, fiul lui Gaddi, a urcat din Tharsila și a mers în Samaria și l-a lovit pe Sellum, fiul lui Iabis, în Samaria și l-a omorât.¹⁵ Și celelalte fapte ale lui Sellum și uneltirea pe care a pus-o la cale, iată, sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel.¹⁶ Atunci Manaem a lovit Thersa și tot ce era în ea și ținuturile de dincolo de Thersa, căci nu i-au deschis [porțile]; a lovit [cetatea] și a spintecat [femeile] ce purtau în pânțece.

¹⁷ Dintr-al treizeci și nouălea an al lui Azarias, regele lui Iuda, a domnit peste Israel, în Samaria, Manaem, fiul lui Gaddi, vreme de zece ani.¹⁸ Și a făcut ce este rău în ochii Domnului; nu s-a depărtat de toate păcatele lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care-l dusesese în păcat pe Israel.¹⁹ În zilele lui, Phul, regele asirienilor, s-a ridicat asupra țării, iar Manaem i-a dat lui Phul o mie de talanți de argint ca să-i sprijine domnia.²⁰ Și Manaem a luat argintul de la Israel, de la fiecare om cu stare, și l-a dat regelui asirienilor – cincizeci de sicli de fiecare bărbat; iar regele asirienilor s-a întors și n-a mai rămas în țară.²¹ Și celelalte fapte ale lui Manaem și toate câte le-a săvârșit, iată, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel?²² Și Manaem s-a culcat lângă părinții săi, și în locul lui a ajuns rege Phakeias, fiul său.

²³ Dintr-al cincizecilea an al lui Azarias, regele lui Iuda, a domnit peste Israel, la Samaria, Phakeias, fiul lui Manaem, vreme de doi ani.²⁴ Și a făcut

rege al lui Israel și a domnit între 752 și 742 î.H. Traducătorul LXX indică, prin „Tharsila”, locul de baștină al lui Manaem și îl deosebește de „Thersa” de la 4Rg. 16. ♦ TM adaugă, la sfârșitul versetului: „și a ajuns rege în locul lui.”

15,16 Confuzia toponimică de la 4Rg. 15,14 se lărgeste: editorul LXX preferă varianta Θερσα, acolo unde LXX-L oferă Τάρσοε. Thersa era o veche cetate situată la nord de Muntele Efraim, la capătul Văii Faraah. În timpul lui Baasa (3Rg. 15,21) a devenit capitala regatului de nord și a rămas astfel până când Ambri (Omri) a mutat capitala la Samaria. Taphoe (ebr. *Tiphāh*) era o cetate din teritoriul lui Efraim, situată la granița de sud cu Manase. TM are aici *Tiph'sah*.

15,18 La sfârșitul versetului, TM adaugă: „în toate zilele sale.”

15,19 „Phul”: gr. Φουλ era numele local cu care fusese proclamat rege al Babilonului Thaglatphellasar III (744-727 î.H.). În cronicile regale asiriene este menționat și un anume Meni Himmu, regele Samariei (i.e. Manaem/*M'nahēm*), în calitate de tributar. Biblia prezintă situația diferit. Cei o mie de talanți fuseseră un dar al lui Manaem pentru Phul, nu un tribut. ♦ „ca să-i sprijine domnia”: *lit.* „ca să fie mâna lui cu el”.

15,20 Darul lui Manaem era de fapt unul de răscumpărare a populației israelite de la o eventuală deportare în Asiria. În contractele asiriene, cincizeci de sicli de argint reprezentau contravaloarea unui sclav.

15,23 Phakeias (ebr. *P'qahyāh*), fiul lui Manaem, a domnit între 742 și 740 î.H.

ce este rău în ochii Domnului; nu s-a depărtat de păcatele lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care l-a dus în păcat pe Israel. ²⁵ Și Phakeea, fiul lui Romelias, cel care era al treilea [în rang] după el, a uneltit împotriva lui și l-a lovit în Samaria în fața casei regelui, împreună cu Argob și cu Aria; și cu ei erau cincizeci de bărbați din cei patru sute; și l-a omorât și a domnit în locul lui. ²⁶ Iar celelalte fapte ale lui Phakeias și toate câte le-a săvârșit, iată, sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel.

²⁷ Dintr-al cincizeci și doilea an al lui Azarias, regele lui Iuda, a domnit peste Israel, în Samaria, Phakeea, fiul lui Romelias, vreme de douăzeci de ani. ²⁸ Și a făcut ce este rău în ochii Domnului; nu s-a depărtat de toate păcatele lui Ieroboam, fiul lui Nabat, care l-a dus în păcat pe Israel. ²⁹ În vremea lui Phakeea, regele lui Israel, a venit Thaglathphellasar, regele asirienilor, și a pus stăpânire pe Ain și pe Abelbaithamaacha, și pe Ianoch, și pe Kenez, și pe Asor, și pe Galaad, și pe Galileea, tot ținutul lui Neftali și i-a strămutat pe aceștia printre asirieni. ³⁰ Și Oseea, fiul lui Ela, a pus la cale o uneltire împotriva lui Phakeea, fiul lui Romelias, și l-a lovit, și l-a omorât, și a domnit în locul lui, dintr-al douăzecilea an al lui Ioatham, fiul lui Azarias. ³¹ Și celelalte fapte ale lui Phakeea și toate câte le-a săvârșit, iată, sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Israel.

³² Dintr-al doilea an al lui Phakeea, fiul lui Romelias, regele lui Israel, a domnit Ioatham, fiul lui Azarias, regele lui Iuda. ³³ Era de douăzeci și cinci de ani când [a început] să domnească și a domnit la Ierusalim vreme de șaisprezece ani, iar numele mamei sale era Ierusa, fiica lui Sadoc. ³⁴ Și a făcut [ce este] drept în ochii Domnului, în toate câte le făcuse și Ozias, tatăl său; ³⁵ numai că nu a desființat înălțimile, căci poporul mai aducea jertfe și ardea tămâie pe înălțimi. El a durat poarta de sus la Casa Domnului. ³⁶ Și

15,25 Phakeea (ebr. *Peqah*) a domnit din 740/739 până în 732/731 î.H. ♦ „în fața casei regelui”: TM are „în fortăreața casei regelui”. ♦ Nu este clar dacă Argob și Aria au fost complici ai uzurpatorului sau dacă au fost supuși fideli ai regelui Phakeias, morți împreună cu el (JFB). Mai există și presupunerea că nu e vorba de antroponime, ci de toponime, glosă la „Galaad” din v. 29. ♦ „din cei patru sute”: TM are „din fiii galaadiților”.

15,29 Aceste cuceriri ale lui Thaglathphellasar III făceau parte dintr-o campanie vestică mai extinsă și întreprinsă, așa cum sugerează sursele asiriene, în jurul anului 734 î.H. Toponimele sunt înșirate în ordinea cuceririi lor.

15,30 Oseea, fiul lui Ela, a domnit între 732/731 și 723 î.H.

15,33 Ioatham, fiul lui Ozias, regele lui Iuda, a domnit singur numai între 740/739 și 732 î.H. Istoriograful deuteronomist adaugă la aceștia și anii coregenței lui (din cca 750 î.H.).

celelalte fapte ale lui Ioatham și toate câte le-a săvârșit, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? ³⁷ În zilele acelea, Domnul a început să-l trimită împotriva lui Iuda pe Raasson, regele Siriei, și pe Phakeea, fiul lui Romelias. ³⁸ Și Ioatham s-a culcat lângă părinții săi și a fost înmormântat cu părinții săi, în cetatea lui David, părintele său, și în locul lui a domnit Achaz, fiul său.

16 ¹ În al șaptesprezecelea an al lui Phakeea, fiul lui Romelias, a ajuns rege Achaz, fiul lui Ioatham, regele lui Iuda. ² Achaz era de douăzeci de ani când [a început] să domnească și a domnit în Ierusalim vreme de șaisprezece ani. Și nu a făcut [ce este] drept în ochii Domnului Dumnezeuului său, cu credință, ca părintele său David, ³ ci a umblat pe calea lui Ieroboam, fiul lui Nabat, regele lui Israel; și l-a trecut pe fiul său prin foc, după spurcăciunile neamurilor pe care Domnul le alungase din fața fiilor lui Israel; ⁴ și aducea jertfe și ardea tămâie pe înălțimi și pe dealuri și sub fiecare copac din dumbrăvi. ⁵ Atunci Raasson, regele Siriei, și Phakeea, fiul lui Romelias, regele lui Israel, au urcat cu război la Ierusalim și l-au împresurat pe Achaz, dar n-au putut să se lupte cu el. ⁶ În vremea aceea, Raasson, regele Siriei, a

15,37 Regele Raasson al Siriei, în alianță cu Phakeea, l-a amenințat, probabil, pe Ioatham pentru a-l determina să intre în alianța lor antiasiriană; ulterior, războiul a izbucnit pe vremea lui Achaz, însă regele din Iuda a preferat să treacă de partea Asiriei.

16,1-2 Urcarea pe tron a lui Achaz și durata domniei acestuia a pus în dificultate cronologia veterotestamentară. Se consideră că Achaz a domnit ca suveran între 735 și 716/715 î.H., dar a fost coregent al lui Ioatham începând din 744 î.H. ♦ „cu credință”: nu apare în TM.

16,3 „pe calea lui Ieroboam... regele lui Israel”: TM are „pe calea regilor lui Israel”. ♦ Prin trecerea copiilor prin foc, în cinstea lui Moloch, se pot înțelege, în sens radical, sacrificiile de copii sau anumite practici cu caracter magic (acest lucru îl sugerează folosirea expresiei „trecut prin foc” în loc de „ars de viu” sau „adus ca ardere de tot”; cf. 17,17). Unii comentatori afirmă că ritualurile în cauză, interzise de legea mozaică (Lev. 18,21 și 20,2-5; Deut. 12,31; 18,10) și condamnate de profeți (Ier. 7,31; Iez. 16,20-21 etc.), constau în trecerea copiilor printre mâinile incandescente ale statuii zeului Moloch, în scopuri lustrale. Uneori totuși copiii erau arși de vii (JFB). E posibil ca Achaz să fi avut aceeași reacție ca regele Moabului (3,27) (AB II Kings, p. 186).

16,5 Cf. și Is. 7,1. Deși nu apare explicit în versetul de față, după eșuarea campaniei, regele Israelului și cel al Siriei se întorc acasă.

16,6 „Ailath”: gr. Αἰλαθ (ebr. 'Ēylath) era o așezare străveche la extremitatea nordică a Golfului Aqaba, la Marea Roșie.

întors Ailathul la Siria și i-a alungat pe iudei din Ailath, iar idumeii au intrat în Ailath și s-au sălășluit acolo până în ziua aceasta. ⁷ Și Achaz a trimis soli la Thaglathphellasar, regele asirienilor, zicând: „Eu sunt robul tău și fiul tău, ridică-te și izbăvește-mă din mâna regelui Siriei și din mâna regelui lui Israel, care s-au ridicat împotriva mea!” ⁸ Și Achaz a luat argintul și aurul ce se găseau în vistieria Casei Domnului și a casei regelui și le-a trimis regelui [asirienilor] în dar. ⁹ Și regele asirienilor i-a dat ascultare și s-a dus regele asirienilor la Damasc și l-a cucerit și i-a strămutat [pe locuitorii lui] și l-a omorât pe Raasson. ¹⁰ Și regele Achaz i-a ieșit înainte lui Thaglathphellasar, regele asirienilor, la Damasc. Și a văzut altarul de la Damasc și regele Achaz i-a trimis preotului Urias un model al altarului și măsurile lui și toată alcătuirea lui; ¹¹ și preotul Urias a durat altarul întru totul, așa cum îi trimisese din Damasc regele Achaz. ¹² Și regele a văzut altarul și s-a urcat la el ¹³ și și-a adus arderea de tot și jertfa și libația și a stropit altarul cu sângele jertfelor sale de pace. ¹⁴ Și altarul de aramă, care era dinaintea Domnului, l-a mutat din fața Casei Domnului, de unde [era] – între altar și Casa Domnului – și l-a așezat lângă altarul [cel nou], înspre miazănoapte. ¹⁵ Și regele Achaz i-a dat poruncă preotului Urias, zicând: „Pe altarul cel mare să aduci arderea de tot dimineața și jertfa de seară și arderea de tot a regelui și jertfa lui și arderea de tot a întregului popor și jertfa lui și libația lui; și să-l stropești cu tot sângele de la arderea de tot și cu tot sângele de la jertfă; iar altarul de aramă lasă-mi-l mie, pentru

16,7 În ciuda sfatului inspirat al lui Isaia (Is. 7,4), Achaz i-a devenit vasal lui Thaglathphellasar.

16,9 „strămutat”: TM adaugă „la Qir”.

16,10 „măsurile” traduce termenul grecesc *ποθμός*, care mai înseamnă și „formă”. Achaz îi trimite marelui preot din Ierusalim planul altarului din Damasc. ♦ Urias este preotul pe care și-l ia martor Isaia în discursul adresat regelui Achaz (Is. 8,2).

16,11 La sfârșitul versetului, TM are în plus: „Așa a lucrat preotul 'Uriyyāh [chiar] înainte ca regele 'Āhāz să se întoarcă de la Damasc.”

16,14 Altarul cel nou nu înlocuiește de la început altarul de bronz al lui Solomon. Primul pas a fost instalarea lui în preajma Templului, o dată cu mutarea altarului de bronz, și al doilea pas a fost instalarea altarului de model damaschin în locul altarului de bronz. Păcatul lui Achaz a constat în nesocotirea planului de inspirație divină după care a fost construit Templul de către Solomon.

16,15 „pentru dimineață”: TM are „pentru a cerceta” (ebr. *baqqēr*, care se scrie consonantic la fel ca *boqer*, „dimineață”).

dimineată.”¹⁶ Și preotul Urias a făcut în toate cum îi poruncise regele Achaz.¹⁷ Și regele Achaz a tăiat marginile ramei și a scos vasele de acolo și a luat „marea” de pe boii de aramă pe care stătea și a pus-o pe o pardoseală de piatră.¹⁸ Și a zidit o temelie pentru tron în Casa Domnului și intrarea regelui cea de afară a strămutat-o în Casa Domnului, din pricina regelui asirienilor.¹⁹ Și celelalte fapte ale lui Achaz, câte le-a săvârșit, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda?²⁰ Și s-a culcat Achaz lângă părinții săi și l-au înmormântat în cetatea lui David și în locul lui a domnit Ezekias, fiul său.

17¹ Dintr-al doisprezecelea an al lui Achaz, regele lui Iuda, a domnit peste Israel, în Samaria, Osea, fiul lui Ela, vreme de nouă ani.² Și a făcut ce este rău în ochii Domnului, însă nu ca regii lui Israel care au fost înaintea lui.³ Împotriva lui s-a ridicat Salamanassar, regele asirienilor, iar Osea a ajuns robul lui și îi dădea daruri.⁴ Și regele asirienilor a aflat strâmbătate în Osea, căci el a trimis soli la Segor, regele Egiptului; și nu i-a mai dat daruri în anul acela regelui asirienilor, și regele asirienilor l-a împresurat și

16,17 „marginile ramei”: $\mu\epsilon\chi\omega\nu\theta$ transcrie aproximativ ebr. *mis^grōth*, „margine, ramă”. Termenul este folosit și în 3Rg., dar pentru un alt suport ebr. (cf. nota 7,14 la 3Rg.). ♦ „marea”: gr. $\theta\acute{\alpha}\lambda\alpha\sigma\sigma\alpha$ este bazinul descris în 3Rg. 7,23 sq., folosit de preoți pentru spălările rituale; acest bazin era fixat într-un suport circular și se sprijinea pe doisprezece boi de aramă care priveau, câte trei, spre fiecare punct cardinal.

16,18 TM are „Galeria de sabat pe care o construiseră în Casa [lui YHWH] și intrarea regelui cea de afară le-a strămutat în Casa lui YHWH, din pricina regelui Asiriei”. ♦ „din pricina”: *lit.* „de fața”, este un calc după ebr. O posibilă interpretare este că a mutat intrarea regală în Templu de frica regelui asirienilor; altă explicație ar fi că e vorba de modificări care micșorează prestigiul regelui, devenit vasal asirienilor.

17,1 Osea devine rege în al doisprezecelea an al coregenței lui Achaz cu Ioatham, adică în 732 î.H., ceea ce se potrivește și cu informația de la 4Rg. 15,30.

17,2 Se pare că Osea a încercat o reformă religioasă, însă nu a reușit (DB, s.v. „Osea”, p. 949).

17,3 Thaglatphellasar III susținea încă de pe vremea lui Phakeea că Israelul îi era vasal și tributar (DB, s.v. „Pecah”, p. 995). ♦ Salamanassar V era fiul și moștenitorul lui Thaglatphellasar III la tronul Asiriei (727-722 î.H.). ♦ „daruri”: LXX are $\mu\alpha\nu\alpha$, care transcrie ebr. *min^ghāh*, „dar, tribut”.

17,4 Episodul negocierilor camuflata cu „Segor (TM *Sō*), regele Egiptului” a avut loc în jurul anului 726 î.H. Identificarea acestuia e neclară: s-a presupus că ar fi vorba de Osorkon IV, faraon libian obscur (727-716 î.H.), sau de Tefnakht (727-720 î.H.), care a domnit la Sais (confuzie între numele regelui și cel al capitalei sale).

l-a aruncat în lanțuri în temniță. ⁵ Și regele asirienilor s-a ridicat împotriva întregii țări și s-a urcat la Samaria și a împresurat-o vreme de trei ani. ⁶ Într-al nouălea an al lui Oseea, regele asirienilor a cucerit Samaria și l-a strămutat pe Israel printre asirieni și i-a sălășluit la Alae și la Abor, râurile Gozanului, și în cetățile mezilor. ⁷ Și a fost [așa] pentru că fiii lui Israel au păcătuit înaintea Domnului Dumnezeului lor, care îi scosese din Țara Egiptului, de sub mâna lui Faraon, regele Egiptului, și s-au temut de zei străini ⁸ și au umblat după rânduielele neamurilor pe care Domnul le alungase de la fața fiilor lui Israel, și regii lui Israel, câți au făcut [așa], ⁹ și câți dintre fiii lui Israel au făcut în taină nu așa [cum trebuie, ci] împotriva Domnului Dumnezeului lor și au durat înălțimi pe lângă toate orașele lor, de la turn de strajă și până la cetate întărită; ¹⁰ și și-au ridicat stâlpi și dumbrăvi pe orice înălțime de deal și sub fiecare copac din dumbravă; ¹¹ și au ars tămâie acolo, pe toate înălțimile, întocmai ca neamurile pe care Domnul le alungase de la fața lor; și s-au făcut părtași [la rele]; și au cioplit [chipuri] încât l-au mâniat pe Domnul; ¹² și au slujit la idoli despre care le spusese Domnul: „Nu-I faceți lucrul acesta Domnului.” ¹³ Și Domnul a dat mărturie împotriva lui Israel și împotriva lui Iuda prin toți profeții Săi, prin fiecare văzător, zicând: „Întoarceți-vă din căile voastre cele rele și păziți poruncile Mele și îndreptările

17,6 „Alae”: gr. Αλαε (ebraic *halakh*), redă asirianul Halahhu, oraș și district la NE de Ninive. ♦ Abor (azi Habur) este un râu care curge prin provincia asiriană Gozan, colectând apele unor pâraie care străbat regiunea de la SV de cursul mijlociu al Eufratului (DB, s.v. „Habor”, p. 514). ♦ „cetățile”: Rahlfs are Opη, ce transcrie ebr. *‘ārēy [mādhāy]*, „cetățile [mezilor]”; alte ediții grecizează cuvântul, punându-i spirit și accent: “Opη Μήδων, „munții mezilor”, iar Vulgata și Peshitta au „satele mezilor”. Locuitorii mezi ai Gozanului, regiune înaltă a Asiriei, se revoltaseră împotriva stăpânirii asiriene, iar deportarea israeliților în zonă a avut drept scop deznaționalizarea și dezentlavizarea provinciei, și așa greu accesibilă din pricina reliefului ei accidentat.

17,8 „rânduielele”: gr. δικαιώματα se traduce de obicei cu „îndreptări”. În sens tehnic, e vorba de dispoziții de aplicare a unei legi. ♦ „și regii lui Israel, câți au făcut [așa]”: TM are „și [legile] pe care și le-au făcut regii lui Israel” – aluzie la modificările aduse de Ieroboam I (cf. 3Rg. 12,26-32).

17,9 „au făcut în taină”: gr. ἤμφιέσσαντο λόγουσ: *litt.* „și-au învăluit faptele”. Această expresie sugerează practici subversive față de dreapta credință. ♦ „de la turn de strajă și până la cetate întărită”: expresie desemnând totalitatea localităților, mici și mari.

17,11 „părtași [la rele]”: TM are „lucruri rele”. Traducătorul a citit *HBRYM* în loc de *DBRYM*, „cuvinte, lucruri”.

17,12 „Nu-I faceți lucrul acesta Domnului”: TM are „Nu faceți lucrul acesta”.

17,13 „văzător”: cf. 1Rg. 9,9 și nota *ad loc.* ♦ „și toată legea”: TM are „după toată Legea”.

Mele și toată legea pe care le-am poruncit-o părinților voștri, câte vi le-am vestit vouă prin robii mei, profeții.”¹⁴ Și n-au ascultat și și-au întepenit grumazul mai tare decât părinții lor,¹⁵ iar mărturiile Lui, câte le-a dat mărturie lor, nu le-au păzit și au umblat după deșertăciuni, ajungând deșertăciune, și după neamurile din jurul lor, [deși Domnul] le poruncise să nu facă așa;¹⁶ au părăsit poruncile Domnului Dumnezeuului lor și și-au turnat idoli – două juninci – și au făcut dumbrăvi și s-au închinat la toată oștirea cerului și i-au slujit lui Baal;¹⁷ și și-au trecut fiii și fiicele prin foc și s-au apucat de ghicit și de descântat; și s-au vândut să facă ce este rău în ochii Domnului, încât l-au mâniat.¹⁸ Și Domnul s-a mâniat foarte împotriva lui Israel și i-a îndepărtat de la fața Sa și n-a mai rămas decât tribul lui Iuda.¹⁹ Dar nici fiii lui Iuda nu au păzit poruncile Domnului Dumnezeuului lor, ci au umblat după îndreptările lui Israel, pe care le aveau aceia;²⁰ și l-au lepădat pe Domnul în toată seminția lui Israel și [Domnul] i-a scuturat și i-a dat pe mâna celor care i-au jefuit, până i-a spulberat de la fața Sa.²¹ Căci Israel se răzvrătise împotriva casei lui David și-l puseseră rege pe Ieroboam, fiul lui Nabat, iar Ieroboam l-a abătut pe Israel de la Domnul și i-a făcut să săvârșească păcat mare;²² și fiii lui Israel au umblat în tot păcatul lui Ieroboam, pe care-l săvârșise, și nu s-au depărtat de el,²³ până când nu l-a lepădat Domnul pe Israel de la fața Sa, așa cum grăise Domnul prin toți robii Săi, profeții; și Israel a fost strămutat din țara sa printre asirieni, până în ziua aceasta.

²⁴ Și regele asirienilor i-a adus din Babilon pe cei din Chuntha, și [oameni] din Aia, și Aimath, și Sepharuain și i-a sălășluit în cetățile

17,14 La sfârșitul versetului, TM are în plus: „care nu s-au încrezut în YHWH, Dumnezeuul lor.”

17,15 Înainte de „iar mărturiile”, TM are în plus: „au lepădat îndreptările Lui, legământul Lui pe care îl încheiase cu părinții lor.” ♦ „deșertăciuni”: gr. $\mu\omicron\tau\alpha$ se referă la idolii neamurilor păgâne.

17,16 „două juninci”: TM are „doi viței” (cf. 3Rg. 12,28). ♦ „oștirea cerului”: se referă la cultul astrelor, soarele, luna, planetele (cf. 23,5). Cultul astral se celebra prin adorare, ardere de tămâie și libații. Prima legătură între familia regală și acest cult apare în timpul regelui Manasses din Iuda (cf. 21,3) (AB II Kings, p. 205).

17,18 „tribul lui Iuda”: de fapt este vorba de Regatul de Sud, în întregime, care cuprindea, pe lângă tribul majoritar al lui Iuda, o bună parte din triburile lui Beniamin, Levi și Simeon.

17,20 „l-au lepădat pe Domnul în toată...”: TM are „Domnul a lepădat toată...”.

17,24-28 Pasajul oferă o imagine simplificată despre deportarea populației din Regatul de Nord și repopularea lui. De fapt, au fost mai multe colonizări succesive.

Samariei în locul fiilor lui Israel; și ei au moștenit Samaria și s-au sălășluit în cetățile ei.²⁵ Și a fost așa: la începutul șederii lor [acolo] nu s-au temut de Domnul și Domnul a trimis împotriva lor leii și au fost uciși câțiva dintre ei.²⁶ Și i-au spus regelui asirienilor: „Neamurile pe care le-ai strămutat și le-ai așezat în cetățile Samariei nu au cunoscut judecata Dumnezeului țării, și [EI] a trimis leii împotriva lor și, iată, pe unii i-au omorât, căci nu au cunoscut judecata Dumnezeului țării.”²⁷ Și regele asirienilor a dat poruncă, zicând: „Duceți acolo [israeliți] și să meargă să se așeze acolo și să le lămurască judecata Dumnezeului țării.”²⁸ Și au luat un preot dintre cei pe care îi strămutaseră din Samaria și [acela] s-a așezat în Baithel și îi lămurea cum să se teamă de Domnul.²⁹ Dar, neam după neam, își făceau zeii lor și îi puneau în casele de pe înălțimile pe care le făcuseră samaritenii, fiecare neam în cetățile sale, în care se sălășluiseră.³⁰ Și oamenii din Babilon l-au

17,24 „regele asirienilor”, se referă, probabil, la Sargon II (722-705 î.H.) (cf. și 18,11). ♦ „Chuntha”: gr. Χουνθα (ebr. *Kūthāh*, acad. *kutu*) era o cetate antică din Babilonia, identificată astăzi cu Tell-Ibrahim, la NE de Babilon. ♦ „Aia”: gr. Αια (TM 'Āwā) ar putea fi localitatea Ahivaz, situată pe râul Karuns, ce se varsă în Golful Persic. ♦ „Sepharuain”: gr. Σεφραουαϊν era probabil un oraș în Siria, eventual același cu localitatea Sibraim, de lângă Damasc, menționată ulterior (Iez. 47,16) (DB, s.v. „Sefarvaim”, p. 1188). Alți comentatori s-au gândit la o localitate de pe Eufrat, Sippar (JFB). ♦ „în locul fiilor lui Israel”: expresie generică; reiese însă din cele ce urmează că nu toți israeliții au fost strămutați, ci, mai degrabă, că s-a creat o populație amestecată.

17,25 Pe coastele Asiei Mici și în Palestina exista o specie de lei asemănătoare cu cea a leilor africani.

17,26 „judecata Dumnezeului țării.” Termenul „judecată” traduce gr. κριμα care este un termen tehnic juridic, folosit la plural și tradus în Pentateuh „hotărârile” lui Dumnezeu.

17,27 „Duceți acolo [israeliți]”: TM are „Duceți acolo pe unul dintre preoții din Samaria pe care i-ați strămutat”.

17,28 Înțelegem din solicitările locuitorilor că nu toți israeliții fuseseră deportați, dar că puținii rămași, amestecați cu nou-veniții babilonieni, uitaseră practicile de cult iahviste.

17,30 „Socchothbainith”: gr. Σοκχωθβαινιθ (ebr. *Sukkōth b'nōth*, „colibele fetelor”) ar putea fi o aluzie la prostituția sacră sau la adorarea unor zeități feminine, ca Banitu (epitet al lui Iștar), dar s-ar ar putea referi și la Sikkuth, numele unei divinități astrale (cf. Am. 5,26). ♦ „Nerigel”: gr. Νηριγελ (ebr. *Nēr'ghal*, babilonian *Ner[ig]al*, „Domnul Marii Cetăți”), zeitate babiloniană adorată în Kuthu, ca stăpân al lumii subpământene. Leii trimiși de YHWH au fost puși în legătură cu animalul cultic al acestei divinități. Inițial, Nerigel era un zeu aerian care întruhipa arșița soarelui, aducătoare de molime. Ulterior, a fost identificat cu Marte. Numele divinității apare sub forma unui compus în numele unor suverani și oficialități babiloniene (DB, s.v. „Nergal”, p. 904 și Lurker, M., 1999,

făcut pe [zeul] Socchothbainith, și oamenii din Chuth au făcut pe Nerigel, și oamenii din Aimath au făcut pe Asimath;³¹ și eveii au făcut pe Eblazer și pe Tharthac, și cei din Sepharuain și-au ars fiii în foc pentru Adramelech și Anemelech, zeii Sepharuainului.³² Se temeau de Domnul, și [totuși] și-au așezat spurcăciuni în casele de pe înălțimi, pe care le-au făcut în Samaria, neam după neam, în cetatea în care se sălășluiseră; și se temeau de Domnul și [totuși] și-au făcut dintre ei preoți ai înălțimilor și ei aduceau [jertfe] în casa de pe înălțimi.³³ Se temeau de Domnul și [totuși] le slujeau zeilor lor după judecata neamurilor, unde au fost ei așezați.³⁴ Până în ziua aceasta, ei au făcut după judecata lor; [totuși] ei se tem și fac [și] după îndreptările lor, după judecata lor, după legea și după porunca pe care le-a dat-o Domnul fiilor lui Iacob, căruia i-a pus numele Israel;³⁵ și Domnul făcuse legământ cu ei și le poruncise, spunând: „Nu vă temeți de zei străini și nu vă închinați la ei, și nu-i slujiți, și nu le aduceți jertfe,³⁶ ci numai Domnului – care v-a scos din țara Egiptului cu putere mare și cu braț înălțat – de El să vă temeți și Lui să vă închinați, și Lui să-I aduceți jertfe;³⁷ îndreptările și judecățile, și legea, și poruncile pe care le-a scris pentru voi să vă îngrijiți să le împliniți în toate zilele și să nu vă temeți de zei străini,³⁸ și legământul pe care

s.v. „Nergal”, p. 230). ♦ „Asimath”: gr. Ασμοθ; nu este cunoscut în afara Vechiului Testament. Totuși, unii l-au apropiat de Semios, zeul sirian (DB, s.v. „Așima”, p. 109).

17,31 „Tharthac”, gr. Θαρθακ (ebr. *Tar^stāq*). Zeitate despre care TB (*Sanhedrin* 63b) susține că ar fi fost venerată sub chip de măgar. ♦ „și-au ars fiii în foc”: aici este vorba despre un ritual propriu-zis de aducere de jertfe umane. ♦ Numele Adramelech pune în continuare probleme. Unii l-au interpretat ca 'DDR MLK, „Regele (Molec) este puternic” (DB, s.v. „Adramelec¹”, p. 12). ♦ Anemelech a fost pus în legătură cu zeul uranian accadian An(u). Astfel, numele acestei zeități s-ar traduce „An este rege”. An era cunoscut și în textele ugaritice și feniciene (DB, s.v. „Anemelech”, p. 37).

17,32 „Și se temeau [...] pe înălțimi”: TM are „Ei s-au temut și de YHWH, dar și-au făcut dintre ai lor preoți pentru înălțimi, ca să slujească în numele lor în casele de pe înălțimi”.

17,34-40 Fragmentul de la v. 34b („ei se tem și fac...”) până la v. 40 inclusiv este considerat un adaos ulterior (BJ, nota *ad loc.*). Repetarea pronumelui „lor” creează confuzii. „Ei au făcut...”: e vorba de neamurile strămutate și amestecate cu israeliții, care au continuat să se conducă după rânduielile proprii de cult, dar: „ei se tem și fac [totuși] și după îndreptările lor (*i.e.* ale israeliților)...”. Textul continuă (vv. 35-40) cu reiterarea unor precepte deuteronomiste, apoi (v. 41) se revine la „neamuri”.

17,34 „Până în ziua aceasta” adică, până la data redactării ebraice a 4Rg., în perioada exilică timpurie. ♦ În TM, începutul versetului este: „Până astăzi, ei fac după rânduiala dintâi, nu se tem de YHWH, nu lucrează după îndreptările și rânduielile lor, nici după Lege, nici după porunca pe care...”

l-a încheiat cu voi să nu-l uitați și să nu vă temeți de zei străini,³⁹ ci numai de Domnul Dumnezeu vostru să vă temeți și El vă va scăpa de toți dușmanii voștri;⁴⁰ și să nu ascultați de judecata lor, pe care ei o împlinesc.”⁴¹ Și neamurile aveau teamă de Domnul și [totuși] slujeau la chipurile lor [cioplite], iar fiii lor și fiii fiilor lor, așa cum au făcut părinții lor, așa fac [și ei] până în ziua aceasta.

18¹ Și a fost așa: în al treilea an al lui Oseea, fiul lui Ela, regele lui Israel, a ajuns rege Ezekias, fiul lui Achaz, regele lui Iuda.² Era de douăzeci și cinci de ani când [a început] să domnească și a domnit în Ierusalim douăzeci și nouă de ani, iar numele mamei sale era Abu, fiica lui Zacharias.³ Și a făcut [ce este] drept în ochii Domnului, în toate, cum făcuse David, părintele său.⁴ El a desființat înălțimile și a sfărâmat toți stâlpii și a nimicit dumbrăvile și șarpele de aramă pe care-l făcuse Moise, căci până în zilele acelea fiii lui Israel ardeau pentru el tămâie; și l-a numit Neesthan.⁵ A nădărdit în Domnul Dumnezeu lui Israel și n-a mai fost după el nici unul asemenea lui printre regii lui Iuda, și nici între cei care au fost înaintea lui;⁶ și s-a alipit de Domnul și nu s-a abătut din urmarea Lui; și l-a păzit poruncile câte i le poruncise lui Moise;⁷ și Domnul era cu el: în toate câte le făcea era priceput. Și el s-a răzvrătit împotriva regelui asirienilor și nu i-a mai fost rob.⁸ El i-a

17,40 În TM, cuvintele lui Dumnezeu se termină la v. 39, iar v. 40 este: „Dar ei nu au ascultat, ei fac mai departe după rânduiala lor dintâi.”

18,1-2 Cronologia domniei lui Ezekias este controversată. Se presupune că Ezekias a fost asociat la domnie de către Achaz, în anul al treilea al domniei lui Oseea, în Samaria, adică 729 î.H. Versetul următor se referă la cei douăzeci și nouă de ani de domnie ai lui Ezekias ca monarh unic al lui Iuda: 716-687 î.H.

18,4 „șarpele de aramă”: cf. Num. 21,8-9. ♦ „l-a numit Neesthan”: TM are „i se spunea *N^hu^stān*”, de la *n^ho^seth*, „aramă”, și *nāhās*, „șarpe”. Șarpele de aramă pe care l-a făcut Moise în deșert la porunca Domnului ajunsese un obiect de idolatrie. Gestul lui Ezekias de a distruge șarpele se înscrie în seria marilor reforme religioase ale regelui. La popoarele învecinate, cultul șerpilor de aramă era răspândit, așa cum dovedesc și descoperirile arheologice. Șerpi similari cu cel distrus de Ezekias s-au găsit la Gezer, Hațor și Timna.

18,5 De un elogiu similar se va bucura și Iosias (4Rg. 23,25).

18,7 Răzvrătirea lui Ezekias a constat, probabil, în oprirea plății tributului către regele Asiriei. Politica de independență pe care a practicat-o Ezekias contrastează puternic cu cea de supunere totală a tatălui său Achaz.

18,8 Campania de recucerire a teritoriilor de la filistenii s-a desfășurat, probabil, simultan cu oprirea plății tributului către regele Asiriei. Contrastul cu domnia lui Achaz persistă:

bătut pe Străini până la Gaza și până la hotarele ei, de la turn de strajă până la cetate întărită.

⁹ Și a fost așa: în al patrulea an al regelui Ezekias (acesta era al șaptelea an al lui Oseea, fiul lui Ela, regele lui Israel) s-a ridicat asupra Samariei Salamanassar, regele asirienilor, și a împresurat-o; ¹⁰ și a luat-o, la capătul a trei ani, într-al șaselea an al domniei lui Ezekias (acesta era al nouălea an al lui Oseea, regele lui Israel), și Samaria a fost luată în stăpânire. ¹¹ Și regele asirienilor a strămutat [oamenii din] Samaria printre asirieni și i-a așezat la Alae și la Abor, râul Gozanului și în cetățile mezilor, ¹² pentru că n-au ascultat de glasul Domnului Dumnezeuului lor și au călcat legământul Lui, toate câte le poruncise Moise, robul Domnului, și n-au ascultat și n-au împlinit.

¹³ Și în al paisprezecelea an al regelui Ezekias, Sennacherim, regele asirienilor, a urcat împotriva cetăților întărite ale lui Iuda și le-a luat. ¹⁴ Și Ezekias, regele lui Iuda, a trimis soli la regele asirienilor, la Lachis, spunând: „Am greșit, abate-te de la mine; orice vei pune asupra mea, voi duce.” Și regele asirienilor a pus asupra lui Ezekias, regele lui Iuda, [bir de] trei sute de talanți de argint și treizeci de talanți de aur. ¹⁵ Și Ezekias i-a dat tot argintul aflat în Casa Domnului și în vistieria casei regelui. ¹⁶ În ceasul acela Ezekias

pierderile teritoriale suferite de acesta în fața filistenilor (2Par. 28,18) sunt reparate acum radical de fiul său.

18,9-10 Salamanassar V a asediat Samaria începând din 725 î.H. până la căderea acesteia în 722 î.H.

18,11 „Regele asirienilor” care i-a deportat pe israeliți a fost Sargon II, cf. și nota 17,24.

♦ „Samaria”: TM are „Israel”.

18,13 Campania antipalestiniană a lui Sennacherim (ebr. *San^e hēribh*), regele Asiriei (705-681 î.H), a avut loc în 701 î.H. Scopul acesteia era distrugerea coaliției antiasiriene din Palestina, condusă, pare-se, de Ezekias, regele lui Iuda, și sprijinită puternic de Egipt. Ținta ultimă a Asiriei era, de fapt, Egiptul. Analele asiriene dau detalii despre campania lui Sennacherim în Palestina, în 701: regele se laudă că a cucerit de la Ezechias 46 de cetăți fortificate, dar nu se pomenește nimic despre eșecul final al regelui asirian. Pasajul 4Rg. 18,13-19,37 este reluat aproape identic în Is. 36-37.

18,14-16 Unul dintre basoreliefurile asiriene din această perioadă îl reprezintă pe un rege asirian așezat pe tronul din Lachis (și numit Sanherib), în timp ce primea o delegație străină. Fizionomia solilor trădează proveniența lor iudaică (JFB). ♦ Dezamăgit de lipsa de reacție a Egiptului aliat și confruntat cu importante pierderi teritoriale în urma invaziei asiriene, Ezekias consimte la plata tributului într-o primă fază. Ceea ce însă nu implica și capitularea Ierusalimului.

18,16 „În ceasul acela”: *litt.* „în momentul acela”.

a scos [aurul de la] porțile templului Domnului și [de la] stâlpii pe care [chiar] Ezekias, regele lui Iuda, îi aurise și l-a dat regelui asirienilor.

¹⁷ Și regele asirienilor i-a trimis pe Tharthan și pe Raphis și pe Rapsakes, de la Lachis la regele Ezekias, cu oaste puternică asupra Ierusalimului; și au urcat și au mers asupra Ierusalimului și s-au oprit lângă apeductul de la lacul de sus, care este pe drumul către Ogorul Înălbitorului. ¹⁸ Și au strigat către Ezekias și au mers la el Eliakim, fiul lui Chelkias, mai-marele casei, și Somnas, scribul, și Ioas, fiul lui Asaph, cronicarul. ¹⁹ Și Rapsakes le-a spus: „Spuneți-i lui Ezekias: Așa zice regele cel mare, regele asirienilor: «Ce-i cu încrederea aceasta, pe care te întemeiezi?» ²⁰ Ai spus: ‘În afară de vorbe din gură, [am și] sfat și oaste pentru bătălie!’ Acum în cine te încrezi de te-ai răzvrătit împotriva mea? ²¹ Acum, iată, te-ai încrezut în toiagul cel de trestie frântă, în Egipt; orice om s-ar sprijini în el, îi intră în mână și i-o găurește; așa [a făcut] Faraon, regele Egiptului, cu toți cei care s-au încrezut în el. ²² Și dacă îmi spui: ‘În Domnul Dumnezeu ne-am încrezut’, oare nu este El Acela căruia Ezekias i-a stricat înălțimile și altarele și i-a spus lui Iuda și Ierusalimului: ‘Să vă închinați numai în fața acestui altar, la Ierusalim’?» ²³ Iar acum cădeți la înțelegere cu stăpânul meu, regele asirienilor, și îți voi da două mii de cai, dacă tu vei fi în stare să urci pe ei [tot atâția] călăreți. ²⁴ Cum vei face tu să dea înapoi fie și pe un [singur] dregător, pe cel de pe urmă dintre robii stăpânului meu? Ți-ai pus nădejdea în Egipt, pentru care

18,17 „Tharthan”: gr. Θαρθαν este la origine un substantiv comun asirian transliterat: termenul *turtanu* îl desemna pe primul demnitar asirian după rege. ♦ „Raphis”: gr. Ραφις este transcrierea aproximativă a ebr. *rabh-sāris*, care transcrie, la rândul său, bab. *rab ša reši*, „căpetenie a eunucilor”, funcție deținută de un înalt demnitar al palatului suveranului asirian (DB, s.v. „Rab-Saris”, p. 1105) ♦ „Rapsakes”: gr. Ραψακης este transliterarea asirianului *rabšaqe*, termen care denumește o funcție militară înaltă în statul asirian. Deși la un moment dat termenul a fost interpretat ca mare (*rab*) paharnic (asir. *šaqe*/ebr. *mašqeh*), astăzi se știe că *šaqu* înseamnă, în babiloniană, „a fi înalt” (DB, s.v. „Rabšache”, p. 1105). ♦ Apeductul în cauză ducea de la izvorul intermitent Gihon (E-SE de Ierusalim) și furniza apă de-a lungul unui canal deschis, coborând pe versanții sud-estici ai cetății, până la vărsarea în „lacul inferior” sau „iazul vechi” (ulterior, probabil, Siloam). ♦ „Înălbitorului”: gr. γναφεός, „piuar, dărăcitor, înălbitor”, ca în TM.

18,18 „au mers la el (i.e. la purtătorul de cuvânt al regelui Asiriei, Rapsakes, singurul amintit în pasajul similar din Is. 36,2)”: TM are „au ieșit la ei (i.e. la trimișii regelui Asiriei)”.

18,24 înaltul sol asirian vorbește explicit despre alianța lui Iuda cu Egiptul. ♦ „dregător”, gr. τοπάρχης, *litt.* „cârmuitorul locului, guvernator”.

și pentru cai. ²⁵ Oare acum fără Domnul am urcat în locul acesta, ca să-l nimicim? Domnul mi-a spus: «Ridică-te asupra țării aceleia și nimiceste-o!»²⁶ Și Eliakim, fiul lui Chelkias, și Somnas și Ioas i-au spus lui Rapsakes: „Vorbește către slujitorii tăi în limba siriană, căci o înțelegem, și nu ne vorbi în iudaică; de ce vorbești oare pentru urechile poporului aflat pe ziduri?” ²⁷ Și Rapsakes le-a răspuns: „Oare către stăpânul vostru și către tine m-a trimis stăpânul meu să spun vorbele acestea? Nu către bărbații care stau pe ziduri, de-și mănâncă scârna și-și beau udul la un loc cu voi?” ²⁸ Și Rapsakes s-a oprit și a strigat cu glas puternic în limba iudaică și le-a grăit și le-a zis: „Ascultați cuvintele marelui rege al asirienilor!” ²⁹ Așa spune regele: «Să nu vă amăgească Ezekias cu vorbe, căci nu vă poate scăpa din mâna mea. ³⁰ Și să nu vă facă Ezekias să vă puneți nădejdea în Domnul, zicând: 'Domnul ne va izbăvi negreșit; cetatea aceasta nu va ajunge pe mâna regelui asirienilor.’» ³¹ Nu-l ascultați pe Ezekias, căci așa spune regele asirienilor: «Faceți-mi pe plac și veniți la mine și fiecare om va bea din via sa și fiecare om va mânca din smochinul său și va bea apă din fântâna sa, ³² până voi veni și vă voi lua într-o țară întocmai ca țara voastră, o țară cu grâu și cu vin și cu pâine și cu vii, o țară cu untdelemn de măsline și miere, [unde] veți trăi și nu veți muri. Să nu-l ascultați pe Ezekias, căci vă amăgește zicând: 'Domnul vă va izbăvi!’» ³³ Oare zeii păgânilor au putut să-și scape, fiecare, țara din mâna regelui asirienilor? ³⁴ Unde este zeul Aimathului și Arphadului? Unde este zeul Sepharuainului? Au scăpat ei Samaria din mâna mea? ³⁵ Care dintre toți zeii țărilor și-a scăpat țările din mâna mea, pentru ca Domnul să scape Ierusalimul din mâna mea?» ³⁶ Dar ei au tăcut și nu i-au răspuns nici o vorbă, căci porunca regelui zicea: „Nu-i răspundeți!”

³⁷ Și Eliakim, fiul lui Chelkias, mai-marele casei, și Somnas, scribul, și Ioas, fiul lui Asaph, cronicarul, au mers la Ezekias cu veșmintele sfâșiate și i-au vestit cuvintele lui Rapsakes.

18,26 „Limba siriană”, aramaica, începuse să devină limbă de relații internaționale în Orientul Apropiat, dar, la vremea aceea, era înțeleasă doar de elite. Poporul vorbea încă limba „iudaică”, adică ebraică. Folosirea aramaicii avea să se generalizeze în Palestina abia după exil.

18,31 „va bea din via sa ... va mânca din smochinul său”: TM are „va mânca din via sa și din smochinul său”.

18,34 „zeul... zeul...”: TM are „zeii... zeii...”.

19¹ Și a fost așa: când a auzit regele Ezekias, și-a sfâșiat veșmintele, s-a îmbrăcat în sac și a mers în Casa Domnului. ² Și i-a trimis pe Eliakim, mai-marele peste casa [regelui], și pe Somnas, scribul, și pe cei mai bătrâni dintre preoți, îmbrăcați în sac, la profetul Isaia, fiul lui Amos, ³ și i-au spus: „Așa spune Ezekias: «Zi de strâmtorare, de muștrare și de mânie este ziua aceasta, căci fiii au ajuns până în chinurile [facerii], dar cea care naște nu are putere. ⁴ Poate Domnul Dumnezeuul tău va auzi cuvintele lui Rapsakes, pe care l-a trimis regele asirienilor, stăpânul lui, să-l ocărăscă pe Dumnezeuul cel Viu și să hulească prin cuvintele pe care le-a auzit Domnul Dumnezeuul tău; înalță, așadar, rugăciune pentru rămășița care se mai găsește.»” ⁵ Și au mers slujitorii regelui Ezekias la Isaia ⁶ și Isaia le-a spus: „Așa să spuneți stăpânului vostru: «Așa spune Domnul: Nu te teme de cuvintele pe care le-ai auzit, cu care au hulit slujitorii regelui asirienilor. ⁷ Iată, Eu pun în el un duh și va auzi o veste și se va întoarce în țara lui; și-l voi doborî cu sabia în țara lui.»”

⁸ Și Rapsakes s-a întors și l-a găsit pe regele asirienilor războindu-se la Lomna – căci auzise că a plecat de la Lachis ⁹ [pentru că] aflase despre

19,1 Cele trei gesturi ale regelui aveau, în protocolul iudaic, un sens precis: sfâșierea hainelor era semnul ororii la auzirea unei blasfemii, îmbrăcarea în pânză de sac marca zbuciumul unui suflet aflat la mare restriște și intrarea în Templu indica evlavia și smerenia regelui înaintea lui Dumnezeu (JFB).

19,3 „chinurile [facerii]...”: metafora se referă la imposibilitatea la care ajunsese regatul lui Iuda de a se elibera, fără un miracol.

19,4 „Dumnezeul cel Viu”: gr. θεὸς ζῶν este expresia care îl diferențiază pe YHWH, adevăratul Dumnezeu, de toate zeitățile false invocate de Rapsakes. ♦ „și să hulească prin cuvintele...”: TM are „și-l va pedepsi pentru cuvintele...” ♦ „pentru rămășița care se mai găsește”: gr. περὶ τοῦ λείψματος, se referă la teritoriul lui Iuda sau chiar numai la Ierusalim, singura enclavă rămasă neocupată de asirieni.

19,7 Cele trei lucruri profetite de Isaia se vor împlini întocmai în scurtă vreme: vestea (4Rg. 19,9), retragerea (4Rg. 19,35-36), moartea de sabie a suveranului asirian (4Rg. 19,37).

19,8 Nu este clar dacă, între timp, Sennacherim a cucerit cetatea Lachis. În orice caz, și-a mutat cartierul general la învecinata Lomna (ebr. *Libhⁿnāh*).

19,9 „Tharaca”: gr. Θαρακα a fost identificat cu faraonul Taharca, din dinastia a douăzeci și cincea. A domnit efectiv între 690 și 664 î.H. La data invaziei lui Sennacherim (701 î.H.), Taharca va fi fost numai conducătorul forțelor egiptene pe care suveranul asirian le-a înfrânt la Elteche, în Palestina, așa cum atestă sursele asiriene. S-a înaintat însă și ipoteza unei a doua invazii a lui Sennacherim în Palestina, la începutul domniei lui Taharca (cca 688 î.H.), pe care istoriograful deuteronomist o va fi tratat nediferențiat

Tharaca, regele etiopienilor: „Iată, a plecat să facă război cu tine.” Și din nou a trimis soli la Ezekias, zicând: ¹⁰ „Să nu te amăgească Dumnezeuul tău, în care te încrezi, spunând: «Ierusalimul nu va cădea în mâinile regelui asirienilor.» ¹¹ Iată, tu ai auzit tot ce au făcut regii asirienilor cu toate țările, de le-au dat pieirii; iar tu vei fi izbăvit? ¹² Oare i-au scăpat zei neamurilor pe cei pe care părinții mei i-au nimicit: și [pe cei din] Gozan, și Charran, și Raphes, și fiii lui Edem, cei din Thaesthen? ¹³ Unde este regele Aimathului și regele Arphadului? Și unde sunt Seppharuain, Ana și Aua?” ¹⁴ Și Ezekias a luat scrisoarea din mâna solilor și a citit-o; și s-a suit la Casa Domnului și a deschis-o Ezekias dinaintea Domnului ¹⁵ și a spus: „Doamne, Dumnezeuul lui Israel, care șezi pe heruvimi, Tu singur ești Dumnezeu în toate împărățiile pământului, Tu ai făcut cerul și pământul. ¹⁶ Pleacă-Ți, Doamne, urechea și ascultă; deschide-Ți, Doamne, ochii și privește și ascultă cuvintele lui Sennacherim, pe care le-a trimis ca să-l ocărăscă pe Dumnezeuul cel Viu. ¹⁷ Căci, cu adevărat, Doamne, regii asirienilor au pustiit neamurile ¹⁸ și i-au aruncat în foc pe zei lor, căci nu sunt zei, ci lucruri făcute de mâinile oamenilor, lemne și pietre, și i-au nimicit. ¹⁹ Iar acum, Doamne, Dumnezeuul nostru, izbăvește-ne pe noi din mâna lui și vor ști toate împărățiile pământului că Tu singur ești Domnul Dumnezeu.”

²⁰ Și Isaia, fiul lui Amos, i-a trimis vorbă lui Ezekias: „Așa spune Domnul, Dumnezeuul oștirilor, Dumnezeuul lui Israel: «Am auzit rugăciunile tale cu privire la Sennacherim, regele asirienilor.» ²¹ Acesta este cuvântul pe care l-a grăit Domnul cu privire la el: «Te-a disprețuit și te-a luat în răs fecioara, fiica Sionului, a scuturat din cap spre tine fiica Ierusalimului. ²² Pe cine-ai ocărât și pe cine ai hulit? Și la cine-ai ridicat glasul? Ți-ai ridicat ochii în înalt la Sfântul lui Israel! ²³ Prin solii tăi l-ai ocărât pe Domnul și ai

de prima campanie din 701 î.H., dar această ipoteză nu este susținută de nici o altă sursă (DB, s.v. „Tirhaca”, pp. 1297-1298). ♦ „din nou”: *lit.* „s-a întors și...” – semitism.

19,20 Profetul Isaia are o revelație cu mesaj întreit, semn că rugăciunea lui Ezekias din Templu a fost ascultată: în primul rând, Domnul îl înfruntă pe Sennacherim (22-28), apoi îi vorbește lui Ezekias și îi vestește cei trei ani de restriște (29-31) și, în al treilea rând, anunță că Ierusalimul va scăpa nevătămat de furia asirienilor (19,32-34).

19,21 „fecioara, fiica Sionului”: expresie simbolică (uncori reluată, în paralelism poetic, prin „fiica Ierusalimului”), des întâlnită în literatura profetică, desemnând rămășița poporului ales.

19,22-27 Planul descris de Domnul, prin Isaia, ca aparținând lui Sennacherim, concordă cu trascul pe care acesta îl va parcurge în campania din 701 î.H.

19,23 „adăpostul”: gr. *μελων* transcrie ebr. *mālōn*, „adăpost, loc de înnoptat”.

spus: 'Cu mulțimea carelor mele, eu mă voi sui pe înălțimea munților, în laturile Libanului; am tăiat măreția cedrului lui și mândrețea chiparoșilor și am venit la adăpostul din capătul lui, al pădurii lui din Carmel. ²⁴ M-am răcorit și am băut ape străine și am pustiit cu talpa piciorului meu toate râurile din locuri împrejmuite.' ²⁵ Am pus la cale, iar acum am ajuns la bun sfârșit și s-a ajuns la ridicarea în pribegie a luptătorilor – cetăți puternice. ²⁶ Și celor care locuiau în ele li s-au sleit brațele, s-au pilit și s-au rușinat, s-au făcut ca patele câmpului sau ca iarba verde, ca verdeța de pe case și ce-i sub talpa celui care stă deasupra. ²⁷ Și ți-am cunoscut șederea și ieșirea, și intrarea, și pornirea ta asupra Mea. ²⁸ Din pricina mâniei tale împotriva Mea și pentru că trufia ta a urcat la urechile Mele, îți voi pune belciugele Mele în nări și zăbală în gură și te voi întoarce din drumul pe care ai pornit. ²⁹ Și acesta îți va fi semnul: vei mânca anul acesta ce crește de la sine și, în anul al doilea, ce răsare; iar în anul al treilea [va fi] semănat și cules, și săditul viței și veți mânca roadele lor. ³⁰ Va spori ceea ce a scăpat din casa lui Iuda, ceea ce a rămas [va da] rădăcini în jos și va face rod în sus. ³¹ Căci din Ierusalim va ieși o rămășiță și cel scăpat, din muntele Sion; râvna Dumnezeului oștirilor va face aceasta.» ³² Nu așa. Așa spune Domnul despre regele asirienilor: «Nu va intra în cetatea aceasta și nu-și va ținti acolo vreo săgeată și nu-i va aduce în față scuturi și nici nu va înălța val [de pământ] împotriva ei; ³³ pe drumul pe care a venit, pe acela se va întoarce și în cetatea aceasta nu va intra», spune Domnul. ³⁴ «Voi ține pavăză deasupra cetății acesteia, pentru mine și pentru David, robul meu.»”

³⁵ Și a fost așa: în noaptea aceea a venit îngerul Domnului și a lovit în tabăra asirienilor o sută optzeci și cinci de mii; și s-au sculat de dimineață

19,24 „din locuri împrejmuite”: TM are „din Egipt”. Diferența s-ar putea datora citirii *NTR*, „împrejmuire”, în loc de *MTR*, „Egipt”.

19,25 „ridicarea în pribegie a luptătorilor”: *litt.* „grămezile de ruine ale luptătorilor din deportări”: text obscur. Altă traducere: „nimicirea cetelor de prizonieri războinici” (Brenton). În TM, întregul verset este: „Oare n-ai auzit? De mult am făcut aceasta, din zilele de odinioară am plănuit-o, iar acum am împlinit-o. Menirea ta e să preschimbi în grămezi de ruine cetăți întărite.”

19,27 Expresia „șederea, ieșirea și intrarea” (καθέρρα καὶ ἔξοδος καὶ εἰσόδος) este un calc după ebraică și se referă la toate acțiunile cuiva.

19,32 „Nu așa.”; *cf.* nota 1,4.

19,35 Flavius Iosephus (*AI* 10,1,5) afirmă că asirienii, în număr de o sută optzeci și cinci de mii, au fost uciși de o epidemie de ciumă, în prima noapte a atacului.

și, iată, toate trupurile erau leșuri.³⁶ Și Sennacherim, regele asirienilor, s-a ridicat, a pornit și s-a întors și s-a așezat în Ninive.³⁷ Și a fost așa: pe când se închina în casa lui Nesech, zeul său, Adramelech și Sarasar, fiii săi, l-au tăiat cu sabia și [apoi] au scăpat în țara Araratului; și în locul lui a domnit Asordan, fiul lui.

20¹ În zilele acelea Ezekias era bolnav de moarte. Și profetul Isaia, fiul lui Amos, a mers la el și i-a spus: „Așa spune Domnul: «Fă rânduială în casa ta, căci vei muri și nu vei mai trăi.»”² Și Ezekias s-a întors cu fața la perete și s-a rugat Domnului, spunând: ³ „O, Doamne, amintește-Ți cum am umblat înaintea Ta întru adevăr și cu inima plină și am făcut [ce este] bine în ochii Tăi!” Și Ezekias a plâns cu jale mare.⁴ Isaia era în curtea din mijloc și cuvântul Domnului a fost către el, zicând: ⁵ „Întoarce-te și spune-i lui Ezekias, cărmuitorul poporului Meu: Așa vorbește Domnul Dumnezeu lui David, părintele tău: «Am auzit rugăciunea ta, am văzut lacrimile tale;

19,36 Sennacherim „a locuit la Ninive” multă vreme după dezastrul din Palestina, dezastru pe care însă analele asiriene nu îl pomenesc, conform obiceiului cronografiei orientale de a nu înregistra decât victoriile suveranilor (cf. 4Rg. 19,37).

19,37 LXX-L are Ασραχ pentru numele divinității în templul căreia a fost ucis Sennacherim, ceea ce i-a făcut pe comentatori să-l identifice pe misteriosul Nesech cu Așșur, zeul suprem al regatului asirian. O altă ipoteză îl apropia pe biblicul Nesech de Nusku, una dintre ipostazele sub care era adorat Marduk (DB, s.v. „Nisroc”, p. 910). ♦ Asasinarea lui Sennacherim de către doi dintre fiii săi, Adramelech și Sarasar (asiro-babilonian *šar-usur*), ultimul identificabil și ca guvernator al cetății Marqasi, atestă stadiul înaintat al luptei pentru putere care se dădea între fiii suveranului. Nemulțumiți probabil de desemnarea, în 687 î.H., a lui Essarhadon (LXX, Ασραδαν) ca moștenitor unic al lui Sennacherim, ceilalți doi fii își asazinează tatăl și se retrag în Armenia, pentru a scăpa de represalii.

20,1 Episodul bolii lui Ezekias se petrece, după toate calculele, în al paisprezecelea an al domniei sale (de vreme ce a domnit cu totul douăzeci și nouă și, pe patul de moarte, Dumnezeu i-a mai dat încă cincisprezece ani de trăit, cf. 4Rg. 20,6). Or, anul al paisprezecelea al domniei lui Ezekias este anul invaziei asiriene (701 î.H.), deși istoriograful plasează întâmplarea după campania lui Sennacherim.

20,3 Plânsul lui Ezekias are trei posibile explicații: spaima omului veterotestamentar înaintea morții, provocată de statutul incert al vieții de apoi, îngrijorarea legată de năruirea regatului în urma dispariției suveranului și tristețea iscată de nerespectarea promisiunii pe care Dumnezeu i-a făcut-o lui David privind propășirea urmașilor acestuia (JFB).

20,4 Isaia ajunsese *abia* „în curtea din mijloc” (ἐν τῆ οὐλῆ τῆ μέσῃ) a palatului regal. Semn al promptitudinii divine.

iată, Eu te voi vindeca; în a treia zi te vei urca la Casa Domnului ⁶ și voi adăuga la zilele tale cincisprezece ani și te voi izbăvi din mâna regelui asirienilor, pe tine și cetatea aceasta; și voi fi pavăză deasupra cetății acesteia, pentru Mine și pentru David, robul Meu.» ⁷ Și a spus [Isaia]: «Să ia ei o turtă de smochine și să o pună pe rană și se va vindeca.» ⁸ Și Ezekias i-a spus lui Isaia: „Care este semnul că Domnul mă va vindeca și că mă voi urca la Casa Domnului în a treia zi?” ⁹ Și Isaia i-a spus: „Acesta este semnul de la Domnul că-ți va împlini Domnul cuvântul pe care l-a grăit: umbra va înainta cu zece trepte sau se va întoarce cu zece trepte.” ¹⁰ Și Ezekias a spus: „Este ușor ca umbra să se abată cu zece trepte; nu, ci umbra să se întoarcă înapoi cu zece trepte.” ¹¹ Și profetul Isaia a strigat către Domnul, iar umbra s-a întors îndărăt, pas cu pas, cu zece trepte.

¹² În vremea aceea, Marodachbaladan, fiul lui Baladan, regele Babilonului, i-a trimis lui Ezekias o scrisoare și daruri, căci auzise că Ezekias zăcea bolnav. ¹³ Și Ezekias s-a bucurat, le-a arătat [solilor] toată casa vistieriei, argintul și aurul, mirodeniile și untdelemnul cel bun și casa armelor și câte se aflau în vistieria lui; n-a mai rămas nimic ce să nu le arate Ezekias din casa

20,6 „Pentru Mine și pentru David...”: Dumnezeu îl însănătoșește pe Ezekias în numele legământului cu David.

20,7 Nu se știe cu siguranță de ce boală suferea Ezekias. Tratatamentul cu „turtă de smochine” poate sugera că ar fi fost vorba și de ciumă bubonică, cunoscute fiind, în Orientul Apropiat, acțiunile terapeutice ale smochinelor în diversele afecțiuni ulcerose. Flavius Iosephus vorbește despre ciuma lui Ezekias (AI 27).

20,9 „trepte”: „treptele” (βαθμοί, ebraic *ma'alōth*) constituiau unități de măsură a timpului într-un cadran solar despre care nu există alte informații. S-a presupus (Flavius Iosephus, AI 29) că treptele palatului regal din Ierusalim ar fi fost astfel dispuse încât să indice ora. De asemenea, inexistența unui termen ebraic precis care să denumească întregul mecanism și vizita oficialilor babilonieni care constată, cu surprindere, minunea (cf. 2Par. 32,31) sugerează proveniența babiloniană a acestui mijloc de măsurare a timpului (JFB și DB, s.v. „Trepte”, p. 1310).

20,12 „Marodachbaladan”: gr. Μαρδοχβαλοδαν este cunoscut în inscripțiile cunei-forme ca Marduk-apla-iddina, rege al Babilonului în două rânduri (721-710 î.H. și 703-702 î.H.) și dizident față de politica expansionistă a Asiriei. Scrisoarea acestuia și vizita supușilor lui la curtea lui Ezekias făceau parte din programul de alianțe anti-asirian la care, flatat, consimțise și regele de la Ierusalim. Aceasta este prima mențiune biblică a unui rege babilonian.

20,13 „vistieriei”: gr. νεχωθα transcrie ebr. *n^ekhothah* (formă scrisă, cu indicația de a se citi *n^ekhothō*), „comoara/vistieria lui”.

lui și din toată averea lui. ¹⁴ Și profetul Isaia a mers la regele Ezekias și i-a spus: „Ce ți-au grăit oamenii aceștia? Și de unde au venit la tine?” Și Ezekias i-a răspuns: „Dintr-un ținut de departe au venit la mine, din Babilon.” ¹⁵ Și a spus: „Ce-au văzut în casa ta?” Și i-a răspuns: „Toate câte sunt în casa mea le-au văzut; n-a fost nimic din casa mea ce să nu le fi arătat, ba chiar și din vistieria mea.” ¹⁶ Și Isaia i-a spus lui Ezekias: „Ascultă cuvântul Domnului: ¹⁷ «Iată, vin zile și vor fi luate toate cele din casa ta și câte-au adunat părinții tăi până în ziua aceasta [și duse] la Babilon. Și nu va rămâne [neîmplinit] cuvântul pe care l-a grăit Domnul. ¹⁸ Și fiii tăi, care vor ieși din tine, pe care-i vei zămisli, vor fi luați și vor ajunge eunuci în casa regelui din Babilon.»” ¹⁹ Și Ezekias i-a spus lui Isaia: „Bun este cuvântul Domnului, pe care l-a grăit; să fie pace în zilele mele.”

²⁰ Și celelalte fapte ale lui Ezekias și toată domnia lui și câte a săvârșit – fântâna și apeductul și cum a dus apă în cetate – nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? ²¹ Și s-a culcat Ezekias lângă părinții săi și l-au înmormântat în cetatea lui David; și în locul lui a ajuns rege Manasses, fiul său.

21 ¹ Manasses era de doisprezece ani când a ajuns rege și a domnit în Ierusalim vreme de cincizeci și cinci de ani, iar numele mamei sale era Opsiba. ² Și a făcut ce este rău în ochii Domnului, după spurcăciunile

20,17 „nu va rămâne [neîmplinit] cuvântul pe care l-a grăit Domnul”: TM are „nu va rămâne nimic – spune Domnul”.

20,20 Confruntat cu invazia asiriană, Ezekias îmbunătățește sistemul de aprovizionare cu apă al cetății. Astfel, el a blocat izvoarele din afara cetății (2Par. 32,4) și a deviat apele Gihonului superior din partea de est-sud-est a Ierusalimului, printr-un tunel, spre partea de vest, unde erau colectate într-un bazin interior, Siloam. Tunelul, săpat în stâncă, avea o înălțime de 2 m și o lungime de 332 m în linie directă. Săpăturile arheologice l-au scos la iveală în secolul al XIX-lea: în interiorul lui se afla o inscripție comemorativă. Acest canal înlocuia un altul, mai vechi, în parte neacoperit, pe coasta de est a muntelui Sion.

20,21 „și l-au înmormântat în cetatea lui David”: nu apare în TM. După 2Par. 32,33, Ezekias a fost pus într-un mormânt deosebit.

21,1 Manasses a devenit, la doisprezece ani, coregentul lui Ezekias, în 696 î.H., și a domnit singur între 686 î.H. și 642 î.H. Așa se explică cei cincizeci și cinci de ani de domnie, care includ și perioada exilului său (amintit în 2Par. 33,11-13). Are parte de cea mai întunecată prezentare din partea istoriografului deuteronomist.

21,2-3 Politica religioasă a lui Manasses viza asimilarea culturală a regatului său cu Asiria, cel mai probabil pentru a avea pace. Aceasta a implicat prigonirea violentă a

neamurilor, pe care le alungase Domnul de la fața fiilor lui Israel; ³ și a durat din nou înălțimile pe care le dăruise Ezekias, tatăl său, și a înălțat un altar pentru Baal; și a făcut dumbrăvi, după cum făcuse și Achaab, regele lui Israel, și s-a închinat la toată oștirea cerului; și le-a slujit acelor ⁴ și a durat un altar în Casa Domnului, unde El spusese: „În Ierusalim voi așeza numele Meu”; ⁵ și a durat un altar pentru toată oștirea cerului în cele două curți ale Casei Domnului; ⁶ și și-a trecut fiii prin foc și s-a îndeletnicit cu ghicitul și cu vrăjitoria; și și-a adus grăitor din pântec și prezicători – a făcut din plin ce este rău în ochii Domnului, ca să-L mânie. ⁷ Și și-a pus un chip al dumbrăvii în casa despre care Domnul îi spusese lui David și lui Solomon, fiul lui: „În casa aceasta și în Ierusalim, pe care l-am ales între toate triburile lui Israel, voi așeza numele Meu pentru vecie ⁸ și nu voi mai clătina piciorul lui Israel din țara pe care am dat-o părinților lor, [pentru] cei care vor păzi toate câte le-am poruncit, după toată porunca pe care le-a poruncit-o lor robul Meu Moise.” ⁹ Și nu au ascultat, iar Manasses i-a amăgit să facă ce este rău în ochii Domnului, mai mult decât neamurile pe care le spulberase Domnul din fața fiilor lui Israel. ¹⁰ Și a grăit Domnul prin robii săi,

adeptilor iahvismului: tradiția iudaică (Talmudul, precum și apocrifa *Urcarea lui Isaia la cer*, 5) îi atribuie uciderea lui Isaia prin tăiere cu fierăstrăul. Există și o tradiție potrivit căreia, la sfârșitul vieții, s-ar fi convertit (cf. 2Par. 33,11 sq.) și ar fi rostit vestita „Rugăciune a regelui Manasses”, text apocrif, preluat și în liturgia creștină.

21,3 „a durat din nou”: *litt.* „s-a întors și a durat” – semitism. ♦ „oștirea cerului” desemnează obiectul închinării păgâne (cf. Deut 4,19 și nota 17,16 *supra*). ♦ „altar”: TM are „altare” (la fel și la 21,4-5)

21,4 „în Ierusalim voi așeza...”: cf. Deut. 12,5.11; 14,24.

21,5 „cele două curți ale Casei Domnului”: e vorba de curtea preoților și curtea mare în care avea acces poporul.

21,6 „fiii”: TM are „fiul”. ♦ „s-a îndeletnicit cu ghicitul și vrăjitoria” (ἐκκληδορίζετο καὶ οἰωνίζετο). Expresia greacă face referire la tehnicile de divinație de tip necromantic și, respectiv, augural. ♦ „grăitor din pântec” (θελητής: *litt.* „cel care voiește” apare la lexicografiile antice și ca echivalentul lui ἐγγαστρίμιθος; cf. LSJ) ar fi, în terminologia spiritistă actuală, mediumul, cel care invocă și se lasă locuit de spiritul defunctului. La fel, la 23,24. ♦ În categoria „prezicătorilor” (γνώστοι: *litt.* „cei care știu”) intrau interpreții de vise.

21,7 „un chip al dumbrăvii”: gr. τὸ γλυπτὸν τοῦ ἔλσους, *litt.* „o sculptură a dumbrăvii”: era o reprezentare simbolică a Așerei, zeița-mamă canaaneană, probabil sub forma unui stâlp de lemn.

21,8 „[pentru] cei care vor păzi”: TM are „numai dacă vor păzi”.

21,10-11 „profeții”: cuvintele citate constituie de fapt o înlănțuire de fragmente (sau aluzii) din Ieremia (19,3; 21,7), Isaia (19,25; 34,11), Amos (7,9), Mîchea (7,14), Plângeri (2,8) etc.

profeții, spunând: ¹¹ „Pentru câte a făcut Manasses, regele lui Iuda, spurcăciunile acestea, mai presus de toate câte le-a făcut amoreul de odinioară, și l-a dus și pe Iuda în păcat cu idolii lor, ¹² nu [va mai fi] astfel; așa grăiește Domnul Dumnezeu lui Israel: «Iată, Eu aduc rele asupra Ierusalimului și asupra lui Iuda, încât oricui va auzi îi vor țiu amândouă urechile, ¹³ și voi întinde peste Ierusalim funia de măsurat a Samariei și cântarul casei lui Achaab și voi șterge Ierusalimul cum se șterge o carafă golită și se întoarce cu gura în jos. ¹⁴ Și voi lepăda rămășița moștenirii Mele și îi voi da pe ei în mâinile dușmanilor lor și vor fi pradă și jaf pentru toți dușmanii lor, ¹⁵ pentru câte rele au făcut în ochii Mei și M-au mâniat, din ziua când i-am scos pe părinții lor din Egipt și până în ziua aceasta.» ¹⁶ Și Manasses a mai vărsat și foarte mult sânge nevinovat, până s-a umplut Ierusalimul de la un capăt la celălalt, pe lângă păcatele lui, cu care l-a dus pe Iuda în păcat, spre a săvârși ce este rău în ochii Domnului. ¹⁷ Și celelalte fapte ale lui Manasses, și toate câte le-a săvârșit, și păcatul cu care a păcătuit el nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda? ¹⁸ Și Manasses s-a culcat lângă părinții săi și l-au înmormântat în grădina casei sale, în grădina lui Oza, și în locul lui a ajuns rege Amon, fiul său.

¹⁹ Amon era de douăzeci și doi de ani când a ajuns rege și a domnit doi ani în Ierusalim, iar numele mamei sale era Messolam, fiica lui Arus din Ieteba. ²⁰ Și a făcut ce este rău în ochii Domnului, precum făcuse și Manasses, tatăl său, ²¹ și a umblat pe toată calea pe care a mers tatăl său și le-a slujit idolilor cărora le slujise tatăl său și li s-a închinat ²² și l-a părăsit pe Domnul Dumnezeu părinților săi și nu a umblat pe calea Domnului. ²³ Și supușii lui Amon s-au răzvrătit împotriva lui și l-au omorât pe rege în casa lui. ²⁴ Și tot poporul țării i-a lovit pe toți cei ce uneltiseră împotriva regelui Amon și poporul țării l-a pus rege în locul lui pe Iosias, fiul lui. ²⁵ Și celelalte fapte ale lui Amon, câte le-a săvârșit, iată, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor

21,11 „amoreal”: numele acestui neam este folosit generic, pentru a-i indica pe toți locuitorii Canaanului.

21,12 Țiuitul urechilor sugerează plastic uimirea în fața unei acțiuni mărețe și neașteptate a lui Dumnezeu; aceeași formulare apare și la 1Rg. 3,11 etc.

21,18 Manasses nu a fost înmormântat în necropola regală, ci, probabil din pricina apostaziei sale, într-o grădină. Istoriograful deuteronomist vorbește despre grădina unui anumit Oza, în vreme ce Cronistul (2Par. 33,20) pomenește de grădina „casei lui”, adică a palatului regal.

21,19 Amon, fiul lui Manasses, a domnit între 642 și 640 î.H.

regilor lui Iuda? ²⁶ Și i-au înmormântat în mormântul lui din grădina lui Oza și în locul lui a ajuns rege Iosias, fiul lui.

22 ¹ Iosias era de opt ani când a ajuns rege și a domnit în Ierusalim treizeci și unu de ani, iar numele mamei sale era Iedida, fiica lui Edeia din Basuroth. ² Și a făcut [ce este] drept în ochii Domnului și a umblat pe toată calea lui David, părintele său, nu s-a abătut nici la dreapta, nici la stânga.

³ Și a fost așa: în al optsprezecelea an al regelui Iosias, în luna a opta, regele l-a trimis pe Saphphan, fiul lui Eselias, fiul lui Messolam, scribul casei Domnului, zicând: ⁴ „Du-te la Chelkias, marele preot, și pecetluiește argintul adus în Casa Domnului, pe care străjerii ușii l-au strâns de la popor, ⁵ și să îl dea în mâna celor care fac lucrările, celor puși în Casa Domnului.” Și el l-a dat celor ce făceau lucrările, cei din Casa Domnului, ca să dreagă stricăciunile Casei, ⁶ dulgherilor și constructorilor și zidarilor, ca să cum-pere lemne și piatră cioplită, ca să dreagă stricăciunile Casei; ⁷ însă nu li se cerea socoteală pentru argintul dat lor, căci lucrau pe încredere. ⁸ Iar Chelkias, preotul cel mare, i-a spus lui Saphphan, scribul: „Am găsit în Casa Domnului Cartea Legii”; și Chelkias i-a dat cartea lui Saphphan și el a citit-o. ⁹ Și a dus-o la regele Iosias și i-a arătat regelui cele întâmplate și i-a spus: „Robii tăi au adunat argintul aflat în Casa Domnului și l-au dat în mâna celor ce fac lucrările, celor puși în Casa Domnului.” ¹⁰ Și a spus scribul Saphphan către rege, zicând: „Preotul Chelkias mi-a dat o Carte”; și Saphphan a citit-o

22,1 Iosias (ebr. *Yo'shyāhū*), fiul lui Amon, a fost al șaptesprezecelea rege al lui Iuda. A fost instalat la vârsta de opt ani, după asasinarea tatălui său, și a domnit 31 de ani (640-609 î.H.). A beneficiat de slăbirea politică a Asiriei și a făcut pași importanți spre independența politică și religioasă a lui Iuda și, chiar, Israel (2Par. 34,6-7). În general, domnia lui s-a caracterizat prin efortul de restaurare a iahvismului în Iuda.

22,3 Anul era, după toate calculele, 622/621 î.H. Reforma religioasă începuse însă înainte de această dată, așa cum reiese din cuvintele regelui, amintite în cele patru versete următoare. ♦ „l-a trimis pe... scribul casei Domnului”: TM are „l-a trimis pe... scribul, în casa Domnului”.

22,4 „pecetluiește”: gr. σφράγιζον. TM are verbul *tam*, „a face totalul, a socoti”.

22,5 „Și el l-a dat celor ce făceau lucrările...”: TM are „ca să-i plătească pe cei care făceau lucrările...”. ♦ „stricăciunile”: cf. nota 12,6.

22,8 „Cartea Legii”, gr. βιβλίον τοῦ νόμου: această expresie nu apare decât în Deut. (28,61; 29,20; 30,10; 31,26) și în Iis. Nav. (1,8; 8,34). Aici este vorba despre Deuteronom sau, mai degrabă, despre partea lui legislativă, al cărei conținut a inspirat reformele regelui Iosias.

dinaintea regelui. ¹¹ Și a fost așa: când regele a ascultat cuvintele Cărții Legii, și-a sfâșiat veșmintele. ¹² Și regele i-a poruncit preotului Chelkias și lui Achicam, fiul lui Saphphan, și lui Achobor, fiul lui Michaias, și lui Saphphan, scribul, și lui Asaias, robul regelui, zicând: ¹³ „Duceți-vă și întrebați-L pe Domnul pentru mine și pentru tot poporul și pentru întregul Iuda despre cuvintele Cărții acesteia care s-a găsit, căci mare este mânia Domnului, aprinsă asupra noastră, pentru că părinții noștri nu au dat ascultare cuvintelor Cărții acesteia – să facă întru totul după cum stătea scris cu privire la noi.” ¹⁴ Și s-au dus preotul Chelkias, și Achicam, și Achobor, și Saphphan, și Asaias la prorocița Olda, nevasta lui Sellem, fiul lui Thecue, fiul lui Araas, păstrătorul veșmintelor; iar aceasta locuia în Ierusalim, în cartierul nou, și i-au grăit. ¹⁵ Ea le-a răspuns: „Așa spune Domnul Dumnezeu lui Israel: spuneți-i omului care v-a trimis la mine: ¹⁶ «Așa spune Domnul: ‘Iată, Eu aduc rele asupra locului acestuia și asupra celor ce locuiesc aici, [după] toate cuvintele Cărții pe care a citit-o regele lui Iuda, ¹⁷ din pricina celor care M-au părăsit și au ars tămâie pentru zei străini, încât M-au mâniat cu lucrările mâinilor lor; și mânia Mea se va aprinde în locul acesta și nu se va stinge.’» ¹⁸ Iar regelui lui Iuda care v-a trimis să-L întrebați pe Domnul să îi spuneți acestea: «Așa spune Domnul Dumnezeu lui Israel: ‘Cuvintele pe care le-ai auzit – ¹⁹ pentru că inima ți s-a înmuiat și te-ai smerit dinaintea Domnului, când ai ascultat câte am grăit împotriva locului acestuia și împotriva celor ce sălășluiesc în el, ca să le fie spre nimicire și spre blestem, și ți-ai sfâșiat veșmintele și ai plâns dinaintea Mea –, [iată] și Eu te-am

22,11 Unii comentatori (JFB), invocând tradiția rabinică, presupun că pasajele care l-au impresionat atât de puternic pe Iosias ar fi fost Deut. 28, 29 și 30, care vorbesc despre reînnoirea legământului dintre YHWH și poporul ales.

22,13 „cu privire la noi”: gr. καθ' ἡμῶν ar însemna mai frecvent „împotriva noastră”.

22,14 „păstrătorul veșmintelor”: gr. ὑποπόφυλαξ; comentatorii au ezitat în a-l identifica pe acest Araas. Dacă a fost șeful garderobei din Templu, trebuia să fie levit. În aceeași măsură e plauzibil ca Araas să fi fost „păstrătorul veșmintelor” din palatul regal. ♦ „cartierul nou”: în LXX, μισαενα transcrie ebr. *miš'neh*: *litt.* „al doilea [cartier]”, o parte nouă a orașului, la NV de Templu, pe care Ezekias o înconjurase cu un zid de apărare (*cf.* și 2Par. 34,22; Sof. 1,10).

22,15 „omului” (τῷ ἀνδρὶ). Domnul i se adresează, în primă instanță, regelui sub titlu generic.

22,18 „Iar regelui lui Iuda”: mesajul de propășire personală este adresat lui Iosias în calitate de suveran legitim al poporului lui YHWH.

auzit', spune Domnul.²⁰ 'Nu [va fi] așa: iată, te adaug la părinții tăi și vei fi adunat în mormântul tău, în pace, și nu vei vedea cu ochii tăi [nimic] din toate nenorocirile pe care Eu le aduc asupra locului acestuia.'»²¹ Și i-au dus regelui răspunsul.

23¹ Și regele a trimis și i-a adunat la el pe toți bătrânii din Iuda și Ierusalim.² Și regele s-a suit la Casa Domnului și cu el fiecare bărbat din Iuda și toți cei care locuiau în Ierusalim, și preoții, și profeții, și tot poporul, cu mic, cu mare, și a citit în auzul lor toate cuvintele Cărții Legământului, care fusese găsită în Casa Domnului.³ Și regele a stat lângă stâlp și a făcut legământ dinaintea Domnului, să umble în urma Domnului și să păzească poruncile Lui și mărturiile Lui și îndreptările Lui, din toată inima și din tot sufletul, spre a întări cuvintele acestui legământ, cele scrise în Cartea aceasta; și tot poporul a stat întru legământ.⁴ Și regele i-a poruncit lui Chelkias, preotul cel mare, și preoților de al doilea [rang] și străjerilor ușii să scoată din templul Domnului toate vasele făcute pentru Baal și pentru dumbravă și pentru toată ostirea cerului și le-au ars afară din Ierusalim, în țarinile Kedronului, și a luat cenușa lor la Baithel.⁵ Și a isprăvit cu preoții idolatri, pe care îi pusese regiul lui Iuda, [care] ardeau tămâie pe înălțimi și în cetățile lui Iuda și împrejurul Ierusalimului, și cu cei care ardeau tămâie pentru Baal și pentru soare, și pentru lună, și pentru stele, și pentru toată

22,20 „în pace”: se referă la legătura dintre Iosias și Dumnezeu, nu la circumstanțele unei morți pașnice. Iosias moare pe câmpul de luptă (23,29).

23,3 „lângă stâlp” (πρὸς τὸν στύλον): în timpul ceremoniilor solemne și al adunărilor publice, regele stătea lângă unul dintre cei doi stâlpi care străjuiau intrarea în Templul lui Solomon (cf. 3Rg. 7,3 și nota *ad loc.*).

23,4 „țarinile Kedronului”: în LXX, σάδημωθ Κεδρων transliterează ebr. *sadh^hmōth Qidh^hrōn*, „țarinile Kedronului”. Kedron (astăzi Wadi en-Nar) este un pârâu intermitent, care izvorăște la nord de Ierusalim și trece pe lângă Muntele Templului și Muntele Măslinilor. Valea Kedronului a fost folosită de regii reformatori ai lui Iuda ca loc de distrugere a reprezentărilor de cult păgâne.

23,5 „preoții idolatri”: în LXX, χωμοριμ transcrie ebr. *k^hmārīm*, „preoți idolatri”, întâlnit doar la plural în VT. Unii au pus în legătură acest cuvânt cu radicalul *KMR*, „a se înfierbânta, a arde”, presupunând că e vorba de adoratori ai focului (JFB), alții (Wesley) că își trag numele de la practica de a arde tămâie în cinstea zeităților păgâne; alții îl leagă de rădăcina omonimă „a se prosterna”. ♦ „stele”: în LXX, μαζουρωθ transcrie aproximativ ebr. *mazzālōth*, „planete, aștri”.

oștirea cerului. ⁶ Și a scos dumbrava [plăsmuită] din Casa Domnului în afara Ierusalimului, la pârâul Kedron, și i-au dat foc la pârâul Kedron și au mărunțit-o praf și pulbere, și pulberea au aruncat-o peste mormântul fiilor poporului. ⁷ Și a dărâmat casa sodomiților, cei din Casa Domnului, unde femeile țeseau pânzeturi pentru dumbravă. ⁸ Și i-a adus pe toți preoții din cetățile lui Iuda și a spurcat înălțimile unde ardeau tămâie preoții, de la Gabaa și până la Bersabea. Și a dărâmat casa porților de lângă intrarea porții lui Iisus, mai-marele cetății, pe partea stângă cum intri pe poartă în cetate. ⁹ Numai că preoții înălțimilor nu urcau la altarul Domnului din Ierusalim, ci doar mâncau azimă în mijlocul fraților lor. ¹⁰ Și a spurcat Taphethul din

23,6 „peste mormântul fiilor poporului”, gr. εις τὸν τόφον τῶν υἱῶν τοῦ λαοῦ: săracii erau înmormântați într-o groapă comună, lângă Valea Kedronului. Dar la 2Par. 34,4, Cronistul precizează: cenușa așerelor a fost vărsată pe mormintele celor care au adus jertfe respectivelor divinități.

23,7 „sodomiților”: în LXX, κωδῆσιμ transcrie ebr. *q^edhēšim*, „prostituât sacru”. În VT, homosexualitatea este adesea legată de prostituția cultică idolatră (cf. nota 14,24 la 3Rg.). Cultele canaanene, fiind culte ale fertilității, comportau și prostituția sacră, pe lângă sancționare existând hieroduli de ambele sexe, la dispoziția vizitatorilor. Aceste practici erau socotite abominabile de credincioșii lui YHWH. ♦ „pânzeturi”: în LXX, χερτιν transcrie, probabil, un cuvânt ebraic derivat de la rădăcina semită *KTN*, „a înveșmânta” – asir. „in”. TM are, în mod neașteptat, *battim*, „case”, pentru care s-au oferit diverse explicații, cea mai plauzibilă fiind „pânză de cort”.

23,8 Iosias centralizează la Ierusalim tot cultul, desființând sanctuarele din provincie. Aceasta corespunde principiului deuteronomist al unicității sanctuarului (Deut. 12,11). ♦ „Din Gabaa până în Bersabea” reprezintă extremitățile de nord și sud ale regatului lui Iuda. Gabaa (ebr. *Gebha*) înlocuiește aici numele cetății Dan (limita nordică a lui Israel), din expresia consacrată în vremea monarhiei unite, „de la Dan până la Bersabea”.

23,9 O bună parte din preoțimea sanctuarelor de provincie capătă, o dată cu reforma lui Iosias, un rol subaltern, în ciuda prevederilor Deuteronomului, care le acordă aceleași drepturi (Deut. 18,6-8).

23,10 „Tapheth”, gr. Τάφεθ (ebr. *Topheth*), locul de adorare a lui Moloch, se găsea în Valea Ennom (ebr. *Gēy Hinnom*), la sud de Ierusalim. Tradiția rabinică a explicat numele *topheth* ca derivat al substantivului *toph*, „tobă”: în timpul sacrificiilor, preoții lui Moloch băteau tobele, pentru a acoperi urletele copiilor sacrificați (JFB, Wesley). Dar DB, s.v. „Tofet”, p. 1300, arată că „rădăcina substantivului este aramaică și înseamnă «cuptor», «vatră»”. ♦ Valea Ennom a fost conotată negativ, ca loc dedicat practicilor idolatre. După reforma lui Iosias, valea a fost folosită la depozitarea gunoaielor orașului și la arderea cadavrelor criminalilor. Cu timpul, expresia ebr. *gēy hinnom* a ajuns să însemne „iad” și a fost transcrisă în greacă sub forma γέεννα, „ghecna” (cf. DB, s.v. „Hinom, Valea”, pp. 527-528).

valea fiului lui Ennom, [făcut] ca omul să-și treacă fiul sau fiica prin foc, în cinstea lui Moloch. ¹¹ Și a isprăvit cu caii pe care regii lui Iuda îi dăduseră soarelui, la intrarea în Casa Domnului, pe lângă camera lui Nathan, eunucul regelui, în curte, și a ars în foc și carul soarelui. ¹² Și altarele care erau pe acoperișul foisorului lui Achaz, pe care le făcuseră regii lui Iuda, și altarele pe care le făcuse Manasses în cele două curți ale Casei Domnului – regele le-a dărâmat și le-a dus de acolo și le-a aruncat pulberea în pâraul Kedron. ¹³ Regele a spurcat și casa din fața Ierusalimului, în dreapta muntelui Mosoath, pe care Solomon, regele lui Israel, o durase pentru Astarte, spurcăciunea sidonienilor, și pentru Chamos, spurcăciunea Moabului și pentru Molchol, spurcăciunea fiilor lui Ammon. ¹⁴ Și a sfărâmat stâlpii și a nimicit dumbrăvile și le-a umplut locurile cu oase de oameni. ¹⁵ Ba și altarul din Baithel, cel înalt, pe care îl făcuse Ieroboam, fiul lui Nabat, cel care l-a dus în păcat pe Israel, chiar și altarul acela și înălțimea le-a dărâmat și le-a sfărâmat piatră cu piatră și le-a mărunțit praf și pulbere și a pârjolit dumbrava. ¹⁶ Și Iosias s-a întors și a văzut mormintele care erau acolo, în cetate, și a trimis de au luat oasele din morminte și le-au ars pe altar, și l-a spurcat după

23,11 Cultul soarelui, de sorginte orientală, era asociat simbolic cu imaginea cailor înhămați la carul astrului zilei. ♦ „Nathan, eunucul regelui”: gr. *litt.* „Nathan, regele eunucului”: TM are: „eunucul Nathan Melek”. Text dificil, traducătorul în greacă a tradus și determinantul „Melek”, care poate fi citit ca nume propriu. ♦ „în curte”: în LXX, φαρουπι transcrie ebr. *par^wwārīm*, „construcție aflată în partea de apus a Templului lui Solomon” (Gesenius-Robinson, 1951).

23,12 Altarele dedicate corpurilor cerești erau construite pe acoperișurile plate ale caseilor (JFB).

23,13 „muntelui Mosoath”: TM are *har hammaš^ehîth*, „muntele stricăciunii”. Targumul spune că este vorba de Muntele Măslinilor. Conform profeției din Zah. 14,4, muntele se va despica în două când picioarele Domnului vor sta pe el. Tradiția iudaică afirmă că prin despicătura creată vor învia toți evreii care au murit în afara Israelului (*Ketuboth* 111a). ♦ „Chamos”: gr. Χαμος (ebr. *K^emoš*) era zeul suprem al moabiților, căruia Solomon i-a ridicat un altar pe Muntele Măslinilor (3Rg. 11,5). ♦ „Molchol”: gr. Μολχολ este transcrierea greacă a numelui zeului amonit Moloch sau Molek.

23,15 Reforma iahvistă a lui Iosias s-a extins și la teritoriile fostului regat al lui Israel.

23,16 „în cetate”: TM are „pe munte”. ♦ „omul lui Dumnezeu” este personajul misterios de la 3Rg. 13,2, care anunță, de pe vremea lui Ieroboam I, reformele lui Iosias (3Rg. 12,33-13,32). Între profeție și împlinirea ei se scurseseră peste trei sute de ani. ♦ Secvența de la „atunci când Ieroboam” până la „mormântului omului lui Dumnezeu” lipsește din TM. Se presupune că această parte de text a dispărut din ebr. deoarece copistul ar fi sărit de la prima menționare a „omului lui Dumnezeu” la următoarea.

cuvântul Domnului, pe care-l grăise omul lui Dumnezeu atunci când Ieroboam stătea lângă altar, la sărbătoare. Și [Iosias] s-a întors și și-a ridicat ochii la mormântul omului lui Dumnezeu, cel care grăise cuvintele acelea,¹⁷ și a spus: „Ce este movilița aceea pe care o văd?” Și bărbații cetății i-au răspuns: „Este omul lui Dumnezeu, care a venit din Iuda și a prorocit faptele acestea, pe care le-a prevestit asupra altarului din Baithel.”¹⁸ Și a spus: „Lăsați-l, nimeni să nu-i miște oasele din loc”; și i-au cruțat oasele, la un loc cu oasele profetului care venise din Samaria.¹⁹ Și încă toate casele de pe înălțimi aflate în cetățile Samariei, pe care le făcuseră regii lui Israel, de l-au mâniat pe Domnul, Iosias le-a îndepărtat și a făcut cu ele tot ce făcuse în Baithel.²⁰ Și i-a jertfit pe altare pe toți preoții înălțimilor, câți erau acolo, și a ars pe ele oasele oamenilor; și s-a întors la Ierusalim.

²¹ Și regele a dat poruncă la tot poporul, zicând: „Faceți Paștele pentru Domnul Dumnezeu nostru, după cum este scris în Cartea acestui legământ!”²² Căci nu se mai ținuse Paștele acesta din zilele judecătorilor, ale celor care judecau în Israel, în toate zilele regilor lui Israel și ale regilor lui Iuda,²³ dar în al optsprezecelea an al regelui Iosias s-a ținut Paștele pentru Domnul în Ierusalim.²⁴ Și i-a alungat regele Iosias și pe grăitorii din pântec și pe prezicători și *teraphinii* și idolii și toate spurcăciunile ivite în pământul lui Iuda și în Ierusalim, spre a statornici cuvintele legii, scrise în cartea pe care o găsisse preotul Chelkias în Casa Domnului.²⁵ Nu a mai fost rege pe măsura lui mai înainte, care să se întoarcă la Domnul din toată inima lui și din tot sufletul lui și cu toată puterea lui, după întreaga lege a lui Moise, și nici după el nu s-a mai ridicat [altul] asemenea lui.²⁶ Însă Domnul nu s-a întors din pornirea mâniei Sale celei mari de care se aprinsese împotriva lui

23,17 „acestea, pe care le-a prevestit”: TM are „acestea, pe care le-ai săvârșit”.

23,18 „Profetul” este cel de la 3Rg. 11-18; „Samaria” desemnează aici de fapt Regatul de Nord: acțiunea se petrece la Baithel.

23,22 „din zilele judecătorilor” (ἐξ ἡμερῶν τῶν κριτῶν). La 2Par. 25,18 se precizează: „de pe vremea judecătorului Samuel.” Despre celebrarea Paștelui de către Iosias se vorbește pe larg în 2Par. 35,1-19.

23,24 „*teraphinii*”: termen ebraic transcris în greacă sub forma θεραφίν. Comentarii ezită în privința acestui cuvânt. Totuși, opinia generală este că erau obiecte asociate practicilor magice. Dintre soluțiile propuse, cea mai verosimilă este ipoteza lui H.A. Hoffner (1973, p. 215) conform căreia termenul ebraic trebuie apropiat de hitt. *tarpis*, „un fel de spirit, nălucă” cu dublă funcțiune, protectoare și persecutorie. În atestările veterotestamentare este vorba despre reprezentări plastice ale acelor duhuri.

23,25 „din toată inima...”: cf. Deut. 6,5, reluat în Mc. 12,30 și Lc. 10,27.

Iuda, din pricina întărâtarilor cu care Îl întărâtase Manasses.²⁷ Și Domnul a spus: „Îl voi depărta și pe Iuda de la fața Mea, așa cum l-am depărtat pe Israel, și voi lepăda cetatea aceasta pe care am ales-o, Ierusalimul, și casa despre care am spus: «Numele Meu va fi acolo!»”²⁸ Și celelalte fapte ale lui Iosias și toate câte le-a săvârșit, nu sunt oare scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda?²⁹ Dar în zilele lui s-a ridicat Faraonul Nechao, regele Egiptului, împotriva regelui asirienilor, către râul Eufrat; iar Iosias s-a dus în întâmpinarea lui, și Nechao, când l-a văzut, l-a omorât la Mageddo.³⁰ Iar slujitorii lui l-au dus, mort, din Mageddo și l-au purtat până la Ierusalim și l-au îngropat în mormântul lui din cetatea lui David și l-a luat poporul țării pe Ioachas, fiul lui Iosias, și l-a uns și l-a pus rege în locul tatălui lui.

³¹ Ioachas era de douăzeci și trei de ani când a ajuns rege și a domnit în Ierusalim trei luni, iar numele mamei sale era Amital, fiica lui Ieremia din Lemna.³² Și a făcut ce este rău în ochii Domnului, toate câte făcuseră și strămoșii săi.³³ Și Faraonul Nechao l-a strămutat în Deblatha, în ținutul Emath, ca să nu mai domnească în Ierusalim, și i-a pus bir pe țară o sută de talanți de argint și o sută de talanți de aur.³⁴ Și Faraonul Nechao l-a făcut rege peste ei pe Eliakim, fiul lui Iosias, regele lui Iuda, în locul lui Iosias, tatăl lui, și i-a schimbat acestuia numele în Ioakim; și l-a luat pe Ioachas și

23,29 „Nechao”, gr. Νεχάω (egipt. *Ni-k'w*), a fost moștenitorul lui Psammetichos I, fondatorul celei de-a douăzeci și șasea dinastii a Egiptului. A domnit între 610 și 595 î.H. În 609 î.H., a încercat să îi vină în ajutor ultimului rege asirian, Assur-uballit II, împotriva expansiunii babiloniene. Iosias a încercat să împiedice joncțiunea dintre egipteni și asirieni, sperând în nimicirea definitivă a Asiriei. Într-adevăr, Imperiul asirian s-a prăbușit, dar a fost înlocuit de cel babilonian. ♦ „împotriva regelui asirienilor”: mențiunea nu concordă cu realitatea istorică și s-au încercat tot felul de explicații. TM are „a mers către regele asirienilor”. ♦ „către râul Eufrat”: aluzie anticipativă la bătălia de la Carchemiș, în urma căreia egiptenii au trebuit să cedeze poziția strategică pe care o disputau cu Babilonul lui Nabucodonosor II în Orientul Apropiat.

23,30 „din cetatea lui David”: nu apare în TM.

23,33 „l-a strămutat”: TM are „l-a pus în lanțuri”. Nechao l-a destituit pe Ioachas, moștenitorul lui Iosias, instaurat prin voință populară (cf. 2Par. 36,1) și l-a deportat în Deblatha (Ribla), localitate din provincia Hamat, situată pe valea râului Orontes, la aproximativ 50 km NE de actualul Baalbek. Măsura de forță a faraonului s-a datorat, poate, unei încercări de emancipare a lui Ioachas de sub dominația recentă a Egiptului.

23,34 Schimbarea numelui era gestul simbolic care oficializa relația de vasalitate impusă de faraon regelui de la Ierusalim. Ioakim (ebr. *Y'hōyāqīm*) a domnit unsprezece ani în Iuda, între 609 și 598 î.H. ♦ Ioachas a fost dus, ca prizonier, în Egipt după înfrângerea suferită de Nechao la Carchemiș (605 î.H.).

l-a dus în Egipt și [el] a murit acolo.³⁵ Și Ioakim i-a dat lui Faraon argintul și aurul; numai că el a pus la bir țara, să dea argintul după porunca lui Faraon: fiecare i-a dat după socoteala [avutului său] argintul și aurul, la un loc cu poporul țării, ca să-l dea Faraonului Nechao.

³⁶ Ioakim era de douăzeci și cinci de ani când a ajuns rege și a domnit în Ierusalim unsprezece ani, iar numele mamei sale era Ieldaph, fiica lui Phedeia din Ruma.³⁷ Și a făcut ce este rău în ochii Domnului, toate câte le-au făcut și strămoșii lui.

24 ¹ În zilele lui, s-a ridicat Nabucodonosor, regele Babilonului, și Ioakim i-a fost rob vreme de trei ani; și s-a întors și s-a răzvrătit împotriva lui.² Iar [acela] a trimis împotriva lui cete prădănice de chaldei și cete de sirieni și cete de moabiți și cete ale fiilor lui Ammon și le-a trimis în țara lui Iuda ca s-o biruiască, după cuvântul Domnului, pe care îl grăise prin robii Săi, profeții.³ Numai că din mânia Domnului a fost [așa] în Iuda, să-l lepede de la fața Sa, din pricina păcatelor lui Manasses, după toate câte le săvârșise:⁴ vărsase și sânge nevinovat și umpluse Ierusalimul de sânge nevinovat; iar Domnul nu a voit să se îmblânzească.⁵ Și celelalte fapte ale lui Ioakim și toate câte le-a săvârșit, iată, oare nu sunt scrise în Cartea cronicilor regilor lui Iuda?⁶ Și Ioakim s-a culcat lângă părinții săi și în locul lui a ajuns rege Ioakim, fiul său.⁷ Și regele Egiptului nu s-a mai pornit să

23,35 După „porunca lui Faraon”, finalul versetului în TM este „i-a silit pe fiecare după avutul său, pe oamenii țării, să dea argintul și aurul faraonului Nekhoh”.

24,1 Nabucodonosor, împăratul Babilonului, fiul lui Nabopolassar, întemeietorul dinastiei caldeene, a făcut o expediție în Palestina, în al patrulea an de domnie a lui Ioakim (Ier. 25,1) și primul an al suveranului babilonian, adică 604 î.H. ♦ Răscoala lui Ioakim a avut loc în 601 î.H., după înfrângerea suferită de babilonieni în fața egiptenilor.

24,2 Nabucodonosor a atras în campania de pedepsire a revoltei iudaice toate popoarele vasale din apropierea lui Iuda. Ierusalimul a căzut sub asediul babilonian la 16 martie 597 î.H. Regele Ioakim murise cu trei luni și zece zile înainte de această dată, adică la 6 decembrie 598 î.H.

24,3 „mânia Domnului a fost [așa] în Iuda”: TM are: „Numai după porunca Domnului au fost [acestea] cu Iuda” – reflecție tipic deuteronomistă.

24,6 „Ioakim, fiul său”: LXX îi dă acest nume, dar de fapt este ebr. *Y'hōyākīn*, numit la 1Par. 3,16 Iechonias.

24,7 E vorba de bătălia de la Carchemiș (605), în care Nabucodonosor, învingându-i pe egipteni, își deschide calea spre Siria și Palestina. ♦ „pârâul Egiptului”: la fel ca în 3Rg. 8,65 denumește, în Biblie, granița ideală de sud-vest a Palestinei.

iasă din țara lui, căci regele Babilonului a luat, de la pâraul Egiptului până la râul Eufratului, toate câte erau ale regelui Egiptului.

⁸ Ioakim era de optsprezece ani când a ajuns rege și a domnit în Ierusalim vreme de trei luni, și numele mamei sale era Nestha, fiica lui Ellanathan din Ierusalim. ⁹ Și a făcut ce este rău în ochii Domnului, toate câte le făcuse și tatăl său. ¹⁰ În vremea aceea s-a ridicat Nabucodonosor, regele Babilonului, împotriva Ierusalimului și cetatea a ajuns să fie împresurată. ¹¹ Și Nabucodonosor, regele Babilonului, a mers asupra cetății, iar slujitorii lui au împresurat-o. ¹² Și Ioakim, regele lui Iuda, a ieșit [să se predea] regelui Babilonului, el însuși și cu slujitorii, și cu mama, și cu mai-marii, și cu eunucii lui; iar regele Babilonului l-a luat, în al optulea an al domniei lui. ¹³ Și a scos de acolo toate avuțiile Casei Domnului și avuțiile casei regelui și a sfărâmat toate vasele de aur pe care le făcuse Solomon, regele lui Israel, în templul Domnului, după cuvântul Domnului. ¹⁴ Și i-a strămutat [pe cei din] Ierusalim și pe toți mai-marii și pe cei cu multă putere și i-a dus în robie, zece mii de robi, și pe toți dulgherii și pe toți fierarii și nu i-a mai lăsat decât pe nevoiașii țării. ¹⁵ Și l-a strămutat pe Ioakim în Babilon și pe mama regelui, și pe nevestele regelui, și pe eunucii lui; și i-a dus pe toți cei puternici din țară, strămutându-i de la Ierusalim la Babilon ¹⁶ și pe toți bărbații din oaste, șapte mii, și pe dulgheri și pe fierari, o mie, toți cei în stare să poarte război, și i-a dus regele Babilonului, strămutându-i în Babilon. ¹⁷ Și regele Babilonului l-a făcut rege în locul aceluia pe Maththanias, fiul lui, și i-a pus numele de Sedekia[s].

24,10 „Nabucodonosor”: TM are „slujitorii lui N.”. Nabucodonosor a întreprins această campanie împotriva Ierusalimului din cauză că Ioakim-Iechonias încercase să formeze o ligă antibabiloniană cu Egiptul. Dar după înfrângerea suferită în 601 î.H., babilonienii își revin și organizează diverse incursiuni în Chedar. Informația de la 4Rg. 24,7 ar putea sugera existența unei înțelegeri iudeo-egiptene, ulterioare acestei date, și explică eșecul regelui din Iuda.

24,11 Cronica babiloniană consemnează, paralel acestui verset: „[Nabucodonosor] a înaintat spre Palestina și a împresurat cetatea lui Iuda, pe care a cucerit-o în a doua zi a lunii Adar” (16 martie 597 î.H.) (DB, s.v. „Nebucadnețar”, pp. 897-898).

24,13-14 „după cuvântul Domnului... și i-a strămutat...”: împlinirea profeției făcute de Isaia lui Ezekias (20,17-18). ♦ Pentru Maxim Mărturisitorul, strămutarea evreilor în Babilon înseamnă căderea de la limpezimea legii duhovnicești (Ierusalimul) la „confuzia” unei vieți pământești (Babilon = amestec, confuzie). (*Quaest. ad Th.*, 26)

24,17 Cronica babiloniană relatează: „[Nabucodonosor] l-a prins pe rege și a pus altul peste Iuda, după placul său, primind un mare tribut pe care l-a trimis în Babilon” (DB, s.v.

¹⁸ Sedekias era de douăzeci și unu de ani când a ajuns rege și a domnit în Ierusalim unsprezece ani, iar numele mamei sale era Amital, fiica lui Ieremia. ¹⁹ Și a făcut ce este rău dinaintea Domnului, toate câte le făcuse Ioakim. ²⁰ Căci din mânia Domnului a fost [așa] peste Ierusalim și în Iuda, încât i-a aruncat de la fața Sa. Și Sedekias s-a răzvrătit împotriva regelui Babilonului.

25 ¹ Și a fost așa: în al nouălea an al domniei lui, în luna a zecea, Nabucodonosor, regele Babilonului, a venit cu toată oastea sa asupra Ierusalimului și și-a așezat tabăra în jurul lui și a înălțat un zid împrejurul lui. ² Și cetatea a fost împresurată până într-al unsprezecelea an al regelui Sedekias; ³ și în ziua a noua a lunii s-a înstăpânit foamea în cetate și nu era pâine pentru poporul țării. ⁴ Și s-a făcut o spărtură în [zidul] cetății și

„Nebucadnețar”, p. 898). ♦ „Maththanias” (Μαθθανίας), devenit Sedekias (Σεδεκίας), ca semn al vasalității față de Nabucodonosor, era fiul lui Iosias și fratele lui Ioakim și Ioachas. Ceea ce înseamnă că Sedekias era unchiul de frate al regelui deportat Ioakim-Iechonias. Ediția Rahlfs are „fiul lui”, iar TM are „unchiul lui”, ca și unele manuscrise grecești, ἀδελφὸν τοῦ πατρὸς, „fratele tatălui”. Era și greu ca tânărul rege de 18 ani să aibă deja un fiu de 21! ♦ Sedekias a fost cel de-al douăzeci și unulea și ultimul rege al lui Iuda. A domnit între 597 și 587 î.H. Numele cel nou al lui Maththanias este evreiesc (*Tidheqiyahū*, „Dreptatea mea este YHWH”), ceea ce înseamnă că Nabucodonosor i-a permis vasalului să și-l aleagă singur.

24,18 La sfârșitul versetului, TM are în plus „din *Libhⁿnāh*” – noul rege are aceeași mamă ca și Ioachas (cf. 23,31).

25,1 În 588 î.H., Nabucodonosor a întreprins a treia campanie împotriva lui Iuda, în urma revoltei lui Sedekias și a plănuitei alianțe dintre acesta din urmă și Egipt (cf. și Iez. 17,15). Data precisă a invaziei apare și la Iez. 24,1. ♦ „în luna a zecea”: TM adaugă „în ziua a zecea a lunii”.

25,2 Asediul a durat, de fapt, un an și jumătate. Scurta întrerupere a fost cauzată de respingerea de către Nabucodonosor a trupelor egiptene care înaintau spre pozițiile babiloniene din Iuda (DB, s.v. „Zedechia⁴”, p. 1349).

25,4 Spărtura în zidul Ierusalimului a fost făcută în luna iulie 586 î.H. Despre suferințele populației Ierusalimului în timpul asediului, cf. Plâng. Ier. 2,20. ♦ Este vorba despre zidul exterior construit de Ezekias (2Par. 32,5) sau de cel al lui Manasses (2Par. 33,14). Spărtura se va fi făcut pe lângă „Poarta fântânii”, aflată în preajma grădinilor regale și a scăldătorii Siloam. ♦ Araba era numele generic al depresiunii ce ducea de la Marea Tiberiadei la Golful Aqaba. Marea Moartă era numită uneori Marea Araba. În acest context, prin Araba se înțelege zona joasă din valea Iordanului și câmpia din jurul Ierihonului.

toți bărbații în stare să se lupte au ieșit la vreme de noapte pe drumul porții dintre ziduri – cea care este a grădinii regelui – și chaldeii se aflau asupra cetății, împrejur. Și [regele] s-a pornit pe drumul spre Araba ⁵ și oastea chaldeilor a pornit pe urma regelui, și l-au prins în câmpia Ierihonului, și toată oastea i s-a risipit din urma lui. ⁶ Și l-au luat pe rege și l-au dus la regele Babilonului, la Deblatha, și au rostit judecată asupra lui; ⁷ și pe fiii lui Sedekias i-a înjunghiat sub ochii lui, iar lui Sedekias i-a scos ochii și i-a pus piedică [de cai] la picioare și l-au dus în Babilon.

⁸ Și în luna a cincea, în ziua a șaptea a lunii (acesta este al nouăsprezecelea an al lui Nabucodonosor, regele Babilonului), a venit la Ierusalim Nabuzardan, căpetenia gărzii, cel ce stă dinaintea feței regelui din Babilon. ⁹ Și a ars Casa Domnului și casa regelui și toate casele din Ierusalim, fiecare casă a ars-o ¹⁰ căpetenia gărzii. ¹¹ Apoi Nabuzardan, căpetenia gărzii, a strămutat și rămășița poporului care mai rămăsese în cetate și pe cei prinși care se predaseră regelui Babilonului, și rămășița poporului de rând. ¹² Și căpetenia gărzii a lăsat din nevoiașii țării, să fie îngrijitori de vii și de ogoare. ¹³ Iar stâlpii de aramă din Casa Domnului și ramele și „marea” de aramă din Casa Domnului, chaldeii le-au sfărâmat și au dus arama lor în Babilon. ¹⁴ Și căldările și lopețile [pentru altar] și cupele și cădelnițele și toate vasele de aramă de care se foloseau la slujbe le-a luat; ¹⁵ a mai luat căpetenia gărzii și tigăile și cupele de aur și cele de argint, ¹⁶ doi stâlpi, și

25,5 „câmpia (Ierihonului)”: gr. Αρᾶβθ transcrie ebr. 'ar^hbhōth, „câmpie, deșert”.

25,6 Nabucodonosor se afla la Deblatha (Ribla), în provincia Hamat, pentru a coordona mișcările armatei sale în lupta cu egiptenii.

25,8 „căpetenia gărzii”: gr. ἀρχιμαγείροος: *litt.* „mai-marele bucătarilor”. În Egipt și în Babilon acesta era un titlu onorific pentru comandantul gărzii personale a regelui. TM are *rabh-tabbāhīm*, „căpetenia gărzii” (de la rădăcina *TBH*, „a ucide”, animale pentru mâncare sau dușmani în luptă).

25,9 La 2Mac. 2,4-5 se spune că profetul Ieremia ar fi reușit să scoată din Ierusalim chivotul, altarul tămâierii și cortul și să le ascundă de furia distrugătoare a babilonienilor în Muntele Nebo.

25,9-10 După „toate casele din Ierusalim”, TM are: „și toate casele mari le-a ars cu foc. ¹⁰ Și zidurile Ierusalimului, de jur împrejur, le-a dărâmat oastea chaldeilor care era cu căpetenia gărzii.”

25,12 „ogoare”: gr. γὰβθ transcrie aproximativ ebr. *yog^hbhīm*, „câmpuri, ogoare”.

25,13.16 „ramele”: cf. nota 16,17.

25,14 „lopețile [pentru altar]”: gr. ἰοπέτιν redă aproximativ ebr. *yā'im*, „lopeți”.

„marea”, [aceea] una, și ramele, pe care le făcuse Solomon în Casa Domnului; nu era măsură pentru arama de la toate vasele. ¹⁷ Înălțimea unui singur stâlp era de optsprezece coți, iar pe el era un capitel de aramă, iar înălțimea capitelului era de trei coți, plasa și rodiile erau de jur împrejurul capitelului, toate de aramă; și tot așa era și pe al doilea stâlp, cu plasa. ¹⁸ Și căpetenia gărzii l-a luat pe Saraias, întâiul preot, și pe Sophonias, din rândul al doilea, și pe cei trei străjeri ai porților ¹⁹ și a luat un eunuc din cetate, care era mai-marele peste războinici, și cinci bărbați din cei ce vedeau fața regelui, pe care i-a găsit în cetate, și pe scribul mai-marelui oștirii, care ținea socoteala poporului din țară, și șaizeci de bărbați din poporul țării, pe care i-a găsit în cetate; ²⁰ și Nabuzardan, căpetenia gărzii, i-a luat și i-a dus la regele Babilonului, în Deblatha, ²¹ iar regele Babilonului i-a batjocorit și i-a omorât în Deblatha, în ținutul Aimathului. Așa a fost strămutat Iuda din țara sa.

²² [Cât despre] poporul rămas în țara lui Iuda, pe care i-a lăsat Nabucodonosor, regele Babilonului – peste ei l-a rânduit pe Godolias, fiul lui Achicam, fiul lui Saphan. ²³ Și toți mai-marii oștirii, ei și cu oamenii lor, au auzit că regele Babilonului l-a rânduit pe Godolias și au venit la Godolias, în Massephath: Ismael, fiul lui Nathanias, și Ioanan, fiul lui Caree, și Saraias, fiul lui Thanemath, din Netopha, și Iezionias, fiul lui Machathi, ei și oamenii lor. ²⁴ Și Godolias le-a jurat, lor și oamenilor lor, și le-a spus: „Nu vă temeți de trecerea chaldeilor! Rămâneți în țară și slujiți-i regelui Babilonului, și vă va fi bine!” ²⁵ Și a fost așa: în luna a șaptea a venit Ismael, fiul lui Nathanias, fiul lui Elisama – din seminția regelui – și cu el zece oameni; și l-a lovit pe Godolias și l-a omorât, și pe iudei și chaldei,

25,17 „capitel”: gr. $\chi\omega\theta\alpha\pi$ redă aproximativ ebr. *kothereth*, „cunună, capitel”. ♦ „plasa”: $\sigma\alpha\beta\alpha\chi\alpha$ transcrie ebr. *šbhākhāh*, „zăbrele, gratii”. ♦ „rodiile”: gr. $\rho\omicron\alpha\tau\acute{\iota}$ („protuberanțe în formă de rodii”; cf. 3Rg. 7,6.28.

25,19 Ier. 52,25 pomenește de șapte oameni de încredere din suita regelui Sedekias, nu de cinci.

25,22-24 Godolias (ebr. *G'dhal'yāhū*) a fost numit guvernator al lui Iuda. A reușit să îi atragă în jurul lui pe capii armatei lui Sedekias care își părăsiseră suveranul în câmpia de lângă Ierihon (4Rg. 25,5) și pe profetul Ieremia.

25,23 Massephath (ebraic *Miṣ'pāh*), noua reședință a guvernatorului numit de Nabucodonosor, era o cetate din teritoriul lui Benjamin, în apropiere de Gabaon și de Rama.

25,24 „de trecerea chaldeilor”: TM are „de slujitorii caldeilor”. Traducătorul va fi citit 'BR în loc de 'BD.

câți erau cu el la Massephath. ²⁶ Și s-a ridicat tot poporul, cu mic, cu mare, și cu căpeteniile oștirii și au plecat în Egipt, căci se temeau de fața caldeilor.

²⁷ Și a fost așa: în anul al treizeci și șaptelea de la strămutarea lui Ioakim, regele lui Iuda, în luna a douăsprezecea, în ziua a douăzeci și șaptea a lunii, Euilmarodach, regele Babilonului, în cel dintâi an al domniei sale, a ridicat fruntea lui Ioakim, regele lui Iuda, și l-a scos din casa temniței. ²⁸ Și i-a grăit vorbe bune și i-a pus tronul mai presus de tronurile regilor care erau cu el în Babilon, ²⁹ și i-a schimbat veșmintele de temniță și [acela] a mâncat mereu pâine în fața lui, în toate zilele vieții lui. ³⁰ Și tainul lui i-a fost dat ca tain pentru totdeauna, din casa regelui, zi după zi, în toate zilele vieții lui.

25,27 Euilmarodach (babilonian *Amel-Marduk*) i-a urmat la tron lui Nabucodonosor II. A devenit împărat la începutul lunii octombrie 652 î.H.

25,30 „tainul”: cf. nota 11,8 la 2Rg.

HĂRȚI

Marea cea Mare
(Marea Mediterana)

M. Aeron

Sidon

M. Liban

Iyr

Asor

MACHEDAC
(Lachis)

Maserephochmaim
Marron

MACHATI

Marron
(Madon)

Marea Chenereth

Astaroth

M. Chermel
(Carmel)

Ieconam

Edrain

Naphtador

Mageddo

Kedes

Seicha

Tanach

Baithsan

GALAAD

M. Gaibal
(Ebal)

Tharsa

Râu Iordan

M. Garizin

Sikima

ARABA

Campia Saron

Aphec

Taphu

Socchoth(a)
Iaboc

Baithoron
de Jos

Baithel

Galgal(a)

Sattin

Baithoron
de Sus

Gai

Beroth

Esebon

(Azot)

Kephira

Gabaon

Ierihon

(Baith) Asimoth

Asedoth

Cariathiarim

Ierusalim

M. Asedoth
Phasga

Azeka

Odollam

Hebron

ARABIA

Geth

Lebnă

Lachis

Anaboth

Dabir
(Cetatea Literelor)

AMMON

Ascalon

Anaboth

Arad

ARABIA

Gaza

Bersabea

Anatema

M. O A B

Negeb

Desertul Sin

ARABA

Cades Barne

EDOM

Harta mozaic de la Madaba

Pe pardoseaua Bisericii Sfântul Gheorghe din Madaba (Iordania) este reprezentată în mozaic cea mai veche hartă a Palestinei, datând din secolul al VI-lea d.H., din perioada împăratului Iustinian. Suprafața inițială a hărții era de 94 de metri pătrați, din care s-a păstrat doar un sfert. Fragmentele conservate reprezintă regiunea de la vărsarea râului Iordan în Marea Moartă, până la deșertul din sudul Palestinei și Delta Nilului. Edificiile și simbolurile figurate pe hartă, precum și inscripțiile grecești în majusculă, de culori și mărimi diferite, indică regiuni și localități în ordine ierarhică (în jur de 156 de toponime, în fragmentele păstrate). Sunt semnalate atât așezările din perioada bizantină, cât și localitățile mai importante menționate în Biblie (acestea din urmă, însoțite adesea de referințe la textul biblic).

Surse: „Carte de Madaba”, in *La Bible d'Alexandrie. Jésus (Josué)*, traduction, introduction et notes par Jacqueline Moatti-Finc, Paris, 1996

Michael Avi-Yonah, *The Madaba Mosaic Map*, Jerusalem, Israelian Exploration Society, 1954

„The Madaba Map. 100 years since its discovery”, Franciscan Archaeological Institute, <http://198.62.75.1/www1/ofm/fai/FAImadmn.html> (accesat la 12.07.2004)

Detaliul I

Detaliul I În partea din stânga-sus a hărții este reprezentat Iordanul la vărsarea sa în Marea Moartă. Peste Iordan este figurat un pod, la capătul căruia se află un turn de observație. Pe malul dinspre apus se disting zidurile cu turnuri ale Ierihonului, ΙΕΡΙΧΩ, înconjurată de palmieri (Ierihon = Cetatea Palmierilor, cf. Jud. 1,16); deasupra Ierihonului, spre stânga, se conturează un edificiu lângă un zid alcătuit din douăsprezece pietre, și inscripția ΓΑΛΓΑΛΑ ΤΟ ΚΑΙ ΔΩΔΕΚΑΛΙΘΟΝ, „Galgala și cele Douăsprezece Pietre” (cf. Iis. Nav. 4). Spre dreapta, sunt sugerate alte așezări: ΒΕΘΑΒΑΡΑ, Bethabara lui Ioan Botezătorul (cf. In. 1,28) și ΒΗΘΑΓΓΑΑ, Bethagla (cf. Iis. Nav. 15,6, Baithagla).

Detaliul II

Detaliul II Într-un fragment din partea dreaptă inferioară a hărții este reprezentat teritoriul tribului lui Simeon, indicat prin inscripția ΚΛΗΡΟΣ ΣΥΜΕΩΝ[N], „moștenirea lui Simeon”. Se disting deasupra inscripției localitățile ΒΗΡΣΑΒΕΕ, Bersabea (cf. Iis. Nav. 15,28), ΑΣΕΜΩΝΑ, Asemona (cf. Iis. Nav. 15,4), ΓΕΡΑΡΑ, Gerara, iar sub inscripție, ΣΕΑΝΑ, Seana, ΕΔΡΑΙΝ, Edrain (cf. Iis. Nav. 9,10) etc.

INDICI

Indice de termeni și expresii grecești comentate în note

Indicele vine în completarea Glosarului din primul volum al prezentei ediții și conține o parte din lexicul grecesc analizat în notele și introducerile din acest volum. Au fost selectați termenii folosiți mai des în traducere și care pot pune probleme de interpretare.

acoperiș, terasă: δῶμα – Iis. Nav. 2,6; 2Rg. 16,22

al treilea [în rang], [în carul de luptă]: τρισιτάτης – 4Rg. 7,2; 10,25

altar: βωμός, θυσιαστήριον – Iis. Nav. 22,10

anatemă, [închinat ca] anatemă: ἀνόθεμα – Iis. Nav. 6,1-26; 6,17; 12,14; Jud. 1,17 B;
cf. a închina ca anatemă

arhiereu: ἀρχιερεύς – Iis. Nav. 22,13

așezare: ἔπαυλις – Iis. Nav. 15,28; *cf.* sat

bătrâni: πρεσβύτεροι – Iis. Nav. 23,2; 1Rg. 2,32 *cf.* sfatul bătrânilor

a binecuvânta: εὐλογίζω – Iis. Nav. 24,10; *cf.* binecuvântare

binecuvântare: εὐλογία – Iis. Nav. 15,19; 24,10; 4Rg. 5,15

cârmuitor: ἡγούμενος – 3Rg. 1,35; 2,19; 15,13

casă: δῶμα – Iis. Nav. 2,6; 1Rg. 9,25

căpetenia străjilor: ἀρχισωματοφύλαξ – 1Rg. 28,2

căpeteniile călărimii: ἑπάρχα – 2Rg. 1,6

Cel Puternic: ὁ ἰκανός – Ruth 1,20-21

a cerceta, a lua aminte, a număra: ἐπισκέπτομαι – Ruth 1,6; 2Rg. 18,1; 3Rg. 21,15;
4Rg. 3,6

cetate-mamă: μητρόπολις – Iis. Nav. 10,2; 14,15

corn, putere: κέρας – Jud. 3,27; 1Rg. 2,1; 2Rg. 22,3

cot [unitate de măsură]: πήχυς – 1Rg. 17,4

a se curăți: ἀγνίζω – Iis. Nav. 3,5

cuvânt, vorbă: λόγος, ῥῆμα – Jud. 13,12; 3Rg. 11,41; 14,29

a da [în mână], a preda: παραδίδωμι – Iis. Nav. 2,9; 6,2

desfrânări [practici idolatre]: πορνεία – 4Rg. 9,22; 17,15

Domnul atotputernic: κύριος παντοκράτωρ – 2Rg. 5,10

Domnul Dumnezeu Sabaoth: κύριος θεός σαβαωθ – 1Rg. 1,3; 1,11; 1,20; 17,45

Domnul oștirilor: κύριος τῶν δυνάμεων – Iis. Nav. 6,17; 2Rg. 6,18; 4Rg. 3,14

dreptate: δικαιοσύνη – Iis. Nav. 24,14

dumbravă [sacră, de închinare]: ἄλσος – Jud. 3,7; 1Rg. 7,3-4; 3Rg. 15,13; 4Rg. 21,7
Dumnezeul cel Viu: θεὸς ζῶν – 4Rg. 19,4; cf. „Viu este Domnul”

efă: οἶφι – 1Rg. 1,24; 16,20

ephoth: εφωθ – Jud. 8,27 B

ephud: εφουδ – Jud. 8,27 A; 1Rg. 2,18

ergab: εργαβ – 1Rg. 6,11

familie: δῆμος – Jud. 13,2 B

faină aleasă: σμιδαλις – 1Rg. 1,24

funie [unitate de măsură]: σχοινισμός – Iis. Nav. 17,5; 19,9; 2Rg. 8,2

gârzi, [cei] care aleargă alături, pedestrași: παρατρέχοντες – 3Rg. 14,27; 4Rg. 10,25; 11,6

gomor [unitate de măsură]: γομορ – 1Rg. 16,20

hotar: ὄριον – Iis. Nav. 15,1-17

a izbăvi, a mântui: σῶζω – Jud. *Introd.* II; 1Rg. 25,26; cf. izbăvire

izbăvire, mântuire: σωτηρία – 4Rg. 5,1; 13,5

împrejurimi: περισπόρια – Iis. Nav. 14,4; 21; 21,11.3442; cf. [pământurile] puse
deoparte

înălțimi [cult idolatru]: ὑψηλοί – 3Rg. 3,2

a închina ca anatemă: ἀναθεματίζω – Iis. Nav. 6,1-26; 6,17; cf. anatemă

a se închina/prosterna: προσκυνέω – Jud. 2,17; 3Rg. 2,19

jertfe de pace: θυσία εἰρηνικᾶς – 1Rg. 10,8; cf. pace

judecată: κρίσις – Iis. Nav. 24,25

judcător: κριτής – Jud. *Introd.* II;

kinyra: κινύρα – 1Rg. 10,5

lege: νόμος – Iis. Nav. 24,25

lucruri, obiecte, unelte: σκεύη – Iis. Nav. 7,11

marea [cea] îndepărtată: θαλάσση ἢ ἐσχάτη – Iis. Nav. 1,4

marea de Sare/a Sărilor: θαλάσση ἰσλός/τῶν ἰσλῶν – Iis. Nav. 3,16

mărturie: μαρτύριον – 1Rg. 9,24; 13,8; 20,35; 4Rg. 11,12

a mărturisi, a da mărturie, a lăuda, a aduce mulțumire: ἔξομολογέω – Iis. Nav. 7,19;
2Rg. 22,50; cf. mărturie

măsură [unitate de măsură]: κόρ, χοίτες – 3Rg. 5,2; 7,24

a moșteni, a lua în stăpânire: κατακληρονομέω – Jud. 2,6; cf. moștenire

moștenire, parte, sort: κληρος – Iis. Nav. 19,9; cf. a moșteni

nabla:νάβλα – 1Rg. 10,5

nazir: ναζιρ – Jud. 13,5 B; 1Rg. 1,11

nazireu: ναζιραῖος – Jud. 13,5 A; 1Rg. 1,11

- neam, rudenie: συγγενεία – Jud. 13,2 B; Ruth 2,1
 neamuri [păgâne]: ἔθνη – Iis. Nav. 4,24; 12,23
 nelegiuit: παράνομος – 1Rg.1,16; 2Rg. 16,7; 20,1; 3Rg. 20,10
 a nimici: ἐξολοθρεύω – Iis. Nav. 2,10; 11,20
 ocară, rușine: ὄνειδισμός – Iis. Nav. 5,9
 a se odihni, a se liniști, a înceta: κοπάω, καταπαύω – Iis. Nav. 1,13; 11,23; 14,15;
 Ruth 1,9
 pace: εἰρήνη – 1Rg. 10,3-4; 10,8; 3Rg. 5,26
 [pământurile] puse deoparte, ἄφορισμένα: – Iis. Nav. 14,4; 21; 21,13; cf. împrejurimi
 a pârjoli în foc: ἐμπυρίζω – Iis. Nav. 8,28
 pârğă, parte [cotă]: ἀπαρχή – 1Rg. 2,29; 10,3-4; 2Rg. 1,21
 posedat, arucat: ἐπίλημτος – 1Rg. 21,15-16; 4Rg. 9,11
 pricepere: σύνεσις – 3Rg. 3,11; cf. a fi priceput
 a fi priceput, a înțelege: συνίημι – Iis. Nav. 1,7; 3Rg. 2,3; 3,9
 prin mijlocirea, prin... : ἐν χειρὶ – 3Rg. 8,53
 prinos: κάρπωμα – Iis. Nav. 22,26; 1Rg. 2,28
 prostituată: ἑταίρα – Jud. 11,2
 rânduieii, îndreptări: δικαίωματα – Iis. Nav. 24,25; 4Rg. 17,8
 răscumpărător, rudă de sânge: ἀγχιστεύς – Iis. Nav. 20,3; Ruth *Introd. V*; 2,20; 2Rg.
 14,11
 [rituri de] inițiere: τελετή – 3Rg. 15,12
 rob, roabă: δούλος, δούλη – Iis. Nav. 1,2; 24,30; Ruth 2,13
 sat: κώμη – Iis. Nav. 10,39; 15,28; cf. așezare
 satrap: σατραπείης – Jud. 3,3; 5,3; 1Rg. 5,8; 3Rg. 10,15
 satrapie: σατραπεία – Jud. 3,3
 sceptru, toiag: σκῆπτρον – 1Rg. 2,28; 9,21; 10,19; 3Rg. 11,32
 scribi: γραμματεὺς – Iis. Nav. 1,10
 servitor, slujitor: παῖς – Iis. Nav. 1,2; 24,30; cf. slujitor; slugă
 sfatul bătrânilor: γερονσία – Iis. Nav. 23,2; 1Rg. 9,22 cf. bătrâni
 a (se) sfinți: ἀγιάζω – Iis. Nav. 3,5; 7,13; 2Rg. 11,4
 slugă, slujitor: οἰκέτης – Iis. Nav. 1,2; 24,30; cf. slujitor
 slujbă, închinare: λατρεία – Iis. Nav. 22,27; cf. a sluji
 a sluji, a fi robul cuiva: δουλεύω – Jud. 2,7; 10,6 B
 a sluji, a se închina: λατρεύω – Iis. Nav. 22,5; 22,27; Jud. 2,7; 10,6 A; cf. slujbă
 slujitor: θεράπων – Iis. Nav. 1,1; 1,2
 stălp [stelă]: στήλη – 2Rg. 18,18
 străin: ἀλλότριος – Iis. Nav. 24,2; 1Rg. 4,1
 a (se) strămuta: ποροκίζω – Ruth 1,1
 Străini [filistenii]: ἀλλόφυλοι – Jud. 3,3; 14,3; 1Rg. 4,1
 tari în putere: δυνατοὶ ἐν ἰσχύι – Iis. Nav. 6,2; 8,3; 10,7; Ruth 2,1
 templu, naos: ναός – 3Rg. 6,3

teraphini: θεράφιν – 1Rg. 15,23; 19,13; 4Rg. 23,24

trib: φυλή – 1Rg. 2,28; 9,21; 10,19; *cf.* sceptru

a se tulbura, a se pierde cu firea: ἐξιστόναι – Iis. Nav. 2,11; 10,10

[ținutul de] câmpie: πεδινή – Iis. Nav. 2,16; 9,1; 10,40; 11,16; 15,33

[ținutul de] jos: ταπεινά – Iis. Nav. 11,16

[ținutul de] munte: όρεινή – Iis. Nav. 2,16; 13,6

văzător: βλέπων – 1Rg. *Introd.* VI; 9,9; 16,4

„Viu este Domnul”: ζή κύριος – 4Rg. 2,2; *cf.* Dumnezeu cel Viu

zăbun: μηλωτή – 3Rg. 19,13; 4Rg. 2,8

Indice de nume proprii

Indicele conține toate numele proprii, inclusiv toponimele și etnonimele, așa cum apar în traducerea noastră. Între paranteze sunt indicate corespondentele din TM. Aceste corespondente reprezintă fie *forma ebraică a numelui* din textul grecesc (de ex. 'Aharon pentru Aaron), fie *un alt nume* corespunzător referinței biblice respective (de ex., 'Elīmelekh pentru Abimelech; 'Elīmelekh nu este forma ebraică a lui Abimelech, ci un alt nume pentru același personaj din Ruth 1,2). Un nume este repetat în indice atunci când pentru el există mai multe corespondente în TM (e.g. Abia, Abigaia, Abimelech). Referințele biblice reprezintă prima ocurență a numelui respectiv în fiecare carte în care acesta apare. Spre exemplu, indicația „Aaron ('Aharon) Iis. Nav. 21,4; 1Rg. 12,6” înseamnă că personajul apare doar în cărțile Iisus Nave (prima ocurență 21,4) și 1 Regi (prima ocurență 12,6) iar pentru aceste ocurențe îi corespunde în TM 'Aharon.

Diferențele între TM și LXX în privința numelor proprii se explică prin sursele diferite urmate de cele două tradiții ale textului biblic, dar și prin aproximarea textului ebraic care, la data traducerii Septuagintei, nu nota vocalele. Deosebirile mai importante au fost analizate în aparatul critic.

A

- Aalaph ('Aḥ^llābh) Jud. 1,31
 Aaron ('Aharon) Iis. Nav. 21,4; 1Rg. 12,6
 Abaisan ('Ibh^lṣān) Jud. 12,8 B
 Abana ('Abhānāh) 4Rg. 5,12
 Abdiu ('Obhadh^lyāhū) 3Rg. 18,3
 Abdon ('Abh^ldōn) Jud. 12,13 B
 Abed ('Ebhedh) Jud. 9,26 A
 Abeddara ('Obhēdh- 'Edhōm) 2Rg. 6,10
 Abel ('Abhēl) 2Rg. 20,14
 Abel al viilor ('Abhēl K^lrāmīn)
 Jud. 11,33 A
 Abelbaithamaacha ('Abhēl
 Bēyth-Ma'akhāh) 4Rg. 15,29
 Abelmaa ('Ābhēl Bēyth-Ma'akhāh)
 3Rg. 15,20
 Abelmaula ('Ābhēl M^lhōlāh) 3Rg. 19,16
 Abelmeula ('Ābhēl M^lhōlāh) Jud. 7,22 A
 Abenezzer (Ebhēn- 'Ezer) 1Rg. 4,1
 Abenner ('Abh^lnēr) 1Rg. 14,50; 2Rg. 2,8;
 3Rg. 2,5
 Abessa ('Abhīṣay) 1Rg. 26,6; 2Rg. 2,18
 Abessalom ('Abh^lṣālōm) 2Rg. 3,3;
 3Rg. 1,6
 Abi 3Rg. 2,46h
 Abia ('Abīyāh) 1Rg. 8,2
 Abia ('Tībh^lyāh) 4Rg. 12,2
 Abia 2Rg. 14,27; 3Rg. 12,24c
 Abiathar ('Ebh^lyāthār) 1Rg. 22,20;
 2Rg. 8,17; 3Rg. 1,7
 Abiel ('Abhī- 'A^lbhōn) 2Rg. 23,31
 Abiel ('Abhī'ēl) 1Rg. 9,1
 Abiezec 1Rg. 11,8
 Abiezec ('Abhī'ezer) 2Rg. 23,27
 Abigaia ('Abhīghal) 2Rg. 17,25
 Abigaia ('Abhīghāyil) 1Rg. 25,3; 2Rg. 2,2
 Abimelech ('Abhīmelekh) Jud. 8,31;
 2Rg. 11,21
 Abimelech ('Aḥīmelekh) 1Rg. 21,2

- Abimelech ('*Elīmelekh*) Ruth 1,2
 Abineem ('*Abhīno 'am*) Jud. 4,6
 Abiron ('*Abhīrām*) Iis. Nav. 6,26;
 3Rg. 16,34
 Abisac somanita ('*Abhīyag
 ha-šūnammīth*) 3Rg. 1,3
 Abital ('*Abhīṭāl*) 2Rg. 3,4
 Abiu ('*Abhīyām*) 3Rg. 14,31
 Abomeula ('*Ābhēl M' hōlāh*) Jud. 7,22 B
 Abor (*Hābhōr*) 4Rg. 17,6
 Abor (*Mōreh*) Jud. 7,1 A
 Abu ('*Abhī*) 4Rg. 18,2
 Accaron ('*Eq' rōn*) Iis. Nav. 13,3;
 Jud. 1,18; 1Rg. 6,17; 4Rg. 1,2
 Achaab ('*Ah' 'ābh*) 3Rg. 16,28; 4Rg. 1,1
 Achar ('*Ākhān*) Iis. Nav. 7,1
 Achaz ('*Āhāz*) 4Rg. 15,38
 Achazib ('*Akh' zībh*) Jud. 1,31 A
 Achel ('*Iddo*') 3Rg. 4,14
 Achel (*Hālāq*) Iis. Nav. 11,17
 Achia ('*Ahīlūdh*) 2Rg. 8,16
 Achia ('*Ahīyāh*) 1Rg. 14,3; 3Rg. 4,3;
 4Rg. 9,9
 Achicam ('*Ahīqām*) 4Rg. 22,12
 Achiel ('*Ahīšār*) 3Rg. 4,6
 Achilid ('*Ahīlūdh*) 3Rg. 4,3
 Achiluth ('*Ahīlūdh*) 2Rg. 20,24
 Achima ('*Ahīman*) Iis. Nav. 15,14
 Achimaas ('*Ahīmā 'af*) 1Rg. 14,50;
 2Rg. 15,27; 3Rg. 4,15
 Achiman ('*Ahīman*) Jud. 1,10 A
 Achimelech ('*Ahīmelekh*) 1Rg. 26,6;
 2Rg. 8,17
 Achinaam ('*Akhīnām*) 1Rg. 25,43
 Achinaan ('*Ahīman*) Jud. 1,10 B
 Achinadab ('*Ahīnādābh*) 3Rg. 4,14
 Achinoom ('*Ahīno 'am*) 1Rg. 14,50;
 2Rg. 2,2
 Achire 3Rg. 2,46h
 Achithalam 3Rg. 2,46h
 Achitob ('*Ahīōbh*) 1Rg. 14,3; 2Rg. 8,17
 Achitophel ('*Ahīthophel*) 2Rg. 15,12
 Achobor ('*Akh' bōr*) 4Rg. 22,12
 Achor, valea ('*ēmeq 'Ākhōr*) Iis. Nav. 7,24
 Achsa ('*Akh' sāh*) Iis. Nav. 15,16
 Acrabin ('*Aq' rabīm*) Iis. Nav. 15,3;
 Jud. 1,36
 Adai ('*Udhāy*) 3Rg. 4,18
 Adasai (*Hād'h' sī*) 2Rg. 24,6
 Adasan (*Hād'hāšāh*) Iis. Nav. 15,37
 Addamin ('*Adhummīm*) Iis. Nav. 15,7
 Addara ('*Addārāh*) Iis. Nav. 15,3
 Ader (*Hadhadh*) 3Rg. 11,14
 Adinon asoneanul ('*Adhīnō hā- 'ef' nīw*)
 2Rg. 23,8
 Adonai ('*ād'hōnay*) 1Rg. 1,11
 Adonias ('*Adhōnīyāh*) 3Rg. 1,5
 Adonibezec ('*Adhōnī Bezeq*) Jud. 1,5
 Adonibezec ('*Adhōnī-Ṭedheq*)
 Iis. Nav. 10,1
 Adoniram ('*Adhorām*) 2Rg. 20,24;
 3Rg. 12,18
 Adraazar (*Hadhadh' 'ezer*) 2Rg. 8,3
 Adramelech ('*Adh' rammelekh*) 4Rg. 17,31
 Adrazar 3Rg. 11,14
 Aendor ('*Ēyn Dōr*) 1Rg. 28,7
 Aendor, în Iezrael (*ba- 'ayin 'ašer
 be- Yiz' r' 'e 'l* „la izvorul care este la Y.”)
 1Rg. 29,1
 Aermon (*Ba' al Her' mōn*) Jud. 3,3 B
 Aermon (*Her' mōn*) Iis. Nav. 11,3
 Agag ('*Aghagh*) 1Rg. 15,8
 Agin (*Haphārayim*) Iis. Nav. 19,19
 Agitha (*Haggūth*) 3Rg. 1,5
 Ahiel (*Hī' ēl*) 3Rg. 16,34
 Aia ('*Awwā*') 4Rg. 17,24
 Aia ('*Ayyāh*) 2Rg. 21,8
 Aichioza (*S' khākhāh*) Iis. Nav. 15,61
 Aigla ('*Egh' lāh*) 2Rg. 3,5
 Aiin ('*Awwīm*) Iis. Nav. 18,23
 Ailam ('*Egh' lōn*) Iis. Nav. 12,12
 Ailam (*Hēylām*) 2Rg. 10,16
 Ailam (*Hōhām*) Iis. Nav. 10,3
 Ailam, regele din Gazer (*Horām*)
 Iis. Nav. 10,33
 Ailath ('*ēlōth*) 3Rg. 9,26
 Ailim ('*Ayyālōn*) Jud. 12,12 A

- Ailom ('*Ayyālōn*) Jud. 12,12 B
 Ailom ('*Ēylōn*) Jud. 12,11 B
 Ailom (*Yattir*) Iis. Nav. 21,14
 Ailon ('*Ayyālōn*) Iis. Nav. 21,24
 Ailon ('*Ēylōn*) Iis. Nav. 19,43 Jud. 12,11 A; 3Rg. 4,9
 Ailon Iis. Nav. 15,44
 Ailoth ('*Ēylath*) 4Rg. 14,22
 Aiman (*Hēymān*) 3Rg. 5,11
 Aimarec ('*Ēyn-Haddāh*) Iis. Nav. 19,21
 Aimath (*Hamāth*) 4Rg. 14,25
 Ain ('*Īyōn*) 3Rg. 15,20; 4Rg. 15,29
 Aion (*Middān*) Iis. Nav. 15,61
 Airem ('*Arabh*) Iis. Nav. 15,52
 Aisam ('*Ānīm*) Iis. Nav. 15,50
 Aitan ('*Ēyām*) Iis. Nav. 15,59a
 Aithamin ('*Adhummīm*) Iis. Nav. 18,17
 Akcho ('*Akkō*) Jud. 1,31
 Akiezi ('*Akh^ezībḥ*) Iis. Nav. 15,44
 Alae (*H^elah*) 4Rg. 17,6
 Alcatha ('*El^ef qēh*) Iis. Nav. 19,44
 Aleph (*Halī*) Iis. Nav. 19,25
 Aliphalet (*Eliphelet*) 2Rg. 23,34
 Alsorech (*Sorēq*) Jud. 16,4 B
 Alua (*Hal^ehūl*) Iis. Nav. 15,58
 Amalec ('*Amālēq*) Jud. 3,13; 1Rg. 15,2
 Amathar (*Ham^etho'ār*) Iis. Nav. 19,13
 Amathi ('*Amittay*) 4Rg. 14,25
 Amattari 1Rg. 20,20
 Ambri ('*Om^erī*) 3Rg. 16,16; 4Rg. 8,26
 Amecasis ('*Ēmeq Q^eīfī*) Iis. Nav. 18,21
 Amessai ('*Amāsā*) 2Rg. 17,25; 3Rg. 2,5
 Amessias ('*Amaf^eyāh*) 4Rg. 12,22
 Amiel ('*Am^eādḥ*) Iis. Nav. 19,26
 Amiel ('*Ammī'ēl*) 2Rg. 9,4
 Aminadab ('*Amīnādḥābh*) Ruth 4,19
 Aminadab ('*Abhīnādḥābh*) 1Rg. 7,1; 2Rg. 6,3
 Amital (*Hamūtāl*) 4Rg. 23,31
 Ammach (*Mā'ōkh*) 1Rg. 27,2
 Ammadi 1Rg. 30,28
 Amman, dealul (*Gibḥ^e'ath- 'Ammāh*, „Dealul Cotului”) 2Rg. 2,24
 Ammon ('*Ammōn*) Iis. Nav. 12,2; Jud. 3,13; 1Rg. 11,11; 2Rg. 8,12; 4Rg. 23,13
 Ammon ('*Ayyālōn*) Iis. Nav. 19,42
 Ammon ('*Am^enōn*) 2Rg. 3,2
 Amoke (*Hammoṣāh*) Iis. Nav. 18,26
 Amon ('*Āmōn*) 4Rg. 21,18
 Amos ('*Āmōf*) 4Rg. 19,2
 Amoth (*Hannāthon*) Iis. Nav. 19,14
 Ana (*Hēna*) 4Rg. 19,13
 Ana (*Ma'akhāh*) 3Rg. 15,10
 Anaboth ('*Anābh*) Iis. Nav. 11,21
 Anachereth ('*Anāḥarath*) Iis. Nav. 19,19
 Anani (*Hanānī*) 3Rg. 16,1
 Anaphathi (*nāphath Do'r*, „inālṭimea Do'r”) 3Rg. 4,11
 Anassa Iis. Nav. 17,5
 Anatema (*Hor^emāh*) Jud. 1,17 A
 Anath ('*Anāth*) Jud. 3,31 A
 Anath Iis. Nav. 17,7
 Anathoth ('*Anāthōth*) Iis. Nav. 21,18; 3Rg. 2,26
 Ancades ('*Ēyn Gedhī*) Iis. Nav. 15,62
 Anchus ('*Akhīṣ*) 1Rg. 21,11; 3Rg. 2,39
 Anemelech ('*Anammelekh*) 4Rg. 17,31
 Anna (*Hannāh*) 1Rg. 1,2
 Annon (*Hannūn*) 2Rg. 10,1
 Ano 3Rg. 12,24e
 Anoch (*Yiph^etāh*) Iis. Nav. 15,43
 Anon ('*Anābh*) Iis. Nav. 15,50
 Aod ('*Ēhōdh*) Jud. 3,15
 Aoza (*Gē'āh*) Iis. Nav. 19,13
 Aphec ('*Aphēq*) Iis. Nav. 12,18; 1Rg. 4,1; 4Rg. 13,17
 Aphec ('*Aphīah*) 1Rg. 9,1
 Aphec ('*Aphīq*) Jud. 1,31 A
 Apheca ('*Aphēq*) 3Rg. 21,26
 aptalimi (*yaph^elēlī*) Iis. Nav. 16,3
 Ara ('*Ēdher*) Iis. Nav. 15,21
 Araas (*Har^ehas*) 4Rg. 22,14
 Araba ('*Arābhāh*) Iis. Nav. 3,16; 4Rg. 14,25
 Arad ('*Arādḥ*) Jud. 1,16

- Arael (*Hārāmāh*) Iis. Nav. 19,36
 Ararat (*'Arārāt*) 4Rg. 19,37
 Arath (*'Arādh*) Iis. Nav. 12,14
 Arboc (*Qir^oyath 'Ar^oba'*) Iis. Nav. 14,15;
 Archob (*'Umāh*) Iis. Nav. 19,30
 Arema (*'Arūmāh*) Jud. 9,41 B
 Aremoth (*Rā'moth*) Iis. Nav. 20,8
 Ares (*Hāres*) Jud. 8,13
 Argob (*'Ar^ogobh*) 4Rg. 15,25
 Aria (*'Ar^oyēh*) 4Rg. 15,25
 Ariel (*'Ari'ēl*) 2Rg. 23,20
 Arim (*Hārēm*) Iis. Nav. 19,38
 Arima (*'Arūmāh*) Jud. 9,41 A
 Ariorgim (*Ya^orēy 'Or^ogīm*) 2Rg. 21,19
 Arisothul neamurilor (*Harošet*
Haggōyim) Jud. 4,2
 Armaith (*'Adhāmāh*) Iis. Nav. 19,36
 Armathaimul Siphei (*Hārāmāthayim*
Ṭōphīm) 1Rg. 1,1
 Arme și Naboc (*'Adhāmī hanneqebh*)
 Iis. Nav. 19,33
 Arnon (*'Ar^onōn*) Iis. Nav. 12,1;
 Jud. 11,13; 4Rg. 10,33
 Aroed (*Harodh*) Jud. 7,1 A
 Aroer (*'Ar^o'ōr*) Jud. 11,26 B
 Aroer (*'Aro'ēr*) 4Rg. 10,33
 Aroer (*'Arō'ēr*) Iis. Nav. 12,2; Jud. 11,33;
 1Rg. 30,28; 2Rg. 24,5
 Arphad (*'Ar^opādih*) 4Rg. 18,34
 Arran (*Rām*) Ruth 4,19
 Arsola (*Haṭar Sū'āl*) Iis. Nav. 19,3
 Aruel (*'Adh^o'ādihāh*) Iis. Nav. 15,22
 Arus (*Hārūf*) 4Rg. 21,19
 Asa (*'Ayin*) Iis. Nav. 21,16
 Asa (*'Āghē'*) 2Rg. 23,11
 Asa (*'Āsā'*) 3Rg. 15,8
 Asa (*'Eš^otā'ōl*) Iis. Nav. 19,41
 Asa (*S^orāyāh*) 2Rg. 8,17
 Asael (*'Asāh'ēl*) 2Rg. 2,18
 Asaias (*'Asāyāh*) 4Rg. 22,12
 Asan (*'Āsān*) Iis. Nav. 19,7
 Asaph (*'Āsāph*) 4Rg. 18,18
 Asarai (*Heḥ^ofraw*) 2Rg. 23,35
 Asbitos (*'Ahas^obī*) 2Rg. 23,34
 Ascalon (*'Eq^orōn*) 1Rg. 5,10
 Ascalon (*'Aš^oq^olōn*) Iis. Nav. 13,3;
 Jud. 1,18; 2Rg. 1,20
 Ascha (*'Akh^osāh*) Jud. 1,12
 Aschazi (*'Akh^ozībih*) Jud. 1,31 B
 Asedoth (*'Ašēdhōth*) Iis. Nav. 10,40
 Asedoth (*'Aš^odōdh*) Iis. Nav. 11,22
 Asedoth Phasga (*'Aš^odōth happis^ogāh*)
 Iis. Nav. 12,3
 Asemona (*'Aš^omōnāh*) Iis. Nav. 15,4
 Aser (*'Āšēr*) Iis. Nav. 17,10
 Aseron (*Hāṭōr*) Iis. Nav. 15,25;
 Asiedoth (*'Aš^odōdh*) Iis. Nav. 15,47
 Asimath (*'Ašīmā'*) 4Rg. 17,30
 Asimoth (*Bēyth hay^ošimōth*) Iis. Nav. 12,3
 asirieni (*'Aššūr*) 4Rg. 15,19
 Asom (*'Āšem*) Iis. Nav. 15,29
 Asor (*Hāṭōr*) Iis. Nav. 11,1; Jud. 4,2;
 1Rg. 12,9; 4Rg. 15,29
 Asor (*Yāghūr*) Iis. Nav. 15,21
 Asordan (*'Ēsar-Haddon*) 4Rg. 19,37
 Asorionain (*Hāṭōr-Yith^onān*) Iis. Nav. 15,23
 Asoron (*Heḥ^orōn*) Iis. Nav. 15,3
 Asothitul (*ha-ḥuṣāthī*) 2Rg. 23,27
 Assa (*'Aš^onāh*) Iis. Nav. 15,33
 Assares (*Sē'ūr*) Iis. Nav. 15,10
 Assari (*'Edh^ore'ī*) Iis. Nav. 19,37
 Assur 3Rg. 2,35i
 Astaol (*'Eš^otā'ōl*) Iis. Nav. 15,33
 Astaroth (*'Aš^otārōth*) Iis. Nav. 9,10
 Astarte (*'Aš^otārōth*) Jud. 2,13; 1Rg. 7,4
 Astarte (*'Aš^otoreth*) 3Rg. 11,6; 4Rg. 23,13
 Astarteion (*bēyth 'Aš^otārōth*) 1Rg. 31,10
 Astatoth (*ha-ḥuṣāthī*) 2Rg. 21,18
 Ataroth (*'Aš^orōth*) Iis. Nav. 16,5
 Athanin (*'Ēthānīm*) 3Rg. 8,2
 Aua (*'Iwāh*) 4Rg. 19,13
 Avraam (*'Abh^orāhām*) 3Rg. 18,36
 Azael (*Hazā'ēl*) 3Rg. 19,15; 4Rg. 8,8
 Azaria (*'Azar^oyāhū*) 3Rg. 4,2
 Azarias (*'Azar^oyāh*) 4Rg. 14,21
 Azariu 3Rg. 2,46h
 Azeca (*'Azēqāh*) Iis. Nav. 10,10; 1Rg. 17,1
 Azin (*Hez^oyōn*) 3Rg. 15,18

Aziph ('*Akh^ešāph*) Iis. Nav. 11,1
 Azmoth barsamitul ('*Az^emāweth*
ha-bar^ehumī) 2Rg. 23,31
 Azob (*Gath*) 1Rg. 7,14
 Azor (*Yihur*) Iis. Nav. 19,45
 Azot ('*Aš^edōdh*) Iis. Nav. 13,3
 Azot Jud. 1,18
 Azotos ('*Aš^edōdh*) 1Rg. 5,1
 Azuba ('*Azūbhāh*) 3Rg. 22,42

B

Baal (*Ba'al*) Iis. Nav. 15,9; Jud. 2,13;
 3Rg. 16,31; 4Rg. 1,18c
 Baalath 3Rg. 2,35i
 Baalberith (*Ba'al B^erūth*) Jud. 8,33 A
 Baalgad (*Ba'al-Gād*) Iis. Nav. 11,17
 Baalii (*habb^e 'ālīm*) 1Rg. 7,4
 Baalimath 2Rg. 5,16a
 Baal-muscā (*Ba'al-Z^ebhūbh*) 4Rg. 1,2
 Baalthamar (*Ba'al Tāmār*) Jud. 20,33
 Baana (*Ba'anā*) 3Rg. 4,16
 Baana (*Ba'anāh*) 2Rg. 4,2
 Baana netophathitul (*Ba'anāh*
ha-netophāthī) 2Rg. 23,29
 Baasa (*Ba^ešā*) 3Rg. 15,16; 4Rg. 9,9
 Baaz (*Bo'az*) 3Rg. 7,7
 Babilon (*Bābhel*) 4Rg. 17,24
 Baccha (*Ba'anā*) 3Rg. 4,12
 Bachir (*B^ekhōrath*) 1Rg. 9,1
 Bacoc ('*lyyim*) Iis. Nav. 15,29
 Baddargis (*bammidh^e bār*, „in pustiu”) Iis. Nav. 15,61
 Badecar (*Bidh^e qar*) 4Rg. 9,25
 Bagadiel (*Bēyth-Dāghōn*) Iis. Nav. 15,41
 Baier ('*Ērāh*) Jud. 9,21 B
 Baion (*Bohan*) Iis. Nav. 15,6
 Baiphalad (*Bēyth Pālel*) Iis. Nav. 15,27
 Baisaphud (*Bēyth Š^e 'ān*) 3Rg. 4,12
 Baithacad (*Bēyth- 'Ēqedh*) 4Rg. 10,12
 Baithachu (*Bēyth-Taphūah*) Iis. Nav. 15,53
 Baithagla (*Bēyth Hāg^elāh*) Iis. Nav. 15,6
 Baithanabra (*Bēyth Nim^erāh*) Iis. Nav. 13,27

Baithanam (*Bēyth- 'Anāth*) Iis. Nav. 15,59
 Baithanan (*Bēyth-Hānān*) 3Rg. 4,9
 Baithanath (*Bēyth- 'Anāth*) Jud. 1,33 B
 Baithanga (*Bēyth Haggān*) 4Rg. 9,27
 Baithar 2Rg. 15,24
 Baitharaba (*Bēyth hā 'Arābhāh*) Iis. Nav. 15,6
 Baithasetta (*Bēyth ha-Šittāh*) Jud. 7,22 A
 Baithasimoth (*Bēyth Hay^ešimōth*) Iis. Nav. 13,20
 Baithbera (*Bēyth Bārāh*) Jud. 7,24 A
 Baithchor (*Bēyth-Kār*) 1Rg. 7,11
 Baithegeneth (*Bēyth Dāghon*) Iis. Nav. 19,27
 Baitheglio (*Bēyth-Hāgh^elāh*) Iis. Nav. 18,21
 Baithel (*Bēyth 'āwen*) Iis. Nav. 6,26
 Baithel (*Bēyth- 'Ēl*) Iis. Nav. 8,9; Jud. 1,22; 1Rg. 7,16; 3Rg. 12,29; 4Rg. 2,2
 Baithel (*K^esīl*) Iis. Nav. 15,30
 Baithel Luza (*Bēyth- 'ēl*) Iis. Nav. 16,1
 Baithelberith (*Bēyth 'El b^erūth*) Jud. 9,46 B
 Baitheneth (*Bēyth- 'Anāth*) Jud. 1,33 A
 Baitheor 1Rg. 14,47
 Baithera (*Bēyth Bārāh*) Jud. 7,24 B
 Baithleem Jud. 12,8
 Baithmacha (*Bēyth Ma'akhāh*) 2Rg. 20,14
 Baithmachereb (*Bēyth-hammar^e kābhōth*) Iis. Nav. 19,5
 Baithman (*Bēyth Lehem*) Iis. Nav. 19,15
 Baithoc (*Beṭen*) Iis. Nav. 19,25
 Baithon (*Bēyth 'Āwen*) Iis. Nav. 18,12; 1Rg. 13,5
 Baithoron (*Bēyth Horōn*) 1Rg. 13,18
 Baithoron de Jos (*Bēyth-Hōron Tah^etōn*) Iis. Nav. 16,3
 Baithoron de Sus (*Bēyth-Hōron 'El^eyōn*) Iis. Nav. 16,5; 3Rg. 2,35i
 Baithphogor (*Bēyth P^e 'ōr*) Iis. Nav. 13,20
 Baithroob (*Bēyth-R^e khōbh*) 2Rg. 10,6
 Baithsamus (*Bēyth-Šemes*) Jud. 1,33; 1Rg. 6,9; 3Rg. 4,9; 4Rg. 14,11
 Baithsamus (*Šemes*) Iis. Nav. 19,12

- Baithsamus, izvorul ('ēyn *Şemeş*)
 Iis. Nav. 18,17
 Baithsan (*Bēyth-Şan*) 2Rg. 21,12
 Baithsan (*Bēyth-Şe'ān*) Iis. Nav. 17,11;
 Jud. 1,27; 1Rg. 31,10
 Baithsarisa (*Ba'al Şālišāh*) 4Rg. 4,42
 Baithsur (*Bēyth-ēl*) 1Rg. 30,27
 Baithsur (*Bēyth-Jūr*) Iis. Nav. 15,58
 Baiththame (*Bēyth-'anāth*) Iis. Nav. 19,38
 Bala (*Ba'alāh*) Iis. Nav. 15,11
 Balaam al lui Beor (*Bil'ām ben-Pe'ōr*)
 Iis. Nav. 13,22
 Balaam Jud. 1,27 A
 Balac (*Bālāq*) Iis. Nav. 24,9; Jud. 1,27 B
 Baladan (*Bal'adhān*) 4Rg. 20,12
 Balaermon (*Ba'al He'ēmōn*) Jud. 3,3 A
 Balmainan (*B'e'ālōth*) Iis. Nav. 15,24
 Bama (*Bāmāh*) 1Rg. 9,12
 Bameth (*Rā'math*) Iis. Nav. 19,8
 Bamothbaal (*Bāmōth Ba'al*)
 Iis. Nav. 13,17
 Banaias (*B'nāyāhū*) 2Rg. 8,18; 3Rg. 1,8
 Banaias pharathonitul (*B'nāyāhū
 pir'āthonī*) 2Rg. 23,30
 Banaibacat (*B'nēy-Bh'raq*) Iis. Nav. 19,45
 Barac (*Bārāq*) Jud. 4,6; 1Rg. 12,11
 Barakim (*Bahurim*) 2Rg. 3,16
 Barec (*Ba'alath*) Iis. Nav. 19,8
 Basa 3Rg. 2,46h
 Basan (*Bāşān*) Iis. Nav. 9,10; 3Rg. 4,13;
 4Rg. 10,33
 Basanita (*Bāşān*) Iis. Nav. 13,11
 Basanitida (*Bāşān*) Iis. Nav. 13,12
 Basedoth (*Bāf'qath*) Iis. Nav. 15,39
 Basella (*Mis'e'al*) Iis. Nav. 21,30
 Basemmath (*Bāś'math*) 3Rg. 4,15
 Basuroth (*Bāf'qath*) 4Rg. 22,1
 Batharoth (*Bēyth L'bhā'ōth*) Iis. Nav. 19,6
 Bathesar (*Mārē'şāh*) Iis. Nav. 15,44
 Baurim (*Bahūrīm*) 2Rg. 16,5; 3Rg. 2,8
 Bazes (*Bōţēţ*) 1Rg. 14,4
 Beelmon (*Ba'al M'e'ōn*) Iis. Nav. 13,17
 Beerotha (*B'e'ērōth*) Iis. Nav. 18,25
 Begethon (*Gib'tōn*) Iis. Nav. 19,44
 Belaan 3Rg. 15,27
 Belasor (*Ba'al Hāfōr*) 2Rg. 13,23
 Benjamin (*Bin'yāmīn*) Iis. Nav. 18,11;
 Jud. 1,21; 1Rg. 9,1
 Benor (*Ben Hur*) 3Rg. 4,8
 Berbethnema (*'Arubbōth*) 3Rg. 4,10
 Beroth (*B'e'ērōth*) Iis. Nav. 9,17; 2Rg. 4,2
 Bersabea (*Bath-Şebha'*) 2Rg. 11,3;
 3Rg. 1,11
 Bersabea (*B'e'ēr Şābha'*) 1Rg. 3,20;
 2Rg. 3,10; 3Rg. 2,46g; 4Rg. 12,2
 Bersabea (*B'e'ēr Şebha'*) Iis. Nav. 15,28;
 Jud. 20,1; 3Rg. 19,3
 Bersaphes (*Bēyth Paţţēţ*) Iis. Nav. 19,21
 Berzelli (*Bar'zillay*) 2Rg. 17,27; 3Rg. 2,7
 Besana (*Bēyth-ēl*) Iis. Nav. 18,22
 Besemiin (*Şa'anannīm*) Iis. Nav. 19,33
 Bethalamin (*Şa'al'bhīm*) 3Rg. 4,9
 Bethlehem (*Bēyth Lehem*) Jud. 17,7; Ruth
 1,1; 1Rg. 16,1; 2Rg. 2,32
 Bethmaalon (*Bēyth Millō'*) Jud. 9,6 B
 Bethseedta Garagatha (*Bēyth ha-Şittāh
 Tīrērāthāh*) Jud. 7,22 B
 Bezec (*Bezeq*) Jud. 1,4
 Bochori (*Bikkh'ri*) 2Rg. 20,1
 Bola (*Bālāh*) Iis. Nav. 19,3
 Boos (*Bo'az*) Ruth 2,1
 Bosor (*B'e'sōr*) 1Rg. 30,9
 Bosor (*Beţer*) Iis. Nav. 20,8
 Bosora (*B'e's'e'f'rāh*) Iis. Nav. 21,27
 Botanin (*B'e'tonīm*) Iis. Nav. 13,26
 Bula (*B'e'ihūl*) Iis. Nav. 19,4

C

- Caath (*Q'hāth*) Iis. Nav. 21,4
 Cabeseel (*Qabh'e'ēl*) 2Rg. 23,20
 Cabsaim (*Qibh'e'tayim*) Iis. Nav. 21,22
 Cades (*Qedheş*) Iis. Nav. 15,23
 Cades Barne (*Qādheş Bar'nēa'*)
 Iis. Nav. 10,41
 Cadesul lui Neftali (*Qedheş Naph'e'tālt*)
 Jud. 4,6 B

- Caibaiseleel (*Qab^eʿēl*) Iis. Nav. 15,21
 Cain (*Qayin*) Jud. 4,11 B
 Camin (*Maḥanayim*) Iis. Nav. 21,38
 canaanean (*k^enaʿanī*) Iis. Nav. 16,10
 Canthan (*Qānāh*) Iis. Nav. 19,28
 Caphan (*Yir^ep^eʿēl*) Iis. Nav. 18,27
 Carana (*Qānāh*) Iis. Nav. 17,9
 Carapha (*ʿOph^enā*) Iis. Nav. 18,24
 Carcar (*Qar^eqor*) Jud. 8,10
 Caree (*Qārēah*) 4Rg. 25,23
 Carem Iis. Nav. 15,59a
 Cariathaim (*Qir^eyāthym*) Iis. Nav. 13,19
 Cariatharhoc (*Qir^eyath ʿAr^eba*)
 Iis. Nav. 21,11
 Cariatharhocsepher (*Qir^eyath ʿAr^eba*)
 Jud. 1,10 A
 Cariatharboxepher (*Qir^eyath ʿAr^eba*)
 Jud. 1,10 B
 Cariathbaal (*Qir^eyath-Baʿal*) Iis. Nav. 15,60
 Cariathiarim (*Qir^eyath Y^eʿārim*) Jud. 18,12;
 1Rg. 6,21
 Cariathiarim (*Tār^ethān*) Iis. Nav. 3,16
 Cariathiarin (*Qir^eyath Y^eʿārim*) Iis. Nav.
 18,14
 Carmel (*Kar^emel*) Iis. Nav. 19,26; 1Rg.
 15,12; 2Rg. 2,2; 3Rg. 18,19; 4Rg. 2,25
 Casa lui San (*Bēyth Š^eʿān*) 3Rg. 4,12
 Cason (*Qāfir*) 2Rg. 23,13
 Catanath (*Qattāth*) Iis. Nav. 19,15
 Catasem (*Qāṣin*) Iis. Nav. 19,13
 Cathoel (*Yāq^eth^eʿēl*) 4Rg. 14,7
 Cel Puternic (*Šadday*) Ruth 1,20
 Cetatea Literelor (*Qir^eyath-Sēpher*)
 Iis. Nav. 15,15; Jud. 1,11
 Cetatea Palmierilor (*ʿIr ha^emārīm*)
 Jud. 1,16
 Cetatea Soarelui (*Bēyth-Šemeš*)
 Iis. Nav. 15,10
 Chaber (*Hebher*) Jud. 4,11 B
 Chabra (*Khabbōn*) Iis. Nav. 15,40
 Chalamac 2Rg. 10,16
 Chalcal (*Kha^ekol*) 3Rg. 5,11
 chaldei (*kas^edīm*) 4Rg. 24,2
 Chaleb (*Kālēbh*) Iis. Nav. 14,6; Jud. 1,12
 Chalia (*Y^ekhāl^eyāh*) 4Rg. 15,2
 Chalu (*Holon*) Iis. Nav. 15,51
 Chamaam (*Kim^ehām*) 2Rg. 19,38
 Chamos (*K^emōš*) Jud. 11,24; 3Rg. 11,5;
 4Rg. 23,13
 Chanana (*K^enaʿanāh*) 3Rg. 22,11
 Channa (*Giloh*) Iis. Nav. 15,51
 Charmi (*Kar^emī*) Iis. Nav. 7,1
 Charran (*Hārārān*) 4Rg. 19,12
 Charri (*bērīm*) 2Rg. 20,14
 Chasaloth (*K^esūloth*) Iis. Nav. 19,18
 Chaselothaith (*Kis^eloth Tābhor*)
 Iis. Nav. 19,12
 Chaslon (*K^esālōn*) Iis. Nav. 15,10
 Chatarothi (*ʿAr^ekā ʿAtārōth*) Iis. Nav. 16,2
 Chelaion (*Kil^eyōn*) Ruth 1,2
 Chelba (*Hel^ebāh*) Jud. 1,31
 Chelcana (*Naḥal Qānāh*) Iis. Nav. 16,8
 Chelcat (*Hel^eqāth*) Iis. Nav. 21,31
 Chelcha (*Hālāq*) Iis. Nav. 12,7
 Chelkias (*Hil^eqiyāhū*) 4Rg. 18,18
 Chelub (*Kālēbh*) 1Rg. 30,14
 Chenereth (*Kin^erōth*) Iis. Nav. 12,3
 Chenereth (*Kinnereth*) Iis. Nav. 13,27
 cherethiți (*k^erēthī*) 2Rg. 8,18; 3Rg. 1,38
 Chermel (*Kar^emel*) Iis. Nav. 12,22
 Chetiim (*Hittīm*) Jud. 1,26
 Chezrath (*Kin^erōth*) 3Rg. 15,20
 Chinanadab (*ben-ʿAbhīnādhābh*)
 3Rg. 4,11
 Chiram (*Hirām*) 2Rg. 5,11; 3Rg. 5,15
 Choba Masomel (*Kābhūl missemoʿl*
 „K. din stânga”) Iis. Nav. 19,27
 Cholaseola (*Haṭar Šūʿāl*) Iis. Nav. 15,28
 Cholthi (*k^erēthī* „cheretiit”) 1Rg. 30,14
 Chorrath (*K^erūth*) 3Rg. 17,3
 Chuntha (*Kūthāh*) 4Rg. 17,24
 Chusarsathaim (*Kūšan riš^eʿāthayim*)
 Jud. 3,8 B
 Chusarsathom (*Kūšan riš^eʿāthayim*)
 Jud. 3,8 A
 Chusi (*Hūšay*) 2Rg. 15,32; 3Rg. 4,16

Chusi (*kūṣī*, „un etiopian”) 2Rg. 18,21
 Coladam (*Mōlādāhāh*) Iis. Nav. 19,2
 Culon Iis. Nav. 15,59a

D

Dabbon (*'Abh^edōn*) Iis. Nav. 21,30
 Dabir (*D^ebhūr*) Iis. Nav. 10,3
 Dabir Jud. 1,11
 Dabiron (*Dabbūth*) Iis. Nav. 19,20
 Dabiroth (*Dābh^erath*) Iis. Nav. 19,12
 Dagon (*Dāghōn*) 1Rg. 5,2
 Daiban (*Dībhōn*) Iis. Nav. 13,9
 Daketh (*Raqqath*) Iis. Nav. 19,35
 Dalal (*Dil^e'ān*) Iis. Nav. 15,38
 Dalida (*D^e'lilāh*) Jud. 16,4 B
 Dalila (*D^e'lilāh*) Jud. 16,4 A
 Daluia (*Kil^e'ābh*) 2Rg. 3,3
 Damasc (*Dameseq*) 2Rg. 8,5; 3Rg. 15,18;
 4Rg. 5,12
 Damasec 3Rg. 11,14
 Dan (*Dān*) Iis. Nav. 19,40; 1Rg. 3,20;
 2Rg. 3,10; 3Rg. 12,29
 Danidan (*Dānāh Ya'an*) 2Rg. 24,6
 Darda (*Dar^edā*) 3Rg. 5,11
 David (*Dāwidh*) Ruth 4,17; 1Rg. 16,12;
 2Rg. 1,1; 3Rg. 1,1; 4Rg. 8,19
 Deal (*ha-Gibh^e'ath*) 1Rg. 10,10; 2Rg. 6,3
 Dealul Amman (*Gibh^e'ath- 'Ammāh*,
 „Dealul Cotului”) 2Rg. 2,24
 Dealul lui Dumnezeu
 (*Gibh^e'ath hā- 'Elohīm*) 1Rg. 10,5
 Dealul prepuțurilor
 (*Gibh^e'ath hā'arālōth*) Iis. Nav. 5,3
 Debba (*Dābh^erath*) Iis. Nav. 21,28
 Deblatha (*Ribh^elāh*) 4Rg. 23,33
 Debora (*D^ebhōrāh*) Jud. 4,4
 Decmon (*Q^edhamōth*) Iis. Nav. 21,37
 Delanath (*Mikh^em^ethāth*) Iis. Nav. 17,7
 Demna (*Dim^enāh*) Iis. Nav. 21,35
 Dinach (*'Anāth*) Jud. 3,31 B
 Dodam (*Laaqūm*) Iis. Nav. 19,33

Doec sirianul (*Do'ēgh hā'adhomī*,
 „Doeg edomitul”) 1Rg. 21,8
 Domana (*Naḥalol*) Jud. 1,30 B
 Domnul atotputernic (*YHWH I^ebhā'ōth*)
 2Rg. 5,10
 Domnul Sabaoth (*YHWH I^ebhā'ōth*)
 1Rg. 1,3
 Dor (*Do'r*) Iis. Nav. 17,11
 Dor (*Dōr*) Iis. Nav. 12,23; Jud. 1,27
 Dor Jud. 1,31
 Dothaim (*Dothān*) 4Rg. 6,13
 Dudi (*Dodhō*) 2Rg. 23,24
 Dumbrava Plângerii (*Ro'šey ha-B^ekhā'im*)
 2Rg. 5,24

E

Easakem (*Ša'alīm*) 1Rg. 9,4
 Ebear (*Yibh^ehār*) 2Rg. 5,15
 Ebelcharmin (*'Ābhēl K^erāmīn*)
 Jud. 11,33 B
 Ebelmaola (*'Ābhēl M^ehōlāh*) 3Rg. 4,12
 Eblazer (*Nibh^ehaz*) 4Rg. 17,31
 Eccas (*'Iqqēy*) 2Rg. 23,26
 Echela (*Ḥakhilāh*) 1Rg. 23,19
 Ecthanaad (*Ta'enakh*) Jud. 1,27 A
 Edeia (*'Adhāyāh*) 4Rg. 22,1
 Edem (*'Edhen*) 4Rg. 19,12
 Edom (*'Edhōm*) Iis. Nav. 15,21; Jud. 5,4;
 1Rg. 14,47; 3Rg. 9,26; 4Rg. 3,8
 Edrai 3Rg. 2,46h
 Edrain (*'Edh^ere 'T*) Iis. Nav. 9,10
 Edram 3Rg. 2,46h
 Efraim (*'Eph^erāyim*) Iis. Nav. 14,4;
 1Rg. 1,1; 2Rg. 2,9; 3Rg. 4,8; 4Rg. 5,22
 Efratha (*'Oph^erāh*) Iis. Nav. 18,23;
 Jud. 6,11
 Efratha (*'Eph^erāthāh*) Iis. Nav. 15,59a;
 Ruth 4,11
 Egipt (*Mif^erayim*) Iis. Nav. 24,4
 Eglā (*Ḥāgh^elāh*) Iis. Nav. 17,3
 Eglom (*'Egh^elōn*) Jud. 3,12
 Ela (*'Ēlā*) 3Rg. 4,17

- Ela ('*ēlāh* „terebint”) 1Rg. 21,10
 Ela ('*Ēlāh*) 3Rg. 16,6; 4Rg. 15,30
 Ela (*Hēlebh*) 2Rg. 23,29
 Elbon ('*Ebh^oron*) Iis. Nav. 19,28
 Elbudad ('*E^otōladh*) Iis. Nav. 15,30
 Elcana ('*E^oqānāh*) 1Rg. 1,1
 Elcothaim ('*E^ol^oqē*') Iis. Nav. 21,23
 Eleanan ('*E^ohānān*) 2Rg. 21,19
 Eleazar ('*E^oāzār*) Iis. Nav. 14,1;
 Jud. 20,28; 1Rg. 7,1
 Eleketh (*Hel^oqath*) Iis. Nav. 19,25
 Eli ('*Ēlī*) 1Rg. 1,3; 3Rg. 2,27
 Eliab ('*Elī'ām*) 2Rg. 11,3
 Eliab ('*Elī'ābh*) 1Rg. 16,6
 Eliab fiul lui Saph 3Rg. 4,6
 Eliadae 3Rg. 11,14
 Eliakim ('*E^oyāqīm*) 4Rg. 18,18
 Eliareph ('*Elīhoreph*) 3Rg. 4,3
 Elias ('*Elīhū*') 1Rg. 1,1
 Eliasu salabonitul ('*E^oyah^obā*
 ha-ša'al^obonī) 2Rg. 23,32
 Elica arodeul ('*Elīqā' ha-harodhī*)
 2Rg. 23,25
 Elidae ('*E^oyādihā*') 2Rg. 5,16
 Elie ammanitul (*Teleq hā-'ammonī*)
 2Rg. 23,37
 Eliezer (*Ya^ozēr*) 2Rg. 24,5
 Elimelec ('*Alammelekh*) Iis. Nav. 19,26
 Eliphath ('*Elīphāleṭ*) 2Rg. 5,16
 Elisama ('*Elīšāmā*') 2Rg. 5,16;
 4Rg. 25,25
 Elisei ('*Elīšā*') 3Rg. 19,16; 4Rg. 2,1
 Elisus ('*Elīšūa*') 2Rg. 5,15
 Ellanathan ('*E^onāthān*) 4Rg. 24,8
 Ellel (*Hillēl*) Jud. 12,13 B
 Elles phelothitul (*Heleṭ ha-pa^otī*)
 2Rg. 23,26
 Eloai Sabaoth ('*Ēlōhēy^o bhā'ōth*)
 1Rg. 1,11
 Elom Iis. Nav. 19,48a
 Elonmaonenim ('*ēlōn m^o 'ōn^onīm*)
 Jud. 9,37 B
 Elphalat 2Rg. 5,16a
 Elthula ('*E^otōladh*) Iis. Nav. 19,4
 Emac ('*Ēmeq*) Iis. Nav. 13,19
 Emath (*Hamāth*) Iis. Nav. 13,5; 2Rg. 8,9;
 4Rg. 23,33
 Emec Baitharam ('*Ēmeq Bēyth Hārām*)
 Iis. Nav. 13,27
 Emecachor ('*Ēmeq 'Ākhōr*) Iis. Nav. 7,24
 Emecraphain ('*Ēmeq R^ophā'im*)
 Iis. Nav. 18,16
 Ememaon (*Hammōn*) Iis. Nav. 19,28
 Emer ('*Āmon*) 3Rg. 22,26
 Emiud ('*Amīhūr*) 2Rg. 13,37
 Emmath (*Hammoth*) Iis. Nav. 21,32
 Emmor (*Hamor*) Jud. 9,28
 Enaala (*Naḥalol*) Jud. 1,30 A
 Enac ('*Anāq*) Iis. Nav. 15,13; Jud. 1,20
 Enac ('*Anōq*) Iis. Nav. 21,11
 Enath Thabor ('*Az^onōth Tābhōr*)
 Iis. Nav. 19,34
 Engaddi ('*Eyn-Gedhi*) 1Rg. 24,1
 Ennom (*Hinnom*) 4Rg. 23,10
 Eobes Iis. Nav. 15,59a
 Ephermem ('*Ephes-Dammīm*) 1Rg. 17,1
 Ephra ('*Abh^odā*') 3Rg. 4,6
 Ephron ('*Eph^orōn*) Iis. Nav. 15,9
 Eregaba ('*Ar^ogobh*) 3Rg. 4,13
 Eremmon ('*Ayin Rimmōn*) Iis. Nav. 19,7
 Ereo (*R^ohobh*) Jud. 1,31 B
 Erma (*Hār^omāh*) Iis. Nav. 15,30
 Ermath (*Hār^omāh*) Iis. Nav. 12,14
 Ermon (*Tal^omōn*) Jud. 9,48 B
 Ermoni ('*Ar^omonī*) 2Rg. 21,8
 Eroc ('*Addār*) Iis. Nav. 16,5
 Eromoth ('*Ayin Rimmōn*) Iis. Nav. 15,32
 Esau ('*Ēsāw*) Iis. Nav. 24,4
 Escaiman ('*Eṣ^ol^omoh*) Iis. Nav. 15,50
 Esebon ('*Ibh^otān*) Jud. 12,8 A
 Esebon (*Heṣ^obōn*) Iis. Nav. 9,10; Jud. 11,19
 Esedec (*Sārīdh*) Iis. Nav. 19,10
 Eselias ('*Aṭal^oyāhū*) 4Rg. 22,3
 Esoth (*Hesedh*) 3Rg. 4,10
 Esrae (*Yiz^or^oe'l*) 3Rg. 4,12
 Esriel ('*Adherī'ēl*) 1Rg. 18,19

Esrom 3Rg. 11,14
 Esron (*Hef^rrōn*) Ruth 4,18
 Esthaol (*'Eṣ^ttā'ol*) Jud. 13,25
 Esthie (*'Eṣ^t'moa'*) 1Rg. 30,28
 Etam (*'Ēyām*) Jud. 15,8
 Ether (*'Ether*) Iis. Nav. 19,7
 Ethi (*'Itti*) 2Rg. 15,19
 Ethi (*Hidday*) 2Rg. 23,29
 etiopieni (*Kūṣ*) 4Rg. 19,9
 Eufrat (*hännāhār* „Fluviul”) 2Rg. 8,3
 Eufrat (*P^rrāth*) 4Rg. 23,29
 Euilat (*Hawilāh*) 1Rg. 15,7
 Euilmarodach (*'Ewīl M^rrodhakh*)
 4Rg. 25,27
 Euma (*Hum^ttāh*) Iis. Nav. 15,54
 evei (*'awwīyim*) 4Rg. 17,31
 Evi (*'Ewi*) Iis. Nav. 13,21
 Ezekias (*Hiz^tqīyāhū*) 4Rg. 16,20
 Ezereel (*Yiz^r'e'l*) Jud. 6,33 B

F

Fenicia (*k^rna'anī*) Iis. Nav. 5,1
 Frângerea lui Oza 2Rg. 6,8
 Fiul-lui-Ader (*Ben-Hadhadh*) 3Rg. 15,18;
 4Rg. 6,24
 Falca (*Lehī*) Jud. 15,14

G

Gaal (*Ga'al*) Jud. 9,26
 Gaalla (*Sillā'*) 4Rg. 12,21
 Gaas (*Gā'aṣ*) Jud. 2,9
 Gaas (*Gā'aś*) Iis. Nav. 24,31
 Gabaa (*Gābha'*) Iis. Nav. 18,24; 4Rg. 23,8
 Gabaa (*Gib^t'āh*) Iis. Nav. 15,57; Jud. 19,12;
 1Rg. 10,26
 Gabaath (*Gibh^t'ath*) Iis. Nav. 24,33
 Gabaath Amora (*gibh^t'ath hammōreh*
 „colina More”) Jud. 7,1 B
 Gabaon (*Gibh^t'ōn*) Iis. Nav. 9,3;
 2Rg. 2,12; 3Rg. 3,4

Gabaothiarim (*Gibh^t'ath Qir^tyath 'ārīm*)
 Iis. Nav. 18,28
 Gabathon (*Gib^t'thōn*) 3Rg. 15,27
 Gabeaa (*Gābha'*) 1Rg. 14,5
 Gabeaa (*hagg^tbhūl*, „măgura”) 1Rg. 13,18
 Gabeaa lui Benjamin (*G^tbha' Bin^tyāmin*)
 1Rg. 13,12
 Gaber (*Gebher*) 3Rg. 4,13
 Gabli (*Gibh^tlī*) Iis. Nav. 13,5
 Gad (*Gādih*) Iis. Nav. 1,12; 1Rg. 22,5;
 4Rg. 10,33
 Gad (*Gil^t'ādih*) 3Rg. 4,18
 Gadaam (*Gidh^t'om*) Jud. 20,45 A
 Gaddi (*Gadhī*) 4Rg. 15,14
 Gaddi (*ha-gādih*) 2Rg. 23,36
 Gadera (*G^tdhērāh*) Iis. Nav. 15,36
 Gai (*'Ai*) Iis. Nav. 7,2
 Gai (*Gīah*) 2Rg. 2,24
 Gai (*Gūr*) 4Rg. 9,27
 Gai și Phthaiel (*gēy*, „valea”,
Yiph^ttah-'Ēl) Iis. Nav. 19,27
 Gaibal (*'Ēybhāl*) Iis. Nav. 9,2a
 Gaienna (*Gēy Hinnom*) Iis. Nav. 18,16
 Gaimela (*Gēy-ha-Melah*, „Valea Sării”)
 2Rg. 8,13; 4Rg. 14,7
 Gaiphael (*Yiph^ttah-'Ēl*) Iis. Nav. 19,14
 Gai din Sabin (*Gēy ḥ^tbhō'im*,
 „Valea Hienelor”) 1Rg. 13,18
 Gaithan ezraitul (*'Ēythān hā-'ez^trāhī*)
 3Rg. 5,11
 Gaithbor (*Tābhōr*) Iis. Nav. 19,22
 Galaad (*Gil^t'ādih*) Iis. Nav. 12,2; Jud.
 5,17; 1Rg. 11,1; 2Rg. 2,4; 4Rg. 10,33
 Galaadita (*Gil^t'ādih*) Jud. 10,8 A; 2Rg. 2,9
 Galaaditida (*Gil^t'ādih*) Iis. Nav. 17,1
 Galamaan 2Rg. 5,16a
 Galem Iis. Nav. 15,59a
 Galgal (*Ba'al Gādih*) Iis. Nav. 13,5
 Galgal (*Gil^tgāl*) Iis. Nav. 14,6; Jud. 2,1;
 1Rg. 15,33
 Galgala (*Gil^tgāl*) Iis. Nav. 4,19;
 1Rg. 7,16; 4Rg. 2,1
 Galileea (*Gālīl*) Iis. Nav. 12,23

Galileea (*Gālīlāh*) 4Rg. 15,29
 Galiloth (*G'ālōth*) Iis. Nav. 18,17
 Gamala ('*Al'mōn*) Iis. Nav. 21,18
 Ganebath (*G'nubhath*) 3Rg. 11,20
 Gareb iethireul (*Gārēbh ha-yith'rī*)
 2Rg. 23,38
 Garizin (*G'rizīm*) Iis. Nav. 9,2d; Jud. 9,7
 Gasin (*yammāh*, „spre mare/apus”)
 Iis. Nav. 18,15
 Gasiongaber ('*Ef'yōn-Gebher*) 3Rg. 9,26
 Gatheth (*Gebha*) Iis. Nav. 21,17
 Gaulon (*Golāwn*) Iis. Nav. 20,8
 Gaza ('*Azzāh*) Iis. Nav. 10,41; Jud. 1,18;
 1Rg. 6,17; 3Rg. 2,46f; 4Rg. 18,8
 Gazara (*Gezer*) Iis. Nav. 16,5
 Gazer (*Gāzer*) Jud. 1,29
 Gazer (*Gezer*) Iis. Nav. 10,33
 Gazer 3Rg. 2,35i
 Gazera (*Gāzer*) 2Rg. 5,25
 Gazuba ('*Azūbhāh*) 3Rg. 16,28a
 Gebeelan (*Ba'alāth*) Iis. Nav. 19,44
 Gebere (*Gath-Hēpher*) Iis. Nav. 19,13
 Gedan (*Gidh'om*) Jud. 20,45 B
 Geddon (*G'dhōr*) Iis. Nav. 15,58
 Geddor (*G'dhērōth*) Iis. Nav. 15,41
 Gedeon (*Gidh'ōn*) Jud. 6,11
 Gedson (*Gēr'šōn*) Iis. Nav. 21,6
 Gedsur (*G'šūr*) 2Rg. 13,37
 Gelampsur (*mē-ōlām bō'akhā Šūrāh*,
 „dintotdeauna înspre Šur”) 1Rg. 27,8
 Gelbue (*Gil'boa*) 1Rg. 28,4; 2Rg. 1,6
 Gella (*Holon*) Iis. Nav. 21,15
 Gelorai (*Nah'ray*) 2Rg. 23,37
 Gemna (*yammāh*) Iis. Nav. 15,46
 Gera (*Gērā*) Jud. 3,15; 2Rg. 16,5;
 3Rg. 2,8
 Gersom (*Gēr'šom*) Jud. 18,30
 Gesir (*G'šūr*) 2Rg. 3,3
 gesirit (*g'šūrī*) Iis. Nav. 13,2; 1Rg. 27,8
 Gesuri (*G'šūrī*) Iis. Nav. 12,5
 Geth (*Gath*) Iis. Nav. 11,22; 1Rg. 6,17;
 2Rg. 1,20; 3Rg. 2,39; 4Rg. 12,18
 Gethchober (*Gath ha-Hēpher*) 4Rg. 14,25
 Gethedan (*Gib'thōn*) Iis. Nav. 21,23

Getheremmon (*Gath-Rimmōn*)
 Iis. Nav. 21,24
 Gethremmon (*Gath-Rimmōn*)
 Iis. Nav. 19,45
 Geththem 1Rg. 14,33
 Gethaim (*Gittāy'm*) 2Rg. 4,3
 Giezi (*Gēhazī*) 4Rg. 4,12
 Gion (*Gihōn*) 3Rg. 1,33
 Gob (*Gōbh*) 2Rg. 21,19
 Godolias (*G'dhal'yāhū*) 4Rg. 25,22
 Gola ('*ālāh „urcau”*) Iis. Nav. 19,11
 Gola (*Gilo*) 2Rg. 15,12
 Golathmain (*Gulloth-Māyim*)
 Iis. Nav. 15,20
 Goliat (*Gol'yāth*) 1Rg. 17,4
 Gonath (*Gīnath*) 3Rg. 16,21
 Gophera ('*Oph'rāh*) 1Rg. 13,17
 Gosom (*Gošen*) Iis. Nav. 10,41
 Gotholia ('*Athal'yāhū*) 4Rg. 8,26
 Gothoniel ('*Oth'nī'ēl*) Iis. Nav. 15,17;
 Jud. 1,13
 Gozan (*Gōzān*) 4Rg. 17,6

H

Hebron (*Hēbh'rōn*) Iis. Nav. 10,3;
 Jud. 1,10; 2Rg. 2,1; 3Rg. 2,11
 Horeb (*Horēbh*) 3Rg. 8,9

I

Iaar 1Rg. 14,25
 Iabin (*Yābhīn*) Iis. Nav. 11,1; Jud. 4,2;
 1Rg. 12,9
 Iabis (*Yābhēs*) 1Rg. 11,1; 4Rg. 15,10
 Iabis (*Yābhēyš*) Jud. 21,8; 2Rg. 2,4
 Iabnel (*Yabh'n'ēl*) Iis. Nav. 15,11
 Iaboc (*Yabboq*) Iis. Nav. 12,2; Jud. 11,13
 Iacana (*Hūqoq*) Iis. Nav. 19,34
 Iacareel (*Yāq'th'ēl*) Iis. Nav. 15,38
 Iachum (*Yākhūn*) 3Rg. 7,7
 Iacob (*Ya'aqobh*) Iis. Nav. 24,4;
 4Rg. 13,23

- Iael (*Yā'ēl*) Jud. 4,17
 Iair (*Yā'ir*) Jud. 10,3
 Iakephzeb (*yeqebh Z'ēbh*, „teascul lui Zeb”) Jud. 7,25
 Iakim (*Y^mminī*) 1Rg. 9,4
 Ial (*'Awwāh*) 2Rg. 3,7
 Iamin (*yāmīn*, „la dreapta”) Iis. Nav. 17,7
 Iamin 1Rg. 14,51
 Iana (*'Ašⁿnāh*) Iis. Nav. 15,43
 Ianatha 2Rg. 5,16a
 Ianoca (*Yānōhāh*) Iis. Nav. 16,6
 Ianoch (*Yānōah*) 4Rg. 15,29
 Iarbaal (*Y^erubba'al*) Jud. 6,32 B
 Iaricam (*Yāq^d'ām*) Iis. Nav. 15,56
 Iariel (*'ārīm hā'ēlleh*) Iis. Nav. 17,9
 Iariel (*Yiz^r'e'l*) Iis. Nav. 15,56
 Iarim (*'Ārīm*) Iis. Nav. 15,9
 Iarin (*Y^e'ārīm*) Iis. Nav. 9,17; 2Rg. 20,26
 Iasan (*Yāšēn*) 2Rg. 23,32
 Iasiph (*Hosāh*) Iis. Nav. 19,29
 Iassa (*Yah^etāh*) Iis. Nav. 13,18; Jud. 11,20
 Iassib (*Yoš^ebēy*) Iis. Nav. 17,7
 Iazel (*Yiz^r'e'l*) Iis. Nav. 19,18
 Iazer (*Ya^e'zēr*) Iis. Nav. 13,25
 Iazer (*Yah^etāh*) Iis. Nav. 21,36
 Icam (*Y^eqīnāh*) Iis. Nav. 15,22
 Icasmon (*Mik^m'thāth*) Iis. Nav. 16,6
 Ideadalea (*'Egh^llōn*) Iis. Nav. 15,39
 Idedi (*Y^edhīdh'yāh*) 2Rg. 12,25
 Idumeea (*'Edhōm*) Iis. Nav. 15,1;
 3Rg. 11,14; 4Rg. 14,10
 Iebaar 2Rg. 5,16a
 Iebatha (*Gath-Rimmōn*) Iis. Nav. 21,25
 Ieblaam (*Yibh^e'ām*) Jud. 1,27; 4Rg. 9,27
 Iebosthe (*'Iš Bošeth*) 2Rg. 2,8
 Iebosthe canaaneanul (*Yošēbh Bašsebhel tah^k'monī*) 2Rg. 23,8
 Iebus (*Y^ebhūs*) Jud. 19,10
 Iebuseu (*y^ebhūsī*) 2Rg. 5,6
 Iechonias 1Rg. 6,19
 Iecman (*Yāqⁿ'ām*) Iis. Nav. 19,11
 Ieconam (*Yāqⁿ'ām*) Iis. Nav. 12,22
 Ieddura (*Yōrām*) 2Rg. 8,10
 Iedida (*Y^edhīdhāh*) 4Rg. 22,1
 Iegebal (*Yāgh^ebāhāh*) Jud. 8,11 B
 Ieldaph (*Z^bhīddāh*) 4Rg. 23,36
 Iemain (*Yānūm*) Iis. Nav. 15,53
 Iemla (*Yim^e'lāh*) 3Rg. 22,8
 Iemuath (*Šim^e'āth*) 4Rg. 12,22
 Ieon (*'Ēyn-Gannīm*) Iis. Nav. 19,21
 Iephies (*Yāphīat*) 2Rg. 5,15
 Iephonne (*Y^ephuneh*) Iis. Nav. 14,6
 Iephtha (*Yāphīa'*) Iis. Nav. 10,3
 Iephthae (*Yiph^etāh*) Jud. 11,1; 1Rg. 12,11
 Iephthamai (*Yabhⁿ'ēl*) Iis. Nav. 19,33
 Ieracon (*Yar^eqōn*) Iis. Nav. 19,46
 Ierameli (*Y^erahl^m'ēlī*) 1Rg. 30,29
 Ieremeel (*Y^erohām*) 1Rg. 1,1
 Ieremia (*Yir^em^eyāhū*) 4Rg. 23,31
 Ierihon (*Y^erēhō*) 2Rg. 10,5; 4Rg. 25,5
 Ierihon (*Y^erīhō*) Iis. Nav. 2,1; 3Rg. 16,34;
 4Rg. 2,4
 Ierihon (*Yir^e'alāh*) Iis. Nav. 19,15
 Ierim 1Rg. 15,3
 Ierimuth (*Hor^emāh*) 1Rg. 30,30
 Ierimuth (*Yar^emūth*) Iis. Nav. 10,3
 Iermuth (*Yar^emūth*) Iis. Nav. 15,35
 Ierobaal (*Y^erubba'al*) Jud. 7,1 A;
 1Rg. 12,11
 Ierobaal (*Y^erubbešeth*) 2Rg. 11,21
 Ieroboam (*Yārābh^e'ām*) 3Rg. 11,26;
 4Rg. 2,18c
 Ierusa (*Y^erūsā')* 4Rg. 15,33
 Ierusalim (*Y^erūsālāim*) Iis. Nav. 10,1;
 Jud. 1,7; 1Rg. 17,54; 2Rg. 5,5;
 3Rg. 2,11; 4Rg. 8,17
 Iesbi (*Yiš^ebīw*) 2Rg. 21,16
 Iesmega (*Yar^eh^em^e'ēl*) 1Rg. 27,10
 Iessai (*Yišay*) Ruth 4,17; 1Rg. 16,1;
 3Rg. 12,16
 Iessaimun (*y^e'šīmōn*, „stepă”) 1Rg. 23,19
 Iessibath 2Rg. 5,16a
 Iessiu (*Yiš^ewī*) 1Rg. 14,49
 Ieteba (*Yā^e'bhāh*) 4Rg. 21,19
 Iethebaal (*'Eth^e'ba'al*) 3Rg. 16,31
 Iether (*Yatīr*) Iis. Nav. 15,48
 Iether (*Yether*) Jud. 8,20; 3Rg. 2,5
 Ietheraam (*Yith^e'r^e'ām*) 2Rg. 3,5

Ieththor (*Yattir*) 1Rg. 30,27
 Iezabel ('*Izebhel*) 3Rg. 16,31; 4Rg. 9,7
 Iezebuth (*Yihōzābhādih*) 4Rg. 12,22
 Iezzer ('*Abhī'ezzer*) Iis. Nav. 17,2
 Iezichar (*Yōzābhadh*) 4Rg. 12,22
 Ieziel ('*As'ri'ēl*) Iis. Nav. 17,2
 Iezionias (*Ya'azan' yāhū*) 4Rg. 25,23
 Iezrael (*Yiz'r'e'l*) Iis. Nav. 17,16;
 Jud. 6,33 A; 1Rg. 25,43; 2Rg. 2,2;
 3Rg. 18,45; 4Rg. 8,29
 Igaal (*Yigh'āl*) 2Rg. 23,36
 Iisus (*Y'hōšua'*) 4Rg. 23,8
 Iisus, fiul lui Nave (*Y'hōšua' ben-Nūn*)
 Iis. Nav. 1,1; 3Rg. 16,34
 Ilie ('*Ēlīyāhū*) 3Rg. 17,1; 4Rg. 1,3
 Iluthoth ('*Adhūthayim*) Iis. Nav. 15,34
 Inael (*N'e'l*) Iis. Nav. 19,27
 Ioa 2Rg. 21,11
 Ioab (*Yō'ābh*) 1Rg. 26,6; 2Rg. 2,13;
 3Rg. 1,7
 Ioachas (*Y'hō'āhāz*) 4Rg. 10,35
 Ioadin (*Y'hō'addāyn*) 4Rg. 14,2
 Ioakim (*Y'hōyākhin*) 4Rg. 24,6
 Ioakim (*Y'hōyāqīm*) 4Rg. 23,34
 Ioanan (*Yōhānān*) 4Rg. 25,23
 Ioas (*Yō'āh*) 4Rg. 18,18
 Ioas (*Yō'ās*) Jud. 6,11; 3Rg. 22,26;
 4Rg. 11,2
 Ioatham (*Yōthām*) Jud. 9,5 A; 4Rg. 15,5
 Ioathan (*Yōthām*) Jud. 9,5 B
 Iobab (*Hobhābh*) Jud. 4,11
 Iobab (*Yōbhābh*) Iis. Nav. 11,1
 Iobab Jud. 1,16 A
 Iobel ('*Ebhedh*) Jud. 9,26 B
 Iochabed ('*Īkhābhōdh*) 1Rg. 14,3
 Iodae (*Y'hōyādhā'*) 2Rg. 8,18; 3Rg. 1,8;
 4Rg. 11,4
 Ioel (*Yō'ēl*) 1Rg. 8,2
 Iona (*Yōnāh*) 4Rg. 14,25
 Ionadab (*Y'hōnādhābh*) 4Rg. 10,15
 Ionadab (*Yōnādhābh*) 2Rg. 13,3
 Ionatham (*Yihūnāthān*) Jud. 18,30 B
 Ionathan (*Yihūnāthān*) Jud. 18,30 A;
 2Rg. 1,4

Ionathan (*Yōnāthān*) 1Rg. 13,2
 Ioppe (*Yāphō*) Iis. Nav. 19,46
 Ioram (*Y'hōrām*) 3Rg. 16,22; 4Rg. 1,18a
 Iordan (*Yar'dēn*) Iis. Nav. 1,2; 1Rg. 13,7;
 2Rg. 2,29; 4Rg. 2,6
 Iosabea (*Y'hōšebha'*) 4Rg. 11,2
 Iosaphat (*Y'hōšāphaṭ*) 2Rg. 8,16; 3Rg. 4,3
 Iosias (*Yo'shīyāhū*) 3Rg. 13,2; 4Rg. 21,24
 Iosif (*Yōsēph*) Iis. Nav. 14,4; 2Rg. 19,21;
 3Rg. 11,28
 Iothor (*Yiṭh'rā'*) 2Rg. 17,25
 Iothor Jud. 1,16 B
 Iras ('*Yūrā'*) 2Rg. 20,26
 Isaac (*Yi'ḥāq*) Iis. Nav. 24,3; 3Rg. 18,36
 Isaia (*Y'sa'yāhū*) 4Rg. 19,2
 Ismael (*Yiṣ'mā'e'l*) 4Rg. 25,23
 Israel (*Yiṣ'rā'ēl*) 3Rg. 1,3
 Issachar (*Yiśśākhār*) Iis. Nav. 17,10;
 3Rg. 4,19
 Istob ('*Ṭy Tōbh*) 2Rg. 10,6
 Itan (*Yūtātāh*) Iis. Nav. 15,55
 Ithac ('*Ether*) Iis. Nav. 15,42
 Iu (*Yēhū'*) 3Rg. 16,1; 4Rg. 9,2
 Iuda (*Y'hūdāh*) Iis. Nav. 7,1; Jud. 1,2;
 Ruth 1,1; 1Rg. 11,8; 2Rg. 1,12;
 3Rg. 1,9; 4Rg. 1,18a
 Izvorul Arad ('*Ēyn Hārōdh*) Jud. 7,1 B
 Izvorul Baithsamus ('*ēyn Šemeš*)
 Iis. Nav. 18,17
 Izvorul Literelor ('*Ēyn Gannīm*)
 Iis. Nav. 21,29
 Izvorul lui Asor ('*Ēyn Hāṭōr*) Iis. Nav. 19,37
 Izvorul Masphassat ('*īr mibheṭar Ṭor*
 „cetatea fortăreței Tir”) Iis. Nav. 19,29
 Izvorul Soarelui ('*ēyn Šemeš*) Iis. Nav. 15,7

K

Keaph ('*Akh'sāph*) Iis. Nav. 19,25
 Keblaam 4Rg. 15,10
 Kechar (*kikkār*, „cerc”) 2 Rg. 18,23
 Kedemoth (*Q'dhēmōth*) Iis. Nav. 13,18
 Kedesul lui Neftali (*Qedheš Naph'tālt*)
 Jud. 4,6 A

Kedron (*Qidh'rōn*) 2Rg. 15,23; 3Rg. 2,37;
4Rg. 23,4
Kedron (*Qif'rōn*) Jud. 1,30
Keila (*Q' ilāh*) Iis. Nav. 15,44 (anexa);
1Rg. 23,1
Keilam (*Q' ilām*) Iis. Nav. 15,44
Kelez (*Hēleq*) Iis. Nav. 17,2
Kenereth (*Kinnāreth*) Iis. Nav. 19,35
Keneroth (*Kinarōth*) Iis. Nav. 11,2
Kenez (*Qedheş*) 4Rg. 15,29
Kenez (*Q'naz*) Iis. Nav. 14,13; Jud. 1,13
Kenezi (*Qēynī*) 1Rg. 27,10
Kephira (*K'phirāh*) Iis. Nav. 9,17
Kephira și Moni (*K'phar hā- 'Ammonāy*)
Iis. Nav. 18,24
Keroe (*Yir' 'ōn*) Iis. Nav. 19,38
Kezib (*'Akh'zibh*) Iis. Nav. 15,44
Kineit (*Qēnī*) Jud. 1,16
kineu (*qēynī*) 1Rg. 15,6
Kis (*Qis*) 1Rg. 9,1; 2Rg. 21,14
Kison (*Qis'yōn*) Iis. Nav. 19,20; Jud. 4,7
Kison (*Qis'ōn*) 3Rg. 18,40

L

Labanath (*Libh'nāth*) Iis. Nav. 19,26
Labdon (*'Abh'dōn*) Jud. 12,13 A
Labec Iis. Nav. 17,5
Laboemath (*L'bhō' Hamāth*) Jud. 3,3 B
Labos (*L'bhā'ōth*) Iis. Nav. 15,32
Laches (*Lākhīş*) Iis. Nav. 15,39
Lachis (*Lākhīş*) Iis. Nav. 10,3; 4Rg. 14,19
Lachis (*Leşem*) Iis. Nav. 19,48
Ladabar (*Lō Dh'bhār*) 2Rg. 9,4
Lais (*Laiş*) Jud. 18,29 A; 1Rg. 25,44
Laisa (*Lāy's*) Jud. 18,7
Laphidoth (*Lappīdhōth*) Jud. 4,4
Lasendac (*Leşem, Dān*) Iis. Nav. 19,48
Leasamys 2Rg. 5,16a
Leb și Echozob (*Hebel 'Akh'zibhāh*)
Iis. Nav. 19,29
Lebna (*Libh'nāh*) Iis. Nav. 10,29
Lebona (*L'bhōnāh*) Jud. 21,19 B
Lechi (*Lehī*) Jud. 15,9 A

Leia (*Lē'āh*) Ruth 4,11
Lemna (*Libh'nāh*) Iis. Nav. 15,42;
4Rg. 23,31
Levi (*Lehī*) Jud. 15,9 B
Levi (*Lēwī*) Iis. Nav. 13,14; 3Rg. 12,31
Liban (*L'bhānōn*) 3Rg. 2,46c
Libanul Lebonci (*L'bhōnāh*) Jud. 21,19 A
Lobena (*Libh'nāh*) 4Rg. 8,22
Loboemath (*L'bhō' Hamāth*) Jud. 3,3 A
Locul Plângerii (*b'khā 'īm, „sâmbovine”*)
2Rg. 5,23
Lodabar (*Lo' Dhabhār*) 2Rg. 17,27
Lomna (*Libh'nāh*) 4Rg. 19,8
Lucam (*Yāq' mā'ām*) 3Rg. 4,12
Lusamencha (*Sokhoh*) 3Rg. 4,10
Luza (*Lūz*) Iis. Nav. 18,13; Jud. 1,23

M

Maacha (*Ma'akhāh*) 2Rg. 3,3; 3Rg. 2,39
Maachati (*ha-ma'akhāthī*) 2Rg. 23,34
Maachos (*Kith'liş*) Iis. Nav. 15,40
Maala (*Mah'lāh*) Iis. Nav. 17,3
Maalath (*'Aşēr ū-B' 'ālōth*) 3Rg. 4,16
Maallon (*Millō*) Jud. 9,6 A
Maalon (*Mah'lōn*) Ruth 1,2
Maan (*Mā'ōn*) 1Rg. 23,24
Maan (*Yoq'n' 'ām*) Iis. Nav. 21,34
Maanain (*Maḥanaym*) Iis. Nav. 13,26;
3Rg. 4,14
Maaragabe (*ma'arēh-Gābha* ' „locul
deschis din Gaba”) Jud. 20,33 B
Maasa (*Miş'āl*) Iis. Nav. 19,26
Maatarothorech (*'A'rōth 'Addār*)
Iis. Nav. 18,13
Machad 2Rg. 13,37
Macharim (*Madh'mannāh*) Iis. Nav. 15,31
Machathi (*Ma'akhāthī*) 4Rg. 25,23
Machati (*Ma'akhāthī*) Iis. Nav. 12,5
Machemas (*Māqaf*) 3Rg. 4,9
Machemas (*Mik'mās*) 1Rg. 13,2
Maches (*Lah'mās*) Iis. Nav. 15,40
Machir (*Mākhīr*) Iis. Nav. 13,31;
Jud. 5,14; 2Rg. 9,4

- Macho Iis. Nav. 16,7
 Madbaritida (*midh' bār*) Iis. Nav. 5,6
 Madbaritis (*midhebarāh Bēyth 'Āwen*, „spre pustiul Bēyth 'Āwen”) Iis. Nav. 18,12
 Madiam (*Mā 'ōn*) Jud. 10,12
 Madiam (*Midh' yān*) Iis. Nav. 13,21; Jud. 6,1; 3Rg. 11,18
 Maeber (*mē 'ēbher*, „de dincolo de”) 3Rg. 4,12
 Magadagad (*Migh' dal-Gādh*) Iis. Nav. 15,37
 Magaroth (*Ma' arāth*) Iis. Nav. 15,59
 Magdo 3Rg. 2,35i
 Magdon (*Migh' rōn*) 1Rg. 14,2
 Mageddo (*M' ghiddō*) Iis. Nav. 17,11; Jud. 1,27 B; 4Rg. 9,27
 Magedon (*M' ghiddō*) Iis. Nav. 12,22; Jud. 1,27 A
 Maiani (*'Ēynām*) Iis. Nav. 15,34
 Maidaba (*Mēydh' bhā'*) Iis. Nav. 13,9
 Makeda (*Maqqēdhāh*) Iis. Nav. 10,10
 Mal (*Māhōl*) 3Rg. 5,11
 Mallo (*Millo'*) 4Rg. 12,21
 Māna lui Abessalom (*Yadh 'Abh' šālom*) 2Rg. 18,18
 Manaem (*Maḥanāyim*) 2Rg. 2,8
 Manaem (*M' nahēm*) 4Rg. 15,14
 Manaim (*Maḥanāyim*) 2Rg. 17,24
 Manasse (*M' naṣṣeh*) Iis. Nav. 1,12; Jud. 1,27; 4Rg. 10,33
 Manasses (*M' naṣṣeh*) 4Rg. 20,21
 Manocho Iis. Nav. 15,59a
 Manoe (*Mānōah*) Jud. 13,2
 Maor (*Mā 'ōn*) Iis. Nav. 15,55
 Maoz (*Mā 'ōz*) Jud. 6,26 A
 Mapha (*Mēphā' ath*) Iis. Nav. 21,37
 Mapsar al Tyrului (*Mibh' ṣar-Tor*) 2Rg. 24,7
 Maragella (*Mar' 'alāh*) Iis. Nav. 19,11
 Marea de Sare (*Yām hammelah*) Iis. Nav. 3,16
 Marea Roșie (*Yam-Sūph*) Iis. Nav. 2,10
 Marea Siph (*Yam-Sūph*) Jud. 11,16 B
 Marodachbaladan (*B' ro' dhakh Bal' 'adhān*) 4Rg. 20,12
 Maroz (*Mērōz*) Jud. 5,23 A
 Marron (*Mādhōn*) Iis. Nav. 11,1
 Marron (*M' r' ōn*) Iis. Nav. 12,20
 Marron (*Mērōm*) Iis. Nav. 11,5
 Masbac (*Betah*) 2Rg. 8,8
 Maserem (*m' ṣādhōth*, „ascunzători”) 1Rg. 23,14
 Maserephothmaim (*Miṣ' r' photh Mayim*) Iis. Nav. 13,6
 Maseron (*Miṣ' r' phōth*) Iis. Nav. 11,8
 Maspha (*Miṣ' peh*) Iis. Nav. 15,38
 Massema (*Miṣ' peh*) Iis. Nav. 18,26
 Massepha (*Miṣ' pāh*) Iis. Nav. 11,3; Jud. 10,17 A;
 Massepha (*Miṣ' peh*) Iis. Nav. 13,26
 Massephath (*Miṣ' pāh*) 1Rg. 7,5
 Massoch (*Miṣ' peh*) Iis. Nav. 11,8
 Maththanias (*Mattan' yāh*) 4Rg. 24,17
 Mattari (*Ma' rī*) 1Rg. 10,21
 Matthan (*Matūan*) 4Rg. 11,18
 Maucc (*Mā 'ōz*) Jud. 6,26 B
 Mechedo (*M' ghiddō*) 3Rg. 4,12
 Megala (*Migh' dal- 'Ēl*) Iis. Nav. 19,38
 Megeddo (*M' ghiddō*) Jud. 5,19 B
 Melcha (*Mil' kāh*) Iis. Nav. 17,3
 Melchisa (*Ma' kī-Šūa'*) 1Rg. 14,49
 Melchol (*ma' kām*, „regele lor”) 2Rg. 12,30
 Melchol (*Mikhal*) 1Rg. 14,49; 2Rg. 3,13
 Membra Iis. Nav. 15,35
 Memphibosthe (*'Iṣ Boṣeth*) 2Rg. 3,7
 Memphibosthe (*M' phībhoṣeth*) 2Rg. 4,4
 Mephaath (*Mēphā' ath*) Iis. Nav. 13,18
 Merari (*M' rārī*) Iis. Nav. 21,7
 Mergab 3Rg. 5,14b
 Merob (*Mērabh*) 1Rg. 14,49
 Meroz (*Mērōz*) Jud. 5,23 B
 Messabul Străinilor (*maṣṣabh p' liṣ' tīm*, „postul filistenilor”) 1Rg. 14,1
 Messolam (*M' ṣullām*) 4Rg. 22,3
 Messolam (*M' ṣullemeth*) 4Rg. 21,19
 Methla Jud. 20,48 B
 mezi (*mādhāy*) 4Rg. 17,6

- Micha (*Mikkhā*) 2Rg. 9,12
 Micha (*Mikkhāy^ehū*) Jud. 17,1 A
 Michaias (*Mikkhāyāh*) 4Rg. 22,12
 Michaias (*Mikkhāy^ehū*) Jud. 17,1 B;
 3Rg. 22,8
 Michol (*Mikhal*) 2Rg. 21,8
 Miron Iis. Nav. 18,26
 Misor (*Mīṣor*) Iis. Nav. 13,9
 Moab (*Mō'ābh*) Iis. Nav. 24,9; Jud. 3,12;
 1Rg. 12,9; 4Rg. 1,1
 Moise (*Moṣeh*) 1Rg. 12,6; 3Rg. 2,3
 Mola (*'Ēlōn*) Iis. Nav. 19,33
 Molada (*Mōlādāhāh*) Iis. Nav. 15,26
 Molchol (*Mil^ekom*) 4Rg. 23,13
 Moloch (*Molekh*) 4Rg. 23,10
 Moolam (*Heleph*) Iis. Nav. 19,33
 Moore netophathitul (*Mah^eray
 ha-netophāthī*) 2Rg. 23,28
 Mosa (*Mēysa*) 4Rg. 3,4
 Mosoath (*Maṣ^ehūth*) 4Rg. 23,13
 Moulat (*M^ehollāth*) 1Rg. 18,19
 Moulathi (*ha-m^ehollāth* „cel din M.”)
 2Rg. 21,8
- N**
- Naama (*Na'amāh*) 3Rg. 14,21
 Naanan 3Rg. 12,24a
 Naas (*Nāhāṣ*) 1Rg. 11,1; 2Rg. 10,2
 Naas 3Rg. 12,24a
 Naason (*Nah^eṣōn*) Ruth 4,20
 Nabaal (*Nahalāl*) Iis. Nav. 19,15
 Nabai (*Nobhah*) Jud. 8,11 B
 Nabal (*Nābhāl*) 1Rg. 25,3; 2Rg. 2,2
 Nabat (*N^ebhāt*) 3Rg. 11,26; 4Rg. 3,3
 Nabeth (*Nobhah*) Jud. 8,11 A
 Naboc (*Negebh*) Iis. Nav. 19,33
 Nabucodonosor (*N^ebhukhadh^ene'ṣṣar*)
 4Rg. 24,1
 Nabuthai (*Nābhōth*) 3Rg. 20,1
 Nabuzardan (*N^ebhūzar^e'adhān*) 4Rg. 25,8
 Nacan (*Reqem*) Iis. Nav. 18,27
 Nachaligaia (*Gahalēy Ghā'aṣ*) 2Rg. 23,30
- Nachor (*Nāhōr*) Iis. Nav. 24,2
 Nadab (*Nādhābh*) 3Rg. 15,25
 Nageb (*Neghebh*) Iis. Nav. 10,40
 Naged 2Rg. 5,16a
 Nai (*'Aphīq*) Jud. 1,31 B
 Naiman (*Na'amān*) 4Rg. 5,1
 Namessi (*Nim^eṣī*) 3Rg. 19,16; 4Rg. 9,2
 Naphec (*Nephegh*) 2Rg. 5,15
 Naphedor (*Nāphōth Dōr*) Iis. Nav. 11,2
 Napheta (*Nepheth*) Iis. Nav. 17,11
 Naphlazon (*Nibh^eṣān*) Iis. Nav. 15,62
 Naphto (*Neph^etōah*) Iis. Nav. 15,9
 Nasib (*N^eṣīb*) Iis. Nav. 15,43
 Nasib Strāimul (*n^eṣīb p^eliṣ^etīm*, „prefectul
 filistenilor”) 1Rg. 10,5
 Nathan (*Nāthān*) 2Rg. 5,14; 3Rg. 1,8
 Nathania (*N^ethan^eyāh*) 4Rg. 25,23
 Nauath-in-Rama (*Nāwōth bā-Rāmāh*)
 1Rg. 19,18
 Nechao (*N^ekhoh*) 4Rg. 23,29
 Neesthan (*N^ehuṣ^etān*) 4Rg. 18,4
 Neftali (*Naph^etālī*) Iis. Nav. 19,32;
 3Rg. 7,2; 4Rg. 15,29
 Ner (*Nēr*) 1Rg. 14,50; 2Rg. 2,8; 3Rg. 2,5
 Nerigel (*Nēr^egal*) 4Rg. 17,30
 Nesorach (*Nis^erokh*) 4Rg. 19,37
 Nestha (*N^ehuṣ^etāh*) 4Rg. 24,8
 Nethopha (*N^eṣophāh*) 4Rg. 25,23
 Nimicirea (*Hor^emāh*) Jud. 1,17 A
 Ninive (*Nīn^ewēh*) 4Rg. 19,36
 Nodab (*Nākhōr*) 2Rg. 6,6
 Noemin (*Nā'omī*) Ruth 1,2
 Noman (*Na'amān*) Iis. Nav. 15,41
 Nomba (*Nobheh*) 1Rg. 21,2
 Noo (*'Athokh*) 1Rg. 30,30
 Noua (*Hor^eṣāh*) 1Rg. 23,15
 Noua (*No'āh*) Iis. Nav. 17,3
 Nua (*Nūhāh*) Jud. 20,43 B
- O**
- Obed (*'Ōbhēdh*) Ruth 4,17
 Ochozias (*'Aḥaz^eyāhū*) 3Rg. 22,40;
 4Rg. 1,2

Odollam ('*Adhullām*) Iis. Nav. 12,15;
 1Rg. 22,1
 Odollam ('*Egh^elōn*) Iis. Nav. 10,3
 Og ('*Ōgh*) Iis. Nav. 2,10; 3Rg. 4,18
 Ogorul Înălbitorului ('*Šadhēh Khōbhēs*)
 4Rg. 18,17
 Olda ('*Hul^edāh*) 4Rg. 22,14
 Omatha ('*Hammath*) Iis. Nav. 19,35
 Onnam ('*Ben-Hinnom*) Iis. Nav. 18,16
 Onom ('*Hinnom*) Iis. Nav. 15,8
 Opher ('*Hēpher*) Iis. Nav. 12,17
 Ophni ('*Hoph^enī*) 1Rg. 1,3
 Opsiba ('*Heph^eṭi-Bhāh*) 4Rg. 21,1
 Oreb ('*Orēbh*) Jud. 7,25
 Orna ('*Awar^enāh*) 2Rg. 24,16
 Ornia ('*Azar^eyāhū*) 3Rg. 4,5
 Ornia ('*Adhonīyāh*) 2Rg. 3,4
 Orniu 3Rg. 2,46h
 Oronen ('*aḥarīw* „un altul”) 2Rg. 13,34
 Oronin ('*Bēiṭh-Hōron*) Iis. Nav. 10,10
 Orpha ('*Or^ephāh*) Ruth 1,4
 Osa ('*Ar^eṣā*) 3Rg. 16,9
 Oseca ('*Hōšēa* ') 4Rg. 15,30
 Oseca ('*Y^ehōšua* ') 1Rg. 6,14
 Oza ('*Uzzā* ') 2Rg. 6,3; 4Rg. 21,18
 Ozan ('*Hī'ēl*) Iis. Nav. 6,26
 Ozias ('*Uzīyāhū*) 4Rg. 15,34
 Ozib ('*Zīph*) Iis. Nav. 15,55

P

Partea viclenilor 2Rg. 2,16
 Pădurea de Mirt ('*Ayyālōn*) Jud. 1,35
 Păduricea neamurilor ('*Harōšetḥ*
Haggōyim) Jud. 4,16 A
 Petra ('*Sela* ') 4Rg. 14,7
 Phacua ('*Aphēqāh*) Iis. Nav. 15,53
 Phagor ('*P^e'ōr*) Iis. Nav. 15,59a
 Phakeea ('*Peqah*) 4Rg. 15,25
 Phakeias ('*P^eqah^eyāh*) 4Rg. 15,22
 Phalti ('*Pal^eṭī*) 1Rg. 25,44
 Phangai ('*Yāphāa* ') Iis. Nav. 19,12

Phanuel ('*P^enū'ēl*) Jud. 8,8; 3Rg. 12,25
 Phara ('*Pārāh*) Iis. Nav. 18,23
 Phara ('*Purāh*) Jud. 7,10
 Pharai erkitul ('*Pa'aray hā-'ar^ebī*)
 2Rg. 23,35
 Pharan ('*Pā'rān*) 3Rg. 11,18
 Pharathon ('*Pir^e'āthōn*) Jud. 12,15 B
 Phares ('*Peref*) Ruth 4,12
 Pharphar ('*Par^epar*) 4Rg. 5,12
 Phedeia ('*P^edhāyāh*) 4Rg. 23,36
 phelethiṭi ('*p^elēṭhī*) 2Rg. 8,18; 3Rg. 1,38
 Phellani Alemoni 1Rg. 21,3
 Phengith ('*Haggūth*) 2Rg. 3,4
 Phennana ('*P^eninnāh*) 1Rg. 1,2
 Phidon ('*Phir^e'ām*) Iis. Nav. 10,3
 Phinees ('*Pīn^ehās*) Iis. Nav. 22,13;
 Jud. 20,28; 1Rg. 1,3
 Phira ('*K^ephīrāh*) Iis. Nav. 18,27
 Phogor ('*P^e'ōr*) Iis. Nav. 22,17
 Phraathon ('*Pir^e'āthōn*) Jud. 12,15 A
 Phua ('*Pū'āh*) Jud. 10,1
 Phuasad ('*Pārūah*) 3Rg. 4,19
 Phul ('*Phūl*) 4Rg. 15,19
 Pietra lui Baion ('*ebhen Bohan*)
 Iis. Nav. 15,6
 Pietra Zoeloth ('*Ebhen ha-zoheleth*,
 „Pietra luncoasă”) 3Rg. 1,9
 Plângerea ('*Bokīm*) Jud. 2,1
 Plângeriile ('*Bokīm*) Jud. 2,5 B
 Prăpădul Fâlcii ('*Rāmāth Lehī*) Jud. 15,17

R

Raa ('*Tār^e'āh*) Iis. Nav. 15,33
 Raab ('*Rāhābh*) Iis. Nav. 2,1
 Raab ('*R^e'hobh*) Iis. Nav. 19,28; Jud. 18,28
 B: 2Rg. 8,3
 Raasson ('*R^e'īn*) 4Rg. 15,37
 Rabbath ('*Rabbāh*) 2Rg. 11,1
 Rachel ('*Rāhēl*) Ruth 4,11; 1Rg. 10,2
 Raemmath 3Rg. 11,14
 Rama ('*Rāmāh*) Iis. Nav. 18,25; Jud. 4,5;
 3Rg. 15,17

- Rama de la miazăzi (*Rāmōth-Neghebh*)
1Rg. 30,27
- Ramen (*'Ēyn Gannīm*) Iis. Nav. 15,34
- Ramoth (*Rāmāth*) Iis. Nav. 13,26
- Ramoth (*Rāmōth*) Iis. Nav. 21,38
- Rapha (*Rāphāh*) 2Rg. 21,16
- Raphain (*R^ephā'im*) Iis. Nav. 15,8
- Raphes (*Reṭeph*) 4Rg. 19,12
- Raphi 3Rg. 2,46f
- Raphis (*Rabh-Sārīs*) 4Rg. 18,17
- Rapsakes (*Rabh-Šāqēh*) 4Rg. 18,17
- Rara (*'Ērāh*) Jud. 9,21 A
- Rebes (*'Ābhet*) Iis. Nav. 19,20
- Reccha (*Rēkhābh*) 2Rg. 4,5
- Rechab (*Deqer*) 3Rg. 4,9
- Rechab (*Rēkhābh*) 2Rg. 4,2; 4Rg. 10,15
- Rechab Jud. 1,19
- Reeroth Iis. Nav. 19,19
- Regma (*Rīmōnāh*) Iis. Nav. 15,22
- Rei (*Rē'i*) 3Rg. 1,8
- Remath Galaad (*Rāmōth Gil^e'ād*)
3Rg. 4,13
- Remman (*Rimmōn*) 4Rg. 5,18
- Remmas (*Remeth*) Iis. Nav. 19,21
- Remmath (*R^emūth*) Iis. Nav. 21,29
- Remmon (*Rimmōn*) Jud. 20,45; 2Rg. 4,2
- Remmothul Galaadului (*Rāmōth
Gil^e'ād*) 4Rg. 8,28
- Remna (*Rūmāh*) Iis. Nav. 15,52
- Remmona (*Rimmōn*) Iis. Nav. 19,13
- Renna (*Dannāh*) Iis. Nav. 15,49
- Respha (*Riṣ^epāh*) 2Rg. 3,7
- Resphara (*'eret Hēpher „ținutul H.”*)
3Rg. 4,10
- Rhammo (*Qāmōn*) Jud. 10,5 A
- Rhamnon (*Qāmōn*) Jud. 10,5 B
- Riba 2Rg. 23,29
- Robe (*Rebha'*) Iis. Nav. 13,21
- Roboam (*R^ehabh^e'ām*) 3Rg. 11,43
- Roboam 2Rg. 8,7
- Rocom (*Reqem*) Iis. Nav. 13,21
- Rogel (*Roghēl*) Iis. Nav. 15,7; 3Rg. 1,9
- Rogellim (*R^eqālī*) 2Rg. 17,27
- Romelias (*R^ema^eyāhū*) 4Rg. 15,25
- Romma (*Gallīm*) 1Rg. 25,44
- Roob (*R^ehobh*) Jud. 1,31 A; 2Rg. 10,8
- Roos (*ro's*, „vârș”) 2Rg. 15,22
- Ruben (*R^e'ūbhēn*) Iis. Nav. 1,12;
4Rg. 10,33
- Ruma (*Rūmāh*) 4Rg. 23,36
- Rupturile de Sus (*Ba'al P^erāṣīm*)
2Rg. 5,20
- Ruth (*Rūth*) Ruth 1,4

S

- Saba (*Š^ebhā'*) 3Rg. 10,1
- Saba (*Šiṣā'*) 3Rg. 4,3
- Sabatia (*Š^epha^eyāh*) 2Rg. 3,4
- Sabec (*Šebha'*) 2Rg. 20,1
- Sacarim (*Ša'arayim*) Iis. Nav. 15,36
- Saccharona (*Šikk^erōn*) Iis. Nav. 15,11
- Sadaiem (*Tūrēy Hayy^e'ēlīm*, „Stâncile
muflonilor”) 1Rg. 24,3
- Sadduc (*Tād^ehōq*) 2Rg. 8,17
- Sadoc (*Tād^ehōq*) 3Rg. 1,7; 4Rg. 15,33
- Sadom (*'Ir hammelah*) Iis. Nav. 15,62
- Saduch (*Tād^ehōq*) 3Rg. 4,4
- Salabin (*Ša'alabbīn*) Iis. Nav. 19,42
- Salamanassar (*Šal^eman^e'eser*) 4Rg. 17,3
- Salamin Iis. Nav. 19,48a
- Sale (*Šil^ehīm*) Iis. Nav. 15,32
- Salim (*Šahaṣiwmāh*) Iis. Nav. 19,22
- Salmaa (*Š^ema'*) Iis. Nav. 15,26
- Salman (*Šal^emāh*) Ruth 4,20
- Salmana (*Tal^emunnā'*) Jud. 8,5
- Salpaad (*T^elāph^ehād^e*) Iis. Nav. 17,3
- Sama (*Šammāh*) 1Rg. 16,9
- Samaa (*Š^ebha'*) Iis. Nav. 19,2
- Samaa (*Šim^e'āh*) 2Rg. 13,3
- Samaa (*Šim^e'i*) 3Rg. 4,17
- Samae 2Rg. 5,16a
- Samai arudeul (*Šammāh ha-ḥarodhī*)
2Rg. 23,25
- Samaia (*Šammā'*) 2Rg. 23,11

- Samaia (*Šma^eyāh*) 3Rg. 12,22
 Samaias 3Rg. 12,24o
 Samareia (*Šāmīr*) Jud. 10,1 A
 Samaria (*Šom^erōn*) 3Rg. 13,32; 4Rg. 1,2
 Samegar (*Šam^egar*) Jud. 3,31
 Samīr (*Šāmīr*) Iis. Nav. 15,48; Jud. 10,1 B
 Samma aroditul (*Šammāh ha-harādihī*)
 2Rg. 23,33
 Sammaus (*Šameš*) Iis. Nav. 19,41
 Sammus (*Šammūa*) 2Rg. 5,14
 Samson (*Šim^ešōn*) Jud. 13,24
 Samuel (*Š^emūēl*) 1Rg. 1,20
 Saocho (*Šōkhoh*) Iis. Nav. 15,35
 Saphan (*Šāphān*) 4Rg. 25,22
 Saphan (*Tāphōn*) Iis. Nav. 13,27
 Saphat (*Šāphāt*) 3Rg. 19,16; 4Rg. 3,11
 Saphec 1Rg. 30,28a
 Saphi (*Šiph^emōth*) 1Rg. 30,28
 Saphphan (*Šāphān*) 4Rg. 22,3
 Saphthaibaithme (*Tāphōnāh Bēyth*
hā-’ēmeq) Iis. Nav. 19,27
 Sara (*T^emārayim*) Iis. Nav. 18,22
 Saraa (*Tār^e’āh*) Jud. 13,2
 Sarad arauritul (*Šārādih hā-’rārī*)
 2Rg. 23,33
 Saraias (*Š^erāyāh*) 4Rg. 25,18
 Sarasar (*Šare’ēfer*) 4Rg. 19,37
 Sarath (*Tār^e’āh*) Iis. Nav. 19,41
 Sared (*T^erōr*) 1Rg. 9,1
 Sarepta (*Tār^ephath*) 3Rg. 17,9
 Sarich (*Hāreth*) 1Rg. 22,5
 Sarira (*T^erēdhāh*) 3Rg. 11,26
 Saron (*Šārōn*) Iis. Nav. 12,18
 Sarsusin (*Hašar Sūsāh*) Iis. Nav. 19,5
 Saruia (*T^erūyāh*) 1Rg. 26,6; 2Rg. 2,13;
 3Rg. 1,7
 Sattin (*Sittim*) Iis. Nav. 2,1
 Saul (*Šā’ūl*) 1Rg. 9,2; 2Rg. 1,1
 Sebama (*Šibh^emāh*) Iis. Nav. 13,19
 Sebocha (*Sib^ekhī*) 2Rg. 21,18
 Sedduc (*Šārīr*) Iis. Nav. 19,12
 Sedekia (*Tidh^eqīyāh*) 3Rg. 22,11
 Sedekia (*Tidh^eqīyāhū*) 4Rg. 24,17
 Sedekias (*Tidh^eqīyāhū*) 4Rg. 24,18
 Segor (*Sō’*) 4Rg. 17,4
 Segub (*Šegūbh*) 3Rg. 16,34
 Seir (*Šē’īr*) Iis. Nav. 11,17; Jud. 5,4
 Seiram (*Sīrāh*) 2Rg. 3,26
 Seirotha (*Šē’īrāh*) Jud. 3,26 A
 Sekelac (*Tiq^elagh*) Iis. Nav. 15,31;
 1Rg. 27,6; 2Rg. 1,1
 Selcha (*Sa^ekhāh*) Iis. Nav. 12,5
 Selcha (*Šālīšāh*) 1Rg. 9,4
 Selecān (*Tēla’ hā’eleph*) Iis. Nav. 18,27
 Selei (*Šil^ehī*) 3Rg. 16,28a
 Sella (*Lāwiš*) 2Rg. 3,15
 Sella (*Nahalāl*) Iis. Nav. 21,35
 Sellem (*Hillēl*) Jud. 12,13 A
 Sellum (*Šallum*) 4Rg. 15,10
 Selmon (*Ta^emōn*) Jud. 9,48 A
 Selmon aoitul (*Ta^emōn hā-’ahohī*)
 2Rg. 23,28
 Selo (*Šiloh*) Iis. Nav. 18,1; Jud. 18,31 A;
 1Rg. 1,3; 3Rg. 12,24h
 Selom (*Šiloh*) 1Rg. 1,21; 3Rg. 2,27
 Selon (*Šiloh*) Jud. 21,12 B
 Semei (*Šim^e’ī*) 2Rg. 16,5; 3Rg. 1,8
 Semer (*Šemer*) 3Rg. 16,24
 Semeron (*Šom^erōn*) 3Rg. 16,24
 Semoith (*Minnūth*) Jud. 11,33 A
 Sen (*’Amām*) Iis. Nav. 15,26
 Senna (*Senneh*) 1Rg. 14,4
 Senna (*T^enān*) Iis. Nav. 15,37
 Senna (*Tināh*) Iis. Nav. 15,3
 Sennacherim (*San^ehērībh*) 4Rg. 18,13
 Seon (*Sihon*) Iis. Nav. 2,10; Jud. 11,19;
 3Rg. 4,18
 Seph (*Saph*) 2Rg. 21,18
 Sepeth (*T^ephath*) Jud. 1,17 A
 Sephi (*Šekhū*) 1Rg. 19,22
 Sephina (*Tāphōn*) Jud. 12,1 A
 Seppharuain (*Š^ephar^ewayim*) 4Rg. 17,24
 Sepphor (*Tippōr*) Iis. Nav. 24,9;
 Jud. 11,25
 Serada și Sior (*Tereth haššahar*)
 Iis. Nav. 13,19

- Seri (*Ḥaṭar Gaddāh*) Iis. Nav. 15,27
 Serran 2Rg. 23,9
 Sesathan (*Tār^ethanāh*) 3Rg. 4,12
 Sesi (*Ṣēṣay*) Jud. 1,10 A
 Sessi (*Ṣēṣay*) Jud. 1,10 B
 Sethennac (*San^esammāh*) Iis. Nav. 15,31
 Setirotha (*S^eirāh*) Jud. 3,26 B
 Siba (*Tībhā*) 2Rg. 9,2
 Sichem (*S^ekhem*) Iis. Nav. 17,2;
 Jud. 8,31 B
 Sidon (*T^rphōn*) Iis. Nav. 11,2
 Sidon (*Tīdhōn*) Jud. 1,31; 2Rg. 24,6;
 3Rg. 17,9
 Sidon cea mare (*Tīdhōn Rabbāh*)
 Iis. Nav. 11,2
 Sikelac (*Tiq^elagh*) Iis. Nav. 19,5
 Sikima (*S^ekhem*) Iis. Nav. 24,32;
 Jud. 8,31 A; 3Rg. 12,1
 Silatha (*Yūth^elāh*) Iis. Nav. 19,42
 Simeon (*Šim^eōn*) Iis. Nav. 19,1
 Simoon (*Šim^erōn*) Iis. Nav. 11,1
 Sin (*Tin*) Iis. Nav. 15,1
 Sion (*Tiyōn*) 2Rg. 5,7; 3Rg. 3,15;
 4Rg. 19,21
 Sion și Labanath (*Šīhōr Libhenāth*)
 Iis. Nav. 19,26
 Siona (*Šī'on*) Iis. Nav. 19,19
 Sior (*Tā'ir*) 4Rg. 8,21
 Siph (*Tūph*) 1Rg. 9,5
 Sira (*Tar^ethān*) 3Rg. 7,33
 Siria (*'Aram*) 2Rg. 8,6; 4Rg. 5,1
 Siria (*'Arām*) 3Rg. 15,18
 Siria râurilor (*'Aram naharāyim*) Jud. 3,8
 Sisara (*Sis^erā*) Jud. 4,2; 1Rg. 12,9
 Sobab (*Šōbhābh*) 2Rg. 5,14
 Sobac (*Šōbhakh*) 2Rg. 10,16
 Socchot (*Sukkōth*) Jud. 8,5; 3Rg. 7,33
 Socchoth (*Sokhoh*) 1Rg. 17,1
 Socchotha (*Sukkōth*) Iis. Nav. 13,27
 Socchothbainith (*Sukkoth B^enōth*)
 4Rg. 17,30
 Socha (*Sōkhoh*) Iis. Nav. 15,48
 Sogal (*Šū'āl*) 1Rg. 13,17
 Solomon (*S^elomoh*) 2Rg. 5,14; 3Rg. 1,10;
 4Rg. 21,7
 Soma (*'As^e'ān*) Iis. Nav. 15,52
 Soman (*Šūnēm*) 1Rg. 28,4
 Somer (*Šomēr*) 4Rg. 12,22
 Somnas (*Šebh^enāh*) 4Rg. 18,18
 Sophera (*'Ōphīr*) 3Rg. 9,28
 Sophir (*'Ōphīr*) 3Rg. 16,28f
 Sophonias (*T^rphan^eyāhū*) 4Rg. 25,18
 Sorech (*Šorēq*) Jud. 16,4 A
 Sorth (*T^ror*) Iis. Nav. 15,54
 Sotheba (*Hārabbāh*) Iis. Nav. 15,60
 Stânca (*hasselā*) Jud. 1,36
 Stânca Despărțită (*Sela' hammah^eqōth*,
 „Piatra dezbinărilor”) 1Rg. 23,28
 Stejarul celor ce văd (*'ēlōn m^e'ōn^enīm*)
 Jud. 9,37 A
 Stejarul Hrăpăreților (*'ēlōn b^e-Ta'annīm*)
 Jud. 4,12 B
 Stejarul Odihnelor (*'ēlōn b^e-Ta'annīm*)
 Jud. 4,12 A
 Străini (*P^eliš^etīm*) Jud. 3,3; 1Rg. 4,1;
 2Rg. 1,20; 3Rg. 2,46k; 4Rg. 8,2
 Suba (*Tōbhāh*) 1Rg. 14,47; 2Rg. 8,3;
 3Rg. 2,46h
 Suman (*Šūnēm*) 4Rg. 4,8
 Sumarim (*S^emīrā*) Iis. Nav. 17,2
 Sunan (*Šūnēm*) Iis. Nav. 19,18
 Suphir (*'Ōphīr*) 3Rg. 10,11
 Sur (*Šūr*) 1Rg. 15,7
 Sur (*Tūr 'Orēbh*) Jud. 7,25 B
 Sur (*Tūr*) Iis. Nav. 13,21
 Surin (*Tūr 'Orēbh*) Jud. 7,25 A
 Susa (*S^eyā*) 2Rg. 20,25
 Susakim (*Šīṣaq*) 3Rg. 11,40
 Susakim 2Rg. 8,7
 Susi (*Ṣēṣay*) Iis. Nav. 15,14
 Susitos (*Dodhō*) 2Rg. 23,9

T

- Tabath (*Tabbāth*) Jud. 7,22
 Tabere (*Maḥanāyim*) 3Rg. 2,8

- Taberemman (*Tabh^erimon*) 3Rg. 15,18
 Tableth (*Iāphath*) 3Rg. 4,11
 Tanach (*Ta^enakh*) Iis. Nav. 12,21
 Tano (*Zānōah*) Iis. Nav. 15,34
 Tanu (*Yuttāh*) Iis. Nav. 21,16
 Tapheth (*Topheth*) 4Rg. 23,10
 Taphu (*Tappūah*) Iis. Nav. 16,8
 Taphug (*Tappūh*) Iis. Nav. 12,17
 Tatam Iis. Nav. 15,59a
 Tema (*'Eš^et^emoa'*) Iis. Nav. 21,14
 Thaanach (*Ta^enakh*) 3Rg. 4,12
 Thabason 2Rg. 24,6
 Thabor (*Tābhōr*) Jud. 4,6; 1Rg. 10,3
 Thaesthen (*T^ela'ssār*) 4Rg. 19,12
 Thaglatphellasar (*Tig^elath Pil^e'eser*)
 4Rg. 15,29
 Thailam 2Rg. 3,12
 Thaiman (*Tēymān*) Iis. Nav. 12,3
 Thalabin (*Ša'al^ebhīm*) Jud. 1,35 B
 Thalcha Iis. Nav. 19,7
 Thamar (*Thāmār*) Ruth 4,12
 Thamas (*Tēbhēf*) 2Rg. 11,21
 Thamnasarach (*Tim^enath-Serah*)
 Iis. Nav. 19,50
 Thamnatha (*Tim^enāh*) Iis. Nav. 15,57
 Thamnatha (*Tim^enāthāh*) Iis. Nav. 19,43;
 Jud. 14,1
 Thamnathares (*Tim^enath-Heres*) Jud. 2,9
 Thamni (*Tībh^enī*) 3Rg. 16,21
 Thanaach (*Ta^enakh*) Jud. 5,19 B
 Thanac (*Ta^enakh*) Jud. 1,27 B
 Thanemath (*Tan^ehumeth*) 4Rg. 25,23
 Thapheth (*Tappūah*) Iis. Nav. 17,8
 Thaphthoth (*Tappūah*) Iis. Nav. 17,7
 Thara (*Terāh*) Iis. Nav. 24,2
 Tharabaam (*Bēyth hā-'Arābāh*)
 Iis. Nav. 15,61
 Tharaca (*Tir^ehāqāh*) 4Rg. 19,9
 Thareela (*Tar^e'alā*) Iis. Nav. 18,27
 Tharsa (*Tir^etāh*) Iis. Nav. 12,24
 Tharsila (*Tir^etāh*) 4Rg. 15,14
 Tharsis (*Tar^ešiš*) 3Rg. 10,22
 Tharthac (*Tar^etāq*) 4Rg. 17,31
 Tharthan (*Tar^etān*) 4Rg. 18,17
 Thasiri (*hā'ašūrī*, „asirian”) 2Rg. 2,9
 Thebes (*Tēbhēf*) Jud. 9,50
 Theco (*T^eqōa'*) Iis. Nav. 15,59a
 Thecoe (*T^eqō'āh*) 2Rg. 14,2
 Thecue (*Q^ewēh*) 3Rg. 10,28
 Thecue (*Tiq^ewāh*) 4Rg. 22,14
 Thecum (*'El^et^eqon*) Iis. Nav. 15,59
 Theesus 2Rg. 5,16a
 Thekemina (*tah^ep^enēys*) 3Rg. 11,19
 Themar (*Tāmār*) 2Rg. 13,1
 Themmon (*Qar^eton*) Iis. Nav. 21,32
 Thenasa și Sellesa (*Ta'anath Šiloh*)
 Iis. Nav. 16,6
 Thennach (*Ta^enakh*) Jud. 5,19 A
 Theria (*Lah^eyāh*) 2Rg. 23,11
 Therma Iis. Nav. 16,6
 Thermai 3Rg. 2,46d
 Thersa (*Tir^etāh*) Iis. Nav. 17,3; 3Rg. 15,21;
 4Rg. 15,16
 Thesbon (*Tiš^ebeh*) 3Rg. 17,1
 Thessamus (*Bēyth Šemeš*) Iis. Nav. 19,38
 Thether Iis. Nav. 15,59a
 Thimath 1Rg. 30,28a
 Thoke (*Tohū*) 1Rg. 1,1
 Thola (*Tōlā'*) Jud. 10,1
 Tholmai (*Tal^emay*) 2Rg. 13,37
 Tholmi (*Tal^emāy*) Iis. Nav. 15,14;
 Jud. 1,10 A; 2Rg. 3,3
 Tholmin (*Tal^emāy*) Jud. 1,10 B
 Thou (*To'ī*) 2Rg. 8,9
 Tob (*Tōbh*) Jud. 11,3
 Tomman Iis. Nav. 19,21
 Tyr (*Tēr*) Iis. Nav. 19,35
 Tyr (*Tor*) 2Rg. 5,11; 3Rg. 5,15

U

- Uaibarchaboth (*'I-khābhōdh*) 1Rg. 4,21
 Uesbi (*Šobhī*) 2Rg. 17,27
 Ulamais (*Layiš*) Jud. 18,29 B
 Ur (*Hūr*) Iis. Nav. 13,21

Urcușul Măslinilor (*Ma'alēh ha-Zēythīm*)

2Rg. 15,30

Uri (*Hidday*) 2Rg. 23,30

Urias (*'Ūriyāh*) 2Rg. 11,3

Urias (*'Ūriyāh*) 4Rg. 16,10

V

Valea Urișilor (*'Ēmeq R^ephā'im*)

2Rg. 5,18

Vechea (*haṣ-Ṣēn*, „Dintele”) 1Rg. 7,12

Valea lui Achor (*'ēmeq 'Ākhōr*)

Iis. Nav. 7,24

Valea Regelui (*'Ēmeq ha-Melekh*)

2Rg. 18,18

Valea Raphaim (*'Ēmeq R^ephā'im*)

2Rg. 23,13

Z

Zabulon (*Z^ebhūlun*) Iis. Nav. 19,10

Zabuth (*Zābhūdh*) 3Rg. 4,5

Zacanaim (*Zānōah*) Iis. Nav. 15,56

Zacharias (*Z^ekhar^eyāh*) 4Rg. 15,8

Zachur 3Rg. 2,46h

Zambri (*Zabh^edī*) Iis. Nav. 7,1

Zambri (*Zim^erī*) 3Rg. 16,9;

4Rg. 9,31

Zara (*Zerah*) Iis. Nav. 7,1

Zeb (*Z^e'ēbh*) Jud. 7,25

Zebee (*Zebhah*) Jud. 8,5

Zebul (*Z^ebhul*) Jud. 9,28

Ziph (*Ṭiph*) 1Rg. 23,14

Noua din Ziph (*Ṭiph ba-Hor^eṣāh*,

„Ṭiph în H.”) 1Rg. 23,15

BIBLIOGRAFIE

Sigle și abrevieri bibliografice

AB	<i>The Anchor Bible</i> , 1964-, New York
Abr.	Philon, <i>De Abrahamo</i>
Adv. haer.	Irineu, <i>Adversus haereses</i>
AI	Flavius Iosephus, <i>Antiquitates Iudaicae</i>
Ambigua	Maxim Mărturisitorul, <i>Ambigua</i> [Sfântul Maxim Mărturisitorul, <i>Ambigua</i> , 1983, col. PSB, 80, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București]
Asceticon	Nil Ascetul, <i>Asceticon</i> [apud <i>Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii</i> , 1993, vol. 1, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București]
BA	<i>La Bible d'Alexandrie</i> , 1986-, Paris
BDB	Brown, F., Driver, G.R., Briggs, C.A., 1968, <i>Hebrew and English Lexicon of the Old Testament</i> , Oxford
BIOSCS	<i>Bulletin of the International Organization for Septuagint and Cognate Studies</i>
BGLT	Barthélemy, D., Gooding, D.W., Lust, J., Tov, E., 1986, <i>The Story of David and Goliath: Textual and Literary Criticism Papers of a Joint Research Venture</i> , OBO 73, Fribourg
BHS	<i>Biblia Hebraica Stuttgartensia</i> , 1990, Stuttgart
BJ	<i>La Bible de Jérusalem</i> , 1986, 1988, Paris
BML	Brooke, A.E., McLean, N., Thackeray, H.St.J., 1927, <i>The Old Testament in Greek...</i> , II, <i>The Later Historical Books, part I, I and II Samuel</i> , Cambridge
Bo.	<i>Versio Bohairica</i>
CChr.SL/SG	<i>Corpus Christianorum, series latina/series graeca</i>
CDR	Caquot, A., de Robert, Ph., 1994, <i>Les Livres de Samuel</i> , Genève

- Civ.* Augustin, *De civitate Dei*
- Const. Ap.* *Constituțiile Apostolice*
- CSCO *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*
- CSEL *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*
- CTAT Barthélemy, D., 1982, *Critique textuelle de l'Ancien Testament. 1. Josué ..., Esther*, OBO 50/1, Fribourg-Göttingen
- DAGR *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, 1962-1963, Graz
- DB Douglas, J.D. (ed.), 1995, *Dicționar biblic*, Oradea
- DBS *Supplément au Dictionnaire de la Bible*, Paris
- DE Eusebiu al Cezareei, *Demonstratio evangelica*
- Deus* Philon, *Quod Deus sit immutabilis*
- Ep.* *Epistulae*
- Exh. mart.* Origen, *Exhortatio ad martyrium*
- FM Fernández, Marcos N., Busto Saiz, J.R., 1984, *Theodreti Cyrensis Quaestiones in Reges et Paralipomena*, Madrid
- GNO *Gregorii Nysseni Opera*, Leyde
- HE Eusebiu al Cezareei, *Historia ecclesiastica*
- Her.* Philon, *Quis rerum divinarum heres sit*
- Hom. Ios.* Origen, *Homiliae in Iesu Nave*
- Hom. Iud.* Origen, *Homiliae in librum Iudicum*
- Hom. Sam.* Origen, *Homiliae in Samuel*
- HSM *Harvard Semitic Monographs*
- In Cant.* Grigore al Nyssei, *In Canticum Canticorum*
- In Luc.* Ambrozie, *Expositio evangelii secundum Lucam*
- In Ps.* Ambrozie, *Expositio psalmi*
- Închinare* Chiril al Alexandriei, *De adoratione et cultu in spiritu et veritate* [Sfântul Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, 1991, col. PSB, 38, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București]
- JBL *Journal of Biblical Literature*, Philadelphia
- JFB Jamieson, R., Fausset, A.R., Brown, D., *Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*
- JThS *Journal of Theological Studies*
- KB Koehler, K., Baumgartner, W., Hartmann B. et al., 1967-1990, *Hebraisches und aramäisches Lexicon zum Alten Testament*, Leyden

- LSJ Liddell, H.G., Scott, R. și Jones, H.S., 1996, *A Greek-English Lexicon*, Oxford
- LXX Septuaginta [ed. Alfred Rahlfs]
- LXX-A Codex Alexandrinus [A]
- LXX-B Codex Vaticanus [B]
- LXX-L LXX *recensio Luciani*
- LXX-O LXX *recensio Origenis*
- Migr. Philon, *De migratione Abraham*
- Mutat. Philon, *De mutatione nominum*
- NT Noul Testament
- OBO *Orbis Biblicus et Orientalis*
- OTS *Oudtestamentische Studiën*
- PG Patrologia greacă [ed. J.-P. Migne]
- PL Patrologia latină [ed. J.-P. Migne]
- Plant. Philon, *De plantatione*
- Pléiade *La Bible. L 'Ancien Testament*, 1956-1959, t. I-II, Pléiade, Paris
- Q Manuscrisele de la Qumran
- QE Theodoret al Cyrului, *Quaestiones in Exodum* [Fernández, Marcos N., Sàenz-Baddilos, A., 1979, *Theodoreti Cyrensis Quaestiones in Octateuchum*, Madrid]
- Qu. Ex. Philon, *Quaestiones in Exodum*
- Qu. Ios. Theodoret al Cyrului, *Quaestiones in Iosuum*
- Qu. Iud. Theodoret al Cyrului, *Quaestiones in Iudices*
- Qu. Lib. Augustin, *Quaestionum evangeliorum libri 2*
- Quaest. Maxim Mărturisitorul, *Quaestiones et dubia* [apud Filocalia sfințelor nevoințe ale desăvârșirii, 1993, vol. 2, trad., introd. și note de pr. prof dr. Dumitru Stăniloae, București]
- Quaest. [Theodoret] Theodoret al Cyrului, *Quaestiones in Reges et Paralipomena* [= FM, v. supra]
- Quaest. ad Th. Maxim Mărturisitorul, *Quaestiones ad Thalassium* [apud Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți..., 1994, vol. 3, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București]
- RB *Revue Biblique*
- Sa. *Versio Sahidica*
- SC *Sources chrétiennes*
- Second *La Sainte Bible par L. Second*, 1938, Paris

- Stoebe Stoebe, H.J., 1973, *Das erste Buch Samuelis*, Gütersloh
- SVT *Supplements to Vetus Testamentum*
- Syr. *Versio Syriaca*
- Targum Io. Targumul Ionathan
- TB Talmudul Babilonian
- TM Textul Masoretic [= BHS, v.*supra*]
- TOB *Traduction œcuménique de la Bible. Ancien Testament*, 1983, Paris.
- VL *Vetus Latina*
- VT Vechiul Testament
- Vulg. Vulgata [*Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, 1983, Stuttgart]
- ZAW *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft*

Bibliografie generală*

Ediții și traduceri

- ***, *Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod*, 2002, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, București.
- ***, *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Nouă, tipărită în zilele majestății sale Carol I (...)*, 1914, ediția Sfântului Sinod, București.
- ***, *Biblia de la Blaj*, 1795, ediție jubiliară, Roma, 2000.
- ***, *Monumenta Linguae Dacoromanorum*, Biblia 1688, vol. I-VI, Iași, 1988-.
- ***, *Septuaginta. Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, 2004, vol. 1, Iași.
- Brenton, L., 1851 (retipărită în 1980), *The Septuagint Version of the Old Testament and Apocrypha, Greek and English*, Londra.
- Brunello, A., 1960, *La Bibbia secondo la versione dei Settanta*, I-II, Roma.
- Harl, M., Dorival, G. și Munnich O. (ed.), 1986, *La Bible d'Alexandrie*, Paris.
- Mortari, L. (ed.), 1999, *La Bibbia dei LXX*, Roma.
- Rahlf's, A. (ed.), 1935, *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, Stuttgart.
- Swete, H.B. (ed.), 1887-1894, *The Old Testament in Greek according to the Septuagint*, I-III, Cambridge.
- Wevers, J.W. (ed.), 1974, *Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis editum*, Göttingen.

Lucrări și studii

- Aejmelaeus, A., 1993, *On the Trail of the Septuagint Translators. Collected Essays*, Kampen.
- Amphoux, C.B. și Morgain, J., 1996, *Les premières traductions de la Bible*, Lausanne.

* Bibliografia evasicompletă despre Septuaginta este conținută în două volume: pentru studiile publicate până în 1969, S.P. Brock, C.T. Fritsch, S. Jellicoe, *A classified Bibliography of the Septuagint*, Leyden, 1973; pentru studiile publicate din 1970 până în 1993, C. Dogniez, *Bibliography of the Septuagint/Bibliographie de la Septante (1970-1993)*, Leyden, 1995. Bibliografia prezentată în acest volum este sintetică și orientativă.

- Barr, J., 1961, *The Semantics of Biblical Language*, Londra.
- Bădiliță, C. și Bădiliță, S., 1999, „Septuaginta sau Biblia de la Alexandria”, in *Altarul Banatului* 1-3, pp. 100-135.
- Bădiliță, C., „Septuaginta în limba română”, in *România literară*, nr. 10-11, 2004.
- Barthélemy, D., 1978, *Études d'histoire du texte de l'Ancien Testament*, Fribourg, Göttingen.
- Benoit, P., 1964, „L'inspiration des Septante d'après les Pères”, in *L'homme devant Dieu. Mélanges offerts au Père Henri de Lubac*, Paris, pp. 169-187.
- Benoit, P., „La Septante est-elle inspirée?”, in *Exégèse et Théologie I*, Paris, pp. 13-28.
- Bogaert, P.M., „Les études sur la Septante. Bilan et perspectives”, in *Revue de Théologie de Louvain* 16, 1985, pp. 174-200.
- Botte, B. și Bogaert, P.M., 1993, „Septante et versions grecques”, in *Dictionnaire de la Bible*, Suppl. 12, col. 536-692.
- Bouhot, J.-P., „Le Pentateuque chez les Pères”, in *Dictionnaire de la Bible*, Suppl. 7, 1966, col. 687-708.
- Carbone, S.P. și Rizzi, G., 1992, *Le Scrittura ai tempi di Gesù. Introduzione alla LXX e alle antiche versioni aramaiche*, Bologna.
- Cimosa, M., 1995, *Guida allo studio della Bibbia greca (LXX)*, Roma.
- Colceriu, Șt., „O nouă traducere a Bibliei”, in *Origini. Caiete silvane*, nr. 3-4, 2003, pp. 68-70.
- Conybeare, F.C., George Stock, St., 1995, *Grammar of Septuagint Greek*, Hendrickson Publishers: Peabody.
- Daniel, S., 1966, *Recherches sur le vocabulaires du culte dans la Septante*, Paris.
- Devreesse, R., 1959, *Anciens commentateurs grecs du Pentateuque*, Roma.
- Fernández, Marcos N., 1998², *Introducción a las versiones griegas de la Biblia*, Madrid.
- Fernández, Marcos N., 1985, *La Septuaginta en la investigación contemporánea*, Madrid.
- Field, F., 1875 (reeditare Hildesheim, 1964), *Origenis Hexaplorum quae supersunt*, I-II, Oxonii.
- Galbiati, E.R., 1996, „La versione dei LXX: influsso sui Padri e sulla liturgia greca e latina”, in *Annali di Scienze Religiose*, I, pp. 57-70.
- Harl, M., Dorival, G., Munnich, O., 1994², *La Bible grecque des Septante, du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris, 1988.
- Harl, M., 1992, *La langue de Japhet, quinze études sur la Septante et le grec des chrétiens*, Paris, Cerf.
- Hengel, M., 1974, *Judaism and Hellenism*, Londra.
- Hengel, M., 2001, *The Septuagint as Christian Scripture: Its Pre-history and the Problem of Its Canon*, Edinburgh, New York.

- Jellicoe, S., 1974, *Studies in the Septuagint: origins, recensions and interpretation*, New York.
- Le Déaut, R., 1984, „La Septante, un Targum?“, in Kuntzmann R și Schlosser J. (ed.), *Etudes sur le judaïsme hellénistique*, Paris, pp. 147-195.
- Le Déaut, R., 1975, *La nuit pascale*, Roma.
- Lee, J.A.L., 1983, *A lexical Study of the Septuagint Version of the Pentateuch*, Chico, California
- Martone, C., 1997, „I LXX e le attestazioni testuali ebraiche di Qumran“, in *Annali di Scienze religiose* II, pp. 159-174.
- Mélèze-Modrzejewski, J., 1997, „La Septante comme *nomos*. Comment la Torah est devenue une loi civique pour les Juifs d’Egypte?“, in *Annali di Scienze religiose* II, pp. 143-158.
- Mortari, L., 1983, *Il Salterio della tradizione*, Torino.
- Oden (ed.), Thomas C., 2001, 2002, *Ancient Christian Commentary on Scripture*, „Old Testament“, vol. I-III, Downers Grover.
- Olofsson, S., 1990, *The LXX Version. A Guide to the Translation Technique of the Septuagint*, Stockholm.
- Orlinsky, H.M., 1996, „I LXX: punto d’arrivo e di partenza per diversi ambiti di ricerca“, in *Annali di storia dell’esegesi* I, pp. 17-31.
- Pietersma, A. și Cox, C., 1984, *De Septuaginta. Studies in honour of John William Wevers on his sixty-fifth birthday*, Ontario.
- Rahlfs, A., 1904, 1911, *Septuaginta-Studien*, Göttingen.
- Rose, A., 1965, „L’influence des Septante sur la tradition chrétienne“, I-II, in *Questions liturgiques et paroissiales* 44, pp. 192-211; 284-301.
- Simon, M., 1984, „La Bible dans les premières controverses entre Juifs et Chrétiens“, in Mondésert Cl. (ed.), *Bible de tous les temps* I, *Le monde grec ancien et la Bible*, Paris, pp. 107-125.
- Swete, H.B. și Ottley, R.R., 1900, retipărită la New York în 1968, *An Introduction to the Old Testament in Greek*, Cambridge.
- Tabachovitz, D., 1956, *Die Septuaginta und das Neue Testament*, Lund.
- Tov, E., 1976, „Some Thoughts on a Lexicon of the LXX“, in *Bulletin of the IOSCS* IX, pp. 14-46.
- Tov, E., 1982, *A Classified Bibliography of Lexical and Grammatical Studies on the Language of the Septuagint and its Revisions*, Ierusalim.
- Tov, E., 1981, *The Text critical Use of the Septuagint in biblical Research*, Ierusalim.
- Trebolle Barrera J., 1993, *La Biblia judía y la Biblia cristiana. Introducción a la historia de la Biblia*, Madrid.

- Taylor, B., 1994, *The analytical Lexicon to the Septuagint*, Grand Rapids.
- Vian, G.M., 1996, „Le versioni greche della Scrittura nella polemica fra giudei e cristiani”, in *Annali di storia dell'esegesi*, 1, pp. 39-54.
- Walters, 1973, *The Text of the Septuagint. Its Corruptions and their Emendation*, Cambridge.

Bibliografie la Iisus Nave

- ***, *La Bible d'Alexandrie, Jésus (Josué)*, 1996, traduction, introduction et notes par Jacqueline Moatti-Fine, Paris [= BA]
- ***, *Les œuvres de Philon d'Alexandrie*, 1961-1964, Paris.
- ***, *Talmud de Babylone*, 1961, trad. et ann. par I. Epstein, Londra [= TB].
- ***, *Targum Jonathan of the Former Prophets*, 1987, introd. and transl. by D.J. Harrington and A.J. Saldarini, Edinburgh.
- ***, *The Anchor Bible. Joshua. A new translation with introduction and commentary* by Robert G. Boling and G. Ernest Wright, 1982, vol. 6, Doubleday [= AB Josh.].
- Auld, A.G., 1978, „Textual and Literary Studies in the Book of Joshua”, in *ZAW* 90, pp. 412-417.
- Barthélemy, D., 1982, *Critique textuelle de l'Ancien Testament. 1. Josué, Judges, Ruth, Samuel, Rois, Chroniques, Esdras, Néhémie, Esther*, OBO 50/1, Fribourg/Göttingen.
- Chiril al Alexandriei, Sf., 1991, *Închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, col. PSB, 38, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București [= *Închinare*]
- Cremaschi, L., 1986, „La casta meretrix. Il tema della chiesa-sposa nei Padri”, in *Parola, Spirito e Vita* 13, pp. 209-220.
- Daniélou, J., 1950, *Sacramentum futuri*, Paris.
- Fernández, Marcos N., Sáenz-Badillos, A., 1979, *Theodoretus Cyrensis Quaestiones in Octateuchum*, Madrid.
- Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți...*, 1994, vol. 3, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București.
- Gooding, D.W., 1997, „Tradition of Interpretation of the Circumcision at Gilgal”, in *Proceedings of the 6th World Congress of Jewish Studies*, Ierusalim, pp. 149-164.
- Greenspoon, L., 1983, *Textual Studies in the Book of Joshua*, HSM 28, Chico.
- Harle, M., 2001, „Glossaire. Anathème”, in *Le Pentateuque. La Bible d'Alexandrie*.
- Jacob, E., 1995, „Une théophanie mystérieuse: Josué 5,13-15”, in *Ce Dieu qui vient, Mélanges offerts à Bernard Renaud, Lectio divina*, 159, Paris.
- Leanza, S., 1992, „Josué”, in *Dictionnaire du christianisme ancien*, t. 2, Paris.
- Maxim Mărturisitorul, Sf., 1983, *Ambigua*, col. PSB, 80, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București.

- Mazor, L., 1994, *The Septuagint Translation of the Book of Joshua: Its Contribution to the Understanding of the Textual Transmission of the Book and its Literary and Ideological Development*, BIOSCS 27, pp. 29-38.
- Orlinsky, H.M., 1969, „The Hebrew Vorlage of the Septuagint of the Book of Joshua”, in *SVT* 17, pp. 187-195.
- Rofé, A., 1982, „The End of the Book of Joshua according to the Septuagint”, in *Henoch* 4, pp. 17-36.
- Rofé, A., 1986, „The History of the Cities of Refuge in Biblical Law”, in *Studies in the Bible*, S. Japhet (ed.), Scripta Hierosolymitana 31, Jerusalem, pp. 205-239.
- Scognamiglio, R., 1986, „Giosué nell'esegesi dei Padri”, in *Parole di vita*, 1-2, Torino.
- Soggin, J.A., 1970, *Le Livre de Josué. Commentaire de l'Ancien Testament*, Neuchâtel.
- Tov, E., 1978, „Midrash-Type Exegesis in the LXX of Joshua”, in *RB* 85, pp. 50-61.
- Tov, E., 1986, „The Growth of the Book of Joshua in the Light of the Evidence of the LXX Translation”, in *Studies in Bible*, S. Japhet (ed.), Scripta Hierosolymitana 31, Jerusalem, pp. 321-339.

Bibliografie la Judecătorii

- ***, *La Bible d'Alexandrie. Les Juges*, 1999, trad., introd. et notes par Paul Harlé, avec la collaboration de Thérèse Roqueplo, Paris.
- ***, *The Anchor Bible. Judges*. A new translation with introduction and commentary by Robert G. Boling, 1985, vol. 6A, Doubleday.
- Barthélemy, D., 1982, *Critique textuelle de l'Ancien Testament. 1. Josué, Juges, Ruth, Samuel, Rois, Chroniques, Esdras, Néhémie, Esther*, OBO 50/1, Fribourg-Göttingen.
- Barthélemy, D. și Milik, J.T., 1955, *Qumran Caves I; Discoveries of the Judean Desert*, I, Oxford.
- Billen, A.V., 1925, „The Classification of the Greek mss of the Hexateuch”, in *Journal of Theological Studies*, pp. 262-277.
- Billen, A.V., 1927, *The Old Latin Texts of the Heptateuch*, Cambridge.
- Bodine, R., 1980, *The Greek Text of Judges. Recensional Developments*, Chico.
- Bottéro, J., 1986, „Le plus vieux poème biblique”, in *Naissance de Dieu. La Bible et l'historien*, Paris, pp. 139-154.
- Daniele, M.I., 1992, *Origene. Omelie sui giudici*, Roma.
- Harl, M., 1992, *La Langue de Japhet. Quinze études sur la Septante et le grec des chrétiens*, Paris.
- Harlé, P., 1995, „Flavius Josèphe et la Septante des Juges”, in Dorival, G., Munnich, O., (ed.), „Selon les Septante”. *Hommage à Marguerite Harl*, Paris, pp. 129-132.

- Klein, L.R., 1988, *The Triumph of Irony in the Book of Judges*, Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series, 68, Sheffield.
- Lindars, B., 1986, „A Commentary on the Greek Judges?“, in *VI Congress of the IOSCS* [International Organization for the Septuagint and Cognate Studies]. *Septuagint and the Cognate Studies* 23, Ierusalim.
- Lindars, B., 1995, *Judges 1-5*, A.B.H. Mayes (ed.), Edinburgh.
- Revell, E.J., 1985, „The Battle with Benjamin (Judges 20, 29-48) and Hebrew Narrative“, in *Vetus Testamentum* 35, pp. 417-433.
- Schreiner, J., 1957, *Septuaginta-Massora des Buches der Richter*, Roma.
- Soggin, J.A., 1987, *Le Livre des Juges. Commentaire de l'AT, V^b*, Geneva.
- Soisalon-Soininen, I., 1951, *Die Textformen der Septuaginta-Übersetzung des Richterbuches*, Helsinki.
- Targarona de Sáenz-Badillos, J., 1981, „Le texte grec du livre des Juges présenté par les manuscrits (*d*)*ptv*“, in *Mélanges Barthélemy*, OBO, 38, Göttingen.
- Tov, E., 1978, „The Textual History of the Song of Deborah in the A-Text of the LXX“, in *Vetus Testamentum*, 28, pp. 224-232.
- Trebolle Barrera, J.C., 1989, „Textual Variants in 4QJudg^a and the Textual and Editorial History of the Book of Judges“, in *Revue de Qumran*, 14, pp. 229-245.
- Trebolle Barrera, J.C., 1991, „Édition préliminaire de 4QJuges^b. Contribution des manuscrits qumrâniens des Juges à l'étude textuelle du livre“, in *Revue de Qumran*, 15, pp. 79-100.
- Vaux, R. de, 1972, „Les Philistins dans la Septante“, in *Festschrift Ziegler*, Würzburg, pp. 185-194.
- Webb, B.G., 1987, *The Book of the Judges. An Integrated Reading*, Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series, 45, Sheffield.

Bibliografie la Ruth

- ***, *The Anchor Bible. Ruth*. A new translation with introduction, notes and commentary by Edward F. Campbell, Jr., 1975, vol. 7, Doubleday.
- Barthélemy, D., 1982, *Critique textuelle de l'Ancien Testament. 1. Josué, Juges, Ruth, Samuel, Rois, Chroniques, Esdras, Néhémie, Esther*, OBO 50/1, Fribourg/Göttingen.
- Cremaschi, L., 1986, „La casta meretrix. Il tema della chiesa-sposa nei Padri“, in *Parola, Spirito e Vita* 13.
- Hubbard, R.L., 1988, *The Book of Ruth. The New International Commentary on the Old Testament*, Grand Rapids.
- Sasson, J.M., 1995, *Ruth, a new translation with a philological commentary and a formalist-folklorist interpretation*.

Bibliografie la 1 Regi

- ***, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, 1962-1963, Graz [= DAGR].
- ***, *La Bible d'Alexandrie : Premier livre des Regnes*, 1997, traduction par Bernard Grillet et Michel Lestienne; introduction et notes par Michel Lestienne; avec la collaboration de Jean Massonnet et Anita Méasson, Paris [= BA]
- ***, *La Bible. L'Ancien Testament*, 1956-1959, vol. I-II, Paris [= Pléiade].
- ***, *La Sainte Bible par L. Second*, 1938, Paris [= Second].
- ***, *Les œuvres de Philon d'Alexandrie*, 1961-1964, Paris.
- ***, *Libri di Samuele*, 1972, 1992, versione, introduzione, note di G. Boccali, Milano.
- ***, *The Anchor Bible. I Samuel*. A new translation with introduction, notes and commentary by P. Kyle McCarter, Jr., 1980, Doubleday [= AB 1 Sam.].
- Ambroise, 1977, *Apologie de David*, Paris.
- Aptowitzer, V., 1909, „Rabbinische Parallelen und Aufschlüsse zur Septuaginta und Vulgata”, in *ZAW* 29, pp. 243-244.
- Barthélemy, D., 1982, *Critique textuelle de l'Ancien Testament. I. Josué ..., Esther*, OBO 50/1, Fribourg-Göttingen [= CTAT]
- Barthélemy, D., Gooding, D.W., Lust, J., Tov, E., 1986, *The Story of David and Goliath: Textual and Literary Criticism Papers of a Joint Research Venture*, OBO 73, Fribourg [= BGLT].
- Barton, J., Muddiman, J., 2001, *The Oxford Bible Commentary*, Oxford.
- Bauer, W., 1963, *Wörterbuch zum Neuen Testament*, Berlin.
- Bodenheimer, F.S., 1960, *Animal and Man in Bible Lands*, Leyden.
- Bogaert, P.-M., 1993, „Septuaginta”, in *DBS* 12, col.594
- Bridonneau, C., 1992, „Le Livre des morts et les coutumes funéraires”, *Le Monde de la Bible* 78, pp. 30-31.
- Brooke, A.E., McLean, N., Thackeray, H.St.J., 1927, *The Old Testament in Greek...*, II, *The Later Historical Books, part I, I and II Samuel*, Cambridge [= BML]
- Brown, F., Driver, G.R., Briggs, C.A., 1968, *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, Oxford [= BDB].
- Canévet, M., 1983, *Grégoire de Nysse et l'herméneutique biblique*, Paris, pp. 110-112.
- Caquot, A., de Robert, Ph., 1994, *Les Livres de Samuel*, Genève [= CDR].
- Castanini, A., 1987, „4 Q Sam^a : 1. Samuele il «nazireo»”, *Henoch* 9, pp. 161-195.
- Chiril al Alexandriei, Sf., 1991, *Închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, col. PSB, 38, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București [= Închinare].

- Daniélou, J., 1950, „David”, in *Reallexicon für Antike und Christentum*, Stuttgart.
- Daz, J., 1986, „Asherah in the Hebrew Bible and in Northwest Semitic Literature”, in *JBL*, 105, pp. 385-408.
- De Vaux, R., 1971, *Histoire ancienne d'Israël. Les origines*, Paris.
- De Vaux, R., 1982, *Les Institutions de l'Ancien Testament*, vol. I-II, Paris, vol. I.
- Devresse, R., 1959, *Les Anciens Commentaires grecs de l'Octateuque et des Rois*, Vatican.
- Douglas, J.D. (ed), 1995, *Dicționar biblic*, Oradea.
- Driver, S.R., 1890, *Notes on the Hebrew Text of the Books of Samuel*, Oxford, pp. 27-28.
- Dulaey, M., 1999, „Les combats de David contre les monstres. 1 Samuel dans l'interprétation patristique”, in *Rois et reines de la Bible au miroir des Pères. Cahiers de Biblia Patristica* 6, Strasbourg, pp. 7-51.
- Dulaey, M., 2001, *Des forêts de symboles. L'initiation chrétienne et la Bible (Ier-VIe siècles)*, Paris.
- Emerson, J.A., 1987, „Sheol and the Sons of Belial”, in *VT* 37, pp. 241-218.
- Fernández, Marcos N., Busto Saiz, J.R., 1984, *Theodoretii Cyrensis Quaestiones in Reges et Paralipomena*, editio critica, Madrid [= FM]
- Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți...*, 1994, vol. 3, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București.
- Fischer, B., Ulrich, E., 1983, „Palimpsestus Vindobonensis: A Revised Edition of L 115 for Samuel-Kings”, in *BIOSCS* 16, pp. 13-87 [= VL Vetus Latina]
- Ginzberg, L., 1913, *The Legends of the Jews*, vol. 4, Philadelphia.
- Gordon, R.P., „The Problem of Haplogly in 1 and 2 Samuel”, in Brooke, G.J., Lindars, B., eds., 1992, *Septuagint, Scrolls and Cognate Writing – Septuagint and Cognate Studies* 33, Atlanta, pp. 150-151.
- Grégoire le Grand, 1989-2000, *Commentaire sur le premier livre des Rois*, t. I-IV, Paris.
- Husson, G., 1983, *Oikia. Le vocabulaire de la maison privée en Égypte d'après les papyrus grecs*, Paris.
- Koehler, K., Baumgartner, W., Hartmann B. et al., 1967-1990, *Hebraisches und aramäisches Lexicon zum Alten Testament*, Leyden [= KB].
- Léon-Dufour, X. (coord.), 2001, *Vocabular de teologie biblică*, București.
- Losfeld, G., *Essai sur le coutume grec*, 1991, Paris, pp. 146-147; 252; 286-288.
- Massonet, J., 1991, „Sanhedrin”, in *DBS* 11, col. 1353-1413.
- Meloni, P., 1990, „David”, in *Dictionnaire encyclopédique du christianisme ancien*, Paris, vol. I.
- Nikiprowetzki, N., 1966, *Études philoniennes*.
- Olyan, S.M., 1988, *Asherah and the Cult of Yahweh in Israel*, Atlanta.

- Origène, 1986, *Homélie sur Samuel*, éd. et trad. P. et M.-T. Nautin, SC 328, Paris.
- Pisano, S., 1984, *Additions and Omissions in the Books of Samuel*, OBO 57, Freiburg-Göttingen.
- Pseudo-Ieronim, 1975, *Quaestiones on the Book of Samuel*, ed. A. Saltman, Leyden [= Ps.-Ieronim]
- Sauneron, S., 1970, „Sarcophages”, in *Dictionnaire de la civilisation égyptienne*, Paris, pp. 257-258.
- Simonetti, M., 1989, *Origene, Eustazio, Gregorio di Nyssa. La maga din Endor*, Florența.
- Spelber, A., 1959, *The Bible in Aramaic*, vol. II, *The Former Prophets*, Leyden.
- Stoebe, H.J., 1973, *Das erste Buch Samuelis*, Gütersloh.
- Tsevat, M., 1987, „Die Namensebung Samuels und die Substitutionstheorie”, in *ZAW* 99, pp. 253-254.
- Ulrich, E.C., 1978, *The Qumran Text of Samuel and Josephus*, Missoula.
- Variae lectiones Veteris Testamenti ex immensa manuscriptorum editorumque codicum congerie haustae*, 1784-1788, vol. I-IV, Parma.
- Vetus Testamentum Hebraicum cum variis lectionibus*, 1776-1780, vol. I-II, Oxford.
- Walters, S.D., 1988, „Hannah and Anna. The Greek and Hebrew Text of Samuel 1”, in *JBL* 107, pp. 394-396.

Bibliografie la 2 Regi

- ***, *La Sainte Bible. Les Livres de Samuel traduits par R. de Vaux*, 1953, Paris.
- ***, *The Anchor Bible. II Samuel*. A new translation with introduction, notes and commentary by P. Kyle McCarter, Jr., 1984, vol. 9, Doubleday [= AB II Sam.].
- Allegro, J., 1952, „The Meaning of Hayyût in 2 Samuel 20. 3”, in *JThS* 3, p. 40 sq.
- Blenkinsopp, J., 1972, *Gibeon and Israel*, Cambridge.
- Brenton, Sir Lancelot C.L., 1986, 2001, *The Septuagint with Apocrypha: Greek and English*, Hendrickson Publishers.
- Camp, C.V., 1981, „The Wise Woman of 2 Samuel: a Role for Women in Early Israel”, in *Catholic Biblical Quarterly* 43, pp. 14-29.
- Caquot, A., 1963, *Les danses sacrées*, Paris.
- Caquot, A., de Robert, Ph., 1994, *Les Livres de Samuel*, Genève [= CDR].
- Carlson, R.A., 1964, *David the Chosen King*, Stockholm.
- Conroy, C., 1978, *Absalom! Absalom!*, in *Analecta Biblica* 81.
- Dodds, C.H., 1946, *The Parables of the Kingdom*, Londra.
- Justin, Patriarhul, 2003, *Opera integrală*, vol. 5, București.

- Fernández, Marcos N., Busto Saiz, J.R., 1989, *El texto antioqueno de la Biblia griega, I, 1-2 Samuel*, Madrid, pp. XXXI, 173.
- Fernández, Marcos N., Busto Saiz, J.R., 1984, *Theodoreti Cyrensis Quaestiones in Reges et Paralipomena*, editio critica, Madrid [= FM].
- Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți...*, 1994, vol. 3, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București.
- Fokkelman, J.P., 1984, „A Lie Born of Truth, too Weak to Contain it. A Structural Reading of 2Sam. I, 1-6”, in *OTS* 23, pp. 39-55.
- Ishida, T., 1977, *The Royal Dynasties in Ancient Israel*, in *BZAW* 142.
- Jeremias, J., 1965, *Theophanie. Geschichte einer alttestamentlichen „Gattung*, in *WMANT X*, 2, Neukirchen, p. 88 sq.
- Kapelrud, A.S., 1963, „Temple Building. A Task for Gods and Kings”, *Orientalia* 32, pp. 56-62.
- Langlamet, F., 1969, *Gilgal et les récits de la traversée du Jourdain*, Paris.
- Lemaire, A., 1977, *Inscriptions hébraïques : Les ostraca*, Paris.
- Mabee, Ch., 1980, „David's Judicial Exoneration”, in *ZAW* 92, pp. 89-107.
- Moisescu, Iustin, 1944-1945, „Originalitatea parabolilor Mântuitorului”, in *Candela*, Cernăuți.
- Noth, M., Hertzberg, H.W. și Campbell, A.F., 1975, *The Ark Narrative (1 Sam. 4-6; 2 Sam. 6). A Form-Critical and Traditio-Historical Study*, Missoula.
- Rost, L., 1926, *Die Überlieferung von der Thronnachfolge Davids*, Stuttgart.
- Smith, H.P., 1977, *The Book of Samuel, ICC*, Edinburgh.
- Tsevat, M., 1958, „Monarchical Legitimacy in Ugarit and Israel”, in *Journal of Semitic Studies* 3, pp. 237-243.
- Vanderkam, J.C., 1980, „Davidic Complicity in the Deaths of Abner and Eshbaal”, in *JBL* 99, pp. 521-539.
- Weinfeld, M., 1988-1989, „Traces de cérémoniel hittite dans l'ancien Israel”, *Shnaton* 10, pp. 107-114.
- Zayadine, F., 1990, „La campagne d'Antiochus III le Grand en 219-217 et le siège de Rabbatamana”, in *RB* 97, pp. 68-84.

Bibliografie la 3 Regi

- Barthélemy, D., 1982, *Critique textuelle de l'Ancien Testament. I. Josué ..., Esther*, OBO 50/1, Fribourg-Göttingen.
- Bottini, G.G., 1981, *La preghiera di Elia in Giacomo 5,17-18. Studio della tradizione biblica e giudaica*, Jerusalem.

- Bernard de Clairveaux, *De processu vitae christianae seu spiritualis, justa tropologiam Eliam, Jezabel fugientis*, in *Opera omnia*, t. III, 1983, OSB, Paris.
- Chiril al Ierusalimului, Sf., 2003, *Cateheze*, București.
- Devresse, R., 1959, *Les Anciens Commentaires grecs de l'Octateuque et des Rois*, Vatican.
- Fernández, Marcos N., Busto Saiz, J.R., 1984, *Theodoreti Cyrensis Quaestiones in Reges et Paralipomena*, editio critica, Madrid [= FM].
- Filocalia sfințelor nevoiște ale desăvârșirii*, 1993, vol. 2, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București.
- Maxim Mărturisitorul, Sf., 1983, *Ambigua*, col. PSB, 80, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București
- Noth, M., 1991, *The Deuteronomistic History*, in *JSOT*, Sheffield.
- Petercă, V., 1999, *Regele Solomon în Biblia ebraică și în cea grecească*, Iași.
- Poirot, É., 1997¹, *Élie, archétype du moine: Pour un ressourcement prophétique de la vie monastique*, Paris.
- Poirot, É., 1997², *Les figures d'Élie le prophète*, Paris.
- Poirot, É., 2002, *Sfântul prooroc Ilie în cultul bizantin*, Sibiu.
- Savran, G., 1999, *1 and 2 Kings*, in *The Literary Guide to the Bible*, Cambridge.

Bibliografie la 4 Regi

- ***, *The Anchor Bible. II Kings*. A new translation with introduction and commentary by Mordechai Cogan and Hayim Tadmor, 1988, vol. 11, Doubleday [= AB II Kings].
- Ackroyd, P.R., 1968, *Exile and Restoration*, Old Testament Library.
- Albertz, M., 1992, *Religionsgeschichte Israels in alttestamentlicher Zeit* (2 vol.), Göttingen.
- Baconsky, Theodor, 1996, *Râsul patriarhilor. O antropologie a deriziunii în patristica răsăriteană*, București.
- Barthélemy, D., 1982, *Critique textuelle de l'Ancien Testament. I. Josué ..., Esther*, OBO 50/1, Fribourg-Göttingen.
- Barton, J., Muddiman, J. (ed.), 2001, *The Oxford Bible Commentary*, Oxford.
- De Vaux, R., 1971, *Histoire ancienne d'Israël. Les origines*, Paris.
- Douglas, J.D. (ed.), 1995, *Dicționar biblic*, Oradea [= DB].
- Filocalia sfințelor nevoiște ale desăvârșirii*, 1993, vol. 2, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București.
- Goldingay, J., 1995, *Models for Interpretation of Scripture*, Eerdmans.
- Gray, J., 1970, *1 and II Kings*, Old Testament Library [s.v. DB].

- Hoffmann, H., 1980, *Reform und Reformen*, in *Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments* 66, Zurich.
- Hoffner, H.A., 1973, *Peoples of Old Testament Times*, Oxford.
- Jamieson, R., Fausset, A.R., Brown, D., 1871, *Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*.
- Lurker, M., 1999, *Lexicon de zei și idoli*, București.
- Maxim Mărturisitorul, Sf., 1983, *Ambigua*, col. PSB, 80, trad., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București.
- Noth, M., 1991, *The Deuteronomistic History*, in *JSOT*, Sheffield.
- Savran, G., 1999, *1 and 2 Kings*, in *The Literary Guide to the Bible*, Cambridge.
- Veijola, T., 1982, *Verheissung in der Krise: Studien zu den Erzählungen von der Weisheit Salomos in ihrem alttestamentlichen und altorientalischen Kontext*, in *Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament*, Helsinki.

Cuprins

<i>Notă asupra volumului</i> (Cristian Bădiliță)	5
--	---

IISUS NAVE

Introducere (Jacqueline Moatti-Fine)	11
<i>Iisus Nave în exegeza patristică</i> (Cristian Bădiliță)	17
Iisus Nave (trad. de Alexandra Moraru)	21

JUDECĂTORII

Introducere (Paul Harlé)	101
Judecătorii (trad. de Ioana Costa)	113

RUTH

Introducere (Cristina Costena Rogobete)	225
Ruth (trad. de Cristina Costena Rogobete)	233

1 REGI

Introducere (Michel Lestienne, Florica Bechet)	245
1 Regi (trad. de Florica Bechet)	259

2 REGI

Introducere (Florica Bechet)	355
2 Regi (trad. de Florica Bechet)	363

3 REGI

Introducere (Ștefan Colceriu)	437
<i>Ipostaze ale profetului Ilie în Biblie și la Părinții Bisericii</i> (Pr. Constantin Oancea)	444
3 Regi (trad. de Ion Pătrulescu)	453

4 REGI

Introducere (Ștefan Colceriu)	533
4 Regi (trad. de Ioana Costa)	541

*

Hărți (I.-F. Florescu)	617
Indice de termeni și expresii grecești (I.-F. Florescu)	625
Indice de nume proprii (Monica Broșteanu)	629

*

Bibliografie	651
<i>Sigle și abrevieri bibliografice</i>	653
<i>Bibliografie generală</i>	657
<i>Bibliografie la Iisus Nave</i>	660
<i>Bibliografie la Judecătorii</i>	661
<i>Bibliografie la Ruth</i>	662
<i>Bibliografie la 1 Regi</i>	663
<i>Bibliografie la 2 Regi</i>	665
<i>Bibliografie la 3 Regi</i>	666
<i>Bibliografie la 4 Regi</i>	667